

Regius, Johann,

Commentariorum ac disputationum logicarum libri V in quibus et theoremata
logica accurate explicantur, et quaecunque uspiam inter logicos tam
veteres, quam novitios motae extant controversiae, perspicue et solide
discutiuntur

Witebergae 1615

Bamberg, Staatsbibliothek -- Ph.o.274
urn:nbn:de:bvb:12-bsb11760320-3

M. X. 69

Log. 26 o amico D. João
P. Angel. A. B. 794 do mto
274

Commentariorum

DISPUTA-
TIONUM LOGI-
CARVM

LIBRI V.

*In quibus & Theorematum Logica accuratè ex-
plicantur, & quæcunq; uspiam inter Logicos tam veteres
quàm novitios motæ extant controversiæ, perspicuè
& solide discutuntur, atque de-
terminantur;*

ET

PETRI RAMI STROPHÆ ET NV-
gæ, quibus Germanam Aristoteleæ Logices ve-
ritatem frustra hæcenus cum satellitio suo evertere cona-
tus est, non minus noviter & utiliter, quàm nervosè
ac subtiliter refutantur, proiiciuntur, at-
que profligantur:

Et insuper, pro declarandis Præceptis Logi-

DE

QVÆSTIONIBVS THEOLO-
cis, Metaphysicis, & Physicis quampluri-
mis, dilucidè differitur.

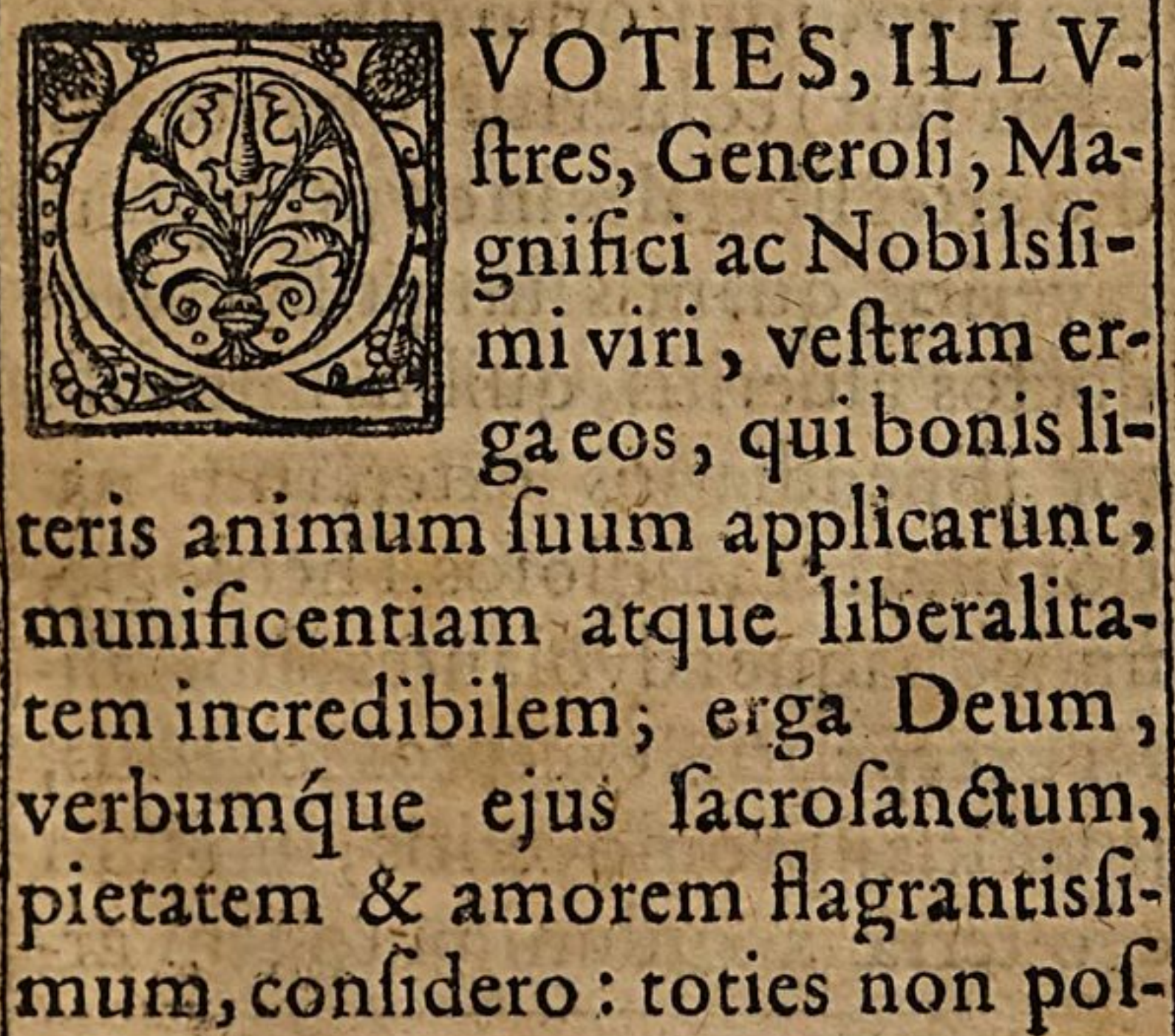
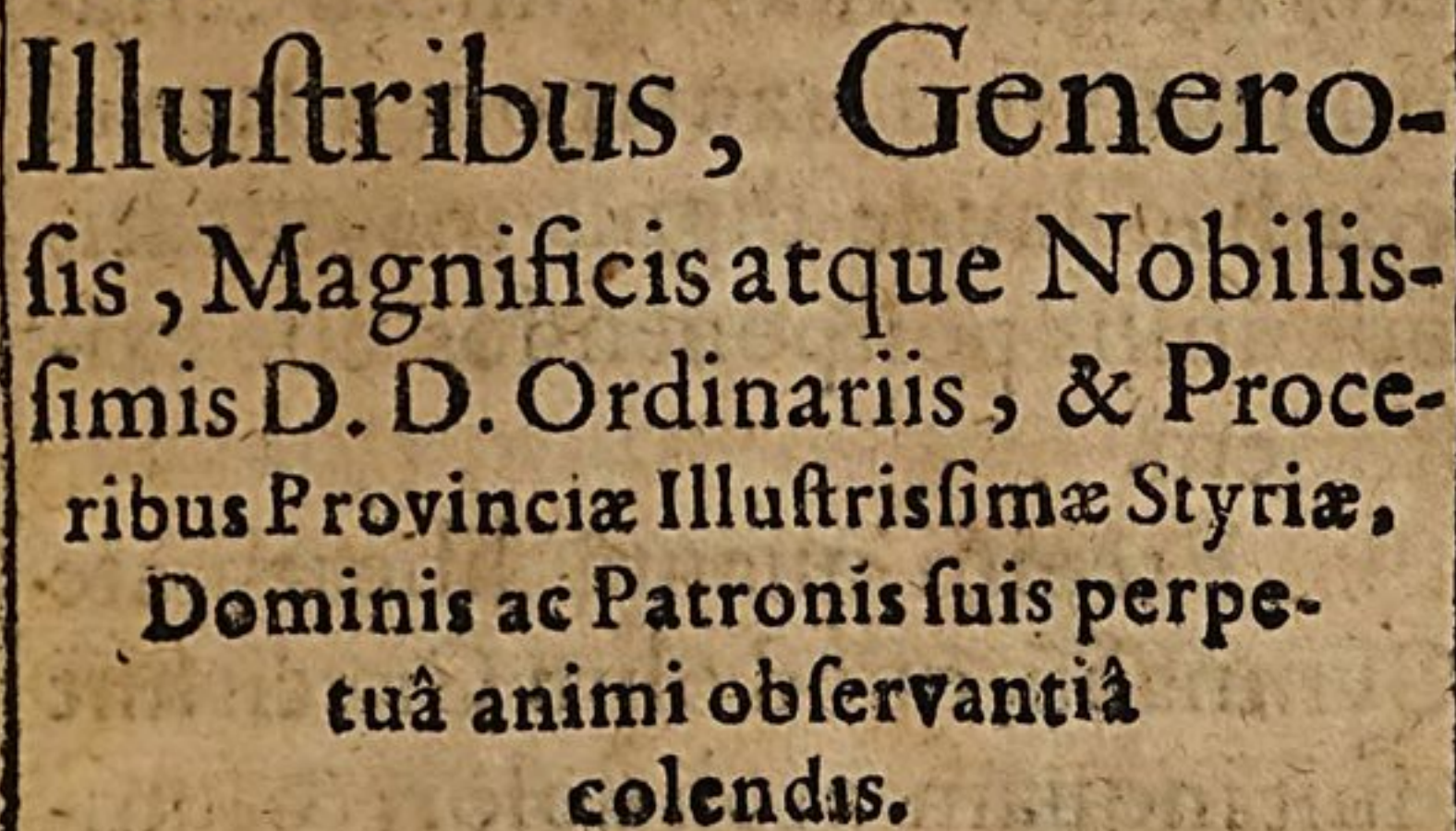
AVTORE

Editio nova, distinctior, emendatior.

Impensis Clemen: Bergeri & Zachariæ Schureri.

Cum Gratia & Privilegio ad Decennium.

Typis Georgi Kelneri, Anno M. DC. XV

sum non vos ita in animo extollere meo, ut vobis (absit injuria verbo) vel non ullas omnium terrarum provincias anteponendas, vel vos hâc laude dignis magistratibus nullis postponendos esse existimem.

Etenim quantâ liberalitate Gymnasiũ, quod olim Græcii fuit (fuit inquam proh dolor, & summo meo, multorumque cum gemitu fuit) colueritis, quanto studio artes liberales in eo prælegi curaveritis, quantis sumptibus viros doctos alueritis, quibus impensis tot stipendiarios exterarum nationum, tot studiosos Theologiæ, undequaque advolantes, liberaliter exceperitis, exceptos foveritis, juveritis, promoveritis; nullum ego terræ angulum puto tam ar-

Etum

etum & angustum, tam ab hominum consortio remotum, & alienum, qui testes hujus rei locupletissimos non habeat.

Et quamvis perturbatus rerum vestrarum status nubeculam huic splendori pristino obiicere, quibusdam videri possit: tamen tantum abest, ut hoc esse factum censeam, ut multò etiam ampliore, majoremque ubivis terrarum lucem famæ ac gloriæ vestræ eo ipso accensam existimem. Hæc enim ratione ii, qui in Styriâ solùm cõtinebantur, jam in multis provinciis & regnis reperiuntur; qui una Græcio vestram sentiebant liberalitatem, jam in quamplurimis urbibus vestram summam erga se prædicant munificentiam, qui in scholâ & Ecclesiâ vestrâ vobis su-

am fidelem navabant operam, jam multas scholas & templa ex illustri vestro Gymnasio, & templo, quasi colonias ducentes, vestrarum laudum & præcones & amplificatores gratisimeq; studiosissimeq; conspiciuntur. Et ut de me solo dicam, adeo vestra beneficia, quæ mihi & in exilio meo annuo, & antehac per septennium, quo Professore & Rectorem egerim, & plurima & maxima exhibuistis, adeo, inquam animo infixæ atque impressæ sunt meo, ut nullum nunquam tempus tam diuturnum, nulla vis tam magna, quæ illa memoriæ meæ evellat, reperiri aut obtingere possit.

Atque hinc est, quod ab eo usque tempore, quo ex Styriâ, & deinde ex Austriâ in has oras adven-
nerim,

DEDICATORIA.

nerim, nullam occasionem inter-
miserim, quam commodam esse
conspexi, ut vestram pietatem, &
religionis studium, vestram mu-
nificentiam atque liberalitatem
tàm publicè scriptis, quàm priva-
tim verbis collaudem, extollam,
prædicem. Testes erunt & scripta
mea, quamvis pauca & exigua, te-
stes cives & viri optimi, apud quos
vivo, & qui mecum hætenus &
hîc & alibi conversantur.

Cùm verò tandem de testimo-
nio aliquo evidentiori & quasi
proprio hujus rei cogitarem, ecce
hæc mea Commentaria & Dispu-
tationes Logicæ, quas olim in ve-
stro Gymnasio publicè prælegi, &
de iis in coronâ doctorum viro-
rum non rarò disputavi, non in-
commodæ sunt visæ. Illæ enim te-

EPISTOLA

stari possunt, quænam in Gymnasio vestro prælegi feceritis, & quænam scholæ illius provincialis illustri ratio olim fuerit. Ah quot erunt studiosi adolescentes, qui calamitatem hanc destructæ scholæ deplorabunt, qui felicitatem tantam amissam lugebunt: Ego sanè sine lachrymis recordari huius rei non possum. Sed Deo hæc res committenda est, is vindex & redemptor erit haud tardus, haud incertus.

Et quamvis hæc commentaria & disputationes ejusmodi non esse judicaverim, ut dignæ sint, quæ vel lucem aspiciant, vel sub nomine vestro amplissimo in publicum prodeant: Amor tamen meus, nec non observantia & gratitudo erga vos singularis me pene, ut quod

res

DEDICATORIA.

res est fatear, coëgit, quo utrumq;
auderem; & nimirum easdem in
lucem emitterem & quidem sub
illustri vestro nomine emitterem.
Etiam atque etiam peto, ut eo,
quo à me profecta sunt animo, ea-
dem hæc mea suscipiatis, & sub
patrocinio vestro tuta atque secu-
ra præstetis, quod si consecutus
fuero, summi beneficii loco non
solùm habebō, sed etiam Deum
Optimum Max. precari nūquam
desinam, ut hoc & alia beneficia
innumera, mihi exhibita, abundè
vobis recompenset, Provinciam
vestram illustrissimam oculis mi-
sericordiæ iterum intueatur, pro-
cellas & præsentēs & imminentes
clementer componat, cohibeat,
avertat, atque adeo res vestras in
portum pristinum atq; tranquil-

lum restituat. Quod una mecum
multos bonos viros ex animo pre-
cari scio. Deo vos & vestra omnia,
Illustres & Generosi Proceres, hu-
milimè commendo. Dabatur
Mülhusii Thuringorum ex Mu-
seo nostro, Anno *M. DC. I.* Ca-
lendis Aprilis.

Illustriss. V. Amplius

Subjectissimus

*Ignatius Bo-
nus Borussus, Illustris Il-
lustrum Styriae Proce-
rum Gymnasii Gracen-
sis, olim, at jam Impe-
rialis & Liber. Reipub.
Mulhusiana Scholae
Rector.*

PRÆFATIO AD LECTOREM.

 Vo, amice & candide Lector, tibi de nostro in hisce Commentariorum & disputationum Logicarum libris instituto constet, præmonendum te paucis putavimus. Nobis ante aliquot annos, cum in illustri illustrium Stytiæ procerum, Styria Gymnasio Gracensi & Professore & Rectorem ageremus, id negotiû datum, ut Logicam in publicâ, quæ habebatur, classe studiosæ juventuti explicaremus, & ut certus nobis esset autor, cujus vestigiis insisteremus, Erotemata Dialecticæ Philippi Melanthonis, communis Germaniæ præceptoris, denominabantur.

Cum

PRAEFATIO

Cum verò animadverterem, Melanchthonem rivulos suos ex Aristotelis Oceano deduxisse, & auditorum meorum ratio postulare videretur, ut, quæ Peripatetici solent de rebus Logicis tractare, non omnino eos laterent; ideo in hanc curam incubui, ut non solum præcepta Philippi explicarem, sed interdum liberius vela mea ventis committens, in altiore Oceanum Peripateticum excurrerem, & vada abstrusiora profundioraq; ibidem collustrarem. Hinc ergo factum, ut interpretes & Commentatores non paucos evolverem, quos Illustrum & Generosorum D. D. Styriae procerum Bibliotheca instructissima suppeditabat, & in Problematum horum formam redigerem. Unde duplicem usum auditoribus obtingere posse putabam, & ut in Phi-

lippi

AD LECTOREM.

lippi Melanthonis commentaria, & in universam ferè Logicam Peripateticam disputationes habeant. Quas si tibi candide Lector, placere videro, non intermittam, quin alia brevi, Deo volente, in lucem quoque emittam. Peto tamen, amice Lector, si quæ non accurata videris, rei amplitudini, me-
is occupationibus, & temporis brevitati adscribas. Brevis libros tres posteriores, & si Deo placuerit, omnes aliquando emendatiores habebis. Benè vale.

INDEX

INDEX.

INDEX PROBLE-
MATVM.

Liber primo continet.

SECTIO PRIMA,

De naturâ Logices.

1. Probl. An rectius Logica, quàm Dialectica, appelletur disciplina illa instrumentalis, quæ rationem instituit.
2. Quodnam genus Dialecticæ proprium & adæquatum statui debeat, an ars, an scientia, an facultas, an verò disciplina instrumentalis.
3. Quodnam sit objectum seu subjectum proprium Logices.
4. Quis sit finis Logicæ.
5. Quæ sit vera divisio Logices.
6. An Logica sit speculativa, an practica, an speculativa & practica simul, an verò nec speculativa, nec practica, sed saltem instrumentum utriusque.
7. Cum quibus disciplina Logica conveniat, & quomodo ab iisdem differat.

SECTIO SECVNDA.

De prædicabilibus.

1. An universale sit subjectum in tractatu de prædicabilibus, & si est, quâ ratione sit subjectum.

2. An

INDEX.

2. An universale sit aliquid revera extra intellectum.
3. An Universalia in rebus inveniantur, antequam mentis aliqua operatio accedat.
4. Quomodo universale fiat ab intellectu.
5. Quid sit Vniversale.
6. De numero prædicabilium seu Vniversalium.

SECTIO TERTIA.

De prædicabilibus in specie.

1. De definitione generis.
2. An genus requirat plures species actu, an verò etiam in unâ specie conserveatur.
3. De iis, quæ ad differentiam declarandam attinere videntur.
4. De individuo.
5. De accidente tam proprio, quam communi.

SECTIO QUARTA.

De prædicatione.

LIBER SECUNDUS.

SECTIO PRIMA.

De prædicamentis.

1. De prolegomenis, quæ ante doctrinam de prædicamentis præmitti possunt.

2. De

INDEX.

2. De Antepædicamentis.
3. De Substantia.
4. De prædicamento Quantitatis.
5. De prædicamento Qualitatis.
6. De prædicamento Relationis.
7. De sex posterioribus prædicamentis
Actionis, & Passionis, Vbi & Quan-
do, Situs & Habitus.
8. Postpædicamentis.

SECTIO SECVNDA.

De Definitione, Divisione & Methodo.

1. De Definitione.
2. De Divisione.
3. De Methodo.

LIBER TERTIUS

*Continet Problemata quinque de Enun-
ciationibus ex libro secundo Dia,
lectices Philippi.*

1. De Nomine & Verbo.
2. De Enunciatione ipsâ.
3. De Partibus Enunciationis.
4. De Divisione Enunciationis.
5. De Affectionibus Enunciationis.

INDEX.

LIBER QUARTUS.

*Continet problemata novem de structurâ
Syllogismi ex Libro tertio Dia-
lectices Philippi.*

1. De principali hujus libri objecto.
2. De Argumentatione.
3. De Consequentiâ.
4. De Syllogismo.
5. De principiis Syllogismorum.
6. De Figuris Syllogismorum in specie.
7. De Reductione & reliquis principiis per-
fectivis.
8. De iis, quæ præterea Aristoteles libris
prioribus analyticis, ad naturam
Syllogismi pertinentia, pertractat.
9. De reliquis argumentationum formis.

LIBER QUINTUS.

*Continet problemata undecim de Syllogi-
smis ratione materiae consideratis
ex libro quarto Dialectices
Philippi.*

1. Post Præfationem proponitur Problema:
An detur Demonstratio.
2. De Definitione Demonstrationis.
3. De Genesi, seu Principiis materialibus &
formalib. Syllogismi Demonstrativi.

) () (

4. De

INDEX.

4. De Majore & Minore, in quo modo per se
contineantur.
5. De principiis formalibus.
6. De *Ἐποχή* five Medio termino Demon-
strationis.
7. De Speciebus Demonstrationis.
8. De Iudicio Demonstrationis.
9. De Syllogismo Dialectico & locis inven-
tionis in genere.
10. De Locis Inventionum in specie.
11. De Sophisticis Elenchis, five fallaciis.

INDEX

INDEX AUTORUM.

A.

Albertus Magnus.
 Albertus Mullerus.
 Alexander Aphrodisæus.
 Alexander Alensis.
 Alharabius.
 Alexander Rhetor.
 Algazel.
 Ammonius.
 Andreas Antonius.
 Andreas Cefalpinus.
 Antonius Delphinus.
 Antonius Zimara.
 Antonius Trombetti.
 Antonius Bernhart Mi-
 ranulanus.
 Anullinaris.
 Archangelus Merlenarius.
 Aristoteles.
 Architas Tarentinus.
 Athenæus.
 enna.
 Averroës.
 Augustinus.
 Augustus Niphus.
 Augustinus Lissus.
 Augustinus Hunnæus.

B.

Barthol. Cranta.
 Bernhardus Petrella.
 Beza.
 Benedictus Pererius.
 Beurhusius.
 Boëtius.
 Bonaventura.
 Burlæus.

C.

Cajetanus.
 Capreolus.
 Cæsarins.
 Cicero.
 Claudius Albertus.
 Constantinus.

D.

Damasus.
 Daniel Hoffmannus.
 Didyæus.
 Dionysius Arcopagita.
 Diogenes.
 Doctores Parisienses.
 Doctores Colonienses.
 Doctores Lovanienses.
 Doctores Scholastici.

INDEX

Dominicus Asotus.
Dorsus Brucellensis.
Durandus.

E.

Eccius.
Ægidius Hunnius.
Ægidius Romanus.
Eustratius.
Eudemus.

F.

Ferrariensis.
Fortunatus Crellius.
Franciscus Piccolomineus.
Franciscus Toletus.
Franciscus Morus.
Franciscus Iunius.
Franciscus Patricius.
Franciscus Robertellus V.
tinenfis.
Franciscus Tittelmanus.

G.

Gabriel Biel.
Galenus.
Georgius Brucellensis.
Gilbertus Porretanus.
Gregorius Arriminensis.
Gregorius Bruxelensis.

H.

Havenreuterus.
Henricus Gandavensis.
Hermogenes.
Herveus.
Heraclytus.
Herminius.
Heizo Buscherus.
Hieronymus Guildenber-
gius.
Hieronymus Sanchius.
Hieronymus Baldovinus.
Hypocrates.

I.

Iacobus Scheckius.
Iacobus Zabarella.
Iavellus.
Iandunus.
Iacobus VVilhelmus.
Ioachimus Perionius.
Iohannes Agrypilius.
Iohannes Buridanus.
Iohannes Scotus.
Iohannes Cramerus.
Iohannes Casus Oxonien-
fis.
Iohannes Baccovius.
Iohannes Grammaticus.

Iohan-

AVTORVM.

Iohannes Hospinianus.
Iohannes Piscator.
Iohannes Porreutinus.
Iohannes Philoponus.
Iohannes Major.
Iohannes Neldelius.
Iodocus Clichtocheus.
Iohannes Damascenus.

L.

Laërtius.
Laurentius Maiolius.

M.

Maximeneus.
Martinus Lutherus.
Martinus Chemnicus.
Macrobius.
Magentius.
Marsilius Ficinus.
Matthias Aquarius.

N.

Nominales.

O.

Ovenus Guntherus.
Ofrenus.

P.

Paulus Venetus.
Paulus Sonzinas.

Petrus Lombardus.
Petrus Hispanus.
Petrus Fonseca.
Petrus Tataretus.
Periottus.
Petrus Ramus.
Petrus Pomponacius.
Philippus Melancthon.
Philippus Beroaldus.
Philippus Mocenicus.
Picus Mirandulanus.
Plato.
Porphyrius.
Planterus.
Prosper.

Q.

Quintilianus.

R.

Raimundus Lullius.
Rudolphus Goclenius.
Riccobonus.
Robertus Bellarminus.

S.

Sarnanus.
Santes Pagninus.
Scaliger.
Socrates.
Simplicius.

INDEX AVTORVM.

Simon Simonius.

Stobæus.

Stephanus Teupolus.

Sturmius.

T.

Talæus.

Tempellus.

Themistius.

Theodorus Zvingerus.

Thomas Aquinas.

Thomas Cajetanus.

Thomistæ.

Tobias Andreas Halensis.

Theophrastus.

V.

Valesius.

Vbbius Emmo.

VV.

Vilhelmus Occam.

COM-

IOANNIS REGII
**COMMENTA-
RIORVM ET DISPVTA-
TIONVM LOGICARVM**
LIBER PRIMVS.

Pars prima, Continens

**PROLEMATATA
SEPTEM**

DE NATVRA LOGICES.

PROBLEMA I.

*An rectius Logica quàm Dialectica, appel-
letur disciplina illa instrumentalis, quæ ra-
tionem instituit.*

Varnvis *Averroës* 1. *Physicor.*
comment: primo, & *Themistius* 1. de *Animâ*
cap. 19. affirmant, nominum seu verbo-
rum non magnam esse habendam cu-
ram, quibus & *Plato*, attestante *Galeno*
lib. 4. de utilitate partium c. 13. assentitur,
dum inquit: Si nomina neglexerimus, magis divites pruden-
tiâ ad senectutem perveniemus: tamen cum Nomina sint
signa, formas rerum exprimentia, & definitiones quæ-
dam absolutissimæ & brevissimæ, ut ex *Aristotele* tum
libro de *Interpretatione*, tum alibi potest colligi: Ideoque
non omnem esse prohibitam appellationum curam,
putandum est. Aliàs, confusis hisce signis ac definitio-
nibus, essentiam & res ipsas confundi necesse est. Et
quomodo intelligendæ sint hæ auctorum sententiæ,

Antonius Zimara in Conciliationibus contradictionum satis ostendit. Quare & utile erit & necessarium, ut de appellatione huius, quam tractaturi sumus, DISCIPLINÆ, aliquid certi constet.

Inprimis verò notandum est, tres esse opiniones de appellatione huius disciplinæ: alii enim Dialecticam; alii Dialecticam & Logicam simul; alii denique Logicam tantum, vocant.

I. Qui *Dialecticam* appellant, non eiusdem, sed diversæ etiam inter se sunt sententiæ. Alii enim Dialecticam propterea hanc vocant disciplinam, quod statuant & sequantur antiquam illam Philosophiæ divisionem, tanquam verissimam, quâ in *Logicam*, *Physicam* & *Ethicam* eandem partiti sunt: *Logicam* deinde rursus in *Grammaticam*, *Dialecticam*, & *Rethoricam*. In quâ opinione sunt *Antonius Delhinus*, *Joannes Eckius*, *Cæsius*, *Petrus Fonseca*, & alii. Fundamentum eorum primum hoc esse videtur, quòd Philosophia sit perfectio totius hominis: cum vero in homine tria sint, quæ perfici possunt: Lingua, Intellectus & voluntas: Ergo etiam triplex secundum ipsos erit Philosophia: Rationalis scilicet, seu Logica, Physica & Ethica. Priori enim lingua, altera intellectus, postremâ voluntas, perficitur.

Alii verò, qui similiter *Dialecticam* hanc disciplinam appellarunt, non, ut hi priores, ad divisionem totius Philosophiæ, sed tantum ad divisionem Logicæ, specialiter sumtæ pro disciplinâ non sermonis, sed rationis, respexerunt: atque in eo à reliquis discrepant, quòd partem pro toto acceperunt, dum totam disciplinam *Dialecticam* appellarunt; quam tamen aliàs fatentur in Apodicticam, Dialecticam & Sophisticam distingui posse.

II. Qui hanc disciplinam *Logicam* & *Dialecticam* simul vocarunt, illi in eâ videntur esse opinione, *Logicam* sermonis, non rationis, esse disciplinam; & cum utrumq; vocabulum, tam *Logices*, quam *Dialectices*, ἀπὸ τοῦ λέγειν, id est, loqui seu dicere, dictum existiment; ideoq; parùm interesse putarunt, licet *Dialecticam* vel *Logicam* συνωνύμως acciperent.

III. Denique qui *Logicam* tantùm hanc disciplinam appellarunt, illi hoc maximè perpenderunt: Primò *Logicam* dici non ἀπὸ τοῦ λόγου ἐκτύπου id est, à sermone; sed potius ἀπὸ τοῦ λόγου πρωτοτύπου, id est, à ratione. Deinde finem *Logicæ* principalem esse non linguam instruere, sed rationē informare, ut verum à falso discernere possit, aliàs *Dialectica* cum *Rhetorica* coincideret. Tertiò ad effectum seu officium respexerunt, quod est, notiones secundas ex primis efficere, quæ sint instrumenta notificandi, seu quibus verum à falso discernimus. Quartò, totam naturam disciplinæ illius hoc nomine explicant, & omnes modos argumentandi tam ex necessariis, quam probabilibus & falsis eâ appellatione complectuntur: quod *Dialecticæ* appellatione minimè facere possent.

Quod cùm ita sit: ideo ex præmissis, hæc nostra fit conclusio: *Hanc disciplinam, rationem informantem, rectiùs Logicam; quam Dialecticam, vel Dialecticam & Logicam simul, vocari.*

Ad improbationem contrariarum sententiarum quod attinet: Prima his argumentis refutari potest, præter ea, quæ apud *Johannem Hosinianum* lib. de controvers. Dial. cap. 1. & 2 habentur. Primum errant in eo, dum *Logicam* partem *Philosophiæ* faciunt, cum tantùm sit instrumentum illius, & æquè latè pateat, ut tota *Philosophia*. Verùm partem toti esse æqualem, rationi repugnat.

Secundo, errant in eo, quod Logicam sermonis disciplinam putent, cum tamen *πρώτης* & primario rationis disciplina sit, ut vel ex argumentis tertiæ opinionis patet.

Tertio errant in eo, quod Rhetoricam partem *ἀντιδιζημένην*, & æquè latè patentem, ut Dialecticam, faciant: cum tamen illam *Aristoteles* i. *Rhetor.* c. 4. *παρὰ πύον τι*, id est, propaginem tantum Dialectices statuatur.

Quarta ratio est, quod confundant partes toto genere differentes; sermonis scilicet & rationis disciplinam. Nam *Grammatica* propriè circa sermonem, *Logica* propriè circa rationem versatur.

Quintò refutat eos *Aristoteles* lib. 7. *Metaphys.* context. 3. Vbi Philosophiam bipartitam solummodò statuit: speculativam scilicet & practicam. Speculativæ partis tantum tria subdivisionis sunt membra: *Physica*, *Metaphysica* & *Mathematica*; cui recentiores quidam, licet quartum, *Theologiam* addant, ut ex *Isidoro* *quest.* 7. in 6. lib. *Metaphys.* apparet: tamen frustra hanc addi, statuendum est. *Practica* similiter ex aliquorum sententiâ subdividitur in tria illa: scilicet in *Ethicam*, *Oeconomicam* & *Politicam*: Sed cum sub nullo horum *Logica* contineatur: Ergo ad Philosophiam quoque, non pertinebit. *Logica* enim per se nec speculativa, nec practica est; sed utriusque instrumentum.

Denique Philosophia à præstantissimis *Philosophis*, *Philopono* *scilicet* definitur, quod sit *ἐπιστήμη τῶν ὄντων*, id est, scientia rerum existentium, ut ex *Fonseca* lib. 5. *Metaph.* apparet, cui & *Averroes* i. *Metaphys.* context. 44. assentitur, dum inquit: Philosophiam non considerare, nisi de Entibus extra animam consistentibus, hoc est, ut contra *Iandunum* & *Bononienses*, *Zimara* interpretatur, Philosophiam esse tantum substantiarum, & rerum, quæ extra animam & mentis operationem esse suum habent. Ad hanc verò definitionem *Logica*

pertinet, utpote cuius res in solâ mentis operatione consistunt: siquidem secundæ notiones, quæ sunt res logicæ, non habent suum esse extra rationem vel operationem mentis; cum nihil sint, nisi entia rationis, & ab ipsâ mente, à quâ fabricantur, necessario consistant, & extra illam omnino non consistant. Quod inde constat, siquidem omnis actio immanens sit in causâ solâ efficiente, tanquam in subiecto necessario, à quo dependet. Differunt enim in eo actio immanens & actio transiens, quod transiens de efficiente in aliud subiectum transeat: Immanens vero actio in ipsâ causâ, à quâ proficiscitur, immaneat, ut *Iavellus q. 16. lib. 9 Metaphys.* testatur. Ergo cum ratio seu intellectus per emanationem & non effectiorem, seu propriè dictam actionem, agat; actio eius extra mentem non reperitur; sed plane intra mentem perficitur. Vnde consecretarium est: Entia rationis, seu secundas notiones, non alibi, nisi in ipso intellectu seu mente, à quâ dependent, sedem suam habere. Iam cum Philosophia sit scientia *ὅντων*, earum rerum, quæ extra intellectum esse suum habent, & ex interpretatione *Aristote* superioris Philosophiæ definitionis apparet: Ergo Logica, quæ Entia rationis, tanquam formale & proprium subiectum habet, Philosophiæ pars statui minimè potest. Nam cui non competit definitio, ei nec definitum, nec proprium rei, competere ullo modo potest.

Ad fundamentum quod attinet, cum *Aristoteli* respondemus: Si quot in homine perficienda sunt, tot etiam Philosophiæ partes sint statuendæ, nihil prohibet, quin vel duæ vel plures partes statuantur: Duæ quidem, si hominis partes essentielles, animam & corpus, considero: plures verò, si facultates aut vires perficiendæ considerantur, ut sensus, vis saltandi, currendi &c. Ergo hoc argumentum in adversarios retorquentes, per inversionem respondemus: Cum duo pri-

maria in homine sint perficienda : vis scilicet intellectiva seu cognoscibilis, & operativa seu activa : Ergo etiam ex hoc fundamento & ab adversario additâ hypothesis, duæ erunt partes Philosophiæ tantum, non plures, quæ perficiant in homine, quod est perficiendum : Speculativa scilicet, quæ perficit intellectum ; & Practica, quæ voluntatem seu operationem ex virtute informat.

Secunda sententia disciplinam hanc *Dialecticam* appellat, & tamen *Dialecticam* in has tres partes dividit : *Apodicticam*, *Dialecticam* & *Sophisticam*. Quod igitur erret, cum totam disciplinam partis seu modi argumentandi nomine appellet, facile cuilibet apparet. Ut enim definitionum ista lex est, ne vel angustiores vel latiores sint suo definito ; ita quoque appellationum. Nam & illæ definitiones quædam sunt breves : quod vel inde patet ; quia definitio & definitum numero non differunt, & definitio simplicissimam quiditatem rei exprimit. Verum appellatio *Dialecticæ* hac ratione nimis angusta constituitur, quia non solum illi ipsi, qui ita appellant ; sed omnes etiam Peripatetici, Logicam triplicem statuunt : *Apodicticam*, *Dialecticam*, & *Sophisticam*. Quod si iam pars vel modus rei nunquam rem ipsam propriè significat ; tum probabilia & necessaria & falsa nunquam speciali quâdam unâ appellatione possunt appellari. Nec denique differere vel διαλέγεσθαι unum & idem esse possunt cum demonstratione seu ἀποδείξει. Quare admodum impropriè *Dialecticam* totam hanc disciplinam appellari concludimus.

Denique qui disciplinam hanc Logicam & *Dialecticam* simul appellant, eo nomine facile refutantur, quod angustius & latius pro eodem sumunt, & sic in contradictionis notam incurrunt.

Ex hisce omnibus denique colligitur, totam hanc disciplinam propriè appellari Logicam tantum. Siqui

dem hæc vox usum logices & totam naturam eius, quæ in ratione informandâ posita est, unice declarat. Debere verò disciplinam ab eo subiecto, ad quod, tanquam ad finem ultimum, perficiendum ordinatur, denominari; non opus esse arbitramur, ut multis probemus; cum omnes habitus, qui quodammodo actionem respiciunt, à fine appellationem suam obtineant: ut de Medicâ, saltatoriâ, pugillatoriâ & aliis manifestum est, & à Favellâ in *Metaphysicis*, & à Zabarella lib. 2. de *Naturâ Logices* docetur.

PROBLEMA II.

Quodnam genus Dialecticæ proprium & adæquatum statui debeat: an ars, an scientia, an facultas an verò disciplina instrumentalis.

Variæ hæc de re, ut Zabarella lib. 1. de *Naturâ Logices* cap. 1. testatur, Philosophorum sunt altercationes. Alii enim, & maxima huius temporis nostri Philosophorum pars, Logicæ genus Artem statuit, ut facit Rudolphus Agricola, Julius Caesar Scaliger, Antonius Bernhard Mirandula, Ramus, Scribonius, & reliqui Ramistæ omnes. Alii Scientiam finiunt, ut Franciscus Toletus, Scotus, Tataretus, Boetius, Favellus, Sotus, Constantinus, Serranus, P. Fonseca, Matthias Aquarius & alii infiniti, qui hosce sequuntur omnes. Alii facultatem, imo artem, scientiam & facultatem, simul appellant, ut Iohannes Piscatorius, Bernhardinus Petrella, Philoponus, & alii. Alii denique disciplinam seu habitum instrumentalem: ut Zabarella, Crellius, Hoffinianus, imò Greci & Arabes Peripatetici plerique.

Rationes pro primâ opinione hæ sunt.

I. Ex definitione illâ antiquissimâ, quam *Philippus Melancthon Luciano*, alij *Ciceroni* assignant: Ars est ordo certarum propositionum, exercitatione cognitarum, ad finem utilem in vitâ: cui *Guilbelmi Tempelli*, aliorumque *Ramistarum* definitio non dissimilis est, ubi dicunt, quod sit series præceptionum homogenearum, certarum & universalium usu cognitarum, & ad finem utilem tendentium: Sed Logica est talis ordo certarum propositionum: Ergo est ars.

II. *Rudolphus Agricola* dicit, in dignum esse, eam disciplinam non debere artem vocari, quæ artium omnium magistra est.

III. Vbi artificium est, ibi quoque ars est: Sed in Logicâ est artificium, non tantum ratione præceptorum, sed etiam ratione usus: Ergo ibi Ars.

IV. Ex usitato loquendi modo, quo septem artes liberales, Grammaticam, Dialecticam &c. esse dicimus. Item, quo aliquem Magistrum artium liberalium vocamus.

V. Licet aliàs ex Aristotele Ars videatur semper opus post se relinquere, dicunt, id tantum artibus factivis, non autem activis competere: & licet Logica non sit factiva ars, interim tamen est activa: quia ratiocinari, secundas notiones efficere, aliquid esse activum, nemo negare potest.

Rationes pro secundâ opinione sunt.

I. Scientia est habitus conclusionis per demonstrationem acquisitus: seu, quod idem est, est habitus certus rei necessariæ per suam causam acquisitus: Sed Logica est talis habitus: E. Minor probatur; quia omnes conclusiones & omnia præcepta in Logicis sunt necessario vera. Nam illæ propositiones (omnis Syllogismus ex quibusdam præmissis conclusionem infert: Item Syllogismus dialecticus constat ex probabilibus: Item in secundâ figurâ sunt tantum Syllogismi negati-

tivi) æquè necessariæ sunt, ut illa esse potest: omne corpus, habens materiam & formam annexâ privatione, est mobile.

II. Omnis disciplina, quæ habet subiectum, cui demonstrantur inesse passionēs per vera principia, est scientia: Sed Logica est talis. Ergo. Minor probatur: quia in Logicis Syllogismus tanquam subiectum consideratur, cuius certæ affectiones & passionēs per figuras, modos, locos, inesse demonstrantur per certa principia & axiomata, quæ per universam Logicam sunt dispersa: Ergo est Scientia.

III. *Sectus* argumentatur: Logicus est sciens: Ergo est Scientia.

IV. Scientia dupliciter consideratur, vel quatenus est actus ipse, quo aliquid cognoscimus, vel quatenus est habitus ex frequenti alicuius cognitione in potentiâ cognoscente relictus: Sed utrumque Logicæ competit: Ergo est Scientia.

Rationes tertiæ opinionis sunt.

I. Prima nititur autoritate Aristotelis, qui expressè *lib. 1. Rhetoricorum Dialecticam & Rhetoricam* facultates vocat.

II. Logica potissimum in disputatione consistit: sed disputare est facultas in utramque partem probabiliter disserendi: Ergo Logica etiam erit facultas.

III. Tertia, ex nomine Dialecticæ: quia *διαλέγεσθαι* est collatis opinionibus colloqui: Solius autem facultatis est, ad utrumque oppositum indifferenter sese habere: Ergo Logica erit facultas, quæ sese indifferenter ad utrumque oppositum habet.

Tertiam sententiam, Scientiam, artem & facultatem simul dici posse Logicam, probat quidam *Albertus Mullerus, in chartis quibusdam, contra Theses Iohannis Neldelij*, ex eo scilicet fundamento, quod hæc quinque species habitus, quæ ab *Aristot. lib. 6. Ethic.* inferuntur, realiter non differunt.

Nam I. Vnum uni tantum opponitur : sed illis quinque habitibus unum tantum contrarium opponitur, scilicet ἡ γνοια : Ergo unum tantum realiter, non autem plura erunt.

II. Deinde unum eundemque hominem unius & eiusdem disciplinæ respectu artificem, sapientem, prudentem nominare possumus : quod fieri minimè posset, si hæc inter se realiter differant. Cū verò realiter nō differant, nihil refert, si eandem disciplinam, artem, scientiam, facultatem, &c. nominem.

III. Aristoteles ipse sapientiam ex intelligentiā & scientiā componit, eamque artis ἐξοχλὼ vocat.

IV. Quemadmodum Sol uno actu illuminat æterna & corruptibilia, unus oculus intuetur res diversissimas, unus cultellus incidit res genere differentes : ita unus idemque habitus percipit & τὰ γνωσὰ, ποιητὰ, καὶ τὰ πρακτὰ : Quare nullum discrimen reale erit inter habitus constituendum ; & per consequens, uni eidemque rei attribui possunt : quia quæ uno eodemque habitu cognoscuntur, ea realiter differre non possunt, sed eandem ut essentiam, sic definitionem habere oportet ; cum eadem sint principia cognoscendi, essendi, definiendique.

Rationes partis postremæ duplices statuere possumus : ἀνασκευασικὰς καὶ κατασκευασικὰς.

Ανασκευασικὰι triplices sunt. Primò : Artem non esse probatur : I. ex definitione artis. Definatur enim ars apud Aristotelem 6. Ethicorum cap. 4. quod sit habitus cum rectâ ratione effectivus : Efficere autem est materiæ externæ formam imponere : sed cum Logica hoc non faciat, id est, nulli materiæ externæ formam imponat : quare ars non erit.

II. Ex proprio artis, quod etiam in ipsâ definitione continetur. Omnis enim artis proprium est, opus aliquod, in sensus incurrens, post se relinquere, & ver-

fari circa corpus materiale, ut *Aristoteles 1. Polit. cap. 5.* testatur; sed Logica non est talis. Ergo.

III. Ars versatur circa particularem aliquam certam ac determinatam materiam: sed Logica circa omnes indifferenter versatur: Ergo ars non est.

IV. Nulla ars ita cōparata est, ut simul ac discitur, eodem quoque actu opus seu subiectum eius producat: Nam si Architectus artem architectandi discit, domum simul eodem actu, quo discit, non producit: Sed Logica simul, quando addiscitur, mox effectus & obiecta eiusdem producuntur: Nam secundæ notiones mox producuntur in animo, quàm primùm præcepta Logicæ discuntur & intelliguntur.

Secundò *scientiam* non esse ita probatur.

I. Ex subiecto. Scientia enim est firma & certa rerum cognitio simpliciter necessariarum & sempiternarum, ut *Aristoteles Ethicor. 6. definit cap. 6.* Sed necessariae res ac sempiternae sunt, quae ipsae per se per se sunt, & nunquam fiunt: aut licet fiant, non tamen à nostrâ voluntate, sed à naturâ, per certas causas operante, producuntur: tum licet non semper sint, quoad individua, sint tamen semper, quatenus ad universitatem rediguntur, ut loquitur *Zabarella de Natura Logicae lib. 1. cap. 2.* seu quatenus sunt in suis causis, ut dicit *Aegidius in praefat. super lib. de generat. & corrupt.* Sed Logica non est rerum eiusmodi necessariarum & sempiternarum, utpote cuius effectus & obiecta in nostrâ potestate sunt posita: & tunc tantum sunt, cum actu de illis cogitamus: E.

II. A fine: Scientiæ finis est saltem cognitio : Logica autem tota ad operationem dirigitur, scilicet ad fabricationem secundarum notionum: Ergo Logica non est Scientia.

III. Scien-

III. Scientia considerat res, ut sunt, & prout e-
 animam esse suum habent reale: sed Logica hoc
 facit: Ergo. Logica enim versatur tantum circa secun-
 das notiones, quarum tres sunt gradus secundum tri-
 plicem mentis operationem, quæ dicuntur 1. simpliciū
 apprehensio. 2. Compositio & divisio. 3. Ratiocinatio.
 Unde etiam sunt apud Logicos primi termini simpli-
 ces, genus, species, prædicatum, subiectum, &c. Deinde
 Compositi & quidem bini, ut propositiones: Tertiò
 Collectio unius ex aliis in argumentatione: & hæc o-
 mnia extra mentem non sunt, sed saltem in mente cō-
 sistunt, ut supra dictum est, dum Logica res considerat,
 non quatenus sunt, sed quatenus fieri dicuntur: Ergo.

IV. Authoritate *Aristot lib. 1 Top. cap 9* Vbi *Aristoteles*
 les tria genera problematum constituit: *Activorum, specu-*
lativorum & Logicorum; & de ultimis dicit, nos ea non
 per se, sed aliorum gratiā, ut per illa aliud quippiam
 cognoscamus, addiscere. Quibus verbis scientiam esse
 apertè refutat: cum omnes scientie per se tantum ad-
 discantur & cognoscantur. Contra tertiam opinionem
 argumenta hæc possunt produci, non esse Logicam fa-
 cultatem: quia facultatis vocabulum dupliciter su-
 mitur, vel latè, vel stricte. Late pro omni discipuli-
 na, ut *ars*, sive sit scientia, sive contemplativa, sive acti-
 va, ut *Aristot lib. 1 Ethic.* hoc vocabulo usus est. Stricte
 sumitur pro eiusmodi potentiā, quæ ad utramque op-
 positorum indifferenter sese habet: ut etiam ille dici-
 tur facultatem habere scribendi, qui non potest scri-
 bere. Sed neutro modo vocabulum facultatis vocabu-
 lo Logicæ competit, tanquam genus proprium & adæ-
 quatum. Non primò: quia nimis lata est significatio, &
 nihil aliud dicit, nisi Logicam esse disciplinam. Deinde
 non altero modo, quia tunc soli Dialecticæ, parti tan-
 tum Logicæ, competeret. Dialectica enim eiusmodi
 δύναμις est, quæ probabiliter in utramque partem
 differere potest.

Denique ex prioribus facile evincunt, & respondent, Logicam non posse simul dici artem, scientiam, facultatem; cum unumquodque horum illi non competat; Ergo neque omnia simul sumta. Tum ut unius rei una tantum est essentia, sic unum quoque est genus proximum. Nam cum genus & differentia, materiae & formae respondeant; itaque ut unius rei una tantum est materia & forma specifica, ita quoque unius definiti unum genus & una differentia, ex quibus definitio constituitur.

Κατασκευασικά autem Argumenta, & quibus suam sententiam astruunt, qui hanc disciplinam habitum instrumentalem vocant, hæc sunt.

I. Ex sufficiente partium enumeratione habituum omnium: Non enim ars, nec scientia vocari potest, ut ex superioribus argumentis productis satis apparet; nec intellectus, quia is est tantum primorum principiorum; nec prudentia, quia illa tantum res agendas respicit; nec denique sapientia, quia nihil aliud est, quam scientia cum intellectu. Hinc ergo patet Logicam ad nullum habitum, seu ad nullam speciem habitus, ab *Aristotele 6 Ethicor* divisi, referri posse. Si autem sub nulla specie horum habituum, qui sunt principales, Logica continetur: Ergo minus principalem eam esse disciplinam, & per consequens, instrumentum omnino esse necesse est.

II. Ex definitione instrumenti. Cui competit definitio, ei & definitum: Sed Logicæ competit definitio instrumenti: Ergo & definitum. Minor probatur ex definitione Zabarellæ lib. 1. de Natura Logice cap. 10. Vbi definitur instrumentum, quod, cum propter aliud sit, tanquam propter finem assequendum utile sit. *Iohannes Hospinianus in Controversiis Dialect.* pag. 43. definit, quod instrumentum sit id, quod foris assumptum est, & quo in perficiendis operibus suis opifices adiuti fi-

nem suum assequuntur. Sed iam quilibet consideret, annon Logicæ hæc omnia competant. Quare instrumentum esse minimè est dubium; siquidem etiam foris assumitur, id est, non est ipsa res probanda aut tractanda, sed aliunde & extra essentiam rei aliquid constans. Ab eâdem etiam in assequendâ veritate Philosophi, tanquam opifices, plurimum adjuvantur ad finem suum assequendum.

III. Ex Naturâ & proprietate id patet; Quod omnis proprietas ac natura, quæ est instrumentorum, ea quoque est Logicæ, & non potest contrarium produci. Minor probatur, tum ex superiori definitione, tum ex conditione omnium proprietatum, quæ unquam adduci possunt, instrumentorum, quatenus instrumentorum.

IV. Ex testimonio Aristotelis, qui Logicam ὀργάνον ὀργανῶν ἢ χεῖρα τῆς φιλοσοφίας vocavit: cui addas locum supra citatum. 1. Top cap. 9. ubi Aristoteles dicit, quod Logica problemata propter aliud addiscantur: Id verò, quod ad aliud ordinatum est, & propter aliud acquirendum assumitur, id non principale, sed minus principale & per consequens instrumentale esse necesse est.

V. Deniq; accedit Zabarellæ, Crellii, Hospiniani, Averrois, Iavelli & reliquorum Peripateticorum autoritas, quorum posteriores, licet Logicam scientiam, tamen instrumentum etiam vocant, ut apud utrumque videre est.

His ita præmissis, iam concludemus: Si non de proprio genere Logicæ loqueremur, omnium sententiæ ferri aliquâ ratione possent: sed cum quæstio sit non de genere quovis, sed de genere proximo, & proprio, nulla nisi posterior sententia ferri potest. Deinde si non de totâ Logicâ, sed de aliquâ parte quæstio esset, similiter omnium sententiæ admitti possent. Dialectica enim, 1. suo modo ars est, quia est similis arti, ut Zabarella & Crellius testantur: quia cū iis convenit, quoad ποίησιν

secundarum notionum: itaque etiam Zabarella & Averroes artem illam vocant. 2. Facultas etiā dici posset, quia utrumq; contrariorum, id est, probabile & improbabile, æquè respicit, & in utramque partem differere docet. 3. Apodictica scientia nominari posset, quod circa necessaria versetur. Sed cum universam Logicam consideramus & non partes seorsim, requiramus etiam genus, quod non parti alicui, sed toti disciplinæ adæquatè accommodari possit: Et cum nullum, præter instrumentum vel habitum instrumentalem vel disciplinam, inveniri possit, quod totam naturam Logicæ adæquatè explicet, meritò etiam hoc, reliquis posthabitis, retinemus.

Ad argumenta verò prædictarum opinionum trium sic respondemus.

I. Definitio Luciani latior est suo definito: nam potius habitum quēlibet describit, quàm veram artem: siquidem non tantum arti, sed etiam omnibus scientiis; Physicæ, Mathematicæ, item omnibus facultatibus, Medicinæ, Iurisprudentiæ & Theologiæ, imò disciplinis omnibus convenit. Cum vero de proximo & adæquato genere sit sermo, definitionem illam latiorē non admittit. Ramistarum quoque definitio, quæ producebatur, eodem vicio laborat: Siquidem aliis etiam à definito competit.

II. Ad Agricolæ Encomium respondemus: Nihil solidi ex encomiis eiusmodi probari. Et ad vocabulum Magistræ vel Directricis quod attinet, nihil impedit, quo minus instrumentum etiam Logicam esse inde sequatur.

III. Ex tertio quoque nihil sequitur, nisi artificium quoddam seu artificiosam artis structuram in Logicā artificiali & methodo certā tractatā reperiri, quod libenter concedimus.

IV. Ad id, quod vulgò liberales artes vocantur istæ septem, respondetur, aliud esse propriè artē dici, & aliud impropriè. Vulgus autem licet artem vocet, non tamē

propriè sic vocat, sed vocabulo artis κατὰ χεῖρας sumto.

V. Ad id, quod de duplici arte producitur, dicimus: divisio illa mala est, quæ petit principium, vel quæ naturam eius rei, de qua agit, evertit: sed hæc talis. Ergo. Disceptamus enim de eo, an sit ars aliqua propriè dicenda, quæ non post se relinquat opus, cum Aristoteles nullam artem cognovit, nisi eam saltem, quæ post se opus relinquit. Deinde Logicam propriè artem activam dici non posse, patet, quod non operetur saltem, sed etiam contempletur, non enim tantum fabricat secundas notiones, sed etiam de effectis iudicat, iudicare verò contemplationis est proprium. Deniq; Logica ita sese habet, ut quando scientiis speculativis applicatur, sit speculativa, & quando practicis, sit practica. Ex quibus omnibus constat, illam artem propriè minimè dici posse.

Ad argumenta secundæ opinionis respondeo, & quidem ad primum concedendo maiorem & negando minorem. Nam Logica non versatur circa res necessarias, quæ vel à natura fiunt, vel non sunt fixæ in nostrâ potestate; cum versetur circa secundas notiones, quæ fieri à nobis vel etiam non fieri possunt. Mens enim humana est propria causa efficiens secundarum notionum. Tum ad scientiam duplex requiritur necessitas, prima præceptorum, quæ debent verè, universaliter & necessariò concludere; deinde rerum, circa quas versantur illa præcepta, ut & illæ necessariae sint, id est, omninò à mente seu voluntate humana fieri non possint: sed licet Logica, quoad præcepta habeat aliquam necessitatem, & in ea sit necessitas primi generis, non tamen est secundæ, quia res Logicæ fieri à voluntate humana omnino possunt.

Ad secundum respondetur, quod illa disciplina sit scientia, non quæ quodlibet habet subiectum, sed eiusmodi, quod realiter extra animam consistit & esse su-

um haber: sed Logica non talis est, ut iam demonstra-
tum: Entia enim rationis extra rationem non confi-
stunt. Deinde Zabarella respondet, hoc argumentum
non minus de artibus effectricibus quibuslibet con-
cludere, quàm de scientiis propriè sic dictis. Nam o-
mnes artes effectrices, quatenus ut docentes confide-
rantur, suum habēt subiectum, de quo multa per pro-
pria artis principia demonstrantur. Omnis enim do-
ctrina fit ex incognitis, & per discursum ab ignoto ad
notum: Ergo sequeretur hoc absurdum, quod ars, ædi-
ficatoria scilicet, sit scientia speculativa.

Ad tertium, quod ex natura coniugatorum argu-
mentatur, respondeo: quòd fit fallacia æquivocationis
in vocabulo sciens & scientia: interdum enim stricte,
interdum late sumitur: In antecedente late sumitur,
in conclusione stricte: Inde ergo quatuor termini ori-
untur.

Quartum eodem vitio laborat, & tantum de scien-
tiâ, lato modo acceptâ, intelligitur: & sunt etiam qua-
tuor termini.

Ad tertiæ opinionis argumenta respondemus. Pri-
mò ad authoritatem *Aristotelis* 1, *Rethoric* ubi Dialecti-
cam facultatem vocat, id non concludere contra nos:
loquitur enim Aristoteles non de totâ Logicâ; sed de
Dialecticâ, id est, aliquo argumentandi modo: quod
nostram sententiam non impugnat. Possamus enim
concedere Dialecticam posse dici facultatem, quia re-
spicit probabile & improbabile:

Deinde quod dicunt Logicam in disputatione ve-
fari, id non de totâ Logicâ, sed tantum de modo argu-
mentandi aliquo verum est.

Tertium argumentum eodem vicio laborat.

Quarto ad rationes Alberti dico: & quidem ad
primam: quòd unū uni tantum opponitur, scilicet eo
modo, quo unum est: sed hisce quinque, arti, scientiæ,

facultati &c. unum contrarium ἄγνοια opponitur, eo modo, quo unum sunt, id est, quo sub uno genere comprehenduntur. ἄγνοια enim illis opponitur, quatenus illæ γνῶσις sunt, & sub habitu uno Noetico comprehenduntur. Deinde licet unicuique in specie opponatur, non tamen id fit eo respectu, quo ἄγνοια unum quiddam est tantum numero, sed quatenus diversam naturam respectu eorum, quibus opponitur, sortitur: verbi gratia, ἄγνοια, quatenus scientiæ opponitur, non eo respectu opponitur, quo arti.

Secundum argumentum. Συνωύμως Albertus quidem utitur illis vocabulis, at non Aristoteles, nec rei veritas: non est verisimile, si propriè loqui velimus, unam eandemque cognitionem seu rem tot diversis appellationibus vocari, præsertim cum hæc quinque definitionibus & proprietatibus maxime differant: rectè itaque Aristophanes monet, ficum ficum, scapham scapham dicendam esse.

Tertium: Aristoteles sapientiæ vocabulum dupliciter usurpat, propriè & impropriè, seu, quod idem est, ex opinione tum suâ, tum aliorum: Propriè pro eiusmodi habitu, qui à reliquis omnibus distinctus est: Impropriè & lato modo pro eo, qui cum aliis habitibus quodammodo convenit, & prout vulgariter ante Aristotelem à quibusdam acceptum erat. Quando igitur Aristoteles innuere videtur, artifices sapientes posse vocari, non propriè aut ex propria opinione loquitur, sed ex aliorum, de quibus *vide cap. 7. Ethic 6. & Theodorum Zuingerum in locum eundem.*

Ad quartum dico. Omne simile currit quatuor pedibus: deinde omninò falsum esse asseveramus, unum eundemque habitum posse diversas res cognoscere. Obiectum enim essentiam habitus constituit, ut ex *Iavello quest. 6. in lib. Metaphys. Aristotelis* videre est. Vbi ergo diversa obiecta sunt, ibi unus & idem habitus nun-

quam esse potest, quæ enim essentiâ differunt, illa nunquam unum & idem esse possunt.

Pro conclusione obiectio aliqua diluenda est. Posset enim alicui absurdum videri, cum Logica sit habitus & disciplina quædam, & *Aristoteles* quinque tantum species habitus recensuerit, quod nos tamen illam ad nullam harum specierum referri asseveremus. Inde enim sequi videtur, vel quod *Aristoteles* non sufficientem specierum enumerationem constituerit: vel quod nos contra mentem *Aristotelis* quid committamus.

Respondemus, neutrum sequi: ex præcedentibus enim satis apparet, duplices esse habitus, principales, scilicet, qui propter seipsos tantum addiscuntur, alii minus principales & instrumentales, qui propter aliud ad principales illos acquirendos addiscuntur. Iam verò *Aristoteles lib. illo 6. Ethicor.* ubi hæc de re agit, tantum de principalibus agit expressè, implicite etiam simul de minus principalibus. Nam dum scientiam habitum vocat, per demonstrationem acquiritum, simul & minus principalium habituum mentionem facit, non autem necesse erat, nec consilium *Aristotelis* de minus principalibus explicitè aliquid agere. Erat enim propositum *Aristotelis*, illos saltem habitus enumerare in *Ethicis*, quibus homo beatudus, finem suum per se assequi potest. Illi autem habitus sunt principales, non autem instrumentales. Licet verò ad nullam harum specierum, explicitè & expressè nominatarum Logicam referri posse asseveremus, in eo nec *Aristotelem* insufficientiæ arguimus, nec etiam contra mentem *Aristotelis* aliquid admittimus. Nec tamen quoque sequitur, cum *Aristoteles* de *principalibus* ibi agat: Ars verò & prudentia respectu aliarum specierum tanquam minus principales videntur, dum propter aliud sint, & ad operationem dirigantur, quod scilicet artis & prudentiæ mentio explicitè fieri non debebat: non, inquam, sequitur. Differt

enim, dicere habitum dirigi ad adeptionem aliorum habituum: & dicere, habitum dirigi ad operationem propriam. Prius enim instrumenti naturam efficit, & sic meritò Logica inter habitus minus principales referri potest. At alterum habitus instrumentales non efficit: Nam dirigi ad operationem propriam, non est alterius esse instrumentum: sed inde potius perfectio scientiæ pendet: operatio enim perfectio formæ est. Instrumentum ergo seu instrumentale quid esse, non est ex aptitudine operandi, sed ex ministerio ad aliquid principale consequendum.

Obiter etiam hîc benè notetur *Zabarellæ* opinio, quomodo Logica scientia esse possit. Logica enim artificialis, quæ naturali & nobiscum natæ quodammodo opponitur, in *utentem* & *docentem* dividitur, licet *Bernhard. Mirandulan* hanc distinctionem impugnet. Docentem illam esse autumat, quæ in præceptorum conformatione; *Utentem*, quæ in usu eorundem consistit. Atq; ita se habent, ut posterior, quatenus rebus applicata est, scientia quoq; dici possit, & quidem dici possit non per se, sed per accidens, scilicet, quatenus unum & idem fit cum scientia, cui applicetur: Siquidem Logica, ut instrumentum spirituale, cum re, cui applicatur, unum idemque constituitur.

PROBLEMA III.

Quodnam sit obiectum seu subiectum proprium logices.

ET si differentia inter Subiectum & Obiectum satis est manifesta, ita ut Subiectum idem sit, quod materia in quâ: Obiectum verò materia circa quam; & licet non ignoremus, id, circa quod scientia aliqua principaliter occupata est, magis proprie obiectum, quàm

subiectum dici, quia subiectum scientiarum est ipse intellectus, in quo inhærent scientiæ; obiectum verò id dicitur, quod operationem intellectus in se convertit, & terminat, ut sensibus à rebus obiectis fieri solet: Sed tamen, cum *Averroes lib. 2. de generatione & corruptione comment. 7. & lib. 2. de Animâ comm. 144 & 136. & 1. de Animâ comment. 1.*, obiecti & subiecti vocem promiscuè usurpet, eamq; sententiam *Thomas Aquinas 1. parte quest. 1. artic. 6* & alii plures sequantur; nos quoque indifferenter hisce duabus vocibus utemur, pro subiecto scilicet attributionis, ut vocant, id est, pro eo, circa quod Logica disciplina explicandum & tractandum occupatur. Nam triplex significatum vocabulum (subiectum) habet. 1. Dicitur *Subiectum prædicationis*, quod scilicet in prædicatione seu propositione prædicato subicitur. 2. *Subiectum inhæsionis*, cui adiunctum scilicet, seu aliquod accidens inhæret. 3. *Subiectum attributionis*, cui scilicet attribuuntur omnia, quæ in aliquâ scientiâ considerantur, & cuius naturam disciplina reliqua explicat.

In assignando autem hoc Subiecto non convenit Logicis.

1. Alii enim Subiectum orationem seu voces statuunt, cuius autores aliqui *Ammonium & Philoponum* asserunt.

2. Alii Syllogismum simpliciter, ut *Aegidius de Roma, & Scotus*, teste *Toledo & Zabarella*

3. Alii argumentationem, ut *Avicenna, Algazel, Albertus Magnus*.

4. Alii demonstrationem, ut *Philoponus*, rursus teste *Toledo*.

5. Alii Syllogismum probabilem seu Dialecticum, ut *Rodolphus Agricola*.

6. Alij definitionem, divisionem, & argumentationem simul, ut *Iandunus* & magna pars Logicorum.

7. Alij Ens reale, seu res omnes.

8. Alij Ens & non Ens, ut *Ramus*

9. Alij notiones omnium rerum, id est, ipsas apprehensiones rerum, non autem res ipsas : & in eâ sententiâ est *Guilhelmus Occam*.

10. Alij mentis nostræ operationes dirigibiles, quatenus sunt dirigibiles, ut *ibonistæ* quidam.

11. Alij modum sciendi.

12. Alij cognoscendi. Quæ opiniones, ut & maxima pars superiorum videantur apud *Antonium Bernbardum Mirandulanum* in suis *Logicis*, & in *Apologia* ejusdem.

13. Alij Ens rationis constituunt, id est, ipsas secundas notiones, quatenus sunt instrumenta notificandi, id est, quatenus sunt instrumenta, quibus verum à falso discernimus, & huius opinionis sunt omnes *Thomistæ* : *Iacellus* tract. 1. de præcognoscendis. *Themistius*, *Averroes* lib. 4. *Metaphys. commenta.* 6. *Albertus Magnus* 4. *Phys. comment* 2. *Alexander ab Ales* supra 4. *Metaphysicor.* *Paulus Soncinas*, *Thomas Caietanus*, *Toletus*, *Hieronymus Baldwinus*, &c

14. Alij denique statuunt, subiectum Logicæ res omnes, quibus secundæ notiones imponi debent, ut *Iacobus Zabarella*, *Fortunatus Crellius* item *Iandunus*, qui id vocat subistere secundis notionibus, quatenus per instrumenta Logica veritas in omnibus rebus inquiri & indagari debet.

Hæ sententiæ pleræque omnes, ut *Jacobus Zabarella* de natura *Logic.* autor est, fundamentum sumunt ex proprietatibus & conditionibus subiecti, quarum *Scotus* 6. *Toletus* 4. *Iacellus* & *Durandus* 3. alij plures, alij pauciores recensent. Prima est, subiectum ut sit notissimum. 2. ut principaliter in aliquâ scientiâ consideretur, & omnia propter ipsum. 3. ut contineat omnia, quæ in aliquâ scientiâ dicuntur, & ut contine-

at nihil,

at nihil, quod ad illam scientiam non pertinet. 4. ut essentiam & veritatem scientiæ alicuius constituat, in quâ consideratur, & illam discernat à reliquis omnibus. 5. ut sit incomplexum. 6. ut de omnibus prædicetur, vel in recto vel in obliquo casu, quæ in illâ scientiâ tractantur. Has proprietates iam quælibet opinio suæ sententiæ accommodare conatur, quod potest probari per omnes coniunctiones: Sed duobus exemplis id manifestari & probari vel patefieri sat est.

Nam qui *argumentationem* subiectum statuunt Logicæ, ita has proprietates suæ sententiæ accommodant. 1. Quod, argumentationem esse, per se sit notissimum. 2. Quod argumentatio principaliter in Logica consideretur, & omnia propter ipsam. 3. Quod contineat omnia, quæ in Logicis dicuntur, & nihil externum. 4. Quod distinguat Logicam ab omnibus alijs disciplinis. Sola enim Logica argumentationis naturam explicat & considerat. 5. Est vocabulum incomplexum. 6. Prædicatur de omnibus, quæ in Logicis continentur, vel in recto vel in obliquo: In recto, de Syllogismo, de Enthymemate, Inductione, Exemplo, Sorite & alijs formis, de Syllogismo Apodictico, Dialectico, Sophistico: In obliquo, de partibus argumentationis, ut sunt, nomen, verbum, subiectum, prædicatum, propositiones.

Sic qui Ens rationis constituunt subiectum, ita accommodant has proprietates. 1. Esse notissimum, secundas notiones dari. 2. Quia principaliter in Logicis considerantur secundæ notiones, quia tota Logica est de secundis notionibus. 3. Continet omnia, quæ in Logicis tractantur, & nihil superest. 4. Distinguit Logicam ab omnibus alijs scientijs. Sola enim Logica Ens rationis considerat, quatenus est instrumentum notificandi. 5. Est vocabulum incomplexum, licet non voce, tamen *διὰ τοῦ λόγου*. Subiectum enim, ut *Averroes* testatur lib. 1. *Poster. comm.* 179 materiale & formale continet: Sed ut ex materiâ & formâ

fit unum numero, ita ex his duabus vocibus quoque unum quid *διανοία* constituitur. Denique sextò de omnibus prædicatur, quæ in Logica tractantur.

Iam cui competit proprietas subiecti, illi quoque subiectum ipsum competit: Sed huic opinioni vel primæ, vel secundæ, vel tertiæ, vel quartæ, vel quintæ, &c. competit proprietas subiecti. Ergo.

Sed pro meliori harum opinionum intellectu magis specialia quædam producemus, quibus has sententias probemus, vel magis explicemus.

Prima itaque sententia pro se ita argumentari posset.

I. Illud est subiectum alicuius scientiæ, quod definitur, dividitur, & potissimum tractatur in illâ Scientiâ: Sed voces & oratio est tale quid, quod primario in Logicis definitur & dividitur: Ergo est ibi subiectum. Minor probatur. Quia prædicabilia, prædicamenta, nomen, verbum, subiectum, prædicatum, quæ omnia sunt voces, definiuntur, dividuntur in Logicis, item propositiones, argumentationes, quæ sunt orationes, potissimum tractantur in Logicis.

II. Possunt adducere Etymologiam vocabuli, quòd Logica dicatur *ἀπὸ τοῦ λόγου*, id est, à sermone, ut aliqui volunt.

III. Quicquid est in rerum naturâ, id est vel extra intellectum, vel res in intellectu, vel denique vox aliqua: Sed Logica non versatur circa res, sive ut extra intellectum sunt, sive ut in intellectu consistunt, alias res nascerentur in Logicis, & Logica non esset instrumentaria, sed potius aliqua primaria disciplina: Ergo remanet, quod versatur circa voces.

IV. Logica tradit modum cognoscendi: Sed ex oratione potissimum rem cognoscimus, quæ est vel in argumentatione, vel in definitione, vel in divisione, per quam rem cognoscimus: Ergo illa omnia in Logicis

sunt subiectum, quatenus scilicet sub vocabulo orationis comprehenduntur.

Eodem argumento & sexta opinio uti potest.

Secundæ opinionis ratio prima est : Logica docet rationes & discursus intellectus: Sed inter omnes præcipuus est Syllogismus : Ergo ille erit subiectum Logicæ.

I. A principali ut fit denominatio, sic etiam essentia scientiæ alicuius constituitur ab eo, quod principalem locum obtinet inter ea, quæ in aliquâ scientiâ considerantur : Sed Syllogismus est talis : Ergo est subiectum.

Iisdem argumentis & quarta opinio pro se uti potest.

Tertiæ opinionis fundamenta sunt. I. Logica tradit modum & rationem verum à falso discernendi : Sed per argumentationem maximè, & quidem tantum verum à falso discernere possumus : Ergo argumentatio est subiectum.

II. Logica tradit modum unum ex alio colligendi : Est enim disciplina ratiocinatrix, unde & λογική dicitur : Sed in argumentatione unum ex alio colligimus : Ergo illa erit potius subiectum, quàm Syllogismus, vel aliquid aliud.

Quinta opinio utitur eo fundamento, quòd existimet, Logicam disputare de omnibus rebus probabiliter, quod *Aristoteles* innuere videtur 1. *Rhetoric.* 1. Item lib. 1. *Topic.* c. 2. Item 4. *Metaphys.* c. 5. ubi asserit *Aristoteles* Dialecticam versari circa res omnes probabiliter.

Sexta opinio habetur in prima.

Septima inde probatur : I. Logica verum à falso discernit, atq; ita circa veritatem maximè occupatur : Sed veritas potissimum in rebus consistit, non autem in secundis notionibus : illæ enim nihil sunt sine primis, & veritatem in primis obtinent: Ergo res omnes erunt quoque subiectum Logices primariò, & secundæ no-

tiones secundario Logicae subiectum statui possunt. II. Illud est subiectum in Logicis, cui ea, quæ in Logicis tractantur, potissimum conveniunt : Sed rebus vel Enti reali conveniunt ea omnia, quæ in Logicis tractantur : Ergo. Minor probatur : Quia definitiones & divisiones prædicamentorum tantum rebus cōpetunt, & prædicamenta per se non continent secundas notiones, sed res ipsas, ut cum Zabarella Latini omnes fatentur.

III. Id est Logicae subiectum, cuius gratiâ reliqua omnia in Logicis considerantur & tractantur, & illi accommodari possunt : sed secundæ notiones considerantur propter res, ut scilicet illis accommodari possint : Ergo res erunt primarium subiectum.

Octava sententia : scilicet, Ens & non ens esse subiectum, inde probatur : I. Illud est subiectum Logicae, de quo Logica disputare & veritatem indagare potest : Sed de Ente & non Ente disputare potest : Ergo erit ipsum subiectum.

II. Cui possunt applicari secundæ notiones omnes, item omnia præcepta Inventionis & iudicii, & sic illis forma accidentalis competit ; illud est subiectum Logicae : Sed Enti & non Enti hæc omnia possunt applicari : Ergo.

Nona opinio suam sententiam inde probat : Quia in prædicabilibus & prædicamentis agitur de simplicibus rerum notionibus & apprehensionibus : in libro de interpretatione de rerum notionibus complexis : in sequentibus libris de rerum notionibus, ut ex ijs syllogismus conficitur.

Decima opinio, quæ cum hac coincidit, eodem fundamento nititur. Nam & illa statuit mentis nostræ operationes, quæ ipsæ etiam sunt apprehensiones quædam rerum vel simplicium vel coniunctarum, esse subiectum : Et intentum hoc suum ex ordine librorum Aristotelicorum demonstrat. Pro confirmatione

verò & explicatione ampliori huius sententiæ hæc adducuntur ab autoribus.

I. Logica docet, quomodo termini seu voces sibi rectè mutuo applicari debeant in oratione aliquâ seu discursu conficiendo, ut intellectus vel asseveratio nostra cum re ipsa conveniat, & intellectus res ipsas, ut sunt, repræsentet. Nam intellectio nostra est quædam rei repræsentatio, ut *Aristoteles lib. 2. de anima* loquitur. Sed illud ipsum cum Logicâ facit: quippe quæ docet, mentisq; nostræ operationes dirigit, ut cõformes sint cum naturâ illius rei, quam intelligere, vel quam cognoscere volumus. Ad commodiorem autem illius rei effectiõnem Logica instrumentis quibusdam utitur, quibus operationes illas dirigit: propterea præcipit de subiecto, prædicato, argumentatione. Ergo inde patet, cum de illis agat propter directionem nostrarum operationum, operationes esse primarium subiectum Logicæ: Subiectum verò, prædicatum, argumentationem tantum instrumenta, quibus operationes mentis nostræ dirigantur. Ac licet Logica potius instrumentorum illorũ mentionem faciat, quàm operationum; non tamen inde sequitur, quod illa sint propterea primarium instrumentum. Nam propterea nominantur, & ratio ea est; quod Logica operationes mentis nostræ dirigat, non quatenus abstractæ sunt à materiâ; sed quatenus cum materiâ aliquâ coniunctæ. Mentionem igitur illorum facere non potest, nisi simul instrumentorum quoque illorum, seu potius partium, sub illis appellationibus involutarum, mentionem faciat.

II. Porro ita argumentari possent: Eiusdem artis est docere modum operandi & operari, vel ars, quæ docet modum operandi, docet etiam operationem ipsam: Sed Logica docet modum operandi, id est, modum sciendi, ut *Aristoteles 2. Metaphysicor. contextu 25.* loquitur: Ergo etiam ipsum scire docet. Sed docere scire & modum sciendi, est dirigere mentis

nostræ

nostræ operationes : Ergo mentis nostræ operationes quoque erunt subiectum Logicæ.

III. Illud est obiectum Logicæ adæquatum , cuius pars seu species est Demonstratio : Verum demonstratio est aliquid reale, & quædam mentis nostræ operatio realis, nec tantum intentionalis ; quod inde patet, quia demonstratio est causa scientiæ : Sed Scientiæ, quæ est aliquid reale, causa non esset , nisi & ipsa aliquid reale esset.

IV. Logica est de ijs, quibus utimur pro instrumentis ad scientias acquirendas : Sed tale instrumentum non nisi reale quid esse potest : Ergo quoque Logica erit de Ente reali.

Vndecima opinio autoritate *Aristotelis 2. Metaphys. context. 25* niti videtur : ubi Aristoteles dicit , Logicam tradere modum sciendi. Sic itaque argumentantur : Illud est subiectum in aliquâ arte, quod primario & principaliter in eâ docetur : Sed modus sciendi docetur in Logica, teste *Aristotele* : Ergo modus ille sciendi erit subiectum Logicæ.

Alij verò, qui duodecimam opinionem sequuntur, inter scire & cognoscere distinguunt. Nam scire est rem per suam causam cognoscere : Cognoscere verò est rem qualicunque ratione cognoscere. Cum autem Logica generalis quædam sit disciplina, obiectum quoque generalius habere debet : Sed cognoscere generalius quiddam est, quàm scire : Ergo modus potius cognoscendi, quàm sciendi subiectum Logicæ erit statuendus.

Decima tertia opinio, quæ est omnium vulgatissima & celeberrima, plurima argumenta pro suæ sententiæ confirmatione adducere potest.

I. Idem est subiectum in totâ scientiâ rationali seu Logicâ universalissimè sumtâ, quod est in parte quâlibet, sub distinctâ tamen ratione : Sed in Logicâ universalis subiectum est Ens rationis : Ergo etiam in quâli-

bet parte subiectum erit, sub diversâ tamen ratione, ita ut in Grammaticis Ens rationis, congruum & incongruum: *In Rhetoricis* Ens rationis politum: In Logicis Ens rationis ratiocinativum, subiectum statuatur. Esse autem Ens rationis subiectum generale in Logica universali ita probat *Iavellus*: Sicut se habet scientia realis ad Ens reale, ita rationalis ad Ens rationis: Sed scientia realis, ut Physica & Metaphysica, versatur circa Ens reale, tanquam circa subiectum: Ergo & scientia rationalis circa Ens rationis eodem modo versabitur.

II. *Aristoteles lib. II, Metaphys. cap. 3.* dicit, quod Dialectica & Sophistica sint de his, quæ accidunt quidem Entibus, verum non prout Entia sunt. Hinc aliqui sic argumentantur: Eiusdem rationis est obiectum totius Logicæ, cuius est obiectum alicuius partis: Sed, *Aristotele testante*, Dialectica & Sophistica versantur circa ea, quæ accidunt quidem Entibus, sed non prout Entia sunt: hæc vero non possunt esse, nisi entia rationis. Ea enim, quæ hoc modo accidunt entibus, non possunt esse proprietates aliquæ reales: Nam proprietates reales accidunt Entibus, quatenus Entia sunt. Ratio est, quia omne receptum inest per modum recipientis, & nullum accidens accidit alicui subiecto, nisi secundum naturam subiecti illius, ut testatur *Iulius Scaliger Exercitatione* 5. Ergo ubi proprietas realis, ibi quoque Ens reale: Et ubi non est Ens reale, ibi quoque proprietas realis esse non potest. Quare si Dialectica & Sophistica considerant huiusmodi non Entia seu proprietates non reales, sed potius rationis: Ergo tota quoque Logica eiusmodi considerabit.

III. *Primo de animâ contextu 8.* de universali in prædicando sic dicit *Aristoteles*: *Animal universale aut nihil est, aut posterius est, similiter esse habens, quod prædicetur.* Inde sic argumentatur: Universale & alia communia, quæ prædicantur, nihil sunt, aut aliquid posterius, ut dicit *Aristoteles*: Sed eiusmodi sunt entia rationis & secun-

dæ notiones omnes, quia aut nihil aut posterius esse dicitur illud, quod non est Ens reale, sed sequitur illud ens reale, ut cognitum. Cum autem universale sit pars subiecti, sequetur etiam, quod omnes notiones secundæ sint disciplinæ rationis subiectum.

IV. Si datur aliqua scientia, quæ considerat omne Ens reale, tanquam subiectum: debet etiam dari scientia, quæ considerat omne Ens rationis, ut subiectum: Sed prius verum: Ergo & consequens. Minor probatur. Nam Metaphysica agit de omni ente reali: Ergo etiam Logica de omni Ente agere debet. De reali verò agere non potest, aliàs cum Metaphysicâ coincideret, & nullum esset discrimen inter has duas scientias: Ergo circa omne ens rationis versari debet, quod *Aristoteles lib 4. Metaphysicorum contextu* 5. innuere videtur, ubi inquit. Dialecticam de omni ente agere.

V. Illud est obiectum Logicæ, quod in totâ Logicâ explicatur: At ens rationis, quod est directivum operationis intellectus, explicatur in totâ Logicâ & omnia propter ipsum: Ergo erit subiectum.

VI. Omnis disciplina debet habere aliquod subiectum, circa quod versetur: Ergo etiam Logica. Sed subiectum illud non potest esse reale ens in Logicis: siquidem reliquæ scientiæ hoc sibi diviserunt inter sese: Ergo remanet Logicæ, considerare ens rationis.

VII. Vltimum argumentum: Logica est habitus instrumentalis, & suppeditat instrumenta aliis scientiis: scilicet, divisionis, definitionis, argumentationis: Sed hæc sunt secundæ notiones & entia rationis: Ergo illa quoque erunt subiectum Logicæ. Nam scientiæ nihil aliud à Logicis sumere possunt, quàm quod Logicæ sit proprium. Non igitur res: quia hæc ad Logicam non pertinent: non voces: quia hæc ad Grammaticam per-

tenant. Ergo nihil proprium Logicæ remanet, nisi ipsa instrumenta.

Ultima opinio, scilicet decima quarta, argumentis ἀνασκευαστικοῖς & κατασκευαστικοῖς uti potest. I. Omne subiectum est de intrinsecâ essentiâ scientiæ: quamobrem tale oportet statui subiectum alicuius scientiæ, quod cum naturâ illius omninò convenit: Sed nulla opinio præcedentium tale subiectum statuit: Ergo non est admittenda. Minor probatur. Quia Logica tota, ut ante dictum est, in ποίησι consistit, seu fabricatione, & secundas notiones ex primis & in primis efficit. Præcedentes verò opiniones subiectum eiusmodi non manifestant, quod hanc obtineret rationem, quod faciliè ex consideratione diligenti patebit. Et licet decima opinio, quæ Ens reale statuit subiectum, veritati proximè accedit: tamen in eo errat, quod materiale tantum, non autem formale subiecti explicet: Sed nullum subiectum potest statui aut inveniri, ex quo secundæ notiones possent confici, aut cui, possent imponi, nisi res omnes, quatenus substant primis notionibus. Est autem materiale subiecti res ipsa considerata in aliquâ scientiâ, formale ipse modus considerandi. Et dicitur materiale, quia sicut materia potest esse commune receptaculum multarum formarum: ita quoque res considerata potest varios modos considerandi suscipere. Formale autem dicitur, quia sicut forma dat esse rei, & materiam per se vagam ad certam aliquam speciem corporis restringit: ita quoque ille modus considerandi rem consideratam ad certam aliquam Scientiam restringit. Quando autem decima opinio statuebat, Ens reale, subiectum: dicebat tantum id, quod erat commune & materiale: Ens enim reale pro diverso modo considerandi est in diversis scientiis: Opus ergo erat etiam addere formale seu

modum considerandi, per quem ad Logicam restringitur Ens reale, & est, quatenus illi secundæ notiones imponi debent.

Contra primam autem opinionem in specie sic argumentari possumus.

I. Illud non est Logicæ subiectum proprium, quod in aliis disciplinis est: Sed oratio est talis. Ergo non est subiectum Logicæ proprium. *Minor probatur.* Quia in Grammaticis & Rhetoricis oratio est proprium subiectum: In Grammaticis oratio congrua. In Rhetoricis oratio polita.

II. Illud non est subiectum scientiæ, cui non conveniunt ea, quæ tractantur in scientiâ aliquâ: At vocibus non conveniunt ea, quæ tractantur in Logicis: Ergo non sunt subiectum. Nam propositio, affirmatio, negatio, & reliqua primariò non vocibus, sed ipsis rebus competunt, & de iis tantum vera sunt. Sic prædicamenta non ratione vocum definiuntur, dividuntur; sed ratione rerum, quia nulla est vox, quæ dicatur substantia prima & secunda, item nulla est vox, quæ per se subsistat & sustineat accidentia.

III. Ut anima rationalis in omnibus hominibus ubivis locorum eiusdem est rationis, & operationes singulas obtinet; ita quoque Logica apud omnes homines & nationes una est eademque: Sed voces non sunt apud omnes eadem, nec eandem habent rationem: Quare quoque substantiam & essentiam Logicæ non constituunt. Nam subiectum essentiam suæ scientiæ constituit. Et sic pro ratione diversitatis vocum diversa erit Logica apud diversas nationes.

IV. Logica sine vocibus constare potest, quia rationem, non autem orationem instruit. *Et Aristoteles libris priorum Analyticorum* sine exemplis realibus per sola alphabetica exempla artificium Logicum docuit: Ergo non erunt subiectum. Nulla enim scientia

sine suo subiecto constare potest. Est enim subiectum necessarium quid & de essentiâ & necessitate ipsius scientiæ.

Contra secundam, tertiam, quartam, quintam & sextam opinionem simul argumentor: 1. Opera & effectus rei non sunt subiectum proprium eiusdem: Sed argumentatio, Syllogismus, Definitio, Divisio, sunt opera & effectus Logicæ: Ergo non sunt subiectum Logicæ. Effectum enim artis propriè subiectum dici non potest, quod inde patet: quia effectum actuale quid, subiectum tantum potentiale denotat. Sic calceus, quatenus iam efformatus est, non dicitur proprium subiectum sutorium, quia iam actu aliquid: Sed corium, quatenus calceus ex ipso fieri potest, propriè subiectum artis sutoriæ dicitur.

II. Illud non est subiectum proprium Logices, quod non adæquatè totum genus explicat, quod in Logicâ scientia tractatur: Sed præcedentes quinque opiniones talia subiecta statuunt: Ergo sunt falsa. Minor probatur, Possunt enim dari adhuc plura, quæ in Logicis tractantur, & quorum tamen hîc mentio non fit, ut sût Inventio topica, Ordo & Methodus. Eodem denique argumento in specie quælibet dictarum opinionum potest refutari.

Adversus septimam opinionem quid dici possit, ex superioribus patet. Illud enim subiectum non est proprium & adæquatum dicendum, quod tantum materiale, non autem formale simul complectitur: Sed hæc opinio tale subiectum assignat: Ergo falsa est. Minor probatur. Quia Ens reale est generalissimum quid, & subiectum esse potest in omnibus scientiis realibus.

Eodem quoq; argumento octava opinio, quæ est Ramistarum refutari potest. Illa enim materiale quoque tantum subiecti nominat, formali omisso. Et Ens ac nō Ens, simplicitèu nominatum, totius Philosophiæ potius subiectum, quàm solius Logicæ debet constitui: In-

terim tamen & in eo peccat, quod non Ens, quatenus non Ens, statuat subiectum. Nam cum omnis Scientia & disciplina denominetur à suo subiecto: Logica quoque non ens erit dicenda. Et licet Logica possit de ijs disputare, quæ non sunt in rerum naturâ, vel non sunt entia, tamen id fit, non quatenus sunt non entia, sed quatenus sub ratione entis comprehenduntur. Nō entis enim nulla sunt accidentia; & id, quod non est, non potest esse verum subiectum eius, quod revera est. Illud enim quod inest, inest secundum modum & conditionem eius, cui inest. Et denique, ut omnia appetuntur sub ratione boni, sic omnia intelliguntur sub ratione Veri & Entis. De non ente igitur non disputat Logica, quatenus est non Ens, sed quatenus sub ratione Entis comprehenditur. Ergo proprium subiectum Logices potius Ens, quàm non Ens statuendum est.

Contra nonam & decimam: I. Illud est obiectum Logicæ, cuius passionem Logica considerat: Sed intellectus nostri operationum passionem non considerat Logica: Ergo quoque non erunt subiectum. Minor probatur. Quia considerare passionem operationum intellectus ad Physicam seu libros de Animâ pertinet, non autem ad Logicam.

II. Illud non est subiectum Logicæ adæquatum, quod non omnibus partibus Logicæ ex æquo respondet: Sed operationes mentis, ut dirigibiles, non respondent ex æquo toti Logicæ: quia primariò ad dispositionem Logicæ pertinent: Etenim dispositio illas dirigit, ut suo munere fungi possint.

III. Illud non potest esse subiectum in aliquâ arte, per quod subiectum ipsum rectè tractatur: Sed per operationes mentis dirigibiles subiectum seu materia Logicæ, circa quam versatur, rectè tractatur, quia per illas operationes, quatenus diriguntur, verum à falso discernimus: Ergo illæ mentis operationes non erunt subiectum.

IV. Si operationes intellectus dirigibiles sunt subiectum Logicæ, accidit id, vel quatenus res ipsas apprehendunt, id est, quatenus sunt actiones naturales, & sic ad Physicam pertinent; vel quatenus sunt ipsæ apprehensiones rerum omnium, quibus debent secundæ notiones imponi, ita ut per operationes illæ ipsæ notiones primæ, per illud dirigibiles, impositio secundarum notionum intelligatur. Atque sic cum decimâ quartâ sententiâ & ultimâ consentit, nisi quod veritatem magis involvat. Quocirca licet quidem non omnino rejicienda sit; tamen propter obscuritatem non admodum probanda est.

Nona sententia, quæ apprehensiones rerum statuit subiectum, in eo errat, quod tantum materiale, non autem formale subiecti nominet. Item. Si Logica res apprehensas considerat, considerat res vel per se, vel in ordine ad secundas notiones, id est, quatenus secundæ notiones illis rectè applicari debent. Si secundo modo, convenit cum ultima, si primò considerabit res per se vel particulariter, & sic confunditur cum particularibus scientijs; vel in communi, & sic coincidit cum Metaphysica.

Denique quod operationes intellectus non sunt subiectum, ex sufficienti enumeratione ipsorum conceptuum & apprehensionum probari potest. Conceptus enim duplices sunt, alius dicitur formalis, alius obiectivus. Formalis rursus est vel formalis formatus, & est ipsa species, quam sensus ad intellectum transmittit; Vel est formalis formans, & est ipsa apprehensio & operatio intellectus. Deinde conceptus obiectivus est vel primus vel secundus. Conceptus primus sunt res ipsæ seu rerum notiones, quatenus primò mentibus obijciuntur. Secundus sunt secundæ notiones. Iam, verò nec primo modo, scilicet quatenus conceptus formalis consideratur formatus. Ita enim effectus est merè naturalis & Logico artificio non indiget. Dein-

de si omnino ad subiectum Logicum esset referendus, exprimeret duntaxat partem materiale, formali neglecta. Neq; secundo modo ut formalis formans objectum Logicæ esse potest. Nam sic est operatio artificis Logici : sed nulla operatio alicuius artificis, est subiectum sui ipsius operationis : Nihil enim operatur in seipso. Sic nec tertio modo: Nam hac ratione tantum materiale subiecti explicatur. Nec denique quarto, quia ita formale subiecti solummodo indicatur.

Adversus undecimam & duodecimam opinionem argumentor. Finis rei non est subiectum proprium illius rei, circa quod versatur : Sed modus sciendi & cognoscendi sunt fines Logicæ. Ergo. Minor probatur. Nam pro diversitate modorum argumentandi oritur ac generatur diversus modus vel sciendi vel cognoscendi. Ex Apodictica enim modus sciendi, scilicet per causas : Ex Dialectica modus cognoscendi ex probabilibus & contingentibus : Ex Sophistica modus opinandi ex falsis oritur. Deinde modum sciendi non esse adæquatum subiectum etiam inde patet : Quia, ut iam dictum, sola Apodictica modum sciendi demonstrat, & ex ipsâ tanquam finis oritur. Denique si per modum sciendi & cognoscendi intelligunt fabricationem instrumentorum cognoscendi, id est, ipsarum secundarum notionum, quæ sunt instrumenta cognoscendi, tum cum sequenti opinione coincidunt, & iisdem argumentis refutari possunt.

Sequitur ergo iam decima tertia opinio, quæ statuit Subiectum Logicæ esse Ens rationis : Pro cuius meliori explicatione & refutatione notandum est, quid sint Entia rationis. Ante omnia verò notandum, omnem cogitationem humanam, circa quam Logica occupata est, esse de aliquo Ente. Nam si cogitatio est, necesse est, ut sit de aliquo. Non entis enim

nulla sunt accidentia : & cogitatio, quæ est imago & representatio rei, non potest esse representatio illius, quod nihil est. Ergo omnis cogitatio est de Ente. Ens verò est generalissimum quid, quod comprehendit sub se omne id, quod aliquid est, & respondet omnibus, quæ sunt in totâ rerum naturâ sive actu, sive potentiâ, sive spiritualia sive corporea, sive substantiæ, sive accidentia, sive realia, sive rationalia. Nam ut de posterioribus tantum dicam, duplex Ens statui potest : Reale scilicet, quod est res, quæ etiam extra intellectum seu operationem intellectus esse aliquod reale habet : vel licet in ipso intellectu consistat, habet tamen revera aliquid, quod ipsi ad extra respondet : Vel Ens rationis, quod præter cogitationem & operationem mentis omnino nihil est. Et quando dico operationem mentis, non intelligo primam operationem, & ipsam apprehensionem primam rerum, quatenus scilicet res sunt, ut, verbi gratiâ, est cogitatio scamni, mensæ, equi : sed intelligo secundam operationem, quæ scilicet primæ illi adhuc superadditur, & nihil est extra illam mentis operationem, ut sunt, verbi gratiâ, Genus, Species, Subiectum, Prædicatum. Nulla enim res est in rerum naturâ, quæ sit vel genus, vel species materialiter, vel ita dicatur, quatenus scilicet, ut res aliqua consistit, & cōsideratur. Hæc cogitatio iam secunda, seu vox illa dicitur Ens rationis, item nomen secundæ intentionis, nomen secundæ notionis, nomen secundæ impositionis, vel ipsa secunda intentio, secunda notio, secunda impositio, secundum intellectum, cui opponuntur Ens reale, prima notio, nomen, vox, vocabulum primæ intentionis, prima notio, prima impositio, primum intellectum, & de harum duarum notionum seu vocum naturâ seu differentâ notetur locus Zabarella lib. 1. de Naturâ Logices cap. 3. Vbi dilucidissimè hæc omnia explicat inquires : *Sunt autem primæ notiones nomina statim res significantia per medios animi conceptus, ut animal & homo seu conceptus ipsi, quorum hæc nomina signa sunt. secundæ verò no-*

notiones sunt alia nomina his nominibus imposita, ut genus, species, nomen, verbum, propositio, Syllogismus & alia eiusmodi, sive conceptus ipsi, qui per hæc nomina significantur. Nominibus quidem primæ notionis statim res ipsa significata extra animum respondet, &c. Et paulo post. At secundæ notiones animi nostri sunt figmenta, & nobis non cogitantibus nulla harum est, Genus enim, propositio, & Syllogismus, ubi nam sunt, nisi quando à nobis fiunt? Huius autem ea est ratio, quòd nomina primæ notionis significant res, prout sunt; ideo illud, quod per illa significatur, etiam nobis non cogitantibus esse dicitur, quemadmodum sine ulla nostra cogitatione animal & stirpem & elementa existere videmus: at nomina secundæ notionis res significant prout à nobis mente concipiuntur, non prout extra mentem sunt: Propterea conceptus potius conceptuum, quam conceptus rerum significant, unde secundi conceptus & secundæ notiones appellatæ sunt. Exemplum. Dum consideramus Socratem & Platonem & Calliam in hoc similes esse, quod homines sunt, conceptum hominis communem mente formamus, qui dicitur conceptus rei, proinde primus conceptus vel prima notio rei: Postea verò, dum conceptum hunc cogitamus esse commune quiddam, quod de multis solo numero, non natura discrepantibus prædicatur, ideoque conceptum hominis & omnem alium eiusmodi, vocamus speciem, tunc secundam notionem effingimus: Secundum enim nomen, (scilicet species) primo nomini, (scilicet homini) imponimus, & in conceptu rei alterum secundum conceptum formamus. Eadem ratione dum hominem, bovem & equum, naturâ quidem differentes sed in eo tamen convenientes esse consideramus, quòd animalia sunt, communem animalis conceptum facimus, qui statim res significat, & primus conceptus dicitur: Deinde quum eum conceptum contemplamur, & dicimus prædicari de pluribus differentibus specie in eo, quod quid est, & omne tale appellamus Genus, secundum conceptum in primo formamus, & secundam notionem in prima, nempe in conceptu rei.

Ex quibus *Zabarella* verbis apparet, notiones illas nihil aliud esse, quàm vel operationes & conceptiones quædam mentis rerum aliquarum vel nominum, vel etiam nomina ipsa, quibus conceptus & cogitationes seu operationes illas mentis efferimus, & nominibus illis alia nomina imponimus, quæ nomina & qui conceptus secundarij Entia rationis vocantur.

Mentis autem operationes tres sunt, ut sæpè dictum est, simplicia scilicet apprehendere, componere & dividere, denique ratiocinari: quod vel inde patet, quia cum nihil sit in intellectu, nisi quod prius fuerit in sensu, quotiescunq; intellectus vult aliquid intelligere, illud à sensu, cui monstratur, abstrahit: Sed cum sensus simplicia tantum apprehendat, igitur prima operatio mentis est, simplicia à sensu monstrata apprehendere. Deinde verò cum simplicia apprehendit intellectus, ea vel componit, id est, unum alteri affirmando tribuit, vel dividit, id est, unum de altero negat. Si verò denique intellectio illa nimis est infirma, & intellectus firmiorem ac certiore scientiam desiderat, accedit tertia operatio, qua unum ex altero colligit, & ignotum per id, quod notius est, probat: & sic certiore sibi sententiam comparat. In illis autem operationibus intellectus varii esse possunt defectus vel vitia, verbi gratiâ, irreçtitudo conceptus, ut in priori mentis operatione; vel obscuritas vel falsitas, vel alia, ut in posterioribus. Quare ut tota Philosophia, teste *Simplicio*, est medicina animæ: Sic Logica, quæ Philosophiam imitatur, propterea quoq; inventa est, ut hos defectus omnes tollat ex operationibus mentis, & ut mentem humanam informet; quo omni defectu sublato, ipsa per operationes proprias finem propositum assequi, & veritatem in rebus omnibus cognoscere posset. Ut autem illis defectibus mederetur Logica, instrumenta quædã cognoscendi fabricat, quibus

ipsas operationes mentis dirigit, instruit, informat, & quibusdam quasi manuductoribus in rerum ipsarum cognitionem inducit. Hæc instrumenta verò sunt omnia vocabula technica, quæ in Logicis habentur, ut verbi gratiâ, Genus, species, differentia, proprium, accidens, subiectum, prædicatum, propositio, argumentatio, &c. Et cum illa instrumenta sint generalia, itaque omnibus particularibus applicari possunt; tum etiam propter illam generalitatem sunt certissima, & maximè ad conceptuum particularium omnium rationem rectè explorandam, investigandam, tractandamque nobis inserviunt.

Ex quibus iam dictis apparet, cur hæc opinio decima tertia Entia rationis statuat subiectum Logicæ, quia scilicet videt quòd tota Logica in eo potissimum occupata sit, ut eiusmodi instrumenta fabricet, quibus operationes mentis dirigat, ne in apprehendendis rebus errent, sed omni defectu & errore secluso veritatem consequantur. Quare putant subiectum nullum statui posse commodius, quàm illa ipsa instrumenta seu entia rationis, quia circa ipsa fabricanda Logica potissimum est occupata. Verùm facilimè tamen illi ipsi indicant, Entia rationis à Logicâ fabricari, & esse finem Logicæ potissimum: quare sic adversus eos argumentari possumus: Effectus rei, proprium & adæquatum subiectum eius non est: Sed secundæ notiones sunt effectus Logicæ: Ergo non sunt proprium & adæquatum subiectum Logicæ.

Deinde si quid valeret ista opinio, formale saltem subiecti, non simul materiale explicaret: Sed supra dictum est, ad subiectum proprium & adæquatum tam materiale, quàm formale simul requiri.

Tertium argumentum. Illud quoque subiectum non est proprium & adæquatum Logicæ, quod illi cum alijs disciplinis est commune: Sed Ens rationis,

simpliciter sumtum, tam Grammaticæ, quàm Logicæ est subiectum; siquidem & Grammatica circa entia rationis & secundas notiones versatur, ut sunt Genus, species, casus, declinatio, numerus, figura, persona, coniugatio, &c. Et quamvis aliqui illam restrictionem addant, quod Entia rationis sint subiectum in Logicâ, quatenus scilicet sunt instrumenta notificandi, ibi in eo sunt ridiculi, quòd ens rationis, quod volunt esse formale subiectum, adhuc per aliud formale restringant. Deinde in eo quoque errant, quod restrictionem hanc, quatenus sunt instrumenta notificandi, non ad considerationem illorum entium, sed ad entia ipsa considerata restringenda addant. Restrictio verò seu modus considerandi nunquam in aliquâ disciplinâ ponitur ad subiectum seu rem ipsam consideratam restringendam, sed potius ad considerationis ipsius, quæ in mente meâ consistit, restrictionem introducendam. Verbi gratia: Si dico, animal, quatenus rationale, est subiectum alicuius scientiæ, ibi illa restrictio, quatenus rationale, si ad animal consideratum dirigeretur, sequeretur hoc absurdum, quod omne animal esset rationale & nullum irrationale. Sed si verum dicere volo, necesse est, ut illa restrictio, quatenus rationale, non ad animal, ut est res considerata, sed ad ipsam saltem considerationem mentis, quæ est de illo animali, referatur? Verùm hæc sententia, quando illam restrictionem addit, quatenus sunt instrumenta notificandi, ibi non modum considerandi, sed potius res ipsas consideratas restringit, & sic à veritate satis aberrat.

Quartum argumentum. Omnes disciplinæ subiectum suum ita considerant, quatenus revera iam est & actu consistit, vel quatenus quidem est, sed tamen aliquid in eo vel ex eo fieri debet: Ergo etiam Logica ita suum subiectum considerare debet. Sed Ens rationis nunquam ita considerari potest, quatenus iam est, sed tantum consideratur, ut fieri debet. Ergo non est

proprium & adæquatum subiectum Logicæ. Minor probatur. Quia Entia rationis nunquam possunt considerari, ut sunt ; sed semper, ut fieri debent. Sunt enim formæ accidentales & cogitationes saltem mentis, quæ in fieri solummodo consistunt. Nihil igitur hîc præsupponitur, quod sit, & cui aliqua forma imponi, aut ex quo aliquid fabricari debet.

Quintum argumentum. Licet hæc sententia, quando materiale cum formali coniunctum considerant, ut quidam faciunt, qui Ens reale materiale subiectum statuunt, simpliciter falsa non sit ; non tamen videtur esse commoda locutio, quòd Entia rationis statuantur formale subiecti. Quare ita potius dicendum esse videtur, quòd formale subiectum Logicæ sit, *quatenus Entia rationis imponi primis debent*. Omni enim disciplinæ eâ ratione subiectum est assignandum, ut natura illius disciplinæ per illud rectè exprimatur & verè innotescat. Sed cum Logica sit operativa, utpote instrumentaria, quæ aliquid fabricat, necesse est, tale illi assignare subiectum, quod operationis illius naturam explicat & notificat : Illud autem non fit, quando dico, *Ens rationis est subiectum materiale*, quia hîc nulla operatio subinfertur : ibi autem fit, quando dico quatenus Entia rationis primis imponi debent. Imponere enim Entia rationis est aliquã operationẽ subinferre.

Sextum. Omnis disciplina est aliquid reale. Nam actu ab intellectu efficitur, ut habitus, qui est in primâ specie Prædicamenti qualitatis, omnino ut reale, quid consideratur & mentem informat. Vt autem omnis disciplina est realis, sic, teste Aristotele, alicuius est disciplina, & per consequens relatio. Nam habitum & scientiam ad relationem referri aliquando docuimus. Erit igitur disciplina relatio quædam realis. Iam verò necessitas postulat, ut quemadmodum disciplina est aliquid reale, sic & scibile seu subiectum aliquid reale in eâ detur : aliàs verò relatio non erit in-

ter illa: Sed ens rationis, quod scibile & subiectum in Logicis constituitur, nō est Ens reale sed necessario, si verum esse debet, præsupponit, & requirit subiectū aliquod reale, à quo & in quo veritatem suam habet: Ergo quoq; à nullā disciplinā, reali scilicet, tanquam subiectum adæquatum considerari potest. Disciplina enim omnis à suo subiecto denominatur, ut suprā dictum est. Ergo ubi subiectum non est reale & verum, ibi quoque disciplina realis vel vera nulla erit: Verum tunc realis illa relatio inter Logicam & suum subiectū, seu suum scibile observatur, si subiectum statuuntur res omnes, quibus debent imponi secundæ notiones, vel quatenus impositio ipsa secundarum notionū pro subiecto formali capitur. Et licet Logica rationalis disciplina dicatur, tamen interim non tollitur, quod quatenus est habitus & disciplina vera, subiectum aliquod reale, scilicet quoad materiale subiecti considerationem, obtineat. Discrimen enim scientiarum realium & rationis intelligendum est à subiecto toto & adæquato, non autem quoad partem.

κατασκευασικὰ argumenta nostra hæc sunt.

1. Quod etiā ex quinto argumento κατασκευασικῶν apud decimam tertiam opinionē habetur aliquo modo: Illa assignatio Subiecti bona est, quæ cum naturā disciplinæ, cui statuitur subiectum, convenit, & naturam illius rectè exprimit: Assignatio autem Subiecti, quā statuitur subiectum Logicæ esse res omnes, quatenus substant instrumentis notificandi, est talis: Ergo est bona. Minor probatur ex illis, quæ apud quintum argumentum dicta sunt. Tum refertur huc totum caput 19. lib. 1. de Naturā Logicæ Zabarella.

2. Argumentum; Illud est verum subiectum Logicæ, cuius beneficio Logica ab omnibus aliis disciplinis discernitur: Sed dicere subiectum Logicæ esse res omnes, quibus imponi debent secundæ notiones; est assignare eiusmodi subiectum, per quod

ab omnibus aliis disciplinis in totâ rerum naturâ cernitur : Ergo assignatio illa subiecti bona erit, nec probatur. Fiat jam inductio omnium disciplinarum, & nulla reperietur, quæ res ita consideret, ut illis instrumenta notificandi (hæc enim per secundas notiones hoc loco intelligimus) imponat, quàm sola Logica. Et licet Grammatica etiam omnia nomina res significantia ita consideret, tamen nomina saltem ipsa, non autem res considerat, quod unum est. Deinde etiam Entia rationis Grammatica, ut sunt Genus masculinum, fœmininum; Species, primitiva, derivativa, denominativa, Numerus, Casus, Declinatio, licet sint instrumenta, tamen non sunt instrumenta notificandi & discernendi verum à falso, sed saltem sunt instrumenta cognoscendi congruum à non congruo, seu orationem puram à non purâ. Pura enim & emendata saltem spectatur oratio in Grammaticis, non autem veritas & falsitas rerum, ut in Logicis.

Tertium. Illud verum est subiectum Logicæ, cuius causâ ea omnia tractantur, quæ in Logicis continentur : Sed ut in rebus omnibus rectè imponi instrumenta notificandi possint, eam ob causam habentur & tractantur omnia in Logicis: Ergo verum etiam subiectum erunt res omnes, quibus instrumenta illa imponi debent.

Quartum. *Aristoteles lib. 4. Metaphys. context. 5.* expresse inquit : Quod Dialectica & Sophistica & Philosophia circa idem genus, id est, circa omnes res versentur, cum eo tamen discrimine, quod ibi inferitur, scilicet quod Dialectica & Sophistica de omni Ente disputet : Sed disputare de omni Ente, est omni enti instrumenta notificandi imponere : Si verò aliquorum modorum argumentandi hoc erit subiectum, & quidem plurium, nemo negabit totius Logicæ hoc subiectum esse. Quod enim alicui rei secundum plures partes inest, toti inesse negari non potest.

um argumentum ex autoritate Averrois cap. 1. *omnes libri primi Categoriarum* peti potest, ubi dicitur categoriæ, quæ res omnes complectuntur, sint iudicium, & in scientiis, id est, in totâ Philosophiâ, & in Logicâ, hoc discrimine: In Logicâ quidem, quatenus eis contingunt intellecta secunda, hoc est, quatenus eis instrumenta notificandi imponuntur: In scientiis verò, quatenus sunt conceptus rerum, quæ extra animam sunt, id est, quatenus sunt cognoscibilia, vel quatenus res comprehendunt, quas per se cognoscimus. Idem *Iacobus Zabarella ex Johanne Fanduno ostendit cap. 1. libri primi de Naturâ Logicæ* Accedant denique ipsius *Jacobi Zabarelle, Fortunati Crellii, & aliorum autoritas & rationes.*

Sit itaque hæc conclusio: Subiectum proprium & adæquatū Logicæ esse res omnes, quatenus illis imponi debent secundæ notiones, seu quod idem est, ens reale, quatenus instrumentis notificandi constat.

Pro uberiore huius conclusionis explicatione & solutione faciliiori contrariorum argumentorum notandum est, quod quadruplex sit acceptio vocabuli subiecti, ut habetur apud *Zabarellam lib. 1. cap. 1. de Naturâ Logicæ*. Primò dicitur aliquod subiectum latissimè sumtum. 2. Subiectum demonstrationis. 3. Subiectam operationis. 4. Subiectum metaphoricè sic dictum

1. Subiectum in amplissimâ & latissimâ significatione sumtum denotat omne id, quod in aliquâ scientiâ tractatur, five sit res considerata primaria, five principia, five affectiones, five finis, five effectus, five aliquid aliud.

2. Subiectum illud, quod dicitur metaphoricum, seu subiectum per metaphoram, est, quando finis disciplinæ pro ipso subiecto disciplinæ illius sumitur, aut quando effectus pro eodem ponitur: sic in Medicinâ sanitas subiectum statuitur; cum tamen finis artis medicæ sit, & effectus illius. Verum autem subiectum est

corpus humanum, in quod sanitas amissa rursus reduci vel conservari debet. Ratio autem huius est, quam secuti sunt Philosophi præstantissimi, quia ut scientiæ contemplativæ à suo subiecto, quod considerant, esse suum habent, sic disciplinæ operatrices à fine, cuius generationem quærunt, constituuntur & pendent, & eandem rationem, quam habet scientia ad subiectum, habet disciplina operatrix ad finem.

3. Subiectum dicitur demonstrationis, quod est res considerata primariò in aliquâ scientia contemplativâ, ubi affectiones per certa principia de illo demonstrantur. Propterea autem dicitur subiectum demonstrationis, & notanter diximus *in scientia contemplativa*: quia nulla alia disciplina habet subiectum demonstrationis, nisi solæ disciplinæ contemplativæ: illæ enim solæ suum subiectum ita considerant, ut de illo certas proprietates & affectiones per certa principia demonstrarent.

4. Subiectum est operationis, quod in disciplinis operatricibus consideratur, & dicitur subiectum operationis, quia disciplina illa docet, ut aliquid ex eo vel in illud operemur, & est res considerata in aliquâ scientiâ, quatenus forma accidentalis ei imponi debet. Diximus autem *in disciplinis operatricibus considerari*: Illæ enim, ut nomen ipsum indicat, finem habent operationem. Ergo requirunt etiam tale subiectum, in quod operari possint. Quod enim debet operari, opus habet eo, in quod operetur vel ex quo vel in quo. Ex nihilo enim nihil fit, & id, quod est aliquid, non potest inferri in id, quod nihil est: quia non Entis nulla sunt accidentia.

Iam ad propositum has acceptiones accommodo. Si natura & ratio Logicæ accuratissimè considerantur, nullum subiectum Logicæ aliud statui potest, quàm hoc, quod ultimo loco diximus, subiectum, scilicet operationis. Tota enim natura Logicæ, utpote quæ instrumentalis est, in operatione consistit, &

est disciplina operatrix : Ergo nullum aliud etiam quam subiectum operationis requirit, nisi natura illius interverti debet. Iam verò quatenus dico res, quib9 secundæ notiones imponi debent, esse subiectum Logices, eo ipso maximè Logicæ naturam exprimo, & illius subiectum proprium & adæquatum constituo.

Ad solutionem verò argumentorum contrariorum quod attinet, notandum est, omnes sententiās præcedentes ad aliquam ex quatuor acceptionibus subiecti respexisse: maxima quidem pars ad subiectum demonstrationis. Maxima enim pars Logicam scientiam statuit, subiectum itaque tale assignat, quale scientiis competit, id, autem solùm est subiectum demonstrationis, ut suprà dictum est. Ad ultimam autem subiecti acceptionem nulla nisi septima opinio aliquā ex parte respexit. Vnde apparet, quàm pauci veram Logicæ naturam intellexerint. Verùm, cum nulla assertionum enumeratarum Logicæ naturæ rectè conveniat, aut ex illius ratione petita sit : sed potiùs naturam illius intervertat, aut cerè non integrè explicet, nullam sententiam concedere possumus, nisi solam ultimam. Nam ad subiectum latissimum quod attinet, illud quæstioni nostræ non satisfacit. Quærimus enim proprium & adæquatum, non autem latissimum subiectum. Neque deinde, qui Metaphoricum subiectum statuunt, nobis faciunt. Proprium & adæquatum petimus, non Metaphoricum. Denique nec tertia acceptio, scilicet, pro subiecto demonstrationis, quod omnes in Logice ante ferè quæsiuere, à nobis concedi potest. Nam proprium rei illud non est, quod cum naturâ rei pugnat, aut naturam rei evertit : Sed iam antè satis demonstratū est, subiectum demonstrationis tantum esse in scientiis cōtemplativis: Si ergo Logicæ propriū subiectum esse dicitur, nihil facit, quàm ut Logicæ

naturam destruat. Vult enim ex Logica facere scientiam contemplativam, quam verè ita dici non possit, superius satis superque demonstratum est, quæstione scilicet secunda.

Restat jam ut ad contraria argumenta respondeamus: Et ad illud generale, quod ex proprietatibus subiecti erat petitum, respondeo: Proprietates illas subiecti non ad omne subiectum pertinere, sed saltem ad subiectum demonstrationis. Illud enim solum est, quod præcognoscendum est, quòd certo sit, quod primariò consideratur & cognoscitur, quod scientias constituit, cum artes seu disciplinæ operatrices à fine potius, quàm à re consideratâ distinguantur, ut ex *Iacobo Zabarella* suprâ annotatum est. Deique illi soli propriè reliquæ proprietates competunt. Nos autem jam ante evicimus, subiectum demonstrationis in Logicis locum non habere: Nihil itaque hæ proprietates concludunt. Deinde vel specialiter vel generaliter sumuntur hæ proprietates: Si specialiter, tunc soli subiecto demonstrationis competunt, & sic nihil concludunt. Si generaliter, tunc nec sic veræ proprietates sunt, quia vera propria uni tantum speciei, non autem pluribus competunt. Cum verò non propria unius speciei statuuntur, sequitur esse saltem conditiones quasdam, seu *παράκολλυθήματα* respectu scilicet subiecti generaliter sumti: Ex quibus nihil necessario concluditur. Necessariò enim concludimus ex proprijs, immediatis & primis. Tertiò nihil etiam necessario concludere, vel ex eo patet, quòd in applicatione illius argumenti ostendimus, tam illi, qui syllogismum, quàm illi, qui Ens rationis subiectum statuunt, imò omnes opiniones suam indè sententiam probare possint. Denique, si uti illo argumento licet, nos per inversionem illas proprietates omnes nostro quoque subiecto assignare possumus. 1. Est enim certum, esse res, quibus secundæ notiones imponi debent.

— Omnia tractantur in Logicis propter hunc finem, ut secundæ notiones rectè imponi possent primis notionibus. 3. Hoc subiectum continet omne id, quod in logica tractatur & alieni omninò nihil. 4. Discernit ens subiectum Logicam ab omnibus aliis disciplinis in totâ rerum naturâ, ut suprâ ostensum est. 5. Potest prædicari de omnibus iis, quæ in disciplinis illis tractantur in recto vel obliquo: quia Genus, species, propositio, syllogismus, sunt secundæ notiones, quæ rebus imponi debent. 6. Denique licet non sit vocabulum incomplexum actu, vel voce; tamen incomplexum est mente & ratione: aliàs si hæc proprietas tam strictè deberet observari, neque Ens rationis, quod illi statuunt subiectum, neque corpus naturale mobile, quod subiectum est in Physicis, neque ullum subiectum in ullâ disciplinâ, in quâ tam materiale, quàm formale explicatur, hanc sibi proprietatem vendicare posset.

Ad argumenta autem specialia iam respondemus, & primò quidem ad primum primæ sententiæ & opinionis, ubi dicitur: Illud est subiectum, quod definitur & dividitur: Sed voces non per se, & primariò in Logicis definiuntur, quatenus sunt voces, sed quatenus habent ordinem ad operationes mentis, & quatenus conceptus animi per illas, ut per notiora, & in sensus incurrentia signa exprimuntur, aut deniq; quatenus res aliquas denotant. Nam verbi gratiâ, Genus, Species, non definitur in Logicis, quatenus est eiusmodi vox, vel quatenus habet eiusmodi syllabas: sic enim pertinet ad Grammaticam: sed potius quatenus denotat rem aliquam, & respondet alicui conceptui mentis, qui est de re, quæ pluribus vel individuïs, vel speciebus inest.

Ad secundum Argumentum. Negatur illa Etymologia, quod Logica sit dicta à sermone; à ratione enim eam dictam esse, suprâ satis evictum est.

Ad 3: Argumentum, ubi dicitur : Quicquid est in rerum naturâ, est res vel extra mentem, vel res in mente, vel denique vox : respondemus, esse fallaciam ex non sufficiente enumeratione. Sunt enim adhuc aliqua, quæ nec res, nec voces simpliciter sunt, sed medium quiddam, ut sunt Entia rationis. Illa enim non ut voces simpliciter in Logicis considerantur, sed quatenus sunt conceptus animi rebus extra mentem subsistentibus respondentes. Tum licet hoc non esset, quod scilicet adhuc quartum non daretur, tamen possemus dicere : Logicam versari circa res omnes sive in mente, sive extra mentem subsistant, neque tamen inde sequeretur, illam coincidere aut confundi cum aliis scientiis. Modus enim diversus considerandi, discrimen inter logicam & alias scientias constituit. Logica enim res omnes considerat, non quatenus res sunt, sed quatenus secundæ notiones illis imponi debent.

Ad quartum Argumentum respondetur, Logicam versari circa definitionem, divisionem & argumentationem, non quatenus orationes aut voces sunt instrumenta rationis. Et licet sine vocibus fieri aut explicari non possint, non tamen πρῶτος, & primario Logica de vocibus est sollicita, sed secundario quodam modo & δευτέρος voces respicit: Primario rerum ipsarum veritatem considerando : secundario ita, quatenus scilicet ad mentis conceptus rectè exprimendos conducunt, non tamen primario, nec per se, aliàs cum Grammatica coincideret.

Ad argumentum secundæ opinionis respondetur : Primò concedendo Logicam docere discursus intellectus, inter quos Syllogismus est primarius : Sed tamen docere eosdem, non ut subiecta, sed ut effectus Logices. Docet enim quomodo primaria illa operatio intellectus, scilicet, Syllogismus rectè à nobis fieri debeat : Ergo per inversionem ad hoc argumentum re-

spondere possumus, cum Logica doceat, quomodo Syllogismus fieri debeat, Syllogismum proprium subiectum dici non posse. Ratio est: Nulla enim disciplina in rerum naturâ docet, quomodo subiectum illius fieri debeat, sed præsupponit illud partim, ut iam factum est, & existit, partim ut ex eo & in eo aliquid fieri debet. Verbi gratiâ, Ethica non docet, quomodo homo fieri debeat, sed quomodo factus beari debeat. Deinde verum etiam est à principali fieri denominationem, & Logicam quoque denominari deberè ab eo, quod principaliter in eâ consideratur: non tamen sequitur Syllogismum, qui quidem principalis est inter operationes mentis, & inter instrumenta Logica, esse subiectum proprium & adæquatum, & subiectum operationis, quod Logicæ competere suprâ ostensum est.

Ad tertiæ opinionis argumentum respondeo: Illam similiter de subiecto metaphoricè loqui, non autem propriè. Nam Argumentatio effectus Logicæ est. Effectum autem subiectum dici non posse, jam satis dictum est.

Quartæ opinionis argumentum ex responsione secundæ opinionis refutatur.

Sextæ item ex primæ opinionis responsione.

Ad quintæ opinionis argumenta dicimus, loca illa omnia Aristotelis de Dialecticâ tantum loqui, ut expressè ex Aristotele apparet, non autem de totâ Logicâ. Nos autem non subiectum Dialecticæ, aut modi cuius argumentandi, sed Logicæ totius proprium & adæquatum quærimus: tum etiam peccat, quod subiectum tantum per metaphoram sumitur.

Ad Septimæ opinionis, primum argumentum dicimus, Logica quidem circa veritatem & falsitatem versatur, & in eo tota occupata est, ut verum à falso

discernere possit, non tamen id fit eo modo sicut scientiæ particulares res considerant, sed instrumentario quodam modo. Ergo licet in rebus sit veritas & falsitas, & Dialectica res omnes consideret, non tamē considerat, ut res sunt primariò, sed quatenus instrumenta rationis illis imponi debent. Possunt itaque res omnes subiectum Logicæ statui materiale, non tamen subiectum adæquatum & integrale. Modus enim considerandi, qui est formale subiectum, non est omittendus. Duo enim, materiale & formale ad cuiusque subiecti integri constitutionem necessariò, ut sæpè dictum est, requiruntur.

Ad secundum Argumentum: Res quidem Logicis definiuntur & omnia prædicamenta comprehenduntur res, interim tamen non primaria & principia prædicamentorum consideratio in Logicis est, nus sunt res & Entia quædam, aliàs cum Metaphysicâ coincideret Logica, sed quatenus res significant, quibus secundæ notiones imponi debent, eatenus considerantur in Logicis. *Jacobus Zabarella lib. 1. de natura logicæ cap. 19* respondet, res in eâ ratione & modo definiri in Logicis & dividi, quâ ratione & modo sunt subiectum. Jam verò sunt subiectum non demonstrationis, ubi considerantur res, quatenus res sunt, sed quatenus mens in illis aliquid operari vult per instrumenta Logica.

Ad tertium argumentum & ultimum illius opinionis respondetur. Veram esse illam argumentationem de subiecto materiali. Nam res non propter notiones secundas, sed secundæ notiones propter res considerantur. Ergo & res etiam magis subiectum Logicæ dici possunt, quàm ipsæ notiones secundæ. Et sunt res omnes materiale subiectum; notiones verò secundæ effecta seu instrumenta illa, quæ propter rerum veritatem & falsitatem notificandam considerantur & fabricantur.

Ad octavæ opinionis argumenta respondemus.

Ad

I. Ad minorem primi argumenti, ubi dicitur, *Logicam de Ente & non Ente disputare*; Respondeo. Hanc propositionem, simpliciter concedi non posse: Nam disputare de aliquo, est alicui secundas notiones imponere, illud autem imponere, cum sit actu aliquid, requirit etiam Ens, cui aliquid imponi debet. Sed in non Ente id fieri nequit. Id enim, quod non est, non potest sustentare id, quod est. Logica itaque non disputat de non Ente, quatenus est non Ens: sed si omninò de aliquibus disputat, quæ in rerum naturâ non sunt, ut de Chymærâ, de Sphynge, Bucephalo, & alijs, id facit non sub ratione non Entis, sed potius tanquam Entia ea concipit. Ergo non similiter de Ente & non Ente disputat: sed de priori propriè & realiter; de altero imitativè saltem. Id verò cum ita sit, magis propriè dicere possumus, *res omnes, seu Entia realia esse subiectum scilicet materiale in Logica.*

Ad alterum argumentum octavæ opinionis respondemus negando minorem: Nam ut iam ostensum est, non Enti nulla imponi potest notio secunda. Non enim concipi potest non Ens, nedum notio secunda illi imponi. Nam sicut omnia appetuntur ratione boni à voluntate, ita omnia intelliguntur & concipiuntur sub ratione Entis & veri in intellectu.

Ad Nonæ opinionis argumentum respondemus: Concedi posse illam argumentationem de subiecto metaphorico, non autem de subiecto operationis Logicæ proprio.

Sic Decimæ opinionis primum argumentum de ordine librorum Aristotelicorum, Ordinem tantum fabricationis secundarum notionum, quæ sunt effectus Logici, non autem subiectum ipsum, explicat & manifestat.

2. Argumentum de subiecto metaphorico concludit, si per operationes mentis ipsas secundas notiones intelligit: si vero per operationes mentis, quæ di-

rigi debent, ipsum subjectum inhæſionis intelligit, ut certè intelligere id omnino oportet, siquidem ipsa operatio mentis dirigibilis seu mens dirigibilis, in qua operatio consistit, verum subjectum inhæſionis est; tum argumentum illud contra nos nihil concludit. Nam nos de obiecto, non subiecto inhæſionis disputamus.

Sic tertium & quartum eiusdem decimæ opinionis de effectu saltem loquuntur: Logicæ enim effectus est demonstratio, definitio, divisio, argumentatio: & quando dicitur, *quod demonstratio pariat scientiam*, illud intelligendum est, non de demonstratione formali, quæ est sola Logicæ, sed materiali & formali simul, id est, de Pædiâ vel Logicâ utente, & rebus ipsis applicatâ.

Ultimum concludit, instrumenta illa esse aliquid reale, sed nihil reale esse posse in Logicis, quod consideratur, nisi ipsas operationes mentis: Ergo illæ ipsæ operationes mentis sunt subjectum. Respondeo per inficiationem: Instrumenta rationis non propriè sunt Entia realia, quia Ens rationis Enti reali opponitur, licet tamen interim sint Entia, & Entia quidem rationis, præter cuius actum omninò nihil sunt, unde etiam nomen, ut Entia rationis dicantur, quatenus scilicet ab ipsâ fiunt & in ipsâ consistunt, obtinent.

Ad undecimam & duodecimam opinionem respondeo, *Aristotelem* illo loco nihil aliud indicare voluisse, quàm Logicam non docere scientiam, vel, quod idem est, non esse ipsam scientiam, sed saltem docere modum sciendi, id est, esse instrumentum scientiarum: quod libenter concedimus. Sic quando dicitur, Logicam docere modum cognoscendi, nihil aliud etiam, quàm instrumentaria Logicæ natura exprimitur.

Ad decimæ tertiæ argumentum: Præter alia vitia, quæ jam omittimus, concludit saltem de effectu vel

subjecto

subiecto partiali. Ens enim rationis effectus est Logica, & proinde subiectum parziale, non autem operationis in Logica statuendum.

Ad secundum argumentum respondeo. Esse ignorationem Elenchi. Nam falso interpretatur auctoritatem Aristotelis. Quando enim *Aristoteles* dicit Dialecticam & Sophisticam quidem versari circa Entia: non tamen prout Entia sunt, aliàs cum Metaphysica coincideret: Sed alio quodam respectu, qui scilicet est disputare, seu quod idem est, secundas notiones imponere. Syllogismus autem, qui huic falsæ interpretationi substituitur, propter falsam interpretationem viciosus redditur, & nihil nisi falsum sequitur.

Sic in tertio Argumento committitur petitio principij, quod universalem partem subiecti præsupponat, cum tamen probandum erat, illa universalia Entia rationis esse subiectum vel partem subiecti. Nam ex loco *Aristotelis* adducto tale quid omnino non probatur, ut cuivis appareat.

Ad quartum respondeo, nullam esse necessitatem consequentiæ, si datur aliqua scientia, quæ Ens reale pro subiecto totali considerat, dari etiam aliquam, quæ Ens rationis considerat. Deinde sicut Ens reale quatuor modis considerat subiectum, ut supra dictum est, vel subiectum latissimè sumtum, vel demonstrationis, vel operationis, vel metaphoricum: Sic etiam Ens rationis sub aliquo horum modorum consideratur. Si ut subiectum latissimè sumtum, nihil probatur ex hoc argumento. Nos enim proprium & adæquatum subiectum quærimus. Non autem considerari potest ut subiectum demonstrationis, quia hoc esset contra naturam Logicæ, dum Entia rationis considerantur, nō quatenus sunt, aut quatenus ea cognosci debeant, sed quatenus fieri, aut aliis ea applicari debeant.

Vt subiectum autem operationis etiam cōsiderari non possunt, quia subiectum operationis est, ex quo vel in quo fit aliquid : sed Entia rationis fiunt : ex ijs verò, vel in ijs nihil fit. Relinquitur ergo, si ut subiectum Metaphoricum in Logica consideretur Ens rationis, quod proprium & adæquatum subiectum vocari non potest.

Ad quintum argumentum, ubi Aristoteles dicit, *Logicam tractare de omni Ente*, malè interpretantur illa de Ente rationis, quia Aristoteles de Ente reali ibi loquitur, quod inde patet, quia Philosophiæ & Logicæ idem subiectum assignat, dum affirmat, Dialecticam & Sophisticam circa omne Ens versari, ut & Philosophiam. Si autem ibi de Ente rationis loqueretur, tunc etiam Philosophiæ subiectum esset Ens rationis, aut insulsè ea institueretur comparatio, si diversum subiectum intelligeret ; Sed utrumque cum affirmare absurdum sit, relinquitur ibi Aristotelem de Ente reali loqui, & sic materiale Logicæ subiectum manifestare, formale quoque exprimere, dum Dialecticam de omni Ente disputare dicit. Disputare enim est secundas notiones imponere, nam sine illis notionibus, ut sunt, Genus, species, prædicatum, subiectū, nullo modo disputare possumus ; Ex quo concludimus hanc autoritatem Aristotelis, magis pro nobis, quàm contra nos facere.

Ad sextum argumentum, ubi dicitur : illud est subiectum, quod in totâ disciplinâ explicatur : vocabulum *subiectum*, dum non distinguitur, variè intelligi potest, nempe quatuor potissimùm modis, quos modo enumeravimus ; & dum nihil determinati concludit, quale sit subiectum Ens rationis non intelligitur. Concedere quidem possumus, esse subiectum metaphoricum, non autem proprium, quod tamen potest esse operationis.

Ad septimum, ubi dicitur, Ens reale non esse subiectum in Logicis ; respondeo : Id quidem verum

esse de subiecto adæquato, non autem de subiecto materiali. Ens enim reale, licet non sit adæquatum subiectum Logicæ; est tamen interim materiale, quod pro diverso modo considerandi, & in Metaphysicis, & in Logicis & in aliis disciplinis potest subiectum statui.

Ad ultimum respondeo, hæc omnia à Logicâ suppeditari, ut instrumenta & effectus Logicæ, non autem ut subiectum; & plus in conclusione ponitur, quàm fuit in præmissis, dum propterea circa definitionem, divisionem, argumentationem & alia, tanquam circa subiectum proprium, Logicam vult verificari. Subiectum enim Logicæ nullum aliud esse potest, quod cum naturâ illius conveniat, ut supra dictum est, quàm subiectum operationis: Ergo in assignatione subiecti necesse est, ut illam operationem simul quoque explicemus. Ens autem operationis, quando ita simpliciter dicitur & profertur, nullo modo id facit, ut scilicet illam Logicæ naturam operatricem explicet tum etiam præterea nullam relationem infert, quæ inter materiale & formale intercedere necesse habet. Nam Ens rationis ad Ens reale nullam habet *σχέσην* aut respectum. Quare si quis dilucidè & propriè loqui vult, hæc opinio etsi ens tam reale, quàm rationis subiectum statuit Logicæ, Ens quidem reale, ut materiale, & Ens rationis, ut formale; tamen omnino necesse est, ut relationem & respectum aliquem inter ea duo assignet & subinferat. Quod autem fieri non potest, nisi dicas, Ens reale esse subiectum, cui Entia rationis imponi debent: & sic cum nostrâ sententiâ coincidit, ita tamen, ut illa impositio potius secundarum notionum, quàm ipsæ secundæ notiones formale subiectum Logicæ statuantur.

Et hæc de subiecto Logicæ dixisse sufficiat.

PROBLEMA III.

Quis sit finis Logicae?

Cum disciplinarum natura omnium, inprimis verò practicarum & instrumentalium maximè ex fine pendeat, utpote, qui cum subiecto disciplinas a se invicem distinguit, & esse cuiusque disciplinæ quodammodo constituit: Quare omnino & utile & necessarium erit, ut, postquam de subiecto Logicae dictum est, jam etiam de fine ejusdem aliquid dicamus. Hæc enim ratione melius natura Logices innotescet & intelligetur, quâ de causâ Logica a Philosophis inventa sit. Exigua verò inter veros Philosophos de fine Logicae constituendo est controversia. Plerique enim in eo conveniunt, finem Logicae esse cognitionem, seu veri a falso discretionem; nos tamen promore recepto, opiniones diversas, quas vidisse contigit, breviter enumerabimus, & quid nobis probabile videatur, explicabimus.

1. Prima opinio. Alij finem Logicae statuunt demonstrationem, ut *Anthonius, Alexander Aphrodisæus, Iohannes Grammaticus, Philoponus. Et Iacobus Zabarella lib. 1. de naturâ Logicae cap. 18.* assentiri videtur: ubi duplicem finem Logicae constituit principalem & communem; utrumque rursus duplicem, externum & internum. Et principalem internum finem Logicae dicit esse demonstrationem, communem verò internum, Syllogismum: verba illius hæc sunt: *Universalis totius Logicae finis est constructio Syllogismi. Est enim communis forma omnium instrumentorum Logicorum, & in omnibus libris Logicis consideratur. Significavit hoc Aristoteles in fine libri Elenchorum Sophisticorum, &c.*

Quod si non de communi, sed de principali fine loquimur, is est demonstratio, quæ inter species Syllogis-

mi principalem locū tenet, & cui aliæ omnes, ut mox dicemus, inserviunt. Argumentum seu ratio ad huius sententiæ confirmationem ex *Iacobo Zabarella* colligi potest; ubi inquit: *Hoc quoque significavit Aristoteles in principio primi libri Analyticorum priorum, dum dixit, considerationem esse circa demonstrationem & scientiæ demonstratiuæ genera, & statim subiunxit, agendum prius esse de Syllogismo, quasi dirigens tractationem de Syllogismo ad tractationem de demonstratione, quo in loco notare debemus Aristotelem tum externum, tum internum finem Logicæ, & hunc tum communem tum principalem pulcerrimè expressisse.* Externus enim finis demonstrationis est scientia: Internus autem communis Syllogismus, internus proprius & præcipuus est demonstratio. Rectè autem de externo fine dicit, cuius gratia; de interno vero, circa quod. Nam externus finis extra Logicam in Philosophia quæritur, & eius instrumentum, in Logicâ fabricatur, ac distinctio in Logicâ fit, ideo internus finis vocatur, & Logica circa ipsum versari dicitur, dum ipsius fabricationem docet.

2. Secunda opinio. Alij statuunt finem Logicæ esse, inferre ignotum ex noto. Cujus sententiæ autores sunt *Avicenna* & *Algazel*, & iisdem quoque *Zabarella* in dicto loco adstipulatur. Fundamentum etiam seu rationem ex *Aristotele* petitam addit idem *Zabarella* (nam ille inferre ignotum ex noto vult esse constructionem Syllogismi): Significavit (inquit) hoc *Aristoteles* in fine libri *Elenchorum Sophisticorum*, ubi dicere volens, se primum Logicæ inventorem fuisse, quam ante ipsum ne inceperat quidem aliquis alius, inquit, se primum docuisse de Syllogismis, de quibus nemo ante ipsum locutus erat. Totam igitur artē Logicam in Syllogismi fabricatione versari existimavit: idcirco dū instrumentū

distinguendi verum à falso, vel instrumentum notificandi (quod idem est, quod ignotum ex noto deducere hoc in loco) tanquam commune quoddam dicimus, nihil aliud, quam ipsum Syllogismum dicimus. Hic enim est forma & genus omnium Logicorum instrumentorum.

3. Opinio. Alij dicunt finem Logicæ esse *invenire rationes & de inventis iudicare*, cujus autor est *Boetius*. Ratio illius opinionis esse potest, quod tota Logicæ tractatio ex opinione Stoicorum, & aliorum in illis duobus versetur, scilicet, in inventione & iudicio, & quod Logica rationem instruat, ut hæc duo commodè facere possit, id est, rationes ad propositum rectè excogitare vel invenire, & de excogitatis vel inventis rectè iudicare. Cum ergo Logica maximè propter hunc finem duplicem inventa sit, meritò igitur iudicant finem statui illa posse.

4. Opinio. Alij putant Logicæ finem esse *probabiliter differere de omni questione proposita*, cujus sententiæ autores sunt *Cicero in questionibus Academicis*, *Petrus Ramus*, *Rodolphus Agricola*, & *Ramistæ* omnes. Fundamentum illius sententiæ esse potest id, quod *Aristoteles primo topicor. cap. 1.* dicit, Dialecticam de omni propositione invenire, quæ probabiliter dici possit.

5. Opinio. Alii finem Logicæ statuunt rectè docere, quod fiat definiendo, dividendo, &c. cujus opinionis autores sunt *Plato & alii*.

6. Opinio. Alij finem Logicæ statuunt esse, *discernere verum à falso, & bonum à malo*, quam opinionem, quæ est *Bernhardini Petrellæ &c.* recenset *Jacobus Zabarella* & refutat etiam *cap. 13. lib. 1. de Naturâ Logicæ*.

7. Opinio. *Zabarella* illum finem Logicæ esse vult & solum, *verum à falso discernere*, ut ex ijs expressè apparet, quæ *cap. 13. de fine Logicæ* scribit, ubi ex ptofesso de illâ re agit, ex quo loco quoque argumenta & rationes petantur.

8. Opinio: Alii statuunt finem Logicæ esse *fabricare instrumenta ad cognoscendam veritatem.*

9. Alii statuunt Logicæ finem esse *dirigere ipsas mentis operationes*, ut sunt simplicia apprehendere, componere, dividere, denique ratiocinari.

10. Ultima: Alii statuunt finem Logicæ esse informare rationem instrumentis notificandi, ut suo munere rectè fungi possit in veritate indagandâ. Iam verò, quid de hisce opinionibus omnibus sit sentiendum, breviter dispiciemus.

Pro determinatione huius quæstionis notandum, finem esse id, cuius gratia res aliqua fit, & ad quem effectus, qui à causis producitur, refertur & ordinatur. Interim tamen non saltem id, quod iam definitum est, dicitur finis; sed sæpe etiam effectus, cum quo non ratio finis coincidit, finis à Philosophis dicitur, ut videre est apud *Iacobum Zabarellam cap. 10. lib. 2. de Medio demonstrationis.* Qui tamen reverà à se invicem differunt, ut ex reali differentiâ inter causam & effectum illud patet. Deinde notandum, quod finis habituum & disciplinarum, ut jam supra à *Zabarella* annotatum est, & ex *Aristotelis lib. 1. Ethic cap. 2. & 1. Rethor. cap. 1.* colligitur, duplex constituitur, internus scilicet & externus, non obstante interim, quod ut principium seu primum unum tantum est, sic etiam unum tantum sit ultimum seu extremum. Nam hoc quidem de eodem genere, non autem diversis est intelligendum. Sic enim *Aristoteles* tria principia statuit, licet tantum habeat unum materiale, & unum formale, & unum privativum. Internus finis disciplinæ est, qui ex illius naturâ dependet, & sine quo disciplina illa omnino manet imperfecta, si eum non assequitur & quidem immediatè dependet ex naturâ illius scientiæ. Externus verò finis est, qui non immediatè, sed mediatè quodammodò ex habitu seu disciplinâ aliquâ dependet, utpote, qui est effectus potius finis, quàm ipsius disciplinæ finis, & sine eo nihilominus disciplina perfecta

esse potest: verbi gratiâ, Ars Architectonica duos hos fines hâc ratione considerat: Internus finis illius artis est, fabricatio domus, seu docere modum fabricandi, & hunc finem necessariò semper assequitur, quatenus est ars, aliàs si non assequeretur, non esset Ars. Externus verò finis illius artis est habitatio commoda in illâ domo ædificatâ, & defensio à frigore, calore, pluvia, & aliis incommodatibus. Primus immediate ex ipsâ arte dependet, alter verò non ex ipsâ arte, sed potiùs ex effectu artis. Aliud exemplum. Medicinæ finis intrinsecus est præscribere præcepta, quorum auxilio sanitas amissa recuperatur. Extrinsecus verò est ipsa sanitas recuperanda. A priori fine ars medica dependet, sine altero verò bene consistere potest, utpote qui non est internus & immediatus artis medica finis, sed potiùs aliunde dependet.

Iam ex his quid de opinionibus præcedentibus dicendum & statuendum sit, facile apparebit. Si enim de fine propriè sic dicto loquimur, tunc priores duæ opiniones non sunt admittendæ. Nam demonstratio & syllogismus effectus potiùs sunt, quàm finis Logicæ: Siquidem demonstratio & syllogismus non fiunt Logicæ gratiâ, sed potiùs à Logicâ, tanquam à causâ aliorum gratiâ, scilicet veritatis indagandæ, & verum à falso discernendi causâ fabricantur. Si verò vocabulum finis impropriè sumimus pro effectu scilicet, tunc demonstrationem & syllogismum finem Logicæ dici posse non inficiamur, atque hoc respectu, verba & rationes *Jacobi Zabarella* ad primam & secundam opinionem admittimus. Aliàs quatenus de propriè sic dicto loqui vellet, testimonia illa Aristotelis, illi omninò nihil adiumenti conferrent: Imò ipse *Zabarella* ubi de fine Logicæ expressè agit, aliter sentit, quàm ubi perfunctoriè & obiter saltem in rei mentionem incidit, ut ex *cap. 13.* ubi ex professo de fine Logicæ agit, videre est.

Ad teriam opinionem quod attinet, illa concedi nequit. Nam finis nunquam est de essentiâ rei, sed illa duo, scilicet *invenire rationes*, & *de inventis iudicare* sunt de essentiâ Logicæ, utpote partes illius integrales: Quare finis esse propriè loquendo nunquam dici possunt.

Ad quartam opinionem respondeo: Finem non ibi adæquatum, & qui totam Logicæ naturam explicet, exprimi; sed saltem partialem finem, qui uni tantum argumentandi modo, scilicet Dialecticæ, quæ est argumentandi modus ex probabilibus, respondet. Ergo eo nomine quoque, si de totâ Logicâ sermo est, admitti non potest, & *Aristotelis* autoritas quoque adducta tantum de Dialecticâ, id est probabili argumentandi modo loquitur, non autem de totâ Logicâ, ut expressè textus habet. Denique etiam in istâ opinione effectus pro fine sumitur, & sic de effectu proprio non loquitur.

Ad quintam opinionem respondeo: Si de fine Logicæ externo sermo est, & per docere idem intelligitur, quod rei veritatem patefacere cognoscenti, tunc admitti illa opinio potest. Nam docere propriè est, si κατ' ἐξοχὴν intelligitur, veritatem alteri patefacere errore remoto, & fieri illud nequit, nisi veritas à falsitate discernatur: verum autem à falso discernere finis externus est Logicæ.

Ad sextam opinionem quod attinet, ea, ut suprà dictum est, satis refutatur à Zabarella loco allegato cap. 1. lib. 1. de Natura Logicæ, ubi tantum illud admittit, finem Logicæ esse verum à falso discernere, rejicit autem omninò posterius membrum, bonum à malo discernere. Logica enim πρῶτως & primariò respicit ipsam saltem cognitionem, non autem actionem. Est enim disciplina tantum rationis, à quâ cognitio proficiscitur, non autem volutatis, à quâ actiones proveniunt: & per cōsequens verū à falso, non autē

bonum à malo discernit. Et licet activa quoq; seu moralis Philosophia logicâ pro instrumento utatur, non tamen id fit, quatenus in virtutibus actiones considerantur, sed quatenus aliud de iisdem affirmatur & negatur, & quatenus veritas, & falsitas in illis indagari debet. Deinde verò & hoc notandum est, hanc sextam & sequentem septimam, quæ est *Jacobi Zabarella*, loqui de fine externo & eâ ratione, ut exterior quidem finis, admitti potest: Interim tamen sciendum est, non esse internum finem, à quo aliàs res quælibet perficitur, & disciplinæ suum esse habent: sed saltem externum finem, quo Philosophia Logicæ beneficio potitur. Assignatur tamen ille finis & rectè quidem etiam logicæ, licet per se sit Philosophiæ proprius, quia Philosophia per logicam & beneficio logicæ hunc consequitur.

Octava opinio verum & internum finem rectè explicat, & hâc in parte cum ultima opinione ferè convenit, quod ad prius membrum attinet, scilicet *rationem informare*. Mentis enim operationes dirigere seu præscribere modum, quo mentis operationes rectè dirigantur, proprium esse logicæ officium patet ex omnibus præceptis in totâ Logicâ traditis. Illa enim propter nullum alium finem tractantur, quàm ut rationis sint adminicula, & quorum auxilio ratio suo munere rectè fungi possit, quod vel ex iis etiam patet, quæ præcedenti quæstione attigimus, ubi de Ente rationis loquebamur. Ibi enim ostendimus, Logicam succurrere omnibus defectibus intellectus & rationis, simulque ostendimus in intellectu plures esse defectus, ut verbi gratia, ignorantiam, irrectitudinem, falsitatem, obscuritatem. Logica verò inventa est, ut hisce defectibus omnibus medeatur, id est, ut ratioem regat & informet, quò evitet ignorantiam, quò rectè rem percipiat, ne falsa pro veris apprehendat, & ut denique rem perspicuè & manife-

ste, uti est, in suâ naturâ cognoscat. Et hunc finem Logica semper assequitur, quòd intrinseci finis esse, supra dicebamus. Logica enim, quatenus Logica, illum modum præscribit, quo rationis & mentis operationes dirigantur, id est ut simplicia rectè apprehendantur, ut quomodo verum & falsum de alio dicatur, intelligamus, & ut denique rectè ratiocinari & unum ex altero rectè colligere possimus.

Ad Nonam opinionem quod attinet, hæc officium potius, quàm finem Logicæ explicat, & licet concurrant finis & officium in disciplinis, tamen accuratè inter illa est discernendum. Per officium verò hîc intelligitur, non ultimum, sed tantùm subalternum: Nam si ultimum esset, posset pro fine accipi. Non autem esse ultimum inde patet, quia dato hoc officio, scilicet, *fabricare secundas notiones*, potest adhuc quæri de ulteriori fine, propter quid, vel cuius gratiâ doceat Logica fabricare instrumenta: Quòd cum ita sit: Ergo finis non erit. Finis enim est ultimum rei, & quo habito, nihil remanet, quod in eodem genere haberi vel accipi possit. Notanter dico *in eodem genere*: aliàs licet finem internum habeam alicuius disciplinæ, possum tamen adhuc de ulteriori fine cogitare, præsertim in disciplinis instrumentalibus, quæ non per se, sed propter aliud addiscuntur. Verùm ille finis, qui est externus, non est eiusdem generis cum eo, qui est internus. Sic hoc in loco possum adhuc ulterius quid eiusdè generis assignare, quòd scilicet etiã est de intrinsecâ ratione Logicæ, nimirum instrumenta Logica fabricare propterea, ut iis ratio rectè dirigatur & informetur.

Denique ultima & nostra opinio licet à septimâ & octavâ parum differat, tamen hoc peculiare habet: primò, quòd utrumque finem Logicæ tam internum, quàm externū rectè implicet: Deinde quòd magis dilucidè videatur veritatē explicare. Nam dum dicimus finem Logicæ esse rationem informare, internum finem Logicæ indicamus, dum dicimus instrumenti,

notificandi, modum, quo informet, explicamus. Denique dicimus, *quo ratio in rerum veritate indaganda suo munere recte fungi posset*, simul ad externum finem etiam respicimus. Esse autem hunc verum finem, præter illa, quæ iam circa octavam opinionem diximus, etiam ex ipso nomine Logicæ apparet. Logica enim ἀπὸ τοῦ λόγου, id est, ratione dicta est, quod scilicet propterea inventa sit, ut sit disciplina rationis, perficiens notificandi δυνάμιν five actum. Deinde ille finis Logicæ absque dubio erit rectissimè assignatus, per quem Logica ab omnibus aliis disciplinis in totâ rerum naturâ discernitur: Sed per hunc finem nostrum Logica ab omnibus aliis disciplinis discernitur: Ergo. Maior satis per se manifesta est. Disciplinæ enim omnes operatrices, ut à fine suo constituuntur, sic etiam fine ab omnibus aliis discernuntur. Idem enim est principium constitutionis, quod est distinctionis, & satis manifestè hanc veritatem probat *Jacobus Zabarella cap. 15. cap 18. lib. 1. cap 11. lib. 2. de Natura Logicæ*. Minor etiam tam evidens est, ut non nisi inductione saltem probari possit. Sola siquidem Logica, nulla præterea, rationem informat aut mentis operationes dirigit, vel eum modum præscribit, quo operationes mentis suum finem assequi possunt.

Sit itaque ex his præmissis conclusio: *finem Logicæ esse informare rationem instrumentis notificandi, ut suo munere in rerum veritate indaganda recte fungi possit.*

Ex his omnibus, quæ hætenus præmissa sunt, corollarii loco, quæ definitio perfecta colligi possit, jam observabimus. *Fortunatus Crellius* quidem hanc constituit definitionem, quòd Logica sit habitus instrumentalis verum à falso discernere potis. Sed plenior nobis & perfectior videtur *Jacobi Zabarella* definitio, quam habet *lib 1. de Naturâ Logice cap. ultimo* ubi inquit: *Logica est habitus intellectualis instrumentalis, seu disciplina instrumen-*

talis,

talis, a Philosophis ex Philosophiæ habitu genita, quæ secundas notiones in conceptibus rerum fingit & fabricat, ut sint instrumenta, quibus in omni re verum cognoscatur, & a falso discernatur. Possumus tamen & illam definitionem ex præmissis colligere, quod sit Logica disciplina instrumentalis, quæ rationem instrumentis notificandi, quorum fabricationem ex primis docet, informat, ut suo munere in rerum veritate indaganda rectè fungi possit.

PROBLEMA V.

Quæ sit vera divisio Logices.

Logices divisiones quàm plurimæ & diversissimæ circumferuntur. Alii enim in veterem & novam illam distinguunt, ut *Hieronymus Guildenbergius, Eckius, Scotus & alii*. Ad veterem inventionem referunt topicam; ad novam, iudicium, & illas partes, quas *Aristoteles* invenit. *Stoici* enim, etsi inventionem, primam partem habuerint: de Syllogismo tamen ante *Aristotelem* nemo præcepit, ut ipsemet refert sub fine lib. 2. *Elenchorum*.

2. Alii in communem & propriam, ut *Averroes, Zabarella, Crellius & alii*. Huius opinionis fundamentum est, quia in *Organo Aristotelis* primo loco ea tractantur, quæ communem huius disciplinæ doctrinam complectuntur, ut sunt prædicabilia, prædicamenta, de propositione in genere, ut sunt libri *περὶ ἐρμηνείας*, libri denique priorum analyticorum: hæc enim communem quandam doctrinam syllogisticæ disciplinæ comprehendunt. Deinde verò *Aristoteles* eam doctrinam persequitur, quæ magis particularis & propria argumentis esse videtur, ut sunt *ἀποδεικτικά*, seu Analytica posteriora, Topica, alias Dialectica, & Sophistica.

3. Tertiò *Iohannes Hoffinianus* cum illis ferè convenit, & distribuit Logicam in στοιχειολογικὴν, id est, elementarem, & in συλλογιστικὴν: hanc rursus in Apodicticam, & Dialecticam & Sophisticam, unicuiq; harum inventionem, dispositionem & iudicium attribuendo. *Iohannes Hoffinianus lib. de contro: Dialecticis cap. 3.* eodē fundamento, quo prior nititur, addens etiam, quod licet alii primarias partes velint Apodicticā, Dialecticā & Sophisticam, non posse tamen primarias vocari, quia naturam totius rei non explicant.

4. Quartò alii in Apodicticam, Dialecticam & Sophisticam: Tantum hoc habent fundamentum, quod Logica versetur circa omnem materiam. Materia autem triplex est, necessariò vera, probabiliter vera, & simpliciter falsa: Ergo tres quoq; erunt partes Logicæ: Apodictica, quæ vendicat sibi materiam necessariam: Dialectica, quæ probabilem: Sophistica, quæ falsam.

5. Quintò alii in Analyticam & topicam ut *Philoponus*: Ad analyticam γένεσιν, & iudicium, item ad apodicticam refert: ad topicam verò Dialecticam & Sophisticam: quia Sophistica obliquitas quædam est Topicæ, ut *Toletus* ait.

6. Sextò alii in definitionem, divisionem & argumentationem, ut *Boetius*, *Jacobus Guilbelmus* & alii. Fundamentum illius est, quia sub hisce tribus omne, quod in Logicis docetur, continetur, & præcipua totius Logicæ operatio in illis consistit. Adde etiam, quod omnes libri *Organi* Aristotelici ad illam divisionem reduci possunt. Prædicamenta ad definitionem, libri de interpretatione ad divisionem, posteriores omnes ad argumentationem.

7. Septimò, *Toletus*, *Thomas Aquinas* & *Thomiste* omnes secundum triplicem mentis nostræ operationem tripliciter etiam dividunt, in simplicium terminorum apprehensionem, eorundem compositionem & argumentationem. Est enim triplex mentis nostræ

operatio. 1. simplicium apprehensio. 2. compositio & divisio. 3. Ratiocinatio. Cum verò Logica rationem in operationibus suis dirigat; sequetur etiam quòd pro diversitate & distinctione operationum rationis, ipsa quoque Logica distinguenda sit.

8. Octavò alij in artem & artis usum, ut *Philippus Mœcœnicus*.

9. Nonò in inventionem & iudicium, ut *Stoici, Cicero & Ramista*. Fundamentis hisce nituntur. 1. Argumentantur. Quæ divisio cum legibus κατὰ παντός, καὶ αὐτό, καὶ καθόλου πρῶτον convenit, bona est: Sed hæc talis est: Ergo &c. Nam *Talæus* dicit, convenit hæc divisio cum naturalis rationis usu, argumenta siquidem quærimus, deinde inventa verâ ratione disponimus ad iudicandum.

Secundò: Quicquid ab *Aristotele* præcipi ut in tota Logica, id præcipitur de argumentis & argumentorum iudicio.

Tertiò: *Aristoteles* in libris priorum analyticorum expressè hanc divisionem innuit, ubi totius Logicæ ὑποθέσεως tres partes esse statuit εὐρησιν, γένεσιν καὶ ἀνάλυσιν. Item 8. topicorum: Primo inquit *Aristoteles*, locum invenire necesse est: Deinde interrogare & disponere. Tertiò dicere ad alterum. At tertia pars redundat in utràque partitione. Resolutio enim seu ἀνάλυσις communis est & inventionis & iudicii meditatio. Ergo &c.

Quartò, *Aristoteles* 1. Rhetoricæ cap. 3 quatuor facit partes Rhetoricæ; πῆσιν, τάξιν λέξιν, καὶ ὑπόκρισιν: sed duæ priores tantum necessariae sunt ad probandum & docendum: Ergo quoque Logica, à quâ illas habet Rhetorica, πῆσιν καὶ τάξιν seu dispositionem primariò & principaliter sibi necessariò vendicat. Hisce auctoritas *Ciceronis* addi potest. *Cicero* enim in Topicis ad Trebatium inquit, differendi ratio duas partes habet, unam invenienti, alteram iudicandi: Vtriusque utem princeps *Aristoteles* fuit Denique etiam *Adrasti* testimonium à *Ramo*

adfertur, qui propterea κατηγορίας, teste simplici, τὰ πρότοπικῶν appellabat, & cum Topicis coniungebat, quod ad Topica illa pertinere putabat; tum, ut iudicii partes, ἐξηκῆσαν καὶ ἀνάλυσιν componebat.

Ἀνασκευασικῶς verò contra quartam datā divisionem ita argumenantur, quòd non sit κατὰ παντός, tum quia falsum dicat, affirmando totam Logicæ doctrinam in tribus illis differentiis contineri; cum tamen libri de prædicabilibus & prædicamentis, de interpretatione, & analyticorum eò referri non possint: tum quia ἀπόδειξις illa, quam adeo jactitat, nunquā sit, nec per naturam esse possit.

Secundò est contra legem καὶ δ' αὐτό: quia Sophistica, vitiorum doctrina, non est ὁμογενὴς virtutum doctrinæ: quin explicatis virtutibus vitia inde contraria facile percipiuntur, & ipse *Aristoteles* dicit, vitio sam esse definitionem veri, nisi inde definitio falsi sit manifesta: Ergo vult concludere, non opus esse peculiaribus præceptis de falsitate seu vitio argumentationum conscribere.

Tertiò pugnat contra legem καὶ δόλῳ πρῶτον: quia generalia inveniendi præcepta per speciales quæstiones, Apodicticam, Dialecticam, Sophisticā specialiter & sæpius repetit, quæ ταυτολογία per se damnanda est. Deinde illa divisio falsa est, quæ rei non per se primariò competit: sed hæc divisio in Apodicticam, Dialecticam & Sophisticam non est ab *Aristotele* instituta, ut Logicam ita primariò dividat, cum saltem propositionem aliam Apodicticam, aliam Dialecticam, aliā Sophisticam asseveret: Ergo est falsa. Deniq; argumentatur. Logica est instrumentum ad scientiarum omnium explicationem necessaria & utilis: Sed harum partium nulla est utilitas ad explicandos autores: Ergo quoque veræ & primariæ partes non sunt dicendæ.

10. Decimò & ultimò, prætermisiss distinctionibus,

quibus

quibus Logica alia dicitur naturalis, alia artificialis : item alia docens, alia utens, vel quod idem est, alia applicata rebus, alia disiuncta : præter has, inquam, eam cum Aristotele in inventionem, dispositionem & iudicium dividere possumus. Cuius opinionis argumenta & ἀνασκεινῶσιν καὶ κατασκεινῶσιν plura recensere possemus, brevitatis verò studio unum generalem Syllogismum, omnes divisiones præcedentes refutantem, constituemus.

Illa divisio vera & propria non est, quæ rem nō ex propriâ naturâ, sed ex accidenti quodam communi distribuit ; vel quæ partes eas facit, quæ partes non sunt ; vel quæ omittit aut confundit ea, quæ omitti aut confundi non debebant : Sed præcedentes Logicæ divisiones sunt eiusmodi : Ergo &c.

Pro maioris explicatione nota, omnem divisionem ex naturâ rei esse petendam, ut & definitionem : omnis enim bona divisio sub definitione eiusdem contineri debet : sicut igitur definitio bona & essentialis rei una tantum esse potest, ita quoque divisio. Deinde quemadmodum definitio rei naturam & essentiam explicat, & nihil admiscet, quod extra rei essentiam constitutum est ; ita quoque divisio bona rem ex suis essentialibus seu proprijs & naturalibus dividit, non autem ex ijs, quæ ipsi communiter cum alijs accidunt : & ut definitio non latior suo definito, nec etiam angustior esse debet ; sic quoque divisio non debet aliquid adsciscere, quod in ipso diviso essentialiter non continetur, nec etiam aliquid omittere, quod est de essentia rei dividendæ. Tertiò, ut definitio non causa est confusionis, sed explicationis ac distinctionis, ita quoque divisio res ita dividere debet, ne confusionis occasionem præbeat : hoc fit, quando membra verè ἀντιδιηρηµένα constituit, unam quamque rem proprio nomine appellat, totam denique rei essentiam vel partem distinctè proponit.

Ia ad Minoris probationē quod attinet. i. priores due

divisiones hoc habent cōmune, quod licet non sint omninò falsæ: Logicæ tamē naturā per se non explicāt sed saltem Aristotelis Organum maximè considerant. Vel si per posteriorem id intelligitur, quod aliqui per universalem & particularem intelligunt, non tam partes Logicæ, quàm distinctæ species Logicæ ibi recensentur.

Tertia opinio, quæ est Iohannis Hospiniani, cum hisce, quod ad prius membrum attinet, convenit: nam & illa Logicam non ex propriā suā naturā, sed quatenus ab Aristotele scripta est, atque ita ex communi quodam accidenti Logicam dividit. Deinde peccat in eo, quod membra statuat, quæ tamen membra seu partes non sunt, scilicet Apodictica, Dialectica, Sophistica, ut postea demonstrabitur. Tertiò, quoque in eo peccat, quod inventionem, dispositionem & iudicium prioribus, tanquam membra inferiora subjiciat, cum tamen æquè latè pateant, quàm hæ tres Apodictica, Dialectica & Sophistica, quod & ταυτολογία seu repetitio illa, in singulis membris ab Hospiniano facta, ostendit. Idem enim est, ac si dividerem substantiam in rationalem, & irrationalem; deinde hisce subicerem animatam & inanimatam, aut si hominem in marem & fœminam, partes verò corporeum & animatū esse constituerem: Quis non videt, in hisce divisionibus, specialiora præmitti, generaliora verò postponi, ut in primo exemplo accidit, vel accidēs & essentiam rei hīc confundi? Marem enim & fœminam esse non est de substantia aut essentia animalis, multa enim animalia sunt, in quibus hi discreti sexus non inveniuntur. Tum essentialia contraria in nullo simul copulantur: sed hermaphroditæ utrumque simul sexum referunt: Ita quoque in hac divisione accidit, ut modus rei & essentia rei confundantur, vel certè statuantur ea membra angustiora, quæ æquè latè patent, ut priora.

Quarta divisio, præterquam quod ex Talæo refutata est, etiam ex hisce falsa convincitur: omittit enim

partes necessarias, scilicet, dispositionem, iudicium & inventionem. Tum illæ partes non sunt primariæ, quæ naturam totius non continent, & adæquatè non comprehendunt, quod hæc divisio non facit. Denique non tantum in notionibus coniunctis, sed etiam simplicibus, & non tantum in syllogismis, sed etiam in propositionibus occupata est Logica.

Quinta & sexta divisio eodem vitio laborat: omittit enim & confundit partes: tum etiam partes principales constituit, quæ tamen ejusmodi dicendæ non erant, ut ex quâlibet facile apparet. Nam definitio, divisio & argumentatio, licet sint primaria instrumenta quædam Logicæ, non tamen partes primariæ mox dicendæ sunt. Sic quoque confuse & obscure partes magis explicandas sexta involuit.

Septima divisio, quæ est *Toleti. Favelli, & aliorum Thomistarum* nomine quoque suspecta est, vel quod omittit aliquid, scilicet, quod sub illis membris contineri non potest, vel, si continetur, fit tamen illud confuse. Accedit & hoc, si per simplices terminos *κατηγορίαι* intelliguntur, ut *Favellus* expressè affirmat, & *Jacobus Zabarella* etiam testatur, tum primas & secundas notionem, id est, partes *ἐπερογενῶν* confundit; & sic satis refutari potest ex ijs, quæ *Jacobus Zabarella lib. 2. de Naturæ Logica cap. 3* habet.

Octava, quæ dividit Logicam in artem & artis usum, omnino est *ἄνωγειν* & extra oleas planè evagatur; refutatione itaque non indiget: res enim ipsa & usus rei partes nullæ sunt, nec proinde in illa divisio aliqua constitui potest.

Nona, quæ est *Ciceronis, Rami & aliorum*, in eo peccat, quod omittat & confundat membra necessaria. Omittit enim dispositionem, quam partem esse ipsi negare non possunt: & ipse *Ramus lib. 2* iudicium definit, quod sit *argumentorum dispositio ad iudicandum*. Iam vero disponere & iudicare unus & idem actus mentis non sunt, nec proinde unum membrum divisionis. Deinde

prius & posterius, seu quæ ita sese habent, ut unum ad alterum sit ordinatum, nunquam idem esse possunt, nihil enim ad seipsum refertur, alias enim unum non esset unum, & idem non esset idem. Tertiò nec latius & angustius idem esse possunt, aut unum membrum divisionis constitui: Sed iudicium æquè latè est, ut dispositio, quia de omni disposito termino judicare debet: Imo Iohannes Hospinianus iudiciū multò latius quàm dispositionem extendit, cum dispositionem ad solam formam; iudicium ad materiam & formam simul pertinere affirmet. Porro si dispositio potest sub iudicio contineri, quid oberit, ut etiam sub inventione contineatur: Si vero posterius non concedunt, nec prioris probabilem rationem afferre possunt. Tandem omnis divisio proprijs terminis & non confusis constat. Nam si per iudicium dispositionem simul intelligunt, vel synechdochicam vel metonymicam divisionem introducunt, vel quod inde confectarium est, res diversissimas inter se confundunt. Merito ergo hanc divisionem rejicimus.

Argumenta κατὰ τὸν κενῶσιν sūt. Primum, Logica est directrix rationis, id est, omnes operationes mentis instituit suis instrumentis & gubernat, ut verum à falso discernere possit: sed actiones mētis in toto processu disputandi vel veritatem indagandi tantum tria sūt, invenire scilicet terminos ad arguendum. 2. disponere terminos illos inter sese. 3. denique examen, seu iudicium instituire, quomodo termini illi inter sese cohæreant. Inde ergo sequitur tres partes disciplinam Logicam habere, quarum unaquæque ex hisce operationibus alicui respondeat, ut sūt Pars inventiva, dispositiva & iudicativa.

Deinde ex naturâ instrumenti: Ea natura instrumenti est, ut ad aliud, tanquam ad finem, ordinetur: Ergo tota eius natura in relatione unius ad aliud consistit: unumquodque verò ex eo potissimum dividitur, quod ipsi essentiale ac naturale est: Ergo & Lo-

gica quoque, cum & ea sit instrumentum, suam divisionem ex operatione & fine suo sortitur. Ea verò operatio mentis, quæ ad veritatem indagandam dirigitur, tantum triplex esse potest, ut jam dictum est, nimirum, argumenta invenire, quibus aliquid probatur vel improbat: Secundò disponere terminos inventos: denique eosdem dispositos iudicare.

Tertium potest peti ex subiecto Logices. Subiectum enim Logicæ omnes sunt res, quibus imponendæ sunt secundæ notiones, seu in quibus veritas per certa instrumenta inquiri debet: veritatem indagare tribus hisce modis possumus, scilicet, ut inveniantur, ut disponantur, ut iudicentur termini, quibus veritatem evincere conamur.

Quartò accedit & illud: Nullum problema Logicum excogitari aut produci potest, quod non ad aliquam partem harum trium scilicet inventionis, dispositionis & iudicii referri potest: Ergo sufficiens & bona erit divisio.

Quintò absque dubio bona erit divisio illa, quæ tot partes rei constituit, quot constituere natura ipsius rei præcipit: sed tantum has tres constitui posse, ex superioribus argumentis est evictum.

Sextò: Ipsamet *Ramistarum* argumenta quoque probant, necessario hæc tria ponenda esse, si explicitè & propriè unam quamque exponamus, & non una appellatione iudicij res diversissimas, ut supra ostensum est. involuamus. Et satis quidem manifestè apparet, illos ipsos has tres partes innuere, quando inventionem expressè nominant, iudicium verò dispositionem ad iudicandum definiunt. Jam verò supra ostensum est, illud, quod aliud tanquam causam præsupponit, vel ubi unum ad aliud ordinatum est, non posse unum & idem dici. Causa enim & effectus, prius & posterius, id quod ordinatur, cum alio, ad quod ordinatur, nunquam idem esse verè affirmatur.

Denique ex autoritate Aristotelis & ex locis, quæ à *Toletio* supra adducta sunt, satis hæc nostra sententia comprobatur. Apertè enim *Aristoteles*, ut ipsimet testantur, tres partes statuit *ἐνθεσίων, γενεσίων καὶ ἀνάλυσίων*: id quod ex utroque testimonio supra à *Toletio* adducto, omiſſis alijs, satis probari potest.

Vera itaque & genuina Logicæ divisio hæc est, quòd partes eius sint, primò, inventiva. 2. dispositiva. 3. judicativa. Inventio tractat de locis, qui sunt vel speciales vel generales, vel generalissimi. Dispositio est, vel duorum terminorum vel trium, atque id vel explicitè vel implicitè, vel plurimorum. Iudicium est, quod connexionem terminorum inter se considerat, an connexio illa sit necessaria, an probabilis, an falsa, & sicut ad dispositionem illæ tres operationes mentis à *Toletio, Iavello, Thomâ & alijs* recensitæ & pro partibus Logicæ constitutæ referri possunt, sic ad hoc ultimum membrum Apodictica, Dialectica & Sophistica referri potest; Illæ enim modi quidam argumentandi sunt, & ex *σχέσιν* seu habitudine, quâ termini inter se uniti & connexi sunt, oriuntur.

Ad argumenta verò præcedentium opinionum facile est respondere. Nam priores, qui veterem & novam, propriam & communem faciunt Logicam, eorû fundamentum est verum, quatenus *Aristotelis* Logicâ, non autem Logicam simpliciter respicit.

Deinde *Joannes Hostinianus* primò *Aristotelis*, deinde vulgatam opinionem sequitur; *Aristotelis*, in priori membro suæ divisionis: Vulgarem autem in medio seu secundo, ubi Apodicticam, Dialecticam & Sophisticam partes constituit, quas tamen partes integrales non esse mox probabimus. Rationes quidem pro illa sententia nullas adducit ferè. Postremum verò membrum ubi inventionem, dispositionem & ju-

dicium vera membra præcedentium singularum esse asseverat, suo modo concedimus.

Quarta opinio unico hoc fundamento nititur, quod ex triplici materiâ, circa quam versatur Logica, desumitur: Ad id vero respondemus, inde non tam tres Logicæ partes, quàm vel species, vel argumentandi modos tres ex triplici materiâ & connexionem membrorum, qui evincuntur, constitui.

Quinta, sexta & octava opinio fundamentum nullum produxit.

Ad septimam verò respondemus, negando consequentiam, illæ enim tres partes, quas universales statuunt, subdivisionis cuiusdam potius, quàm primariæ divisionis membra sunt; dum ad disputationem vel iudicium propriè spectent. Dispositio enim generaliter considerata primò simplices terminos, id est, Nomen & verbum considerat. Secundò propositionem: tertio argumentationem: Tota autem Logica generaliter sumpta non eas saltem, sed plures & generaliores adhuc operationes mentis dirigit, quatenus scilicet ad veritatem indagandam adhibentur.

Deniq; ad argumenta contrariæ opinionis respondeo per inversionem: ut etiam ex ea ipsa tres partes Logicæ, non autem duas esse, ostendi. Sed per inversionem, inquam, ita respondeo: Illa divisio bona est, quæ κατὰ παντός, καθ' αὐτό & καθόλου πρῶτον est: Sed hæc divisio in inventionem, dispositionem & iudicium est talis: Ergo &c. Minorem propriis verbis Talæi probo: quia Logica est disciplina rationis. Ergo quando ratione utimur, primò argumenta quærimus, deinde certâ viâ ac ratione disponimus, quod secundū est, ad iudicandum, quod tertium est. Nec obest, quòd involutione obscura fucum faciat Taleus, ubi per illud disponere ad iudicandum unum vult membrum tantum intelligi. Nam supra satis ostensum est, id quod disponitur & ordinatur ad aliud, non esse unum cum illo, ad quod disponitur & ordinatur.

Secundum & tertium Argumentum omnino nostram sententiam confirmant, ex Aristotelis auctoritate quæ petita sunt. Quod autem Taleus ἀιἀλυσιν dicit redundare, cum sit communis meditatio iudicii & inventionis, parum eo efficit. Aut enim nihil probat ex Aristotelis dictis, & sic frustra allegavit, aut per γένεσιν idem quod per κρίσιν intelligit. Sed an hæc ex hoc loco probari possint, nemo est, qui asseverabit. Tum si hoc valeret Talæi argumentum, eodem modo iudicium rejicere possem à Logicâ, quia id inventionis & dispositionis esset meditatio. Obiter tamen notandum est, iudicium Logicum potius dispositionem, id est, terminorum connexionem, quomodo illa sese habeat, quàm inventionem considerare: Secundariò tamen etiam sese ad inventionem extendere.

Ex quarto argumento duæ saltem partes evincuntur: inventio & dispositio. Sed hîc mira est Ramistarum inconstantia notanda, quod vel nesciant, quo nomine suas partes Logicæ appellare debeant, dum secundam partem aliàs κρίσιν aliàs γένεσιν, aliàs τάξι-
ν, vocant, alias Metonymiam, alias Synechdochen in hæc divisione constituunt, aliàs causam pro effectu ponunt, aliàs nescio quid faciunt. Tum etiam eiusmodi testimonia adducunt ex Aristotele & aliis, quæ omnino ad rem nihil conducunt.

Denique ad Ciceronis & aliorum auctoritatem respondemus. Nos Ciceronis auctoritatem admittere, ut Rhetoris, non autem ut Philosophi: aliud enim est ad opinionem, aliud ad veritatem philosophari, sic denique etiam ex Adrastii auctoritate nihil probatur, nisi Categorias ad inventionem pertinere, de quo non lis est: aliàs verò meram petitionem principii continet.

Ad ἀνασχευασικὰ auêt argumenta nonæ opinionis quod attinet-nihil respondemus, nisi ad id saltem,
quod

quod de Sophisticâ præcipi non debere in Logicis autumat. Dicimus verum esse, omnem disciplinam respectu alicuius boni finis definiri, sicut ille argumentatur: Sed de Sophistica vel de Syllogismo vitioso præcipere in Logicis, fit propter bonum finem: Ergo hæc præceptio non est rejicienda. Minor probatur, Non enim docetur in Logicis de vitioso Syllogismo alios decipiendi gratiâ, sed potius sciendi gratiâ, quomodo deceptiones effugere possimus, quemadmodum in Medicinâ de venenis agitur, non ut alios veneno tollamus, sed ut iis, qui veneno infecti sunt, mederi possimus. Deinde & id verum etiam est, quod addit, cognitâ definitione boni vel veri, cognoscitur etiam definitio falsi vel mali, sed non eodem respectu. Definitio enim boni distinctam cognitionem, confusam tantum mali subinfert. Si autem distinctè unam quamque rem cognoscere volo, tunc necesse est, ut non tantum unum contrarium, seu unius contrarii definitionem cognoscam, sed potius utriusque. Et sic non sufficit ad distinctam cognitionem omnium argumentandi formarum de Syllogismo tantum vero agere, sed oportet etiam falsi distinctam accedere tractationem.

Loco Corollarii notandum, disceptationem esse inter Logicos de tribus hisce, scilicet Apodicticâ, Dialecticâ, Sophisticâ, an sint species Logicæ, an partes, an modi tantum argumentandi. Species vocat *Scheckius*, Partes *Zabarella*, *Hospitalianus*. Nobis videtur i. dici posse esse hanc divisionem per accidens ex naturâ objecti sumtam, vel esse habitus in sua objecta. Et sic, licet non contineatur sub divisione per se, vel generis in suas species essentielles: continetur tamē sub divisione per accidēs, & est generis in species analogas divisio. Deinde si iudicium, verbi gratiâ, tanquam totum considero, hæc tria eâ ratione possunt partes dici, quemadmodum species partes generis dicuntur. Nam sic totum iudicium, quod terminorum con-

nexionem considerat, tres quodammodo partes fortitur respectu diversæ connexionis terminorum, ut alia pars illius sit de connexionione necessariâ, alia de contingenti, alia de falsâ: Idem de inventione & dispositione dici potest. Interim tamen cum nulla pars propriè illa omnia obtineat, quæ totum obtinet, & quælibet harum trium omnia instrumenta Logica, inventionem, dispositionem & iudicium, imo notiones secundas, quæ tam ad primam, quàm secundam & tertiam mentis operationem pertinent, sibi vendicent, partes propriè dici non posse, sed vel modi argumentandi, vel certè, ut dixi, species per accidens Logicæ dici debere videntur.

Secundò notandum, Rhetoricam & Poeticam quoque ad Logicam à Zabarella referri lib. 2. de Natura Logicæ, & partes eiusdem constitui. Ad Rhetoricam quidem quod attinet, res per se est plana. Siquidem Aristoteles illam *παραφύεσις λόγου καὶ ὁμοίωμα τῆς διαλεκτικῆς* expressè vocat. Ad poeticam verò quod attinet, id aliquanto obscurius est, quomodo sit pars Logicæ, sed tamen satis manifestum fit ex iis, quæ Iacobus Zabarella dicto lib. 2. cap. 13. vide etiam Riccobonum in Poësin Aristotelis.

Tertiò notanda est etiam disceptatio, unde Logica initium ducere debeat, an ab inventione sicut Antonius Bernbardus Mirandulanus & post eum Agricola & postremò Ramus: An verò à iudicio, sicut Organon Aristotelis conscriptum est.

Rationes pro & contra sunt. Prior sententia naturæ ordinem & naturæ mentis nostræ operationem respicit: Siquidem naturalis ordo est inter operationes mentis. 1. Rem invenire. 2. inventam disponere: & 3. dispositam iudicare. Cum ergo Ars imitetur naturam, Logica quoque eodem ordine tradi debet. Posterior verò sententia inter artem docentem & utentem distinguit, & utentem quidem eo

ordine procedere affirmat, sed non docentem, quia hic potius facilior nostra cognitio, quàm naturæ ordo est observandus.

Sed de his rebus vide Johannem Hospinianum in Logicis controversiis. Nos posteriori sententiæ astipulamur, ut tamen à priori etiam non omnino abhorreamus.

PROBLEMA VI.

An Logica sit speculativa, an practica, an speculativa & practica simul, an verò nec speculativa nec practica, sed saltem instrumentum utriusq.

A Cerrima inter Philosophos est disceptatio, an Logica habitus sit speculativus vel practicus: cū plures habitus, nisi vel speculativi vel practici, vel, si addi licet, factivi, ut ex Aristotele 6. *Metaphysicorum cap. 1. Ex 7. vello quæst 4. & 6. in librum 6. Metaphysicorum* hi habitus probantur, non inveniantur. Omnino autem necesse videtur, & Logicam, cum sit habitus, ad aliquem horum esse referendam.

Licet verò ex iis, quæ supra de genere Logicæ diximus, facile determinatio huius quæstionis possit peti, ubi habitum instrumentalem Logicam esse demonstravimus: tamen ut aliquid dilucidius & planius de hac quæstione constet, eam iam paulo altius reperemus & explicabimus: præsertim cū ea, quæ hæcenus dicta sunt, magnam lucem huic quæstioni sunt allatura.

Plurimi autem & præstantissimi Philosophi Logicam speculativam simpliciter statuerunt, nimirum, Scotus, Albertus Magnus, Joannes Chrysostomus. Iavelinus, tractatu 1. de præcognoscendis lib. 1. *Logicæ*. Deinde

Franciscus Toletus in prolegomenis super Organon Aristotelis, Paulus Sontinus in 6. Metaph. Aristotelis, Dominicus Asotus quest 4. Proæmij & alij.

Fundamentum Scoti est: Finis præcipuus maximè cōstituit suam scientiam: Sed finis Logicæ primarius & præcipuus est argumentatio, quæ est operatio intellectus: Ergo ab illâ Logica potissimum denominabitur, & per consequens speculativa dicetur, quia intelligere, est speculari. Operatio autem intellectus nihil est aliud, quàm ipsum intelligere, quod intelligere cōtra $\pi\epsilon\tilde{\alpha}$ ν distinguitur, ut vel ex *Thoma Aquinate primâ secundæ, questione 7 articulo 3. ex Iavello quest. 4 6. Metaphys* satis probari potest.

2. Ex *Francisco & Tolet* hoc argumentum colligi potest: Illa disciplina est speculativa, quæ de suo subiecto considerat, quid sit, & eo modo quo speculativa, procedit: Sed hoc facit Logica: Ergo &c. Minor probatur. Licet enim Logica tradat præcepta argumentandi, definiendi & sic operationem quodammodo respiciat; tamen per se & primò speculatur, quid sit argumentatio, definitio, &c. A principaliori verò potior fit denominatio, & rem ita considerare, ut solummodo quid sit, perscrutemur, id speculativarum est scientiarum: illæ enim sunt, quarum finis est, scire seu cognoscere suum subiectum.

3. Alij ita argumentantur: scientia speculativa dupliciter à practicis distinguitur: obiecto scilicet & fine: sed ex parte utriusque huius tam subiecti quàm finis, Logica dicitur speculativa: & ex parte obiecti quidem, quia considerat res, quæ sunt extra intellectum nostrum, ut nos probavimus. Logicæ enim obiectum sunt res omnes, quibus imponi debent secundæ notiones. Deinde ex parte finis. Logicæ enim finis est cognitio veritatis, seu quod idem, verum à falso distinguere, ut ex *Iacobo Zabarella* constat. Dum verò, ut jam dictum est, quælibet scientia ex obiecto & fine constituitur, & tam subiectum quam finis Logicæ cū

subiecto

subiecto & fine scientiarum speculativarum conveniat, utpote, quæ & ipsæ subiectum considerant, quod est aliquid extra intellectum, & quæ veritatis cognitionem pro fine habent: Quare meritò quoque Logica speculativa dicitur.

4. Argumentum. Possunt denique & pro confirmatione suæ sententiæ argumentari ex enumeratione habituum. Omnes habitus teste *Aristotele Metaphys. cap. 1* est vel activus, vel factivus, vel speculativus: Sed Logica non est activa, quia actio est motus, qui habet voluntatem pro principio mediato; cum activa Philosophia saltem circa virtutes & mores occupatur. Deinde non est factiva, quia Logica non operatur in subiectum aliquod corporale, seu, quod idem est, materiæ corporali & externæ formam aliquam sensibilem non imponit, ut supra disputatum est, dum evicimus, Logicam non esse artem. Reliquatur ergo quod sit speculativa ex sufficiente enumeratione habituum.

Alij verò non longè inferiores Logicam practicam constituunt, cuius opinionis autores *Johannes Eccius* enumerat *Gregorium Ariminensem, W. Iohannem Occam, Gabrielem Riel, Marsilium Ficinum Dorsum Brucellensem, & alios*. Ab alijs additur, *Iandunus, Antonius Bernbardus Mirandulanus*, nec non denique *Petrus Fonseca* commentario in lib. 2. *Metaphys. cap. 4. quest. 2. lectione 3.*

Fundamenta huius opinionis possunt esse ista
1. Illa scientia est practica, cuius obiectum est operabile à nobis: Sed obiectum Logicæ est operabile à nobis: Ergo est scientia practica. Minor probatur: Quia argumentatio vel potius omnes secundæ notiones, quæ sunt obiectum formale Logicæ, possunt à nobis fieri. Intellectus enim noster triplicem illam operationem fabricat, cum scilicet simplicia apprehendit, componit & dividit & ratiocinatur.

Denique finis denominat æquè suam scientiam, ut subiectum: Sed finis Logicæ est operari:

Ergo ab hac operatione denominatur Logica, & per consequens dicetur practica. Minor probatur. Finis enim Logicae, ut supra ostensum est etiam a nobis, est dirigere ipsas mentis operationes. Sed omnis cognitio, quæ ordinatur ad directionem alterius, ea est practica. Probatur id autoritate *Scoti*, qui dicit, scientiam esse directivam & practicam idem sunt.

Tertium: potest & idem inde colligi, quod Logica sit instrumentum seu habitus instrumentalis: Sed omne instrumentum est propter aliquam operationem & ordinatur ad illam, tum omne instrumentum ad causas efficientes: Sed efficere est aliquid operari: Ergo Logica quoque cum sit instrumentalis habitus, erit quoque habitus operativus practicus.

Quartum: *Doctores Colonienses in commentario super Petrum Hispanum* argumentantur: *Aristoteles lib. 2. de Anima* inquit, quod intellectus speculativus extensione sui ad opus fit practicus: Sed Logica, quæ est habitus intellectus, ordinatur ad opus: Ergo inde fit practica. Minor probatur: Quia Logica licet sit habitus intellectualis, tota tamen Logica in $\pi\omicron\lambda\eta\sigma\iota\varsigma$ consistit, teste *Zabarella*, & secundas notiones in primis vel ex primis efficit, & sic tota Logica ad opus ordinatur: Ergo hinc fit practica.

Quintum: *Johannes Eccijs* ipsam operationem intellectus $\pi\rho\acute{\alpha}\xi\iota\nu$ esse dicendam evincit, & per consequens Logica licet in intellectu potissimum versetur, tamen practica etiam dici potest, quia illa operatio intellectus est $\pi\rho\acute{\alpha}\xi\iota\varsigma$. Esse autem intellectionem $\pi\rho\acute{\alpha}\xi\iota\nu$ quidditative & essentialiter *Johannes Baconius in lib. 1. sententiarum quest. 4. prologi, articulo 2.* defendit, & vel inde cætera probat, quia sunt quinque species habitus, teste *Aristotele*, & in enumeratione illorum habituum, qui tantum sunt intellectus *Aristotelis* semper operationem aliquam intellectualem unicuique assignat, & ut habitui speculativo actionem intelle-

ctus speculativam, sic practico actionem intellectus practicam attribuit, factivo vero factivam,

Alij vero Logicam speculativam & practicam simul esse volunt, cuius sententiæ sunt *Doctores Colonien- ses in commentario super Petrum Hispanum. Johannes Eccius, idem ex Crellio quoque & Zabarella* aliquo modo colligi potest.

Fundamenta hæc afferri possunt. 1. Illa disciplina est speculativa & practica simul, cuius finis est operari & cognoscere simul : Sed finis Logicæ est talis : Ergo. Minor probatur : Finis enim Logicæ alijs est & internus quidem fabricare secundas notiones & dirigere ipsas mentis operationes ; verum fabricari est aliquid operari, ut & dirigere operari potest vocari : Alius verò finis & quidem externus Logicæ est verum à falso discernere & cognoscere. Cum autem utriusque finem Logica habeat propositum & operari scilicet & agnoscere, finis verò denominet suam scientiam : Ergo Logica quoque & operativa seu practica & cognoscitiva seu speculativa dicetur. Operari enim est practicæ, & cognoscere speculativæ.

Alterum. Illa disciplina est practica & speculativa simul, quæ tam speculativis, quam practicis infervit : Sed Logica hoc facit : Ergo &c. Maior ex eo probatur, quod Iacobus Zabarella lib. de Naturâ Logicæ habet, instrumentum incorporale unum & idem fieri cum eo, cui applicatur : Sed Logica tam speculativis quam practicis applicatur & infervit : Ergo.

Tertium. Quæ disciplina aliquid practici & speculativi in essentiâ suâ obinet, illa, merito speculativa & practica simul dicitur. Sed Logica talis : Ergo. Minor probatur : Partes enim Logice essentiâ illius constituunt, aliquæ speculativæ sunt, aliquæ verò practicæ. Practicæ quidem proponere simpliciter, invenire ex parte aliquâ : Speculativæ verò pars est iudicium : illud enim solum contemplatur, & de bonâ vel malâ connexionem terminorum indicat.

Quartum. Alij denique nec speculativam, nec practicam, nec seorsum nec simul dici posse Logicam statuunt, sed saltem instrumentum utriusque, seu habitum instrumentalem, qui utriusque Philosophiæ tam speculativæ, quàm practicæ inservit, quibus & nos libenter assentimur, propter illa omnia, quæ in præcedentibus quæstionibus supra à nobis dicta sunt, & sunt eius sententiæ *Averroes, Zimara, Alexander Aphrodisæus, imo Peripatetici omnes*. Pro ampliori huius sententiæ explicatione & confirmatione notandum, quod dupliciter vocabula speculativi & practici usurpantur. 1. Latè & improprie pro operatione & consideratione qualicunque. 2. Strictè & proprie vel pro eâ disciplinâ, quæ de suo subiecto nihil aliud, nisi ipsum esse & naturam illius considerat, ut sunt Physica, Metaphysica & Mathematica: vel pro eâ, quæ circa actiones virtutis occupata est, ut est philosophia moralis, quæ Oeconomicam & Politicam sub se continet. Iam verò hoc discrimine observato, si primo modo vocabula hæc sumimus, tunc omnes opiniones possumus admittere. Pro diversa enim consideratione Logica operatur. Si verò strictè & peripateticè loqui volumus, nulla nisi quarta & ultima sententia admitti potest. Vt enim ordine procedamus, & quidem *ἀνασχευασικῶς* reliquas opiniones refellamus, ex iis quæ sequuntur, probabimus, Logicam proprie non esse speculativam.

1. Argumentum. Aristoteles 6. Metaphys. context. 2. Tres philosophias, ut vocat ibidem, speculativas enumerat, Mathematicam, Naturalem, & Theologiam, id est, Metaphysicam: Logicæ autem ibidem nullam mentionem facit: Ergo vel ibi non perfectam enumerationem instituit, quod dicere non debemus; vel certè Logicam pro speculativâ philosophiâ non habuit. Accedat huc & illud, quod supra ostendimus, Logicam omnino non esse partem Philosophiæ:

Ergo nec speculativa est: Cui enim adimitur totum, eidem adimuntur & omnes partes.

2. Argumentum. Illa scientia propriè speculativa est, cuius finis primarius & principalis est rem obiectam solummodò cognoscere quid sit, & quæ sint eius affectiones. Nullâ autem ratione speculativa dici potest ea, quæ tota in operatione consistit, & considerationem suam primariò propter operationem instituit, & ad opus ordinat: Sed Logica ita sese non habet, ut suum subiectum (quæ sunt res omnes) quatenus subiacent secundis notionibus, tantùm cognoscat, quid nimirum sint, aut quæ sint illius affectiones: Sed in eo tota occupata est, ut in rebus ipsis, vel primis earum notionibus secundas efficiat, & ita omnem considerationem ad opus ordinat & dirigit. Secundas enim notiones fabricare & efficere, omnino est aliquid operari, non autem simpliciter cognoscere & speculari i. Hæc satis manifesta sunt de ijs, quæ de subiecto & genere suprà diximus.

3 Argumentum. Illa disciplina est speculativa propriè, cuius finis internus est cognitio veritatis: Sed Logicæ finis internus non est cognitio veritatis. Suprà enim ostensum est, finem Logicæ internum esse dirigere mentis operationem propter finem extetnum, qui est veri à falso discretio.

4. Argumentum. Speculativæ scientiæ saltem sunt rerum necessarium, de quibus nihil nisi solum τὸ ἐῖν αἰ contemplari possumus, γένεσιν autem earum nullo modo efficere. Sed Logica non est talis. Ergo &c. Non enim considerat solummodò res necessarias neq; esse illarum contemplatur: sed γένεσιν quandâ impositionum secundarum notionum considerat. Plura huc referantur ex Zabarella cap. 3 lib. . de Naturâ Logicæ.

Deinde Logicam non esse practicam dicendam inde probatur. Scotus q. 7. prologi citante Iohan. Eccio & B. Thomas testante Chrysostomo Iacvello lib. 4. Metaph. q. 7. tria dicunt ad πρῶτον referri, quæ in definitione

πρῶξενωS comprehenduntur, quæ talis est: πρῶξενωS est operatio alterius potentie, quam intellectus naturaliter posterior intellectione natâ, conformiter elicit rectæ rationi, ad hoc, ut sit rectè. Sed Logica iam praxin eiusmodi nullam respicit aut considerat.

1. Siquidem nullam operationem aliam, nisi solius intellectus dirigit, & licet etiam bonum à malo discernere doceat, id tantum fit, quatenus intellectus verum à falsò in consideratione virtutum & vitiorum indagat, ut præcedente quæstione & ex *Jacobo Zabarella lib. 1. cap. de fine Logicæ* videre est.

2. Argumentari & ratione uti non est quid posterius intellectione, sed est ipsa intellectio, id est, operatio intellectus.

3. Solæ operationes virtutis sunt eiusmodi, ut sint conformes rectæ rationi: Sed argumentari nec opus virtutis, nec est opus voluntatis, sed saltem intellectus immediatè. Et licet in actu imperato, cum scilicet ad ratiocinationem voluntas quoque concurrat, ipsa tamen mediatè saltem concurrat, & intellectus nihilominus immediata causa manet, & per consequens, solus hunc effectum denominat, ut scilicet argumentari sit operatio intellectus. Deinde ex definitione speculationis colligitur, Logicam magis speculativam quàm practicam dici posse. Nam speculatio, ut contra distinguitur contra πρῶξενωIV, propriè sic dictam, est actus solius intellectus non ordinatus ad aliquam operationem alterius potentie ad intellectionem regulandam, sed est gratiâ ipsius scire. Iam verò argumentari est actus unius intellectus, & non ordinatur ad aliquam operationem alterius potentie ad intellectionem regulandam, sed est gratiâ ipsius scire. Per argumentationem enim nec voluntas nec alij appetitus diriguntur aut regulantur. Ex hac igitur particulâ apparet, quanta sit convenientia Lo-

gica cum speculativis scientijs, & major, quàm cum Practicis: Interim tamen ab utrisque tam speculativis quàm practicis maximè deficit. A speculativis quidem, quod ad ultimam particulam definitionis attinet, quia non est gratiâ ipsius scire, id est, non est actus primarius, qui sui tantum gratiâ instituat, & propter seipsum expetatur, sed est actus minus principalis & instrumentalis, qui actum intellectus primarium ut ordinet & dirigat, à Philosophis inventus est. A practicis verò Logica omnino deficit, & cum factione magis, quàm cum actione convenit. Est enim similior artibus, quæ aliquid efficiunt, quàm disciplinis moralibus, quæ in actione virtutis consistunt. Neque obstat, quod Eccius & Iavellus duplicem actum intellectus constituent, Elicitum & imperatum, & ex eo Eccius demonstrare conetur, aliquam operationem intellectus dici posse praxin. Elicitum enim actum vocat ipsam operationem intellectus interam, quam intellectus suâ vi producit. Imperatum actum vocat, qui à voluntate imperante exercetur, verbi gratiâ, argumentari est actus elicited intellectus: velle argumentari, est actus imperatus. In priori enim solus intellectus, in posteriori verò voluntas cum intellectu simul concurret à quâ voluntate imperante dicitur actus imperatus. Sicut ab intellectu ex suâ ipsius vi & potentiâ hunc actum eliciente & producente appellatur elicited. Priorem actum praxin nullo modo concedunt, nec Eccius, nec Thomistæ: alterum practicum esse volunt: verum licet posset concedi illum actum posse dici practicum secundum QUID, tamen non est practicus simpliciter, & quod inde consecutarium est, nullo modo denominationem tribuit Logicæ, licet Logica illum etiam informare dicatur. Causa enim immediatè suum solummodò effectum denominat, cum verò voluntas ratiocinationis causa sit saltem mediata, actio illa

rationandi propriè practica non dicitur: Et per cōsequens nec Logica practica vocari poterit, quæ & hūc fortassis actum dirigit & informat. Porro nec speculativam nec practicam simul dici posse hinc patet.

1. Primò ex præcedentibus satis firmiter conclusum esse apparet, Logicam nec practicam nec speculativam seorsum dici posse: Ergo inde facilè intelligitur nec practicam nec speculativam simul dici: Cui enim non competunt singula, ei nec universum, vel cui non conveniunt partes, ei nec totum.

2. Omne recipiens oportet esse denudatum ab eo, quod recipere debet: Sed Logica tam speculativa, quam practica fieri debet, prout scientijs speculativis & practicis applicatur, ut est apud *Iacobum Zabarellum lib. 1. de Natura Logicæ* Ergo.

3. Nulla regula & directio est id, cuius est regula & directio: Sed Logica est directio & regula tam speculativæ, quàm practicæ Philosophiæ: Ergo nulla est harum.

4. Illa disciplina non est speculativa & practica simul propriè & ex suâ naturâ, quæ per accidens fit vel speculativa vel practica seorsum: Sed Logica talis est: Ergo non est speculativa, nec practica simul. Minor probatur ex eodem *Zabarella*. Quando enim Logica applicatur scientijs practicis, tunc fit practica, si speculativis fit, speculativa.

5. Illa disciplina non est practica & speculativa simul, quæ est *ὁργανον* tam speculativæ quàm practicæ Philosophiæ: Ergo non est practica & speculativa simul.

κατασκευαστικῶς nostram sententiam pluribus probare possemus, nisi jam illud quæstione secundâ factis superque factum esset. Ibi enim demonstravimus, Logicæ genus proprium & adæquatum esse habitum instrumentalem, qui utrique Philosophiæ tam speculativæ quàm practicæ inservit.

Vna ex abundanti obiter notetur autoritas *Anton. Zimara in tabulis ubi de verbo absurdo* inquit: Etenim secundum Alexandrum & antiquos peripateticos, Logica non est scientia, sed modus sciendi seu organon utriusque Philosophiæ. Et paulò post: Vnde caveant, qui dicunt, Logicam esse scientiam propriè sic dictam, & ultra hoc, quod sit speculativa. Non enim vident, quid sit nominis Theorici id est, quid significet Theoria.

Sit itaque ex illis conclusio ad problema propositum, Logicam propriè loquendo nec speculativam nec practicam seorsim, nec speculativam nec practicam simul dicendam, sed solummodo instrumentalem disciplinam tam speculativis quam practicis scientiis inservientem. Et dico propriè loquendo. Si enim vocabula illa impropriè & latè accipimus, tunc omnes sententiæ admitti possunt. Atque ita ex hac distinctione posteriori loco additâ ad plurima argumenta respondere possumus. Breviter solutionem singulorum subjiciemus.

Ad primum argumentum, ubi dicitur Logicæ finem primum esse argumentationem: Sed argumentationem esse opus intellectus: Opus intellectus esse speculationem: Ergo etiam Logicam dicendam esse speculativam, quia finis scientiæ eandem denominat: respondeo: In argumentatione esse aliquid speculativi, ut & aliquid practici, si scilicet hæc vocabula generaliter sumuntur, non autem peripateticè. Nam, quando invenio, quando judicio, facio aliquid, quod cum naturâ speculationis convenit, quando dispono, facio aliquid, quod cum $\pi\rho\acute{\alpha}\xi\epsilon\iota$ convenit. Verum si propriè loqui volo, nec speculativum nec practicum quid argumentatio nominari potest. A speculativo enim deficit, quod non est gratiâ sui: A $\pi\rho\acute{\alpha}\xi\epsilon\iota$ verò, quia non à voluntate sed ab intellectu procedit, &c. Ex quibus simul etiâ colligitur, simpliciter cōcedi nō posse quod dicitur argumentari esse speculari. Ostensum enim jam est, & speculativū, & practicū quid, seu quod est analogum, in argumentatione contineri.

Ad alterum argumentum : Illa scientia est *culativa*, quæ de suo subiecto primario & principaliter considerat *Q V I D S I T*, nec ad uberiores operationem ordinatur ; Sed Logica suum Obiectum, scilicet res omnes, quibus imponere debet secundas notiones, non considerat primario & principaliter *Q V I D S I N T* ; sed omnino operationem respicit, & ad illam considerationem huius subiecti dirigit.

Ad tertium respondeo, ubi ex subiecto & fine Logicæ demonstratur, eam esse speculativam : verum quidem esse, omnem scientiam & disciplinam maxime ex subiecto & fine constitui, interim tamen non ex quolibet subiecto & fine. Duplex enim est subiectum, ut ex superioribus patet, materiale & formale, ubi solummodo formale essentiam constituit, & eam maxime denominat. Verum cum in hoc argumento solius materialis subiecti mentio fiat, nihil arri in eo concluditur. In eo enim omnes disciplinæ ferè conveniunt, quod res extra intellectum quoad materiale considerant, & ab illà materiali consideratione nulla scientia propriè denominatur. Formale enim dat esse, & appellari, non autem materiale simpliciter. Ad finem quod attinet, is quoque duplex est, externus & internus. Verum externus finis hoc non habet, ut suum subiectum denominet, sed saltem internus. Solum enim intrinsecum, non autem extrinsecum rem constituit & denominat. Sed cum in hoc argumento solus externus finis denominetur, & ex eo argumentum conficiatur, nihil inde concluditur ; Ergo per consequens Logica ab illo fine non potest dici speculativa.

Ad quartum argumentum respondeo : Quod enumeratio ista habituum sit saltem habituum principalium, & omittantur hîc habitus minus principales. Deinde Logica licet propriè & per se sub nullis horum habituum contineatur, reductivè tamen pro

diversa applicatione ad diversos habitus revocari potest. Et sic constat, quod per se nec speculativa, nec practica, nec activa sit dicenda : Sed solummodo per accidens ita nominari possit.

Ad primum argumentum secundæ opinionis respondendo: Illud committere fallaciam æquivocationis in vocabulo operabile. Maior enim simpliciter vera non est, quod illa scientia sit practica, cuius objectum operabile est à nobis, aliàs omnes artes mechanicæ essent Philosophiæ practicæ, quia & illæ objectum habent operabile. Vocabulum itaq; operandi hic latè nō propriè & peripateticè sumitur, Et sic potest concedi Logici etiam practicam esse, vocabulo practicè lato modo sumto.

Secundum argumentum eodem vicio laborat : nam & ibi $\pi\rho\acute{\alpha}\xi\iota\varsigma$ latè sumitur. Directio enim intellectus, quæ à disciplinâ proficiscitur propriè praxis dici non potest, ut ex tribus conditionibus $\pi\rho\acute{\alpha}\xi\epsilon\omega\varsigma$, suprâ allegatis, manifestum est. Quin potius igitur per inversionē ad hoc argumentum respondeo: Cum Logica sit disciplina directrix operationis intellectus primaria, ipsa non aliquid principale erit, sed aliquid instrumentarium.

Ad tertium argumentum respondeo: Intellectus fit practicus tunc, quando se extendit ad aliam potentiam, quæ propriè practica dicitur: Sed in argumentatione intellectus sese non extendit ad aliam potentiam: sed in ipso totam operationem ratiocinandi absolvit: Ergo.

Ad quartum, ubi probatur, operationem intellectus quidditative & essentialiter $\pi\rho\acute{\alpha}\xi\iota\varsigma$ dici: Et per consequens, Logicam, quæ illam operatricem dirigit, practicam dici debere, respondeo: Illam opinionem esse satis absurdam, ut ex definitionibus diversis $\pi\rho\acute{\alpha}\xi\epsilon\omega\varsigma$ & speculationis, suprâ à nobis adductis, probari potest: Nec Aristoteles unquam actus mentis & voluntatis

eosdem

eadem esse voluit, quin ut duplices habitus intellectus & voluntatis : sic duplicem etiam Philosophiam θεωρητικὴν & speculationis constituit.

Ad I. Argumentum tertiæ opinionis respondeo : operatio non quælibet praxis dicitur, & ne inde quælibet scientia, quæ operatur, practica propriè dici potest. Operantur enim & artes factivæ. Cognoscere autem finis est externus, qui non denominat suam scientiam.

Ad secundum per inversionem respondeo : Dum Logica inservit speculativis & practicis scientiis, ipsa speculativa & practica non erit : recipiens enim omne, denudatum est à suo recipiendo, & regula prior est quàm regulatum : Sed Logica est regula & norma tam speculativarum, quàm practicarum disciplinarum : Ergo prior etiam & alia erit ab iisdem.

Ad tertium argumentum respondeo : Logicæ partes aliquæ practicæ, aliquæ theoreticæ sunt, non propriè loquendo, sed vocabulis hisce latè sumtis. Nam licet aliqua sit convenientia inter invenire & judicare cum speculatione : differunt tamen, quòd speculatio sit actio primaria intellectus, & propter solum scire instituta : Sed inventio & iudicium non ita. Illa enim primarias operationes intellectus, & scire principale dirigunt. Ad practicen quod attinet, Logica

similior factivis est, quàm practicis vel activis disciplinis. Sed de hac questione satis.

PROBLEMA VII.
& ultimum.

*Cum quibus disciplina Logica conveniat,
& quomodo ab iisdem differat?*

PRO conclusione Prolegomenum, in quibus satis superque de Naturâ Logicæ actum est, jam breviter explicabimus, quomodo Logica & cum quibus disciplinis conveniat, & quomodo ab iisdem differat. Hâc enim ratione adhuc melius & planius de naturâ Logicæ constabit. Breves verò omnino erimus, siquidem vel exigua vel nulla hac de re deprehenditur controversia. Quatuor verò potissimum sunt disciplinæ, cum quibus maximè habet conveniëntiam Logica: Grammatica, Poetica, Rhetorica & Metaphysica. Cum Grammaticâ & Poeticâ convenit in eo, quod sint instrumenta Philosophiæ.

1. Cum autem, quod ad posteriorem, scilicet Poeticam attinet, paulò sit obscurius, videatur de eo *Jacobus Zabarella lib. de Naturâ Logicæ parte posteriori.*

2. Quemadmodum Logica secundas notiones considerat, ita quoque Grammatica. Nam omnia vocabula technica in Grammaticis æquè sunt entia rationis, ut vocabula technica in Logicis.

3. Illud autem quòd de Grammaticâ & Poeticâ dictum est, idem etiam de Rhetoricâ dici potest. Est enim & illa instrumentum Philosophiæ & aliquâ ex parte circa Ens rationis, scilicet instrumenta concinnitatis, versatur, & est $\omega\alpha\rho\alpha\varphi\upsilon\epsilon\sigma\tau\iota\ \tau\omicron\varsigma\ \delta\iota\alpha\lambda\epsilon\kappa\tau\iota\kappa\tilde{\eta}\varsigma$

Denique cum Metaphysicâ convenit Logica in eo, quòd omnes res habeat pro subiecto, & æquè, ut Metaphysica, omne Ens consideret; atque hinc est, quòd doctrina prædicamentorum apud

Aristo-

hinc est, quòd doctrina prædicamentorum apud Aristotelem tam in Logicis quam in Metaphysicis reperiatur. Prædicamenta enim res omnes suo complexu continent.

Differt tamen ab iisdem iterum Logica, & primò quidem à Grammaticà: quia Grammatica in solâ vocum & vocabulorum consideratione, Logica verò in conceptuum & rerum veritate versatur. Secundò: Grammatica non est una omnibus gentibus: pro varietate etiam dialecti variatur quoque Grammatica: Logica verò apud omnes gentes & nationes una & eadem est. Omnes enim similiter formant Syllogismum, unum ex alio concludunt tribus terminis & duabus propositionibus Syllogismum absolvunt, & omnem propositionem ex subiecto & prædicato constituunt. Tertiò: Grammatica primario voces, secundario res tantum considerat: Logica primario res, secundario voces. Quartò Grammaticæ finis est linguam informare, ut congruè loquatur: Logicæ verò operationes mentis dirigere, ut verum à falso discernat.

A Poeticâ deinde differt, quod illa saltem & potissimum Philosophiæ practicæ sit instrumentum, utpote quæ potissimum circa virtutes & vitia hominibus ob oculos ponenda versetur: Logica verò universæ Philosophiæ tam speculativæ, quàm practicæ est instrumentum, ut apud Zabarellam loco citato pluribus videri potest.

A Rhetorica differt primò *sine*. Logicæ enim finis est dirigere operationes mentis, & ipsa cognitio: Rhetorices verò directio linguæ & ipsa actio, de quo posteriori membro videatur *Jacobus Zabarella lib. 2. cap. 12. de Natura Logicæ. Et Crellius pag. 15. in Institutionibus Logicis* Deinde materia Logicæ sunt res omnes quidem, & Dialectica quidem, quæ maxime cum Rhetoricâ convenit, in omnibus rebus, id, quod probabile est, perspicit. Rhetorica verò eodem

teste

teste Zabarella tantum in civilibus versatur. Addi potest denique & illud discrimen, quod est inter furculum & arborem. Est enim Rhetorica *παράφυε*s, id est, propago quædam & furculus ipsius Dialectices, sicut est apud *Aristotelem lib. 1. Rhetoricorum cap. 3* Plura hac de re videantur apud Riccobonum in commentario super Rhetoricam *Aristotelis*: ibi Rhetoricam ostendit tantum versari in materijs civilibus.

Postremò à Metaphysicâ Logica differt, quod Metaphysica res omnes considerat, seu omnia Entia, quatenus sunt res & entia: Logica verò, quatenus illis secundas notiones debet imponere. Ex quo diverso modo considerandi satis superque discrimen inter utrumque apparet, & propterea satis frigide à Ramo accusatur *Aristoteles*, quod tam in Logicis, quàm in Metaphysicis res omnes pro subiecto constituerit.

Atque ita hætenus naturam Logices hisce septem problematibus celeberrimis, & maximè conspicuis explicavimus: quibus si placet pauca aliqua ex *Hieronymo Balduino* & *Petro Fonseca* addi possunt.

PROBLEMA TA DE PRÆDICABILI bus seu universalibus in genere.

PROBLEMA I.

*An universale sit subiectum in tractatu de
prædicabilibus & si est, quâ ratione
sit subiectum.*

ANtequam ad problematis huius determinatio-
nem perveniamus, pauca quædam de autore &
scopo, quem sibi præfixum habuit in hoc tracta-
tu, & alia pauca quædam præmittenda duximus. Hæc
enim ratione melius hoc problema nostrum intelli-
gitur. Et primò quidem sciendum est, doctrinam præ-
dicabilium, quam in Organo Aristotelis habemus, nō
esse ipsius Aristotelis inventum, licet eam non ignora-
verit, ut ex ipsis prædicamentis apparet, ubi eorum fit
mentio; sed à Porphyrio, qui ad petitionem cuiusdam
Chrysaorij illam conscripsit, profecta, & Organo Ari-
stotelis præfixa est. Ad *Porphyrium* quod attinet, refe-
runt historici fuisse eum natione Phœnicen, patriâ Ty-
rum, Philosophiæ Platoniciæ sectatorem & religionem
Apostatam. A fide enim Christianâ, cui antea addi-
ctus fuerat, ob levem aliquam causam defecit & plu-
rima contra eandem scripta edidit, quæ partim ab Hiero-
nymo, partim ab Augustino confutata sunt. Ad hunc ve-
rò tractatum quod attinet, is nec Platoniciæ Philoso-
phiæ, nec hæretici, aut gentilismi aliquid sapit, sed
planè peripateticus, & est ad petitionem *Chrysaorij* di-
scipuli conscriptus. Is enim absente Porphyrio in li-
brum prædicamentorum Aristotelis inciderat, & men-
tionem generum, specierum, differentiarum, &c. ibi fieri

audierat,

audierat, sed propter brevitatem ibi ab Aristotele observatam, ea, quæ agebantur in hoc libro, rectè intelligere non potuit: Quare petijt à Porphyrio, ut hunc librum explicaret. Quâ occasione factum est, ut hunc tractatum scripserit Porphyrius, qui Isagoge, id est, introductio appellatur, vel quod sit introductio in prædicamenta Aristotelis, vel in Logicam ipsam, vel etiam in universam Philosophiam. Hæc enim omnia subintelligi possunt, cum determinatio nulla addatur cuius rei, aut in quam rem sit Isagoge. Hic verò primarius autoris scopus potest statui, nimirum, quòd inserviat hic tractatus ad prædicamentorum veram cognitionem; licet interim ad multa alia nobis quoque inserviat, sicut ipse Porphyrius in præfatione super hunc tractatum innuit, nimirum primò ad prædicamentorum, secundò ad definitionum, tertio ad divisionum, quarto ad argumentationum cognitionem.

Ad prædicamentorum quidem cognitionem, quia prædicamenta nihil aliud sunt, quàm series & ordines rerum, qui dupliciter considerantur. 1. Secundum sub & suprà, & est generum & specierum. 2. Secundum latera, & est differentiarum. Dicitur autem prior ordo Græcis interpretibus κατὰ βάθος, id est, secundum profunditatem, alter κατὰ πλάτος, id est, secundum latitudinem. Cum autem hæc ita sint, ac natura & essentia prædicamentorum per ipsa prædicabilia constituatur, impossibile est prædicamenta rectè intelligi, si prædicabilium doctrinam ignoremus.

Secundò ad definitionem inserviunt, quia omne, quod definitur, teste Aristotele, est species. Definitio verò speciei ex genere & ex differentiâ constituitur. Differentia à forma petitur, quæ duplex est, vel essentialis vel accidentalis.

Tertio ad divisionem sic inserviunt: Omnis divisio est vel generis in species, & fit ea per differentias, quæ

genus in species distinguit, vel est subiecti in accidentia, quæ sunt duplicia, alia communia, alia propria.

U. 1. 4. Ad demonstrationes denique inserviunt, quia de genere vel specie proprium prædicatur. Illa enim subjiciuntur in demonstratione. Proprium verò demonstratur vel per causam vel per definitionem, &c. Eodem quoque differentia conducunt: nam ad propositiones per se cognoscendas pertinent.

Verum enim verò licet his omnibus inserviat de prædicabilibus tractatio: primarius tamen autoris scopus fuit prædicamenta Aristotelis explicare, seu dilucidius agere de ijs vocabulis, quorum mentio fit paulò succinctior & obscurior in prædicamentis Aristotelis.

P. 1. 4. 8. Secundò sciendum prædicamenta esse summa omnium rerum genera, unde olim, teste Simplicio, suprema Entium genera dicebantur. Nam prædicamenta sunt tituli seu ordines, qui vocabula in se continent, quibus res omnes in rerum naturâ appellantur, & sic se in suâ naturâ habent tanquam materia quædam. Omnis verò materia ex suâ naturâ distinctione caret, eamque à formâ accipit: Quare etiam prædicamenta ex suâ naturâ distinctione carerent, & nullum certum ordinem haberent, nisi illum aliunde acciperent, quò verò id fiat, prædicabilia in causa sunt: illa enim, teste Crellio, sunt tanquam formæ quædam, quæ rudem & indigestam molem prædicamentorum in certos ordines, & certas classes secundum sub & supra, item quoad latera distinguunt. Hinc est, quod nihil sit in prædicamento nisi sub ratione vel generis vel speciei, & id quidem primariò: reductivè autem, quatenus est differentia. *πολύσημος* parbia universalis.

T. Tertiò vocabulum universale est *πολύσημος* & plurima significata obtinet: in præsentia duo tantum recensēbimus. Aliud enim universale dicitur inesse, quod est natura quædam communis & participata à pluribus singularibus, ut peripatetici plurimi volunt.

Aliud

Aliud dicitur in significando vel prædicando vel representando, quod unum & idem est, & communiter ab autoribus pro iisdem usurpatur. Prius universale definitur, quod sit aptum natum esse in pluribus: posterius, quod potest prædicari vel dici de pluribus. Ex quâ definitione apparet, hoc universale nihil à prædicabili differre, sed Synonymos pro uno eodemque usurpari. Si verò universale in esse consideratur, & si tale aliquid universale est, de quo nihil adhuc concludimus, tunc universale in esse habet se ut causa, vel si id non libet, habet se ut prius: prædicabile verò seu universale in prædicando, tanquam posterius & consequens, quod ex illo, ut propria quædam affectio resultat, illud enim (de pluribus aptum esse prædicari) resultat ex eo, vel resultare videtur, scilicet aptum natum esse in pluribus. Dici enim de aliquo requirit inesse.

His iam præmissis quæstionem ipsam aggredimur, ea autem bipartita fuit. Primò enim quærebat: An universale sit subiectum in tractatu de prædicabilibus: deinde verò si esset, quâ ratione sit subiectum.

Ad prius membrum quod attinet, duplex eâ de re est sententia, alia negantium, alia affirmantium. Negantes hisce argumentis uti possunt.

1. In quâlibet scientiâ & tractatione non tantum debet supponi de subiecto quid est; sed etiam frequentissima eius mentio fieri debet: Verum Porphyrius qui autor fuit huius tractatus, nullam fecit mentionem universalium aut definitionis illorum; quod certè fecisset, si universale subiectum in hoc tractatu esse voluisset.

2. Argumentum: Illud non est subiectum in hoc tractatu de prædicabilibus, quod est subiectum in reliquis scientiis omnibus: Sed universale est subiectum in omnibus scientiis reliquis: Ergo &c. Minor probatur ex autoritate Aristotelis. 1. Poster. c. 7. Secundo de Ani-

má cap. 5. ubi apertè asserit omnes scientias de universalibus agere. *alia vocis Universalis.*

3. Nullum æquivocum est subiectum in aliquâ scientiâ: Sed universale est æquivocum: Ergo non potest esse subiectum in hoc tractatu. Minor probatur: Quia præter duplicem acceptionem supra datam adhuc quadruplex, imo plures acceptiones possunt assignari: siquidem aliud universale est in distribuendo, quod scilicet facit terminum communem, ut sunt signa, omnis, nullus, &c. Aliud universale in cognoscendo, ut est intellectus, qui cognoscit omnia. Aliud universale causando, quod omnes species indifferenter producit, ut est causa prima, quæ est ipse Deus. Item sunt causæ secundæ universales, ut intelligentiæ secundum peripateticos; item Cælum, Sol, Saturnus, Iupiter, Planetæ reliqui: Hæ enim causæ non unam tantum, sed omnes species producant, sicut Aristoteles testis est *in libr. 5 de generatione*, ubi inquit: Solem propter motum in aliquo circulo, qui vocatur Zodiacus, omnium rerum generationem & corruptionem causare. Sic porro aliud universale est in repræsentando tantum, ut sunt species intelligibiles in intellectu, quæ repræsentant naturam communem seu universalem. Sic denique aliud posset adhuc dici universale per communicationem seu κατὰ μετόχην, ut *Aristoteles 1. Topicorum* loquitur, si posset dari tale accidens, quod simul esset in multis subiectis numero differentibus, taceo iam de universali prioristico & posterioristico.

4. Prædicabile tantum, non autem universale, statuendum est subiectum, ex modo tractandi *Porphyrij* probatur. Is enim agit hic de individuo, & illud definit, quod sit, quod de uno prædicatur: Ergo individuum prædicabile statuitur, & tamen universale dici non potest.

5. Porphyrius denique omnes has quinque voces per prædicari, definit, nullam autem per esse universale.

sale. Satis itaque ex tractandi ratione apparere, inquit, agi hic tantum de vocibus, quatenus prædicari, id est, dici de aliis debent, non autem quatenus sunt universalia.

Affirmantes autem suam sententiam probant, agi hic non saltem de vocibus, quatenus possunt prædicari seu dici, sed etiam quatenus aptæ natæ sunt, de pluribus dici, id est, quatenus sunt universales, & quatenus res denotant, quarum esse commune & generale, sive ea communitas revera extra animam, sive obiectivè & subiectivè in intellectu vel agente vel patiente consistat, sive ut esse eius in singularibus fundatur, de quo nondum disputamus.

Probant sententiam suam ex eo, 1. Supra dictum est, aliquid universale esse in prædicando, aliud in esse-do; id verò universale, quod est in prædicando, nihil aliud est, quam ipsum prædicabile, quod ex definitione ipsius apparet; inde verò omnino sequitur, cum sit unum & idem cū prædicabili, necessario de ipso in hoc tractatu agi; siquidem de prædicabili hic agi, nemo negare potest. Quæ enim unum sunt realiter, quicquid de uno verum est, id etiam de altero verum est.

2. Illud est subiectum alicuius disciplinæ, cuius species omnes in illâ disciplinâ definiuntur & perfectè explicantur: sed species universalium vocum omnium hic definiuntur & perfectè explicantur: Ergo universale est ipsum subiectum.

3. Omnis forma communis, quæ materijs omnibus applicari debet, necesse est, ut sit universalis; Sed quinque hæ voces sunt formæ quædam, quæ materijs omnibus in omnibus prædicamentis applicantur: Ergo omnino necesse est, ut sint universales. Minor constat ex ijs, quæ in principio huius problematis diximus.

4. Deniq; nihil tractatur in hoc toto Porphyrij libello, quod non habeat rationē universalis, vel sit reducibile ad idē, h. e. ut sit vel principiū, vel passio illius, ut de individuo, de prædicabilitate & alijs apparet.

Individuum enim licet non sit universale ; tamen ut principium universalium ad eadem reducitur. Sic prædicabilitas licet non sit universalitas in essendo, præsertim si universale definitur, quod sit aptum natum esse in multis : tamen est propria passio. Ex his igitur firmiter concluditur, universalia, seu quod in præsentia idem sit, universales rerum voces, esse subiectum in hoc de prædicabilibus tractatu.

Ad solutionem argumentorum prioris opinionis quod attinet, eam postea subiungemus, ubi de altero membro huius nostri problematis egerimus.

Ad alterum verò membrum huius problematis quod attinet, quâ ratione scilicet & quo respectu universale sit subiectum in hoc tractatu, diversæ sunt hæc de re autorum sententiæ.

I. Alij enim, ut *Chrysostomus Iavellus tractatu 4. cap. 1. Logicorum &c.* Universalia hîc considerari docet, quatenus sunt res quædam & communes naturæ substantes secundis notionibus.

Ratio prima hæc est ipsius Iavelli : Ad Logicam enim spectat considerare & definire res, ut stant sub prædicatis intentionalibus, five attributis ab intellectu, hoc est, Logica considerat res, quatenus illis debent secundæ notiones imponi, verbi gratiâ, Logica definit hominem, quatenus est species ; animal, quatenus est genus ; Socratem quatenus est individuum. Sicut econtra ad Philosophum spectat considerare & definire rerum naturas, ut de ijs verificentur prædicta realia, id est, non quatenus de illis secundæ notiones, sed res ipsæ prædicantur, quæ illis conveniunt, remotâ omni intellectus operatione, verbi gratiâ, quando dico, homo constat corpore & animâ, homo est mortalis, ad imaginem Dei conditus. Iam verò discrimen est constituendum inter Philosophiam & Logicam, & propterea cum *Aristotele* Logica & Philosophia idem subiectum habent, scilicet res omnes, utraque quidem in eo convenit, quod res consideret,

sideret, modo tamen diverso, ut antea dictum est.

2. Potest etiam hæc sententia inde probari, & quidem manifestius, quia eadem est ratio proportionabiliter subiecti partialis, quæ est subiecti totalis: Sed subiectum Logicæ totale res omnes simul includit, sicut in prolegomenis demonstratum est: Ergo etiam quælibet pars Logices subiectum habet res omnes substantantes secundis notionibus: & per consequens universalialia, quæ in hoc tractatu explicantur, considerantur ut res, quæ secundis notionibus substantant, vel quibus secundæ notiones imponi debent, quod unum & idem est.

3. Nisi *Aristoteles* prædicabilia & universalialia ita voluisset intelligi, quod scilicet sint naturæ & res omnes, quibus secundæ notiones imponi debent, non conjunxisset eorū tractationem cum prædicamentis: Sed hoc fecit, quia in ipsis prædicamentis generis, speciei, &c. mentionem facit: Ergo ut prædicamenta continent res, quibus imponi debent secundæ notiones; ita etiam prædicabilia, vel, quod idem est, universalialia.

II. Alij, ut *Scotus*, *Burlæus* & *Latini* plerique, putant, universale esse in hoc tractatu subiectum, quatenus est universale, vel quatenus est ipsa secunda notio. Fundamentum est illud. Si conditiones obiecti, universali, quatenus universali, conveniunt, meritò id obiectum hæc ratione erit statuendum in hoc tractatu: Sed conveniunt illæ conditiones universali, quatenus universali, seu quatenus est secunda notio: Ergo etiam eâ ipsâ ratione erit hîc obiectum. Assumptum probatur: Quia passionibus, id est, ipsum prædicari vel principia quæ sunt duplicia, alia constitutionis. ut individuum, alia cognitionis, ut definitiones, item species omnes, quæ hîc enumerantur, conveniunt universali in hoc tractatu, quatenus est secunda notio & intentio, siquidē nihil est, quod ut universale concipi potest, & quidem tale, quod de multis dici seu prædicari debeat, nisi secunda notio.

III. Tertiò *Albertus, & Thomas, Doctores Colonienses* & alij statuunt, quòd universale sit hic subiectum, quatenus est prædicabile, vel ut loquuntur *Doctores Colonienses*, quatenus est in ordine ad prædicabile. Non enim hic de universali, quatenus universale est, determinatur, inquiunt, neque ut secunda notio simpliciter; sed saltem sub ratione prædicabilitatis: Id probant tali ratione, quæ ex definitione subiecti petita est: Subiectum est aliquid communissimum primò notum, non excedens metas istius scientiæ, in quâ consideratur verificabile, id est, quod verum seu quod verè prædicari potest de omnibus principaliter consideratis in illâ scientiâ, ad quod minus principaliter considerata denique ordinem habent ad attributionem: Sed universale, quatenus prædicabile, sese ita habet, ut sit communissimum scilicet in hoc tractatu: Ergo, &c. Item aliter ita probant suum intentum: Illud est subiectum in aliquâ scientiâ, cui demonstratur inesse propria passio per proprium principium illius scientiæ: Sed id fit de universali in ordine ad prædicabile. Propria enim passio, scilicet prædicari, quæ omnino consequitur ad esse universale, demonstratur de universali per proprium principium, id est, definitionem ipsius universalis: Ergo, &c.

IV. Quartò alij, ut *Ammonius, Boetius, Doctores Lovanenses* dicunt, hîc agi de vocibus, quatenus earum notitia ad prædicamenta cognoscenda inservit. Probat hoc partim ex inscriptione seu titulo, qui huic tractatui præfigitur: Inscribitur enim à quibusdam introductio de quinque vocibus: partim probatur ex ipso procæmio Porphyrij, qui hanc doctrinam ad prædicamentorum Aristotelis cognitionem inservire asseverat.

Huic postremæ opinioni etiam nos assentimur, agi scilicet hîc de universalibus, quatenus in seriem prædicamentorum ordinandam & cognoscendam conferunt.

Pro cuius opinionis declaratione sciendum, primò, dupliciter universalia in genere considerari: Primò ita ut primariò res per illa significatæ, secundariò voces considerentur: Deinde è converso, ut primariò voces seu intentiones, secundariò res ipsas denotent. Primo modo sunt vocabula primæ intentionis, & ad Metaphysicam & alias scientias pertinent. Secundo modo sunt vocabula secundæ intentionis, & ad Logicam spectant. Hæc enim vocabula ita considerat, quatenus fundamentum suum in rebus ipsis habent, primariò tamen intentiones, secundariò modo & propter ipsas intentiones res considerat.

Secundò repetendum est etiam illud, quod suprà dictum est, prædicamenta res omnes, quæ sunt in totâ rerum naturâ, in se comprehendere, & sic materiam seu subiectum Logicæ materiale continere. Illæ verò res, cum sine certo ordine seriem prædicamentalem non constituunt, necesse est, ut per illa vocabula seu aliquas notiones, tauquam per regulam seu formam quandam, in certos ordines seu classes redigantur. Illud autem non fit à prædicamentis ipsis, quia nihil à seipso distinguitur, nec à vocabulis singularibus. Quia singularia dum infinita sunt & incerta, certæ disciplinæ & ordinis causa non sunt: nec denique id fit à vocabulis primæ intentionis, quia illa ipsa sunt, quæ in prædicamentis reponuntur: Ergo omnino necesse est, ut illa distinctio fiat à tali aliquo, quod 1. realiter à prædicamentis ipsis distinguitur: 2. quòd universale est: 3. quòd vocabulum secundæ intentionis: Verbi gratiâ: si prædicamentum substantiarum esset constituendum, impossibile esset, ut per ipsas substantias seu vocabula illa, quæ substantias denotant in hunc ordinem redigantur, in quo nunc consistit, quia non monstrant hæc vocabula per se, quod debeat superius, quod inferius poni, siquidem idem non est mensura seu regula sui ipsius.

Quare omnino necesse est, ut aliunde sumam & petam normam & regulam illam, quæ ostendit, quomodo vocabula hæc sibi invicem subordinari debeant, verbi gratiâ, ut sciam, quamnam substantiam generi generalissimo proxime ponere debeam, an scilicet corpoream vel rationalem, hoc saltem habeo ex doctrinâ prædicabilium, quæ ostendit rationale se habere, ut speciem, & per consequens ut inferius, & cum quamplurima adhuc membra inter substantiam corpoream & rationalem possint interponi, prædicabilia docent, quæ se ut genera subalterna habent, & per consequens, quomodo totam arborem substantiæ prædicamentalem constituam. Idem iudicium de reliquis prædicamentis.

Ex quibus præmissis, tum etiam ex ijs, quæ suprà dicta sunt, facile apparet ratio, quomodo universale in hoc de prædicabilibus tractatu consideretur, nimirum, *quatenus sese habet, ut forma, & ut regula quædam, ad cuius directionem prædicamentum in certos ordines & classes distinguitur*, qui ordo, ut suprà dictum est, duplex est: alter secundum suprà & infrà, qui vocatur κατὰ ἑξάρτησιν, ad cuius constitutionem inserviunt genera & species: alter ordo, qui est ad latera, vocatur κατὰ πλάτην, ad cuius constitutionem inserviunt differentie. Restat doctrina de accidente, quod duplex est; aliud proprium, aliud commune; & de individuo: Quorum certè doctrina non minus etiam ad prædicamentorum naturam & constituendam & cognoscendam conducit. Accidens enim novem prædicamentorum, Quantitatis Qualitatis &c. naturam explicat. Individua autem fundamenta sunt universalium & tanquam bases omnium prædicamentorum.

Pro uberius confirmationis causa ἀποσκευασίης contra superiores quatuor opiniones arguere possumus. Et primò quidem contra primam, quæ

avelli. Illa opinio de modo considerandi subiectum non est admittenda, quæ vel scientiarum diversarum, vel partium diversarum eiusdem scientiæ confusionem introducit: Sed hæc talis est: Ergo. Minor probatur. Nam Iavellus prædicamenta cum prædicabilibus confundit. Prædicamenta enim considerant eiusmodi universalia, quatenus substant secundis notionibus. Deinde dicere possumus, verum esse, universalia esse subiectum in tractatu de prædicabilibus, sed non quatenus ipsis secundæ notiones imponi possunt. Verum cum prædicabilia ipsæ sint universales secundæ notiones, earum considerandi modus alius erit statuendus, pro intentione Porphyrij, scilicet, quatenus inserviunt ad ordines prædicamentorum constituendos. Aliàs si doctrina prædicabilium per se, tanquam pars propria Logices consideraretur, non negaremus, quod sicut totius subiectum sunt res omnes, quibus imponi debent secundæ notiones: Sic etiam partis huius Logicæ hoc parziale subiectum admittatur. Nam ut suprâ dictum est, prædicamenta subiectum materiale Logicæ comprehendunt. Cum verò omnis confusio sit fugienda, meritò hanc opinionem rejicimus, quæ prædicabilia cum prædicamentis confundit. Confusis enim subiectis disciplinarum, res ipsas confundi necesse est.

Contra secundum opinionem. Omne subiectum necesse est ut habeat relationem considerationis ad id, cuius est subiectum & à quo consideratur: sed considerare universalia, ut sunt secundæ notiones, non habet ex suâ naturâ & per se relationem ad prædicamenta, quorum gratiâ tractantur, & à Porphyrio inventa sunt: Ergo hæc quoque opinio eo nomine rejicienda est, cum relationem considerationis ad ipsa prædicamenta, quæ omnino in formali subiecto explicanda erat, non exprimat. Tum etiam Porphyrius nullâ ratione excusari posset, quod nullam defi-

initionem universalis adduxisset, si universale, quatenus est universale, hinc voluisset esse subiectum. Definitionem enim subiecti principalis omittere non possumus, nisi subiectum ipsum, de quo tractamus & scientiam instituimus, ignorari volumus.

Contra tertiam opinionem ex eodem quoque fundamento argumentari possumus. Nam ratio quædam & ordo inter hoc universale prædicationis & ipsa prædicamenta est exprimendus. Finis prædicabilium est, ut aliquoties jam diximus, ipsam seriem prædicamentalem constituere & explicare: Ergo si formalis ratio subiecti hic debet explicari, ut omnino requirimus, hæc ratio seu *σχέσις* non fuisset intermittenda, sicut ab his autoribus factum videmus. Formalis autem ista ratio, ut in reliquis scientijs practicis omnibus, sic & in hoc tractatu ex fine petenda est. Finis autem huius tractatus de prædicabilibus est ordinum seu classium prædicamentorum distinctio & explicatio. Porro etiam modus loquendi non potest omnino admitti, ubi dicitur: *universale hic considerari, quatenus est prædicabile*. Hæc enim ratione excluditur ipsa ratio ordinationis prædicamentalis, non enim ibi tantum res considerantur, quatenus prædicantur; sed etiam quatenus subjiciuntur: tum species definitur, non tantum per prædicari, sed etiam, quod sit id, quod generi subjicitur. Modus autem considerandi sequitur modum definiendi: & per consequens universale non tantum hinc consideratur, quatenus est prædicabile, sed etiam quatenus subjicibile.

Contra quartam opinionem, licet nobiscum, maximè consentire videatur; ita argumentamur: Illa assignatio subiecti non est vera, quæ nec materiale nec formale subiecti rectè explicat: Sed hæc opinio talis: Ergo est mala. Minor probatur: Quia, materiale subiecti appellat tantum voces simpliciter, & sic nimis generale est, etiamsi addatur aliquod for-

male,

male, scilicet quatenus inserviunt ad cognitionem prædicamentorum. Nam & Grammaticæ voces, seu voces primæ intentionis eodem conferunt: Ergo formale subiecti neque rectè explicatur, tum quoque nimis generale constituitur.

Melior itaque ultima nostra sententia videtur, cum utrumque tam formale, quàm materiale subiecti rectè & accuratè explicet, dum dicimus: *universale in hoc tractatu considerari, quatenus ad ordinem prædicamentalem, secundum SVB & SVpra A & ad latera & constituendum & cognoscendum confert.*

Quod ipsum etiam *κατασκευασικῶς* sic probamus. 1. Formale subiecti maximè vel ex affectione vel ex fine petitur: Sed finis prædicabilium, seu universalis in prædicando, est propter doctrinam prædicamentorum, ut *Porphyrus* expressè in præmio huius tractatus habet. Illa verò doctrina prædicamentorum ex ipsâ prædicamentorum naturâ sumenda est: Natura verò prædicamentorum hæc est, ut sint classes seu series quædam rerum secundum SVB & SVpra ordinabilium: Ergo si prædicabilia sunt propter doctrinam prædicamentorum, ut vult *Porphyrus*, eâ ratione erunt, quatenus scilicet materiæ seu res prædicamentales sunt ordinabiles secundum SVB & SVpra, vel etiam latera, ut supra dictum est.

2. Illa assignatio subiecti bona est, quæ relationem seu *σχέσιν* inter rem tractatam, & illud, cuius gratiâ tractatur, rectè explicat: Sed nostra assignatio talis: Ergo &c. Minor ex suprâ dictis apparet.

3. Idem ex modo tractandi *Aristotelis* probatur. *Aristoteles* enim non peculiarem tractatum de prædicabilibus habet (hunc, quem habemus, *Porphyrus* esse, suprâ satis dictum est): Verùm *Aristoteles* de prædicabilibus in ipsis prædicamentis agit, & eatenus, quatenus ad ordinem prædicamentalem constituendum conferunt, ea explicat, ut ex capite de substantiâ, & ex alijs colligi potest.

4. Denique ex autoritate *Fortunati Crellij* & *Philippi Melanctonis* idem probatur. *Crellius* enim affirmat prædicamenta sese habere, ut materiam; prædicabilia verò ut formam, quæ materiam prædicamentalem ex sese indistinctam in certos ordines & classes distinguunt. Vnde etiam est, quòd inde *Crellius* doctrinam prædicamentorum doctrinæ de prædicabilibus præponat, siquidem materia, eo asseverante, prior est formâ. Subiectum enim est prius eo, quod in subiectum illius recipitur. Plura ad eam rem pertinentia, apud *Crellium* in *Isagoge* videbis in capitibus de prædicamentis & prædicabilibus. *Philippus* verò manifestè hanc veritatem habet in capite de prædicamentis questione secunda, quæ est de discrimine prædicabilium & prædicamentorum.

Ex hisce igitur omnibus sit jam conclusio ad præsens problema in hoc tractatu de prædicabilibus: *Subiectum esse universale, quatenus scilicet ad seriem prædicamentorum constituendam & cognoscendam conducit.*

Ad argumenta autem contraria quod attinet, quæ pro ratione membrorum huius problematis sunt duplicia, jam respondebimus, & quidem, ad argumenta prioris membri, ubi negatur universale esse subiectum in hoc tractatu.

Ad primum argumentum Respondeo. *Porphyrus* debuisset universale definire, si de universali hîc egisset per se & quatenus universale: verùm cum non hîc fuerit illius scopus, non opus habuit universale definire, interim tamen eatenus definit & mentionem facit, quatenus instituto inserviebat, ut ex capite de genere apparet, ubi nimirum videre est eum universale definivisse, quod est in prædicando.

Ad secundum argumentum respondeo: Non esse absurdum unam eandemque rem pro diverso modo considerandi esse subiectum in pluribus disciplinis. Aliter enim hîc universale in Logicâ, aliter in ipsis primarijs scientijs consideratur. Hîc enim considera-

ur non ut reale, sed ut rationale, quod unum est. Deinde, quatenus ad ordinem prædicamentorum confert: In reliquis verò scientijs, quatenus communes naturas ipsas, quarum cognitio quæritur, denotat.

Ad tertium respondetur, quod universale quidem late & simpliciter sumtum, sit æquivocum quid, verum per modum considerandi additum ad univocationem restringitur, & definit esse æquivocum.

Ad quartum argumentum dicitur: Ex hoc argumento potius nostra sententia confirmatur, quàm impugnatur. Nam si conceditur universale idem esse, quod prædicabile, & prædicabile in hoc tractatu est subiectum; omnino evincitur nostrum propositum. Quicquid enim de uno dicitur eorum, quæ realiter unum sunt, id de omnibus recte dicitur. Licet autem prædicabile tantum dicatur; tamen interim idem etiam subiectibilitatem non prorsus tollit; sed à potiori denominationem accipit.

Ad quintum respondetur, agi hic de universali non principaliter, quatenus est universale; sed quatenus prædicationem respicit: Et Porphyrius quoque eo saltem respectu hinc de universali tractat: & cum de prædicabili ita tractet, quatenus scilicet de multis dicitur, vel specie vel numero differentibus, eo ipso prædicabile esse universale efficaciter innuit & evincit: nihil enim, nisi universale sit, eiusmodi proprietatem habet.

Ad sextum respondetur, quòd *Porphyrius* has voces per prædicari saltem definierit, non autem universale, rationes sunt. 1. quod has voces, tanquam universales, præsupponat: Ergo idem per se definire noluit, ne nugationem in definitione committat: Deinde prædicationis saltem facit mentionem, ut ostendat finem, ad quem hic tractatus ordinetur, nimirum ut ostendat prædicationem, id est modum seu seriem, quâ aliqua subjiuntur, aliqua verò subiectis attribuuntur.

Ad argumenta contraria secundæ partis huius problematis iam etiam breviter respondebimus. 1. Ad argumenta *Javelli* quod attinet, eorum duo priora hoc fundamento niti videntur, quòd eadem sit ratio partium proportionaliter, quæ est totius : Sed tota Logica res considerat, quatenus illis secundæ notiones imponi debent : Ergo quoque prædicabilia rerum naturas considerant aliquarum, quatenus substant secundis notionibus. Ad id variè possumus respondere. Possumus enim negare prædicabilia esse partes Logicæ, quod ita (ne hîc quid absurdi sequatur, nec error Ramistarum confirmetur) explicamus, & quidem fundamentis *Iacobi Zabarellæ* insistentes. Ille enim *lib. 2. de Naturâ Logicæ cap. 6.* ubi de prædicamentis aliquot capitibus egerat, sic concludit, prædicamenta posse dici partes Logicæ & non dici : Posse dici, si universam tractationem Logicam, sive sit procæmialis sive principalis, sive de primis sive de secundis notionibus : non posse statui partem, si de principali tractatione Logicæ & de secundis notionibus res sit. Iam verò quod ille de prædicamentis dicit, hoc etiam nos de prædicabilibus dicimus. Illas enim esse formas prædicamentorum supra ex *Crellio* ostensum est, iam verò eadem ratio est materiæ quæ est formæ.

Hinc itaque 1. colligo : prædicabilia esse partem tractatus huius Logici. 2. negare etiam possum, agi de parte aliquâ rerum communium in hoc tractatu de prædicabilibus. Nam omnibus rebus, quæ sunt in toto universo, hoc competit, ut sint vel genera vel species, vel individua vel differentiæ, vel accidentia, & sic hoc loco subiectum sunt æque omnes res, ac in totâ Logicâ : unde vel ex eo ipso apparet, hunc tractatum non esse partem Logicæ, si *Javelli* sententiam sequimur ; quia nulla pars occupat materiam totius. Si verò hîc sint subiectum res omnes, ut in totâ Logicâ, alterutrum sequitur : vel partem posse obtinere mate-

riam totius, vel hunc tractatum non esse partem Logicæ.

Aliter tamen respondere possumus & primò ad primum argumentum omninò breviter, concedendo scilicet hoc discrimen, quod inter Logicam & Philosophiam constituitur, & negando consequentiam. Nam ex hoc argumento institutum *favelli* non probatur.

Ad alterum argumentum resp. concedendo quidem res universales esse subiectum, sed omninò secundarium, principalius enim hic de intentionibus agitur, quam de ipsis rebus, ut ex inscriptione Porphyrij apparet. Inscriptio autè est, *de quinque vocibus*. Porro præter alia absurda, quæ ex hoc argumento sequuntur, illud etiam unum est, quod prædicabilia & prædicamenta hâc ratione confunduntur. Prædicamenta enim subiectum habent res omnes, seu naturas communes, quibus imponi debent secundæ notiones, quod prædicamentis etiam cum totâ Logicâ commune est: nam, ut supra dixi, prædicamenta subiectum totius Logicæ comprehendunt.

Ad tertium argumentum resp: Negando consequentiam, & potius contrarium inde sequitur, ac sententia nostra confirmatur, prædicabilia inventa esse propter prædicamenta, ad ordinem scilicet eorû & constituendum & declarandum.

Ad fundamentum secundæ opinionis resp. verum quidem est conditiones illas subiecti universali competere, quatenus est secunda notio, interim tamè non evincitur ex hoc argumento, principalem considerationem, & quæ huius loci sit formalis, eam tantum esse, ut universale sub ratione secundæ intentionis hîc consideretur. Finis enim huius tractationis alius à nobis sæpè est assertus. Nam teste *Ammonio* dupliciter prædicabile considerari potest. 1. ut est quædâ secunda notio. 2. ut ad aliquid ordinabile. Sed ex scopo &

intentione auctoris, prædicabile est ad prædicamentum ordinabile : Ergo ex hoc etiam formalis ratio subiecti petenda est.

Ad fundamentum tertiæ opinionis ad eundem modum respondetur, agi hîc quidem de universali in prædicando, sed tam iusta, ut & hæc tractatio ad aliquid aliud dirigatur. Non enim per seipsam & cuius gratiâ esse institutam sæpius iam dictum est.

Ad quartam opinionem resp. concedendo quidem totum argumentum, sed tamē interim addo, nondum rationem formalem accuratè hoc argumento exprimere, quia remotior quidem finis hîc nominatur.

PROBLEMA II.

An universale sit aliquid revera extra intellectum.

CUM toties universalis præsertim illius, quod dicitur universale in essendo, mentionem fecerimus, nec etiam doctrina prædicabilium nec prædicamentorum nec definitionum, divisionum, demonstrationum, aut aliarum rerum, quæ in Logicis tractantur, vel etiam in alijs scientijs, quibus Logica inservit sine cognitione vel doctrinâ universalium rectè intelligi possit ; operæ precium nos facturos putavimus, si de naturâ ipsorum universalium in genere loquendo ageremus, ut auditores tam ad Logicam, quàm ad universam Philosophiam, cuius Logica est instrumentum, hæc pertractione brevi & illustri apti paratique reddantur. Vnde etiam eò facilius nos excusatos fore speramus, licet aliquanto extra oleas Logicæ in ipsa Metaphysices & Philosophiæ vireta camposque amplissimos paululum excurramus.

Breviter autem quæstiones maximè insignes hîc pertractabimus, quæ solent moveri de universali : *an scilicet universale sit aliquid extra intellectum*, ut hoc præ-

sens problema refert vel quærit : Item num ante mentis operationem in rebus inveniatur universale, an verò tantum ex operatione mentis pendeat. Ex quibus deinde & alijs definitionem constituemus, de speciebus illius agemus, & quæ præterea videbuntur necessaria, adducemus.

Ad primum autem & ad hoc nostrum problema quod attinet, satis ex superioribus constat, universale quod generalissimè loquendo nihil aliud est, quàm quod multis est commune, varijs modis usurpari & dici. Hoc autem loco de universali, quod dicitur in essendo, maximè agitur ; ad universale verò in significando vel prædicando quod attinet, in hoc problemate non admodum quæstio est. Illud enim universale ab omnibus ens rationis seu conceptus mentis constituitur, solum itaque universale hîc in essendo potissimum tractabitur.

De præsentî verò problemate, in latitudine suâ indifferenter accepto, variæ & diversissimæ sunt autorum sententiæ.

Prima sententia : Plato Academicorum Philosophorum princeps tantum abfuit, ut universale revera aliquid extra intellectum consistens negaverit, ut & communes quasdam naturas finxerit à rebus ipsius singularibus separatas, quas Ideas appellavi. Et quamvis aliqui inveniantur, qui hanc Platonis mentem fuisse negant ; illi tamen satis ab Aristotele, Augustino, Marsilio Ficino, & alijs refutantur : & fuisse hanc mentem Platonis præter alias rationes, quæ in veterum adducentur, patet etiam ex his propositionibus quæ subinde in eius scriptis expressè inveniuntur tum adeo in Laertio recensentur, nec non denique apud Johannem Eccium quæstione 2. de universalibus seu prædicabilibus habentur.

1. Propositio est. Tria fuerunt æterna; Deus, materia & Ideæ: hæc mundum intelligibilem constituunt.

2. Ad intuitum horum & imitationem productus est mundus sensibilis.

3. Quælibet species habet propriam Ideam communem separatam, ad cuius imitationem participativè individua producuntur.

4. Tot sunt ideæ, quot sunt species in universo. Nam individua, ut in sua specie; sic & in unâ ideâ conveniunt.

5. Ideæ illæ sunt separatæ tam ab individuis, quam ab intellectu divino.

6. Multæ sunt dignitates & præstantiæ idearum: sunt enim formæ principales per se subsistentes æternæ, res omnes præcedentes, post eas remanentes, immutabiles, rerum omnium conditrices, exemplaria, intellectualia.

Platoni Heraclytus quoque assentitur, qui dixit, sensibilia nihil aliud esse, quàm imagines idearum. Item hominem sensibilem sese habere ad hominem idealem, sicut homo pictus sese habet ad hominem verum, quod & cum ijs convenit, quæ Aristoteles habet de sententia Platonis lib. 1. Metaphys. cap. 6 ubi dicit Platonem statuisse omnem singularem naturam & essentiam, sicut à sigillo quodam ferreo & argenteo, quod figuram suam in ceram aliquam imprimit, ab Ideis efformari. Idem etiam deinde magis magisque confirmatur si fundamenta Aristotelis quæ Platoni attribuit tum quæ 3. Metaphys. cap. 7 tum quæ alibi dicit, consideramus.

Primum Platonis fundamentum petitum est ex scientia, & talis inde argumentatio confici potest: Si nihil est præter singularia in rerum naturâ, tunc nulla habetur scientia: ratio consequentiæ est: Singularia enim sunt & infinita & incerta, ac mutabilia: Sed scientia est rerum certarum, æternarum ac immutabilium, & habetur scientia: Ergo datur aliquod universa-

le. Si autem datur universale, illud aut habet esse, aut non habet esse: Si habet esse, tunc præter singularia datur universale separatum: Si non habet: Ergo scientia erit de non ente, seu de non vero. Quia ens & verum inter se convertuntur: tum eius, quod non est Ens, nulla est scientia.

Secundum fundamentum & ratio, propter quam ideæ à Platone sunt excogitatae, est rerum generatio, & potest ita formari argumentum: Si non semper simile à simili procreatur, & simile tamen iterum fit à diversis causis: Ergo necesse est, aliquam esse communem naturam à causis illis dissimilibus similes effectus producentibus reverà separatam, alias necesse esset, non à propriâ suâ causâ: Sed videmus multos similes effectus à dissimilibus causis produci, ut ignis ex lapide, vermes ex putredine, anguilla (sicut hoc exemplum *Cardanus* profert) ex limo, ex branchijs alterius piscis, quam Borussi nostri Zandat appellant. Taceo de ijs, quæ æquivoce generantur, ut mures, teste Scaligero, ex humiditate falsâ nati, scarabei ex fimo equino, pyraustæ ex igne: Ergo oportet esse communem quandam naturam à rebus separatam, quæ per partiales causas dissimiliter agentes, constantissime tamen similes effectus producit.

Tertiò additur & hoc fundamentum ab aliquibus ex modo nostræ cognitionis, & confirmatur tali Syllogismo: Cognitionis nostræ, si vera est, debet respondere naturæ rerum cognitarum: At separamus mente & cognitione nostrâ naturâ individuorū & cognoscimus naturam quandam communem & aliam ab individuis: Ergo illa communis etiam erit ab ijs separata.

Hisce fundamentis addantur loca *Aristotelica*, ubi de ideis agit, *lib. 1. priorum Analyticorum de demonstratione contextu 35. & 38. Item 1. 2. Metaphysicorum c. 6. 3. Metaphys c. 7. 7. Metaphys contextu 51. & 58. 2. Phys. contextu 19.* Item locus elegantissimus *lib. 1. Ethic. ubi ex professo hâc de re agit.* Quam sententiam etiam

defendunt, & sequuntur interpretes plerique *Ammenius, Boetius & alij.*

Augustinus Platonem ideas statuisse non tantum affirmat; sed etiam rationibus quibusdam probare conatur, illas revera esse. Nam *libro questionum 83. q. 46.* in hæc verba erumpit, *qui negat ideas Platonicas, illum & generationem filij Dei negare oportere.* De modo verò, quomodo constituentur idee à Platone, *Augustino* cum aliquibus non convenit. Quidam enim ut *Aristoteles & alij* asseverant *Platonem* statuisse ideas & à mente divinâ, & à singularibus separatas alicubi voluisse esse. Alii dicunt eas sub concavo Lunæ à Platone constitutas esse. *ut tum loco citato, tum lib. 12. cap. 26. de civitate Dei ita Platonis* am explicat & defendit. Dicit enim Deum optimum maximum, cum vellet res omnes creare, rerum omnium formas & imagines concepisse. Est enim Deus agens intellectuale, quod agens intellectuale rem sine conceptu præexistente non perficit, verum cum Deus sit Ens immutabile, Ergo quod semel concipit, nunquam in eo evanescit, & per consequens, illæ rerum formæ & imagines, quas Deus aliquando concepit, & ad quarum exemplar omnia in hoc universo fabricavit, adhuc in mente divinâ consistunt, & quidem separatæ à rebus, adde etiam, Deo ipsi quodammodo coæternæ.

Ita quidem *Platonem* explicat *Augustinus*, & ad stipulatores habet quamplurimos *Dionysium Areopagitam libro de divinis nominibus cap. 28. Plotinum, Arabes omnes ferè, Simplicium, Themistium, Ciceronem lib. 1. Tusculanarum question. Plutarch. lib. 1. de placitis Philosophorum, c. 10. Senecam lib. 8. Epistol. Epist 66. Eusebium lib. 1. de præparatione Evangelica, Justinum Martyrem & reliquos omnes, quibus & recentiores seu Neoterici, Stephanus Teupolus & Franciscus Patricius. Qui autores plerique injuriam fieri Platoni, & ipsius sententiam malè esse explicatam affirmant: Quod an ita sese habeat, non admodum*

disputabimus, præsertim cum nec sententia illa ita explicata, ut explicat *Augustinus*, cum reliquis ferri in hac quæstione possit: Interim tamen Platoni ab Aristotele injuriam non esse factam, rationes aliquot suadere videntur.

1. Quia Aristoteles tempore discipulorum Platonis vixit, suos libros conscripsit, & hæc de Platone promulgavit. Non autem verisimile est, Aristotelem fuisse tam temerarium & impudentem, ut apertè aliquid mentiri de suo præceptore voluisset, vel discipulos etiam Platonis tam negligentes, & à veritate alienos, ut præceptorem suum adversus apertam calumniam defendere noluerint.

2. Non est novum nec ab Aristotelis doctrinâ alienum, ideam aliquam in mente ponere. Aristoteles enim ipse, sanitatem unam & in mente Medici, alteram in homine curato seu fanato statuit, item, domum idealem seu mente conceptam, quæ sit causa exemplaris, scilicet in mente artificis, domus realis extra mentem illius artificis consistentis: Ergo nec veri simile est, illum propriam doctrinam in Platone condemnare.

3. Non est existimandum ullum fuisse Philosophorum ante Platonem, qui negaverit aut nescierit, in intellectu divino rerum omnium imagines existere, ideoque nihil novi fuisset Aristoteli visum, si hoc à Platone factum fuisset.

Huc potest referri illud, quod *Diogenes Laertius lib. 6 de Diogene Cynico* recenset, qui cum audisset Platonem de Ideis differentem, & inter alia mensalitatem & cyatitatem recitantem, clamasse *Diogenem* mensam quidem, ô Plato, & cyatum video, mensalitatem autem & cyatitatem non video. Ex quo testimonio apparet, ut ex reliquis rationibus, Platoni injuriam ab Aristotele non esse factam.

Præter fundamenta autem quibus mens & doctrina Platonis supra est explicata & probata, possunt

adhuc aliquot rationes addi, quæ universale aliquid à rebus singularibus separatum esse evincere contentur.

1. **Universale** rationis seu illud quod universale in prædicando dicitur, necesse est, ut fundetur in aliquo reali extra mentem consistente, alias fictum esset & falsum diceretur, si de aliquo prædicaretur. Sed non fundatur in singulari extra mentem consistente. Signum enim rei singularis non plus inferre potest, quam ipsum signatum singulare, & hâc ratione universale non esset universale, si singulare ipsius tantum esset fundamentum: Ergo fundatur in universali seu in communi aliquo, revera extra intellectum consistente.

2. Intellectus formando universale abstrahit illud à rebus: Ergo in illis rebus fuit, antequam abstraheretur. Nam modus intelligendi respondet modo essendi, & intellectus ita rem concipit, ut in seipsa est.

3. Intellectus nihil actu intelligere potest, nisi res vel actu sit, vel esse fingatur: Verum universalialia non finguntur esse: alias omnes scientiæ essent rerum fictarum, quod esset falsissimum: Ergo revera actu sunt.

4. In omni genere, teste *Aristotele*, est aliquod unum, quod est mensura omnium, quæ sub illo genere comprehenduntur: Sed nullum singulare potest esse mensura omnium singularium: Mensura enim est aliquid certum & constans, item est aliquid revera à mensurato distinctum: Ergo universale erit mensura omnium singularium & erit actu ab iisdem separatum & distinctum.

Secunda sententia: Alij verò, ut *Occam*, questione 14. suæ *Logicæ*, item in librum *Sententiarum*: *Petri Lombardi*, *Iohannes Eccius*, *Burleus* in suis commentarijs, in *Organon Aristotelis*, *Georgius Burcelensis*, *Gabriel Biel* & *Nominales* omnes statuunt, universalialia nihil esse extra intellectum; sed esse tantum voces & conceptus mentis, unde et-

iam universale definiunt, quod sit vox five nomen, cui ex modo significandi non repugnat de multis prædicari, quæ definitio est *Johannis Buridani* in principio prædicabilium.

Nituntur autem hi autores sequentibus rationibus & argumentis 1. Autoritate Aristotelis. Dicit enim *Aristoteles lib 1. de anima cap. 1. context 8* universale aut nihil esse, aut aliquid posterius: Hoc est, universale nihil est, id est, nulla natura est in rebus existens, sed est posterius quid, id est, nomen rei: nomina enim sequuntur rerum naturas.

2. Quicquid in hoc mundo cernitur, illud singulare est, imo teste Boetio, *Omne quod est, quatenus est, singulare est*: ubi ergo sunt abstrusa illa & abdita universalalia?

3. Si quid est universale, id vel causam habet suæ naturæ, vel nullam. Nullam habere causam proprium est Dei: Si verò habet causam, aliquando ab ipso factam fuisse, necesse est. Quicquid autem fit, illud singulare est: actio enim tantum est singularium: Quare nullum universale erit in rebus.

4. Unversale est unum in multis; sed nulla natura communis existere potest, quæ revera sit una in omnibus. 1. Quia quandocunque alicui competit unum oppositorum, verè & realiter eo non mutato; impossibile est, ut alterum oppositorum ei conveniat: Sed omnis res revera & realiter est singularis: Ergo impossibile est, ut illâ non mutatâ verè & realiter sit vel fiat universalis. 2. Eccius addit, quod nulli potentia sit possibile naturam facere realiter communem, aliàs esset una, & non una, propria & non propria, singularis & non singularis. Item sequeretur hoc absurdum, ut Paulo moriente tota natura humana moreretur, Iudâ condemnato omnes homines condemnarentur, Petro salvato, Iudas quoque idem salvaretur.

Tertia sententia. Alij denique has duas sententia ex diametro sibi repugnantes, rejiciunt, & mediam, quasi viam incedunt & ingrediuntur, ut sunt Peripatetici tam Latini quam *Græci* & *Arabes*, & inter illos præsertim, quos reales appellarunt, propterea quod universalia aliquid reale esse statuebant. Potest autem illa sententia hisce conclusionibus explicari & confirmari.

1. Nihil existit sub Lunæ ambitu, quod non sit individuum, & res particularis, & est hæc conclusio adversus *Platonem*, qui, ut supra recensuimus, aliquibus attestantibus, ideas sub concavum Lunæ posuit, & est hæc conclusio tam manifesta, ut probatione non indigeat. Fiat enim inductio per omnes res, & ita nullas præter singulares existere vel subsistere deprehendimus, unde ortum est dictum illud celebre *Avicennæ* & *Boetij*, ut *Albertus Magnus* refert & testatur, unumquodque ideo est, quod unum numero est.

2. In individuis rebus vel singularibus universale verè existit, & est reale aliquid, & est hæc conclusio contra nominales. Variè autem & multis rationibus à nobis probari potest; verùm ut brevitati studeamus, autoritatibus & rationibus aliquot rem planam faciemus, auditores interim ad *Occamum*, qui 22. argumenta huius nostræ sententiæ habet, quibus *Scotus* aliquot adhuc addit, eodem etiam *Gabriel Biel* referatur, qui est discipulus Occami, eumque sequitur & defendit.

1. Autoritate *Aristotelis*. Nam in libro de *Categoriis* ait cap. de substantia, secundas substantias in primis reperiri; verum secundæ substantiæ sunt quædam universalis, ut genera, species, &c. Ergo universalis in sunt particularibus, teste *Aristotele*, & sunt res quædam Prædicamenta enim non tantum voces, sed res sub se comprehendunt, ut progressu temporis docet. Item libro de interpretatione cap. 15. ait *Aristoteles*, rerum alias esse universales. Item 1. Posteriorum contextu 39.

Universale dicit à sensu esse remotissimum & remotius singularibus : & universale intellectu , singulare vero sensu cognoscitur, verum ut sensus aliquid reale, ita etiam intellectus cognoscit. Item *eodem lib. context.* 50. dicit, universalia esse magis entia, quàm particularia. Item lib. 7. *Metaphys. contextu.* 45. inquit. Universale est unum in multis, & nomina non insunt in rebus. Ergo communis quædam natura sit necesse est, quæ una in multis existit. Item *eodem lib. context.* 51. dicit : Ratio communis animantium in omni specie est eadem. Sed nomen non est communis ratio omnium animantium. Ergo quoque non est nomen universale.

Hisce autoribus rationes accedant. 1. Omnes homines sunt eiusdem speciei, & idem genus omnes animantium species continet : Ergo omnes homines sub unâ ratione continet, & omnia animantia eandem animantis naturam habent, quod certè reale aliquid est, nec ad voces referri potest. Voces enim rerum natura non sunt, neque in rebus illis insunt, neque etiam, quod inde confectarium est, prædicari de rebus in recto casu possunt. Nam quando dico, *Iohannes est homo*, per vocabulum *hominis*, non intelligo vocem *homo* ut sit sensus, *Iohannes est vox*, quæ dicitur *homo*, hoc enim est falsissimum, sed res de re prædicatur, quæ revera inest, & Iohanni cum reliquis individuis, Petro, Paulo communis est.

2. Ratio. Hæc definitio hominis, *homo est animal rationale*, non de uno atque altero singulari vera est, scilicet de Petro, Paulo &c. nec naturam ipsam singularem seorsim consideratam, sed communem naturam in singularibus omnibus simul existentem, declarat. Illa verò communis natura, quæ hâc definitione declaratur, non est vox aut conceptus : sed res revera extra intellectum consistens. Et ut Definitum est res revera extra intellectum consistens : ita etiam Definitionem oportet esse rei & rei naturam expli-

care. Definitio enim & definitum, teste Aristotele, unum numero sunt, & non nisi ratione differunt, quod vel inde apparet, quia definitio omnes partes totius enumerat & explicat.

3. Ratio. Sicut dicimur candidi à candore, qui revera nobis inest, nullâ autem ratione denominamur ab eo, quod revera in nobis non est, ita etiam homines dicimur à naturâ humanâ, quæ in nobis est: Sed hominis vocabulum naturam quandam communem designat, quæ omnibus individuis est communis: Ergo illud commune, revera aliquid reale erit, aliàs de singularibus dici non posset. In prædicatione enim nō voces de rebus prædicantur, sed res ipsæ ab intellectu vel componuntur vel dividuntur.

4. Ratio. Scientia est de rebus, non autem de nominibus: Verum non est rerum singularium, sed universalium, teste Aristotele lib. 1. posteriorum cap. 4. Item lib. 3. Meteororum contex. 20. 1. Rhetoricorum cap. 2. Ethicorum cap. 8. Ergo erunt revera aliquæ res universales, quarum scilicet est scientia.

5. Ratio: Cui competunt omnes conditiones universales in essendo, illud erit revera reale aliquid extra intellectum consistens: Sed rei, quæ concipitur communis, & quæ abstrahitur ab omnibus individu- is per intellectus operationem, competant omnes conditiones universales in essendo: Ergo res illa, revera aliquid erit reale in intellectu consistens.

Conditiones autem hæ sunt. 1. ut sit unum. 2. ut insit in ipsis singularibus. 3. ut sit immutabile & incorruptibile. Verum res communis & abstracta ab omnibus individu- is revera una est, quia ab omni singularitate & multiplicitate per operationem intellectus abstrahitur, & in sese, tanquam indivisum quid, comprehenditur. Deinde in ipsis singularibus inest. Nam res illa communis concepta à singularibus omnibus, non nisi ratione differt. Tertio. Est etiam immu-

tabilis

tabilis & incorruptibilis. Nam ut res sit corruptibilis, requiritur, ut sit singularis: nam ut actio, ita, etiam passio est tantum singularium: verum illa res communis ab omni singularitate est abstracta. Hoc autem argumentum, quod totius rei naturam verè comprehendit, sequentibus quæstionibus rectius intelligemus.

Tertia conclusio, universalia à rebus singularibus tantum ratione non autem reipsa differunt, quia universalia nihil aliud sunt, quàm omnia singularia simul considerata, & ut partes à toto non differunt reipsa, sed tantum ratione; sic etiam singularia ab universali non reipsa, sed tantum ratione differunt. Probatur autem hæc conclusio autoritate *Aristotelis context. 35. & 38. 7 Metaphys. context. 51. & 57.* ubi expressè confirmatur & evincitur, universale nihil esse præter res singulares.

Secundò probatur ratione. Si universale esset separatum à rebus singularibus, tunc res singularis, imo nulla res posset definiri. Quia nihil definitur per id, quod ab eo separatum est. At definitio fit per universalia. Ergo Universalia non sunt separatum aliquid à rebus. Item ex adversariorum fundamento argumentor. Definitio tantum ratione differt à definito, non autem reipsa: Ergo etiam universalia à rebus, quibus inhærent tantum ratione, non autem reipsa differunt.

Tertio sicuti non dicimur candidi à candore, qui non est in nobis: Sed verbi gratià vel in signo vel in pariete (nihil enim denominatur ab eo vel essentialiter vel accidentaliter, quod in eo non inest realiter) ita nec possumus homines appellari ab ideis illis separatis, quæ non in nobis, sed vel in mente divinà vel alibi existunt: verum universale dat nomen & appellationem singularibus: Ergo revera separatum à rebus singularibus non erit, sed in ipsis singularibus subsistet, quibus sese intrinsecè & formaliter

communicat, quod certè de ideis dici non potest, illæ enim separatæ sunt à rebus, & quod peius est, nihilominus tamen quidditates seu formæ rerum statuuntur, cum nihil possit esse quidditas eius rei, à qua reverà & localiter distat: tum, ut & alia absurda taceamus, Deus ipse hâc ratione pars creaturæ, & per consequens, corruptibilis, mutabilis, finitus, &c. statuitur. Ratio consequentiæ inde patet, quia ideæ, si illas secundum Augustinum & autores supra allegatos explicamus, sunt in ipso Deo: sed in Deo nihil est, nisi quod est Deus: In Deum enim non cadit accidens, nec est *ἄλλο τι ἄλλο* in Deo fingendum. Est enim Deus actus purissimus & simplicissimus. Quare & illæ ideæ de essentia Dei erunt, & sic ideæ pars seu formæ, seu quidditates rerum statuuntur, cum universalia sint aliquid de rei naturâ. Ergo Deus ipsa hâc ratione pars suæ creaturæ constituetur, unde & priora & infinita alia adhuc absurda sequerentur.

Iam facilè ex ijs ad argumenta contraria respondemus. Et primò quidem ad fundamentum Platonis.

Ad primum. Verum quidem est, scientiam esse universalium, non singularium: verum non est tamen necesse, ut sit universalium, à rebus separatorem, neque hoc ex argumento, quod ibidem produximus, evincitur. Plus enim concluditur, quàm præmissæ subinferunt & concedunt, ubi dicitur, si habent esse universalia: Ergo præter res singulares & extra illas esse habent: Id enim nullâ necessitate consequentiæ sequitur: quia possunt esse in ipsis singularibus habere.

Ad alterum argumentum respondemus. Quamvis talis effectus non fiat à causâ ejusdem speciei, fit tamen à causâ ejusdem virtutis, quod satis est in causâ & effectui seu in simili productione ejusdem effectus ex diversis causis.

Ad tertium fundamentum respondeo, non esse necessarium, ut modus existendi rerum omnino respondeat modo intelligendi, unum enim sine altero cognoscimus, sine quo tamen non existit; sicuti etiam videmus colorem in pomo, qui tamen sine ipso non consistit in pomo, & per operationem intellectus rem ab omnibus conditionibus individuantes secundum hoc & nunc abstrahimus, sine quibus tamen nullo modo consistit, neque tamen propterea est vel figmentum illa operatio intellectus, neque falsitas committitur, quia abstrahentium secundum Aristotelem, non est mendacium, & falsitas non in prima, sed secunda & tertia operatione intellectus consistit: Ergo quoque falsum non est, si pomum coloratum sine colore concipio, si rem materiale & singularem absque materia & singularitate intelligo: verum tunc esset falsum & committeretur error, si pomum coloratum non esse coloratum dicerem, vel si rem singularem & materialitatem non esse eiusmodi perhiberem: ratio est, quia conceptio simplex, & quæ fit per abstractionem unius ab altero est operatio prima intellectus, affirmatio vero & negatio secunda.

Ad argumenta nominalium breviter etiam respondeo, & primo quidem ad auctoritatem, falso illam nominales interpretari: quia *Aristoteles* ibi agit contra Platonem, qui universale aliquid separatum à rebus statuit, ideo inquit, universale aut nihil est, id est, nulla est natura separata, aut est aliquid posterius, scilicet per intellectus considerationem, quæ consideratio in istis rebus singularibus fundatur, aliàs esset ficta & falsissima.

Ad alterum argumentum resp. ubi dicitur, *quicquid in hoc mundo cernitur id esse singulare, ubi ergo sunt universalia?* Universalia esse in ipsis singularibus, ut dictum est, nec ab ijs, nisi saltem ratione aliquâ differre. Verum quidem est quod Boetius inquit: *Omne quod est, quatenus est, esse singulare*: nihilominus tamen

ab ijs singularibus, & in ijs universalis quædam natura, quæ revera in ipsis consistat, concipi potest. Tum quoque universale definitur, quod sit id, quod aptum natum est esse in pluribus, & hæc aptitudo optimè in singularibus salvatur.

Ad Tertium respon. Universale esse quidem naturâ, & esse suum à naturâ habere; verum non per se produci, ut est universale; sed natura, dum singularia producit, simul etiam obliquè universale producit, & sic licet omnis actio & passio sit singularium per se, secundariò tamen est universalium, quia universalia nihil sunt, nisi ipsa singularia generatim & communiter concepta, & non nisi ipsa ratione ab iisdem singularibus differunt, ut sæpè dictum est.

Ad quartum & ultimum argumentum: Minorem omnino nego, quod scilicet solus conceptus ita sese habeat, ut sit unum quid in multis. Ad probationem primam dico, verum esse rem omnem per se consideratam esse singularem, nihilominus tamen in ipsâ re singulari existit natura, quæ apta nata est, esse in pluribus, & hæc aptitudo ad universalitatem salvandam sufficit. Deinde quod dicit Eccius, nulli potentia esse possibile naturam facere realiter communem, concedimus totum. Non enim statuimus esse naturam quandam communem, quæ actu & revera sit communis, aut participetur à pluribus, sed solam potentiam seu aptitudinem effendi in pluribus in universali respicimus. Denique ubi inquiunt, sequi hoc absurdum ex hac sententiâ, quòd moriente Paulo tota natura humana moriatur. Respondemus hoc non esse absurdum hac distinctione notatâ. Moritur enim moriente Paulo tota natura humana, verum non totaliter, id est, moritur aliquod individuum, quod totam naturam humanam in se complectitur, sed non moritur tota natura humana totaliter, id est omnia individua quæ & ipsa naturâ humanâ participant, tum
absur-

absurdum hoc & alia, quæ possent afferri, aliquid concluderent, si nos universale tale aliquod actu constitueremus, quod in omnibus individuis revera & actu esset quid commune: verum aliquoties diximus, per universale extra mentem consistens, nos tale aliquid intelligere, quod aptitudinem habet essendi in pluribus; Ergo ex hac explicatione dicimus totam naturam humanam in Paulo esse mortuam, quæ scilicet apta nata erat, esse in pluribus singularibus.

Ultimo loco notetur & responsio ad quatuor illa argumenta seu rationes, quibus sententia Platonis, ut diximus, potest probari.

Ad primum argumentum respon. concedendo Maiorem, & negando Minorem. Nam quod universale in singularibus fundetur apud tertiam conclusionem satis demonstratum est.

Ad alterum argumentum respon. per distinctionem. Duplex abstractio à Philosophis statuitur, alia denudationis, id est, quæ denudat ipsum singulare ab omnibus divisionibus individuantibus: Altera formationis dicitur, quæ scilicet aliquam formam potentia intellectus vel facultate cognoscitiva conficit; Abstrahit illa id à rebus, quod antea in ipsis fuit; sed altera facit id, quod non fuit: universale autem ad posteriorem potius, quàm ad priorem abstractionem est referendum.

Ad Tertium argumentum respondeo. Abstrahentium secundum Aristotolem non est mendacium: Ergo licet abstractione formali conficiantur universalia, quod scilicet ad esse formale & completum attinet, ut postea dicetur, tamen interim non finguntur universalia, id est, mendacium vel falsum, de ijs affirmatur vel negatur.

Ad quartum argumentum R. Plus esse in Conclusionem, quàm fuit in præmissis. Nam universale est quidē mensura omniū singularium, non tamen est ab

ijdem aliquid actu separatum, & licet mensura & mensuratum non idem possint esse re & ratione, possunt tamen & re & ratione differre. Nam unum idem que potest esse mensura & convenientia disconvenientia diversa ratione, ut Paulus à Petro differt per suam quidditatem & formam, & simul etiam cum eodem convenit per suam quidditatem & formam: Ergo etiam nihil obstat quòd universalialia sint mensura singularium, quatenus scilicet ratione ab ijdem differunt.

Sit itaque Conclusio generalis ad præsens Problema, universalialia esse revera aliquid extra intellectum & non tantum nudos conceptus seu voces; verum non esse aliquid à rebus separatum, sed in ipsis singularibus subsistens, à quibus non re ipsa, sed saltem ratione differunt.

PROBLEMA III.

An universalialia in rebus inveniantur antequam mentis aliqua operatio accedat.

HÆc quæstio ex præcedenti dependet, & non parum ad plenam illius cognitionem confert. Nam dum suprà dictum est, an universalialia aliquid sint extra intellectum, conclusum est, esse revera aliquid extra intellectum in ipsis singularibus, scilicet subsistentia, verum hoc saltem materiale universalis declarat, & cum de formali hætenus nihil, iam itaque confectarium est, ut explicemus, quomodo completè universale sit vel fiat. Ad quod consequendum præsens Problema non parum confert, ubi quæramus, *an universalialia ante intellectus operationem in singularibus consistent.*

Ne vero aliquo modo ambiguitas decipiat, notandum est rem quamlibet, ut etiam univetsale, tribus

modis

modis considerari posse, verbi gratiâ, ut exemplo rem simili declaremus, Animal tripliciter consideratur, primò, quatenus est in singulis animalibus, & hâc ratione non est universale, sed singulare, id est, quatenus in ipsis singularibus est. Quia cum conditionibus individuantes coniunctum concipitur, & non ab iisdem abstrahitur, in quâ abstractione rationem universalitatis consistere, præcedente quæstione aliquoties dictum est. Sed hic consideratur, quatenus in singularibus est, & certis proprietatibus individuantes ad esse aliquod singulare determinatum est. De hac verò consideratione in hâc quæstione non loquimur. Omnium enim Peripateticorum confessio est, quod animal hac ratione singulare sit, & ante omnem mentis operationem rectè & completè subsistat. 2. Consideratur animal, ut est in mente seu intellectu, rem unam collectam ex multitudine singularium denotans, & hâc ratione est notio quædam in solo intellectu consistens. Quare neque de illo modo considerandi universale hic sermo est: In sola enim mentis operatione, ut dictum est, consistit, nec consideratur, quatenus in rebus inhæret. 3. Consideratur animal, prout simplicem eius naturam secundum se solummodo intuemur, & non quatenus in singularibus est: Et meritò interrogatur, an animal hâc ratione consideratum ante mentis operationem in sua naturâ secundum S E in rebus inveniatur; id est, an sit aliqua eiusmodi communis natura, quæ per se & secundum naturam possit esse universalis, antequam illa mentis operatio accedat, vel an sit necesse, ut ad esse completum tam materiale scilicet, quam formale operatio intellectus accedat ad ipsam *divinam* seu facultatem essendi in pluribus.

Ad illam autem quæstionem quod attinet, aliqui affirmativam partem tuentur, statuentes universale secundum esse formale revera aliquid in rebus esse, licet nulla mentis operatio accedat, & hæc senten-

tia ascribitur *Scoto*, *Trombete*, *Andrea Antonio*, *Paulo Veneto* &c. Hi autores enim omnes, ut quidam explicant, affirmant unamquamque naturam à parte rei habere ante omnem operationem intellectus unitatem, non saltem numericam, sed etiam specificam & genericam, & per consequens esse formale & completum, & hâc ratione *Scotum* explicant *Thomas Caietanus* in Commentario in librum *Thomæ Aquinatis* de ente & essentia. Item *Ferrariensis* in Commentario *Thomæ Aquinatis contra gentiles*. Item *Capreolus*, *Durandus* & alij quamvis interim non desint, qui iniuriam fieri *Scoto* affirmant, siquidem ille universale, quoad esse completum, per operationem intellectus fieri non tantum affirmat; sed etiam aliquot rationibus evincit. Verum utut se res hæc habet, nos tamen argumenta, quæ *Scoto* ascribuntur à *Caietano* ac *Ferrariensi*, & locis suprâ enumeratis recensentur, in medium proponemus.

Caietanus hæc recenset argumenta.

I. Universale est quod aptum natum est, esse in pluribus: verum omnis definitio ita rem explicat, prout est in se ante mentis operationem: Ergo quoque universali hoc competit, ut ante mentis nostræ operationem sit aptum natum esse in pluribus.

II. Universale in actu est proprium obiectum intellectus: Ergo ipsius operationem præcedit. Obiectum enim prius est, quàm id cuius est obiectum, sicut *Aristoteles lib. 2. de anima* testatur.

III. Obiectum scientiæ realis est Ens extra animam, & præter illius operationem consistens: Sed universale in actu est obiectum scientiæ realis. Ergo revera est antequam operatio mentis aliqua accedat.

IV. Relatio mensuræ est realis, sicut testatur *Aristoteles, 5. Metaphys.* Sed illa relatio fundatur in aliquo universali: Ergo universale est etiam aliquid

reale,

reale, etiam si nulla mentis operatio accedat. Minor probatur. Quia in quolibet genere oportet unum esse quod sit mensura omnium, quæ in illo genere continentur: Sed cum non possit id esse unum numero seu singulare: Ergo id esse universale extra controversiam est. Si ergo universale est mensura singularium omnium, & mensura est aliquid reale: Ergo etiam universale aliquid reale erit & extra mentis operationem.

5. Contrarietas est oppositio realis: Sed eius extrema sunt universalia, non autem singularia: Ergo universalia sunt aliquid reale & per consequens sine mentis operatione.

6. Si universale non esset extra intellectum, sed ab ipso solummodo fieret, quomodo res prædicaretur de re? Secundò quomodo universale esset ubiq; incorruptibile & æternum? Tertiò quomodo materia & forma pertinerent ad quidditatem universalis Physici? Quartò quomodo universalium tantum esset definitio? Quintò quomodo genera & species & omnia prædicamenta essent entia extra animam?

7. Si nihil esset in re, nisi singulare, nulla esset unitas realis, nisi numerica, quæ est propria singularium: Sed consequens falsum est: Ergo & antecedens. Quia non una, sed triplex est unitas; unum scilicet numero, unum specie & unum genere. Hisce septem argumentis possunt & alia addi.

8. Agentia naturalia intendunt aliquid, quod est sine operatione mentis; quod verò intendunt, illud producant; quod producant, id est: Sed agentia naturalia intendunt universale: Ergo etiam universale producit, & productum existit sine mentis operatione. Minor probatur ab ipso *Avicenna lib. 1. sue Physices*. Nam si ignis, verbi gratiâ, non intenderet producere ignem in cõmuni; sed hunc vel illum, tunc sequeretur, quòd natura semper unum & eundem ignem numero producat, quod falsissimum est. Ratio consequen-

tia probatur, quia intentio ignis est variabilis: naturalium verò immutabilis.

9. *Eccius ex Scoti sententiâ ita argumentatur.* Sine operatione intellectus magis conveniunt Petrus & Paulus inter sese, quam cum lapide & herba: Ergo datur aliquid sine operatione mentis, in quo conveniunt: verum illud non est singulare, in quo conveniant: Ergo est universale, & per consequens universale est aliquid sine operatione mentis. *Consequenter* ita hoc argumentum recenset: Etsi nulla operatio intellectus esset, adhuc tamen homines inter sese specie convenirent, & cum reliquis animantibus genere convenirent, & sic eadem omninò esset eorum convenientia & disconvenientia: Convenientia genere, disconvenientia specie: Ergo non opus est aliquâ operatione mentis ad universale.

10. Omnis aptitudo præcedit actum, & sic quoque operationem intellectus: Sed universalis est aptitudo essendi in pluribus: Ergo ante operationem intellectus aptitudo illa revera in rebus existit, & per consequens universale est absque mentis operatione.

11. Omnia, quæ per se rebus conveniunt, necessario ac proinde ante omnem operationem intellectus conveniunt: Sed homini per se convenit esse unum, cum unitas cuique rei sit prima proprietas, deinde etiam aptitudini per se convenit, ut sit in multis: quia nihil ei oppugnat inesse in multis: Ergo universali ante omnem mentis operationem convenit esse unum, & esse in multis unum.

12. Si per operationem intellectus fierent universalia, sequeretur tot esse humanæ naturæ species, quot sunt species vel conceptus naturæ humanæ in intellectu: Sed hoc posterius absurdum: Ergo prius falsum & malum. Ex his omnibus concludunt, dari aliquam naturam universalem & communem ante mentis operationem, & illam esse unam in sese, antequam aliqua mentis operatio accedat.

Alij verò, ut *Thomas Aquinas, Caietanus, Durandus* & alij, *Toletus, Fonseca, Aristoteles, Averroes, Themistus* affirmant, rem nullam esse universalem nisi beneficio intellectus.

Fundamenta huius opinionis sunt. I. Res enim sunt universales, aut secundum se, aut per accidens. Non per se sunt universales, quia cum omnia, quæ per se conveniunt superioribus, illa quoque conveniunt omnibus inferioribus per & præter illa superiora, ut *Aristoteles 1. Posteriorum cap. 5. context. 12. & 13* habet: Et hæc ratione singularia etiam essent universalia: Ergo relinquitur, quod res sint universales per accidens, verum id non accidit eis secundum existentiam realem, cum hoc pacto omnes sint singulares propter coniunctionem, quam habent cum differentijs individuantes: Ergo secundum existentiam objectivam, id est, operationem intellectus.

II. Alterum. Quia cum nulla res, quæ habet plura individua, quatenus in eis existit, sit unum aliquid, sed multum. Impossibile enim est, ut unum numero possit participari à pluribus numero differentibus. Necesse ergo est, ut si unum fieri debet, aliquis actus singularis accedat: verum universalia, quod ad materiale attinet, in pluribus individujs consistunt: Ergo per illud non sunt unum: necesse igitur est, ut si unum fieri debent, ut separentur ab omnibus singularibus suis universalia: sed non separantur actu; hoc enim esset Platonicum: Ergo separantur secundum existentiam objectivam, id est, quatenus per abstractionem intellectus sine individuantes differentijs concipiuntur.

III. Argumentum. Cum aptitudo essendi in pluribus neque separari à suis singularibus neque etiam actu produci possit, ut, verbi gratiâ, illa humanitas, quæ est in Paulo sit etiam in Petro, & tamen necesse est, ut aptitudo illa essendi in plurimis æquè respiciat omnia individua: Quare opus erit aliqua potentia,

quæ licet non actu & realiter illam aptitudinem faciat communem, faciat eam tamen communem obiectivè & intentionaliter; verum nulla est potentia, quæ hoc posset præstare nisi intellectus: Ergo quoque per intellectus operationem necesse est fieri universalia.

IV. Quia universalia nec quatenus talia entia, nec quatenus universalia sunt æterna: Solus enim Deus est æternus. Ergo sunt aliquando facta universalia, aut adhuc fiunt: Sed non possunt fieri actione reali, nec certè alia, quàm intellectus, quia is solus inter facultates ad cognoscendum aptas rem à suis individu-antibus differentijs abstrahere, atque ita universale efficere potest.

V. Et ultimum argumentum. Accedit *Aristotelis auctoritas lib 1. de animâ*, ubi inquit, aut nihil est universale, aut posterius: ut *Fonseca* explicat, nihil est, si de reali existentia sermo est, posterius, id est, habet existentiam per actionem intellectus abstrahentis naturam quamlibet communem. Huic addatur *Averrois* dictum celebre, quod à nominalibus sæpè usurpatur, intellectum facere in rebus universalitatem.

Vt verò constet, quid hâc in re sit sentiendum; Ante omnia notandum, ex quo solutio totius difficultatis dependet, universale dupliciter considerari posse, seu quoad esse materiale incompletum sive potentiale, ut quidam loquuntur; seu quoad existentiam universalitatis realem, ut *Petrus Fonseca* loquitur. Si primo modo consideratur, scilicet, quod ad esse materiale incompletum, & esse potentiale, tunc omnino verum est, ante omnem mentis operationem in rebus ipsis existere universalia, & hoc est, quod prior sententia admodum urget: Si verò secundo modo, scilicet, quod ad esse completum, formale, quoad esse universale; tunc posterior sententia optimè suum intentum probat. Nam universale esse suum completum, & formale seu existentiam suam actualem non habet,

nisi operatio intellectus accedat, quæ per abstractionem & unitatem & aptitudinem essendi in pluribus in actum quodammodo producit. Hoc igitur si observaverimus, facile ad obiectiones præcedentes respondere possumus, tum quid ad quæstionem præsentem respondendum sit videmus.

Nam quando quæstio est, an universalia in rebus inveniantur, antequam ulla mentis operatio accedat, respondendum est, secundum esse materiale & incompletum universalia in rebus inveniri, non autem quoad esse formale & completum, seu, ut Fonseca loquitur, quoad existentiam universalitatis. Nam, cum universale definiatur, *quod sit id quod aptum natum est esse in pluribus*, ipsa aptitudo in rebus inest, antequam ulla mentis operatio accedat; verum ut aptitudo tamen illa existentiam suam actualem habeat, quâ scilicet æquè omnia sua inferiora respiciat universale, & de omnibus prædicetur, necesse est, ut operatio intellectus accedat, quæ aptitudinem illam actu concipit, & rem sine differentiis contrahentibus percipit & cognoscit: id quod *Fonseca* duobus argumentis probat.

1. Actus essendi in pluribus, qui est fundamentum prædicationis de pluribus, non pender ab operatione intellectus: ergo nec aptitudo nec universalitas, scilicet, quoad esse materiale, potentiale & incompletum.

2. Deinde naturæ diversæ per se ante operationem intellectus habent aptitudines diversas, ita ut natura hominis, verbi gratiâ, non habeat aptitudinem essendi in lapide, sed in homine quolibet tantum: Et in hac aptitudine consistit universalitatis ratio, scilicet quoad esse materiale & incompletum, seu quoad esse potentiale: Ergo ante intellectum est universale, & convenit rei esse universale, etiam antequam operatio mentis accedat; verum ut completè tamen fiat universale, & ut aptitudo illa, in quâ ratio universalitatis consistit, existentem suam

universalitatem habeat actu, id fieri non potest, nisi obiectivè in mente & in intellectu consistat. Ab intellectu enim completè & formaliter & existenter, ut ita loquar, universalia habent, ut sint universalia, ut in sequenti quæstione mox dicetur.

Iam verò ad argumenta contraria quod attinet, licet in utriusque partis argumentis aliquid cederet *Fonseca*; tamen hâc distinctione, adhibitâ, utramque ferri posse nobis videtur. Prior enim nihil aliud probat, quàm universale, quod ad esse suum materiale & incompletum, seu quoad illud esse, in quo universale intentionale fundatur, illud revera esse extra intellectum, & antequam ulla ipsius operatio accederet. Posterior verò sententia esse completum, formale, obiectivum & ipsam existentiam universalitatis actua-lem potissimum probat, quod facilè de utrâque sententiâ demonstrare possemus.

Sed cum de posteriori res satis sit manifesta, nos ex omnibus argumentis prioris sententiæ demonstrabimus illam determinationi nostræ, seu conclusioni, quam jam per distinctionem præmisimus, nihil adversari.

Ad primum enim quod attinet, nihil aliud quàm aptitudinem illam potentialem, ut ita loquar, absque operatione mentis consistere evincit, sed cum ego hoc non negem, nihil determinationi huic meæ objicitur.

Ad alterum respondeo: Concedendo universale, & ex parte rei seu materialis, & etiam ex parte unitatis alicujus, quam vocat *Fonseca* unitatem præcisionis, esse intellectus obiectum, verùm ut illa aptitudo, quæ in re inhæret, & illa unitas sit actu, necesse est, ut mentis operatio accedat. Alij respondent, duplicem esse intellectum agentem & patientem. Agentis officium est phantasmata deputare, id est, rem abstrahere ab omni materiali & conditionibus individuantibus separare, & hâc ratione facere ob-

in actu, quod ab intellectu patiente intelligitur. Patientis vero officium intellectus est Phantasma illa & obiecta, quatenus jam abstracta, & formata sunt, cognoscere: verum igitur est, obiectum præcedens actum illius, cuius obiectum est, quoad intellectum patientem, non autem, quoad intellectum agentem. Intellectus enim non opus habet, ut obiectum sit in actu. sicut visus facit, ut sit in actu illud obiectum, quod à passibili intellectu percipitur.

Ad tertium quod attinet, similiter tantum de materiali universali concludit. Universalia secundum essentiam seu materiale sunt obiecta scientiarum, non autem quatenus esse suum obiectivum, aut intentionale in intellectu habent: alias desinente mentis operatione obiecta scientiarum desinere, & sic scientia non esset rerum æternarum.

Ad quartum respondeo, concedendo universale esse mensuram realem omnium singularium, & esse illam mensuram in rebus, etsi nulla mentis operatio accedat, interim tamen quod universale esse suum completum & formale habeat sine mentis operatione in hoc argumento nec negatur nec evincitur.

Sic in quinto similiter quoque respondendum. Oppositionem esse rerum universalium extra intellectum consistentium, quoad esse materiale, non autem quoad esse formale & obiectivum.

Sexti argumenti membra omnia etiam per hanc distinctionem inter materiale & formale subiecti universalis solvi possunt. Res enim de re prædicatur, ut scilicet res est extra intellectum, quoad materiale licet abstractio sit conditio, quæ prædicetur: vide *Caietanum libro de Ente & Essentiâ*. Formaliter verò quatenus esse suum in intellectu habet, sic universale est perpetuum quoad materiale, sic materia & forma est pars quidditatis universalis, quoad materiale, & sic in posterum.

Ad septimum respondeo, Ad triplicem illam unitatem vel posteriores illas duas potissimum salvandas sufficit dari universale extra animam quoad esse materiale, quod unitatem & aptitudinem essendi in pluribus habeat, licet formale & esse obiectivum, & existentia universalitatis in intellectu solummodo consistat.

Ad octavum argumentum respondeo negando minorem, si sermo est de agentibus, quæ sine cognitione agunt. Ad probationem dico, non sequi, quod idem numero effectus produceretur. Nam licet agentia naturalia intendant singulare, non tamen determinatur hoc vel illud, per se quidem natura semper determinat particulare, sub particularibus tamen universale producit, veruntamen id per accidens, & obliquâ quâdam productione, ut quidam loquuntur.

Ad nonum argumentum respondeo: Nihil aliud evincit, quàm communitatem & discrimen rerum seu convenientiam seu disconvenientiam nō pendere ab intellectu, quia etiam sine operatione intellectus res inter se conveniunt & disconveniunt, quod in nostra determinatione & conclusione non negatur.

Sic decimum argumentum quoque de materiali expressè loqui satis apparet, si vero velit, quod aptitudo essendi in pluribus suum actum præcedat, id est, ipsam existentiam realem seu actualem, quæ fit ex intellectu operante, idem quod nos volumus concludit.

Ad undecimum respondeo: competere universali unitatem quandam etiam quoad materiale, id est, quatenus in ipsis rebus consistit, nos non negamus, verum dicimus universale ex parte rei esse unum unitate, scilicet, præcisionis, ut vocat *Petrus Fonseca cap 28 lib. 5. Metaphys quæst. 2.* Vocat autem unitatem præcisionis propterea, quia alias duplex est unitas; alia, quæ dicitur numerica vel numeralis, alia quæ

formalis

formalis dicitur: verum cum unitas numerica non cōpetat universali, quatenus est universale, siquidem individua hanc unitate unum quid sunt, nec etiam unum est unitate formali, quia unitas formalis hoc in se habet, ut si inferiora multiplicentur, quæ sub illa unitate comprehenduntur: sequeretur tot esse universalia, quot sunt particularia, ut ex priori sequeretur, si scilicet universale esset unum numero unitate numericā, quod scilicet sit singulare & particulare, quod esset statuere oppositum in adjecto. Excogitavit itaque Fonseca tertium modum unitatis, & vocat unitatem præcisionis, ac illa ipsa dicitur universale esse unum, quatenus scilicet universale præcisè in suā naturā ante contractionem, quæ fit per individuantis differentias, consideratur: verum illa unitas præcisionis ante omnem mentis operationem universali competit; interim tamen hoc argumentum non negat, universale etiam alio modo, scilicet, formaliter vel completè, posse esse unum, & hac ratione nihil etiam nostræ sententiæ officit.

Ad ultimum argumentum respondeo: Peccat in eo, quod ex multitudine repræsentantium arguit multitudinem repræsentati: Nam in speculo effigies plures non faciunt plures homines, quorum est effigies: sequeretur id quidem aliquā ex parte, si ex solā repræsentatione res fierent universales, quod nos minimè statuimus, siquidem abstractionem intellectus omnino necessario ad universale in actu requirimus, de quā abstractione jam sequenti problemate agemus. Atque ita quid ad præsens problema dicendum sit, satis superque patet.

PROBLEMA IV.

Quomodo universale fiat ab intellectu.

Cum ex superioribus satis superque constat, ad esse completum & formale universalium, seu potius quoad existentiam actualem universalis objectivi, præsertim Logicorum, de quibus potissimum agimus, operatione intellectus opus esse; omnino jam necessarium videtur, ut quomodo universale ab intellectu fiat, explicemus: ut verò rem dilucidius exponamus, præsentem quæstionem in duo membra dividimus.

1. Dicemus, per quam operationem intellectus, & quomodo, seu quo processu fiat universale: deinde cum operatio intellectus sit duplex absoluta & comparata, breviter videbimus, per utram illarum universale formetur.

Ad prius membrum quod attinet, sciendum, duplicem esse potentiam, quæ unum ab altero separat quodammodo; Cognoscitivam seu apprehensivam, & deinde Appetitivam.

Verùm ad posteriorem quod attinet, appetitivam scilicet, illa ad hanc rem omnino est inutilis; siquidem appetitus sunt instrumenta quædam, quibus res appetitæ appetentes ad se quodammodo trahunt, quod est in Proverbio: *Anima plus est ibi, ubi amat, quam ubi animat.* Cognoscitivæ vero species, quæ universale efficere debent, aliquid à rebus apprehendere debent. Sunt autem apprehensivæ potentiæ rursus duplices, vel sensuum vel intellectus. Omnes autem habent commune, ut quando rem percipiunt, illam per abstractionem quandam percipiant, id verò, ut intelligatur, sciendum quid Abstractio & quotuplex.

Abstractio vero est cognitio unius rei non cognito eo, quod cum re illâ coniunctum est, & abstrahere in communi nihil aliud est, quàm aliquid ab alio separare. Nam in una eâdemque re quàm plurima sunt & diversissima connexa & coniuncta, impossibile verò est, ut potentia aliqua simul ea omnia comprehendat. Quare cum quælibet potentia ad certum obiectum determinata sit, illa vi quoque simul est instructa, ut hoc suum obiectum proprium à reliquis omnibus, cum quibus est coniunctum, abstrahere & separare possit: verbi gratiâ, in uno eodemque pomo est substantia, quantitas & magnitudo, qualitas, odor, sapor, color, humor, figura, &c. Visus autem, quando pomum percipit, tunc colorem & figuram, adde etiam magnitudinem, quia commune est obiectum omnium sensuum, abstrahit à substantia, ab odore, à sapore, ab humore & reliquis omnibus, quæ in hoc pomo reperiuntur: Ratio hæc est, quia obiectum, cum à naturâ determinatus illi sit finis, habet vim illam naturâ sibi insitam, ut colorem possit percipere in pomo, ita ut odorem non percipiat; hic enim ad olfactum pertinet, neque saporem, hic enim ad gustum, neque humorem, ille enim ad tactum pertinet, & hoc vocamus abstrahere: Est verò abstractio, ut pro loco sufficit, triplex: Realis, Negationis & Præcisionis.

Realis est, cum aliquid ab alio reipsâ separatur, quo pacto aurum à terra, piscis ex aquâ abstrahitur, & hæc abstractio solis substantijs competit, accidentia enim hoc modo separari non possunt, quia totum eorum esse inesse est, ut loquuntur, id est, omnino à subiecto, cui inhaerent, illud esse dependet.

Secundò, abstractio negationis est, cum unum de altero negamus, vel verè, verbi gratiâ, cum albedinem de corvo; vel falsò, cum eandem de cygno abstrahimus & negamus.

Tertio, Abstractio præcisionis tum fit, cum è duobus vel pluribus inter sese coniunctis unum apprehendimus, alterum præcidimus & relinquimus, ut iam in exemplo pomi declaravimus, eaque solis, ut dictum est, potentiis cognoscitivis competit.

Vt verò constet, quâ specie abstractionis universalia fiant, sciendum est, non fieri priori abstractionis modo: ratio est. 1. quia genera, species, differentia sunt omnino idem re cum suis particularibus. Ergo realiter hâc ratione abstrahi non possunt, & licet accidentia aliud sint, quàm res ipsæ; tamen illa hoc modo, ut supra dictum est, abstrahi non possunt, & licet id fieret, ut abstraherentur: tamen non essent universalia hâc ratione, sed manerent singularia. Deinde non altero modo abstractionis universalia à suis particularibus abstrahuntur. Species enim, genus, differentia, proprium de illis negari non possunt verè, quorum sunt species, genera, differentia. Et licet accidentia abstrahi possent, tamen non fierent hâc ratione universalia. Universalium enim est essentialiter de suis inferioribus prædicari. Adde etiam, quod necesse est, illam abstractionem fieri per simplicem mentis operationem, quæ est prima operatio mentis & intellectus. Hic autem secundus modus ad secundam operationem mentis pertinet. Superest ergo & relinquitur ultimus modus, ut scilicet universalia abstrahantur abstractione præcisionis, quod fit, ut universalia apprehendantur non apprehensis ullis particularium differentijs, quo verò processu id fiat, paucis sequitur.

I. Sensus percipit rem singularem & eiusdem locum certum præsentiamque, verbi gratiâ, species hominis in oculo hominem refert specialem, id est, particularem & præsentem. Non enim cernimus nisi ea, quæ præsentia sunt. Et incipere hunc processum à sensu etiam inde patet, quod nihil fit in intellectu, nisi prius fuerit in sensu. Hic autem gradus maxi-

mè est imperfectus, quod ad ipsum fieri universalis attinet, siquidem sensus rem tantum comprehendunt sub ratione individui & singularis, cum differentiis individuantibus secundum hoc, & nunc, à quibus universale quàm longissimè distat. Quamobrem alijs adhuc facultatibus opus est ad rationem universalitatis constituendam. Accedunt ergo ad sensus exteriores interiores sensus, qui rem singularem à suis differentiis individuantibus magis separant & repurgant.

II. In his verò primo loco sese offert Sensus communis qui rem illam singularem, quæ obicitur, ita percipit, ut quidem unius sensus obiectum ab altero distinguat, rem tamen adhuc singularitate non separaret: Est igitur iam hic secundus gradus in eo à priori differens, ut rem à certo loco & præsentia redimat & liberet.

III. Verùm cum rem adhuc singularem permittat, accedit phantasia vel imaginatio, quæ est domicilium omnium formarum seu specierum, quæ à rebus sumtæ sunt, in quâ etiam species illa manet absente singulari. Imaginamur enim ea, quæ in longinquis aliquando audivimus vel vidimus regionibus, id autem, quod antea dictum est, non fit in sensibus exterioribus. Sublato enim corpore sensibili vel visibili, non amplius manet species illius in oculo, & propterea rem absentem videre non possumus. Verùm licet iam phantasia unum ab altero dividere, & ita rem ab aliquo distrahere possit, nondum tamen facit universale, quia non secernit communem naturam à singulari, neque ullam in plures eiusdem rationes multiplicat, sed semper in singularibus versatur, dum hoc cum illo componit, aut hoc ab illo separat.

IV. Itaque potentia æstimativa, quæ ex sensatis insensata percipit, id est, quæ ex speciebus, quibus sensibilia per se à tribus superioribus facultatibus percepta sunt, species eorum, quæ per se sub sensum non.

cadunt, elicit, verbi gratiâ, ut oves conspecto lupo illum fugiunt, ut inimicum, & herbam noxiam degustatam devitant, ut venenum. Et hic quartus gradus licet videatur universale efficere posse, tamen nondum sufficit, quia adhuc est materialis potentia, & organo corporeo inhæret. Nihil itaque Vniversale percipere potest, ut sensitivæ potentiæ omnes.

V. Quare denique quinto & ultimo loco intellectus accedit, qui rem sine materia, sine certo loco & præsentia, & sine ijs omnibus, quæ in rebus singularibus inveniuntur, eanique quoad solam Quidditatem percipit. Intellectus verò duplex à Philosophis constituitur, alter, qui dicitur agens, alter qui dicitur patiens. Intellectus agentis officium est suâ virtute naturali quasi lumine quodam indito illustrare phantasmata, ut in eo perspicuè eluceat tota communis natura sine omnibus differentiis individuantibus. Intellectus verò patiens hanc imaginem ita efformatam cognoscit & percipit. Hoc igitur dicitur abstractio intellectus, quando intellectus rem singularem, verbi gratiâ, hominem à materiâ, à certo loco, à certo tempore, à nomine, à stirpe, à figurâ & reliquis accidentibus omnibus separat, & nudè quidditatem hominis, quatenus est homo, in communi considerat, ex quâ abstractione rei abstractæ quatuor relationes conveniunt. 1. A quâ dicitur cognita. 2. A quâ dicitur abstracta. 3. A quâ dicitur una. 4. A quâ dicitur indifferens ad multa, sive apta esse in multis. Quæ quatuor in re singulari non ita inveniuntur, & inde fit, cur universale de omnibus suis inferioribus singularibus prædicari possit, quia scilicet indifferenter sese ad omnia individua habet, & de quolibet affirmari vel dici potest propter suam communitatem & unitatem, quam ab intellectu accepit.

Hactenus declaratum fuit prius membrum huius questionis, quomodo scilicet fiat universale ab intellectu, & quis processus in eo efformando requiratur.

tur. Cum verò id per abstractionem fieri diximus, abstractio autem duplex fit, absoluta & comparata, iam secundum membrum breviter explicandum est, per quam abstractionem fiat universale, id verò ut intelligatur, primò notetur, quid sit absoluta, & quid comparata abstractio.

Absoluta nihil aliud est, quàm cognitio quædam, quâ rem per se intuemur, sine ullâ relatione ad aliud.

Comparata quando intellectus rem communiter conceptam refert ad aliud sive illud, verbi gratiâ, hâc in parte fit vel species vel individuum.

Cum autem dixerimus, universale fieri per relationem ad multa, quæ relatio per intellectum illi inest, difficultas est, an intellectus, ut per eum fiat universale, debeat cognoscere, naturam referri ad multa, an verò satis sit, rem ita à singularibus liberam sine aliorum relatione intelligere: sunt hâc de re diversæ opiniones.

Alij enim, ut docet *Antonius Trombeta 7. Metaph. quest. 9. Paulus Soncinas 10. Metaph. quest. 15. Averroes aliquot in locis* noticiam comparationis esse necessariam ad effectiorem universalis.

Fundamentis nituntur: primò, quoniam ut genus, species & alia non nisi per relationem definiuntur; ita quoque universale, quod est his omnibus commune. Si ergo fit ab intellectu universale, debet hâc ratione fieri, ut natura illius requirit, hoc est, ut referatur ad multa; id autem sine cognitione comparata fieri nequit. Talis enim est natura, ut definitio illius explicat. Cum autem omnia universalia per relationem unius ad alterum definiantur, necesse est, ut eorum esse per notitiam non absolutam, sed comparatam producat. Esse autem eorum tantum, est obiectivum, scilicet in ipso intellectu: Ergo quatenus cognoscuntur, eatenus tale etiam esse suum habent.

II. Fundamentum: Universalitas est relatio unius ad multa: unum enim, quod ut commune & universale concipitur ad omnia sua inferiora respectum æqualem habet; verum relatio non fit nisi posito termino ad quem, qui non ponitur, nisi per noticiam comparatam, sed terminus ad quem illius relationis universalitatis sunt multa illa, ad quæ illud unum refertur. Ergo cognosci non possunt, nisi per noticiam comparatam: Et per consequens opus est, ut, si universale fieri debet, fiat per conspectum illum, quem habet unum ad multa.

III. Fundamentum: Si universale non fit per noticiam comparatam, sequitur dari posse genus sine specie, & speciem sine genere: Sed hoc est absurdum. Ergo falsum est. Probatur consequentia. Intellectus enim, actu absoluto intelligere potest naturam animalis, non intellecto homine aut leone, & econtra leonem intelligere non intellecto animali, tunc ergo natura animalis erit genus sine speciebus nondum constitutis, & natura leonis erit species sine genere constituto. Hoc autem absurdum. Nam relata, qualia sunt genera & species simul sunt cognitione, definitione & naturâ. Ex hisce igitur fundamentis concludunt, universale non nisi per operationem mentis comparatam fieri.

Alij verò hisce contrarij, ut sunt *Caietanus*, *Toletus* & *Thomistæ* pleriq;, universale per absolutam mentis operationem fieri affirmant, rationibus hisce nitentes.

I. Sicut fit natura singularis per differentias individuantem, ita satis est, ut fiat universalis liberata ab illis differentijs. Oppositorum enim oppositæ sunt causæ. Liberatio autem illa fit per primam notionem & absolutam operationem intellectus, ut ex abstractionis processu satis apparet. Nihil enim ibi comparatū, sed omnia ut absoluta considerantur, & per illā operationem intellectus fiunt, quæ dicitur prima operatio intellectus, & est simplicium apprehensio.

2. Tunc res est universalis, quando illi competit definitio universalis: Sed rei definitæ per actum absolutum competit definitio universalis. Res enim sic concepta est una & apta, ut sit in multis, & ut prædicetur de multis, neq; necessario requiritur, ut actu referatur aut prædicetur, siquidem per potentiam saltem definitur universale & satis est, ut possit referri ad multa, licet non actu referatur. Hæc autem omnia fiunt in ipso universali per notitiam absolutam.

3. Natura intellecta & cognita, antequam comparatur, habet aliquam existentiam & unitatem, quæ esse requirit. Singularis etiam quælibet res est prius absoluta, antequam comparetur. Ergo etiam universale est, antequam ad sua inferiora referatur.

Ex his quoque illi putant, satis se evincere universale per absolutam mentis operationem, & non per comparatam fieri.

Alii denique medium quoddam inter illas secundas operationes mentis tenent, ita ut concedant ad primam universalis productionem & ipsam constitutionem illius. scilicet liberationem à conditionibus individuans non requiri comparatam, sed sufficere absolutam mentis operationem: cui nos non admodum refragamur & repugnamus.

Argumenta huius conclusionis illa sufficiant, quæ pro altera opinione diximus, plura apud *Toletum* videantur. Si verò deinde me converto ad aptitudinē essendi, quā universale ad sua inferiora, seu in pluribus, vel ad relationē refertur; tunc inspicio illā relationē, atq; omnino opus esse comparatā mentis operatione, affirmo: quæ pars meæ determinationis ex argumentis pro prima opinione adductis satis confirmatur.

Atque hâc ratione utramque opinionem probabilem concludimus, neque opus esse iudicamus, ut hâc ratione intellectam refutemus. Nam si primam universalium efformationem, quæ fit per abstractionem mentis simplicem consideramus, tunc secunda,

opinio ; si verò illam relationem, quam universale ad sua inferiora obtinet, respicimus, tunc prior opinio omninò admittenda est.

PROBLEMA V.

Quid sit universale ?

AVdivimus hætenus quatuor problemata, in quibus mediocriter ea, quæ ad doctrinam universalium per se, tum quatenus hoc in loco tractantur, explicandam attinere videntur, comprehendimus, quibus tamen nonnulla alia ab alijs interpretibus addi solent, quæ consultò hîc omisimus. Inter cætera enim disputatur, quæ aptitudo essendi universale constituat : ubi communis conclusio est, aptitudinem essendi in pluribus, quæ universale constituat, non esse actum aliquem inhærentiæ aut realis informationis, neque actum existentiae alicujus realis in ipsis particularibus, sed esse actum existendi in pluribus eum tantum, quo totum in suis partibus esse consuevit, & quidem non omnibus, sed ijs tantum, in quibus inest per modum identitatis. Ratio hæc est, quia universale est totum respectu eorum, de quibus dicitur, ut *Aristoteles 1. Physicor. cap. 1.* innuere videtur.

Deinde etiam quæritur, an universale sit Ens rationis : De quo conclusio est, universale formale, quod & Logicum appellant, esse Ens rationis ; sed materiale, quod & Metaphysicum universale appellant, non esse Ens rationis, sed Ens reale, cui tanquam fundamento formalis illa consideratio innititur, & in quo relatio illa, quam intellectus in rebus affirmat, & rebus superaddit, fundatur.

Porro etiam à quibusdam quæri solet, an universale prius sit, quàm particulare. De hæc quæstione conclusio est : Singularia esse priora & non esse priora universalibus. Priora esse, quod ad actum existentiae

realis attinet. Natura enim producens singulare per se, obliquè tantum & secundariò producit universale: tum etiam quando universale formo, necesse est, ut illud à suis singularibus abstraham: Ergo singularia etiam hac ratione suis universalibus sunt priora. Prius enim est illud, à quo aliquid abstrahitur. Posteriora verò sunt singularia, quod ad cognitionem attinet, scilicet intellectus. Universale enim prius intelligitur (confusa scilicet cognitione) quàm particulare, ut ex *Proemiis Physicorum*, item, 5. *Metaphys.* & alibi ex *Aristotele* colligitur: licet hæc res difficultate non careat.

Inde demum quæstio ultima est, an intellectus solummodo universale intelligat, an etiam singulare intelligat distinctè. Conclusio est *Benedicti Pererij contra Thomistas aliquos*, intellectum non tantum universale distinctè intelligere, sed etiam singulare. Hæc utut latius pertractare potuissemus, tamen ut commentandi modū faceremus ad ipsos autores, qui hac de re latius scripserunt, auditores nostros remittimus. Consulantur itaq; *Petrus Fonseca lib. 5. Metaph. cap. 28. Toletus in Comment. in Logicam, Paulus Sonzinas in Comment. in Metaphys. quibus & alij Metaphysici addantur, quemadmodum Balduinus, Zabarella, Pererius, Piccolomineus in Physicis disputationibus. De penultima Iobannes Agyropilus lib. 1. de anima quæst. 6. De ultima Benedictus Pererius l. 3. quæst. 13. usque ad ultimam.*

Iam ex his omnibus, quæ antea à nobis pertractata sunt, breviter definitionem universalium colligamus. *Aristoteles quidem 7. Metaph. cap. 15. context 45. universale definit, quod sit id, quod aptum natum est in plurib. esse, vel brevius potest ita dici, universale est unum in multis: vel unum de multis, quæ definitiones indicant præter aptitudinem, per quam definitur universale, duo necessariò requiri ad universalis cognitionem, alterum ut sit unum, alterum ut sit commune multis. Vtrumque vero illud ab intelle-*

ctū habet universale, quando scilicet à rebus suis singularibus abstrahitur, id est, quando intellectus rem sine suis differentiis & conditionibus individuantes aut sine appendiculis materiæ (ut vocant) singulare concipit, ex quo una natura communis quidem omnibus superioribus producit, sicut præcedenti problemate satis demonstratum est. Quod verò dicitur in definitione, *esse in multis*, sciendum est, id ipsi rei verè convenire vel per se & secundum essentiam, verbi gratiā, esse hominem, esse rationalem &c. vel intrinsecè extra essentiam, ut proprium & accidens. Alia quoque definitio est apud *Aristotelem lib. de interpretat. cap. 1. universale*, inquit, *est id, quod de plurib. prædicari aptum natum est*. Hæc definitio, quæ cum priori in eo differt, convenit, quod per aptitudinem quoque definiatur universale; in eo tamen, quod hæc per effectum, illa autem per causam data sit. Causa enim ut aliud de alio verè dici & prædicari possit, est, quod illud reipsa sit in multis, alioquin non posset de illis verè dici: Dici enim requirit inesse. Verum perfectior tamen definitio constitui potest: Universale est quid unum nomine & ratione, incomplexum, univocum, & directè prædicabile, quod ut divisim multiplicatur in omnibus suis inferioribus: ita quoque de iisdem prædicatur secundum aptitudinem. In qua definitione proprietas, & conditiones omnes inclusæ & comprehensæ habentur.

Primò enim universale debet esse VNVM, & id quidem N O M I N E & R A T I O N E. Quare æquivoca, quæ non sunt unum ratione excluduntur. Per illud verò, quod sint unum nomine, & INCOMPLEXA universalia, excluduntur propositiones seu universalia cōplexa. Quando dicitur porro, QVOD SIT DIRECTE PRÆDICABILE VNIVERSALE, tum propria eius affectio declaratur, nam quia universale est unum, & inest in rebus, à quibus abstrahitur, atque ita indifferens redditur, de omnibus suis inferioribus

ribus prædicari propterea potest. Deinde quando dico, QVOD DIVISIM MULTIPLICE TVR IN OMNIBVS SVIS INFERIORIBVS, per illud quoq; proprietas explicatur universalis, & Deus ab universalis nomine excluditur. Nam licet vocabulum Deus de tribus personis in Trinitate nomine & re incōplexè, univocè & directè prædicetur, tamen hoc non habet, ut multiplicetur multiplicatis personis, ita nimirum, uti tot sunt homines, quot sunt individua. Deus enim non est universale quid, ut ex illis colligi potest, sed omnia, quæ in Deo sunt, maximè sūt singularia, ut *Petrus Fonseca* loquitur. Deniq; ubi essentialis & prædicationis rationem per aptitudinem definimus, maximè illud innuere volumus, universalitatis naturam secundum suum ESSE formale nunquā actu rebus in hære, aut eas informare, sed esse saltem aptitudinem quandam, quæ in quolibet individuo salvari potest. Plures conditiones, quæ aliàs recēsentur, quod scilicet universalia sint æterna vel perpetua, quod sint ubique, quod non generentur & corrumpantur: Illæ conditiones facile ex superioribus intelligi possunt.

Dubitatio est non levis inter Logicos, quidnā à Porphyrio definiatur *in universali*, cum sit vocabulū concretum. Concretum autem nomen tale est, quod rei essentiali non nudè, sed cū implicatione sui subiecti denotat.

Duo igitur complectitur concretum, I. subiecti affectionem. II. rem, cui inest illa affectio, ut quando dico candidum, denoto & candorem, & simul rem, comprehendo, cui inhæret candor: Ita universale quoque denotat & secundam notionem & rem, cui secunda illa notio applicatur. Cum autem impossibile sit, ut definitio de utroq; similiter dicatur, quæri solet in Logicis, an in definitione universalis, item generis, speciei, &c. & aliarum notionum, quando concretis nominibus proponuntur, notio & intentio ipsa definiatur, an res notioni subiecta, an verò utrumq; simul aliquo modo & ratione.

*Res. de
m. l.*
Videtur primò hîc res ipsa definiri, sive illa materia, cui secunda notio applicatur. Ratio est, quia illud definitur, quod prædicatur de multis. Sed natura, non intentio prædicatur de multis. Ergo illa quoque definitur.

*Affectio de
m. l.*
E contrario verò videtur potius definiri intentio; nam Logicæ definitiones potissimum debent explicare materiam Logicam, quæ non est res subiecta, sed secunda intentio: Ergo præcipuè definitur intentio universalis, non res ipsa.

Tertio: Dixeris fortè, utrumque definiri propter hanc rationem, quia concretum nomen duo significat, rem scilicet & affectionem rei. Ergo definitio nominis concreti utrumque declarabit. Huic rationi Avicenna accedit, qui ait, Dialecticam versari circa secundas notionès, quæ primis conjunctæ sunt. Duæ vero scientiæ celebriores de hâc re inveniuntur.

Prima est *Caietani cap. de genere & in opusculo de Essentia & Ente B. Thomæ cap. 4.* ubi dicit, eandem sententiam esse Thomæ Aquinatis in loco illo, affirmat verò ille Caietanus præcipuè intentionem, minus autem præcipuè naturam hîc definiri, verbi gratiâ, sicut si definitio album esse id, quod disgregat visum, præcipuè definitio albedinem: secundariò verò subiectum. Albedo enim est causa formalis albi, unde ipsa formaliter definitur: at consignificat albedo subiectum, ideo quoque definitio illa subiecto denominato, vel consignificato, & per consequens, minus præcipuè competit, sicuti albedini præcipuè convenit.

Altera sententia est, non definiri hîc præcipuè intentionem, sed naturam, non quidem, ut aliquod compositum ex naturâ & intentione, sed quod verum definitum sit natura tantum ut respicit aliquam relationem. Difficultas in eo est, quòd utraque sententia admittat, rem & intentionem hîc definiri. Prior quidem vult, intentionem esse causam formalem, & ideo

præcipuè

præcipue definiri: Altera verò vult intentionem esse causam non formalem, sed tantum sine qua non; Ideoque primariâ ratione naturam, non intentionem definiri. Unde quærendum restat; An intentio debeat dici causa formalis, cur natura possit prædicari? an vero tantum conditio sine qua non, vel causa adjuvans. Vt hoc intelligatur, duo sunt notanda. Primò natura ab intellectu concepta; deinde in rebus natura existens: quæ non differunt secundum rem & essentiam, sed tantum in modo quodam essendi. In mente enim est sola sine singularibus seu sine differentiis individuantibus: In rebus autem ipsis, ibi individua existit & singularis. Hinc fit, quòd, quando natura illa concepta prædicatur, res ipsa prædicetur reverà, & ipsius essentia non mutetur per conceptum essentia. Interim tamen naturæ sic sumtæ relatio quædam inest ad multa, & secunda quædam intentio, nec potest natura illa seu essentia prædicari, nisi sit ab intellectu cognita. Inde ergo fit, ut secunda intentio necessaria sit ad hoc, ut natura prædicetur, quamvis ipsa natura verè inest rebus multis, & de illis dici aptitudinem habeat. Ex quo rectè inferre licet, cum per hanc cognitionem, essentia rerum nec mutantur nec minuantur, non rectè illam intentionem secundam posse appellari causam formalem cur prædicentur, sed potius causam sine qua non. Nisi enim intellectus rem cognosceret, non fieret universale, neque natura prædicaretur.

Secundò concretum duo significat, subiectum & abstractum, quod in ipso subiecto inhæret, tanquam forma quædam, ut album significat subiectum, & simul albedinem inhærentem subiecto: homo subiectum dicitur, & illud quod inest subiecto, natura scilicet humana, id est humanitas. Horum concretorum natura est, ut quamvis utrumque significant, scilicet tam subiectum quàm abstractum, præcipue tamen formam abstractam, tanquam eam, à qua sumit
essen-

essentiam, quod Philosophi dicunt, subjectum esse id, quod definitur, abstractum quo definitur. Vnde in omni definitione concreti quæritur definitum, quod scilicet definiti tunc assignandum est subjectum, non autem abstractum: illud enim definitionis potius quàm definiti rationem habet.

At sunt duplicia concreta, quæ sumuntur ex diverso modo denominandi subjectum: quædam enim abstracta denominant subjectum tanquam res inhærentes, ut propterea denominatio dicatur interna, verbi gratiâ, humanitas hominem sic denominat, quia est illius essentia, albedo album, quæ similiter est eius essentia: quædam verò denominant quidem verè subjectum, sed non ut interna quædam, sicut visibile significat colorem & lumen illuminans, lumen autem non inhæret colori tanquam subiecto. Ratio hæc est, quod lumen sit actus diaphani, non autem opaci corporis. Ideo tantum illa denominatio est extrinseca. Vnde non oportet eodem modo judicare de his concretis, sicut de cæteris, quando enim definitur visibile, tunc non præcipuè habetur ratio luminis, quamvis sit necessarium; sed subiecti, scilicet coloris, quo per seipsum hoc habet proprium, ut videatur; tamen actu videri non potest, nisi illuminatus scilicet color, propterea, illuminato non est causa coloris formalis, ut videatur, sed conditio quædam sine qua non.

Ex quo genere, scilicet, posteriori, concretum videtur esse intentio secunda, non enim inhæret naturæ; sed est tantum externa quædam proprietas rei conceptæ, per quam scilicet res concepta illud habet, quod possit prædicari de pluribus, &c.

Ex ijs verò, quæ diximus, fit hæc prima conclusio. Apud Porphyrium definitum in definitione universalis, est res ipsa, quatenus subest intentioni, non autem intentio, sive illa intentio sit causa formalis, sive non, semper definitum in huiusmodi defi-

initione statuendum est natura. Probatur, universale est id, quod de multis prædicatur: At intentio est id, quo prædicatur, ut ex ijs duobus notabilibus apparet; Ergo intentio hîc non est definitum.

Secunda conclusio. Intentio non videtur esse causa formalis, cur natura prædicetur. Probatur illud ex differentia veræ causæ formalis in concretis primi generis, & ex differentia, quæ est inter causam formalem & intentionem. Abstracta enim in illis sunt veræ qualitates inhærentes. Intentio non est talis. Secundò abstracta illa verè & propriè denominant subjectum: Intentio tantum extrinsecè denominat naturam, quatenus scilicet est ab intellectu concepta. Illa enim conceptio non est quiddam intrinsecum rei, sed tantum extrinsecum. Tertiò radix & causa, cur nec prædicetur, latet in ipsâ naturâ, & siquid hâc in re potest intentio, id omne sumit ex ipsâ naturâ. At vera abstracta in alijs ex propria ratione habent, quod sint hujus vel illius effectus causæ: verbi gratia, visum disgregare proprium est albedinis, neque in hoc officio sumit albedo fundamentum ex subjecto, sed dat subjecto omnem virtutem disgregandi. Vnde igitur apparet, contrario modo se habere intentionem & abstractionem veram, quæ est causa formalis, unde subjectum suum denominatur.

Sit ergo hæc tertia & ultima conclusio: Intentio est veluti causa adjuvans, vel, ut dicere solent, causa sine quâ non, ut natura prædicetur. Illud in præcedentibus demonstratum fatis est, præsertim ex primo notabili, & secundâ conclusione; Externa enim qualitas, & quæ rem ab extrinseco denominant, non dicuntur causæ formales; sed tantum adjuvantes, & causa sine quâ non. Ex quibus omnib. fatis apparet, quid à Porphyrio primariò, quid secundariò definiatur. Naturam scilicet primariò: Intentionem

verò secundario definiri. Potior enim respectus, cur res de se invicem prædicentur, ex naturâ, quàm ex intentione secunda dependet. Et secundæ intentiones veritatem non obtinent, nisi in primis.

Ex hisce demum etiam facilè ad argumenta opinionum diversarum responderi potest.

Ad primum enim respondit Porphyrius pro se facere, nisi forte velit solam naturam præcisè definiri, quod falsum est, cum illa definiatur, ut subest intentioni, non quidem ut causæ formali, sed tanquam causæ sine quâ non.

Ad secundum argumentum: Si hanc definitionem ad Logicæ finem referas dicetur illius finis esse sola intentio: Si tamen definitionem cum definito conferas, præcipuè definitur natura, quæ multis inest, non autem intentio. Non enim hic definitur res, quatenus illius essentia explicatur; sed ratione alicujus, tanquam accidentis. Accidit enim naturæ animalis de homine prædicari, quam rem sic definire ad Logicum pertinet, ut rebus utatur ad explicandas suas intentiones.

Ad tertium & Avicennæ autoritatem responderi potest, rem compositam, sive Ens per accidens ex rebus diversarum Categoriarum non potest definiri. At natura & intentio est aliquid compositum per accidens ex Ente reali, & Ente rationis, ex quibus non potest fieri unum: Ergo non definitur eadem definitione utrumque aut eadem ratione. Verum nos in posterum prædicabilia per secundas notiones, tanquam quæ formæ locum hîc obtinent, definemus, differentiam ex ipso subiecto seu naturâ substante sumturi.

PROBLEMA VI.

*De numero prædicabilium seu
universalium.*

IN huius problematis determinatione aliqui tanquam fundamentum præsupponunt, universale esse genus quoddam ad sua inferiora : quæ tamen res disceptatione non caret, nam præter autoritatem *Alberti Magni & Doctorum Coloniensium* rationes non vulgares suadere videntur, universale esse analogum ad sua inferiora.

Prior pars huius effati apparet, illud superius est analogum solummodo respectu suorum inferiorum, quod tantum secundum analogiam & rationem inæqualem de suis inferioribus dici potest : sed universale est eiusmodi : Ergo est tantum analogum. Minor probatur : Analogum enim, quod est eiusmodi rerum respectus, qui convenientiam & disconvenientiam quandam infert, duplex constitui solet : Alterum proportionis, sicut verbi gratiâ, Ens de Deo & Creaturis dicitur, quæ inter se conveniunt quidem, quod sint Entia, sed interim infinita proportionem inter se differunt, qualis scilicet est inter finitum & infinitum. Alterum analogum dicitur attributionis, verbi gratiâ, sicut Ens, de substantia & accidente dicitur. Accidens enim attributionem ad substantiam habet, siquidem accidentium esse est inesse. Sed universale ita de prioribus tribus prædicabilibus & duobus posterioribus dicitur, ut scilicet de prioribus tanquam de essentialibus, de posterioribus tanquam de accidentalibus dicatur. Vnde manifestè apparet, universale esse analogum & quidem analogum attributionis, respectu suorum inferiorum, ut enim Ens de substantia & accidente ; sic etiam universale de essentialibus & accidentalibus dicitur.

Altera vero pars huius enunciati, ubi diximus, *universale non esse genus univocum*, inde patet, quod si quis evincere posset, universale esse genus, sicut Ens est genus, respectu substantiæ & accidentis, quod quidem interpretes genus secundum prius & posterius vocant; tamen interea nullo modo demonstrari posset, esse genus univocum, quod scilicet æqualiter participatur à suis speciebus, non enim universale ita competit proprio & accidenti, quemadmodum tribus prioribus competit. Accedit & hoc, quod priora tria *συνωνύμως*, id est, univocè prædicentur, de suo subiecto, posteriora vero duo nequaquam. Definitio enim priorum & nomen etiam de suis subiectis dicitur, verbi gratiâ, quando dico, homo est animal, ibi non tantum nomen animal; sed etiam definitio animalis de homine dicitur, quod scilicet sit corpus vivens, sentiens &c. Si verò posteriora duo prædicantur, tunc nomen quidem de subiecto dicitur, non autem definitio nominis, verbi gratiâ, quando dico, homo est albus, ibi nomen albedinis quidem homini tribuitur, definitio verò albedinis nequaquam. Si verò deinde ita intelligatur, ut accidens tam commune, quàm proprium de suis inferioribus *συνωνύμως* quidem prædicetur, tunc sequetur tantum tria propriè loquendo esse prædicabilia: Genus scilicet, speciem & differentiam: nam etiam accidens & proprium sese vel ut genus, vel ut species habent ad sua inferiora.

Verùm hisce rationibus & auctoritatibus alias & rationes & auctoritates alij opponunt, & nos ipsi etiam videmus, quid ad has obiectiones dici possit. Quare cum ijs, qui universale genus respectu suorum inferiorum esse volunt, dimicare admodum nolumus, & iam ad ipsam quæstionem accedemus, in quâ quidem parum negotij habent Aristotelici inter sese. Omnes enim uno ore quinque universalialia esse statuunt, *speciem, genus, differentiam, proprium & accidens*.

Ramistæ vero plurimum negotij iisdem faciunt, qui Aristotelicam doctrinam inconstantia arguunt, quòd Categorema mox in quinque species, quæ iam dictæ sunt, mox in sex, ita ut individuum illis annumeretur, mox in decem ut sunt prædicamenta, nam & illa sub vocabulo Categorematis, inquiunt, possunt comprehendi, mox in tres ut 1. *Analyt.* in generalissimum, subalternum & individuum, modò in quatuor, accidens scilicet, genus, proprium & definitionem, dividatur: quæ sunt verba *Rami lib. 3. animadversionum in Organon Aristotelis, cap. 1.*

Verum præter duas illas opiniones *Rodolphus Goclenius* & alij seriò in hunc numerum quinarium inquirere solent, an scilicet rectè quinque prædicabilia numerentur, si præcisè & propriè loqui volumus.

Nos argumenta, quæ ab omnibus partibus proferri solent, breviter iam subjiciemus, ita tamen ut Ramistarum argumenta, cum vel non plura, quàm iã à Ramo adducta sunt, ab eius asseclis, vel certè non longè meliora adduci solent, silentio involvamus.

Duplicia autem argumenta contra numerum prædicabilium proferri possunt: alij enim plura quàm quinque, alij pauciora esse demonstrant. Plura qui demonstrant, hisce argumentis niti possunt.

Primum. Decem sunt prædicamenta, sed quod libet eorum prædicabile. Ergo decem sunt prædicabilia. Minor patet, prædicamenta enim vel de speciebus suis specialissimis, vel de se invicem prædicantur, & nullus est sermo, qui non ex prædicamentis sit desumptus. Tum deinde prædicabilia distinguuntur penes modos prædicandi. Sed decem sunt modi prædicandi generalissimè distincti. Ergo etiam decem prædicabilia.

Secundum. Definitio est prædicabile, nec tamen continetur sub aliquo quinque prædicabilium: Ergo sunt plura, quàm illa quinque. Antecedens inde

patet: quia definitio de suo definito prædicatur, id est, de specie, sicut proprium etiam de unâ specie prædicatur.

Tertium, Ex diversis modis prædicandi pluralitas prædicabilium oritur, & tot sunt prædicabilia, quod sunt diversi modi prædicandi: Sed plures sunt, quàm quinque modi prædicandi: Ergo & plura prædicabilia. Assumptum probatur, quia alius modus est prædicandi, quando differentia specifica de speciebus dicitur, & quando differentia generica prædicatur. Illa enim differentia specifica de pluribus numero; hæc verò de pluribus specie differentibus prædicatur. Sicut ergo genus & species ex eo ipso modo prædicandi, quod scilicet alterum de numero, alterum de specie differentibus prædicatur, peculiariora sunt prædicabilia, quidni & differentia generica & specifica? Tum si illo tantum respectu ut accidens vel semper & uni speciei insit; vel pluribus speciebus, & contingenter, proprium & accidens diversa prædicabilia statuuntur, cur non & differentia illa duplex?

Hisce argumentis possunt addi ea, quæ Tole- tus habet, ut plura quàm quinque universalia esse dubitativè probet. *Iohannes Eccius* ita argumentatur: Multiplicato uno oppositorum, multiplicatur & alterum, seu quod idem est, quot modis dicitur unum oppositorum, tot modis dicitur & alterum: Sed singulare & universale sunt opposita: Ergo quot sunt singularia, tot erunt etiam universalia: Sed singularia sunt infinita: E. quoque universalia sunt infinita.

Pauciora autem esse prædicabilia quàm quinque dubitativè sic argumentantur iidem.

1. Quot sunt modi prædicandi; tot etiam erunt prædicabilia: sed tantum duo sunt modi prædicandi, scilicet, vel secundum quid, vel secundum quale: Ergo etiam duo tantum erunt prædicabilia.

2. *Aristoteles* 1 *Top. cap. 3.* inquit, quatuor esse prædicata communia proprium, definitionem, genus

Et accidens, non autem meminit differentia & speciei : Ergo tantum quatuor erunt prædicabilia.

3. Divisio debet latius patere partibus divisim sumptis : At universale non latius patet genere : nam, ut superius à quibusdam affirmatum est, universale est ipsum genus respectu suorum inferiorum : Ergo genus non erit vera species universalis : Dicimus enim universale est genus, sicut genus est universale : Ergo sunt convertibilia inter sese.

4. Universale illud est, quod refertur ad propria sua specialia & inferiora, de quibus dicitur : Sed hoc modo tantum genus & species ad propria sua specialia & inferiora referuntur : Ergo duo tantum erunt prædicabilia seu universalia. Quod si etiam reliqua tria ad sua inferiora referantur, ut differentia ad hanc vel illam differentiam, accidens ad hoc vel ad illud accidens, &c. tunc vera quidem erunt universalia; sed non diversa à genere & specie, cum sese hoc modo veluti genera & species habeant ad sua inferiora, id est, ad suas species & individua.

5. Prædicabile definitur *quod sit vox, quæ de pluribus univocè prædicari potest* : Ergo quicquid non univocè prædicatur, id non est prædicabile. Definitio enim propriam rei essentiam quæ explicat, illa requirit, ut prædicabile univocè prædicari possit : Sed proprium & accidens non univocè prædicantur de suis subjectis : Ergo non sunt prædicabilia. Minor probatur tum ex definitione univocorum, tum ex *Aristotele lib. 5. Top* ubi inquit, quod est proprium alicui assignatum, si suam definitionem communicat, non est proprium; si vero non communicat, vicissim autem prædicatur, tunc est proprium. Verum omne, quod univocè prædicatur, ita sese habet, ut non tantum nomen, sed etiam definitio illius de subjecto dicatur, quemadmodum in principio hujus problematis dictum est. Verum licet nomen tum proprii, tum accidentis de suo sub-

jecto dicatur; definitio tamen proprii & accidentis de eodem non dicitur: verbi gratiâ, homo est albus, ubi albedo, non autem definitio albedinis de homine prædicatur.

6. Omne prædicabile, utpote notio secunda, fundatur super rem aliquam revera extra intellectum existentem: & per consequens, quotuplices sunt res illæ, tot etiam erunt prædicabilia, quæ illis rebus respondent. Verùm factâ divisione accuratissimâ, quadruplices saltem illæ res inveniuntur, ex quibus diversi modi prædicandi sumi possunt: Ergo erunt etiam tantum quatuor prædicabilia. Minor probatur & explicatur: Quicquid enim est, illud vel essentialiale, vel accidentale est: Si accidentale, modus prædicandi accidentalis inde oritur, & per consequens unum prædicabile: Si verò essentialiale, tunc vel tota essentia secundum materiam & formam, seu res, quæ materiæ & formæ respondet, significatur, & hac ratione species constituitur: Vel prædicatur totum cum hoc respectu, ut materiale potissimum declaret, & constituitur genus: Vel ut formale explicet, & constituitur differentia. Unde ergo tantum quatuor, non autem plura prædicabilia (ut apparet,) oriuntur. Et licet videri possit, genus non totum prædicare, nec differentiam, sed saltem partem: & per consequens, propter illum modum non diversa etiam prædicabilia esse statuenda: Tamen longè aliter res sese habet, ut *Thomas Aquinas tractatu de universalibus capite de differentia* demonstrat. Impossibile enim est partem de toto prædicari, nisi etiam ipsum totum aliquo modo consignificet: genus itaque & differentia non tantum simpliciter partem; sed etiam totum, quod inclusum implicitè habent, significant, de quibus posthac uberius dicendi erit locus.

7. Quicquid supervenit rei per materiam & formam constitutæ, id illi est accidens: Sed proprium

super-

supervenit rei in sua essentiâ constitutæ: Ergo est accidens: Si verò est accidens, meritò sub accidentis prædicabili continetur, & falsò accidens contra proprium contradistinguitur.

8. Tot sunt prædicabilia constituenda, quæ sufficiunt ad ordinem prædicamentorum, propter quem excogitata sunt à Porphyrio, constituendum: Sed ad omnia prædicamenta tum constituenda, tum discernenda quatuor prædicabilia sufficiunt: Ergo tantum quatuor etiam constituenda. Minor facilè probatur: Omnis enim ordo prædicamentorum constat genere generalissimo, subalterno & specie specialissimâ: Ergo ad intrinsecam prædicamenti essentiâ constituendam tantum tria prædicabilia requiruntur, *genus, species, & differentia*. Ut verò prædicamenta inter sese distinguantur, accidens accedit, quod substantiæ prædicamentum à reliquis discernit: proprium verò ad prædicamentorum constitutionem aut discretionem nullo modo requiritur: Ergo non erat quoque prædicabile peculiare constituendum.

Qui verò quinarium numerum prædicabilium tuentur, illi utuntur autoritate *Aristotelis*, præsertim vero *Porphyrij* & interpretum, quorum auctoritatibus etiam rationes & demonstrationes à varijs variè excogitatas, addunt.

Aliqui ita demonstrant numerum quinarium prædicabilium: Quicquid de aliquo dicitur, dicitur vel ut essenziale, vel ut non essenziale: Si ut essenziale, aut ut æquale essentiæ, aut ut non æquale: Si æquale, constituitur species; si non æquale sed latius; constituitur genus; si angustius tunc constituitur differentia. Si verò non essenziale, sed accidentale prædicatur, tunc prædicatur illud quod ex rei essentiâ profluit, & simpliciter abesse nequit, & oritur proprium: vel abesse potest salva essentiâ rei, & oritur accidens: & sic quinaris prædicabilium numerus inde pater.

Johannes Eccius partim à priori, partim à posteriori numerum quinarium demonstrat. A priori, per modos ineffendi vel effendi: Omne enim universale est significativum plurium vel absolute, vel connotative. Si absolute, tunc omnia essentialiter, vel non sunt similia, & sic genus constituitur; vel sunt similia, & sic species constituitur. Si connotative prædicatur, vel connotat intrinsecè sive essentialiter, & oritur differentia; vel extrinsecè, quod vel emanat ex principio interno, & oritur proprium; vel emanat ex principio externo, & oritur accidens. A posteriori verò demonstrat per ipsam prædicationem, quæ rationem effendi consequitur. Omne prædicabile de pluribus aut prædicatur essentialiter, aut accidentaliter: Si essentialiter, tunc vel qualitatively dicitur de pluribus vel differentibus specie, & sic genus; vel differentibus numero, & sic species oritur: Vel dicitur qualitatively essentialiter, & sic differentia ex oritur. Si accidentaliter, tunc vel convertibiliter dicitur cum suo subjecto, & sic proprium; vel contingenter & non convertibiliter, & sic accidens oritur.

Franciscus Toletus tripliciter hunc ordinem demonstrat. Primò ex ratione & processu Porphyrii. Secundò à priori ex modis existendi in multis. Tertiò à parte rei, quæ dum prolixiora sunt, apud ipsum autorem videantur.

Aliqui denique ex mente *Johannes Philoponi* ita hanc numerum demonstrant. Quicquid de alio dicitur, sive ipsum noëma, quod alteri attribuitur, significat vel essentialiter quid, quod sit de essentia rei; vel aliquid, quod non sit de essentia rei, sed quod adsit ipsi essentia: At ea, quæ essentiam significant, alia latius significant essentiam, quæ multis sit communicabilis, verbi gratia, ut animal; vel significant ipsam essentiam angustius, quæ paucioribus sit communicabilis, ut homo. Porro quæ

non significant essentiale, sed quippiam essentiae ipsi adstans, ea etiam suas habent diversitates, cum vel significant tale, quod simpliciter abesse nequeat, quandoquidem ex essentia rei profluat, ut risibile: Vel possit abesse salvâ essentiâ contingentem, ut album, & quidem præter hæc quædam, quæ per se essentiam non constituent, nec tamen etiam accidentia sint, sed quàm proximè ad essentiam accedant, adeò ut si alteri adjungantur, essentiam constituere queant, ut rationale. Hinc ergò quinarîus numerus prædicabilium facilè colligitur, dicendo id, quod multis pateat, ut animal, esse genus; quod paucioribus pateat, ut homo, esse speciem; quod abesse nequeat ab essentia, ut risibile, esse proprium; quod abesse possit, ut album, esse accidens, quod ex parte essentiale sit, ex parte non, ut rationale, esse differentiam.

Verum de hisce quid sit statuendum hisce conclusionibus breviter explico.

Primâ conclusio, Ramistarum nugas omittendo, si diversitatem prædicandi, aut modos eiusdem diversos respicimus, qui ex diversa relatione universalium oriuntur, & ita quidem, ut accidentalem modum prædicandi, non opponamus ei, qui est essentialis tantum, sed etiam ipsi, qui est per se, tunc omninò quinque prædicabilia constituenda sunt. Nam quod ad prædicationis modos attinet, illi ita desumuntur, & constituuntur, ut vel prædicatio per accidens; vel prædicatio essentialis: vel prædicatio per se respiciatur. Modus prædicandi per se, licet cum essentiali coincidat; tamen etiam proprio convenit & ita essentiali latior est. Proprium enim per se de re aliquâ dicitur, neque tamen est ipsius essentia. Huic modo dicendi per se, opponitur modus dicendi per accidens, ubi scilicet nullus necessarius inter subiectum & prædicatum est nexus. Hoc si respicio, inquam, tunc proprium & accidens propter diversum modum præ-

dicandi diversa prædicabilia constituent. Proprium enim pertinet ad modos prædicandi per se, Accidens vero nequaquam.

Secunda conclusio: Si vero modum existendi vel potius primam rerum divisionem considero, & essentiae id oppono, quod non est de ipsius essentia; tunc quatuor tantum prædicabilia statuenda sunt. Ad essentiam enim rei tria pertinent: genus, quod eandem materialiter; differentia, quod eandem formaliter; species, quod eandem totaliter designat. Id verò quod essentiae opponitur, accidens est, ac sit five commune, five proprium, nihilominus tamen accidens manet. Vnde si in commune & proprium dividitur, manifestè apparet: Si proprium quantum prædicabile statuitur, esse illam divisionem non ex partibus æqualibus, sed inæqualibus: siquidem subdivisio cum ipsa divisione confunditur, quod est contra normam & legem bonæ divisionis.

His ita præmissis, jam ad argumenta contraria respondebimus: Ad Ramum quod attinet, qui vocabulum Categorematis tam latè sumit, ut omnem prædicandi rationem latissimè includat, & nihilominus doctrinam Aristotelicam inconstantiae arguat, in eo Sophistico more agit; præter intentum enim auctoris vocabuli significationem tam latè extendit. Nam Categorematis vocabulum hoc in loco significat nomen eorum conceptuum, qui immediate in notionibus primis seu prædicamentis ostendunt, quænam, cum quibus communicabilem prædicandi vim habeant, & quæ quibus combinari, & combinata enunciationem conflare possint, & dicuntur prædicabilia latinis ex potentia, qua sunt ad prædicationem. Vnde etiam per aptitudinem seu potentiam saltem definiuntur, quòd possint scilicet fieri prædicata actu, quæ nunc sunt in potentia prædicabilia.

Ex hisce apparet, falsò à Ramo Categorías seu prædicamenta appellari Categoremata seu prædicabilia,

quia

quia non ostendunt, quæ vocabula vim illam prædicandi communicabilem habeant; sed sunt ipsa vocabula, & à prædicabilibus illis hoc monstratur, quæ de aliis prædicari debent. Falso etiam quatuor illa prædicata, *accidens*, *proprium*, *genus* & *definitio* prædicabilia vocantur, quia ut dictum est, prædicabilia sunt tum nomina, & sic definitio excluditur; tum sunt potentia, ut prædicata actu fieri possint. Sic illa tria: *generalissimum* scilicet *subalternum* & *individuum*, ipsam ordinis prædicamentalis declarant rationem, & affectionem potius prædicabilium, quàm ipsa prædicabilia continent. Quod verò de individuo verba facit & illud sextum prædicabile constituit, in eo planè sophisticatur: Expressè enim *Porphyrus* inter universalis seu prædicabilia & singularia discrimen constituit. Prædicabilia enim eam prædicabilitatem, quæ in prædicamentis est & quæ cum universalitate sit conjuncta, ex mente illius, scilicet *Porphyrus*, respiciunt: Individua verò cum non nisi identicè dicantur, in numerum prædicabilium verorum non assumunt. Sunt enim individua principium potius *Categorematum*, à quibus illa nascantur & colligantur, quàm ipsa *Categoremata*, sicut unitas principium numeri & non ipse numerus est.

Ad primum argumentum Aristotelicorum respondeo. Prædicamenta quidem prædicari; sed tamen differunt à prædicabilibus, ut notiones primæ à secundis, quæ monstrant ordinem & vim prædicandi in ipsis prædicamentis. Tum licet prædicabilia ex diversis modis prædicandi oriantur; consideratur tamen in prædicabilibus prædicatio diversa de subjectis: in prædicamentis vero prædicatio consideratur, quæ fit de primis tantum substantiis: Hic decem modi, scilicet in prædicamentis, inveniri possunt: in prædicabilibus verò tantum quinque, ut supra satis superq; fuit demonstratum.

Ad secundum argumentum respondeo: *Definitio* quidem est prædicabile, hoc est, prædicari potest: Sed complexum est prædicabile: Nos verò prædicabilia tantum incomplexa requirimus.

Ad tertium argumentum respondeo: Licet verum sit, differentiam duplicem constitui posse, genericam & specificam, tamen non sequitur, illam differentiam duplex prædicabile constituere. Nos enim hinc divisionem principalem in membra generalissima, non autem confusam, in membra minus principalia requirimus, quod si fit, tum differentia, ut genus, genericum aliquod unum prædicabile tantum constituit.

Ad quartum argumentum respondeo, & Eccij simul: Quod quidem multiplicetur unum oppositum, multiplicato altero quoad significationem, non autem quoad significata, aliàs sequeretur tot esse alba, quot nigra in rerum natura. Deinde Majorem de reali multiplicatione non semper esse veram, etiam inde patet, quia sequeretur quot sint species, tot & genera, item, quot filios haberet pater, tot & essent patres. Vnde apparet, veram illam esse majorem de multiplicatione significationis, non autem significatorum.

Ad illa verò argumenta quod attinet, quibus demonstrabatur, quòd pauciora sint quàm quinque: Ad primum respondemus, esse duos illos modos prædicandi, prædicatione latissimè sumtà, verum si magis strictè ea ipsa membra dividimus, plura inde exoriuntur prædicabilia, sicut ex demonstrationibus suprà illatis apparuit.

Ad secundum, Varij variè respondent: optima inter cæteras videtur solutio *Alexandri Aphrodisæi*, qui 1, *Top. cap 4.* inquit: Aristotelem ibi annumerasse ea prædicata, per quæ possit omnis dialectica quæstio explicari. Quæstio verò dialectica est de subjecto aliquo communi, ut an homo sit animal, an

animal rationale sit definitio hominis, quæ causâ est, quod speciem ibi non enumeravit, quoniam non est attributum de subiecto communi, cum solum de individuâ prædicetur, loco verò eius definitionem constituit, quæ proximè de specie dicitur: differentiam vel ad definitionem vel ad proprium retulit, quia eadem ferè est ratio prædicandi in differentiâ, quæ est in proprio, cum exprimat qualitatem rei, vel cum differentia admodum raræ sint, & una vix nobis cognita, propria verò facilius cognoscuntur, & ijs loco differentiarum utimur, nulla itaque repugnantia est doctrinæ Aristotelicæ seu Porphyrij. Diversum enim scopum uterque respexit, ut partim ex his, quæ iam dicta sunt, partim ex ijs, quæ alibi dicta sunt, apparet.

Ad tertium argumentum, quod coincidit ferè cum eo, quod *Fonseca lib. 5. Metaphys. cap. 28. questione 12.* contra eam quæstionem movet, *an universale sit genus respectu suorum inferiorum* cum eodem *Fonseca* respondere possumus, genus quidem posse dici de universali, nec id esse absurdum: nam etiamsi genus non contineatur sub specie essentialiter, tamen denominativè sub eâ comprehendi potest, & illud nudè fit, quia universale, etsi non sit verum genus respectu horum quinque universalium, denominatur tamen genus compar esse suarum specierum, quia accidit ei, quemadmodum & reliquis generibus, constituere suas species, sicut animali, constituere hominem & bestiam, nam ut alij dicunt, Universale æquè hæc quinque respicit in eo, quòd illa quinque æquè apta nata sint esse in pluribus & de pluribus prædicari, non observato interim modo diverso secundum quem variantur, potest tamen ad nostrum argumentum etiam hoc dici, genus quidem dicitur universale, non ut aliquid communius, sed ut solet species dici de genere, indirectâ scilicet prædicatione, verbi gratiâ, dicimus animal est homo, ut enim, cui ho-

mo inest, inest & animal, non autem econtra : Ita quoque cui inest genus, inest & universale, non autem contra, cum species etiam universale sit, tamen non genus.

Quartum argumentum cum illâ distinctione admittimus, quia prædicabilia referuntur dupliciter, vel ita, ut ad sua propria specialia referantur : vel ut non referantur. Si primo modo, tunc verum hoc argumentum est, nam sic differentia, proprium & accidens pertinent vel ad genus, vel ad speciem. Alio verò modo, ut si non tantum ad specialia, sed etiam ad subiecta sua, de quibus vel dici vel inesse ijs possunt, referantur, quinque necessariò prædicabilia exsurgunt, ut ex superioribus demonstrationibus apparet.

Ad posteriora verò argumenta quod attinet, ubi probatum est, proprium ab accidente, quo ad modum essendi, non differe, nec peculiare prædicabile constituere ; sed saltem quo ad modum prædicandi, ex conclusionibus quid de ijs sentiendum sit, apparet. *Iacobus Zabarella tractatu quarto de prædicabilibus capite primo* inquit : Sed adverte, quòd accidens sive proprium, sive commune constiuunt quartum & quintum prædicabile, non respectu esse, sed respectu modi prædicandi, eò, quòd proprium constituat propositionem per se, accidens verò prædicationem per accidens. Item *Tractatu eodem capite ultimo* : accidens distinctum contra substantiam non facit quintum prædicabile distinctum à quarto, cum & ipsum proprium contineatur sub accidente ita sumto. Neque *Fonseca* hisce admodum repugnat, qui nullum discrimen inter differentiam & proprium facit, nisi quòd unum semper & necessariò, alterum contingenter & mutabiliter infit : sed modi illi propriè loquendo non faciunt diversam speciem, aut si faciunt, tunc accidens, quod communiter hic sumi debebat, subdividitur, & sic divisio illa prædicabilium non erit membrorum æqualium sed inæqualium, & partim divisio, partim subdivisio dicenda.

Hinc etiam est, quod *Iavellus* & plerique alij addant, illum numerum prædicabilium esse ex Intentione Logicâ potius, quàm de veritate simpliciter.

Vnde denique quid de superioribus demonstrationibus numeri quinarij sentiendum sit, apparet. Rectè quidem demonstrant numerum quinarium, si diversos modos prædicandi respiciunt: Non autem rectè, si de modo essendi sermo est: & licet hic opponi possit, modum prædicandi imitari modum essendi: ergo quot sunt modi essendi, tot etiam sunt modi prædicandi. Observandum est in prædicatione potissimum nos respicere connexionem terminorum, ita, ut vel essentialis illa sit, scilicet ex eodem prædicamento desumta; vel per se, scilicet ubi id, quod ex ipsius rei essentiâ profluit, de subiecto enunciatur; vel denique ut illa sit contingens & non necessaria, ubi forma quædam externa & communis contingenter de subiecto enunciatur: ubi ex hoc modo prædicandi diverso diversitas inter prædicationem per se & per accidens constituitur, & sic quodammodo medium quid inter substantiam & accidens, atque ita etiam proprium ab accidente modum illum diversum prædicandi considerando distinguitur.

III.

PROBLEMA TA DE PRÆDICABI- LIBVS IN SPECIE, PRIMO de definitione generis.

PROBLEMA I.

Variis ordo ac enumeratio prædicabilium à di-
versis autoribus assignatur & constituitur. Alij
enim ita enumerant, ut speciei primum locum
tribuant, alterum differentiae, tertium generi, quar-
tum proprio, ultimum accidenti. Qui videntur or-
dinem perfectionis sequi velle, & à dignioribus &
perfectioribus initium facere; Alij individuum hi-
sce præponunt: Alij speciei subnectunt: Vtraque
tamen pars interim individuum non prædicabile, sed
principium prædicabilium existimat. *Porphyrus* hunc
ordinem observat, ut primo loco genus, secundo
speciem, tertio differentiam, quarto proprium, ulti-
mo loco accidens ponat: Et speciem mox post genus
propterea enumerat, quòd genus & species relata
sint. Alij à genere initium faciunt, differentiam de-
inde, tertio loco speciem, ultimo accidens tam pro-
prium quàm commune ponentes, ut naturæ generan-
tis ordinem sequantur & exprimant. Nam quemad-
modum materia & forma composito priores sunt, sic
genus & differentia, quæ hisce partibus essentialibus
suo modo respondent, ad constitutionem speciei re-
quiruntur. Vnde etiam differentia definitur, quòd
cum genere certam speciem constituat, partes autem
constituentes ordine generationis toto constituto
priores sunt.

Ex hisce enumeratis sententijs posterior maximè probabilis videtur, quare eandem quoque sequemur. Et possunt à nobis etiam plures rationes proferri, quibus demonstraremus, omninò hunc ordinem servandum esse. Nam cum prædicabilia propter prædicamenta doceantur & inventa sint, in prædicamentis verò genus primo loco occurrat, quod per differentias in certas species distinguitur, meritò quoque in tractatione prædicabilium hunc ordinem observamus. Boetius, Ammonius, Paulus Soneinas has rationes reddunt: Maximè universalia sunt nobis notiora. Aristoteles 1. Physicor. cap. 1. Quæ autem notiora nobis, illa etiam in doctrinâ priorem locum occupant. Sed genus est quiddam universalius specie: Ergò meritò speciei illud præponitur. Secundò genus est naturâ & generatione prius quàm species; quod inde patet, quia si genus auferatur, auferuntur & omnes species: sed non contra, ablatâ unâ aut altera specie, tollitur universum genus. Quod verò ita se habet, ut ad ablationem illius tollatur alterum, illud omnino prius esse oportet: Quæ verò ita se habent, ut ijs ablatis alterum non auferatur, illa posteriora sunt naturâ: quia id, quod prius est, potest consistere sine posterioribus: At impossibile est, ut quæ posteriora sunt sine prioribus consistant. Obiter tamen notandum, quòd hæ rationes intelligendæ sint de naturâ subiectâ seu re ipsâ prædicabilium seu de rebus primæ intentionis, ut vocant, non autem de rebus secundæ intentionis, vel de ratione formali, quâ naturâ prædicatur, nec de relatione, quâ genus & species invicem referuntur: Relata enim naturâ simul sunt, & proinde unum non est prius altero.

Ad ipsam verò definitionem generis quod attinet, rectè facit Porphyrius, & qui eum sequuntur, ut genus, quod aliàs est vocabulum polysemon primo loco distinguant. Nam ut Aristoteles 1. de Cælo capite 11.

Ordo Id.

No ordin

NB

contextu 110. monet, Aequivoca prius distinguenda, quàm definienda sunt. Variae autem sunt acceptio-
nes huius vocabuli. G E N V S enim aliud Gramma-
 ticum est, aliud Politicum, aliud Logicum, aliud Phy-
 sicum.

G E N V S Grammaticum est, aliud masculi-
 num, aliud foemininum &c. de quo hic non est ser-
 mo, nec quicquam ad intellectum generis Logici con-
 fert.

1. Apud Politicos verò genus dupliciter usurpa-
tur: Primò pro collectione multorum hominum, in-
ter quos cognatio quædam est, & propterea singuli re-
feruntur ad principium aliquod primi sui ortus, ac
proinde hâc cognatione, quam in illo principio obti-
nent ab alijs hominum conventibus, seu consortijs di-
stinguuntur. Vnde duo in hoc genere requiruntur:
 primò, ut referatur multitudo ad unum principium,
 ortus: Secundò, ut sit peculiaris relatio & affectio in
 ter illa multa, quâ ab alijs distinguuntur, verbi gratiâ,
 tale genus est cum dicimus genus Hebræorum, qui ad
 Eber, genus Romanorum, qui ad Romulum, Cecropi-
 2. darum, qui ad Cecropem referuntur. Deinde altera
 acceptio generis politici est, quæ significat principi-
 um ortus, quod quis recipit ab alio, idque duplex est:
 Vel ab eo, qui genuit: vel à loco, in quo quis genitus
 est. Sic Orestem dicimus à Tantalò genus ducere, sic
 CHRISTVM à Davide vel à Iuda: Sic Plato gene-
 re est Atheniensis, sic CHRISTVS Bethleemita,
 seu Nazarenus. Vbi tamen obiter hic notandum, li-
 cèt Favellus & alij de patre & loco ipso intelligant,
 cum loci proprii magna vis sit ad conservationem lo-
 cati, & inde meritò locus principium locati dici pos-
 sit, non tamen de ipsâ patriâ aut loco illud genus
 esse intelligendum, sed de ipsâ origine seu principio,
 quam originem quis ex parentibus vel ex patria ha-
 bet, cum quo Caietanus, Toletus, Crellius adversus Averro-
 em, Favellum & alios consentiunt.

Tertia acceptio generis est Logica, quod ut ab illis acceptionibus prioribus differt, sicut apud *Favellum primo Tractatu de Prædicabilibus* videre est; sic tamen convenientiam aliquam cum utroque genere politico habet: nam sicut primum genus politicum est collectio quædam multorum, quæ ad unum principium referuntur, & sic ab aliis distinguuntur: Ita Logicum genus multas species complectitur, vel actu vel potentiâ, quæ tum ad genus, tum ad seipsas ordinatæ sunt. Et ut in secundâ acceptione genus dicitur principium multitudinis: Sic in genere Logico genus est principium speciei, cum sit de ipsius essentiâ.

Quarta acceptio generis habetur apud *Aristotelem libro quinto Metaphysices capite v. gesimo. Etaro & vocat genus subiectum vel ὑποκειµενον γένος* & illud à diversitate τῆς οὐλῆς vel materiæ ducit: Alio nomine genus Phisicum vocatur, & quæ hoc genere differunt, materiâ seu essentiâ differre dicuntur, quemadmodum corruptibilis & incorruptibilis substantia. *Aristotele testante decimo Metaph cap. decimo tertio* differunt, licet interim genere Logico conveniant, id est, in eodem prædicamento sint; & ut alij loquuntur, in uno communi conceptu univocè prædicabili substantia de omni dicatur. *Jacobus Zabarella* tamen ex sententia *Zimare theoremate sexagesimo secundo* GENVS PHISICVM HOC rejicit, vel certè à GENE-RE LOGICO non re ipsâ, sed ratione tantum differre dicit, de quibus videatur *Zabarella lib. 2. de materiâ primâ cap. 8.* ubi illud genus concedere tamen videtur *Fonseca lib. 5 cap. 28 Metaphysices.*

Iam verò, ut ad ipsam definitionem denique accedamus, sciendum, varia definitionum genera ab autoribus constitui. *Philippus Melancthon* definit, quod genus sit nomen commune multis speciebus, & de is prædicetur in questione *Quid sit.*

A. A. inianus definit, quod sit nomen commune, quod de formis & individuis dici natum est in questione, qua sciscitatur quid res sit.

Alij, qui *Nominales* vocantur, teste *Javello*, ita definiunt, Genus est terminus univocus, prædicabilis in quid de pluribus differentibus specie.

Porphyrus ita: Genus est, quod de pluribus & differentibus specie in eo, quod quid est, prædicatur. Item genus est, cui subicitur species, subintellige directè & immediatè, de quâ etiam in recto casu & essentialiter prædicatur.

Crellius definit, quod genus sit natura simplex ac pluribus specie differentibus communis de quibus prædicatur in questione quid sit.

Javellus quoq; eadem ratione id definiendum esse existimat. Alij verò qui in definitione *Porphyrus* genus deesse existimabant, vel universale vel etiam prædicabile, loco generis posuerunt.

Ramus definit, quod genus sit totum essentiale suis speciebus.

Postremò posset & ita definiri, quod genus sit notio vel intentio conceptus secundi naturam specie directè superiorem denotantis.

Hic verò iam quæstio est, an definiri possit GENUS, & si aliquo modo definiatur, quodnam illi genus vel loco generis assignandum sit.

Ad prius membrum quod attinet, alij definiri posse existimant, & quidem tali argumento id probare conantur.

Si genus definiri nequit, id accideret inde, quod genus & differentiam non haberet: Sed habet genus & differentiam: Ergo & definitur. Minorem probant, quia genus generis est universale, differentia autem est prædicari de pluribus specie differentibus. *Scotus in quest. 15.* tantum abest ut neget, posse definiri genus, ut etiam existimet, definitionem essentialem ipsi assignari posse, cuius genus sit prædicabile. Quæ

opinio inde ortum habuit, quod arbitraretur, essentiam universalis esse de multis posse affirmari. *Anthonius* verò, *Albertus Magnus* & alij genus defini-ri posse essentialiter & quiditative omnino negant, licet interim concedant describi per passionem aliquam posse.

Rationes autem cur definiiri genus posse negent, hæc esse possunt. Primò quod genus nullum univocum generi assignari possit: Nam cum generis supremi non sit genus, quomodo ergo illi genus assignabitur, aut certè si assignatur generi supremo genus, tunc sequitur quod supremo aliquid sit superius, & quod progressus possit fieri in infinitum: utrumque est absurdum. Deinde si genus supra se haberet genus, jam non esset genus, sed species: Ergo genus, ut genus, definiiri nullo modo potest. Porro genus hîc definitum est commune omnibus generibus substantiarum & accidentium: At substantiæ & accidenti nihil est commune univocum: non ergo definitur genus per aliud genus commune. *Albertus Magnus* idem testatur, dum *cap 18. tract. 1. de prædicabilibus* sic inquit: Non enim aliquid commune substantiale, per quod definitur genus, potest poni: quia sic omni generi sup-poneretur substantiale commune, quod non est ve-
im.

Hæ rationes vim habent ex eo, quod in definitione generis definiatur simul res ipsa, secundæ intentioni seu notioni substrata: Cum autem substantiæ & accidenti non possit dari aliqua natura superior univoca: quare quoque genus quod substantiæ & accidenti competit, nullo modo definiiri potest: Nam si datur genus univocum, id respondet vel substantiæ, & sic non est genus accidentis: vel respondet accidenti, & sic non est genus substantiæ: vel respondet utrique, & sic non est genus univocum. Substantia enim & accidens sunt diversissimæ naturæ: & si esset aliqua notio, quæ responderet utrique ex æquo,

illa notio non esset unum per se , sed tantum per aggregationem , & non esset Ens per se , sed tantum per accidens , eiusmodi nulla est definitio.

Verum de hac opinione quid sit sentiendum , notandum : si proprie loqui volumus , genus , prout realiter pro ipsa natura substrata & communi extra intellectum sumitur , definiri nullo modo potest , id quod rationes *Ammonii* satis manifestè evincunt : Interim tamen negandum non est describi genus posse. Differunt verò descriptio & definitio , quod definitio sit oratio explicans rem per essentialia ipsius , verbi gratiâ , homo est animal rationale : Descriptio verò est oratio explicans rem per accidentia , & per ea , quæ sunt extra essentiam rei. Et in descriptione satis est habere rationem speciei , licet res ipsa species non sit , nam & sic individua definiri & describi posse , & dare aliquod loco generis , licet illud non sit univocum & essentialiale. Si verò genus pro vocabulo secundæ intentionis sumitur , tunc omninò definiri potest : habet enim verum genus , scilicet secundam intentionem , habet differentiam ex fundamento , scilicet ex natura communi sive sit accidentalis sive essentialis extra intellectum consistentis , cui respondet , & cuius est notio. Finis est , ut ostendat , quæ vocabula in prædicamentis sint secundum seriem superiora , & quomodo ex genere & differentiâ species constituatur. Quare si ex superioribus nulla nomen definitionis habere debet : Postrema tamen id maximè sibi postulare videtur. Notio enim seu conceptus secundus potest esse genus univocum omnibus generibus omnium prædicamentorum , & vocabulum generis in hac definitione speciei locum omninò obtinet. Est enim species secundarum notionum : Reliqua autem quæ hîc adduntur , differentia locum obtinent , eaque non ex adventitijs & extraneis , quem-

admodum reliquæ descriptiones omnes ; sed ex ipsa essentiâ generis petita est. Essentia enim generis in eo posita est, ut denotet, naturam specie directè superiore.

Possẽm hanc definitionem pluribus argumentis demonstrare , præsertim cum genus & notionem & naturam notioni substratam simul comprehendat & significet universalia omnia, quemadmodum supra apud definitionem universalis dictum est. Quare ita quoque genus definiendum erit, ut utrumque , tam notio secunda, quàm materia substrata & cui notio illa innititur, aut supra quam fundatur, explicetur, ut notio secunda vel notio secundi conceptus, quod nos unum & idem esse putamus, loco generis ponatur: differentia autem à naturâ seu materiâ substratâ, cui conceptus ille respondet, sumatur. Materiæ enim seu naturæ diversitas notionum seu conceptuum secundorum diversitatem quoque efficit. Accedit & illud, quòd in Logicis vocabula technica formaliter, non autem materialiter definiantur. Forma autem seu formalis consideratio vocabulorum Logicorum est illa, quòd sint notiones secundæ: Ergo loco generis idem etiam ponendum est, & non est confundendum universale metaphysicum & Logicum: Tum licet in definitione secundarum notionum sit mentio facienda rerum substratarum seu rerum primæ notionis, tanquam fundamentorum, illud tamen non fit primariò, sed tantum secundariò, vel sit illud non ut inde genus, sed ut differentia constitutatur. Accidentium siquidem proprium est, ut definiantur per additamentum.

Præterea ita sunt genera, species & reliqua universalia definienda, ut habeatur respectus ad prædicamenta, seu ad primas notiones, quæ in prædicamentis continentur: Illud autem optimè fit, quando per secundas notiones definiuntur. Secundæ enim

notiones ad primas referuntur & relationis respectum continent.

Denique competit hæc definitio omnibus generibus tam generalissimis quam subalternis, tam oppositis quam remotis, tam ijs, quæ actu multas species, quam quæ unam actu tantum habent: Genus etiam ab omnibus vocabulis secundæ intentionis, quæcunque sint, distinguit.

Sit ergo conclusio, posse genus definiri, sic scilicet genus considerando, ut est notio secunda, & sic dicitur, quod sit notio secunda naturæ specie directe superioris, vel ut supra definitio assignata est, non autem definiri ab ullo eorum autorum, qui supra enumerati sunt: illi enim descripsere potius, quam quod definierint genus.

Hinc quid ad argumentum prioris opinionis respondendum sit facile apparet: argumentum quidem concedimus, posse definiri genus, & habere genus & differentiam, sed non illa quæ in confirmatione minoris adducuntur. Nam licet universale, quod loco generis assignatur, genus esse aliquo modo concedamus, quod tamen controversiâ non caret, tamen illud non est essentialiale generi, scilicet, prædicari de pluribus. 1: prædicari enim est affectio universalis, quæ oritur ex modo essendi, sed passio & affectio aliquius superioris nunquam potest esse de essentia inferioris. In definitionibus verò nulla, nisi essentialia, locum habent. Si verò adventitium quid & accidentale immiscetur, descriptio, non autem definitio, inde oritur. Inde quoque jam quid ad alterum membrum respondendum sit, & quodnam verum genus in definitione hujus prædicabilis assignari debeat, patet, nimirum, quod nulla definitionum genus verum expresserit, si strictè loqui volumus. Nam nomen commune seu terminus univocus prædicabilis propterea non verum genus esse videtur, quia veram naturam generis non explicat: Constat

enim

enim, genus esse secundam notionem, hæc autem vocabula rei primæ notionis potius declarare videntur, nisi fortassis Nominalium definitio per tria illa vocabula notionem secundam explicare vellet, sed cū id faciat obscurius quàm in definitione par est, itaque hanc sententiam non admodum probamus. Accedit & illud, quod Nominales in totâ definitione nullam mentionem faciunt naturæ substratæ, sine quâ tamen secundæ notiones nec esse possunt, nec veritatem obtinent. Quæ opinio autem Nominalium inde oritur, quod universalialia etiam metaphysica nihil in re ipsa existiment, quæ sententia supra satis est refutata.

Ad Porphyrium quod attinet, ille nullum genus in sua definitione assignat expressè, licet alij per vocabulum, Quod, universale intelligant, alii per vocabula, quod de pluribus prædicatur, prædicabile loco generis eum assignare voluisse existiment.

Sed ad universale quod attinet, illud genus ἀνᾱλόγῳ potius, quam univocum est, aut certè æquivocum, cum de universali tam metaphysico, quàm Logico intelligi possit, nisi addatur differentiæ loco universale in prædicando. Verum de hisce duobus generibus *Toletum vide quæst. 3. de genere* Vbi contra alios pugnat, qui universale genus esse volunt, dum ipse prædicabile genus esse contendat.

Ad Crellium quod attinet, qui naturam ipsam simplicem loco generis posuit, in eo errat, quod non genus Logicum, quod tamen erat necesse, sed genus metaphysicum definiat: nam genus Logicum non est natura ipsa, sed est secunda notio rei seu naturæ. Ideoque rem seu naturam non primariò, sed tantùm secundariò significat, aliàs non esset vox secundæ notionis. At, inquires, tamen in superioribus multis propugnatum est, universalium esse naturas communes seu res ipsas extra intellectum, cur etiam non genus?

Ad quod dicendum est, nos de illo universali ibi egisse, quod est res reverà, & est fundamentum illius universalis, quod in Logicis docetur & consideratur, vocatur illud universale metaphysicum, hoc universale Logicum, & ut prius est revera naturâ, sic hoc posterius conceptus quidam & quidem secundus, qui illi naturæ respondet..

Ad Ramum denique quot attinet, qui genus totum essentiale suis speciebus definit, eo declarat, quàm parum in Philosophia fuerit exercitatus, nam & differentia, imò & definitio est totum essentiale suis speciebus, quia differentia est de essentia speciei, & per modum totius æquè ut species prædicatur. Impossibile enim est, ut quod totius rationem non habeat, de altero prædicari possit. Si verò ita intelligit, ut Ramistæ explicant, quod genus sit id, quod in species dividi potest, tunc non definitionem sed nominis notationem quandam ex affectione generis producit: Vel etiam genus non Logicum sed tantum metaphysicum describit. Cum verò in genere & quovis alio prædicabili duo considerentur: Primò ipsa essentia: Secundò affectio quæ essentiam consequitur. Et essentia quidem ex ijs, quæ allata sunt, satis possit cognosci, utrumq; tamen uberius explicationis gratiâ latius pertractabimus, ut definitiones aliorum *Porphyrij*, *Aristotelis*, &c. melius intelligamus. Ad essentiam generis quod attinet, ea tota est constituta in eo, ut sit conceptus naturæ superioris, & quidem directè superioris quàm est species, si de Logico genere loquimur, & propterea, quando dicimus, animal est genus, tunc sensus est propositionis, animal est nomen primæ notionis, cui in Logicis additur nomen secundæ notionis, quod dicitur genus, & conceptum naturæ superioris & communioris, quàm est species, denotat, ut animal aliquid latius & naturam communiozem significat, quàm est homo vel equus. Si verò de genere metaphysico vel reali loquimur, cui

genus Logicum tanquam fundamento innititur, & in quo veritatem obtinet, tunc sciendum est, illud esse naturam quandam simplicem & communem, de quâ omnes species sub eo genere comprehensæ participant, Illud *Thomas Aquinas Opusc. 48. cap. 2. quod est de genere*, explicat, dum inquit, Nota, quod una & eadem res per suam essentiam cum essentia alterius rei habet aliquam conformitatem seu convenientiam & aliquam difformitatem realem, quæ conformitas & difformitas potest esse vel major vel minor per comparationem ad res diversas, verbi gratiâ, Socrates per suam animam conformis est plantæ, Equo & Platoni, quia habet vitam, sensum & rationem. In tribus quidem Platoni, in duobus Equo, in uno scilicet, in vita plantæ similis est, & ita conformitas inducitur. Verum in duobus plantæ dissimilis & in uno scilicet ratione, Equo dissimilis. Cum verò intellectus noster per abstractionem agat & in ijs, quæ conjuncta sunt, unum sine altero concipiat: quando intellectus in re considerat illud, in quo convenit cum alijs rebus, ille rei conceptæ attribuit intentionem universalitatis: Quando verò aliquid in uno invenit, quod est proprium illi rei, ita ut alteri non conveniat, attribuit rei illi singularitatem. Vtrique verò tam universalitati, quàm singularitati res extra intellectum respondet, universalitati quidem communitas, quam habet res considerata cum alijs: singularitati proprietas quam habet res illa sine alijs. Cum igitur ea, quæ in uno conformantur, & in alio sunt difformia, tum modo talis difformitas sit secundum formam & non secundum naturam signatam, vel secundum illud, in quantum huius vel illius rei est proprium, illi uni, in quo talia conveniunt, attribuit intellectus intentionem generis & vocat genus. Vbi tamen etiam nota, quod secundum Thomam Aquinatem duplex sit forma, alia quæ est pars compositi, ut anima; altera quæ consequitur totum compositum, verbi gratiâ, humanitas respectu

hominis,

hominis, animalitas respectu animalis, quæ forma est quiditas rei : hanc ergo formam, quando intellectus intelligit & ita quidem intelligit, ut sine differentiis individuantibus concipiat, tunc inde universale oritur : Et si quiditas illa ita concipitur, ut sit multis numero differentibus communis, tunc species inde oritur : Si verò quiditas illa ita concipitur, ut multis specie differentibus conveniat, id est, quæ formas diversas habent, tunc genus oritur, quod est eiusmodi forma, in qua res formâ differentes conveniunt, & quæ in Concreto sumta de pluribus formaliter differentibus, id est, de diversis speciebus dici potest. Vnde sequitur, quod genus necesse sit esse naturam speciebus superiorem, & in qua illæ, quæ formis aliàs differunt, esse tamen unum seu convenientiam habent.

Cum verò sæpius hîc dictum sit, genus esse quiditatem & formam, videtur ei repugnare, quod aliàs frequentissimum est, genus respondere materiæ, & genus in definitionibus positum materiale rei declarare. Vt verò hoc rectè intelligatur, notandum est, omne prædicatum, quatenus de altero enunciatur, habere rationem formæ, & sic genus quoque, quando de specie enunciatur, formæ rationem habet. Verum neque solum genus in prædicatione formæ rationem habet ; sed etiam in sua essentia formæ rationem includit, quemadmodum *Averroes 2. Phys Com. 28. 1. Meta. Com. 17. 7. Meta Cõ 43.* expressè innuit, ubi genus formâ universalem, differentiâ formâ particularem vocat. Eiquoque *Iacobus Zabarella lib. 1. de propositionibus necessarijs cap. 9* consentit, ubi inquit. Vtrum autem genus materiam significet, an formam, nobis disputare non convenit. Etsi enim significet formam generalem, tamen notat etiam materiam, præsertim respectu ultimæ differentię, quæ ipsi in definitione opponitur. Et paulò post : Etsi in definitione hominis, corpus & animatum,

non sumantur, tamen eatenus dicuntur sumi, quatenus in animali, quod in definitione hominis nominatur, actu inclusa sunt & comprehensa. Idem enim est dicere, animal; ac corpus animatum sensibile. Verum ut genus prædicetur de suis speciebus, impossibile est, ut saltem materiæ rationem obtineat. Sed quando prædicatur, tunc sub ratione totius prædicatur. Ergo Genus consentit cum materia, & etiam cum eadem discrepat: quam convenientiam & discrepantiam *idem Zabarella lib. 2. de materia prima. cap. 18. ex Averroë clarissimè explicat, dum inquit: Rein-* hanc, quomodo scilicet Genus metaphysicum à materia differat, *Averroës profundissimè declarat & docet, materiam & genus esse idem re; sed ratione distinguui. Animal enim quod est in speciebus, est tum materia tum genus specierum: Genus quidem, quatenus est id, quod respondet conceptui in animo existenti, & ita sumitur ad modum Totius; Materia verò, dum sumitur ad modum partis. Si enim sumatur, ut hominis pars essentialis, hoc modo non esset hominis genus, neque de homine prædicaretur, quia nulla pars de suo Toto prædicatur in casu recto, & nullum totum est sua pars. Proinde possumus dicere hanc propositionem esse falsam, homo est animal, dum animal sumitur ut materia & pars hominis: Homo enim non est sua materia. Patet igitur, animal acceptum ad modum partis esse materiam hominis, non genus: Si verò sumatur animal, non ut pars hominis, sed ut totus homo, potestate seu potentiâ seu confusè consideratus, tunc est genus, & propositio hæc vera est, homo est animal, dum ibi animal pro genere sumatur, & dicitur ad modum totius, non autem ad modum partis, &c. Idem verò habet, lib. 2. post. anal, pag. 169. & alibi.*

Ex his iam satis essentia generis videtur esse explicata, unde etiam jam prædicatio generis facile colligitur. Quo tamen res fiat manifestior, *Thomæ A-*

quinatis sententiam ex *Opusculo* 48. cap. 4. proferemus, ubi inquit: impossibile est, partem de toto prædicari, sed quicquid de alio verè prædicatur, oportet, quòd dicat totum. Cum enim de Socrate prædicatur homo & animal, & rationale, oportet, quod homo dicat totum formale, quod est in Socrate, & dico formale loquendo de formâ, quæ sequitur totum compositum. Similiter oportet, quod animal totum formale, & similiter rationale, dicat totum formale, sed diversimodè. Nam rationale dicit totum illud, quod dicit homo, non tamen explicitè, sed implicitè. Rationale enim dicit habens rationem. Vnde de suo principali significato dicit tantum rationem, sed quia dicit, **HABENS RATIONEM**, in hoc, quòd dicit **HABENS**, intelligitur implicitè homo, quicumque ille sit & sic dicit totum, quod dicit homo, aliquid tamen implicitè, & aliquid explicitè. Similiter & animal dicit totum, quod dicit homo, non tamen explicitè, dicit enim animal habens corpus, vitam & sensum. Vnde de suo principali significato tantum dicit vitam & sensum; sed in hoc quòd dicit habens, id est, quatenus subjectum suum includit, in quo prædicatur, implicite intelligitur homo. Homo verò explicitè dicit totum formale, quod est in Socrate. Nam dicit, habens humanitatem, quæ humanitas dicit explicitè motum & sensum, quod dicit animal, rationem, quam dicit rationale. Vnde homo de principali suo significato, significat animal rationale, id est, explicat animam & corpus seu totum illud quod dicit corpus & animam,

Hisce demum addantur conditiones, quæ referuntur ad hoc, ut aliquid in **QVID** & verè prædicetur, ut hâc ratione definitio Porphyriana & aliorum melius innotescat.

Prima autem conditio est, ut si aliquid de alio in **QVID** prædicari debeat, ut sit de naturâ rei & formâ illius, id est forma,

Secunda,

Secunda, ut sit forma totius, & sic falsa est illa prædicatio, homo est anima, quia anima est forma partis.

Tertia requirit, ut sit forma designata per modum totius, quia modus prædicandi sumitur per modum significandi & essendi. Si ergo aliquid significaret totum, & non per modum totius, non posset prædicari. Quare ista prædicatio est falsa, homo est animalitas, quia animalitas, licet sit forma totius, tamen non designatur per modum totius, abstrahitur enim à suo habente, id est, subjecto, & nudam saltem formam denotat, atque ita per modum partis dicitur.

Quarta conditio est, ut per nomen substantivum in recto casu de aliquo enunciatur, verbi gratiâ, homo est animal: Si verò aliquid per adjectivum enunciatur, tunc non in *Quid* prædicatur, sed de essentiâ subjecti, verbi gratiâ, homo est rationalis, animal est sensibile: Ibi enim rationale & sensibile, in quale enunciatur, & non in quid, licet sit de essentiâ hominis & animalis.

Vnde obiter nota, quod tripliciter in *Quid* dicitur: vel secundum rem, vel secundum modum, vel secundum rem & modum simul.

Primo modo differentia dicitur in quid prædicari.

Secundo modo in quali, & potius in quali quàm in quid: quia differentia significat per modum qualitatis: Modum significandi autem modus prædicandi consequitur.

Secundo modo, genera de prædicamentis accidentium in abstracto designata, prædicantur in quid de suis speciebus, & species de suis individuis, ut albedo est colorietas. Tertio modo genera & species de prædicamento substantiæ prædicantur.

Ultimo loco & hoc notandum, cum dicatur in definitione Porphyrij, Genus prædicari de multis specie differentibus, cui quidem *Hoffinianus* addit nu-

mero differentibus, sed non absque errore, si hanc prædicationem eodem modo fieri existimat: Genus enim immediatè de specie differentibus; mediatè & per species de numero differentibus dicitur, imò si *Aristoteli 4. Top* fidem habemus, omne genus prædicatur de differentibus specie tantum, quatenus est genus: Vt melius intelligatur, inquam, & hæc particula, observandum quadrupliciter dici aliquid unum, seu idem, quemadmodum videre est apud *Aristot. lib. 5. Metaphys. cap. 6.* primo ἀριθμῶ seu numero, & eadem numero sunt ὧν ἡ ὕλη μία, id est, quæ habent eandem materiam, ut hoc scamnum, hæc mensa. Deinde specie eadem sunt ὧν ὁ λόγος ἓς, id est, quæ habent eandem definitionem, *Aristoteles* dicit, quorum eadem est ratio. Solæ enim species propriè definiuntur. Tertio genere eadem sunt, ὧν τὸ αὐτὸ σχῆμα τῆς κατὰ γορίας, id est, quorum eadem figura prædicationis est, & quæ eodem modo prædicantur de primis substantijs, vel quod idem est, quæ sunt sub eodem prædicamento. Vel, ut alij definiunt, quæ uni eidemque generi subjiciuntur, aut medio, ut musca, elephas, animali, aut summo, ut Angelus & homo substantiæ. Quartò eadem sunt κατὰ ἀναλογίαν ὅσα ἔχει πρὸς ἄλλο ἢ ἄλλο, quæ ita sese habent, ut aliud ad aliud, verbi gratià, ridere in homine & in agro, unum est analogiā propter proportionem risus in homine & in agro, qui est ob bonam dispositionem & habitudinem. Sic tranquillitas in pace hominum, mari, & aere.

Cum autem unum oppositorum tot modis dicatur, quod dicitur alterum, iam facilè ex illis colligere licet, quot modis diversa seu differentia dicantur: nam diversa numero sunt, quæ diversam habent materiam, seu quæ sub eadem infimâ specie, quæ specialissima est, continentur, ut Cicero, Demosthenes

&c. Diversa specie sunt, quæ diversas habent definitiones, seu quæ sunt diversæ species, ultimæ ac infimæ, sub uno & eodem genere, ut bos & elephas sub animali. Genere differentia sunt, quæ sub diversis generibus & prædicamentis continentur. Analogiâ diversa sunt, quorum unum sese habet ad alterum.

Porro eadem numero rursus quoque distinguuntur: nam sunt eadem vel nomine, ubi scilicet est res una, nomina verò plura (ut Petrus Hispanus definit) verbi gratiâ, Marcus Tullius Cicero, ibi est una res & sunt plura nomina. Deinde definitione, quando alterum est definitio alterius, ut homo est animal rationale. Definitio enim & definitum sunt unum numero. Tertiò proprio, quando unum est alterius proprium. Quartò accidente, quando unum est alterius accidens, verbi gratiâ homo risibilis, Socrates albus.

Ex ijs iam natura generis, tam quo ad essentiam, quàm quo ad prædicationem satis est explicata. Si quis tamen magis specificum quid hâc de re cognoscere cupit, ille legat 4. *librum Topicorum Aristotelis*, ubi ultra quinquaginta quatuor axiomata inveniet, quæ naturam G E N E-
R I S dextrè explicant.

PROBLEMA II.

*An Genus requirat plures Species a-
ctu, an vero etiam in unâ Spe-
cie conservetur.*

Consultò multas quæstiones omittimus, quas de genere adferre possemus, verbi gratiâ, ut paucas saltem enumerê, an scilicet abstracta substantiarum sint genera substantiarum, ut accidentium genera abstracta esse possint. De quâ quæstione *Scotus & Thomas Caietanus* negativam partem defendunt, abstracta scilicet substantiarum genera abstractarum minus latè patentium esse non posse. *Tomistæ* verò recentiores affirmativam defendunt, *Fonseca* denique & affirmativam & negativam suo modo concedi posse asserit. Dupliciter enim abstracta considerari posse dicit, vel ut nulla limitatio ab inferioribus, vel præcisio & abstractio ab inferioribus vel particularibus consideretur in abstractis, & sic abstracta communiora possunt esse genera minus communium abstractorum, quemadmodum concreta concretorum, verbi gratiâ, quemadmodum animal est genus hominis, sic animalitas est genus humanitatis. Deinde verò si abstracta sumantur, quatenus præcisa sunt non modò à subiectis & suppositis, sed etiam ab inferioribus abstractis, tunc non sunt abstracta communiora minus communium genera: nam communia, quatenus præcisa sunt à particularibus, id est, cum ipsa præcisione simul etiam indifferentiam ad omnia sua particularia includunt, tunc de nulla prædicari possunt, nec de particulari aliquo quiditativè prædicari. Accedit & illud, quòd universalia non dicantur de suis inferioribus, nisi quatenus identitatem quandam cum ijsdem obtineant. Ergo abstracta communiora substantiarum quatenus præcisa sunt à minus communibus, de ijs non solum,

ut

ut genera, sed neque ut ratione aliqua universalialia dici possunt. Deinde possem etiam pertractare illam quæstionem, an genus & species primò ad se invicem referantur, id est, an genus & species sint prima & adæquata correlativa, id est, an genus ad nihil referatur, nisi ad speciem, & contrà. Alij enim genus, non tantum speciem, sed etiam individua respicere docent, & sic non adæquatè nec primò speciem respicere: Alij verò & primum & adæquatum correlativum generis speciem esse volunt: Et per consequens, genus individua non immediatè, sed mediatè, imò non ut genus, sed ut speciem individua respicere. Alij denique primum quidem, sed non adæquatum correlativum esse generis speciem volunt. Quibus *Petrus Fonseca lib. 5. cap. 28. quæst. 14.* assentitur. Item an genus sit Totum, an verò pars: nam rationes pro utraque parte adsunt. Ad quam quæstionem *Goclenius* per distinctionem respondet, quod scilicet genus sit totum universale respectu omnium specierum, quas suo ambitu comprehendit, & quæ ipsum participant, ut animal totum quoddam est, id est, universale, seu κατ'όλν respectu hominis & bestię simul. Species rationem partium tunc obtinent, seu, ut *Aristoteles loquitur* 1. *Phys* sunt veluti partes animalis, à quo continentur, & in quo conveniunt, ut in naturâ comuni. Est verò genus pars substantię specierum singularium, ut animal est pars substantię hominis, substantia bestię. Huc etiam referatur, quod suprà de convenientiâ generis & materię diximus. Denique quæstio est, an genus insit speciei, an verò species generi. *Goclenius* similiter per distinctionem respondet & quidem varè, quemadmodum apud ipsum *lib. 2. Proble. quæst. 14.* videre est. Possem, inquam, has & alias quæstiones plures hîc tractare; verum cum nimis prolixum foret omnia hic

adferre ; Itaque autores suprà citati, *Conjeca*, *Guilielmus* & alij hac de re consulantur.

Ad quæstionem verò propositam quod attinet, diversæ sunt autorum sententiæ. *Boetius* enim capite de specie & libro de divisione asserit, genus suam vim & naturam non posse conservare, nisi duas ad minimum species contineat. Confirmatur hæc sententia testimonio *Porphyrj* & *Aristotelis*. Nam *Porphyrus* capite de specie asserit, divisionem generis semper fieri in plures species. *Aristoteles* s. *Topic.* verò inter reliqua indicia, quibus genus refelli potest, id etiam esse inquit: Si genus æquam habeat cum specie communitatem. Sed si unam tantum speciem comprehenderet genus, tunc æqua generis & speciei erit amplitudo: Et per consequens genus verum non erit ex hoc κατὰ φύσιν *Aristotelis*. Eodem libro affirmat, id genus non esse, quod unâ specie interemtâ, totum intereat: quod si verò unâ tantum specie contentum esset genus, illâ procul dubio è medio sublatâ totum genus corrueret. Denique quod *Aristoteles* in definiendâ naturâ generis plurium faciat formarum mentionem: Ergo nequit consistere genus nisi plures sint species. Idem sentire videtur *Albertus Magnus* c. 2. *Traët* 3. Genus, ait, in species deducitur differentijs oppositis & contrarijs, quæ genus in plures species distrahunt. Nequit igitur fieri, ut ad speciem unam perveniat, quin etiam diffundatur in alias. *Thomas Aquinas* in priorem librum posteriorum *Analyticorum* & in 1. sententiarum ad distinctionem 19. idem sentit. Accedunt & alij autores gravissimi, qui aliam esse rationem in genere, aliam in specie esse volunt. Ut enim species existat satis est, ut unicū eius existat individuum: At ut existat genus, necesse est, ut plures eius species naturalium causarum vi existant, vel simul videlicet vel certè successu aliquo temporis. Itaq; dicunt si ex omnibus animalibus solus homo in mundo esset, neque aliud animal naturali naturæ cursu posset exi-

stere, futurum quidem, ut ille esset animal: cæterum non ita, ut animal verè diceretur genus illius. At quanquam unicus Sol, quem cernimus, in rerum naturâ existat, neque alius naturæ viribus effici possit, verè tamen dici & hunc solem esse solem, & solem, qui de eo prædicatur, esse speciem quandam, ad quam hic sol pertineat. Et hæc autorum verba apud *Fonsæcam questione 15. lib. supra citati* invenies. *Scorus questione 18. de prædicabilibus* ait necessarias esse plures species in mente conceptas & comprehensas imagine & similitudine eas referente.

Alii denique ex quibus est *Egidius Romanus ad Isagen Porphyrj* & plerique eo recentiores dicunt, quod, quemadmodum species conservatur in uno individuo, sic etiam genus possit conservari in una specie. Quorum sententia hisce fundamentis confirmari potest.

Primum, quia ut genus & species subjecta sunt correlativa, ac proinde simul natura, ita species prædicabiles & individuum: Ergo si existente quolibet individuo, existit eius species, & in eo conservatur, qualibet etiam specie existente, existit eius genus & in ea conservatur. Sin genus non conservatur, neq; etiam species, hæc enim est conditio eorum, quæ simul sunt naturâ.

Deinde quia ut genus refertur ad plures species subjectas, ita species ad plura individua: hæc enim ratione utrumque est universale: Ergo si species prædicabilis non definit esse species respectu individuum non existentium, cum actu existit in uno solo, idque propter aptitudinem ad alia individua; pari ratione nec genus definit esse genus comparisonem specierum non existentium, cum in unâ solâ existit, idque propter aptitudinem ad alias. Si verò quis dicat aptitudinem generis ad cæteras species non satis esse, ut illud in unica esse & in sola conservari dicatur, non satis quoque erit, ut speciem

existere conservarique in uno tantum individuo fateamur, si illam ad cetera individua aptitudinem habere dicamus.

Postremo si nullo alio existente sole præter hunc quem cernimus, hæc prædicatio, *hic Sol est Sol*, est prædicatio speciei de suo individuo, pari ratione, si nullum aliud esset astrum scilicet, quam Sol, hæc prædicatio, *Sol est astrum*, esset prædicatio generis de sua specie, quod si hæc non est generis, neque illa est speciei. Cur enim alterum fateamur, alterum negemus, nulla ratio esse videtur.

Vt verò melius sententia *Egidii Romani* cognoscatur, alii explicationis gratia hæc adducunt, quod scilicet alio modo genus referatur ad speciem, alio modo species ad Individua. Species enim est tota essentia Individui: Genus vero partis locum respectu speciei obtinet: Nam cum differentia conjunctum speciem constituit. Vnde fit, ut cum species tota sit in individuo, neque addatur illi individuo alia natura, quod possit verè in uno individuo conservari species: Species enim non dicitur dividi per individua, sed tantum multiplicari, ut *Thomas Aquinas* inquit: At genus non significat tam perfectam naturam, quoniam perficitur per varias differentias & verè in species dividitur. Deinde & hoc notandum, quod ut fiat universale ab intellectu, non est necesse, ut plura existant singularia, ex quorum similitudine colligatur universalis natura. Potest enim abstractio fieri ab uno singulari, quod offert imaginatio in aliquo phantasmate, ex quo virtute agentis intellectus suscipiatur quædam species referens naturam universalis. Tertiò notandum, quæstionem hanc intelligi posse dupliciter: Primò, an natura, quæ genus appellatur, possit verè existere in unâ tantum specie. Secundò, si hoc dubium non sit, an amplitudo generis requirat, ut multæ sint species & si multæ requirantur, an actu, vel pote-

state tantum existere debeant. Vt igitur tandem aliquid certi de hac quaestione concludamus, rem totam tribus hisce conclusionibus absolvemus.

Prima conclusio: Generis tota natura & perfectio est in unoquoque individuo, & sic genus quantum ad suam naturam & essentiam attinet, potest salvari in una specie: Quia ut in uno individuo, sic etiam in una specie tota generis essentia consistit. Est enim natura & essentia ἀμέριστοι & indivisibile. Nam, posito casu, quod inter animalia solus homo esset, adhuc essentia animalis salvaretur in illo homine, quia tunc animal verè diceretur de homine, dici verò de aliquo requirit inesse, & quia essentia communis est indivisibilis: Indivisibile verò, ubi est, ibi totum est: Ergo tota quoque essentia animalis salvaretur in uno tantum homine.

Altera conclusio, ut genus sit in rerum natura, non opus est plures actu species existere, probatur contra *Boetium*, *Thomam* & *alios*. Eadem est ratio universalis & generis, ut sicut universale esse potest, existente uno individuo: Ita & genus: Nam genus est quædam species universalis & abstrahitur sicut universale. Sed universale existit in uno tantum individuo: Ergo & genus. Minor ex secundo notabilis satis apparet. Accedit & illud, quod in universali duo sint, natura substrata & intentio. Natura est in singulari: intentio est in intellectu. At intellectus potest ab illo singulari illam naturam communem abstrahe-
re. Ergo erit illa natura communis universale: Et ita quoque de genere dicitur. In genere enim Logico duo sunt, natura & intentio generis. Naturam esse in uno individuo in prima conclusione probatum est, & quidem totam naturam. Ergo ab illo non tantum intentio generis sumi potest; sed etiam tota natura generis in una specie vel etiam individuo conservari potest.

Tertia conclusio, si genus consideratur quoad suam potentiam, non potest salvari in specie unâ, sed necesse est, ut genus potestate contineat plures species: id quod ex definitione *Porphyrij*, autoritate *Aristotelis* & reliquis, supra adductis, apparet. Accedit & illud, quod potestas est communicabilitas eius, quæ ad minimum in duabus speciebus conservari tantum potest, eo quod potestas generis explicatur, per duas differentias oppositas: Sed oppositæ secundum actum nunquam possunt esse in eodem: Quia impossibile est unum animal esse rationale & irrationale, & sic etiam impossibile secundum potestatem genus salvari in unica specie.

Brevis ergo responsio ad præsens est problema. Genus conservari in unâ specie quoad essentiam, requirere plures species quoad potestatem, quod alii dicunt, quoad relationem, quam habet ad sua inferiora, id est, ad suas species.

Cum verò hîc de potestate seu potentiâ fiat mentio, sciendum tripliciter solere enumerari potentiam, quâ aliquid in alio esse potest. Prima dicitur physica, quâ res naturaliter potest esse in pluribus, de hac hîc non fit mentio: Alia dicitur Metaphysica seu potentia secundum naturam rei, vel potentia non repugnantia, & de hac hîc sermo est. Tertia, nec physica nec metaphysica, sed saltem secundum nostrum modum concipiendi, & propterea dicitur Logica, de qua etiam potentia aliquo modo hic sermo est.

Sed jam ad propositum, sicut Sol, Luna, &c. sunt species propter potentiam non repugnantia, per quam Soli, Lunæ & reliquis planetis competit, ut in pluribus esse possint, licet defectu materiæ & defectu causæ agentis in uno tantum individuo conserventur; ita quoque genus potest esse genus hâc potentiâ non repugnantia, licet una tantum species existeret, & id quidem quoad naturam, non tamen quoad

nostrum

nostrum concipiendi modum seu potentiam ultimam.

Ad sententias verò illas diversas quod attinet, satis apparet, quomodo illæ vel refutari, vel certè conciliari debeant. *Egidij* enim *Romani* per secundam conclusionem satis est explicata & confirmata, uti ex parte etiam per primam: *Boetij* per tertiam: Ex qua etiam omnia illius argumenta solvi possunt, nam definitio *Porphyrj*, & loci *Aristotelici* per potentiam salvari & explicari possunt. Sic *Alberti Magni* locus nihil efficit, quia genus quidem non est actu divisum, si tantum una sit species, non tamen interim sequitur, quod non sit genus, quia potest esse genus, antequam cogitetur divisum, ex divisione enim generis natura & essentia non dependet, sed inde quod significet & denotet naturam specie superiorem. *Scotus* de potentia scilicet nostro concipiendo modo loqui videtur, ibi enim plures species nos concipere quodammodò oportet.

Ex his jam Corollarij loco videre est, quomodo hi concilientur, qui ex uno individuo, genus & speciem abstrahi posse docent, cum iis, qui ex convenientia multorum individuorum inter sese speciem & ex convenientia multarum specierum genus concipi tradunt. Priores enim de potentia metaphysica seu non repugnantia: Posteriores de potentia nostri concipiendi modi sunt intelligendi.

Deinde & hoc observetur; cum in prioribus facta sit mentio, quod genus dividatur per differentias oppositas: Inde quæstio est, an Genus actu, an verò potentia differentias oppositas in sese contineat.

Caietanus quidem genus actu illas continere docet per modum scilicet conjunctionis, verbi gratia, sicut accidens dicitur contineri à suo subjecto, licet non per modum inclusionis, qui modus quidem

ⁱmpossibilis est, ut duo scilicet contraria in eodem contineantur. *Porphyrus* verò *cap. de differentia* expresse dicit genus non actu, sed tantum potentia differentias oppositas continere. Verba illius sunt: Neque verò omnes oppositas differentias habet, scilicet genus, quoniam idem simul habebit opposita, sed quemadmodum censent potestate quidem habet omnes eorum, quæ sub se sunt, differentias, actu verò nullam, &c. Illi & *Iacobus Zabarella, lib. 2. de materia prima cap. 18.* & alii peripatetici ferè omnes assentiuntur, & ratio etiam manifesta extat, quæ ex analogiâ generis & materiæ desumitur. Nam sicut materia contrarias formas non actu sed potentiâ continet; ita quoque genus differentias oppositas non actu sed tantum potentiâ continet. Adde quod genus dividi non possit, si differentias actu contineret, esset enim jam divisum, antequam divideretur: Tum à specie etiam non differret, species enim actu differentiam continet. Imò cum nihil per id diversificetur, quod jam actu in se habet, nec genus diversificari posset per differentias oppositas, si jam actu contrarias in sese haberet differentias, & hâc ratione omnis divisio essentialis tolletur. Denique Genus est totum quod non actuale sed tantum potentiale est: Ergo etiam non actu, sed tantum potentiâ suas species & differentias continet.

Tertio & ultimo loco & hoc de genere quod ad divisionem illius attinet, observetur, per quæ etiam simul divisio speciei explicabitur. *Iohannes Hostinianus* divisiones generis & speciei, quæ à *Porphyrus* producuntur, reprehendit, ubi scilicet genus in supremum Græcè γενικώτατον; & subalternum seu ὑπάλληλον: speciem verò in subalternam εἶδος ὑπάλληλον & infimam divisit: hoc argumento: Quæ divisio confusionis origo est & in sese manca & mutila, illa mala est: Sed hæc talis: E. &c. Minorem probat: Qui

partes superiores & inferiores commiscet in divisione, is confusionem introducit: Sed *Porphyrius* commiscet genus cum specie subalterna in hac divisione enumerata: quia Genus subalternum nihil aliud est, quàm species subalterna: & species subalterna nihil aliud est, quàm Genus subalternum: Ergo unum & idem membrum mox generis, mox speciei divisioni apponit, idem ac si animal dividerem in bestiam & animal rationale: Animal rationale rursus in hominem & masculum, aut in aliquid aliud. Deinde subalterna minora mediorum membra, pro ipsis medijs ponit, quæ tamen non respondent generalissimis & infimis, sed oppositis & remotis. Deinde mancā & mutilam esse ita probat, quod omittat multa membra & partes necessarias, nimirum genera media, genera subalterna, genera opposita, & genera remota. Deinde species etiam medias, subalternas, oppositas & remotas, ac si dividerem hominem in caput & dexteram manum, interim præcipua membra omit- tens & præteriens. Per genera autem media & per species medias intelligit ea, quæ inter supremum genus, & infimam speciem continentur, definit autem medium genus quod cum sit genus, species esse potest: speciem autem mediam definit, quòd sit, quæ subiecta alteri loginquius de individuīs prædicatur in quæstione quid sit: Vbi vocabula illa, subiecta alteri, ad differentiam generis generalissimi ponuntur, interim tamen ea, quæ media sunt genera & species mediæ esse possunt. Subalterna sunt media & inter sese subiecta genera & species, quæ alias sub se species continent. Olus, verbi gratia, herba, stirps, sunt genera & species subalternæ: Olus enim sub herba, herba sub stirpe continetur, & hæc rursus alias sub se habent species, Olus, verbi gratiā brassicam, betam, lactucam: herba habet sub se absynthium, urticam tanquam speciem: stirps

fruticem & arborem. Opposita vocat genera & species, quæ ex eadem divisione generis sive supremi, sive medii oriuntur, verbi gratiâ, corpus animatum & inanimatum, possunt esse genera opposita, quia oriuntur ex divisione unius generis scilicet corporis vel substantiæ corporeæ. Sic homo & equus sunt species oppositæ, quia sub eodem genere medio continentur & ex eadem divisione animalis oriuntur. Remota denique genera & species sunt, quæ in diversis prædicamentis continentur, verbi gratia, animal, linea, virtus, ambulare, verberari.

Vbi nota, quod in comparatione hæc genera & hæ species consistant, & aliqua non nisi in multis inveniantur, quare de unicâ specie rogatus, nunquam vel remotam vel oppositam vel subalternam, sed vel extremam vel mediam esse respondeat. Vult ergo ut ita dividatur Genus in supremum & medium: Medium in subalternum, oppositum & remotum. Species ita dividatur, quod alia sit media, alia infima: Media alia subalterna, opposita & remotam.

De hac divisione *Hospiniani* quicquid sit sentiendum, in eo tamen *Porphyriana* videtur esse melior, quòd genera & species tum eiusdem, tum diversorum prædicamentorum rectius & plenius distribuit.

Plura de commendatione & utilitate huius divisionis vide apud ipsum *Johannem Hospinianum*, tum in suis *Dialecticis*, tum libro *controversiarum dialecticarum capite quinto*.

Genus secundum *Hospinianum* dividitur in supremum & medium: Medium rursus dividitur in subalternum, oppositum & remotum.

Species dividitur in speciem infimam & mediam:

Media species rursus in subalternam,
oppositam & remotam.

PROBLEMA III.

De ijs, quæ ad differentiam declarandam attinere videntur.

Rationem ordinis quilibet facîle ex superioribus intelligit, cur ante speciem de differentiâ agatur: Dictum enim est supra, genus & differentiam materiæ & formæ locum obtinere. Vnde tanquam ex partibus species constituitur: Sed ordine generationis partes suo toto sunt priores. Accedit deinde autoritas *Porphyrj* qui in præfatione introductionis hunc ordinem proponit, licet deinde in ipsa tractatione illum immutet, quod interpretes excusantes dicunt, eum ordinem facilioris cognitionis voluisse observare. Cognitò enim genere tanquam uno correlatorum, facîle cognoscitur & species, tanquam correlatorum alterum. Quemadmodum verò genus varias significationes & acceptiones habet, & propterea distinguendum fuit, antequam definiretur, idem etiam in hoc prædicabili observandum, licet hoc inter acceptiones generis & differentiæ intererit, quod differentiæ acceptiones omnes Logicæ sint futuræ, dum generis partim physicæ, partim politicæ, partim Grammaticæ, partim Logicæ fuerunt, Et ut *Avicenna*, nec non *Albertus Magnus* annotant, id quoque inter acceptiones generis & differentiæ interest, quod vocabuli generis, adde etiam speciei, usus prior apud politicos, quam apud philosophos; differentiarum verò prior apud philosophos, quam apud politicos fuerit.

Ad acceptiones differentiæ quod attinet, quinque sunt divisiones apud *Porphyrum*, de quibus ille consulatur.

Prima tamen & præcipua illa est, quod usus vocabuli differentiæ sit triplex: alia enim dicitur diffe-

rentia communis, alia propria, alia maximè propria. Communem esse dicit, qua alterum ab altero, vel idem à seipso differt separabili accidente: imò eodem accidente secundum diversum gradum; verbi gratiâ, sic Plato differt à Socrate, quod, teste *Apuleio*, Plato fuerit latiore facie Socrate. Sic idem differt à seipso, ut Hector in somno *Aeneæ* 2. lib. *Aeneid*. Idem homo ægrotus à seipso sano, quando quis rubescit, differt ab ipso quando pallet. Vel etiam quando quis verbi gratiâ altero die vehementius ægrotat quàm priori. Propriam differentiam dicit esse, qua alterum differt ab altero accidente inseparabili, *Socrates* finis differt ab altero non finis. Sic *Xenocrates* differt ab *Aristotele*, quod ingenio erat acri, ille verò hebeti. Maximè verò denique propriam dicit esse, quâ alterum differt ab altero specifica differentia, id est maximè propria differentia & est ipsa vera & essentialis rei differentia, quæ constituit & absolvit speciem, verbi gratiâ, rationale ejusmodi est differentia, per quam homo differt ab equo. In hisce verò acceptionibus duæ priores ad ultimum prædicabile pertinent, de hac acceptione hoc in loco tantum sermo est.

De hac divisione quæstio movetur, cuiusmodi sit hæc divisio, an generis in species, an totius in partes, an subiecti in sua adjuncta. *Colonienses* respondent, dupliciter hanc divisionem posse intelligi, vel ut differentia dicatur alia communis, propria, & maximè propria, &c. Ita ut possit esse divisio subiecti in sua adjuncta: quia esse communem, propriam, &c. potest esse adjunctum differentię, nec de essentiâ ipsius: Vel potest ita intelligi, quod alia differentia sit communis, alia propria, alia maximè propria, & sic est analogi in sua analogata. Cum quo etiam *Albertus Magnus* consentit, & ratio etiam in promptu est, siquidem differentia prius de maximè propria, deinde verò & proportionaliter per posterius de propria &

commu-

communi, ita ut de communi omnium remotissime dicatur. Addunt etiam, posse dici hanc divisionem totius in modo per partes: Vel, ut alii volunt, non esse veram divisionem, sed saltem enumerationem acceptionum, quot videlicet sint usus & acceptiones vocabuli differentiae apud Logicos & Philosophos.

Deinde brevibus etiam observetur illa distinctio differentiae, quod altera sit separabilis χωριστὴ διαφορά, altera inseparabilis ἀχωριστὴ διαφορά. Hæc scilicet separabilis, alia per se κατ' αὐτήν, altera per accidens κατὰ συμβεβηκός. Per se alia διαίρετικὴ divisiva, alia constitutiva συστατικὴ. Item alia differentia dicitur generica, alia specifica vel infima, vel ultima. Generica est, quâ genus dividitur in speciem, vel quæ potest prædicari de multis specie differentiibus. Specifica seu ultima est, quæ uni speciei tantum competit: Et has divisiones propterea adduximus, quia sæpissimè jam vocabulorum horum usus erit.

Iam verò ad differentiam maximè propriam, quæ hoc prædicabile constituit, quod attinet, variè illa definitur. *Porphyrus* quinque definitiones habet.

Prima est. Differentia est, quâ species excedit genus, id est, quæ causa est, ut species contineatur genere, & tamen ab eodem etiam differat, nam in specie est tota natura generis, & præter hanc etiam differentia: Et ut genus differentiam tantum potentia, sic species eam actu continet. At dices, plures differentias continet genus potestate, quàm actu species, cur ergo non dicitur genus superare potius potestate quàm actu species. Ad quod dicendum, melius esse habere actu mediocres copias, quam potestate ingentes, & plus ac perfectius quid est unam differentiam actu continere, quàm multas potestate.

Secunda definitio est: Differentia est, quæ de pluribus specie differentiibus in quale quid est, prædicatur.

Hæc

Hæc sumpta est secundum eam rationem, quæ ad res substratas refertur, & declarat eam *Porphyrus* ex communi usu loquendi & interrogandi. Deinde ex similitudine rei naturalis vel artificiosæ. Quod enim Physicis materia est, illud apud Dialecticos & Metaphysicos est genus; & quod apud Physicos forma est, id apud Logicos & Metaphysicos differentia est. Verum non planè genus & differentia veram formam & naturam referunt, ut partim, scilicet quod ad genus attinet, diximus, partim autem brevi post dicemus, quod scilicet ad differentiam attinet. Ideoq; etiam *Porphyrus* inquit, quod proportionem quandam & similitudinē tantum hæc inter se habeant.

Tertia definitio est: Differentia est, quæ nata est ea dividere, quæ sub eodem genere sunt. Hic autem cum *Alberto capite 7 tractat. 5.* admoneri debemus, differentiam, cum dividens vel divisa dicitur, non dividere generis essentiam, cum hæc in singulis formis seu speciebus individua reperiatur; sed generis potestatem dividere tantum. Nec est, quod quemvis moveat, quod potestas ex essentiâ oriatur, non enim oritur ex essentiâ secundum eam rationem, quæ est natura simplex, sed secundum communitatem & communicabilitatem, quæ dividi potest.

Quarta definitio est, Differentia est, quæ differunt à se singula. *Doctores Lovanienses* hanc definitionem non diversam esse ajunt à tertia: attamen non planè eadem videtur. Nam tertia naturam differentiæ eâ ratione, quæ actum habet superius dividendi, hæc verò quarta effectum quendam, qui ex divisione jam factâ, & ex differentiæ præsentia oritur, declarat & complectitur. Quando enim inquit *Porphyrus*, quod differentia sit illud, quo differunt à se singula, intelligo quæ sunt sub eodem genere: nam quæ sunt diversi generis, ea per genus ipsum rejiciuntur & distinguuntur, ut lapis differt ab homine, non per rationale, sed per animal, huius autem causa est, quod

differentia dividat genus, & dividendo distinguat species: Ergo tantum ea distinguit, quæ sub diviso genere sumuntur, id est, species illius generis. Verum nulla species animalis est lapis. Deinde quia quod ab alio distinguitur, distingui dicitur ab eo per id, quod primò habet vim distinguendi: At animal prius potest lapidem separare ab homine, quàm rationale, cum secundum naturam prius sit, lapidem non esse animal, quàm nō esse rationale, cum rationale aliquid esse non possit, nisi prius sit animal.

Quinta definitio est, quam *Porphyrius* perfectiorem autumat inter has quinque: Differentia est, quæ dividit ea, quæ sub eodem genere sunt, & est essentia speciei: Vel differentia est, per quam unaquæque pars est id, quod est, valetque ad definiendum, quod res sit, atque rei pars est. Hac ideo perfectior est, quoniam præter cætera illud exprimit, quod differentia, respectu ad naturam substratam habito, necessario convenit & in prioribus quatuor definitionibus subintelligendum est, nimirum esse de essentia, & esse partem rei, cui consentit *Albertus Magnus* Tract. 9. cap. 1.

Erunt itaque definitiones priores perfectiores & *Rami* reprehensiones evitabunt, si prima ita formetur: Differentia est, quâ abundat Species à genere, vel quâ species superat in aliquâ parte essentia. Sic in secunda, differentia est essentiale quid, quod de pluribus specie differentibus prædicatur: Sic in tertia & quarta vocabulum essentialiter addatur, & *Ramo* respondeatur, qui has definitiones omnes reprehendit, *Porphyrius* in hac quintâ definitione satis ostendisse, illa vocabula, quod scilicet differentia sit essentiale quid, in prioribus definitionibus subaudiri debere. Ideoque, hanc perfectiorem dicit esse, scilicet respectu præcedentium, & cum hîc potuerit illa vocabula addere, non verisimile est, illum ex ignorantia ea omisisse in prioribus. Interim tamen & hoc verum est, nisi illud, quod dictum est, subaudiatur in quatuor prioribus, tunc

non differentia, sed etiam proprio hæ definitiones quatuor conveniunt.

Ad quintam in specie quod attinet, pluribus eam defendere possemus contra *Ramum*, nisi ad alia nobis festinandum esset. PHILIPPVS MELANCHTHON definit: *Differentia est, quæ cum genere constituit certam speciem, & de specie prædicatur in quaestione quale quid sit.* Quæ definitio ex officio & affectionibus differentia petita est, quæ in eo consistunt, ut differentia specifica generi tanquam communiore coniuncta certam speciem constituat. Generis enim natura indifferenter sese habet ad omnes species sibi subiectas: differentia verò ut formale & angustius quid naturæ illam communitatem restringit, & ad certam speciem determinat, quemadmodum materia ad omnes formas recipiendas indifferenter sese habet, sed forma adveniens ad materiam, indifferentiā illam restringit, & certum aliquod corpus, seu corpus unius certæ speciei constituit. Est enim de essentia & natura rei, quare etiam secundum rem prædicatur in quid. Sed cum forma ita sese habeat ut det esse tale, & hac ratione sese habeat, ut qualitas quædam: Ergo etiam differentia, quæ cum formâ suam proportionem habet, per modum qualitatis etiam enunciatur, & ita in quali quid, vel quod idem est, in quali essentiali prædicatur.

Iobannes Hoffmannus definit primò, quòd differentia sit nomen commune, quod de formis, id est speciebus & individuis dici aptum est, cum, qualis sit res, interrogatur. Deinde quòd differentia sit, quæ valet ad rerum earum naturam secernendam, quæ sub eodem genere continentur.

Nominales definiunt, quòd differentia sit terminus univocus prædicabilis de pluribus, in quali essentiali.

Crellius ita definit, Differentia est natura simplex, eiusdem speciei individuis omnibus communis, quæ cum genere certam speciem constituit, & de specie prædicatur in quæstione quale sit.

Hæ verò tres definitiones posteriores, ut reliquæ præcedentes omnes, ex actibus differentię petitiæ sunt. Tres autem à Philosophis enumerantur differentię actus. Primus est dividere seu determinare genus ipsum: Secundus est, constituere naturam seu speciem: Tertius speciem vel rem ab alijs distinguere. Ex hisce tribus *Toletus* quartum actum elicit, qui est prædicari de multis. Ex his actibus differentię definitiones omnes esse petitas diligenti lectori non erit obscurum. Ad *Hossiniani* in specie, quod attinet, duas ille constituit, quarum prior omnibus differentijs sive genericæ sive specificæ sint, convenit. Altera ex hoc officio seu actu differentię definita est, quem primum differentię actum diximus. *Nominalium* definitio, quæ, ut *Hossiniani* prima, differentiam sub notione secunda definit, ex quarto actu petita & communis quoque est omnibus differentijs sive genericis sive specificis. *Crellij* verò differentiam definit partim sub primâ intentione, partim sub secundâ. Omnes verò præcedentes in eo conveniunt, vel quòd differentiam ex adventitijs & non essentialibus, vel pro naturâ ipsa definiant. Quare videtur commodius posse talem assignari definitionem, quod *differentia sit notio secunda formalem rei rationem, per quam ab alijs discernitur, denotans*. Hæc definitio differentiam definit præcipuè quidem sub secunda intentione, ut prædicabilia omnia meritò definiri debent. Sunt enim hoc in loco intentiones secundæ & propter prædicamenta seu primas intentiones excogitatae sunt, naturam tamen simul ipsam explicant, cui tanquam fundamento innituntur, & unde esse suum obtinent. Quare mentio quoque facienda fuit

ipsius naturæ, id est, formalis rei rationis. Illi enim innititur differentia & ab hac formali ratione esse suum habet, & ab omnibus reliquis prædicabilibus discernitur. Ideoque hæc verba differentiæ locum in hac definitione differentiæ obtinent. Nam quemadmodum genus est eiusmodi notio secunda, quod respondet & rectè applicatur naturæ, quæ est specie superior: Ita differentia est eiusmodi secunda notio, quæ applicatur tali naturæ, quæ formæ rationem potissimum obtinet. Et quamvis hæc definitio cum *Nominalium* coincidere ferè videatur: tamen differentia satis est perspicua. *Nominalium* enim ex extrinsecis & adventitijs, scilicet per prædicari, definitur. Hæc autem ultima per ea assignatur, quæ differentiæ sunt essentialia. Nam omninò differentiæ essentiam constituit, esse notionem secundam formalem rei rationem denotantem. Vt verò hæc definitiones, seu potius natura differentiæ adhuc apertius innotescat, breviter adhuc aliquot quæstiones enodabimus.

Prima quæstio est, & inde desumi potest, *an differentia definiri possit*. Quod enim definiri non queat, præter *Alberti Magni* autoritatem, qui id apertè negat, & hæc rationes videntur suadere: Primò *Aristoteles* 7. *Metaphys* inquit, quod nihil possit definiri nisi species: Verum differentia species non est. Est enim contradistinctum prædicabile à specie: Ergò definiri non potest. Secundò, quicquid definitur, illud per genus & differentiam definitur: Si ergo differentiæ definitio esset, deberet & illa differentiâ constare: Sed de hac differentiâ possum petere, an & illa habeat differentiam, quod si conceditur, de illâ iterum interrogare possum, & sic progressus erit in infinitum. Alij verò Philosophi præstantissimi hæc rationes nihil morantur, & differentiam definiri posse contra *Albertum Magnum* affirmant.

Pro solutione huius quæstionis, sciendum est, dupliciter hic differentiam considerari. Primo pro natura substrata secundæ intentioni. Secundo pro secunda intentione ipsa. Si primo modo consideratur, omnino concedendum differentiam definiri non posse, siquidem nec species est, aut ut species consideratur, nec aliam differentiam habet: Et sic argumenta priora conceduntur. Si vero pro secunda intentione sumitur, & ut species secundæ intentionis consideratur, tunc omnino definiri potest, habet enim utrumq; & ut sit species, scilicet, secundæ intentionis, & ut habeat differentiam, quæ sumitur à re ipsa, cui tanquam fundamento innititur.

Deinde super definitiones *Porphirii* & illa quæstio movetur, præsertim circa secundam definitionem in ordine, quæ usitatissima est, & qua sola, *Fonseca* teste, differentia, quatenus universale est, definitur, *an scilicet definitio illa omnibus differentiis competat*. Constat enim duplicem esse differentiam, unā genericam ὑπαλλήλῃ, quæ de pluribus specie differentiis affirmatur, alteram ultimam, quæ speciem absolvit, absolutiva scilicet, græcè dicitur συμπληρωτική, & de iis tantum prædicatur, quæ numero inter se differunt. Quæstio ergo est *an Porphyrius ultimam differentiam etiam definierit*, nam tantum mediam definiisse, definitio videtur testari: vel ergo definitio *Porphirii* erit reprehendenda, quod non omni differentię competat, vel divisio illa differentię in generalem & specialem erit rejicienda. *Albert. Magnus* capite 6. *Tractatu* 5. varias hac de re opiniones refert & prima est eorum, qui concedunt quidem alias differentias dici medias, alias ultimas, sed illas scilicet medias notiores nobis esse, & magis in promptu; has verò, scilicet ultimas admodum paucis esse notas, & ideo *Porphyrum* frequentiores definiisse, omisisse abstrusiores. Hanc sententiam irridet *Albertus* hoc

nexus argumento: De quo dicitur definitum, de illo etiam definitio: Sed ultima illa differentia affirmatur differentia, & est vera differentia, nec tamen definitio secunda *Porphyrij* ipsi competit: Ergo legem definiendi *Porphyrius* violavit, cum scilicet definitionem suo definito angustiore constituerit. Si enim vera esset definitio, omnibus differentiis competere deberet. Secunda opinio eorum est, qui statuunt duplicem differentiam, simplicem & compositam: nam quæ genus componit, simplicem esse dicunt, quæ ultimam speciem componit, eam compositam differentiam esse perhibent, ita ut non sit una speciei ultima differentia, sed multæ simul conjunctæ & copulatæ. Quæ igitur sunt simplices differentiæ, illæ de differentibus specie affirmantur, & cum hæ tantum differentiæ nomen mereantur, jure quoque optimo à *Porphyrio* tantum definiuntur. *Petrus Fonseca* quæst. 17. in cap. 18. lib. 5. *Metaph.* ita eorum sententiam refert, quod scilicet hæc distinctione posita inter differentiam simplicem & compositam omnes quidem differentias simplices in definitione illâ comprehensas dixerint, siquidem nulla earum cum specie ullâ infimâ reciprocetur. Compositas autem, quæ cum speciebus infimis recurrunt quemadmodum veræ differentiæ dici non possunt, sed verarum conjunctiones, ita meritò in ea definitione non explicarunt. Hæ sententia, præterquam quod ab *Alberto* refutetur, etiam in eo errat, quod ultimas differentias tantum compositas affirmat, & nullas differentias ultimas simplices esse concedit, quod apertissimè falsum esse *Fonsæa* multis rationibus probat. Quælibet enim species certum habet gradum essentialem, sibi proprium, propter quem est in aliquâ serie prædicamenti, & ab omnibus alijs speciebus & individuis distinguitur: Sed gradus illi essentiales sunt indivisibiles & simplicissimi. Siquidem esse naturâ & essentiâ, est indivisibile. Ergo quoque differentiam,

quæ

quæ gradui huic respondet, simplicissimam & indivisibilem esse oportet. Deinde species infimæ habent certas proprietates ex naturâ fluentes: Ergo etiam differentias infimas, quæ cum illis convertuntur. Verùm si hoc conceditur, differentias infimas esse simplicissimas oportet: tum quod infimas species constituent, tum etiam quod unius proprietatis, quæ unius est speciei, sit effectrix. Porro etiam ex analogiâ formæ & differentiæ illud manifestè apparet: nam quælibet forma specifica, quæ est simplicissima, constituit speciem rei naturalis: Ergo quoque differentia simplicissima speciem constituet aliquam. Et quemadmodum eadem forma non est in potentiâ diversarum specie materiarum; sic quoque differentia non est in potentiâ diversarum specierum. Denique quemadmodum unitas, quæ numeri quodammodo forma est, simplicissimum quid est, & numerum diversum efficit: Ita quoque teste *Aristotele* 8. *Metaphys.* capite 1. formæ sese habent rerum naturalium: & per consequens etiam differentiæ, quæ formis rerum respondent. Hinc ergo apparet, quid sit sentiendum de argumento illo, quo hæc opinio innicitur. Producit enim *Porphyrj* autoritatem, qui hominis differentiam constituit non rationale tantum, sed rationale mortale. Vnde vult evincere, sic in omnibus definitionibus essentialibus necesse esse combinationem plurium differentiarum. Nam præterquam quod mortale tantum accidens sit generale & commune, rationale etiam falso & ethnico more pro generali & generica differentia à *Porphyrjo* adducitur. Statuit enim ille, nescio quos Deos & angelos corporeos & rationales, & proinde ad differentiam illorum animalium rationalium, quæ sunt immortalia, addit vocabulum mortale in definitione hominis. Nihil itaque hæc sententia vel efficit, vel probat.

Plura argumenta huius sententiæ, apud *Fonsecam quæst.* 17. *supra allegata* videantur, cum refutationibus eorundem.

Tertia opinio ait, *Porphyrii* definitionem omni differentię competere, nam sensus eius est, inquit, ut possit de multis specie differentibus prædicari, quāvis reverā non nisi de unā specie prædicetur. Vnde licet sint aliquæ species ultimæ, quæ in unā specie reperiuntur, possunt tamen in pluribus cerni, nec illis repugnat in pluribus esse, quod autem in una sint tantum, id à materia oritur. Hanc opinionem ex *Avicenna* recitat *Albertus*, eamque refutat, nam si species ultima non potest deduci in plures formas seu species, ergo nec differentia, quæ eam constituit.

Quartam opinionem ex eodem *Avicenna* recitat *Albertus*, qui ait hunc esse sensum definitionis, differentia dicitur de differentibus specie, id est, quæ differunt inter se specie, diversa sunt differentiā, sicut cum dicimus, omnes homines gladio feriunt, volumus intelligere, omnes homines gladio ferire, ita *Porphyrius* ait differentiam dici de specie differentibus, id est, quæcunque specie differunt, ea differentiā differre, quamvis non omnia specie differant, quæ differentia dicuntur. Hæc explanatio propterea meritò rejicitur, cum definitio debeat esse perspicua & non tam abstrusos sensus habere.

Quinta opinio est *Alberti* desumpta ex *Avicenna*, *Alpharabio* & *Averroë*, ubi asserit, definitam hinc esse veram differentiam à naturā differentia veræ non deficientem. Veræ autem differentia proprium est ut de multis specie differentibus affirmetur.

Ultima vero à differentia proprietate degenerat. Tres enim sunt actus differentia, ut supra dictum est, genus dividere, speciem componere, eamq; ab aliis discernere. Quorum priores nec duo, vel etiam nulli scilicet actus differentia ultimæ competant. Hanc sententiam *Caietanus* ait esse falsam, nam diffe-

sententiæ ultimæ conveniunt ea, quæ sunt differentiæ propria, dividere genus & constituere speciem: Ergo inquit, quod sit vera differentia ultima & licet aliquid addat ultimæ speciei, tamen hoc non destruit naturam differentiæ.

Sexta opinio est *Caietani*, qui inquit, differentiæ ultimæ, quatenus differentia est, non repugnare, si de multis affirmetur formis. Vnde definitio *Porphyrj* ita est intelligenda, differentia est, quæ de multis affirmatur formis, id est, cui quatenus differentia est, non repugnet de multis formis dici. Hoc etiam ultimæ differentiæ competit. Quamvis enim, quatenus ultima est, de formis affirmari non possit, tamen hoc ei adest, quatenus differentia est. Verum hæc sententia *Caietani* à *Fonseca* satis firmiter refutatur: quælibet enim res debet definiri non per ea, quæ ipsi non repugnant, sed per ea, quæ ipsa sibi per se vendicat. Nam si modus definiendi res per ea, quæ illis non repugnant semel admittatur, sursum omnia deorsumque miscantur, necesse est, & sic brutum poterit definiri per definitionem hominis & homo per definitionem bruti, quia illis hoc non repugnat.

Verùm de his sit prima conclusio, *esse differentias aliquas ultimas*, quod probatur primò authoritate *Aristotelis* & *Averrois* in 7. *Metaph.* cap. 17. ubi inquit, differentias ultimas cum specie reciprocari & commutare vicissim, id est unum non latius patere, quam alterum. *Aristoteles* in libro prædicamentorum inquit, diversorum generum & ubi alterum non est collocatum sub altero, diversas esse specie & naturæ differentias. Ergo una differentia diversas species constituere non potest. Addatur *Porphyrus*, qui in conferendis prædicabilibus ait, sæpè differentiam in pluribus speciebus conspici, qui vero SAEPE dicit aliquid evenire, illud interdum non evenire idem

concedit. Deinde ratione probatur, nam si non iunt differentia ultimæ, fateri oportet, vel in differentiis esse progressum in infinitum, vel species diversas & ultimas seu specialissimas inter se diversas non esse. Species enim ultimas, ultimas quoque differentias habere necesse est. Si ergo negantur ultimæ differentia, negantur quoque ultimæ species esse diversæ. Deinde si nulla esset differentia ultima, nec homo haberet differentiam, quod falsum est, cum vis ratiocinandi in nullam aliam speciem conveniat.

Secunda conclusio: *Porphyrus hoc loco non definit differentiam ultimam, licet ultimam esse sciret, ut ex præcedentibus probatum est, cuius rationem aliqui assignant, quod differentia ultimæ ignotæ sint & minus usitatæ. Porphyrus vero in introductione suas res notiores tantum & usitatiores persequi voluit. Fonseca has duas rationes reddit. Primò quia specialium differentiarum minor est usus in definiendo & disputando: sæpius enim de subalternis speciebus, quàm de infimis differunt Philosophi, quòd infimæ vel ipsis sensibus ferè sint notæ. Deinde quia tales definitiones differentiarum attulit Porphyrus, quales apud veteres Philosophos reperit, inter quas verisimile est, invenisse eam, quæ differentiam de pluribus specie differentibus prædicari dicebat, quacunque ratione ab ea speciales differentia excluderentur.*

Interim tamen observandum, posse hanc definitionem *Porphyrus* reddi generalem, ita ut omni differentia tam genericæ, quàm specificæ conveniat, si tantum duo vocabula ex hac definitione eximantur, scilicet specie differentibus, & ita efferatur, DIFFERENTIA EST, QUÆ PRÆDICATUR DE PLVRIBVS IN QVALE QVID. Illud enim DE PLVRIBVS scilicet, tam species quàm individua sub se comprehendit, iisque applicari potest

Verum an hæc sit tamen vera definitio, an potius descriptio quædam, ex primo notabili satis apparet.

Tertiò notanda est hæc quæstio, *an sint nobis differentie substantiales & quidem specificæ notæ, an verò nullam habeamus & cognoscamus.* De quo sciendum, omnes ferè philosophos concedere, esse nobis differentias aliquot notas, verum aliqui eas tantum generales volunt, ita ut nullam differentiam specificam nobis notam esse affirmant.

Esse nobis notas differentias Eccius testatur, qui decem enumerat, corporeum scilicet, animatum, sensitivum, rationale (quæ differentie conceduntur ab omnibus) deinde intellectuale secundum aliquos tantum, materiale secundum *Occam*, incorporeum, inanimatum, insensitivum, irrationale, communiter contra *Marsilium Ficinum*, qui cum quibusdam philosophis veras differentias hæc esse negat; quia, ut aliqui dicunt, hæc sunt tantum privativum quid; sed vera differentia, quæ est constitutiva speciei, debet esse positivum quid. Ultimas autem differentias esse nobis notas *Burleus*, *Javellus* & alii acriter oppugnant: nam licet, inquit, Adam Protoplastes in statu integritatis ultimas differentias rerum cognoverit, & proinde omnibus animalibus nomina indiderit, quæ ex ipsa rerum natura & essentia petita sunt, atque ita formas rerum ipsas graphicè depingunt & exprimunt, sicut hac de re Eusebius libro 11. de præparatione Evangelica videri potest; tamen post lapsum ita notitiam illam excellentem amisit, ut jam nullus homo specificas rerum differentias intelligat, propterea etiam nullas nos habere definitiones essentielles concedunt, sed propria vel accidentia communia pro veris differentiis sæpè usurpamus. Proinde etiam *rationale*, quod tamen nobis videbatur maximè esse differentia specifica hominis,

etiam Angelis commune esse aliqui affirmant, cum & illi rationales sint dicendi. Huic consentit etiam Iulius Scaliger exercitatione 101. ubi inquit: In magno periculo versamur, ne ullam veram teneamus definitionem, ne nostra scientia repat humi per tenebras circa sola accidentia, formæ autem essentiam latere nos, quemadmodum & alias multas ac fortasse omnes. Item exercitatione 307. nego tibi ullam esse formam nobis notam plenè & planè, nostramq; scientiam esse umbram in sole. Formarum enim cognitio est rudis, confusa, nec nisi per περισώφεις id est, circumstantias, neq; verum est, formæ substantialis speciem recipi in intellectum, non enim in sensu unquam fuit, in communi igitur natura vagamur notionum, eique addimus, quantum fert captus voster.

Alii verò differentias quàm plurimas específicas esse nobis notas contendunt, propterea *Laurentius Didycæus*, & alii Neoterici præter rationale, quod differentiam esse specificam multis evincunt, & plures formas ac differentias nobis esse notas contendunt. Rationes addit *Didycæus*, nisi enim formæ ac differentię rerum nobis essent notæ, nullas haberemus essentielles definitiones, quod est expresse contra *Aristotelem* & contra communem doctrinam, quæ essentielles rerum definitiones concedit. Deinde si nulla forma nobis esset nota, nullam haberemus scientiam: Scire enim, est rem per causas cognoscere, in quibus potissimum locum obtinet forma. Quare concludit *Didycæus*, quod formæ rerum nos non lateant, sed possumus habere earum notitiam, ita tamen, ut oporteat nos illarum rationem quasi animo venari ex designatione & consideratione conditionum & proprietatum, quæ in quâque re comprehenduntur, & circumlocutione quâdam describere: non enim omnes, ut rationale, unico vocabulo exprimi possunt. Tale est verbi gratiâ, si dicam, auri formam esse illud ipsum,

ex quo est tanta gravitas, tanta densitas, tales partes, illa mixtionis ratio, talis color, fulgor, effectus, & alia quæ in auro inveniuntur. Huc etiam facit *Simonis : inæonij. Didycæi* & aliorum opinio, quæ formas rerum omnium accidentia esse volunt, exceptis animalium formis secundum aliquos : secundum aliquos tamen hominis forma tantum. Quod probat *Didycæus*, quia non per se subsistunt & quia sunt temperamenta seu $\kappa\rho\acute{\alpha}\sigma\epsilon\iota\varsigma$ seu qualitates ipsarum rerum. Denique *Andreae Cesalpini* opinio accedat, qui *lib. 1. quæstio. peripateticar. cap. 5.* demonstrat, differentias substantiarum, quæ $\tau\acute{o}\tau\acute{\iota}\ \acute{\eta}\nu\ \acute{\epsilon}\tilde{\iota}\nu\alpha\iota$, seu ipsum esse substantiarum explicant, ex omnibus prædicamentis peti posse. Rationem addit, quia differentiæ non continentur in substantijs, sunt enim contrariæ *10. Metaph. 13.* Substantiæ verò nihil contrarium tum in prædicamentis, tum *1. physic. & 5. phys.* Quare in qualitatibus prædicamento. quod etiam *Nominales* plerique omnes volunt, tum etiam in alijs prædicamentis constitutæ erunt. Addit auctoritatem *Aristotelis 8. Metaph. context. 5.* ubi *Democritum* reprehendit & arguit insufficientiæ, quod tantum ex tribus generibus differentias sumebat, & vult addi multa alia genera.

Sed de his rebus conclusio fir, notas esse nobis differentias ultimas, licet non à priori : tamen à posteriori, id est, ex effectibus & reliquis circumstantijs, & licet non ipsam essentiam formæ per se intelligamus, dum per se in sensu non fuerit, tamen à posteriori vel etiam per suum contrarium aut analogum, eas cognoscimus, & licet semper non unico vocabulo eas efferre possimus : tamen pluribus vocabulis eas circumloqui possumus : Atque ita reconciliandæ inter se sunt hæ opiniones.

Ad *Burleum & Favellum* in specie quod attinet, in prædicamenti notabili satis sunt refutati & *Favellus lib 7 quæstio. 6. Metaph.* sibiipso contradicit & con-

trarius est, dum nullum accidentarium in essentielles definitiones ingredi posse contendit, & nihilominus essentielles definitiones esse concedit; & quod rationale negent veram esse differentiam hominis, quod & angelis competat, illud falsissimum est: Soli enim homini competit ratiocinari, siquidem ratiocinari fit cum discursu, ut definit id *Petrus Fonseca quest. 17. sect. 2 cap. 28 lib. 1. Metaph.* Item *Thomas Aquinas in questionibus disputatis quest. 8 artic. 15 ex Dionysio Areopagita*, quod scilicet rationalis vocabulum denotet gradum intellectivum cum naturali discursu & cogitationis ministerio: sed tale quid in angelos non cadit, non enim cum discursu aut cogitatione intelligunt; siquidem illis instrumenta seu organa defunt.

Quartò breviter & illud notandum, unde differentia sumatur: Aliqui enim, cum in quolibet re duo sint, unum materiale, alterum formale, ex utroque differentiam peti posse docent, cuius sententiæ est *Wilhelmus Occam*; dicit enim hominem ab angelo differre, non tantum forma; sed etiam materia, cum homo sit corporeum quid: Angelus vero incorporeus.

Alij verò non tantum à duabus rebus seu partibus rerum, sed à quatuor rebus desumi posse differentias docent: Vel à materia quando res simplices comparantur cum compositis, verbi gratiâ, sicut homo differt ab angelo. Secundo à forma, quando scilicet compositum comparatur ad aliud compositum. Tertiò à toto composito interdum differentia desumitur, quando totum compositum comparatur ad res simplices, quia tota res composita tam materia quam forma differt à re simplici. Quartò denique, quando sumitur a re tota in rebus scilicet simplicibus: verbi gratiâ, quando angelus ad angelum, vel angelus ad D E V M confertur & cum eo comparatur. Communis verò sententia est, omnem differentiam sumi à for

mâ rei, vel à formali rei ratione, ut nos definivimus differentiam, vel à gradu perfectionis, ut loquitur *Thomas Aquinas*: Et differentiam potissimum sumi à formali rei ratione indè apparet, quod nihil distinguat nisi actus, teste *Aristotele 7. Metaph.* id est, nihil facit ut res ut à re differat, nisi actus, id est, formalis rei ratio. Hinc quando corporeum & incorporeum differre dicuntur, tunc corporeum tanquam formale quid concipitur, & sic angeli quoque ab angelis differunt seipsis: Sunt enim formæ quædam simplices, tū & accidentia à seipsis quodammodo differunt per se ipsa, cum sint & illa formæ quædam, licet plerumque in definitionibus accidentium differentia à subiectis sumantur, quibus inhærent, & à causâ illâ inhærentiæ, quæ præcipua pars definitionis est, quemadmodum *Jacobus Zabarella lib. 4. de Methodis cap. 14. & lib. 1. de demonstratione cap. 2.* demonstrat. Quamvis illi *Rodolphus Goclenius* absque ratione tamen contradicat, parte secunda problematum quæst. 8. Nec existimandum est, differentiam semper esse partem realem, quæ materiali respondeat, aliàs nullas haberemus rerum separatarum definitiones, quod est contra *Zabellam lib. 1. de demonstratione cap. 20.* Tum etiam sequeretur, quod substantiarum definitiones non haberent partes, quod negat *Javellus lib. 7. 2. Metaph. quæst. 15.* Itaque quando ex differentiâ & genere species componi dicitur, id non physico & crasso modo intelligendum est, sed de compositione Logicâ, quæ in mente consistit & absolvitur.

Thomas Aquinas originem differentiarum *Opusc. 48. cap. 4.* ad hunc fermè modum declarat, quod scilicet, in formis & Entibus sint gradus quidam formales, quorum unus sit perfectior altero, & quidem duplices: alij substantiales, alij verò accidentales, & quòd gradus illi ita sese habeant, ut in plures res sint dispersi, & in aliquibus rebus plures, in aliquibus verò pauciores inveniantur. Sic verbi gratiâ primus

gradus rerum potest vocari ipsum E S S E ; alter verò esse *substantiale quid* : tertius esse *rem inanimatam & substantiam inanimatam* : quartus etiam *animatum* primo gradu vitæ, scilicet animâ vegetativâ : quintus esse *sensibile quid* : sextus esse *rationale quid*. In hisce gradibus accidentia primum gradum obtinent, scilicet ipsum esse : Res inanimatæ, priores duos : Plantæ tres priores gradus : Bruta quatuor : Homo omnes. Cum verò res aliqua confertur cum altera & conformitas quædam, iidemque gradus perfectionis inveniuntur in illis rebus inter se collatis, tunc genus inde sumitur : Si verò difformitas quædam apparet, ita ut res aliqua habeat gradum perfectionis, quem altera non habet, tunc inde differentia oritur, verbi gratiâ, si plantam cum homine confero, tunc plantam & hominem hos habere gradus Entitatis seu perfectionis invenio, scilicet ipsum esse : deinde esse substantiale : tertio esse animatum quid & quidem anima vegetativa. Inde commune quoddam genus, scilicet animatum, desumo, quod tam homini quàm plantæ convenit : Sed differunt & habent magnam difformitatem in eo, quod homo adhuc duos gradus, scilicet esse sensibile quid, & esse rationale præter plantam obtineat. Ex hac igitur difformitate differentia constituitur inter plantam & inter hominem, ita ut quemadmodum genus sumitur à tertio gradu scilicet ab esse animatum : ita differentia sumatur ab ultimo gradu, scilicet à rationali in hoc exemplo proposito ; cuius ratio hæc est, quod illi gradus ita sese habeant, ut posterior semper includat priorem, & posterior tanquam formale quid ; priores verò tanquam materiale respectu posterioris & superioris considerentur.

Quinto observetur convenientia & disconvenientia formæ & differentiæ. Convenit in eo primò, quemadmodum in rebus naturalibus materia, quæ indifferenter sese habet ad omnia corpora naturalia,

per formam restringitur ad certam aliquam speciem: Ita quoque differentia genus, quod per se indifferens est & indeterminatum ad omnes suas species, ad certam aliquam speciem restringit, verbi gratiâ, animal quod indifferenter sese habet ad hominem, equum & asinum, per rationale ad hominem, seu ad illam speciem quæ dicitur homo: per hinnibile ad equum, per rudibile ad asinum restringitur. Secundò quemadmodum non solum materia, sed materia & forma dant esse rei, & materia quidem esse simpliciter, forma autem esse tale, ita quoque non tantum genus, sed genus & differentia dat esse speciei, genus quidem simpliciter, differentia verò talem speciem & non aliam constituit. Tertiò quemadmodum forma simplex aliquid est respectu totius compositi, ita differentia respectu speciei. Quartò sicut una forma non habet respectum ad omnem materiam secundam, præsertim quæ iam per aliquam formam ad certam speciem fuit determinata: Ita nec differentia ad omne genus aut speciem respectum habet & potentiam. Quintò, quemadmodum in Physicis forma præstantior pars est, & quasi tota res ipsa; sic in Logicis differentia potior speciei pars est & quasi tota illius definitio, sicuti etiam tota definitio appellatur *ab Aristotele, Iacobo Zabarella teste*. Diversitatis membra hæc recenset *Tolerus*. Primò materia vel forma apud Physicos non claudunt per se totam substantiam, sed materia dicit unam partem, forma alteram: At genus & differentia unumquodque per se totam substantiam rei dicunt, sicut animal totam substantiam ex corpore & anima constantem, sic & rationale dicit, cum discrimine tamen suprâ à nobis in prima quæstione de genere allato. Ideoque *Thomas Aquinas* dicit *lib. de ente & essentia cap. 3*. Speciem non componi ex genere & differentia tanquam ex duabus rebus actu differentibus, sed tanquam ex eâdem re aliter & aliter intellecta. Secundò differunt, materia & forma in recto casu

prædicari non possunt de suis compositis, sed differentia potest, ut supra de genere satis ostensum est.

Ultimo loco observandum, quod hîc dicatur in definitionibus plerisque *differentiam prædicari in quale quid*, vel in quali essentiali. Ad id quod attinet, satis supra explicatum est, quid sit prædicari in quid & quæ conditiones ad illud requirantur.

Inde ergo intelligitur quod differentia in quid prædicetur, quia est de naturâ rei & quidem forma ac forma totius, sed cum non per modum quiditatis dicatur & significet, sed per modum qualitatis, quod inde est, quod formam diximus dare esse non simpliciter, sed esse tale, & non per modum substantivum, sed adiectivè de suo subiecto efferatur, ideoque in quale dicitur, secundum rem quidem & esse prædicatur in quid, secundum modum verò non in quid, sed in quale.

Corollarij loco & hoc observabis, triplex esse quale, aliud generis, quod ipsum genus qualificat & determinat, & est ipsa differentia; deinde quale speciei, quod est ipsum proprium: tertio quale Individui, quod est accidens commune.

PROBLEMA III.

De ijs, quæ ad speciem rectè intelligendam attinere videntur.

CUr de specie hoc loco agamus, non opus esse iudicamus, ut multis rationem reddamus, id enim ex præcedentibus colligi potest. Partes siquidem si rectè intelliguntur, intelligitur & totum. Cum itaque Genus & species tanquam partes sese habent ad Logicam speciei constitutionem, facilius iam est

speciei

speciei tanquam totius intellectus. Ad speciei verò naturam dextrè intelligendam & explicandam eadem methodo ut in prioribus utemur.

Notandum itaque speciem varias significaciones obtinere, interdum enim significat formam seu pulchritudinem rei, quæ, *Augustino teste*, est membrorum cum suavitate coloris decentia. Quo pacto dici solet $\omega\sigma\omega\tau\omicron\nu\epsilon\iota\delta\text{ } \Theta\text{ } \alpha\epsilon\iota\omicron\nu\tau\upsilon\sigma\alpha\upsilon\upsilon\iota\delta\text{ } \Theta$ forma prima digna imperio: quem versum *Athenæus lib. 3. cap. 7. Euripidi* attribuit, *Stobæus sermone 62.* autorem incertum esse ait. Altera significatio est, ut dicatur species id, quod ponitur sub assignato genere. Atque has duas tantum significaciones ponit *Porphyrus*, cum interim multò sint plures. Species enim apud *Aristotelem* interdum ipsam rei formam denotat, interdum similitudinem rei, interdum illud, per quod sensus & intellectus cognoscitur, inde dicitur species sensibilis vel sensata species intelligibilis. Apud Grammaticos significat originalem dispositionem dictionum, ut *Iavellus* vocat, prout una ab altera dictione descendat, vel non descendat, verbi gratia, cælum, cœleste. Apud Rhetores pro dispositione vultus vel tristi vel læta sumitur. Apud Metaphysicos pro formâ exemplari, quæ idea etiam dicitur, non rarò usurpatur. Verum cum hæ significaciones vel sint obscuriores quàm ut possint percipi hoc initio Logices, vel certè ad propositum minus conferant: Ideoque à *Porphyrio* omittuntur, & solùm ista vulgaris speciei significatio adfertur, ex cuius similitudine sumtum videtur nomen Logicæ speciei. Vt enim forma hæc externa ornat hominem & distinguit ab alijs: Ita quoque species confusum & informe genus expolit, & speciendum (ut veteres loquebantur) nobis exhibet.

Species verò Logica variè definitur: *Porphyrus* tres definitiones assignat, quarum prior iam illa est dicta,

quod scilicet species sit id, quod ponitur sub assignato genere. Secunda est, species est, quæ generi subicitur. Quæ duæ definitiones parum inter se differunt, nisi dicatur in hac posteriori, rei potissimum, in priori nominis habitam fuisse rationem. Tertia: species est, de qua genus in quæstione quid est affirmat. Hæc definitio proprietatem universalis exprimit, quod est prædicari; & est communis, tum speciei subalternæ (ut vocat *Porphyrius*) vel mediæ, ut rectius appellari docet *Hospinianus*, tum etiam infimæ seu specialissimæ; & differt etiam à prioribus, quod speciem definiat, ut prædicabile, cum in prioribus definiatur ut subicibile. Hisce tribus generalibus definitionibus additur quarta, quæ est specialis & speciei infimæ competit. Species autem infima est, quæ multis & numero differentibus in quæstione quid est, attribuitur. Declarationem huius definitionis apud *Albertum Magnum Tract. 4 cap. 1.* Item apud *Javellum* & apud alios in Logicis invenies. Posset & ita describi species, quod sit illud, quod ex genere & differentiâ conflatum constet. Item quod sit natura multis individuis communicabilis. Verum hæ sunt potius descriptiones & κατὰ γράφαι Græcis appellatæ, quàm veræ definitiones. Atque ita videre est simul, quomodo *Porphyrius* adversus *Ramum* excusetur, qui eum propterea reprehendit, quod plures definitiones unius rei assignet contra *Aristotelis* præceptum 6. *Topic.* Vanam esse cuiusque rei definitionem, non plures. Illud enim *Aristotelis* dictum de definitionibus essentialibus, non autem descriptionibus est intelligendum. Nam ut una est rerum essentia, sic variæ sunt rerum affectiones.

IOHANNES HOSPINIANS ita definiri posse existimat, quod species sit nomen commune, quod de individuis quoquo modo dici natum est in quæstione, quâ rogari solet, quid res sit. Ad eun-

dem fermè modum & P H I L I P P V S M E-
L A N C H T H O N definit, quod sit nomen commu-
mune proximum individuis, de quibus prædicatur in
quæstione quid sit. Quæ duæ definitiones (si modo
hoc nomine appellandæ, cum rem non ex essentiali-
bus definiant, sed ex prædicari, quæ est affectio & pro-
prietas quædam) speciem specialissimam seu infimam
tantum definiunt, non autem speciei omni compe-
tunt. Crellius itaque triplicem definitionem ad-
fert. Prima, species est simplex & communis quæ-
dam natura subordinata generi, de quâ genus prædi-
catur in quæstione, quid sit. Hæc definitio tam infi-
mæ quam mediæ speciei convenit. Additur altera:
species est simplex suisque individuis omnibus com-
munis natura, de quibus prædicatur in quæstione,
quid sit. Vtraque definitio præterquam quod rem
non ex essentialibus sed ex adventitiis definiat, etiam
falsò naturam loco generis ponit. Prædicabilia e-
nim non sunt ipsæ naturæ, sed sunt instrumenta quæ-
dam Logicæ & secundæ notiones, quæ rebus seu na-
turis ipsis seu primis intentionibus applicari debent.
Rectius itaque species definiri posse videtur, quod
species sit secunda intentio, naturam Entis perfectam
& genere proximè inferiorem denotans. Vbi se-
cunda notio loco generis iterum ponitur ut & in
prioribus prædicabilibus. Differentia autem ex na-
turâ substratâ sumitur: natura verò in specie sub-
strata est Ens perfectum, seu talis aliqua natura
Entis, quæ per se perfecta est & integra, per il-
lam etiam species ab omnibus aliis prædicabilibus
differt, à genere, quod naturam quidem etiam de-
notat, sed potissimum materialiter à differentia
differt, quia differentia naturam rei potissimum
formaliter denotat. Verum specifica natura vel
quæ speciei subternitur, utrumque tam scilicet ma-
teriale, quam formale; atque ita perfecta Entis na-

tura est. Per illa verò vocabula quæ addidimus, quod illa natura, scilicet specifica, sit genere proximè inferior, relationem volumus indicare, quæ inter genus & speciem consistit. Vnde etiam fit, quod unum per alterum definiatur. Et complectitur hæc definitio omnem speciem sive sit media (ut IOHANNES HOSPINIANS vocat) sive infima : sive etiam ex illarum numero, quæ *μονοειδέα* dicuntur, ubi quælibet species in uno tantum individuo conservatur, ut sunt Sol, Luna, ignis, aer, &c. quod reliquæ definitiones non faciunt.

Hic verò quæstiones aliquot moveri possunt, quas iam breviter explicabimus, & quidem primò quæri potest : Num rectè in definitione speciei fiat mentio generis, & an unum rectè per alterum definiatur. Obstare enim videntur illa, primò, cum antea genus per speciem fuerit definitum : Hic verò rursus species per genus definiatur, circulus committi videtur, qui ab *Aristotele* maximè improbatur in definitionibus. Tum etiam videtur illa definitio eo nomine vitiosa, quòd obscurum per æquè obscurum definiat : nam genus æquè obscurum est ac species, & e contra, & licèt quis dicere possit, fieri hoc propterea, quod scilicet species per genus definiatur, quod sint relata quædam ; tunc sciendum, quod relatio illa inter genus & speciem non in unâ specie, sed in omnibus speciebus simul sumtis consistat : Ergo omnium specierum debebat fieri mentio, & non una species in singulari numero ; sed omnes species in plurali numero essent definiendæ.

Contraria verò & nostra sententia hoc fundamento nititur, quod rectè, quæ sunt correlata, unum per alterum definiatur, & id maximè in correlatis est necessarium : Correlatorum enim unum est esse, & cum sint quodammodo opposita, hoc habent, ut iuxta se posita magis elucescant. Sic pater per filium, filius per patrem, dominus per servum, servus per dominum
definitur.

definitur. Neque circulus ullus in hisce definitionibus committitur, quia hoc est esse Relatorum, ut esse unius omninò dependeat ab esse alterius, nec potest unum correlatorum intelligi, nisi simul intelligatur & alterum: Natura enim simul sunt & dato uno correlatorum, necesse est dari etiam alterum vel actu, vel potentiâ. Et licet interdum æquè videantur ignota correlata, tamen inclarescunt, quando iuxta se sunt posita, ut jam dictum est.

Denique genus & species sunt immediata & prima correlativa, non itaque opus fuit omnium specierum fieri mentionem in hac definitione, siquidem ista relatio consistit in unâ specie & genere, quia immediatè scilicet & primò genus ad speciem refertur, ut supra in problemate de genere tractatum est.

Sed hîc quæstio oritur, si genera & species relata sunt, quomodo species sit universale & prædicabile, nam si Genus refertur ad speciem, & quidem refertur ut superius, tunc species necessariò refertur, ut inferius, & cum in definitionibus tantùm essentialia exprimantur, de essentia speciei erit ut tantùm sit subijcibilis, quod si hoc verum est, tunc nec universale nec prædicabile erit dicendum, siquidem nec respectum ad inferiora obtinebit, neque de aliis quatenus prædicetur, considerari potest. Causam huius dubitationis *Avicenna* dedit, quia capite de specie dubitare cæpit, an species hoc modo dici possit universalis. *Albertus Magnus* tract. 4. cap. 1. cum *Alpharabio* omnino negat speciem, ut ad genus refertur, esse universalem. *Caietanus* ita hos duces sequitur, ut universale tantùm consecutione quâdam dicat sequi ad naturam speciei, atque adeo *Porphyrii* definitionem speciei infimæ, quæ de suis individuis affirmetur, non esse essentialem, sed tantùm adventitiam.

Hæc sententia, ad id quod attinet, quòd speciem esse in universali neget, propterea quòd ad genus referatur, apertissimè falsa est. Repugnat enim omnium Interpretum sententiæ, qui hæctenus quinque prædicabilia, præsertim si modum prædicandi respiciunt, concessêre, atque ita speciem nunquam ex numero universalium exemerunt. Nec latebat hoc argumentum *Caietanum*. Ita enim inquit: Remanet tamen hic difficultas una, propter difficultatem sui omittenda, quomodo dividatur universale in quinque universalia, si species ex eo, quod species est, non habet, quòd sit universale. Sit itaque nostra hac de re conclusio, quod species etiam relata ad genus, sit universale. Quæ conclusio quàm plurimorum auctoritate confirmatur & declaratur ita: Species una res est, sicut actio & passio unus motus, qui tamen ut ab agente proficiscitur, dicitur actio, ut verò à patiente recipitur, dicitur passio: Ita quoque una & eadem natura est speciei, quæ ut refertur ad genus dicitur species: prout verò refertur ad individua, dicitur universalis, & est una & eadem natura: quod si utrumque jungamus, ut scilicet dicamus, speciem universalem, tunc significabimus naturam generi ita substratam, ut tamen alia ratione sit universalis & ad multa referatur. *Caietani* verò sententia probari non potest; prius enim, scilicet naturâ, est, rem aliquam dici universalem, quàm speciem: sicut prius est, rem aliquam animal esse, quàm hominem: Ergo species dici non potest, nisi simul sit universale, sicut homo esse nequit, nisi sit animal. Ita etiam ut species subjicitur, licet non sit universalis, esse tamen species non potest, nisi sit universalis, quia non datur ulla species in rerum naturâ, quæ non sit universale. Quod confirmatur etiam inde, quod subjicitur generi proximè, id non potest esse singulare, aliàs idem esset subjectum generis & speciei proximum. Ergo erit aliquod communius singulari: sed commu-

nus esse nequit, nisi sit universale. Quod ergo species est & generis subiectum est, illud non potest non esse universale. Quod enim dicitur universale, refertur ad multa, species relata ad genus tantum subijcitur, id quidem concedendum est: Interim tamen non sequitur, quod species propriè non sit universalis, licet generi subjiciatur. Committitur enim fallacia à dicto secundum quid ad dictum simpliciter. Nam licet secundum relationem, qua ad genus refertur, non dicatur universale, referri tamen ad genus non posset, nisi generi immediate subjici posset, nisi esset universalis, aliàs genus immediate prædicaretur de aliquo singulari, quod omnium Logicorum testimonio falsum est. Deinde circa definitionem *Porphyrij* allatam, ubi species definitur, quòd sit, quæ de pluribus differentibus numero prædicatur in quæstione quid sit, multa obijciuntur à *Toletio*, *Doctoribus Coloniensibus* & aliis, eo fine, ut occasionem habeant ad naturam speciei eò meliùs declarandam.

Et primò quidem quæri potest, an hîc omnis species definiatur, an saltem infima? *Gregorius Bruxelensis* utrique speciei, tam mediæ quàm infimæ, eam competere asserit, hoc usus argumento: Si aliquid primò definitur & postea dividitur, tunc pro illo definitur, pro quo postea dividitur: Sed *Porphyrius* primò definit speciem, hac scilicet definitione recitatâ, & postea dividit in subalternam & infimam: Ergo in eâdem quoq; significatione, quatenus scilicet infimam & subalternam, comprehendit, à *Porphyrio* hîc definitur: Tum species subalterna æquè prædicatur de pluribus numero differentibus, quemadmodum species specialissima. Communis tamen opinio est, in hac definitione recitatâ solummodo speciem infimam, non autem subalternam vel mediam definiri, quod ex ipso *Porphyrio* probatur, qui expressè inquit: Verùm hæc quidem assignatio ipsius

erit specialissimæ speciei, & quæ tantummodo est species. Satis itaq; ex ipso autore constat, quam speciem definiri voluerit, & sic argumentum illud *Bruxellensis* nihil efficit: Autor enim satis suam mentem declarat, dum hanc *Bruxellensis* rationem refutat. Et licet subalterna species etiam dicatur de pluribus numero differentibus, tamen id non fit immediatè, sed mediatè, per species specialissimas. Itaq; talis obiectio produci potest: Definitio latior suo definito est mala: Hæc talis est. Ergo &c. Minor probatur. Competit enim generi, quod de omnibus suis Individuis, & ita numero differentibus prædicatur, verbi gratiâ, Plato est animal, Socrates est animal, Paulus est animal, &c. *Avicenna* cap 9. & *Caletanus* definitioni speciei particulam Solum adjiciendam esse dicunt: hæc enim ratione genus facile rejicitur, quod non solum de differentibus numero, sed etiam de differentibus specie prædicatur; & tunc controversia oritur, quò vocabulum S O L V M referri debeat, an scilicet coherere debeat cum vocabulo prædicatur, ut sit sensus: Species est, quod solum prædicari potest de pluribus numero differentibus, ita ut hæc ratione speciei tamen non adimatur, ut possit etiam subjici, sed saltè ne de iis, quæ plusquam numero differunt, dicatur: An verò vocabulum *Solum* determinare debeat illa vocabula *numero differentibus*, ut sit sensus; Species est, quod prædicatur de iis, quæ solum numero differunt. *Eckius* utramq; sententiam concedit. Alii verò ad hoc argumentum aliter respondent, & pro vocabulo S O L V M, vocabulum I M M E D I A T E addunt, ut sit sensus: Species est id, quod I M M E D I A T E de pluribus numero differentibus prædicatur, & sic genus etiam facile excluditur, quod mediantibus speciebus de individuis prædicatur, & licet *Albertus Magnus* nullâ additione opus esse putet, quia per se intelligitur, hic agi de prædicatione immediatâ & proximâ; tamen propter has dubitationes & obiectiones

melius excludendas commodius videtur, ut vocabulum aliquod five sit vocabulum *solum*, five *immediate*, five *proximè*, in definitione adjiciatur. Quod si verò dicas & adhuc urgeas, quòd & genus immediate de pluribus numero differentibus dicatur, nam mediatè dicitur de speciebus, species verò numero differunt, nam major distinctio semper includit minorem, siquidem illa, quæ genere differunt, differunt etiam specie, & quæ specie differunt, differunt etiam numero, sed non econtra. Ad id respondent *Dòctores Colonienses*, quòd tunc tam vocabulum *solum*, quam vocabulum *immediate* sic intelligendum sit, scilicet, species est, quæ prædicatur immediate de pluribus numero differentibus solum. Nobis tamen videtur per unicum vocabulum P R O X I M E, quòd nos in nostrâ definitione addidimus, hanc difficultatem tolli posse. Genus enim, quatenus genus, proximè de speciebus tantùm dicitur, siquidem primò ad speciem tantùm refertur, ut suprâ in problemate de Genere dictum est. Si verò quis & illud objiciat adhuc, hoc animal subjicitur proximè animali, & tamen natura humana, aut alia species, hîc non est media: Possum enim dicere, hoc animal est animal: Ergo genus etiam proximè de individuo dicetur. Ad quod sciendum, *hoc animal*, si solam vocem spectes, subjici proximè animali, quoniam non intercedit natura humana distincto nomine explicata, tamen res significata non subest animali, nisi per speciem humanam. Cujus ratio est, quòd genus non dividatur per differentias primò, nisi communes. At hoc animal dividit genus vel significat genus per differentiam individuum & singularem.

Porro objicitur & tale argumentum, quòd punctus, anima rationalis, & hujusmodi, dicantur de differentibus numero, & tamen non sunt species. Ergo mala est definitio speciei.

Avicenna teste *Alberto* cap. 4. tract. 1. punctum esse speciem affirmat. Quem etiam *Doctores Lovanienses* sequuntur, speciem enim aliam esse aiunt subjectam tantum, ut animal; quia si prædicatur de homine, non est amplius species, sed genus: aliam attributam tantum, ut punctum, Unitas, &c. aliam quæ utrumque habeat nomen, ut homo. Putant enim ad naturam speciei constituendam non necessario requiri rem absolutam & perfectam, sed quod satis sit, ut verè affirmetur de subjectis vel substratis suis. Sed *Avicennam* reprehendit *Albertus*, quem etiam sequitur *Caietanus*, & contendunt, illa non esse appellanda species, animam, unitatem, instans, punctum. &c. nam species est id, quod constituitur ex genere & differentiâ, ex his autem fit aliqua natura perfecta, quæ in rectâ Categoriæ serie collocatur. Dum igitur anima & similia non sint naturæ perfectæ, sed tantum partes veræ speciei, non dicuntur veræ species, sic punctus, unitas, &c. principium sunt quantitatis & specierum ipsius. Tum omnis species est vel infima vel media: Sed anima, instans, unitas &c. nulla harum specierum nec infima nec media est: Ergo nullo modo species dicendæ. A quo enim divisionis partes singulæ removentur, ab eo remove-tur & divisum. Interim hoc tamen observandum, posse hæc vocari communia attributa, quæ referant similitudinem speciei vel generis, licet non sit necesse ut propterea genus vel species dicantur, ut doctè admodum *Caietanus*.

Porro & illud objici hic solet, dari species infimas, quæ non prædicantur de pluribus numero, ut sunt Sol, Luna, Mundus, & omnes Planetæ & Elementa, Phoenix, Gabriel, Raphael, omnes stellæ, omnes Sphæræ cœlestes, & corpora omnia cœlestia &c. hæc enim ita sese habent, ut Sol de pluribus solibus dici non possit, cum non possent esse plures Soles, ratione materiæ, siquidem hæc seu mate-
ria

ria à totâ formâ Solis jam est occupata. Ad hæc respon-
dent *Doctores Colonienſes*, quòd ejusmodi species non
possint multiplicari actualiter ex parte materiæ, liqui-
dem tota forma in illis est recepta: possunt tamen in-
terim multiplicari ex parte formæ, & cum aptitudo
formam sequatur, itaque aptitudo de pluribus prædi-
cari potest, nec est necesse, inquiunt, ut hæc aptitudo
reducatur ad actum naturaliter. *Boetius* simpliciter
respondet *Porphyrum* hic definiisse eas species, quæ
frequentissimæ sunt, ejusmodi autem sunt, quæ plura
sub se individua comprehendunt. Obiter notandum
est, quòd homo, Sol, Phœnix, domus, triangulus, Ga-
briel, Chymæra & Deus differenter sese habeant ad
rationem specièi: nam homo prædicatur actu & apti-
tudine de pluribus: Sol prædicatur de pluribus nun-
quam actu, sed aptitudine tantum, & defectus ille
est ex parte materiæ Solis, & non ex parte formæ So-
lis. Phœnix prædicatur secundum successionem: Do-
mus triangularis prædicatur de pluribus secundum
potentiam: nam etsi non sit, fieri tamen possit ab ar-
chitecto quodam. Sic Gabriel prædicatur de pluribus
aptitudine ratione formæ, & ratione intelligendi:
nam cum intelligimus Gabrielem, intelligimus spe-
ciem, & cum intelligimus hunc Gabrielem intelli-
gimus individuum, siquidem per modum incommuni-
cabilitatis intelligimus: Chymæra prædicatur de
pluribus nec aptitudine, nec actu, nec potentiâ, sed
saltem secundum opinionem: quia Chymæra non est
vera specie Entis, nec esse potest, sed saltem nudum
figmentum & non Ens est. *DEVS* nullo modo est
species: nam licet sint tres personæ in Deo, unam ta-
men numero habent essentiam, & quidem *DEVM*
speciem dici non posse, vel unum ipecie, sed tantum
unum numero dici debere, præter *Fonsecam*, *Robertus*
Bellarminus *lomo 1. controversia. 2. generali lib. 1. cap. 3.*
demonstrat, quia *DEVS* est summum Ens: ergo et-
iam summè unus. Vnum enim est passio Entis &

proinde

proinde quò aliquid est magis Ens , eò etiam est magis unum. Item, quò quid habet E S S E perfectius, eò longius abest à non esse, & proinde à divisione, quæ est materia ad non esse. Ergo Deus non est unus specie, sed unus numero, nam hæc est maxima & summa unitas, quæ non est amplius divisibilis. Item D E V S est altissimus : Ergo non sunt plures altissimi. Sic Deus est principium primum : Sed plura prima esse non possunt, &c. de quibus ipse videatur *Bellarminus*.

Sed hic duplex disceptatio oritur. Primò, an Sol, mundus, planetæ, &c. sint species, an verò individua : & an Raphael ille angelus, & reliqui angeli dici debeant specie differre. Philosophi peripatetici species esse probant, tum quòd *Aristot.* 1. *de cælo* dixerit : Cælum universale est forma, hoc autem cælum forma est cum materiâ. Inde similiter de Planetis, de mundo & alijs argumentantur corporibus. Item singularia omnium Philosophorum consensu rejiciuntur à disciplinis : Sed de mundo, Sole, elementis, &c. tractatur in scientijs : Ergo non erunt individua. Minor probatur, quia de mundo, Sole, &c. in *Physicis* traditur.

Alij verò individua esse volunt, quia unus tantum mundus, unus Sol : Sed quicquid unum est, id singulare est. Tum quicquid sensibus occurrit, illud singulare esse oportet : Sed Sol, Luna, &c. sensibus occurrunt. Ergo sunt singularia & individua. Denique universalialia de pluribus prædicantur : Sed Sol non prædicatur de pluribus. Ergo.

Hæc *Goldenius* ita reconciliari posse putat, ut Sol, Luna, &c. sint singularia, quoad existentiam : esse verò communia, quoad communem conceptum. Verum facilius est responsio, ut discernamus inter Solem, Lunam, & inter hunc Solem, hanc Lunam. Nam quando Solem dico simpliciter, tunc naturam specificam denoto : quando verò dico cum *Aristotele* hunc Solem,

Solem, tunc dico individuum : Et sic apparet hanc posteriorem solutionem ex *Aristotelis* fundamentis etiam desumptam, & sic facile ad argumenta priora responderi potest, quòd scilicet unus sit mundus, quando scilicet hunc mundum considero, qui realiter existit, nihilominus tamen habet in sese naturam, cui non repugnat esse in pluribus. Sic videmus non Solem simpliciter aut Lunam, sed hunc Solem, hanc Lunam. Sic denique hic Sol non prædicatur de pluribus, interim tamen Sol est universale, & aptitudinem habet, ut si darentur plures Soles, æquè posset illis attribui, siquidem jam attribuitur huic Soli. Ad angelos verò quod attinet, an illi specie differant, *Scotus* cum *Thoma* contendit, & quidem contra *Thomistas* argumentatur. Omnis quiditas, quantum de se, est communicabilis, id nim ei non ratione imperfectionis, nec ratione perfectionis denegatur, siquidem & Deus licet perfectissimus sit, suam essentiam communicat personis : Ergo etiam Angeli, cum non sint imperfectiores reliquis creaturis, possunt suas quiditates communicare, & ita plura individua unius speciei existere. Plura argumenta *Scoti* vide in *Opusc. Thomæ Aquinatis, de Ente & essentia, apud Galetanum commentatorem*.

Thomas verò, & qui eum sequuntur, formas separatas, ut sunt angeli, specie differre ita probat. I. Quia carent principio distinctivo, id est materia carent, quæ *Thomæ Aquinati* est principium distinctivum. Illa enim numero plura sunt, ubi materia est, quæ dividi potest. Itaque etiam argumentatur *Thomas* : Quæcunque sunt eadem specie, differunt autem numero, illa habent materiam : Differentia enim, quæ ex forma oritur, speciei diversitatem introducit : Atqui Substantiæ separatae non habent materiam. Ergo quoque non numero differunt, sed cum sint nude formæ, saltem specie differunt angeli.

Deinde ex fine etiam argumentatur: Cur plura sint individua in aliquâ specie, scilicet propter corruptibilitatem, quia cum una species corruptibilium non potuit sub uno individuo conservari, quare plura individua ejusdem speciei produxit. Plura argumenta videbis apud Thomam Aquinatem in *questionibus disputatis de spiritualibus creaturis Articul. 8* Item *lib. 2. contra Gentiles quæst. 92. & 93. Apud Ferrariensem in eundem librum. Item in Opusculo de pluralitate formarum.*

Quòd verò jam de angelis, mundo, cœlo, elementis, &c. diximus, illud etiam de omnibus astris & cœlis dicunt, uti etiam de sphaëris cœlestibus, siquidem diversas habeant operationes & effectus specie differentes, aliæ enim scilicet stellæ humectant, aliæ exsiccant: Sed operatio naturam arguit, siquidem potentiarum actus est operatio. Vbi ergo operationes specie diversæ, ibi quoque naturas specie diversas esse oportet. Adde quod individuorum multiplicatio in eadem specie perveniat ob imperfectionem & propter materiam, quæ privationem habet annexam: Sed cœlestia corpora non sunt imperfecta, sed perfectissima, nec materia cœli privationem annexam habet teste Aristotele, nisi κατὰ τὸ θεῖον, id est, ad ubi tantum: Ergo ibi non sunt plura individua. Hisce & alijs rationibus peripatetici non pauci suam sententiam confirmant & inde concludunt, dari aliquas species quæ μοναδικαί appellantur & plura individua sub se non comprehendunt. Itaque in definitione Porphyrij dicunt hasce species monodicas non esse definitas; sed illas tantum quæ plura sub se individua complectantur: Aut certè si definitæ sunt, tunc illud, prædicari de pluribus, non de actu sed potentiâ est intelligendum. Verum ut de hac definitione Porphyrij dicam, quod res est, etsi ratione hac & alijs responsionibus salvari possit, premitur tamen interim hisce & alijs difficultatibus, quarum expertus est nostra

defini-

definitio, quam ultimo loco superioribus subiunximus: illa enim omnibus speciebus sive monadicæ sint, sive non, competit. Et licet contra hanc meam definitionem præcedens obiectio, quæ erat de puncto, animâ, instante, unitate, &c. objici posse videatur, tamen longè aliter res sese habet, quia ego definitio speciem, quod sit notio secunda naturæ Entis perfectæ, sed cum nec anima, nec punctus, nec instans, &c. sint naturæ Entium perfectæ, sed saltem principia naturarum perfectarum: Ergo illis mea definitio non competit. Et licet aliquis dicat, quod de multis nihilominus prædicentur: ad id ego respondeo, prædicari de multis, non esse de essentia universalium, sed esse saltem affectionem quandam, ut sæpissimè dictum est.

Porro hîc alia controversia inter *Ramum* & *Aristotelicos* oritur, an scilicet homo ab homine differat specie: & quod ita sese res habeat, videtur posse ex hac assertionem elici. Si enim animæ differunt specie, ut videmur concedere: Ergo anima Socratis ab animâ Platonis specie differet: Quod si hoc, etiam ipse Plato & Socrates specie differunt.

Ad hanc verò rem rectius intelligendam, sciendum, quod *Petrus Ramus* qui genus definit, quod sit totum essentiale suis speciebus, & speciem quod sit pars generis, ex hisce suis definitionibus rem totam peractam esse credat & se bellè demonstrare posse sentiat, Petrum, Paulum, &c. specie differre, quia homo est totum essentiale quid, & propterea genus, Petrus, Paulus sunt partes illius: Ergo species dicendæ. Confirmat porrò hanc suam sententiam Rhetorum & Poetarum quorundam testimonio, nimirum, Ciceronis, Quintiliani, Senecæ, qui hunc usum loquendi obtinent, & hominem speciem animalis & genus etiam Lucretij, Pauli, Petri affirmant. Subjicit Iureconsultorum autoritatem, qui Stichum & Pamphilum species appellant. Item qui dicunt in mutuo recipi non

eandem speciem sed idem genus. Denique *Aristotelis & Platonis* auctoritatem, qui hominem genus sapientissime dicunt. Rationibus etiam suam sententiam propugnat: nam Petrus, Paulus, formis essentialibus propriis differunt, cum quilibet suam formam habeat, per quam sit homo, neque fieri potest, ut detrahis omnibus accidentibus in Petro & Paulo una essentia remaneat, alias sequeretur omnes homines unum esse hominem, & hominem ab homine saltem accidente differre, imò nullum esse hominem nisi communem & Platonicum, reliquos esse tantum accidentia hominum. Neque accidentium concursus hoc habet, ut individua essentialia constituere possit, alias sequeretur illa individua essentialia esse accidentalia; forma enim dat esse rei & eadem natura est principia ti, quæ est principiorum. Item sequeretur substantiarum primariam causam esse accidens, & nescio quæ plura fingat absurda, quæ latius videbis apud ipsum *Ramum in animadversionibus in Organon Aristotelis lib. 3. cap. de specie.* Apud *Taleum in Dialecticam Rami cap. 27. lib. 1.* qui eandem Cramben sui *Rami* bis coctam proponit. *Ioannes Cramerus* etiam hæc argumenta contra *Didycæum* adfert: Primo quod sequeretur, si homo ab homine non specie differret, quod una esset anima omnium hominum, & sic Cæsar erit alter Nero sub alijs tantum accidentibus. Item omnes actus etiam mirifici non formæ individuae & essentiali, sed saltem accidentibus adscribendi essent. Nec persona potest homo singularis vocari, cum omnium hominum sit una essentia & illa quidem communicabilis, imò mysterium sanctæ Trinitatis hac ratione obscurabitur & non mysterium amplius erit, cum in illo similiter una sit essentia tribus personis communis & communicabilis. Plura apud eundem hac de re videantur in libello, qui à *Rudolpho Goclenio* est æditus sub hoc titulo *libri tres dissertationum philosophicarum de questionibus Logicis & Physicis*, ubi in examine 20. questionis *Tobias*

Andreas Halensis plura argumenta adhuc subnectit, quæ in medium omnia proferre non est nostri instituti.

Verum ad hanc Ramistarum assertionem quod attinet, apparet illos vel non intelligere Aristotelicos, vel illorum sententiam calumniosè interpretari. Nam quando illi dicunt, quod homo ab homine numero differat & non specificâ differentiâ, non hoc volunt, quod Ramistæ nugantur, quod omnium hominum una natura numero seu una anima numero sit, sed hoc volunt, quod sit una essentia specie in omnibus hominibus, & quæ individuis saltem illius unius speciei, non autem ipsis cum individuis aliarum specierum sit communis & proinde non negant, Paulum habere propriam suam animam, Item Petrum suam animam, sed hoc volunt, Petri animam non specificâ differentiâ, quâ scilicet ab equo vel asino differt, sed numericâ tantum potius differentiâ differre à Pauli & aliorum animabus. Illa enim, quæ specificâ differentiâ differunt, ita sese habent, ut quod uni competat, alteri omninò non competat. Specificæ enim differentiæ sunt oppositæ & suo modo contrariæ: Si ergo Petrus & Paulus differentiâ specificâ differrent, tunc sequeretur, ut si Paulus esset homo, quod tunc Petrus non sit homo. Item si Aristoteles fuerit homo, tunc Ramus non sit homo. Sit igitur hæc prima Conclusio: *Aristotelicos non negare, Petrum, Paulum propriam habere animam, & propriam suam etiam essentiam.* Altera, *Aristotelicos saniores, & qui contra Averroem sentiunt, affirmare, animam & essentiam Pauli unam esse non numero, ut sentit Ramus, sed tantum specie.* Quæ duæ conclusiones ex præcedentibus satis apparent, & apud omnes Aristotelicos in confesso sunt. Tertiò notentur argumenta, quibus probatur hominem ab homine non differre specie, neque etiam Petrum, Paulum, esse species specialissimas.

Primum argumentum, quæ specie eadem sunt, illa specie non differunt: Sed Petrus & Paulus sunt eadem specie; sunt enim individua eiusdem speciei, scilicet hominis: Ergo specie non differunt.

Secundum: Vbi una specifica differentia, ibi etiam una essentia specifica: Sed omnes homines habent unam differentiam specificam, quâ à reliquis brutis & animalibus omnibus differunt: Ergo unam & eandem essentiam speciei, licet interim numero differant: imò quod differunt, non specie differunt, sed saltem numero; aliàs non una essentia specifica in illis esset.

Tertium: omnis species est universalis sive sit specialissima, sive media: Si ergo Petrus, Paulus essent species specialissimæ, sequeretur, quod Petrus non esset quiddam singulare, sed esset universale.

Quartum: nullum universale, & per consequens nec species, incurrit in sensus, movetur, generatur, corrumpitur, &c: Sed Petrus, Paulus incurrit in sensus, generantur, corrumpuntur: Ergo non sunt species.

Quintum: quicquid est principium speciei, id non est ipsa species: Sed individua sunt principia specierum: Ergo non sunt ipsæ species.

Neque iam est difficile, ut ad ineptias Ramistarum respondeamus: nam quæ esset ista perversa ratio, Logicos & Philosophos Rhetoricorum scholas frequentare debere, & ex Topicis illorum, impropriâque locutione præcepta sua Logica, quæ debent esse instrumenta veritatis, conficere & confirmare. Potius hoc esset, ut Rhetores à Logicis discerent verborum proprietatem, & si Tropis utantur, intelligant, quomodo à Logicæ simplicitate deflectant. Tropos interim & figuratam locutionem non rejicimus, sed

Logicos sua præcepta ex Rhetorum consuetudine loquendi confirmare debere, omnino absurdum & inconueniens iudicamus. Deinde licet Iurisconsulti ita loquantur, Logici tamen Iurisconsultos ad suum Tribunal vocant, & cum illis non de facto, sed de Iure disputant, nam & illis hoc valet, legibus, non exemplis, iudicandum. Denique *Aristoteles* licet genus hominum vocet, imò ipsum hominem interdum genus, id vulgari consuetudine loquendi facit, multò verò aliter loquitur, ubi ex professo hac de re agit. Ita que nihil valent ea argumenta, quæ ex *Aristotelis* libris adducuntur, ubi non de Logicis, sed alijs rebus est sermo. Adde quod *Aristoteles* sæpè non ex propria, sed aliorum sententia loquatur. Ad rationes etiam facile respondetur ex superioribus conclusionibus : nam aperta calumnia est, Aristotelicos negare, Petrum habere propriam animam, Paulum etiam suam. Et cum deinde distinguant inter unum numero & unum specie, facile etiam absurda illa declinant, & tela *Rami*, quæ in eos movet : nam verum est, quod non maneat una essentia in omnibus hominibus detractis omnibus accidentibus, scilicet una numero; interim tamen manet una specie, nec & omnes homines sunt unus homo numero, sed habent tantum ἐνότητά unitatem specificam. Sic etiam non sequitur, fore nullum hominem, nisi tantum communem & idealem : nam detractis ab omnibus hominibus accidentibus, cuique sua forma & materia manet, & cum materiâ concurrat forma, quæ cum illâ coniuncta unum τὸδε τι constituit, atque ita prohibet universalem illam unitatem. *Plato* enim suam materiam & formam obtinet, *Socrates* etiam suam : interim tamen, si de convenientiâ Petri & Pauli loquimur, communem illos essentiam obtinere affirmamus : nam idem τὸ εἶναι obtinent, nec magis & minus in illorum naturâ reperitur, alias substantia magis & minus reciperet. Quod

itaque convenient, essentiâ specifica conveniunt; quod verò differant, non specie aut essentiâ specificâ, sed numero tantum & essentiâ numericâ differunt. Neque tamen interim sequitur, solis accidentibus Petrum à Paulo differre, quia etiam propriâ formâ & numericâ homines inter sese differunt, & licet *Porphyrius* accidentium congeriem ad individuorum discrimen cognoscendum introducat, id non facit quasi existimet, accidentia esse formam cuiuslibet hominis singularis: Sed ut ostendat, nunquam illa accidentia omnia, ut sunt: *forma, figura, locus, stirps, nomen, patria, tempus*, in diversis individuis reperiri; & quod perinde illa accidentia externæ & accidentales sint individuorum notæ, ac differentia. Sic quoque deinde ad *Crameri* obiectiones ex iisdem fundamentis respondetur: nam eodem errore dicitur, quasi Aristotelici statuant, hominem ab homine non animâ propria; sed tantum accidentibus differre. Sic quod deinde dicit, effectus individuorum non formis sed accidentibus fore adscribendos; facile inde diluitur, quod accidentia non statuantur formæ individuorum essentialia: sed cuilibet homini propria forma assignetur, quæ omnium operationum est causa. Porro rectè personæ vocabuntur homines, cum quilibet homo suam essentiam numero unam & proinde incommunicabilem obtineat, licet interim Petrus, Paulus, in se talem naturam habeant, quæ apta nata est, esse in pluribus, non quidem unitate numericâ sed tantum unitate specificâ. Sic denique mysterium Trinitatis nequaquam tolletur aut obscurabitur: essentia enim in Trinitate tribus personis non specie communis est, & una, sed saltem numero, quemadmodum contrarium accidit in hominibus, ubi essentia pluribus communis est una non numero sed specie, & tres personæ Trinitatis eam essentiam ita in se obtineant, ut non divisim

numero eam obtineant, aliàs sequeretur, quod tres essent essentia divina, sicut sunt tres personæ. Vnde quoque est, quod personæ individua non possint rectè appellari individua, licet aliqui Theologorum ita appellari doceant. Individua enim pro multitudine eorum & essentia multiplicationem introducunt. Nam quodlibet individuum totam essentiam speciei & quidem ab alterius individui numero differentem obtinet, ut ubi sunt plura individua, ibi sint plures homines & quidem totales atque distinctim. Sed tres personæ ita sese habent, ut totam essentiam divinam quælibet in se totam & divisim contineat, aliàs cum sint tres personæ Deitatis, tres etiam Dii essent statuendi. Deinde si personæ Trinitatis essent individua, tunc divina essentia de illis prædicaretur, ut de subiectis, nam ita individua sese habent, ut species individuorum de ipsis speciebus tanquam de subiectis prædicentur. Sed hoc fieri nequit, ut *Petrus Fonseca libro 5. capite 8. questio 5. secti. 1.* demonstrat, ubi inquit: Quanquam enim Deus dicatur de tribus personis divinis, non tamen de illis prædicatur, ut de subiectis: nam dici de pluribus, ut de subiectis, nihil aliud est, quàm prædicari essentiali prædicatione de pluribus, in quibus id quod prædicatur divisum sit & multiplicatum, quo pacto Deus non est in patre, filio & spiritu sancto, aliàs tres Dii essent statuendi. Porro omnia individua essentialiter continentur sub specie, quia ita definitur individuum, quod sit illud, quod totam naturam speciei participat, & ita sub specie continetur, ne in alia eiusdem naturæ tota dividi possit. Sed tres personæ non continentur sub essentia divinâ, sicut idem Fonseca docet loco citato: nam etsi prædicatione continentur, non continentur tamen natura & essentia, quasi essentias & naturas particulares habeant, sub divina essentia contentas; aliàs rursus pluralitas

Deorum introduceretur. Itaque unam & eandem essentiam numero illæ tres personæ obtinent, nec essentia personæ realiter ab aliis differt, sed saltem ratione vel virtute, ut *Fonsæca* loquitur, in Deo enim non est aliud & aliud, licet aliud & aliud. Denique cum individuum, ut jam dictum est, relationem ad speciem habeat, essentia verò in divinis non sit species, sed potius prima substantia, ut *Fonsæca loco citato* etiam demonstrat, quare personæ illæ Trinitatis non individua dici possunt, sed sunt & ipsæ substantiæ quædam primæ & singulares, ubi, ne quem modus loquendi offendat, Petrus *Fonsæca* dicit debere relationem addi, quod scilicet sint substantiæ primæ incommunicabiles, relativæ, &c. Et licet videatur Christum hominem individuum dici posse, cum teste *Capreolo & Paulo Sonzinate libro 3. sententiarum distinct. 3. quest. 3.* non assumfit humanam naturam universalem, sed singularem, tamen aliter refertur, non enim rectè & Theologicè dicere possum, Christum assumfisse hominem, sed saltem Christum assumfisse humanam naturam. Nam si dicerem Christum assumfisse hominem individuum, eo ipso inferrem, assumfisse personam humanam. Quare rectè quidem dico, Christus est homo singularis, sed non rectè dico, Christus est homo individuum vel individuus. Nam licet Christus sit singulare, tamen mox non sequitur, quod sit individuum, singulare enim latius quid est, quàm individuum, omne enim individuum singulare est, sed non omne singulare individuum, quemadmodum commune aliquid generalius est, quàm universale: Nam omne universale commune est (sicut *Averroes* comprobatur, ubi demonstrat universalia non esse substantias per hanc rationem, quod universalia sunt communia, communia autem non sint substantiæ): sed non omne commune est universale.

Ultimo loco quæri potest, quâ fiat, ut dum Angeli ab angelis differunt specie, quod angeli sint formæ, homo autem ab homine non differat specie, cum & ipse habeat animam, quæ sit forma separata, nam animam esse formam hominis, licet *Averroes* neget, tamen satis à *Jacobo Zabarella* libro de mente humana & à *Benedicto Pererio* libro 6 capite 21. de rerum naturalium principiis refutatur. Ad illud *Thomas Aquinas* Opusc. 48. capite 3. satis respondet, & primò quidem concedit, quod angeli ab angelis specie differant, cum sint formæ: Animæ verò ab animabus seu homines ab hominibus non itidem: siquidem animæ habent potentiam ad corpus informandum; Angeli verò minime. Ab hac ergo dependentia animarum ad corpus fit, ut angeli ab angelis specie differant, homines verò ab hominibus nequaquam.

PROBLEMA V.

De Individuo.

DE Individuo hic non agi, tanquam de prædicabili vel universali, ex superioribus, ubi de numero prædicabilium egimus, satis constat. Agimus enim hic tantum de eiusmodi prædicabilitate, quæ in prædicamentis sit, ad quam Individua non pertinent, neque propterea in classem prædicabilium recipi possunt: sed agimus hic de Individuo, quatenus principium quoddam est prædicabilium, & quatenus in arboribus prædicamentorum, in quibus ultimo loco poni solent, cognoscendis, aliquam utilitatem obtinent. Ad id quidem quod attinet, an scilicet ullomodo individuum prædicari possit, de eo satis superque *Toletus* agit, quo etiam nostros auditores remittimus.

Variæ Individui definitiones traduntur, *Aristoteles* enim definit lib. 1. cap. 5 περί ἑσμυνείας. Individuum

singulare est, quod non potest dici de multis. Porphyrius definit: Individuum est id, quod de uno affirmari potest. Hinc disceptatio, an individuum prædicari possit, ab Averroë mota est quæ multis à Toletò explicatur. Alio etiam modo Porphyrius individuum definit, quod sit id, quod ex certis proprietatibus constat, quæ in alio, quod differt numero, non reperiuntur. Hæc definitio perfectior perhibetur, quàm est Aristotelica, 1. quoniam Aristotelis definitio data est per negationem, quæ non docet, quid res sit, sed quid non sit: Hæc verò per affirmationem data est. 2. quoniam in hac continetur causa, cur non de multis prædicari possit, quòd scilicet istæ proprietates, quæ sunt in uno individuo, eadem in altero inesse nō possint, ac propterea individuū de alio vel aliis plurib. dici nequeat, nisi tantum de seipso. Philippus definit, quòd individuum sit nomen proprium, aut una res significata nomine proprio sub certa specie seu ostensa particula demonstrante. Hæc definitio tria membra complectitur. 1. dum inquit: Individuum est nomen proprium, definit individuum sub secunda notione, non tamen plenariè: grammatica enim potius est quam synonymica quædam notio, siquidem individuum apud grammaticos est nomen proprium. 2. definit idem individuum, quatenus est notio prima, vel res ipsa, & id quidem dupliciter, primò, ut res illa certo nomine proprio signatur: Secundò nudè definit individuum, quatenus particula demonstrante significatur, v. g. hic homo, hic equus. Id autem à Philippo propterea factum est, quòd individuum, tam variè definierit, siquidem varius usus est nominis individui, aliquando enim pro notione secundâ sumitur, & sic rectè definitur, & habet unam tantum definitionem universalem: Alio modo sumitur pro notione prima, & sic non rectè definitur, sed describitur, idq; variis modis, & pro vario eiusdem vocabuli usu; cuius Fortunatus Crellius sextuplicem enumerat. Aliud enim individuum est, quod

nomine

nomine proprio exprimitur, ut Petrus, Paulus.

2. Aliud cum vocabulum commune pronomine demonstrativo ad certam rem restringitur, ut hic homo, hoc album. 3. Aliud in dividuum vagum, ut

cum vocabulum commune aliquo quidem modo, imperfectè tamen, restringitur, verbi gratiâ: aliquis homo, aliquis equus. 4. Aliud individuum ex hy-

pothesi vel suppositione (ut vocant alii) ut filius Mariæ, id est, Christus, siquidem unicum filium Mariam habuisse cum Ecclesia Orthodoxa credimus. 5. A-

liud quando κατ' ἐξοχῶν certum aliquē designamus, vocabulo tamen communi, quod illâ ἐξοχῶν, id est, ex-

cellentiâ ad certum individuum restringitur, ut Philosophus pro Aristotele, Apostolus pro Paulo, Trojani belli scriptor pro Homero. 6. Aliud deniq; est,

cum περιφρασίῳ aliquem designamus, ut principem inter Poetas latinos si nomen, ipsum Virgili-um intelligo, vel etiam si Trojani belli scriptorem no-

mino, Homerum intelligo, licet rectius nostro iudicio istud ad præcedens membrum referatur, siquidem

plures, quàm ille unus, de bello Trojano scripserunt, ut sunt carmina Daretii, Phrygii & aliorum, inter quos tamen Homerus principatum obtinet & propterea

Trojani belli scriptor κατ' ἐξοχῶν nominari potest. *Iohannes Porretinus* omnia ferè illa significata habet,

alio tamen ordine, nam ita distribui à quibusdam docet 1. in individuum determinatum & vagum. Secundò determinatum in quatuor modos, primò no-

minatione, ut Socrates, Petrus: Secundò suppositi-one, ut filius Mariæ: Tertiò demonstratione, ut

hic homo: Quarto circumlocutione, ut cum ignora-mus nomen proprium alicujus, ipsum per accidentia circumloquimur, verbi gratiâ, homo proceræ sta-

turæ, rufus crinibus, simus naso. Hanc quidem defi-tionē ille non approbat, sed pro ea tria membra sub-stituit, quòd aliud individuum sit determinatum, aliud

circumlocutum, aliud deniq; vagum. Sed nulla ratione ille priorem divisionem suæ postponit. Ex his verò distinctionibus jam definitio Philippi melius intelligitur, cur scilicet per nomen proprium, item per rem nomine proprio signatam, item per rem pronomine demonstratam definierit, & vult ille determinatum, non autem vagum individuum definire. Potro *Johan. Hospinianus* *Aristotelis* definitionem retinet, *Crellius* verò *Porphyrij* alteram, quæ est, quòd scilicet individuum constet proprietatibus certis. Alii denique addunt hanc definitionem, quòd individuum sit subiectum simplex, quòd sub infimâ specie collocatur in rectâ serie Categoriarum. Hanc definitionem per omnia quidem admittimus, nisi quòd rem hîc magis, quàm secundam notionem, vel individuum logicum, hic definiri existimemus. Addimus igitur illam, *quod individuum sit secunda notio rem perfectam sub specie infimâ comprehensam denotans.* Hæc ratione, dum à nobis pro notione secundâ sumitur, non describitur saltem, sed definitur, & habet notionem secundam cum prædicabilibus communem, siquidem & ipsum vocabulum technicum seu logicum est. Reliqua, quæ differentiarum loco adduntur, individui logici essentiam exprimunt, quòd scilicet denotet ejusmodi res seu naturas, quæ in prædicamentis sub infimâ specie collocatur, unde habent, quòd sint indivisæ in se, & divisæ à quibuslibet aliis. Tum etiam quòd in alias res ejusdem naturæ ac perfectionis dividi amplius non possint, unde quoque individua dicta sunt. Posset etiam, si quis uberiores definitionem requireret, id in definitione inferi, quòd scilicet individuum sit nomen secundæ impositionis naturam perfectam sub specie infimâ contentam, & in aliam ejusdem perfectionis indivisibilem denotans.

Circa illam verò definitionem *Porphyrij* & *Crellij*, quòd scilicet sit individuum, quòd constet ex certis proprietatibus, quæ in alio subiecto non inve-

niuntur,

niuntur, pulcerrima quæstio moveri potest, an scilicet proprietates illæ sint differentia & propria individua constituentia, id est, an sint principia individuationis. Aliqui enim illud, & non vulgares Philosophi ex *Porphyrio* elicere conantur, cum enim ille hic definiat individuum: definitio autem rei essentiam explicet: Itaque de essentiâ individuorum esse videtur, ut ejusmodi proprietatibus, tanquam principiis quibusdam, constituentur. Autoritatem habet hæc opinio ex *Boetio*, *Damasco*, & *Avicenna* non exiguam, quibus addi possent *Simon Simonius*, *Didycæus*. Fundamentum præcipuum est; si enim individua non accidentaliter sed essentialiter differrent, sequeretur, quod individua specie differrent; & per consequens, Individua non essent, nam contradictionem involvit esse individuum & ab alio differre specie. Et hos auctores præcipuè *Ramus* insectari videtur, cum contra Aristotelicos disputat, & eos accidentia individuorum principia constituere docet. Sed ad hanc opinionem quod attinet, facile ea rejici potest; non enim *Porphyrus* hic verum individuationis principium manifestare voluit, sed saltem ὡς ἐν τύπῳ, ut *Aristotelis* verbis utar, per signa quædam individuationem describere voluit. Igitur hæc descriptio magis quàm definitio nominari debet, quia signa, non autem rei essentiam explicat.

Ad fundamentum quod attinet, negatur inde sequi, quod concludunt, nam licet essentialiter individua inter se differant non tamen mox specie differunt, quia illa saltem specie differunt, quæ habent formas oppositas, non autem quæ habent essentias proprias & singulares. Accedit & illud denique quod accidentia principium substantiarum nullo modo esse possint, neque ut sint, neque ut individua sint. Principium enim omne prius est suo principiato, sed accidentia priora esse substantiis, neque λόγῳ, id est, ra-

tione,

tione, neque tempore, neque generatione possunt, ut *Aristoteles lib. 7. cap. 7. Metaphys.* testatur; & collectio accidentium potest esse vel communium vel propriorum. Si propriorum accidentium, illa non individuum sed specierum sunt, qualia etiam cum naturis communibus reciprocantur: Igitur individuum naturam reddere non possunt. Si communia sunt illa accidentia, tunc illa naturas individuales non faciunt, sed præsupponunt. Insunt enim primò rebus singularibus. Plura fundamenta apud *Fonsecam lib. 5. cap. 6. questione. 1. in Metaph. Aristotelis* videbis.

Vt verò constet auditoribus, quid de principio individuationis sentire debeant, placet breviter aliorum sententias adhuc subicere, pleniorum intellectum & tractationem ad libros *Metaphysicos* rejicientes. Præter primam autem illam opinionem inventi sunt, qui accidentia non omnia, vel quod idem est, *ᾠθροισμα* collectionem omnium accidentium, sed quantitatem saltem esse individuationis principium statuunt. Quia natura specifica ideo secundum numerum multiplicatur, quia recipitur in multis & distinctis partibus materiæ: Sed multitudo & distinctio partium accidit materiæ propter quantitatem: Ergo quantitas est prima & præcipua causa individuationis. Verum hæc sententia ex eodem fundamento, quo superior, rejicitur. Nam quantitas consideratur vel ut terminata, vel ut interminata. Si interminata, indifferens est ad omnia individua: Ergo ea non constituit. Si terminata, tunc posterior est substantia composita. Omne enim accidens substantiæ posterius est. Si verò posterior est substantia, tunc non potest esse causa individuationis ejusdem, imò cum subiectum individuet accidens, quomodo fieri posset, ut accidens etiam subiectum individuet. Sed plura contra hanc opinionem apud *Benedictum Pererium lib. 6. de principijs naturalibus cap. 9.* invenies. Ad fundamentum idem respondet, formalem & intrinsecam rationem

nem multiplicationis corporearum rerum non esse à materia, sed à forma, quoad numeralem scilicet existentiam; effective quidem proficisci etiam ab agente; finaliter autem fieri, ut species corruptibiles per individuorum multiplicationem conserventur; porro subiectivè id fieri à materia; dispositivè tandem à quantitate. Vnde apparet quantitatem minimam vim in individuatione obtinere. Alij porro substantias corporales, imò omnes individuas fieri putant nullam ob causam positivam, sed tantum propter duplicem negationem, scilicet quòd sint indivisæ in se, & divisæ à quibuslibet alijs. Fundamentum sumunt à sufficienti enumeratione, siquidem nec materia possit esse causa individuationis, quia illa non est distinctio nis sed confusionis potius causa: Neque etiam forma, quia forma quatenus forma, universale est aliquid & communitatis potius quam singularitatis causa. Neque denique accidentia, ut ex superioribus opinionibus refutatis patet. Sed hæc opinio eo nomine refutatur, quòd non explicet illud, quod est causa & fundamentum individuationis, nam cum, teste *Fonseca & Archangelo Mercenario*, individuatō dupliciter consideretur: primò formaliter; secundo fundamentaliter; hæc sententia formale quidem explicat, sed non fundamentale. Formale enim individuationis nihil aliud est, quàm ipsa divisio, seu potius indivisibilitas, quod scilicet res sit indivisa in se. Fonseca adhuc duas alias opiniones refert, nimirum quòd alij statuant ipsam essentiam rerum esse earum individuationis principium, siquidem distinctio naturarum communium fiat per ultimum actum: Sed ultimus actus rerum est ipsa existentia: Ergo erit existentia illa causa distinctionis & per consequens etiam individuationis principium. Sed hanc refutat *Fonseca* inde, quia existentia, ut & determinatio ad hoc vel illud individuum, præsupponit individuorum distinctionem, non autem facit.

Alij verò statuunt omnes res esse individuas per se, communes per accidens, imò *Nominales* omnino frustra de hac re disputari dicunt, cum res omnes sint singulares & nullæ communes, nisi quatenus in conceptu consistunt. Huius sententiæ est *Guilhelmus Occam, Ioban Eccius & alij* sed satis contra illos apud *Fonsecam quæst. 3. quæst. 1. cap. 6. libri 5. Metaphys.* disputatur. *Scoti* deinde hac in re sententia est, quod principium individuationis sit hæcceitas, vel ut *Fonseca*, qui eiusdem cum *Scoto* est sententiæ, minus barbarè appellari putat, hæccitas, quam definit & explicat, quod sit differentia quædam positiva incommunicabilis primò, quæ adjuncta speciei constituat individuum: unde nec materia nec forma, imò nec hæc materia, nec hæc forma secundum illum potest esse principium individuationis, cum hæc materia & hæc forma aliquid præsupponant, per quod sint Individuæ. Inde ergo concludit primum & commune & universale omnibus substantiis, imò omnibus rebus principium individuationis esse illam hæccitatem. Membra suæ definitionis, seu explicationis potius, pluribus probat quæst. 5. cap. suprà citato. Verùm impugnatur hæc sententia à *Benedicto Pererio cap. 10. lib. 6. citati, à Jacobo Zabarella lib. de constitutione individui, ab Archangelo Mercenario in dilucidationibus peripateticis præcipue disputatione ultima.* Nam per illam differentiam, quæ adjuncta speciei constituat individuum, ipsam formam individui intelligit, aut aliam. Si eandem formam, tunc nobiscum convenit: si diversam statuit, tunc sequetur, quòd individuum non unam, sed duplicem habeat differentiam & formam. Et de illâ quæri potest, cum absque dubio aliam illam differentiam propterea introducat, ut formam individui reddat singularem, potest inquam, de illa quæri, per quod illa differentia reddatur singularis: Si per se redditur singularis, non illud etiam priori seu ipsi formæ condonat: Si per aliud

reditur

redditur singularis, fieri non potest, ut progressus in infinitum evitetur. *Thomas Aquinas in Opusculo de Ente & Essentiâ*: Item in lib. 5. *Metaphys.* & alibi putat principium individuationis esse materiam cum quantitate: vel, quod idem est, materiam signatam quantitate, nec est unius ipse sententiæ, interdum enim quantitatem determinatam, interdum indeterminatam intelligit, quam tamen contradictionem apparentem ipsius *Affectæ* tollere conantur. Vult autem *Thomas* quod materia cum quantitate coniuncta, seu certâ quantitate signata formam coerceat, & efficiat, ut individuum, seu substantia composita ex materiâ & quantitate signatâ sit distincta ab omnibus aliis eiusdem speciei, & sit indistinctum quid in se. Hanc sententiam *Thomæ* omnium plenissimè explicant tres illi præcipui *Thomæ*, *Capreolus in lib. sententiarum Petri Lombardi*, *Paulus Senzinas tum in Metaph. tum in Epitome Capreoli*, & *Caietanus tum in lib. de Ente & essentia Thomæ*, tum alibi. Apud hos autores huius sententiæ approbatio & explicatio videatur: refutatio verò apud *Mercenarium*, *Pererium*, *Zabarellam*, *Fonsecam*, *Iulium Scaligerum exercitatione 307. sect. 17*. Quorum tamen quidam ad dextrum sensum *Thomæ* sententiam interpretantur, *Fonseca* scilicet, & *Mercenarius*. *Mercenarius* hisce adhuc plures opiniones annumerat *Averrois* plus quam commentatoris, *Thurifani*, *Achilini*, *Zimaræ*, quorum sententiam refutat quidem, sed ut nobis videtur, omnino cum hac ultimâ sententiâ, quam iam producturi sumus, convenit.

Est verò ultima sententia *Mercenarij*, *Zabarellæ*, *Pererij* & *Scaligeri*, quod principium individuationis substantiarum seu individuorum, quoad substantiam, sit subiectum præcipuum & primum, ipsa forma, quæ hoc habet, ut sit individua seipsa & individuet etiam suum subiectum, si materiæ accedit, quæ materia in individuatione sese habet tanquam causa sine qua

non. Probat hanc sententiam *Pererius* uno argumento, quod ex duabus rationibus *Zimarae* sumptum est. Vnum & Ens convertuntur, & ab eodem unumquodque habet unitatem & distinctionem, à quo habet esse. Sed individuum substantiae materialis, cum sit compositum ex materia & forma, habet suum esse completum à materia & forma: Ergo ab iisdem habet unitatem & distinctionem. Sed principaliter compositum est Ens & unum & ab alijs distinctum propter formam, siquidem omnes concedunt, formam vel solam, vel certè principaliter ipsius esse rerum vel $\tau\omicron\ \epsilon\tilde{\iota}\nu\alpha\iota$ causam existere: Ergo unitas & distinctio individuorum principaliter est à formâ.

Vt verò hæc ultima sententia, quam veram iudicamus, aliquanto rectius intelligatur, hæ conclusiones notentur.

Prima: In individuo duo considerare possumus: primò substantiam individuationi subiectam: secundo ipsam individuationem: tum deinde individuationis duplicia etiam principia esse possunt, intrinseca scilicet, & extrinseca, quod si iam substantiam individuationi subiectam consideramus, tunc principium individuationis essendi per se individui minus principaliter concurrat. Hæ conclusio ex præcedenti argumento satis est probata.

Secunda conclusio: Si substantias corporales consideramus, tunc forma, licet sit præcipuum individuationis principium, non tamen simpliciter individuat, sed quatenus cum materia in unum $\tau\omicron\ \delta\epsilon\tau\iota$, id est, in aliquid concrefcit & quatenus hæc ratione inducit rei existentiam, determinando & actuando materiam, ut res a re distincta & separata fiat. Atque hac ratione formæ tum simpliciter, tum $\epsilon\nu\tilde{\nu}\lambda\omega$ id est, quæ est in materiâ, individuat, quoad substantiam subiectam attinet, rectè attribuitur. Ratio & fundamentum est; quoniam $\tau\omicron\ \epsilon\tilde{\iota}\nu\alpha\iota$ & quiditas rerum

principaliter in ipsa forma consistit quidem, interim tamen ad substantiarum compositarum quiditatem non tantum forma sed etiam materia pertinet, ut *Benedictus Pererius lib 6 cap 6. de principiis rerum naturalium & Favellus lib, 7. quest. 9. Metaphys.* contra Averroem demonstrant.

Tertia conclusio: Si substantias separatas consideramus, illæ cum sint nudæ formæ, per se ipsas sunt unum quid & singulares, nec alia causa unitatis in illis est inquirenda, nisi in infinitum progredi velimus, quare formæ cum sint per se ipsas, sunt singulares. Demonstratur hæc conclusio contra *Scotum à Mercenario* ex autoritate *Averrois, Thomæ Aquinatis, & Themistij*, quibus *Zimara* addi potest, qui etiam ex professo hanc rem tractat, & notatu dignum est, quod *Themistius* numerum, qui ex illis substantijs colligitur, formalem & specificum appellat, ut hac ratione innuat, substantias illas cum formaliter differant, specie differre, cæcis enim distinctio nudè formalis, specifica est, ut ex *Aristotele 1 de cælo context 49 Metaphys 7. context. 28. 10 Metaph. context. 25.* colligitur, ubi inquit: quod ideò aliqua differunt specie, quia eorum differentia sumitur à forma, aliqua verò non differunt specie, sed numero, quia eorum differentia sumitur à materiâ, quod etiam exemplo masculi & foeminæ declarat, qui non forma sed tantum numero differant, siquidem differentia eorum à materia sumatur.

Quarta conclusio: Si verò individuum consideramus, quoad ipsam individuationem & unitatem numeralem, tunc principia individuationis intrinseca sunt materia signata & forma: Sed materia principalis causa unitatis numeralis est: forma verò secundaria. Inde est quod *Aristoteles* unum numero semper definiat, quod unam habet materiam ut videre est *c. Metaphys. context. 12. 1 de Cælo context. 93. & 94.* Illud verò est magis intima & præcipua rei causa, per quod res illa definitur, siquidem definitio

& quod quid est rei, id est, τὸ τί ἦν εἶναι rei non datur per causam secundariam & minus principalem: cum ergo unum numero ab Aristotele definiatur per materiam, non autem formam, inde colligitur, quod ipsius unitatis numeralis causa materia sit præcipua.

Quinta & ultima conclusio: externa principia individuationis accidentia nominari possunt, quæ externa quædam signa, vel etiam si Mercenario credimus, remotæ quædam causæ ipsius individui. Vult enim Mercenarius materiam fieri individuum per dispositionem certorum accidentium ut ita materia individua facta, sit deinde causa substantiæ individua: Distinguit igitur inter substantiam & inter substantiam individuum. Substantiæ quidem accidentia non esse principia affirmat, sed substantiæ individua, id est, ipsius individuationis principia esse concedit. Atque sic ex his conclusionibus apparet, quid de diversis sententijs sit existimandum, quas supra recitavimus.

Ex hac verò sententia & determinatione facile etiam colligere est, quid sit sentiendum de hac controversia, quæ est inter Philosophos, an scilicet, omnia individua eiusdem speciei infimæ sua natura sint æquè perfectæ? Aliqui enim ut *Caietanus*, *Capreolus*, *Ferrariensis*, *Javellus*, *Petrus Lombardus*, *Bonaventura* & alij volunt, sub specie humanæ formæ dari formas individuas, alias alijs secundum substantiam perfectiores. Quam sententiam *Caietanus* ex *Thoma Aquinate* hac ratione probat, quia variâ materiæ dispositione variè perfectæ forma introducitur non accidentario tantum discrimine, sed essentiali sive intrinseco. Nam cum forma commensuretur materiæ, si materia variè disposita sit, variè inquit perfectæ sit forma ipsa, secundum se necesse est.

Quam rationem autoritate *Aristotelis* confirmat, qui 2. de anima cap. 9. dicit, molles carne benè

aptos esse mente. Addunt alij etiam sacrarum literarum testimonium *Sapientie*, 8 ubi inquit Sapiens, *puer eram ingenuus & sortitus sum animam bonam*, hæc propterea absque dubio dixit, quod animam aliis hominibus meliorem & perfectiorem acceperit. Vtuntur etiam nonnulli ad eandem rem Articulo Parisiensium, in quo æqualitas animarum tanquam error damnatur, quod ex ea sequatur, animam Christi non esse in se ipsa animâ Iudæ proditoris nobiliorem. Plura argumenta & magis etiam subtilia difficilioraque collegit, *Petrus Fonseca lib. 5. Metaph. cap. 28. quest. 16. sect. 1.* Ex quibus inter cætera illud unum est, quod qualibet operatio testatur de sua forma, & quod ex operationibus præstantioribus maior formarum præstantia colligatur: At unum hominem seu unam formam eiusdem speciei infimæ perfectius operari, quàm alteram, illud luce clarius est. Item cum differentiæ individuantes sint simpliciter simplices, hoc est, nullâ ratione compositæ ex communi aliquo & particulari conceptu obiectivo, foret ut si quis eas æquè perfectas esse contendat, contendat necessariò, esse se totis æquè perfectas: Quod si se totis; Ergo sunt una & eadem numero perfectio, quemadmodum personæ in divinis; quod cogitare nefas est. Consequentia autem inde patet, quia si non conveniunt in communi aliquâ perfectione, quæ in singulis distributa sit, & in aliquibus differunt, & tamen in aliquâ conveniunt (alioquin non essent æquè perfectæ) in una & eadem (scil. perfectione) numero conveniant, necesse est.

De hac verò controversia potius negativam sententiam cum *Henrico Gandavensi Durando, Paulo Soncinate, Augustino & Aristotele* esse tenendam, quod scilicet omnia individua eiusdem speciei infimæ æquè sint perfecta secundum essentias eorum particulares & seclusâ omni accidentariâ perfectione ex naturæ determinatione facile apparet. Cum enim principia individuationis sint eadem, quæ sunt principia con-

stitutionis : omnia autem individua eiusdem speciei eadem habeant principia constitutionis & æquè perfecta : consequenter etiam eadem principia individuationis æquè perfecta ; necessario inde concluditur, essentias omnium individuorum æquè esse perfectas , cum omnium individuorum essentiæ ex principiis æquè perfectis consent. Principiatum enim imitatur naturam principij. Vbi itaque sunt æquè perfecta principia , ibi quoque æquè perfecta principjata, esse oportet. Quam sententiam pluribus si instituti nostri esset, argumentis & autoritatibus confirmare possemus. Solutionem argumentorum contrariorum apud *Fonssecam* loco citato invenies.

Ultimo loco & illud notetur, quod de individuo vago hoc loco disputari solet : Aliqui enim individuum vagum non individuum, sed universale esse volunt, cum de pluribus secundum rem & secundum vocem affirmari possit. Quam sententiam *Caietanus* copiosè defendit *cap. de specie* & excusat *Porphyrum*, cur de illo universali nihil egerit, quoniam inquit, *Porphyrus* præstitit, quod promisit, quod non præstitit, non promisit. Promisit se tractaturum de quinque universalibus, id facit : Ergo reprehendendus non est. Verum non verisimile est, *Porphyrum* aliquod universale omisisse : quin potius de omnibus universalibus egit, quorum mentio fieri potest in *Categoriis*. His accedit, quod *Aristoteles* appellat, aliquem hominem primam substantiam in prædicamento substantiæ, cum ex *Caietani* sententia potius secunda dicenda fuisset. Quare concludimus individuum vagum verè esse rem singularem, & unam numero & immeritò à *Caietano* dici universale, ab aliis etiam non rectè dici individuum vagum, nec universale, nec singulare esse, sed esse quiddam complexum ex Syncategoremate & termino communi supponente personaliter.

Nam quicquid est, aut est singulare aut universale: & licet objicere posses, illud quidem de incomplexis non autem complexis esse verum: Respondeo individuum vagum, verbi gratiâ, aliquis homo, esse quidem complexum secundum vocem, sed non secundum rem: significat enim aliquam certam rem determinatam, numero unam, quæ licet nobis sit indeterminata & incerta, quo ad nostram cognitionem, est tamen per se & simpliciter determinata, nam in individuo duo sunt: natura specifica, & modus existendi huius naturæ, qui sine dubio singularis est, siquidem nos Platonis Ideas rejicimus. Itaque natura specifica prædicatur de individuis per speciem: modus verò existendi cum prædicatur per individuum vagum, necesse est ipsum, rem singularem & non universalem denotare, cum existentia rei singularis sit. Et quidem individuum vagum universale non esse satis probat *Fonseca libro 5. capite 28. questio II. secti 2.* quo nostros auditores remittimus, atq; ita huic problemati finem imponimus.

Problema ultimum.

De accidente tam proprio quàm communi.

QUare proprium & accidens quinti prædicabilis coniungamus, unoque problemate utrumq; explicemus, ex superioribus à nobis pertractatis satis constat. Si enim id, quod essentialibus rei opponitur, consideramus, tam proprio quam communi accidenti accidentis appellatio convenit. Vtrumque enim tale aliquid denotat, quod rei iam in essentia perfecta constitutæ supervenit, sive res ipsa sit individuum sive species, ita ut proprium speciei, accidens commune, individuorum accidens appellari possit. Neque proprium aliquam naturam denotat, quæ inter substantiam & accidens sit media: sed

denotat talem quandam naturam, quæ merè est accidentaria, & quæ rei per sua principia naturalia & sententialia jam constitutæ supervenit, æque scilicet accidens commune, nisi hoc discrimine, quod proprium sit accidens necessarium: Commune verò accidens contingens. Proprium ipsam essentiam necessario consequitur, tanquam causam quandam efficientem: accidentia verò communia contingenter totum subiectum alicujus rei consequuntur, ideoque etiam proprium digniorem locum in tractatione obtinet & accidenti communi apud *Porphyrium* & alios præponitur. Antequam verò ad enumerationem significationum accidentis tam proprii quàm communis perveniamus, hanc brevem & generalem accidentis definitionem constituo. *Quod accidens sit secunda notio naturam rei in esse perfectò constitutæ supervenientem denotans.* Quæ definitio tam accidens proprium, quàm commune comprehendit in se, eique attribui potest. Accidens verò proprium quatuor modis dici solet. Primò illud dicitur proprium seu proprium in primo modo, quod uni soli speciei competit, sed non omni individuo; verbi gratiâ, esse medicum, esse Mathematicum, quod Scotus de inclinatione naturali & quidem particulari, quæ non omnibus hominibus inest, intelligit. Alii verò & fortassis rectius de habitu ipso Medicinæ & Astronomiæ, quæ jam actu inest, intelligi volunt: de aptitudine, quæ est de secundâ specie qualitatis hoc proprium nullo modo intelligi potest, aliàs cum proprio quarti modi confunderetur. Deinde dicitur proprium in secundo modo, quod omni subiecto alicujus speciei, non tamen soli illi speciei, inest; ut esse bipedem, habere manus, digitos, &c. Illud intelligendum est de naturali constitutione corporis, nam si *Plinio* credimus, dantur aliqui homines, qui sunt monipedes, id est, qui habeant unum tantum pedem, plerumque etiam Sciopedes vocantur, quod faciant umbram sibi suo pede. Verùm secundum *Do-*

doctores Colonienses illi potius monstra hominum, quam homines sunt dicendi. Tertiò dicitur proprium, quod scilicet omni, sed non semper accidit, ut canescere, quod homini naturaliter in senectute accidit. Dico naturaliter, nam duplex est canities, alia naturalis, alia accidentalis. Naturalis provenit certo & determinato naturæ tempore pro temperie seu temperamento cuiusque individui ex defectu caloris naturalis, qui non potest digerere humidum cerebri humani, ex cuius humidi indigestione fit corruptio; ex corrupto humore & frigido generatur canities: frigiditas enim albedinis causa est. Accidentalís autem canities, quæ non provenit tam ex naturali defectu caloris, quàm ex accidentario quodam labore, timore, vigiliis, sollicitudine seu mœrore. Nam hæc ratione etiam Iuvenes canescere possunt, ut *Pindarus* & *Boetius* autores sunt. Canities, de qua hoc loco agitur, de priori specie intelligenda est. Ad has verò acceptiones proprii quod attinet, non merentur nomen proprii revera sic dicti, sed potius ad accidentia communia sunt referendæ: Quilibet enim videt, illud proprium non esse, quod uni soli rei non semper convenit, atque hæc causa fuit cur *Porphyrus* nullas acceptiones accidentis recensuerit in suo tractatu, quemadmodum *Albertus Magnus* & *Doctores Colonienses* adversus *Avicennam* eum defendunt. *Avicenna* enim *Porphyrum* reprehendit, quod nullas acceptiones accidentis tradiderit. Sequitur jam quarta & ultima acceptio proprii, quod vocant proprium in quarto modo, ab *Aristot.* I. Topic. capite 4. vocatur proprium simpliciter ἰδίωμα ἁπλῶς, eiq; ab *Aristotele* annumeratur, quod proprium ποτὲ aliquando vocat, & proprium, quod ad aliquid græcè ἰδίωμα πρὸς τι appellat. Ex quibus *Porphyrus* has suas appellationes defumfit. Ad aliquid enim, quod non est proprium revera, sed saltem

comparatione ad aliud, duas priores acceptiones in se comprehendit, proprium quando vel aliquando, tertiam acceptionem, simpliciter quartam. *Fonseca* aliam distinctionem vel eandem aliter profert libro 5. *Metaph. cap. 28. quest. 19* Vocat .n. primo proprium aut simpliciter, id est, quod nullam habet adiectionem illud diminuentem, aut proprium secundum quid. Proprium deinde simpliciter duplex esse ait, perfectè proprium & imperfectè. Perfectè proprium nominat, cui hæc omnia competunt, scilicet uni, soli, & semper convenire. Imperfectè proprium illud vocat, ubi aliquid eorum deest, scilicet non uni, non soli, non semper: & si prima conditio deest scilicet uni, tunc dicit illud proprium vocari ab *Aristotele* proprium semper: si secunda vel tertia deest, vocat proprium aliquando. Quod autem nominatur proprium secundum Quid, illud est, quod in superiori divisione vocabatur ad aliquid. Et negat deinde proprium secundum quid duas priores significationes comprehendere, scilicet quod uni soli speciei & non omnibus individuis, vel omnibus Individuis, sed non soli speciei competit. Item negat, quod priores tres acceptiones proprii mera sint accidentia communia: nam secundam acceptionem v. g. esse bipedem, proprium revera esse dicit, præsertim quando non pro conditione aut dispositione materiæ sumitur, bipedem enim esse necessariò homini competit. Id vero quod necessario alicui rei competit, id *Fonseca* proprium est revera. Variè definitur proprium illud, quod proprium *κρυψος* vel per se, vel ut communiter appellatur, proprium quarti modi vocatur. *Nominales* definiunt: Proprium quarti modi est terminus univocus prædicabilis de pluribus in eo quod quale accidentale & convertibiliter. *Porphyrus* ita definit, quod omni, soli & semper accidit. Melius explicat eam *Philippus*, quod sit inclinatio aut quiddam adiacens, quod uni soli speciei & omnibus eius individuis semper inest.

Per illud quod vocat *adjacens vel inclinationem*, innuit, quod proprium pro naturali potentiâ sumitur, non autem pro actu vel operatione. Actus enim potentiæ accidens est, & immutari potest in singulari pro diversa temperie qualitatuum: Proprium verò in omnibus individuis, quatenus proprium est, semper sese ad eundem modum habet: siquidem ex principiis rei essentialibus fluit, & vel formam sequitur, ut esse risibile, esse capacem disciplinæ ex anima rationali, esse corruptibile ex materia habente annexam privationem. An verò species proprii sit adæquatum subjectum, ut *Favellus* quidem vult, postea videbimus. *Crellius* ita definit, quod sit simplex & accidentaria natura sive accidens quoddam, omnibus eiusdem speciei individuis commune, specificam differentiam, tanquam effectus causam, necessario consequens; ideoque necessario & semper inhærens, prædicaturque de specie in quale. Definit hic proprium non sub ratione secundæ intentionis, sed saltem primæ; & præceteris hoc habet peculiare, quod proprium tantum à formâ, non autem à materiâ esse velit; cui verò omnes Peripatetici contradicunt, nisi specificam differentiam etiam à materia sumi intelligi velit, quod *Thomistæ* & alii negant. *Hosinianus* ita: proprium est, quod de unicâ tantum specie, eiusq; individuis omnibus dicitur, sed ita, ut rei naturam non explicet, interim tamen ipsum & species reciprocentur. Congruit hæc definitio cum *Aristotel. libro 1. Top.* ubi inquit, Proprium est, quod non pertinet ad essentiam rei: soli autem inest, & conversim de re prædicatur. Eandem & ita recitant: Proprium est, quod inest omni & soli & semper, & conversim prædicatur de re, ab eâque distinguitur, nec indicat quid est esse rei. Per illud, quod dicitur, *quod inest omni, soli, & semper* ab accidente communi distinguitur, per illud quod *conversim prædicetur & distinguatur de re*, differentiam excludit, nam & illa uni, soli & semper inest, non autem

conversum prædicatur, neq; de re, cui inest dicitur. Per ultimam particulam, quod *non indicet, quod est esse rei*, definitionem excludit, nam illa uni, soli & semper competit, conversum etiam prædicatur, sed hoc habet ut rei naturam indicet, & quidem à priori, nam causas rei definitio explicat, & quamvis proprium etiam teste *Arist. libro de anima* plurimum conferat ad naturam rei cognoscendam, id tamen fit à posteriori, non autem à priori. Sunt enim propria principiorum effecta, & propterea effectus de sua causa testantur. *Fonseca* definit, quod proprium sit, quod de pluribus in quæstione quale est accidentaria & necessaria prædicatione dicitur, quæ definitio sub secundâ notione proprium quidem definit, sed ex accidentariis tamen, id est, ex ipsa prædicatione rem describit potius. Videtur itaque sic commodè defini posse, quod proprium sit secunda notio affectionem vel aptitudinem, rem, per sua principia constantem, necessario consequentem, denotans: Nam cum proprium hic sub secunda notione definiatur, nullam commodius genus sumi potest, nisi ipsa secunda notio, ut in reliquis prædicabilibus antea factum est. Reliqua verba differentiam exprimunt, & ab omnibus prædicabilibus distinguunt, quod ejusmodi materiam denotet, quæ rem constitutam & in esse perfecto consistentem, necessario consequentem, denotet. Et quamvis videatur cum accidente communi coincidere, satis tamen ab eo distinguitur per particulam necessario. Nam ut mox dicemus, accidens etiam denotat naturam aliquam, rei in esse perfecto consistenti supervenientem, sed saltem contingenter. Vel ita, proprium est secunda notio naturam vel aptitudinem rei in esse perfecto consubstanti supervenientem, eiq; necessario inhaerentem denotans.

Ad accidentis definitionem quod attinet, principio & illud notetur, quod variè etiam accidens sumatur, *Javellus* quatuor acceptiones recenset. Primo

sumitur acci dens pro eo, quod non est de ratione alijus, id est, de definitione essentiali, verbi gratiâ Risibile, Plato, non sunt de essentiâ hominis: homo enim sine illis intelligi & definiri potest. Secundo sumitur accidens pro eo, quod non est substantia; sed inhærens substantiæ, & dividitur in novem prædicamenta posteriora. Tertiò quod evenit præter intentionem agentis, ut sunt casus fortuiti, vel fortunæ, verbi gratiâ: Si quis agrum fodit & thesaurum invenit. Quartò quod positum in prædicato facit propositionem per accidens, sive illud sit substantia sive accidens prædicamentale, sive non. Ad illud autem ut fiat propositio per se necesse est, ut prædicatum sit de essentiâ, aut de ratione subjecti, aut proprium eius in quarto modo. Alij hisce plures significationes addunt: Quod scilicet sumatur accidens, pro eo, quod non habet causam determinatam & necessariam, ut si aliquo in Græciam veniente Hierosolyma ædificaretur. Item sumitur pro eo, quod contra illud distinguitur, quod ex principiis rei essentialibus fluit. Item alijs modis qui tamen in superioribus comprehenduntur. Quando verò de accidente hic sermo est, tunc in ultima allata jam significatione sumitur, & variè etiam jam definitur. *Nominales* ut proprium definiunt, nisi quòd ultimam tantum particulam mutant, quòd scilicet non prædicetur convertibiliter. *Porphyrus* definit, quòd accidens sit id, quod adest vel abest per subjecti corruptionem: Item quod contingit eidem inesse & non inesse. De quibus definitionibus magna lis est inter Philosophos quomodo intelligi debeant, & an omnibus accidentibus competant, quemadmodum postea explicabitur. *Aristoteles*, hanc habet definitionem: Accidens est, quod non est genus, nec species, nec differentia nec proprium, semper autem est in substantia existens: Cum quâ definitione *Hosiniani* convenit, uti & *Philippi Melanchthonis* ex parte: Nam & illi per negationem accidens defi-

niunt, quod *Avicenna* in *Aristotele* & *Porphyrio* admodum reprehendit, licet *Albericus Magnus* eos defendat. *Fonseca* definit, quod accidens sit, quod de pluribus in quaestione quale est, accidentaria & contingenti prædicatur. Nos magis propriè definiri putamus. Accidens est notio secunda affectionem rei per sua principia essentialia constitutæ supervenientem, ei-que contingenter inhærentem denotans. Hac enim definitione omnium accidentium natura, quatenus accidentia sunt, exprimitur, & soli tamen accidenti logico convenit, eiusque naturam apprimè explicat: nam illud nihil est aliud quàm vocabulum secundæ intentionis, quod applicatur vocabulis primæ intentionis, quæ eiusmodi naturam significant, quæ non est essentialis, sed quæ essentiam rei consequitur, illique jam perfectè existenti supervenit ac inhæret non necessariò, ut proprium, sed contingenter & separabiliter. Iam verò commodè sese nobis offert, ut inquiramus, quodnam verum discrimen sit inter accidens proprium & commune. *Fonseca* quinque discrimina recenset, quæ inter propria & accidentia tradi solent. 1. Illud statuit quidem, quod proprium convertibiliter prædicetur cum eo cuius est proprium: Accidens verò nequaquam. 2. Proprium ex principiis rerum essentialibus fluit, accidens verò minimè. 3. Accidens recipit magis & minus: proprium verò minimè. 4. Subjectum propriorum est species: accidentium individuum. 5. Proprium inhæret necessariò, accidens verò contingenter. Verùm hæc discrimina omnia rejicit, & ultimum saltem retinet ac dicit, in eo maximè proprium & commune accidens differre, quod proprium necessariò & immutabiliter seu inseparabiliter, commune autem accidens separabiliter, contingenter & mutabiliter inhæreat. Interim multa dicit esse propria, quæ non convertuntur cum suo subjecto: Nam, verbi gratiâ, intellectivum esse, est genus illius, quod est

esse discursivum, & homini tanquam proprium competit. Ille enim discurrendo unum ex altero colligit, cum verò discursivum est proprium hominis, & intellectivum erit proprium hominis. Cui enim competit species, eidem & genus competere necesse est: Verum intellectivum esse non convertitur cum homine, competit etiam Angelis. Sic dicit deinde, multa esse propria, quæ non ex principiis rerum essentialibus flunt, cum omnia summa genera, differentia, essentialia simplices, propria quædam sibi vendicent, nec tamen principiis essentialibus constent, cum sint simpliciter simplicia.

Deinde multa sunt propria, quæ secundum magis & minus dicuntur de suis subjectis, ut extensum esse de subjecto materiali, gravitas & levitas in elementis, nam subjectum materiale vel magis vel minus extensum esse potest: Elementa vel graviora vel leviora. Et e contrario sunt aliqua accidentia, quæ magis & minus non recipiunt, ut esse rotundum, quadratum, & similia. Denique accidentia omnia sive communia sive propria primò insunt individuis, & per individua speciebus ac generibus, ut *Aristoteles in libro de prædicamentis docet*. Relinquitur ergo verum & intimum discrimen inter **accidens commune** & **proprium**, quod proprium **necessariò**, **accidens contingenter conveniat**. Secundò notandum: Ex hac determinatione & illud facile intelligi potest, cum necessitas inhærentiæ rationem proprii constituat, an & accidentia inseparabilia propria dici possint, cum & ipsa necessariò quodammodo inhæreant, nec rebus separabiliter insint. *Petrus Fonseca* omninò illud concedit, & accidentia inseparabilia etiam propria vocari posse, expressè affirmat, nam cui proprium & infimum rei discrimen competit, eidem & rem ipsam competere necesse est. Majoris explicationis gratia tres gradus notentur necessitatis & ex ijs intelligetur, quodnam proprium dici debeat.

I. Quæ absolutâ necessitate alicui rei conveniunt, hoc est, tantâ, ut nullâ potestate & necessitate supernaturali quidem separari possint, ea sunt maxime propria: ut propensiones illæ naturales, qui modi essendi potentiales omninò inseparabiles dicuntur, qualis est aptitudo ad ridendum, quam habet humana essentia, antequam ulla qualitas vel quantitas ei insit, & relinquatur in homine, etiamsi illi omnia accidentia auferrentur: ad quem gradum etiam revocantur accidentia propria realia, non quatenus absolutè sumuntur, sed quatenus subiectis naturalia sunt: verbi gratiâ naturalis potentia ridendi respectu hominis, nulla enim potestate fieri potest, ut naturalis hæc potentia non insit homini, etiamsi aliquâ potestate actus auferri possit. In secundo gradu sunt accidentia propria absolutè sumta, si nulli subiecto contingenter conveniant, huiusmodi sunt facultates ipsæ ridendi, sentiendi, intelligendi, respectu hominis: quanquam enim naturaliter à suis subiectis abesse non possint, possunt tamen supernaturaliter. Et differt hic gradus secundus à priori, quòd hic considerantur propria absolutè & non cum respectu ad sua naturalia subiecta, quorum respectu ad suam naturalem inclinationem habent, ut in illis subiectis insint: sed considerantur hic, ut accidentia quædam, quæ essentiam rei constitutam ex ordine suppositionis vel ordine supposito universi sequuntur, quæ ratio & causa est, cur tolli possint à suis subiectis. In primo verò gradu considerantur, ut potentiæ naturales, & quæ naturalem inclinationem habent, ut necessariò in subiectis insint, & in eorum ratione naturalitas includitur, & tolli non possunt à suo subiecto, ita scilicet, ut hoc proprio sublato contraria quædam potentia positiva introducatur, neque fieri etiam potest ut naturalis potentia ad ridendum fiat, non naturalis respectu hominis, nam si auferretur proprium & subiectum, nihilominus statueretur idem quod haberet

contrariam potentiam, item si id quod naturale est, simul non naturale statueretur, tunc manifesta contradictio introduceretur. Sic risibilitas ab homine tolli nunquam potest per ullam potentiam, ut homo maneat homo, & habeat simul contrariam potentiam ad non ridendum, hac enim ratione esset homo, & non esset homo, nam risibile cum homine convertitur, & si simul irrisibile statueretur, illud etiam converteretur cum homine, atque ita unum non esset unum. In tertio & infimo gradu sunt propria absolute sumta, si ita necessario dicantur de iis subjectis, quorum sunt propria quarti prædicabilis, scilicet ut aliis subjectis contingenter insint, veluti nigredo collata cum corvo. albedo cum cygno, calor cum igne, frigus cum aqua. Hæc enim etsi necessario conveniunt subjectis naturali necessitate ex ipsa subjecti natura descendente, adveniunt tamen aliis rebus & sæpè etiam à suis subjectis recedunt, plerisque aliis de causis & interdum contrariis.

Ex hisce tribus gradibus primum videre est, quæ propria maxime sint dicenda propria: Tum etiam ex tertio gradu videre est, quod & accidentia inseparabilia propria vocari possint, quatenus scilicet totam aliquam speciem aut genus naturali sequela necessario consequuntur, quæ eadem etiam accidentia esse possunt communia, quatenus uti separabilia considerantur, nam hæc ratione frigiditas in aqua, &c. accidens dici potest. Ex hisce & illud aliquâ ratione determinari potest, an propria possint separari ab iis rebus, quarum sunt propria; nam Zabarella, præcipue autem Goclenius, nulla potestate fieri posse putat, ut proprium separaretur ab eo, cuius est proprium. Zabarella verba hæc sunt *libro 1. de propos. necessariis cap. 11.* Nam accidens proprium cum ab essentia & à forma sui subjecti fluat, essentialiale accidens dicitur, quia essentiam consequitur, ideo negare, neque in mente potest separari, scilicet in secunda operatione intellectus. Neque enim fieri unquam potest, ut homo

non sit risibilis, neque possumus sine terminorum repugnantia imaginari, hominem non esse risibilem: Homo enim formam suam habet ex necessitate; quia per eam est homo, hanc ex necessitate insequitur risibilitas: Ergo si est homo, est ex necessitate risibilis, quâ enim ratione est homo, eadem ratione risibilis est: Quando igitur eum non esse risibilem imaginamur, & tamen hominem esse statuimus, tunc & risibilem & non risibilem ipsum esse simul imaginamur, quod est absurdum, & fieri nequit. Verum ex suprâ dictis apparet, quæ propria, & quomodo separari possint. Ad tertium gradum quod attinet, ille non tantum actu tolli, sed etiam contraria forma positiva, per causas quasdam naturales introduci potest: In secundo & primo gradu tolli quidem propria possunt, sed ita ut contraria quædam potentia positiva nullo modo introduci possit, subiecto eodem manente. Nam ablato proprio ita ut scilicet contrarium proprium actu introducatur, omninò speciem diversificat. Omnia verò propria cuiuscunque sint gradus tolli possunt, quoad actum secundum licet quoad actum primum tolli nequeant, nisi divinâ quâdam potentiâ, tamen, ut illa sublatio mera sit privativa, nihil autem positivi in illo subiecto contrarii, & naturalis introducatur. Primus quidem gradus nec actu primo nec secundo tolli posse videtur, cum ille ipse de primo actu loqui videatur: Item qui naturalem inclinationem ad suum subiectum in suâ ratione includit, mente etiam omnia propria separari possunt à suis subiectis, in prima scilicet operatione intellectus non autem in secunda, nam cum actu & re ipsa subiectum & accidens differant, possunt tum mente & tum potentiâ divinâ à se invicem distinguui & separari. Ex his apparet, quomodo ad Zabarellæ autoritatem sit respondendum.

Quartò, quemadmodum verò de ablatione priorum & eorum separatione iam diximus: Ita etiam de communicatione controversia inter Philoso-

phos oritur. Aliqui enim apertè negant, propria communicari posse: nam inquiunt contradictionem implicare, proprium esse & communicari posse, siquidem proprium, communi opponitur, quod si dicas, cōmunicari propria & nihilominus manere propria, tunc oppositum dicas in objecto. Verum, nihil hac ratione obstante, certissimum est, propriū communicari posse, si solummodo hæ tres conditiones observantur. Primò ut subjectum proprii, cui tanquam πρῶτον δεκτικόν inest, cum illo uniatur modo aliquo unionis, quorum modorum quàm plurimi apud Philosophos enumerantur, cum illo, inquam, cui communicari debet. Secundò ut mutux actionis & passionis principia sint in utroque, ita scilicet, ut unum in altero agere, alterum verò ab altero illam actionem accipere possit. Tertiò, communicatio illa συνύασις quadam non autem μετοχή fieri debet, illam enim, scilicet μετοχὴν Aristoteles 5 Top. rejecit, nam nihil ita alteri communicari potest, ut definitio & ratio rei de altero essentialiter prædicari possit. Hæ tres conditiones & notæ si observantur, nullo modo negari potest, propria communicari posse. Exempli loco sit anima & corpus, vel ignis & ferrū, in quo posteriori exemplo res ita est manifesta, ut nihil manifestius dici possit. Nam vis urendi, vis lucendi, quæ ignis esse propria, nemo negat, quod ferro communicantur, ita ut ferrum cum igne conjunctum simul urat, simul luceat. Ferrum enim & ignis has potentias habet, ut ignis, tanquam præstantius corpus, in illud agere & ferrum ab eo pati possit. Tum deinde est hic unio quædam, scilicet accidentaliter inter ignem tanquā πρῶτον δεκτικόν & ferrū tanquā δευτέρον. Tertiò denique est hæc cōmunicatio συνύασις quadam, non autem μετοχή, nam definitio ignis & lucis de ferro nō prædicatur. Plura hac de re videas in theorematib. *Ἡ ἀντιθέσις* Argētorati disputatis

Ad argumenta facile est respondere, propria scilicet, communicari non posse, vel ut utrique tanquam *πρώτῳ δεκτικῷ* insint. Secundò ut utrumque eandem rem obtineat. Tertiò ut *μετοχῇ* inde fiat, scilicet ut definitio illius proprii vel *τῷ πρώτῳ δεκτικῷ* etiam illi communicetur, cui proprium illud tribuitur.

Affinis huic quæstioni & illa est, an scilicet id, quod uni est proprium, alteri possit fieri accidens. Aliqui quidem in accidentalibus propriis id fieri posse concedunt, sed in essentialibus negant. Verum si accuratior hæc de re institueretur consideratio, facile falsitas posterioris asserti particulæ evitaretur: nam ubi communicatur per unionem & *συνύστασιν* quandam ipsa essentia: ibi quoque attributa & idiomata substantialia, quæ ab essentia non re, sed saltem ratione differunt, communicari necesse est, ut in exemplo personæ Christi apparet. Vbi non tantum ipsa divina natura *τῷ λόγῳ*, sed etiam *ἰδιώματα* illius divinæ naturæ humanitati sunt communicata, illo tamen discrimine, ut aliqua mediatè, aliqua verò immediatè communicata sint. Immediatè quidem illa idiomata, quæ positiva vocantur & in operatione ad extra consistunt. Mediatè verò & beneficio immediatorum illa, quæ negativa appellantur. Ab ijs quæ immediatè sunt communicata, natura humana denominationem accipit, ut dicatur, omnisciens, omnipotens, vivifica, omnipræsens. Ab illis verò quæ mediatè communicantur, non denominatur natura humana in Christo, non enim dicitur natura humana infinita, æterna.

Sexto: quæritur porrò de subjecto proprii: num scilicet species sit adæquatum subjectum proprii, ut *Lavellus* & alij volunt. Respondemus id concedi non posse, nam Deus, differentia, summa genera, individua sua habent propria, nec tamen sunt species. Fon-

feca ut hanc controversiam tolleret, illam distinctionem adducit: Propriorum, quæ realia sunt propria, duplex potest statui subiectum, unum existentia, alterum convenientia; existentia subiectum est id, in quo & per quod proprium aut accidens commune existit. Convenientia verò, cui convenit & cuius ratione convenit. Si de subiecto existentia loquimur, inquit, propriorum subiecta sunt individua: Illis enim primò insunt & in ijs ac per ea existunt in universalibus. Si verò de subiecto convenientia loquimur, illud species est, nam propria sunt tanquam naturales effectus & partes communium causarum, inde fit, ut primò illis conveniant & earum ratione individu- is: Accidentia verò communia tantum individua pro subiectis tam existentia quam convenientia habent, siquidem nullam naturam necessariò consequuntur.

Septimò quæritur etiam, quomodo proprium dici possit universale, cum uni speciei soli conveniat. Ad id responsio est, ut aliquid sit universale sufficit, ut de universali prædicari possit, ac de pluribus vel genere vel specie differentibus. Sic proprium propterea universale est, quia de universali, id est, specie dicitur, sic accidens universale est, quia de pluribus naturis diversis prædicatur, & quando duos respectus habet accidens, primò ad inferiora, secundò ad subiecta de quibus dicitur, tunc quartum & quintum prædicabile constituitur, ex respectu, quem ad subiecta habet, non autem quem ad sua inferiora obtinet, quorum respectu vel genus vel species dicitur.

Octavò de divisione proprii postremò & hoc observetur, quod variè illud dividatur. Aliquando enim à quibusdam statuitur aliud proprium materiae, aliud formæ, aliud totius compositi. Item aliquando constituitur generis, differentia, speciei, individui proprium: & illud est interdum modus essendi, interdum negativum quoddam attributum, interdum re-

larivum relationis, potentiae naturalis & impotentiae. Denique aliqua propria uno contrariorum absolventur, ut risibile, aliquando verò utrumque contrariorum simul conjungi necesse est, ut par & impar respectu numeri, ubi non tantum par nominari debet, sed etiam impar, si de proprio res est, &c. Denique proprium fit ex conjunctis pluribus conditionibus, iisque simul sumtis, quæ in nullo alio subjecto reperiuntur.

Nonò de illa accidentis definitione Porphyrij, *quod accidens sit, quod adest vel abest præter subjecti corruptionem*, variae sunt sententiae, quomodo hæc definitio intelligi debeat, siquidem plura accidentia reperiuntur, quæ non adsunt præter subjecti corruptionem, ut sunt combustio ædificij, febris homini, mors animali: Illa enim nunquam adsunt, quin subjectum destruat. Variè ad illud respondetur: Aliqui enim ita hanc definitionem explicant, accidens est, quod ita inhæret subjecto, ut tamen si absit, non mutetur natura, atque ita illud sine corruptione subjecti ad verbum abesse tantum & non adesse pertinere dicunt, & sic combustio, febris, mors ita quidem subjecto adveniunt, ut si abessent, subjectum non interiret. Retinet hanc explicationem & defendit *Didycæus* contra *Cramerum*. Alij verò definitionem sub hoc sensu accipiunt & quidem communiter: Accidens est, quod siue adsit, siue absit, subjectum nihilominus Ens aliquod manet. Aliqui tantum de positivis & perficientibus, non autem de privativis vel destructivis accidentibus intelligunt: Quartò alij dicunt febrem suâ præsentiam non corrumpere hominem, dum enim febris est, homo subsistit & cum homo perit, febris etiam desinit. De morte autem & incendio fatentur, quod ijs præsentibus homo intereat, interim tamen nihil decedat definitioni, cum hæc adjuncta non sint in homine, ut in subjecto, sed in materâ primâ, quæ etiam homine interemto nihilominus superstes manet.

net. Sed de hac ultima solutione maximè dubitari potest, siquidem quàm plurimi Philosophi præstantissimi negant ullum accidens immediatè in materia prima consistere posse. Quintò alij dicunt, hujusmodi accidentia perniciem quandam afferre & destruerè sua præsentia res singulares, interim tamen naturam eorum non mutare: cum eiusmodi accidentia nec naturam attingant, nec ab ipsa oriantur. Sed hæc sententia æquè dubia est, siquidem corruptio subjecti non de illa pernicie intelligitur, quæ essentiæ inferitur, sed quæ existentia rei singularis interitum adfert. Alij arbitrati sunt, hanc definitionem convenire omni accidenti, quatenus accidens est, vel, ut illi loquuntur, convenit omnibus accidentibus non repugnanter. Hoc enim inter proprium & accidens putant interesse, quòd proprium, quatenus proprium est, non possit adesse vel abesse salvo & incolumi subjecto. Alij respondent in morte, incendio, duo posse considerari, primò ipsa natura accidentalis: deinde terminus mutationis substantialis, nam corruptio unius est generatio alterius & econtra. Hæc itaque definitio vera est, inquiunt, de primo gradu, ut ita loquar, accidentium, mortis, interitus, &c. non autem de secundo: nam ille terminus tunc est in prædicamento substantiæ reductivè quidem: generatio enim & corruptio ad prædicamentum substantiæ ab *Aristotele* referuntur. Item alij dicunt, quod illa accidentia insunt sine interitu rei, quamdiu accidentia manent & durant in esse suo: quamdiu enim mors manet accidens: tam diu est in subjecto, & subjectum etiam illud est, sic etiam de combustionem, atque ita hæc pro actionibus sunt sumenda: Si verò non pro actionibus, sed pro fine & consummatione rei usurpantur, tunc non dicuntur accidentia communia propriè, sed sunt quædam privantia & disparata. Unde cum dicimus homo est mortuus, idem dicimus, ac homo non vivit, homo non est homo: cum verò hæc

non sint accidentia ad hanc definitionem non pertinebunt. Alij denique facilimè respondent, hanc definitionem tantùm Logicè debere intelligi, ut adesse sit idem, quod affirmari vel affirmativè prædicari, abesse sit negari vel negativè prædicari de subiecto, quod secundùm essentiam idem manet, nec hac ratione quicquam, quatenus subiectum est, immutatur.

Decimò : de divisione denique accidentis hæc pauca ultimo loco notentur : Accidens dividi, præter generalem illam divisionem in novem prædicamenta, etiam in accidens prædicabile & prædicamentale : Sæpe enim fit, quod accidens est in prædicamentis, illud non accidens est in prædicabilibus, sed differentia item genus, species &c. Contra accidens in prædicabilibus potest substantia esse in prædicamentis, verbi gratiâ, vestis hominis, cutis animalis, calx parietis, &c. De hac distinctione summa est controversia inter *Cramerum* & *Didycæum*. *Cramerus* enim, & qui à partibus illius stant, illam rejicere omninò conantur. Verùm antiquissima jam hæc est distinctio & à *D. Colonienfibus* etiam usurpata, ubi dicunt, risibile esse accidens prædicamentale, sed non prædicabile, quod intelligendum est de communi accidente : sic enim concedi saltem potest; atque etiam hoc potissimùm modo hæc distinctio est accipienda : Item potest esse genus, species in prædicamentis, ut antea dictum est, accidens; nec tamen interim accidens prædicabile vocari potest. Item aliqui constituunt accidens speciei & individui, sed jam dictum est, quando speciei accidens est, tunc de proprio magis est intelligendum, quàm de accidente communi : Illud enim speciem pro subiecto non habet. Et quando aliqui contra *Flaccianorum* argumentum, accidens non progeneratur : Sed peccatum originis generatur : Ergo non est accidens : respondent, maiorem esse veram de accidente individui, non autem de accidente speciei : Verum quidem

loquuntur

loquuntur, sed tunc peccatum originis tanquam proprium quoddam considerant, quod proprium propter ea non vocatur, quod fluat ex rei principijs naturalibus, sed quod speciem totam humanam consequatur. Potest & alia distinctione tolli, quod accidens sit aliud naturale, aliud connaturale, aliud habituale. De ultimo quidem verum est, accidens progenerari non posse, sed de duobus prioribus falsissimum, iam quantitas est accidens & omnibus generatis, quatenus sunt generata ac corpora quidem necessario connascitur & congeneratur. Sic etiam de connaturali accidente sentiendum est: atq;
hactenus de prædicabilibus.

DE PRÆDICATIONE.

PROBLEMA VNICVM.

CVM *Porphyrus* & *Aristoteles* Prædicationis sæpè mentionem faciant, ut ex *Porphyrio* in capite de specie & *Aristotele* in prædicamento substantiæ apparet, tum etiam ut doctrina prædicabilium eò melius intelligatur, solent Philosophi & Logici de prædicationibus mox post ipsa prædicabilia agere: Quamvis *Crellius*, *Hoffmannus* & alij illam doctrinam ad tractatum de propositionibus referrent.

Variè autem prædictio describitur: *Philippus Melanch.* eam definit; prædictio est in propositione attribui prædicatum subiecto. Alij ita describunt: Prædictio est prædicati de subiecto enunciatio. *Toletus* describit: prædictio est affirmatio alicuius de aliquo. *Augustinus Hunnæus* dupliciter dicit prædicationem considerari, generaliter & specialiter. Generaliter sumtam ita describit: Quod sit enunciatio, in qua aliquid de aliquo dicitur. quæ definitio convenit cum ea, quam aliqui ex *Aristotele* lib. 1 de interpretatione colligunt: Prædictio in genere est propositio Categorica, in qua prædicatum prædicatur de subiecto. Quicquid etiam sit de istis descriptionibus potius, quam definitionibus, sentiendum, rectius & planius describi videtur prædictio, quod sit respectus unionis prædicati cum subiecto, vel quod prædictio sit secunda intentio respectum unionis terminorum in propositionibus denotans. Alij modum attributionis vocant: non enim ipsa est propositio prædictio, sed saltem $\sigma\chi\epsilon\sigma\iota\varsigma$ quædam, relatio seu re-

respectus, quo prædicatum ad subiectum refertur, ita ut vel verè, vel falsò, vel propriè vel impropriè prædicatum de subiecto dicatur. Ista ergo identitas vel unio illorum duorum, & ille modus attributionis est prædicatio, neque etiam prædicatio est sola affirmatio, (ut vult *Tolerus*) sed etiam negationem includit, quia etiam quando prædicatum negatur de subiecto, relatio quædam est, non positiva quidem, sed tamen privativa vel negativa inter subiectum & inter prædicatum. Ex eo verò, quod prædicatum habeat respectum ad subiectum *Iobannes porreutinus* colligit, prædicationem non inveniri in hypotheticis propositionibus, cum in illis non sit prædicatum: Verùm non omnino illis deneganda est prædicatio, nam vel consequentis prædicati rationem innuit, vel in ipsis duabus propositionibus, cum subiectum & prædicatum reperiatur, etiam prædicationem reperiri aliquam necesse est, præsertim si in Categoricalas transmutantur: aliàs enim nihil determinati affirmant vel negant, nisi copulativas forte excipies.

Variaæ autem divisiones prædicationum recensentur, quas mox subjiciemus, ubi aliquid de hac quæstione dixerimus, quid prædicetur & subjiciatur in prædicatione, an Res, an verò Termini. Dubium quidem est, & controversum inter Philosophos Reales & Nominales, an res de re prædicetur, an verò terminus de termino. Reales priorem sententiam, nominales posteriorem defendunt. Aliqui autem ut controversiam hanc tollant, & quidem rectè utrumque prædicari & subjici dicunt pro diversa scilicet consideratione. Nam subiectum & prædicatum dupliciter considerari potest. Primò, ut *subiectum & prædicatum QVO*: Deinde ut *subiectum & prædicatum QVOD*: Subiectum & prædicatum Quo, sunt ipsi Termini, quibus mediantibus de rebus loquimur, nam res ad disputationem ferri non possunt, sed utimur

(ut inquit *Aristoteles* 1. *Elench.*) nominibus pro rebus, & ad usum nominum seu terminorum duxit nos necessitas, inquit *Avicenna*, Si enim possibile esset solo intellectu dicere res, non indigeremus verbis. Res autem hæc, quod termini etiam subjiciantur & prædicantur, hoc argumento probari potest; illud prædicatur & subjicitur ex quo constituitur propositio: sed propositio constituitur ex terminis & vocibus, ut habetur 1. *Anal. priorum* ubi inquit *Aristoteles*, Terminus est, in quem resolvitur propositio: si autem resolvitur in Terminos propositio, necesse est, ut ex eodem constituatur, nam ex quo unum quodq; est, in illud resolvitur, 3. *Phys* Idem etiam ex lib. 1. de interpretatione constat, ubi dicitur, quod nomina & verba sunt voces, & quod Enunciatio ex iisdem constituatur. Idem deniq; ex *Petro Hispano* & aliis colligitur. Subiectum verò deinde & prædicatum Quod, sunt res ipsæ quia illæ sunt id, quod prædicatur à nobis & quo subjicitur etiam, sic v. g. in hac propositione: *homo est animal*, vocabulum *hominis*, & *animalis* dupliciter consideratur, vel ut termini, vel ut res ipsa. Si vocabula illa ut termini considerantur, tunc dicuntur subiectum quo: Si verò ut res, tunc dicuntur subiectum quod. Alii etiam per hanc distinctionem rem salvant, quod prædicatum & subiectum sit ita duplex, ut aliud propinquum & immediatum dicatur & sit terminus; vel remotum & mediatum, & sit res. Nam res remotè & originaliter prædicatur, & est principium quod: sed terminus immediatè est principium quo.

Prædicatio verò variè distinguitur, nam primò, ut suprà diximus, dupliciter sumitur, generaliter & specialiter: generaliter & ut suprà est definita, distinguitur in veram & falsam. Vera in propriam, figuratam & inusitatam. Specialiter sumpta prædicatio ab *Augustino Hunneo* ita dividitur, prædicatio est vel ordinata vel inordinata. Ordinata vel interna vel externa,

Interna

Interna essentialis primi, secundi, tertii prædicabilis ;
Accidentalis, quarti, quinti prædicabilis. Inordina-
ta vel contra ordinem, vel præter ordinem. Contra
ordinem primi, secundi, tertii, quarti, quinti prædica-
bilis. Præter ordinem vel identica, vel per accidens.
Toletus de indiv. quest. 2. verò sic distinguit : prædicatio
est vel propria vel impropria. Propria vel ordinata,
vel inordinata, quæ vel inordinata contra ordinem,
vel inordinata præter ordinem. Ordinata est vel essen-
tialis vel accidentalis. Essentialis est vel quidditativa
essentialis, vel essentialis sola. Accidentalis est vel pro-
pria vel communis. Communis externa vel interna.
Externa prima, secunda, tertia. Inordinata præter or-
dinem est vel identica, vel disparata, vel per accidens,
Per accidens triplex, prima, secunda, tertia. Denique
Johannes Porretinus hunc ordinem observat : Prædica-
tio est vel disparata vel non disparata. Non disparata
vel synonyma vel non synonyma. Non synonyma vel
directa vel indirecta. Directa essentialis, accidentalis:
Essentialis quidditativa, vel non quidditativa.

Hæc diversa divisionum membra ex ordine jam
definiemus. Priores duas distinctiones potissimum,
quæ sunt *Hunner*, sequemur, ex aliis tamen si diversa
sunt, subiecturi. Vera prædicatio est quæ cum re,
quam affirmat vel negat consentit, ut *DEVS* est
spiritus, justus, &c. Falsa dicitur, quæ cum re, de
qua aliquid affirmat aut negat, non consentit, ut
DEVS est autor peccati, mundus est æternus, homo
non est animal.

Propria prædicatio est, quæ proprio sermone
constat, vel cuius veritas pendet ex propria significa-
tione & propria acceptione terminorum, ut homo est
albus, Danubius est fluvius. Impropria est, cujus ve-
ritas ex impropria acceptione terminorum pendet,
ut homo est bulla, Tyrannus est lupo. Figurata
prædicatio est, quæ sermone improprio, & aliud,
quàm in prima fronte præ se fert, significante constat,

ut herodes est vulpes, divitiæ sunt fumus, tyrannus est lupus, & est hæc prædicatio vera, si similitudo significata observatur, nam propria & figurata prædicatio vocum saltem diversitate & orationis variâ conformatione differunt. Vtraque enim unum significat & veritatem obtinere potest, quæ etiam ratio est, ut omnis figurata locutio possit reduci ad aliquam propriam; verbi gratiâ, hæc propositio, *divitiæ sunt fumus*, idem significat, quod divitiæ sunt caducæ & corruptibiles, vel divitiæ ut fumus intereunt. Inusitatam denique prædicationem *Philippus Melancthon & Hunnius* nec non & alii definiunt, quod sit *Enunciatio*, seu quod fiat in propositionibus de filio *DEI*. Verum ad definitionem quod attinet, ut interim de hac distinctione sub in propriam, figuratam, & inusitatam nihil dicam, summa est controversia inter Philosophos & Theologos recentiores. Definitio quidem hæc à Theologis Augustanæ confessionis, tanquam angustior definito rejicitur, siquidem inusitata prædicatio non saltem fit in propositionibus de filio *DEI*, sed etiam in aliis, verbi gratiâ, columba est Spiritus Sanctus, panis est corpus *CHRISTI*, vinum est sanguis *CHRISTI*. Adde quod nec omnes locutiones de filio *DEI* sint inusitatae, quam plurima enim, quæ de *CHRISTO* homine dicuntur, usitata sunt, & cum regulis Logicorum optimè conveniunt. *Dispositio à Calvinianis* potissimum impeditur, de qua re postea uberius dicendi locus erit, interim definitiones reliquorum membrorum subiiciemus.

Ordinata prædicatio, quæ directæ etiam dicitur, est, in qua servato naturali ordine prædicatur id, quod simpliciter aptius est ad prædicati locum sustinendū, & subjicitur id, quod simpliciter ad subjiciendum aptius est, verbi gratiâ, homo est animal, homo est albus. Inordinata verò cōtrario modo sese habet, ubi scilicet subjicitur id, quod meritò prædicari debebat ordine

natura-

naturali observato, &c. Vel etiam inordinata dicitur, ubi nullus ordo observatur naturalis, vel idem perturbatur, ut dulce est album, animal est homo, album est animal. Interna prædicatio est, in qua res per prædicatum signata est in re, per subjectum denotata, ut corvus est niger, homo est risibilis, Petrus est homo. Externa in quâ res prædicati non est in subjecto, ut paries videtur, sonus auditur, nam visio & auditus non sunt in pariete, vel in sono, sed in oculo & aure. Prædicatio essentialis est, in quâ res per prædicatum signata est de natura ipsius subjecti, eamque vel totam, vel particulariter explicat, ut homo est animal. Accidentaliter contra, ubi prædicatum non est de naturâ seu essentiâ subjecti, ut aer est levis, homo est albus. Facile autem, opinor, intelligitur, quid sit essentialis prædicatio primi, secundi & tertij prædicabilis, scilicet ubi vel genus, vel species, vel differentia prædicatur de suo subjecto. Sic accidentaliter quarti & quinti prædicabilis, quæ à *Tolet* propria & communis dicitur, nihil aliud est, quàm ubi prædicatum est proprium vel commune accidens, ut homo est risibilis, homo dormit, homo ambulat. Prædicatio essentialis & quidditativa à *Tolet* describitur, quòd sit prædicatio generis & definitionis de specie. Prædicatio essentialis sola est, quando prædicatum est in quale quid, ut quando differentia prædicatur. *Porreutinus* prædicationem quidditativam vocat, in qua neutrum extremorum connotat, nec extrinsecè, nec intrinsecè super reliquum, ut homo est animal, homo est animal rationale. Essentialis non quidditativa est, quando unum extremorum connotat super alterum intrinsecè. Connotare autem est, aliquid aliud tanquam minus principale consignificare, ut quando dico album, tunc principaliter formam albedinis intelligo: Connoto autem vel concerno vel consignifico ipsum subjectum, in quo albedo inhaeret.

Sic iudicandum est, quando dico dulce, amarum, rationale, sensitivum, risibile, & omnia fere concreta connotant aliquid. Est tamen disceptatio, an connotativum principaliter formam adjacentem significet, an verò subjectum, cui forma illa inhæret, de qua re alibi.

Dicitur autem aliquid dupliciter connotare, extrinsecè & intrinsecè. Connotare extrinsecè est connotare accidentaliter, vel est aliquid ultra significatum substantivum importare, non tanquam partem essentialem, vel ipsam essentiam rei, verbi gratiâ, album substantiam vel subjectum aliquid significat & adjacens ejusmodi, quod non est, nec pars, nec essentia illius. Connotare intrinsecè est, connotare essentialiter, ut rationale verbi gratiâ prout est differentia hominis, importat hominem, seu substantiam compositam ex forma rationali & corpore, & connotat animam hominis tanquam partem essentialem ipsius, quod etiam de alijs differentijs omnibus essentialibus judicandum est. Illæ enim omnes intrinsecè connotant vel partem essentialem vel ipsam essentiam. Prædicatio externa tripliciter constitui solet.

Prima, quæ sumitur ab actibus animæ, quando voces scilicet concretivæ significantes actus virium naturalium de objectis vel in concreto vel in abstracto designatis dicuntur, ut color, item coloratum videtur, sonus sive sonorum auditur.

Secunda, quæ sumitur à secundis intentionibus, quando scilicet secunda intentio cum suo fundamento seu denominato connectitur, ut homo est species, animal est genus prædicati, &c.

Tertia, quæ sumitur ab alio aliquo extrinseco sive loco sive alia habitudine, quando scilicet adjectiva à proprijs nominibus sive urbium, sive regionū, sive hominum, &c. deducta, de rebus quas denominant, enunciantur, ut Cicero est Arpinas, Plato est Atheniensis, Philosophus est Platonius.

Porro inordinata prædicatio, quæ supra definita est, distinguitur in prædicationem inordinatam contra ordinem & præter ordinem. Contra ordinem prædicatio est, in qua ordo naturalis perturbatus est, & quæ prædicatio extremorum permutatione redditur ordinata, verbi gratiâ *animal est homo*, redditur ordinata, si ita convertitur, *homo est animal*; nam tunc latius de angustiori prædicatur: quæ ratio prædicandi cum regula *Porphyrij* convenit, ut *latius de angustiori, vel æquale de æquali prædicetur*, & est norma & Lydius lapis omnium prædicationum. Dicitur autem prædicatio inordinata non naturalis ab *Averroë*, ordinata verò naturalis. *Boetius* quidem prædicationem inordinatam contra ordinem dividi amplius non debere dicit: *Hunneus* tamen, ut ex ipsius divisione apparet, secundum quinque prædicabilia distinguit: & facile intelligitur, quidnam per illas distinctiones velit; nam inordinata contra ordinem primi prædicabilis est, ubi subjicitur genus & prædicatur species: & reducitur ad ordinatam primi prædicabilis, simplici tantum conversione, ut species subjiciatur, genus verò prædicetur. Sic de reliquis omnibus iudicandum est. Prædicatio inordinata præter ordinem est, in qua inter subjectum & prædicatum nullus ordo est naturalis, quæque si convertatur, non tamen fit ordinata, ut *gladius est ensis*, *Musici sunt Rhetores*, *album est dulce*. Nam hæ prædicationes nunquam ad ordinarium numerum revocari possunt, licet convertantur. Prædicatio identica est, in qua idem de seipso vel sub eodem nomine, vel sub diverso enunciatur, ut *Petrus est Petrus*, *gladius est ensis*. Disparata prædicatio est, ubi disparatum de disparato, vel contrarium de contrario prædicatur: ut *Homo est Leo*, *album est nigrum*, & hæ propositiones usitato more loquendi planè sunt impossibiles.

Prædicatio per accidens est, in quâ duo concreta quorum neutrum in abstractum mutari potest,

salva orationis veritate inter se conjunguntur, ut album est dulce, pater est pius, noverca est iniusta. *Toletus* ita definit, in quâ duo connotativa invicem prædicantur, quorum prædicatio in abstracto falsa est. Nam ut dico, *album est dulce*, sic dicere non possum, *albedo est dulcedo*. Et sufficit ad veritatem huius prædicationis identitas subjecti, verbi gratiâ, *album est dulce*, propterea vera propositio est, quia albedo & dulcedo in uno subjecto esse possunt, verbi gratiâ, in saccharo, lacte, &c. At quando dico, *dulce est sapidum*, *album est coloratum*, illæ propositiones non sunt per accidens, genus enim hic prædicatur de suis speciebus : Tum etiam in abstracto veræ sunt, verbi gratia, dulcedo est sapor, albedo est color. Hanc denique triplicem efficiunt. Prima, ubi differentia de differentiâ dicitur. Secunda, ubi proprium de proprio prædicatur. Tertia, ubi accidens de accidente in concreto dicitur. *Toletus* ita recenset : Prima est, in qua connotativum unius prædicamenti prædicatur de alio alterius prædicamenti, ut album est simile. Musicus ædificat. Secunda, in quâ connotativum unius prædicamenti prædicatur de connotativo eiusdem prædicamenti, ut album est dulce. Tertiâ, in quâ una differentia vel proprium de alio prædicatur, ut rationale est sensibile, risibile est flebile, &c.

Hisce prædicationibus omnibus *Hunneus* adhuc alias subnectit, nimirum prædicationem causalem, item per concomitantiam, item excedentis de excessu. Causalem prædicationem definit, quod sit E-nunciatio falsa quidem, si sermonis spectetur proprietas, quæ tamen vera ob id iudicatur, quod unum & extremum alteri ad eius causam designandam non repugnante loquendi consuetudine jungatur, verbi gratiâ, ira est fervor sanguinis circa cor : Ira enim, quæ est affectio animi, non est fervor seu ebullitio sanguinis propriè loquendo, sed potius affectus ; & conceditur hæc propositio eo sensu, ira est affectio a-

nimi,

nimi, quæ oritur ex confluxu ferventis sanguinis ad cor. Prædicationem per concomitantiam vocat Enunciationem, quæ secundum proprietatem sermonis falsa quidem est, habetur tamen pro vera, quia res significata per unum extremum denotatur cum re significata per alterum extremum simul existere. verbi gratiâ, *sanitas est proportio quatuor humorum*, ita est intelligenda, sanitas consequitur & est simul cum debita proportionē quatuor humorum in animali. Excedentis de excessu est, verbi gratiâ, quando dico, corpus animatum est corpus mixtum, bestia est animal bipes. Illæ enim voces se mutuò excedunt; quæ in una eademque re singulari conveniunt quidem, discrepant tamen ita inter se, ut utraque de aliquo, de quo altera dici non potest, verè dicatur. Sic bestia & bipes conveniunt in cygno & anfore, & tamen ita inter se discrepant, ut & bestia de eo dicatur, de quo bipes verè dici non potest, videlicet de equo & asino, & bipes de homine dicatur, cui bestiæ nomen in propriâ & verâ enunciatione affirmativè attribui non potest.

Hactenus prædicationum divisiones & earundem descriptiones recitavimus: plurima quidem haberemus, tum quæ excutiamus, tum quæ etiam addamus: verum ut brevitati locum demus, de priori saltem distinctione, ubi prædicatio in regularem seu propriam, figuratam & inusitatam distinguitur, aliquid dicemus. Variè autem illa impugnatur; sed eò diriguntur omnia, ut inusitatam prædicationem rejiciant & prædicatio tantum bimembris constituatur, scilicet propria & impropria, vel regularis & figurata, vel ut *Goclenius* loquitur, propria & modificata: Itaque *Crellius in Logicis lib. 2. in initio*, ita prædicationē dividit, prædicatio alia est propria, alia impropria, seu figurata. Propriam definit, quòd sit quando inter subjectum & prædicatum affinitas est, hoc est, ut ipse explicat & intelligi vult, quando duo prædicabilia de se invicem dicuntur. Figuratam definit, quando inter

subjectum & prædicatum naturale dissidium est, quæ idcirco jungi non possunt, nisi per aliquam figuram: Exempla addit: Herodes est vulpes, Christus est via, panis eucharisticus est corpus Christi, quæ cum disparata sint, inquit, de se propriè prædicari non possunt, nisi per figuram quandam, cum omnis prædicatio aut propria sit, aut figurata. Inusitatam autem prædicationem nullam esse, neque etiam in hisce propositionibus, D E V S est homo, homo est D E V S, hisce argumentis conatur evincere.

Primò ex *Thoma Aquinate questione de unione verbi incarnati articulo 2 responsione ad 4 scilicet* argumentum, hæc verba producit: Et ideò hoc nomen homo univocè dicitur de Christo & Petro, quia utrobique significat unam naturam scilicet, humanam, compositam ex animâ & corpore; sed in Christo supponit suppositum æternum, quod non supponit in Petro. Ex quibus verbis, licet non addat, tamen hoc videtur velle evincere, cum univocè prædicetur de Petro & Christo, esse hîc propriam enūciationem quandam, speciei nimirum de suo individuo. Verùm longè errat *Crellius* & falsò *D. Thomam* interpretatur. Ipse enim hîc vult primò, hominem eandem naturam humanam dicere esse in Christo, quæ est in Petro: Tum non speciem hic prædicari de individuo & hominem hîc non humanum individuum, sed suppositum æternum denotare quando de Christo dicitur, quod longè aliter fit in Petro, ubi tantum individuum naturæ humanæ non autem personam compositam ex divinâ & humanâ naturâ denotat. Nihil itaque hæc verba ad inusitatam prædicationem refellendam faciunt, quin potius eandem maximè confirmant. Inusitato enim modo loquendi, homo nequaquam significat seu supponit personam æternam: Ergo inusitato modo illud fieri in hisce locutionibus necesse est. Quicquid enim non est usitatum, illud inusitatum erit.

Secundò ita argumentatur : In istis propo-
 sitionibus, quæ sunt de Filio Dei sive Deus sive homo
 subjiciatur semper τὸ λόγος ὑπόστασις supponitur
 & de eâ prædicatum enunciatur, homo quidem ratione
 carnis assumptæ, Deus respectu verbi assumptis : Er-
 go nihil disparati, nihil inusitati. Respondeo primò :
 sapit hæc argumentatio Manichæismum vel Eutichi-
 smum, dum hîc nihil disparati affirmari dicit, nam si
 homo non significat disparatam substantiam, non di-
 versam à Deo denotabit, & per consequens, humana
 natura Christi vel accidens erit & non substantia, vel
 non duæ sed una natura erit in Christo, scilicet divi-
 na, cum Deus & homo nihil disparati ex *Crellij* senten-
 tia significant : si enim nihil disparati significant, ne-
 cesse est, ut unam eandemque naturam denotent.
 Secundò respondeo per inversionem, cum de unâ &
 eâdem personâ affirmari possit, vel ut ipsius verbis u-
 tar, si Deus sive etiam homo, semper pro τὸ λόγος
 ὑπόστασις supponat, omninò necesse est, ut sit
 hæc prædicatio singularis alias enim semper, sive De-
 us sive homo pro persona divinâ & humanâ naturâ
 constante supponet, atque ita Deus pater, Deus Spi-
 ritus sanctus, personæ incarnatæ intelligentur, quoti-
 escunque vocabulum Deus illis attribuitur. Sic & Pe-
 trus persona divina erit, cum illi vocabulum homo at-
 tribuitur. Cum illud autem nullibi, nisi in hac solâ
 prædicatione de filio Dei eveniat, quare hæc prædi-
 cationes, *Deus est homo, homo est Deus*, singulares esse &
 inusitatas luce meridianâ est clarius.

Tertiò argumentatur, quæ propositiones in scri-
 pturâ usitatissimæ sunt, illæ non debent dici inusitatæ?
 Sed hæc propositiones, &c. sunt in scripturâ usitatissi-
 mæ : Ergo non debent dici inusitatæ. Respondeo esse
 fallaciam à dicto secundum quid ad dictum simplici-
 ter, nā licet in scriptura sint usitatæ, nō sequitur, quod
 simpliciter sint usitatæ. Deinde etiam est fallacia ac-

cidentis : accidentarium enim hisce propositionibus, in sacris literis esse usitatas & usurpari : inde velle argui etiam in Logicis debere dici usitatas, planè nulla consequentia sequitur.

Quartò argumentatur: Si hæ propositiones inusitatae sunt dicendæ, tunc etiam figuratae erunt inusitatae : Sed consequens falsum : Ergo & antecedens. Consequentiam in maiore probat, nam inusitata prædicatio nihil aliud est, quàm impropria. Respondeo primò : summa inconstantia *Crellii* inde apparet ; nam in prioribus argumentis voluit evincere, has propositiones esse usitatas & proprias, hîc vero contrarium vult & eas improprias esse concludit. Secundò manifesta est petitio principij in eo, quòd inusitatam prædicationem nihil aliud esse dicat, quàm impropriam. De eo enim inter nos disceptatio est. Definitur enim impropria, quod sit prædicatio, cuius veritas ex impropriâ terminorum acceptione dependeat. Verùm ostendat *Crellius*, ullū vocabulum hîc in impropriâ acceptione poni, sive sit in subjecto, sive in prædicato, sive in copula. Nam in quocunque ponitur figura, mysterium incarnationis enervatur & Christum vel non verum Deum, vel non verum hominem esse affirmatur. Nam si figura est in vocabulo *Deus*, tunc non erit verus Deus, si in vocabulo *Homo*, tunc non erit verus homo, si in *Copula*, quod tamen fieri nequit etiam ratione Logicâ, tum Christus non erit, sed significabit tantum hominem vel Deum.

Verùm *Rudolphus Goclenius lib. 3. problematum* circa finem aliquot problematibus de hac re tractat, & *Crellio* in subsidium venit, nam concedit, & etiam evincere conatur, has prædicationes posse dici & proprias & figuratas, adde etiam, quod *Crellius* non concedit, inusitatas. Inusitatas quidem posse dici autumat, si unio duarum naturarum mirabilis spectetur, tunc enim verè est inusitata prædicatio, neque ad propriam reduci potest : Si verò intelligimus par-

tem essentialem dici de toto in concreto, tunc Synecdochicam esse & figuratam locutionem: Si verò denique respicitur subsistentia, seu una persona subsistens in duabus naturis non separatis, tunc esse regularem: Nam Deus & homo non sunt vera disparata in unâ numero ὁ ὡς ὁ αὐτός: quia idem Deus est, qui homo est. Deinde verò sui fortassis oblitus, ita concludit: omnem orationem aut propriam esse aut modificatam: sed omnis enunciatio est oratio: Et per consequens etiam hæc, *Deus est homo*: Ergo vel propria vel modificata; atque ita inusitata iam excluditur. Ut autem sit de hac inconstantia *Goelenij*, tamen hoc maximoperè videtur eum velle, primò non esse accuratam divisionem prædicationis in propriam, figuratam & inusitatam: Secundo has propositiones, *Deus est homo, homo est Deus* esse figuratas, nam licet fortassis nulla figura ab eo in partibus propositionis concedatur, eam in modo attributionis collocari putat, præsertim cum *problemate* 66. licet anxie & dubitanter concludere videatur, posse aliquam propositionem esse figuratam, licet omnes illius voces sint propriæ. Verùm hæc duo breviter examinabimus. Et quidē ad divisionē ipsā prædicationis quod attinet: dupliciter prædictio considerari potest, vel materialiter vel formaliter. Materiale prædicationis in vocibus & earum habitudine vel propria vel impropria consistit: Formale verò in ipso modo attributionis & in σχῆμα seu respectu subiecti & prædicati. Si itaque de materiali loquimur, non diffiteor posse duplicem prædicationem constitui, propriam scilicet, & impropriam; nam omnia vocabula seu omnes voces in aliquâ propositione vel propriè vel figuratè accipiuntur: Atque ita etiam hæ propositiones, *Deus est homo, homo est Deus*, propriæ erunt dicendæ materialiter, siquidem hæc omnia vocabula sine Tropis & immutatione à loquendi consuetudine propriâ ac-

cipiuntur. Verum de eo nulla inter nos est quaestio ;
 siquidem illi praedicationem non materialiter sed
 formaliter considerant, ut ex *Crellij* definitione ap-
 paret, qui praedicationem propriam definit, non, quae
 vocibus propriis constat ; sed per *σχέσις* & respec-
 ctum inter subiectum & praedicatum. Nam dicit, *prae-*
dicatio propria est, ubi inter subiectum & praedicatum est af-
finitas, hoc est, ut ipse explicat, ubi unum praedica-
 bile de altero praedicatur. Quod si de hac considera-
 tione loquuntur, & nihilominus priorem considera-
 tionem immiscent (ut *Goclenius* facere videtur) dum
 praedicationem & omnem orationem ex vocum ha-
 bitudine duplicem constituunt ; tunc eos aequivoca-
 tione ludere apertum est. Verum in consideratione
 formali non tantum dari propriam & figuratam,
 sed etiam inusitatam aliquam & singularem praedi-
 cationem ex hisce perspicuum est. Si generaliter lo-
 quendo plures quam duplices respectus, figurati sci-
 licet, & proprii, inter subiectum & praedicatum inve-
 niuntur, necesse quoque erit, plures esse praedica-
 tiones, quam propriam & figuratam : Sed verum est
 prius : Ergo & posterius. Assumptum probo : aut
 naturalis, aut non naturalis est inter subiectum &
 praedicatum respectus. Si naturalis, praedicatio in-
 de oritur & propria, denominatur enim praedica-
 tio formaliter a respectu & habitudine praedicati ad
 subiectum, & est haec prima praedicatio quinque praedi-
 cabilium, quae naturaliter de se invicem praedicantur :
 Si non est naturalis inter subiectum & praedi-
 catum respectus, tunc illa vel ad propriam reduci po-
 test, vel non reduci potest, simplici scilicet tropi
 alicuius explicatione. Si prius, tunc figurata praedi-
 catio oritur, si posterius, tunc inusitata. Atque
 ita triplex praedicatio constituitur. Secundò signi-
 ficato in propositione accidit, ut sit aut regulare, aut
 irregulare. Regulare est, quod naturae regulam ipsam
 sermonis & verborum proprietate observat, atque

indè propria prædicatio oritur. Irregulare est, quod à naturæ regula discedit, & vel cum verborum significatione modum prædicandi simul mutat, & sic figurata prædicatio producit: vel modum prædicandi solum non regularem & usitatum; significationem verò propriam retinet; atque ita inusitata seu singularis prædicatio conficitur. Hic autem obiter observandum, duplex esse irregulare, quod significato accidit. Illud enim vel Rhetorum arbitrio & artificio fit, atque in interpretatione ad regulare omninò congruit, facilimè etiam ad idem reduci potest, scilicet, simplici tropi explicatione retentis omnibus vocibus illius prædicationis, verbi gratiâ, Herodes est vulpes, id est similis vulpi. Verum propter artificiosam tamen structuram irregulare illud tropum aliquem in dictione recipit seu figuram, ut improprie vocant, atque inde prædicationi illi nomen imponitur, ut scilicet à Metaphora, metaphorica dicatur prædicatio, à Metonymia metonymica, ab allegoria allegorica, &c. Deinde Irregulare fit non Rhetorum arbitrio & artificio, sed divino consilio & artificio supernaturali, quod naturæ quidem regulam in comparatione non observat, rei tamen veritatem non evertit aut invertit. Ideoque nec significata vocabulorum, quæ earum rerum notæ sunt, sed tantum prædicationem mutat: quæ quia se singulari modo copulandi & essendi accommodat, in scholis singularis etiam seu inusitata dicitur. Tertio supra in prædicationis definitione dictum est, quod sit *σχέσις* seu respectus prædicati ad subiectum, nam prædicatio propria est, ubi prædicatum proprium respectum & naturalem ad suum subiectum continet. Figurata, ubi figuratus & modificatus respectus inter subiectum & prædicatum, atq; ita est de cæteris. Nam ille respectus inter subiectum & prædicatum, modum essendi seu copulandi in propo-

sitione consequitur, atq; ita, ubi sunt diversi modi essendi, ibi quoq; sunt diversi modi prædicandi. Verùm ille modus essendi, qui est in personâ CHRISTI, & reliquis iis, est singularis & μονότροπος, id est, in usitatatus, ubi una substantia disparatarū de alterâ propter diversum aliquem & singularem unionis modum prædicatur. Ergo quoq; prædicatio, quæ diversum hunc modum & singularem exprimit, & consequitur, singularem etiam & μονότροπον esse omninò necesse est. Modus enim prædicandi, ut dictum est, imitatur modum essendi, & modus essendi singularis, singularem etiam prædicationem constituit. Quartò si in hisce propositionibus, *Deus est homo*, &c. *homo* de Deo in quæstione quid sit prædicari non potest, non erit hæc prædicatio usitata & propria; nam species si prædicatum est, tunc de suo subiecto omninò in quæstione quid sit prædicari potest in usitatâ prædicatione. Verùm prius à *Fonseca l. 5. Metaph. c. 8 quest. 7.* confirmatur Ergo & posterius verum erit & consequetur. Item, si homo de Deo tanquam subiecto in hac propositione non necessariò, sed tantum contingenter enunciatur, nullo modo hæc prædicatio cum usitatâ convenit, Homo .n. de Petro necessariò enunciatur: Sed prius ab eodem autore demonstratur: Ergo & posterius necesse erit. Item, si in hac prædicatione, *Deus est homo*, prædicatur species vulgata de suo subiecto, tunc sequeretur, quod species prædicaretur de suo individuo: Sed Deus individuum non est & licet pro persona Christi supponat, tamen individuum propriè & communi usu loquendi vocari non potest. Ergo singulari inusitato modo individuum vocatur. Tum quando hæc propositio convertitur atq; ita enunciatur *Homo est Deus*, tunc sequetur, quod Deus sit species, quod similiter falsum est, nam Deum speciem dici non posse, supra ostensum est: præterquam quòd unum &

idem & individui & speciei rationem habeat: nam in priori, *Deus est homo*, oportebat, ut Deus sit individuum & Homo species, si propria & usitata esset prædicatio, id est, si unum prædicabile de altero prædicaretur; nam sic prædicatio propria definitur: In alterâ verò propositione. *Homo est D E V S*, ibi vocabulum D E V S species erit, atque ita unum & idem & species & individuum esse potest. Vel quod magis absurdum esset, propositio hic inordinata efficeretur & individuum de specie prædicaretur, ut ibi accidit, *Homo est Petrus*. Quintò & ultimò: cui generis appellatio cōpetit, sub nulla verò definitione specierū duarum unius generis divisionis cōtinetur, illud peculiarē esse speciē illius generis necesse est: sed prædicationi inusitatæ seu singulari, nomen prædicationis competit, ut ex definitione supra adducta, imò ex adversariorum concessione apparet, qui prædicationem dici posse non negant, sed sub hâc distinctione prædicationis in propriam & impropriam comprehendere dicunt, nec tamen interim definitiones *Crellij* aut aliorum prædicationis propriæ & impropriæ inusitatæ prædicationi conveniunt: Ergo peculiarem illam esse speciem, & à propria, & figurata diversam omnino necessarium est. Atque ita, ni fallor, satis demonstratum est, inusitatam prædicationem à propria & figurata esse speciem diversam. Quod verò porrò plurimi ad figuratam prædicationem illam referunt, in eo maximoperè illos errare, ex his est perspicuum. Tropum enim, quem hoc loco figuram vocant, ita definit *Quintilianus libro 8 capite 6*. *Tropus est vel verbi, vel sermonis à propria significatione in aliam cum virtute mutatio*. Eodem modo *Alexander Rhetor* definit, item *Hermogenes libro 4*. ita describit: *Tropus est, cum non ex re supposita, sed aliena sumtum nomen ponimus ad significandum, & hæc Metaphora vocatur à Grammaticis*. Hisce *Franciscus Ro-*

bertellus Vinensis assensitur & Aristoteles vero 3. do-
 tor. Hermogeni in eo astipulatur, quod omnes Tropos
 ad Metaphoram redigi & revocari posse affirmat.
 Verum applicentur jam hæc ad hæc propositiones
Homo est Deus, Deus est Homo, & videatur, an ibi tal
 aliquod vocabulum reperiat, quod à propria signi-
 ficatione in aliam cum virtute sit mutatum: Vel an
 sit tale aliquod, quod non ex re supposita, sed aliena
 sumtum sit: Item an Metaphora in aliquo vocabulo
Deus est homo, Homo est Deus, reperiri possit. Quod
 si quis ullum hic extare affirmabit, ille hæreseo
 tam nunquam effugiet, & CHRISTVM vel I-
 dem metaphoricum, vel DEVM metaphoricum
 affirmabit. id est, propriè vel Deum, vel hominem
 appellari non posse asserit. At inquit Goclenius,
 Synecdochicam locutionem in hisce propositionibus,
 quia scilicet de tota persona pars enuncietur.
 Cum hic Goclenius est interrogandus, cum Synecdo-
 che sit Tropus & figura dictionis, in qua a verbo
 Synecdochen constituat, quando dico, *Deus est homo*.
 Nam in vocabulo *Deus* constituere eam non potest,
 cum *Deus* pro tota persona ex ipsius sententia ponatur:
 Ergo in vocabulo hominis erit Synecdoche, &
 sic homo vel pro parte hominis, vel pro toto homine
 ponetur. Non pro parte hominis, nec enim absur-
 dum est, & falsissimum: Si autem pro toto, tunc dif-
 ficultas manet, & totus homo de toto Deo hinc prædi-
 catur, non autem pars de toto, id est, non pars Dei de
 toto Deo. Si autem Synecdochen non in uno voca-
 bulo, sed in tota prædicatione constituit, tunc natu-
 ram Synecdoches evertit, nam illa, quando Tropus
 est seu figura Rhetorica, tunc non in tota oratione,
 sed saltem in uno vocabulo orationis locum habet.
 Porro & ita contra Goclenium argumentor. Cui non
 competit definitio, ei nec definitum: Sed illi Synec-
 dochæ, quam sic fingit Goclenius, non competit defini-
 tio Synecdoches: Ergo nec definitum. Minorem

probo.

probo. *Plutarchus* Synecdochen definit : *Synecdoche* est, quæ ex eo, quod propriè significatur, aliquid eiusdem generis aliud innuit, ut verbi gratiâ, mucro totum gladium: Verum illud in hac prædicatione non accidit, nam DEVSEX vi suæ significationis non denotat hominem, nec homo DEVSEX vi propriæ significationis suæ significat. Tum homo non est eiusdem generis & naturæ cum DEO, nec Deus cum homine: Ergo quando dicitur *Deus est homo*, non significatur hic hominem esse partem DEI, tanquam mucronem gladij; sed hoc denotatur, DEVSEX esse hominem hypostaticè: & homo non pars Dei, sed persona illius, quæ est DEVSEX & homo simul, intelligitur.

Porro cum sex sint species ad summum Synecdoches, ut scilicet pars pro toto, genus pro specie, plura pro uno, materia pro forma, continens pro contento, & denique prius pro posteriori aut econtra; in omnibus speciebus ponatur, nulla harum specierum huic Synecdochæ convenit: nam quando dico, *Deus est homo*, nec pars pro toto, nec totum pro parte: nec genus pro specie, nec species pro genere, &c. ponitur. *Deus* enim hic totum Deum significat, & non partem, sic *homo* hic non pro parte hominis, sed pro toto homine ponitur, &c. At inquit, hanc Synecdoches significationem saltem in hisce locutionibus hunc usum & significationem habere. Respondeo: Ergo ea ipso fatetur *Goclenius*, non esse hanc locutionem usitatam sed planè singularem, & Synecdochen illam non esse Tropum illum Rhetoricum, sed esse singularem modum loquendi Theologicum, ut enim vocabulum *Deus* supponat pro persona divina & humana natura constante, hoc non fit vi significationis propriæ vocabuli *Deus*, nam illud, cum sit Concretum, principaliter pro forma divinitatis supponit & subiectum ipsum seu personam connotat, non autem humanam naturam, sed solam personam divinam:

aliàs hoc in omnibus locutionibus fieret, verbi gratia, pater est Deus, Spiritus Sanct. est Deus, ubi si vocabulum Deus pro persona, divina & humana natura constante supponeret, sequeretur etiam Deum patrem & Spiritum Sanctum esse personas ejusmodi, quæ divinâ & humanâ naturâ constarent. Quod verò in hâc prædicatione de filio Dei, vocabulum *Dei* pro personâ compositâ ut *Damasceus* & *Nazianzenus* loquuntur, supponat, hoc non fit more usitato aut ex vi propriæ significationis; sed modo singulari, & ut *Thomas Aquinas* tum etiam *Ferrariensis* loquitur, ex suppositione Christianæ fidei. Neque interim *Goclenius* parum errat, dum humanam naturam partem essentialem $\tau\delta\lambda\acute{o}\gamma\varsigma$ seu Dei appellat: nam si est pars essentialis Dei, etiam ipsam scilicet naturam humanam, divinum quid esse & Deum essentialiter, omnino necesse est, siquidem nihil de essentia Dei est, nisi quod sit ipse Deus, & pars essentiæ alicuius eadem est cum ipsâ essentiâ. Et licet fortassis hoc non velit *Goclenius*, sed per essentialem partem intelligat substantialem, tamen modus loquendi hîc erroneus est, & multum differunt hoc in loco pars essentialis & pars substantialis personæ $\tau\delta\lambda\acute{o}\gamma\varsigma$, per essentiam enim personæ $\tau\delta\lambda\acute{o}\gamma\varsigma$ ipsa divina Natura $\tau\delta\lambda\acute{o}\gamma\varsigma$ infertur principaliter: per substantiam verò non itidem, ut *Petrus Fonseca lib. 5. cap. 8. quæst. 7. secti. 6.* demonstrat. Si ergo rectè sentit *Goclenius*, corrigat linguam & retineat mentem. Atque ita satis etiam demonstratum est, non esse has prædicationes figuratas dicendas in genere, nec Synecdochicas in specie; ut interim de *Zuinglij ἀλλοιωσι* nihil dicam, quæ totum hoc mysterium apertè evertit. Quod autem *Goclenius* denique affirmat, posse aliquam propositionem esse figuratam, licet nulla illius pars sit figurata, hoc plane impossibile est, & idem est, ac si diceret, posse aliquem hominem dici nigrum, in quo ne mica nigredinis

dinis inest, aut quendam posse dici ditissimum, cum ne obulum quidem habeat. Nam si nullum vocabulum in propositione est figuratum, quomodo figura erit in prædicatione, quicquid enim non est in partibus essentialibus aut integralibus rei, quomodo illud poterit derivari in accidentia rei. Tum cum prædicatio & modus attributionis sint vocabula quædam secundæ intentionis, quomodo illa tropum sustinebunt, si tropus non est in vocabulis primæ intentionis, quibus vocabula secundæ intentionis accommodantur, & quæ fundamentum ac veritatem, imò esse totum quodammodo in ipsis primis intentionibus obtinent & habent.

Verum non solum Calvinianis hæc prædicationis divisio est invisa, sed & Pontificij quidam Scholasticos sequendo eam non admittunt. Scholastici enim plerique ad propriam prædicationem, hanc, quam nos inusitatam vocamus, revocant, ut apud *Thomam Aquinatem* *tertia parte summæ Theologiæ artic. 16. quæst. 1. videre est.* Item apud *Johan. Capreolum* & in *Epitome Pauli Sonzini* *lib. 3. sententiarum distinctione 4. quæst. 1. conclusionem. 2.* Item apud *Scotum Ferrariensem* & alios, nec non apud recentiores Philosophos, *Jacobum Scheckium* in libro de persona Christi & *Simonem Simonium* adversus *Scheckium* apparet. Verum quamvis illi hæc propositiones vocant proprias, tamen ex *Thoma*, ut de alijs nihil interim dicam, satis constat, quomodo & quo respectu eas proprias concedant, nimirum non simpliciter aut ex vi propriæ significationis, sed secundum quid & ex suppositione fidei, quæ nobis manifestat, hanc personam, quæ est filij Dei, constare divinâ & humanâ naturâ & propriè Deum & hominem appellari. Sic enim loco supra citato dicit *Thomas*, *Vnde supponendo secundum veritatem Catholicæ fidei, quod vera natura divina unita est cum verâ naturâ humanâ, non solum in persona, sed etiam in supposito vel ὡς ὡς εἰ dicimus, hanc propositionem esse veram & propriam, Deus est homo, non solum pro-*

pter veritatem terminorum, quia Christus est verus Deus & verus homo, sed etiam propter veritatem predicationis. Item predicatur homo de Deo, non per accidens sed per se, sicut species de sua ὑπόστασι, non quidem ratione formæ significatæ per hoc nomen DEVS, sed ratione suppositi, quod est ὑπόστασις humanæ naturæ. Ex quibus verbis satis apparet, quo respectu proprias hæc predicationes dici velit, & innuit etiam, speciem hinc prædicari, non ut in alijs proprijs & usitatis predicationibus de suo individuo, sed saltem de ὑπόστασι: Item quod nomen DEVS hinc non principaliter significet formam deitatis, quod tamen facere usitatè debebat, siquidem Concreta formam rei principaliter denotant, minus principaliter subiectum, cui forma illa inest, quemadmodum *Fonseca lib. 5. Metaph. cap. 7. quest. 1. sect. 3* Item *Marsilius Ficinus, Gregorius Ariminensis contra Avicennam, Scotum Occam* & alios demonstrant: Tum neque subiectum illius formæ saltem, id est, divinam ὑπόστασιν solam sed pro tota persona, quæ tam divinâ quam humanâ naturâ constat, supponit. Cum verò res ita sese hic habeat, quis affirmabit, usitatam & per omnia propriam hic predicationem à Thoma esse assertam? Ac ne dubium sit, quæ vera Thomæ fuerit sententia, *Ferrariensem Thomistarum principem* audiamus: Ille enim *lib. 4. contra Gentiles cap. 45.* inquit: Per incarnationem factum est, ut unum suppositum in duabus naturis subsistat, ideo particulari quodam modo loquendum est de proprietate & perseitate illarum propositionum, in quibus nomen importans suppositum, ut subsistit in una natura, predicatur de seipso, ut subsistit in altera natura, ut sicut particulare est in Christo, & supra id quod cognoverunt scilicet Philosophi, quod unum suppositum in duabus subsistat; ita particularis quidam modus proprietatis & perseitatis propositionum attendatur supra modos à Philosophis & Logicis traditos. Ex quibus verbis satis apparet Thomam & Scholasticos præcipuos velle, hæc propo-

tiones & prædicationes esse proprias, non simpliciter & cõmuniter, sed singulari, seu, ut *Ferrariensis* loquitur, particulari quodam modo, idque propter rem substratam, quæ omninò singularis est, quod scilicet unum suppositum in duabus naturis subsistat: cum regulari & usitato modo diversæ naturæ in diversis suppositis inveniantur, ut idem *Ferrariensis* loco citato loquitur. Ergo tantum κατὰ τὴν & secundum quid hæ prædicationes dicentur propriæ, respectu scilicet unius & singularis illius personæ, quæ simul Deus est & homo. Vnde etiam hæ prædicationes à pluribus Scholasticis singulates vocantur. Hisce deinde adjiciantur, quæ *Fonseca* habet lib. 5. *Metaph. cap. 8 quest. 7. sect. 6.* ubi similiter ostendit, quomodo hæ prædicationes usitatæ sint & per se, dum inquit: *Quare cum nec homo sit de ratione D E I aut verbi divini, nec D E V S aut verbum divinum de ratione hominis, quo pacto Aristoteles rationem intelligit, cum de his propositionibus agit, non est necesse, ut si hæ propositiones, Deus est homo, verbum divinum est homo, sint per se, continuò sit concedendum, esse veras cum reduplicatione subiectorum. Sunt enim alio inusitatoque modo ac mirabili, & per se, & substantiales, nempe secundum unitatem subsistentiæ personæ; quæ unitas inter diversas naturas substantiales & completas non invenitur, nisi in Christo domino: neque unquam à nobis crederetur, nisi intelligeremus, potentiam divinam esse infinitam &c.* Vnde rursus videre est, hæc prædicationes dici proprias non simpliciter, sed inusitato ac mirabili modo, idque propter rem substratam, nimirum personam Christi, in qua modus ὑπάρξεως omninò est singularis, inusitatus ac mirabilis. Ergo cum, Aristotele testante, λόγοι ἀληθεῖς ὡς περ τὰ πρᾶγματα existant, necesse est, cum hic res sit singularis, etiam prædicationem, quæ hanc consequitur, esse singularem: Nam diversus modus essendi, diversum modum prædicandi constituit. Nec dissentiunt ab iisdem verbis citatis ultima verba ferè illius sectionis, ubi affir-

mat *Fonsæca*, quòd hîc nova & assumptitia species prædicetur de D E O: Item quòd contingenter hic prædicetur species; quod propriè & usitatè evenire non solet, siquidem species & genera necessariò prædicantur de ijs, quorum sunt species & genera. Item dicit, hominem debere appellari speciem assumptitiam, animal genus assumptivum, rationale differentiam assumptivam & novam: & addit, mirum non esse, quod novæ species & prædicabilia mundo advenerint cum novo substantiali esse, quod verbum divinum pro mundi salute suscepit, &c. Hisce *Fonsæcæ* testimonijs apertè probari potest, hæc prædicationes, de quibus sermo est, licet propriæ sint, tamen inusitato & novo modo proprias esse, & propterea singulares dici posse. Videatur etiam de his *Cbennitius lib. de persona C H R I S T I cap. 5.* ubi asserit, quòd plurimi laboraverint, quomodo hæc propositiones ad usitatas reducerent, & aliquos ita explicasse, D E V S est homo, non actu primo, sed secundo, habet hominem, gerit & sustentat. Alij identicam inde faciunt propositionem, alij accidentalem, contingentem: alij necessariam. De quibus duobus posterioribus videatur *Fonsæca lib. 5. Metaphys. cap. 8. quest. 7. secti 2.* Item duplicem explicationem invenies apud *Lombardum lib. 3. distinct. 7.* Quibus *Scheckius* annumerari potest, qui hæc prædicationes non accidentales quidem, sed quasi accidentales esse vult, & propterea ad denominativam prædicationem hæc locutiones reduxit, quia inquit, ut Petrus τυχόντως, id est, contingenter est albus, sic verbum τυχόντως & quasi per accidens est homo: verbum enim ab æterno homo non fuit. Sed *Simon Simonius Scheckius* refutat, & hæc prædicationes ad essentielles quidditativas revocavit, quæ enim παρωύμως dicuntur, definitionem subiecto suo non communicant, quæ illi essentialiter competit: atqui, is qui est filius Dei verè & essentialiter (ut nos intelligimus

substan-

substantialiter) est homo, & habet definitionem hominis: Ergo non dicitur *παρωνύμως*, filius Dei est homo, sed *συνωνύμως*. *Goclenius* denique utrumque conciliari posse putat, & hæc locutiones ad usitatam & regularem prædicationem reduci hærefin, nullam esse dicit. Verum *Bonaventura*, teste *Chemnitio*, docet impossibile esse, ut hæc prædicationes reducantur ad alios modos prædicandi usitados, non enim, inquit, esse hîc prædicationem per essentiam, nec per inhærentiam, nec per causam, nec per se, nec per accidens: Sed esse modum prædicandi singularem propter hypostaticam unionem, quæ unio cum singularis sit, modum etiam prædicandi singularem esse oportet. Vbi notandum ante omnia, quod tam *Bonaventura*, quàm etiam *Ferrariensis* & *Petrus Fonsæca* semper rationem reddant, cur hæc propositiones sint singulares, seu non usitatæ, scilicet id fieri propter hypostaticam unionem in persona Christi, quæ cum sit singularis & planè inusitata, modum etiam prædicandi singularem & inusitatum gignit. Atque ita satis demonstratum est dari prædicationem inusitatam.

Iam consequitur verò ut de definitione illius aliquid etiam dicamus. *Philip.* & *Melanch.* & *Augustinus Hunnæus* definiunt, quod fiat in propositionibus de filio Dei, id est ut ex exemplis illorum apparet, Deus est homo, homo est Deus, &c. Verum hanc sententiam quàm plurimi oppugnant, ut *Hunnus*, *Chemnitius*, *Daniel Hoffman*, & tam angustiore quàm latiore etiam hanc definitionem suo definito ostendunt. Angustiore: quia & Sacramentales, nec non & aliæ quædam prædicationes in sacris literis inveniuntur, quæ nec ad figuratas nec ad proprias locutiones seu prædicationes possunt referri, siquidem etiam in illis disparatum de disparato verè enunciatur, verbi gratiâ, *panis est corpus Christi*, *columba hæc est Spiritus S.* Latiore esse volunt, quia non omnes enunciationes de filio Dei sunt inusitatæ, verbi gratiâ, *filius Dei est*

eternus, λόγος ex substantia patris est genitus, Christus homo est glorificatus: Christus homo ambulat, flet, &c. Hinc ergo quidam definiunt. Inusitata prædicatio est, quæ disparata per mysticum & nec regulari nec figurato convenientem modum unita, sacro sermone de se invicem verè prædicat. Verum licet in hac descriptione aliqua in dubium vocare possemus, tamen brevitatis gratia illa omnia omittebimus sic definimus. Inusitata prædicatio est vocabulum secundæ intentionis modum attributionis seu respectum subiecti ad prædicatum singularem denotans, ubi propter unionem supernaturalem duarum substantiarum disparatarum una de altera in concreto verè enunciatur, vel proprietas unius alteri attribuitur.

Breviter declaro, modus attributionis pro genere hic statuitur vel respectus subiecti ad prædicatum, siquidem prædicatio omnis nihil aliud est, quam modus attributionis vel respectus eiusmodi. Deinde verba illa, quæ loco differentię ponuntur, tria potissimum membra habent. Primò explicatur causa & fundamentum omnium prædicationum inusitatarum, nimirum unio supernaturalis duarum substantiarum disparatarum. Varii autem modi cum sint: alius unionis scilicet naturalis, alius artificialis, alius accidentalis, alius personalis, &c. qui tamen & ipse modus est supernaturalis, nos hic unicum & solum fundamentum adequatam prædicationum singularium seu inusitatarum, unionem supernaturalem ponimus, sive sit personalis & hypostaticus modus unionis, ut in filio Dei, sive sacramentalis, ut in Coena Domini, sive alio nomine appelletur, ut verbi gratiâ *Hec columba est spiritus sanctus*. *Hi viri sunt angeli*, &c. Deinde in definitione duplex forma prædicationum singularium exprimitur: Prima forma est, quando unum unitorum de altero prædicatur & quidem in concreto ut *Deus est homo, homo est Deus*: Altera forma est, ubi proprietas unius naturæ de altera natura prædicatur eiq; attribuitur interdum in concreto, interdum in abstracto, in quo ultimo membro nostra definitio à superiori

potissi-

potissimum discrepat. Illa enim communicationem idiomatum ad has prædicationes referri non debere velle videtur. Nititur verò hæc nostra definitio fundamentis iisdem, quæ recenset *Chemnitius de personâ Christi*, ubi tres gradus communicationis idiomatum recenset & demonstrat, quo nostros auditores remittere volumus. Quòd verò Sacramentales prædicationes ad hæc prædicationes inusitatas, referimus, in eo quàm plurimos habemus adversarios. Siquidem tota Calvinianorum cohors ad figuratas easdem refert. Pontificii verò vel identicas vel conversivas esse volunt, quæ admodum verbi gratiâ, dicitur, *hæc virga est serpens baculum Moysis ostendendo*, ubi sensus est, hæc virga conversa est in serpentem & transsubstantiata. Verum longiorem refutationem hîc instituere non possumus adversariorum omnium, quare auditores diligentes consulant hac de re *Danilem Hoffmanum in questionibus & responsionibus contra Bezam*, *Hunnium lib. de Sacramentis*, *Chemnitium in lib. fundamentorum de cæna Domini capite 4.* Vnum tamen hîc obiter observari vellem, quemadmodum non omnes enuntiationes de filio Dei sunt inusitatae, sic etiam non omnes prædicationes Sacramentales, sed illæ tantum, ubi quemadmodum definitio nostra vult, unum disparatorum de altero enunciatur. Ergo hæc non erit inusitata: *hoc est corpus meum*, sed est (*Hunnio & Chemnitio*) usitatissima, ubi Synecdoche non quidem Rhetorica, sed grammatica illa, quæ totam propositionem respicit, & per illud quod videtur, aliquod invisibile, quod simul unitum & coniunctum est, effertur, & nobis innotescit. Deinde licet communicatio idiomatum à quibusdam non referatur ad inusitatum prædicationem, mihi tamen eò referri posse absq; ullo discrimine videtur: Nam & hîc inusitatus respectus est prædicati ad subiectum & proprietas unius attribuitur alteri per unionem supernaturalem factam, quam nos fundamentum omnium inusitatarum prædicatio-

num statuimus, verbi gratia, *D & V S est mortuus, Deus suo sanguine redemit Ecclesiam, Christus homo est omnipotens, vel humana natura in CHRISTO est omnipotens, vivifica*, illæ prædicationes inusitatæ mihi videntur, siquidem mori de Deo prædicari propriè non potest, & planè inusitatus est respectus prædicati ad subiectum hoc in loco, sic omnipotentia, omnipræsentia, vivificatio, accidentia humanæ naturæ non sunt, nam licet videatur propositio hæc *CHRISTVS homo est omnipotens*, eadem esse & convenire cum eâ, quando dico, *corpus vivit, anima humana est scientia*: quia scilicet sicut corpus vitam unitam & communicatam sibi habet, item sicut anima scientiam: sic etiam Christus homo omnipotentiam τὸ ἔχει communicatam & sibi unitam obtinet: tamen differunt hæ locutiones, quia in prioribus illis forma quædam partim substantialis, ut vita vel anima, partim accidentalis, utpote scientia, de suo subiecto enunciat. Omnipotentia autem forma est nec substantialis nec accidentalis humanæ naturæ. Nam divinæ naturæ repugnat ullam rem informare tam substantialiter quàm accidentaliter. Substantialiter, quia derogat informatio illa perfectioni divinæ ut *Sebeckius in libro de persona Christi* inquit, siquidem forma huiusmodi, quæ rem aliquam informat per se ac in seipsa non intelligitur perfecte, & in quibusdam etiam omninò non esse nisi in subiecto potest. Nam haberet Deus eo modo aliquam δύναμιν, quæ perfectionis alicuius sit capax, quod deitati omninò repugnat, siquidem illa est actus purissimus & simplicissimus. Accedit & illud, quod forma rei sit pars essentialis illius quam informat. Sed divina natura non est pars essentialis humanæ naturæ: Ergo eam quoque essentialiter non informat. Multò minus accidentaliter informare potest, siquidem quod uni est substantia, alteri nunquam fit accidens. Quare

ex his satis apparet, licet proprietates & idiomata humanæ naturæ verè communicentur in prædicatione, tamen modum aliquem regularem & usitatum non observari.

Ultimo loco breviter quædam argumenta *Bellarmini* notentur, quibus sententiam *Chemnitii* & nostram etiam refutare conatur. Tom. 2 controversiæ generali 3. lib. 3. cap. 19 Sacramentales nimirum propositiones inusitatas debere dici. Parvi autem illa momenti sunt, & cuilibet Sophismata *Bellarmini* facile apparēt, si modo rem penitus introspiciat: nam quando primò inquit: Si licet affirmare disparata de disparatis, licebit eodem iure affirmare de nihilo aliquid, de aliquo nihil, de luce tenebras, de Christo Belial. Verùm quid hîc nisi aperta calumnia? *Lutherus* enim & *Chemnitius* non volunt, quodlibet disparatum de quolibet dici, aut quodlibet contrarium & privativum, sicut ipse *Bellarminus* hic fingit, de quolibet affirmari: Sed hoc volunt, quòd illa disparata de se invicem dicantur, quæ divinâ ordinatione & modo aliquo supernaturali inter sese verè unita sunt. Ex unione enim illa fit unum τὸ δε τι, de quo per illam unionem mysticam & supernaturalem unum etiam de altero affirmari potest. Nam modum ὑπάρξεως & essendi, ratio etiam similis prædicationis consequitur. Deinde quod dicit, hæc prædicationes inusitatas (verbi gratia *homo est Deus, Deus est homo*) in persona Christi valere, ubi unum disparatorum de altero prædicatur, & quidē propter hypostaticam unionem solummodo, quæ non est vel reperitur, in sacramentalibus propositionibus, nisi velimus affirmare, Christum panem etiam sibi hypostaticè univisse: Respondeo eum committere fallaciam causæ, non enim hypostatica unio, quatenus hypostatica, est causa, ut unum disparatorum de altero dicatur, sed unio supernaturalis primò per se & universaliter causa est, ut unum disparatorum de altero

dicatur, & non tantum hypostatica unio quæ est species quædam unionis supernaturalis, & proinde etiam hoc effecit, ut unum disparatorum de altero prædicaretur. Exempla possunt esse, quæ hanc nostram sententiam confirmant: Columba est Spiritus S. Angeli sunt viri, vel viri illi igniti sunt angeli. Denique Lutherum reprehendit, ut & alii facere solent, quod hanc propositionem *panis est corpus Christi*, ita explicat, *cum pane est corpus CHRISTI*. Respondemus hoc mirum non esse, quod in ἐκθέσει hæc propositio ita explicatur, quia modus prædicandi sequitur modum essendi, qui modus essendi hoc in loco non est essendi essentialiter, sed saltem essendi uniti seu coniuncti, supernaturaliter. Cum itaque in ἐκθέσει hæc prædicatio ita resolvitur, ut modus essendi seu coniunctus explicetur, nihil alieni hic committitur, sed id, quod res maxime postulabat, perficitur. Quid quod in propositionibus hypostaticis illud fiat? nam scriptura ipsa dicit, omnem plenitudinem Deitatis habitasse in Christo: Item fuisse cum Christo & in Christo. Quicquid ergo scriptura in eiusmodi prædicationibus facit, cur nobis facere non liceret? Et quemadmodum licet scriptura dicat, Deum esse cum Christo, non licet inde argumentari, dici non debere, Christus est Deus: Sic quoque hoc in loco, licet ita explicetur, Panis est corpus Christi, id est, cum pane est corpus Christi, non rectè inferitur, non licere etiam dicere, aut non rectè dici: Panis est corpus Christi. Omnes porro instantiæ quas *Bellarminus* producit, verbi gratiâ, ferri & ignis, animæ & corporis, quæ de se invicem prædicari rectè nequeunt, licet invicem uniantur. Illæ instantiæ, inquâ, omnes petitiæ sunt ex modis unionis non supernaturalis, quem nos fundamentum omnium prædicationum singularium seu inusitatarum statuimus; sed naturalis tantum: Ideoque mirum non est, si in eiusmodi propositionibus prædicatio non sit vera. Breviter &

hoc corollarii loco notari potest, cum omnium prædicationum fundamentum sit unio subjecti & prædicati; hæc iterum vel substantiarum vel accidentium omnium: sic etiam inusitatarum oriri. Quamobrem generalius describi posset: Prædicatio inusitata est vocabulum secundæ intentionis respectum subjecti ad prædicatum divinitus revelatū ex unione essentiali vel accidentali supernaturali ortum, denotans. Hac verò ratione definita pro natura fundamentorum, unde oritur, dividi potest. Prædicatio inusitata vel est concretiva vel abstractiva: Concretiva, essentialis vel accidentalis. Essentialis est vel actu, ut Deus est homo, homo est Deus, Panis sacramentalis est corpus Christi: vel potentia, ut si de Christo in triduo mortis dixissem, hic homo est Deus, erat enim non actu sed potentia homo vivus: Accidentalis est vel officij in Christo personaliter, ut Christus est Rex, Sacerdos, Mediator: vel modi inessendi supernaturalis & divinitus revelati, ut credens est iustus iustitia Christi. Baptisatus regeneratur, &c. Abstractiva verò prædicatio est proprietatum naturæ perficientis respectu perficiendæ: ut, humana natura est omnipotens, omnipræsens personaliter. Sub hac divisione, ut videre est, plura membra quàm alii recensent, comprehenduntur. Sed plura de his vide vel apud scholasticos vel alios, inter cæteros qui in lib. 2. Sententiarum commentaria scripserunt, *Gabrielem Biel*, *Bonaventuram*. Item *Iobannem Picum Mirandulanum* in *Apologia sua*. *Damasceum* lib. 3. de fide Orthodoxa. Extat etiam de hac re *Bezæ liber Questionum & responsionum*. Hunc excepit *Hoffmanni liber questionum & responsionum inscriptus*. *Responsionum ad questiones & responsiones Hoffmanni prima pars & altera*. Huic rursus *Hoffmannus* respondet *Apologia*, in qua demonstrantur ad oculum nugæ *Bezæ*. Hunc excipit *Bezæ conspiciillum*. Contra conspiciillum conscripsit *Hoffmannus theses* in

quarto. Contra has *Vbius Emmo* Antitheses. Contra Antitheses scripsit *Hoffmanus*, solidam refutationem. Hunc refutavit *Vbius Emmo* iterum in libello, cui titulus : ad confutationem Hoffmanni solida & modesta responsio. Item *Heronis Buscheri* de prædicatione inusitata tractatus, &c. & alii plures, qui satis copiose de hac re scripserunt. Atque hæcenus de prædicationibus.

COM.

COMMENTA- RIORVM ET DISPV- TATIONVM LOGICARVM LIBER SECVNDVS.

Sectio prima

De prædicamentis.

PROBLEMA I.

*De Prolegomenis, quæ ante doctrinam
de Prædicamentis præmitti
possunt.*

Antequam ad doctrinam Prædicamentorum perveniamus, pauca hic præmittemus Prolegomena, ut eò melius prædicamentorum doctrina ipsa intelligi queat, quæ sane est amplissima, & totius Logicæ, tum Philosophiæ fundamentum. Et quamvis hic ab Interpretibus plurima disputari soleant, quis scopus aut finis auctoris, quis auctor, quæ inscriptio, quæ utilitas, quis modus tractationis, quæ partes & reliqua quædam, quæ tam ab *Averroë* quàm *Caietano* recensentur, & à *Francisco Toletò* in *Commentarijs suis logicis* pleraque pertractantur: Nos tamen, cùm quædam non magni sint momenti ac respectu nostri scopi planè extranea, tantùm ea, quæ necessaria videbuntur, & quidem brevissimè, licèt prolixè disputare possemus, enumerabimus. Et primò quidem illud in dubium venit, An liber hic vel tractatus de prædicamentis ad Logicam

perti-

pertineat. Autores enim non ignobiles etiam inter Peripateticos (ut *Ramus* & *Ramistas* interim omit-
tam) inventi sunt, qui hunc tractatum ad Logicam
pertinere negant, sed ad *Metaphysicam* rejiciunt. In-
ter quos est *Eustatbius*, *Antonius Bernhardus Mirandulanus*
sect. 2 apologiæ suæ. *Baldunus*, *Franciscus Petricus* in discus-
sionibus peripateticis, licet is Academicus velit haberi.
Argumenta huius opinionis præsertim *Mirandulanus*
quam plurima sunt, si numerum spectes, exigua verò,
si pondus eorum examinabimus, præcipua hæc esse
possunt.

Primum: Prædicamenta sunt Entis quædam
scientia: Sed Logica non Ens considerat: quia confi-
derat propositiones, syllogismos & alias secundas no-
tiones: Metaphysicus autem considerat Ens, quate-
nus Ens est: Ergo prædicamenta ad Metaphysicam
potius, quam ad Logicam pertinent. Ad majoris pro-
bationem illud pertinet, quod *simplicius* testatur, olim
hunc librum & tractatum summa Entium genera in-
scriptum & vocatum fuisse. Secundò Categoria res
solummodo tractat, quod probatur inde, quia defi-
niuntur, dividuntur Categoriæ, proprietates ipsis as-
signantur, quod certè non fieret, si non res ipsas con-
tinerent & tractarent: Logica autem non est res con-
siderare, non est scientia, sed instrumentum saltem
scientiarum: Ergo quoque ex Logicis exterminandæ
sunt Categoriæ & ad Metaphysicam ablegandæ: si-
quidem Metaphysica eodem modo, ut apud *Aristote-*
lem videre est, de prædicamentis tractat, nam eodem
modo definiuntur ibi et dividuntur, ut in Logicis fit,
quare ipse modus tractandi, qui unus & idem est, ad
unam scientiã hunc tractatum pertinere innuit: siqui-
dem nulla res in diversis scientiis subjectum esse po-
test, quæ eodem modo definitur & dividitur. Porro
accedit & illud, quod in nullum opus ordinantur,
siquidem ne verbo quidem *Aristoteles* mentionem fa-
cit, quomodo secundæ notiones applicari debeant.

Quartò solius Metaphysici est, tradere generalem divisionem Entis & summis generibus rerum inventis ad ea omnia revocare: Ergo quoque doctrina prædicamentorum, quæ nihil aliud sunt, quàm summa rerum genera, & generalis divisio Entis ad Metaphysicam, non autem ad Logicam pertinet. Quintò prædicamenta nihil aliud sunt quàm series generum, specierum & individuorum. Sed hæc omnia ad Metaphysicam pertinent: Metaphysicus enim disputat de Ente & eius affectionibus: Sed genera & species, &c. sunt affectiones Entis: Ergo ad Metaphysicam pertinent. Sextò Eiusdem denique scientiæ est, agere de genere & de speciebus illius generis, *Aristoteles 1. post. cap. 23.* Sed Metaphysicus agit de Ente, tanquam genere, *Aristoteles 4. Metaph. cap. 1.* Est enim Ens genus analogum omnium prædicamentorum: Ergo etiam agit Metaphysica de speciebus Entis, scilicet de prædicamentis.

Verùm prædicamenta ad Logicam pertinere hæc docent argumenta.

I. Testimonium omnium ferè præstantissimorum Philosophorum, Græcorum, Latinorum & Arabum, qui prædicamenta ad Logicam pertinere, unanimi cōsensu semper affirmarunt.

II. Testimonium *Aristotelis*, qui in pluribus libris Logicis prædicamentorum mentionem facit.

III. Prædicamenta distinguuntur per varios modos prædicandi de primis substantijs: Sed ad Logicam pertinet, modos prædicandi considerare; Ergo quoq; ipsa prædicamenta, quæ nihil aliud sunt quàm prædicationes quædam, & normam seu rationem prædicandi manifestissimè ostendunt.

IV. Subjectum Logicæ, ut suprà demonstratum est, sunt res omnes, quibus secundæ notiones debent applicari: Sed prædicamenta continent res omnes, quibus notiones illæ secundæ applicari debent: Ergo etiā ut subjectum materiale omninò ad Logicā pertinent;

hiqui-

siquidem subiectum ab eâ nunquam divelli potest scientiâ vel disciplinâ, cuius est subiectum : cum omnis artifex cognitum debet habere subiectum, si non perfectè, attamen aliquâ ratione.

V. Quæ doctrina maximum usum in Logicis habet, ea ad Logicam absque dubio pertinet : Sed prædicamenta hoc faciunt : Ergo. Minor probatur : Conferunt enim prædicamenta primò ad definiendum, quia ostendunt, quænam sit species, quodnam genus, quænam differentia. Secundò ad dividendum, duplici scilicet suo ordine, ubi ad latus differentias continent, quæ genus in suas species dividunt ; Tertio ad medium Terminum inveniendum, cum *Aristoteles* non semel eorum mentionem faciat in *Topicis*, & ostendat, quomodo illa problemata de genere, specie, proprio, accidente &c. ex prædicamentis sumi debeant. Quartò ostendunt, quam intentionem secundam primæ applicare debeamus, & sub qua intentione res quælibet apprehendenda sit, verbi gratiâ, quæ vox primæ intentionis substat generi, quæ accidenti, quæ speciei : Cum verò totum officium Logicæ sit rebus omnibus secundas notiones rectè applicare, & ijs tanquam instrumentis quibusdam verum à falso discernere, quis itaque negabit, prædicamenta ad Logicam pertinere, siquidem maximam utilitatem ad hanc rem conferant.

Huc addantur illa argumenta *Iacobi Zabarellæ lib. 2. cap. 3. de naturâ Logices*, & *Fortunati Crellij cap. 2. lib. 1. Logic.* quibus demonstrant doctrinam prædicamentorum, qualis in Logicis *Aristotelis* extat, nullo modo ad Metaphysicam pertinere.

Pro solutione verò huius quæstionis sciendum est, primò variè considerari rem unamquamque posse, atque ita etiam pro diversâ consideratione in multis scientijs subiectum esse, pro diverso scilicet modo considerationis, qui est tanquam forma subiecti.

Quare prædicamenta etiam, si ita considerantur, quatenus sunt summa genera Entis, & continent Ens, quatenus Ens est, tunc pertinent ad Metaphysicam: Si verò non considerant Entia, quatenus sunt Entia, sed eo respectu, quatenus illis rebus, vel Entibus in prædicamentis contentis secundæ notiones debent imponi, atque ita res illæ ad operationem mentis diriguntur, eatenus ad Logicam pertinent. Sit ergo hæc prima conclusio: Prædicamenta & ad Logicam & ad Metaphysicam pertinent, pro diversa consideratione, ut jam est explicatum.

Secundò Aristoteles 3 Ethic cap. 6. & Averroes 7 Metaphys Comment. 23. necessitatem alicuius partis in aliqua scientia sumendam docent ex ordine ad finem. Verùm finis Logicæ est instruere mentem seu rationem hominis certis quibusdam instrumentis, ut verum à falso discernere possit. Hoc si præmitto, prædicamenta ad Logicam pertinent & non pertinent. Pertinent ad Logicam, quatenus illam directionem rationis ita considero, ut non habeam respectum ad instrumenta logica, sive sint primæ sive secundæ notiones. Nam sic prædicamenta quamvis sint primarum notionum, nihilominus tamen multum conferunt rationi ut suo munere in veritate indagandâ & rectè & facile & tutò fungi possit. Si verò deinde instrumenta logica, seu partes logicæ illas tantum volo, quæ sunt secundarum notionum, tunc cum Zabarella lib. 2, cap. 5 Categorias non esse partem Logicæ statuere possum, sed liber de Interpretatione Aristotelis primum hunc locum occupabit inter libros Logicos. Ille enim liber primus est, qui de secundis notionibus agit. Interim tamen categoriæ non omninò excluduntur à Logicis, sed tanquam fundamentum totius Logices & tanquam subjectum materiale ipsius ad doctrinam logicam pertinent. Sit ergo hæc secunda conclusio, si secundas notiones pro partibus Logices habemus, Categoriæ pars Logicæ statui non possunt

sunt; Interim tamen tanquam fundamentum & subiectum Logicæ in doctrina logica admittendæ sunt. Quæ posterior pars huius Conclusionis apud *Zabarellam lib. 2.* aliquot capitibus in initio confirmatur. Accedit & *Aristotelis* autoritas, qui 1. *Topicarum* capite 7. & 28. dicit oportere Logicam speculari prædicata, quoniam propositiones ex illis conficiuntur, verum ex categorijs prædicata maximè cognoscuntur & depromuntur. Item *Aristotelis* loca quàm plurima *lib. 7. T p. cap. 5. 6. Top. cap. 3. 5. Top. cap. 3. lib. 1. Topic. cap. 7.* expressè prædicamentorum in logicis utilitatem & necessitatem evincunt. Quod verò aliqui hic argumētantur ex operationibus mētis, quòd scilicet in Categorijs de primis operationibus mentis, scilicet simplicium apprehensione agatur, in libris reliquis, de posterioribus duabus scilicet compositione & divisione, ac denique argumentatione, & sic concludunt: Sicut se habet prima operatio mentis ad secundam & tertiam: Itaque quoque hic liber ad reliquos: Sed illa est simpliciter necessaria ad reliquas: Ergo & tractatus de prædicamentis omninò necessarius ad reliquarum partium logicarum tractationem. Hæc tamen argumentatio in eo errat, quòd putet categorias esse de primâ operatione mentis logicâ, scilicet de simplicium apprehensione & illis notionibus secundis, quæ ad primam operationem mentis referuntur. Quod falsum esse *Zabarella lib. 2 de natura Logicæ cap. 3. & 5* ostendit. Nam cum partes alicuius scientiæ debent esse eiusdem naturæ & ὁμογενεῖα quædam: Categoriæ autem non sunt secundarum notionum, sed primarum: Ideoque eiusdem naturæ pars Logices cum reliquis statui non potest. Enunciatio enim & argumentatio sunt secundæ notiones, non autem primæ.

Ad argumenta denique contraria facilè jam responderi potest.

Ad primum: negatur illud, prædicamenta, ut hic tractantur, esse nudam Entis scientiam; nam licet

Entium species & genera hic recenseantur, nō tamen propterea hoc fit, ut de illis, quatenus Entia sunt, hic aliqua scientia haberi queat, sed quatenus ad opus aliquod diriguntur, & quatenus illis secundæ notiones imponi debent: Tum Logica res quidem considerat, non tanquam formale subjectum, verum tanquam materiale. Quod autem Entiū genera olim inscripta fuerint prædicamenta, hunc modum loquendi ipse *Simplicius* corrigendum docet, nam illum esse metaphysicum, & Logicè categorias esse vocandas monet.

Ad secundum argumentum: concedo categorias res considerare, sed non quatenus res sunt, verum quatenus secundis intentionibus substant & ad illas ordinantur.

Tertium argumentum nego simpliciter & contrarium tum ex *Aristotele*, tum omnibus Logicis demonstro; nam *Aristoteles* in ipsis prædicamentis generum & specierum aliarumque secundarum notionum mentionem facit, atque ita demonstrat, res hic ad operationem dirigi, scilicet ut primis secundæ notiones imponi debeant. Et quando librum de *Interpretatione*, ubi de nomine & verbo, item totā Enunciatione mentionem facit, quid eo ipso indicat, quā categorias esse, propterea traditas & præmissas, ut illis hæ secundæ notiones & aliæ imponi debeant?

Ad quartum: Iam sæpè dictum est, prædicamenta hic non considerari, quatenus sunt Entium genera, vel quod Entia considerent, quatenus sunt Entia: Sunt enim ordines rerum, quæ genere, specie & alijs notionibus secundis substant, & per illas distinguuntur, ordinantur, &c.

Ad quintum respondeo, genera & species dupliciter considerari posse. I. ut sunt affectiones Entis. II. ut sunt notiones. Primo modo ad Metaphysicam, secundo ad Logicam pertinent.

Ad sextum & ultimum argumentum cum quarto eadem est responsio.

Secundo loco priori quaestioni & hæc commodè subjici posse videtur: Quis scilicet sit ordo huius tractatus & id quidem dupliciter. Primò an doctrina prædicabilium debeat præcedere, an verò sequi hunc tractatum. Secundò an hæc doctrina ad Topicam potius, quàm ad Iudicativam partem pertineat. De utroque membro sunt sententiæ. *Crellius* putat, prædicamenta esse præponenda prædicabilibus, & prædicabilia vel in ipsis prædicamentis, vel post prædicamenta tractari debere. Hisce motus argumentis. I. quia prædicamenta sunt materia Logices, prædicabilia autem formæ quædam, quæ hanc materiam in certos ordines & classes dispescunt. Sed materia prior est forma: Ergo & prædicamenta priora sunt prædicabilibus. II. Ex definitione prædicabiliū idem demonstrari posse, quia definiuntur prædicabilia, quod sint classes, quibus ceu gradibus quibusdam simplices illæ rerum naturæ distinguuntur, quæ in prædicamentis continentur. Cum quâ & illa consentit definitio: prædicabilia sunt distinctiones *ἐπινοητικά* mentis, quæ distinguunt reales conceptus in prædicamentis, atque universalitatem illorum designant, ut, quinam de quibus prædicari, & quinam de quibus pluribus aut paucioribus dici possint, intelligi queat. Verùm quod distinguere debet, illud naturæ & doctrinæ ordine prius est, quàm id quod distinguere debet: subjectum enim prius est suo adiuncto, & illo quod in subjectum illud recipi debet. Tertiò posset & ita argumentari: primæ notiones priores sunt secundis tam ordine doctrinæ, quàm naturæ: sed prædicamenta sunt primæ notiones, prædicabilia verò secundæ: Ergo etiam prædicamenta prædicabilibus sunt præponenda.

Verùm huic sententiæ obstat *Porphyrj* & omnium Interpretum autoritas, qui prædicabilia prædicamentis præmittunt, tanquam quorum cognitio necessaria est ante ipsorum prædicamentorum cognitionem.

nem. Nos hoc sentimus, ordine naturæ quidem præcedere prædicamenta, ut jam argumentis demonstratum est: verum ordine quodam doctrinæ prædicabilia esse præponenda prædicamentis. Dico quodam ordine doctrinæ, nam non intelligo jam cum, quo notiones primæ & secundæ sese respiciunt, nam eo respectu, qui hunc ipsum tractatum de prædicamentis & prædicabilibus respicit, sunt simul: sunt enim relata: verum eo respectu, quo prædicabilia sunt introductio quædam ad prædicamentorum tractationem de quo, ut dixi, verum est, prædicabilia ad doctrinam prædicamentorum rectè cognoscendam esse necessaria. Ratio prima est, quòd in prædicamentis prædicabilium sæpè fit mentio, in prædicabilibus prædicamentorum verò nulla. Ergo prædicabilia sine prædicamentis, sed prædicamenta non sine prædicabilibus possunt intelligi. Ratio: est enim pars ante totum necessario cognoscenda, vel ordinabile antequam ordinetur. Sed prædicabilia habent se tanquam partes non quidem, quatenus sunt secundæ notiones, & ordinabilia. Sunt enim complexiones plurium ad se invicem, certa serie & ordine secundum sub & suprà ordinatorem, id est, vel secundum longitudinem generum, specierum, &c. vel secundum latitudinem differentiarum scilicet. Cum ergo tota natura prædicamentorum in hac ordinatione & serie prædicabilium sita sit, nullo modo prædicamenta cognosci possunt, nisi quid sit genus, species, differentia, &c. cognoscatur, nam sicut *Javellus* inquit: Frustra conatur ordinare, qui prius non cognovit ordinabilia.

Ad argumenta verò contraria unam responsionem adhibeo, scilicet esse illa concedenda, si ordinem naturæ & doctrinæ generalem respicio, verum si unicum hunc tractatum, qui est de prædicamentis respicio, tunc prædicabilia eorum scilicet prædicamentorum differentiam præcedunt propter rationem jam dictam.

De alterâ parte huius quæstionis secundæ sciendum, autores gravissimos doctrinam de prædicamentis ad topicam pertinere & quidem non sine ratione asserere. In ea sententia est Iohannes Sturmius, qui ad locos inventionis prædicamenta revocavit *partitionum dialecticarum lib. 1. cap. 7.* Ante illum verò *Laurentius Matolius*, vir acutissimus, multis rationibus contendit, hanc doctrinam ad Topicam pertinere. Simplicius quidem vetustissimus idem testatur & dicit, hunc librum olim inscriptum fuisse liber *πρῶτον τοῦ ἰκῶν* liber antetopicus. Recentiores etiam quamplurimi hanc quoque sententiam tenent. De illis breviter respondeo, unius rei plures possunt esse fines, & propterea licet prædicamenta ad iudicium commodè referantur, seu in initio Logices, tanquam subjectum materiale, explicentur, tamen non obstat, quo minus etiam ad inventionem conducant & propterea ad topicam seu partem inventivam commodè referri possint. Quod pluribus argumentis demonstrari potest. *Aristoteles* enim in antepædicamentis post enumerationem prædicamentorum hæc verba habet: *Nil autem eorum, quæ enumerata sunt, per se affirmationem aut negationem facit: sed ex eorum mutuâ quadam coniunctione omnis & affirmatio & negatio nascitur.* Quibus verbis apertè usum topicum prædicamentorum insinuat, quod nimirum ex illis omnes affirmationes & negationes depromantur. Huc addatur locus *4. Metaphys. 7. Item 5. Metaphys. cap. 7.* In quo posteriori prædicamenta figuræ prædicationis appellantur. Denique etiam ex *Aristotele* addatur locus *lib. 7. Top. cap. 1. Item lib. 6. cap. 2. Item lib. 5. cap. 3. lib. 1. cap. 7.* Vbi docet *Aristoteles* medium Terminum ad probandum aliquid de alio ex prædicamentis desumi posse. Deinde ipse ordo & series prædicamentorum manifestè docet omnis generis terminos attributivos vel *προσθετικῶς* ex illis inveniri posse. Tertiò ex de-

fnitionis doctrina illud apparet, nam omnium definitionum genera & differentiae ex prædicamentis desumuntur. Quarto ex divisionis natura, quæ similiter ex prædicamentis inveniuntur. Quinto ex natura propositionum, siquidem nulla propositio vel oratio, in tota ferè rerum natura est, quæ non vel ex eodem vel ex diversis prædicamentis sit desumpta. Sexto ex exemplis probatorum autorum, Salustius enim in vita Catilinæ, Catilinam per prædicamenta describit. *Lucius Catilina* (substantia) *nobili genere natus* (ex relatione) *magna vi corporis* (quantitas) : *sed ingenio malo pravoque* (qualitas) : *huic ab adolescentia bella intestina, cædes, rapinæ, &c. grata fuere* (ex actione) : *Corpus patiens inedia* (ex passione) : *Hunc post dominationem L. Syllæ* (ex prædicamento quando) *libido maxima invaserat Reipub. capiunda* (actio rursus) : *Incitabant præterea corrupti mores civitatis, quos pessima ac diversa inter se mala luxuria atque avaritia vastabant* (habitus) . Septimò & ultimò ex autoritate summorum Philolosophorum supra citatorum, quibus etiam *Crellius* & *Philippus* addi possunt : *Crellius* expressè dicit, ad medium terminum iuveniendum, conducere prædicamenta.

Tertio loco de inscriptione & definitione Categoriarum hoc breviter notandum. Inscribitur hic tractatus in genere *κατηγορίαι* latinè prædicamenta. Simplicius addit olim esse inscriptum de generibus Entis, item de decem generibus : Item Antitopica, ut supra diximus. Verùm nulla inscriptio nisi prior retinetur & huic Logico tractatui conveniens esse putatur ab interpretibus, nisi posteriorem, scilicet antitopica, excipies. Inscriptio enim de generibus Entis, item de decem generibus ad Metaphysicam potius, quàm ad Logicam, pertinet. Exprimit enim subiectum huius tractatus, non quatenus in Logicis consideratur, scilicet cum respectu ad secundas notiones : sed saltem Ens quatenus Ens est,

vel quatenus Ens in genera quædam distinguitur, quæ consideratio ad Metaphysicam pertinet. Ad nomen *κατηγορίας*, quod attinet, teste *Porphyrio* & *Dexippo* ex medio foro in *Lycæum* transtulit *Aristoteles*: *κατηγορία* enim Græcis publicam accusationem significat; quod verbum *Aristoteles* ad prædicationem, seu enunciationem traduxit, nisi malimus (ut *Fonsæca* inquit) cum *Ammonio* τὰς *κατηγορίας* dictas paululum immutato verbo, quasi ἀγορεύσεις κατὰ τινῶν, id est, de quibusdam attributiones & enunciationes: & cum sæpè accidat, quòd abstracta pro concretis sumantur in illis verbis, quæ actionem significant, quando scilicet congregationem vocamus homines congregatos, mixtionem illa, ex quibus fit mixtio: Sic etiam factum, ut Græcum vocabulum, *κατηγορία*, quod significat prædicationem vel enunciationem, sumatur pro ipso prædicato vel enunciato. Vnde latinis non prædictio sed prædicamentum redditur: Et non tantum summa capita & genera, *κατηγορίαι* vocantur; sed tota etiam coordinatio seu classes illæ, ex quibus genera & species, quæ prædicationem constituunt, depromuntur (ut *Crellius* loquitur) nam & prædicamentum testibus *Doctoribus Colonien-sibus* tripliciter sumitur. Primò pro tota còordinatione generum & specierum sub aliquo summo genere. Secundo pro ipsis summis generibus. Tertiò pro nomine secundæ intentionis, quod fundatur super quodlibet eorum, quæ in prædicamenta aliqua referuntur, qui tamen usus posterior non est admodum familiaris.

Ad definitionem verò quod attinet, describuntur potius, quàm definiuntur prædicamenta. Sic *Philippus*: prædicamentum est ordo generum & specierum sub uno genere generalissimo, quod aut substantiam vel accidens significat. *Crellius*: prædicamenta sunt classes, quibus summa rerum genera & quæcunque illorum complexu conti-

nentur, comprehenduntur. Hospinianus: genus summum est, quod vel substantiam, vel quantitatem, vel qualitatem, vel Relationem, &c. significat. Alii ita & multo plenius describunt: Prædicamentum est coordinatio, in quâ sunt summum genus, species infimæ, genera speciesque intermedie, nec non individua tanquam basis & fundamentum, & differentia, quæ à latere posita, genus in suas species dirigunt. Fonseca denique libro 5. Metaph. capite 7. questio 1. sect. 2. ita describi posse ait, prædicamentum est summi alicuius generis, & eorum quæ sub ipso sunt. naturalis dispositio. Quibus descriptionib. natura prædicamentorum satis declaratur & exprimitur: Prædicamentum enim nihil aliud est, quam coordinatio quædam, seu series, seu classis, quæ constat ex rebus, quæ sunt vel genera, vel species vel summa vel media vel infima. Item quæ per differentias in certos ordines & classes distinguuntur. Nam sæpe dictum est de duplici ordine, qui reperitur in prædicamentis, scilicet κατὰ βάθος & secundum profunditatem, & κατὰ πλάτος & secundum latitudinem. Ad priorem genera & species, nec non individua reductivè pertinent. Ad alterum differentia, quo & accidentia & propria referri possunt, si scilicet latitudinem respicias non in uno sed in diversis prædicamentis.

Et hinc quoque factum est, ut prædicamentorum series vulgo arbores dicantur, propter convenientiam scilicet, quam habent prædicamenta cum arboribus. Nam ille ordo qui est κατὰ βάθος & secundum sub & supra, trunci formam & modum sequitur: ille verò, qui est ad latus & secundum latitudinem, ramorum figuram sequitur, tam ad dextram, quam sinistram sese dilatantium: Radix in essendo quidem, sunt ipsa individua, nam sine illis genera & species non subsistunt, ut nec arbor sine radice: Radix verò in cognoscendo est summum genus in quolibet prædicamento: nam ut Aristoteles testatur 1. Phys. in proæmio, processus naturæ cognitionis est à generalio

ribus ad specialiora de ordine scilicet naturæ loquendo. Atque ex hac consideratione duplicis radicis duplex situs alicuius arboris prædicamentalis efficitur. Primò rectus, secundo inversus. Rectus situs, si individua statuuntur radices, & hic ordo vocatur apud Philosophos perfectionis, quando scilicet ab individu- is ad uiversaliora fit progressus, id est, à toto ad partes. Inversus verò situs est, quando à summo genere ad individua proficiscor, qui ordo vocatur generationis & imitatur illum, qui est à parte ad totum. In utroq; autem ordine ordo naturæ observatur, atq; ita dispositio prædicamentorum non planè est arbitraria, sed necesse est ut ordinem naturæ imitetur.

Quartò de numero prædicamentorum observandum: Varias à quibusdam moveri hanc de re disceptationes, ut videre est apud *Petrum Fonseca* & *Matthiam Aquarium* in *Metaph* Alii enim pauciora, alii plura quam decem, alii tantum decem esse volunt. Pauciora asserunt, *Plato* qui unum tantum prædicamentum constituit, ipsum Ens scilicet: Alii quatuor constituunt, substantiam, quantitatem, qualitatem & relationem: Reliqua subdivisiones Relationis esse asserunt, atque propterea ad Relationem pertinere. *Avicenna* situm ad quantitatem, quem tamen alii ad ubi referri malunt: Habitum ad qualitatem: Actionem & passionem vel ad quantitatem vel ad qualitatem referunt. Sunt enim actio & passio motus: Motus autem est aliquid imperfectum & pro diversa ratione termini ad quem, ad diversa etiam potest referri prædicamenta. Atque hac ratione ab *Avicenna* sex tantum prædicamenta constituuntur, substantia, qualitas, quantitas, Relatio, ubi & quando. Alii novem constituunt, ita ut actionem & passionem unum prædicamentum efficiant, cum non realiter inter se differant, siquidem teste *Aristotele* unus idemque motus & actio

& passio

& passio nominatur : Actio quatenus ab agente proficiscitur : Passio quatenus à patiente recipitur. Rationes etiam accedunt pro hac sententiâ, quarum plures videbis apud *Fonsecam libro 5. Metaphysic. capite 7. questio 2. sectio 2.* Primum, si unum est genus, quod rebus omnibus in omnibus prædicamentis contentis convenit & competit ; necesse est unum esse summum genus, & per consequens unum prædicamentum. Sed verum prius : Ergo & consequens. Assumptum probatur ; Si enim Enti, quod in prædicamenta dividitur, addantur particule, quæ addi solent ut sit Ens per se reale, finitum, completum, univocum & incomplexum, tunc illud Ens rationem generis habet ad omnia illa quæ in prædicamentis continentur, ut inductione per omnia prædicamenta facile probari potest. Si vero unum genus est omnium eorum, quæ in prædicamentis continentur & quidem summum genus, necesse est unum tantum esse prædicamentum, quia prædicamenta sunt summa genera. Secundò aliâ ratione probari potest, duo esse prædicamenta. Quot modis dicitur unum oppositorum, tot modis dicitur & alterum. Atqui substantia & accidens opponuntur, cum accidens sit in subiecto & substantia non in subiecto. Ergo si accidens, non est genus, sed aliquid multiplex, nec substantia erit, sed & illa aliquid multiplex : Verum substantia non est aliquid multiplex sed univocum quid : Ergo & accidens. Cum igitur accidens non possit esse aliud universale, respectu accidentium inferiorum, nisi genus, duo jam erunt suprema genera, substantia scilicet & accidens. Tertiò actionem & passionem non esse prædicamenta ita probari potest. Quicquid supra se habet genus univocum, illud non est prædicamentum : Sed actio & passio habent supra se genus univocum, scilicet mutationem, quæ utrique tam actioni, quàm passioni competit, & univocè

de utraque dicitur : Ergo actio & passio non sunt prædicamenta.

Plura esse verò prædicamenta, quàm decem aliqui inventi sunt qui assererent : nam *Marsilius Ficinus* cum illis, qui eum sequuntur, undecimum prædicamentum excogitarunt, quod, teste *Eccio*, prædicamentum signi appellarunt & in illud omnes voces Logicas seu secundas notiones reposuerunt. Alij etiam peculiare prædicamentum existimarunt constituendum, quod complectatur ea, quæ nec sunt substantiæ, nec accidentia, sed medium quod inter substantiam & accidens. Quo aliqui differentias, aliqui tempus, motum, locum. &c. (*JO HANNES Crimerus*) referunt : quod si concederetur duodecimum iam esset prædicamentum. Hisce rationes accedunt. Primò prædicamenta constituta sunt à Philosophis tanquam loci communes, de quibus & ex quibus disputari potest. Quod & *Aristoteles* 1 *Top capite 7. probat*, ubi docet, omnia prædicata dialectica in prædicamentis inveniri. At disputatio potest haberi non tantum de Entibus, sed etiam de non Entibus, verbi gratiâ, de Chimæra. Secundò non solum de Entibus per se, ut sunt, aqua, ignis, homo : Sed etiam de Entibus per accidens, ut sunt, ferrum ignitum, animal dormiens, homo est doctus. Tertiò nec tantum de Entibus realibus, ut, animal, homo : sed etiam de Entibus rationis, ut est Syllogismus, prædicatum, genus, &c. Quartò nec tantum de Entibus finitis : sed etiam infinitis, ut est Deus, infinita multitudo. Quintò nec tantum de completis : ut animal, homo, piscis : sed etiam incompletis, ut est materia & forma. Sexto nec etiam tantum de univocis & complexis : sed etiam æquivocis, analogis & complexis. Ergo ad reliqua prædicamenta septem adhuc alia sunt adiungenda. Primò de non Entibus : secundò de Entibus per accidens : Tertiò de Entibus rationis : Quartò de Entibus infinitis : Quintò de Entibus incom-

pletis :

pletis : Sextò & Septimò de æquivocis & complexis. Secundum argumentum; in constituendis prædicamentis omnium causarum eadē debebat esse ratio : sed causa agens constituit prædicamentum actionis & causa patiens prædicamentum passionis ; Ergo etiam formalis & finalis causa prædicamenta pecuniaria cōstituere debent. Quod tamen non fit, & si fieret, tunc illa prædicamenta ad nullum eorum, quæ iam existunt, reduci possent, quapropter duodecim prædicamenta, orirentur : & ne quis putet ad Relationem referri posse, cum causa relationem ad effectum dicat ; sciendum hic sumi causam quatenus significat ipsam causandi rationem & non respectum ad effectum. Nam aliàs & agens & patiens ad relata referri possent, atque ita tantum octo prædicamenta constituerentur. Tertium; denique quemadmodum rebus accidit, ut sint causæ, ita etiam illis accidit, ut sint effecta. Si ergo causæ necessariæ constituunt quatuor prædicamenta, totidem etiam prædicamenta alia effectui erunt attribuenda, unum scilicet effectui efficientis, alterum effectui materiæ, tertium & quartum effectibus formæ & finis. Quæ sane constat nulla esse ex vulgatis decem prædicamentis : atque hâc ratione multò plura quam decem prædicamenta conficiētur. Communis tamen & hodie receptissima est sententia, ita ut ferè supervacaneum videatur in controversiam velle vocari decem esse prædicamenta, quod autoritate gravissimorum philosophorum constat, qui omnes unanimi consensu, paucis exceptis, quos supra recensuimus, & tanquam indubitatum accipiunt, decem esse tantum prædicamenta nec plura nec pauciora. Addunt etiam aliqui demonstrationes, ut illi vocant & existimant, vel potius ratiocinationes per divisionem, quibus hunc denarium numerum probant : Nam ex *Thomæ Aquinatis sententia Petrus Fonseca, Doctores Colonienses & alii* quàm plurimi denarium numerum ita demonstrant. Prædicamen-

da distinguuntur penes diversos modos prædicandi generalissimos de prima substantia: Illud verò, quod prædicatur, est vel de essentiâ primæ substantiæ vel non est; Si est de essentia, oritur prædicamentum substantiæ: Si verò non est, tunc illud fit dupliciter vel inhæret illi rei intrinsecè, vel inhæret extrinsecè. Si inhæret intrinsecè, nec tamen est de essentiâ rei, tunc vel materiam consequitur, & oritur quantitas: vel formam, & oritur qualitas. Si verò non absolute inhæret, ut præcedentia, sed relatè, oritur inde Relatio. Si verò porrò aliquid ad essentiam rei non pertinet, sed extrinsecè primam substantiam denominat, hoc rursus dupliciter fit: Vel talis denominatio specialiter reperitur in homine, & sic prædicamentum habitus oritur: Aut generaliter in omnibus rebus & hoc dupliciter: Vel talis denominatio sumitur à causa, vel à mensura: Si sumitur à causa fit dupliciter, vel à causa efficiente in ordine ad suum effectum, & sic oritur passio: vel ab effectu causæ efficientis in ordine ad suam causam, & sic oritur actio. Si autem sumatur à mensura, hoc rursus fit dupliciter, vel sumitur à tempore, & fit prædicamentum quando: vel à loco, & hoc dupliciter; vel denominat rem absolute in loco, & sic est ubi, vel relatè in ordine ad totum, & sic oritur prædicamentum situs. Addunt verò *Colonienses Doctores*: sufficientiam prædicamentorum per solam causam efficientem hoc in loco demonstrari, quia sub efficiente comprehenditur finis: à materiali autem & formali nulla dicunt prædicamenta oriri, quia illa sunt principia intrinseca substantiæ primæ constituentia illam, scilicet substantiam primam. Plura, quæ ad hanc ratioeinationem pertinent, explicata videbis apud *Fonssecam libro 5. loco supra citato*. Ut verò in hac ratioeinatione numerus denarius ex modis prædicandi de primâ substantia desumitur, sic alii eundem ex modis essendi hanc ratione demonstrât.

Ens est vel non in subiecto & est ipsamet substantia: quando hæc vel in loco, vel tempore, facit ubi & quando: vel in quali & facit vel actionem vel passionem: Vel ad aliquid, quod est vel in alio, vel aliud in ipso & facit positionem & habere. Vel est in subiecto & id rursus dupliciter; per se, quod est vel divisibile & oritur quantitas, vel indivisibile & oritur qualitas, vel non per se, sed per fundamentum, & facit relationem. Denique & meo iudicio ita quoque ex modis essendi demonstrari posset: Ens est vel subiectum, vel in subiecto. Subiectum ut substantia, in subiecto ut accidens. Si autem in subiecto, tunc est vel intrinsecè vel extrinsecè. Si intrinsecè, tunc illud fit ratione materiæ & oritur quantitas, vel ratione formæ & oritur qualitas: vel ratione totius & oritur relatio. Si extrinsecè in subiecto inhæret, tunc illud dupliciter, vel inhæret ratione partium essentialium; vel formæ & oritur actio: vel materiæ & oritur passio: vel partium integralium cum respectu ad totum, & oritur situs: Vel circumstanter, ut mensura vel motus & oritur quando, vel totius & oritur ubi; vel denique adiacenter, ut ipse habitus, Verum utut hæc ratiocinationes se habent, numerum tamen denarium firmiter & exactè demonstrari posse non fit mihi verisimile, nam si demonstrari posset, *Aristoteles* absque dubio, qui teste *Averroe lib. 1. de generatione comment. 38.* ut primus Philosophiæ autor nihil sine firmâ ratione ac demonstratione dixit, eum numerum demonstrasset. Cum autem illud non fecerit, eo ipso indicat, magis hunc numerum denarium probari ex receptâ philosophorum opinione, quàm ullâ firma demonstratione. *Boetius* quidem, *Frigidius Romanus* hunc numerum sufficientem esse inde demonstrari putant, quia nullum prædicamentum inveniri potest, quod hisce decem adjiciatur, ita ut sub aliquo eorum non comprehenlatur aut per antepredicamenta & eorum regulas non rejicitur. Verum & illa ratio non admo-

dum firma est, & licet *Architas Tarentinus*, quemadmodum *Simplicius* refert, tanquam *Pythagoricus* ex denario numero, qui censetur omnium perfectissimus, sufficientiam prædicamentorum demonstrari velit, demonstratio tamen illa languida est. Nam, ut *Fonseca* inquit, numerus potius ex rebus, quam res ex numero demonstrari debent. Accedit & illud, quod omnes superiores ratiocinationes in aliquo vacillent, primò enim oppositum eius ostendunt, quod ostendere non debebant: debebant verò ostendere hanc divisionem prædicamentorum esse primam divisionem Entis in suas species.

Verum illæ multas subdivisiones faciunt, quæ nequaquam sunt primæ. Deinde multa hæ ratiocinationes sumunt, quæ per se nota non sunt, & ubi ratio non apparet, quare ita & non aliter divisiones illæ institui debent. Breviter itaque fit hæc conclusio, decem esse prædicamenta non tam demonstratione aliquâ firmâ, quàm ex recepta ferè omnium Philosophorum opinione & sententia constare.

Ad argumenta contraria quod attinet sic responderi potest. Primo generaliter autoritati auctoritatem opponendo. Secundò specialiter ad primum, quod pauciora, quàm decem prædicamenta esse demonstrat; negatur, Ens hac ratione constitui genus, licet illi omnia, quæ dicta sunt, adjiciantur. Diverfissima enim est ratio absolutorum & relativorum, & nullum genus inveniri potest, quod univocè de illis dicatur, quicquid tandem illi pro determinatione adjiciatur. Ad secundum similiter dicendum, accidens propterea non posse genus omnium reliquorum seu posteriorum prædicamentorum dici, quia absolutis & relatis nulla ratione univocè competit. Ad tertium, negatur, mutationem esse genus actionis & passionis: Est enim species potius quàm genus illius. Ad illa argumenta quibus demonstrabatur, plura esse, quàm decem prædicamenta, respondetur: Primò verū

esse,

esse, illa omnia pertinere quodammodo ad prædicamenta, sed non probatum est, per se ad illa pertinere. Sola enim Entia realia, finita, completa, univoca & incomplexa, ad prædicamenta pertinere, Antepædicamenta *Aristotelis* evincunt: Cætera verò omnia ad prædicamenta pertinent, vel quia sunt mutationes eorum, quæ sunt in prædicamentis per se, vel partes ut materia, forma, vel principia, vel aggregationes. Ad alterum argumentum respondetur, nec ex forma, nec ex materia propriè loquendo desumuntur prædicamenta, quia illa scilicet materia & forma de nulla substantia prima prædicari possunt, cum sint eius principia: Vt nec finalis, quia causa finalis, dum causat, non est aliquid reale, sed saltem rationis: In prædicamentis verò saltem sunt Entia realia. Ad ultimum argumentum respondet *Fonseca*, primas substantias, ex quibus pro diverso modo prædicandi prædicamenta desumuntur, effecta esse non posse, nam omne accidens, quod de aliquo enunciatur oportet esse posterius eo, de quo enunciatur & oportet illud existere prius quàm aliquid ei attribuatur. Quare primæ substantiæ causæ quidem esse possunt & ut causæ considerari in constitutione prædicamentorum, non autem ut effecta considerari possunt, tunc enim tanquam de non Ente aliquid diceretur, & hanc inquit *Fonseca* fuisse rationem, cur effectorum nullum constitutum fuerit prædicamentum, aliàs si essentia & existentia rei discernatur ab illius accidentibus, dubium non esse, quin & quatuor prædicamenta effectorum constitui possint. Verùm illud non fieri propter rationem jam dictam.

Quinta quæstio: Priori quæstioni hæc quinta commodè subjungi posse videtur, qualis nam sit distinctio illa prædicamentorum, & an realiter omnia prædicamenta inter sese differant, an verè secus. Pro determinatione huius quæstionis sciendum, sex opiniones de illa recenseri à *Fonseca lib. 5. Metaphys. cap.*

7 *quest. 3. sect. 1. à Iavello lib 5 Metaphys. quest. 10.* Res breviter ita sese habet. Aliqui, ut *Fonseca* refert, putant omnia prædicamenta realiter inter sese differre, quia summa genera, teste *Aristotele lib. 8. Metaphys.* sunt primò inter se diversa, quæ autem primò sunt diversa, illa non sunt idem realiter. Secundò alij putant, non opus esse ut prædicamēta differāt realiter, sed sufficere, ut formaliter differant, seu quod idem est, per diversas essentias & entitates, quia diversorum generum & non subalternatim positorum inquit *Aristoteles*, necesse est, ut diversæ sunt differentia, quorum verò diversa sunt genera ac differentia, diversæ etiam sunt definitiones: Et per consequens diversæ essentia. Tertiò alij putant, prædicamenta saltem distingui penes modos prædicandi, unde etiam vulgatum illud est, numerum denarium prædicamentorum ex diversis modis prædicandi ortum esse. Quartò *Favellus, Antonij Andreæ* sententiam refert, qui negat ex modis prædicandi prædicamenta distingui, & vult ex modis essendi illa inter sese distingui. Quintò *Hervæus* statuit non opus esse, ut realiter differant prædicamenta, sed sufficere ut per operationem intellectus & per diversos intelligendi modos res inter sese ac incerta prædicamenta distinguantur. Cui & videtur *Benedictus Pererius lib. 10. de principijs rerum naturalium cap. 2.* assentiri, ubi docet, ratione saltem prædicamenta inter sese differre. Sextò & ultimò *Thomas Aquinas* & per modos diversos essendi & intelligendi & prædicandi prædicamenta distingui docet, ut latius apud *Favellum* loco citato videre est. Ut verò constet, quidde his opinionibus sit sentiendum, hæ conclusiones notentur. Prima, non opus est, ut prædicamenta realiter distinguuntur, nam licet plurima & quidem priora quatuor inter sese realiter differant, tamen illud in actione & passione non accidit. Actio enim & passio inter sese realiter non differunt, siquidem unus idemque motus reipsa est utriusque & diversos solummodo

modò habent essendi modos. Inde etiam ad rationem illam additam primæ opinionis responderi potest, *Aristotelis* dictum esse intelligendum, non de omnibus prædicamentis, sed tantum de prioribus quatuor. Secunda: non est necesse, ut prædicamenta formaliter differant, quæ conclusio ex eodem fundamento probatur, nam actio & passio unum tantum motum formaliter denotant, axioma *Aristotelis* pro secundâ opinionem adductum de illis entibus intelligendum, quæ sunt diversa saltem formaliter. Tertia: prædicamenta distinguuntur per modos essendi & prædicandi, adde etiam intelligendi, qui modi coincidunt cum modis prædicandi, fit tamen illud diversimodè, nam prius natura per modos essendi, posterius verò per modos prædicandi distinguitur: modus enim prædicandi modum essendi consequitur, *Javellus* hoc ultimatè & resolutivè distingui vocat. Quarta & ultima: prædicamenta non per quosvis modos essendi & prædicandi distinguuntur, sed per modos essendi & prædicandi in primis & de primis substantijs. Conclusio inde patet, quia attributorum distinctio sumitur ex vario modo respiciendi subiecta, primæ autem substantiæ sunt tanquam subiecta prima & quasi fundamenta, quibus attributa omnium prædicamentorum innituntur: Ergo etiam ex respectu earum, prædicamentorum distinctio instituenda est.

Sexta quæstio: Post hæc & illud quæri posse videtur, an Ens sit genus respectu prædicamentorum omnium. Esse genus Scotistæ ac Nominales ut *Occam*, & *Gabriel Biel* scilicet lib. 1. sententiarum distincti 2. acerrimè propugnant. Primò autoritate *Aristotelis*, qui libro 4. *Metaphys.* dicit, Ens multis modis dicitur, sed primò ad unum & unam aliquam naturam & non æquivocè, ubi inquirunt, quod expressè negat *Aristoteles*, Ens esse æquivocum. Si verò non æquivocum, necesse est ut sit univocum & cum sit supe-

rius substantiâ ac accidentibus, necesse est, ut sit genus univocum, nam inter æquivocum & univocum inquit Porreutinus nullum dari medium. Secundum sicut res habet esse, ita habet intelligi per conceptus 2. *Metaph.* & 2. *Phys.* Sed omnes res in hoc toto universo conveniunt in esse, quia quælibet res est, five sit Accidens five substantia: Ergo etiam habet convenientiam in uno conceptu scilicet Entis & quidem univocè. Tertium, ab omnibus rebus similibus potest abstrahi natura aliqua una, in qua sunt unum inter sese & in qua fiat eorum, quatenus similia sunt inter se comparatio: At omnia Entia sunt similia, quatenus sunt Entia: Igitur ab omnibus Entibus potest abstrahi natura Entis. At natura, quæ à multis abstrahitur, est unius & eiusdem rationis in omnibus. Denique *Joannes Porreutinus* addit, probabile esse, Ens esse genus generalissimum supra prædicamentum substantiæ, quod inde probat, quia *AVGVSTINVS*, inquit, primam Categorias *ὅτιον* nominavit, id est, essentiam. Sed essentia & Ens unum quiddam sunt. Verum Ens genus non esse respectu prædicamentorum quamplurimis probari posset, nam licet Ens non sit planè æquivocum, non tamen etiam est univocum, sed analogum quid, quemadmodum *P. Fonseca lib. 4. Metaphys. cap. 2. quest. 1. Toletus cap. 4. Antepædicamentorum quest. 1. Javellus 4. Metaphys. quest. 1. demonstrant.* Nam univocum non esse inde constat, quia univocum denotat aliquam naturam communem multis: Sed decem prædicamenta non conveniunt in aliquâ naturâ communi, ut expressè dicitur 12. *Metaphys. cap. 6.* Si verò non est univocum, neque erit genus dicendum. Omne enim genus univocè de suis inferioribus prædicatur. Item nullum genus essentiali prædicatione dicitur de suis differentijs, *Aristotele: 6. Topic. cap. 3.* Sed Ens essentiali ac quidditativa prædicatione dicitur de omnibus differentijs, vel quasi differentijs. Nam si non quidditativa

tivè de illis diceretur, tunc sequeretur, quod Entia illa, quæ ex differentiis constant, non essent ex omni parte Entia, quod est absurdum. Tum denique *Thomas Aquinas, Toletus & alij sic ex Aristotele* argumentantur: Si Ens esset genus, tunc per aliquam differentiam limitaretur & contraheretur ad inferiora: Sed nulla est differentia Entis, quæ illud contrahere posset. Omnis enim differentia est extra naturam generis: Sed nihil potest esse extra naturam Entis, si est aliquid reale: Ergo nulla quoque datur differentia Entis: Et per consequens, Ens non genus est respectu prædicamentorum. Ut verò res illa clarius adhuc innotescat, hæ duæ conclusiones observentur: Prima: si Ens consideratur præcisè & absolutè in seipso, ita ut non ad inferiora comparetur, sed ab illis omnibus abstrahatur, tunc nec esset univocum, nec æquivocum, nec analogum. Nam tale quid inde fit Ens, cum ad sua inferiora, vel substantiam vel accidens, comparatur. Secunda conclusio: quatenus verò Ens ad inferiora sua comparatur, tunc est analogum quid, ratio inde patet, quia magis principaliter dicitur de substantia quàm de accidente. Substantia enim per seipsam subsistit & est Ens per seipsum: Sed accidentia esse suum habent ab ipsis substantiis & sic Ens ipsis minus principaliter, vel certè non eadem ratione ut substantiis competit.

Ex illis jam facilè est respondere ad argumenta contraria. Ad primum enim negatur, non dari medium inter æquivocum & univocum, nam datur analogum, quod nec univocum est, nec æquivocum. Ad secundum, minorem nego: quod omnes res eadem ratione conveniant in esse. Nam substantiæ sunt Entia simpliciter, accidentia aliorum Entia dicuntur, vel potius Entia Entium dicuntur. Ad tertium respondeo, si sumitur Ens, ut abstractum est ab omnibus suis inferioribus, tunc quidè unum quid est, sed nec analogum, nec univocum, nec æquivocum, ut in primâ conclu-

sione dictum est. Ad quartum & ultimum negatur consequentia, nihil enim probat argumentum adductum, ut perspicue apparet.

Septimò de objecto categoriarum quaeritur, de quonam scilicet principaliter agatur in categorijs. Hâc de re quatuor opiniones recenset *Toletus*. Prima est *Alexandri & Simplicij*, qui existimant, hic agi de vocibus simplicibus, quod inde colligunt, quia *Aristoteles*, vocum simplicium & complexarum mentionem faciat in Antepredicamentis: Antepredicamenta verò propterea instituta sunt, ut ostendant quænam in predicamentis locum habeant. Secunda sententia est *Eustachij & Averrois*, scilicet hic de rebus non autem de vocibus agi. Et de rebus quidem, quatenus prædicantur. Rationem adferunt, quia *Aristoteles* Ens, non autem vocem, in prædicamenta decem dividit. Tertia sententia est *Porphyrj*, qui nec de rebus nec de vocibus, sed de conceptibus, & ut *Toletus* intelligit, de secundis notionibus hic agi existimat, quia *Aristoteles* in fine Categoriarum dicit, se hic de generibus egisse: genera autem sunt intentiones & conceptus. Quarta sententia est *Ammonij, & Boetij*, & aliorum, qui putant hic de vocibus agi, ut per conceptus rerum significativæ & scientificæ sint, vel quod idem est, existimant, de rebus hic agi, ut medijs conceptibus per voces explicentur, quæ sententia cum *Averrois* coincidere videtur. Hisce quatuor opinionibus à quibusdam & aliæ adjiciuntur. Quinta ergo opinio potest esse *Antonij Bernhardi Mirandulani*, qui putat hic agi de rebus, non quatenus prædicantur, sed quatenus res sunt, aliàs enim, dicit, *Aristoteles* mancus & mutilus esset, cum nullibi de predicamentis hoc modo egerit. Sexta opinio *Thomæ Aquinatis* est, qui putat, ut aliqui interpretantur, hic agi de prima operatione intellectus, vel quod idem est, de simplici rerum apprehensione. Putat enim *Thomas* in lib. de Interpretatione, cum logica agat de tribus operationibus intellectus, in prædi-

nentis agi de primâ, in libro *περί ἑρμηνείας*, de secundâ, in reliquis *libris Aristotelis* de tertiâ operatione intellectus. Septima est *Petri Fonseca*, qui lib. 5. *Metaph. cap. 7. quest. 1. sect. 6.* statuit, de vocibus & de rebus simul in totâ logicâ & per consequens (ut nos colligimus) etiâ in prædicamentis agi, de rebus quidem principaliter, si prædicamenta per se considerantur, sed ut ad Logicam pertinent, de rebus minus principaliter, de vocibus autem principaliter. Octava est *Toleti*, qui omninò in contraria sententia est in prolegomenis super prædicamenta, ubi statuit, principaliter hic agi de rebus, minus principaliter autem de conceptibus & vocibus. Nona & ultima sententia, eaque verissima est *Iacobi Zabarella*, & aliorum, *Doctorem* scilicet *Coloniensium*, imò ipsius *Averrois*, *Ammonij*, *Alberti*, *Boetij* nec non *Toleti*, si modo dextrè intelligantur & explicentur. Statuunt illi & potissimum *Zabarella*, agi hic de rebus, prout substant secundis intentionibus, hoc est, hic res considerantur, non quatenus res sunt, sed quatenus ordinantur ad operationem, & quatenus illis secundæ notiones imponuntur. Quod *Doctores Colonienses* ita efferunt, esse hic subjectum Ens DICIBILE, incomplexum, ordinabile, in genere secundum sub & supra. *Toletus* ita loquitur, hic esse subjectum simplex, ordinabile, per subjectionem & prædicationem. Hæc opinio inter cætera ex superioribus probatur, ubi de prædicabilibus eo fine agi diximus, quatenus scilicet ad seriem prædicamentorum constituendam conducunt, & tanquam notiones secundæ, & formæ quædam materiam prædicamentorum, hoc est, res ipsas in certas classes distribuunt.

Sit ergo prima conclusio, in prædicamentis agi nec de rebus solummodo, quatenus res sunt, nec de vocibus, nec de Intentionibus, sed de rebus, quatenus ad operationem ordinantur & quatenus substant secundis intentionibus. Et est hæc conclusio contra opiniones superiores ferè omnes. Contra

primam, quia de vocibus agi principaliter ad Grammaticam non logicam pertinet. Contra secundam, quia si ita intelligitur ut quidam explicant, hic agi de rebus simpliciter; tunc etiam Metaphysicam cum Logica confundit: Si autem intelligitur quatenus res prædicantur, tunc nobiscum consentit. Contra tertiam, quia, teste *Simplicio*, ad libros de animâ spectat, de conceptibus & intentionibus agere: Si verò de secundis intentionibus intelligit, planè errat. Quantitas enim & qualitas, &c. & omnia prædicamenta res sunt primæ, non autem secundæ intentionis. Contra quartam, quia Logicus tantum per accidens de vocibus agit. Contra quintam, quia simul Metaphysicam cum Logica confundit. Contra sextam, quia si illa sententia simpliciter intelligitur, ut quidam explicant, tunc ad libros de animâ spectat, ubi de operationibus mentis agitur: quomodo autem ad Logicam pertineat de tribus operationibus intellectus agere, videatur *Zabarella lib 2 de natura Log. c. 11*. Contra septimam, quia falsum est, Logicam principaliter de vocibus agere, hæc enim ratione cum Grammatica confunditur. Nam Grammatica principaliter, Logica verò per accidens de vocibus agit, ut & *Toletus* benè explicat.

Secunda conclusio, in prædicamentis principaliter de rebus, minus principaliter de vocibus agitur. Res enim principaliter, voces autem instrumentaliter tantum prædicantur. Nam in omni prædicatione quatuor concurrunt. Primò intellectus tanquam causa efficiens prædicationis. Secundo conceptus seu intentio tanquam causa formalis. Tertio: voces tanquam instrumenta quædam externa, per quæ res prædicantur. Res denique ipsæ, quæ objectivè prædicantur. Vnde antiqui dicebant, res passivè prædicari, verba verò activè, seu ut supra diximus, res esse principium *Q V O D*, voces principium *Q V O*. Constat etiam res inde, illa enim sciuntur, de quibus

sunt

sunt quæstiones, sed quæstiones sunt de rebus: Ergo res sciuntur. Sciuntur verò res per prædicationem: Ergo res etiam principaliter prædicantur. Tum deniq; prædicationum aliæ sunt essentielles, aliæ accidentales: Sed voces hanc divisionem facere non possunt: Ergo necesse est ut res sint, quæ prædicantur: voces enim essentialis rei non sunt, cum extra essentialiam rerum simpliciter sint constitutæ. Denique obiter illud observetur, quòd *Ramus* hic asserat, fieri hic aggregationem quandam multarum rerum physicarum, Ethicarum, &c. in eo suo more sophisticatur, hic enim res illæ non considerantur, quatenus sunt Physicæ vel Ethicæ, &c. sed quatenus ad operationem diriguntur, seu quatenus secundis intentionibus substant. Modus ergo diversus considerandi diversa quoque objecta facit.

Octavò & ultimò quæri potest, an unum vocabulum possit esse in pluribus prædicamentis: *Johannes Hoffinianus de controversiis dialecticis capite 8.* hanc disceptationem habet. Aliqui enim affirmant, unum idemque vocabulum pro diverso modo considerandi, esse in diversis prædicamentis, verbi gratiâ, homo est in prædicamento substantiæ, homo albus est in prædicamento Qualitatis, homo magnus in prædicamento Quantitatis vel relationis. Verùm rectè negat *Hoffinianus*, id fieri posse, nulla enim vox, nisi sit æquivoca in pluribus prædicamentis esse potest: ita tamen ut æquivocatio illius prius distinguatur, aliàs est in nullo prædicamento. Rationes accedunt, quia prædicamenta sunt γένη πάντα διεσκηότα ἀλλήλων, id est, genera quàm maximè inter sese distantia, deinde prædicamenta inventa sunt, ut confusio vitetur & non introducatur. Deniquè Categoriæ tantum simplicia vocabula complectuntur, non autem complexa: Tum Entia per se, non autem Entia per accidens: Sed quan-

do dico, homo est albus, homo magnus, &c. oriuntur vocabula complexa & Entia per accidens, quæ in nullo sunt prædicamenta, propriè loquendo, sed saltem reductivè, scilicet per suas partes, vel per Entia per se, verbi gratiâ, homo est albus, est in prædicamento substantiæ per vocabulum homo, in prædicamento qualitatis per vocabulum albus. Nam, certè si concreta non per se, sed ratione suorum abstractorum sunt in prædicamentis, quod de ultimis novem præcipuè intelligitur (nam de substantiâ res aliter sese habet ubi concreta principaliter sunt in prædicamentis) quid ergo de illis Entibus, quæ aliquo modo sunt complexa & Entia aggregata per accidens, non statuendum? illa enim multo maiori jure ex prædicamentorum ordine exterminantur. Atque hætenus de prolegomenis Categoriarum dixisse sufficiat.

PROBLEMA II.

De Antepredicamentis.

Totus de prædicamentis tractatus, licet à *Iohanne Fabro Stapulensi* in quatuordecim capita divisus sit, maxima tamen Philosophorum pars in tres partes principales eum distribuere voluit, in Antepredicamenta scilicet, prædicamenta ipsa, & postprædicamenta. De duobus posterioribus quidem *Philippus Melanch.* diligenter egit, sed de priori membro nullam mentionem facit. Placet ergo Philosophorum reliquorum vestigiis insistendo, de Antepredicamentis hoc problemate aliquid præmittere.

Antepredicamentum verò à *Javello, D. Coloniensibus, Porreutino* & aliis definitur, quod sit documentum vel cognoscibile, vel præambulum, vel prævium, traditum ab *Aristotele* immediatè ante vera prædicamenta, valens ad cognitionem earundem

essentialem à priori. Ex qua definitione constat, quidnam sit Antepredicamentum, & quemnam ob finem ab Aristotele præmissum, nimirum Antepredicamentum est doctrina quædam non essentialis de tractatu prædicamentorum, sed saltem procæmialis, seu procæmium quoddam ac præfatio ab Aristotele veris prædicamentis præmissa, ut inde perspicuum sit, quæ nam vera prædicamentorum sit ratio, & quæ vocabula in quibus prædicamentis debeant reponi. Dicitur autem, quod sit eiusmodi doctrina, *quæ ab Aristotele immediatè ante prædicamentorum doctrinam sit præposita*, quibus verbis prædicabilia excluduntur, quæ non ab Aristotele, sed à Porphyrio sunt conscripta, & quæ non immediatè, sed mediatè saltem ad doctrinam prædicamentorum respectu horum Antepredicamentorum sunt necessaria. Nam Antepredicamenta præsupponunt doctrinam prædicabilium, siquidem hic opus est scire, quid sit genus, quid sit species, & licet illud sciam, Antepredicamenta autem nesciam, nondum perfectam habeo prædicamentorum cognitionem, nam latet me, an in aliquod prædicamentum, & in quodnam prædicamentum vocabulum aliquod sit reponendum, quod immediatè mihi patet, si Antepredicamentorum doctrinam cognitam & perspectam habeo. Dicitur etiam in definitione præmissa, *quod à priori ad cognitionem essentialem conferant Antepredicamenta ipsis veris prædicamentis*, quibus postpredicamenta excluduntur, quæ saltem à posteriori ad accidentalem potius, quàm essentialem prædicamentorum doctrinam conducunt. Sed sunt aliqui, qui hoc membrum, scilicet à priori, ex hac definitione rejiciendum putant, siquidem prædicamenta sunt principia quædam, sunt enim summa rerum genera, sed principiis nihil est prius, aliàs non essent principia: Ergo neque Antepredicamenta à priori ad prædicamentorum doctrinam conferre dicenda sunt. Sed facilis est responsio, An-

Def. Antep

teprædicamenta non sunt priora formaliter, sed tantum doctrinæ ordine, nam Antepredicamenta non docentur hic aut vocantur, quod in ordine aliquo essentiali & formali ipsis prædicamentis sint priora, sed saltem quod doctrina eorum sit utilis & ipsis prædicamentis præmittenda propter faciliorem scilicet cognitionem, ut & Mathematici suis interdum principiis aliquid præmittere solent, ut eorum facilior sit cognitio, quam etiam rationem *Aristoteles* secutus videtur. Sunt autem si in genere loquimur tria. Antepredicamenta, *definitio* scilicet, *divisio* & *regula*. Vbi tamen hæc vocabula non formaliter sunt accipienda, ut Philosophi loquuntur, sed materialiter: Non enim hic de definitione, divisione, &c. agitur, ut sunt instrumenta aliqua logica, sed quatenus materiæ alicui certæ sunt applicata. Definitiones enim hic non formales sed materiales consideramus æquivocorum, univocorum & denominativorum: Divisiones eorum, quæ dicuntur, & eorum quæ sunt: Regulas denique duplices etiam, quarum altera valet ad cognoscendum ordinem prædicamentorum secundum sub & supra. Altera valet ad distinctionem prædicamentorum inter se cognoscendam. In specie itaque Antepredicamenta considerata, vel septem ut à *Doctoribus Coloniensibus* & aliis, vel quinque ut à *Toletio*, *Crellio* numerantur. Tres scilicet definitiones, duæ divisiones & duæ regulæ, quæ numerum septenarium conficiunt, vel si quinarium expetimus, ille ita à *Toletio* recensetur, quod scilicet Antepredicamenta sint primò æquivoca, secundò univoca, tertio denominativa, quartò subiectum, quintò prædicatum. *Crellius* ita recenset, *ὀμώνυμα, οὐνώνυμα παρώνυμα*, id est, æquivoca, univoca, denominativa & duæ divisiones, altera eorum, quæ prædicantur, altera eorum quæ sunt. Verum commodior mihi prior & septenaria placet enumeratio. Ut verò constet, unde & quo artificio, Antepredicamenta fuerint constituta, notandum,

dum, essentialem prædicamentorum rationem constare, tum in diversis modis predicandi, tum in diversis modis essendi, tum denique in ipsâ serie ac coordinatione, quæ vel intrinseca est in eodem prædicamento, vel extrinseca in diversis. Nam ut præcedente à nobis demonstratum problemate, prædicamenta distinguuntur, & constituuntur per modos essendi & prædicandi de primis substantiis, ubi etiam definita sunt prædicamenta, quod sint dispositiones summorum generum, infimæ speciei, & quæ intermedia sunt inter utrumq; Sæpè etiam dictum est prædicamenta duplicem habere respectum, secundum longitudinem & secundum latitudinem. Doctrina itaq; Antepædicamentorum ad hanc essentialem rationem prædicamentorum rectè cognoscendam, summam utilitatem conferunt. Definitiones .n. æquivocorum, univocorum, & denominativorum, notioni prædicamentorum & rationi illi, quæ est ex diversis modis predicandi conducunt: Divisiones ad illam, quæ est ex modis essendi: Regulæ deniq; ad ordinationem prædicamentorum spectant. Clarius dici potest. ad cognitionem prædicamentorum tria requiruntur. Primò materia, hoc est, quid reponatur & quid non reponatur in altero. Secundò quotuplicia sint ea, quæ dicuntur & quæ sunt. Tertiò quis sit ordo & series alicuius prædicamenti. Ad hæc tria autem, tria antepædicamenta in genere considerata utilia sunt, nam definitio ad prius, divisio ad alterum, regula ad tertium, utilitatem confert, ut postea melius patebit, quando docebimus, quæ vocabula in prædicamentis locum habeant. *Albertus Magnus* hanc rationem adfert, cur hic de antepædicamentis agat *Aristoteles*; sed ratio tamen illa *Alberti* particularis est, & definitiones saltem concernit, dicit autem oriri illas definitiones ex comparatione Categoriarum inter se, possunt .n. comparari prædicamenta primò cum Ente, & hoc modo equivoca sunt. Secundò

Prædicamenta

))

))

))

))

))

comparatur genus unum cum illis, quæ sibi naturaliter sunt inferiora & subiecta, quo modo univoca sunt. Tertiò novem genera accidentium cum substantia comparantur, & tunc denominativa appellantur, nam insunt substantiis, & substantiæ ab illis quodammodo denominantur. Vbi etiam obiter notandum, cur de postprædicamentis non egerit hic *Aristoteles* in initio: illa enim non significant comparisonem quandam Categoriarum, sed ex occasione saltem, quæ in Categoriis sæpè dicuntur, originem suam traxerunt, ne itaq; temerè quid & sine arte vel ordine ab *Aristot.* tractaretur, in alium illa locum rejecit.

Iam ad ipsam antepredicamentorum differentiam: *Æquivoca dicuntur, quorum solum nomen est commune, & ratio substantiæ, quæ secundum illud nomen est diversa*, hoc est, æquivoca illa dicuntur, quæ præter nomen nihil commune obtinent, & ubi definitio, quæ rei ratio dicitur, seu ratio substantiæ, non est communis, sed diversa in illis rebus, quæ eodem nomine appellantur. Exemplis fit res manifestior, de animali & picto & vero possum dicere quod sit animal: Sed in hisce duobus nomen saltem, scilicet animal, est commune, definitiones verò utrumque diversas obtinet, nam animal verum definitur, quod sit substantia quædam vivens animata, &c. Sed animal pictum definitur, quod sit imago quædam alicuius animalis opificis arte, qui naturam rei imitatus est, effecta. Sic porro canis est æquivocum, nam de cane cœlesti, sydere scilicet quod ita appellatur, terrestri, marino, item instrumento quodam metallico, item de picto, item de homine quodam impudenti dici potest metaphoricè. Sed libet definitionis supra adductæ omnia vocabula seu membra accuratius explicare, ut eo melius natura æquivocorum intelligatur, ita autem sese habet definitio *Aristotelis*. Æquivoca dicuntur, quorum solum nomen commune est, secundum nomen verò substantiæ ratio diversa. Primò observandum, æquivoca hîc definiri

non in singulari sed in plurali numero. Ratio inde est, quia, ut antea dictum est, æquivoca in comparatione consistunt, & ex comparatione Categoriarum exoriuntur: Verum comparatio non in uno, sed inter plura necesse est, ut instituat. Deinde una res non habet definitiones diversas sub uno nomine, quod tamen in æquivocis fieri Aristoteles hîc dicit, scilicet in definitione suâ. Tertiò hîc tantum definiuntur æquivoca æquivocata, ut quidam volunt, quorum semper sunt plura respectu unius æquivocantis. Obiter notandum, duplicia esse æquivoca, alia æquivoca æquivocantia, & sunt ipsa nomina, quibus æquivocata, hoc est, res illæ per nomina significatæ appellantur: æquivoca autem æquivocata sunt ipsæ res, quæ per nomina illa æquivoca significantur. Additur denique quarta ratio à quibusdam, quia scilicet æquivocum æquivocatum duplicem habet relationem: Vnam, quæ vocatur suppositionis, & est ad nomen seu ipsum æquivocans: Alteram, quæ vocatur æquiperantiæ, & est ad suum collaterale, seu cum quo confertur æquivocatum. Ergo propter diversitatem illam relationis & quod omnia relata æquiperantiæ pluraliter definiuntur, itaque etiam hîc æquivoca in plurali numero definiuntur. Deinde in definitione ponitur vocabulum *dicuntur*, non autem ponitur vocabulum *sunt*, quod Boetius artificiosè factum esse dicit. Nam res in se spectatæ hîc potissimum definiuntur, ut ex vocabulo Græco $\sigma\upsilon\upsilon\omega\upsilon\mu\alpha$ colligitur: Res enim tantum eadē habent nomina. Cum, inquam, res non sint æquivocæ per sese, sed cum ad voces referuntur, tunc æquivocæ fiunt: Quare inde etiam cum respectu ad voces seu ad ipsum *n*, meritò definiuntur. Deinde *Levelus* addit, Logicum res considerare, non quatenus res sunt, sed quatenus dici & predicari possunt, inde etiam aliqui vocabulum dicibile vel dicibilia genus æquivocum constiunt. Tertiò ponitur hîc vocabulum *nomen commune*: per illud verò non tantum nomen

commu-

Cum Homo
ma in plu
li de fine a

æquivoca æg
canti

æquivocata

Cum in de
finit. ut
dicitur

commune Grammaticum, sed etiam nomen proprium
 intelligendum est, nam quemadmodum homo respec-
 tu veri & picti potest esse æquivocum : Ita etiam no-
 men Iohannes respectu Iohannis Iudæi, vel Iohannis
 Itali, vel Romani, &c. fit nomen æquivocum. Deinde
per nomen etiam verbum Grammaticum intelligitur,
 nam & in illis est æquivocatio, ut in vocabulo *credo*,
 quod significat fidem habere, item mutuo dare : In
 vocabulo *habere*, cuius *Aristoteles* octo significata in
 postprædicamentis recenset, in verbo *Colere*, & alijs ap-
 paret. Itaque per nomen commune intelligit id, quod
 multis convenit sive sit singulare & nomen proprium,
 sive sit verbum. Hoc tamen notandum, quod o-
 mino idem esse debet illud nomen seu terminus
 κατηγορηματικός & ut non varietur secundum ac-
 cidentia Grammatica, quemadmodum eruditè mo-
 net *Ammonius* : Nam sic vocabulum *populus*, ut inquit
Hunnew, non æquivocum est, quia habet hîc diver-
 sum accidens ratione scilicet quantitatis in prima Syl-
 laba : nam quando prima brevis est, significat plebem :
 quando verò longa, significat arborem hoc nomine
 appellatam. Sic etiam nemo *ficum* æquivocum dice-
 ret, respectu morbi & arboris, diversa enim est decli-
 natio utriusque. Quartò additur vocabulum *solum* ad
 excludendam definitionem, ut *Ammonius* inquit, & ex
 sequentibus verbis manifestum est. Quintò dicitur
substantia ratio, per *substantia* vocabulum hîc natura &
 essentia rei intelligitur, sive sit substantialis sive acci-
 dentalis, & non intelligitur substantia accidenti op-
 posita, alias falsus sensus oriretur, solas scilicet sub-
 stantias esse æquivocas. Per *rationem*, quod vocabulum
 exemplum æquivocationis etiam esse potest, non signi-
 ficatur hîc vel intellectus, quatenus est facultas ani-
 mæ, neque argumentum aliquod, neque computatio,
 neque similitudo aut proportio ; sed vel definitio aut
 descriptio vel conceptus obiectivus alicuius rei & ipsa
 essentia seu natura, quæ intellectui obijcitur, ut

Et Peronius hic sumi docent. Tria ergo requiruntur, ut ex præcedentibus colligi potest, ut aliqua sint & dicantur æquivoca. Primo ut unum habeant nomen, nam si multa nomina habent, non sunt æquivoca sed multivoca. Aequivoca enim dicuntur quali æquè primò vocata per aliquod nomen commune, ut ex Græcâ appellatione, quâ dicuntur $\delta\mu\omega\nu\mu\alpha$ constat. Secundò requiritur, ut habeant diversas definitiones. Tertio ut definitiones illæ sint diversæ res est illius unius nominis & quatenus res illo nomine significantur, nam fieri potest, ut aliqua diversas habeant definitiones, quæ tamē in aliquo nomine æquivoca non sunt, ut canis marinus, terrestris, cœlestis, in vocabulo *canis* sunt æquivoca, sed in vocabulo *corpus*, quod similiter de omnibus dici potest, æquivoca non sunt, sed univoca.

Ad æquivoca porro Cressius, & non solum Toletus. Itelmanus & alij ferè Logici omnes Analoga etiam referunt. Aequivoca enim duplicia faciunt, alia dicuntur æquivoca casu, alia æquivoca Consilio. Æquivoca casu sunt, quæ plura habent significata æquè principalia, ita ut non unum significant propter similitudinem cum altero, vel relationem ad alterum, verbi gratiâ sicut vocabulum *Canis* respectu cœlestis, terrestris, marini, &c. vocabulum *malus*, respectu arboris pomiferæ & mali navis, *Polypus* respectu morbi & piscis. Aequivoca autem consilio dicuntur, quæ plura habent significata, sed unum principalius, & aliud minus principalius, utpote per similitudinem vel comparisonem aut relationem ad significatum principale, ut *homo* æquivocè significat hominem vivum tanquam principale, & hominem pictum propter similitudinē, quæ est inter utrumque. Obiter tamen notandum hic non intelligi æquivoca æquivocata per has definitiones iam traditas, sed æquivoca æquivocantia, ut ex ipsis definitionibus apparet. Illa autem æquivoca, quæ æquivoca consilio appellatur, alio nomine analoga dicuntur & vocantur æquivoca consilio, quod ratio appellatio-

pellationis non fit casu, sed consulto & quodam artificio plurima significet, habita scilicet comparationis vel similitudinis ad principaliorum significationem ratione. Analoga autem vocantur à proportionem vel comparatione, nam significata analogorum proportionaliter sese habent: Vna enim significatio est principalis, alia sunt cum habitudine & ordine quodam ad illam principalem significationem. Sunt autem duplicita analoga, relatione & comparatione, ut *Fonseca* vocat, vel ut vulgò appellantur, analoga attributionis & proportionis. Analoga attributionis sunt, cum plura significantur eodem nomine, propter ordinem & relationem ad unum, cui ex primariâ constitutione illud nomen convenit. Sic verbi gratiâ sanum de urina, de porione, de corporis exercitio dicitur, item de animali. Sed animali intrinsecum tantum est & principale: reliquis verò per quandam attributionem competit, & est hoc analogum attributionis quadruplex, quodpter quatuor genera causarum, unde originem suam deducit. Primò enim ex fine oriuntur analoga, quatenus plura scilicet referuntur ad aliquem finem inæqualiter participatum, ut ex hoc exemplo sanitatis apparet. Nam porio, exercitium corporis, &c. conferunt ad aliquem finem, scilicet, sanitatem animalis producendam. Secundò ab efficiente causâ desumuntur analoga, sic verbi gratiâ, vox (*medicum*) est analoga, nam ab homine medico tanquam efficiente ad instrumenta & reliqua, circa quæ medicus occupatus est, transfertur. Tertiò ex forma desumuntur analoga, ut *homo pictus* & *homo verus*, nam pictus homo est exemplar seu forma hominis veri. Quartò à materia seu subjecto, quomodo Ens de substantia & accidente dictum est analogum. Substantia enim subjectorum & materia est accidentium. Analoga proportionis sunt, quando duobus aut pluribus unum nomen attribuitur propter quandam proportionem illorum & similitudinem. Vbi nota, quòd

propor-

proportio significet propriè ordinem unius quantitat-
tis ad alteram, ut duorum & quatuor est proportio du-
pla, sic proportionalitas significat multitudinem dua-
rum proportionum inter se, ut sicut se habent duo ad
quatuor, ita se habent tria ad sex. Hoc autem loco
accipitur proportio pro quacunque habitudine voca-
buloꝝ inter sese, verbi gratiâ, *aspectus* vocabulum
est analogum proportionis, quando de mentis & ocu-
lorum aspectu enunciatur. Est enim quædam pro-
portio inter aspectum oculorum & inter aspectum
mentis. Vnde intellectum oculum mentis vocant
Philosophi, sic *videre* dicitur ager & homo, nam sicut
se risus habet in homine respectu lætitiæ, ita se habet
risus agri respectu amœnitatis. Sic vocabulum *prin-*
cipij est analogum proportionis, quando de Deo, de
principijs substantiarum, de principijs accidentium
dicitur. Sic Ens principium est proportionis, quan-
do de Deo & creaturis dicitur, ubi enim propor-
tionis quædam ratio habetur. *Thomas Aquinas* analo-
gum attributionis duplex constituit. Primò secun-
dum attributionem unius ad alterum. Secundò secun-
dum attributionem duorum ad tertium. Sed coinci-
dit illa divisio cum hac nostrâ. Nam analogæ, quæ
sunt secundum attributionem unius ad alterum, nihil
aliud sunt, quàm analogæ attributionis: Illa verò ana-
logæ quæ sunt secundum attributionem duorum ad
tertium, nihil aliud sunt, quàm analogæ proportionis:
Quemadmodum ex exemplis à Thomâ adductis satis
apparet. Iam de analogis illud observandum: Primò
illa non simpliciter esse æquivoca (ut quidam malè exi-
stimant) sed medium quiddam sunt inter univoca &
inter æquivoca. Univoca enim eadem omninò ratio-
ne, hoc est, vel definitione, vel conceptu formali de su-
is substratis & significatis prædicantur, æquivoca ve-
rò planè diversis rationibus de iisdem dicuntur, licet u-
num nomen iisdem omnibus communicent. Analogæ
autem nec omninò diversis, nec omninò iisdem ratio-

nibus de suis significatis dicuntur, quod vel inde manifestum est, quod *Aristoteles* ita sæpè de analogis loquatur, ut ea rejiciat nunc ab æquivocis, nunc ab univocis & rursus ea appellet vel æquivoca, vel univoca. Nam medium, quod de natura utriusque contrarij participat ita sese habet, ut cum utroque contrariorum aliquo modo conveniat, & aliquo modo discrepet. Neque obstat, quod nominales, ut *Franciscus Maronis*, *Porreutinus*, & alij huic sententiæ opponant, & negent inter univocum & æquivocum posse dari medium, cuius rationem assignant, quia illa per unum & multa definiantur, sed inter unum & multum nullum potest dari medium: Quare neque inter univoca & æquivoca: Et per consequens analogia attributionis ad æquivoca, analogia verò proportionis ad univoca sunt revocanda: Nam prius & posterius non mutant rationem rei formalem. Verùm respondemus, æquivoca & univoca non simpliciter per multitudinem & unitatem definiri, sed ita ut in univocis & nomen & definitio multis rebus conveniat: In æquivocis verò unum nomen, non autem una definitio plurimis competat, & sit communis. Ibi analogia medium quodam modo obtinent, nam in illis nomen & definitio partim competūt & cōmunia sunt, de quibus affirmantur, partim non sunt communia, verbi gratiâ, Ens quando de Deo & creaturis dicitur, ibi definitio & nomen Entis partim utrique eadem ratione competit, partim non competit. Deus enim est Ens, & creaturæ sunt Entia: Sed Deus est Ens primum summum, & quod non aliunde dependet: Creaturæ verò, sunt Entia secundaria, inferiora & quæ aliunde suam originem obtinent. Deinde analogia esse medium quiddam inter æquivoca & univoca etiam inde patet, cum enim ratio substantiæ, id est, definitio essentialis esse cuiuslibet definiti essentialis explicet, illud autem omnibus rebus sit unum & indivisibile secundum gradus, id est, magis & minus non recipiat: Quare uni-

voca nullo modo possunt esse analogæ, siquidem esse
essentiale simpliciter & non cum respectu secundum
magis & minus explicant. Analogæ verò, necessa-
riò, quatenus analogæ sunt, hunc respectum secun-
dum magis & minus includunt, & ordinem quendam
seu attributionem suâ vi inferunt. Neque deinde ana-
logæ planè etiam sunt æquivocæ: nam æquivocæ ita se
habent, ut æquè primò & casu quodam multas res de-
notent, nullâ habitudine aut comparatione signifi-
cationum observatâ: quod verò aliter accidit in analogis,
quæ ita se habent, ut secundum ordinem & habitudi-
nem una appellatio pluribus imponatur, & hac ra-
tione univocorum naturam quodammodo imitatur.
Quare meritò cum Averree 4. *Metaph.* concludi-
mus: *Analogæ nec esse univocæ, nec æquivocæ perfecte*
sed mediam quandam naturam inter utraq; obtine-
re.

Secundò & illud observandum, Aristotelem il-
lud, quod nos analogum attributionis vocamus, ubi-
que ferè appellasse nomine eorum, quæ ad unum sunt
vel ab uno; eaque sola, quæ nos analogæ proportio-
nis appellamus, analogorum nomine vocavit, quem-
admodum videre est ex *lib. 4. Metaph. cap. 2. lib. 5. cap. 6.*
lib. 7. cap. 4. lib. 12. cap. 4. Inprimis 1. *Eth. cap. 6.* Quod &
Græci Interpretes (ut *Simplicius*) observant, & illam di-
stinctionem in initio prædicamentorum plerunque
faciunt. Verùm hodie omnia æquivocæ consilio ana-
logæ dicuntur, neque excipiuntur illa, quæ à spe, vel
metu &c: alicui imponuntur, quæ *Toletus Petro Fonse-*
cæ contradicens rejicit.

Tertiò attributa æquivocorum, unde natura
eorum maximè conspicitur, sunt observanda. 1. Ae-
quivocum nullam de se scientiam parit, neque etiam
definiri aut dividi potest, quam diu manet æquivo-
cum. Cuius ratio hæc est, quòd omni scibili, & ei
quod definiri aut dividi debet, unus certus debeat
respondere conceptus: Sed æquivoco non unus, sed

plures necessario conceptus respondent, siquidem vi
sue significationis æquè primò plura significat. 2. In
æquivocis nulla est contradictio: Ratio, nam contra-
dictio est affirmatio & negatio eiusdem de eodem:
Sed æquivoca significant multa, & non idem aut u-
num: Quare etiam nulla oppositio in illis fieri po-
test, antequam distinguantur, & pro certo significato
sumantur, hac enim ratione fiunt univoca. 3. Si-
gnum universale additum termino æquivoco non di-
stribuit ipsum pro omnibus æquivocatis, hoc est, licet
signum universale, omnis, nullus &c. addatur alicui
æquivoco, non tamen potest accipi pro omnibus suis
æquivocatis, verbi gratiâ, si dico *omnis canis est animal
quadrupes*, illa propositio falsa est, quia canis, cùm sit æ-
quivocum, non tamen distribuitur pro omnibus suis
æquivocatis, licet ipsi vocabulum *omnis* adjiciatur,
nam est aliquis canis, qui non est animal quadrupes.

4. In æquivocis nulla est consequentia, eò quòd
propter multipliciter conceptum, antecedens pos-
sit intelligi de uno, & consequens de alio, atque hac
ratione quatuor termini in argumento efficiantur, ver-
bi gratiâ, si sic argumentarer: Omnis canis vivit; quod-
dam sydus cœleste est canis: Ergo quoddam sydus cœ-
leste vivit, nutritur, &c. Ex hisce demum ultimum
observetur, cur de æquivocis tum in Logicis, tum hoc
in loco fiat mentio, nimirum, quod æquivoca, quate-
nus manent æquivoca, & antequam in sua significata
distribuantur, nullum certum conceptum de se pari-
ant: Et per consequens etiam in nullo sint prædica-
mento. Nam quod licet prædicamentum certum a-
liquem conceptum actu significat. Deinde verò ex
attributis illis colligitur, quod nec in oppositione &
doctrina propositionum, syllogismorum &c. habe-
ant locum, de quibus alibi dicendum. De quâ re
lege *Fonsæcam lib. 4. Metaphys. cap. 2. quest. 1. Toletum
cap. 4. Antepredica. quest. 1. Favellum 4. Metaphys. que-
stione 1.*

Sequitur

Sequitur secundum Antepredicamentum Vni-
vocorum, quæ ita definiuntur, *Univoca dicuntur, quorum
& nomen commune est, & secundum illud nomen ratio substan-
tiæ eadem*, hoc est, univoca sunt eiusmodi res, quarum
nomina unâ appellatione & quoque definitione, quæ
est secundum illud nomen, pluribus rebus sunt accom-
modata. Dixi univoca sunt res, quia similiter dupli-
cia sunt univoca ut æquivoca, alia enim dicuntur u-
nivoca univocantia, & sunt vocabula rebus accom-
modata, alia univoca univocata, & sunt res ipsis no-
minibus appellatæ. Dixi eodem nomine & eadem defi-
nitione, quæ est secundum illud nomen, ubi per definitio-
nem & descriptionem intelligimus etiam conceptum
formalem seu essentialem. Nam si admodum strictè
de definitione intelligeremus, summa genera prædi-
camentorum excluderemus; nam illis non est vera
definitio, interim tamen sunt univoca. In exemplis
res est manifesta, verbi gratia, vocabulum *hominis* est
univocum respectu Petri, Pauli, &c. Nam & idem no-
men scilicet homo, & eadem definitio, quæ est secun-
dum illud nomen homo, scilicet, animal rationale,
Petro, Paulo accommodari potest. Inde ergo Petrus,
Paulus, Iohannes sunt univoca univocata, homo ve-
rò, quatenus illis ut nomen aliquod attribuitur com-
mune, potest appellari univocum univocans. Sic ho-
mo, equus, cervus sunt univoca respectu animalis.
Breviter, *species de individuis & genera de speciebus
omnia univocè prædicantur*. Nam verbi gratia, ani-
malis definitio (ut dictum est) & nomen animalis o-
mnibus speciebus æqualiter convenit, & ab iis
æqualiter participatur, licet ipsæ species inter
se non sint æqualis naturæ: illa inæqualitas e-
nim non est ex parte univocantis, sed ex parte
univocati. Nam quod homo est præstantius
animal, quàm asinus, hoc est ex parte hominis,
non autem ex parte animalis. Nam ad animalis
quod attinet rationem, asinus æquè animal est ac ho-

mo. Inde ergo dicebat *Aristoteles* in generibus multas latere æquivocationes, quod non de æquivocatione logica aut respectu ipsius generis est intelligendum, sed de æquivocatione physica vel metaphysica, nam obiter notandum, triplicia esse æquivoca, alia logica, quæ in præcedenti membro sunt definita, alia physica, quæ inæqualitatem operationis in aliqua certa specie significant, alia metaphysica, quæ discrepantiam seu inæqualitatem naturæ & imperfectionis in eadem specie denotant, quod similiter etiam de univocis intelligendum, quæ & tripliciter dicuntur, ut logica, physica & metaphysica univoca. Deinde & illud observandum: Synonyma paulò aliter vocari à Grammaticis quàm à Logicis. Nam à grammaticis illa vocantur synonyma, ubi plura sunt vocabula & unus conceptus obiectivus, seu definitio, verbi gratia, ensis, gladius: Sic etiam in verbis. Sed Logici illa vocant synonyma, non ubi sunt plura vocabula nominantia, sed ubi est unum vocabulum, quod pluribus rebus nominatis eodem nomine & eadem definitione accommodatur. Faciunt ergo logici discrimen inter æquivoca, univoca, diversivoca, & multivoca. Æquivoca sunt, quorum saltem nomen commune & ratio seu conceptus diversus. Univoca ubi & nomen & ratio eadem. Diversivoca, quorum nomina sunt diversa, & etiam definitiones secundum illa nomina, ut ignis, gladius, homo, calor. Multivoca vocant, quæ diversa habent nomina & eandem rationem, ut ensis, gladius, sic puto, arbitror, existimo in verbis &c. nam non solum nomina, sed etiam verba per appellationem generalem vocabuli nominis intelliguntur. Et non tantum nomina, sed etiam verba sunt multivoca, imò omnes partes orationis grammaticæ, quemadmodum & æquivoca & univoca & diversivoca esse possunt.

Usus huius Antepredicamenti est, ut ex illo discamus, quænam voces sint univocæ, & quis sit

modus

Logica

Physica

Metaphysica

Discrimen
inter

æquivoca

univoca

diversivoca

multivoca

Usus.

modus significandi univocorum. Deinde ut admoneamur, solos terminos univocos, seu voces univocas in prædicamentis locum habere, & totam seriem prædicamentorum ex solis univocis vocabulis constare. Ratio ex iis, quæ aliàs de natura prædicamentorum diximus, facile intelligitur.

Tertium Antepædicamentum est *denominativorum*, quæ ita definiuntur: Denominativa dicuntur, quæcunque ab aliquo solo casu sunt differentia, & secundum illud nomen habent appellationem, hoc est, Denominativa dicuntur eiusmodi res, quorum nomina ita sese habent, ut à suis abstractis, de quibus derivantur, id est, fine differant & discrepent, in principio tamen cum illis conveniant, atque ita secundum illud nomen abstractum eandem habent & appellationem, id est, vocem, & significationem. Exempli gratia, grammatica, & grammaticus, fortitudo & fortis, albedo & albus, ita sese habent, ut grammatica & grammaticus in principio conveniant, in fine autem differant, & grammaticus, quod est denominativum à grammaticâ, habet quodammodo eandem vocem cum grammatica, & etiam eandem significationem, sed ita tamen, ut grammatica formam aliquam simplicem & absolutam: grammaticus autem illam formam eandem, sed ita tamen, quatenus inhæret in aliquo subiecto, & illud idem subiectum, cui inhæret, significet. Nam duplicem respectum habet denominativum. Primò ad denominans, verbi gratiâ, Grammaticus ad grammaticam, à qua descendit: Deinde ad formam inhærentem in aliquo subiecto vel ad subiectum, cui inhæret illa forma, quam denominativum illud significat. Sic fortitudo & fortis sunt denominans & denominativum, fortis enim à fortitudine Logicis descendit, & cum illo in principio convenit, sed in fine tamen differt, retinetque eandem significationem, ad formam quod attinet simplicem, sed

cum hoc respectu, ut formam cum subiecto simul concernat, sic & de aliis exemplis iudicandum. Pro uberiore Denominativorum intellectu observandum. Primò discrimen institui à quibusdam inter denominantia, denominata & denominativa. Per Denominantia intelliguntur vocabula vel abstracta, substantiva, & id potissimum; vel concreta etiam adiectiva & id aliquando. Sic, verbi gratiâ, candor, iustitia, sunt abstracta substantiva, de quibus descendunt candidus, iustus, &c. Interdum tamen candidus, rursus denominantis quasi naturam induit, quando scilicet candidatus ab eo derivatur, & sic candidus vocatur primarium denominativum vel propinquum: candidatus autem secundarium vel remotum. Deindè denominata sunt res, quæ per denominantia vel denominativa etiam, ut quidam volunt, significantur. Tertiò denominativa sunt concreta accidentalialia & vocabula connotativa, adiectiva nomina apud Grammaticos, quæ accidens non autem substantiam significant apud Logicos. Secundò sciendum denominativa triplicia à Logicis recenseri, primò voce tantum. Secundò re vel significatione tantum. Tertiò voce & significatione simul. Denominativa voce tantum sunt, ubi quædam est derivatio Grammatica apparens, ita ut in principio vocabulum cum vocabulo conveniat, sed significatio tamen planè alia. Sic verbi gratiâ, homo, & humanus sunt denominativa voce tantum, quia homo significat animal rationale, ἄνθρωπος Græcè, sed humanus plærunq; significat εὐπροσέγγυος vel φιλόανθρωπος. Sic studiosus & studium ejusmodi sunt denominativa, quia studiosus non significat tantum formam eandem cum studio, id est, diligentiam, sed idem etiam, quod virtuosus significat, quæ tamen vox latinis non est admodum in usu. Addunt aliqui & illa denominativa voce tantum, quæ quidem adiectiva sunt sed sub-

stantivam

stantivam tamen habent significationem, verbi gratiâ, rationale, risibile, triste lupus stabulis, &c. id est, res triftis. Secundò denominativa re vel significatione tantum sunt, quæ cum aliquo abstracto conveniunt in significatione quidem, sed ab eo secundum Grammaticam rationem non descendunt, sic verbi gratiâ, dormiens, & somnus sunt eiusmodi denominativa, quia à somno dicitur animal dormire nec tamen unum ab altero descendit grammaticè. Sic virtus & studiosus sunt eiusmodi denominativa, nam & Græci ab ἀρετῇ σπουδαῖον appellant illum, qui virtuti dat operam. Tertiò denominativa voce & significatione simul sunt illa, quæ iam supra definivimus, quæ scilicet, in principio conveniunt cum suis abstractis & in fine differunt, ut humanitas & humanus, si de φιλαυθροπία utrumq; intelligimus; sic paupertas & pauper, fortitudo & fortis. Vbi obiter notandum secundum grammaticam rationem videri quidem quasi nomen pauper à paupertate non derivetur, fortis à fortitudine, sed è contrario potius paupertas à pauper, fortitudo à fortis: quia ibi plures literæ & syllabæ: sed Logici tamen non tam ad literas, quàm ad significationem vocabuli respiciunt, & propterea concreta ab abstractis derivari dicunt, abstracta enim simpliciora sunt significatione, quàm concreta, nam abstracta nudam saltem formam rei: concreta verò formam & subiectum, cui forma illa inhæret, simul significant. In priori verò definitione denominativa definiuntur, & quidem illa, quæ sunt voce & significatione simul denominativa, hoc est, adiectiva nomina, quæ à nominibus substantivis, accidens aliquod significantibus, descendunt, & eandem quidem rem cum suis denominantibus, hoc est, abstractis substantivis significant: ita tamen ut subiectum aliquod simul includant, quod denominant: Nam denominativa à denominando dicuntur. De abstracto & con-

creto, item de connotativo & absoluto, quæ ad denominativa aliquo modo revocari possunt, pluribus hîc pertractare possemus, sed jam aliquoties abstracta, concreta & connotativa, &c. sunt definita. Item quæstio illa, Concreta quidnam potissimum significant, an formam, an verò subiectum: etiam à nobis est supra tractata, quo auditores diligentes remittimus, hoc tamen interim observetur, Concreta latius patere, quàm denominativa: nam denominativa quidem omnia concreta sunt, sed non omnia concreta denominativa, sed illa tantum concreta, quæ adiectiva quidem sunt & à solis nominibus, quæ accidens aliquod significant, derivantur, denominativa dici tantum possunt: Concreta autem quæ vel significant substantiam, vel sunt nomina substantiva, illa denominativa appellari non sic possent, verbi gratiâ, homo, equus, licet ab humanitate, equitate (ut ita dicam) derivari possint, non tamen denominativa appellantur, quia adiectiva non sunt. Est itaque hoc generale: Denominativa esse adiectiva, quæ accidens aliquod alicui inesse significant & ita cum subiecto formam accidentalem connotant. Connotativa tamen interim etiam latius quàm adiectiva patent, quia nomina Relativa, dominus, servus, pater, filius, sunt connotativa & tamen non adiectiva.

Quæstio, quæ hic moveri solet, quidnam denominativa formaliter & principaliter significant: an formam, an vero subiectum: Illa quæstio coincidit cum hac, quam habet *Fofeca lib. 5 Metaph cap. 7. quæst. 5. sect 3.* ubi de concretis agit. Nam concreta & denominativa etiam duo significant: aliquam formam, secundum quam subiectum denominatur: Deinde ipsum subiectum simul etiam cõsignificant, verbi gratiâ, album & formam albedinis & subiectum, cui albedo inhæret, significat.

Iam verò quæstio est, quidnam concretum vel denominativum principaliter significet, an formam,

an verò subiectum. *Avicenna, Joban. Porreutinus, Eccius,* & Nominales omnes statuunt concreta & denominativa subiectum principaliter significare. Quia, vox principaliter illud significat, quicquid per vocem illam, quando effertur, principaliter intelligitur: Sed quando concretum effero, verbi gratiâ, album, tunc illud pro subiecto, non autem pro forma principaliter intelligitur. Verùm Peripatetici omnes tamen ferè in eâ sunt sententia, quòd concreta & denominativa principaliter & formaliter formam, non autem subiectum significant. Ratio, quia nomina declarationis & distinctionis causâ imposita sunt: Declaratio autem & distinctio à forma præcipuè & plerumque sumitur. Deinde concretum accidentis non significat subiectum, nisi quatenus affectum est accidente: Sed hoc modo, significare subiectum est præcipuè significare accidens. Plura de hac questione apud autores citatos invenies. Hæc autem proptereâ disputantur, ut constet, in quonam prædicamento denominativa poni debeant, an in eo, in quo est subiectum, an vero in eo, in quo est forma, verbi gratiâ, an album sit in prædicamento substantiæ, an verò in prædicamento qualitatis. Nominales in prædicamento substantiæ ea reponebant: Sed reliqui in aliis prædicamentis, in quibus scilicet formæ sunt seu abstracta, quod idem est, quæ abstracta seu quas formas formaliter significant.

Vfus ergo huius antepædicamenti est, ut cognoscamus naturam denominativorum. Secundo ut admoneamur denominativum, quatenus utrumque simul complectitur, vel significat, tam formam scilicet, quàm subiectum, in nullo esse prædicamento. Cuius ratio est, quia modus significandi illorum, quæ prædicantur in quale, aufert ab illis essentialem prædicationem respectu inferiorum. Secundo quia denominativum & concretum adiectivum duas quodammodo essentias, non autem unam simplicem significat, quod

quod est contra rationem prædicamentorum. Si tamen concreta & denominativa ita accipimus, ut per illa principaliter formam intelligamus, tunc denominativa non cum denominatione, id est, subiectione sed cum denominantibus id est, abstractis in eodem sunt prædicamento.

Quartum antepædicamentum est divisio eorum, quæ dicuntur, & hoc modo apud *Aristotelem* instituitur. Eorum quæ dicuntur alia secundum complexiōnem dicuntur: alia verò sine complexione, hoc est, res seu illa, quæ dicuntur, ita sese habent, ut sint vel termini ex pluribus compositi, qui vocantur complexi: Vel non compositi ex pluribus & sunt termini incomplexi. Sic verbi gratiā termini complexi sunt, homo vivit, Deus creavit cœlum & terram: Incomplexi sunt, homo, Deus, terra, cœlum. Definitur enim terminus complexus dupliciter vel ratione vocis: vel ratione rei. Ratione vocis terminus complexus est, qui ex pluribus dictionibus significativis ad invicem rectè unitis componitur. Ratione rei terminus complexus est, cui apud intellectum sensus vel compositus vel disjunctus respondet: Sic incomplexus terminus ex contrario facile intelligitur, qui scilicet non constat ex pluribus dictionibus significativis, vel cui apud intellectum terminus simplex & unius essentiæ significativus in primâ operatione mentis respondet. Nam obiter notandum, terminos complexos ad secundam & tertiam operationem mentis pertinere: Sed terminos incomplexos ad primam. Notandum etiam in definitione priori dictum esse: terminum complexum constare ex pluribus dictionibus significativis, quo Syllabarum & literarum compositio excluditur. Deinde dicitur, quæ ad invicem rectè uniuntur, per quod requiritur, ut illæ dictiones seu vocabula non tumultuario ordine juxta sese sint posita, vel nullo potius, sed ita, ut aliquem certum sensum de se gignant, hoc est, ut aliquid vel affirment, vel

negent,

negent, quod si non fit, licet plura vocabula conjungantur, non tamen vera complexa inde oriuntur. Triplicia enim sunt complexa, alia voce tantum, alia significatione tantum, alia voce & significatione simul. Complexa voce tantum sunt, ubi plures sunt voces & unus saltem conceptus objectivus, verbi gratia, animal rationale, per quod nihil aliud, quam homo, unus ille conceptus, intelligitur, sic substantia infinita, æterna, beatrix omnium, &c. per quæ vocabula Deus significatur. Breviter omnes definitiones essentiæ, quæ genere & differentiâ unâ constant, complexa voce appellari possunt. Definitio enim & definitum unum numero constituunt. Complexa significatione tantum sunt, ubi est una vox & plura significata, ut in æquivocis accidere solet, verbi gratia, canis, corpus, &c. sunt eiusmodi complexa, quia uni plures conceptus respondere possunt. Complexa voce denique & significatione simul sunt, ubi plures sunt voces & plura significata, verbi gratia, homo currit, animal dormit, &c. Illud rursus duplex constituitur, complexum distans, ubi termini per copulam distant, verbi gratia, homo est albus, Petrus est doctus. Indistans, ubi termini non distant per copulam, verbi gratia, homo albus, Petrus doctus, *Aristoteles* justus: His complexis triplicibus, triplicia incomplexa respondent, incomplexa voce, quæ coincidunt cum complexis significatione, nam æquivoca sunt eiusmodi incomplexa: Secundò incomplexa significatione, quæ cum complexis voce coincidunt, ut animal rationale: Incomplexa autem voce & significatione simul, ubi unicum saltem est vocabulum & una res significata, verbi gratia, homo. In divisione autem præmissa complexa & incomplexa voce & significatione potissimum intelliguntur. Vfus huius antepredicamenti duplex: Primò privativus: Secundò positivus. Privativus est, ut cognoscamus, nullum complexum esse in aliquo prædicamento, verbi gratia,

tiâ, homo iustus, homo vivit, in nullo sunt prædicamento, quamdiu illi termini conjuncti manent, si verò invicem disjunguntur, *homo* est in prædicamento substantiæ, *vivit* est in prædicamento actionis. Ratio illius est, quod termini complexi plures formas seu essentias simul significant, quod est contra rationem prædicamentorum, ubi quodlibet prædicamentum unam saltem formam seu essentiam denotat. Tum omne illud, quod in prædicamentum aliquod reponitur, debet habere rationem ordinabilis in aliquo genere, hoc est, ut aliquod certum genus ei respondeat; sed complexis, cum plura significant, unum certum genus respondere non potest. Positivus autem hujus antepædicamenti usus est, ut indicet, solos terminos incomplexos & prædicamenta constituere & in prædicamentis locum habere. Ratio ex jam dictis apparet.

Quintum antepædicamentum est divisio eorum quæ sunt, & est quadrimembris. Eorum quæ sunt alia de subiecto quodam dicuntur; in subiecto autem nullo insunt: alia in subiecto quidem sunt, de subiecto verò nullo dicuntur: alia de subiecto quodam dicuntur & in subiecto insunt, Denique alia, neque in subiecto sunt, neque de subiecto dicuntur. Ad intelligendam hanc divisionem, quæ est subdivisio quædam præcedentis, incomplexorum scilicet, illud observandum. Primò quid sit esse in subiecto, & quid dici de subiecto. Aristoteles in subiecto inesse, illud vocat, quod cum alicui rei non tanquam pars inest, impossibile est absque illo esse, in quo inest: hoc est, in subiecto illud esse dicitur, quod non potest esse sine subiecto, & tamen non est pars illius. Addunt aliqui supplementi loco, quod etiam non est pars alterius, ad cuius constitutionem subiectum illud, cui inesse dicuntur, aut putantur, concurrat. Sic verbi gratiâ, in subiecto est *iustitia* si de homine vel animâ intelligitur, nam ita est iustitia in animâ, ut non sit pars ani-

mæ & nullâ ratione absque anima consistere potest, nam sublatâ animâ tollitur & iustitia, & neque etiam partem essentialem hominis cum animâ, quæ est pars hominis, constituit. Per supplementum autem, quod additur, excluditur forma, quatenus est in materia: nam tota definitio *Aristotelis* illi competere videtur, forma siquidem bruti, verbi gratiâ, plantæ, &c. est in materia & non est pars materiæ, neque sine materia subsistere potest: sed per supplementum tamen in materia tanquam in subiecto quodam, non inesse innuitur, nam forma cum materia ad essentialem corporis constitutionem concurrat. Verum tamen alij, ut & *Didycæus*, non existimant esse opus hoc supplemento respectu formæ & materiæ, nam quando de differentiis & formis dicitur, quod non sint in subiecto, tunc dicit illud debere intelligi, ratione totius compositi, non autem materiæ solius. Sic verbi gratiâ, anima non est in homine, ut in subiecto, ratio hæc est, quia est pars hominis; in corpore tamen potest dici, quod sit tanquam in subiecto, quia non est pars corporis, nec sine corpore perfecte quodammodo consistit, in brutis nullo modo sine corpore subsistit, licet in homine anima cum sit substantia immortalis, separatim subsistere possit, ita tamen, ut dependentiam ad corpus retineat, quæ dependentia in resurrectione complebitur. Et quando *Didycæus* diceret, animas & formas esse substantias: Substantiarum autem esse proprium, ut non sint in subiecto; diceret illud proprium de substantiis perfectis & completis; non autem de partibus substantiarum & incompletis substantiis esse intelligendum. Tum etiam diceret, duplex esse accidens, si ei opponeretur, animam ab eo statui accidens: aliud accidens prædicamentale, aliud prædicabile; animam quidem esse accidens prædicabile, non autem prædicamentale, quatenus scilicet in materiâ vel in corpore subsistit: De quibus latius videas *Didycæum* in disputationibus contra *Cramerum*.

Dici autem de subiecto est essentialiter prædicari, & ut superius de inferiori dici.

Secundò notandum, octo modis dici aliquid esse in alio, ut ab *Aristotele* 4. *Metaphys.* recensetur, & à *Petro Hispano*, & alijs quibusdam hisce versibus comprehenditur.

*Insunt totum, pars, species, genus, & calor igni,
Rex in regno, res in fine locoq, locatum.*

Alij habent :

*Sunt genus & species, totum, pars, forma, locoq,
In fine, in caussa, subiecto, tempore, vase.*

Nam primus modus Essendi I N, est, quemadmodum pars integralis est in suo toto, verbi gratiâ, digitus in manu. Secundò, sicut totum integrale in omnibus suis partibus simul sumtis, ut domus in pariete, tecto & fundamento. Tertiò, sicut species in genere, & quodlibet inferius in suo superiori, ut homo in animali: Petrus in homine. Quartò, sicut genus in specie & quodlibet superius in suo inferiori, ut homo in Petro, animal in homine. Quintò sicut forma in materia & hic modus subdividitur propter duplicem formam: Alia enim forma est substantialis, ut anima, alia accidentalis, ut albedo. Prima scilicet substantialis est tanquam forma in materia & anima in corpore: Secunda tanquam accidens in suo subiecto. Sextus modus essendi I N est, quemadmodum aliquid est in sua caussa efficiente, sicut in versu dicitur regnum in regente, vel rex in suo regno. Septimò, sicut aliquid est in suo fine, ut virtus in beatitudine. Octavò & ultimò, sicut contentum in suo continente, verbi gratiâ, liquor in vase, sanguis in venis, locatum in loco.

Tertiò & hoc observetur, hac divisione omnia

enumerari, quæ in hoc toto rerum universo sunt & quæ in omnibus prædicamentis continentur. Quicquid enim est, illud est vel substantia, vel accidens. Vtrumque vel universale vel singulare. Ex quibus quatuor membris hæc quadripartita divisio constituta est, & sic facile hæc divisio jam intelligitur. Quæ enim de subiecto quidem dicuntur, in nullo subiecto autem insunt, sunt omnia genera, omnes species, omnes differentię prædicamenti substantiæ. Illa enim ut universalis de suis inferioribus & singularibus dicuntur, & essentialiter prædicantur, sed non insunt in subiectis: Repugnat enim substantiæ, esse in alio accidentaliter, vel in alio, tanquam in subiecto, inhærere, hoc est, quemadmodum dixi ex *Aristotele*, in alio ita esse, ut non pars sit illius, & sine illo nullo modo consistere possit. Pugnat enim hoc cum definitione substantiarum, quæ definiuntur quod per se subsistant, & ipsæ accidentia sustineant. Secundo; Alia, quæ dicuntur in subiecto quidem inesse, de nullo verò subiecto ci, sunt accidentia singularia, quæ quidem in subiecto scilicet inhæſionis inesse possunt, de nullo autem inferiori subiecto scilicet prædicationis essentialiter iungi possunt, cum sint ipsa individua, verbi gratiâ, hæc Grammatica potest quidem inesse in homine inquam in subiecto inhæſionis, sed de nullo inferiori subiecto prædicationis dici potest, quia hæc Grammatica est ipsum individuum: Individuum autem nullum subiectum inferius habet, de quo dici possit, nisi progressum in infinitum volumus statuere. Tercio, illa, quæ de subiecto dicuntur & in subiecto insunt, sunt accidentia universalis, verbi gratiâ, color est in subiecto inhæſionis quodam, exempli causa in homine, & de suis inferioribus seu subiectis prædicationis essentialiter prædicari potest, verbi gratiâ de albedine, nigredine. Neque verò obstat unum idemque diverso respectu inesse accidentaliter, & prædicari essentialiter. Fit enim hoc per duplex subiectum, scili-

cet inhæſionis, quod eſt reale aliquid, cui accidens reale inhæret: & prædicationis, quod eſt logicum aliquid & prædicato, tanquam ſuo correlativo, reſpondet, non autem accidenti, ut in priori ſcilicet inhæſionis ſubiecto fiebat. Sic color duplicem habet reſpectum propter duplex ſubiectum: in ſubiecto inhæſionis ineſt accidentaliter, de ſuis ſubiectis prædicationis enunciatur eſſentialiter, tanquam ſuperius de ſuis inferioribus. Quartò, quæ neque in ſubiecto inſunt, neque de ſubiecto dicuntur, ſunt primæ ſubſtantix ſeu ipſa individua ſubſtantiarum. Illa enim non ſunt in ſubiecto, ſed ſunt ipſum ſubiectum, ſcilicet inhæſionis, & neque dicuntur de ſubiecto, ſcilicet prædicationis: quia Individuis nihil eſt inferius, de quibus eſſentialiter prædicari poſſunt.

Uſus huius Antepædicamenti eſt. Primò, valet ad cognoscendum multiplices terminos: Univocos, incomplexos, connotativos, & abſolutos. Secundò ad cognoscendum modos prædicandi terminorum in prædicamento ordinabilium, quòd ſcilicet alia prædicantur quidditative ſeu eſſentialiter de ſuis inferioribus, alia accidentaliter & denotative: alia denique nec quidditative, neque accidentaliter, ſcilicet primæ ſubſtantix. Tertiò, ut intelligamus omnes terminos prædicamentales, quicunque ſint in rerum naturâ, ſub aliquo membro huius diſiſionis contineri: & rurfus, quæ ſub his membris continentur, eſſe in aliquo prædicamento.

Sextum Antepædicamentum eſt Regula quædam, quæ ita ſeſe habet: Quando alterum de altero prædicatur ut de ſubiecto, quæcunque de eo, quod prædicatur, dicuntur, illa omnia etiam de ſubiecto dicuntur. Senſus huius regulæ ſatis eſt manifeſtus: Vult enim hoc, quando aliquid prædicatur de altero, tanquam de termino ſuo eſſentialiter inferiori, tunc illa omnia, quæ de prædicato dicuntur, dicuntur etiam de ſubiecto, illo unico obſervato, ut undiquaque ſit eſ-

sentialis quædam prædicatio (& hæc dicimus secundum *Aristotelis* intentionem) : nam etiam in accidentalibus hanc regulam locum habere deinde docebimus. Ratio autem huius regulæ manifestissima est, quicquid enim superius est superiori, illud etiam superius est inferiori, & econtra : quicquid inferius est inferiori, etiam illud inferius est superiori. Exemplis res fit perspicua, quando dico, verbi gratiâ, Petrus est homo, tunc de prædicato possum essentialiter prædicare, homo est animal : Ergo illud etiam vocabulum de Petro quoque dicitur, tanquam prædicatum prædicati de priori subiecto : Petrus est homo, homo est animal, animal est corpus vivum, corpus vivum est substantia : Ergo Petrus est substantia. Sed quando dico, homo est albus, quoddam album est paries : Ergo quidam homo est paries. Ibi non valet : Ratio hæc est, quia utrobique non est prædicatio essentialis ; sed tantum accidentalis. Sic Iudas est homo, sed homo est sanctus, iustus : Ergo & Iudas est sanctus & iustus. In illis, inquam, prædicationibus accidentalibus ex intentione *Aristotelis*, *Petri Hispani*, & aliorum, non valet ista Regula, sed saltem in prædicationibus directis & essentialibus. Veruntamen hoc obiter secundum illam regulam observandum, posse illam non tantum de essentialibus prædicationibus intelligi, & iustam quandam argumentandi formam inde peti, quæ a scholasticis solet vocari argumentatio primæ regulæ, seu secundum vel per primam regulam antepredicamentalem: verum etiam posse illam ad accidentales prædicationes adhiberi hisce saltem conditionibus observatis. Primo, ut directa ubiq; fiat prædicatio, & genus prædicationis non mutetur, siue prædicatio sit essentialis, siue accidentalis : Sic valet, verbi gratiâ, Physica est scientia, scientia est habitus, habitus est qualitas : Ergo Physica est qualitas. Sed non sequitur, homo est animal, animal est genus. Ergo homo est genus : Mutatur enim ibi genus prædicationis, reale scilicet in

logicum vel intentionale. Secunda conditio, prædicatio vel propositio secunda debet esse universalis vel actu vel virtute. Ratio hæc est, quia quando hæc forma argumentandi ad figuras usitatas reducitur, tunc ad *Darij*, tertium scilicet modum primæ figuræ, reducenda: Sed i^a prima propositio debet esse universalis, quæ primæ propositio in *Darj* fit ex hac secundâ in argumentatione primæ regulæ antepredicamentalis. Valet itaque, Iohannes est homo: Omnis homo est magnitudine præditus, coloratus, visibilis: Ergo Iohannes est certâ magnitudine præditus, coloratus, visibilis. Sed non valet, Esaias est homo, homo est Evangelista. Ergo Esaias est Evangelista, quia minor est particularis, & ex puris particularibus nihil sequitur. Tertia conditio. Prima propositio debet esse affirmativa, itaque non sequitur. Petrus non est asinus, Asinus est animal. Ergo Petrus non est animal. Ratio est, si enim ad primam figuram reduceretur, tunc minor debebat esse affirmativa, quæ minor fit ex priori propositione, cum autem illa sit negativa, nihil concludit propter regulam: Quando minor est negativa in prima figura nihil sequitur. Quarta conditio, si prima propositio est particularis, etiam conclusio debet esse particularis. Ratio, quia in argumentationibus conclusio semper imitatur partem debiliorem, Non ergo valet: Quoddam animal est homo: omnis homo rationalis: Ergo omne animal est rationale. Hæc si observetur, tunc in omnibus materiis, ut dixi, hæc regula valet, & omnis generis argumentationes tam in essentialibus, quam accidentalibus materiis inde peti possunt, & tam etiam in actu signato, quam in actu exercito. In actu signato, qui aliàs vocatur actus prædicativus, ubi de signis & significationibus termini intelliguntur, verbi gratia, si dico, homo prædicatur de Petro, animal de homine. Ergo etiam animal prædicatur de Petro. In actu exercito verò si dico, homo est animal, animal est substantia,

ergo

ergo homo est substantia. Plura de hac regula & perpetuâ ipsius veritate apud *Goclenium* in tertia parte problematum, problemate ultimo & alibi invenies. Utilitas huius regulæ prima hæc est, ut cognoscamus, quod diversus sit ordo terminorum prædicamentali-um secundum sub & suprâ. Secundo ut cognoscamus differentiam inter illa, quæ logicè sunt inferiora & superiora, quorum differentia in eo sita est ut vel plura vel pauciora significet. Tertiò, ut cognoscamus illa quæ ita essentialiter sunt superiora & inferiora, in eodem esse prædicamento.

Septimum & ultimum antepædicamentum, est regula secunda, quæ ita se habet: Diverforum generum & non subalternatim positorum diversæ sunt species & differentiæ. Genera subalternatim posita sunt illa, quæ sunt in eodem prædicamento: diversa genera verò, quæ in diversis prædicamentis: Differentiæ alię dicuntur constitutivæ aliæ divisivæ. *Aristoteles* de divisis non autem de constitutivis in hac regulâ loquitur. Si hoc observatur, facilimus est intellectus huius regulæ, & nulla explicatione uberiore indiget. Sic verbi gratiâ, animal & scientia sunt diversa genera, nam animal in prædicamento substantiæ est, scientia in prædicamento qualitatis: Ergo inde sequitur, quòd diversas habeant species & differentias divisivas: Animal enim habet species hominem, equum, cervum: Scientia verò physicam, Metaphysicam, Mathematicam, &c. Sic animal habet differentias rationale & irrationale: Scientia habet differentias cognitionem rerum mobilium, seu corporum mobilium, vel Entium simplicium, seu Entium abstractorum, &c; Nam Physica subiectum habet corpus naturale mobile: Metaphysica Entia, quatenus Entia, &c. Sed cuiusque scientiæ differentia potissimum ex obiecto sumitur. Genera verò subalternatim posita, quæ scilicet sunt in eodem prædicamento, unum nempe sub altero, vel duo

sub uno tertio, &c. illa possunt easdem species & differentias habere, verbi gratiâ, animal & planta continentur sub corpore, quod dividitur per animatum & inanimatum: Et ratio huius regulæ est, quod, ut Themistius inquit, Essentiæ prædicamentorum sunt impermixtæ: Inde ergo necesse est, ut species sub prædicamentis diversis contentæ sint impermixtæ, ut & differentiæ: sed quæ sunt in eodem prædicamento, ibi superiora de suis inferioribus ex vi prædicamenti regulæ, vel antepædicamenti sexti verè & essentialiter prædicari possunt.

Usus huius regulæ est, ut cognoscamus naturam prædicamentorum inter sese misceri nullo modo posse. Sunt enim genera summa & πάντα διεσκηότα ἄλλήλων (quod potissimum tamen de prioribus prædicamentis quatuor intelligendum esse in præcedenti problemate diximus): Itaque actionis & passionis prædicamenta ab hac regulâ fortassis excipi possunt. Secundo, unum vocabulum non posse in pluribus prædicamentis subsistere, si univocè secundum eundem modum significandi sumatur. Tertio ut cognoscamus unam speciem & differentiam non esse speciem & differentiam diversorum prædicamentorum.

Breviter: prima regula valet ad cognoscendum ordinem κατὰ βάθος, id est, secundum sub & suprâ: altera ad cognoscendum ordinem κατὰ πλάτος, scilicet tam in eodem quàm in diversis prædicamentis.

Pro Conclusionem huius Sectionis seu problematis corollarii iam loco & illud observandum, quæ in prædicamentis ponantur, quæ verò ab iisdem excludantur, illa omnia breviter hic subjiciemus. Primò in prædicamentis ponuntur sola Entia, sive actus sint, sive existere possint: Eo ipso excluduntur

primò impossibilia, quæ esse non possint, ut Chymæra, Centaurus, &c. Secundò negationes puræ excluduntur, verbi gratiâ, non Ens, non homo. Tertiò, negationes privativæ, cæcitas, nuditas. Quartò etiam hoc modo rejiciuntur existentia rerum & diversi existendi modi: illorum enim tot sunt, quot sunt res existentes, reductivè tamen existentia & existendi modus est in eodem prædicamento, cuius est existentia & existendi modus. Secundò sola Entia per se ponuntur in prædicamentis, excluduntur verò Entia per accidens, quia non unius essentia sunt, sed plurium essentiarum, verbi gratiâ, homo justus, mensa lignea, aureum poculum in nullo sunt prædicamento per se. Concreta & nomina artefactorum per suam formam in aliquo prædicamento constituuntur; concreta scilicet, in quo prædicamento sunt abstracta nomina: artefactorum in quarta specie Qualitatis, respectu scilicet figuræ, quam denotant. Tertiò, sola Entia realia habent locum in prædicamentis: Excluduntur Entia rationis, hoc est, omnia vocabula logica seu technica, quorum in Logicis & Rhetoricis usus est, quæ propterea Entia rationis appellantur, quod tota ab operatione intellectus dependent & solâ ea ratione existunt, quia intellectui obijciuntur: Sicut econtra Entia realia sunt, quæ, licet intellectui obijciantur, nihilominus tamen esse reale aliquod etiam per se habent & non solummodo obiectivè consistunt. Quartò sola entia finita sunt in prædicamento, excluditur verò Ens infinitum, scilicet Deus, ut deinceps audiemus. Quintò sola Entia completa sunt in prædicamentis per se, verbi gratiâ, homo, color, albedo, &c. Incompleta verò per se in prædicamentis non sunt, sed reductivè saltem, verbi gratiâ, materia, forma, manus, digitus. Sextò sola Entia univoca & incomplexa in prædicamentis ponuntur, excluduntur verò æquivoca & complexa, sicut

jam supra dictum est. Denique etiam transcendentia & supra transcendentia ex prædicamentis excluduntur. Transcendentia autem sunt illa 6. Ens, res, aliquid, unum, verum, bonum. Supratranscendentia vocat *Petrus Fonseca*, imaginabile, intelligibile &c. Ex hisce facilius jam erit intellectus horum versiculorum, quibus comprehensa sunt illa, quæ ex prædicamentorum serie excluduntur.

*Vox Logica, Deus, excedens, privatio, parsque
Complexum, consignificans, fictum, Polysemon.*

Hæc omnia ex prædicamentis excluduntur, ita tamen, ut aliqua ex parte reducantur ad prædicamenta, solo Deo excepto. Per Entia reducuntur prædicamenta illa, quæ Entibus opposuimus, verbi gratiâ, negationes, privationes, ficta, existentia & modus existendi. Secundò Entia per accidens reducuntur per Entia per se ad certa prædicamenta. Tertiò Entia rationis per Entia realia reducuntur, verbi gratiâ genus si de animali intelligitur in eodem cum animali est prædicamento, species cum homine, accidens cum albedine, &c. Quartò Entia incompleta reducuntur ad prædicamenta per Entia completa, sic materia & forma sunt reductivè in prædicamento substantiæ: motus in prædicamento eo, ubi est terminus ad quem; sic augmentatio in prædicamento quantitatis: loci mutatio in prædicamento ubi: generatio & corruptio in prædicamento substantiæ. Quintò complexa per suas partes incomplexas, verbi gratiâ *Deus creavit cælum*: *Deus* est in prædicamento substantiæ: *creavit* in actione: *cælum* in substantia: æquivoca per sua univoca, in quæ sunt distribuenda, revocantur. Nam quadrupliciter teste *Toleto* & aliis aliquid est in prædicamento: Primò directè, ut illud est, quod in rectâ lineâ seu in illo ordine, qui κατὰ λόγον appellatur, reponitur: Secundò indirectè, quod quidem in illâ rectâ lineâ non est, sed tamen ad eam constituendam assumitur,

sumitur, ut sunt differentia, quæ sunt in illo ordine, qui dicitur κατὰ πλάτ : Tertiò aliquid in prædicamento est reductivè, quæ scilicet, tanquam principium vel pars ad suum totum, vel principiatum reducuntur: Quartò aliquid est in prædicamento per accidens, quod scilicet non est aliquid ex iis, quæ in prædicamentis continentur, sed tamen est via aliqua ad ipsa, sicuti de generatione, corruptione, augmentatione, &c. diximus. Atq; hæc de antepædicamentis iam dicta sufficiant.

PROBLEMA III.

De Substantia.

CUr prædicamentum substantiæ primum locum obtineat, rationes quamplurimæ reddi possunt, paucæ ex plurimis hæc sunt. Prima, causa enim prior est suo causato: Sed substantia omnium reliquorum prædicamentorum causa quædam est: oriuntur enim reliqua prædicamenta ex modis diversis prædicandi de primâ substantiâ. Deinde quod naturâ nobilius est, nobiliorem etiam sibi locum meritò vendicat: Sed substantia nobilior est accidente: Substantia enim per se est, & meritò Ens dicenda: Sed accidentia solummodo insunt, & non tam Entia, quàm Entia Entium appellanda sunt. Tertiò substantiæ (teste Aristotele 7. Metaph.) & naturâ & tempore & definitione accidentibus sunt priores. Naturâ & tempore quidem, prius enim necesse est, ut sit subjectum antequam ullum adiunctum ei accidere potest. Definitione verò quia substantia per solum suum prædicamentum seu per seipsam definiri potest. Accidens verò cum additamento, ut vocant Logici, semper est definiendum, quia accidentis est, nihil aliud esse quàm substantiæ vel subiecto inesse, per quod *inesse* accidens definitur, & sic per

aliquod, quod est ipsi extrinsecum. Denique prædicamenta ordinantur secundum digniorem modum prædicandi: Sed substantia prædicatur in quid & essentialiter: reliqua verò prædicamenta omnia denominativè & accidentaliter: sed dignius esse, essentialiter prædicari, quàm accidentaliter, nemo est qui dubitet.

Primò verò circa hoc prædicamentum quæri potest de definitione Substantiæ: Si *Aristotelem* inspiciamus, nullam is definitionem substantiæ habet generalem, sed substantiam in primam & secundam prius distinguit, & deinde utramque definit. Reliqui recentiores generalem tamen videntur constituere vel le definitionem. *Philippus Melancthon* enim ita definit, substantia est Ens, quod revera proprium esse habet, nec est in alio, ut esse habens in subiecto. Item Substantia est Ens, quod habet proprium Ens & sustinet accidentia. Quam posteriorem etiam *Crellius* retinet: *Hospinianus* ita definit: Substantia pressius sumpta, ita ut accidenti ex altera parte respondeat, est, quæ in nullâ re subiectâ inhæret. Item Substantia est, quæ per se constat, nec aliis indiget, ut sit. *Avicenna* 6. *Metaphysic.* describit Substantiam, Substantia est Ens non existens in subiecto. Cui & *Boëtius* consentit, dum inquit, descriptio substantiæ est non esse in subiecto. *Hunnæus* denique ita describit: Substantia est res per se subsistens, accidentibus subiecta.

Hæ definitiones duobus sese modis habent. Aliæ enim omnibus substantiis sive creatis, sive increatis, sive finitis, sive infinitis, sive completis, sive incompletis conveniunt, nimirum illæ, quæ non faciunt mentionem accidentium, sed substantiam definiunt, quod sit Ens per se subsistens, vel Ens non existens in subiecto. Aliquæ autem substantiis finitis & creatis tantum conveniunt, verbi gratiâ, quæ accidentium mentionem faciunt & substantiam dicunt eam, quæ accidentia sustinet.

Hisce denique definitionibus & *Porreutini*, tum Nominalium annumerari potest, quæ eiusmodi est: Substantia est res, quæ de suâ naturâ nata est per se subsistere, vel est pars illius rei, quæ vel actu vel potentiâ per se subsistit. Quâ definitione omnia illa, quæ substantiæ alicuius rationem habent, comprehenduntur, siue sit substantia infinita, ut Deus, siue incompleta, ut pars, materia, forma, &c. siue completa & finita, ut angelus, homo, siue actu, siue potentiâ, verbi gratiâ, sicut compositum & eius principia, modo ita sese habet, ut vel accidentibus vel prædicationibus substat. Nam si substantia à subsistendo dicitur, tunc illa omnia quodammodo complectitur, nam omnia per se subsistunt ex nominalium opinione, tum etiam substant, si à substando dicitur substantia & quidem dupliciter, vel accidentibus, unde tamen Deum excipiunt, vel prædicationibus, ut scilicet aliquid essentialiter possit de illis enunciari & sic Deus quoque includitur, cum de illo substantia incorporea vel spiritus, &c. possit enunciari. Verum ad hanc rem quod attinet, notandum, cum substantia sit summum Genus, definiri non potest, tum licet describatur tantum, tamen id etiam commodè fieri adhuc nequit: siquidem substantia respectu universalium & particularium, quas primas & secundas vocat *Aristoteles* substantias, analogum quid est, quod analogum medium esse inter univocum & æquivocum supra diximus: quapropter commodè definiri aut describi non potest, scilicet, propter æquivocationem, quam includit, nisi prius in sua analogata distinguatur. Id quod *Aristoteles* innuit, qui definitionem nullam generalem habet, sed substantiam prius in primam & secundam distinguit, & deinde utramque definit. Adde quod superiores definitiones ita sese habeant, ut primæ & secundæ substantiæ sub illis non directè comprehendantur, cum tamen ipsi quidem autores, qui has definitiones producunt, so-

las substantias finitas & corporeas in hoc prædicamento esse velint. Denique plurimæ illarum definitiones Deum quoque includunt, quem tamen ad nulum prædicamentum referri posse, postea demonstrabimus. Quid? quòd hæ omnes definitiones non prædicamentum substantiæ, sed substantiam tantum describant, quod fortassis propterea factum est, quia facile indè definitio prædicamenti substantiæ confici possit. Si tamen ullo modo substantiæ prædicamentum definiri debet, ita commodissime definiri posse videtur. Prædicamentum substantiæ est dispositio naturalis generum & specierum, Entium completorum & finitorum, quæ ex sua natura sibi hoc vendicant, ut non sint in subiecto. Hæc definitione primò notificatur, quid sit prædicamentum substantiæ nimirum dispositio naturalis generum & specierum, &c illa itaque verba dispositio naturalis generum, & specierum in singulis prædicamentorum definitionibus semper subintelligenda impofterum, siue ponantur, siue non ponantur in definitionibus. Deinde simul patet, quid sint ipsæ substantiæ, quæ in hoc prædicamento reponuntur, nimirum Entia, completa & finita, quibus hoc ex sua natura competit, non esse in subiecto. Et datur quidem hæc definitio negativè, siquidem cum substantia summum genus sit, potius quid non sit, quàm quid sit, scire possamus. Tum etiam naturam quodammodo substantiarum, melius explicat, quàm si affirmativè daretur. Evidentius enim accidenti hoc modo opponitur, contra quod substantia contrahitur & quod solummodo in subiecto esse aptum natum est. Declaro singula verba: Dicitur *dispositio naturalis generum & specierum*, quia omnia prædicamenta ut supra à nobis definita sunt, nihil aliud sunt, quam dispositiones naturales generis generalissimi, & speciei infimæ, nec non generum & specierum intermediarum. Deinde dicitur, quod sit *dispositio Entium*, intellige re-

lium,

Commoda definitio Substantiæ.

Cur definitio negativæ.

lium, & quidem perfectorum, ut hac ratione Entia incompleta ut sunt partes substantiarum, materia, forma, excludantur, quod est contra Nominales, qui illa omnia directè in prædicamentis locum habere affirmant. Deinde dicitur *Entium finitorum*, ad excludendum Deum infinitum, nam licet substantias incorporeas agnoscamus, Deum tamen in prædicamentis locum habere non concedimus. Denique *Entium illorum, quæ ex suâ naturâ sibi ve dicant non esse in subiecto*, quibus verbis tandem differentia omnium substantiarum exprimitur. Omnes enim substantiæ, sive regulares, sive universales sint, sive corporeæ, sive corporeæ, hoc ex suâ naturâ habent, ut non sint in subiecto, sed potius per se subsistere natæ sint, & accidentia sustinere, à quibus neque humana natura Christo excluditur, ut postea habebimus. Et licet universales substantiæ non videantur per se subsistere, quia in primis subsistant; tamen illa non sunt nunquam in subiecto, sed tanquam totum in suis partibus, ut ante in tractatu de universalibus dictum est. In primis enim substantiis secundæ subsistunt, non quidem, ut accidentia in subiecto, sed sicut jam dictum est: Et beneficio quoque illarum primarum substantiarum accidentia sustinent, ut ita Etymologia ratio, quâ substantia à substando dicitur, illis quoque conveniat, nam ut prima substantia πρῶτης primariò, sic secunda substantia δευτέρας & secundariò accidentia sustinet. Et rectius quidem, ut illud obiter notetur, substantia à substando quàm à subsistendo dicitur. Primò quia Grammatica ratio non patitur, ut substantia à subsistendo dicatur, quin potius subsistentia à subsistendo derivatur. Deinde sequuntur absurda ex hac Etymologia, siquidem universales substantiæ, cum non proprium subsistere habeant, sed in primis subsistant, ab hoc excluduntur prædicamento. Tertiò *Aristoteles* definit substantiam primam, quod sit, quæ propriè maximè & principali-

principaliter subſtare dicitur : Exprefſè itaque indicat , ſe à ſubſtando ſubſtantiam dici velle. Et quamvis ſubſtare accidentibus ſit etiam paſſio quædam ipſarum ſubſtantiarum, tamen accidentibus ſubſtare magis propria quædam eſt paſſio, quàm ſubſiſtere per ſeſe. Datur enim aliqua ſubſtantia , quæ non per ſe ſubſiſtit, ſcilicet, humana natura in Chriſto. Illa enim nullum totum ſuppoſitum vel perſonam per ſe conſtituit, nulla autem datur ſubſtantia, quæ non ſubſtet accidentibus : & licèt obſicias , Deum, materiam, formam, &c. quæ accidentia non ſuſtineant , dicimus ea in ſubſtantiarum numerum non computari. Neque obſtat quod *Fonſeca lib. 1. Metaph. queſt. 3. cap. 7.* potiffimam rationem ſubſtantiaæ eſſe velit, ut per ſe ſubſiſtat : ille potiffimum ad res , nos ad verbum reſpicimus: Licèt interim res quoque inclu-
damus.

Sed venio jam ſecundò ad diviſionem ſubſtantiaæ in primam & ſecundam : à qua *Ariſtoteles* ſuam Categoriam incipit. Primam Subſtantiam definit, quod ſit, quæ propriè, principaliter & maximè ſubſtare dicitur, & in ſubiecto non eſt, neque de ſubiecto dicitur. Secundam ſubſtantiam deſcribit, quod ſint genera & ſpecies de prædicamento ſubſtantiaæ. Ad definitiones quod attinet, illæ facilimè ex ſuperioribus iam intelliguntur. Nam prior ita poteſt intelligi, ut vel una, vel duæ definitiones hîc videantur expreſſæ. Una, ſi priora illa verba, quæ propriè principaliter & maximè dicitur, &c. loco definiti ſeſe habeant, reliqua vocabula, quæ ſequuntur, loco definitionis. Duæ definitiones conſtituuntur, ſi tam prius quam poſterius membrum definitio aliqua cenſetur. Dicitur autem prima ſubſtantia principaliter, propriè & maximè ſubſtare, quia individua ſunt ſubiecta propria & proxima accidentium, per individua autem accidentia inſunt ſpeciebus, per ſpecies generibus. Vnde quoque ſpecies magis ſubſtantiaæ, quam genera dicuntur. Quid

autem sit, in subiecto esse & de subiecto non dici, ex antepredicamentis manifestum est, nec difficulter ratio reddi potest, quia illud, de quo omnia dicuntur, & in quo omnia alia sunt, de subiecto non dicitur, neque in subiecto est: sed prima substantia ita se habet, ut de illa omnia prædicamenta dicantur, & omnia accidentia illi infint, ipsa verò de nulla dicatur, cum sit infima, neque sit in subiecto, cum non sit accidens: Ergo rectè dictum est ab *Aristotele*, substantiam primam neque de subiecto dici; cum sit infima & ultima in essendo: neque in subiecto esse, cum illa sit subiectum omnium. Secundæ substantiæ definitio vel descriptio potius, nullâ indiget explicatione, nam quid sint genera, species, &c. ex tractatu de universalibus satis constat. Verum hoc quæritur de illâ divisione, qualisnam sit, an scilicet generis in suas species, ut quidam Neoterici volunt: an accidentis in sua accidentia, ut Lovanienses statuunt: an subiecti in accidentia, ut Burlæi sententia est: an analogi in sua analogata, ut ALBERTVS statuit: an verò denique nulla divisio, sed solummodo enumeratio quædam, ac si, verbi gratiâ, aliquos alicubi constitutos numerarem, & unum primum, alteri secundum locum assignarem. Respondemus breviter, non esse hanc divisionem generis in suas species: species enim ita sese habent, ut una non sit in alia, nec unâ corruptâ corrumpatur alia: Sed substantiæ secundæ sunt in primis & corruptis primis substantijs corrumpuntur & secundæ: Ergo non est generis in suas species: Item nulla species generis alicuius coincidit cum genere ipso, aut unum & idem est cum eo: Sed secunda substantia coincidit cum genere summo, & ipsum genus summum etiam comprehendit: Ergo hæc divisio non est generis in species. Item omne genus in prima sua divisione in individuum non dividitur: sed substantia prima & individuum: Ergo non hæc divisio prima generis in species. Secundò, non accidentis est in sua

acciden-

accidentia, quod cuique per se patet, hîc enim res substantiarum, non autem accidentia dividuntur, & propterea non est hæc ratio, ac si album dicatur, aliud esse dulce, aliud amarum, aliud frigidum, aliud calidum. Tertiò neque est nuda saltem enumeratio. Absurdum enim est *Aristotelem* talem solummodo enumerationem hîc instituere voluisse, cum nulla illius esset utilitas futura. Restant igitur duæ divisionis species enumeratæ, scilicet, ut sit vel subiecti in sua adjuncta: vel analogi in sua analogata. Prior quidem divisio harum duarum, licet ei accommodari possit, tamen si scopum *Aristotelis* respicimus, illius mens non fuit, subiectum hîc in sua adjuncta velle distribuere, ut scilicet primam & secundam esse substantiam, accidens esse substantiæ demonstraret, sed voluit hanc divisionem propterea præmittere, ut analogum genus, quod propter æquivocationem, quam includit, definiri non potest, prius in sua analogata distribuat, & deinde utrumque divisionis membrum definiat. Relinquitur ergo *Alberti* sententia, quod sit hæc divisio analogi in sua analogata, ut scilicet per primam substantiam Individuum, quod maximè est substantia & omnium substantiarum universalium fundamentum: Per secundas verò substantias genera & species denotet. Quam sententiam *Alberti Peripatetici* plerique sequuntur & ex scopo *Aristotelis* satis manifestè etiam probari potest.

Sed contra hanc sententiam & contra hanc divisionem sic objici potest: Nullum analogum potest esse genus: Sed Substantia hoc modo efficitur analogum: Ergo non potest esse genus aut prædicamentum. Respondeo: illa analogia, quæ hoc in loco est, non impedit huius generis univocationem, nam licet sit rerum quoque divisio, tamen ex actu quodam substantiam consequente potius, quàm ex ipsa substantiæ naturâ deducitur. Respicitur enim ad actum substantiandi, qui actus accidens quoddam & passio potius substantiæ,

substantiæ, quam ipsa substantia. Secundo obijci-
tur, quicquid est causa alicuius, id prius est eo, cuius
est causa: Sed secunda substantia est causa primæ sub-
stantiæ: Ergo secunda substantia est prior primâ: &
per consequens, substantia prius dicitur de secunda
quàm de prima. Respondeo, distinguendum inter
statum essentiæ simplicis, & inter statum substantiæ
actualis. Si loquimur de statu essentiæ, verum est,
secundam substantiam esse causam primæ, & proinde
ipsâ priorem: Si verò de statu existentia loquimur,
tunc prima substantia omninò est prior secundâ, &
causa, ut hæc substantia secunda sit. Sed *Aristoteles*
in hac divisione non priorem, sed secundum statum
respexit, quod vel inde patet, quod in categoria sub-
stantiæ dicat sublati primis substantijs, nihil reli-
quorum remanere. Sed illud necessariò prius est
altero, quo sublato tollitur alterum vel posterius. Ter-
tia obiectio: Si datur prima & secunda substantia,
nihil impedit, quo minus etiam detur tertia, quarta,
quinta, &c. Si hoc, ergo saltem enumeratio quædam
est, non autem divisio analogi in sua analogata, quem
admodum supra conclusum est. Respondeo substan-
tiam tertiam, quartam, quintam non dari posse eo re-
spectu, quo hic secunda & prima substantia astringitur,
inde patet. Prima enim substantia hoc loco voca-
tur, quæ immediatè & primò substat accidentibus:
Secunda verò substantia hic dicitur, quæ secundariò,
& mediatè substat accidentibus. Quamvis ergò
quamplurimæ substantiæ comportentur, tamen illæ
omnes secundæ vocabuntur, quæ mediatè & secunda-
riò substant, sive sint genera subalterna sive supre-
mum. Quarta obiectio: Illa divisio non est bona,
quæ non omnia complectitur, quæ sunt sub illo gene-
re: Sed Deus &c. est substantia, & tamen non com-
prehenditur sub hac divisione: Ergo illa divisio non
est bona. Respondeo vocabulum substantiæ multi-
pliciter sumi, primò pro eo, quod est ratio obiectiva,

& definitione aliquâ exponitur, five sit Entium, five non Entium: Secundo sumitur pro eo, quod non est accidens, etiamsi sit incompletum, & sic *Aristoteles*, differentias vocat substantias: Tertiò pro eo, quod non est accidens, ita tamen, ut sit Ens completum, & sic *Aristoteles* in prædicamentis excludit differentias ex substantiarum numero. Quartò pro substantijs primis sumitur, sic *Aristoteles* septimo *Metaphys.* capite decimo tertio negat genera & species esse substantias. Quintò Substantia sumitur pro prædicamento substantiæ, seu pro omni Ente finito, completo, univoco, &c. quod per se subsistit, vel non est in subiecto. Ex hisce verò acceptionibus substantiæ, etsi aliqua Deo competat, præsertim quando substantia accidenti opponitur, Deus enim substantia est, non accidens, posterior tamen acceptio, secundum quam hæc divisio in primam & secundam substantiam data est, Deo nullo modo competit, ut jam latius demonstrabimus.

Venio jam tertio loco ad quæstionem hanc: An Deus sit in prædicamento substantiæ? quam quæstionem propterea subijcimus. Primò, quia teste *Javello* nulla maior difficultas est circa hoc prædicamentum, quàm evincere, Deum non esse in prædicamento substantiæ: Tum etiam secundo propterea, ut natura summi generis item arboris seu divisionis, nec non & eorum, quæ continentur in hoc prædicamento nobis innotescat. Sex enim in omni prædicamento consideranda: Primum Genus generalissimum seu summum genus. Secundo Modus significandi. Tertiò proprium interrogativum, cui per illud prædicamentum respondetur. Quartò modus prædicandi. Quintò termini, qui in eo prædicamento reponuntur. Sextò ordo illorum terminorum. Illa sex autem intelligi nō possunt, in hoc prædicamento substantiæ, nisi hæc & sequentes quæstiones rectè cognoscantur.

Primò autem affirmativam sententiam subijciemus, quòd scilicet, Deus sit in prædicamento sub-

stantiæ.

stantiæ. Hanc sententiam quàmplurimi autores defendunt *Gabriel Biel*, *Gregorius Ariminensis lib. 1. distin. 8. quæst. 3* in lib. sententiarum *Petri Lombardi*, *Iohannes Baccovius*, *Iohannes Maior*, *Occam*, *Porreutinus*, & *Nominales omnes*, qui & pro se citant *Aristotelem*, *Augustinum*, *Damasceum*, *Boetium*, & *alios*. Rationes addunt satis firmas, ut videntur. Prima, omne Ens per se est in aliquo prædicamento, quemadmodum probat Aristoteles 5. Metaphys. ubi Ens per se dividit in decem prædicamenta, sed Deus est Ens per se, cum non sit Ens per accidens: Ergo est in aliquo prædicamento, non potest autem esse, nisi in substantiæ prædicamento. Similiter Ens in actu dividitur in decem prædicamenta, 3. *Phys.* Sed Deus est maximè Ens in actu, cum sit actus purissimus, ut *Aristoteles testatur 12 Metaphys.* Ergo est in aliquo prædicamento. Secunda, omne quod est aptum natum, ut respondeatur ad aliquod proprium interrogativum alicuius prædicamenti, illud est in illo prædicamento, quia proprium interrogativum alicuius generis deducit nos ad cognoscendum prædicamentum à posteriori. Sed ad illud interrogativum substantiæ quidem per Deum vel vocabulum Dei respondemus, ut vult *Aristoteles 7. Metaphys.* ubi quærit quid est, & respondet, ipse est homo vel Deus. Tertia, omne illud est substantia, de quo verè affirmari potest substantia: Sed Deus propriè vocatur substantia, & quidem principaliter seu prima & summa substantia: Ergo etiam in prædicamento substantiæ reponetur. Quarta, omne quod verè & affirmativè, directè & in quid prædicatur de aliquo, quicquid de eo, quod prædicatur, dicitur, illud etiam de subiecto dicitur per primam regulam antepædicamentalem: Sed Spiritus verè & affirmativè dicitur de Deo, *Iohannis 4. Deus est Spiritus*. Ergo quicquid de Spiritu prædicatur in quid, id etiam de Deo prædicatur: Sed substantia dicitur in quid de Spiritu: Ergo etiam in quid dicetur de Deo: Et per

Vide in hanc
p. 392

consequens, Deus erit in prædicamento substantiæ. Quinta, *Eccius* ita argumentatur : Si Deus non est in prædicamento, impediret illud eius infinitas : Sed infinitas non impedit quo minus aliquid sit in prædicamento. Probat, quia si esset linea infinita, tamen illa stante hypothese esset in prædicamento Quantitatis, quemadmodum *Scotus* consentit & autor est. Sexta, Ex *Aristotele* 1. *Ethic. cap. 6. 8. 9. 10.* illud probari potest. Nam postquam Ens in decem prædicamenta dividit, & deinde exempla postponit & adducit, tunc Deum & intelligentiam seu intellectum Substantiæ assignat. Sic etiam ex *Augustino* & *Damascono Eccius* & *Porreutinus* suam sententiam probant. Nam uterque Deo tria prædicamenta assignat Substantiam, relationem & actionem.

Verum in opposita sententia præter autoritates quàm plurimas habentur etiam argumenta firmissima, quæ probant, Deum in nullo prædicamento, & proinde nec in prædicamento substantiæ contineri. Primò autem illud patet ex requisitis illis, quæ præcedente problemate recensuimus, ut aliquid sit in prædicamento ; Vbi dicebatur Ens completum, finitum, &c. solummodo locum in prædicamenti habere. Secundò, ne videamur hîc principij petitionem committere in hac prima ratione, hoc argumentum & demonstrationem firmam subjiciemus. Si substantia infinita in hoc prædicamento locum haberet & substantia finita non præsupponeretur; tunc nullo modo hoc prædicamentum dividi posset quin Tautologia aliqua committeretur : Nam si ita divideretur, substantia alia est corporea, alia Incorporea ; Incorporea alia finita, alia infinita, tunc intelligeretur, vel finitum non pertinere ad corpus, quod est per se falsum, vel pertinere etiã ad corpoream substantiam. Si ad corpoream etiam pertinet, tunc erit repetendum illud membrum, scilicet substantia finita, & sic Tautologia apertè committitur.

Latius enim patet illud membrum, scilicet, finitam esse substantiam, quàm incorpoream substantiam esse. Si enim ita dividamus; substantia alia est finita, alia infinita: Finita alia corporea, alia incorporea: Tunc illud membrum *incorporeum* incommode hoc loco ponitur, quia & substantia infinita est incorporea. Breviter prædicamentum hoc dividatur utut velit aut possit, nisi præsupponatur substantia finita, semper incommoditas aliqua ex membris divisionis sequetur. Tertiò, ex simplicitate Dei hæc ratiocinatio confici potest: Omne quod in prædicamentum reponitur, illud ad minimum ex duabus entitatibus constare oportet: Primò quia cum illis rebus convenit, quæ in eodem prædicamento reponuntur: Secundò quia ab iisdem differt: Sed Deus est Ens simplicissimum, & nullo modo Entitates diversæ sine impietate in ipso constitui possunt: Ergo in nullum prædicamentum reponitur: Et per consequens non est in substantiæ prædicamento. Quod si obijciunt, licet sit Ens simplicissimum Deus, tamen per suam essentiam, & cum rebus illis convenire, quæ sunt in prædicamento substantiæ, & ab iisdem distingui & differre. Dicendum, si hoc statuunt, manifestè contra hoc principium pugnat, *quodlibet est aut non est*, nam hac ratione idem erit idem & non idem. At dicerent, tamen Trinitatis personæ cum suâ essentiâ sunt idem & realiter inter se differunt, quod si igitur illa regula ibi non invertitur, neque hic inverteretur. Respondendum, verum quidem esse, quòd personæ Trinitatis realiter idem sint cum suâ essentia, attamen ratione inter se differunt, & quidem illâ, quæ virtualis dicitur, vel per eminentiam rei: quæ distinctio quidem hoc in loco sufficit, scilicet in mysterio Trinitatis; sed inter creatorem & creaturam distinguendum nullo modo sufficit, nisi statuere vellemus, creatorem & creaturam esse realiter idem, & sola ratione differre: quod absurdum est maximum.

& nullo modo ferendum. Quartò, omnia, quæ sunt sub aliquo genere, sunt eiusdem naturæ & perfectionis : Si ergo Deus est in prædicamento substantiæ, eiusdem naturæ & perfectionis erit cum illis rebus, quæ sub illo prædicamento continentur. Quintò Deus essentiam & relationem formaliter complectitur : Est enim Deus formaliter per se existens, item formaliter vel pater vel filius, &c. Sed omne per suam formam est in prædicamento : Ergo cum Deus formaliter & essentiam & relationem comprehendat, partim in prædicamento substantiæ, partim in prædicamento Relationis erit, quod certè propter simplicissimam naturam Dei nullo modo fieri potest. Sextò, si Deus esset in prædicamento substantiæ reponendus, & substantia primâ divisione divideretur in finitam & in infinitam, tunc summum genus primæ sui divisione in genus subalternum & substantiam singularem divideretur. Substantia enim infinita, cum una tantum sit numero, & non una genere, siquidem Deus genus non est, ut supra satis demonstratum est, iusta divisionis ratione generi subalterno non opponitur. Membra enim eiusdem divisionis genus suum æqualiter participare debent, sed maxima inæqualitas est inter genus subalternum & inter substantiam singularem. Septimò, cum prædicamenta sint materia secundarum notionum, illa tantum vocabula in prædicamentis reponuntur, quibus secundæ notiones, hoc est, genus, species, &c. accommodari possunt : sed nulla harum secundarum notionum, quæ tamen necessariò in prædicamentis includuntur, DEO attribui potest. Ergo DEVS non est in prædicamento. Octavò prædicamenta sunt tituli vocabulorum, quæ definiri ac dividi possunt : Sed Deo neutrum horum competit ; non enim definitur, quia nec est species, nec supra se genus aliquod superius habet univocum : propter eandem quoque rationem non dividitur. Nonò ex prædicamento substantiæ sic argumentari possumus : Substantia à substan-

do dici-

do dicitur, ut supra demonstravimus: Sed Deus non substat, scilicet accidentibus: Ergo. Sic ex divisione, quâ substantia in primam & secundam dividitur: non enim est secunda substantia, quia non est genus, vel species: nec prima substantia, scilicet prædicamentalis, alioquin subjiceretur multis Entitatibus, quæ essent priores naturâ ipso, siquidem superius, quod potest ab inferioribus abstrahi, est prius natura inferioribus. Denique ex proprietatibus huius prædicamenti, quas *Aristoteles* recenset. Dicit enim substantiæ maximè proprium esse, ut cum una eademque numero sit, contraria recipere possit. Sed tale aliquid Deo non competit, Item *Aristoteles* eo in loco inter substantiam & differentiam distinguit, propterea quod differentia sit Ens simplex, quid ni inter Deum & reliquas substantias vicissim? Denique autoritatibus si res est agenda, quàmplurimos huius sententiæ autores producere possumus, Thomam Aquinatem, Scotum, Albertum Magnum, Alexandrum Alensem, Egidium Romanum, Gadavensem, Durandum, Petrum Lombardum, & omnes fere qui in illum commentati sunt, exceptis nominalibus. Ex peripateticis Philosophis Averroem in disputationibus contra Algazelum, & Avicennam libro 8. *Metaphysic.* Ex patribus Dionysium Areopagitam qui hoc sæpissimè protulit, quicquid de Deo dicitur, illud præstantiori modo dici, quàm ut humanum quid illi accommodari possit. Sic Damascenus dicit D E V M esse essentiam omnibus substantiis supereminentem. Huc addantur Augustini testimonia lib. de Trinitate cap. 7. Item libro de cognitione veræ vitæ: Hisce Hostinianus libro de controversiis dialecticis capite 8. Item Crellius cap. de substantiâ in Logicis. Item Joban. Picus & Mirandulanus qui ne Ens quidem Deum esse concedit, annumerari possunt. Ex quibus argumentis & rationibus satis evinci puto, Deum in prædicamento substantiæ non contineri, neq; argumenta contraria, licet satis sint subtilia,

eiusmodi esse, quæ veram hanc sententiam intervertant.

Pro solutione autem eorū quædā notabilia præsupponemus. Primò repetenda hîc est acceptio diversa vocabuli Substantiæ. Sufficit autē hoc loco duplex, primò substantia usurpatur pro eo, quod opponitur accidenti: Secundò, Substantia accipitur pro prædicamēto seu pro Ente finito, completo, &c. quod non est in subiecto. Et hanc propriā esse prædicamenti rationē, ex iis omnib. quæ *Aristoteles* de hoc prædicamento habet, & quæ supra etiam à nobis allata sunt, manifestum est. Si iam de primâ acceptione loquimur, tunc negare non possumus, Deum esse substantiam, siquidem nullo modo accidens est: Inde etiam primam substantiam, Deum dici posse, *Fonsæca* multis demonstrat. Si verò de secundâ acceptione loquimur, tunc omninò negamus, Deum esse substantiā, id est, in prædicamento substantiæ contineri, propter rationes supra adductas. Et licet adversarii nos premere posse videantur, omne quod est, aut est substantia, aut accidens. Substantia autem in prædicamento substantiæ, accidens in reliquis prædicamentis reponendum: Respondeo, divisionem illam Entis in Substantiam & accidens, esse Entis non cuiuslibet, sed Entis saltem finiti, & illius, quod vel accidens est, vel accidentia sustinere potest, latius autem sese non extendit. Deinde etiam negamus alterum, scilicet, quod omne, quod substantia est, sit in prædicamento substantiæ, nam materia, forma, &c. etiam *teste Aristotele in Metaph. lib. 5. cap. 8.* substantiæ dicuntur, non tamen ab *Aristotele* in prædicamentum substantiæ illa reponuntur, quemadmodum ex prædicamento substantiæ apparet, ubi differentias, id est, formas manifestè à substantiis sejungit. *Hosinianus* etiam hanc instantiam adfert, substantia, quæ est summum genus, maximè quidem est substantia, & tamen non in prædicamento est, sed tantum principium substantiæ. Igitur illud, quod est substantia finita, completa, &c. est in prædicamento

substan-

substantiæ, Deus verò non est substantia finita. Ergo, &c. Deinde notandū, quid sit, quando quæritur, an aliquid sit in prædicamento. Per illud .n. intelligitur, an aliquid sit sub aliquo genere cōprehensū, cuius naturā ac perfectionē habeat, ita etiā hoc in loco fit, quando quærimus, an Deus sit in prædicamento substantiæ. Est enim ille sensus, an Deus habeat perfectionē & naturam illarum rerum, quæ in prædicamento substantiæ contineantur. Cum autem infinitis modis natura & perfectio Dei à rerum ipsarum, scilicet, natura & perfectione, quæ in prædicamento substantiæ continentur, differat, facile igitur apparet, Deū sub illo genere non comprehendi, nisi fortassis ita, cum Deus sit causa & principium illarum substantiarum, & quemadmodum *Iohannes Damascenus libro 1. Orthodoxæ fidei ex Dionysio Areopagita* citat, Deus est vita viventium, substantia subsistentium, ratione utentium ratio, intellectu utentium intellectus, ut hæc ratione, scilicet, *Deus* participativè, ut vocant, sit in prædicamento substantiæ, hoc est, quod Deus non ad prædicamenta revocetur, nisi tanquam causa ad suos effectus, & quod potius prædicamenta ad illum revocentur, quod quidem est, poni Deum in prædicamentis participativè, ut qui ab illis, quæ in prædicamentis sunt, participetur. Sed de tali quādam ratione hæc quæstio non instituta est, sed in eo sensu, quo reliqua in prædicamentis esse dicuntur. Tertiò licet Logica de omnibus rebus & materiis disputet, & prædicamenta materia sint omnium secundarum notionum & omnes conceptus quodammodo ex prædicamentis formantur; tamen sciendum aliter sese rem habere, quando de Deo disputamus, & quando de creaturis. Nam licet consequentiarum extruendarum eadem sit ratio utrobique, conceptus tamen diversi sunt formandi, & alii de Deo, quàm de creaturis, quod cum nos facere non possimus propter modum concipiendi nostri intellectus, qui cum materialis sit & finitus, infinitum

& simplicissimum concipere rectè non potest. Itaque eosdem quidem conceptus formamus, de substantiâ infinitâ & finitâ, & sic Deum quodammodo cum creaturis ad eundem conceptus ordinem revocamus. Verùm hîc non de facto sed de jure quarimus, meritò enim alios conceptus de Deo quàm de creaturis facere debebamus, quod si fieret, apertè indè constaret, conceptum Dei, & conceptum creaturæ, nullo modo esse eiusdem rationis, aut ex eodem genere prædicamenti petitum, nihilominus tamen interim generalitas instrumenti Logici manet: & Logica omnibus materiis accommodatur, scilicet, quod ad rationem consequentiarum attinet, seu reliquarum notionum secundarum, ita tamen, ut rerum salva habeatur ratio, & fatendum sit conceptus aliter esse formandos de Deo, si rem ipsam & naturam Dei consideramus, quàm de creaturis. Quod notandum est contra Goclenium & alios, qui tanquam nominales saltem ad terminos respiciunt & nomina nuda, neque interim rerum rationem habent. Quare Goclenius dicere audet, locum subiectorum & adiunctorum Deo competere, nam Deum esse subiectum omnipotentiae, iustitiae, misericordiae, &c. item λόγον subiectum humanæ naturæ, tanquam accidentis, & quæ sunt alia. Quæ certè sine impietate de Deo non dicuntur, si rem ipsam, ut meritò facere debemus, & non nuda, saltem vocabula consideramus.

Sed venio jam ad solutionem primi argumenti: Omne Ens est in aliquo prædicamento, scilicet omne Ens finitum, nam de eo loquitur *Aristoteles in loco isto 1. Metaph.* Vnde hoc argumentum petitum est. Ad secundum, verum est non responderi posse ad quæstionem quid sit Deus, nisi quod sit substantia; sed tum vocabulum substantiæ in primâ, non autem in secundâ acceptione sumitur. Ad tertium similiter per illam distinctionem respondemus. Ad quartum, vocabulum Spiritus de Deo prædicari potest, sed

sed non univocè, verùm æquivocè, siquidem finitum & infinitum unius naturæ non sunt, & sic hoc propter nostrum concipiendi modum & propter paucitatem vocabulorum. De Deo enim ita loquimur, quemadmodum de creaturis, non, quod ita sese habeat, sed quod nos propter imbecillitatem rationis eum aliter concipere non possimus, neque verba alia habeamus. Quare in scriptura rerum corporearum vocabula Deo sæpè attribuuntur, quæ si strictius urgerentur, anthropomorphitarum hæresis oriretur. Ad Quintum respondemus, quantitatem infinitam dari non posse, itaque frustra disputatur de eo, quod esse non potest, & illa instantia ex hypothesebus saltem Mathematicorū producta est, quæ lineā infinitam fingunt, non, quod eiusmodi sit, sed licet dari possit, nihilominus tamen eorum theoremata consistere possint. Verùm posito dari posse lineam infinitam, nihilominus tamen haberet perfectionem finitam, esset enim infinita, extensione saltem non autem perfectione. Cum autem Deus infinitus sit perfectione, aperte apparet, hanc instantiam alterius esse generis neque propterea hoc in loco aliquid probare. Sextò ad auctoritatem respondemus, auctoritatem opponendo: quod autem ad *Aristotelis locum in Ethic.* attinet, loquitur ille de Diis Platoniceis, qui ex Platonis opinione finiti sunt, non autem de Deo infinito.

Quartò cum nulla sententia sit tam absurda, quæ suos non habeat asseclas & approbatores, movetur quæstio quædam de humana natura in Christo, an sit accidens dicenda. Aliqui inter quos etiam est *Goclenius*, nescio quâ temerariâ opinione humanam naturam esse accidens statuit & substantiam esse aliqui etiam aperte negant. Primò ex definitione illud probant: Substantia est Ens per se subsistens: Sed humana natura non per se subsistit: Subsistit enim in divinâ personâ τὸ λόγος. Ergo non est substantia. Secundò quicquid in altero est, tanquam in subiecto,

illud

illud nullo modo substantia esse potest, quemadmodum ex definitione eorum, quæ sunt in subiecto, apparet: Sed humana natura Christi est in λόγῳ tanquam in subiecto: Ergo non est substantia. Minor probatur, quia esse in subiecto teste Aristotele est ita esse in alio, ut non sit pars illius & sine illo nullo modo consistere possit. Sed humana natura Christi ita est in λόγῳ, ut non sit pars λόγου nec sine λόγῳ etiam ullo modo subsisteret, sed in nihilum reduceretur, si à λόγῳ dimitteretur. Tertiò quicquid alteri advenit in actu iam existenti & perfectè quidem existenti, illud ipsi non est essentialè sed accidens: Sed humana natura in Christo λόγῳ in actu & perfectè existenti advenit: Ergo non est substantia, sed accidens.

Verùm vanam esse hanc opinionem & impiam, si nimium urgeatur, inde constat. Primò si humana natura, in Christo est accidens, & non substantia humana, tunc Christus homines non redemit. Ratio est, ut Patres & præsertim Nazianzenus loquitur τὸ ἀπρόσληπτον ἀθεσάπεντον, id est, quod Christus non assumpsit, illud non redemit: Sed ex hac opinione non assumpsit humanam substantiam: Ergo quoque non homines, sed potius aliquid aliud redemit. Secundò, Christus nobis per omnia factus est similis, testante Paulo: Sed natura nostra non est accidens, sed substantia: Ergo & Christi. Tertiò quicquid ex partibus substantialibus constat, illud necessariò est substantia & nullo modo accidens. Nam ex substantia teste Aristotele non substantia nullo modo fieri potest, principiatum enim imitatur naturam principii: Sed corpus & anima, unde humana natura in Christo constat, sunt partes substantiales. Ergo & natura, quæ inde constat. Accedunt Patres & testimonia alia, Damascenus libro 3. fidei Orthodoxæ capite 2.

¶ 3. Et alibi. *Franciscus Junius contra Samosatenum quendam, Hieronymus Zanchius in libris de tribus Elohim. Hunnius in lib. de persona Christi in questione quid est natura humana in Christo. Item in lib. questionum & responsionum contra Pezelium pag 1. 6.* Sed quid opus est rationes & auctoritates multas producere, cum hæc sententia suâ absurditate satis seipsam refuter. Respondendum igitur ad primum Sophisma: Definitionem illam admittendam esse, si intelligatur de substantijs completis, & independentibus, hoc est, non ordinatis ad aliam. Non autem admitti potest, si de omni substantiâ intelligatur, nam materia, & forma teste Aristotele s. *Metaph. cap 8* sunt substantiæ, & tamen illâ definitione non comprehenduntur. Vult ergo illa definitio primò substantias completas, quæ directè sunt in prædicamento substantiæ: Secundò eiusmodi substantias, quæ non sunt ordinatæ ad aliam: Cum verò humana natura in Christo sit substantia quædam ordinata ad aliud, scilicet ad unum personale in Christo constituendum, mirum non est, quod hæc definitio non contineatur. Interim tamen substantiam omninò non esse ex hæc definitione non evincitur, licet enim non sit substantia personaliter per se subsistens, est tamen eiusmodi substantia, quæ subsistere habet in ipso λόγῳ lōgè excellentius, quàm ullus homo in tota rerum natura. Et neque dignitati illius aliquid decedit, sed multò magis infinitum quid accedit, quod non proprium per se, sed commune cum λόγῳ subsistere habet. Deindè possumus & aliter respondere: subsistere duo complectitur: Primò habere partes essentielles, seu totam & completam essentiam: Secundò modum existendi, qui Græcis τρόπος ὑπάρξεως, modus existentiae dicitur. Ad partes essentielles quod attinet, illæ sunt principale & intrinsecum substantiæ, inde omnis substantia meritò substantia dicitur: Nulla enim substantia in rerum natura invenitur, quæ suam essentiam vel partes essentielles non habeat. Modus

autem ὑπάρξεως est saltem actus quidam, qui substan-
tiam consequitur, & qui, ut extrinsecum quid, divinā
potentiā à substantiā, manentē ipsius essentiā salvā,
tollī potest. Quando ergo dicitur humanam natu-
ram per se non subsistere, si de posteriori intelligitur,
scilicet de tropo ὑπάρξεως, tunc illud concedimus,
nam humana natura proprium modum existendi per
se non habet: Si verò de eo, quod substantiæ est intrin-
secum, scilicet de partibus essentialibus intelligitur,
tunc omninò pernegamus, humanam naturam non
subsistere. Partes enim essentielles habere nemo sanus
unquam dubitat. Fallaciam eos comittere in voca-
bulo subsistendi perspicuum est. At posses dicere, si hu-
mana natura per se non subsistit, sed tantum cum
λόγῳ, eo ipso indicas, humanam naturam non esse
substantiam, nisi per ipsum λόγον, per quem subsistit.
Respondeo: subsistere est operatio quædam naturalis:
Sed operationes sunt totius personæ, non alterius tan-
tū naturæ, per axioma illud firmissimum, *operatio-
nes, actiones, passiones, &c. totius esse si prositi, non autem al-
terius naturæ*. Itaque humana natura, licet substantia
sit per se & quidem in suo genere completa, cum ta-
men per se non sit persona, sed cum λόγῳ unam per-
sonam constituat: Ergo quoque non per se subsistit &
τρόπον ὑπάρξεως habet particularē, sed cum λόγῳ
& per λόγον, cum quo unum personale constituit.
Fieri enim potest, ut aliquid habeat esse substantiale,
non tamen subsistere proprium, quod ut modus ab eo,
cuius est modus, tollī potest. Vbi obiter differentiam
notabis inter esse, existere, substare, & subsistere. Es-
se tam generale est, ut & substantijs & accidentibus
competat. Existere substantijs competit, & quidem
tam finitis quàm infinitis, tam primis quàm secundis.
Similiter & substare licet finitis tantum competat, ta-
men primis & secundis substantijs proprium est sub-
stare,

stare, licet eo modo ut supra diximus. Subsistere denique solis substantiis primis, completis & ijs, quæ non sunt ordinatæ ad aliud, plerumque competit. Cum autem humana natura sit, existat & etiam substat: Igitur illam substantiam esse nemo negare potest, licet ipsi subsistere proprium, hoc est τὸ πρῶτον ὑπάρξαι proprium habere desit. Ad secundum argumentum respondeo, esse ignorationem Elenchi, humanam naturam in λόγῳ non esse tanquam partem: dicimus enim esse in λόγῳ tanquam partem. Pro quo sciendum λόγος vocabulum duo formaliter significat & complectitur: Primò essentiam, secundò personam. Ad priorem modum quod attinet, scilicet ad essentiam, concedimus humanam naturam, non esse partem λόγος, non enim in essentiæ unitatem humana natura assumpta est, sed persona proximus & ultimus terminus assumptionis. Si verò de altero modo intelligimus, tunc negamus humanam naturam Christi non esse partem λόγος, siquidem in unitatem personæ humana natura est assumpta, & humana natura pars personæ τὸ ἅλῳ λόγος à Patribus sæpè dicitur, unde etiam est, quod Damascenus personam σύνθετον Christum appellavit, ut & alij Patres, de quare videatur Hunnius contra Pezelium quest. & responsionibus pag. 119. Deinde & aliter respondere possumus ex diversis scilicet modis essendi in alio. Plurimis enim modis aliud in alio esse potest, quàm accidens in suo subiecto: Quemadmodum partim ex præcedente problemate apparet, partim ex aliis autoribus colligendum est. Hinc notandum, variè dici humanam naturam esse in Christo, alij enim dicunt, esse tanquam finitum in suo fine: alij tanquam instrumentum pertinens ad unitatem ὑποστάσεως: alij tanquam partem personæ in suâ personâ, ut plerique Patres loquuntur: alij tanquam ordinatum in eo, cum

quo ad finem aliquem ordinatum est. Quod autem in argumento dicitur, humanam naturam in nihilum prolapsuram, si ex λόγῳ dimitteretur : respondendum est, illud futurum, si propriam personalitatem non acciperet, quod tamen an sit futurum, altioris est speculationis, quàm ut huc pertineat. Ad ultimum argumentum breviter respondemus, id quod alteri accedit in actu existenti, & non pertinet ad esse completum & commune alicuius ὑποστάσεως id esse accidens, non autem substantiam : Vbi verò aliter sese res habet, licet alicui jam actu existenti aliquid accedat, si modo ad esse completum personale pertineat, accidens illius vocari non potest, exemplum clarissimum sit in animabus nostris & corporibus. Animæ perfectè & in actu per se subsistunt, etiā sine corporibus, sed in die extremo, quando cum corporibus rursus unientur, tunc corpora illis non erunt accidentia : Ratio hæc est, quia ad esse commune ὑποστάσεως humanæ tam corpus quàm anima pertinet. Ita quoque fit in hoc mysterio, humana enim naturæ divinæ personæ adveniens non ipsi est accidens, quia ad commune esse ὑποστάσεως τὸ λόγῳ pertinet. An verò Christus sit substantia prima, & an natura humana ad prædicamentum substantiæ pertineat, licet ex præmissis facile iudicari possit, tamen qui perfectius aliquid & absolutius cognoscere vult, legat *Consecram l. b. 15. Metaphys. cap. 8.*

Quintò, de angelis & reliquis separatis formis quæstio est, an ad hoc prædicamentum pertineant. Sunt enim aliqui in eâ opinione, summum genus esse vel materiam primam vel substantiam compositam, vel ipsum corpus, ut ex Zabarella libro de materia prima, ex Cressio in *Logicis cap. substantiæ* : Hoffiniano cap. 8. de controversiis *Dialecticis* & aliis apparet. Simplicius quidem Boetius, Porphyrius, Averroes & alij, licet in *Metaphysicis* prædicamentis substantias incorporeas locum habere

concedant, tamen in logicis id fieri omnino negant. *Ammonius* hanc rationem reddit hisce verbis : Differit hic *Aristoteles* neque de simplici & præstantiore substantia quàm est composita, non enim illi est propositum Theologum hic agere ; neque de simplici illà & deteriore quam est composita, id est, de materiâ primâ vel formâ, non enim hic physicum agere vult, sed de sola compositâ hic differit. *Celsus* addit, aliam esse rationem prædicamentorum metaphysicorum & aliam logicorum. In metaphysicis enim de substantijs simplicibus & à sensu remotis disputat : In logicis verò ea tantum, quæ sunt sensibus subiecta, tractat, propositum enim hic *Aristoteli* rudem informare se velle.

Verùm hæc sententia quàm plurimis improbat, ut apud *Toletum*, *Consecam* & alios videre est. Quamplurimi enim Philosophi genus summum in hoc prædicamento, non corpus seu substantiam corpoream, sed etiam incorpoream atque ita genus, quod tam corporeum, quàm incorporeum comprehendat, pro summo genere ponunt, ita tamen, ut finitum illud præsupponant. Atque ita etiam angelos & reliquas substantias separatas ad hoc prædicamentum referunt. Cuius rationes quàmplurimas apud *Toletum* invenies. Vnum hoc in loco ponimus, ex quo satis demonstratur angelos & eiusmodi substantias incorporeas ad hoc prædicamentum pertinere. Quicquid genere & differentia constat, item quicquid Ens finitum, completum & per se subsistens est, illud est substantia & ad prædicamentum substantiæ pertinet : Quemadmodum ex superiori nostra definitione apparet : Sed angeli constant genere & differentia, ut à *Thoma Aquinato*, & à *Thoma Catetano* in lib. de Ente & Essentiâ satis demonstratum est : Tum etiam angeli per se sunt Entia finita, completa & per se subsistentia : Ergo sunt in prædicamento substantiæ.. At inquis, ad Metaphysicum de his agere peri-

net? Respondeo, pertinet quidem, sed ita ut ex logica non excludantur, diverso enim respectu tam Metaphysicus, quam Logicus de hisce substantijs separatis agit. Metaphysicus enim ut Entia simplicia considerat: Logicus verò ut Entia, quibus secundas notiones imponit. Vnde & facile ad *Crellij* opinionem dicimus, falsum esse, aliam esse rationem Metaphysicorum & Logicorum prædicamentorum, scilicet, quatenus ad res attinet, quæ in prædicamentis utrisque continentur: Modus quidem considerandi diversus est in logicis & Metaphysicis, sed eadem tamen sunt contenta in utrisque prædicamentis, & Logica totam rationem prædicamentorum Metaphysicorum præsupponit, & illis rebus tantum secundas notiones applicat, quas in Metaphysicis prædicamentis invenit. Sic quoque ad *Ammonij* sententiam dicimus, easdem res in Metaphysicis & physicis tractari posse, hoc tantum discrimine, ut in physicis tanquam principium corporis mobilis, vel ipsum corpus mobile: In Metaphysicis, ut Ens simpliciter: In Logicis verò ut Ens secundis notionibus substans consideretur.

Sextò, ut de Substantia iam ad corpus quoque descendamus, dubitatio est de corporibus cœlestibus, an ad hoc prædicamentum pertineant.

Negantes hisce fundamentis innituntur. Primò *Aristoteles* 10. *Metaphys.* hanc habet sententiam, notissimam & ubique ferè obviam: Corruptibile & incorruptibile genere differre: sed cœlestia corpora sunt incorruptibilia, reliqua autem corruptibilia: Ergo non sunt in eodem genere nec prædicamento cum illis. Secundo si daretur communis aliqua natura, quæ genus esset corruptibilium & incorruptibilium substantiarum, in ea esset potentia ad corruptionem propter corruptibiles substantias, & privatio talis potentiae propter incorruptibiles substantias, sed hoc implicat contradictionem, habere potentiam ad corruptionem & non habere; Ergo etiam illud implicat

contra-

contradictionem esse genus corruptibilium substantiarum. *Averroes* testante *Zimara lib. 2. de cælo Com. 49. contra Avicem.* ita infert: Si corpora cœlestia essent eadem in genere & diversa in specie, essent composita ex materia & forma, & proinde generabilia & corruptibilia. Nam omne habens materiam est corruptibile: verum cœlestia corpora non sunt corruptibilia: Ergo non habent materiam & proinde non in eodem genere continentur cum rebus materiam habentibus.

Verum in contrariam partem rursus illud valet, quod antea dixi de Angelis: Corpora enim cœlestia omnino statuenda sunt habere suam materiam & formam, quicquid dicat *Averroes*, nam esse corpus sine materia, est esse somnium sine somno. Impossibile enim est aliquid esse corpus, quod materiam non habeat; Tum etiam cœlum est Ens completum, finitum, per se subsistens: Ergo est substantia & proinde ex vi definitionis nostræ supra allatæ ad prædicamentum hoc referendum. Neque obstat *Zimara*, quando concludit: Cœlum esse saltem analogam substantiam, non autem univocam cum his inferioribus: Quod licet concedatur, tamen analogia non obest, ut analogata sint in eodem prædicamento, alias primas & secundas substantias excludere quoque opus haberemus, cum illæ sint analogatæ respectu substantiæ.

Respondemus itaque ad argumenta contraria. Ad primum per distinctionem, duplex enim est genus, aliud prædicabile, aliud genus subiectum. *Aristoteles* nō de genere prædicabili, sed de genere subiecto loquitur, cum inquit: Corruptibile & incorruptibile genere differre, & hoc vult, corruptibilia & incorruptibilia subiecto, id est, materia differre. Aliqui vocāt genere physico differre, non autē logico, sed non omnibus hæc distinctio ultima probatur, & à *Zabarella*, *Zimara*, *Fonseca* refutatur. Ad secundum argumentū nego consequentiā,

quia contrarium potius in se sequitur, scilicet genus seu naturam illam, cum sit generica, non esse corruptibilem & incorruptibilem simul, seu potentiam ad corruptibilitatem & incorruptibilitatem habere. Nam in genere nullum eorum reperitur, quibus species inter sese opponuntur. Res enim in genere convenientiam habent, non autem oppositionem, propterea etiam homo, licet sit perfectius animal quam asinus, tamen non est magis animal quam asinus, opponitur enim homo asino non in genere & per genus, sed per propriam suam formam. Facile ergo hic intelligitur, nullo modo sequi, si est aliqua natura communis corruptibilium & incorruptibilium, ut propterea potentiam ad corruptibilitatem & incorruptibilitatem contineat. Ad tertium negamus hanc *Averrois* hypothesein, in coelo non esse materiam, quæ res satis ab *Aegiano Romano*, *Benedicto Pereno* & alijs refutata est.

Septimò de partibus substantiarum, nempe de materia, forma, nec non & de differentiis quaritur, an illa sint in hoc prædicamento Substantiæ. *Johannes* quidem *Hosintanus* multum laborat, ut illa omnia ex prædicamenti excludat, sed res est facilima, si distinguimus inter ea, quæ sunt directè & per se in prædicamento & quæ sunt ad latus & reductivè in prædicamenti. Si de priori modo loquimur, negatur partes, materiam, formam, differentias esse in prædicamento Substantiæ. Ratio est, quia illa tantum sunt directè in prædicamento, quæ genus supra se habent; Item quæ Entia completa sunt: Sed illa genus univocum & directè supra se non habent. Ratio est, quia non sunt species completa, sed vel partes vel principia, unde nec Entia quoque completa. Si verò de reductione loquimur, sunt tunc omnino in prædicamentum substantiæ ponenda. Partes enim ad suum totum, Materia & forma tanquam principia ad suum principiatum & imperfectiora ad suum perfectius reducuntur.

cuntur. Differentiæ ad latus locum suum habent: Illæ enim cum genere, quod in suas species dirimunt, certas species constituunt, ut in prædicamento Substantiæ ad oculum apparet.

Obiter & illud notandum ad ordinem hunc lateralem omnes potentias quoque naturales, quatenus sunt substantiales à *Francisco Piccolomineo*, *Iacobo Scheckio* & alijs revocari, de quibus in prædicamento Qualitatis latius agemus. Ex hisce iam facile arborem huius prædicamenti substantiæ conficere possumus, siquidem de omnibus ferè contentis, quæ aliquam difficultatem pariunt, hætenus pertractavimus.

Ultimo loco proprietates, ut vocantur vulgò, seu potius notæ quædam huius prædicamenti observentur: *Aristoteles* autem sex eiusmodi notas recenset, ut per illas hoc prædicamentum, si per sua essentialia planè agnosci non possit, tamen per accidentia & proprietates seu notas quasdam plenius cognoscatur. Accidentia enim, ut inquit *Aristoteles libro de primo Anima*, magnam partem conferunt ad cognoscendum, quod quid est, id est, ad ipsius essentiam cognoscendam.

Prima autem proprietas seu nota est: *Commune omnibus substantiis est in subiecto non esse*. Per quam proprietatem substantiam ab omnibus accidentibus distinguit. In subiecto enim esse solis accidentibus competit, quemadmodum ex definitione eorum, quæ sunt in subiecto, apparet, & competit illud (quemadmodum *Aristoteles* dicit) omnibus substantiis sive sint primæ sive secundæ. Nam licet secundæ substantiæ sint in primis: non tamen in illis sunt sicut accidentia in suis subiectis, sed tanquam superiora in suis inferioribus. Nam non sequitur, si unum est in alio, ut sit mox in eo, tanquam accidens in suo subiecto, quia plures modi essendi IN reperiuntur quàm accidentis in subiecto, Idem

quoque de partibus, verbi gratia manu, brachio, digito &c. sentiendum: Sunt enim ita in toto non ut accidens in suo subiecto, sed sicut pars in toto esse consuevit.

Altera Nota est, *Inest autem substantiis & differentiis quod univocè prædicentur.* Quid verò sit univocè prædicari ex Antepædicamentis constat, nimirum secundum nomen & rationem dici: hoc autem loco univocè prædicari non tantum comprehendit secundum nomen & rationem dici: sed opponitur etiam denominativæ prædicationi. Et nota illa non de omni substantiâ intelligenda est, sed de secundis. primæ enim substantiæ ut in nullo subiecto sunt, ita quoque de nullo subiecto dicuntur. Sic verbi gratia, homo de Individuo secundum idem nomen & secundum eandem nominis rationem sive definitionem dicitur. Petrus enim & homo est & animal ratione præditum. At objicies, proprietatem hanc non omni etiam secundæ substantiæ competere, quia non competit summo generi, summum genus enim non habet definitionem, quia supra se non habet genus & differentiam. Respondetur vocabulum definitionis non tam strictè hic sumendum, sed pro qualicunque etiam descriptione admittendum, & sic summa genera, licet non habeant definitiones, habent tamen descriptiones. Deinde & illud objici posset, quod hæc Nota etiam terminis accidentaliter connotativis conveniat, quia album secundum nomen & rationem de Socrate prædicatur, & per consequens univocè prædicatur. Ideoque non solis substantiis competit univocè prædicari. Antecedens probatur, quia album de Socrate secundum nomen prædicatur, ut manifestum est. Quicquid autem secundum nomen de aliquo dicitur, illud etiam secundum rationem dicitur. De quo enim dicitur definitum, de eodem etiam dicitur definitio: Ergo sicut Socrates est albus, ita etiâ est disgregativus radiorum visualium

suatum. Respondeo, album de Socrate, si nimum
strictè urgeatur, tam secundum nomen quam secun-
dum rationem dicitur, verum non essentialiter dici-
tur, sed tantum denominativè. *Aristoteles* autem hic
per prædicationem univocam non qualemcumq; aut
eam quæ æquivocæ prædicationi opponatur, intelli-
git, sed essentialiter univocam, quod certè in albo, si
de Socrate prædicatur, non fit, siquidem ut dictum
est, denominativè, non autem essentialiter prædica-
tur. Secus autem fit, si secundæ substantiæ, vel etiam
differentiæ, quibus similiter hæc nota competit, de
primis substantiis prædicantur: ibi enim prædicatio
est essentialis, non denominativa.

Tertia nota est: *Omnis substantia videtur hoc
aliquid significare.* Non sine ratione *Aristoteles* dicit,
omnem substantiam videri hoc aliquid significare:
Secunda enim substantia non propriè hoc aliquid τὸ
δε τι sed quale quid, potius significat. Cuius ratio est:
prima enim substantia est individua substantia &
singularis, & proinde unum numero quid significat:
nam unum numero & singulare 3. *Physic.* significat
Hoc: cum verò significet ex propria sua natura Ens
per se existens, significat aliquid, & proinde τὸ δε τι
seu hoc aliquid. Secundis autem substantiis hoc pri-
mum non competit, nisi ut *Aristoteles* loquitur, per
famam aliquam appellationis, hoc est, modo signifi-
candi ipsarum vocum, quæ absolutæ sunt & quia eas-
dem res nomine secundarum & primarum substan-
tiarum sæpè appellemus. Propriè autem quale quid
significant secundæ substantiæ, cuius ratio est, quod
multis singularibus substantiis sint communes, quia
verò communes sint, formæ quandam rationem ha-
beant, nam forma communitatis quodammodo cau-
sa est, forma autem non tam quid, quam quale si-
gnificat, siquidem à forma res denominantur, &
quales essentialiter esse dicuntur. Cum itaq; secundæ

substantiæ sint quidem substantiæ; sed tamē ut formæ quædam multis communicabiles : Ergo quale quid propriè significant, & non propriè seu principaliter hoc aliquid, quod primis tantum substantiis competit. Et quò universaliores sunt substantiæ secundæ, eo quoque magis quale quid significant, genus scilicet subalternum magis quàm species, genus generalissimum magis quàm subalternum. Sed contra illud, quod de secundis substantiis diximus, sic objici potest. Si secundæ substantiæ quale quid significant: Ergo in quale prædicantur: Si autem in quale prædicantur, genera & species esse nequeunt. Ratio est, quia genera & species tantum in quid, non autem in quod quid prædicantur, differentiis id potius competi ex earum definitione apparet. Respondetur, aliud significare quale quid, aliud verò prædicari in quale quid: Significare enim quale quid, est significare rem quidem per se existentem, sed ita tamen, ut propter suam communitatem & naturam, quæ in multis aliis est, formæ seu qualitatis quandam rationem induat, & ita à veris substantiis deficiat, quarum proprium est, per se existere, nam licet id secundis etiam substantiis conveniat, tamen hoc fit secundariò seu mediatur per primas substantias: Prædicari autem in quale, est tale esse prædicatum, per quod respondemus ad quæstionem factam, per quale illius, de quo prædicatur. Differentia in quale quid prædicatur, quia per modum accidentis sese habet & suum subiectum determinat ac denominat. Inde ergo apparet, secundam substantiam significare quidem quale quid; sed tamen prædicari in quale quid non posse: Non enim per quale quid de substantiis secundis interrogamus, sed per quid simpliciter. Non enim dico, quale quid est homo, sed simpliciter, quid est homo, si per animal responderi debeat. Hæc verò nota propterea adducitur ut rursus substantia ab accidente per illam discernatur: Accidens enim non significat hoc aliquid, id est,

Ens per se unum numero existens vel essentiam sine omni connotatione, sed significat Ens inexistentis potius, quam per se existens & Ens tale, quod necessario connotationem & respectum ad subiectum obtinet. Accidentia enim non ὄντα simpliciter sunt, sed ὄντα ὁν-ων & Entia quæ ab aliis dependent, & in aliis necessariam inhærentiam habent.

Quarta proprietas: *Inest substantiis, nihil esse contrarium.* Hæc nota quidem omnibus substantiis competit, sed non solis: Competit enim etiam quantitati: Ratio autem huius Notæ est, quia substantia rursus ab accidentibus distinguitur, quia ut *Aristoteles 1. & 2. physic.* inquit: subiecto contrariorum nihil est contrarium: Sed substantia est subiectum contrariorum: Ergo, &c. Maior patet, quia aliàs fieret progressus in infinitum in subiectis, cum quolibet contrariorum sit in aliquo subiecto: Si ergo substantiæ essent sibi ipsis contrariæ, illæ rursus essent in subiecto, & sic progressus fieret in infinitum. Contraria autem esse in subiecto inde patet, quia contraria sunt duæ qualitates, quarum una ex subiecto expellit alteram: Cum autem substantiæ neque qualitates sint, neque in subiecto insint: Ergo nec sibi, nec aliis sunt contrariæ. Porro quæ contraria sunt, illa immediatè in se agunt, sed substantiæ, quatenus sunt substantiæ in se mutuò non agunt, quia substantia per suas qualitates efficax est: Ergo non sunt contrariæ. At inquiunt, Ignis agit in aquam: Ergo substantia in substantiam. Respondeo ignis in aquam agit, non quatenus ignis est, sed quatenus calidus & siccus: Aqua autem frigida & humida est. At instat *Goelenius*, omnis actio est à formâ: ubi ergo contrariæ actiones sunt; ibi formas contrarias esse oportet. Respondemus illud sequi, si formæ immediatè in se mutuò agerent & non per qualitates contrarias. At instare possunt: Sed qualitates contrariæ per quas

formæ agunt, non nisi à formis contrariis esse possunt. Effectus enim contrarius contrariam causam arguit: Vna autem forma naturalis non potest esse causa contrariorum, nam naturalia eodem modo semper agunt. Si ergo in elementis & in rebus ex Elementis compositis, contrariæ sunt qualitates: Ergo etiam contrarias ibi formas esse oportet, & per consequens substantias contrarias, quia forma est substantia. Respondemus, qualitates contrarias in Elementis esse, non à formis, sed à vi cœlesti, quemadmodum apud *Jacob. Zabarellam* in libro de qualitatibus elementaribus videre est.

Quinta proprietas est, *substantia non recipit magis & minus*: Hæc verò nota non ita intelligenda est, ac si una substantia non sit magis substantia, hoc est, magis substat alterâ: Sed ita, quod unaquæque substantia secundum esse suum substantiale nec intendatur nec remittatur, sicut, verbi gratiâ, Socrates in senectute non est magis homo, quam fuit in juventute: album verò, verbi gratiâ, aliquo tempore magis, aliquo tempore minus album esse potest. *Crellius* ita hanc notam explicat, non ita esse accipiendam illam, quasi una substantia non sit magis substantia alterâ (prima enim substantia magis substantia est, quam secunda) sed ita hæc nota intelligenda est, quod una & eadem substantia sive quæ est eiusdem ordinis, neque seipsa, neque aliâ vel hoc vel alio tempore magis sit & dici possit substantia, ut Abraham seipso non fuit magis homo neque juvenis neque senex, nō fuit etiam magis homo Isaaco filio. Et meritò proprietas hæc præcedentem consequitur: Illa enim ut causa, hæc verò ut effectus sese habet, siquidem hæc ex priori consequentaria est; nam habere contrarium est causa susceptionis magis & minus. Illud verò notandum obiter hoc loco, quid sit propriè suscipere magis & minus vel intendi & remitti. Intentio vel intendi sic inscribitur, quod sit crescentia formæ accidentalis secundum

cundum esse, vel in subiecto suo, vel in aliqua particula eius. Remissio seu remitti contra est decrescencia alicuius formæ accidentalis secundum esse in subiecto eius, vel in aliqua parte eius. Notanter dicitur secundum esse in subiecto & non dicitur secundum essentiam, nam omnibus formis tam accidentalibus quam essentialibus hoc commune est, quod non suscipiant magis & minus secundum suam essentiam, nam uno albedo, non est magis albedo alterâ, quod ad essentiam albedinis attinet, sed intentio illa fit secundum gradus formæ accidentalis, quibus gradibus vel magis vel minus, id est, intentio vel remissio inest in subiecto. Causa autem intentionis secundum Thomistas est depuratio formæ accidentalis à suo contrario, hoc est, ut qualitas aliqua intendatur, in causa est, quod forma illa à contraria forma pura fiat & libera, neque cum illa commisceatur. Nam eò magis qualitas aliqua intenditur, quò minus contrarii admixtum habet, sicut econtra causa remissionis est, permixtio contrarii cum illâ formâ. Sic verbi gratiâ, album magis fit album, si omnino nullum nigrum admixtum est, album verò fit minus album & remittitur, quando nigrum commiscetur. *Nominales* causam intentionis latitudinem graduum qualitatis statuunt: causam verò remissionis unius vel plurium graduum eius qualitatis in subiecto amissionem. Sic verbi gratiâ, albedo intenditur, ubi sunt plures gradus albedinis; remittitur, ubi aliquot gradus decedunt. Verum ex hisce facile intelligitur, cur substantia non intendatur aut remittatur, id est cur non magis & minus recipiat, quia scilicet substantiæ nec substantia, nec aliquid aliud est contrarium, cum quo vel permisceri vel ab eo liberari possit: vel si Nominalium rationem sequimur, quia nulla latitudo graduum est in substantiis, in unâ scilicet substantiâ, per se considerata: omnis enim substantia consistit in indivisibili, unde etiam est apud *Aristotelem*, generationem sub-

stantiæ

stantiæ non fieri in tempore, sed in instanti: Cuius ratio est, quòd forma vel substantia non habeat partes, extra partes, per se scilicet consideratas. Tum etiam gradus ita definitur secundum communem sententiam, quòd sit parva pars qualitatis indivisibilis quoad nostrum sensum. Cùm autem substantia non sit qualitas: Ergo meritò gradus nullos habet: Non interim moramur *Scotum*, qui gradus etiam essentielles formarum individualium statuit, cuius sententiam supra in differentiâ prædicabilium satis refutavimus, ubi quæstionem pertractavimus, an forma unius individui, quoad essentialem perfectionem, perfectior sit alterius individui formâ. Sed huic proprietati obitare videtur, primò philosophorum quorundam sententia, statuentium, Elementorum formas intendi & remitti, id est, magis & minus recipere. Elementorum autem formæ substantiæ sunt, nisi *Aphrodisæi* sententiam, ab omnibus ferè explosam, sequi malimus: Ergo substantia recipit magis & minus. Ita autem illam sententiam probant, si formæ elementorum non intenderentur & remitterentur, sed integræ in suis compositis manerent, sequeretur, tot esse formas perfectas in unâ re, quot sunt elementa in ipsâ re: Et cum quælibet forma det esse rei, sequeretur, rem unam non esse unam rem, sed plures res. Ad id variè respondent philosophi, alii enim concedunt Elementa intendi & remitti, & dicunt, hanc proprietatem esse saltem de mixtis rebus intelligendam: Alii negant, & rectè quidem, sed rursus in diversas sententias eunt: Quidam enim hanc difficultatem sic declinant, quod negant, Elementa actu manere in mixto, & sic non esse pertimescendum de illâ absurditate. Alii, ut *Archangelus Mercenarius*, sic respondent & fortassis optimè, licet remaneant illæ formæ Elementorum, nec intendantur aut remittantur; tamen vnâ rem manere vnâ propter formam mixti, scilicet, quæ omnibus elementis supervenit & inferiores tanquã materias quasdam

sub se comprehendit. Nam ultima forma in mixto, & specifica rem aliquam constituit. Altera obiectio: *Averrois* sententia est, formam magis esse substantiam quam materiam, item compositam esse magis substantiam quam simplicem, aut principia illius. Respondeo, *Averroes* hoc in loco vult, non, quod forma secundum suam essentiam sit magis substantia, quam materia, aut composita substantia magis quam simplex, sed de subsistentia loquitur, magis enim forma quam materia, & composita substantia magis quam principia illius subsistit. Hæc solutio ex eo petitur, quod supra diximus, substantiam duo complecti, primo essentiam rei, secundo *τρόπον ὑπάρξεως* seu modum subsistendi. De posteriori, non autem de priori, loquitur *Averroes*. Deinde etiam sic responderi potest, *Averroem* dicere, quod composita directè sit in prædicamento substantiæ: Principia verò illius, id est, materia & forma tantum reductivè. At obstare quis posset: Propter quod unum quodque est tale, id magis est tale: Sed substantia composita est substantia propter principia: Ergo principia magis sunt substantia. Respondeo axioma illud, *propter quod unum quodque est tale etc* multas habet limitationes & exceptiones, de quibus alibi aliquando agemus, hoc loco sufficiat dicere: axioma illud tunc esse concedendum, si causæ & effectui idem nomen conveniat: Sed illud hoc in loco non fit, quia principia sunt causæ substantiarum. Sed compositæ substantiæ sunt actu substantiæ. *Simon Simonius* contra *Scheckium* dicit, non valere in essentialibus prædicatis hoc axioma, prædicatis scilicet essentialibus primi & secundi modi dicendi per se, hîc autem est secundus modus dicendi per se: causa enim & effectus de se invicem prædicantur: Quemadmodum enim non valet, homo est creatura propter Deum: Ergo Deus magis est creatura: Sic quoq; hoc loco non valet, substantia composita est substantia propter principia: Ergo principia magis sunt substantia. Tertiò

præter communem illam obiectionem: prima substantia est magis substantia quam secunda: Ergo substantia recipit magis & minus (ad quod per explicationem huius notæ, in principio adductam, responderi potest) etiam sic objici potest: Vna substantia est perfectior aliâ, quia homo multo perfectior quam asinus: Sed perfectior substantia est magis substantia, quam imperfectior: Ergo Substantia recipit magis & minus. Respondemus: Vna quidem substantia est perfectior, quam altera non quoad substantia est, vel secundum esse suum; sed tantum secundum suas operationes & differentias específicas. Sic, verbi gratia, homo perfectior videtur substantia, quam asinus propter operationes præstantiores, & propter differentiam, quâ homo ab asino distinguitur: interim tamen, quando homo & asinus in genere seu in substantia conferuntur, tunc homo nec animal nec substantia magis est, quam asinus: in genere enim univocè conveniunt, & omnis oppositio non in genere, sed in proprijs differentijs fit. Tum etiam per distinctionem responderi potest: nam tripliciter illa verba magis & minus accipi possunt. Primò ut dicant maiorem vel minorem perfectionem: Secundò ut dicant maiorem vel minorem actum substandi: Tertiò ut dicant intentionem & remissionem constitutivâ ex gradibus. Secundum duos priores modos substantia magis & minus recipit, sed non secundum posteriorem, quem *Aristoteles* hic solummodo excludit. Denique an una differentia seu una forma essentialis in natura particulari magis & minus recipiat, ita ut una anima secundum suam essentialem perfectionem perfectior sit alterâ, ut *Scotus* & alij velle videntur, illud partim in hac proprietate attactum est, partim verò in differentiâ de prædicabilibus pertractatum est.

Sexta & ultima Nota substantiæ est, ubi *Aristoteles* inquit, *maximè verò proprium substantiæ esse videtur, quod unum & idem numero existens, cum sui mutatione contrariorum sit capax*. Hanc proprietatem ut recentiores

per omnia convertibilem faciant, eam ita complent: Maxime proprium est substantiæ, esse susceptibilem contrariorum, tanquam completum & ultimum subjectum. Dicit autem *Aristoteles* maxime proprium substantiæ esse videri. Quibus verbis innuit, hanc posteriorem notam veri quodammodo proprii rationem habere, cum reliquæ vel communitates potius, vel ut *IOACHIMVS Perionius* vocat, *παρακολυψίματα*, id est, confectaria quædam sint, quia vel non omnibus substantiis competunt, vel non solis: hæc autem posterior solis & omnibus substantiis competit. Addit tamen interim particulam *videtur*, quod fortassis fit propter secundas substantias, quæ non nisi mediantibus primis contraria recipiunt. Tum deinde addit *cum sui mutatione*, quibus verbis excludit orationem & opinionem, quæ & ipsæ videntur contraria recipere, cum unum & idem maneant: Verum licet una & eadem maneant oratio, ut videtur quidem manere, quæ vel vera vel falsa est, non tamen in rei veritate absque sui mutatione hoc fit, sed per mutationem rei & propter illam mutationem oratio dicitur vel vera vel falsa. Vera ex eo, quod ita sit in re, quomodo ipsa significat: Falsa verò ex eo, quod aliter sit in re, quam ipsa significat. Ex solâ itaque mutatione circa rem significatam, propositio vel vera fit vel falsa: Posterior autem proprietas & completa illa tum propter materiam primam, tum propter quantitatem producit: Propter materiam primam, quia additur vocabulum completum: Nam licet materia prima etiam contraria suscipiat; tamen hoc non facit tanquam completum subiectum, sed tanquam incompletum. Propter quantitatem adducitur vocabulum ultimum, nam superficies colorum contrariorum, albedinis scilicet & nigredinis est capax; sed non tanquam ultimum subiectum, verum tanquam secundarium. Quod ad receptionem contrariorum atinet, illa, ut videre est, substantiam ab accidentibus

distin-

distinguit, quia illa sola cum sui mutatione tanquam perfectum & ultimum subiectum contraria recipit: sic, verbi gratiâ, unus & idem homo mox calidus, mox frigidus esse potest, sed hoc non fit in Qualitate, quia eadem Qualitas non frigida vel calida esse potest, sed duæ inde mox oriuntur qualitates. Et intelligitur de successione illa receptio contrariorum, contraria quidem habent fieri circa idem (ut loquuntur Philosophi) sed non eodem tempore & simul, sed tantum successivè, & id quidem in summis gradibus, non autem in remissis, quia duo contraria in remissis gradibus possunt esse simul in eodem subiecto, ut in aquâ tepidâ apparet. Neque pugnat hæc nota cum quartâ, ubi dicitur, substantiæ nihil esse contrarium: aliud enim est, substantiam recipere contrarium, aliud substantiæ esse contrarium, hoc enim de intensiōe & remissione loquitur, illud verò de actu substandi contrariis qualitatibus; vel quando dicitur, substantiæ nihil esse contrarium, illud formaliter intelligendum est, quo, substantia non recipit magis vel minus: quando verò dicitur substantiam contraria recipere, illud materialiter & subiectivè est intelligendum. Neque denique illud nobis negotij quid facessit, quod fortassis dici possit, cœlum non recipere contrarium, verissimum enim illud *Aristotelis*, cœlum non recipere ullas extraneas impressiones. Responsio enim est, contrarium hoc in loco non strictè accipiendum, pro qualitatibus saltem contrariis, sed latè etiam accipitur, ut diversa quoque sub se comprehendat, & sic cœlum contrariorum est susceptibile, quia in diversis locis esse potest successivè, scilicet vel in oriente vel in occidente. Eâdem ratione etiam angeli sunt contrariorum capaces, quod scilicet in diversis ubi esse possunt. Et hæc de prædicamento hoc dicta sufficiant.

PROBLEMA IIII.

De Prædicamento Quantitatis.

Peracto prædicamento Substantiæ, in quo illa Entia, quæ per se subsistunt & aliorum subiectum sunt, pertractantur: Iam prædicamenta eorum sequuntur Entium, quæ in alijs tanquam subiectis insunt. In illorum vero numero Quantitas primo loco occurrit, quæ proximum locum post prædicamentum substantiæ obtinet. *Archib. Laurentius* quidem mox post substantiam Qualitatem subiungit hanc motus ratione, quia Qualitas formam, Quantitas autem materiam sequitur: Cum autem forma præstantius quid sit, quàm materia, merito etiam Qualitas, quæ formam sequitur, tanquam præstantius quid, Quantitatem quæ materiam sequitur, præcedit. Verùm *Aristoteles* maluit naturæ ordinem sequi, quâ materia tanquam subiectum prior est quam forma, quæ in materia inhæret: Quam rationem etiam Quantitas & Qualitas sequuntur: nam Quantitas est tanquam secundarium quoddam subiectum, quo mediante Qualitas & omnia accidentia subiecto seu substantiæ inhærent. Vnde *Auenna* quoque dicit, quod Quantitas immediatius quàm ullum accidens substantiæ inhæreat. Omnia siquidem accidentia per motum videntur acquiri: Sed Substantia non moveretur, non augeretur &c. nisi quanta esset: Ergo mediante Quantitate omnia accidentia reliqua à substantia acquiruntur: Et per consequens, Quantitas immediatior inhæret, quàm ullum reliquorum accidentium. Accedit & illud quod substantiæ cum Quantitate maior fit convenientia, quàm cum ullo reliquorum prædicamentorum. Nam quemadmodum substantia est subiectum; sic etiam Quantitas: quemadmodum substantia non recipit magis & minus:

ita & Quantitas: Quemadmodum denique substantiæ nihil est contrarium, ita & quantitati. *Philippus Melancthon* & illam rationem addit, quod substantia corporea nunquam magnitudinem exuat, licet multas Qualitates amittat. Item quia numerus rem quamlibet mox comitatur: Propter convenientiam illam & similitudinem quandam multi Philosophorum moti sunt, ut Quantitatem & Substantiam pro iisdem habeant, tantum abest, ut hoc prædicamentum longè post substantiam rejicere voluissent, de quo tamen deinde latius agemus.

Variae autem definitiones hujus prædicamenti habentur. *Philippus Melancthon* definit: Quantitas est magnitudo rei seu numerus: Item Quantitas est, cui propriè competit mensurari vel dividi. *Crellius* ita definit: Quantitas est mensura substantiæ seu illud accidens substantiæ, ob quod in partes dividi, hoc est, vel mensurari vel numerari potest. *Hosianus* ita: Quantitas est primum accidens, quod cadit in substantiam, antequam nulli in eâ locus esse potest, eamq; ob rem secundum rerum subjectum vocatur & quicquid subjecti nullam rationem obtinet, id non est Quantitas. *Thomas Aquinas*: Quantitas est mensura substantiæ. *Doctores Colonienses* & alij. Quantitas est secundum quam quanti vel quoti dicimur: Item Quantitas est per quam subjectum redditur mensurabile. Alij ita, Quantitas est res per se divisibilis. *Fonseca* denique, Quantitas est Ens per se extensum.

Hæ definitiones omnes potissimum hoc faciunt, ut Quantitatem, quæ est Ens reale & accidens physicum describant, ex quo deinde prædicamenti quantitatis definitio eliciatur. Realis enim quantitas est ejusmodi accidens, quod per se extensum est, hoc est, vel in magnitudinem vel in multitudinem sese dispergit & extendit. Item quod per se divisibile est in partes quantitativas, secundum quas, res vel quanta, vel quora, hoc est, vel magnitudinem vel multitudinem

habere

habere dicitur. Opponitur verò hæc quantitas illi, quæ virtualis aliàs dicitur seu perfectionis, & quæ est rei bonitas vel perfectio secundum gradus & secundum magis & minus. Quo sensu dicimus Ciceronem magnum fuisse oratorem, Homerum Poëtarum maximum, Aristotelem majorem Philosophum quam Platonem &c. Hæc autem quantitas virtualis tantum abest, ut sit in aliquo prædicamento, vel ut prædicamentum constituat, ut potius sit extra omnia prædicamenta, & transcendens quoddam, quod cum bono coincidit. Ideoque etiam in Deo est, & in omnibus rebus à Deo creatis. De hac itaque Quantitate hic non agitur, sed de illa, quæ vel magnitudinem vel multitudinem rei denotat. *Nominales*, inter quos est *Johannes Porreutinus*, duas habent definitiones Quantitatis. Vnam, quatenus Quantitas Ens reale denotat. Alteram, quatenus Quantitas pro prædicamento sumitur. Prior hæc est, Quantitas est res divisibilis per se, qua etiam aliud aliquid redditur divisibile in partes quantitativas, quarum quælibet apta nata est, esse hoc aliquid in actu. Qua definitione vult *Porreutinus*, Quantitatem esse ejusmodi rem seu accidens substantiæ, quod accidens in se consideratum in plures partes dividi potest, ita ut vel magnitudo vel pluralitas & multitudo inde oriatur, & quod accidens illud non tantum per se sit divisibile: sed etiam facit, ut subjectum illud, cui inest, per illud divisibile fiat: Substantia enim divisibilis est per suam Quantitatem, & nulla alia substantia divisibilis est, quam quæ quantita est. Est autem divisibile subjectum illud in plures partes quantitativas, ut definitio loquitur. Quibus verbis partes substantiales seu Entitativæ (ut *Scotus* loquitur) excluduntur. Facit enim *Scotus* duplices partes, alias substantiales & Entitativas, ut sunt materia & forma, quæ aliàs partes essentielles vocantur. Accidentales autem & quantitativas partes vocat, quæ in sese quantitatem habent, ut sunt manus, pes,

numerus, centenarius, quaternarius. &c. quæ partes aliàs integrantes dici solent. De posterioribus partibus, quæ scilicet vel magnitudinem vel multitudinem gignunt & continent, hic sermo est. Et dicitur denique in definitione, quod quælibet illarum partium apta comparata sit, ut hoc aliquid fiat actu, id est, ut fiat tanquam subiectum quoddam actu existens per sese, mediante scilicet substantia, in quâ inest. Exempli gratiâ, si lignum in aliquot partes dividitur, tunc quælibet pars ligni, quæ antea potenter existebat, deinde actu fit hoc aliquid & actu per se subsistit. Altera vero definitio, quam adfert Porreus illa est: *Quantitas est terminus univocus, incomplexus, significans formaliter, principaliter, & ultimatè Quantitatem per modum Quantitatis.* Hæc definitio terminis seu vocibus prædicamentalibus convenit, ut satis apparet & quod ad differentiam attinet, quod scilicet significet formaliter, principaliter, ultimatè Quantitatem, illud ex dictâ iam definitione & ex appellatione illius satis innotescit. Nam priori definitioni hæc quodammodo innititur: Quod autem dicitur, *illum terminum significare quantitatem per modum Quantitatis*, per illud hoc vult, terminum illum connotare rem mensurabilem vel divisibilem in plura, vel extensivè vel discretivè, hoc est, secundum magnitudinem vel multitudinem, sicut est quilibet terminus, qui formaliter vel magnitudinem vel multitudinem denotat, verbi gratiâ, linea significat rem esse divisibilem unâ divisione, secundum scilicet longitudinem tantum: similiter pratum significat rem mensurabilem duabus dimensionibus, scilicet longitudine & latitudine. Et quamvis albedo etiam quantitatem seu multitudinem suorum graduum denotet, tamen hoc non facit per modum Qualitatis informantis seu denominantis, quatenus scilicet per eam aliquid denominatur album. Vocabulum *formaliter*, propterea

adjicit

adjicit, ut locum ab hoc prædicamento rejiciat, quia non formaliter, sed materialiter tantum Quantitatem, hoc est superficiem denotat, formaliter autem respectum ad locatum, de quo deinceps agemus.

Ne autem prolixiores simus in recitandis aliorum definitionibus, sic prædicamentum Quantitatis breviter definimus, *quod sit series vocabulorum eorum, quæ Entitates denotant per se, vel secundum magnitudinem vel secundum multitudinem extensas.* Vel si placet adhuc brevius, *quod scilicet sit series vocabulorum, quæ Entia, partes extra partes habentia, denotat.* Ex quâ definitione satis apparet, quid in superioribus admittamus, & quid desideremus. Admittimus enim, Quantitatem esse Ens per se extensum, si de Quantitate & accidente reali intelligitur, quorum vocabula ad hoc prædicamentum referuntur. Nam si de intrinseca Quantitatis ratione loquimur, tunc nec eorum sententiam admittere possumus, qui divisibilitatem vel quod Quantitas sit per se divisibilis ratione Quantitatis intrinseca statuunt: Neque etiam Thomæ sententiam admittimus, qui mensuræ rationem essentialem Quantitatis rationem statuit. Siquidem divisibilitas & mensuræ ratio est passio quædam Quantitatis, & affectio illius essentialem rationem potius consequens, quam eam constituens: Sed habere partes extra partes illud de essentiali ratione est Quantitatis, & divisibilitas & mensuræ ratio præsupponunt, illud scilicet esse extensum per se, vel quod idem est, habere partes: Et quando dicimus quod *esse extensum* sit essentia Quantitatis, tunc extensum esse, non tantum de extensione secundum magnitudinem; sed etiam secundum multitudinem, esset accipiendum. Nam in duplici illa extensione, ut deinde clarius apparebit, omnis & tota natura quantitatis sita est. Desideramus verò inter cætera & illud, quod quantitatem o-

omnes, sed prædicamentum Quantitatis nulli definierint, & quamvis *Nominales* hoc facere voluisse videantur, non tamen Quantitatis rationem explicarunt, siquidem & illi divisibilitatem pro intrinseca ratione Quantitatis affirmant & statuunt, cum potius (ut diximus) sit affectio quædam consequens ipsam essentialem rationem quæ in eo consistit, ut partes extra partes habeat, vel ut secundum magnitudinem & multitudinem sit extensum. Ideoque Philosophi Quantitati tria competere dicunt. Primò habere ordinem partium ad locum: Tertiò extrudere aliam dimensionem seu Quantitatem, aliàs fieret penetratio dimensionum, quæ secundum Philosophos est impossibilis. Et hæc tria ita sese habent, ut posterius semper pendeat à priori, tertium nimirum à secundo, secundum à primo. Extrudere enim aliam dimensionem propterea accidit Quantitati, quia habet ordinem partium ad locum: ordinem autem partium ad locum habet, quia extensionem habet seu partes extra partes. Et licet posteriora duo tolli possint à Quantitate, tamen primum illud nunquam tolli potest, ut quantum maneat quantum, nisi duo contradictoria velimus simul esse vera, quod est impossibile. Vnde facilè apparet, illud tantum esse de essentiâ Quantitatis & de intrinseca ipsius ratione; quòd scilicet sit extensum, & partes extra partes habeat. Cùm interim ordo partium ad locum teste *Capreolo* ad prædicamentum Situs pertineat: Extrudere autem alias dimensiones affectio quædam ipsius quantitatis remotior est, & ad prædicamentum actionis fortassis referri posset. Quod ad extensionem illam attinet, magnam videtur parere difficultatem in mysterio de Cœna Domini: Si enim extensum esse, est de essentia quanti vel quantitatis, magnam certè vim illud Calvinianorum obtinebit, quando ex proprietatibus corporis

quanti argumentantur ; nam si esse extensum omni corpori quanto inest , etiam inerit corpori Christi in Cœna Domini , aut Christi corpus non erit corpus quantum, sed spiritus, quod est absurdum. Si autē habet extensionem corpus Christi E. erit circumscriptum : Ergo erit in loco : Ergo tangibile : Ergo visibile, &c. Cum autem illa nusquam appareant : Ergo nos corpus quantum sine quantitate, aut sine proprietatib. quantitatis constituimus. Verū si diligenter considerantur , quæ iam diximus, facilius nos ex hac difficultate liberare poterimus. Non dicam quidem quod alii dicere solent, & quidem rectè mysteria non esse sub mensuram rationis revocanda, sed fide simpliciter apprehendenda. Deinde neque illud urgebo, quod Christi corpus non ratione loci, sed ratione utentis præsens sit. Illud enim per se patet, nisi inclusionem aliquam localem vel transsubstantiationem vel consubstantiationem statuere velimus. Verū ex jam dictâ distinctione , illorum quæ in quantitate reperiuntur, respondebimus, & ex ijs, quæ à nobis sunt annexa: Tria scilicet, in quantitate esse, & sic etiam, esse extensum, tripliciter considerari posse, vel ut hoc loco sufficiat dupliciter. Primò habere scilicet partes extra partes : Secundò habere ordinem partium ad locum, & quod inde consequentarium est, locum aliquem occupare. Ad primum modum quod attinet, quia ille quantitati est essentialis, etiam corpori Christi in hoc mysterio competit, siquidem ille hic corpus quantum, & quod partes extra partes habeat, obtinet. Quod autem ad alterum modum attinet, scilicet, habere ordinem partium ad locum, vel locum occupare, illud cum non sit de essentia quantitatis neque de essentia corporis quanti, optimè & facilius divinâ virtute ab ipsius corpore quanto separari potest, ut illa secundum corpus quantum revera adsit, nullum tamen locum obtineat. Loci enim occupatio in definitionem corporis non ingreditur & ultima sphaera

cœlestis etiam sine loco consistit. Non ergo sequitur, si est corpus Christi quantum in cœnâ Domini: Ergo est ibi circumscriptum, locale, tangibile, visibile. &c. Illa enim ut dictum est, de essentia corporis quanti non sunt, sed affectiones quædam ipso posteriores, & quæ ab eo divelli possunt, corpore salvo permanente, hoc est, ut nihilominus partes habeat, & hoc est, quod quidam nostratum Theologorum dicunt, Christi corpus quantum esse in cœnâ Domini, sed non quantitativo modo, per quantum intelligunt primum modum extensionis, per modum quantitativum secundum modum extensionis. Probant hanc suam sententiam primo ex mysterio incarnationis. Corpus CHRISTI quantum est in λόγῳ, sed non quantitativo modo, hoc est, tanquam in loco vel localiter: Est enim in λόγῳ personaliter. Deinde etiam probant per ingressionem Christi per ianuas clausas, ubi revera corpus Christi quantum fuit, sed non quantitativo modo ibi adfuit: hoc est, habuit ibi Christus revera corpus, quod partes extra partes habuit, sed non fuit ibi cum ordine partium ad locum, siquidem locus ibi nullus fuit, nec tamen etiam penetratio dimensionum facta est, quia secunda conditio magnitudinis ibi ablata fuit, scilicet commensuratio loci vel ordo partium ad locum, ad quem ordinem penetratio dimensionum sequitur, vel alterius dimensionis extrusio.

Sed venio iam ad alia & primo quidē quæri potest, an quantitas realiter differat à Substantia. Si .n. non differunt substantia & quantitas, sicut Nominales volunt, ut *Occam*, *Porretinus*, frustra de quantitate peculiaris tractatus instituitur. Rationes autē, quæ vidētur evincere, quantitatem à substantiâ non differre, hæ sunt. Primo nullum accidens distinctum realiter à substantia, potest contraria suscipere cum sui immutatione.

Ratio, quia *Aristoteles* tanquam maximè proprium substantiæ hoc assignat, quod possit contraria su-

scipere cum sui immutatione: Sed quantitas recipit contraria cum sui immutatione: Est enim subiectum, quo mediante qualitates contrariae substantiae insunt. Nam in praecedentibus dictum est, omnia accidentia substantiae inesse, mediante quantitate: Ergo non est distinctum quid à substantia, cui enim competit proprium: eidem etiam res ipsa competit, cuius est proprium. Secundò substantia habet partes invicem distantes per se: Ergo hoc non habet formaliter à quantitate, quæ sit realiter à se diversa. Consequencia patet, si enim quantitas esset accidens diversum realiter à Substantiâ, & in ipsa inhaereret, cum omne accidens præsupponat subiectum: Ergo partes quantitatis præsupponunt partes substantiae. Nam sicut quantitas tota præsupponit subiectum, in quo est: Ita etiam partes quantitatis præsupponunt partes substantiae, quibus insint, tanquam subiectis. Ergo prius natura substantiae habet partes quàm habet quantitatem: Et per consequens, Substantia non per quantitatem realiter ab eâ distinctam, sed per se & intrinsecè habet partes extra partes, & sic quantitas realiter non differt à substantiâ. In praecedentibus enim satis demonstratum est, habere partes extra partes, esse de ipsa intrinsecâ ratione & essentiâ quantitatis. Cum ergo ipsa intrinseca ratio quantitatis competit substantiae, necesse quoque est, ut ipsa essentia quantitatis competat, & per consequens, Substantia sit quantitas & quantitas sit substantia. Tertiò, si quantitas aliquid differens realiter est à substantia: Ergo substantia corporea poterit esse vel intelligi sine suis partibus: Substantia enim sine accidentibus intelligi potest, & accidentia præter sui subiecti corruptionem adesse vel abesse, hoc autem impossibile est, quia tum corpus haberet esse spirituale & non corporeum. Plura invenies apud *Bened. Pererium libro 10. de principiis naturalibus* & apud *Fonsecam lib. 4. Metaph. cap. 13. apud*

Capreolum in secundum lib. sententiarum distinct. 18. Paulum Soncinatem lib. 5. Metaphys. quest. 19.

Pro contraria verò sententia quàm plurimæ rationes pugnant. Primò inter substantiam & accidens est distinctio realis, quia sunt Entia primò diversa, id quod ex illà divisione Aristotelis apparet, qui Ens primò in substantiam & accidens distinguit: Ergo etiam reale erit discrimen inter Substantiam & quantitatem. Ratio est, quia quantitas accidens est. Deinde inter res diversorum prædicamentorum, præcipuè trium priorum, debet esse distinctio realis, quia secundum *Aristotelem* 1. post. 5. prædicamenta sunt impermixta & γένη πάντῃ διεσκηότα ἀλλήλων ut olim vocabantur. Sed quantitas & substantia etiam *Nominalium* concessione diversa prædicamenta constituunt: Ergo etiam realiter inter se differunt. Tertiò, substantia est Ens per se subsistens & non in alio inhærens. Quantitas autem inhæret in alio, & non per se subsistit: Ergo non sunt idem realiter. Quartò alia species mutationis est ad quantitatem, alia ad substantiam: Quantitas enim vel auctiōem vel diminutionem habet: Substantia autem generationem & corruptionem & non potest substantia incipere vel desinere esse, nisi per generationem vel corruptionem. Sed quantitas potest incipere & desinere esse tantummodo per motum localem, quemadmodum ex duabus aquis fit una aqua, duæ superficies illorum corporum corrumpuntur, & cum rursus una aqua dividitur in duas, duæ superficies, quæ antea non erant, de novo existunt. Quintò si substantia esset Ens per se extensum, seu quod idem est per se quantum, sequeretur, omni substantiæ hoc competere, & per consequens, tum Deus, tum angeli, tum animæ erunt quanta & per consequens extensa partes extra partes habentia, si hoc, ergo non indivisibilia: Ergo etiam corruptibilia, item cum in uno homine duæ substantiæ consistent, corpus scilicet & anima; erit ibi pene-

tratio quædam dimensionum, item plura accidentia ejusdem speciei erunt in eodem subjecto, quæ omnia sunt apud philosophos absurda.

Ad contraria autem argumenta sic philosophi respondere solent: Ad primum dicunt eo modo, quo accidens potest esse subjectum accidentis, eo etiam modo suscipere potest contraria cum sui immutatione. Cum autem quantitas non primum, ut substantia, sed saltem secundarium subjectum sit: Ergo etiam secundario tantum accidentia contraria recipit. Nos etiam supra addidimus ad ultimam proprietatem substantiæ, quod subjectum illud contrariorum debeat & completum & primum intelligi. Huc etiam facit, quod Philosophi distinguant inter subjecta. Aliud enim est subjectum Quod, aliud subjectum Quo. Subjectum Quod est, cui primario aliquid inhæret: Subjectum Quo, cuius beneficio accidens primario subjecto inhæret, & tale subjectum est Quantitas respectu Substantiæ. Ad alterum argumentum respondent. Partes substantiæ præcedunt quidem quantitatem, quatenus sunt, non autem quatenus sunt divisum quid & discretum: hoc enim, scilicet divisum esse, à Quantitate habent, sicut substantia, verbi gratia, quæ est alba, est per se ante albedinem, licet non sit alba ante albedinem: Et sic partes quoque Quantitatis præsupponunt partes substantiæ, quoad esse scilicet, non autem quoad distinctum esse & situ differre. Et extensionem quam habet substantia, illam à Quantitate obtinet, aliàs omnis substantia esset per se extensa, quod esset absurdum. Ad tertium argumentum respondent per distinctionem, spirituale interdum dupliciter sumi potest, vel pro non esse extenso, scilicet quoad ordinem partium ad locum. Deinde spirituale sumitur pro materiali. De primo modo concedunt substantiam posse dici spirituales, id est, non esse extensas. De altero autem negant, quod substantia sit spiritualis, id est, materialis, ut

sunt angeli. Nam de substantiâ primariâ non est, ut sit quanta, hoc est, ut partes extra partes habeat, vel ordinem partium ad locum obtineat, siquidem hoc illi per Quantitatem inest.

Secundò quæritur, an Quantitas sit verum & univocum genus, respectu continuæ & discretæ Quantitatis, an verò respectu continuæ saltem. Dux omninò contrariæ de hâc re sunt sententiæ, una, quæ negat, altera quæ affirmat. *Jacobus Zabarella in Com. libro 1. post Anal.* aliquoties & multis in locis negat Quantitatem esse univocum genus respectu numeri & magnitudinis, imò ex opinione *Averrois* affirmat tantum abesse, ut quantum sit univocum genus respectu continui & discreti, ut nec analogum, seu quod dici solet, genus ab uno vel ad unum, sed planè æquivocum genus esse, & addit, *Aristotelem* hoc interpretamenta retulisse, non ex propria sed antiquorum opinione. *Petrus Fonseca* addit, id factum esse ex Mathematicorum sententia, qui tempore *Aristotelis* numerum Quantitatis speciem faciebant. *Rationes Zabarella* addit. Primò. Si quantum esset unum genus, una esset ipsius scientia. Unius enim generis una scientia est; verum dux sunt scientiæ quanti, scilicet *Arithmetica & Geometria*: Ergo quantum non est univocum genus vel unum genus respectu continuæ & discretæ Quantitatis. Deinde pro sua confirmatione adducit multa *Aristotelis* loca, præsertim *context. 186. Item 193. ex libro 1. post Anal.* ubi *Aristoteles* affirmat punctum & unitatem, item magnitudinem & multitudinem genere differre: Si autem genere differunt. Ergo univocum genus non habent. *Petrus Fonseca* in primis duo argumenta firmissima adducit, quibus idem demonstrat, unum ex eo petitum est, quòd numerus non sit Ens reale, quia numerus totus ab intellectu pendet. Secundò quòd non sit Ens unum per se, quæ duo argumenta latissime & subtilissime exequitur, ut apud ipsum *libr. 5. Metaphysic. capite de-*

cimo tertio videre est. Suprà autem satis demonstra-
tum est, sola Entia realia & Entia per sese in prædi-
camentis locum habere. Alii has rationes afferre so-
lent, quæ, quamvis ab autoribus ipsis solvantur, ni-
hilominus tamen non incommode illam sententiam
probare videntur. Primò, Nullum genus denomi-
nativè prædicatur de suâ specie, nec una species deno-
minativè prædicatur de alterâ, scilicet in eodem præ-
dicamento: Sic, verbi gratiâ, non possum dicere, ho-
mo est animalis, sed dico homo est animal, non dico
habitus est qualis sed qualitas, & ratio est, quia ut
in doctrina prædicabilium demonstravimus, genera
de suis speciebus in quid, & non quale & substantive
non adiectivè prædicari, &c. Sic quoque dicere non
possum homo est equinus, asinus est leoninus. Sed
quantitas denominativè de suis speciebus prædicatur
Potsum enim dicere, linea est quanta, corpus est quan-
tum, numerus est quantus. Item numerus denomi-
ativè prædicatur de magnitudine, possum enim di-
cere: magnitudo est numerata. Ergo quantum non
est verum genus. Secundum argumentum, Species
unius generis non fit ex specie eiusdem generis, verbi
gratiâ, homo non fit ex belua, vel ex bruto, nec ex
grammatices divisione plures species Qualitatis ex-
surgunt. Sed numerus seu discreta Quantitas fit ex
continua Quantitate, Nam continua Quantitate di-
visa oritur inde multitudo. Tertium. Vnumquod-
que genus summum uno modo prædicationis de sub-
stantia prima dicitur. Sed quantitas non uno modo,
sed duobus modis dicitur de prima substantia. Ergo
Quantitas non est unum genus. Minor probatur,
quia Quantitas de prima substantia vel secundum
Quot vel secundum Quantum prædicatur. Duo
enim quæsitiva illa (scilicet Quot & Quantum ut vo-
cant) huius sunt prædicamenti. Tertium: In omni
genere sicut unum aliquod est summum, ita unum est
etiam infimum & minimum. Sed in Quantitate

duo sunt infima vel minima, unitas scilicet & punctum. Ergo duo etiam ibi erunt summa his correspondentia. Pro contraria & altera quidem parte argumenta etiam quædam probabilia in medium produci possunt, quorum primum illud sit: Cui vera & intrinseca ratio Quantitatis competit, eidem etiam essentia seu genus ipsum Quantitatis competit: Sed tam discretæ, quàm continuæ Quantitati ratio intrinseca Quantitatis competit: Ergo etiam essentia seu genus Quantitatis univocè de illis prædicatur. Minor probatur, supra demonstratum est, veram & intrinsecam rationem Quantitatis esse, habere partes extra partes, seu quod idem est, esse extensum. Sed extensionem tam continua quàm discreta quantitas habet, siquidem nihil aliud est linea, quàm extensio secundum longitudinem; superficies extensio secundum longitudinem & latitudinem; Corpus extensio secundum longitudinem & profunditatem. Ita numerus ternarius est extensio multarum unitatum, idem de centenario & omnibus numeris iudicium est. Secundo cum potissima difficultas de numero seu multitudine, & quod idem est, de discreta quantitate hac in parte agatur, adduntur quædam argumenta, quæ *Fonseca* argumentis opponuntur, & quibus demonstratur, numerum esse Ens reale & Ens unum per se. Primum, Arithmetica est scientia realis: Ergo etiam subjectum habebit reale. Omnis enim scientia à subjecto suo esse habet & constituitur: Verum numerus est subjectum Arithmeticæ: Ergo quoq; erit Ens reale: aut Arithmetica inter scientias reales non est computanda; sed inter sermocinales, quod est absurdum. Secundo, quòd sit Ens unum per se, ex eodem fundamento probatur, quia unius scientiæ unum tantum est subjectum: Sed Arithmetica, ut dictum est, omnem numerum habet pro subjecto: Ergo numerus quantus quantus sit, unitatem tamen realem extra animam obtinebit.

Verum ad solutionem hujus difficultatis quod attinet, notandum dupliciter de his speciebus nos sentire posse. Primo pro opinione *Aristotelis* vulgò recepta: secundo pro rei veritate. Si ad prius respiciamus, ad vulgarem scilicet opinionem, à qua non facile discedere debemus, sed artificii in sua arte credere, possumus genus univocum vocare quantitatem respectu continuæ & discretæ Quantitatis: Si verò non de opinione *Aristotelis* loquimur, & pervulgatâ sententiâ, sed de ipsâ rei veritate sermo est, tunc aliter statuendum, & discreta Quantitas seu numerus pro specie Quantitatis nullo modo habendus. Hic jam unicuique suum iudicium relinquimus, siue receptam consuetudinem, siue rei veritatem sequi malit, interim videatur, quomodo *Toletus* receptam & usitatam opinionem satis dilucidè explicet *quæstione primâ de prædicamento Quantitatis*. Item *Capreolus* libro primo *sententiarum distinctione v gesimâ quartâ, quæstione primâ* & alij scholastici de numeri Naturâ consulantur. Ijs denique *Fonsæca* libro quinto *Metaphysicorum capite decimo tertio. quæstione quartâ*, adjungatur, ubi subtilis hâc de re disputatio videre est. Si quis veritatem rei sequi velit, is ad posteriora argumenta respondere potest. Ad primum, videri quidem numerum, habere extensionem sed multiplicationem partium assignare numero debemus, & sic videre est, extensionem non propriè adeò numero competere. Ad alterum, Arithmetica est quidem scientia realis, non tamen mox sequitur, quòd non Entia consideret, quæ esse suum ab animâ habent, & si quis inde concludere vellet, Ergo Arithmetica non inter scientias reales, sed instrumentales seu sermonicales seu rationis erit referenda; Negatur ibi consequentia: Est enim illud adhuc discrimen inter instrumentarias seu rationis scientias & Arithmeticam, quod fundamentum subjecti Arithmeticæ in ipsis rebus inveniatur: Logicæ verò seu Rhetoricæ nequaquam, non enim in re-

bus fundamentum exordii, propositionis, perorationis, aut alia inveniuntur, numerus tamen interim definitur, quòd sit multiplicatio unitatum in quantis continuis. Vndè constat materialiter, licet non formaliter, numerum esse in ipsis rebus. Ad ultimum dicendum, sufficere unitatem subiecti ad unitatem scientiæ constituendam, ut sit unum, vel per aggregationem, vel per ordinationem; ad prædicamentum verò, seu ut aliquid sit in prædicamento, illud nequaquam sufficit.

A genere ad divisionem accedimus. Tres verò divisiones quantitatis & quanti: nam utrumque *Aristoteles* coniungit, ut & in reliquis posterioribus, summum genus interdum tam in concreto, quàm in abstracto ponit. Prima & potissima divisio est: quantitas alia est continua, alia discreta. Altera divisio, quantitas seu quantum aliud est, cuius partes positionem habent; aliud, cuius partes positionem non habent. Tertia divisio, quantum denique aliud est per se, aliud per accidens.

Ad definitiones autem singulorum membrorum quod attinet, ita vulgò definiuntur. Continua quantitas est, cuius partes ad aliquem terminum communem copulantur. Terminus autem communis hoc in loco est extremitas quædam, quæ ut una est, sic fit duabus aliis tam antecedenti quàm consequenti scilicet communis, ita ut sit prioris finis, posterioris vero initium. Breviter sic definitur, terminus communis est principium unius & finis alterius, v. g. linea est huiusmodi quantitas, cuius termini seu cuius partes copulantur, & uniuntur ad terminum aliquem communem, scilicet ad tale aliquod punctum, quod est finis antecedentis & principium sequentis. Discreta verò quantitas dicitur, cuius partes non copulantur ad terminum aliquem communem, v. g. quaternarius numerus quatuor distinctas inter se partes, & neutra nec cum altera, nec cum communi aliquo termino seu parte, seu extremitate copulatur. Obiter nota, dubitari à qui-

busdam, an quantitas continua & discreta sint differentia, an verò species, vel, ut clarius dicam, An continuum & discretum sint differentia, an verò species quantitatis. Mihi commodius videtur esse differentias & ex quantitate & continuo, tanquam ex genere & differentia constitui speciem, quæ dicitur magnitudo. Item ex quantitate & discontinuo seu discreto constitui speciem, quæ dicitur multitudo. Sic etiam apparet, rectè statui à quibusdam quantitatem continuam & magnitudinem: Item quantitatem discretam & multitudinem esse terminos convertibiles seu Synonymos. Nam species & genus ac differentia speciei rectè inter se convertuntur, tanquam definitio & definitum.

Secundò quantitas, quæ constat ex partibus positionem habentibus, est illa quæ omnes suas partes simul habet, verbi gratia, linea, superficies, corpus & locus secundum *Aristotelem*, sunt eiusmodi quantitates, quarum partes omnes naturâ simul sunt; nam dato corpore, omnes partes corporis dantur. Ad positionem autem partium tria requiruntur, quemadmodum *Boetius* & alii volunt: Primò ut partes sint alicubi: Secundò ut partes sint permanentes & non pereant: Tertiò ut illæ partes sese contingant. Iam autem quanta, quæ constant ex partibus positionem non habentibus, ita sese habent, ut partes eorum non simul existant, sed successivè sese insequantur, ut sunt tempus, numerus & oratio secundum *Aristotelem*. Nam dato tempore non simul omnes illius partes existunt, sed aliæ præterierunt, aliæ sunt, aliæ futuræ sunt. Obiter nota positionem tripliciter usurpari secundum *Albertum Magnum*: Primò accipitur, quatenus refertur ad illud, cuius est positio, & sic est in prædicamento Relationis: Alio modo, ut est ordinatio partium in toto ordine ad locum & sic est in prædicamento situs: Tercio modo, ut est ordinatio quædam partium in toto & sic hoc loco sumitur.

Tertiæ & ultimæ divisionis membra sic definiuntur: Quanta per se dicuntur illa, quæ ex suâ naturâ essentialem illam rationem obtinent, ut partes extra partes habeant, quemadmodum esse possunt secundum communem opinionem, magnitudo & multitudo. Per accidens verò, quæ non per se, sed aliunde eam rationem obtinent ut partes extra partes habeant, verbi gratiâ, sicut *Aristoteles* s. *Metaph. capite 13* exempla profert, linea est quantum per se, musicus autem, item album, est quantum per accidens, cui *Aristoteles* etiam Tempus & motum annumerat, quæ per se divisibilia non sunt, sed mediantibus iis, quorum sunt affectiones, verbi gratiâ, motus respectu magnitudinis, supra quam fit ille motus: Tempus respectu motus, cui fundamentaliter & materialiter innititur, licet id *Fonseca* improprie dici asserat. Inter has autem tres divisiones prima est principalis, & ut multorum opinio, est generis per suas differentias divisio: posteriores autem minus principales sunt, & vel ex materia, vel aliunde desumte: licet secunda divisio à quibusdam subdivisio continuæ quantitatis dicatur, cui tamen exempla ab *Aristotele* adducta contradicere videntur. ut autem sola prima est principalis divisio, sic etiam ulterius tantum subdividitur, & septem illi species vulgò ex *Aristotelis* autoritate attribuuntur, continuæ quinque, scilicet linea, superficies, corpus, tempus, & locus: Discretæ duæ assignantur species, numerus & oratio. Has omnes primò definiemus, & deinde quid sit sentiendum breviter indicabimus. Linea ab *Euclido* definitur, quod sit longitudo sine latitudine & profunditate, cuius termini sunt puncta (nam ex punctis tanquam ex principiis linea componitur.) Alii ita definiunt, linea est quantitas secundum unam tantum dimensionem divisibilis, scilicet secundum longitudinem. Nos supra definivimus, linea est extensio secundum longitudinem. Et licet nulla eiusmodi quantitas, scilicet quæ sit longitudo, sine latitudi-

ne & profunditate in rebus naturalibus existens, dari videatur, cum in omni re naturali trinæ illæ dimensiones, scilicet longitudo, latitudo & profunditas, necessario conjunctæ videantur; tamen si non materialiter, sed formaliter intelligitur; mathematicè potius, quàm physicè datur eiusmodi Quantitas: nam ego in corpore quanto possum abstrahere & intelligere illam extensionem, quæ fit secundum longitudinem ab iis extensionibus, quæ vel secundum latitudinem vel profunditatem sunt, & non impedit, quod naturaliter illæ sint inter se connexæ. Abstrahere enim est eiusmodi vis, ut supra in differentia universalium definivimus, quæ concipit unum ex iis, quæ inter se coniuncta sunt, ut non concipiat alterum, nec tamen abstrahentium, ut vulgo dici solet, est mendacium. Superficies est longitudo & latitudo sine profunditate, cuius termini sunt lineæ: Omnis enim superficies ex lineis componitur. Vel superficies est eiusmodi quantitas, in quâ duæ dimensiones, aut quod idem, extensio secundum longitudinem & latitudinem consideratur, & concipitur, non simul conceptâ profunditate; & licet physicè etiam non detur secundum aliquos, mathematicè tamen datur. Corpus, ut hoc loco sumitur, quatenus scilicet accidens est, & non de prædicamento substantiæ corpus, est quantitas seu magnitudo, trium dimensionum, vel ut alii volunt, est extensio secundum longitudinem, latitudinem & profunditatem. *Crellius & Thomas Aquinas* volunt, quòd corpus sit ipsa trina dimensio, id est, longitudo, latitudo & profunditas, & hoc corpus in omnibus substantiis materiatis reperitur: quàmprimùm enim datur materia prima, mox datur hoc corpus, id est, eiusmodi extensio seu magnitudo secundum longitudinem, latitudinem, & profunditatem. Et sicut lineæ ac superficies, per seipsas existere non inveniuntur, sic per corpus existunt & esse suum habent. Nam superficiem in corporibus videmus, uti & lineam per

mentis scilicet designationem. Adhæc tria reducuntur, quæ similiter extensionem quandam habent, quæ consideratur vel secundum longitudinem, ut sunt ulna, pertica, milliare, passus, stadium, palma. Et hæc à quibusdam species specialissimæ huius prædicamenti vocantur, ab aliis verò exempla solummodo constituuntur: Ad extensionem, quæ fit secundum latitudinem, revocatur ager, agger, pratum, vinea, iugerum, ubi scilicet, tam longitudo quàm latitudo consideratur. Ad corpus denique seu ad illam extensionem, quæ fit secundum longitudinem, latitudinem & profunditatem, referuntur, mensurarum nomina, ut sextarius, metreta, congius, plaustrum, tonna, modius, piscina, dolium. Tempus, ut hoc loco sumitur, est continuïtas durationis seu partium durationis, vel, ut *Fonseca* loquitur, est duratio motus absolute sumpta. Nam duplex est duratio motus, absolute accepta & finita, certa ac nobis nota, secundum priorem rationem hoc in loco consideratur. Locus, ut hic sumitur, est spacium corpus aliquod continens. Numerus est multitudo collecta ex unitatibus, vel ut supra definivimus, est multiplicatio unitatum in quantis continuïis. Prior definitio omnibus numeris competit: Posterior autem quantitativo tantum. Duplicem enim numerum faciunt, alium transcendentalem, qui Deo, angelis & omnibus separatis substantiis competit, & qui multiplicatis Entibus multiplicatur, & cum ipso Ente convertitur, nec est in aliquo prædicamento, sed supra omnia prædicamenta, Quantitativus autem numerus est, qui rebus corporeis & continuâ quantitate constantibus saltem competit. Cuius tamen divisionis accuratiorem inquisitionem hoc loco intermittemus. Oratio denique, ut hoc loco consideratur, est secundum aliquos, multitudo syllabarum & vocum; secundum alios autem, mensuræ ratio, quâ aliquæ syllabæ vel corripuntur vel produciuntur, id est, vel longiori vel breviori tem-

pore efferuntur. Quamvis prior sententia eorum opinionioni, qui orationem ad hoc prædicamentum pertinere putant, sit convenientior, de quo tamen plura apud *Isotetum quest. 2. de prædicamento quantitatis* invenies. Etsi autem quamplurima hoc loco haberemus & difficilia, quæ excutere possemus; tamen ea saltem seligemus, quæ ad Logicum institutum facere videntur, auditores interim ad Mathematicos, phisicos & Metaphysicos ablegantes, ubi accuratior & perfectior doctrina de illis omnibus, quæ commemorabimus, pertractatur.

Et primò quidem videmur omisisse in enumeratione specierum quantitatis punctum & unitatem, nam & illa *Hosianiano* species quantitatis videntur. Ille enim dividit quantitatem in divisibilem & indivisibilem: indivisibilem in punctum & unitatem, &c. Verum responsio est, illas species non esse, siquidem, ut supra demonstravimus, in doctrinâ de prædicabilibus in specie, punctus & unitas sunt Entia incompleta, & principia potius speciei quam species, male etiam dividitur ab *Hosianiano* quantitas in divisibilem & indivisibilem, nam ut supra demonstravimus, de intrinsecâ & essentiali ratione quantitatis est, habere partes extra partes, quod certè illi indivisibili quantitati non competit.

Secundò contra lineam & superficiem, ut interim omittamus gravissimas Philosophorum disputationes, produci potest argumentum, quo demonstraretur illas nullo modo esse species huius prædicamenti: Omne prædicamentum, ut etiam quantitas, est Ens positivum, quare etiam omnes eius species Entia positiva esse debent, aut nullo modo species esse possunt: Sed linea & superficies non sunt Entia positiva: Ergo non sunt species. Assumptio probatur: Primò, quale est principium, tale etiam est principiatum: Sed punctum, quod principium quantitatis affirmamus, est privativum quid, non autem

positivum, siquidem punctum definitur, cuius pars nulla est: Ergo tam linea, quæ ex punctis constat, quam superficies, quæ ex lineis constat, privativum quid, non autem positivum erunt. Quod secundo etiam hinc probatur, quia ex non quantis quantum fieri nequit: sed punctum non est quantum: Ergo quoque quantum inde fieri nequit. Tertio illud inde constat, quia linea & superficies à gravissimis *autoribus privativè tantum* definiuntur. Linea scilicet, quod sit privatio ulterioris extensionis secundum latitudinem: superficies, quod sit privatio profunditatis seu ulterioris extensionis secundum profunditatem. Respondetur ad primam & secundam probationem, quæ præcipuè huic fundamento innituntur, lineam scilicet & superficiem ex puncto generari. Dupliciter enim illud intelligi potest, vel mathematicè, ut scilicet ex fluxu puncti linea oriatur, & ex fluxu lineæ superficies, vel physicè illud intelligi potest, ut scilicet linea ex punctis tanquam ex partibus constituentibus componatur. Si de priori loquimur, tunc concedimus, punctum esse principium lineæ & superficiæ: Si verò alterum respicimus & physicè loquimur, tunc nullo modo linea ex punctis generari & constitui potest, quicquid *Scaliger exercitatione 65 sect. 3. de globo & mensa lævigata*, item quid alii de Cilindro, unde lineam effici dicunt, in medium producant. Mentis quidem designatione concedimus, ibi lineam fieri, sed non realiter aut physicè, nam omni exceptione maius est hoc physicorum axioma, continuum seu quantum ex non continuo seu non quanto fieri nullo modo posse, quod *Benedictus Pererius 20. rationibus libro 10. cap. 3. de principiis rerum naturalium* demonstrat, cui etiam *Augustinus Niphus in libro de cælo*, & *Franciscus Toletus in physicis* & alibi assentiuntur. Et ratio manifesta est, nam quæadmodum substantia non potest componi ex partibus, quæ non sunt substantiæ: Sic quoque quantitas non potest

test componi est iis, quæ quanta nullo modo sunt, nam principiatum imitatur naturam principii. Pro diverso itaque respectu potest hoc concedi & non concedi, punctum esse principium lineæ, mathematicè concedi potest, physicè autem minimè. Quando autem quaeritur porro, quâ ratione linea considerata sit species quantitatis, dicendum, physicum & mathematicum in eo quidem convenire, quod ad considerationem lineæ in actu iam consistentis attinet. Vterq; enim lineam concipit & abstrahit à reliquis dimensionibus, sed in eo differunt, quod physicus lineam in corpore materiali & quidem actu materiâ habente considerat: Mathematicus autem lineam sine corpore materiali concipiat. Nam non putandû est, lineam & superficiem, licet per mentis designationem ut plurimû in corpore continuo fiant, fundamentum non habere materiale in ipsis rebus: apertius enim quam numerus fundamentum habent, & si corpus naturale in multas partes dissecatur, ibi multæ superficies, quæ potentia erant actu esse incipiunt. Quod quidem secundum numerum etiam fit, sed materialitèr saltem. Si enim habeo tria quanta continua, oritur inde quidem numerus ternarius, sed non formalis ille numerus, qui tunc solummodo est, quando anima numerat, & quando numerare desinit, quoque evanescit. Non tamen inde sequitur, quod numerus sit merum Ens rationis, si Ens rationis pro secunda intentione accipimus. Nam licet numerus non sit Ens reale, sed Ens rationis quoddam, si formaliter numerum consideramus, non tamen mox sequitur quod sit secunda intentio & perinde Logicam scientiam constituat. Non enim omnia Entia rationis sunt secundæ intentiones, neque omnes secundæ intentiones sunt Entia rationis. Prius inde patet, quia multæ sunt relationes, verbi gratiâ, creationis in Deo, unionis in Christo, quæ quidem sunt Entia rationis, sed ita, ut rebus conveniant veris, semota omni operatione intelle-

ctus, quæ illi objiciantur. Posterius patet ex unitatibus relationum, verbi gratiâ, secundarum notionum, subiecti, prædicati, &c. quæ unitates, licet sint secundæ intentiones, non tamen sunt Entia rationis; sed potius non Entia: Sunt enim negationes quædam; negatio autem non Ens merito dicitur. Deinde respondeo, negando illas scilicet, lineam, superficiem esse Entia privativa, nam ut *sciliger* rectè dicit, si essent Entia privativa, tunc habitus esset privatio aut subiectum privationis, nam superficies ex lineis oritur, & ex superficiebus corpus. Si autem essent privationes linea & superficies; etiam corpus esset privatio. Ad ultimum respondeo, quòd falsum sit, quòd privativè tantum definiantur. Nam possunt etiam dari definitiones positivæ, verbi gratiâ, punctum est unitas habens positionem in continuo, item punctum est terminus continuus, ad quem copulantur partes lineæ: sic linea & superficies definiuntur: prior, quòd sit extensio secundum longitudinem, altera secundum longitudinem & latitudinem. Et licet denique privativè definiuntur, non tamen sequitur, quòd mox sint Entia privativa, nam & materia prima & Deus ipse privativè definitur, cum materia sit infimum Entium; Deus autem sit summum Ens, & de Deo potius quid non sit, quàm quid sit, dicere possumus, nec tamen materia prima, & Deus, sunt privativa Entia.

Tertiò: porrò contra corpus, quòd non sit species distincta à linea & superficie non tantum auctoritate *Georgii Arriminensis*, & qui eum sequitur, *Benedicti Pererii*, sed etiam rationibus, quæ ab autoribus illis recensentur, probari potest, inter quas rationes & illa esse potest: Quæ specie differunt, illa realiter inter se separari possunt: Sed corpus nunquam separatur à linea & superficie, quia non datur corpus sine illis, scilicet lineis & superficiebus, neque etiam linea & superficies sine corpore sed semper coniuncta in

uno subiecto manet: Ergo non sunt veræ species, species enim realiter à sese differre debent, homo scilicet ab equo, equus ab asino. Verùm contra hanc sententiam pugnat: Primò cùm dimidium corpus non sit idem realiter quod totum corpus, qua ratione fieri potest, ut vel linea vel superficies eadem cum toto corpore esse possint, ut illa opinio tamen contendit. Deinde si duo naturaliter sunt unum, ubi reperitur unum, ibi reperitur & alterum: Si verò linea seu superficies corporis esset idem quod totum corpus, sequeretur, ut ubi esset superior pars, ibi quoque esset inferior, imò multa absurda inde sequerentur. Neque etiam sequitur, ut ad argumentum respondeamus, ut illa specie non differant, quæ inter sese separari non possunt. Potentiæ enim naturales non possunt separari à suis subiectis, nam risibile nusquam invenitur extra hominem & tamen non sequitur, quòd potentiæ naturales non realiter specie differant à suis subiectis.

Quartò de tempore, quod *Aristoteles* speciem Quantitatis constituit, meritò dubitare possumus, & si vera fateri volumus, tempus species Quantitatis non est, licet illud *Fonseca* quoque non exiguo labore ostendere conetur. Illud enim solum est Quantitas & species illius, quod per se extensum est, & partes extra partes habet. Sed tempus non per se partes extra partes habet, seu extensum est, sed per accidens, nimirum beneficio motus, cum quo re ipsa unum & idem est tempus: Ergo. Huius affirmati autoritas primò ex *Aristotele* probatur, qui libro 5. *Metaph. cap. 13.* expressè affirmat, tempus esse Quantum per accidens nimirum beneficio motus, quod autem motus & tempus re ipsa unum sint, ex his argumentis probari potest. Primò res numerata re ipsa non differt, sed tantum ratione à non numerata: Sed tempus nihil aliud est, quàm motus numeratus: Ergo re ipsa non differt à motu non numerato. Minor ex definitione

Aristotelis 4. Phys. context. 101. patet, ubi tempus definitur, quod sit numerus motus secundum prius & posterius: per numerum autem non numerantem, sed numeratum numerum interpretes omnes intelligunt. Deinde huc quoque referri potest illud *Aristotelis 12 Metaph.* ubi inquit: tempus aut est motus, aut affectio illius, id est, tempus aut revera est ipse motus, aut motus ipse numeratus, & proinde quasi affectio quædam. Adde quod definitio motus tempori quoque competat: Cui igitur definitio rei competit, id re ipsa non differt ab eo, cuius est definitio. Quod autem definitio motus tempori competat, inde manifestum est, quia tempus nihil aliud est, quam actus Entis in potentia. Nihil enim permanens est & constans quid ipsum tempus, sed semper est in fieri, & in perpetuo fluxu. Vnde quoque à *Scaligero exercitatione 352.* definitur, quod sit nunc fluens. Denique cuius omnes partes eadem sunt cum aliqua re, aut cuius differentia eadem est cum ipsa re, id re ipsa non differt ab ea: Sed partes temporis, aut differentia ipsa temporis, quod scilicet per prius & posterius tempus definitur, eadem est scilicet illa differentia, cum motu & partibus motus: Ergo quoque tempus re ipsa à motu non differt. Quod autem prius & posterius temporis idem sit re ipsa cum prius & posterius motus, testatur *Volterus in Physicis* Huc adde *Benedictum Pererium* & ipsius rationes *lib. 12 cap. 1.* Cui quoque *Scaliger* addi posse videtur *exercitatione jam dicta.* Item *Franciscus Morus in compendio pb. suo* Ex his igitur constat tempus non esse quantum per se, sed tantum quantum per accidens, scilicet beneficio motus, cum quo re ipsa unum est. Inde duplex ratio peti potest, quod non sit species Quantitatis. Prima: affectio generis inesse debet per se omnibus speciebus: Sed esse extensum per se non competit tempori: Ergo quoque species Quantitatis non est. Supra autem demonstratum est, esse extensum seu habere partes extra partes per se, esse de intrinsecâ

ratione Quantitatis. Altera, quia motus cum in nullo sit prædicamento per se, efficit, ut tempus quoque per se non sit in prædicamento, cum tempus re idem sit cum motu.

Verùm *Petrus Fonseca* aliam tuetur opinionem & Tempus speciem quantitatis esse affirmat. Dicit enim dupliciter tempus considerari posse. Primò, ut est duratio motus absolute accepta. Secundò, ut est duratio motus finita, certa. Priori quidem modo omnino speciem quantitatis tempus esse affirmat; posteriori autem minime, quia tunc, inquit, fit Ens rationis. Verùm hæc distinctio multa falsa involuit. Primò quòd tempus ipsam durationem putet & affirmet, cum tamen tempus sit mensura durationis potius, si propriè loqui volumus. Deinde nulla est ratio, quòd tempus, si est Ens reale, fiat Ens rationis, si à mente concipitur; mentis enim nostræ conceptio non efficit, ut Ens reale fiat Ens rationis, homo enim non definit esse Ens reale, licet ego hominem cogitem. Tum ipse *Fonseca* suis proprijs affirmatis refutari potest. Duratio enim nihil differt ab existentia rei, siquidem *Petrus lib. 12. cap. 5. de principijs naturalibus* demonstrat, solummodo ratione differre existentiam rei & ipsam durationem. Existentia autem secundum *Fonsecam lib. 5. Metaph. cap. 7. quest. 9. sect. 5.* est in nullo prædicamento per se, sed reductivè saltem. Ergo neque tempus priori modo consideratum, scilicet quatenus est ipsa duratio rei vel motus &c. est in aliquo prædicamento per se. Cum autem in prædicamento nullo per se sit, nullius etiam prædicamenti species esse potest. Omnes enim species per se sub aliquo genere comprehenduntur, & non per accidens seu reductivè. Porro affirmat *Fonseca* pro suæ opinionis confirmatione, tempus priori modo consideratum esse extensum & continuum, quia inquit, si tempus esset extensum & continuum, sola extensione & continuitate motus, cujus est duratio, lequeretur,

queretur, ut si extensio illa sit magna vel parva, tempus quoque vel magnum vel breve sit futurum: Sed hoc falsum, quia videmus parvum motum in longo tempore sæpè fieri, & magnum motum in parvo tempore. Sed facilis est responsio, *Fonsæcæ* falsum, quid præsupponere, scilicet, tempus esse durationem omnium motus, cum tamen *Aristoteles* eam & ipsi interpretes ferè omnes cœlestis tantum motus esse affectionem affirmant, quia ille omnium certissimus, regularis & uniformis maximè est: Illo ergo motu mensuramus reliquos motus, fieri quidem possunt in parvo tempore magnus motus, & vice versa fieri, non tamen cœli sed aliorum corporum. Deinde hoc pro sui confirmatione adducit: Licet in cœlo motus essent vel celeriores vel tardiores, nihilominus tamen tempus æqualitatem suæ extensionis & continuitatis observaret: Ergo alia est continuitas & extensio temporis, alia motus cœlestis: Et per consequens, non reipsa unum sunt motus cœlestis & tempus. Respondemus æqualitatem illam extensionis dupliciter considerari posse. Primò quoad extensionem existentiae simpliciter: Deindè quoad celeriores vel tardiores successiones partium ad invicem. Si ad primam respiciamus, verum quidem est, tempus habere suam extensionem & continuitatem æqualem sive cœli motus sit tardior sive celerior. Si verò ad alteram respiciamus, omnino falsum est, tempus obtinere æqualitatem extensionis, sive motus sit tardior, sive celerior in cœlo. Nam si celerior esset motus, celerior etiam esset successio partium ipsius temporis: Si tardior motus tardior etiam successio temporis. Tum videtur *Fonsæcæ* hanc ratione tempus extra rationem motus constitutere, & vel imaginarium quid, vel ævum, vel aliquid aliud facere, quod est contra philosophorum omnium opinionem, qui tempus in motu primi mobilis collocant, item motum in definitionem temporis ponunt, tanquam essentialia quid, nec non etiam triplicem

mensuram durationis faciunt, tempus, ævum & æternitatem. Neque denique temqus imaginarium quid seu Ens rationis concedunt: sed Ens reale affirmant, licet tempus formaliter sumatur, hoc est, licet duratio certa, finita consideretur (ut *Fonsæca* loquitur.) Obiter hîc notandum, quomodo hæc tria, quæ iam nominavimus, *tempus, ævum & æternitas* inter sese differant. tempus definitur, quod sit mensura durationis motus, & corporum mobiliū, vel ut alii, est duratio successiva aut potius mensura durationis rei successivæ. Ævum verò definitur, quod sit mensura durationis habentis initium & carentis fine. Æternitas est mensura durationis omninò infinitæ, id est, nec principium, nec finem habentis. Vel ut *Boetius* definit: est interminabilis vitæ tota simul & perfecta possessio. Alii ita differentiam constituunt: æternitas est mensura rei omninò permanentis: Ævum est mensura rei permanentis quidem secundum substantiam, sed mutabilis secundum operationem. Tempus denique est mensura rei tam secundum substantiam, quàm operationem mutabilis. *Fonsæca* denique ita differentias inter illa constituit. Duratio permanens aut est dependens aut independens, id est, aut ab alio efficitur, vel non ab alio efficitur: Si est independens, scilicet si non dependet effectio eius ab altero, tunc est æternitas. Ergo indè apparet, æternitatem esse durationem independentem. Si est dependens, tunc est aut ex se defectibilis & oritur tempus, aut solum per potentiam in alio defectibilis & oritur ævum.

Sit Ergo conclusio, tempus esse quidem quantum scilicet per accidens ut supra demonstratum est, speciem verò quantitatis nullo modo. Quod autem ab *Aristotele* inter species Quantitatis numeratum sit, tempus, illud inde factum est, quia tempore *Aristotelis* multorum philosophorum ea erat opinio, quam tamen *Aristoteles* 5 *Metaph. cap. 13. correxit.*

Quintò quod locus ad hoc prædicamentum verè

perti-

pertineat, præter autoritatem *Aristotelis* in prædicamento quantitatis, hæ videntur suadere rationes. Primo quia locus est spacium quoddam: Sed omne spacium necessario est quantum, id est, longum, latum & profundum, & easdem dimensiones habet cum corpore, cuius est locus, sed tamen corpus non est: Ergo diversa erit species a corpore, quæ similiter trinas dimensiones habet, ac ipsum corpus. Secundo *Aristoteles* locum per superficiem definit 4. *Phy.* Ergo si superficies est species quantitatis, cur non etiam locus? Tertiò cui competit maximè proprium alicujus rei, illi quoque res ipsa competit, cuius est proprium: Sed loco competit maximè proprium quantitatis. Ergo quoque res ipsa, id est, quantitas. Minor probatur, quia secundum locum res æquales & inæquales dicuntur, si scilicet vel æqualem vel inæqualem locum occupant, sed secundum quantitatem, dicit *Aristoteles*, res maxime æquales aut inæquales dicuntur.

Sed locum non esse speciem quantitatis inde patet. Locus enim dupliciter consideratur, vel secundum antiquos & Iohan. Philoponum, ut sit spacium quoddam; vel secundum *Aristotelem*, ut sit superficies corporis locati. Nullo autem modo est species diversa in quantitate: nam ad primum quod attinet, aut est corpus, aut nihil est: Omne enim quod est, aut est substantia aut est accidens; spacium illud si substantia est, erit vel corporea vel incorporea substantia: Non corporea, alias esset per se mobilis substantia, quod Philoponus negat; siquidem immobile spacium illud constituit: multò minus est spiritualis substantia, nam hac ratione corpus continere non posset, aut locum corpori præbere, cum illud sit accidentarium quid, sed substantia spiritualis aut etiam corporea accidens esse nequit. Tum neque est accidens, quia esset vel in subiecto vel non in subiecto: sine subiecto esse nequit, quia illud repugnat naturæ accidentium (esse scilicet sine subiecto) deinde non est in subiecto, nam neque est in

locato,

locato, alias cum locato moveretur, neque in locante, quia cum statuatur longum, latum & profundum quid, atq; ita corpus, duæ diversæ species corporum erunt in eodem & si nul, quod magnum absurdum est. Porro spacium illud nihil aliud est, quàm non repugnantia quædam capiendorum corporum commensurata corporibus locandis: Sed non repugnantia illa non est Ens positivum: Ergo in nullo quoq; prædicamento: Et per consequens, nulla species prædicamenti. Deinde neq; locus est species quantitatis, quatenus secundum *Ar. 1° 2° tele n* est superficies, nam sic eandem speciem cum superficie constitueret: Quod si hoc: Ergo non diversa esset species. Neq; etiam aliquid momenti obtinet, quod dicere quis possit, locum esse superficiem externam: Ergo specie differre ab internâ superficie corporis. Respondemus enim externum & internum inter se quidem opposita diversas species constituere posse, non tamen efficiunt, ut res illæ, quarum accidentia sunt, specie inter se differant, & sic superficies externa non est alia species à superficie internâ. Accidens enim speciem non mutat, nam sic homo calidus ab homine frigido specie non differt, sed accidente saltem.

Ad contraria argumenta respondemus, primò omninò falsum est, quod argumentum illud assumit, quantum illud longum, latum & profundum, non esse corpus dicendum, siquidem hoc de intrinsecâ ratione corporis est esse longum, latum & profundum. Si verò evincitur, spacium illud seu intervallum esse idem quod hoc corpus, tunc illa absurda sequuntur, plura corpora esse simul: Item cum omne corpus habeat locum, spacium etiam aliud spacium habere, & sic multa spacia quoque simul erunt, & progressus vel in infinitum fieri potest, quia semper aliud spacium requireret. Ad alterum respondemus nihil inde sequi, nisi locum, ut est superficies quædam, eandem speciem quantitatis cum superficie constituere. Ad tertium respondemus, proprium illud *Ar. 1° 2° tele n*, quod

quantitati assignat: secundum illam res æquales, vel inæquales maximè dici, illud de intrinseca, non autem extrinseca quadam ratione accipiendum, nam licet duo corpora, quæ æqualia loca obtinent, inter se æqualia esse arguantur propter axioma illud: Quæ aqualia sunt uni tertio, inter se sunt æqualia: illud tamen non fit formaliter & intrinsecè, sed saltem fundamentaliter & extrinsecè, de quo *Aristoteles* minimè loquitur. Denique ut prius de tempore dicebamus, si *Aristotelis* autoritas obiicitur, quòd diversam speciem à superficie locum fecerit, dicendum illud factum esse ex opinione antiquorum, non autem propria: quam antiquorum opinionem tum 4. *Phys.* tum 15. *Metaph.* repudiat.

Sextò, de motu quæstio est, an ad hoc prædicamentum pertineat: Quidam pertinere affirmant, siquidem, ut *Fonseca* ratiocinatur, motus est continuum quid: Sed continuitas est quantitas: Ergo motus, quatenus motus, est continuus, & constituit speciem quandam continuæ quantitatis ab aliis distinctam. Verùm meritò hanc sententiam repudiamus, & motum in nullo prædicamento per se statuimus, sed in multis prædicamentis reductivè, videlicet respectu formæ, quæ per motum acquiritur. Sententia hæc probatur primò ex *Aristotele*, qui motum vel ab omnibus prædicamentis ad postprædicamenta reiicit, & in physicis sæpè affirmat, motum vel ad substantiam, vel ad Quantitatem, vel Qualitatem pertinere. Accedunt rationes: Via enim & principium alicuius rei reducitur ad prædicamentum, in quo est res ipsa perfectæ, & cuius est principium: Sed motus, verbi gratiâ, generationis est via ad substantiam; motus alterationis via ad qualitatem; motus augmentationis via ad Quantitatem; motus localis via ad Vbi: Ergo erit motus in eodem prædicamento cum forma illa, ad quam est via. Denique perfectum & imperfectum non differunt specie, sed motus ad formam & forma ipsa, saltem ut perfectum

fectum & imperfectum differunt: Ergo non specie: & per consequens, sunt in eodem prædicamento. Ad *Fonsecam* respondemus, statuere illum quidem motum esse quantum, sed non esse *Quantitatem* evincere. Ille ipse enim *Fonseca* mox in consequenti assertione *tertiâ* continuitatem motus, affectionem illius affirmat: Ergo motus formaliter, ut est motus, ad prædicamentum *Quantitatis* pertinet. Non tamen interim rectè res per suam affectionem in aliquo prædicamento species esse statuitur, quia quælibet res per suum formale est species alicuius prædicamenti: Non autem per suum accidentale; nam omninò *Entia* per accidens ex prædicamentis excluduntur: sed esse motum continuum est *Ens* per accidens: Ergo

Septimò de numero, qui iam sequitur, non admodum laborandum est hoc loco, satis enim supra demonstratum est, numerum speciem veram *Quantitatis* non esse.

Sic ad orationem quod attinet, eodem quoque fundamento ex *Quantitate* rejicitur, si non ex autoritate, sed rei veritate loqui volumus. Primò, quia oratio non est *Ens* unum reale per se, sed res multa, vel est una res per aggregationem: Verum nullum tale *Ens* locum in prædicamentis habet. Accedit & illud, quòd quantitas syllabarum, scilicet longitudo & brevitás, sit metaphoricè potius *Quantitas*, quàm re ipsa & propriè loquendo, quæ interdum ex ipsius vocabuli significatione dependet, vel ex arbitrio & libitu maiorum nostrorum, & sic *Quantitas* illa potius *Ens* rationis est, quàm *Ens* reale. Tum denique cum oratio secundum aliquos, ut supra definivimus, sit multitudo syllabarum, & sic tanquam numerus: Quare etiam eandem rationem cum numero continebit, & si numerus in nullo prædicamento est, neque etiam oratio in aliquo prædicamento erit. Autoritas quoque *Aristotelis* hic non obstat, qui non ex propriâ sed vulgata musicorum

poetarum & oratorum opinione locutus est: In Metaphysica autem nullam orationis mentionem facit. Plura videdis apud *Johannem Hospinianum in lib. de controversiis Dialecticis cap. 11.*

Octavò de pondere quæstio est, an ad hoc prædicamentum pertineat. Non enim desunt, qui tres species *Quantitatis* constituent: Continuum, Discretum, & Pondus. Et pondus quidem speciem *Quantitatis* esse inde probant. Cui competit proprium rei ex sese & sui naturâ, illi quoque competit res ipsa: Sed ponderi ex sese & sui naturâ competit alteri esse vel æquale, vel inæquale: Ergo quoque res ipsa, id est, *Quantitas* per se ponderi competit: Et per consequens, species *Quantitatis* appellandum est. Assumptio probatur, nam libra æqualis est libræ: inæqualis autem uncia, & id quidem non per aliud, sed per intrinsicam sui rationem. Si enim per aliud fieret, fieret vel ratione magnitudinis, & sic sequeretur, quòd æquales magnitudines æqualia haberent pondera: & inæquales inæqualia, quod falsum est. Multò minus id fit ratione numeri, vel motus, vel temporis, quia illa æqualitatem ponderis non efficiunt, ut per se patet: Ergo relinquitur, libram esse libræ æqualem ratione sui, sic inæqualem uncia ratione etiam sui.

Verùm illa sententia non est admittenda, siquidem pondus non propriè æquale vel inæquale dicitur, sed saltem per translationem, & ratio est, quia *Quantitas* ponderis constat non in extensione, sed in intensione. Supra autem satis demonstratum est, extensionem per sese esse de intrinsecâ ratione *Quantitatis*, & sic intelligitur intensiorem secundum gradus huc non pertinere. Deinde pondus, quatenus pondus, nihil aliud est, quàm gravitas & levitas: Sed gravitas & levitas sunt qualitates, non autem quantitates: Ergo ipsum quoque pondus non ad quantitatem; sed ad qualitatem pertinet. Ad argumentum respondeo, ut ex iam dictis constat, æquale & inæquale libræ, uncia

& reliquis ponderibus non propriè, sed translatitiè & metaphoricè competit, ut scilicet æquale quale dicatur de intensione graduum æquali: inæquale de inæquali graduum intensione.

Nonò disceptatio quoque est hoc loco, an illa vocabula, bicubitum, tricubitum bipedale, tripedale, & cætera mensurarum nomina sint species Quantitatis. Vulgò quidem existimant, illas esse species Quantitatis, moti authoritate *Aristotelis* qui in prædicamento Quantitatis mentionem eorum facit. Verùm non esse Quantitates inde patet, quòd quanta potius sint dicenda quàm quantitates: Concreta enim, non abstracta sunt vocabula, sed species in hisce posterioribus accidentium prædicamentis abstracta sunt potissimum. Deinde licet mensurarum nomina vel ad lineam, vel ad superficiem, vel ad profunditatem referri possint; hoc tamen eo saltem fit respectu, quatenus extensio, quædam in illis rebus consideratur; Una, verbi gratiâ, quatenus in illa extensio secundum longitudinem & latitudinem; bicubitum, tricubitum, quatenus ibi extensio secundum longitudinem, latitudinem & profunditatem consideratur: Ergo ipsa extensio secundum longitudinem &c. non autem subiectum extensionis ad hoc prædicamentum pertinet. Huic & *Fonsæca* & *Johannes Hoffmannus* præsertim ex professo libro de controversiis dialecticis cap. 12. assentiuntur. Et *Hoffmannus* quidem eiusmodi nomina mensurarum, ad quartam speciem Qualitatis remittit, hoc argumento. Nulla longitudo, latitudo, & profunditas est Quantitas: Sed bicubitum, tricubitum sunt vel longitudines, vel latitudines, vel profunditates: Ergo non sunt Quantitates. Maiorem probat, quia Quantitates sunt secundarium subiectum rerum: Sed longitudo, latitudo & profunditas nullius sunt subiectum, siquidem ipsæ sunt affectiones subiecti, & quæ Quantitati accidunt: longitudo enim est propria affectio-

lineæ, latitudo superficiei, profunditas corporis. Adducit quoque ex græcis Interpretibus, qui dicunt substantias secundum trinas illas dimensiones vel διαστάσεις ποιῆσαι, sed non ποσῶσαι, id est, non quantas sed quales reddi. Verum ad hanc disceptationem quod attinet, dupliciter illa vocabula longitudo, latitudo & profunditas sumuntur: Interdum pro propriis affectionibus & differentiis vel lineæ, vel superficiei vel corporis: interdum verò pro iisdem speciebus sumuntur, longitudo scilicet pro linea, latitudo pro superficie, &c. Si priori quidem modo sumuntur, tunc omninò ad quartam speciem qualitatis referuntur, ubi forma, figura & affectio quantitatum, scilicet esse curvum, esse rectum, & sic etiam esse longam, esse latum consideratur. Si verò de altera acceptione loquimur, tunc omninò ad hoc prædicamentum pertinent. Sic etiam iam dicere possum de bicubito, tricubito & reliquis mensurarum nominibus, si illa considero, scilicet mensurarum nomina, tãquam extensiones quasdam ipsas, tunc pertinent ad hoc prædicamentum: Si verò considero ut sunt affectiones quædam, tunc pertinent ad quartam speciem Qualitatis. Si autem hæc distinctio alicui non placet, ei, ut omninò hæc mensurarum nomina ab hoc prædicamento removeat, per me liberum esto.

Decimò & ultimo de proprietatibus seu notis quantitatum breviter notanda hæc sequentia: *Aristoteles* tres recenset notas: Prima est *quantitati nihil est contrarium*. Hæc nota, quàmvis omni fortassis quantitati competit, non tamen soli, quia etiam substantiæ & aliis quibusdam competit. Potest autem indè probari, quia quicquid primò inest Qualitati, illud non primò inest Quantitati: Sed Qualitati primò inest habere contrarium: Ergo illud non competit primò quantitati. Secundò quicquid est subiectum contrariorum, illi nihil est contrarium: Atqui Quantitas est tale subiectum; quia sæpe dictum

dictum est, quòd quantitas sit secundarium subiectum, quo mediante omnia accidentia substantiæ insunt: Ergo quantitati nihil est contrarium, &c. Denique contrariæ sunt formæ seu qualitates, quæ in se mutuo agere & pati possunt: Sed quantitates non sunt tales formæ. Ergo non sunt sibi invicem contrariæ. Obijcitur hîc plerumque & vulgò, magnum esse contrarium parvo, multum paucò: Sed responsio est, illa non esse quantitates sed relationes, quia magnum dicitur respectu parvi, multum respectu pauci. Inde *Philip. Melancthon.* dicit, quod Quantitates recipiant quidem maius & minus, sed non magis & minus. Deinde par, & impar, rectum & curvum videntur esse Quantitates contrariæ, sed falso: Pertinent enim ad quartam speciem Qualitatis. Deinde quoque locus superior videtur contrarius loco inferiori, quia competit illis definitio *Aristotelis*: Contraria sunt, quæ sub eodem genere maximè inter se distant. Sed respondendum illam *Aristotelis* definitionem esse intelligendam de distantia specificâ & formali, non autem locali, id est, de distantia secundum sursum & deorsum, ante, retro &c. Denique obijci potest & illud, ubi est motus, ibi est contrarietas. Sed Quantitatis est motus, quia ibi auctio & diminutio, quæ sibi videntur esse invicem contraria. Sed responsio est, esse illa quidem contraria, at vocabulo contrarii non strictè & propriè, sed latè accepto: verum potest adhuc melius dici, quòd in auctione maior Quantitas, in diminutione minor Quantitas consideretur, & non magis vel minus, quia Quantitas magna non est magis Quantitas, parva. Accedit & illud, quòd magnum & parvum, quæ in auctione & diminutione considerantur affectiones solummodo sint Quantitatis & non ipsæ Quantitates, & sunt vel in Relatione, vel in quartâ specie Qualitatis, quatenus scilicet, ut affectiones figuræ vel Quantitatis considerantur.

Secunda nota Quantitatum est, quod non suscipiant magis & minus, licet maius & minus accipiant. Hæc nota ex precedente dependet, nam susceptio contrarii est causa susceptionis magis & minus, quæ cum desit in Quantitate, majus & minus quidem illa suscipere potest, sed non magis & minus. Neq; obstat Porphyrii dictum: Omnes differentia per accidens, etiam si fuerint inseparabiles recipiunt magis & minus: & Quantitas est differentia per accidens: Ergo debet recipere magis & minus. Porphyrii .n. illud dictum est intelligendum de illis differentiis per accidens, quarum species non consistunt in indivisibili, cuiusmodi sunt species Quantitatis, quæ proinde ex hoc axioma excipiuntur.

Tertia nota & quidem maximè propria, ut Aristoteles vult, est, secundum illam æquale vel inæquale dici. Æqualitas autem est rerum differentium eadem Quantitas: Inæqualitas rerum differentium diversa quantitas: Et sola equalia vel inæqualia propriè dicuntur, quæ quanta sunt: illa enim sola extensionem habent, quæ vel mutuò sese excedunt vel non excedunt. Verùm hîc observandæ sunt tres conditiones, ut hæc nota fiat universalis. Prima est, quod esse æquale & inæquale non semper de actu, sed etiam de potentiâ sit intelligendum: nam si esset unum saltem corpus in rerum naturâ, ipsi hæc proprietas quidem competeret, cum tamen nulli actu esset æquale vel inæquale, sed saltem potentiâ. Secunda cōditio est, ut illud esse æquale vel inæquale non per accidens, sed per se in sit rei, nam sic colores sunt æquales non per se, sed ratione subiectorum. Denique æquale & inæquale propriè & non metaphoricè debent intelligi, quemadmodum supra dicebamus cum de pondere agebatur. Nam etiam in intensiōibus graduum Qualitatis, item in perfectionibus, tam essentialibus quàm accidentalibus æqualitas esse dicitur, sed nō illa extensionis æqualitas vel inæqualitas, de quâ hîc agimus, sed saltem intensiōis vel perfectionis.

PROBELMA V.

De prædicamento Qualitatis.

Aristoteles & qui eum sequuntur prædicamento Quantitatis Relationem mox subiungunt, cuius *Crellius* hanc affert rationem, quia in Quantitate de magno & parvo *Aristoteles* egerat, quæ absque Relatione intelligi nequeunt: Ideoque Relationem Quantitati mox subiungere voluit. Verùm satis infirmum hoc est fundamentum, si enim sic argumentari licet, eâdem necessitate sequetur, qualitatem ipsi Quantitati proximè esse subiungendam, quia ibi *Aristoteles* de oratione tanquam de specie Quantitatis egit, quæ sine voce aut sono, in quo proportio orationis latet, intelligi nequit, cum autem vox seu sonus in prædicamento qualitatis sit: Ergo eâdem vel maiori necessitate Qualitas post Quantitatem explicanda. Verùm *Aristoteles* 5. *Metaph.* cap 14 ubi magis solidè de prædicamentis agit, non Relationem, sed Qualitatem Quantitati proximè subiunxit, & ratio manifesta, est in promptu, non enim absolutum & relatum inter se confundi debent, sed sicut absoluta naturæ ordine, priora sunt relatis, ita quoque priori ordine explicari debent, præsertim cum nihil ad faciliorem cognitionem ordo in prædicamentis ab *Aristotele* observatus quicquam confert, siquidem Relatio multò est difficilioris cognitionis quàm Qualitas.

Variè autem vocabulum *Qualitatis* usurpatur: interdum Qualitas est transcendentale quid, id est, quælibet affectio Entis sive substantialis, sive accidentalis. Deindè Qualitas pro essentiali Qualitate sumitur, qualis, verbi gratiâ est differentia: propterea dicebat *Porphyrius*, quòd equus differat ab homine Qualitate, item *Aristoteli* 14. cap. lib. 5. *Metaphysic.* Quale uno modo dicitur differentia substantiæ: Por-

rò Qualitas pro accidentali aliquâ formâ sumitur, & id quidem rursus variè vel metaphysicè, sicut verbi gratiâ in angelis concreatæ illæ sunt Qualitates, quod colligitur ex eodem *Aristotelis capite*, ubi inquit, alio modo, ut immobilia & mathematica scilicet dicitur qualitas, ubi nomine immobilium *Aristoteles* substantias separatas complectitur. Quartò pro physicâ quâdam affectione sumitur, & id quidem quadrupliciter, Aliæ enim dicuntur primæ qualitates, ut sunt calidum, frigidum, humidum, siccum, aliæ secundæ, ut sunt molle, durum, glabrum, asperum, leve, grave, &c. Tertio *συνπαράδειξις* & *ἀντιπαράδειξις* vocantur tertium genus Qualitatis. Quartò denique pro occultis proprietatibus. Denique sumitur logicè pro serie quadam earum rerum & vocum, quarum plurimæ iam enumeratæ sunt.

In ultimâ hâc acceptione Qualitas variè describitur. *Philippus Melancthon* describit, Qualitas est forma, per quam substantia est efficax, seu quæ movet sensus. Vbi duplicem differentiam uni generi subjungit, genus est forma, quæ autem forma de accidentali, non autem de substantiali intelligenda est, & satis commodè omnibus speciebus Qualitatis accommodari potest. Deinde primam differentiam inde sumit, quòd per Qualitatem substantia sit efficax, quæ differentia, an omnibus Qualitatis speciebus competat, non ita est manifestum, ipse autor videtur innuere, quòd figuræ non competat seu quartæ speciei Qualitatis, siquidem dicit, tria esse, per quæ substantiæ operationes suas perficiant, habitus, potentiæ & passionēs, græcè *ἔξεις, δυνάμεις, πάθη*. Ideoque alteram differentiam subjungit, scilicet *movere sensus*, quæ ut figuræ competit, ita & habitui: at Qualitatibus insensibilibus non competit. *Petrus Hispanus* autem *Crellius*, *H. Sinianus*, *Hunnæus*, & alij quàmplurimi *Aristotelis* definitionem retinent, vel paulò explicatiorem red-

dunt.

dunt Est autem *Aristotelis* definitio, Qualitas est, secundum quam quales nos dicimur: quam illi ita efferri debere putant: Qualitas est forma accidentalis, secundum quam res qualis esse dicitur, ut si verbi gratia quæro, qualis est homo, responderi potest, est bonus, fidelis, longæ staturæ, &c. Si verò illis obiicitur, quòd ignotum per æquè ignotum definiant, cum qualitatem per quale describant, respondent negativè, quia concretum sit notius quàm abstractum, & denominativum quam denominans. Dicunt autem denominatum & denominans, quia denominativa potissimum ad hoc prædicamentum pertinent, ideoque *Aristoteles* hoc prædicamentum de Quali & Qualitate inscripsit: Per Quale non subiectum primario, sed formam in subiecto seu cum subiecto denotans. Deinde quando dicitur, quòd etiam secundum accidentia in reliquis prædicamentis quales dicamur, dicunt concedendo quidem, nos quales inde dici seu denominari, sed non purè quales, siquidem quale dupliciter accipitur, primò generaliter pro omni accidentali, quod est extra essentiam subiecti & sic reliqua prædicamenta omnia Qualitates dici possunt. Secundò stricte & propriè pro eo, quod est purè saltem quale, & quod nullam aliam secus admittit quæstionem quàm purè qualem & sic in hoc prædicamento sumitur. Nam secundum currere res non simpliciter qualis, sed quanta dicitur; verum secundum frigiditatem res nullo modo quàm qualis dici propriè potest. *Nominales* ita definiunt, Qualitas est terminus univocus, incomplexus, significans formaliter & principaliter Qualitatem per modum Qualitatis. Dicitur *formaliter* ad excludendam (ut *Porieutinus* vult) similitudinem, quæ licet Qualitatem quandam significet, non tamen id fit formaliter, siquidem formaliter respectum importat. Deinde dicitur *per modum Qualitatis*, quo excluduntur termini reliquorum prædicamentorum, verbi gratia Substantiæ, Quantitatis, &c. qui termini in omni-

bus prædicamentis & res quoque omnes prædicamentales, *Nominalibus* qualitates quidem sunt, sed non significant *Qualitatem* per modum *Qualitatis*, sed per modum *Quantitatis* vel *substantiæ*, vel alterius habitudinis. Nos denique omissis pluribus definitionibus seu descriptionibus potius prædicamentum *Qualitatis* ita definimus, quòd sit series generum seu specierum naturaliter inter se ordinatarum, eorum, quæ affectionem denotant, qua subiectum per se indifferens ita determinatur, ut propriè, primò, per se & simpliciter quale inde dici possit. Dicimus *series generum & specierum, &c.* quia ut sæpè dictum est, prædicamenta nihil sunt aliud, quàm ordinatio quædam naturalis secundum *S V B* & *S V P R A* disposita generum & specierum. Dico *eorum* vel *earum rerum, quæ affectionem denotant*, quia *Qualitas* formam quandam (ut dictum est) accidentalem significat. Deinde forma hæc subiectum indifferens determinat, id est, quod capax est alicujus accidentis, quod non per se, sed per accidens habet, ita afficit atq; disponit, ut inde subiectum illud per se, primò &c. dici possit quale, per quæ vocabula *per se, &c.* excluduntur *Qualitates* transcendentes, item substantiales, item termini reliquorum prædicamentorum.

Secundò, de divisione & speciebus *Qualitatis* maxima est inter homines doctos disceptatio: Alij enim plures quàm quatuor, alij pauciores: alij quatuor tantum species hujus prædicamenti faciunt: alij species esse negant, sed modos saltem *Qualitatis* appellant. Horum sententias omnes breviter videbimus.

Primò, Qui plures quàm quatuor illas species usitatas, *habitudinem*, *potentiam*, *passibilem qualitatem* & *figuram* ponunt, non ejusdem quidem quoque sunt sententiæ. *Marsilius* enim *Ficinus* vir doctissimus quintam solummodo speciem illis adjungendam putat, quam non uno nomine vocat, sed pluribus circumscribit propter penuriam, ut inquit *Porreutinus*, vocabulorum,

bulorum, nimirum Qualitatem determinantem seu qualificantem, ut loquitur, ex alia qualitate immediate. Ut verò constet, quid per illas qualitates qualificantes immediate ex aliâ Qualitate velit, ita sese explicat: Quòd quidem multæ sint Qualitates, secundum quas revera quales dici possumus, sed sub nullâ dictarum quatuor specierum continentur, quia scilicet ex alijs compositæ sint, & nihilominus tamen immediate subjectum denominant; cum autem sub nulla harum specie contineantur, necesse est, quintam speciem subjungi, ut sufficiens sit divisio Qualitatum. Sententiam autem suam seu assumptionem inde probat, quia formosum, pulcrum, turpitudine, raucum, acutum, in voce scilicet, clarum, grave, intensum, remissum, &c. sunt ejusmodi vocabula, quæ ex aliâ Qualitate, vel ex aliquâ specie quatuor specierum Qualitatis conjunctæ & compositæ subjectum immediate denominant, quod inde constat, quia proprium quæsitivum Qualitatis aptè & immediate respondere potest: verbi gratiâ, qualis est Petrus? Responderi potest, pulcher, formosus, turpis, deformis: Item, qualis vox? responderi potest, rauca, acuta, clara, gravis, sic quale frigus? intensum, remissum. Verùm vocabula illa omnia sub nullâ quatuor specierum continentur. Non enim sub habitu, quia omnis habitus & dispositio disponunt subjectum suum, vel ad melius vel ad deterius operandum: Sed turpitudine, formositas, acutum, clarum, &c. non disponunt subjectum suum ad melius per se operandum, siquidem homo turpis vel deformis non operatur melius per se, quæ sunt opera humana, quàm pulcher. Ergo non sunt habitus. Adde quod habitus sint acquisite qualitates per crebras actiones: Sed deformitas, turpitudine, &c. mox à nativitate insunt & sunt quodammodo naturalia: Ergo non sunt habitus. Deinde non sunt in secundâ specie, quia omnes tales qualitates sunt innatæ & non acquisite; sed pulcritu-

do non

do non raro acquiritur vel amittitur, ex bono regimine vel medicamento aliquo, vel etiam aliquo morbo forma potest amitti. Tertiò nec sunt in tertiâ specie, quia in illâ specie saltem ponuntur qualitates, quæ sunt sensibilia certi tantum alicuius sensus, aliàs si sensibilia communia etiam in hac specie ponerentur, tunc figura seu forma, atque ita quarta species Qualitatis confunderetur cum tertiâ, vel frustra poneretur. Sed pulchritudo, deformitas sunt sensibilia communia, quia pluribus sensibus simul comprehenduntur visu scilicet, & tactu, ut *Avicenna* testatur: Ergo non sunt in tertiâ specie Qualitatis. Denique non pertinent ad quartam speciem Qualitatis, quia in illâ specie illa comprehenduntur, quæ rem immediatè ex Quantitate, vel continuâ vel discretâ qualificant, ut communis est sententia. Verùm formositas, pulchritudo, significant eiusmodi qualitates, quæ quidem res immediatè qualificant, sed tamen ex aliis qualitatibus & aliis quoque rebus mixtæ sunt: Sic enim pulchritudo vel formositas definitur, quod sit Qualitas accidentalis orta ex quibusdam Qualitatibus ad invicem unitis sub debitâ quantitate. Nam ex admistione albedinis cum rubedine sub debitâ quantitate, hoc est, rotunda cum longa decenter admixta, generatur formositas in homine. Sic claritas dominat vocem claram ex alia Qualitate, scilicet, ratione partium vocis, quæ benè ad invicem sunt proportionatæ, sic intensum & remissum vel plurius, vel pauciorum graduum concursus denotant. Ex his itaque concluditur, necesse esse dari quintam speciem Qualitatis, ad quam hæc vocabula revocentur, cum sub nulla dictarum quatuor specierum (ut ostensum est) locum habeant. Verùm alii non contenti quintâ specie, sextam adhuc adjiciunt, nimirum differentias, & vocant illam sextam speciem Qualitatem essentiali. Hanc verò suam sententiam probant primò ex *Aristotele* 5. *Metaph. cap. 14* ubi inter principales si-

gnificati-

gnificationes Qualitatis differentias seu essentielles Qualitates ponit. Deinde *Aug.stinus* quoque in prædicamento Qualitatis dicit, differentia autem videtur habere vim Qualitatis. Sic *Porphyrus*, ut supra citavimus, dicit, quod homo ab equo differat Qualitate. Item differentia definitur vulgò, quod prædicetur in quale quid. Porro illud formaliter est quale, quod ad proprium quæsitivum Qualitatis responderi potest: Sed rationale vel aliæ differentiæ aptè responderi possunt ad proprium quæsitivum Qualitatis; nam quando quæritur; qualis est homo? respondetur rectè, est rationalis; qualis est equus? est irrationalis. Denique ex definitione Qualitatis id constat, quæ est; Qualitas est secundum quam quales dicimur: Sed secundum rationale dicimur quales: Ergo rationale est qualitas dicenda. Cum autem neque ad quatuor usitatas, neque ad quintam speciem *Marsilius Ficinus* revocari possunt differentiæ, ut per se satis manifestum est, ideoque necesse est, ut sexta adhuc species Qualitatis addatur.

Visa hâc sententiâ quod scilicet sint plures quàm quatuor species Qualitatis, iam illorum sententiam contemplabimur, qui pauciores statuunt. Ibi verò primus sese offert *Fran.iscus Piccolomineus*, qui in suis gradibus moralibus duas saltem species Qualitatis constituit, scilicet, passionem seu passibilem Qualitatem & figuram seu formam. Habitum autem & Potentiam naturalem rejicit, ita ut Habitum ad Relationem pertinere affirmet, Potentiam naturalem verò vel ad substantiam, si fundamentum est substantiale, vel ad passibilem Qualitatem si fundamentum est accidens. Confirmat hanc sententiam pluribus argumentis: & primò quidem facit pro sententia illius illud, quod cuiuslibet generis duas saltem oporteat esse species, quæ ex prima & vera divisione principaliter oriantur: Ergo necesse est, cum hic sint quatuor, vel non esse primam & immediatam divisionem, vel cer-

tè aliqua membra superflua. Deinde habitum ad Relationem pertinere demonstrat ex 7. *Phys* Aristotelis contextu 17. ubi *Aristoteles* ostendit, motum non esse in prima specie Qualitatis, quia habitus sit relatio. Sic enim loquitur *Aristoteles*: manifestum autem est, quod alteratio non est in his, quæ fiunt, neque in habitibus, habitus enim virtutes aut vitia sunt: virtus autem omnis & viciū eorum, quæ ad aliquid sunt, id est, ad Relationem. Sic contextu 20. ejusdem libri etiam intellectivos habitus expressè Relationes seu ad aliquid vocat. In prædicamento porro Qualitatis etiam affirmat, se alibi habitum Relationem appellasse. Deinde verò subjungit, ut suam sententiam conciliet, habitum quidem, tanquam genus, esse Relationem, verum species habituum esse Qualitates. Verum hoc tamen nihil soluit, si exactius consideratur: nam genera & species sunt ejusdem naturæ: si ergo *Aristoteles* genus concedit relationem esse: Ergo necesse quoque est, ut fateatur species esse relationem. Potentias verò naturales vel ad substantiam vel ad passibilem Qualitatem pertinere, indè probat, quia potentia realiter non differt à suo fundamento, sed quæ realiter eadem sunt, ad idem genus pertinere necesse est. Sic enim, verbi gratiā, potentia intelligendi, volendi, vegetandi, sentiendi, &c. unum & idem sunt, cum ipsa anima & proinde in prædicamento substantiæ: quemadmodum quoq; est *Scoti* & *G. Arriminensis* sententia: nam si potentiæ animæ diversæ essent ab ipsa anima, tunc necesse esset, ut ab ipsa dependerent tanquam à causa aliqua: Sed tunc quæri posset, in quo genere causarum? non enim tanquam à causa materiali, neque formali, neque finali: nam anima nec materia, nec forma, nec finis est earum potentiarum: Neq; à causa efficiente, quia vel mediatè vel immediatè eas produceret anima: si immediatè; cur non omnes operationes immediatè produceret? si mediatè: Ergo datur processus in infinitum, quia scilicet si illas potentias

mediantibus alijs potentijs producit, tunc illas potentias rursus mediantibus alijs, & sic progressus fit in infinitum. Item potentia materiæ primæ est ipsa substantia materiæ primæ & in eodem prædicamento cum materia prima : nam si esset accidens, sequeretur, quod accidens aliquod reciperetur in materia ante formam substantialem, quod absurdum est, quia accidentia sequuntur formam vel totum compositum. Porro sic potentia urendi, frigefaciendi, &c ad passibilem Qualitatem revocatur, quia illa potentia realiter ab unctione vel frigefactione non differt, nisi tantum ut actus & potentia. Denique ipsa appellationis ratio omnino requirere videtur, ut potentia ad passibilem Qualitatem reducatur, nam sive passibiles Qualitates passionem inferant aut ex passione oriantur, nihilominus potentiæ vel impotentia naturales earum scilicet Qualitatum passibilium nomine appellari possunt, atque sic satis manifestum est, duas saltem species Qualitatum relinqui, passionem scilicet, seu passibilem Qualitatem, & figuram seu formam.

Deinde alia sententia est, quæ easdem quidem cum Piccolomineo statuit species, sed in eo tamen differt, quod habitum non rejiciat à Qualitate, neque potentias naturales, sed ad ipsam passibilem Qualitatem utrumque revocat, quæ sententia indè probatur : Primò quia passio & passibilis Qualitas est affectio quæ vel passionem infert, vel à passione producta est, ut manifeste *Aristoteles* in prædicamento Qualitatis affirmat, & *Franciscus Toletus* nec non & alij, qui caput illud explicant. Verum habitus & potentia naturalis ejusmodi sunt affectiones, quæ scilicet vel causæ sunt passionis, vel effectus passionis. Ad habitum quod attinet, illum effectum esse passionis, ex definitione habitus constat, quia definitur, quòd sit Qualitas orta ex crebris actionibus. Sed actiones necessario passio quædam comitatur : Ergo habitus ni-

hil aliud

hil aliud quam passio vel effectus passionis. Deinde *Aristoteles in Metaphysic.* ubi magis philosophicè de hoc prædicamento agit, non ex opinione vulgata expressè virtutes & vitia partes seu species *παθημάτων*, id est, passionum appellat. Ita enim inquit *lib. 5. cap. 14. Metaphysic.* Virtus autem & vitium partes quædam sunt passionum: significant enim differentias motus & operationis, quia ea, quæ moventur benè aut malè agunt aut patiuntur, Quod enim hoc pacto moveri aut agere potest, bonum est; quod illo atq; contrario modo, malū est. Hinc duo argumenta eliciunt. Primò cum *Aristoteles* virtutem & vitia differentias motuum vocat, illa ab iis motibus realiter non differunt. Ratio est, quia differentia non realiter differt ab eo, cuius est differentia. Alterum, benè aut malè pati aut operari non faciunt differre specie, ut nec magis nec minus speciem diversificat, verbi gratiā, actus currendi non differt specie ab actu benè currendi, ut inquit *Zabarella libro de facultatibus anime capite 3.* Cum autem *Aristoteles* hoc loco dicat, quòd virtus & vitium faciant benè vel malè pati: Ergo à passione realiter omninò differunt, & per consequens nec specie nec genere. Porro *Aristoteles 2. Ethic.* multis argumentis demonstrat affectus seu passionēs esse materiam virtutum. Inde sic argumentor: In quo genere continetur materia rei, in eodem quoque forma rei continetur. Sed affectus seu perturbationes, quæ sunt materiæ virtutum, sunt passionēs: Ergo & virtutes & vitia, quæ sunt tanquam formæ quædam. Item medium & postremum eiusdem esse generis necesse est: Sed virtus est medium inter duo extrema affectuum: Ergo necesse est, ut eiusdem generis sit cum ipsis perturbationibus, affectibus seu passionibus. Denique huc facit, quòd *Aristoteles* calorem & frigiditatem, quæ aliàs passionēs sunt & passibiles qualitates, etiam ad primam speciem Qualitatis, ad habitum & dispositionem referat; quòd fieri non posset, si genere differrent.

Potentiam autem naturalem ad passibilem qualita-
tem revocari posse, ita probatur : Cui competit defini-
tio, ei competit res ipsa definita : Sed potentia natu-
rali competit definitio passibilis qualitatis : Et vice
versa, definitio potentia competit passibili qualitati.
Assumptum probatur : quia passibilis qualitas definitur
à Zabarella, quod sit qualitas quædam tam naturalis
quàm adventitia, tam in rebus animatis quàm inani-
matis, quæ passionem vel inferat, vel ex ipsa genere-
tur : Sed potentia naturalis est ejusmodi qualitas, &
quidem naturalis tam in rebus animatis, quàm inani-
matis, quæ interdum passionem infert, interdum ut
subjectum pati possit, efficit. Sic potentia deinde de-
finitur, quod sit principium vel transmutandi aliud vel
patiendi ab alio : Sed passibilis qualitas est ejusmodi
principium, quod vel transmutare & agere in aliud
potest, vel pati ab alio. Deinde gravitas & levitas abs-
que dubio sunt passibiles qualitates, quia ex primis
qualitatibus oriuntur : Sed gravitas & levitas nihilo-
minus sunt potentia naturales & aptitudines, quibus
elementa ad propria loca feruntur ut *Jacob. Zabarel. in*
libris de motu gravium & levium & alibi sæpè testatur.
Ergo. Sic etiam durum & molle absque dubio ad qua-
litates passibiles pertinent : Sed *Aristoteles* in secundâ
quoque specie, scilicet potentia naturali, ea recenset :
Ergo. Obiectio : Quod si autem aliquis hoc loco di-
cat : Vnam rem, quemadmodum potest esse in diversis
prædicamentis, ita etiam esse posse in diversis generi-
bus ejusdem prædicamenti. Illud suprà problemate
primo rejecimus. Nam sicut res quælibet unam tan-
tùm formam ; sic etiam quælibet res in uno tan-
tùm prædicamento est, & in uno genere. Omnes enim
res per suum formale vel per suam rationem forma-
lem in genere & prædicamento continentur. Deinde
& albedo, dulcedo & reliqua considerari possunt, vel
ut potentia habent ejusmodi passionem inferendi, vel
ut actu inferunt : Sed actus & potentia non differunt

genere: Ergo. Explicatur autem à *Fonseca lib. 5. Metaph. cap. 28. quest. 4.* à *Paulo Soncinato in Epitome Iohan. Capreoli lib. 1. distinct. 3. quest. 4.* Breviter: Potentia naturalis nihil aliud est, quàm qualitas, quæ passionem aut inferre aut recipere eandem potest: Ergo genere inter sese differre nullâ ratione possunt. Concludit ergo hæc sententia, duas esse species qualitatis, passibilem qualitatem & figuram, ita tamen, ut qualitas passibilis definiatur, quòd sit affectio quædam, quæ vel ex passione resultat, vel passionem alicui infert. Quæ à passione oritur duplex est, vel difficulter mobilis, & est habitus, vel facilè mobilis, & est dispositio. Quæ autem passionem infert, illa aut sensibus exterioribus passionem infert, & est qualitas vel prima vel secunda: Vel infert affectionem quandam animæ, & est affectus, lætitia, tristitia, &c. vel deniq; toti subjecto, idq; si habile ad aliquid constituit, potentia naturalis vocatur, si inhabile, tunc impotentia naturalis exurgit. Huic quartæ opinioni etiam hæc quinta subjicienda videtur, quæ statuit, illa tria posteriora membra sub primo contineri, & potentiam naturalem, passibilem qualitatem & figuram, ad habitum & dispositionem referri: siquidem illæ sunt qualitates, quæ benè aut malè subjectum afficiunt: Sed benè & malè subjectum afficere est definitio habitus aut dispositionis. Cui verò definitio competit, eidem & definitum competit. Deinde tertium & quartum divisionis membrum etiam sub secundo contineri inde probatur: quia calor & frigus, durities & molities ac reliquæ qualitates passibiles, sunt ejusmodi affectiones, quibus substantiæ aut agunt aut resistunt. Figura etiam, quatenus dividi vel non dividi potest, potentia naturalis vel impotentia vocari potest. Porro quartum membrum sub tertio etiam comprehenditur. Nam passionem sensui tactus inferre per se notum est. Cum autem hoc ita sit, unum erit genus subalternum constituendum, quod fortassis generali nomine Dispositio vocari potest, & sub se deinde habi-

tum & dispositionem specialiter sic appellatam continet, quo deinde omnia reliqua membra revocentur.

Sextò, vera & communis est sententia quatuor esse species, nec plures nec pauciores constituendas, quarum singulæ duplici nomine appellantur (de quibus tamen an illæ scilicet binæ appellationes specie differant, deinde videbimus.) Prima dicitur habitus & dispositio: Altera potentia naturalis & impotentia. Tertia passio & passibilis qualitas: Quarta forma & figura. Esse verò hanc justam divisionem multis modis probant autores gravissimi. *Simplicius* enim ita probationem instituit: Qualitates se habent in duplici differentia; quædam enim sunt adventitiæ & acquisitæ, & istæ faciunt primam speciem; quædam sunt naturales & dicunt vel potentiam vel actum: Si potentiam, tunc constituunt secundam speciem: Si actum, tunc vel in profundo subjecti, & constituunt tertiam speciem: vel in superficie subjecti, & constituunt quartam speciem. *Ammonius* verò alia methodo hunc quaternarium numerum probat, quæ quidem prolixior est, & apud *Toletum* c. 8. de prædicam. videri potest. Porro *Thomas Aquinas* prima 2. quæst. 42. eundem numerum ita probat: Qualitas est modus quidam accidentarius substantiæ; aut igitur comparatur cum naturâ subjecti, aut cum ejus actione & passione, aut cum ejusdem quantitate: Si cum natura subjecti comparatur, nempe quatenus illi est consentanea aut dissentanea, conficit primam speciem, quæ habitus & dispositionis nominibus significatur: Habitus quidem, si difficilè dimoveatur; dispositio si facilè. Si verò cum ejus actione aut passione comparatur, tunc consideratur vel ut est principium actionis & passionis, vel ut est terminus earundem: Si principium; tunc constituit secundam speciem, quæ potentia dicitur, si sit principium facilè agendi aut resistendi; Impotentia si difficile. Si verò ut terminus consideratur, hoc est, si motu aliquo acquiratur in quo propriè actio & passio

cernuntur, tertiam conficit speciem, quæ patibilis vocatur, si diu permaneat: Passio vero si brevi transeat. Denique si comparatur cum quantitate substantiæ, efficit quartam speciem, quæ figuræ nomine appellatur, si mathematice spectetur, id est, nullâ habitâ ratio sensibilis: Formæ autem, si physicè, nempe quater cohæret in materia sensibili & materiali. Postremo *Petrus Fonseca* hunc etiam modum recenset. Qualitas aut est in sola superficie substantiæ; aut interiorius. Si interiorius, aut est sensibus subjecta, aut minimè. Si subjecta sensibus, est passibilis qualitas, aut Passio vocatur; si non est subjecta sensibus, aut est natura insita, aut acquisita; Si insita à natura, est naturalis potentia aut impotentia: Si acquisita, habitus aut dispositio.

Septima & postrema opinio est *Jobannis Scoti* & qui eum insequitur *Petri Tartareti*. Illi enim omnino negant, illa quatuor membra species esse appellanda, sed modos saltem dici debere contendunt. quia omnia aut plura certè membra prædicari possunt de una & eadem qualitate secundum essentiam ut de eadem figura dici potest, quòd sit habitus, si tenacius inhæreat, dispositio si facilè abjiciatur, potentia si ad dividendum apta, impotentia si inepta: Sic passibilis qualitas quatenus passionem sensui infert. Deinde *Aristoteles* in initio cap. de qualitat. qualitatem multis modis, non autem speciebus dici affirmat, & recensitis illis modis seu membris, subjungit alium fortassis modum inveniri posse: Sed ferè omnes, qui maximè dici solent, eos esse, quos nominaverat. Modus autem & species differunt, quòd species addat differentiam essentialem supra illud, cujus est species, modus autem saltem differentiam accidentalem.

Hæ sunt septem celebriores opiniones de divisione qualitatis, de quibus si judicium in tanta opinionum diversitate ferendum est, hæc sit conclusio. Secundum opinionem vulgatam receptam & usita-

tam quatuor species esse constituendas, & retinendas, tum propter alias causas, tum propter illam, quod omnes autores ferè hunc ordinem observent, & in omnibus suis scriptis allegent, quod si ille immutandus esset, magnam confusionem lectori pareret. Si verò non de opinione aliorum loquimur aut de vulgata consuetudine, sed potius ad veritatem philosophamur, duæ species seu duo genera sub alterna statui debere videntur, & quidem ita, ut in quarta opinione seu secundâ opinione ordinis secundi satis proxime à nobis demonstratum est, & videtur sanè illa sententia cum doctrinâ *Aristotelicâ* tum in *Ethicis*, tum in *Metaphysicis*, tum alibi traditâ, maximè consentire, ut illi patebit, qui scripta *Aristotelis* diligenter evolvat. Ad alias autem opinionum sententiâs quod attinet, facilè illæ refutari possunt, & primò quidem quod ad *Marsilium Ficinum* attinet, generali solutione respondemus, illa nomina omnia ad prædicamentum nullum pertinere, neque aliquam speciem alicujus prædicamenti constituere. Nam pulcritudo, deformitas, raucedo, intensio, remissio, non sunt Entia per se una, sed saltem per aggregationem. Nam pulcrum vel pulcritudo ex coloris & quantitatis attemperatione constat: Color autem & quantitas toto genere differunt: Ergo impossibile est, ut illud, quocumque inde conficitur, unum per se dici possit. Satis ergo inde patet, cum non sint Entia una per se, in nullo esse prædicamento. Huc si probationes auctoris *Ficini* adjiciantur, si nihil aliud probant: tamen aliquo modo demonstrant illa vocabula in nullâ specie Qualitatis locum habere, cum autem non demonstrent peculiarem speciem constitui debere, neq; id fieri possit propter nostram rationem adductam: Ergo omnino à prædicamento Qualitatis removenda erit. Ad alteram deinde opinionem, quæ differentiam quoq; facit speciem Qualitatis, responderi potest. Nam differentia licet in Quali dici possit, non tamen acciden-

talis sed substantialis qualitas est, atque saltem nomine Qualitatis interdum à Philosophis vocatur, quòd scilicet suum subiectum, quod indifferenter sese aliàs haberet, ad certam speciem determinat, non quidem ut Qualitas propriè sic dicta, sed saltem per metaphoram seu quandam similitudinem, quod etiam apparet ex ipso *Augustino*, quem secunda sententia pro se citat, qui non dicit differentiam esse Qualitatem, sed habere vim quandam Qualitatis. Porro definitur etiam differentia, quod prædicetur in quale, sed non simpliciter in quale, verùm in quale quid, vel quale essentialle. Quod cum ita sit, quilibet jam facilè videt, tum differentiam non esse speciem Qualitatis, tum etiam quid ad argumenta contraria sit respondendum. Ad tertiam opinionem autem quæ est *Francisci Piccolomini*, quod attinet, eam eatenus admitterem, quatenus duas species Qualitatis statuit, passibilem scilicet Qualitatem & figuram: quatenus verò habitum & potentiam naturalem rejicit ab hoc prædicamento, non ita planè approbo. Nam ad argumenta illius, quibus habitus ad relationem refert, variè responderi potest. Cum *Benedicto Pererio* enim dicere possumus, habitum dupliciter considerari 1. Vt est Qualitas perficiens animum eumq; aptum & promptum reddens ad operandum, & sic est Ens absolutum, & in prædicamento Qualitatis. Deinde vero habitus consideratur, quatenus cum suo objecto, circa quod versatur, confertur, & sic est respectivum seu relativum quid, & proinde in prædicamento Relationis. Verùm cum tamen hæc distinctio videatur admittere & efficere, ut habitus, tanquam unum vocabulum, sit in duobus prædicamentis tum etiam sit accidētarium scilicet perficere animum: Formale autem & essentialle, suum respicere objectum: Quare omninò ad Relationem solummodò ex mea sententia referendus esset habitus. Melius ergo responderi potest, habitum & dispositionem ex vi tum nominis tum naturæ relationem significare; sed ex usu

Philosophorum, ut *Petrus Fonseca* testatur (qui regulæ quandam vim habet) pro Ente absoluto accipitur, cui relatio conjuncta est: rem enim oportet prius esse, antequam conferatur; & sic habitum etiam absolute considerari antequam relatè consideretur. Nihilominus tamen cum habitus & dispositio dicant qualitates benè vel malè afficientes subiectum, id non in sensu formali sed causali accipiendum est. Formale enim habitus est ipse respectus ad suum objectum, circa quod versatur: Causale verò ipsius seu effectus est disponere vel qualificare, ut loquuntur, ipsum subiectum, ut benè vel malè affectum sit. Ex his ad *Aristotelis* loca omnia respondere possumus, si scilicet formaliter habitus consideratur, tunc omninò est relativum quid, & in prædicamento Relationis. Quatenus verò ipsius causalis ratio & effectus consideratur, tunc esse quidem qualitatem, sed potius ex usu Philosophorum quàm ex rei veritate. Cum enim plures habeamus res quàm vocabula: Itaq; Philosophi sæpè coguntur plures res iisdem vocabulis vocare. Ad alterum membrum ipsius opinionis, ubi scilicet potentiam naturalem ex hoc prædicamento rejicit, respondeo, me illud partim admittere, partim non admittere: Non admitto: quatenus potentia naturales, quarum subiectum vel fundamentum substantia est, ad substantia quoq; prædicamentum rejiciuntur. Nam quamvis quidem multorum ea sit sententia, *Scoti scilicet, Piccolomini, Joan. Delpb* & aliorum, qui à *Paulo Soncinate in Epit. Capreol.* recensentur: probabiliter tamen magis vera est sententia, potentias & suum subiectum realiter inter sese differre, & in diversis prædicamentis constitui, quemadmodum de hac re ponit *Jacob Zabarel in lib. de facultat. animæ.* Vbi quoque cap. 5. illa argumenta, quæ pro *Franc Piccolomini* sententia adducebantur ab eodem *Zabarella* solvuntur. Admitto autem illius sententiam, ubi probat potentias naturales, quarum fundamenta acciden-

tia sunt, ad qualitatem sensibilem pertinent. Ad quintam opinionem nihil quidem dicere habeo, nisi fortassis, quod aliquanto manifestius sit explicandum. Si ergo iste ordo assignatus non placet: sic fortassis melius distribui posset: Qualitas aut est intrinseca aut extrinseca, Intrinseca ut dispositio generaliter sumpta, quæ est duplex, alia naturalis, alia accidentalis. Naturalis reddens subjectum aptum ut est potentia naturalis, vel ineptum, ut est impotentia naturalis. Accidentaliter verò quæ immutat sensum exteriorem, ut est passibilis qualitas, vel interiorem, ut est ex sua natura difficile mobilis & dicitur habitus, vel facile mobilis & dicitur dispositio specialiter sic appellata. Extrinseca denique qualitas est figura vel forma. Ad quintam opinionem quod attinet, respondeo primum quando affirmat, quod potentia naturales & passibiles qualitates sint ejusmodi qualitates, quæ benè vel malè afficiunt subjectum, ac proinde habitus; dico si illa vocabula benè & malè generaliter vel transcendenter sumuntur, verum quidem esse, potentias & passibiles Qualitates benè vel malè afficere subjectum: Si verò strictè sumuntur & propriè, ut per malè & benè, honestum vel in honestum, vel politicè seu Ethicè benè & malè intelligimus, tum minimè concedi illud potest. Nam *Aristoteles* negat ex potentiâ naturali & impotentia aliquem bonum vel malum dici, Ethicè scilicet, non autem Metaphysicè. Deinde ad alia breviter respondeo, cum varij respectus super unam & eandem rem fundari possint, fieri quidem posse, ut res illa videatur ad varias species pertinere, videatur tamen potius quàm sit, sicut antea dixi, propter rationem enim formalem, quæ cujusque rei est una tantum, constituitur species. Et sic mollities, verbi gratiâ, licet possit considerari accidentaliter, ut scilicet habeat impotentiam resistendi: Item potentiam facile superandi, videtur quidem ad plures species revocari posse: Verum si mollitiem formaliter considero,

ad solam passibilem qualitatem pertinet. Si ad plures vel species vel prædicamenta referri dicitur, necesse est, ut sit æquivocum, & per distinctionem æquivocatorum in pluribus deinde prædicamentis vel pluribus speciebus eiusdem prædicamenti locum habeat. Ad quod etiam sextæ opinionis postrema probatio si additur, illa satis docet unam & eandem Qualitatem ad plures species Qualitatis referri non posse. Ad sextam opinionem ex iam dictis quid respondendum sit facile constat: Nimirum, ea magis ex recepta consuetudine hoc ordine recenseri, quàm ex rei veritate quatuor species tanquam primâ quâdam divisione dividi. Probationes, quæ adduntur, probabiles sunt, & ut ipsi autores fatentur, non ex veris differentiis & essentialibus formis sumuntur, sed eiusmodi sunt, quæ locum illarum tenent, quod est fateri, probationem huius divisionis non formam esse demonstrationum. Postremo ad *Scoti* argumenta respondeo. I. Si figura formaliter consideratur, tunc impossibile est, ut reliquæ species de illa prædicentur & si illud fit, accidit tamen hoc diverso quodam respectu & accidentario. Ad alterum: Vbi autoritatem *Aristotelis* adfert, qui in prædicamento qualitatis modos vocat, auctoritatem eiusdem *Aristotelis* in eodem loco adducimus, ubi & species & genera illa quatuor membra divisionis vocat.

Tertiò circa hoc prædicamentum quæritur, cum *Aristoteles* in enumerandis speciebus qualitatis semper duobus nominibus utatur scilicet, habitus & dispositio; potentia naturalis & impotentia; Passio & passibilis qualitas; forma & figura, quæritur, inquam an appellationes binæ duas species diversas denotent, an verò unam saltem speciem, atq; ita numero solummodo differant. Diversæ hæc de re tres sunt sententiæ. Alii enim putant, solum habitum & dispositionem specie differre, reliquas autem binas appellationes numero saltem differre, seu accidente. Cuius opinionis est *Franciscus Toletus* & *Petrus Fonseca*. Alij verò existi-

mant solam potentiam naturalem & impotentiam specie differre. Reliquorum autem membrorum appellationes binas numero saltem. Cuius opinionis sunt *D. Colonienses*. Alii denique ut *Jacob Zabarella Crellius* & alii quam plurimi statuunt, omnes appellationes illas saltem numero & accidente differre, nullas autem specie.

Argumenta pro prima opinione illa esse possunt. Primò. Ex auctoritate *Thom. Aquin.* qui affirmat habitus, qui ex sua natura sunt difficile mobiles, dispositiones, quæ ex suâ naturâ sunt facile mobiles, specie differre. Secundò. Nulla species ex sua natura contrarias & oppositas sibi vendicat proprietas: Sed naturâ esse facile vel difficile mobile sunt contrariæ proprietates: Ergo una eademq; species illa sibi vindicare nequit: Sed habitus & dispositio ita sese habent, ut dispositio ex suâ naturâ facile sit mobilis, habitus autem difficile: Ergo necesse est ut specie hæc duo differant. Tertiò: Vbi sunt causæ specie differentes, ibi quoque effectus specie differunt: Sed in habitu & dispositione sunt causæ specie differentes: Ergo quoque habitus & dispositio tanquam effectus differunt specie. Probaturn assumptum, quia causæ propriæ habitus per se & ex sua natura sunt difficile patientes: Dispositionis autem facile. Quartò: *Caietanus* hanc sententiam duobus argumentis probat. Vno, quia *Aristoteles* in afferendis habituum & dispositionum exemplis nullam Qualitatem numeravit inter habitus, nisi quæ habent causas per se difficilis expulsiōis ex subiecto: Nullam inter dispositiones, nisi quæ per se & facile abjiciatur. Altero: *Aristoteles* eodem loco perspicuè ait, scientiam esse habitū, etiam si quis ea mediocriter sit instructus, sed illud dicere non auderet, si non imperfectam scientiam habitum non esse credidisset. Quinto: potentiam autem naturalem & impotentiam specie non differre, inde probatur, quia potentia naturalis dicitur, quâ facile

quæque

quæque res agit aut resistit: impotentia dicitur quæ difficile res agit & resistit: Sed facile & difficile resistere vel agere specie non differunt, sed circa eandem speciem versantur, sicut verbi gratiâ, facile aut difficile audire in pueris & senibus, non specie sed accidente saltem differunt. Sextò: Sic passio & passibilis qualitas saltem etiam ut diuturnum & brevi transiens differunt, quod est, passionem & passibiles qualitates saltem accidente differre. Septimò. Deniq; forma & figura sunt qualitas, quæ resultat ex terminatione magnitudinis, eaq; si consideratur mathematicè, dicitur figura, si physicè, forma appellatur.

Pro opinione secundâ illa argumenta producuntur: Et primò quidem habitum à dispositione saltem numero seu accidente differre ex auctoritate *Boëtij*, *Ammonij*, *Alberti Magni*, *Ægidij Rom.* &c. probatur, qui affirmant habitum & dispositionem saltem accidente perfecti & imperfecti differre, quemadmodum scilicet, vir à puero differt. Deinde *Aristoteles* ipse expressè habitum & dispositionem unam speciem in Qualitatis prædicamento vocat. Tertiò *Aristoteles* in eo saltem differentiam habitus & dispositionis constituit, quòd habitus sit diuturnior & difficilior mobilis quam dispositio: Ergo secundum magis & minus saltem, non autem secundum speciem differunt. Eodem argumento & de reliquis, exceptâ potentiâ naturali & impotentia, utuntur. Potentiam autem naturalem, & impotentiam specie differre, inde probant. 1. Quia *Aristoteles* dum enumerat alteram speciem particulâ disjunctivâ utitur & omninò non copulativa, tum 2. Genus vocat hoc membrum, cum reliqua species saltem appellat. Ergo eo ipso indicare voluit, specie hæc duo inter sese differre. Tertia deniq; opinio argumentis partim ex prioribus, partim ex posterioribus uti potest.

Verum ad hanc rem quod attinet, duplici distinctione videtur respondendum. 1. concedendo aliqua
membra,

membra, quæ binis appellationibus nominantur, specie differre, aliqua verò minimè. Hanc distinctionem modo distinguo, & dico habitum & dispositionem dupliciter sese habere, aliqui enim habitus & dispositiones ex sua natura hanc proprietatem, & has causas proprias habent, ut sint difficile vel facile mobiles. Alij verò non ex sua natura, sed ex accidente hoc habent, ut vel facile vel difficile sint mobiles. Prioribus habitus & dispositiones specie differunt: Posteriores autem saltem accidente. Hanc rem dilucidè explicat *Thomas Aquinas prima secundæ questione 49. articulo 2.* Vbi inquit, aliquos esse habitus, qui non differunt, nisi numero à dispositione, ut calor qui facile mobilis est, & calor, qui fortiter radicans est in subiecto. Et aliquando dispositiones ex nimia radicatione in subiecto fiunt habitus. At aliæ qualitates ex suâ naturâ sunt dispositiones, quæ natura sua sunt facile mobiles, ut febris quotidiana ex suâ naturâ dispositio est, & non potest fieri habitus. Aliæ sunt habitus ex natura sua, scilicet, quæ ex sua natura sunt difficile mobiles ut habitus virtutum, habitus scientiæ. Et in his clarum est habitum & dispositionem specie differre. His distinctionibus præmissis jam facile apparet, quid de hac re sentiamus. Prioris enim opinionis quatuor priora argumenta, de aliquibus habitibus & dispositionibus, sed non de omnibus, admittimus. Neque aliud argumenta illa evincunt. Siquidem illi saltem habitus & dispositiones specie differunt, quæ ex sua natura facile vel difficile mobiles sunt, quod argumenta illa etiam urgent. Posteriora verò tria argumenta omninò admittimus. Ad secundam opinionem similiter per illam distinctionem respondeo, & illius priora tria argumenta concedo, quatenus de aliquibus habitibus loquuntur, qui scilicet per accidens hoc habent, ut facile vel difficile sint mobiles. Ad duo autem posteriora quod attinet, quæ pro potentia naturali & impotentia adducta sunt, non magni sunt mo-

menti. Nam licet *Aristoteles* disjunctivâ particulâ ibi utatur, non tamen sequitur, quod specie illa differant. Usitatum enim hoc est *Aristoteli*, ut particulis illis copulativis & disjunctivis promiscuè interdum & sine discrimine utatur. Sic etiam, quod *Aristoteles* id membrum genus vocat, nihil probat. Nam & formam & figuram *Aristoteles* hîc genus vocat, & tamen auctores ipsi huius opinionis non concedunt formam & figuram specie differre. Quare manet potentiam naturalem & impotentiam accidente saltem differre. Sic ad tertiæ opinionis argumenta cum iisdem utatur, quibus relique opiniones, iisdem etiam solutionibus est respondendum.

Quartò. Latè quidem à *Philippo Melancthone* species singulæ Qualitatis declarantur, ita ut non opus sit pluribus velle immorari, præsertim cum rerum illarum, quæ hoc prædicamento pertractantur, eoq; continentur, sit prolixitas immensa & potius in scientiis propriis, quàm in Logicis accuratius pertractanda. Ut tamen cognoscatur quæ vocabula in hoc prædicamento locum habeant, breviter species seu membra quatuor, ut ab *Aristotele* recensentur, explicabimus.

Habitus propriè definitur, quod sit qualitas difficulter mobilis. Definitur quidem etiam, quod sit qualitas ex crebris actionibus comparata. Verùm illa definitio est angustior suo definitio, quia non omnibus habitibus competit. Sunt enim aliqui habitus congeniti vel connaturales: Item aliqui concreati, aliqui infusi, qui omnes ex crebris actionibus non comparantur quare minimè saltem parti habituum hæc definitio competit. Adde quod accidentalis saltem sit ratio habituum, ex crebris actionibus comparari: formalis autem & essentialis ratio in eo consistit, ut difficulter moveatur ex suo subiecto qualitas dum sit. De divisione habitus illud notandum, *Franciscum Piccolomineum* cum aliis non consentire, qui habitum in intellectus & voluntatis seu in intellectualem & mo-

ralem

ralem dividunt. Negat autem *Piccolomineus* illum habitum locum habere posse in intellectu. Nam omnis habitus fit cum mutatione aliqua, verum anima, cuius potentiae sunt intellectus & voluntas, est planè ἀπαθὴς & impassibilis: Ergo nulli habitus in ipsa tanquam in subiecto esse possunt. Tantum illa pars animae, quæ reluctatur rationi, opus habet habitu, quo rationi obtemperare assuefiat. Sed voluntas rationi non simpliciter repugnat, verum appetitus sensuum rebellionem quandam perpetuam adversus rectam rationem exercent: Ergo appetitus sensuum indiget eiusmodi habitu, quo assuefiat rectæ rationi obtemperare. Sunt enim triplices in homine potentiae, aliae merè naturales, ut intellectus & voluntas secundum alios, aliae merè irrationales ut vegetativa, quam habemus cum brutis communem, alia denique medio modo sese habet, & actu quidem non semper rationi obtemperat, habet tamen vim, secundum quam assuefieri potest, ut obtemperare discat rationi, Et est sensus seu appetitus sensuum, qui est duplex, irascibilis scilicet, in quo est fortitudo, misericordia, &c. Vel concupiscibilis, in quo est temperantia, castitas, &c. Quare quem alii vocant habitum intellectus, hunc *Piccolomineus* vocat habitum phantasiae, & quem alii habitum voluntatis appellant, ille habitum appetitus sensuum nominat. Nam phantasia est subiectum scientiarum, artium, &c. Intellectus est tantum causa directrix & gubernatrix tum conceptuum tum habituum phantasiae. Sic appetitus sensuum subiectum virtutum. Voluntas vero similiter tanquam causa directrix & gubernatrix sese habet. De qua re latius tum apud *Piccolomineum*, tum alios Ethicos videatur. Dispositio autem dupliciter sumitur, generaliter & sic denotat omne id, quod subiectum qualificat, disponit vel ad benè vel ad malè vel ad simpliciter operandum. Deinde strictè sumitur pro illa qualitate, quæ facilè est mobilis, sive id fiat ex na-

tura five non, & sic differentia inter habitum & dispositionem facile apparet. Nam differunt inter sese ut facile & difficulter mobile. Sic v. g. grammatica est habitus, si ita radices in alicuius animo egerit, ut difficile inde evellatur, dispositio est eadem grammatica, ubi quis non admodum perfecte eam addidicit. Breviter omnis qualitas, quæ benè vel malè suum subiectum ad eadem disponit, & vel difficile vel facile mobilis est, ad hanc speciem pertinet, five sint illæ qualitates congenitæ & connaturales, ut sanitas, ægrotudo, pulcritudo, &c. quæ quidem cum sint Entia per aggregationem una, non directè, sed tamen reductivè in hac sunt specie. Sic etiam imago Dei in homine seu iustitia Originalis, quæ in vera iustitia, sanctitate, & libertate, ut Apostolus Paulus eam describit, constituta fuit, est in hac specie, & habitus connaturalis. Sive sint qualitates concreatæ; ut virtutes in angelis, castitas, sanctitas, &c. Vel infusæ, ut sunt fides, sanctitas, gratia, regeneratio, quæ fit per sacramenta & auditum verbi divini: Sive deniq; acquisitæ & comparatæ illæ sint qualitates, ut vitia, virtutes, error, macula peccati, quæ post peccatum perpetratum remanet, & dispositiones acquisitæ, nec non alia, quæ deinceps ex tabula prædicamenti latius cognoscentur. Deinde potentia naturalis est qualitas, quâ subiectum facile agere aut resistere potest. Impotentia qua difficile. *Toletus* quatuor gradus harum potentiarum & impotentiarum, recenset. 1. Est naturalis promptitudo ad aliquid agendum, quemadmodum, verbi gratiâ, alii naturâ sunt prompti ad currendum, alii ad saltandum, luctandum, ratiocinandum, &c. 2. Quâ subiectum fortiter resistit rebus diversis & contrariis, verbi gratiâ, salubritas, quæ est eiusmodi potentia, quæ rebus noxiis fortiter resistit, & non facile aliquid ei incommodo est. 3. Secundum quam difficulter aliquid ago, ut est hebetudo ingenii, visus, auditus. 4. Quâ aliquid facile suscipit, id, quod sibi adversatur, & in sui destructionem

tendit, sicut verbi gratiâ, insalubritas est, quæ est eiusmodi impotentia, quâ quis faciliè res noxias admittat, ut sunt valetudinarii, quibus omnia ferè nocent, quæ usurpant. Priores duas species *Aristoteles* potentias, posteriores impotentias vocat, quia licet sint quædam etiam potentie illæ duæ posteriores, tamen cum sint potentie, ad non actum potius, quàm ad actum perficiendum, rectè impotentie dicuntur, non quidem, ut sint privationes vel negationes potentiarum, sed Qualitates positivæ contrariæ potentie. Quod tamen non ab omnibus omninò videtur concedi, qui impotentiam privationem potentie, & non contrariam positivam qualitatem existimant. Verùm videtur tamen etiam *Fonseca Toleti* sententiæ adstipulari, quæ potentiam dicit esse affectionem, quâ subiectum faciliè agit vel resistit: impotentiam, qua difficile agere vel resistere potest. Improbatur quoque item *Fonseca* multorum opinionem, qui potentiam & impotentiam unum & eundem actum esse volunt, verbi gratiâ, quod potentia videndi sit impotentia audiendi, Potentia tangendi, sit impotentia gustandi &c. Nam potentia ad actum unius speciei non est impotentia ad actum alterius speciei, sed potius negatio quædam & μή οὐτος μή οὐν, sive pro potentia, qua agere possumus aut non agere eundem actum, aut pro pura impotentia sumitur. Nam per potentiam videndi omninò negativè, & non saltem privativè audire non possumus. Quamvis tamen interim illud concedendum sit, omnem potentiam esse quandam impotentiam ad eundem actum; & omnis impotentia quandam simul potentiam videtur includere: sic verbi gratia, potentia audiendi est impotentia non audiendi & impotentia videndi est potentia ad non videndum. Quod propterea videtur contingere, quia privatio aliquid simul actus includit, & non est merè negativum quid: Quare etiam μή οὐ-

Τὸς δὲ nominatur græcis, quemadmodum negationes
 μὴ οὐτ' & μὴ οὐτ' α, propterea, quod omnino nullam
 activitatem includunt. Hoc autem si conceditur, tunc
Toleti sententia, quod scilicet impotentia sit positiva
 quædam qualitas, partim concedi, partim non concedi
 potest. Non potest concedi, quatenus impotentia ut
 privatio quædam & sic principaliter ut non Ens con-
 sideratur. Concedi potest, si minus principaliter im-
 potentia natura consideratur, quatenus aliqua saltem
 activitas in privatione includitur.

Porro passio & passibilis Qualitas ita definiun-
 tur: Passio, ut hoc loco ponitur (nam aliàs est vocabu-
 lum polysemon, & vel effectum vel motum ab agente
 productum significat; Item peculiare prædicamen-
 tum constituit &c.) est Qualitas brevitransiens, quæ
 ex acceptione actionis, sive illa subjecto conveniens
 sit, sive disconveniens; oritur: verbi gratiâ, rubedo,
 quæ ex verecundia accidit, vel ex cursu, labore, motu,
 &c. Item pallor ex timore, metu, ira &c. Passibilis
 Qualitas autem est ejusmodi affectio, vel quæ passio-
 nem sensibus infert, vel quæ à passione orta est, & du-
 rabilior ac constantior est, quàm passio jam definita;
 sic verbi gratiâ, dulcedo, amaritudo, calor, frigus, sunt
 passibiles qualitates, quæ sensibus aliquam passionem
 inferunt, nam sensus, dum objectum suum percipit pa-
 ti ab eo dicitur, sic color ut est, verbi gratiâ, pallor ex
 diuturno morbo acquisitus; item rubedo naturaliter
 insita, quæ ex passione oriuntur, Qualitates sunt, nec
 tam citò ex suo subjecto evanescent. Ad hanc tertiam
 speciem revocantur affectus, ut sunt tristitia, gau-
 dium, læticia, amor, odium, ira, &c. Item σοφ' α' na-
 turales, quas tamen *Philippus Melancthon* etiam ad se-
 cundam speciem refert. Observandum autem est, hanc
 speciem non de potentiâ, sed de actu intelligendam es-
 se; calor enim non dicitur passibilis Qualitas, quòd
 potest passionem aliquam inferre, sed quòd actu jam
 inferat sensibus.

Postremò forma circumstans & figura nihil aliud est quàm species cuiusque rei externa; & nominatur forma, si physicè consideratur; figura, si mathematicè. Est autem illa species duplex: alia naturalis, ut sunt species corporum naturalium, à natura sic communicatæ, verbi gratiâ, rectitudo hominis, proceritas, longitudo, latitudo omnium rerum in natura. Deinde alia ejusmodi species est artificialis, quæ ab externo principio, artificiali nimirum introducitur, ut sunt formæ & species rerum omnium artefactorum, verbi gratiâ, mensa, liber, tunica, domus, contubernium, templum, curia, quæ arte facta, licet à quibusdam ad prædicamentum substantiæ etiam referantur, minus justè illud tamen fit, de quo videatur *H. inianus Apologia lib. cap. 10. Item Fonseca lib. 3. Metaphys. cap. 7.*

Quintò etsi de pluribus hic disputare possemus; tamen ne justò longiores simus, de duabus saltem adhuc quæstionibus agemus: Et prima quidem quæstio est: an formæ rerum inanimatarum ad hoc prædicamentum referendæ sint, verbi gratiâ, an forma auri & argenti, arborum, stirpium, &c. in hoc prædicamento Qualitatis sint. Non desunt Philosophi, qui hoc affirmant, ut sunt, *Didyæus, Chymici quidam*, & alij etiam, qui dicunt materiam solam dare esse substantiale rebus inanimatis, formas autem non esse substantiale simpliciter, sed tantum tale esse dare, ex auctoritate *Hippocratis* dicunt, ignem nil aliud esse quàm materiam primam & summam caliditatem, sic aurum esse materiam, & pro forma habere collectionem omnium accidentium, ut talis flavedo, talis durties, talis gravitas, &c. addunt rationem: Si formæ plantarum & reliquorum inanimatarum essent substantiæ, tunc possent esse incolumes, & certè remanerent post compositi interitum. Nam substantia non potest in nihilum redigi. Quicquid enim interit, in aliud interit: Quemadmodum ex nihilo nihil fit, sed ex aliquo. Item, Si forma plantæ est substantia, vel erit cor-

pus vel spiritus: Sed nullum horum: Non corpus, quia forma non potest esse corporea; aliàs æquiparentur illæ formæ animæ humanæ. Verum contra illos ex firmioribus rationibus seu fundamentis argumentari possumus. Primò enim sequeretur ex hac sententia, Res inanimatas non generari, sed saltem alterari. Consequentia probatur. Generatio est novæ formæ in substantijs introductio: Alteratio autem formæ accidentalis. Secundò, Forma substantialis esse constituit: Omne autem accidens rem constitutam sequitur: Ergo si formæ rerum inanimatarum essent accidentia, naturaliter essent posteriores, quam res ipsæ constitutæ, Et sic res illæ esse suum haberent absque esse, quod est absurdum. Tertiò: Quicquid esse suum habet à substantia, id non dat esse substantiæ, aliàs enim implicaret contradictionem; Si ergo forma est accidens, tunc pendet à substantia, & non dat esse substantiæ, & sic falsa erit definitio *Aristotelis*: Forma est, quæ dat esse rei. Quartò: In eodem sunt prædicamento partes cum suo toto: Sed res inanimatæ sunt in prædicamento substantiæ: Ergo quoq; partes ipsarum essentielles. Concluditur ergo formas rerum inanimatarum non ad hoc prædicamentum pertinere, sed ad prædicamentum substantiæ. Ad argumenta contraria respondeo, in utroque committi fallaciam secundum non causam ut causam. Nam licet statuantur illæ formæ substantiæ & species, non tamen mox sequitur, quòd sint substantiæ separatæ, immortales & corruptibiles; hoc enim, ut de metaphysicis substantijs universaliter verum est; sic de physicis illud jure negari potest.

Sextò: Cùm *Philippus* & *Melanchthon* præbeat occasionem quærendi de peccato originis, ad quam speciem qualitatis pertineat, breviter quoque hanc quæstionem attingemus. Aliqui enim ad potentiam & impotentiam referunt, eamque opinionem probant,

per sufficientem enumerationem: Non enim est habitus, inquiunt, quia peccatum originis propagatur: Sed nulli habitus propagantur, verbi gratiâ, eruditio, scientia, virtutes. Deinde non est passio aut passibilis Qualitas, quia non est affectio citò transiens. Manet enim peccatum originis in homine quamdiu homo manet: Neque etiam est affectio sensui passionem inferens, siquidem insensibile quid est: nec ulla positiva Qualitas, aliàs sequeretur, Deum esse ipsius autorem. Nam omnium positivorum & actum habentium Deus est causa. Multò minus denique figura est aut forma, siquidem non est externum quid in oculos incurrens, neque ex dispositione partium quantarum oritur. Relinquitur ergo ex sufficienti enumeratione, quòd sit impotentia naturalis. Verùm alij statuunt peccatum originis ad habitum esse revocandum, quia contraria habent fieri circa idem: Sed imago Dei, seu justitia originalis fuit habituale quid & habitus vel concreatus, si Adamum primum hominem respiciamus, vel congenitus, si conditionem illam consideramus, quam Adam ille in posteros suos quoque progenerare debebat. Ergo quoque contrarium justitiæ erit habituale quid, & ad habitum congenitum revocandum. Minor probatur ex dicto Pauli, quo justitiam illam per ejusmodi vocabula, quæ habitum significant, explicat, ubi inquit, hominem fuisse conditum in vera justitia, sanctitate & libertate. Non autem illa possunt intelligi de naturali vel essentiali justitia, aliàs sequeretur hominem fuisse Deum. Solus enim Deus naturaliter justus, sanctus est &c. Iam autem ex vi contrariorum: cùm justitia originalis fuerit habituale quid, & ut dictum, habitus concreatus, necesse quoque est injustitiam seu peccatum originale esse habituale quid, & quidem habitum congenitum seu connaturalem. Ad hanc quæstionem respondemus: si formalem rationem peccati originis consideramus & ipsius naturam, illud non per se Ens unum esse, sed

per aggregationem. Ideoque variè considerari potest, neque in aliquo uno genere aut specie collocari, sed in pluribus esse potest, non secus ut sanitas, quia & ipsa ex pluribus rebus constat diversis, ad diversas quoque species revocari potest, propter res, ex quarum aggregatione constat: sic si consideramus contrarium peccati originis, nimirum justitiam originalem, fuit illa tanquam harmonia quædam multarum facultatum, quæ omnes inter se maximè consentiebant, & rectæ rationi tanquam superiori obtemperabant, sine impedimento & rebellionem, sive facultates illæ corporis sive animæ fuerint, illæ omnes tanquam inferiores rectæ rationi obediebant: quæ convenientia & obedientia originalis justitia dicebatur; & quemadmodum sanitas ab *Aristotele* ad habitum seu ad primam speciem qualitatis revocatur, omnino non obstante, quod non sit Ens unum per se; sic quoque illa harmonia facultatum in homine ad habitum rectè revocatur, ad exemplum *Aristotelis*, quod de sanitate habet, licet & illa non sit Ens unum per se, ac proinde, ut morbus seu ægrotudo habitus est, ita quoque peccatum originis ad habitum revocari potest, quia nihil aliud est, quàm repugnantia quædam habitualis & quidem congenita facultatum in homine ita ut inferiores non amplius gubernari velint à superiori. Privatio enim & habitus in eodem sunt genere, sicut de virtute & vicio, de temperantia & intemperantia, de scientia & ignorantia, quam *Aristoteles* habitum cum ratione falsa cognoscentem definit & sic de cæteris. Deinde tamen cum peccatum originis, ut diximus, non sit Ens unum per se, potest etiam vel respectu corporis vel alio modo considerari. Et si imaginem Dei seu justitiam illam originalem in eo ponimus, quod nimirum corpus hominis naturalem habuit potentiam ad resistendum corruptioni, morti. &c. Sic jam privatio illius potentiae, ubi corpus factum est mortale, corruptioni obnoxium propter annexam privatio-

nem, quæ ex maledictione & pœna divina accessit, potest inquam illa privatio seu malum illud impotentia naturalis vocari: Quia competit ipsi definitio impotentia naturalis, siquidem est quædam affectio, naturam jam corruptam consequens, qua corpus humanum seu subjectum difficulter resistit noxijs, id est, corruptioni mortis, destructioni, &c. Ex hac distinctione jam ad argumenta proposita respondere possumus. Ad argumentum, quo probatur peccatum originis non esse habitum, siquidem propagatur, habitus autem non propagantur: respondemus illud affirmatum non esse universaliter verum, scilicet habitum non propagari, de acquisitis quidem habitibus illud conceditur, sed non de connaturalibus seu congenitis: Nam & morbus & sanitas propagantur in sobolem, ut quotidiana experientia testatur, & tamen teste *Aristotele 5. Metaph.* habitus sunt.

Alterius opinionis argumenta de peccato originis quatenus de habituali gratia illa connaturali, qua facultates inferiores superioribus obediebant, si intelligitur, tunc concedi potest: Sed non si respectu corporis & naturalis mortalitatis consideratur, & quidem illa nec attingit hanc considerationem, siquidem peccatum originis hoc modo consideratum, est accidens numero diversum à priori, quod inde constat, quod corporis sit proprium, & in ipso tanquam in proprio subjecto. Prior autem consideratio peccatum originis potius considerat, quatenus est in corpore & in anima simul, seu in toto supposito humano. Quomodo autem in anima illud sit peccatum: Item an non etiam ad relationem possit revocari, si ut reatus consideratur, de eo amplius hoc loco non disputabimus.

Ultimò de proprietatibus hæc pauca subjicio. *Aristoteles* tres notas hujus prædicamenti recenset, 1. Qualitatibus propriè inest contrarietas, verbi gratiâ, justitia & injustitia, virtus & vitium &c. contraria sunt 2. Qualitas seu potius qualia suscipiunt magis &

minus,

minus, verbi gratiâ, unum album magis est album, quàm alterum, unum nigrum, magis quàm alterum. Hæ duæ proprietates hoc habent, quòd non omnibus qualitatibus conveniant, siquidem formæ & figuræ non competunt, cujus fortassis ratio est, quòd figura quantitatis dispositionem propriè insequatur, sic nec posterior qualitatibus uilis sed solum qualibus, ut quidam volunt, attribui potest, sola enim concreta accidentia magis & minus suscipere possunt. Tertia & quidem maximè proprietas est qualitatis, ut secundum illam res vel similes vel dissimiles dici possint. Denique licet per rationale etiam homines inter se similes dicantur, non tamen sequitur, quòd rationale sit in hoc prædicamento, siquidem per qualitatem accidentaliter tantum similes, per rationale seu differentias essentialiter dicimur.

PROBLEMA VI.

De prædicamento Relationis.

CVM ex superioribus, quæ ad initium prædicamenti qualitatis de ratione ordinis diximus, jam constare arbitror, cur hoc loco de Relatione agamus, nihil hæc de re jam subjiciemus: quilibet enim per se intelligit, quòd, postquam absoluta prædicamenta, seu quæ carent respectu, pertractaverimus, jam necessarium sit, ut de respectivo agamus. Primò autem de hujus prædicamenti appellatione quæritur. Quomodo scilicet commodè appelletur? Nam tres sunt appellationes usitatiores hujus prædicamenti. Aristoteles enim & Plato vocant prædicamentum πρὸς τι. vel ad aliquid: Alij Relativum: Alij denique Relationem. De his tribus appellationibus primò Alberti Magni sententia est, priorem appellationem Aristotelis esse optimam & convenientissimam, siquidem naturam hujus prædicamenti apprimè explicet; & quidem quatenus illa natura in actu collocata consideratur,

& ad aliquid aliud comparatur. Et potissimum duo hæc appellatio importat. Primò transitionem, seu enumerationem quandam ab alio ad aliud diversum: Secundò terminationem quandam in alio: Nam cum dico ad aliud aliquid, per id indico, aliquid ab alio incipere & in alio terminari: Nam alia est ratio huius prædicamenti, quàm aliorum accidentium. Nam licet & hoc prædicamentum accidentium sit, & in subiecto existentium; tamen hoc peculiare habet præ reliquis, quòd non solum sit in subiecto, sed etiam terminetur ad aliquid. Relativum verò, dicit *Albertus*. tam commodè non vocatur hoc prædicamentum, quia Relativum saltem potentiam denotat ad referendum, & non ipsum actum. Incommodissima verò ex ipsius opinione est appellatio relationis, siquidem hoc vocabulum significat naturam huius prædicamenti, ut abstractum, & per modum absoluti. *Boëtius* autem de hisce appellationibus hoc habet, quod indifferens sit, siue relativa dicamus, siue ad aliquid relatum. Nam ad aliquid dicitur, quod ipsum quidem cum per se nihil sit, relativum tamen ad aliud aliquid efficitur. Relativum verò ob eandem causam dicitur, quia hæc nuncupatio indicat res huius prædicamenti semper ad alias referri. Verùm de hisce appellationibus breviter sit hæc nostra conclusio. Relata dupliciter sumuntur. Primò prout sunt in rebus. Secundò, ut à nobis cognoscuntur. Primò vocantur *ad aliquid*, quia sunt talia Entia, quorum alterum eo ipso, quo tale est, ad aliud refertur. Secundò vocantur *relationes*, quia cum nos duo correlata cognoscimus, istam eorum mutuam affectionem, qua unum ad alterum refertur, vocamus relationem. Inde duplex ergo summum genus assignari potest, illud tamen unum quid est, nempe uno modo in concreto, altero in abstracto prolatum. In concreto vocatur *ad aliquid*; in abstracto, *relatio*: ut cum quæritur: Quid est pater? Respondetur, ad aliquid: quid paternitas? Respondetur,

Relatio. Intellectum nihil impedit, quin unum genus abstrahat: Idq; variatur secundum rationem specierum: Nam si species in abstracto consideratur, etiam genus, si in concreto, etiam genus tale: ac proinde si species utroq; modo, etiam genus utroq; modo proferatur, & tamen unum est genus, quia hæc realiter non differunt. Secundo: Si tamen materiam huius prædicamenti respicimus, quæ habitudinem quandam denotat, & prout genus summum unum quid debet denotare, convenientissima videtur esse appellatio, ut Relationem seu prædicamentum Relationis hoc prædicamentum vocemus, & non ad aliquid, vel relationem. Primo, quia rectius prædicamenta accidentia in abstracto quam in concreto constituuntur, siquidem melius rationem formalem explicant. Deinde appellatio ad aliquid, non unum quiddam, sed plura, ex vi appellationis infert, ut ex *Alberti Magni* declaratione, iam supra allegata optimè constat. Tertiò: Quia hoc prædicamentum dicit habitudinem quandam inter terminos, non autem ipsos terminos per se. Verùm appellatio Relationis hanc habitudinem explicat, dum appellatio ad aliquid terminos potissimum, inter quos habitudo illa consistit, notificat. Si autem quærat: Quare igitur *Aristoteles* hanc appellationem retinuerit? Respondendum est, quod habitudo illa sit minimæ Entitatis, ita ut vix ab intellectu percipi possit. Cum autem termini sint manifestiores, voluit *Aristoteles* facilitatis gratiâ, per terminos habitudinis, habitudinem ipsam demonstrare.

Secundo, post declarationem appellationis huius prædicamenti, iam antequam ad definitionem accedamus, vocabula aliqua, quorum usus est in hoc prædicamento, & ad illud rectè intelligendum maxime necessaria sunt, prius explicabimus. Et primo quidem videntur explicari debere illa tria vocabula: *relatio, reflectus & habitudo*: nam habent aliquem ordinem inter sese hæc tria, licet unum & idē videan-

tur significare. Relatio enim strictè naturam illorum significat, quæ in prædicamento hoc quarto continentur. Respectus verò latius quid est, non tantum res in hoc prædicamento, sed etiam in sex posterioribus comprehensas denotat. Habitudo denique adhuc latius est, & non tantum res illas, quæ in his septem posterioribus prædicamentis comprehenduntur denotat, sed etiam quæ in prædicamentis non existunt, verbi gratiâ: Habitudo definitionis ad definitum, adjuncti ad subjectum, effectus ad causam, ubi quidem habitudo est, sed non respectus. Deinde cum res in hoc prædicamento minimæ (ut jam dictum est) sint Entitatis, ita ne quidem relationem inter Entia realia, sed rationis retulerint, propterea antiquorum vocabulorum usus & cognitio hîc tam est necessaria, ut sine illis relationis natura omninò intelligi nequeat. Sunt autem illa plerunque, Relativum, Correlativum, extremum, fundamentum, ratio fundandi, terminus, Relativa secundùm dici, & relativa secundùm esse, relativa transcendentia, relativa non transcendentia, relativa rationis, relativa realia, relativa mutua, relativa non mutua, quæ omnia breviter hîc explicanda sunt: licet *Johannes Hossinianus* nullam hîc eorum mentionem fieri debere *capite 13. libro Controvers. Dialectic.* affirmet. Relativum autem dicitur id, quod per relationem explicari solet: id est, relativum est concretum illud, quod ex subjecto & forma relationis seu illius respectus, quo res una ad illam habitudo quandam habet, constat. Sic verbi gratiâ, Pater, servus, &c. sunt relativa: Pater est relativum, servus est relativum. Correlativum autem est illud relativum, quod alteri respondet ex sua natura, quatenus scilicet est relativum. Sic, verbi gratiâ, Filius est correlativum patris, quia correlativè prædicantur de se invicem. Dominus est correlativum Servi: Præceptor similiter est correlativum discipuli. Extremum autem,

quod

quod interdum & subiectum vocatur, est illud absolutum, siue sit substantia siue accidens, ut *Fonseca contra Crellium* affirmat, quod denominationem à relatione accipit, verbi gratiâ, Abraham & Isaac sunt duo homines & diversi invicem, seu duo extrema, quibus denominatio à relatione, scilicet Pater & Filius, competit. Sic etiam duæ actiones sunt duo extrema, quæ similia, vel dissimilia dicuntur. Et quamvis correlativa & extrema re ipsa eadem sint, tamen hoc differentia est inter ea, quod inter correlativa immediatè relatio consistit, inter extrema autem remotè, verbi gratiâ inter Patrem & Filium immediatè relatio Paternitatis consistit; Sed inter Abraham & Isaacum, seu inter duas substantias & homines mediatè seu remotè. Fundamentum est id, quod extremo seu subiecto est causa ut referatur, verbi gratiâ, Quantitas fundamentum æqualitatis & inæqualitatis, Qualitas est similitudinis fundamentum & dissimilitudinis, vis generativa est causa & fundamentum paternitatis, vis coërcendi est fundamentum dominij. Appellatur autem hoc accidens fundamentum, quòd in eo fundetur, hoc est, incipiat, & illi tanquam fundamento innitatur relatio, & cujus adminiculo insit relatio: propter debilitatem enim relationis, necesse habet aliquo accidente absoluto, cui tanquam fundamento innitatur & subiecto insit. Sæpè autem (quod observandum est) extrema & fundamenta eadem sunt, verbi gratiâ, duæ quantitates æquales inter sese, duæ qualitates similes, &c. non solum denominantur à relationibus, sed etiam sibi ipsi sunt causæ, ut referantur. Ratio fundandi, quæ sæpè fundamentum proximum appellatur, est conditio quædam, sine qua relatio non sequitur fundamentum, verbi gratiâ; Unitas quantitatis est ratio fundandi seu fundamentum proximum æqualitatis. Item unitas Qualitatis est fundamentum proximum similitudinis: Nam nisi Quantitas vel Quali-

tas rationem unius induant, non possunt esse fundamenta aut æqualitatis aut similitudinis. Terminus est id, ad quod Relativum directè & primò refertur, verbi gratiâ, Filius est terminus respectu paternitatis, quia Paternitas ad filium tanquam ad terminum ordinatur, & in eo desinit. Quidam duplicem terminum faciunt, ut apud *Paulum de Venetijs* 10. *Metaph.* videre est, scilicet terminum à Quo & terminum ad Quem: Sicut verbi gratiâ, Pater fit terminus à Quo, Filius terminus ad Quem Relationis, sed hæc res non ab omnibus admittitur.

Relativa secundùm dici sunt ea, quæ quidem absolutè in aliquo prædicamento continentur, quoad essentialem & formalem eorum rationem, sed tamen in relativorum numero habentur, quod aliorum esse dicantur, & sic secundariò quodammodo referantur; verbi gratiâ, Caput, quia est alicuius caput, dicitur relativum secundùm dici, quia secundùm suam formalem rationem est substantia, & quodam respectu, saltem secundariò fit capitati seu alterius caput.

Relativa verò secundùm esse sunt illa, quæ mera saltem relativa sunt, & secundùm id, quod primò sunt ad aliud, tanquam ad terminum, referuntur, ut sunt paternitas, filiatio, dominium & reliqua quæ in hoc prædicamento continentur. Nam illa solum secundùm formalem & essentialem eorum rationem hoc ipso, quod sunt & quidem primò sunt, ad aliud aliud respectum habent, sine quo nec esse nec intelligi commodè possunt, unde quoque à *Metaphysicis* tale Relativum secundùm esse οὐ ὄντ @ τῶς οὐ seu Ens Entis ad Ens dicitur, quia est illud Ens alicuius Ens, id est, in subiecto sustentatur, & ipsum Ens seu subiectum ad aliud quid ordinatur. Relativa transcendentia dicuntur ea, quæ in omnibus generibus rerum inveniri possunt, & non tantum in illis rebus, quæ in prædicamento continentur; sed etiam in iis, quæ in

prædicamentis non continentur: Sic verbi gratiâ, inter materiam & formam, in personis Trinitatis & in aliis rebus quæ in prædicamentis non continentur, relationes transcendentes reperiuntur. Relativa verò non transcendentia sunt, quæ huius sunt prædicamenti tantum.

Relativa porro realia sunt, quorum esse non pendet ab operatione intellectus, id est, quæ etiam tunc sunt, quando intellectus de illis ne quidem cogitat. Sic verbi gratiâ, Pater & Filius, maius & minus, duæ albedines similes, sunt eiusmodi relativa, quia licet mens de illis non cogitet, tamen in rerum natura existunt. Relativa verò rationis sunt, quæ nunquam sunt, aut existunt, nisi quando intellectu concipiuntur: Sic, verbi gratiâ, subiectum & prædicatum, Genus & species, &c. Entia rationis possunt hoc nomine appellari, quæ inter sese respectum quendam obtinent.

Relativa mutua dicuntur, quæ ex utraque parte sunt vel realia, vel rationis relativa. Sic verbi gratiâ, pater & Filius dicuntur mutua relativa, quia ut inter Patrem & Filium, sic etiam inter Filium & Patrem est relatio realis. Sic etiam Genus & species, prædicatum & subiectum dicuntur mutua relativa, quia ex utraque parte relatio rationis consistit. Relativa verò non mutua dicuntur, quæ ex altera parte sunt realia, ex altera parte verò rationis, qualia verbi gratiâ, dicuntur sensus ad sensibile, creatoris ad creaturam: Nam relatio sensus ad sensibile dicitur quidem realis, sed sensibilis ad sensum saltem rationis, Sic creaturæ ad Creatorem est quidem realis relatio, sed creatoris ad creaturam rationis. Sic etiam relatio unionis naturæ humanæ ad divinam in Christo dicitur relatio realis, sed divinæ ad humanam, rationis saltem: Et proinde est, quod relativa hæc non mutua appellentur, quia ex utraque parte non sunt vel realia, vel rationis, sed tantum secundum alterutram eorum rationem convertuntur.

Hæc si quis intellexerit, is jam quid relatio sit, facile perspicit: nam in omni relatione hæc concurrunt: Primò relativum & correlativum: secundo extrema: tertio fundamentum; quarto ratio fundandi: quinto terminus: & ipsa denique relatio, quæ est vel realis vel rationis, vel secundum dici, vel secundum esse, vel mutua vel non mutua. Ut interim de alijs taceam, quæ huc addi solent, nimirum relatio æquiparentiæ, disquiparentiæ, extrinsecus accedens, & intrinsecus accedens, & cætera, quorum post hæc fortassis mentionem faciemus; sed res fortassis in exemplis manifestior est. In Paternitate, quæ est relatio quædã, ubi primò occurrunt Pater & Filius, tanquam relativum & correlativum: Deinde duo extrema scilicet, duo homines, sive sint Abraham & Isaac, sive alio nomine vocentur: Tertiò fundamentum accedit, quod est vis generativa, quâ alter potuit generare, alter generari: Quarto accedit ratio fundandi seu fundamentum proximum, quod est applicatio huius facultatis generandi. Terminus est ipse homo productus, seu Filius, ad quem paternitas terminatur & finitur: Jam ulterius loquendo, relatio illa paternitatis est relatio secundum esse realis non transcendens, mutua, &c. Sic porro inter Patronum & clientem est relatio, quæ Patronatus possit appellari. In Patronatu ergo sunt relativum & correlativum, Patronus & cliens extrema sunt duo homines, fundamentum ipsa vis defendendi: ratio fundandi seu fundamentum proximum exercitiũ huius facultatis in personis certis; Terminus Patronus & ipse cliens, in quem definit illa relatio. Et illa relatio est secundum esse realis, non transcendens, mutua, &c. Sic inter agrotum & medicum est eiusmodi relatio: Sic inter sponsum & sponsam, maritum & uxorem, signum & signatum, &c. Exemplum alterius rationis: inter subjectum & prædicatum est relatio quædam; Relativum & correlativum sunt ipsum subjectum & prædicatum: Extrema sunt duo

vocabula seu duæ res, quæ de se in vicem prædicantur: Fundamentum est ipsa vis significandi seu attributionis, quo alterum alteri tribui potest: Relatio fundandi est unio rerum illarum, quæ prædicantur vel subiiciuntur: Terminus est prædicatum ipsum, ad quod subiectum respectum habet: Est verò relatio illa secundum aliquos secundum dici, rationis, transcendens, mutua. Idem iudicium fit de reliquis.

Tertiò his ita peractis ad definitionem jam accedamus, quæ ut speramus, facilior jam erit intellectu. Duplex autem circumfertur definitio, quæ apud *Aristotelem* in prædicamento Relationis seu ad aliquid extat. Prior est *Platonis*, ut vulgo existimatur, quæ est eiusmodi: Relata sunt, quæcunque hoc ipsum, quod sunt, aliorum esse dicuntur, vel quomodolibet aliter ad aliud; id est, Relata sunt eiusmodi Entia, quæ secundum suum esse aliorum esse dicuntur, & vel in genitivo casu efferuntur, vel etiam aliter, id est, vel in alijs casibus, scilicet, dativo, ablativo, vel etiam cum præpositione & suo casu: Sicut, verbi gratiâ, caput est capitati caput, amicus est amici amicus, æqualis est ad æqualem æqualis. Esse autem hæc definitio debet generalissima, & omnibus relatis convenire, sive sint secundum dici, sive secundum esse, sive mutua, sive non mutua, sive transcendentia, sive non: Nam denotant ea vocabula, quæ quamlecunque respectum important, sive res ipsæ ex sua natura ab invicem dependeant, sive non. Huc revocari posse videtur *Augustini* definitio, ubi inquit: Relatio est Ens ad aliud. Item aliorum, qui dicunt: Relatio est ratio formalis, secundum quam una res refertur ad se vel ad aliud. Ad definitionem priorem quod attinet, *Aristoteles* eam nimis generalem & laxam, & eiusmodi complecti, quæ relata propriè non sunt, reprehendit, ideoq; etiam ipse definitionem propriam adfert quæ est eiusmodi: Relata seu ad aliud sunt, quibus hoc ipsū est esse ad aliud quodammodo se habere. Quidam ut *Jacobus Zabarella*, *Thomas Aquinas* & alij ita

vertunt: seu ut *Hofmannus* *Aristotelis* verba Græca vertit, Quorum essentia eadem est, ex quo ad aliquid aliquo modo sunt affecta. Quâ definitione innuitur, Relata esse eiusmodi Entia, quorum esse primum, id est, illa ipsa essentia in eo consistit ut ad aliud quid respectum & habitudinem obtineat. Inde relatio est, eiusmodi affectio, quæ eo ipso quod est, habitudinem unius ad aliud significat; & proinde prædicamentum Relationis est series generum & specierum quæ affectionem eiusmodi denotant, quæ res eo ipso quod est, ad aliud habitudinem obtinet. Relatio est ille respectus, qui est inter duo extrema, tanquam remotiora, vel inter duo correlata, tanquam inter propinquiora, qua unum ad alterum refertur, seu habitudinem obtinet; & quæ ad terminum finitur & definit. Vbi omnia videmus comprehendere, quæ supra pro declaratione definitionis relationum præmisimus.

Sed circa hanc quæstionem primò illud notandum: tam abstracta, quàm concreta vocabula in hoc prædicamento locum habere: Abstracta quidem principaliter; concreta verò pro ratione formarum à quibus denominantur, vel prout $\pi\epsilon\acute{o}\varsigma\tau\iota$ appellantur. Sicut non tantum Paternitas, Filiatio, Dominium, Servitus; sed etiam, Pater, Filius, dominus, servus ad prædicamentum hoc pertinent.

Deinde ut hæc definitio, cui competat, manifestum fiat, aliquot requisita recenserentur solent. *Doctores Parisienses* ex opinione Scoti quatuor requiri affirmant, ut posterior definitio *Aristotelis* alicui competat. Primò ut sit relatio realis, eo quod Ens reale dividitur in decem prædicamenta: Et ideo omne quod est in prædicamento, est Ens reale. Secundò requiritur, ut sit relatio finita & non transcendens, atque ita nullæ relationes in Deo, scilicet paternitas, filiatio, &c. processio, spirabilitas, sunt in hoc prædicamento, quia sunt infinitum quid & transcendens. Tertio requiritur, ut sit Relatio formalis &

actualis.

actualis. Nam cum relationes aptitudinales non realiter distinguantur à suis fundamentis, ideo sunt in eodem prædicamento reductivè, in quo sunt fundamenta, sicut verbi gratiâ, risibilitas, quæ est relatio aptitudinalis respectu risus in actu, non est in hoc prædicamento, sed in prædicamento substantiæ reductivè, quatenus fundamentum risibilitatis est substantia: vel in Qualitate & quidem secunda specie si fundamentum risibilitatis potentia naturalis constituitur. Quartò deniq; requiritur, ut sit relatio intrinsecus adveniens, id est, quæ, quamprimum extrema ponuntur, & illa simul sequitur, verbi gratiâ ut est inter creatorem & inter creaturam: nam positis hisce extremis, simul relatio quoque inter illa sequitur nimirum creatio. Ideo sex reliqua prædicamenta non continentur sub hoc quarto, quia in illis est relatio extrinsecus adveniens, ut isti volunt, id est, non simul ponitur illa relatio quando extrema ponuntur. Verùm à quibusdam hæc requisita suspecta habentur propter doctrinam *Scoti*. Ideoque alia requisita constituunt, quorum tamen in præsentia mentionem non faciemus, præsertim cum ad institutum nostrum præcedentia satis conducant. Nam potissimum hoc observandum est, ut sciamus, quæ relationes sint reales, quæ vero minimè: nam de illis potissimum Philosophi inter se dimicare solent, si de aliquo vocabulo ad hoc prædicamentum referendum sermo habetur.

Quartò itaque documenta aliquot observentur, quibus relationem realem & relationem rationis distinguere possumus. Eorum autem *Jobannes Porreutinus* secundum *Scotum* circa distinct. 31. primi sent. Et quest. 6. quodlibet disputationum, tria documenta constituit. Primum est, quòd realis relationis extrema sint realia, & sic oppositio contradictoria est relatio rationis & non realis, quia unum contradictionum nihil ponit, sed potius aliquid privat aut negat; Ideoque non ex utrarum parte sunt extrema realia, ut nec cæcitas &

visus. Secundum est, ut realia extrema sint realiter inter sese distincta; Et sic relatio ejusdem ad se non est realis, sed rationis. Tertium, ut ex naturâ extremorum sequatur talis relatio absque operatione intellectus comparantis unum ad aliud, vel quòd illa extrema realiter depēdeant à se invicem, & sic relatio creatoris ad creaturam non est realis, quia creator non dependet à creatura realiter: Sic etiam divinæ naturæ ad humanam in unione personali: Quamvis relatio creaturæ ad creatorem sit realis, quia creatura à creatore dependet. Sic etiam in mysterio incarnationis. Sic nec relatio scibilis ad scientiam est realis, quia scibile non dependet à scientia, sed benè econtra. *Petrus Fonseca* autem 5. *Metaph. cap. 18* recenset quinque documenta, quibus relatio realis à relatione rationis distinguui potest. Primò non potest relatio realis actu exerceri inter duo extrema nisi adsint sequentes tres conditiones: 1. ut ambo sint realia: 2. ut re omninò sint distincta. 3. ut verè existant. Defectu ergo primæ conditionis nulla est relatio realis inter privationes, ut inter cœcitatem & surditatem, nec inter Entia rationis, ut inter relationes prædicati & subjecti, generis & speciei; nec inter entia ficta, ut Chimeram & Minotaurum; nec inter Ens & non Ens, scilicet inter hominem & ignorationem, quæ cum homine nascitur, & in summa, ubi non sunt Entia realia. Defectu secundæ conditionis, intelligimus identitatem numeralem, non esse relationem realem. Et sic inde quoque consequens est, inter unitatem specificam genericam, analogicam non esse realem relationem, quia quæ sunt in inferioribus unum, sunt etiam in superioribus unum & proinde realiter non distincta, ut idem homo, qui est Grammaticus & qui est Dialecticus. Defectu denique tertiæ conditionis non est relatio realis inter Entia realia, quæ actu non existunt, verbi gratiâ inter Iudam & aliquem hominem gignendum. Sic inter homines jam mortuos & adhuc existentes

nulla

nulla est relatio realis. Secundum documentum est, non potest relatio esse realis, nisi fundamētum sit reale & re distinctum à fundamento relationis ex altera parte respondentis. Hinc intelligimus nullam aptitudinem, quæ sit non repugnantia, esse fundamentum relationis realis; proinde illa nec Ens est reale, quapropter vis generandi respectu paternitatis, non significat potentiam non repugnantiam, sed propositam aliquam qualitatem realiter in subiecto inhærentem. Sic etiam hinc intelligitur parietem album & albam ejus superficiem, non esse similes aliquâ reali relatione, quia albedo, quæ est fundamentum similitudinis, non realiter distinguitur in utroque, sed est una & eadem numero. Tertium documentum est, ut relatio sit realis, non opus est, ut ratio fundandi seu fundamentum proximum sit Ens reale, neque idem, ut sit in eâdem re, in qua est relatio, sed sufficit, ut non pendeat ab operatione intellectus. Ex hoc documento colligimus & intelligimus, non esse mirum, quod similitudo, æqualitas, unio, distantia, paternitas, &c. dicantur reales relationes, etiamsi rationes fundandi harum relationum aut non sint Entia realia, aut non existant in rebus, in quibus sunt relationes ipsæ. Nā ratio fundandi similitudinis est unitas qualitatis, æqualitatis verò unitas quantitatis; unionis autem unitas composita, distantia, spatium interjectū, quæ non sunt Entia realia: Paternitatis autem fundamentum proximum est, actio gignendi præterita, quæ jam amplius non existit, & tamen efficit, ut paternitas sit relatio realis. Quartum documentum: Relationes, quæ æquè conveniunt rebus cum actu non existunt, atque cum existunt, non sunt reales, sed rationis saltem. Relationes, quæ rebus ejusmodi conveniunt, & aliquando rationis sunt, nunquam reales esse possunt: verbi gratiā; Relatio boni non est realis, sed rationis saltem, quia esse bonum, est proprium Entis & convenit ipsi, tam si actu res existunt, quam si non actu existunt. Ultimum documentum: nulla

Relatio Dei ad creaturas esse potest realis; Exem-
 ex superioribus peti possunt, ut creatoris ad crea-
 ram. Denique *Rudolphus Goclenius in prima parte Pro-*
matum brevissimè inter reales & rationis relationes hic
 constituit: Quod relatio realis sit ibi, ubi intellectus
 illam producere simpliciter non opus habet: Rationis
 quidem est, ubi nulla relatio sumi potest ex re ipsa, sed
 illa penitus ex operatione intellectus dependet. Sic
 ipse Deus habet realem relationem ad creaturam, quia
 licet mens non cogitet de ipsa relatione, tamen inter
 creatorem & creaturam illa existit. Rationis verò re-
 lationes sunt ipsi, dextrum aut sinistrum in domo vel
 aliâ quadam substantiâ, quæ non existunt nisi mentis
 operatio ea fabricet.

Quintò etsi multarum quæstionum in Me-
 physicis fiat mentio, & illæ quoque possunt hîc pro
 beriori intellectu adferri, scilicet, An relationes ter-
 minentur terminis absolutis, an vetò relatis? Item,
 An relationes sint perfectiones rerum? An relatio rea-
 liter distinguatur à suo fundamento? Item num idem
 relativum, relatione unâ an numero pluribus ad plu-
 ra referatur? id est, An tot sint relationes, quot Pater
 habet filios, & uno mortuo filio desinat relatio? Item
 utrum relativum in suo conceptu essentiali includat
 terminum vel correlativum? hoc est, an definiendo re-
 lativum facere debeam mentionem etiam correlati-
 vorum? Item, An unum sit genus relationis, & id qui-
 quidem distinctum ab alijs prædicamentis? Item, An
 relatio sit Ens reale, an verò ab intellectu omninò
 dependeat? Tamen cum horum omnium ferè Meta-
 physicorum propria sit consideratio, ideoque duas
 saltem posteriores quæstiones paucissimis attingemus,
 antequam ad divisionem, & reliqua quæ subjicienda
 restant, perveniamus.

Et primò quidem ad illam quæstionem quod at-
 tinet; *An relationis prædicamentū unum sit genus ab alijs præ-*
dicamentis distinctum: sunt qui negativam defendunt se-

quantibus rationibus. Primò: Id enim, quod nunquam per se sumitur; sed cum varijs imò omnibus rerum naturis conjunctum & commixtum est; illud non facit unum per se genus: Sed relatio est ejusmodi quid: Ergo non est unum genus distinctum ab alijs. Minor probatur, Quia relatio modò est cum Quantitatibus, ut æquale, magnum, duplum, &c. modò cum Qualitatibus, ut simile, dissimile: modò cum actionibus, ut Pater, Dominus: modò cum alijs, & sic ferè nunquam per se aliquid. Secundò, omne quod est, aut est substantia aut accidens: Si est substantia, est subiectum accidentis; si accidens, tunc est in subiecto: Sed relatio nec est in subiecto; relatio enim, quatenus est relatio, non est in eo posita, ut sit in alio; sed ut sit ad aliud, neque tamen relatio etiam est subiectum ipsum: Ergo nec substantia nec accidens. Tertiò genus omne habet differentias, species, & genera subalterna: Sed in relatione nihil horum cernitur, neque verbo quidem *Aristoteles* eorum mentionē fecit in prædicamentis. Quartò sicut relativum est unum prædicamentum ita etiam correlativum unum prædicamentum constituit, quia relativum absque suo correlativo esse nullum habet, & sic non unum, sed duo summa genera erunt in hoc prædicamento. Quintò *Petrus Fonseca* illud idem aliquanto subtilius probat: Si ullum daretur genus relationum, aut daretur abstractum aut concretum, aut utroque modo: Sed nullo modo datur. Ergo relationis non est aliquod genus ab alijs distinctum. Assumptum probatur: Nam quòd non detur concretum genus in hoc prædicamento, ex definitione relatorum constat. Definiuntur enim relata, quòd sint ea, quorum esse est ad aliud affectum esse: Seu Relata sunt, quæ hoc ipsum quod sunt fortiter & realiter, seu proximè seu remotè ad aliud habitudinem habent. Si autem datur relatum aliquod commune omnibus particularibus relatis hujus prædicamenti, illud refertur vel ad se ipsum, vel ad aliud, idque aut superius aut in-

ferius, aut certè æquale. Si ad se, est utique relatum rationis, nihil enim ad se reali relatione refertur, unde fiet ut hoc commune relatum seu summum genus non pertineat ad hoc prædicamentum, in quo sunt saltem reales relationes. Si autem refertur ad aliquid aut inferius aut superius; Ergo cum illud quod superius est, pertineat ad essentiam inferioris, aut terminabit ad essentiam relativi, aut relativum ad essentiam termini, quod fieri nō potest. Si verò refertur ad aliquid æquale, tunc dabuntur duo summa genera in hoc prædicamento, & sic inextricabile dubium nascitur, quænam relata, ad quod eorum prædicamentorum pertineant, an scilicet omnia ad utrumq; an verò aliqua ratione ad hoc, aliquâ verò ad illud. Quòd vero quoq; non detur abstractum genus ex hisce similiter colligi potest. Nam cum ex quavis relatione liceat efficere relatum tanquam ex abstracto concretum: si detur relatio aliqua, quæ sit summum genus, dabitur etiam relatum & e contra. Cùm autem hoc fieri non posse ostensum sit, quare inde efficitur, ut nec illud sit asserendum. Sextum & ultimum argumentum. Nullum quod est Ens rationis potest esse summum genus, aut in ordine prædicamentorum: Sed relatio est Ens rationis: Ergo non est summum genus. Minor probatur. Quia similitudo, æqualitas, inæqualitas non videntur aliud esse habere quàm per operationem intellectus, qui unum cum altero comparat & confert.

Verùm in contrariam partem, scilicet dari hîc aliquod summum genus in prædicamento relationis, aliquot argumenta firmissima demonstrant. Primum ex autoritate *Aristotelis* & Philosophorum omnium, qui illud asserunt, peti potest. Secundò, ubi modus prædicandi diversus ab omnibus alijs prædicamentis, ibi quoq; necesse est, aliud prædicamentum diversum esse ab alijs: in relatione est modus diversus prædicandi ab alijs prædicamentis: Ergo quoq; ibi unum summum genus ab alijs distinctum. Major patet, quia supra do-

cuimus prædicamenta per diversos modos prædicandi de prima substantia constitui: Minor inde constat, quia modus prædicandi in hoc prædicamento est, quomodo se habet hoc ad aliud respectivè, respectu sufficienti. Tertium: Vbi est proprium quæsitivum alicujus prædicamenti, ibi quoq; est prædicamentum ab alijs distinctum: Sed in relatione est proprium quæsitivum, scilicet ut jam de modo prædicandi diximus, quomodo se habet hoc ad aliud respectivè respectu sufficiente: Ergo hîc est etiam summum genus ab alijs distinctum. Quartum ab omnibus particularibus relationibus potest abstrahi communis relatio, relictis omnibus differentijs, quibus tum individua inter sese, tum etiam species distinguuntur, ex relatione aut communi fieri potest commune relatû: Ergo datur hîc genus aliquod summû tam in abstracto quàm in cōcreto.

Respondendum ergo ad contraria argumenta. Primò distinguitur major, quòd enim ita cum alijs est mixtum & confusum, ut non habeat naturam ab eis diversam, illud quidem genus per se distinctum facere nequit: Sed relatio licet sequatur alia accidentia, suam tamen naturam habet diversam ab alijs omnibus: Quare est genus quoque distinctum ab alijs. Ad Secundum Respond. negando minorem: Nam relatio est non solum ad aliud; sed etiam in alio & proinde accidens: nam cum reliquis accidentibus hoc habet commune ut sit in subiecto. Peculiare ab alijs hoc habet, ut subiectum ad aliud ordinet. Ad tertium negatur, non esse differentias, genera subalterna, aut species in hoc prædicamento. Et licet *Aristoteles* in hoc prædicamento eorum mentionem non fecit, tamen illud in libro quinto *Metaph. cap 18* facit. Ad quartum vulgo respōdent, quòd dupliciter relatio consideratur: Primò ut genus generalissimum, & sic non habet correlativum, sed est ratio vel affectio secundum quam refertur aliquid ad aliud, & tunc tantummodo terminum habet, qui in alio prædicamento constituitur.

Deinde ad aliquid sumitur quatenus in speciebus suis est, & sic ad correlativum suum refertur; sed tunc summum genus peculiare non constituit. Verum cum hoc argumentum quartum cum quinto quod Fonsæ est, ferè coincidat, responsio eidem accommodari potest. Respondetur ergo: Aliter habent sese termini communes hujus prædicamenti, aliter particulares seu singulares. Nam quod termini singulares sunt actu, hoc termini communes sunt potentia. Secundo sicut aliàs termini singulares solent esse diversi actu, sed ambo in una termini communis natura conveniunt, sicut verbi gratiâ, brutum & homo inter se diversa in genere animali scilicet conveniunt: sic quoq; hoc loco. Tertiò terminus communis abstractus non habet tantum hoc solum, quod unus terminus singularis habet, sed habet etiam id, quod terminus alter habet, unde ex natura amborum singularium una fit natura communis. Hinc ergo apparet summum genus hujus prædicamenti esse relativum, nec tamen opus, ut habeat correlativum, ratio est, quia continet in se omnia, quæ in inferioribus omnibus continentur, tum si alterum correlativum debebat constitui, illud similiter ab omnibus singularibus esset abstrahendum, horum autem singularium naturam omnem illud prius summum genus sub se jam continet: Ergo nihil illi relinquitur. Inde Ergo constat, sufficere unum genus summum, quod omne id comprehendit potentiâ, quod inferiora suo actu obtinent, & tam in abstracto, quàm in concreto servari potest, licet summum genus rectius abstractum, quàm concretum sit statuendum, quia relationis forma est principium illud, quo extrema, scilicet pater & filius, inter se referuntur. Concreta verò sunt principia, quæ referuntur. Sextò igitur sciendum non tantum quosdam ex vetustioribus ante *Aristotelem* & *Platonem* quos tam *Averroes* & *Ammonius* refutant, sed ex recentioribus quosdam quoque relationem nihil aliud esse, quàm Entia rationis, contendere.

Argumētis utūtur talibus. Primò, si relatio est aliquid, sequitur quod aliquis in duo extrema agere possit, qui non agat in media. Sed hoc falsum esse *Aristoteles* 5. *Metaph.* docet. Ergo & prius falsum erit. Minor probatur, nam si quis album faceret *Petrum Romæ*, is reale accidens in India efficeret in Paulo scilicet, qui etiam albus est, & tamen non ageret in intermedia tot loca. Secundò *Aristoteles* 5. *phys* quoq; docet, quod relatio alicui adveniat sine mutatione: sed nulla res realis sine mutatione alicui advenire potest: Ergo relatio non est Ens reale. Tertiò, quicquid natura non facit, sed solus intellectus, illud non est Ens reale: Sed non natura, verum intellectus formale relationis efficit: Ergo formale hoc non Ens reale sed rationis. Minor probatur, quia formale relativi, vel effectus formalis nihil aliud est, quàm unam rem ad alteram referre, quod per solam mentis operationem contingit.

Verum in contrarium sunt illa: Primò, quia iam demonstratum est Relationem esse summum genus, atque ita unum de prædicamentis: Sed prædicamenta sunt rerum realium non autem Entium rationis. Secundò *Aristoteles* in toto tractatu huius prædicamenti omnia ad Entia realia accommodat: nam propria relationi assignat, quod contrarium, magis & minus recipiat, &c. quod certè de Entibus rationis dici nequit. Tertiò si relatio non esset Ens reale, sequeretur quod nullæ res in tota rerum natura realiter, vel eædem, vel diversæ sint, quod certè maximum absurdum: Item quod nulla æqualia, similia, &c. realiter essent, sed tantum quando de illis ratio cogitat, quod similiter falsum esse quilibet agnoscit, nam nulla essent talia quale est aliud: & sic nulla essent vel alba vel nigra actu, sed saltem cogitatione. Denique in relationibus Deitatis, licet ad hoc prædicamentum illa non pertineat, res tamen tam manifesta est, ut si quis negaret relationes esse reales, & reale quid in Deo, is pro hæretico meritò habendus esset.

Respondeo itaq; ad argumenta priora, & quidem ad primum. *Aristoteles* ibi loquitur de formis absolutis, quæ produci non possunt, nisi quis agat in mediū, non autem ibi loquitur de formis relatis quæ produci possunt in extremis, licet quis in medium non agat. Ad secundum respondeo similiter per distinctionem: mutatio scilicet est duplex: alia sensibilis alia insensibilis: *Aristoteles* de mutatione sensibili loquitur quando inquit, quod relatio alicui sine mutatione adveniat, interim non omnem mutationem excludit. Et relatio licet non mutatione sensibili, nihilominus cū insensibili & reali conjuncta est. Nulla Entitas absoluta exurgit sine aliquā actione, sed id non habet locum in relativis. Relatio enim non habet esse in se, nec tantum in fundamento, sicut Ens absolutum; sed semper requirit terminum. Vnde cum fundamentum relationis producitur, nondum actu relatio tunc est, sed potentia saltem in fundamento latet: at quando producitur terminus, tunc simul actu relatio esse incipit, sine tamen aliqua generatione vel actione in ipsam relationem. *Verbi gratiæ. Ut constituatur Paternitas, per quam homo Pater fit & est, non requiritur præter generationem filij peculiaris aliqua actio ad constituendam illam relationem, sed sufficit generatio hominis & filij ad paternitatem fundandam: Fundandam, inquam: quando enim generatur homo & nondum actu existit, relatio & Paternitas quidem potentia est, sed nondum actu: Producto autem filio, & termino jam actu existente, simul coexistit ipsa relatio: & sic simul per existentiam filij fit tacita & quidem metaphorica mutatio in homine generante, ita ut qui antea tantum erat homo, jam simul fit pater. Sensibilis itaq; mutatio est generatio hominis: insensibilis vero & metaphorica patris. Ad tertium: formale relationis atque effectus formalis est esse relationem, sicut & relativi esse relativum. Sic verbi gratiæ, similitudinis effectus formalis est esse similem, & illud est Ens realiter extra animam consistens, seclusa omni mentis operatione. Si autem per illud referri ad aliud de actu referendi intelli-*

gamus, qua scilicet, mens unum ad aliud refert, id non de hoc genere, sed de prædicato actionis est.

Septimò de Relationis divisione hoc observandum: Difficilimum quidem esse propter divinitatem Entitatis relationum species veras, atque ita accuratam divisionem huius prædicamenti instituere & cognoscere: ut enim res sese habent ad sese, ita etiam sese habent ad cognosci. Verùm aliquot tamen opiniones divisionum recensebimus. Prima *Aristotelis* qui s. *Metaphys. cap. 15.* relationum distinctionem adducit, non ex proprijs quidem eorum formis, sed ex fundamentis, in quibus relationes fundantur. Facit autem triplicem relationem per se, Prima quæ fundatur in quantitate, secunda quæ fundatur in actione & passione, tertia quæ fundatur in mensura. Quæ super quantitatem fundatur dupliciter sese habet, vel fundatur supra continuam quantitatem ut æquale inæquale; vel supra discretam, ut duplum, triplum, sextuplum. Huc etiam omnes proportionem pertinent & comparationes. Nam illud hoc loco summopere notandum: *Aristotelem* hic per quantitatem, non saltem illud prædicamentum quantitatis, aut quæ per se in hoc prædicamento sunt, intelligere, sed omnia quæ modum quantitatis induunt; nam sic & substantia & qualitas, quatenus unitatis modum induunt, ad hoc prius membrum revocari possunt. Deinde super actionem & passionem fundatur illa, quæ à sese mutuò, seu vi quadam agendi & patiendi dependet: Vocabulis agendi & patiendi latissimè sumtis, non saltem pro mutatione reali & sensibili, sed pro quacunque excendendi tam activa quam passiva facultate. Sic verbi gratiâ, Pater & Filius, Dominus & Servus, Creator & Creatura, Præceptor & Discipulus, & reliqua, ubi quædam facultas, qua aliud alio superius est, consideratur. Deniq; mensura hîc pro mēsurā perfectionali sumitur teste *Favello*: Sicut sunt verbi gratiâ, scibile est mensura

scientiæ, intelligibile est mensura intellectus, sensibile est mensura sensus, illis enim tanquam obiectis mensurantur & perficiuntur habitus & potentiæ. Discrimina inter hæc tria genera, apud *Aristotelem* & *Fonsecam* invenientur: Breviter autem hoc esse potest discrimen inter illa, quod duo priora genera sint relationes mutue: Posterius autem non mutuas relationes comprehendat. Quid autem sint mutue, vel non mutue relationes, ex iam dictis patet. Probationem sufficientiæ huius divisionis geminam videbis apud *Javelum*. Altera deinde opinio eorum est qui relationem dividunt secundum tria prædicamenta absoluta, nam ex absolutis dicunt relationes oriri (Scotus & alii) & propterea tot eorum erunt genera, quot sunt genera prædicamentorum absolutorum, sunt autem tria, Substantia, Quantitas, & Qualitas, alia enim ex substantia, alia ex quantitate, alia ex qualitate oriuntur. Et cum de substantia maximum sit dubium, an in ea relatio immediate fundari possit, illud *Doctores Parisienses* hisce duabus rationibus probant. Primò quia substantia est causa omnium accidentium, & est prior accidente. Tum etiam una substantia est prior & superior aliâ in ordine eminentiæ: sed esse causam, esse prius, superius, æquale, inæquale sunt relationes, quæ cum substantiis immediatè insunt (scilicet prioritas, superioritas, æqualitas, inæqualitas) Ergo etiam relationes esse immediatè in illis necesse est. Deinde observandum est, duas albedines inter sese habere conformitatem, & duos homines conformitatem inter sese etiam habere. Nam quæ ratio in uno est, illa etiam in altero. Vult ergo hæc opinio, quod relationum sunt tria genera: aliud, quod oritur ex substantia; aliud, quod oritur ex quantitate; tertium, quod oritur ex qualitate: quæ ex actione & passione oriuntur, illa si correlata sunt substantialia, ad substantiam; si accidentalia, ad accidentis prædicamenta refert mensuræ relationes ad qualitatem. Tertia opinio est omni-

um vulgatissima, quæ apud *Toletum*, *Fonsecam*, *Hunnam*, *Crellum*, *Petrum Hispanum* & alios extat, quæ scilicet relationem ita dividit. Relationum aliæ sunt æquiparentiæ, aliæ disquiparentiæ. Æquiparentiæ sunt relationes, quarum tam subiectum, quàm terminus, seu quod idem est, utraq; correlativa eadem appellatione efferuntur, tum etiam eiusdem dignitatis inter sese sunt, verbi gratiâ, similitudo est æquiparentiæ relatio, quia utraque correlativa eadem appellatione efferuntur, tum etiam eiusdem inter sese dignitatis sunt: Nam tam una quàm altera albedo similis alteri dicitur, eiusdem quoq; sunt inter sese ordinis & dignitatis. Sic porro similitudo, dissimilitudo, æqualitas, inæqualitas, amicitia, inimicitia, vicinitas; fraternitas, distantia & similia, eiusmodi relationes æquiparentiæ sunt: Nam utraque relata eandem sibi appellationem vendicant. Disquiparentiæ sunt, ubi non eadem est appellatio, nec eadem dignitas, scilicet, inter duo correlativa, vel inter subiectum & terminum, & illæ sunt duplices, aliæ dicuntur relationes disquiparentiæ superpositionis, aliæ suppositionis. Superpositionis sunt, ubi relativum est dignius correlativo: Verbi gratiâ, inter Patrem & Filium, Dominum & Servum, Maritum & uxorem, creatorem & creaturam, est eiusmodi relatio superpositionis. vel ut alii vocant superabundantiæ, quia ibi relata semper posteriora sunt suis correlativis. Suppositionis, quæ & alibi defectus vocantur, relationes, ubi scilicet correlativum præstantius est relativo: verbi gratiâ, si hæc eadem convertas, scilicet Filius & Pater, Servus & Dominus, hæc appellatio suppositionis scilicet vocatur. *Hunnam* & *Fonseca* hanc divisionem ita efferunt. Relatum aut est eiusdem nominis & appellationis, aut diversorum nominum & appellationum. Eiusdem nominis & appellationis, ut socius est socij socius, & quæ huc pertinent, scilicet tota arbor consanguinitatis & affinitatis. Diversorum nominum &

quidem

quidem, ubi relativum dignius est correlativo, sunt, Magister, duplum, causa, totum, dux, &c. Vbi verò Indignius correlativo, sunt discipulus, dimidium, Miles, pars, & effectus. Hæc ut dixi opinio & divisio usitatissima est, quam si quis præ cæteris sequi velit, is meo iudicio quidem non errabit. Nam ad secundam quod attinet, magis illa difficultatibus implicata est; omnes enim ferè negant substantiam esse fundamentum immediatum relationum, nisi fortassis per hanc distinctionem affirmari possit, quæ est *Javelli* supra dicto loco, quod fundamenta dupliciter possunt considerari, vel secundum modum & Entitatem: si secundum modum, tunc duo saltem sunt fundamenta, quantitas, scilicet, & qualitas: Si verò secundum Entitatem, tunc substantia, quantitas, qualitas, actio, & passio fundamenta relationum constitui possunt, cui etiam *Alexander Alensis* 5. *Metaphys. cont.* 20. assentiri videtur.

Octavò breviter de proprietatibus seu potius communitatibus huius prædicamenti hæc observentur, nam de arbore relationis nihil posthac dicemus cum ex superioribus variæ arbores possint confici. Variè autem solent enumerari proprietates huius prædicamenti: videntur tamen his sex posse includi pleræque. Primò relationis est habere contraria. Secundò magis & minus suscipere: Tertiò recipere dici de se ad convertentiam, seu, ut alii dicunt de seipso prædicari relatum cum obliquo sui correlativi, verbi gratiâ, Pater est filij pater: Filius est Patris Filius: Caput est capitati caput, & capitatum est capitati capitatum. Quartò natura simul sunt correlata: ubi tamen hoc requiritur, quod vel potentia vel actu utrumque relativum, vel correlativum debet sumi, & non alterum potentia alterum actu, vel econtra. Hinc respondetur ad illud, quandò objicitur sæpè esse scibile & tamen non esse scientiam illius scibilis. Responderi potest quale & quomodo scibile est, ita etiam est scientia: Si ergò sci-

bile

bile est tantum in potentia, etiam scientia erit in potentia; & nihilominus tamen manet verum, correlata naturâ esse simul. Quinto, si quis definite noverit unum relativorum, definite noscet etiam alterum: verbi gratiâ, si quis noverit definitionem Patris, ille etiam facile novit definitionem Filij: quia relativum definitur per suum correlativum: ab illo enim dependet & quodammodo esse suum habet completum. Relativum verbi gratiâ, Pater, est res habens Filium, Filius est res habens patrem. Vel ut alij definiunt, Pater est animal generans sibi simile quoad naturam in eâdem specie. Sic Filius est animal generatum simile quoad naturam in eâdem specie. Sed priores duæ proprietates, nec omnibus nec solis relatis conveniunt, tertia & quarta relativis secundum dici etiam attribuuntur, ultima autem solis relatis secundum esse & realibus competit, non tamen difficultate caret: Aliqui enim ut *Johannes Buridanus*, *Burleus*, *Avicenna* & alii relativum non per sua correlativa, sed per sua fundamenta definiri docent, quia quodlibet relativum prædicatur de suo fundamento, sicut accidens de suo subjecto: subjectum verò ponitur in definitione accidentis. 7. *Metaphys* Ergo etiam in definitione relativi ponendum est fundamentum. *Marsilius* verò *Ficinus*, ut & *Aristoteles* & *Porphyrius*, relativum per suum correlativum definiri docent, & ratio est, per ista debent definiri relativa, per quæ natura eorum convertibiliter & manifestè explicatur: Sed hoc fit per sua correlativa: Ergo &c. Minor probatur, quia verum relativum includit in sua ratione conceptum quodammodo alterius, quia esse relativum est ad aliquid sese habere modo aliquo. Itaque ad exprimendam definitionem ipsius relativi, oportet exprimere ipsum conceptum inclusum, quod est ipsum correlativum.

Ultimò corollarij loco hæc duo adhuc observentur. Primum de subjecto relationis: *An scilicet*

relatio sit in utroque extremorum, tanquam in subiecto: Nam cum relatio sit eiusmodi accidens, quod non saltem in subiecto aliquo est, sed etiam videtur extra illud subiectum ad aliud adhuc emigrare, ad quod scilicet subiectum suum determinat: Itaque videtur relatio non in uno sed duobus subiectis esse, scilicet tam in termino, quam in subiecto relationis, propriè sic dicto, verbi gratiâ, Paternitas videtur tam in Patre, quam in Filio esse suum habere. Verum non res tamen ita sese habet, sed relatio in uno est tanquam in subiecto inhæſionis, in altero verò tanquam in termino descendentiæ: Nullum enim accidens in duobus subiectis simul esse potest. Si verbi gratia, Paternitas est in substantia patris, tanquam in subiecto inhæſionis: In Filio tanquam in termino, ad quem relatio refertur. Ergo potius est dicendum, Paternitas est in Patre ad Filium, quam est in Patre & in Filio. Neque obstat, quod relatio sit medium inter fundamentum & terminum; medium autem non sit plus in uno extremo, quam in altero: Nam licet de medio distantiae verum hoc sit, non tamen de medio habitudinis concedi potest.

Cum verò in mentionem de subiecto relationis inciderimus, etiam illud observandum: Relationem non esse Ens subiecto, aut extensum, aut multiplicatū, sed esse Ens indivisibile adæquatum suo subiecto indivisibiliter illud denominans. Sic verbi gratiâ, Paternitas est forma indivisibilis in toto Patre, & non in aliqua parte patris divisibiliter. Sic similitudo in tota re simili, æqualitas in æquali, proportio in proportionato. Nam proportio, quæ est inter duo & quatuor præcisè in illis numeris consistit & indivisibiliter, nam non unum ad quatuor, neque tria ad duo amplius habent illam proportionem duplam, & ita de reliquis. Ratio talis accedit, quia quodocunque accidens est in aliquo subiecto, non habens secum contrarium impediens, tunc denominat illud suum.

subjectum. Si ergo paternitas vel alia relatio & extenderetur, & esset in singulis partibus divisibiliter, tunc quamlibet partem illius rei denominaret, & sic quælibet pars patris diceretur pater, manus scilicet, pes, caput, &c. Vt autem non est in partibus exterioribus patris, sic neque in complexione patris: Nam si pater defineret esse fœcundus, tunc quoque defineret esse pater, licet filios adhuc superstitēs haberet, quod falsum est. Relinquitur ergo, quòd relationes sint in toto subjecto indivisibiliter & adæquatè, in nulla verò parte divisibiliter & inadæquatè.

Alterum corollarium hoc sit. *An scilicet sacramentum sit in hac categoria relationis.* Sunt enim alij, qui sacramentum actionem esse volunt; alij qui substantiam, quia res sacramenti sunt substantiæ: alij pro diversa consideratione, vel actionem vel substantiam, vel relationem, alij denique qui omninò ex prædicamentis rejiciunt, quia rem non unam in numero significat, sed aliquid ex pluribus aggregatum, verbi gratiâ, Cœna Domini ex pane vino, corpore, sanguine Christi, verbo, usu, &c. quæ omnia non unum quid, sed multa sunt. De his quamvis latissimè disputare possem; tamen omissis disputationibus breviter quid sentiam; dicam. Sit hæc conclusio prima.

I. Sacramentum quatenus sacramentum, non est actio, sed usus solummodo sacramenti vocari potest actio quædam. Neque est quod aliqui dicunt, describit multas actiones, scilicet debere dissecare pelliculam præputij in Circumcisione, in aquam immergere in Baptismo. Ergo est actio. Nam facilè quilibet intelligit, nulla consequentia hoc sequi, describit actionem. Ergo est actio.

II. Sacramentum quatenus sacramentum, non est substantia, sed res sacramenti, verbi gratiâ, panis, vinum, corpus & sanguis Christi in cœna sunt substantiæ. Nam sacramentum quatenus sacramentum si-

gnum est alterius, signum autem ut signum non est substantia, sed relatio.

III. Neq; sacramenta omnia, præsertim ubi plura concurrunt, sunt in relatione per se. Pro uberiori intellectu dico, quòd Sacramenta tripliciter possunt intelligi, ut hoc loco sufficiet. Primò pro re visibili tantum & pro signo: Secundò pro re visibili & invisibili simul, ut *Irenæus*: Vel deniq; pro re visibili, invisibili, verbis & usu simul. Si jam Sacramentum confidero, ut est res visibilis & quidem unica, tunc sacramentum est in relatione, quia est unum signum numero, si modo signum relatio esse permittitur, de quo adhuc disceptatur. Si verò plura ad essentiam sacramenti requiruntur, tunc illud in relatione non est per se, quia non est Ens unum per se, sed saltem per aggregationem. Neq; obstat, quod *Scotus Dominicus* inquit: Sacramentum posse esse Ens unum in relatione, licet in reliquis prædicamentis sint plura: Nam licet de unitate per accidens intelligat, seu per aggregationem, de unitate tamen reali concedi istud nequit.

IV. Ultima conclusio sit: Sacramentum quatenus non moraliter aut theologicè, sed physicè vel logicè consideratur, non etiam est Ens reale, ut plurimi volunt, sed saltem intentionale. Ratio hæc est, quia sanctificatio sacramenti est planè arbitraria, & nullo modo ex natura rei posciscens: propter hanc itaque etiam causam sacramenta non sunt per se in aliquo prædicamento, sola enim entia realia sunt in prædicamento aliquo. Verùm si theologicè & moraliter Sacramenta consideramus, tum etiam secundum usum Theologorum permittuntur sacramenta esse Entia quodammodo realia & una, quia sacramentum est instrumentum rerum, quo gratia confertur, regeneratio, remissio peccatorum. Atque ita theologicè, & moraliter loquendo in prædicamento relationis sacramentum erit constituendum.

PROBLEMA VII.

De sex posterioribus Prædicamentis.

Absoluimus hætenus quatuor prædicamenta principalia, quorum maximus usus est in omnibus scientijs. Sequuntur jam sex posteriora, quæ *Aristoteles* summo saltem quasi digito attigit, & nullam iustam tractationem eorum adhibuit: Rationem aliqui eam esse volunt, quod hæc posteriora prædicamenta omnia ex prioribus quatuor dependeant, & propterea, qui ista quatuor intelligit, ille etiam faciliè hæc sex posteriora percipiat. Ex Qualitate enim, utpote potentia vel impotentia Actio & Passio oriuntur; ex Quantitate, Vbi & Quando, ex Relatione Situs & Habitus. Possemus itaque & nos *Aristotelem* imitari & sicco quasi pede illa prædicamenta pertransijisse omnia; verum tamen cum *Gilbertus Porreutinus* tractatum paulò prolixiorum de his prædicamentis instituerit, quem de sex principijs inscripsit, nos eum sequentes, ne nostros auditores lateat, quid de illis sentiendum sit, paulò latius, quàm *Aristoteles* de illis sex prædicamentis, agemus. Cur autem de sex principijs *Porreutinus* hunc suum tractatum inscripserit, hæc ratio à quibusdam affertur, quia in illis saltem genera generalissima tanquam principia prædicamentorum inveniuntur, non autem species & genera subalterna. Et pro confirmatione *Matthias Aquarius* addit, quod de ratione prædicamenti non sit habere genera & species, sed sufficere ut sub nullo genere contineatur. Verum non verisimile hoc est. Nam prædicamenta quatenus Prædicamenta definiuntur, quod sint ordines naturales Generum & Specierum, Generum namque tam supremorum quàm mediorum & specierum infimarum. Non ergo puto voluisse *Porreutinum*, quod hæc sex prædicamenta ex sua natura non habeant genera & species, sed quod *Aristoteles* eorum mentionem non fecerit, verum principiorum saltem, hoc est,

summorum generum, quæ aliàs princià quoque appellantur.

Iam verò de his sex prædicamentis posterioribus. Primò, quod ad naturam eorum attinet, observandum: Disceptatio est inter Philosophos, ex quibusnam rebus constituentur hæc prædicamenta, & quis sit eorum modus significandi, quomodo à relationis prædicamento distinguantur, cum & ipsa quandam relationem & respectum inferre videantur. *Thomas Aquinas Opusculo 48.* quod est de prædicamentis, duas habet opiniones, suam & deinde aliam. *Opinio Thomæ* propria hæc est, quòd affirmet, hæc prædicamenta dicere rem absolutam, quæ intrinsecus subjectum denominat. Nam dupliciter aliquid subjectum denominare potest, intrinsecè & extrinsecè. Intrinsecè vel secundum identitatem vel inhærentiam, & id rursus dupliciter, vel ut talis denominatio fiat absolutè & in se, & sic tria priora denominant prædicamenta, scilicet Substantiam, Quantitatem & Qualitatem: Vnde dicimus Socrates est substantia per identitatem; quantus & qualis per inhærentiam. Alio modo, quòd talis denominatio fit ab intrinseco, quod nihilominus tamen importat aliquid extrinsecum, tanquam terminum, ad quem terminum affectionem habet illud, quod denominatur, & sic relatio denominat. Deinde extrinsecè fit denominatio ab eo, quod non est in denominato formali, sed est absolutum aliquid extrinsecum, à quo fit talis denominatio: Verbi gratià, si Socrates dicitur agere, tunc talis denominatio est à forma, quæ non est in agente, sed in patiente, siquidem actio & passio in uno sunt subjecto, scilicet in patiente: sic Socrates dicitur locatus propter superficiem continentis, & quæ proinde non est in locato, cum sit in continente. Vult ergo *Thomas*, quòd hæc prædicamenta absolutum quid, & non respectivum quid significant. Absolutum, inquam, quod extrinsecè dicitur, non intrinsecè suum subjectum denominat. Altera verò opinio, quàm affert

Thomas contrarium vult, quod scilicet hîc res non absolute sed respectivè considerentur, & inde differunt hæc posteriora prædicamenta per hunc respectum à prædicamento relationis, quòd scilicet respectus in prædicamento relationis requirat alium respectum in termino illo, ad quem subjectum refertur, qui respectus correspondeat respectui in subjecto, verbi gratiâ, Paternitas, quæ est respectus in patre, tanquam in subjecto, requirit in filio, tanquam in termino respectum etiam, qui paternitati correspondeat, & est ipsa filiationis; sed respectus ille qui est in his sex prædicamentis, ille non requirit respectum correspondentem in termino, verbi gratiâ, Quando dicit respectum tempus ad rem illam, quæ in tempore est: Sed res quæ in tempore est, non habet rursus respectum ad tempus in hac opinione. *Cajetanus* autem in Commentario suo in prædicamenta, tres adhuc opiniones recenset, quarum prior tamen aliquâ ratione videtur coincidere cum hac secunda. Nam primò aliqui affirmant, sex ultima prædicamenta esse quidem absoluta, sed simul cum respectibus. Absoluta autem illa externa sunt rebus ipsis denominatis, & respectus, qui cum illis absolutis rebus conjuncti sunt, sunt vel rerum denominatarum ad extrema denominantia, vel ut alij volunt, denominantium ad res denominantes. Sic verbi gratiâ; Vbi, seu esse in loco, nihil aliud est, quàm locum ipsum extrinsecus circumdare cum respectu loci ad rem locatam, vel ut alij volunt, rei locatæ ad ipsum locum. Altera, quam refert *Cajetanus*, opinio est *Johannis Scoti*, qui sex ultima prædicamenta constitui vult ex relationibus extrinsecus advenientibus, & sic distingui à relationibus intrinsecus, quæ sunt in prædicamento relationis. Quid verò sint extrinsecè & intrinsecè advenientes relationes ex præcedenti problemate constat. Sic, verbi gratiâ, Socratem esse in loco, secundum *Scotum* est nec locus ipse, nec Socrates, sed respectus quidam extrinsecus Socratis ad locum. Tertia opinio est *Johannis*

Capreoli, qui ait, quòd sex posteriora prædicamenta constituentur ex relationibus, sed ejusmodi, quæ fundatæ sunt in relationibus istis, quas *Scotus* extrinsecus advenientes appellat. Putat enim, etsi hæ relationes extrinsecè pertineant ad prædicamentum relationis, tamen relationes illæ seu respectus, qui in illis extrinsecis fundantur, sint in his sex prædicamentis, verbi gratiâ, Etsi relationes loci ad locatum & locati ad locum sint in prædicamento relationis, tamen ille respectus qui oritur ex adjacentia loci, vel ex eo, quod locatum in loco continetur, & sic denominatur à loco, ille respectus, inquam, *Capreolo* est in prædicamento *Vbi*; Sic deinde respectus, qui oritur ex adjacentia temporis est in prædicamento *Quando*, cum ipsa adjacentia temporis tanquam relatio extrinseca *Capreolo* sit in prædicamento relationis. Præter hæc quoque opiniones jam tam à *Thomæ*, quàm *Cajetano* enumeratas, sexta à quibusdam, *Fonseca* teste, adjicitur. Putant enim aliqui hæc prædicamenta confici ex Entitatibus quibusdam absolutis, verùm non extrinsecis, ut volebat *Thomas*, sed intrinsecis & inhærentibus in rebus, quas denominant, unicâ excepta actione, quam fatentur extrinsecus denominari. Sic, verbi gratiâ, quod ex temporis decursu relinquitur in eo, quod in tempore est; illud dicunt esse absolutum quid, quod in varias deinde ætates dividere in viventibus rebus soleamus, scilicet in pueritiam, senectutem, &c. Verùm inter omnes illas opiniones nullam nisi primam, quæ est *Thomæ Aquinatis cum Cajetano, Hervæo, Fonseca & aliis* probamus, rationem ex sufficienti enumeratione & refutatione reliquarum opinionum sumimus. Secunda enim admitti non potest. Nam omnes res respectivè in prædicamento Relationis comprehenduntur, sive directè sive per deductionem. Et non tantùm Relationes mutux, sed etiam non mutux, quales hæc opinio in reliquis sex prædicamentis consistere affirmat, in prædicamento Relationis continen-

tinentur. Itaque nullum est illud discrimen à secunda opinione adductum, quòd scilicet respectus non mutui in sex posterioribus locum habent, in prædicamento Relationis autem mutui saltem. Nam in illis Relationibus, quas *Aristoteles* ex mensura constituit, mutux non sunt, & tamen ab illo in Relationis prædicamento referuntur *quinto Metaphysicorum capite decimo quinto*. Tertia Opinio propterea non conceditur, quia res absolutæ cum respectibus implicatæ non sunt Entia, quæ locum haberent in prædicamentis. Omne enim quod est in aliquo prædicamento, habet esse suum & est Ens per se & non per aggregationem ex rebus diversorum generum, sicut illa essent, quæ ab hac tertia opinione finguntur.

Quarta quidem Opinio, quæ est *Scoti*, propterea non admittitur; Quia si quicquam valeret, tunc concluderet, unum saltem esse prædicamentum illarum Relationum extrinsecarum. Nam ut relationum intrinsecarum est unum prædicamentum; ita etiam unum saltem prædicamentum erit extrinsecarum, aut detur ratio, quòd hic, scilicet in extrinsecis, non sit unum, & ibi, in intrinsecis, non sint plura prædicamenta. Deinde cui competit definitio alicujus summi generis, illud sub eo comprehendere necesse est: Sed exterioribus relationibus seu respectibus competit definitio prædicamenti relationis: Ergo & illi respectus quoque sunt & relationis prædicamento comprehenduntur. Minor ex definitione relationis constat. Definatur enim relatio, quòd sit secundum quam aliquid ad aliud est affectum: Sed secundum relationes extrinsecas una res est affecta ad aliam: Ergo quoque illi respectus extrinseci ad prædicamentum relationis pertinebunt, & sic peculiariora prædicamenta non constituent. Quinta opinio iisdem argumentis rejicitur, cum illius præcedentis fundamentis extruatur, ad quod accedit, quòd nimirum obscura sit illa opinio, nec sit de re, quæ sit in rerum natura ponenda.

Entia enim non sunt multiplicanda absque ratione, ut inquit *Aristoteles*. Deniq; ultima opinio per enumerationem omnium prædicamentorum sufficientem refutari potest. Nam actiones esse extrinsecum quid vel illi ipsi concedunt. Deinde esse ubi, vel esse in loco etiam intrinsecum quid esse, & extra rationem corporis, nemo negabit, nisi qui locum immobilem esse negare velit. Sic in tempore esse, Item habitu ornari etiam extrinsecum quid sunt. Nam tempus non est in subiecto illo, quod est in tempore, sed vel in anima numerante, vel in primo mobili, tanquam in causa efficiente. De Passione dubitatio est, an illa quoque sit extrinseca. Dicendum autem est, extrinsecum quid; Non enim per inhaerentiam subiecto inest, sed saltem per conjunctionem quandam. Nam dupliciter inesse potest, per inhaerentiam scilicet, quemadmodum quantitas & qualitas dicitur inesse in suo subiecto: Vel per conjunctionem quandam realem, quemadmodum scilicet actio seu motus ab agente productus in patiente recipitur. Satis itaque inde constat, cum illæ opiniones posteriores quinque concedi nequeant propter dictas rationes, solam primam retinendam esse, nimirum sex posteriora prædicamenta res ejusmodi continere, quæ sunt absolutè & sua subiecta denominant extrinsecus. Hæc jam si observentur, facilimè de his sex prædicamentis ferri judicium poterit, & de diversis opinionibus ac definitionibus quid statuendum, facile etiam cognoscetur. Denique etiam quo à relationis prædicamento differant hæc sex posteriora, facile etiam perspicietur: differunt enim ut absolutum à respectivo, & ut illud, quod denominat intrinsecè, differt ab eo, quod denominat extrinsecè.

Secundò de prædicamento actionis hæc breviter observentur. Prædicamentum actionis definitur, quod sit series vocabulorum, quæ denotant mutationem, quæ vel ad extra egreditur, vel in ipso agente perficitur. Ex hac brevi definitione colligitur insufficientem

esse definitionem *Crellij*, quam ex *Thoma Aquil.* & *Gilberto Porreutino* desumfit, ubi definitur, quod sit actio, secundum quam in id, quod subjicitur, agere dicimur. Nam cum actio duplex sit immanens & transiens, solum transeuntem hæc definitio designat, nostra autem utramque complectitur. Quando enim dicitur, quæ ad extra egreditur, actio transiens indicatur, quæ verò in ipso agente perficitur, actio immanens attingitur. Eodem vitio etiam laborat *Francisci Toleti* definitio, ubi statuit quod actio sit forma, seu actus ab aliquo procedens, & in aliud fluens, quod eo minus *Toleto* esset faciendum, cum & ille duplicem statuatur actionem, transeuntem & immanentem. *Crellius* dividit actionem in voluntariam & naturalem, voluntaria quæ vel ad animam, vel ad corpus pertinet. Verum minus sufficiens est hæc divisio, siquidem plura actionum genera quam hæc inveniuntur, ut mox patebit. Similiter *Johannes Sandersonus* distinctionem illam, quodammodo retinet, præsertim cum alia corporis, alia animæ dicitur actio, illam rursus dividit in animæ actionem sensum habentis & non sensum habentis. Item aliam in externam & internam, externam in voluntariam & non voluntariam. *Toletus* denique etiam quodammodo illam divisionem retinet & actionem in duo genera subalterna, scilicet actionem corporis & animæ dividi affirmat, verum plurima tamen ibi desiderari possent. Si enim actionem corporis vocat, cujus principium est corpus, maximè errat, corpus enim quatenus corpus, nullius actionis principium est, quia omnis actio à forma, corpus verò tanquam materia, solum passivum est principium, tum omnia exempla quæ *Toletus* adducit nullo modo à corpore tanquam corpore proficiscuntur, Calefactio scilicet in igne, vis attrahendi ferrum in magnete & aliæ actiones rerum inanimatarum non à corpore vel ignis vel magnetis quatenus corpora sunt, proficiscuntur, aliàs omnibus corporibus inessent, seu competerent. Statuendum ita-

que à qualitatibus oriri istas actiones, & sic qualitatem potius, quàm corporis actiones esse dicendas. Non incommode videtur ita dividi posse, quod alia sit spiritualis actio, alia naturalis. Spiritualis dividi quidem posset in infinitam & finitam, infinita quæ Deo creatori competeret: finita quæ angelis, animabus & reliquis competeret. Sed infinita cum sit potius transcendens actio, in prædicamento hoc non continetur. Finita quæ est spirituum rursus duplex est, aut est spirituum conjunctorum cum corpore scilicet animarum rationaliū & rursus vel intellectus vel voluntatis, &c. Vel non conjunctorum spirituum, ut angelorum. Naturalis, dupliciter rursus dividi posset, vel formarum illarum, quæ ex materiæ potentia producuntur, ut sunt anima sensitiva, vegetativa, vel qualitatum rerum inanimatarum. Vtraq; actio verò, tam spiritualis quàm rationalis rursus vel ut immanens vel ut transiens considerari posset. Proprietates *Crellius* duas recenset, scilicet habere contrarium, & magis & minus recipere: verum magis propria illa est, actionis esse mutationem habere annexam.

Tertiò quid prædicamentum passionis sit ex ijs, quæ jam de prædicamento actionis dicta sunt, facile intelligitur. Habent enim inter se respectum quendam actio & passio, unde à quibusdam correlata etiam dicuntur, quamvis *Hoffin.* contraria illa esse velit. Contrariorum autem cum eadem sit disciplina, & cognito uno relatorum cognoscatur alterum, facile, ut dixi, siue correlata siue contraria sint, passionis natura ex præcedentibus colligitur. Ad quod & illud accedit, quod actio & passio unus sit motus & tantum ratione differant, quemadmodum *Aristoteles* testatur, sicut & *via Romæ Athenas* & *Athenis Romam*. Definitur à *Thoma* & *Crellio* quod sit actionis effectus; Ab aliis, quod sit mutatio ab agente ab esse non tali ad esse tale productum. Prædicamentum autem passionis est series vocabulorum mutationem ejusmodi denotantium.

Posset hic quaestio institui, an duo sint prædicamenta Actionis & Passionis, an unus sit motus. Prædicamenta autem dicuntur genera *πᾶντῃ διεσκηότα ἄλλήλων*, id est, genera inter sese maximè discrepantia. Si autem unus & idem esset motus in actione & passione, sequitur quod res in hisce duobus prædicamentis contentæ, non realiter inter sese differant & sic nec summa illa genera. De hac re maxima cōtroversia est inter Scotistas & Thomistas: Scotistæ enim volunt realiter actionē à passione differre, Thomistæ contrarium. Et ad illud quod dicitur, quod prædicamenta sint genera *πᾶντῃ διεσκηότα ἄλλήλων*, illud de prioribus quatuor prædicamentis maximè intelligi volunt, quemadmodum & nos supra in 1. problemate de prædicamentis mentionem fecimus. Vbi simul etiam demonstratum est, sufficere ad descriptionem prædicamentorum, si res formaliter vel ratione differant, licet realiter non semper describantur. Jam ad divisionem huius prædicamenti quod attinet, planè eadem est, quæ in actione. Proprium passio hoc habet, quod scilicet ex actione inferatur, reliqua quæ numerantur propria, communitates potius sunt quædam.

Quartò, prædicamentum Quando est series vocabulorum, quæ durationem & essendi tractum continuatum denotant. *Sanderfonus* definit, quod Quando sit notatio temporis vel rei vel personæ vel facti accommodata. Quæ definitio licet videatur cum nostra convenire; tamen in eo differt, quod solummodo rebus corporalibus competat, illa enim rebus corporalibus subjecta sunt, nostra autem omnibus rebus tam spiritualibus quàm corporalibus. Sic duratio angelorum, animarum rationalium, sic deinde cælum & omnia corpora habent durationem & essendi tractum continuatum. Quod verò *Crellius*, Quando definiat, quod sit illud, quod ex adjacentia temporis relinquatur, jam supra refutatum est, siquidem ex Capteoli sententia hæc promanavit definitio.

Quando divi-

ditur à quibusdam in duas saltem species, scilicet in præteritum & in futurum, ab aliis verò in præteritum, præsens & futurum. Prior opinio ad hoc respicit, quod præsentis temporis nulla ferè sit existentia: siquidè tempus sit in perpetuo fluxu, & illud τὸ νῦν, id est, Nunc est in aliquo momento brevi, & sic tempus non vocandum. Utrumque autem, vel in æternitatem, vel in tempus propriè dictum subdividitur. Aeternitas est in animabus, in angelis, quæ quidem habent initium, sed non finem. Tempus jam in seculum, id est, 100. annorum, lustrum, annum, mensem, diem, horam, quadrantem horæ &c. Habent ergo locum in hoc prædicamento omnes appellationes durationis.

Quintò: Prædicamentum Vbi, est series vocabulorum, quæ denotant præsentiam alicuius rei ad aliud ubi. Per Vbi intelligo tam locum, qui est corporibus proprius, quàm illud, ubi angeli, animæ sint præsentis, quod nomine certo caret, sed solet ubi & animorum vel angelorum vocari, inde rursus apparet, quòd reliqui Logici nimium strictè definiant hoc prædicamentum, quando inquirunt hîc contineri vocabula, quæ corporis circumscriptionem denotant. Nam & angeli vel angelorum præsentia in aliquo ubi etiam ad hoc prædicamentum est referendum, quòd vulgò dicitur aliquid tripliciter esse in loco, repletivè, definitivè & circumscriptivè, de illo ut nihil amplius dicimus, tamen hoc non concedimus, repletivè esse in loco, ad hoc prædicamentum pertinere. Nam ut Deus, sic etiam omnia adiuncta Dei, sunt extra & supra omnia prædicamenta. Aliqui hoc prædicamentum priori præponunt, hâc moti ratione, quod locatio rei sit prior, quàm ipsius duratio. Oportet enim rem prius locari, quàm durare: sed parùm tamen mihi referre videtur, licèt ordinem consuetum servemus. Distinguitur hoc prædicamentum in Vbi commune, quod multas res simul complectitur; & proprium, quod

unam saltem rem continet : hoc rursus in suas species, scilicet esse in cælo, esse in terra, in foro, in domo, in schola &c.

Sextò : prædicamentum Situs seu positionis est series vocabulorum, quæ vel partium vel eorum, quæ ut partes à nobis concipiuntur ordinationem ad Vbi denotant. Et sic apparet, quomodo ubi à Situ differat : Vbi enim locum extrinsecum significat, Situs verò ordinem partium vel quasi partium ad suum locū, vel ubi denotat. Et in memoriam quoque est revocandum, quid supra circa Prædicamentum Quantitatis de ordine partium dictum fuerit. In Quantitate enim extensio partium simpliciter consideratur, hîc verò ordo partium ad locum sive ordinem generationis naturalis sive positionis arbitrariæ consideratur. Nam hîc non considerantur partes, ut sunt longæ, latæ & profundæ, seu quatenus habent dimensiones longitudinis, latitudinis, profunditatis ; sed quam formam habeant & quam convenientiam ad locum, verbi gratia, an homo sedeat, an stet erectus, an sit pronus, an supinus, &c. Hæc, inquam, affectio hoc in loco consideratur. Est autem positio duplex, alia naturalis, alia non naturalis : Illa rursus vel voluntaria vel violenta : Et hæc vel totius vel partium, verbi gratiâ, accubitus, status, sessio, item pronitas, supinitas, &c.

Ultimò : prædicamentum Habitus est series vocabulorum, quæ res denotant, quæ circa alia sunt indumenti loco, vel ad illius analogiam : sic verbi gratiâ, tunicatio, armatura, item cortices in arboribus, ut analogum quid veri indumenti. Est enim duplex secundum philosophos : alius naturalis, alius artificialis. Naturalis, ut in arboribus sunt cortices, quamvis sunt partes, tamen habent analogiam quandam cum habitu seu indumento artificiali. Artificialis habitus : ut omnis generis vestes seu tegumenta : quæ rursus sunt duplicia, alia ornatus, alia necessitatis : quæ rursus habent suas species, ut tunicatio, calceatio & eius-

modi

modi plura, quo omnia tam domestica quàm militaria, vel quibus nominibus appellanda sint, regumenta pertinent. Non quidem quatenus forma eorum consideratur: nam sic pertinent ad quartam speciem Qualitatis: Sed quatenus ipsa vestiendi ratio, seu denominatio extrinseca, quæ ex qualibet re oritur, consideratur, ut in exemplis adductis apparuit. Nam tuni-
catio in hoc prædicamento est, non ipsa tunica, cal-
ceatio non calceus. Notæ, seu ut vocant proprietates
his quatuor prædicamentis cum aliis communes sunt,
scilicet contrarietatem non habere, magis & minus
non recipere. Ex quibus tum ultimum excipitur, quod
per accidens magis & minus recipit scilicet ratione
indumentorum, quæ quis vel plura vel meliora habet.
A quibusdam maximè proprium habitui id assignatur,
quod habitus in pluribus existat, scilicet tam in ha-
bente quàm in habito, licet non in utroque eadem
ratione. Nam in habente subjectivè, in habito verò
effectivè habitus consistit.

PROBLEMA VIII.

De Postprædicamentis.

SVpra dictum est tractatum prædicamentorum in
tria quasi membra dividi, quorum primum est de
Antepædicamentis, alterum de ipsis Prædicamen-
tis, tertium de Postprædicamentis. Duobus prioribus
jam absolutis, de tertio breviter dicemus. Definiun-
tur autem postprædicamenta, quod sint tractatus ab
Aristotele veris prædicamentis annexus, ad doctrinam
eorum à posteriori rectius intelligendam conferens.
Ex qua descriptione constat primo, quis sit auctor
hujus tractatus, nimirum ipse *Aristoteles*, quod tamen
olim Andronicus & alii negarunt, & hunc tractatum
planè inutilem, nec ab *Aristotele* confectum existima-
runt, quos *Simplicius* & alii recentiores satis refutant.
Deinde etiam apparet, quis sit finis & usus huius tra-
ctatus, nimirum ut à posteriori, tanquam ex proprie-
tatibus

tatibus hic explicatis, doctrina prædicamentorum rectius cognoscatur. Nam licet illa debeant in ipsa serie prædicamentorum explicari, tamen cum incongruum foret, ut continuïtas & ordo disputationis interrumpatur, itaque ad hunc locum *Aristoteles* doctrinam harum rerum voluit reservare.

Dupliciter autem ad verum intellectum prædicamentorum conferunt, primò generaliter, deinde specialiter. In genere quidem valent ad cognoscendum ea, quæ ponuntur in prædicamentis quoad fieri, scilicet motus, ex cuius speciebus apparet, quot modis aliquid fieri, vel esse suum accipere potest. Deinde valent ad cognoscendam repugnantiam prædicamentorum, ut oppositio. Tertiò ad ordinem prædicamentorum, ut postprædicamentum Prius. Quartò ad convenientiam, & id quidem dupliciter, vel ut cognoscamus convenientiam inferioris & superioris, ut postprædicamentum Simul, vel denique accidentis cum substantia, ut postprædicamentum Habere. Specialiter autem ad doctrinam prædicamentorum conducunt, quemadmodum Simplicius habet. Cum enim *Aristoteles* in prædicamento Substantiæ contrariorum mentionem fecerit, in prædicamento Quantitatis, de magno & parvo, utpote de relativè oppositis meminerit, itaque convenienter oppositionis significationem & species in postprædicamentis exposuit. In prædicamento relationis dixit *Aristoteles*: Relativa esse simul natura; simultati verò opponitur prioritas. Itaque de utraque etiam *Aristoteles* agere voluit. Actionis verò & passionis prædicamenta motum quendam ac mutationem considerant, itaque de speciebus motus hîc quoque agendum fuit. Denique habitus inter alia quoque prædicamenta numeratus est, & sic etiam multiplicem illius significationem ultimo loco in postprædicamentis *Aristoteles* explicavit.

Ex hisce præter utilitatem singulorum postprædicamentorum etiam numerus illorum colligitur.

Quinque enim ab *Aristotele* numerantur post prædicamenta. Opposita nimirum, prius, simul, motus, & habere. Hæc *Philippus Melancthon* quantum ad cognitionem tractatus præsentis attinet, solo motu excepto, cuius species ad actionis prædicamentum retulerat, satis prolixè explicat. Paucissima itaque saltem ab eo prætermissa subjiciemus.

Opposita definiunt quæ in eodem tempore & loco circa unam eademque rem esse non possunt. Intelligenda est verò hæc definitio de oppositis terminorum incomplexorum: *Aristoteles* enim non de quavis, sed de simplicium saltem terminorum oppositione hîc agit. Siquidem de oppositione eorum terminorum in postprædicamentis agere oportet, qui termini in veris prædicamentis locum habent: Sed illi saltem sunt incomplexi, ut ex doctrina antepædicamentorum satis constitit: Ergo de oppositione saltem simplicium terminorum hîc agitur. Quadrupliciter autem dicuntur opposita: Relativè, contrariè, privativè & contradictoriè opposita. Singula *Philip, Melanct.* satis rectè explicat. Sed in posteriori tamen à Peripateticorum sententia discedit. Nam vult hîc per contradictoriè opposita propositionum oppositionem intelligi, quod admitti ob dictam jam rationem nequit. Ad quod accedit, quod mancus esset *Aristoteles*, qui oppositionem subcontrariam, subalternatam, &c. hîc omisit. Itaque *Jacobinus Perionius* disparata per contradictoriè opposita, alii entis & non entis oppositionem intelligunt, hominis scilicet non hominis, equi non equi, &c. Deinde disceptatio est, an hæc quatrimestris partitio sit generis in suas species, an æquivoci in sua æquivocata. Rationes sunt pro utraq; parte. Verùm cum magni referat hanc quæstionem hoc in loco excutere latius de illo *Doctores Colonienses in comment. super Prædicamenta* videantur. Species certè dici non possunt hæc quatuor membra, si de rebus ipsis intelligas, quæ opponuntur. Et licèt quidam affirmant, esse tum species oppositio-

nis

nis dicenda, si non de primis sed secundis intentionibus intelligantur: nihil tamen limitatio hæc illis prodest. Nam quo minus hæc sententia admittatur, illud evincere videtur, quod notiones secundæ sint, & veritatem suam in primis obtineant. Quomodo itaque sese habent primæ, ita etiam secundæ notiones quodammodo ad suam divisionem. Quæstiones etiam, an à privatione possit fieri regressus ad habitum: Item an privatio & habitus ordine quodam insint subjectis: & alia, quæ hîc tractari solent, quia ad metaphysicam pertinent, hîc meritò omittimus. De relativis jam ante dictum est. De reliquis utpote positivè, privativè, & contradictoriè oppositis alibi dicendi locus erit.

Alterum Postprædicamentum est Prius, cujus quinque modi ab *Aristotele* enumerantur 1. unum altero est prius tempore, verbi gratiâ, homo 20. annorum prior est homine 10. annorum. Substantia prior est quàm accidens tempore scilicet & definitione (1. *Metaph. Arist.*) 2. Vnum altero prius est secundùm viam essendi, ubi non convertitur subsistendi consequentia, quemadmodum verbi gratiâ, genus est prius specie, animal prius homine, Nam si ponitur homo, necessariò etiam ponitur animal tanquam prius; sed non contra, posito animali mox ponitur homo: quia homo posterius est quàm animal. Ideo animal hominem non præsupponit. 3. Vnum altero prius est secundùm viam disciplinæ, sic Grammatica prior est quàm logica, literæ priores sunt quàm syllabæ, syllabæ priores quàm dictiones. 4. Vnū altero prius est dignitate, verbi gratiâ magistratus subdito, pater filio, præceptor discipulo. Impropiè hic modus prioris vocatur ac propterea in Postprædicamento Simul nullum ei membrum correspondet, quod tamen in reliquis fit modis. Denique alterum altero prius est secundùm causalitatem, licèt cum eo convertatur tam in essendo, quàm in subsistendo. Sic verbi gratiâ, subjectum prius est quàm propria passio subjecti, homo scilicet prior est quàm risibilitas,

licet risibilitas convertatur cum homine, tamen homo causa est risibilitatis, sic res, tanquam causa, prior est veritate orationis. Nam oratio propterea vera est, quod res ita sese habet, & licet inter sese convertantur veritas rei & orationis, nihilominus tamen res habent modum causalitatis, ut oratio sit vera. Nam, ut *Boetius* & *Averroes* testantur, nostrum affirmare aut negare nihil ponunt in rei veritate, & propterea res non sunt vel sunt, licet à nobis esse vel non esse dicantur. Plures modi possent enumerari prioris. Nam teste *Aristotele*. 5. *Metaph. cap. 11*. Generalis ratio prioris est, propinquius esse principio, quod cum pluribus modis posset fieri quam hisce quinque, etiam plures modi ijs possent recenseri, ut & *Aristoteles* dicto loco facit. Hi verò hoc in loco sunt enumerati, quia ad doctrinam prædicamentorum intelligendam quilibet suo modo confert. Nam Primus modus indicat substantiam præcedere accidens tempore. Secundus indicat, superiora esse priora inferioribus, scilicet ordine naturæ. Tertius modus, Inferiora rursus esse priora superioribus, scilicet ordine quo ad nos. Quintus modus docet substantiam priorem esse & realiter distingui à propria sua passione.

Tertium Postprædicamentum est Simul, quod oppositum antecedentis, nimirum prius, videtur, & modis ipsius non obscure respondet. Tres autem *Aristoteles* modos, quantum ad prædicamentorum doctrinam sat est, recenset. Primus modus est, quod alia simul sunt tempore, scilicet quæ in eodem tempore vel totali vel partiali generationem vel esse suum habent, verbi gratiâ, Sol & splendor Solis, ut *Augustinus* inquit, tempore simul sunt, sic substantia & propria passio illius in tempore totali simul sunt. Sic *Aristoteles* & *Plato* in eodem tempore partiali simul sunt. Secundo modo simul aliqua sunt, quæ scilicet inter se convertuntur & nullum est causa alterius. Sic verbi gratiâ duplum & dimidium: Dominus & servus simul sunt Naturâ.

Nam

Nam convertuntur inter se, & posito Domino vel patre, ponitur servus vel filius. Interim tamen dominus non est causa servi, nec pater filij, scilicet formaliter capiendo. Nam licet pater sit causa filij materialiter seu subjectivè, id est, quatenus est substantia vel animal vel homo: Non tamen pater causa est filij, quatenus formaliter consideratur, scilicet ut est correlativum, vel quatenus est pater. Nam oppositum non est causa oppositi sui. Sic & correlativa formaliter considerata opposita sunt, ut in primo postprædicamento apparet, siquidem relativè opposita ibi locum habent. Tertius modus est. Aliqua simul sunt in ratione divisa, scilicet omnes species, quæ sub eodem genere continentur, & ex una divisione oriuntur, inter quas species nullus observatur ordo. Sic verbi gratiâ rationale & irrationale dividunt æqualiter animal & simul sub animali comprehenduntur, nec unum prius est altero. Hi tres modi, licet plures fortassis possent recenseri, ad doctrinam prædicamentorum etiam utiles sunt. Nam primus modus ita confert, quia in uno quoque prædicamento sunt species habentes passiones proprias, quæ cum suis subjectis simul sunt tempore, & neutrum est prius & posterius. Secundus modus valet præcipuè ad secundam proprietatem relativorum ab *Aristotele* enumeratam. Tertius, quod in quolibet prædicamento sint differentiæ oppositæ, quæ simul dividant genus & constituent species, ostendit. Item omnia inferiora alicujus superioris dicuntur simul per tertium modum.

Quartum Postprædicamentum est Motus, cujus *Aristoteles* sex species recenset, generationem, corruptionem, augmentationem, diminutionem, alterationem & loci mutationem. Quæ species ad actionis prædicamentum conferunt, tum etiam ad quantitatis & qualitatis prædicamentum nec non ad substantiæ categoriâ, quatenus scilicet mutatio rei vel ipsius fieri consideratur. De his autem speciebus tum definiendis, tum

explicandis latius non hic, sed in Physicis dicendi locus erit.

Quintum Postprædicamentum est Habere, cujus *Aristoteles* 7. significata enumerat, & rursus quidem non omnes sed usitatiores saltem: Qui quomodo prædicamentis conferant, vel ex ipsa enumeratione constabit. Primò dicitur aliquis habere qualitatem, verbi gratiâ, *Aristides* iustitiam, *Aristoteles* Philosophiam. Secundò dicitur aliquis habere Quantitatem, verbi gratiâ, *Socrates* habet quantitatem tricubitalem, &c. Tertiò dicitur aliquis habere ea, quæ adjacent corpori vel toti scilicet vestes; vel parti, verbi gratiâ annulum. Quartò dicitur quis habere membrum, verbi gratiâ, homo manus, arbor ramos. Quintò dicitur quis habere contentum, ut venæ sanguinem, &c. Sextò dicitur quis habere possessionem, agricola scilicet agrum, vineam; dives pecuniam. Septimò dicitur aliquis habere uxorem, quod tamen *Aristoteles* alienissimum iudicavit à proposito, cum nihil conferat ad doctrinam prædicamentorum, ut reliqui modi faciunt. Primus enim Qualitati, 2. Quantitati. 3. Habitui. 4. Substantiæ. 5. Vbi 6. Relationi inservit, atque hætenus de Prædicamentis dixisse sufficiat.

Sectio secunda

PROBLEMA I.

De Definitione.

Postquam *Philippus Melancthon* tractatum de Prædicamentis absoluit, in eo verò utilitates, & inter cæteras, hanc recensuit, Prædicamenta ad definiendum conferre & cum per se ipsum etiam intelligatur, & ex prædicamentorum doctrina pateat, non parùm ad dividendi quoque cognitionem conferre: siquidem differentiarum cumulus in ipsis prædicamentis comprehenditur: tum denique etiam prædi-

camenta tanquam limitibus quibusdam duplicem ordinem progrediendi, à generalissimis scilicet ad specialissima, & cōtra à specialissimis ad generalissima præfiniant, atq; ita methodi rationem quodammodo aperiant: Ideoq; *Philippus Melancthon* tres tractatus, quorum origo ex prædicamentorum doctrina dependet, jam mox post prædicamentorū doctrinam in li. i. subiungit, nimirum tractatum de definitione, divisione & methodo. Nam quamvis hæc tria sint instrumenta logica præcipua secundum quosdam, & differendi modi principales, ut *Fonseca* appellat, tum etiam tanquam argumentationes quædam aut imperfectæ aut implicitæ aut affectiones quædam, atq; eam ob causam non in hunc primum librum collocāda, sed ad tertium remittenda fuissent, ubi de argumentatione agitur: tamen *Philippus Melancthon* hoc non observato, sed potius ad id respiciendo, quod ex prædicamentorum doctrina, definiendi, dividendi & methodi doctrina quam plurimum adjumenti habeat, ideoque hoc in loco & non alibi harum rerum doctrinam pertractare voluit. Dicimus autem definitionem, divisionem & methodū oriri ex prædicamentis, non quòd tota definitio vel divisio in prædicamentis locum habeant, ut aliqui putarunt, hæc moti ratione, quòd definitio & definitum unum sint numero, hoc inquam concedi non potest, nisi contra *Aristotelem* statuere vellemus, terminos complexos in prædicamentis locum habere, sed ita ex prædicamentis definitiones & divisiones oriuntur, quia genera ac differentia in prædicamentis consistant, & beneficio prædicamentorum facile definitio aut divisio rei constitui possit, siquidem illa monstrant veram procedendi rationem, quomodo superiora, quomodo inferiora collocanda, unum de altero enunciandum, universalius in sua particularia, distinguendum sit &c. tum etiam ad methodum quod attinet, ita prædicamenta conferunt, quia in illis docetur, quomodo à supremis ordine naturali & artificioso ad infima usq; &

specialissima sit progrediendum, tum etiam contrario modo procedendum, nimirum à specialissimis ad suprema: Hæc, inquam, causa fuit, cur *Philip. Melancthon* hosce tractatus non post doctrinam demonstrationis, ut *Aristoteles, Themistius, Eustathius*: Item *Crellius* & alij vel ad postremum usque locum & finem logices, ut *Philippus Mœcevicus, Johannes Hossinianus* & alij reservarit; sed mox post doctrinam prædicamentorum subjunxerit. Et quamvis etiam, ut ulterius progrediamur, divisio definitioni non incommodè præponi queat, utpote quæ ad definitiones constituendas plurimum conducatur, atque ita doctrinæ ordine quasi prior sit, cum & *Aristoteles* etiam distinguendam rem, antequam definiatur, moneat, quo nomine à *Fonsæca* etiam priori loco traditur; tamen nos, vestigijs *Philippi Melancthonis* insistentes, de definitione primo loco hoc problemate agemus, breviter omnia quæ naturam definitionis explicandam pro tempore attinere videbuntur, explicaturi, & primò illud quidem observandum est: Definitio græcis dicitur *ὁρισμὸς* à finiendo vel terminando agros. Nam, ut *Fonsæca* inquit, Sicut agrorum fines certis limitibus clauduntur per ipsos fines, & alij ab alijs discernuntur: sic definitiones etiam faciunt, quæ naturam & essentiam earum rerum, quas includunt, ab alijs omnibus separant & distinguunt, vel ut *Owenus Guntherus* inquit: Quia quemadmodum finire est agros extremitatibus circumducere, ita ut aream vel qualemcunque aliam plani alicujus figuram delineat; sic definire ad logicam facta translatione significat alicujus rei naturam & essentiam certa ratione notificare, eam verborum limitibus ita circumscribere, ne vel contractior vel fusior appareat, quàm verè est, dicitur & *ὁρίσθαι* vel *πέρας* græcè i. *Topicorum Aristotelis* latinè terminus, quia cognitio rei ab accidentibus externis profecta, non potest ultra definitionem essentialem progredi, sed in ipsa definitione, tanquam in perfecta & summa rei cognitione termi-

natur,

natur,quemadmodum *Aristoteles cap. 17.* testatur ubi inquit, & substantia & quidditas cujusque terminus vocatur; est enim terminus cognitionis, quod si cognitionis, etiam rei terminus erit. *Thomas Aquinas lib. de Interpretatione lectione 4.* definitionem inde terminum appellari dicit, quia rem totaliter & adæquatè includit, ita ut nihil rei sit extra definitionem illam, cui definitio non cōveniat, & nihil sit intra, cui conveniat. Quod ita intelligo, definitionem propterea appellari terminum, quia scilicet omnibus singularibus perfectè illa definitio accommodari possit, nempe quæ extra definitionem esse dicuntur: nulli autem, quod est intra definitionem, id est, nulli parti vel generi vel differentiae tota definitio competat. Verùm hæ duæ posteriores notationes: item, quòd ab *Aristotele λόγος* vel τὸ τί ἦν εἶναι vel quidditas rei, definitio appellatur, soli definitioni essentiali propriè competere videtur. Secundò observandum: distinguendum esse inter definitionem, & descriptionem: Item inter definitionem rei & definitionem nominis, quæ omnia quid sint postea explicabitur. Interdum tamen vox definitionis tam latè sumitur, ut hisce omnibus competat, & generalissimè describi potest, quòd sit vox vel oratio, naturam vel significationem rei declarans. Explico. *Vox & oratio*, loco generis ponuntur, siquidem omnis definitio præsertim nominis est vox unica, vel interdum oratio, quod tam in nominis quàm in rei definitione accidit, licet id genus non omnes concedant, de quo postea, verbi gratiâ, nominis definitio illa esse potest, honestum est decens: *Geographia est ars docens distantiam locorum metiri.* Deinde & definitio omnis sive nominis sive rei dupliciter ab *Aristotele* usurpatur, primò ut intelligatur per definitionem sola illa pars, quæ naturam vel significationem rei explicat, ita ut definitum non includatur, & sic definitio nominis unica esse vox potest, ut in exemplo producto apparet; vel intelligitur per definitionem tota enuntiatio seu oratio,

tàm ex definito quàm ex explicatione illius constans. Et sic definitio semper est oratio: Deinde duplex etiam differētia ponitur, ut scilicet, quæ vel naturam vel significationem rei explicet. Naturam explicant definitiones rei; significationem definitiones nominis. Ordine jam de illis, nimirum de nominis definitione, descriptione, rei definitione & alijs quibusdā necessarijs agemus. Et ad primum quod attinet, scilicet ad definitionem nominis, non omnes consentiunt, quid per illam propriè intelligendum sit. Aliqui enim & quidem maxima pars putant nihil aliud per definitionem nominis, quam ipsam Etymologiam seu notationem, ut vocat Quintil. intelligi, verbi gratiâ, homo ab humo dicitur, cadaver quasi in pulverem cadens dicitur, & reliquæ Etymologiæ, quarum infinitæ Isidori libris viginti originum, & aliorum quoq; Grammaticorū continentur. Alij verò, ut Owenus Gunterus, non nudam saltem Etymologiam definitionem nominis putant, sed illud intelligunt, si scilicet natura rei exprimitur aliqua definitione, sed non ex proprijs principijs, verùm aliunde, scilicet per accidentium & proprietatum quarundam enumerationē. Sic verbi gratiâ ira furor brevis est: Somnus gelidæ mortis imago: Virtus est placitis abstinuisse bonis: & alia ejus generis infinita, quæ apud oratores & poëtas inveniuntur, ubi scilicet non Etymologiæ ratio redditur, sed res ipsa quodammodo definitur aut rei natura exprimitur per extranea quædam & accidentia. *Jacobus Zabarella* autem, & *Crellius*, qui illum sequitur, per definitionem nominalem, formale rei definitionem intelligunt, quæ scilicet rei naturam explicat quidem, sed rationem non addit, cur res ita sese habet, & præcipuè in definitionibus accidentium locum habere affirmant. De quibus videatur *Jacob. Zabarell li. 4 de Methodis c. 14 circa finem In commentario lib. 2. Anal post contextū 44 & 45. libri de cōversione demonstrationis in definitionem c. 4. Crellius li. 1 de demonstr. c. 10* ubi docet, præsertim *Zabarella* quòd definitio nominis genere &

differen-

differentiâ constet, genere scilicet proprio, differentia autem ex subjecto vel aliunde petita: & reddit rationem *Zabarella*, cur genere & differentia definitionem nominis constare oporteat: quia scilicet maximus usus est in omnibus demonstrationibus definitionum nominis, & ex illis in veram cognitionem definitionis essentialis deducimur, quod non fieret, si nulla omnino esset convenientia inter definitionem nominis & inter definitionem rei. Sic verbi gratiâ, secundum *Zabarell.* definitio nominis est, *Eclipsis est privatio luminis in Sole vel Luna: Tonitruum est sonus in nube*: Hic licet genus & differentia sit (Nam *privatio* & *sonus* generis loco subiecta sunt. *Sol, Luna, Nubes* differentię locum obtinent:) nihilominus tamen nominales definitiones saltem appellantur, quia videlicet ratio non redditur, cur fiat illa privatio luminis in Sole vel Luna item sonus in nube. Quod si verò illa causa adjicitur, tum vera est *Aristotelis* definitio rei, & perfecta demonstratio, solo terminorum positu à demonstratione differens: verbi gratiâ, *Eclipsis est privatio luminis in Luna propter interpositionem terrę*. Verum quamvis hæc sententia menti *Aristotelis* satis sit conveniens; non tamen interim prior opinio plane rejicienda est: plurimi enim & præstantissimi Logici per nominis definitionem ipsam Etymologiam quoque & nominis significationem intelligunt. Et Themistius quidem, gravissimus auctor, id quod *Zabarella* definitionem nominis appellat *commentarijs in posteriora. Analyt. cap. 12* inter definitiones rei computat. Possumus ergo conciliare sic has opiniones, varium scilicet esse usum definitionis nominis, & aliter ab aliis intelligi, ita ut interdum pro ipsa notatione seu Etymologia, interdum pro definitione accidentis sumatur, quæ naturam quidem accidentis, sed non causam illius explicat: Interdum verò pro eiusmodi descriptione, quæ rem per accidentia exteriora definit, quamvis tum magis propriè descriptio appellatur, de qua jam dicemus.

Descriptio autem deinde ex mente *Jacobi Zabarelle* est oratio, in qua posito genere ac qualicunque differentiâ rei natura exprimitur. Nam omnis descriptio, ut *Zabarell. lib. de converj. demonst. in definitionem cap. 4. testatur*, necessario requirit, ut rei illius quam describere volumus, genus exprimatur: In differentiarum verò postea assumptione discrimen apparere ait, quomodo à vera definitione differat. *Consece* autem descriptionem ita definit, quod sit oratio, quæ non significat, quod quid erat esse rei, soli autem inest, & conversim de re prædicatur, cujus est sensus, quod descriptio, quatenus essentiali definitioni opponitur, sit oratio, quæ quidem ad rei ipsius naturam declarandam adhibetur, (nam descriptio ad definitionem rei, non nominis pertinet): Verum tamen non exactè illud efficit: cujus ratio est, quia verum genus & veram differentiam non ponit; si enim illud faceret, non amplius descriptio, sed definitio esset dicenda. Interim tamen hoc sibi vendicat descriptio, quod licet rei naturam ex essentialibus principiis non definiat; ita tamen rei naturam exprimat, ut converti possit cum definito scilicet, quia vel propria, vel ejusmodi accidentia colligit, quæ in nullo alio reperiuntur. Sic verbi gratiâ, *homo est animal disciplinæ capax*, est descriptio, quæ ex vero genere hominis constat, scilicet animali, sed loco differentię propriū hominis ponitur non ipsius forma, scilicet disciplinæ capax, interim tamen hoc proprium cum genere compositum facit, ut descriptio hæc sit convertibilis cum eo, quod describitur. Nam ut dico, omnis homo est animal capax disciplinæ: ita etiam dico: Omne animal capax disciplinæ est homo. Atque hinc est, quod *Aristoteles* descriptionem proprium (scilicet complexum) appellavit, quæ scilicet naturam proprii refert, quæ in eo potissimum consistit, ut convertatur cum suo subjecto: tum quia proprium principalem locum habet in descriptione: hinc ut definitio interdum differentia appellatur, ita etiam descri-

ptio proprium dici potest: quia ut differentia in definitione, sic proprium in descriptione potissimum locum obtinet. Et lex quidem *Aristotelis* quoque est: Vnum saltem proprium in una descriptione adhibendum, nisi plures descriptiones facere volumus. Nam si dicerem: *animal est substantia sensu, vegetatione & motione præditum*; ibi non unam, sed plures descriptiones producerem: Vnam ut si dicerem, animal est corpus sensibile. Denique etiam *Aristoteles*, ut definitionem unam per se, sic descriptionem unam conjunctione appellat: siquidem ex genere & proprio non fit una res per se, sed saltem per aggregationem, siquidem diversissimæ naturæ sunt genus & proprium, & non sese ita habent, ut alterum sit actus, alterum potentia. Vbi verò differentia actum, genus potentiam designant: ibi res una per se fieri potest. Ad descriptionem teste *Fonsæca* revocari possunt, primò Oratorum & Poetarum descriptiones, qualis est *Virgilij* famæ, *Ovidij*, famis, *Suetonij*, *Catilinæ*, urbium, fluminum & aliorum; licet illud improprie fiat, quia non semper recipiuntur illæ descriptiones cum suis subjectis, quæ describuntur, quod tamen *Aristoteles* in descriptione requirit, ut apparet ex definitione à *Fonsæca* ex *Aristotele* adducta. Tum etiam revocantur huc definitiones in quibus differentia loco generis ponuntur, si, verbi gratiâ, definirem animal, quòd sit corpus animatum rationale, vel irrationale, ibi animal per exteriora definiretur, siquidem differentia genus dividentes non sunt intrinsecum quid ipsi generi, aliàs dividere illud non possent, nihil enim per seipsum dividitur, sed solius speciei, quæ per genus & differentiam constituitur, sunt aliquid extrinsecum, unde etiam sola species perfecte & proprie definiri potest. Genera autem potius describuntur, quam definiuntur. Porro non tantum descriptiones illæ, sed & quædã species definitionis, ut vulgò vocantur à Logicis ad descriptionem referuntur. Vulgò autem quatuor species definitionis constituuntur, scilicet,

essentialis, causalis, partialis & accidentalis, quarum posteriores tres non incommode ad descriptionem referri possunt. Accidentalem definitionem vocant orationem, quæ rei naturam ex accidentibus colligit & describit, scilicet ex eiusmodi accidentium collectione, quæ rem ab omnibus aliis distinguunt, verbi gratiâ, si definirem ignem, quod sit elementum calidum, siccum, levitate reliqua omnia superans. Referri autem hunc modum propriè ad descriptionem inde patet, 1. Omnis vera definitio rem per illa definit, quæ ipsi sunt intrinseca & essentialia: Definitio enim in rei cognitionem nos deducit, sed in rei cognitionem deducere non posset, nisi essentiam rei ipsam explicaret, essentiam autem non explicat, nisi per sua principia intrinseca, unde scilicet essentia constituitur. Nam sicut res sese habent ad esse, ita quoque ad defini ri & cognosci, siquidem, teste *Aristotele*, eadem sunt principia cognoscendi, quæ essendi. Sed hic definitionis modus rem non per sua intrinseca & essentialia, sed per extrinseca & accidentalia describit: Ergo definitionis species esse non potest. Et per consequens ad descriptionem est referendus. 2. Omnis definitio vera rem, quid sit, explicat. Hic autem modus non quid sit, sed qualis sit res, explicat, siquidem accidentia non in quid, sed in quale de suo subiecto prædicantur: Ergo non est vera definitionis species. Ultimum. Cui competit proprium rei, illi quoque res ipsa competit: Sed huic definitionis modo descriptionis proprium competit, siquidem descriptionis proprium est, rem per sua accidentia seu illa, quæ sunt extrinseca essentiæ, notificare, quod dum hæc definitionis forma facit, meritò ad descriptionem quoque refertur.

Ad partialem etiam quod attinet, meritò illa ad descriptionem refertur, siquidem & illa rem non per sua intrinseca principia & essentialia definit, quod tamen facere debebat, si definitionis nomen obtinere vellet.

veller. Quod autem non per essentialia detur, inde constat, quia rem per suas partes integrales aliqua ratione saltem describit. Tum deinde hæc definitionis forma cum partitione confunditur, siquidem partitio definitur, quod sit oratio, quæ rei partes enumerat. Denique manifestè principium eiusmodi definitionibus peti apparet, siquidem rem ignotam per æquè ignota describit, quod inde constat: quia omnes partes non re ipsa, sed ratione saltem differunt à toto: Ergo si quis totum ignorat, ille etiam omnes partes ignorat. At, inquit, tamen partes essentielles quoque non re ipsa differunt à toto. Ergo & ibi fit petitio principij. Respondeo quis sit sensus rem per suas partes essentielles definiri, in doctrina de prædicabilibus a nobis satis est pertractatum. Nam res, quæ per Genus & differentiam definitur, non ita definitur, ut Genus strictè ipsam saltem materiam denotet, aut differentia formam. Nam si sic esset, tum Genus & definitio non posset prædicari in recto de definito, nulla siquidem pars ita prædicatur de suo toto. Verum genus & differentia analogiam quandam ad materiam & formam obtinent, ita ut genus rem totam explicet sed principaliter secundum materiale. Differentia eandem rem totam significat, sed potissimum secundum formam. Quando verò *Philip. Melanch.* in descriptione definitionis partialis asserit, partialem definitionem esse orationem recitantem partes essentielles vel integrales, &c. in eo essentialem, & partialem definitionem confundit. Nam si essentielles partes, scilicet materiam & formam, per genus & differentiam explicat, tunc non amplius partialis, sed essentialis est definitio.

Denique definitio etiam causalis ad descriptionem meritò refertur, ut iam patebit. Definatur autem à *Philip. Melanch.* quod sit oratio, quæ diserte causas vel omnes vel aliquas recenset, ut rei naturam vel usum declaret. Verum rursus confunditur hac definitione

essentia-

essentialis & causalis definitio, siquidem essentialis definitio est, quæ rei naturam per causas intrinsecas explicat, nisi fortassis ita intelligi velit auctor, illam esse causalem definitionem, non quæ genus & differentiam; sed quæ causas simpliciter ponit, v. g. homo est corpus & anima rationalis, à Deo conditus ad felicitatem æternam consequendam. Verum nescio, an hæc veræ definitionis forma dici queat; multo probabilior est ea sententia, definitionem causalem illam esse, quæ constituitur ex genere, & ex aliqua causa exteriori. Nam duplices sunt causæ, ut constat, exteriores scilicet & interiores. Exteriores sunt efficiens & finis, quæ non in essentiam & naturam effecti ingrediuntur, sed extra illam manent; interiores verò sunt materia & forma, unde quilibet effectus tanquam internis principiis constat, sic v. g. causalis definitio esset, si describerem hominem, homo est animal à Deo ad imaginem ipsius creatum. Item à fine: Logica est habitus instrumentalis verum à falso discernere potis: vel ex utraq; causâ exteriori: Logica est disciplina instrumentalis à philosophis in philosophia genita, qua verum à falso discernimus. Et hanc definitionis formam non incommodè ad descriptionem etiam revocari inde constat, quia & illa rem non per sua essentialia definit, sed saltem per aliqua externa notificat, præsertim quod ad differentiam attinet, quæ principalis est pars definitionis, & unde tota definitio nominatur (causalis, quia causa externa differentiae locum obtinet, accidentalis, quia differentia ab accidentibus exterioribus sumitur, essentialis, quia differentia ab eo, quod est essentialiale, sumitur) Et licet objici possit, quod externæ illæ causæ non sint proprietates vel accidentia: tamen *Fonseca* inquit, hoc ipsum, quod est, effici à causa aliqua, aut ob causam aliquam, esse proprium aut accidens rei, cum ad essentiam eius non pertineat.

Hactenus usitatiores formas definiendi, exceptâ essentiali, de quâ postea dicemus, recensuimus, quam-

vis multò plures recenferi possent, siquidem decem species nominis definitionis recensentur à Logicis, quibus scilicet vel nominis vel verbi, vel integræ phraseos (nam hæc omnia intelliguntur sub vocabulo nominis) significatio vel vis explicatur, ut prima est κατὰ λέξιν, quando vocem ignotam per notiores explicamus, verbi gratia, ἄνθρωπος Græcè, latinis homo, germanis Mensch. Secunda, κατὰ διαφοράν, id est, secundum differentiam, quando quid inter vocabula inter sit, declaratur, verbi gratiâ, odium est, quod diuturnum est, ira quod brevi transit. Tertia, quando per metaphoram rei natura explicatur, verbi gratiâ, homo bulla est. Quarta κατὰ ἀφαίρεσιν τῷ ἐνατίῳ, quando scilicet per contrarium aut per privationem definimus, ut cæcitas est visus defectus. Quinta κατὰ περίφρασιν per circumlocutionem, verbi gratiâ, belli Troiani scriptor, per quem Horatius intelligit Homerum. Sexta: ὡς ἐν τύπῳ, id est, quæ crasso modo fit, ut si quis interrogaretur de genere quid esset, responderet ille per speciem, verbi gratiâ animal est tale quid, ut homo. Septima: Quando per indigentiam alicuius pleni ex eodem genere res notificatur, verbi gratiâ, Enthymema est syllogismus, cui deest aliqua propositio. Octava: per laudem, qualis est illa definitio Hispani, Dialectica est ars artiū, scientia scientiarum. Nona: dicitur græcè κατ' ἀναλογίαν, per proportionē, verbi gratiâ, homo est μικρόκοσμος. Decima: est secundum Etymologiam, verbi gratiâ, Solstitium dicitur, quasi solis statio. Sic rei definitiones etiam quàm plurimæ possent produci, non tantum quindecim, quemadmodum Boetius, sed ex omnibus inventionis locis depromti modi sunt. Nos verò usitatiores illos saltem recensere volumus, præsertim cum omnes ad hos modos ferè revocari possint. Restat adhuc definitio essentialis,

præclarum illud instrumentum logicum, seu ut *Labarella* vult, non tam instrumentum, quam finis omnium instrumentorum logicorum, ob cuius causam omnes disputationes instituuntur, & ex qua solam rerum cognitionem perfectam habemus. Definitur autem, quod sit oratio, quæ rei quidditatem explicat, id est, est eiusmodi oratio, quæ rem per sua essentialia, & per illa, unde essentia illius constituitur, explicat, atque ita in ipsius rei & essentiæ cognitionem nos deducit, unde etiam hic modus solus definitionis nomen apud *Aristotelem* obtinet, cum reliqui vel descriptiones vel definitiones nominis saltem appellentur. Ut verò doctrina de definitione eò melius innotescat, notandum primò, in omni iusta definitione duo ante omnia esse observanda & respicienda. 1. Definitum. 2. Definitio. Definitum est illud vocabulum, vel certè res illa, quæ definiri debet, & ferè omnes conditiones requirit, quas requirit aliquod vocabulum, quod est in prædicamentorum numero reponendum, nimirum, ut sit unicum & careat æquivocatione, ut sit incomplexum, vel certè tanquam incomplexum comprehendatur, & alia quæ supra in doctrina prædicamentorum recensuimus, tum etiam illud peculiare sibi vendicat præter cætera, quod species definitum saltem esse debeat, siquidem sola species genere & differentia constat. Individua autem propriè definiri non posse, sed solummodo describi, ratio hæc est, quia, ut supra docuimus, in doctrina de Individuo species numero, non autem differentia specifica inter se distinguuntur. Genera etiam propria definitione definiri non possunt, nisi intermedia genera definiri diceremus posse, quod supra se habeant genus: attamen in eo est defectus, quod genera non habeant differentias, quæ illis sint intrinsecè. Nam, ut sæpè dictum est, differentia extra essentiam generis constitutæ sunt, aliàs illud dividere non possent, cum nihil dividat seipsum. Alterum, quod observari debet, est definitio ipsa, scilicet illa

pars, quâ per vocabula notiora essentia rei explicatur. Hæc autem pars duobus rursus membris constat, genere nimirum & differentia: per genus illud, quod est materiale rei, præsertim in substantialibus definitionibus, per differentiam formale explicatur: vel, ut *Ioach. Perionius l. b. 1. Dialect.* loquitur: quælibet definitio totum rei per illud explicat, quod loco generis ponitur; partem autem principalem per differentiam: & ita quælibet definitio duo complectitur, totam scilicet rem & principalem ipsius partem. Verùm maximopere notandum, aliam esse rationem definitionum accidentium, quàm substantiarum. Nam quanvis substantiæ ita definiantur, ut genus habeat locum materiæ, differentia locum formæ; tamē contrarium fit in accidentibus. Nam in definitione accidentium genus formæ locum, differentia materiæ locum obtinet, quemadmodum *Jacob. Zabarella lib. 4. de methodis cap. 14.* pulcherrimè declarat, ubi inquit: *Accidentia omnia per formam & materiam definienda sunt, quemadmodum substantiæ, alia tamen ratione.* Nam accidentis genus formæ locum tenet, proprium autem subiectum est loco materiæ, & in definitione pro differentia sumitur: ut definitio, tonitrus est sonus in nube. Sonus quidem genus est & formæ quædam: quia omne accidens est formæ; Ergo etiam formā pro genere habet (nam qualis res est, ita etiā definienda.) Nubes autem est subiecta materia quæ tanquā differentia sumitur separans tonitruum ab aliis sonis: contra quàm in substantiis accidat, in quibus genus habet locum materiæ, differentia vero formæ: & in substantiis materia interna est ea ex qua res constat; in accidentibus verò externa, in qua inhaeret: nihilominus etiam hæc definitio accidentium dicitur essentialis, ut in substantiis: ratio hæc est, quia essentia accidentis plenariè hic exprimitur, nimirum ipsius forma per genus, ipsius materia, scilicet subiectum, per differentiam. Neque mirum est, materiam hîc principalem obtinere locum (scilicet in definitionibus accidentalibus) quia accidentium esse est inesse & in alio inhaerere. Deinde etiam alterum discri-

men inter definitiones accidentium & substantiarum observandum est, nempe quod definitio substantiæ per materiam & formam perfecta sit, verbi gratiâ, definitio hominis, quod sit animal rationale, essentialis est & perfectissima; quia totam essentiam hominis ita declarat, ut nihil quærendum maneat: At definitio accidentis, quæ per genus & differentiam datur, id est, formam & subjectum, non tamen perfecta est, siquidem essentia accidentis ab externa causa quæ diversa est ab ipsâ essentiâ, pendet. Ideo quando ad quæstionem quid est, respondetur talis definitio essentialis, ibi animus quærentis nondum acquiescit, quemadmodum *Averroes* notavit: quando enim quidditas pendet ab alia externa causa, animus in cognitione quidditatis non quiescit, nisi causam quoque noscat ejus quidditatis: propterea, ut definitio accidentis perfecta reddatur, tertia particula præter formam & materiam requiritur, nempe causa inharrentiæ illius formæ in illa materia; verbi gratia perfecta definitio erit Eclipsis: Eclipsis est privatio lucis in luna ob terræ interpositionem. Item tonitru est sonus in nube propter extinctionem ignis. Sic virtus est habitus in animo ex crebris actionibus comparatus, quo sensus appetitus rectæ rationi subjicitur.

Dubitatio esse potest an Deus definiri queat, & quemadmodum ex prædicamentorum numero excludatur, sic etiam à definiendi ratione semoveatur. Nos sine ambagibus respondemus, Deum propriè definiri non posse, cujus rationes in promptu sunt quamplurimæ. De illis enim, quæ perfectissima sunt, affirmativè ferè nihil dici potest: Ideoque de Deo potius, quid non sit, quàm quid sit dicere possumus. Verùm omnis definitio, teste *Aristotele* & *Averroee*, affirmativa esse debet. Deinde quia Deus non est species, ut satis in prædicabili speciei probatum est, neque supra se habet genus, tum est simplicissimus; Sed omnis definitio necessario ex genere & differentia, quæ aliquam

compositionem inferunt, constat: & quamvis partes definitionis rei simplicissimæ, non semper reipsa differant, præsertim si non tam intentiones quàm significationes respicimus, quemadmodum *Thomas Aquinas* & *Avicenna* loquuntur, hoc est, si non tam vocabula, quam ipsam rei naturam, quæ definitur respicimus; nihilominus tamen quia partes definitionis realiter differunt, aliquam compositionem in Deo subinferunt.

Deinde etiam disceptatur, an angeli, animæ & ejusmodi reliqua, quæ non ex materia & forma constant, definiri queant. Non desunt qui id negent, propter illam rationem, quòd definitio genere & differentia, quæ materiæ & formæ respondeant, constitutur. In oppositum alij minus urgent, cum angeli definiuntur, necessariò materiâ & formâ eos constare. Verum sciendum angelos omninò definiri: Nam quemadmodum sunt in prædicamento, ita etiam revera definiuntur, siquidem omnes partes definitionis ex prædicamentis desumuntur. Non autem quòd genus in definitione eorum materiam aliquam corpoream explicet, ac differentia formam, sed cum angeli sint formæ simplices, & solummodo ex esse & essentia, seu illud quod est, vel ex potentia & actu constant; non ipsa materia, sed analogum quiddam materiæ in illis invenitur, quod per genus explicatur, sic etiam formæ, quæ per differentiam notificatur. Hinc est, quod *Thom. Aquinas lib. 1. Distinct. quest. 1.* affirmat in compositis quidem genus & differentiam, quamvis non sint partes; à partibus tamen rei fluere, siquidem genus fluit à materia, quamvis genus non sit ipsa materia, & differentia à forma fluit, quamvis forma non sit differentia sed principium saltem illius: & sic composita definitio realem compositionem ostendit in ejusmodi rebus compositis. In simplicibus verò rebus materiam & formam talem non declarat definitio, sed quò res est simplicior, eò minus etiam definitionis partes compositionem aliquam indicant: Sic angeli, animæ

& reliquæ intelligentiæ non materia & forma reali vel physica; sed saltem potentiâ & actu vel esse & essentia, quod antea dictum est, constant. De qua re videatur latius *Thomas de Ente & Essentia, Cajetanus in eundem: Tum etiam lib. 2. contra gentiles cap. 50. usque ad 54. & Ferrariensis in eundem. Item parte questionum 50. Articuli. 2. quest. 75.*

His ita perspectis, nimirum quæ partes ad definitionem aliquam constituendam, & qua ratione requirantur; jam quomodo inveniri illæ partes debeant, & indagari brevissimè docebimus. Et primò quidem quando res aliqua definienda est, illa interdum tam nota est, ut citra laborem spontè sese offerat illius genus, & tum generis inquisitio nulla cura indiget, verbi gratiâ, si de quartana res est, ibi genus in promptu est, nimirum febris. Interdum autem res illa obscurior est, ut investigatione diligentiori opus habeat, & tunc videndum est: Primò, in quo sit prædicamento res illa, & id quidem diligenter animadvertendum est, ne scilicet ad alienum prædicamentum res referatur, verbi gratiâ, si sit fides definienda salvifica, illa nec ad prædicamentum Actionis, neq; Qualitatis, ut quidam faciunt, sed ad prædicamentum Relationis est referenda. Deinde si summum genus & prædicamentum alicujus rei invenerimus, tunc illud summum genus tam diu dividendum est, donec tandem ad proximum & immediatum genus rei definiendæ perveniamus, quòd genus proximum inde esse cognosces, si differentia illa addita, quæ speciei propria est, denuò illud rectè distinguit seu dividit, atq; ita generi addita, orationem convertibilem facit cum definito. In definitione hominis res est clarissima, video enim quòd homo sit in prædicamento substantiæ, quod genus divido, quemadmodum in tabula prædicamentali monstratum est, in incorporeum & in corporeum, unde corpus constituitur. Sed cum hoc genus nimis sit remotum scilicet corpus, ideoq; rursus subdivido in simplex & compositū, com-

positum rursus in perfectè mixtum & imperfectè mixtum. Sed adhuc latiora illa sunt: Ideoq; divido perfectè mixtum in sentiens & non sentiens. Ex sentiente tanquam differentia quadam & genere, quod dividit, animal constituitur. Hic video, quòd animal, si rursus divideretur, tunc divideretur in rationale & irrationale: Ergo inde concludo hominem sub animali, tanquā sub genere immediato & proximo, contineri, & sic nullum aliud genus, quàm hoc debere accipi. Nam & illud *rationale* additū, scilicet differentia divisiva, facit, ut oratio inde composita, scilicet *animal rationale*, planè sit convertibilis cum definito *homine*. Notatiuncula quedā hīc observetur, quam *Averroes in Epitome in librum secundum post. analyticorum c. 1.* sub finem habet. Si divisio generis remotioris fit, & genus proximum nomen habet, id est, unum aliquod vocabulum quo effertur, illud in definitione est assumendum: Sin verò minus, definitio vocabuli illius, id est, omnia superiora membra, aut plurima eorum, loco generis sumantur, quibus deniq; differentia specifica adjiciatur. Deinde genere sic invento, jam quomodo differentia inquirenda sit notetur. In memoriam autem revocandum est, quòd antea diximus aliam scilicet esse rationem definitionum substantiarum, aliam accidentium: In substantiarum enim definitionibus differentia, formæ: In accidentiū, subjecti seu materiæ locum obtinent. Videndum igitur an res sit substantia, an vero accidens, atq; ita deinde conveniens differentia pro hac diversitate adjiciatur. Deinde differentia secundum Ovenum Gunterum duplex est, alia interior alia exterior. Interior, quæ ex substantiali sumitur. Exterior, quæ ex propria affectione petitur. Cum autem differentia internæ nos ut plurimum lateant; Ideoq; exteriores non raro assumendæ sunt, & illarum tot adjiciendæ, donec orationē convertibilem faciant, verbi gratiā si albedinem definire vellem, video, quòd sit in prædicamento Qualitatis; sed non est habitus, nec potentia naturalis, nec

forma aut figura, ut ex definitione cujuslibet videre est; Ergo manet passibilis qualitas, quæ rursus dividenda est, & sic objecta sensuum in illa comprehendere inveniuntur, horum plures rursus sunt species, & inter cætera color, quem loco generis assumo. Differentiam internam quidem non habeo aut essentialem, ideoque externam assumo, scilicet ex proprietate petitam, quæ est disgregare visum, unde definitio tota, *albedo est color disgregans visum*. Sic Eclipsis definitur, quod sit privatio luminis in luna: ubi differentia ex objecto proprio petita est. In definitione autem substantiarum differentia, si proximum genus habeo, absq; ulla difficultate sese mihi offert, si genus illud per veras differentias in suas species divido, & deinde unâ differentiarum, quæ orationem convertibilem facit, cum definito assumo, ut ex tabula prædicamenti substantiæ à nobis tradita infinita exempla peti possunt, verbi gratiâ ut unum saltem repetam, si angelus definiendus esset, video angelum esse in prædicamento substantiæ. Deinde considero, an substantia sit genus proximum nec ne, invenio quidem, quod non sit proximum, nam dividitur in corporeum & incorporeum, sub quo scilicet incorporeo tanquam sub genere continetur angelus. Sed cum incorporeum non solet latinis pro genere sumi, & sic illud genus certum nomen & appellationem non habet, quemadmodum scilicet corporea substantia habet, quæ corpus constituit, nisi fortassis spiritum velimus dicere: Ideoque illa duò vocabula scilicet *corporea substantia* loco generis sumo, quæ membra superiora *Averroes* definitionem generis vocat: deinde substantiam incorpoream divido in ordinatam ad corpus & non ordinatam. Iam angelus sub priori non continetur differentia, itaque posterior ipsi assignanda erit, scilicet quod *angelus sit substantia incorporea ad corpus non ordinata*, quæ vera est definitio quia convertibilis cum definito. Nam ut dico, *omnis angelus est substantia incorporea ad corpus non ordinata*; ita etiam dicere possum; *Omnis substantia incorporea ad corpus non ordinata est angelus*: præsupponendo nimirum sub-

stantiam

stantiam finitam, quæ sola in prædicamēto hoc locum habet. Sed ut eò melius veras definitiones à falsis discernere possimus, *Arist. li. duo sc. sextus & septimus topicorū* erunt consulendi, ex quibus *Iac. Sebeckius* aliquot centum regulas definitionū collegit, & veram definien- di artem in opere aliquo peculiari ex ijsdem confecit. Vulgo autē utpote à *Ioachimo Periotto, Fonseca, Ovino Gū- tero*, & alijs hæ solent regulæ tradi: 1. De definito. Vnū omne definitū esse debet, aliàs una definitione explica- ri nequit. 2. Omne quod definitur est universale (parti- cularia seu singularia nō definiuntur, sed describuntur.) 3. Omne quod definitur est rei species infima vel subal- terna. Figmenta sc. Chimæra, Sphynx, &c. non defini- tionē rei, sed saltē nominis definitionem secundum *A. aristotele* habent, Deinde de definitione. 1. Definitio rei i- gnoræ naturā & essentiā per notiora & priora explicare debet. 2. Omnino verò prædicatur de eo cuius est defi- nitio. 3. Brevis esse debet, & nihil superflui continere. 4. Genus debet proprio & cōvenienti loco poni, ut & dif- ferentia. 5. Oratio debet esse propria & convertibilis. 6. Definitio nec debet esse latior nec angustior suo defi- nito. 7. Omnia prædicata essentialiter prædicari debēt in definitione. 8. Omnia naturæ ordine collocari de- bent, Generaliora sc. ante specialiora. 9. Nulla differen- tia seu id, quod differentiæ loco ponitur, omitti debet. Ex quibus facile deinde intelligitur, quæ vitari debeāt in definitione. Nam definitio illa mala est, quæ non est per priora aut notiora, sed ubi idem per seipsum defi- nitur, æquè ignotum per æquè ignotum, contrariū per suum contrariū, item ubi membra non rectè disponū- tur, ubi quis trāslationibus seu metaphoris & figurato fermone utitur, itē ubi quis verbis ambiguīs utitur. Itē ubi definitiones ita constituuntur, ut etiā alijs rebus cō- petant, vel ut nō omnia sub se cōprehēdāt, quæ sub de- finito cōprehēduntur: Itē ubi quis nimis prolixis defini- tionibus utitur, & alia ejusmodi sexcēta quæ apud *Iac. Sebeckium* libris citatis, Item apud *Aphrodiseum D. Co- lonienses* & alios non paucos, qui in *li. topicum commentaria*

scripserunt, inveniuntur. Deinde etiam, qui in posteriora analytica commentati sunt. Porro definitio triplex tum ab *Aristotele* tum interpretibus quam pluribus constituitur; primò alia est definitio, quæ rem quidem monstrat esse, sed quam ob rem sit, non demonstrat, atque ita aliunde causam habere potest, unde demonstretur, verbi gratiâ, qualis illa est, lunam deficere, est, lunam non lucere plenilunijs, vel ita, defectus lunæ est privatio luminis lunaris in plenilunijs 2. alia definitio simul utrumq; complectitur, nimirum, quod res sit, & cur sit, verbi gratiâ, Tonitrus est sonus propter restrictionem ignis in nube. Alia planè immediata ac prima est ac demonstrari non potest. Ideoq; principium demonstrationis appellatur. Tripliciter autem hæ definitiones sese ad demonstrationem habent. Prius enim genus definitionum conclusio demonstrationis est. Nam causa addita, tanquam medius terminus, in demonstratione sese habet, unde ejusmodi definitio colligitur. Secundum genus est demonstratio quædam solo terminorum positu differens ab explicita scilicet demonstratione. Nam ex divisione illa, quam ibi adduximus mox in prima figura Syllogismus demonstrativus constituitur, scilicet, ubi flamma extinguitur, ibi tonitus est, in nube ignis vel flamma extinguitur. Ergo. Tertium Genus est principium demonstrationis, Nam illud quidē non demonstratur, sed alia per ipsum. Ex hisce, ut spero, quæ hætenus tradita sunt, satis natura & ratio definitionis constabit, & neminem esse arbitror, qui non artem definiendi mediocriter ex hisce cognoscat & feliciter exerceat, si ad harum præceptionum Logicarum, scientiarum aliarum cognitionem adjecerit. Possem autem de pluribus puicerrimis questionibus hîc agere, nisi disputationes illas ad metaphysicam potius quàm ad Logicam pertinere viderem, nimirum an differentia substantiarum ex alijs prædicamentis peti possint? quod affirmat *Andreas Cespalinus* li. 1. q. peripateticarum questione quinta; Item an una differentia,

rentia ultima ac specifica sufficiat in definitione, quod negat auctor *ille lib. citato questione 6.* Item an subiectum rei possit esse ipsius genus? & alia quædam, quæ habet *Goclen parte 2. problem.* non procul ab initio: An Entis per accidens possit esse definitio, quod negat *Javellus & Averroes in Epitome librorum Metaphysicorum.* Item an definitiones physicæ per materiam, Logicæ per formam constituentur, quod *Thom. Aquin. & Averroes lib. 6. Metaph.* concedit, de quo tamen prolixè disputat *Zimara lib. 6. Theorematum.* Item an definitiones habeant partes, quæ correspondent partibus definiti, quod affirmat *Javellus lib. 7. Metaphys. quest. 15.* & quidem affirmat, quamlibet partem definitionis rei simplicis totam ipsius rei naturam explicare, genus quidem naturam separatam in universali differentia sub gradu distincta. Item an singulare seu individuum possit definiri? ut volunt *Ramistæ*, quod negat *Javell. lib. citato quest. 16.* Item an ex genere & differentia fiat unum per se? Ad quod *Javell. quest. 18. eiusdem lib.* per distinctionem respondet, scilicet in internis quidem differentiis ut supra vocavimus illud accidens, sed non in externis: Ejusmodi inquam & alia, quæ apud auctores & jam citatos & alios etiam videri possunt, proferre potuissem, nisi, ut antea dixi, ad metaphys. propriè pertinerent.

Has autem brevissimè corolarij loco subjicio.
 1. An non petitio principij committatur, quando relativa per sua correlativa definiantur. Multi sunt, qui hoc fieri non debere affirmant. 1. Quia ignotum per æquè ignotum hic definiretur: Accedit etiam, quòd *Aristoteles* in topicis maximè prohibeat, circulum fieri in definitione, id est, ut unum per alterum definia-
 tur: Tum *Averroes lib. 1. physicorum comment. 29.* apertè negat, posse fieri, ut res una per alteram definiatur, & addit rationem, partes definiti debent esse priores definito. Si ergo una res per alteram definiretur, idem

esset prius etiam & non prius, cum quo etiam *Thom. Aquin. & Burleus* in eodem contextu consentiunt.

Verum hisce nihil obstantibus, affirmamus, unum relativum per alterum definiri posse, quia relativorum hæc est natura, ut mutuo sese arguant & declarent, & quamvis in definitionibus essentialibus circulus fieri nequit, quia illæ constituuntur ex ijs, quæ priora sunt simpliciter, tamen in definitionibus, quæ fiunt per additamentum, id maximè contingit, & quidem non solum in Relativis, sed etiam in absolutis, siquidem illæ definitiones fiunt per priora quo ad nos, interdum enim nos subjectum per passionem, interdum passionem per subjectum, sic etiam unum relativum per alterum cognoscimus. Ad rationes & auctoritates adductas quod attinet, intelligendæ illæ sunt de definitionibus essentialibus, non autem de definitionibus relativorum, seu ijs, quæ fiunt per additamentum, hoc est, ubi peregrinum quid, quod non est de ipsâ essentiâ definiti, verum extrinsecum ipsius essentiæ additur; Vnde tamen natura illius rei notificatur. Plura hac de re videbis apud *Javell. lib. phys. quest. 14. lib. 9. Metaphs. quest. 12.* Secundo loco etiam hæc questio notetur, an definitio sit instrumentum Logicum, aliqui enim hoc firmiter propugnant, sed negat *Zabarell. tum lib. 4. de methodis tum alias sæpe. 1.* Quia omne instrumentum Logicum est cum discursu, id est, unum ex altero colligit; sed definitio unum ex altero non colligit, vel non est cum discursu, id est unum ex altero non colligit, sed simpliciter aliquod asseverat, & nudam rei quidditatem explicat: tum etiam deinde ex præcedentibus constat, definitionem totam se habere ad demonstrationem ita, ut sit vel principium vel conclusio demonstrationis, vel ipsa demonstratio saltem terminorum positu differens, unde satis colligitur, esse potius quandam affectionem seu finem instrumentorum Logicorum, aut certè instrumentum à demonstratione non distinctum.

Denique etiam quæstio est, an inter locos inventionis rectè ponatur definitio, quod licet aliàs tractare possemus, placuit tamen hîc eius facere mentionem. Vulgus quidem omnium philosophorum id facit, sed ut mihi videtur incommode & injustè. 1. Quia mediij termini ex locis inventionis depromuntur, nisi quis cum *Johanne Piscatore* non saltem argumentum, sed etiam narramentum inde depromi asseveret; sed per definitionem nihil demonstrabitur, verùm nuda essentia natura declarabitur: Ergo si probandi loco adhiberentur definitiones, fieret petitio principij. Et quamvis interdum per illas videatur aliquid probari, id non fit, quia definitiones sunt, sed quia differentia & genera in illis continentur. Et si objicis à definitionibus, quæ causas rerum explicant, maximè deduci probationes: Respondeo; Illas definitiones integras demonstrationes esse, solo terminorum positu differentes. Accedit etiam, quod definitio & definitum realiter non differant: itemque definitio non refertur, teste *Aristotele 2. analyt. post.* & alia quamplurima quæ brevitas causa hic omitemus, idem de divisione etiam sit judicium, de qua jam plura dicemus.

PROBLEMA II.

De Divisione.

EXplicata Definitionis doctrina, consecrarium est, ut de divisione, auctorem sequentes, jam dicamus: nam & illam adhuc ad simplicium apprehensionem pertinere, auctor arbitratus est. Duo autem potissimum hic peragemus. 1. Modos dividendi enumerabimus: Deinde rationem & normam dividendi explicabimus. Est autem divisionis vocabulum æquivocum, quod interdum intelligitur de divisione vel per se, vel quæ per accidens, item de divisione nominis æquivoci vel ambigui vel totius orationis in suos sensus; item ubi totum in partes sive essentielles sive

integrales: denique ubi genus in species &c. distinguimus. Quod cum ita sit, non facile divisionis definitionem constituere possumus generalem, à *Consecra* quidem definitur, quod sit oratio, quæ totum in suas partes distinguit, ubi per totū illa omnia intelliguntur, quæ jam commemorata sunt, scilicet æquivocum, ambiguum, totum integrale, totum essenziale, totum universale: per partes vel æquivocata, vel varij sensus, vel partes integrales, essentielles, universales, &c. Solet etiam ita generaliter describi, quod sit oratio, quæ commune in minus communia deducit. Vbi etiam illa omnia, quæ jam dicta sunt, comprehenduntur. Nam *oratio* loco generis ponitur, quia omnis divisio totam aliquam propositionem aut orationem efficit, verbi gratiâ, *Animal est rationale aut irrationale*. Deinde dicitur *commune*, quia omne, quod dividi dicitur, rationem unius habere dicitur, quemadmodum etiam in definitione accidit, deinde additur *minus communia*: quia omne, quod dividitur, in partes minutiores dissecatur. Si verò partes divisæ sunt vel æquales, vel latiores eo, quod dividitur, falsa est illa divisio & nulla. Et dicitur in plurali numero *communia*, quia necessario plures ex divisione partes oriuntur. Ex jam verò dictis apparet, varios esse divisionis modos. Primò alia divisio est nominis, alia rei. Divisio nominis est, ubi vel nomen aut verbum æquivocum in sua æquivocata, vel tota oratio ambigua in suos sensus distinguitur: & sic duo sunt divisionis nominis modi, nimirum æquivoci in sua æquivoca, verbi gratiâ, libertas alia est Christiana, alia politica, corpus vel physicum vel mathematicum, Logica utens vel docens, cœlum vel naturæ vel gratiæ vel gloriæ: Alter modus est, ubi oratio integra, quæ ob verborum positum ambigua est, in suos sensus diversos distinguitur, verbi gratiâ, Christum oportet cœlum capere. Orationis huius sensus duplex est: æquè enim intelligi potest, quod Christus capiat cœlum, quàm quod cœlum capiat Christum,

scili-

scilicet, si ita indifferenter ad vocabula saltem respicimus, & non vel Græcum textum, vel analogiam scripturæ consideramus. Licet autem hi modi vulgò divisiones vocantur, tamen propriè loquendo distinctiones appellantur, & in doctrina de fallacijs maximus eorum est usus, ubi scilicet de fallacia æquivocationis, vel etiam amphibologias sermo est. Denique quemadmodum prior divisionis modus convenientiam habet cum definitione, quæ vocatur κατὰ λέξιν. ita posterior cognationem habet cum definitione, quæ vocatur κατὰ ἑτυμολογίαν: sed differunt in hoc, quod utraque species definitionis unam tantum certam significationem constituat, siue vocis alicuius siue integræ orationis, qua in differendo uti velimus: Sed distinctio omnia evoluit & oculis exponit, nam sicut de naturâ & proprietate definitionis est constringere & ex multis unum efficere, ita divisionis munus est, rem unam & complicatam evolvere, atque in multas species sub uno generali nomine contentas differentiarum additione distrahere, ut *Owenus Gunterus tractatu 2. de methodis lib. 2* auctor est. Divisio rei multos sub se habet modos. Prior est, ubi res quantitativa in suas partes integrales & quantitativas dividitur, verbi gratiâ, homo in caput, brachia, crura, ventrem; sic arbor in radicem, truncum, & ramos &c. Partes autem, ut phyci tradunt, duplices sunt, vel similes, id est, quæ eandem appellationem & naturam obtinent, ut est, verbi gratiâ caro, cujus singulæ partes caro vocantur, sic quælibet partes ossis os vocantur, aeris aer, quælibet pars ligni est lignum, &c. Dissimiles partes, ubi diversa est appellatio & natura verbi gratiâ, si hominem in corpus & animam, vel potius, ut in exemplo antea adducto maneamus, in caput, brachia, crura, ventrem, sanguinem, spiritum &c. dividamus: sic si manum in digitos, digitos in articulos dividamus. Pro duplici hac partium distinctione,

duplex etiam partitio oritur, alia scilicet quæ est totius in partes similes, alia in partes dissimiles. Priori modo *Fonsæ* quantitates continuas & alia pleraque: posteriori quantitatem discretam & corpora, aliaque dividi docet. Nam & illud circa hanc dividendi rationem observandum, solis eam substantijs corporeis competere: Illæ enim solæ in partes quantitativas dissecari possunt, & tunc adhibetur, si quis totum integrale vel partiale, ut quidam vocant, exactè cognoscere cupit. Nam ut genus confuse saltem cognoscimus, nisi species illius omnes exactè cognoscamus, ita etiam totum $\sigma\upsilon\nu\omicron\lambda\omicron\nu$ confuse solummodo cognoscimus, nisi partes illius omnes cognoscamus: verbi gratiâ, corpus humanum tunc rectè & distinctè cognosco, si illud in partes exteriores, scilicet, caput, brachia, thoracem, crura, ventrem, &c. divido: Deinde in partes interiores, ut sunt jecur, ossa, sanguis, &c. Hæc rursus in quatuor elementa: Elementa in materiam & formam; in quæ licet non actu, tamen ratione elementa dividuntur. Huic modo, qui circa totum integrale versatur, commodè subjici potest ille modus, qui circa totum essentialiale versatur, ubi scilicet rem aliquam in partes suas essentielles distinguimus, idque vel physicâ vel metaphysicâ divisione. Physica ita, si res illas, quæ species sunt, & in prædicamentis per se locum habent, in suas partes essentielles, scilicet materiam & formam, unde actu constituuntur, distinguimus, verbi gratiâ, si hominem in corpus & animam, si coloratum in colorem, & subjectum, cui inest color distinguimus. Nam subjectum in colore tanquam materia sese habet, coloris enim esse, est, inesse in subjecto, ideoque subjecta in accidentibus loco principij seu partis essentialis sese habent, licet extrinsecum potius quid sint, quam intrinsecum. Metaphysica divisio fit, si totum in illas partes distinguitur, non ex quibus actu, sed ex quibus ratione saltem componitur, verbi gratiâ, si speciem in genus &

diffe-

differentiam distinguo, unde species non actu sed ratione saltem componitur, ita, si hominem in animal & rationale distinguerem, si materiam primam in esse & potentiam suam, &c. Prior autem modus dicitur physicus, quia res naturales à physicis in hæc partes actu componentes dividuntur. Metaphysicus autem vocatur, quia metaphysici plerunque rem in eiusmodi partes distinguunt, non quæ actu, sed quæ ratione saltem subiectum componunt. Nam animal & rationale non reipsa, sed ratione saltem ab homine differunt. Denique ultima divisionis species seu modus est, si totum universale in suas partes subiectas distinguitur, de quibus dicitur, & est rursus duplex, vel est totius universalis univoci, vel analogi; Totius universalis univoci divisio est instrumentum illud logicum admodum celebratum, quo in omni disputatione & scientia opus est, & secundum *Aristotelem* & *Fonsecam* rursus triplex constituitur: est enim vel generis in suas species, vel speciei in individua, vel denique differentia in species & species & individua, hæc omnia sunt, ut in doctrina de prædicabilibus dictum est, quæ ut universalis de suis inferioribus directè prædicantur. Divisio autem totius analogi est, ubi species scilicet non participant de natura generis æqualiter: verbi gratiâ, si ens in substantiam & accidens, principium in principium viæ, principium motus aut temporis distinguerem. Duplicem supra diximus esse divisionem, aliam per se, aliam per accidens, & tres quidem modos principales divisionis per se recensuimus, nimirum divisionem nominis seu distinctionem potius, partitionem & divisionem propriè sic dictam. Quibus etiam tot modi per accidens respondent, græcè *διαίρεσις* nimirum divisio nominis per accidens, ubi non significata alicujus nominis recensemus, sed loco significatorum affectiones aliquas accidentarias enumeramus, verbi gratiâ amarum, aliud est quod linguam, aliud quod animum afficit,

acutum aliud est, quod tactum, aliud quod aures, aliud quod gustum seu linguam afficit, & convenit hic modus cum divisione accidentis in accidentia, de qua mox dicemus, sed differt, quod in hac divisione illas affectiones enumeremus, ut significatio & ambiguitas alicuius vocabuli pateat. In divisione vero accidentis in accidentia species potissimum diversæ erunt. Partitio autem per accidens fit, ubi non in partes quantitativas per se rem dividimus, sed partes per accidentia quædam, quæ inhærent, enumeramus: verbi gratiâ alia pars hominis est rotunda, alia longa est, alia brevis: hæc pictura partim flava, partim alba, partim nigra: huius annuli alia pars fulva, alia cerulea, alia viridis. Quo etiam revocantur illi modi partitionis, quibus totum in essentielles partes vel physicè vel metaphysicè non quidem reipsa reducitur; sed per affectiones proprias, quas partes illæ obtinent: verbi gratiâ hominis pars est alia, quæ movet, alia quæ movetur; per quæ animam, utpote moventem, & corpus, utpote motum intelligimus. Sic hominis alia pars est, quam cum brutis communem habet; alia quam propriam obtinet, & intelligo per illa, animal scilicet & rationale. Ad hos modos quod attinet, neque ita sunt frequentes & parum utiles, siquidem nihil accuratè dividunt, sed imperfectè ac obscuritate philosophandi rationi adversâ rem in partes qualescunque distrahunt. Tertius autem modus, qui totum universale dividit per accidens, frequentior est & magis utilis, qui à *Joachimo Peronio*, *Boetio* & alijs logicis triplex constituitur, scilicet ut vel subjecta in accidentia, vel accidens in subjecta, vel accidens in accidentia dividatur. Ad primum modum quod attinet, is ita se habet, ut subjectum aliquod sive sit corporeum sive incorporeum per accidentia, quæ illi inhæreant, distribuat, & fit per omnia prædicamenta novem posteriora & per omnes locos inventionis ut *Rudolphus Agricola* testatur, verbi gratiâ, hominum alius est longus, alius

alius brevis, longus duos pedes, tres, quatuor, hominum alius est bonus, alius malus, hominum alius est pater, alius filius; in actione, hominum alius loquitur, alius non loquitur: in passione; animalium aliud movetur aliud non movetur. Item Vbi, animalium aliud in terra, aliud in aqua, aliud in utraque vivit: In quando; alij in hyeme occultantur, alij videntur; Situs animalium, alia recta, alia prona incedunt: In habitu, animalium alia tecta sunt villis; alia alijs regumentis, plumis &c. Alter modus huic est oppositus, ubi scilicet accidens in subjecta, in quibus inhaerent, distribuitur, verbi gratia, bonorum alia sunt animae, alia corporis: Virtutes aliae sunt intellectus, aliae voluntatis: Affectus alij in anima concupiscente, alij in anima irascente: Et posset per omnia novem praedicamenta ita distributio accidentium, si opus esset, declarari. Accidens denique in accidentia, non secus, ut subjectum in sua accidentia distinguitur, saltem eo modo, ut divisum tanquam naturam subjecti induat, verbi gratia, quatorum alia sunt trium cubitorum, alia pauciorum, alia plurium: Patrum alius lenis, alius durus: Bonorum alij sunt iusti, alij temperantes, alij fortes, alij liberales: Eorum qui agunt, alij docent, alij scribunt, alij alia faciunt: Eorum qui in loco sunt, alij Asiae, alij Africae, alij Europae incolae: Eorum qui in tempore vivunt, alij hyeme, alij autumnus, alij aestate rectius vivunt & valent. Sed praeter hosce divisionum modos tam per se, quam per accidens, qui jam à nobis numerati sunt, dantur adhuc aliqui modi, quorum passim à logicis fit mentio, nimirum divisio generis in differentias, & divisio differentiae in differentias. Prior est, si genus non in suas species, sed in differentias, ut dictum est, distribuitur, verbi gratia Substantia est corporea alia, alia incorporea, Animalium aliud est rationale, aliud irrationale. Alter modus si communem differentiam in minus communem distinguimus: verbi gratia, si incorporeum in absolutum, & in illud quod

ad corpus informandum comparatum: Animatum in sensibile vel insensibile dispescimus Horum modorum usus non est exiguus, præsertim prioris, qui unicum & proximum est instrumentum, quo genus in suas species dividere possumus. Verum tamen non eodem modo auctores de illis sentiunt: aliqui enim reperti sunt, qui planè hos modos rejiciant, inter quos & *Ovenus Guntberus*: aliqui ad divisionem per se referunt, totius scilicet universalis in suas partes subjectas: alij denique ad divisiones per accidens referunt. *Oveni* rationes cur rejiciat, illæ sunt. 1. Quia divisionis ratio postulat, ut divisum, in integras, perfectas & completas *ἁρμῶν* seu essentias dividatur. Sed *ἁρμῶν* rerum non solis differentiis sed subjectis etiā, quibus differentia inhaerent, perficiuntur: Ergo non in differentias, sed in integra subjecta divisio fieri debet. 2. Ex definitione divisionis idem probatur. Definitur enim divisio, quòd sit distributio generis in proprias species, non autem dicitur in proprias differentias. Hisce possunt addi rationes, quas *Fonseca* recenset. 1. Ex autoritate *Boetij & Porphyrij*, quorum prior negat expressè genus dividi debere in differentias, nisi fortasse defunt specierum vocabula. Alter ubiq; quando de differentia agit, non ita agit, ut genus in differentias distribuatur, sed ut genus per differentias in species distribuatur. 2. Ex rei natura argumentatur. Res enim naturalis non in formas sed per formas in varia composita naturalia dividitur. Ergo etiam ars, quæ naturam imitatur, tale quid facere debet, scilicet genus non in differentias, sed per differentias in varias species dividere. 3. Omnis divisio debet fieri in partes, in quibus totum universaliter & per se perficitur: sed differentia, ut nos sæpè aliàs diximus, non sunt partes generis, nec genus ex differentiis constituitur: hoc enim speciei est: Ergo genus etiam in differentias non distribuitur. Qui autem defendunt, esse hæc divisiones

referendas ad illas, quæ totum universale in suas partes subjectas distribuunt, hisce nituntur rationibus.

Primum. Quò totum refertur, eò etiam pars principalis refertur: Sed divisio generis in species, tanquam divisio in aliquod totum, pertinet ad illum modum, qui totum universale in suas partes dividit: Ergo etiam eodem pertinet divisio, quâ totum in partes principales speciei, scilicet differentias distribuitur. Differentiæ enim partes principales sunt specierum, unde *Aristoteles* etiam per differentias totam interdum speciem intelligit. Deinde licet differentiæ non per se subjiciantur alicui universali, tamen constituunt species, quæ generi tanquam universali directè & per se subjiciuntur: Ergo mediantibus illis speciebus fit divisio illa per se, non autem per accidens. Nam & hîc totum universale in partes subjectas licet non immediate, tamen mediatè, accidit. Denique ad divisionem differentiæ in differentias quod attinet, *Aristoteles* apertè *lib. 7. Metaph.* testatur, differentias generis dividi per se in differentias scilicet minus communes. Ergo si est divisio per se, non erit accidens. Tertia opinio ad divisiones per accidens hæc duo divisionum genera revocat, hoc nitens fundamento: Quæ non est divisio per se, illa est per accidens. Sed divisiones dictæ non sunt per se: Ergo sunt per accidens. Minorem probant ex argumentis pro prima parte productis præsertim ex ultimo. Quæcunque enim divisio non constat ex partibus, ex quibus totum conficitur per se & immediate, illa divisio non est per se, sed per accidens: Sed dictæ divisiones sunt ejusmodi, quia differentiæ non constituunt genus neq; sunt de essentia generis, aliàs genus dividere non possent, tum etiam genus cum speciebus confunderetur: Solæ enim species per differentias, tanquam partes essentielles & intrinsecas, constituuntur: Tum etiam differentia nō est de essentia differentiæ, sed est ipsi aliquid extrinsecum, ac proinde differentia, si in differentias dividitur,

non in intrinsecum, sed extrinsecum quid dividitur; ac proinde divisio inde orta non est divisio per se, sed per accidens. Divisio enim per se hoc requirit, ut totum in illas partes, ex quibus essentialiter & intrinsecè constituitur, dividatur. Tum etiam porro altera seu secunda opinio ipsa fatetur, non immediate, sed mediatè, scilicet per species subjici differentias generi. Ex quibus omnibus satis patet, dictas hasce divisiones non esse per se, sed per accidens. Ad argumenta contraria, & quidem primò pro prima opinione adducta, in genere respondendum est, illa saltem hoc rectè probare, Non esse divisionem per se, si genus in differentias dividitur. Ad argumenta secundæ respondendum est, Illa nihil aliud probare, nisi hasce divisiones aliqua ratione saltem ad genus pertinere, nimirum si non immediate, quod sufficit, ut divisio aliqua non sit per se, sed per accidens. Omnis enim divisio per se, ut dictum est, dicitur fieri in partes intrinsecas, immediatas, & quæ essentiam rei constituent. Explicatis jam omnibus modis dividendi, tam per se quàm per accidens, jam ad alterum membrum, nimirum ad regulas dividendi pervenimus. Ad divisionem autem aliquam justam perficiendam, cujuscunque sit modi, five sit distinctio, five partitio, five divisio, primò notandum: Omnem divisionem æqualem esse debere diviso, hoc est, ne aliqua pars vel desit vel superfit. Vitiosa itaque est, verbi gratiâ divisio, si dicerem, animalium aliud est album, aliud nigrum, quia hîc desunt multæ partes, siquidem animalia reperiuntur aliorum colorum, quàm qui jam dicti sunt. Vitiosa quoque est, si dicerem, animal aliud rationale est, aliud bos, equus, leo, &c. aliud irrationale, quia hic abundat aliqua pars. 2. Vitiosa est omnis divisio, si pars loco divisi, aut totum loco partis ponitur, verbi gratiâ, si quis diceret, animal aut est corpus vivens aut sentiens. Nam corpus vivens latius patet quàm animal, & est totum; Sentiens æquè latè patet. 3. Quod huic affine est,

est, unum membrum divisionis non debet includere alterum. Ideoque omnia membra divisionis aut re aut ratione debent esse opposita, atque ita evacuare totam essentiam divisi, hoc est, ut nihil sit in diviso, quod non in partibus comprehensum. Vnde etiam 4. confectarium, ut omnia membra divisionis simul sumpta sive conjunctim sive divisim converti possint cum suo diviso. 5. Divisio debet fieri in proxima membra immediata. 6. Divisio, quæ ponit aliquod membrum positivè, & reliqua negativè sub uno vocabulo involuit, vitiosa est, verbi gratiâ, si dicerem, animalium aliud homo, aliud non homo, magnitudo alia linea, alia non linea, qualitas alia habitus, alia non habitus. Notandum est, nos uti divisionibus & quidem maximâ ex parte, ubi altera differentia privativè ponitur, quemadmodum ex prædicamento substantiæ apparet. Sciendum itaque hoc eas ob conditiones fieri. Primo quia sæpè defunt ejusmodi vocabula positiva. Ideoque ut circumloquamur quodammodo, oportet negativis interdum uti differentiis. Deinde ut faciamus divisionem necessariam, & quam nemo negare possit, quod commodissimè fit, si alterum membrum affirmativè, alterum negativè ponitur. Denique si partes, in quas divisio immediatè facienda est, fuerint plures quàm duæ, tunc aliqua ratione ut dichotomia observetur, altera pars affirmativè altera negativè ponitur. Sub negativâ parte quidem alia membra omnia comprehendere possunt, latius enim sese teste *Averroë* negatio quàm privatio ostendit. 7. Illa divisio falsa est, quæ committit petitionem principij: Item quæ vitium aliquod sub verborum involucri occultat: Item quæ naturam rei, de qua agit, invertit: Item quæ contradictionem introducit: Item quæ naturæ contraria est: Item quæ ambigua vocabula includit, & propterea in membra opposita resolvi nequit. 8. Diversitas membrorum in divisione, & modorum enumeratio, ut tollat pugnantiam, necesse est,

ut modi illi non sint ipsa affirmatio aut negatio ejusdem de eodem, alias committeretur nugatio & omnes contradictiones possent hac ratione conciliari; verbi gratiâ, si dicerem nox est tenebrosa, nox non est tenebrosa: si jam distinctione modorum uti velim, nox est tenebrosa secundum modum tenebrarum, non est tenebrosa secundum modum lucis, ibi expressè has contradictorias inter se conciliarem, quod dum impossibile sit, etiam hanc distinctionem falsam esse liquet. Nam apertè, ut videre est, petit principium & nugationem committit. Hisce plura tum ex *Oveno Guntero lib. 2. de Metb. ex Jacobo Zabaro lib. 2. de Metb. Ex Fonseca lib. 4. Dialecticorum* & alijs probatis autoribus adjiciantur.

Corollarij loco unum hoc notetur, quæri potest, an divisio propriè sic dicta partitio dici possit. Videtur quidem posse, quia species sunt partes sui generis, & genus in species tanquam partes dividitur, quod vel ipse *Aristoteles lib. 5. Metaph. cap. 26.* testatur, ubi varios modos totius & partium enumerat, & inter cætera etiam species partes, genus totum vocat; Sed facilis responsio est, species quidem dici partes, & genus dici totum, verum non propriè, sed saltem per quandam analogiam. Nam ut aliàs totum integrale ex suis partibus integralibus conficitur, ita etiam genus quodammodo ex suis speciebus, licet magna adhuc sit differentia inter species & partes. 1. Enim differunt, quod partes integrales, quatenus partes sunt, esse suum completum extra animam habent, sed species cum sint universalis, esse suum completum, & formale ab ipsa anima habent, licet materialiter sint extra animam, ut de hac re supra in doctrina de universalibus. 2. *Aristoteles 1. phys.* partes definit, quod sint, in quas, cum insint, totum dividitur, sed species non tam insunt generi, quàm subsunt, ideoque partes subjectæ vocantur. Ideoque ex *Tom. Aquin 5. phys.* hanc differentiam afferre possumus, totum scilicet quantitativum non esse totum in suis partibus & sic

etiam

etiam partes non obtinent naturam sui totius. Sed totum universale seu genericum totum est in omnibus suis speciebus, & omnes species naturam universam generis obtinent & essentiam, quæ est indivisibilis. Ergo quælibet pars propriè sic dicta non obtinet partem sui totius.

PROBLEMA III.

De Methodo.

Sequitur apud nostrum auctorem doctrina utilissima de methodo, quam licet alij ad tertiam mentis operationem, nimirum Syllogisticum processum pertinere putant: *Philip. Melanch.* tamen ad primam mentis operationem referre maluit, quia potissimum circa rem simplicem ad illius mentem explicandam occupata est, ut ostendat, quid sit res, quæ partes, quæ causæ, qui effectus, &c. Nos tamen si vera fateri volumus, non ad primam, sed vel ad secundam, vel tertiam mentis operationem, & sic non in primo libro, sed vel in secundo, vel tertio, vel in dispositione aut argumentatione de methodo erat pertractandum. Nam si Logices processum consideramus & methodi naturam, aperte inde constabit, vel ad dispositionem vel argumentationem methodum, referri posse. Duo enim vocabulum methodi vocare solet plerunque, aut ordinem, quo aliquid disponitur: aut notificandi rationem, qua unum ex altero colligitur. Primo modo consideratum ad dispositionem pertinere palam est, siquidem dispositio triplex constiti potest, vel duorum terminorum principalium, subiecti scilicet & prædicati: Deinde trium, scilicet majoris, minoris & medij, ut fit in Syllogismo: vel plurium terminorum, hoc est, vel integrarum propositionum vel argumentationum: Ad quod posterius membrum methodus, pro ordine sumpta, commodissimè refertur, imò est ipsa dispositio plurium terminorum.

Altero verò modo considerata methodus est processus quidam, quo unum ex altero colligimus, & ignotum per notum notificamus, hoc verò omninò cum processu syllogistico convenit, unde etiam ipsam demonstrationem methodum esse *Zabarella* & *Crellius* affirmant. Alij praxin totius Logicæ appellant, & propterea postremo loco in suis Logicis tractare solent, ut fit à *Johan. Hospin*. Antequam autem definiamus methodum, reputandum illud, quod jam diximus, methodum, quia est vocabulum ambiguum & interdum generaliter interdum specialiter accipitur, duo significare. 1. ordinem, deinde methodum propriè sic dictan. Vtrumque enim scilicet tam ordo, quam methodis vocabulo *μεθόδος* comprehenditur, quod viam seu processum ab uno ad aliud denotat. Si generaliter vocabulum methodi accipitur, tum à *Zabarella* & *Crello* definitur, quod sit habitus instrumentalis intellectus ad rerum cognitionem assequendam nobis inserviens. Quâ definitione tria comprehenduntur. 1. Genus 2. subjectum, quod habet locum differentię. 3. finis. Ad primum quod attinet, habitus instrumentalis loco generis ponitur, quia ut supra de natura Logices dictum est, tota Logica est instrumentalis habitus. Ideoque etiam principalis pars Logices idem sibi Genus meritò vendicat, partialiter tamen hoc loco intellectum & sumtum: Et sciendum hoc genus eatenus rectè methodo attribui, quatenus methodus docens non autē utens intelligitur, hoc est, non quatenus methodus jam est applicata alicui certæ scientiæ, sed quatenus libera adhuc est, & ut instrumentum Logicum rebus separatum consideratur. Nā priori modo rectius per scientiam quàm per instrumentum definitur, siquidem methodus scientiæ applicata ipsa fit scientia. E quamvis aliqui loco generis doctrinā posuerint; tam hoc minus commodè fit, quia methodus, quatenus est methodus, seu ut pars Logices, non ut doctrina aliqui considerari potest. Et considerant quidem illi accidēta

saltem

saltem ratione methodum, quatenus vel ipsa, vel scientia, cui applicatur, docetur. Inde autem & ex tali accidentali consideratione genus velle constituere, planè ineptum est, non secus ac si hominem, qui ambulat, vellem per ambulans, tanquam per genus, definire. Alterum verò, quod in definitione ponitur, est differentia, ut dictum est, quæ sumitur ex proprio subjecto, hoc enim fieri debere supra docuimus, ubi de definitione accidentis egimus, & quamvis perfecta posset esse definitio, quæ genere & differentia constat; tamen id in accidentibus etiam non fieri, similiter supra dictum est. Ideoque tertium membrum, quod ad differentiam quidem pertinet, additur, & est ex fine sumtum, siquidem omnium disciplinarum instrumentalium, tanquam activarum, natura ex fine dependet: necessario itaque addendum erat hoc tertium membrum, quo usus & finis methodi generaliter acceptæ explicatur, nimirum ut per methodum, tanquam instrumentum aliquod intellectus, res ignotas addiscamus & notiores nobis reddamus. *Owenus Gunterus* quidem duplicem methodum quoque facit, licet alio fortassis sensu, universalem scilicet & particularem. Et universalem definit, quod sit habitus, omnes partes artis acutè inveniendi, aptè collocandi, & dextrè explicandi. Sed hac definitione ipsam Logicam & Methodum inter se confundit, nam licet Methodus sit principale instrumentum Logices, tamen non adæquatur toti Logicæ, quia pars non est æqualis toti, & jam supra dictum est, non ad primam mentis operationem seu simplicium apprehensionem methodum pertinere, sed tota ipsius natura, in ordinando & notificando sita est, nisi fortassis methodum inveniendi quoque instrumentum putet, quo sensu aliàs duplex methodus constituitur, inventionis scilicet, & accuratæ disciplinæ, quarum prior disciplinæ inveniendis, altera tractandis & docendis accommodata est. Verùm hæc *Gunterum* voluisse non existimo. Et hæc quidem

definitio est methodi generaliter acceptæ, quæ tam
 methodum propriè sic dictam, quàm ordinem sub se
 comprehendit, ut supra enumeravimus. Jam autem,
 si specialiter hæc confidero, ordo quidem ab alijs de-
 finitur, quod sit habitus instrumentalis, quo docemur
 cujusque disciplinæ partes convenienter disponere.
 Quam definitionem *Zabar* arguit, licet alias concedere
 possit, quod sit mutila, siquidem non explicat, unde
 illud servandum sit, & quodnam sequi debeamus ut
 rem convenienter disponamus: an scilicet ab ordine
 naturæ, an verò, qui contrarius est ordini naturæ, an
 à nostra faciliore cognitione, &c. Ideoque sic *Zabar*.
 hanc definitionem perfectiorem reddit, *quod sit habitus*
instrumentalis, per quem apti sumus cujusque disciplinæ partes ita
disponere, ut quantum fieri possit, optimè & faciliè disciplina
illa cognoscatur. *Crellius* ita efferre voluit, Ordo est ha-
 bitus intellectus instrumentalis, quo res in discipli-
 nis pertractandas ante vel post collocamus, idque ob
 meliorem vel faciliorem illarum doctrinarum cogni-
 tionem. Atque ita explicatur in hac definitione, unde
 convenientia disponendi sumenda sit, & quid prius,
 quid posterius collocandum, si aliqua scientia consti-
 tuenda est, & si aliquid addiscere volumus, nimirum,
 ut semper ordinem melioris seu facilioris cognitionis
 respiciamus, siue sit ordo naturæ, siue non sit ordo na-
 turæ, & hoc propterea, quia finis ordinis est cognitio
 alicujus disciplinæ facilima. Ideoque etiam ordo illud
 sequi debet, & illud priori loco ponere, ex quo notitia
 rei ignotioris & posterioris dependet, non observando
 semper, an sit illud ordo naturæ nec ne, & an illud sit
 ordine naturæ prius aut posterius. Verùm non caret
 difficultate hæc *Zabarellæ* opinio, ideoque etiam for-
 tassis deinceps de hac re, unde scilicet sit ordo in disci-
 plina sumendus, latius agemus. Methodus verò spe-
 cialiter accepta, est instrumentum intellectuale ex
 notis cognitionem ignoti faciens. Nam licet metho-
 dus cum ordine conveniat in genere, utpote quod

ambo sunt instrumentales habitus, & quidem intellectus; tamen in eo methodus specialiter accepta ab ordine differt, quod ordo partes saltem disponat, methodus verò ex notis cognitionem ignoti faciat, quod breviter ita effertur: Ordo disponit, methodus notificat: De discrimine tamen methodi & ordinis latius videbis apud *Zab. lib. 1. cap. 3. & lib. 3. cap. 2. de methodis, apud Crellium lib. 1. de demonstratione.*

Secundum membrum. Perspectâ jam utriusque definitione, de numero methodorum & ordinum aliquid subjicemus. Variæ autē hac de re sunt sententiæ. Et primo quidem sese Ramus offert, qui unam methodum & nullum ordinem agnoscit. Deinde alij sunt, qui plures ordines agnoscunt, sed de methodo nullam mentionem faciunt, verum sub ordinis appellatione methodi quoque appellationem comprehendunt. Alij tres methodos statuunt, scilicet analyticam, syntheticam & definitivam, nullum autem ordinem ponunt. Alij utrumque tam ordinem scilicet, quam methodum agnoscunt, sed de enumeratione inter se non conveniunt. Aliqui enim quatuor methodos & tres ordines recensent, methodum nimirum demonstrativam, resolutivam, definitivam & divisivam. Ordinem autem compositivum, resolutivum & definitivum. Alij duos ordines & unam methodum statuunt: Ordinem scilicet, compositivum, & resolutivum. Methodum, quam notificativam barbaro vocabulo sic appellant. Sexta opinio: alij duas methodos & duos ordines agnoscunt, Methodum scilicet demonstrativam & resolutivam: Ordinem compositivum & resolutivum. Harum opinionum argumenta breviter videbimus. 1. Ramus & Ramistæ utpote *Talæus, Tempellus, Beurbusius* & alij inde suam opinionem probant 1. ex officio methodi. Methodus inventa est ad res docendas & facilius cognoscendas, rectè autem docere & facilius discere non possumus, nisi ab universalibus ad specialia procedamus, ut omnes philosophi in eo cōsentiunt. Progressus

autem

autem ille, scilicet, ab universalibus ad specialia est tantum unus: Ergo unica quoque methodus 2. Omnis scientia est per causas: Sed methodus est instrumentum scientiarum: Ergo similiter à causis ad effecta semper procedet. Sed is processus unus est; Ergo & methodus. 3. *Aristoteles lib. 1. phys. cap. 7.* inquit. Est enim secundum naturam communia primò dicere & sic de uno quoque propriè considerare, quod etiam *cap. 1. lib. 2.* repetit: Ergo methodus naturam sequens unica est, scilicet à communibus ad propria. 4. Si dantur plures methodi, contrarias dari necesse est, & sic una à generalibus ad specialia, altera à specialibus ad generalia procedet: Sed hoc jam dubium apud *Aristotelem* refutatum est *lib. 1. cap. 1.* de partibus animalium, ubi inquit. Si velis à specialibus ad generalia progredi, in absurda incurres, obscurabis, scilicet, ea, quæ vis illustrare, memoriam obruens multitudine & confusione rerum, quæ sæpè erunt repetendæ. Denique ex *Platone & Hipocrate* & alijs hanc suam sententiam confirmant, siquidem omnes statuunt à generalioribus ad specialiora esse in artibus procedendum.

Secundò qui varios ordines constituunt, methodi autem mentionem nullam faciunt, nulla quidem prædicunt fundamenta, sed suam sententiam simpliciter exponunt, nimirum alium ordinem esse naturæ, alium doctrinæ. Naturæ ordo rursus duplex est, alius generationis, qui à minus perfectis ad perfectiora graditur, scilicet à principiis ad ipsum principiatum, à parte ad totum: Alius perfectionis, qui contrario modo sese habet, & à perfectioribus, ut à toto ad partes, effectibus ad causas progreditur. Sub ordine generationis duo continentur, nimirum ordo compositionis & divisionis. Ordo compositionis est, cum à partibus ad totum integrale sive sint partes physicae sive metaphysicae, & à causis ad effectum procedimus. Ordo divisionis cum à superiori ad inferius, hoc est, à genere ad

speciem, a speciebus ad individua progredimur. Sub perfectionis ordine etiam duo comprehenduntur, scilicet, ordo resolutionis & collectionis. Ordo resolutionis est, cum à toto integro ad partes progredimur. Collectionis ordo, cum ab inferioribus ad superiora procedimus. Et sunt hi duo ordines duobus prioribus plane contrarij. Resolutionis scilicet contrarius est compositionis ordini: Et collectionis contrarius est divisionis ordini. Doctrinæ verò ordo est, cum non incipimus ab ipsis, quæ natura priora sunt: Sed unde commodius pro ratione rerum & personarum aliquid percipimus, sive res illa sit natura prior, sive non: Et nihilominus tamen hoc observat, ut illa sint priora, quorum cognitio posteriorum cognitioni conducit, ita tamen interim ut non tumultuariè procedamus, sed vel ordinem resolutionis, compositionis &c. adhibeamus. Hisce adjiciuntur i. ordo temporis, quem historici observant, deinde ordo inventionis alius est, alius accuratæ disciplinæ. Item ordo arbitrarius, quo quis rem, quæ ipsi visa est, primo vel posteriori loco ponit, præsertim si res sunt ejusdem dignitatis & conditionis. Denique ordo docendi & ordo refutandi, de quibus omnibus videatur *Fonseca lib. 7. dialect. cap. 37.*

40 41 Posset hæc sententia hoc Syllogismo uti: Tot sunt ordines constituendi, quot modis res variè ordinari possunt; Sed hoc fit tot modis, quot jam dictum est: Ergo tot erunt ordines statuendi.

Tertiò qui triplicem methodum faciunt, & nulum ordinem, ut est in hac sententia *Johan Hßin, in Logica*, hæc uti possunt argumentis. i. Methodus est notificandi instrumentum; sed tribus modis rem aliquam notificare possumus: Ergo tres sunt statuendæ. Minor Probat: aut enim definimus rem, aut in sua principia resolvimus, aut à principijs ad totum progredimur: Si prius, Methodus definitiva exsurgit: Si alterum, methodus resolutiva: Si tertium synthetica.

2 *Owenus Guntberus tractatu 1. de methodis lib. 1. cap. 1.*

hunc ternarium numerum ita probat. Tot sunt species methodi, quot modis instrumentum methodi famulatur artium constitutionibus: sed hoc fit tripliciter: scilicet vel inveniendo, vel disponendo, vel explicando. Primum resolutionis methodus præstat, alterum Syntheseos vel compositionis methodus, tertium definitiva methodus præstat. 3. Tot sunt species methodi, quot modis partes totius disciplinæ respectum habere possunt ad totum. Consequentia inde patet, quia *Aristoteles* 8. *Metaph.* & 8. *Phys.* proprietatem & naturam methodi esse ait, ad aliud relationem habere & respectum: Sed tribus modis partes alicujus scientiæ respectum habent ad totam scientiam: Ergo tres sunt methodi. Minor probatur. 1. referuntur partes tanquam posterius ad prius, unde Analytica oritur. Deinde tanquam prius ad posterius, unde synthesis oritur, denique tanquam multa ad unum, unde methodus definitiva oritur. 4. Omnis cognitio est ex aliquo principio: Sed tria sunt principia cognitionis: Ergo etiam tot methodi. Probatur assumptum. Nam vel à fine, vel principijs, vel definitione, quæ propterea vocatur *ὁρμη* vel terminus cognitionis, initium desumitur. Si à fine ad principia progredimur, methodus analytica inde oritur: Si à principijs ad finem, Synthetica: si à toto per differentias, ad partium explicationem definiendo progredimur, ipse ordo seu methodus definitiva inde exurgit.

Quarta sententia sic argumentari potest. Ordo est, qui partes alicujus scientiæ disponit, Methodus quæ unum ex altero colligit & notificat: Sed tripliciter aliquid disponere & ordinare possumus, quadrupliciter unum ex altero notificare: Ergo tres erunt ordines & quatuor methodi. Ratio pro prima parte syllogismi. Si enim partes alicujus scientiæ disponendæ sunt, tunc incipimus ab imperfectioribus, ut de partibus, causis singularibus, & progredimur ad perfectiora, scilicet totum, effecta universalialia, & sic

ordo compositionis oritur: Vel contrario modo procedimus, & totum in suas partes & effecta in suas causas, universalia in sua singularia, disponimus. Finem in ea, quæ ad finem consequendum pertinent, resolvimus, & sic ordo resolutivus oritur: vel denique à definitione incipimus, & definitionem in suas partes resolvimus, & per totam scientiam explicamus, & sic ordo definitivus exoritur. Altera pars huius assumpti ita probatur: Methodus rem notificat, & ignoti noticiam ex notioribus efficit: Sed hoc fit quatuor modis: Ergo tot etiam erunt methodi. Probatur. Nam ex causis effecta demonstramus, vel ex effectis causarum notitiam inquirimus, vel rem per definitionem explicamus, vel denique per divisionem rem dilucidius proponimus: unde quatuor methodi oriuntur, demonstrativa scilicet, quæ ex causis ad effecta: Resolutiva, quæ ex effectis causam inquit & demonstrat: Definitiva denique ac divisiva, quæ rem vel definit vel dividit. Alias probationes ordinis triplicis videbis apud *Jac. Zab. l. 1. de Methodis cap. 2. Item cap. 5. Eustatius* etiam quaternarium numerum methodorum in præfatione super librum post: *Analyt*: satis prolixè probat. Quæ tum apud ipsum *Eustatium*, tum apud *Zabar. lib. 3 de Meth. cap. 5.* videre possumus. Summa autem illorum hæc est: Duo ad summum sunt illa, quæ scire volumus, substantia & accidentia, quæ ipsam consequuntur. Ad substantiæ cognitionem necessaria est methodus definitiva, siquidem absque definitione substantia non cognoscitur; ad accidentia verò cognoscenda utimur methodo demonstrativa. Sed definitio constitui non potest, nisi partes, ex quibus constituenda est, nempe genera & differentia, in promptu habeantur. Hæc autem indagare possumus vel à prioribus progrediendo, vel à posterioribus. Aprioribus quidem per divisionem, dum à summo genere ordientes ad propinquiora genera differentiasque descendimus. A posterioribus verò per methodum resolutivam,

quæ à posterioribus ad priora, ex quibus definitio constare debet, progreditur. Quatuor itaque methodi necessariae sunt, duæ ut primariae, duæ ut secundariae & illis duabus inservientes.

Quinta sententia & sexta in eo conveniunt, quod ad ordinem attinet, quem duplicem faciunt, sed differunt in methodi numero. Ideoque quod ad primum attinet, utraque sententia iisdem rationibus uti potest. I. ἀνασχευασικῶς ordinem definitivum nullum dari ita probant. Quicquid pugnat cum natura alicuius rei, id ipsi non est attribuendum: Sed definitionem etiam dare ordinem, vel ut sit ordo aliquis definitivus, id planè pugnat cum ratione definitionis: Ergo illud non est asserendum. Minor probatur, quia vel omnis definitio hunc ordinem facit, & sic præter definitionum ordinem nullum habemus, siquidem omnes scientiæ definitiones adhibent: Vel definitio in initio posita hoc efficit, & hunc ordinem facit & similiter omnes scientiæ & disciplinæ ordine definitivo sunt conscriptæ, quæ in initio definiuntur: Vel definitio, quæ subjectum rei definit, hoc efficit, ut ordo definitivus appelletur, sed sic analytica methodus cum definitiva confunderetur. Illa enim hoc facit, ut subjectum seu totum primo loco consideret, sicut auctores illi volunt, & in principia sua resolvit: Vel definitio illa denique quæ principia rerum definit, ordinem definitivum constituit, & sic ordo syntheticus cum definitivo confunditur. Et sic planè omnino nulla manet definitio, quæ hoc præstare possit: Et per consequens, nullus ordo definitivus est constituendus. Secundum argumentum, Ordo totam scientiam & dispositionem totius scientiæ respicit: At definitio particulam saltem scientiæ respicit: Ergo non est ordo. Tertium. Omnis ordo est necessarium quid in ipsa disciplina: Sed definitio omnis, præsertim artis aut scientiæ initio posita, non est de simplici necessitate, siquidem est proœmium quoddam seu instar proœmij, & licet tollatur, nihilo-

ominus perfectam possum habere rerum in scientia illa pertractatarum noticiam. De his videatur *Zabar. lib. 2. de methodo cap. 4.* κατὰ σκευασιν ἃ argumenta hæc esse possunt. Finis ordinis est cognitio : Sed duplicia sunt, quæ cognoscuntur : vel enim propter seipsam cognitionem quærimus, quam adepti acquiescimus, ut in scientijs propriè sic dictis : Vel idcirco cognitionem quærimus, ut eam postea ad operationem dirigamus, ut in disciplinis practicis. Sicut autem cognitio, cujus causa ordinem adhibemus, geminata est, & sicut disciplinæ, quæ ordine aliquo traduntur, geminæ tantum sunt, contemplativæ & practicæ : Ita quoq; necessario duplex est ordo tantum, alius compositivus, qui contemplantibus, alius analyticus, qui disciplinis practicis inservit. Deinde *Aristoteles* his duobus tantum ordinibus non solum usus est ; sed etiam tertij nullibi mentionem facit, sed expresse duos saltem nominat cum *Platone lib. 1. Ethic. cap. 4.* ubi Platonem laudat, quod prudenter dubitaverit, utrum à principiis ad finem, an contra à fine ad principia esset transeundum. Sic analyticum ordinem in *Metaphys. lib. 7.* apertè ponit, eum q; artium proprium esse ponit : Compositivum verò in *Physicis li 1. in Procæmio*, eumq; solum solis contemplantibus scientijs convenire & verbis & re ipsa comprobavit. Iam verò ad methodum quod attinet, quam unicam esse contendunt, hisce utuntur rationibus. 1. Si una saltem species syllogismi est, una etiam erit methodus. Ratio consequentiæ est : quia methodus nihil aliud est, quàm syllogisticus processus, quemadmodum demonstrat *Zabarel. lib. 3. de methodis cap. 3.* Sed syllogismi species quoad formam syllogisticam attinet, una tantum est, licet plures sint figuræ, item modi, ex quibus argumentamur : Manet enim unus syllogisticus processus, qui affectiones varias deinde suscipere potest, ut vel exemplum, vel inductio, vel Enthymema inde oriatur : Ergo & una erit methodus, quæ varias deinde affectiones recipere potest. Deinde omnes

disciplinæ instrumentariæ à fine suum esse habent: sed unus saltem est finis methodi, scilicet scire seu scientia, ut *Zabarell.* aliquoties testatur cum ipso *Crellio*, qui illum ad unguem sequitur: Ergo una etiam methodus saltē erit, scilicet scientifica vel notificativa. 3. Ex officio & natura methodi idem apparet, Nam methodi natura & officium est ex notis ignotum explicare & notum facere: Ergo una etiam erit tantum methodus, licet varij sint modi, quibus hoc officium perfici queat. Quod si verò tot methodos recensere vellem, quot sunt modi aut loci inventionis vel probandi, jam non duæ saltem; sed quam plurimæ erunt methodi, nimirum demonstrativa, si à causis ad effecta progredimur: Resolutiva, si ab effectis ad causas: Probabilis; si exemplis, inductione &c. utimur. 4. Ex falsis nil nisi falsum sequitur: Sed falsum est fundamentum eorum, qui duas methodos statuunt: Ergo quoque ipsa doctrina falsa erit. Probatur assumtum: Ex hoc enim fundamento suam deducit *Zabarella* sententiam, solis scientijs methodum competere; Et cum scientiæ sunt duplices, vel quæ sunt à causa ad effectum, vel ex effectu ad causam, duplex etiam erit methodus secundum illas, scilicet demonstrativa & resolutiva, quæ utriq; scientiæ correspondeat. Quod autem si verum esset, sequeretur, totam philosophiam moralem nulla methodo esse tractatam, siquidem, ut demonstrat *Jacob Zabarella lib. 1. Post. Analyt.* Philosophia moralis, est ex scientiarum numero excludenda, quod rursus est contra *Zabarellam*, qui methodo analytica Ethicam *Aristotelis* tractatam affirmat: Imò logica est totius rationis humanæ instrumentum: Ideoque tam latè se extendit quàm ratio humana; & sic non tantum circa scientias, sed omnes disciplinas versatur. 5. Si hæc *Jacobi Zabarelle* sententia vera esset & concedenda; nihilominus tamen unam tantum methodum esse demonstrari posset, siquidem ipse & *Crellius* etiam tam demonstrativam, quàm resolutivam per unum genus definiunt, nimi-

rum per demonstrationem : Ergo demonstrativa erit solummodo methodus : Item dicunt methodum à syllogismo non differre : Sed fatentur etiam unum saltem esse syllogisticum processum in *Logicis cap. 3. lib. 3. de methodis Zabarell.* Ergo & una erit methodus.

Verum pro altera parte nimirum, duz esse methodos analyticam & demonstrativam, *Zabarella* multis rationibus *lib. 3. & 4. de methodis* pugnat. Primò autem suam sententiam inde probat ; Finis methodi est scire : Ergo methodus saltem in materia necessaria, quæ solummodo sciri potest, locum habet, versatur : Sed materia necessaria, ut ex *Aristotelis libris post anal.* apparet, duplex est, & vel à causis ad effecta, vel ab effectis ad causas progreditur : Ergo tot etiam erunt methodi, alia scilicet demonstrativa, per excellentiam scilicet, quæ est demonstratio alicujus affectionis per causas : Altera, resolutive dicitur, quæ est demonstratio à posteriori, (ut vocant) seu ab effectis causarum. Secundò *Aristotelis in lib. posterior.* maximè est propositum de methodis agere : Sed de duabus saltem egit methodis, nimirum de ea, quæ est à causis ad effecta, & propriè demonstratio dicitur, nec non de ipsa, quæ est ab effectis ad causas, & quæ ad nos demonstratio dicitur. Nam omnia quæ insunt priori à natura, insunt hæc posteriori quo ad nos. Tertiò ἀνασκαυστικός contra definitivam methodum sic argumentatur : Omnis methodus est processus ab uno ad aliud, à noto scilicet ad ignotum : Sed definitio non est talis progressus ab uno ad aliud, siquidem est una simplex, individua essentiae explicatio ; tum etiam à noto ad ignotum non procedit, sed quoties ignotum proponit, tunc illud per notiora explicat, posteriori loco posita, ita tamen ut unum numero tam definitio quàm definitum constituat, quemadmodum *Aristoteles* testatur. Quarto, Omnis methodus est syllogisticus processus & habet vim illationis : Sed definitio non est syllogisticus processus nec habet vim

illationis, siquidem rem simpliciter tantum explicat, non probat: Ergo non est methodus. Quinto, Eodem argumento probari potest, divisionem non esse methodum, quia nec illa habet vim inferendi, sed simpliciter saltem totum in partes, & latius in angustius distribuendi. Sexto accedit *Arist. telus* auctoritas, qui divisionem particulam methodi appellavit: particula autem methodi non est integra methodus.

Satis prolixè varias sententias & quidem hoc tempore præcipuas de numero methodorum explicavimus: Restat jam ut breviter quid de illis sentiendum sit, explicemus. Primò inter methodum & ordinem omnino distinguendum esse putamus. Improbamus ergo Ramum & illos omnes, qui methodum & ordinem confundunt, vel alterutrum negant, & per consequens statuimus dari ordinem & methodum. Secunda conclusio. Ordines duos solummodo dari putamus, compositivum & resolutivum, & quamvis plures ordines à quibusdam recenseantur, non tamen sunt principales ordines, quibus scientiæ vel doctrinæ pertractantur aut ordinantur. Tertia conclusio: Methodum dico dupliciter considerari posse materialiter & formaliter. Materialiter quatenus respectum ad materiam, circa quam versatur, habet, & quatenus jam applicata ad aliquam certam materiam: Formaliter quatenus est à rebus sejuncta & logicè solummodo consideratur, non quatenus alicui certæ materiæ jam applicata est, aut ad illam respectum habet. Ex hisce quartam conclusionem elicio. Methodus formaliter considerata est saltem una quod ex quinta opinione supra citata solummodo probatur. Nam quatenus methodus syllogisticus est processus, hoc est, quatenus formaliter consideratur, ut unus est Syllogisticus processus, teste Zabarella, formaliter: ita etiam una est methodus formaliter, nempe methodicus processus à notiori ad gnotius. Quinta conclusio: Si autem materialiter considero, quatenus scilicet instrumentum

illud ad certam materiam five necessariam five probabilem & ita ut non principalem ratiocinandi modum considerem, tunc variae methodi constitui possunt: demonstrativa scilicet, quæ rursus duplex est, alia à posteriori, alia à priori: Item probabilis, quæ est vel per exempla, vel per inductiones, vel per alios locos & argumentationes probabiles. Sexta Conclusio: Si demonstrativam argumentandi rationem seu materiam necessariam & rationem argumentandi ex illa, pro principali instrumento Logices habeo, tunc cum *Zibarella*, rectè duas methodos statuo, demonstrativam scilicet, & resolutivam. Nam Logica principaliter propter scientias est inventa, non enim propter operationem: Et sic in omnibus disciplinis, ubi Logica opus habent, hisce potissimum methodis utuntur philosophi, quæ in scientijs quidem sunt principales & propriæ, in artibus & factivis disciplinis, analogicè: sed hoc pugnat cum *Zibarella*, qui differentiam ordinis ex speculativa & practica philosophia constituit. Septima & ultima, Breviter loquendo, & ut omnia verbo complectar, ordines duos simpliciter agnosco, & nulla hac de re apud me est controversia: Methodum autem vel formaliter loquendo unam, vel duas principaliter, vel plures generaliter, si materiam simul considero, & quatenus respectum ad principalitatem non habemus.

Ad argumenta contrariarum opinionum sic respondere possumus: Et primò quidem, quod ad Rammum attinet, fuit is, ut aliàs totius philosophiæ; sic etiam differentiæ de methodis planè ignarus, & indignus, qui inter reliquas opiniones à nobis allatas numeraretur. Confundit autem is ordinem & methodum, neque discrimen inter hæc agnoscit, ideoq; non mirum, ut toto cœlo, quod dicitur, aberret. In primò autem argumento planè ineptè loquitur, siquidem, ut jam dictum est, duas res illas diversissimas confundit, methodum scilicet & ordinem. Methodus enim

non efficit, ut facile vel commodè rem discere possimus: hoc enim ordinis est, non methodi. Methodus quidem efficit, ut simpliciter quid cognoscamus, sed non ut facilius, siquidem hoc ex solo ordine progreditur. Ad minorem etiam respondeo: Verum esse, nos semper à notioribus & universalioribus procedere: Sed illa notiora & universaliora dupliciter se habent, vel ut à principiis simplicissimis rerum incipiamus, & ad magis composita progrediamur: Vel ut à fine incipiamus, & ad ea, quæ ad finis adeptionem faciunt, progrediamur. Ex qua duplici universalium & notiorum ratione duplex etiam ordo oritur. Syntheticus, nimirum, qui à principiis: Analyticus, qui à fine, tanquam universalioribus & notioribus, ad minus universalia & minus nota progreditur. Ad secundum argumentum respondeo negando majorem. Duplex enim est scientia, alia per causas, quæ dicitur à priori, alia ab effectis, quæ dicitur à posteriori. Deinde etiam per inversionem respondeo. Scientia est duplex, ut jam dictum est: Sed methodus est instrumentum scientiæ: Ergo methodus etiam est duplex. Ad tertium Respondeo ut ad primum, nimirum concedendo, nos semper à communioribus incipere: Sed illa communia rursus distinguendo, ut scilicet, vel à fine vel à principiis communioribus incipiamus. Ad Quartum Respondeo. Nego consequentiam majoris. Nam licet sint plures Methodi, & quidem suo modo contrariæ, quemadmodum ex Zabarella patet, non tamen eo modo, quo vult Ramus, necesse est esse contrarias, nimirum, ut una à generalioribus, altera à specialioribus incipiat. Deinde etiam ordinem & methodum rursus confundit. Nam ordinis est à communioribus incipere, non methodi. Siquidem aliud est disponere & partes ordinare, aliud dispositas partes & ordinatas confirmare & demonstrare.

Ad alteram opinionem quod attinet, quæ multos ordines recenset, videtur illa primò ordinem & methodum,

thodum pro iisdem sumere, quod pugnat cum omnibus conditionibus Methodi & ordinis. Deinde quod ad tam varios ordines attinet, videntur omnes posse referri & revocari ad duos principales, ad Syntheticum scilicet & analyticum. Nam ordo perfectionis ad analyticum revocari potest, siquidem à perfectiori tanquam toto, ad minus perfecta & tanquam ad principia & partes progreditur. Ordo generationis ad ordinem Syntheticum revocari potest, siquidem incipit à minus perfectis & ad perfectiora progreditur. Sic ad ordinem collectionis & divisionis quod attinet, similiter non ineptè ad duos illos ordines Syntheticum & analyticum revocari possunt. Idem iudicium sit de arbitrario ordine. Nam licet sit arbitrarius, non tamen est tumultuarius, aliàs nomen ordinis non obtinet. Ideoque alterutrum horum ordinum necessario semper observat, quod etiam de ordine inventionis & accuratæ disciplinæ dici potest, quos duos posteriores tamen *Jacob. Zabarell.* refutat. Sunt enim accidentia potius ordinis, quam ipsi ordines.

Ad tertiæ opinionis 1. argumentum Respondeo: Quando probat, nos per definitionem aliquid notificare, ibi fallaciam æquivocationis in vocabulo notificare committi. Nam per definitionem non ita rem notificamus, quàm per Resolutionem & compositionem: Sed planè est toto genere diversa ratio. Adde quòd confundat ordinem & methodum. Nam methodi non est à principiis vel à fine scientiam inchoare, sed ordinis duntaxat. Ad secundum argumentum respondeo, negando maiorem, tot scilicet esse species methodi, quot modis methodus infervit disciplinis. Nam præterquam quod absq; ratione hæc dicat *Gunterus*, planè lubrica est major, & ex illa æquè possum colligere, unam duas vel plures esse methodos, quàm esse tres simpliciter. Nam si dico, tot sunt species methodi, quot modis hoc instrumentum famulatur

artibus : Sed hoc fit uno saltem modo formaliter loquendo, nimirum ignotum per notum probando : Ergo unam saltem methodum inde esse concluditur. Eâdem ratione etiam duplex methodus pro sententia *Jacob. Zabari* inde concluditur, quia scilicet in scientijs vel causam, vel effectum demonstrat. Demum etiam negatur methodum inservire rebus inveniendis aut disponendis : hoc enim ordinis potius est. Ad tertium respondeo, negando minorem. Ad probationem minoris : concedo quidem duplicem respectum partis ad totum, nimirum, secundum prius & deinde posterius ; tertium autem nego, siquidem re ipsa ab hisce duobus non differt. Nam illa plura aut sunt priora aut posteriora : Si priora tunc cum Synthesi, si posteriora, tunc cum analysi coincidunt. Ad quartum argumentum similiter respondeo : Illam definitionem non constituere diversum ordinem. Est enim definitio vel totius artis vel finis, vel principii vel omnium rerum, quæ pertractantur in aliqua disciplina. Si primum & ultimum, tunc omnes disciplinæ sunt definitivæ metodo conscriptæ ; si secundum, tunc cum analytica methodo ; si tertium, tunc cum ordine Synthetico coincidit. Et diversa species methodi, definitiva methodus, nullo modo est constituenda.

Ad quartæ opinionis argumentum ex eodem fundamento respondeo, negando scilicet, licet à definitione incipiamus, vel etiam divisionem adhibeamus, originem definitivam vel divisivam methodum vel etiam definitivum ordinem. Nam quod illud nulla ratione fieri possit, ex argumentis pro quinta & sexta opinione adductis satis constat. Exactiorem qui requirit solutionem & refutationem hujus quartæ opinionis, videat *Zabarell, lib 3. de Methodis cap. 7. 9. 12. 13. 17. &c.* Vbi etiam demonstrat, ad omnes res & disciplinas cognoscendas duas methodos, demonstrativam scilicet & resolutivam sufficere. Ad duas

posteriores, quintam & sextam scilicet, quod attinet, quomodo illæ inter se conciliari possint, ex conclusionibus nostris manifestum est. Qui enim unam methodum statuunt, formaliter methodum considerant, & hoc potissimum suis argumentis urgent: qui duas statuunt, methodum considerant quatenus respectum ad materiam habet. Ex qua distinctione ad argumenta, quæ videntur contraria, responderi potest.

Postquam autem satis demonstratum est, duos esse ordines, & pro diverso modo considerandi, vel unam vel duas methodos, jam utut ex superioribus, quæ eorum omnium natura sit haud difficulter cognoscere possimus, ut junioribus tamen consulamus, paucis definiemus & explicabimus. Definitur autem Ordo syntheticus, seu quod idem est compositivus à *Jacobo Zabarella*, quod sit logicum instrumentum, quo cujusque contemplatricis scientiæ partes ita disponimus, ut à primis rei principiis exordiendo ad secunda transeundo, tandem ad proxima perveniamus, ut quantum in eo genere fieri possit, optimè & facilimè rerum tractandarum scientiam adipiscamur. In qua definitione tria membra continentur, genus scilicet, quod ordini cum alijs instrumentis logicis commune est, & dicitur ipsum instrumentum logicum. Nam ut tota logica instrumentum est, sic illa omnia quæ in logicis docentur instrumenti rationem habent, sive principium, sive etiam finem instrumentorum. Secundum membrum est differentia, quæ ex objecto sumitur, circa quod versatur ordo syntheticus. Tertium est causa seu finis. Objectum autem ordinis synthetici sunt disciplinæ speculativæ seu scientiæ propriè sic dictæ, siquidem illæ solæ hoc ordine propriè tractantur, exemplum evidentissimum est in physicis *Aristotelis*, qui à primis principiis corporis naturalis materia, scilicet, forma & privatione incipiunt, & inde ad affectiones corporis naturalis ad principia illa consequentes, hinc ad elementa, porro ad mixta, ad ani-

mata demum progrediuntur. Qui ordo manifestè est Syntheticus ut ex definitione jam datâ apparet, siquidem à primis rei principiis exorditur, & ad secunda transit, donec tandem ad proxima perveniat, & ad totam notitiam & explicationem corporis naturalis. Et hunc ordinem proprium instrumentum esse scientiarum, ex natura scientiarum patet, siquidem in scientiis nihil aliud requirimus quàm perfectam notitiam illarum rerum, quæ in scientiis tractantur. Sed rem tunc perfectè scimus & cognoscimus, si principia illius non tantum proxima, sed etiam prima & remotissima cognoscimus. Ideoq; scientiam aliquam tractaturi, necessario à primis principiis incipiunt, & inde ad secunda progrediuntur, donec tandem ad proxima perveniant, unde immediatè, res aliqua constituitur, quod si factum est, tunc merito acquiescunt, & nihil amplius desiderant: siquidem totam notitiam & perfectam illius rei scientiam consecuti sunt. Quod si verò quis hasce res scientiarum alio ordine tractare vellet, is certè planè præposterum ordinem adhiberet: Multo enim expeditior via est in cognitione seu scientiâ aliquâ simplici, ut à remotissimis principiis incipiam, & in proximis desinam, quàm si à proximis incipere vellem, & in remotissimis desinere. Hâc enim ratione animus distraheretur, ut rem illam non tam apertè cognoscere possit, quàm si priorem ordinem seu Syntheticum adhiberet. Summoperè igitur de hoc ordine notandum, ipsius differentiam & totam naturam in eo potissimum consistere, quòd solis scientiis propriè sic dictis disponendis inserviat & accommodatus sit. Ad quod denique etiam finis accedit, nimirum scientia facilior & optima. Nam quamvis omnes ordines sint propter cognitionem, hoc tamen ordo Syntheticus habet peculiare, ut cognitionem propter seipsam generet. Ordo autem resolutivus seu analyticus cognitionem illam non per se, & propter se producit, sed eandem ad operationem dirigit, tanquam ad finem ulteriorem & remotiorem.

Ordo resolutivus seu analyticus definitur, quod sit instrumentum Logicum disponens, quo à notione finis, qui ab homine liberè operante produci & generari queat, progredimur ad invenienda & cognoscenda principia, ex quibus postea operationem inchoantes producere possumus.

Objectum & differentia ordinis analytici (nam de genere nihil dici attinet) ex disciplinis practicis sumitur, quibus solis hic ordo analyticus est accommodatus, siquidem natura harum disciplinarum ejusmodi est, ut finem aliquem, quem nostrâ potestate impetrare possumus, quatenus liberè operamur, respiciat. Finis autem ille, qui per se notus est, non semper constat, quomodo impetrari debet, ideoque necesse est, cum de extremo in extremum venire non possimus, nisi per media, ut media illa, ad finem ducentia, patefiant, quæ rursus media ita sese habent, ut aut remotiora sint, aut proxima. In illis tam diu est elaborandum, ut demum proxima innotescant, quod cum disciplina practica fecerit, ibi officio suo planè functa est: ita tamen, ut cognitio illa deinde ad praxin seu usum accommodata re ipsa etiam perficiat. Quæ perfectio seu executio cognitionis analyticæ modo contrario sese habet, nam incipit à proximis operatio, & progreditur ad remotiora, donec tandem ad ipsum finem perveniat. Simplicius hanc rem hoc exemplo declarat. Si architectus vult docere domum fabricare, ibi totam domum, tanquam finem & quidem primo cognitam, habet propositam. Domus autem ita ædificari debet, ut tempestates, pluvias, &c. arcere queat, quod facere non potest, nisi tectum habeat domus: tectum autem consistere nequit in alto, nisi sint parietes vel fulcimenta, quæ tectum illud sustineant, parietes ædificari non possunt, nisi sit fundamentum jactum, ubi insistant: In hoc igitur fundamento doctrina seu speculatio architecti desinit. Jam vero cognitio illa quia ad usum directæ est, non in se acquiescit:

Sed architectus ad praxin illam vult accommodare. Quod si facit, tunc contrariæ viæ quodammodo insistit. Nam incipit à fundamento, & progreditur ad parietes, unde demum ad tectum pervenit, quo facto tota domus absoluta est. Eadem ratio quoque est in omnibus disciplinis practicis, siue sit Ethica siue Oeconomica, siue politica siue militaris. Hinc ergo puto mediocriter intelligi, quæ sit natura ordinis utriusque tam Synthetici, quam Analytici, nimirum uterque est instrumentum Logicum & quidem tale, quo disciplinæ disponuntur. Deinde uterque hoc habet commune, quod ab universalioribus & notioribus progrediatur ad ignotiora & minus communia: denique uterque ad cognitionem faciliorem confert. Verum differunt, ut Syntheticus scientijs seu contemplativis disciplinis propriè accommodatus est. Analyticus verò practicis. Deinde Syntheticus faciliorem noticiam seu cognitionem simpliciter habet pro fine: Analyticus autem non simpliciter, sed ad operationem directam & ordinatam. Obiter observandum est, dupliciter ordinem considerari, vel universaliter vel particulariter. Ordo universalis vocatur, quo aliqua tota scientia disponitur, particularis, quo pars tantum scientiæ alicujus disponitur. De solo priori hætenus egimus, alterius rationem hîc nullam habemus, & fieri potest, ut aliqua tota scientia vel disciplina certo aliquo ordine sit tractata, qui tamen in singulis partibus illius disciplinæ non apparet. Cujus ratio est, quia ordinem ex consideratione omnium partium, quoad totum, constituimus & judicamus. Sic verbi gratiâ, tota scientia physica ordine synthetico est tractata, qui tamen nec in secundo nec tertio nec octavo libro physicorum apparet: Ita quoque Ethica ordine analytico est tractata, quæ similiter in aliquibus libris seorsim summis non apparet.

Sed ad methodos quod attinet; Si methodum formalem consideramus, definitur illa, quod sit instru-

mentum Logicum, quo partes disciplinæ, ordine aliquo dispositas, processu quodam Syllogistico notificamus & probamus, à notiori ad ignotum procedendo, quod verum à falso discernere possimus. Qua definitione etiam tria comprehenduntur. 1. Genus est *instrumentum Logicum*, & habet hoc cum ordine, & reliquis instrumentis commune. Deinde differentia, quæ sumitur ab objecto, & statuuntur omnes disciplinæ. Nam circa illas methodus formaliter sumpta æquè occupata est, licet enim propter solas contemplativas disciplinas Logica principaliter sit inventa, tamen etiam reliquis disciplinis suo modo confert, scilicet, quod ad veritatis notitiam attinet: Et sciendum Methodum hîc non considerari, quatenus alicui certæ materiæ est accommodata, sed quatenus est ab omni materia sejuncta. Quam ob causam etiam formalem illam vocamus: Materialiter autem considerata aliam habet rationem, ut mox explicabitur. Denique finis in hac definitione tertio membro ponitur, quæ est veritatis cognitio, seu veri à falso discretio, & habet hunc finem methodus cum totâ Logicâ communem, quod mirum non est, siquidem Methodus primum totius Logicæ instrumentum est. Veritatis autem illa cognitio, si ad disciplinas deinde illas respicimus, dupliciter sese habet: Est enim vel propter seipsam, ut in scientijs, vel propter operationem, ut in artibus & disciplinis operatricibus. Et quamvis etiam ordo veritatis cognitionem respiciat; tamen hæc ita inter se distinguuntur, ut ordo faciliorem cognitionem, methodus cognitionem simpliciter pro fine habeat. Ad Zabarelle opinionem quod attinet, & quando methodum materialiter consideramus, seu ut certæ alicui materiæ applicatam; ita duplex illa methodus, quæ ab ipso statuitur, explicatur: Demonstrativa methodus est syllogismus scientiam pariens ex propositionibus necessarijs medio carentibus, notioribus & causis conclusionis. Methodus resolutiva est syllogismus ex

propositionibus necessarijs constans, qui à rebus posterioribus & effectis notioribus ad priorum & causarum inventionem ducit. Definitur utraque methodus per syllogismum & quidem scientificum, quia à demonstratione reipsa methodus non differt quatenus principaliter scilicet sumitur ut in nostris conclusionibus dictum est. Quæ verò sint propositiones necessariae, medio carentes, notiores, causæ conclusionis, &c. illud ex doctrina demonstrationis cognoscendum est & petendum. Cum autem planè sit intempestivum, illa omnia huc cumportare, auditores vel ad *Zabarellam*, vel *Crellium*, vel *Ovenum Gunterum*, *Fonsecan*, *Planterum*, *Hospinianum*, *Titelmannum*, aut si qui alij de demonstratione scripserint, remittimus. Inde enim cognoscent, duplicem esse demonstrationem, aliam à priori, quæ per causas rem demonstrat, & vocatur demonstratio à priore, quia causa est prior effectu: aliam à posteriore, quæ rem per effectum demonstrat, & dicitur demonstratio à posteriori, quia effectus naturaliter suis causis posterior est. Hisce duobus demonstrationum generibus duplex etiam methodus respondet. Demonstrativa scilicet priori. Resolutiva posteriori. Cognoscent etiam auditores ex auctoribus citatis, quæ sint propositiones necessariae, notiores, causæ conclusionis &c. Et quæ conditiones ad necessarias propositiones requirantur. Hæc enim res apud citatos autores satis dilucidè proponitur.

De his autem methodis quæstio esse potest, an omnibus disciplinis promiscuè possint accommodari, an verò quælibet disciplina ut proprium ordinem, sic etiam propriam methodum sibi vendicet. Respondeo: Solis scientijs propriè sic dictis methodi accommodari possunt, siquidem illæ solæ scientiam & veritatis cognitionem pro fine habent. Solæ enim illæ scientiæ conditiones demonstrationum recipere possunt. Nam, quemadmodum *Jacotus Zabarella lib. de tribus præcognitis* ostendit, tria in unaquaque demonstratione re-

quiruntur. 1. Subjectum. 2. affectiones subjecti. 3. Principia, ex quibus affectiones illæ demonstrantur. Subjecti conditiones rursus sunt, ut sit necessarium, ut non sit in nostra potestate, &c. Hoc autem solis scientijs & disciplinis contemplativis competit. Quod si verò in disciplinis practicis demonstrationes aliquæ reperiuntur, illæ analogicè potiùs & secundum proportionem sunt demonstrationes, quàm reipsa & propriè sicut ab *Aristotele lib. Analyticorum posteriorum*, demonstrationes docentur. Et promiscuè quidem scientiæ utraque methodo utuntur, tam demonstrativà quàm resolutivà: Demonstrativa, tanquam primaria & principali: Resolutiva, tanquam secundaria & famulatoria. Nam quando demonstrationes potissimum latent, tunc vel per effecta vel per inductiones manifestantur. Quod vel ex processu *Aristotelis lib. 1. phys.* apparet, quia in tractatu de materia prima, quæ est principium rei & demonstrationis effectuum naturalium, dum illa sit incognita, methodum resolutivam adhibet, & ex effectis demonstrat, dari materiam primam: Quà inventâ demum principia demonstrandi ex materia illa inventa sumit. Demum duplicem resolutivam methodum *Zabarell.* constituit, aliam, quæ est effectus ad causam; aliam, quæ vocatur inductio. Nam & ipsa resolutio quædam est, qua à posteriori ad prius progredimur, verbi gratià, Quando universale, tanquam ignotius, per sua particularia, tanquam notiora, manifestamus: Item quando aliqua principia, quæ sunt nobis natura nota, per Inductionem notificamus vel explicamus. Quod autem aliqui tres modos resolutionis facere velint, præsertim quod ad ordinem atinet, nimirum ut vel à fine ad principia, vel à toto ad partes, vel ab universali ad particulare descendamus, illud satis à *Zabarella* refutatum est *lib. 2. Apologie cap. 2.*

Antequam & hunc tractatum & hunc primum librum concludamus, breviter theorematum quædam attingemus, quæ tum in *Apologia Zabarella*, tum alibi & à Philosophis etiam pluribus pertractantur. I. An in dispositione alicujus disciplinæ semper naturæ ordinem sequi debeamus, an verò ordinem facilioris nostræ cognitionis. Prius *Piccolomineus* & alij plures: Posterus *Zabarella* & alij affirmant. Rationes *Piccolominei* potissimæ sunt. I. ab autoritate *Aristotelis*, qui i. *Elenchorum*, item i. *Phys.* & alibi dicit, incipiendum esse secundum naturam à primis. II. Deinde ex differentia inter ordinem & methodum argumentatur; quia methodus est per ea, quæ sunt notiora nobis: Ergo ordo debet esse ab ijs, quæ sunt notiora naturæ. III. In natura sunt duo ordines, alter generationis, alter perfectionis: Sed ars debet imitari naturam: Ergo etiam utrumque ordinem sequi. Quod si facit, perfectam rerum scientiam & commodissimam parit, siquidem ita res est cognoscenda, quemadmodum revera est. Contra *Zabarell.* argumenta hæc sunt: i. Ab auctoritate *Aristotelis*, qui in initio lib *Metaphys.* inquit: Principium disciplinæ non esse semper principium rei, sed esse quandoque unde quis facilius discit, ubi expressè *Aristoteles* affirmat, non semper nos ordinem naturæ observare in disciplinis, sed potissimum ordinem facilioris cognitionis. Accedit & hæc ratio: Si ordo doctrinæ semper sumendus esset à natura rerum, semper incerti essemus, unde eam incipere debeamus, quod inde patet, quod duplex est ordo, ut jam dictum est, generationis & perfectionis, & utrumque natura observat. Quod si jam ars necessario naturam imitari debeat, & utrumque ordinem simul adhibere non possimus, sequitur, ut semper incerti simus, quem nam potissimum ordinem sequi debeamus. Quod ne fiat certa aliqua regula statuenda est, unde initium sumere debeamus, nimirum non ab ijs, quæ natura priora sunt; sed unde facilior nostra futura est cognitio.

Et quamvis naturæ ordinem sequamur interdū, illud fieri non debet, ut sit naturæ ordo; sed quia nos inde rem facilius cognoscere possimus.

Ad argumenta contraria facilè est respondere. Ad auctoritatem *Aristotelis* respondeo: *Aristotelem* interdum ordine naturæ uti, ut etiam præcipere, ut utamur pro ratione & conditione materiæ, quæ tractatur, cum scilicet ordo naturæ cum ordine facilioris cognitionis coincidit. Ad alterum respondeo, committi fallaciam in eo secundum non causam ut causam. Nam non sequitur. Methodus incipit semper aliunde. Idem enim est, ac si quis argumentaretur: Homo & equus differunt: Ergo si homo animal, equus non erit animal. Ratio cur non sequatur est, quia fit oppositio in ijs, in quibus non formaliter differunt, sed in generali, in quo conveniunt: In eo enim tam ordo quàm methodus conveniunt, ut sint à notioribus nobis. Ad tertium respondeo, Verum esse, nos utrumq; hunc ordinem sequi nempe generationis & perfectionis seu intentionis. Et si accuratè perpendimus, nihil hoc argumento probatur, nisi dari duplicem ordinem, analyticum & syntheticum, quia ordini generationis & perfectionis respondent. Quæ probatio contra nos non pugnat.

Secundum theorema. Quæstio est, an semper ab uno incipere debeamus in aliqua disciplina, à quo uno scilicet tota cognitio omnium eorum, quæ in illa disciplina tractantur, pendeat: An verò à pluribus incipere possimus. Habet hanc controversiam *Zabarella* cum *Piccolomineo*. Sed ut mihi videtur, verborum potius est, quam rerum. Nam incipere nos possumus à pluribus, quod vult *Zabarella*; sed ita, ut illa plura habeant rationem unius, verbi gratià à pluribus principijs in physicis scilicet à materia, forma & privatione, à pluribus literis in grammaticis incipere possumus, sed semper illa plura in aliquo genere sunt unum. Accommodatum quidem esset, ut ab eo incipia-

mus, a quo cognitio omnium sequentium dependeat, si modo ordo facilioris cognitionis illud semper admitteret.

Postremò & ultimò, cum vocabuli notioris tam in ordine, quàm methodo, sæpè mentionem fecerimus, breviter id explicabimus. Sciendum autem, varijs modis aliquid dici notius vel notum: aliud enim est confuse notum: aliud distinctè notum; aliud notius naturâ; aliud notius nobis. Confusè notum est, quando rei alicujus partes, principia aut causas non ordine & distinctè, sed ipsum totum solummodo apprehendo. Distinctè autem notum, contrario sese modo habet, ubi nimirum partes, principia, & causas, alicujus rei perfectè scio. Exemplum esse potest. Si domum aliquam extrinsecus aspicio, habeo confusam noticiam illius domus: Si verò domum ingressus cunctas partes, omnia conclavia, &c. introspicio, tunc distinctam illius domus habeo noticiam. Notum natura, quod & notius secundum naturam, item notius naturâ, item notius simpliciter dicitur, est illud, quemadmodum *Pererius* testatur, & *Ibernistius*, quod prius est, & à quo alia dependent. Sic verbi gratiâ universalis & causæ sunt notiora naturâ, quàm particularia vel effectus. Quia universale, item causa natura prior est, quàm particulare vel effectus. Nam particulare & effectus ex naturis universalibus & suis causis dependent, quia illis universalibus & causis sublati, hæc nullo modo subsisterent. Notiora autem nobis sunt: quæ propria sunt sensibus, & quæ in nostros sensus incurrunt, ut sunt particularia. De hoc utroque notiori *Aristoteles lib. 5. Top. cap. 1.* sic inquit: Dupliciter contingit accipere notius, aut nobis aut simpliciter. Simpliciter autem notius est, quod prius est posteriori, ut punctum lineâ, & linea superficie, & superficies solido, quemadmodum & unitas numero. Principium enim est omnis numeri: similiter & elementum prius est syllaba. Nobis autem e converso

quando-

quandoque accidit, nam maximè solidum magis sub sensum cadit quàm superficies, & superficies quàm linea, & linea quàm punctum. Hisce autem notioribus duplex ignotum opponitur. I. Quod est ignotum nobis, scilicet quod est à sensibus nostris remotum, & coincidit cum eo, quod naturà notum est. Deinde ignotum natura, quod ut posterius ab alijs dependet. *Zabarella* notiora quidem secundum naturam aliter appellat, nimirum tam singularia quàm universalia, quæ in suis singularibus cernuntur, & ubi non opus habemus evidenti aliqua ratione, quâ propositionem aliquam demonstramus, verbi gratiâ, homo est bipes. Hæc propositio dicitur *Zabarella* nota secundum naturam, quia oblato quocunque singulari in homine, agnoscimus illam propositionem esse veram, neque indigemus aliâ probatione: Entia verò ignotiora secundum naturam dicuntur illi, quæ in suis singularibus sensibilia non sunt: Ideoque egent alio medio notiori & evidentiore, quo demonstrantur, verbi gratiâ, dari materiam primam, triangulum habere tres angulos duobus rectis æquales. Verùm non pugnant hæ sententiæ *Zabar.* & *Pererij* inter se. Nam *Zab.* aliud hic respicit quam *Pererius*, nimirum respicit ad modum probationis, qui, si nudâ inductione fit, scilicet monstrato uno vel altero exemplo in subiecto sensibili, tum hoc est illi notius secundum naturam. Si modus autem ille probationis alio fit medio, & magis evidenti, verbi gratiâ, si ab effectu ad causam argumentando rem demonstratem, hæc res ipsa vocatur ignotior secundum naturam. Sed videtur tamen admodum repugnare, universalia dici priora *Aristoteli*, qui lib. de anima universale aut nihil ait esse, aut quiddam posterius. Verùm sciendum est, *Aristotelem* loqui de formali universalis. Nam ad materiale quod attinet, planè prius est suis singularibus. Nam corporeum esse; item animatum esse; priora sunt, quàm esse hominem, vel etiam esse hunc hominem. Sublatis enim illis, scilicet esse

animatum, corporeum, nullo modo homo subsistere potest, ne dum hic homo; sublato verò homine, nihilominus manet esse animatum corporeum: quod dum ita sit, manifestum hic est, universalia esse priora suis particularibus. Quia *Aristoteles* in postprædicamentis, priora sic definit, quod ijs sublati reliqua quoque tanquam posteriora tollantur.

Quare autem universalia notiora natura dicantur, multis explicat *Pererius lib. 3. cap. 7.* quibus hoc addi potest secundum Platonicos, dici posse hoc propterea fieri, quia animæ nostræ omnium rerum noticias universaliter quidem, & quod ad ideas attinet, in cælo esse inditas, sed dum homini animæ immitterentur, rursus easdem oblivioni tradidisse: Nihilominus tamen beneficio sensuum recuperari: Et cum singularia sensuum beneficio cognoscantur, meritò notiora quo ad nos, universalia autem, quæ intellectu capiuntur, notiora naturâ appellantur. Verùm secundum peripateticos hæc ratio non incommoda reddi posse videtur. Universalia propterea dici notiora natura, quia habent rationem unitatis. Sed unitas naturâ notior est, quàm multitudo. Singularia autem dicuntur notiora nobis, quia nobis ex multitudine aliqua plerumque obijciuntur: Et quemadmodum natura est mensura universalium, sic nos & nostri sensus mensura sunt singularium. Hûc posset fortasse non incommodè adduci pro testimonio, quod *Thomas Aquinas* & Thomistæ plerique statuunt, intellectum nostrum sola universalia cognoscere, nullum autem singulare, nisi sub oratione universali: sensum autem sola singularia percipere, nullum autem universale.

Verùm ad illam sententiam quod attinet videatur *Fonseca lib. 1. Metaph. cap. 2. Scaliger exercit. 307. artic. 16. Pererius lib. 3. Cesalpini lib. 1. quest. peripateticarum quest. 1. Archangelus Mercenarius non procul ab initio.* Vnde autem jam methodus procedere debeat; breviter dicimus, Methodum demonstrativam plerumque à no-

tioribus confusè & à notioribus natura procedere, ut fecit *Aristoteles lib. 1. Phys.* ubi de principijs generaliter & confusè prius agit, quàm distinctè. Methodus autem resolutiva contrario modo se habet, & à notioribus nobis procedit ad notiora natura, quemadmodum in demonstratione ab effectis, item in inductionibus apparet. Generaliter autem in eo omnes methodi videntur consentire, quod à notiori confusè procedant. Ordo denique semper illud respicit, & inde incipit, unde est futura facilior cognitio, sive naturà notius sive nobis, sive confusè, sive distinctè, modo ad sequentium cognitionem aliquid conducat.

Atque hæc de libro primo & secundo dicta sufficiant, per quos 10. principales tractatus absolvimus. 1. Prolegomena. 2. de universalibus. 3. de prædicabilibus. 4. de categoriis. 5. de antepædicamentis. 6. de prædicamentis. 7. de postpædicamentis. 8. de definitione. 9. de divisione. 10. denique etiam de Methodo.

F I N I S.

1
COMMENTA-
RIORVM ET DISP V-
TATIONUM LOGICARUM
LIBER TERTIUS.

*In quo secundus Dialectices Philippi
liber enarratur.*

PROBLEMA I.

De Nomine & Verbo.

DRo more nostro, antequam
tum ad librum ipsum secundum Dia-
lectices *Philippi*, tum etiam ad præsens
Problema perveniamus, breviter, quæ
sit ratio ordinis hujus libri cum præ-
cedente, explicabimus. *Philip. Melanch.* verè propo-
situm sibi habet, ut ordinem *Aristotelis* quàm maximè
possit, imitetur, ideoq; quæ ratio possit reddi ordinis
Aristotelici, eadem & potest reddi ordinis à *Philippo Me-
lanch.* observati. *Berius* autem, *Thomas Aquinas Doctores
Parisienses* & alij quamplurimi ita censent, cum Logica
sit disciplina rationis, & proinde circa operationes in-
tellectus versetur, nimirum circa simplicium appre-
hensionem, compositionem ac divisionem, ac denique
ratiocinationem, non quidem, quatenus operationes
mentis sunt, sed quatenus à Logica tanquam instru-
mento dirigi debeant, propterea hunc ordinem obser-
vari, ut in libro *Categoriarum* de prima mentis opera-
tione, id est, simplicium apprehensione, dicatur, in lib.
autem *τερι' συμνείας* de secunda mentis operatione,
scilicet compositione & divisione, id est, affirmatione

& negatione, in sequentibus libris de tertia mentis operatione. Hanc sententiam *Philippus Melanchthon* per omnia sequitur, & similiter affirmat, se in lib. 1. de simplicium apprehensione, seu de prima mentis operatione egisse, cum de prædicabilibus, prædicamentis, definitione, divisione & methodo pertractat: in hoc verò secundo libro affirmat, se jam de secunda mentis operatione tractaturum, hoc est, de illis instrumentis, quæ secundam mentis operationem dirigunt, ut illa commodè perfici possit, quemadmodum in libro 3. & 4. de ijs instrumentis, quæ ad tertiam mentis operationem pertinent. Verùm hæc sententia, utut defendi possit, tamen scopo & artificio *Aristotelis*, quod *tarzen* & *Philippus Melanchthon* sibi sequendum proponit, per omnia non consentit. Nam quamvis verum sit, quod in libris sequentibus *Aristotelis*, nimirum priorum analyt. posteriorum analyt. topicorum & elenchorum de tertia mentis operatione, seu quod idem est, de instrumentis, quæ ad tertiam mentis operationem pertinent, tractetur, & in libro τῆς τρίτης ἐπεξεύσεως, cui secundus hic liber *Philippi Melanchthonis* respondet, de secunda mentis operatione etiam pertractetur, non tamen planè excluduntur instrumenta, quæ ad primam mentis operationem pertinent. Nam *Aristoteles* ibi de Nomine & Verbo ex professo egit, quæ certè sunt instrumenta non secundæ, sed primæ mentis operationis: Tum ad prædicamenta quod attinet, jam libro 1. dictum est, & omnium consensu approbatum agi in illis, non de instrumentis Logicis, seu vocabulis secundæ intentionis, sed de vocabulis primæ intentionis, ideoque cuilibet ad oculum patet, prædicamenta non pertinere ad illas mentis operationes, quemadmodum easdem Logica considerat, siquidem primæ intentionis & secundæ intentionis non sunt ejusdem rationis & generis, si itaq; hoc verum est, ut est verissimum, Logicam versari circa instrumenta mentis operationum, & circa secundas intentiones, necessariò

sequi-

sequitur in prædicamentis non de prima mentis operatione agi, quia ibi non de secundis sed de primis intentionibus agitur, præcepta verò artis ὁμογενεῶν non ἑτερογενεῶν, id est, ejusdem, non diversæ rationis esse debent. Quicquid autem de prædicamentis dicitur, illud etiam de prædicabilibus intelligendum est. Nam quamvis prædicabilia sint vocabula secundæ intentionis, tamen quia propter prædicamenta saltem excogitata sunt, ut illa, tanquam formæ, discernant, ideoque eandem cum prædicamentis rationem obtinēt, nec ullo modo ex intentione auctoris, scilicet Porphyrij qui propter prædicamenta illa scripsit, ad primam mentis operationem pertinent. Deniq; definitio, divisio & methodus, quas Philip. Melanch. in lib. 1. adhuc explicat, potius ad tertiam, quàm primam mentis operationem pertinent, ut lib. 1. indicavimus. Sit itaque hæc nostra conclusio cum Jacobo Zab. librum prædicamentorum, prædicabilium, &c. habere se tanquam prolegomena quædam seu fundamentum quoddam, seu præludia necessaria ad tractationem Logicam, neq; ibi ullo modo de instrumentis Logicis ad primam mentis operationem pertinentibus, pertractari, verum in lib. περὶ ἐργαλείων de instrumentis Logicis tam ad primam quàm secundam mentis operationem pertinentibus agi. Hinc etiam dico Philip. Melanch. in eo ab Aristotele defecisse, qui nominis & verbi nullam mentionem fecerit, cum tamen hæc sola sint instrumenta ab Aristotele enumerata, quæ primam mentis operationem dirigunt, scilicet in impositione secundarum notionum. Breviter dicendo in libro 1. Philip. Melanch. fundamentum totius Logicæ fuit explicatum, in hoc secundo & sequentibus genuina tractatio Logica instituetur. Nam docebitur posthac modus fabricandi instrumenta Logica, quæ omnes tres operationes mentis dirigunt.

Sæpè antehac diximus, doctrinam de enunciatione

ab *Aristotele* inscribit librum *περί ἑρμηνείας* seu de interpretatione, ubi certamen est inter Logicos, quid per vocabulum interpretationis *Aristoteles* intelligat, an scilicet solas enunciationes, quod & *Philip. Melanch.* videtur sensisse, an verò etiam terminos simplices nimirum nomen & verbum. Nos prolixiori disputatione omissa cum *Jacobo Zabarell. lib. 2. de natura Logic. cap. 5.* etiam *Goclenio lib. 3. problematum problemate 2. posteriori sententiæ* adhæremus, & affirmamus, *Aristotelem* per interpretationem tam vocabula simplicia, quam conjuncta intellexisse, siquidem *Aristoteles* ipse interpretationem in simplicem & complexam dividit: tum etiam eadem ratione per unicum vocabulum id interpretamur, quod mente concipimus. Hinc etiam facile colligitur, quodnam sit subjectum in hoc libro secundo, si formale subjectum consideramus, sunt illæ notiones secundæ, quæ ad primam & secundam mentis operationem pertinent, hoc est, nomen & verbum, quæ ad primam, enuntiatio & affectiones enunciationis, quæ ad secundam mentis operationem pertinent. Si verò de formali & materiali subjecto conjunctim loquimur, tunc subjectum hujus libri secundi statuenda sunt omnes res, quibus secundæ notiones, ad primam & secundam operationem mentis pertinentes, imponuntur. Nam subjectum partis dicitur habere proportionem cum subjecto totius. In initio autem libri primi dictum est, subjectum totius Logicæ esse res omnes, quibus secundæ notiones, instrumenta omnium operationum mentis, imponi debent. Inde confectarium est, ut dum hic liber secundus ex intentione *Aristotelis* de nomine & verbo, tum etiam enunciatione agit, hic statui debere subjectum res, quibus intentiones seu notiones secundæ ad primam & secundam mentis operationem pertinentes imponuntur. Iam ergo, ut ad propositum problema perveniamus, breviter de Nomine & Verbo, tanquam instrumentis primæ mentis operationis agemus: ubi mox occurrent

Nobis *Ramus & Ramiste*, qui hunc tractatum de nomine & verbo ad grammaticam pertinere affirmant, & cum lex καθ' αὐτό postulet, ut quodlibet suo loco tractetur, esse hunc tractatum ex Logicis ad grammaticam ablegandum, quo quodlibet suo loco tractetur, & præcepta ὁμογένεια mancant. Verum non intelligunt hanc rem Logicam, & non observant unius rei varias esse considerationes posse. Nam licet verum sit, grammaticum quoque agere de nomine & verbo, tamen alia ratione & consideratione agit, tum etiam alio fine. Nam primum Grammatica strictius & pressius, Logica latius hisce vocabulis utitur. Sæpè enim quod Grammatico verbum est, id Logico nomen est: verbi gratiâ, in hac propositione, *didicisse fideliter artes emulit mores, &c.* ubi *didicisse* verbum est Grammatico, Logico nomen est, siquidem Logicus hic sensum, non autem vocabulum respicit. Deinde Grammaticus omnia tempora & omnes casus Nomina & Verba vocat; sed Logicus tantum, verbum præsens & casum nominativum; reliqua omnia casus tantum nominis & verbi vocat. Tertium discrimen: Grammaticus omnibus casibus & temporibus utitur, Logicus saltem nominativo casu, & tempore præsentis. Quartò: Grammaticus illis utitur eo fine, ut sermonis puritatem, Logicus ut orationis veritatem inquirat. Quintò: Grammatici verbum *E S T*, semper verbum appellant, Logici non semper, nisi quando secundi adjecti verbum existit: verbi gratiâ, *homo est, Petrus est, Plato est*; sed quando dico, *homo est animal*, ibi non est verbum, cum enim est verbum tertij adjecti, & non vocatur verbum, sed copula. Sexto: Grammatici, præter Nomen & Verbum, etiam participia agnoscunt; sed Logicus participia ad nomina revocat: verbi gratiâ *currens defatigatur*: ibi *currens* Logico nomen est, non participium. Ex quibus discriminibus facile per-

spici potest, quantum differat consideratio Logica a
 consideratione grammaticâ horum vocabulorum..
 Ideoque, *Averroë* testante, in varijs disciplinis pro
 varia & diversa consideratione res una subjectum esse
 potest. Huc accedit & illud, quod sæpè ante dixi-
 mus, Logicam circa omnes mentis operationes ver-
 fari, seu quod idem est, docere modum fabricare in-
 strumenta, quæ omnibus mentis operationibus pos-
 sint accommodari. Iam autem si nominis & verbi
 nulla mentio fieret in Logicis, deessent illa instru-
 menta, quæ ad primam mentis operationem perti-
 nent, siquidem jam supra diximus, prædicamenta
 ad instrumenta primæ operationis mentis nullo mo-
 do pertinere, & quamvis prædicabilia sint secundæ
 intentionis, ac proinde instrumenta quædam pri-
 mæ mentis operationis vocari possint; tamen ex
 intentione auctoris, scilicet *Porphyrij*, propter sola
 prædicamenta distinguenda, sunt inventa, tum et-
 iam nullum ordinem obtinent evidentem prædica-
 bilia ad enunciationem. Qui autem evidentissimus
 est inter Nomen & Verbum & ipsas enunciationes,
 siquidem immediatè ex nomine & verbo enuncia-
 tio, quatenus enunciatio est, efficitur. Quare cum
 Logica ordine Synthetico sit conscripta, teste *Zaba-
 rell. lib. 2. de Natura Logice. Multò convenientius est*
Nomen & Verbum facere instrumenta primæ ope-
rationis mentis, quàm prædicabilia, quæ unâ cum
prædicamentis fundamentum totius Logicæ cum
Zabarell. non incommode vocamus. At inquiunt, li-
 cet sit concedendum, debere hîc fieri mentionem in-
 strumentorum simplicium vocum; non tamen no-
 minis & verbi propterea debere fieri mentionem, si-
 quidem *Aristoteles* subjectum & prædicatum hîc nomi-
 navit, quæ pro instrumentis primæ operationis men-
 tis sumi possunt: Quia subjectum & prædicatum idem
 sunt, quod nomen & verbum. Verùm responde-
 mus non idem esse Nomen & Verbum per omnia

cum

subjecto & prædicato: siquidem subjectum & prædi-
 catum significant respectum, & relativè dicuntur;
 Nomen & Verbum autem absolute: Verum absur-
dum est, aliquid respectivè considerari velle, ante-
quam absoluta illius notitia habeatur: cum ergo sub-
 jectum & prædicatum respectu propositionis jam actu
 existentis dicantur, necessarium est, ut de principiis
 propositionis absolutis prius dicatur, si perfectam e-
 nunciationis notitiam habere volumus. Ignoratis
 enim principiis rerum, res ipsas quoque ignorari oportet,
 imò si rem accuratè perpendimus, nullo modo
 agnosco, quid sit subjectum & prædicatum, nisi prius
 cognitum habeam, quid Nomen & Verbum. Inde est,
 quod Aristoteles verbum cum hoc respectu definiat,
 quod semper de alio prædicetur. Hinc intelligitur,
 si de subjecto & prædicato dicendum est in Logicis,
 necessario etiam debere dici de nomine & verbo, si-
 quidem Nomen & Verbum absoluta sunt, subjectum
& prædicatum relativa enunciationis principia, &
sunt instrumenta seu principia instrumenti Logici
 principalis, quæ simplicibus etiam incomplexis dictio-
 nibus primæ notionis imponuntur, ut eorum benefi-
 cio verum à falso discernere possimus. Quibus verbis
 generalem nominis & verbi, quatenus in Logicis con-
 siderantur, definitionem constituimus ex præceptis
 Logicis 1. lib. traditis trimembrem: 1. Genus explica-
 mus, nimirum instrumenta Logica, vel principia in-
 strumentum Logici principalis, per quod Syllogismum
 intelligimus, cujus Nomen & Verbum sunt princi-
 pia. Differentiam inde sumimus: quòd simplicibus
 & incomplexis dictionibus primæ intentionis impo-
 natur, quibus subjectum seu materiam horum instru-
 mentorum explicamus. Ultimo loco finem subjun-
 gimus, nimirum, ut iisdem verum à falso discernatur:
 quo discrimine à Grammatica consideratione No-
 men & Verbum maximè discernitur: non tamen eo
 nomine veritatis & falsitatis hîc fit mentio, quòd

simpliciter velim affirmare in vocabulis simplicibus esse veritatem, præsertim Logicam, & ardua quidem disputatio est inter philosophos, an veritas etiam sit in vocabulis simplicibus. Rationes pro utrâque parte non desunt, videatur hac de re *Fonseca lib. 4. Metaph. cap. 2. quest. 6. Toletus τῶν ἐξ ἑμὴν ἐξ μὲν ἐλάττω cap. 1. quest. 2. Javellus in Epitome Metaphys. lib. 8. Thomas Aquinas tractatu de veritate, &c.* Sed eo nomine hoc facio, quia totius Logicæ finis est, verum à falso discernere: Ergo & omnium illius partium proportionaliter. In specie autem ab *Aristotele* ita definiuntur: Nomen est vox significativa ad placitum sine tempore, cujus nulla pars separata significat, finita, & recta. Verbum est vox significativa ad placitum, quæ tempus significat, cujus nulla pars non significat extra, & est semper eorum, quæ de altero prædicantur. Quas definitiones breviter explicabimus. Incipit autem *Aristoteles* à nomine, quia Nomen Verbo simplicius est: Nomen enim rem significat sine tempore; sed verbum cum tempore: sine tempore autem significare simplicius est, quàm cum tempore significare, & simplicia naturâ priora sunt compositis, ordine scilicet generationis. Et definit hæc instrumenta seu secundas notiones sub ratione primarum notionum, siquidem sine illis nihil sunt, & veritatem nullam obtinent: *Nomen*, inquit, *est vox significativa ad placitum*: quæ vocabula loco generis ponuntur tam nominis quàm verbi. Ponit autem vocabulum *vois* loco generis, quia differunt vox & sonus, tanquam angustius & latius, siquidem omnis vox sonus est, sed non omnis sonus vox. Sonus enim est qualitas orta ex collisione duorum corporum in aere. Vox autem est sonus ejusmodi, qui ab ore animalis procedit instrumentis naturalibus formatus, quemadmodum *Petrus Fonseca* definit. An autem vox sit genus nominis, verbi & orationis, de hac re videatur prolixissima disputatio apud *Johan. Hossin, lib. de controversiis dialect.*

Item apud Toletum περὶ ἑρμηνείας cap. 1. questione 1. Dicitur autem vox non simpliciter, sed vox significativa, quia vox duplex est, alia literata vel articulata, alia illiterata vel inarticulata. Vox articulata est, quæ literis constat & διὰ τὴν ὁρισμένην quadam, sive articulatione vel aliter informatur, ac proinde cum intentione significandi potissimum effertur. Vox autem inarticulata contra sese habet, & literis non constat, nec conceptum aliquem mentis & rei externæ ad placitum, quemadmodum additur, in genere significat, verbi gratiâ, ut sunt latratus canum, ovium balatio, &c. Sed cuiusnam rei vox significativa sit, hinc intelligitur: Quatuor illa, Scriptura & Voces, Conceptus & Res externæ habent se ordine quodam. Per scripturam enim significantur voces, per voces conceptus, per conceptus res: & contra, Res movet conceptum, conceptus vocem, vox scripturam, & hæc quatuor etiam ita sese habent, ut scriptura sit signans vel significans tantum, Res sit signatum tantum: Conceptus & vox pro diversâ consideratione significatum & significans. Vox enim significans est, quando habeo respectum ad conceptum: Signatum, si habeo respectum ad scripturam. Sic conceptus est signatum, si habeo respectum ad vocem; signans, si habeo respectum ad rem. Est igitur vox significativa dupliciter, vel quatenus scribitur vel quatenus profertur: Si scribitur, tunc est significativa vox conceptus & rei, si effertur, tunc est significativa conceptus & rei: Quomodo autem conceptum & rem significet, ardua est inter philosophos disputatio, de quibus Logici commentatores latius videantur. Porro in genere & tertia particula adjicitur, quod nomen sit vox significativa ad placitum. Magna est controversia inter Platonicos & Aristotelicos de vocabulorum significatione, an scilicet naturaliter significant; an verò ex instituto. Plato Dialogum quendam conscripsit, quem κερὰ τυλόν nominat, seu de rectâ nominum appella-

tione, in quo videntur pugnare illa vocabula, quæ
 rei naturam quodammodo exprimunt, non ex insti-
 tuto, sed naturaliter significare. *Aristoteles* verò vo-
 luit vocabula simpliciter ex placito hominum signi-
 ficare. Siquidem aliter græci, aliter latini, &c. rem
appellant: quod non fieret, si vocabula significarent
naturaliter. Nam quæ naturalia sunt, apud omnes
 gentes eadem sunt. Propter *Platonem* igitur hanc par-
 ticulam addit, ut indicet, omnia nomina vel vocabula
 non naturaliter, sed ad placitum hominum significare.
 Aliqui ex *Ammonij* & aliorum sententiâ conciliare
 istos duos volunt, & putant *Platonem* ita esse intelli-
 gendum, ut is, qui primum rebus nomina imposuit,
 quàm maximè potuit, ad rerum naturas respexerit.
 Quod nec ipse negat *Aristoteles*, quemadmodum *Am-
 monius* testatur, qui quatuor opiniones de impositione
 nominum recenset, & demum *Aristotelem* sensisse, in-
 quit, vocabula significare ad placitum hominum, sed
 ita, ut rei consideratio in impositione haberetur,
 quamvis non hoc in omnibus dictionibus factum
 fuisse concedendum sit, qui aliquid uberius hæc de re
 vult legere, videat *Goclenium* cap. 3. *Problematum*, *Za-
 barell. lib. 2. de Naturâ Logices*, *Santem Pagninum* in præ-
 fatione *super Institut: Hebræas*, ubi tale quid de Hebraicis
 vocabulis demonstrat: huic addatur & *Valesius* in *physi-
 cis*, ubi disputat, an aliqua vis insit verbis: Item *Bar-
 tholo. Marranta* in *dialogis suis super libros Virgilij*. Sequitur
 jam differentia in definitione nominis & primò qui-
 dem, quòd *nomen significat sine tempore rem aliquam*, quod
 dicitur loco differentiæ, quâ à verbo nomen distin-
 guitur. Nam verbum significat rem cum tempore:
 verbi gratiâ, *Curro* significat *cursum*, & insuper etiam
tempus præsens, in quo fit cursus. Deinde dicit: *Cujus*
nulla pars separata significat: Verbi gratiâ, in vocabulo
homo, nec *ho* nec *mo* aliquid significat separatum, quod
 idem etiâ in compositis evenit: & quamvis aliqua sint
 composita, quæ videntur etiam separatim significare,

tamen

tamen hoc fit vel per accidens, quemadmodum *Averroes* loquitur *lib. περὶ ἑρμηνείας cap. 2.* vel certè partes compositæ seorsimsumtæ non planè idem, quod totum compositum, sonant. Sequitur vocabulum, *finita*, quod ponitur propter nomina infinita, quæ scilicet non rem significant determinatè, sed saltem infinitè, verbi gratia: Non homo, non lucens, &c. Denique sequitur vocabulum *recta*, propter casus obliquos, qui Logico nequaquam sunt nomina, sed casus nominum, vel ut *Averroes* loquitur, nomina declinata, id est obliqua. Breviter dicendo nomen apud Logicum est illud, quod rem significat in casu recto, determinatè sine respectu ad tempus. Verbum autem definiturus *Aristoteles* Genus quidem omittit, quod nos tamen addidimus, quia & *Aristoteles* illud intelligi vult: deinde adduntur loco differentia tria membra. 1. Est consignificare tempus. 2. Partem eius separatam nihil significare. 3. Esse notam eorum, quæ de altero dicuntur. Spectant quidem & alia ad verbum, quæ tamen *Aristoteles* omisit, scilicet an in enunciatione debeat esse verbum finitum vel infinitum: an saltem in præsentī, an etiam in reliquis temporibus poni: de quibus fortassis postea dicemus. Notandum autem, aliud esse significare tempus, aliud cum tempore. Nam nomina, quibus designantur certæ differentia temporis, tempus omninò significant, ut hora, dies, mensis, annus, &c. Verùm verbum non significat ipsum tempus seu differentiam temporis: sed consignificat tempus vel, quod idem est, significat cum tempore: ut amo amorem, cum tempore præsentī, docui doctrinam cum tempore præterito, legam lectionē cum tempore futuro. Sunt enim in verbo duo consideranda, quemadmodū ait *Averr.* 1. Res præcipuè significata: 2. Modus rei, quo intelligimus rem illam fieri, ut in verbo *Audio* res significata est auditus, modus verò per verbū audio exprimitur, quasi jam hoc tempore fieret auditus, & in hoc posteriori tota vis verbi posita est, siquidem res per nomē etiam significatur.

Itaque

Itaque *consignificare tempus*, vel *cum tempore significare*, teste *Boetico* est, præter suam præcipuam significationem vim aliquam temporis ex actione aut passione secum trahere. De altera particula definitionis non opus est dicere. Tertia etiam per se quamvis facile intelligatur, secundum *Averroem*, *Louvanienses Toletum* & alios explicatur, verbum semper esse ex parte prædicati, nunquam autem fieri subiectum, quatenus verbum est. Est itaque verbum, breviter dicendo, apud Logicos illa vox, quæ cum actione vel passione tempus præsens consignificat, & quod semper prædicati locum obtinet in propositione (scilicet quam diu manet verbum & non fit copula): deinde quando non ponitur in infinitivo loco nominativi: *Cujus denique etiam nulla pars seorsum significat*: quod cum nomine habet commune, & ad differentiam orationis dicitur, cujus omnes partes seorsim aliquid significant. Documenta duo, quibus probatur, quomodo & quando partes alicujus nominis & verbi nihil seorsim significant, apud *Fonssecam in instit. dialect. lib. 1.* inveniuntur. Hæc duo scilicet nomen & verbum sunt principales partes orationis, unde necessario omnis oratio significativa constat, quæ est vox ad placitum significativa, cujus partes omnes significant, (De qua tamen definitione videatur *Hospinia. lib. de controversiis dialecticis*) & ad illa pronomen & participium revocantur. Reliquæ orationis partes sunt vincula saltem orationis, vel etiam interdum teste *Fonsseca* tota oratio Logicè considerata, verbi gratiâ, nihil, plusquam, nullibi, cras, perendie: Tum etiam hæc duo sunt instrumenta principalia Logica ad primam mentis operationem pertinentia, ut sæpè diximus, & absolutè considerantur, hoc est, sine respectu ad propositionem. Mens enim illis utitur in vocabulis simplicibus dignoscendis, an scilicet propositio aliqua ex vocabulis quibusdam fieri possit nec ne: Item quodnam eorum vel subiecti vel prædicati locum habere debeat. Nam si mera verba jungas,

vix propositionem aliquam effeceris, nisi sit vel infinitivus, vel aliquid subintelligatur, verbi gratia non est propositio, *cur ita est egit*, sed si dico, *currere est agere*, vel *TO currit est egit*. id est, denotat actionem. Nam ibi demonstrativa particula habet se tanquam subiectum, & illius beneficio propositio aliqua ex his verbis efficitur. Ex quibus jam dictis usus Nominis & verbi mediocriter apparet. Sed jam quaestio est inter *Ramens & Aristotelicos à Ramistis* ex vetustioribus & obsoletis disputationibus producta, an solus Nominativus nominis & solum praesens tempus modi indicativi, nominis & verbi appellationem in Logicis obtineant, an verò etiam reliqui casus & reliqua tempora, modique apud Logicos Nomina & verba vocari possint? Ramistae affirmativam sententiam sic probare conantur. Qua est ratio lineae rectae & obliquae apud Mathematicos, eadem est ratio nominis recti & obliqui apud Logicos: Sed linea obliqua aequè est linea apud Mathematicos quàm recta: Ergo nomen quoque obliquum aequè est Nomē apud Logicos, quàm rectum.

2. Optimè licet concludere, hoc verbum est obliquum: Ergo est verbum, non secus ac si dicerem, homo est albus: Ergo est homo. Nam si adjunctum non repugnans naturae subiecti, attribuitur subiecto, tunc subiectum non destruitur, sed potius conservatur. 3. Si casus nominis & verbi propositionem constituunt, omninò nomina & verba habenda sunt: sed verum prius: Ergo & posterius. Probatur assumptum: si dico, *Cicero est Romae, Alexander vicit Darium, cras pluet*, omnibus in rebus sunt certi denique fines, &c. ibi sunt propositiones, nec tamen saltem casus recti, vel tempora praesentia: Vnde concludit *Goclenius problem. 4. cap 3.* Casus nominis esse nomina, quanquam non recta, sed deflexa; & praeteriti aut futuri temporis verba, omninò verba esse vocanda. Hisce *Goclenij* exemplis & alia possunt addi, ex vetustioribus *Scholasticis* una cum illis exemplis depromta: *si asinus volaret, haberet*

pennas ; ubi oratio non est indicativa, & tamen est propositio hypothetica : *Adam fuit*, est propositio vera, & tamen verbum est præteritum : ita etiam *mortui resurgent*, propositio vera est, & verbum est futurum : sic *tædet animam vitæ meæ* est propositio, nullus casus est rectus, &c. Hæc inquam sunt propositiones, & tamen non ex Nominativis solis aut temporibus præsentibus constant. In contrarium verò *Aristoteles* sentiunt, & ita quidem, ut Nominativum & tempus præsens per se, & primariò Nomina & verba vocent, reliquos casus & tempora secundariò, & vi rectorum & præsentium : Quam sententiam ita probant. Quicquid non est subjectum & prædicatum per se & primariò ; illud in Logicis principaliter non consideratur : Sed obliqui casus nec subjectum nec prædicatū esse possunt : Ergo in Logicis non habent principaliter locum. Major constat ex ijs, quæ diximus de nomine & verbo, quòd propterea scilicet in Logicis tractentur, ut eorum auxilio constet, quidnam subjectum aut prædicatum sit. Assumptum autem probatur : Nam si dico *Catonis est homo*, ibi planè est barbara locutio, & nulla propositio. Nam dicebat *Aristoteles* verum & falsum in propositione præsupponunt congruum, id est, congruam, non barbaram orationem : tum etiam per se non efficiunt prædicatum. Nam quando dico, *liber est Catonis*, ibi *Catonis* non est prædicatum, sed hæc verba conjuncta, scilicet *est Catonis* : quod inde patet, quia æquipollet huic, *liber habetur vel possidetur a Catone*. Vbi *possidetur*, *habetur*, &c. prædicatum est, a *Catone*, determinatio prædicati, & per consequens non principalis pars propositionis. 2. Quicquid Logicus considerat, id per se ad finem Logices conferre necesse est, ut scilicet verum à falso per illud dignoscatur : Sed sola oratio præsens indicativa primò & per se verum à falso denotat : Ergo illa sola principaliter ad Logicam pertinet. 3. Quicquid in Logicis tractatur hoc ad demonstrationem, tanquam primarium instru-

mentum Logicum, debet esse accommodatum: Sed soli recti casus & præsens tempus indicativum huc accommodata sunt, quemadmodum ex *Aristotelis* libris post: analyticorum apparet: Ergo illa quoque principaliter hic tractantur. 4. In omni genere debet esse unum quod est norma & regula aliorum, quæ sub illo genere comprehenduntur: Sed sola indicativa & recta oratio potest esse norma & regula omnium orationum, quæ tanquam instrumento Logico & veluti lydio quodam lapide omnes orationes, an veræ vel falsæ sint, probantur, & in examen vocantur: Ergo quoque sola indicativa oratio tanquam instrumentum Logicum, quod ad veritatis & falsitatis indagationem per se cōfert, in Logicis ferenda est primario: Reliquæ autem, quia possunt ad illam reduci, & vi illius propositionem veram aut falsam constituere: verbi gratia, si dico, *homo erit, erat, fuit animal*; hæc propositio vera est, quia hæc vera est: *homo est animal*. Sic hæc propositio. *Aristoteles fuit philosophus*, propterea vera est, quia aliquando hæc fuit vera, *Aristoteles est Philosophus*: sic hæc vera est, *mortui resurgent*, quia hæc in potentia Dei vera est, *mortui resurgunt*. 5. Accedit denique *Aristotelis* expressè hoc affirmantis *lib. de interpretatione*, tum interpretum præstantissimorum auctoritas, quos omnes allegare planè esset supervacaneum. Unus audiatur *Albertus* & demonstratio illius: *Obliqui casus nominum*, inquit, propterea nomina esse nequeunt, quia in quolibet nomine secundum perfectam rationem nominis est substantia & qualitas, verbi gratia, *homo* duo complectitur, primum substantiam, id est, ipsam rem, quæ est animal rationale, tum qualitatem, id est, affectionem quandam, quæ illi rei inesse dicitur. scilicet ut in recto casu, & quidem nominativo simpliciter illam substantiam & essentialiter seu existenter denotet. Verum obliqui casus à substantia deficiunt, neque illam amplius significant determinatè & existenter, verbi gratia, Genitivus *hominis* non amplius illam substantiam, scilicet

*animal rationale simpliciter & existenter significat, sed potius illius substantiæ aliquid esse subinfert, sic dativus illi, accusativus ad illam, ablativus de illa, aliquid significant. Inde ergo fit, cum solus nominativus substantiam rei determinatè significat, quod aliquid veri aut falsi de illo nominativo enunciari possit, hoc est, ut actus aliquis ipsi inesse efferatur, atque ita verum quid, quod intellectui objiciatur, inde effici possit: verbi gratiâ, quando dico, homo vivit, ibi vocabulo *homo* actus aliquis attribuitur, scilicet actus vivendi, & intellectui objicitur, tanquam unum intelligibile, quia actus cum existentia rei nullam compositionem facit, sed simplex aliquid constituit, verum contrarium accidit, si dico, homo vivit Deo, homo vivit homini, &c. Vel homini vivit, cum homine vivit, ibi enim non simplex actus, sed compositum quid intellectui objicitur propter illos obliquos casus.*

Ad argumenta contraria respondemus. 1. Negando majorem, quod scilicet eadem sit ratio nominis obliqui & recti apud Logicos, quæ est lineæ rectæ & obliquæ apud mathematicos: Nulla enim necessitatis consequentia inde ducitur; sed quanivis in genere casus obliqui nomina dici possint; tamen non sequitur, quod apud Logicum etiam ita dicantur: siquidem Logicus certum & peculiarem modum considerandi habet nomen & verbum, alienum à Grammatica consideratione. Similiter ad argumentum secundum respondemus: In Grammaticis sic quidem rectè concludi; sed non in Logicis ex eodem fundamento; quia Logicus habet alium modum considerandi, quàm Grammaticus. Ad tertium nego minorem. Ad probationem dico: In illa propositione, *Cicero est Romæ*, ibi *Romæ* non est prædicatum, ut falsò *Goclenius* existimat, sed hæ voces conjunctæ, *est Romæ*, & *Romæ* determinatio potius prædicati est, quàm ipsum prædicatum: sic quando dico, *Alexander vicit Darium*, ibi non *Darium*, sed *vicit* est prædicatum, quia de Alexandro

tanquam

tanquam de subiecto hoc prædicatur totum scilicet, quod vicerit Darius: ubi *vicit*, est principale prædicatum, *Darius* determinatio prædicati: sic quando dico, *cras pluet*: ibi vocabulum *cras* non est subiectum, sed saltem determinatio actionis pluendi, & vocabulum, *pluet*, totam propositionem quodammodo constituit: quia in eiusmodi verbis non ad vocabula, sed ad intellectum est respiciendum: subintelligitur enim *cælum seu aer pluet*. Sic quando in reliquis exemplis dicitur, *si asinus volaret*, dico hanc esse propositionem vi rectorum, scilicet *si asinus volat*, sic *Adam fuit*, propterea vera est, quia illa aliquando vera fuit *Adam est*, sic *mortui resurgent*, vera est, quia in potentia Dei vera est, *mortui resurgunt*. Sic quando dico, *tædet animam vitæ meæ*, vera est, propterea quia potest resolvi in hanc, *anima mea est quam tædet vitæ* id est, quæ pertæsa est vivere. Denique quando dico *reis interesse*, non est aliqua propositio perfecta, nam si *reis* esset subiectum, tunc syntacticâ ratione regeretur à principio, quod hoc modo non fit, regitur enim à tergo.

PROBLEMA II.

De Enunciatione.

Rationem ordinis facile quilibet intelligit, nam cum præcedente problemate de instrumentis ad primam operationem mentis pertinentibus egerimus, consequens jam est, ut de illis instrumentis agamus, quæ ad secundam mentis operationem pertinent, & quibus intellectus utitur, si veritatem vocabulorum connexorum vult inquirere. Accedit & illud, quòd ex nomine & verbo, tanquam ex partibus constituentibus enuntiatio conficiatur, & sic de illa, tanquam de composito, post sua simplicia hoc loco rectè agatur. Notum verò est, quòd secunda mentis operatio vocetur compositio & divisio, propterea, quia intellectus res intermedijs conceptibus ita inter se compa-

rat, ut eas componat, hoc est, ut aliquid ita esse vel illis inesse, vel idem cum ipsa esse significet, vel ut dividat, hoc est, ut designet res inter se comparatas ita sese habere, ut vel non sint, vel alia ipsis non insint, neque etiam eadem cum ipsis sint: verbi gratiâ, si dico, Deus est, ibi denoto & designo Deum cum existentia ita comparari, ut illa eadem ipsi revera tribuatur, sic quando dico, homo est animal, ibi denoto animal, & hominem ita inter se comparari, ut illud, scilicet animal, homini tanquam subiecto, de quo prædicatur, revera inexistat, sic quando dico, homo est homo, ibi designo res ita inter se comparari ab intellectu meo, ut illos duos terminos seu prædicatum cum subiecto unum idemq; esse concipiam, idem sit de divisione iudicium, verbi gratiâ, Si dico, homo non est lapis, ibi has duas res scilicet hominem & lapidem ita inter se comparo, ut intellectu concipiam, & deinde mediantibus vocibus, tanquam signis conceptus enunciem, illas res ita esse comparatas, ut lapis nullo modo comparetur cum homine, si veritatem specto: sed potius sit ab homine separatus: quia homini non inest, cur sit lapis, neq; lapis idem est cum homine. Cum autem Logica intentiones consideret, quatenus sunt instrumenta fabricata, quibus operationes mentis dirigat & adjuvet, ideoque necesse est, ut de illis instrumentis jam agamus, quæ faciunt ad compositionem & divisionem, hoc est, quæ illam operationem mentis dirigant, quo intellectus vocabula rectè componat, vel rectè à se invicem disjungat, præsertim cum de illis instrumentis actum sit, quæ ad primam mentis operationem, hoc est, simplicium apprehensionem pertinent. Vulgò hæc pars Logices *γέμεσις* seu dispositio vocatur, quod scilicet doceat res seu notiones rectè disponere, & triplex constituitur, vel quatenus duos terminos principales, vel quatenus tres, vel quatenus plures disponit. Postrema, ordo seu methodus appellari potest: media, syllogismus seu differentia de generatione syllogismi: prima, differen-

differentia de enunciatione. De hac prima dispositio-
nis seu γενέσεως parte hoc in loco est agendum. An-
tequam autem *Aristoteles* ad ipsum tractatum perve-
niat de Enunciatione, *Orationem* primò definit, quod
scilicet sit vox significativa ex instituto, cujus singulae
partes aliquid significant, non tamen, ut affirmatio aut
negatio, verbi gratiâ, homo est animal, ibi quodlibet
vocabulum aliquid significat, nullum tamen seorsim
suntum affirmationem aut negationem significat;
Quia affirmatio in solâ compositione terminorum
seu rerum, negatio in divisione consistit. Compositio
autem & negatio non in solis aut singulis vocabulis,
sed in tota enunciatione consistit. Postea *Aristoteles*
orationem dividit in perfectam & imperfectam. Per-
fecta est, quæ sensum aliquem integrè absolvit, ut *Deum*
esse natura testatur. Imperfecta est, quæ sensum integrè
non absolvit, ut, *Deum esse*, si *Christum nescis*; &c. De im-
perfecta oratione, teste *Averroe* in *Rhetor.* egit *Aristo-*
teles. in *Logicis* verò de perfectis, ut verbi gratiâ, de
definitione & descriptione, tanquam speciebus pri-
marijs perfectæ orationis in post. *Analyt.* De enun-
ciatione in lib. de Interpretatione. Perfecta oratio in
quinque species vulgò dividitur, optantem scilicet seu
deprecantem, interrogantem, vocantem, imperantem
& enunciantem. Cujus divisionis sufficientiam *Tho-*
mas Aquinas lib. 1. *περί ἐγμνηστικῆς* lectione 7. demon-
strat. Ratio scilicet hoc munere fungitur, ut res conci-
piat, quatenus veræ vel falsæ sint, & sic enūciativa ora-
tio oritur, vel non concipit saltem res, quatenus veræ
vel falsæ sint, sed etiam ut dirigit & ordinat alia secun-
dum suum conceptum: Ideoq; sicut per enunciativam
orationem significatur ipse mentis conceptus, ita et-
iam sunt aliquæ aliæ orationes significantes ordinem
rationis, secundum quam alia diriguntur. Dirigitur
autem ex ratione unius hominis alius homo ad tria
1. ad addendum mentem: & ad hoc pertinet vocativa
oratio 2. ad respondendum voce: & ad hoc pertinet

interrogativa oratio. 3. ad exequendum in opere : & ad hoc pertinet, quantum ad inferiores, oratio imperativa, quantum ad superiores, deprecativa, ad quam reducitur oratio optativa, quia respectu superioris homo non habet vim motivam, nisi per expressionem sui desiderij. Ex his autem quinque speciebus orationis nulla est, quæ ad Logicam pertineat, nisi enunciativa, quia illa sola est, quæ verum vel falsum designat, & est veluti communis regula, quâ omnis oratio mensuratur & dijudicatur. Reliquæ autem ad Poetas vel Rhetores pertinent, qui sunt occupati, ut affectus hominum excitent, moveant, dirigant : In Logicis autem nulla animæ functio præter solum intellectum consideratur : Ergo etiam sola instrumenta & orationes, quæ intellectum dirigunt, in Logicis tractanda sunt. Inde demum etiam est, quod *Aristoteles* enunciationem cum respectu veri & falsi definiat, siquidem veritas & falsitas finis est cum Logicæ, tum omnium instrumentorum illius. Recte autem instrumentum per finem suum, ad quem ordinatur, definitur. Enunciativa oratio plurimas appellationes apud Logicos obtinet, quas *Toletus* & alij recensent. Dicitur enim enunciatio, quatenus per se consideratur, & verum aut falsum significat : dicitur etiam interpretatio & interpret intellectus hoc respectu : Deinde appellatur etiam propositio, quatenus scilicet est in syllogismo, & ante conclusionem ponitur, atque ita ex ipsa aliquid concluditur : Tertiò dicitur conclusio, quatenus jam illata & probata est : Quartò dicitur instantia, si assumitur ad aliquam propositionem refellendam : Quintò dicitur quæstio, quando disputando proponitur, & est certa, ita ut post probationem non relinquatur dubium, cui parti debeamus adhærere : Sextò dicitur problema, quando ut dubia proponitur, & tamen probabilis est, ita ut post probationem adhuc incertum sit de alterius partis veritate : Septimò dignitas seu axioma vocatur, quatenus est principium aliquod in scientijs

quod

quod non demonstratur, sed ex eo alia demonstrantur, verbi gratiâ, *omne totum majus est sua parte*, &c. Octavo dicitur Hypothesis, quæ aliquando cum dignitate eadem est, & est propositio etiam non probata in illa scientia, sed supposita, tanquam certa: verbi gratiâ, *Si ab equalibus equalia auferantur, quæ remanent, erunt equalia*. Nonò: denique dicitur postulatum $\alpha\tau\eta\mu\alpha$, quatenus postulatur concedi, & conceditur etiam, cum non sit causa, cur negari debeat, verbi gratiâ, in mathematicis: *Datam lineam rectam in infinitum producere: A puncto ad punctum datum, rectam lineam ducere*. Hæ significationes, quas distinctè ita proposuimus, apud *Aristotelem* inveniuntur, quas malè *Taleus* intelligens inter se confundit, & pro synonymis habere vult. Vulgò à Ramæis Axioma pro enunciatione usurpatur tum contra omnem rationem, tum maximè contra ipsius vocabuli naturam: axioma enim inde dictum est, quòd $\alpha\epsilon\iota\omega\upsilon$ sit $\omega\iota\varsigma\omega\varsigma$, id est, dignum fide etiam absq; aliqua probatione. Hoc autem omni enunciationi attribuire planè absurdum est. Non tamen interim & hoc dissimulandum, Aristotelicos priores duas significationes scilicet enunciationem & propositionem promiscuè usurpare, neque discrimen assignatum observare, quod usu potius quam ratione accidit.

Definitur autem enunciatio ab *Aristotele*, quòd sit oratio, in quâ verum & falsum est. *A Petro Fonseca* similiter, nisi quòd addat vocabulum *perfecta*, scilicet. Enunciatio est oratio perfecta, verum & falsum significans. *A Philippo Melancthone*, propositio est oratio indicativa, unica & integra, verum aut falsum sine ambiguitate verborum significans. *A Laurentio Matolio*, enunciatio est oratio aliqua de aliquo. *A Goclenio*: Enunciatio est è compositione notionum facta sententia. Quibus potest & hæc definitio nostra subungi: Enunciatio est instrumentum logicum seu Ens rationis, quo intellectus dirigitur, ut quæ res per subjectum &

prædicatum verè vel vel falso componantur aut dividantur, cognoscat, vel quæ oratio, quæ rerum nomine & verbo significatarum unionis rationē explicat. Has definitiones breviter explicabimus. Ad definitionem *Aristotelis*, quod attinet, duabus illa constat partibus: 1. Genere, quod est *oratio*, 2. Differentia, quæ inde sumitur quòd enuntiatio *verum vel falsum significet*. Idem Genus & eandem differentiam reliquæ duæ etiam obtinent, nisi quod *Fonsæca* vocabulum *perfecta* addat, ad excludendas orationes imperfectas: *Philippus Melancthon* tria vocabula generi annectit, quibus compendio quodam illa complectitur, quæ *Aristoteles* in lib. de *interpretat.* pluribus tradiderat. Dicit enim, quod enuntiatio sit oratio, verum non quævis oratio aut cujuslibet modi; sed oratio indicativa; siquidem solus indicativus modus, & quidem, ut antea audivimus, temporis præsentis ad enunciationem aptus est: Quia hoc tempus & is modus solummodo aliquid determinati affirmant aut negant, quod non faciunt reliqui modi & tempora. Deinde inquit, est *oratio una*: Nam *Aristoteles* enunciationem dividit in unam & plures: unam vocat, quæ unico subjecto & prædicato constat: plures, quæ vel actu vel potentia plura subjecta & prædicata habent. Hinc auctor occasionem arripiens, enunciationem unam orationem appellat, ut excludat hypotheticas enunciationes atque alias: siquidem hypothetica enuntiatio potius enunciationes, quàm enuntiatio dicitur; siquidem ex pluribus & ad minimum ex duabus Categoriis efficitur sive actu sive potentia. Demum addit vocabulum *integra*, ut excludat imperfectas & mutilas orationes, quæ integrum sensum non absolvunt. Quælibet enim propositio seu enuntiatio nomine & verbo constare dicitur, quæ perfectam orationem absolvit: ubi alterutrum deest, ibi non est enuntiatio, præsertim si non subintelligitur aliquid in verbis, ut si dico, *Pluit aut ningit*, ibi est tota propositio, sub his enim verbis nomen subintelligitur.

tur. Differentia deinde, quam tres definitiones priores eandem constituunt, inde sumitur, quod enuntiatio sit ejusmodi oratio, quæ verum vel falsum scilicet determinatè significat. Nam per illam differentiam excluduntur reliquæ omnes orationes, quæ hanc affectionem seu proprietatem non habent, ut determinatè aliquid veri vel falsi enuncient, quemadmodum sunt reliquæ quatuor species supra à nobis recensitæ: Item ambiguae orationes, quæ & illæ sunt multiplices potentiâ, ac propterea nihil determinatè significant. Item excluduntur etiam hypotheticæ propositiones, præsertim conditionales & disjunctivæ, quæ & ipsæ determinatè nihil veri seu falsi significant: Verùm contra hanc differentiam *Majolij* definitio militat. Est enim in ea sententia *Majolius*, nimis angustam esse *Aristotelis* definitionem, siquidem hypotheticas propositiones excludat, quæ tamen sunt propositiones seu enunciationes. Ideoque voluit ipse latiore definitionem afferre, quæ non categoricis solum, sed & hypotheticis propositionibus conveniat. Ideoque dicit, quod enuntiatio sit oratio alicujus de aliquo, quæ definitio omnibus propositionibus convenit. Verùm, ut breviter hanc de re quid sentiam, dicam, nimis lata hæc mihi videtur definitio quæ non saltem propositionibus seu enunciationibus Logicis convenit; sed omni orationi sive perfectæ sive imperfectæ, sive rhetorica sive poetica, sive indicativa sive deprecativa sit, accommodari possit. Nam illæ omnes sunt orationes alicujus de aliquo. Quod verò putat, malè factum esse, quod excludantur hypotheticæ propositiones, facile vindicatur *Aristoteles*. Nam hypothetica propositio, si propriè loqui volumus, non est propositio, sed propositiones ut antea diximus, siquidem non unico subjecto & prædicato, sed pluribus constat; tum ex alijs, Categoricis scilicet, propositionibus componitur: Mirū ergo non est, ut primariò in hac definitione

hypotheticæ propositiones non comprehendantur. Adde, quod sæpè diximus, *Aristotelem* totam suam Logicam ad demonstrationem accommodasse : Quare omnes libros, quos conscripsit Logicos, propter analytica posteriora conscripsit. Quippe cum demonstratio principale & perfectissimum Logicæ instrumentum sit : Ideoque nec debuit nec potuit *Aristoteles* hoc artificio observato enunciationem aliter definire. Siquidem hypotheticæ propositiones nequaquam accommodatæ sunt ad demonstrationem. Porro *Goclenij* definitionem adjunximus, quæ ipsi rotunda definitio videtur, & loco generis ponitur *sententia*, quæ est pronunciatum mentis, & veluti illius decretum, quod non in lingua sed in animo componente nascitur. Sciendum, illum hoc genus propterea approbare, quia cum Logica non tam disciplina sit orationis, quàm rationis, oportet etiam instrumenta Logica definiri cum respectu ad rationem potius quàm orationem, quod ille in hoc vocabulo, *sententia*, fieri putat, siquidem denotat mentis actionem ejusque pronunciatum & judicium. Ideoque vocabulum notionis addidit, non autem verborum, Vocum, &c. quia notio idem etiã, quod conceptus interdum significat. Verum principium mihi *Goclenius* petere videtur, quòd commodius hac ratione Genus, quàm est oratio, proferre velit : siquidem, *Sententia* æquè est polysemon, quàm est oratio. Nam *sententia* nō de judicio saltem mentis dicitur : sed etiam de eo, quod lingua profertur. Ergo cum oratione in eo convenit, quæ significat tam orationem mentalem quàm orationem vocalem. Adde quod & ipse *Goclenius* agnoscat, se parum profecisse, dum hoc Genus produceret : Inquit enim in illo problemate : Tu verò non erraris, si vocabulum orationis quatenus genericè accipitur, Genus enunciationis esse affirmes. Dicit, si genericè accipitur, quia, ut jam dixi, oratio significat illam, quæ in mente consistit, item quæ lingua profertur, nec non etiam quæ scribitur, unde λόγος triplex constituitur.

1. λόγος ἐνδιάθετος, id est, sermo internus. 2. λόγος προφορικός id est sermo prolatus. 3. λόγος γραπτός alijs γεγραμμένος, id est, sermo scriptus. *Aristoteli* λόγος ἔσω, id est, sermo ad intra, καὶ ὁ λόγος ἔξω, sermo ad extra vocatur. Quæ inter se non reipsa, sed ratione saltem differunt. Idem enim est sermo & eadem oratio, quæ cogitatur, profertur & scribitur. Sic vult *Goclenius* genericè accipi vocabulum orationis, quatenus scilicet pro diversa consideratione vel orationem internam vel externam denotat, atque ita vocabulum non est ambiguum aut æquivocum, sed saltem analogum quodammodo, quia secundum prius & posterius de illis prædicatur, prout enuntiatio vel in mente & ratione consistit, vel etiam prout lingua seu voce profertur. Ultimo loco subjunximus definitionem nostram, qua enunciationem definimus, quatenus ut instrumentum Logicum consideratur, seu, quod idem est, quatenus ut Ens rationis consideratur. Nam quemadmodum nomen & verbum sunt instrumenta ad primam mentis operationem pertinentia, ita enuntiatio est instrumentum Logicum ad secundam mentis operationem perti- nens, & quod illis imponitur rebus, quæ inter se componuntur vel dividuntur. Ideoque loco generis *instrumentum Logicum* vel *Ens rationis* posui, quod Genus ipsi cum omnibus instrumentis logicis est commune, quatenus scilicet instrumentum absolutè sumitur, non autem quatenus principale vel non principale est. Loco differentię hæc vocabula addidi, *quo intellectus dirigitur, ut cognoscat, quæ res per prædicatum & subjectam unionem, vel identitatem habeant vel non habeant*, id est, vere vel falsò componantur aut dividantur, ut in definitione accidentium fieri solet, ubi post Genus proprium subjectum demonstratur, scilicet intellectus, qui hoc instrumento utitur, & in quo tanquam subiecto consistit. Deinde objectum seu materiam etiam

nominavi, scilicet res per prædicatum & subiectum compositas aut divisas, dico primò res, quia secundæ notiones non habent veritatem, nisi in primis notionibus & in rebus ipsis, tum non solum notiones aut vocabula, sed etiam res volo in enunciatione considerari, quod est contra *Goctenium*, *Philoponum*, & alios. Addo, quod res per prædicatum & subiectum copulantur, &c. ubi modum & fundamentum indicare volui, quo res componantur aut dividantur, nimirum, non per se quatenus res sunt, sed quatenus sunt res conceptæ, ita ut res mediantibus conceptibus inter se componantur & dividantur. Nam ut *Aristoteles* loquitur, non lapis, sed species lapidis est in animo, ideoque nullam rem possum componere aut dividere, nisi prius concipiam, eiusque speciem abstraham & sic relationem quandam rationis ipsi tribuam, quæ relatio rationis dicitur, vel nomen, vel verbum, vel prædicatum, vel subiectum, &c. Prima enim operatio intellectus merito secundam præcedit, & si componere aut dividere res volo, necesse est, prius per primam mentis operationem illas cognoscere, apprehendere, & relationem rationis ipsis attribuere, quæ vocatur *Ens rationis*, vel secunda intentio. Et in hac operatione secundâ rursus alia relatio quædam accedit peculiaris, quæ est, ut alia res dicatur habere locum subiecti, alia locum prædicati. Quæ relatio in hac secundâ mentis operatione *Ens rationis* ad secundam mentis operationem pertinens, appellatur: quia enunciatio formaliter considerando nihil aliud est, quàm respectus unionis subiecti & prædicati, quæ unio vel identitas est, vel essentialis vel accidentalis, positiva vel negativa & non existens, unde fundamentum omnium prædicationum oritur. Et sunt quasi quatuor generalia fundamenta omnium prædicationum ex identitatis fonte orta, hoc est hoc, hoc non est hoc, hoc inest huic, hoc non inest huic. Ex subiecto & accidente, Ente & non Ente progredientia. E& sic respectus ille est

duplex

duplex vel compositivus vel divisivus. Compositivus in affirmativis, divisivus in negativis propositionibus. Deinde significanter etiam dixi, *prædicatum & subiectum*, non tamen, quod prædicati & subiecti unionem velim esse fundamentum omnium notionum secundarum, quæ pertinent ad secundam mentis operationem, siquidem ex illo respectu, qui est inter subiectum & prædicatum pro diversitate illius enuntiatio dicitur vel necessaria vel probabilis, vel vera, vel falsa, prout scilicet respectus inter subiectum & prædicatum sese habet, sed etiam propterea in singulari numero dixi inter subiectum & prædicatum, ut naturam enunciationis, quatenus una est, in uno subiecto & prædicato subsistere declarem, tum etiam, ut enunciationem ab omnibus alijs instrumentis Logicis separem, siquidem in syllogismo etiam res, quatenus compositæ & divisæ sunt, considerantur: Item in ordine & methodo, sed non considerantur ibi, quatenus per prædicatum & subiectum componuntur, sed quatenus vel per terminos, ut est major, minor, & medius in Syllogismo, vel etiam per integras propositiones, aut etiam argumentationes inter se componuntur vel dividuntur. Quid sit autem res componere vel dividere ex ijs, quæ initio huius problematis dixi, aliquo modo apparet, scilicet componere res est unam alteri inesse affirmare: Ergo dividere, unam alteri inesse, negare: Et in primis hic fundamentum omnium compositionum & divisionum, quæ in enunciatione fiunt, observetur: fundamentum scilicet omnium prædicationum ex identitate rerum seu unione illarum, quam in existentiam barbare vocabulo alias vocarunt, dependere. Ex hac identitate, inquam, rectè cognoscitur, quæ res componantur & quæ dividantur inter se. Quæ enim unionem & identitatem habent, illæ rectè etiam in oratione componuntur: quæ verò identitatem & unionem non habent, id est, naturæ lege & principiorum intrinsecorum ratione refragantur, illæ res rectè dividuntur in.

enunciatione. Ex hoc fundamento etiam illud confectarium est, si identitas est essentialis, tunc prædicatio quoque est essentialis, si accidentalis, tunc prædicatio accidentalis, si inusitata & singularis, tunc prædicatio quoque inusitata & singularis, atque ita in summâ, pro diversitate identitatis rerum aut inexistentiæ, diversitas etiam compositionis & divisionis terminorum, id est, subjecti & prædicati oritur. Probat hanc rem *Pet. Fonseca* auctoritas *lib. 5. Meth. cap 5. quest. 1. sect. 4.* ubi inquit: *Quod ut intelligas, adverte eas connexiones nihil aliud esse, quam indentitates quasdam subjectorum cum prædicatis. Quod à posteriori ex eo intelliges, quia omnis vera prædicatio fundatur in identitate aliquâ subjecti cum prædicato: unde fit, ut pro ratione huiusmodi identitatum, diversa etiam sit ratio verarum prædicationum. Aliæ enim sunt essentielles, quia subjectum est idem secundum essentiam cum prædicato; aliæ sunt accidentales, quia est cum illo subjecto per accidens idem. Exempli gratiâ; homo est animal, ibi prædicatio est essentialis, quia identitas inter hominem & animal est essentialis, & animal essentialiter prædicatur de homine; tum metaphysicè considerando, quando homo dividitur in animal & rationale, dividitur in res ejusmodi, quæ non revera & realiter, sed ratione saltem ab homine differunt. Sic quando dico, *homo est albus*, ibi prædicatio est accidentalis, quia albedo cum homine per accidens solummodo una est; sic quando dico, *Deus est homo*, prædicatio est singularis seu inusitata, quia identitas inter Deum & hominem in persona Christi planè est singularis, & inusitata. Quando autem dico, *homo est lapis*, ibi prædicatio planè est falsa & impossibilis propositio, siquidem lapis cum homine nec secundum essentiam, nec secundum accidens, nec ullâ ratione identitatem habet, sed essentialiter hæc duo inter se distincta sunt, & ratio principiorum, seu ratio formalis nullo modo patitur, ut idem hæc duo esse possint. Sic quando dico, *homo est infinitus*, non est vera, quia*

corpus non patitur ut infinitum sit: Quia esse finitum, est de systematicâ corporis ratione. Porro constat etiam inde, quod omnes prædicationes & per consequens omnes propositiones ex prædicamentis desumantur: Quorum prædicamentorum formæ sunt prædicabilia, & per prædicabilia omnes prædicationes diriguntur. Jam verò omnia prædicabilia identitatem quandam habent cum suo subjecto: Genus enim idem est, quod totum subjectum, & eius totam naturam explicat, præcipuè tamen secundum rationem, materiale: Sic differentia realiter à suo subjecto non differt, sed totam naturam sui subjecti declarat sub ratione præcipuè formali: Sic species unum & idem est cum suo subjecto essentialiter, ut & præcedentia, & totam naturam rei explicat tam secundum materiale quàm secundum formale: Sic accidens proprium idem est cum suo subjecto, non per se quidem, aut essentialiter, sed tamen subjective & accidentaliter, quod etiam de accidente communi intelligendum est. Accedit etiam compositio & divisio, quæ in syllogismo accidit. Nam in syllogismo consequentia propterea valet, quia duo termini unum sunt cum aliquo tertio, vel non unum sunt, unde affirmativè vel negativè concluditur. Denique in omni genere debet unum esse, quod est norma & regula reliquorum omnium, quæ sub eo continentur: Verùm in propositionis constitutione nullum aliud unum dari potest, quàm hæc identitas, quam nos fundamentum omnium connexionum aut divisionū in propositione constituimus. Ex hac verò identitate rerum relatio quædam oritur & respectus inter subjectum & prædicatum, Quæ relatio & qui respectus, ut jam diximus, pro diversitate identitatum rerum variatur. Hoc respectu propositiones etiam quæ ex terminis, inter quos relatio illa rationis consistit principaliter denominantur, & vel necessariae propositiones vel probabiles, vel impossibiles, &c. appellantur. Nam quale est fundamentum &

causa,

causa, tale id etiam, quod esse ac denominationē suam inde accipit. Ordo ergo impositionum connexionē vel divisione notandus. Primum sunt res: Deinde res illæ concipiuntur, abstrahuntur, & comparantur: Porro in illis identitas vel non identitas rerum cognoscitur & perficitur: Hanc respectus subjecti & prædicati in enunciatione sequitur: Ex hoc respectu denique quælibet propositio denominatur vel vera vel falsa, vel necessaria vel probabilis, &c. Hic ordo tam propter γένεσιν, quàm propter iudicium omnium propositionum est observandus: nam huius beneficio quamlibet propositionem facilius cognoscere possumus, modo cognitio rerum accedat, exempli gratiā: Si à Calvinianis dicitur, hanc & similes propositiones, *Deus est homo*, non esse inusitatas sed figuratas dicendas, veritatem huius assertionis facilius ex hoc conspicio an scilicet constet nec ne: nam si hic est figurata prædicatio, *Deus est homo*, tunc necessario sequitur, figuratum esse respectum Dei ad hominem: si figuratus respectus, ergo & impropria unio divinitatis & humanitatis: Si figurata: Ergo per tropum Deus de homine prædicatur. Tunc, quod inde confectarium est, non verus homo est Deus, nec verè cum homine unitus, sed saltem figuratè & impropriè. Et quod in figuratis propositionibus omnibus necesse est, Deus de homine non secundum rem, nec secundum rationem, sed tantum analogicè, id est, vel per metonymiam vel metaphoram pro duplici analogia attributionis & proportionis prædicatur, perinde ac si dicatur: *homo est angelus*, ubi angelus de homine nec secundum rem, nec secundum rationem univocè; sed saltem analogicè prædicatur, nempe ut per angelum duntaxat virtutes & qualitates angelicæ intelligantur. Hinc manifesti erroris & hæreseos Calviniani convincuntur.

Feci mentionem rei & rationis cum dicebam: Deum non secundum rem nec secundum rationem prædicari posse de homine, si figurata esset propositio.

Quod ut intelligatur, sciendum in omni vera prædicatione significatum prædicati attribui subjecto: significatum autem illud dupliciter consideratur; vel ut totum re, vel ut totum ratione: quâ scilicet ratione est in omnibus suis significatis vel univocè vel analogicè, verbi gratiâ: In essentialibus prædicationibus totum significatum prædicati tribuitur subjecto, scilicet totum ratione & univocè, sed non totum re. Nam si dico, *homo est animal*, ibi quidem animal secundum totam rationem animalis, quæ est in omnibus significatis animalis, univocè de homine prædicatur, non autem totum re homini attribuitur, aliâs sequeretur, solum hominem esse animal, & animal nusquam reperiri, nisi in solo homine, quod est falsum. Hinc si Petrus moritur totum animal mori dicitur, sed non totaliter: Tale quid etiam in accidentalibus prædicationibus accidit; In identicis autem propositionibus prædicatum tam secundum rem quàm rationem subjecto attribuitur; verbi gratiâ, si dico *Cæsar est Cæsar, homo est homo*; unde evenit, quod nulla propositio sit verior, quàm identica. Idem aliquo modo in convertibilibus propositionibus evenire videtur, scilicet, *homo est risibilis*, ubi tota res & ratio risibilitatis homini, tanquam subjecto, attribuitur: Verùm in figuratis propositionibus, quæ & illæ quidem veræ sunt, prædicatum ne secundum rationem quidem attribuitur subjecto, multò minus univocè; sed analogicè saltem: Res autem nullo modo ipsi subjecto propriè competit. Quod notandum, tum propter Calvinianos, ut jam dixi; tum propter omnem propositionem & prædicationem dijudicandâ & rectè intelligendam. Nos diximus in hac propositione, *Deus est homo*, vocabulum *hominis* de Deo prædicari tam secundum rem, quàm secundum rationem; sed ita ut secundum rationem totum prædicatû de Deo seu supposito hoc divino in persona Christi dicatur univocè, secundum rem autem totum non itidem: siquidem non solus Christus est homo, sed eandem nobiscum

humanam naturam obtinet. Et memoria hic est repetendum, quod *Fenseca* asserat *lib. 5. cap. 8. quest 7. Metaphys.* Hominem esse novam hinc quandam speciem prædicabilis & novo inusitato modo, tanquam universale de hoc supposito, Christo scilicet, prædicari, qui Deus & homo simul est. Quando autem dico, *panis est corpus Christi*, ibi *corpus Christi* tam secundum rem, quam secundum rationem de pane prædicatur, cum quo identitatem habet supernaturalem & singularem, non tamen solam analogicam vel figuratam, ut Calviniani statuunt. Hinc jam facile intelligimus, quomodo dijudicare debeamus per enunciationem tanquam instrumentum Logicum, quæ res & quomodo per prædicatum & subjectum verè vel falsò componantur vel dividantur. Et sic similiter finis huius instrumenti innotescit, quem cum tota Logica proportionaliter habet communem. Totius enim Logicæ est verum à falso discernere: Idem ergo finis huius instrumenti constituendus.

PROBLEMA III.

De partibus Enunciationis.

Quemadmodum omnium rerum duæ sunt partes essentielles, per quas constituuntur, materia scilicet & forma; ita enunciationi quoque à philosophis duæ partes assignantur, materialis scilicet & formalis. Materialis pars subjectum vocatur, sumendo vocabulum subjecti, non pro subjecto attributionis aut inhærentiæ; sed pro subjecto prædicationis, quod ita definitur, quod sit nomen, vel illud quod loco nominis ponitur, de quo aliquid dicitur. Prædicatum autem est formalis pars, & definitur, quod de nomine enunciatur. Subjectum verò propterea materiæ comparatur, quia ut materia per se est indeterminata & determinationem à forma accipit: sic quoque in

enunciatione subjectum, quod per se aliàs indifferenter sese habere, per prædicatum determinatur, ut aliquid certi significet verum vel falsum. Deinde ut materia naturâ prior est quàm forma; sic & subjectum prius est prædicato. Tertio: Vt materia est subjectum inhæſionis; ita hoc est subjectum prædicationis, & sæpè coincidunt subjectum inhæſionis & prædicationis, &c. Prædicatum autem formæ comparatur, quia similiter proprietates seu conditiones formæ obtinet. Nam ut forma determinat materiam seu potentiam materiæ, & certam aliquam & determinatam speciem cum ipsa constituit; ita prædicatum quoq; significationem subjecti determinat & certum aliquid veri vel falsi denotat in enunciatione. Adde & reliqua, quæ ex jam dictis facilè colliguntur. Quod verò aliqui partes propositioni ita nominent, ut priorem partem antecedens, posteriorem consequens vocent, idq; in enunciatione Categoricali: illud concedi per omnia non potest. Nam præterquam, quod teste *Goel. probl. 16. c. 6* latius pateat antecedens & consequens, quàm subjectum & prædicatum, siquidem in argumentatione propositiones etiam hoc nomine vocantur: obscuritatem quoq; gignit in hâc materiâ, ejusmodi appellationibus uti velle. Et certè perridiculum est, dum proprias & propinquas habere possumus, velle nos obscuriores, improprias, & generales appellationes conquirere. At, inquit, Hypothetica ex numero enunciationum non potest excludi, neq; tamen ibi partes subjecti aut prædicati nomine appellari possunt; quia non sunt simplicia nomina & verba, sed tanquam integræ propositiones. Respondeo concedendo, non posse sic appellari, scilicet subjecti & prædicati nomine, & rationem hanc ipsam esse, quam ipsi adferunt, scilicet quòd primò hypothetica propositio non sit tam propositio & enunciatio, quàm propositiones & enunciationes: Adde quod hâc ratione antecedens & consequens hypotheticum in aliud antecedens & consequens dividendum

esset, si minores partes requirerentur. Quapropter sicut ibi concedo, partes antecedentis & consequentis nomine vocari posse, sic in Categorica propositione illud planè nego, nisi quatenus species nomine generis appellatur, seu angustius nomine latioris. Deinde sciendum etiam, omne verbum, quod in enunciatione ponitur, hanc habere vim, ut copulet vel propriam significationem, vel aliquid aliud cum priori parte, seu cum subiecto. Propriam significationem, inquam, si est verbum adiectivum, ut vocant, id est, omne verbum, excepto substantivo: Aliquid aliud, si est copula, id est, verbum substantivum *sum* cum casibus aptis & idoneis. Sic, verbi gratiâ, si dico, *homo currit*, ibi verbum *currit* duobus quasi muneribus fungitur: primo præbet materiam enunciationis, scilicet rem illam, quæ dicitur cursus, deinde copulat hanc suam significationem cum præcedenti membro, scilicet *homo*, & ipsi cursum hunc inesse denotat: Sic si dico, *hoc est album*, ibi vocabulum, *est*, unico saltem munere fungitur, scilicet copulandi, & meram identitatem vel potius meram negationem diversitatis innuit. Nam per se nullam materiam præbet, nisi quando est secundi adiecti vocabulum, verbi gratiâ, *homo est*, *Deus est*, *Spiritus est*, *rosa est*, &c. ibi *EST*, materiam quodammodo etiam præbet, quod apparet, quando resolvuntur hæ propositiones. Nam idem denotat, ac si dicerem, *Deus est Ens*, quod revera existit, sic *angelus est Ens*, quod revera existit. Quod verò aliqui præter verbum *E S T* cum casibus suis idoneis & alia verba copulæ nomine dignentur, in eo satis errant. Nam quod aliqui addunt verbum *existo* item *fit*, hoc à *Goelenio problemate* 18. cap. 3 satis refutatur. Nam quando dico, *Plato existit doctus*, hæc phrasis planè insolens est auribus latinis, ut idem significare debeat, pro *est doctus*, sic *fit* idem significat, quod *efficior*, vel *evado*, verbi gratiâ, cum dico, *Socrates fit doctus*, ibi *fit*, idem quod *evadit* significat, & proinde non mera copula est. Adde etiam, quod verbum,

existit,

existit, item fit certum aliquod tempus determinatè significant, dum copula, quatenus copula est, pro omni tempore indifferenter etiam infinito & æterno supponat. Nam quando dico, *homo est animal*, non simpliciter volo & præcisè, quod homo hoc momento sit animal, aliàs sequeretur hoc momento elapso, hominem amplius animal non esse; verum denoto hominem in omni differentia temporis esse, fuisse & fore animal, imò hanc propositionem ab æterno, antequam ullum animal in rerum natura esset, veram fuisse.

Porro hæc quæstio oritur pulcherrima & utilissima hoc nostro tempore, *An copula sit pars principalis enunciationis?* Beza enim & reliqui Calviniani, qui ipsum sequuntur, hoc affirmant. Hoffmannus verò & reliqui Theologi, præsertim August. Confess. hoc negnt. Beza assertionis causam habet, quòd is tropum in vocabulo E S T collocet, quod facere non posset, nisi esset pars aliqua propositionis, & quidem principalis. Ideoque argumentatur. Quando duæ disparatæ species de se invicem prædicantur, ibi propositionem necesse est, esse impossibilem aut falsam aut per tropum veram: Sed in propositione, *panis est corpus*, duæ disparatæ species de se invicem prædicantur: Ergo vel planè falsa erit hæc propositio, vel, si hoc dicere nefas, non vera est nisi per tropum (verbi gratiâ, si dico, Herodes est vulpes, ibi duæ disparatæ species de se invicem per tropum verè prædicantur) Sed jam subsumit; Ergo & tropicè esse hanc propositionem veram, cum non sit planè impossibilis & falsa. Si autem Tropus in illa propositione, *panis est Corpus Christi*, est constituendus; tunc vel in subiecto erit aut prædicato aut copula: Sed non in subiecto, quia vocabulum *panis* propriè hîc & in primâ sua significatione sumitur: Sic nec in prædicato, quod apparet ex determinatione prædicati, quæ habetur in verbis institutionis: adduntur enim illa verba, *quod pro vobis datur*: quæ determinatio

facit, ut nullo modo corpus Christi hîc possit intelligi improprie: Ergo restat, inquit, ut in copula sit tropus. Et quando dico, *panis est corpus Christi*, idem significat ac si dicerem, *panis significat corpus Christi*, non secus ut in historia Iosephi dicitur, septem spicæ sunt septem anni, id est, significant septem annos. *Hoffmannus* vero demonstrat è contrario in copula nullum esse tropum posse, quia copula non sit pars enunciationis principalis. Hinc ergo status ille controversiæ oritur. Quæstio autem, an copula sit pars enunciationis, dupliciter formari potest. 1. an sit pars simpliciter. 2. an sit pars principalis. Pro utraque sententia argumenta pro & contra existunt. Primo, quod sit pars aliquo modo dicenda five principaliter five minus principaliter hæc argumenta docent: 1. Omnis forma est pars illius, cuius est forma: sed copula est forma propositionis: Ergo est pars illius. Minor probatur & declaratur. Omne verbum præsertim adiectivum hoc habet, ut duo conferat in enunciatione. 1. Vt materiam subministret seu rem aliquam. 2. Vt in connexiva, quam obtinet, ratione suæ significationis materiã illam suam seu rem, quam etiam significat, cum præcedenti re componat & connectat atque ita simul materiam & formam enunciationis conferat: licet jam autem verbum *E S T* seu copula materiam nullam conferat, interim tamen verbi munere fungitur & formam in enunciatione confert, ac proinde enunciationis pars est. 2. Quicquid verbo *E S T* seu copulæ ex suâ naturâ competit, illud ipsi per accidens seu per appositionem aliorum vocabulorum planè adimi nō potest: sed verbum *EST*, integrum prædicatum absolvit aliquando, scilicet quando est verbum secundi adiecti, cum dico, *Deus est, angelus est, &c.* Ergo totam vim prædicandi non amittit, licet ipsi alter adhuc terminus adjiciatur, verbi gratiã, si dicerem, *Deus est spiritus, angelus est substantia*: & propterea licet ibi non totum sit prædicatum, erit tamen pars prædicati ac proinde pars enunciationis. Idem enim

enim hic accidit, ut ibi, quando dico, *Petrus amat*, ubi vocabulum *amat*, totum prædicatum absolvit, quando autem adjicitur, *Petrus amat Deum*, ibi quidem *amat* non totum prædicatum absolvit, sed determinatur tum vocabulo, *Deum*, & unâ cum ipso tanquam pars integralis prædicatum integrum absolvit, & quemadmodum nemo verbum *amat* partem enunciationis negare potest: ita neque copulam in ejusmodi casibus, ut dictum est. 3. Apud *Goelen. cap. 3. problemate 20.* hoc argumentum extat. Quemadmodum in re naturali duo sunt, materia scilicet, & forma, tertium verò est res ipsa naturalis: sic in enunciatione duæ sunt partes, quarum prior subjectum, altera attributum vocatur. Subjectum igitur materiæ manus obit, attributum vero formæ: Tertium autem est ipsum pronunciatum, quod quasi ex materia & forma illa constat. Ergo copula *E S T*, non est tertium in enunciatione quidem, & principale, sed pertinet ad secundum tantum, seu est pars secundi membri: Et quemadmodum homo ex animo & corpore constat, ita tamen ut spiritus tanquam vinculum, utrumque conjungat, nihilominus tamen homo, duabus partibus principaliter dicitur constare, materia & forma, seu corpore & animâ, spiritus autem ad formam plerumque revocatur: Ita quoque duo sunt principalia membra, quæ propositionem absolvent, prædicatum scilicet & subjectum: Medium sit vinculum & copula, quæ ad prædicatum revocatur; interim tamen, quemadmodum negari non potest, Spiritum esse partem hominis minus principalē, ita neq; negari potest, Copulam esse partem minus principalē enunciationum. 4. Sicut copulativa vel disjunctiva conjunctio est formalis ratio, unde hypotheticæ propositiones denominantur; ita quoque Copula est ratio formalis & veluti anima propositionis categoricæ; vel certè inconveniēns videtur conjunctionem, tanquam partem indeclinabilem, posse obtinere rationem formalem in hy-

pothetica propositione, ut scilicet propositio ab ipsâ denominetur vel copulativa, vel disjunctiva vel conditionalis; & verbum E S T, quod est pars orationis declinabilis, omninò à ratione formali excludi debere in enunciatione. 5. Illud est pars necessaria enunciationis, sine quo vel explicitè posito vel implicitè intellecto nulla Enunciatio absolvi potest: Sed sine copula nulla propositio absolvi potest, nisi vel implicitè ponatur, vel explicite subintelligatur, vel etiam nisi in verbo includatur: Ergo pars necessaria propositionis copula est dicenda.

Pro parte autem negativa hæc argumenta produci possunt. 1. Partes propositionis sunt, in quas resolvitur propositio, veluti in terminos, ut sunt subiectum & prædicatum, teste *Aristotele lib. 1. priorum cap. 1.* Sed hæc diversa sunt à connexionem & copula: Ergo verbum, quod est ipsa connexio seu nota solummodo connexionis non erit pars enunciationis. 2. Conversio propositionum fit in partibus enunciationis: Sed conversio fit saltem in subiecto & prædicato: Ergo subiectum & prædicatum sunt saltem partes enunciationis: siquidem E S T seu copula nunquam convertitur; quod etiam inde patet, quia si dicerem, *homo est albus*, & hæc propositio converti deberet simpliciter, & ibi, EST, esset pars prædicati, tunc in conversa propositione, EST esset pars subiecti: & sic non tantum partem formalem, sed etiam partem materiale, constitueret; quod est planè impossibile, tum etiam contra *Aristotelem*, quia negat verbum posse habere Esse à parte subiecti. 3. Tres figuræ ex mutatione extremorum majoris & minoris fiunt: verbum autem E S T, nunquam mutatur, sed semper in omni illa mutatione manet: Ergo nec est extremum, nec pars etiam extremi: siquidem nullam affectionem propositionis seu enunciationis accipit, ut non in hac mutatione figurarum, sic nec in conversione, reductione, æquipollentia & quæ sunt alia, &c. 4. *Aristoteles lib. de interpretat. expressè*

inquit cap. 3 Verbum tantum connectere extrema, itaque non erit pars extremorum, siquidem partes connectuntur, non autem connectunt; tum etiam sequeretur, quod idem connecteret seipsum, si pars enunciativae esset copula. 5. *Boetius lib. 2.* περὶ ἐξηκονταίας *inquit:* Quod est prædicatum, tertium adjacens non est, nisi quasi quædam pars propositionis, & est solummodo denominatio qualitatis in propositione: Item E S T quando prædicatur ut tertium adjacens, tunc non prædicatur, sed advenit prædicato: Ergo *Boetius* negat esse partem prædicati, sed quasi accidens ipsius statuit. 8. Si esset pars prædicati copula, tunc omnes prædicationes essent negationes, verbi gratia, si dicerem *homo est animal*, tunc quia Ens includitur in animali, & per se de ipso intelligitur, si E S T esset pars illius prædicati, tunc etiam diceret, quod sit Ens, & erit hic sensus, *homo est Ens*, quod *Ens est animal*. Ultimo loco ex fundamento nostro de identitate rerum argumentum summi potest. Quando enim res enunciantur de se invicem, tunc duæ saltem res sine ullo medio mente componuntur & res illæ per se includunt esse suum, quod esse non est pars rerum, siquidem nihil est pars sui ipsius. Ideoque; quando de se invicem res enunciantur per copulam, tum licet esse illud per notam aliquam manifestetur: in rei tamen veritate per notam illam vel copulam nulla pars rerum inter se connexarum manifestatur, sed pura negatio diversitatis vel unionis innuitur. Quod si nulla pars rerum per hanc notam denotatur: Ergo nec ipsa nota partis alicujus rationem habere potest, quia signum imitatur naturam signati. Hæc quæstio, ut videre est, propter dictas rationes, in utramque partem militantes, satis est difficilis, ut tamen auditores habeant, quod sequantur, per aliquot conclusiones rem expediam. 1. Partes enunciationis dupliciter considerari possunt, vel ut materiales, vel ut formales. Per materiales hoc in loco intelligo illas partes, quæ sunt revera res aliquæ, quæ inter se componuntur vel

dividuntur, verbi gratiâ, homo est animal. Partes autem formales sunt ipsa cōjunctio vel divisio. Et quemadmodum notæ seu vocabula rerum ad partes materiales revocantur, sic etiam nota compositionis vel divisionis ad formam propositionis pertinet: Iam si de partibus materialibus loquimur, & de ipsis, quæ scilicet naturam propositionis constituunt, tunc copula nullo modo pars propositionis dici potest, licet interim nota unionis seu identitatis partium propositionis solummodo dici possit. Nullam enim omnino rem denotat in enunciatione, sed res nudè & simpliciter conjungi vel separari denotat, & quemadmodum rerum identitas seu habitudo ad se invicem non est pars rerum, sed saltem forma accidentalis & relatio quædam, sic quoque copula, quatenus est copula, nullo modo pars positiva, vel subjecti vel prædicati est, sed solummodo nota quædam formæ accidentalis seu relationis & unionis, quæ est inter subjectum & prædicatum, unde quoq; fit, ut pro diversitate habitudinis subjecti ad prædicatum copula diversam copulandi vim obtineat. Nam ita res copulat, quales sunt, & qualem identitatem ad se invicem habent. Inde quoq; præterea est, quod copula nullam affectionem principalem, quod enunciationibus contingit, sustineat, quod ex conversione, oppositione, æquipollentia propositionum apparet: siquidem ibi copula semper invariata manet, & nullam omnino mutationem recipit. Hinc denique etiam est, quod nullum tropum & figuram sustinere possit, siquidem & illa affectio quædam est enunciationis pro diversitate figurarū. Nam affectiones illæ, quæ enunciationi contingunt, eidem contingunt non secundum partem formalem, sed solummodo secundum partes materiales, quod ex inductione per omnes affectiones apparet. Neque ulla affectio enunciationis unquam inventa est, quæ in formali parte consistat, cujus ratio est, quòd copula seu formalis illa pars, imitetur partes materiales, tanquam

principales in enunciatione. Ac proinde, si respectus & habitudo terminorum materialium est necessarius, tunc quoque copula nota est habitudinis seu respectus necessarii: Si vero respectus prædicati & subjecti, seu quod idem est terminorum materialium vel accidentalium vel figuratus & analogicus, vel alio modo se habens, tunc quoque copula tanquam formalis ratio, eandem habitudinem seu respectum eundem figuratum accidentium, &c. denotat. Relatio enim naturam extremorum seu relationum imitatur & ab illis esse suum solummodo obtinet, tum etiam, cum sit relatio solummodo illa formalis pars, nullum accidens sustinere potest, siquidem nulla unquam relatio rationis inventa est quæ subjectum alterius relationis esse possit. Hinc ergo patet, copulam nec subjecti nec prædicati esse partem, ac proinde nec totius propositionis materialiter scilicet acceptæ de ipsis rebus, quæ de se invicem enunciantur, licet interdum possit dici formalis pars enunciationis, ut per formam scilicet relatio seu nota relationis & habitudinis, quæ est inter subjectum & prædicatum, intelligatur.

Secunda conclusio: verbum E S T duo potissimum significata habet: vel significat idem, quod existit; vel nudam saltem copulam denotat. Primo modo dicere possumus, verbum E S T, esse vel prædicatum vel partem prædicati: prædicatū, si sit secundi adjecti: ut *homo est*, *Deus est*. Pars prædicati in propositionibus contingentibus, ut quidam volunt, quia ibi etiam idem, quod existit, significat: verbi gratiâ, cum dico, *homo est albus*, ibi, volunt quidam, vocabulum E S T idem quod existere significare, ut sit sensus, homo est albus, id est, homo existit sub forma albedinis, vel homo habet albedinem. Quemadmodum autem jam hæc verba, *habet albedinem*: item *existit sub forma albedinis* potest esse prædicatum; ita etiam prædicatum esse possunt hæc verba, *est albus*, ac proinde vocabulum E S T, pars prædicati constitui potest. Secundo autem

modo accepto vocabula E S T, nullo modo pars propositionis dici potest, nec ullo modo ad prædicatum pertinet; sed est nuda ac mera saltem negatio diversitatis, quæ materias mediantibus notionibus simpliciter copulat, & hoc accidit in omnibus essentialibus & necessarijs propositionibus: Tum etiam in ijs, quæ eas sequuntur, ut sunt inusitatæ seu singulares prædicationes, quæ teste *Fonseca* naturam essentialium prædicationum sequuntur: ubi scilicet latius de suo angustiori prædicatur; & ratio est, quod ibi nullo modo pars esse possit, quia, teste *Aristotele*, omnis enunciatio per nomen & verbum absolvitur; sed copula in hisce propositionibus, nullam vim verbi obtinet, quod ex definitione *Aristotelis* apparet, quam de verbo habet. Nam verbum temporis determinati alicuius differentiam significat, item verbum etiam, teste *Aristotele*, nomen est, hoc est, rem quemadmodum nomen significat, verum in propositionibus universalibus copula ab omni tempore, & ab omni materia abstrahitur, quando enim dico, homo est animal, ibi non denoto, ut antea dixi, quod hoc tempore sit animal, & alio non, sed ibi vocabulum E S T, pro omni differentia temporis sive præsentis sive præteriti sive futuri supponit, & cum universalia ab omni existentia abstrahantur, ibi etiam verbum est, nullo modo existentiam denotat, sed solummodo vim copulandi obtinet. Ex hac jam conclusione satis liquido etiam apparet, quomodo verbum E S T, pars enunciationis dici possit, nec ne. In priori quidem conclusione determinavimus non posse dici partem materiale, sed solummodo formalem: in hac autem conclusione pro diversitate significationis verbi est, vel partem materiale, id est, prædicatum, vel partem prædicati esse posse, aut etiam omnino esse non posse demonstravimus. Est quidem pars & integrum prædicatum, scilicet, si, ut Est secundi adjecti, intelligitur. Est pars prædicati, si idem, quod existit, significat. Nullo modo est præ-

dicatum, si terminos universales in enunciationibus necessarijs, essentialibus, & quæ eas sequuntur, inusitatis copulat. Atque hac conclusione sententia Calvinianorum planè refutari potest. Si enim partem Propositionis esse volunt, tunc oportet esse de secundo adjecto: Si partem prædicati, tunc oportet accidens prædicari de suo subiecto, & sic verbi gratiâ, Corpus Christi erit accidens, quod si statuunt, suâ absurditate se ipsos satis refutant. Adde, si tropum in copula esse volunt, fieri non posse, ut tropum etiam in prædicato constituantur, quod certè *Beza* in Epistola ad Alemanum apertè negat. Tertiò solæ partes materiales propositionum tropum sustinere possunt; sed copula, quatenus copula, non est pars materialis, ut ex prima conclusione patet: Ergo tropum sustinere non potest. Probat major: Quicquid tropum sustinere dicitur, illius significatum à proprio & consueto usu in aliam significationem innovatam converti oportet, siquidem tropus nihil aliud est, quàm versio aut mutatio quædam significati alicujus rei ac rationis, quod propriè accipitur, in sensum alienum, qui analogicus est; Tropus enim à *τρέπω*, quod vertere significat, derivatur, & tropus modo dicto à præstantissimis Rhetoricis definitur. Sed solum prædicatum ac subiectum, quæ sunt partes materiales, ita sese habent, ut eorum significatio in aliam mutari possit, cujus ratio est, quia sola prædicata ac subiecta, cum nomina sint ac verba, rem & rationem in suo significato includunt, quæ alijs attribuantur, vel propriè, & tunc res ac ratio univocè prædicatur de omnibus significatis; vel tropicè attribuitur, & tunc significatio rei ac rationis analogicè saltem prædicatur. Quæ analogia duplex est, vel attributionis, & oritur inde metonymia, vel proportionis & oritur inde metaphora. Inde concludo, cum sola subiecta & prædicata rem & rationem significant, quæ vel propriè vel analogicè alteri attribui possunt, sola prædicata & subiecta, seu, quod idem est, solas partes

materiales tropum sustinere posse. Copula verò, quatenus copula, nullam omnino potentiam habet tropum sustinendi, siquidem nullo modo pars materialis est, nec ab ullo Calviniano probari illud unquam potest, tum etiam consequenter nullam rem ac rationem significat, quatenus copula est, sed simpliciter significata rerum ac rationum inter se unit, copulat, ac colligat. Quod si jam Calviniani demonstrare possint in hac propositione, *penis est corpus*, vocabulum *E S T*, materiale esse partem, tunc eorum sententia procederet: Sed hoc nunquam facere possunt, nisi totam philosophiam æquè conspurcarint, quemadmodum Theologiam miris modis obscurarunt. Præstantissimi enim quique philosophi partem formalem Copulam constituunt. Tum si prædicati rationem habere dicitur, affirmant illud tum fieri, quando est secundi adjecti, vel quando accidens aliquod, quod inesse aut non inesse potest, & sine suo subiecto subsistere nequit, de altero prædicatur: Neutrum autem hoc in loco fit, nisi corpus Christi accidens panis esse velint, & quod nisi in pane subsistere nullo modo possit, quam nos Theologiam libenter illis permittimus. Ex conclusionibus adductis facile apparet, quid de argumentis pro utrâque sententiâ prolatis sentiendum sit.

Primum argumentum prioris sententiæ probat copulam esse partem formalem, quod nos in priori conclusione concessimus.

Secundum argumentum probat copulam aliquando idem, quod existere, denotare, & nihil aliud inde rectè colligitur. Quod si ad alias prædicationes illud argumentum extenditur, tunc negamus consequentiam: Nam, si dico, *Deus est spiritus*, ibi accidens de suo subiecto nullo modo prædicatur.

Tertium argumentum etiam solummodo probat copulam esse partem formalem. Quòd autem videatur inde elici posse, esse etiam partem materiale, & partem prædicati propter similitudinem corporis,

animæ,

animæ, & spiritus. Respondeo per inversionem, quòd quemadmodum spiritus non est pars animæ; ita etiam copula non est pars prædicati, quod unum est. Deinde licet sit pars totius, sicut spiritus pars hominis, tamen accidens, quod solius vinculi est, totum denominare non potest, ut, verbi gratiâ, Accidentia spiritus, quod sint medium inter corpus & animam, subtiles, lucidi, ex cibo in corde, &c. geniti, hominem inde non denominant, ut etiam medius inter corpus & animam, subtilis, lucidus, ex cibo in corde natus dicatur. Quamobrem licet concedatur in copula, quæ fortassis pars & vinculum propositionis esse possit, quod sit tropus, tamen illa propositionem figuratam non constitueret.

Quartum argumentum similiter tantum probat, quod sit ratio formalis.

Quintum, quod copula sit necessaria concedimus, sed non ut pars materialis, verum ut copula scilicet seu denominatio quantitatis, vel negatio diversitatis aut identitatis ut loquitur *Boetius*. Sic alia argumenta pro contraria sententia adducta hoc unice spectant, nullo modo partem materiale dici posse. Obiectio: Si copula recipit analogiam, recipit etiam tropum; sed verum prius; Ergo etiam posterius. Nam analogia duplex est, vel proportionis, quæ facit metaphoram, vel attributionis, quæ facit metonymiam. Minor probatur: Nam si dico, *homo est animal*, ibi E S T, substantialem copulam denotat, & exponitur, homo idem est essentialiter, quod animal: si vero dico, *homo est doctus*, ibi accidens denotat, sed esse de substantia & accidente dicitur analogice. Ergo de vnione illa, & per consequens copula metaphoram sustinet. Respondeo negando minorem; copula enim quatenus copula, nullam analogiam sustinet, sed simpliciter nectit scilicet & respectum & identitatem, seu unionem illam, quæ est inter subjectum & prædicatum: tum si omnino concedenda est illa analogia: tamen non

per se & immediatè est, & fundatur in copula, sed vi & mediante prædicato in copulam transfertur. Inde ergo prius in prædicato, quàm in copula tropus est ponendus. Tum tertio quod dicetur, quod esse seu Ens de substantia & accidente dicitur, ἀναλογικῶς concedo, sed tunc Ens est transcendens: Verùm hæc propositio hâc ratione locum non habet: non enim ibi, ut transcendens, sed simpliciter ut copula seu nota unionis & identitatis ponitur, quæ unio & identitas primariò ex rebus dependet, non autem ex copula, vide *Fonsæcam lib. 5. Metaph.* Instat: At Ens & essentia, quæ à verbo Sum descendunt, analogæ sunt: Ergo etiam verbum E S T: conjugatorum enim eadem est ratio. Respondeo quòd Ens & essentia analogiam sustineant, inde est, quod rem & rationem positivam contineant; Verbum E S T autem solummodo negationem diversitatis denotat. Sed de hâc quæstione satis.

PROBLEMA IV.

De Divisione Enunciationis.

Postquam de definitione & partibus enunciationum egerimus, jam ut de divisione earum agamus, necesse est. Hæc autem differentia cum facilis sit, & apud Logicos quosvis obvía, paucis eam solummodo persequemur, sub finem uberioris intellectus gratiâ quædam explicabimus dubia & notatu digna. Etsi vero varijs modis enunciationum divisiones instituuntur; tamen placuit nobis hisce tribus membris omnes includere, ut nimirum dividantur, vel secundum essentiam, vel secundum quantitatem, vel secundum qualitatem. Secundum essentiam, ut alia dicatur vel affirmativa vel negativa, vel finita, vel infinita: Hæ rursus necessariæ, vel contingentes vel impossibiles. Secundum Quantitatem, ut alia dicatur simplex, alia conjuncta: Simplex rursus vel

binaria vel trinaria: atque hæc rursus, ut extremum sit vel conjunctum, vel non conjunctum. Porro alia dicatur vel universalis vel particularis, vel singularis, vel indefinita aut definita. Secundum Qualitatem, ut alia dicatur absoluta, alia modificata: modificata, possibilis, impossibilis, necessaria, contingens: Alia denique vera vel falsa: quibus quidem regularem, figuratum & inusitatum adhuc addunt. Has ordine jam definiemus. Affirmativa enuntiatio est cuius prædicatum de subiecto affirmatur, seu quando mens prædicatum cum subiecto componit. Negativa est, cuius prædicatum de subiecto removetur, *homo non est asinus, lapis non est homo*. Finite enuntiatio est, quæ utrumque terminum habet finitum, ut *homo est animal*; Infinite quæ unum vel utrumque terminum habet infinitum, ut *non homo currit, non homo non currit*. An tamen verbum possit esse infinitum, aut infinite poni in enunciatione postea videbimus. Necessaria enuntiatio est, quæ ita vera est, ut falsa esse non possit, ut *homo est animal, Deus est justus, homo est risibilis*. Enuntiatio contingens est, quæ vera vel falsa esse potest, ut *homo est grammaticus, homo non est grammaticus*. Impossibilis enuntiatio est, quæ ita falsa est, ut nunquam vera esse possit: Hæc ex diametro pugnant necessario, & fit, quando illæ res per terminos conjunguntur, quarum essentialium principiorum intrinseca ratio non patitur, ut conjungi debeant vel etiam dividi: verbi gratiâ, *Homo est lapis, Deus est auctor peccati, Cygnus non est albus*: Constant vel ex materia necessaria, ubi scilicet prædicatum non potest non convenire subiecto; vel contingenti, ubi prædicatum cohærere vel non cohærere potest cum subiecto pro diversitate circumstantiarum; vel denique ex materia impossibili, ubi scilicet prædicatum cum subiecto contra intrinsecam rerum rationem vel componitur vel dividitur. Enuntiatio simplex, quæ aliàs dicitur categorica, est, quæ unica oratione, hoc est, uno subiecto & prædicato constat;

Composita seu hypothetica est, quæ ex pluribus simplicibus constat, quæ triplex deinde constituitur, ut postea audiemus, vel conditionalis, vel copulativa, vel disjunctiva. Enunciatio binaria est, in qua duo termini principales sunt, scilicet nomen & verbum, ut *homo currit*, *Joannes scribit*. Trinaria, in qua subjectum & prædicatum per copulam seu verbum substantivum *E S T*, conjunguntur. Enunciatio ex conjuncto extremo est, cujus aut subjectum aut prædicatum, aut utrumque per se est unum quid ex multis Categorematis conjunctum, ut *Socrates est homo justus*. Enunciatio ex simplici extremo est, cuius nec subjectum nec prædicatum ex multis conjungitur Categorematis, *Socrates est sapiens, est justus, est prudens*. Et in hisce expressus terminorum numerus observatur quodammodo, & secundum illum hæ præpositiones dividuntur & derivantur. Sequuntur jam, ubi valor terminorum per signum innotescit, vel mente saltem concipitur, ut est enunciatio universalis, in quâ signum universale apponitur subjecto: ut *omnis homo est animal*, *nullus homo est lapis*. Particularis, quæ particulare signum annexum habet subjecto, ut *aliquis homo est justus*, *quidam homines sunt grammatici*. Singularis est, cum subjectum est nomen proprium, ut *Joannes scribit*, *Socrates est sapiens*. Definita propositio est, quando signum aliquod vel universale vel particulare exprimitur. Indefinita, quando omittitur, ut *homo est justus*, *homo est grammaticus*, *animal est rationis particeps*. Absoluta enunciatio est, ubi subjectum de prædicato absolutè enunciatur, ut *homo est animal*, *homo non est lapis*. Modificata seu modalis propositio, quæ modum, quomodo aliquid inest, vel non inest, explicat, & pro diversitate modorum plerumque quadruplex constituitur, scilicet possibilis & impossibilis, ubi vocabulum possibile vel impossibile prædicato additur. Sic contingens & necessaria, ubi similiter hæc vocabula expressè ponuntur, verbi gratiâ, Possibile est hominem mori:

Impos-

Impossibile est, hominem mori, necessarium est hominem mori, contingens est hominem mori. Vera enunciatio est, quæ cum re, de qua aliquid asserit, convenit, vel, quæ unionem extra intellectum existentem ponit vel tollit, quæ significat id, quod est esse aut non esse. Falsa enunciatio est, quæ à re, de qua aliquid asserit, dissentit, vel quæ significat id, quod est, non esse, aut id quod non est, esse: vel quæ unionem ponit, quæ non est, vel tollit, quæ est extra intellectum. Regularis enunciatio, est, in qua connectuntur ea vocabula, quæ naturæ ordo & rei aptitudo connecti patitur: vel ubi habitudo prædicati ad subiectum cum ratione prædicabiliū & principiorum rei consentit, ut *homo est animal*. Figurata, in qua quidem ea connectuntur, quæ naturæ non sunt affinia, fiunt autem talia per quandam figuram, vel ubi habitudo prædicati ad subiectum est modificata per aliquem tropum, qui scilicet significatum rei ac rationis alicujus termini analogicè alteri attribui facit: Vt *Herodes est vulpes*, quia ibi *Vulpes* res & ratio non univocè aut propriè de *Herode* prædicatur, sed saltem analogicè propter astutiam scilicet, quam *Herodes* cum *Vulpe* habet proportionaliter. Inusitata demum enunciatio est, ubi propter unionem supernaturalem disparata de se invicem prædicantur, ut *Deus est homo*, *panis est corpus Christi*, *Spiritus sanctus est columba*, scilicet intelligendo de tempore, quando supernaturaliter figuram columbæ *Spiritus sanctus* assumeret.

Hæ sunt fermè divisiones enunciationum, quæ apud Logicos extant, quarum fundamentum ferè omnium est unio subiecti & prædicati, cuius supra mentionem fecimus. Ex illâ enim unione habitudo diversa oritur inter terminos conjunctos, quæ habitudo diversa pro variâ consideratione omnium ferè divisionum occasionem præbet. Nam ad affirmativam & negativam enunciationem quod attinet, manifestè constat, ex habitudine seu unione prædicati & subiecti ita

propositiones denominari: Si enim mens subjectum & prædicatum componit, atq; ita illa duo inter se unita esse concipit, tunc oritur affirmativa propositio; si verò mens terminos, id est, subjectum, & prædicatum dividit ac unionem inter se habere non concipit & effert, tunc negativa inde oritur propositio. Sic porrò finita & infinita enunciatio similiter inde oritur. Nam si prædicatum rem aliquam determinatā significat, tunc respectum quoq; habet determinatum cum subjecto, ac proinde enunciatio determinata seu finita dicitur. Contrarium accidit, si prædicatum non habet respectū determinatum, sed vagum & indeterminatum; quod accidit propter adjectam particulam *N O N* ad rem aliā determinatam, atq; tunc propositio indeterminata & indefinita oritur, ut homo est non currens, lapis est non animal. Nam infinitum vocabulum propterea dicitur, quia ipsius significatio est indeterminata & infinita quodammodo: siquidē omnibus rebus, tam Entibus, quam non Entibus, potest addi, & de ijs prædicari: verbi gratiā, *non animal*, possum prædicare de lapide, de Deo, de angelo, item de omnibus figmentis, ut Chimera, Cerbero, &c. Similiter ex respectu & unione prædicati & subjecti propositiones denominantur necessariae, vel contingentes vel impossibiles. Si enim unio inter subjectum & prædicatū aliter sese nullo modo habere potest, sed semper ad eundē modum sese habet, tunc necessaria judicatur propositio, verbi gratiā, homo est risibilis, homo est animal, Deus est justus: Si vero unio illa inter subjectum & prædicatum modo sic, modo aliter se potest habere, tunc oritur propositio contingens, ut homo currit, homo non currit. *Currere* enim potest unionem habere cum *homine*, & nō habere: dum enim homo sedet aut stat, tunc non currit; Si verò unio inter subjectum & prædicatum propter repugnantiam principiorum intrinsecorum nullo modo fieri rectē potest, tunc si ejusmodi subjectum & prædicatum connectuntur, propositio impossibilis dicitur: verbi

gratiā,

gratia, homo est lapis; *Lapis* enim cum *homine* nullo modo unionem habere potest, ut scilicet sint idem subiecto, quia intrinseca ratio principiorum tam lapidis, quam hominis non patitur, ut hæ diversissimæ formæ seu species unum subiectum constituent: ita etiam senties de divisione, quæ ex qualitate sumitur, qualitate scilicet accidentali, nam divisiones, de quibus hactenus diximus, ex qualitate essentiali depromptæ sunt. Vera enim propositio propterea dicitur, quia respectus subiecti ad prædicatum in rei natura revera ita fundatur, & de re secundum sua principia essentialia, seu de re conveniente principiis essentialibus loquitur: Contrà falsa propositio oritur, si de re aliter loquitur, quam quod conveniens sit principiis intrinsecis, ut si dicerem, homo non est risibilis, jam non est dies, &c. Restant divisiones, quæ ex Quantitate desumptæ sunt: Quæ licet non directè ad hoc fundamentum referri possint, nimirum ad unionem illam inter subiectum & prædicatum; tamen absque ulla difficultate obliquè eò quoque referri possunt.

Deinde verò quod ad illam divisionem attinet, quâ enunciatio in affirmativam vel negativam dividitur, disceptatio est, an ad essentiam, an verò ad qualitatem eadem pertineat: Nos ad essentiam pertinere arbitramur; siquidem formaliter loquendo enunciatio nihil aliud est, quam prædicatum inesse vel non inesse subiecto; quod nihil aliud est, quam orationem esse affirmativam vel negativam, quæ enunciationem constituit. Adde, quòd principium omnium propositionum sit, esse vel non esse; omnis enim propositio alterutrum horum necessario obtinet, cum interea non omnis propositio sit universalis, nec omnis particularis, &c. Denique *Consecæ* auctoritas accedit, qui affirmationem aut negationem Qualitatem essentialem propositionum nominat. Porro hæc divisio non est generis in suas species propriè loquendo, sed analogi in sua analogata: siquidem enunciatio prius dicitur de

affirmatione, & prior est quàm negatio; siquidem affirmatio est compositio quædam rerum, sed negatio divisio seu distractio: verum nihil potest distrahi, priusquam non sit compositum, & cum omnis natura amet conservationem sui, quæ in compositione magis quàm divisione consistit; ideo præstantior natura est affirmatio quàm negatio. Hinc est, quod Logici dicere solent, omnem negationem suam veritatem obtinere propter aliquam affirmationem, ad quam reduci queat. Item omnem negationem esse magis compositam, quàm affirmationem: siquidem omnis negativa propositio affirmativam in se includit, in quam, tanquam simpliciores, resolvi potest. Item hinc est regula illa dialectica: Consequentia imitatur deteriolem & debiliorem partem: ubi per debiliorem particularis, per deteriolem partem negativa propositio intelligitur, quæ propterea deterior dicitur, siquidem dissolutio & corruptio rei deterior est, quàm compositio & conservatio ejusdem. Denique vulgare dictum illud Logi-
corum cum hisce consentit: Negationem esse malignantis naturæ, quia destruit omne id, quod post se invenit.

Tertium notabile. Circa divisionem, qua propositio alia dicitur finita, alia infinita, illud notandum, cum in definitione harum propositionum mentio sit facta, terminos vel unum vel aliquot in illis infinitum seu infinita reddi: tunc quæstio est, an etiam verba in enunciatione infinita dari possint. Nam de nominibus nullum est dubium. Non est vulgaris hæc disceptatio apud Logicos. Et pro parte negativa auctoritates existunt quàm plurimæ, nimirum *Boetij*, *Alberti Magni*, *Thome Aquin.* secundum aliquos, Item *Jacobi Zabarella*, quod ex *Aristotele* quoque putat se hoc evincere posse: *Aristoteles* enim de oratione loquens inquit: omnem orationem constare ex nomine & verbo, vel ex nomine infinito & verbo. Non autem addit *Aristoteles* verbum infinitum: Ergo nec quoque existimavit
verbum

verbum infinitum posse fieri in enunciatione. Deinde infinitum verbum significat negationem verbi finiti; si ergo additur nomini, tunc negatur finitum verbum de nomine; ergo erit tantum negativum verbum, non infinitum. Adde ultimo, quod communis sit sententia omnium Logicorum, propositionem fieri negativam, quando verbo negatio additur: At in infinito eodem modo negatio præponitur verbo: Ergo & tunc transit in naturam negati verbi, aut certe nulla omnino differentia apparet inter propositionem infinitam & negativam: verbi gratia, si dico, *homo non currit*, hæc propositio iudicio Logicorum est negativa, quia particula *non* verbo additur: Iam autem si debebat esse infinitum verbum, nulla omnino ratione ex hac propositione apparet. Pro affirmativa autem sententia hæc argumenta in Logicis producuntur, 1. *Aristoteles cap. 3. lib. de interpretat.* dicit, verbo infinito convenire definitionem verbi, & esse notam prædicati: Ergo ex sententia *Aristotelis*, verbum infinitum æquè potest prædicari quàm finitum, & est hoc firmum argumentum, siquidem ex definitione & essentia verbi desumptum est. 2. In eodem capite dicit *Aristoteles*, verbum infinitum dici de his, quæ sunt & quæ non sunt; Si ergo illi addatur Nomen, poterit aliquid eorum, quæ sunt vel non sunt, subjici in propositione Verbo infinito, ut ambulare est non sedere. Nam & sic infinitum nomen se habet, quod tam de his quæ sunt, quàm quæ non sunt, dicitur, ut supra dictum est, ut lapis est non homo. 3. *Aristoteles cap. 10. lib. I. de demonstratione* sic argumentatur: Quæcunque stellæ non scintillant, illæ prope nos sunt: Planetæ non scintillant: Ego sunt prope nos. Qui syllogismus est in primâ figura. Iam autem quaeritur de minori, an sit affirmativa vel negativa. Si dicitur negativa, tunc dicitur *Aristotelem* peccasse contra regulam dialecticam, quæ vult, quod in prima figura minor debeat esse affirmativa. Ergo dicendum, quod sit affirmativa, & per consequens ver-

bum nō est negatum, sed infinitum, & æquipollet huic propositioni: Planetæ sunt non scintillantes, ut autem constet etiā, quomodo cognoscere debeamus, quòd verbum sit infinitum vel negatum, hæ notæ à Logicis traduntur. Omne verbum adjectivū solet exponi per verbum substantivum apud Logicos & per participium, ut homo studet, id est, homo est studens. Ex hac expositione judicandum jam est, an verbum sit infinitū vel negatum. Nam si expositio admittit propositionem affirmativam, tunc verbum ante cum sua negatione erat infinitum. Si verò admittat & requirat necessariò negativam expositionem, tunc verbum erat negatū. Hoc autem rursus sciemus & cognoscemus, vel ex dispositione Syllogismi, vel simpliciter ex rei veritate, ut in exemplo *Aristotelis* adducto. Si minor, scilicet *Planetæ nō scintillant*, ita exponitur: Planetæ non sunt scintillantes, tunc fit verbum negatum ex propositione negata. Verūm deprehendimus hoc esse contra naturam Syllogismi illius, siquidem minor in prima figura non debet esse negativa. Ergo concluditur, debere ita exponi: Planetæ sunt non scintillantes, & sic oritur affirmativa propositio & quod inde confectarium est, colligo ego, propositionem illam *Aristotelis*, non esse negativam, sed infinitā. Vnuin adhuc hīc notandum, nimirum verbū substantivum, cum sit omniū simplicissimum, in quod scilicet omnia verba resolvuntur, non posse hanc affirmationem resumere, ut fiat infinitum, sed mox addita particula negativa perpetuo negatur. Hæc affirmativa sententia recentioribus quibusdam probabilior videtur, & respondetur ad argumenta pro negativa parte adducta i. Ex autoritate negativa nihil sequitur: licet enim *Aristoteles* in eo loco non posuerit, aut mentionem fecerit verbi infiniti, tamen id facit in alijs. Ad alterū, verbum infinitum, quatenus infinitum, nō tollit compositionem, seu respectum subjecti & prædicati affirmativum, nam tunc negatio non cadit supra compositionem prædicati & subjecti: Verūm tunc particula

illa (NON) destruit saltem significationem determinatam verbi, ut in hac propositione: *homo non currit*; si propter certas rationes non currit, est infinitum verbum, atque tunc hic non est sensus, quod homo & currere non habeant inter se unionem seu identitatem quandam; sed quod homo sit non currens, id est, habeat aliquam actionem, sed non determinatam, & sic negatio saltem significationis vocabuli cursus de homine prædicatur, non autem compositio inter hominem & currere dissolvitur aut negatur. Similiter ad tertium argumentum dicendum est, quod scilicet fiat propositio negativa, quando additur particula, NON ad verbum, nisi vel figuræ aut Syllogismi dispositio, vel rei veritas aut necessitas aliud suadet, & ubi in resolutione facta per verbum substantivum & participium, negativa explicatio necessario est retinenda, tunc scilicet negationem verbo additam propositionem negativam efficere dicendum est. Ex dictis etiam facile apparet, quomodo cognoscere debeamus quando propositio infinita aut negata dicenda sit.

Quartum notabile. Circa divisionem illam, qua propositio vel in universalem vel particularem dividitur natura signorum videtur explicanda. Dicitur autem hæc divisio sumpta ex Quantitate; ubi per Quantitatem nihil aliud intelligitur, quam dispositio subjecti, quâ mensuratur acceptio ejus pro uno vel pluribus suppositis, & dicitur per analogiam quandam Quantitas. Nam sicut Quantitas, teste *Thoma Aquin.* est mensura substantiæ; ita & quantitas propositionū est mensura subjecti, sc. quod ad supposita attinet in significatione subjecti cōprehensa; v.g. si dico, *omnis homo est animal* ibi subjectū mensuro pro omnib. suppositis seu individuis in significatione termini illius communis, *homo*, cōprehensis, & volo omne suppositū seu individuum, quod dicitur homo, esse animal: Sic quando dico, *quidam homo est doctus*, ibi nō pro omnibus, sed aliquibus mensuro. Deinde, quemadmodum Quantitas materiam conse-

quitur ; ita hoc loco *Quantitas* subiectum consequitur, & ex illo oritur. Denique quemadmodum *Quantitas* in triplici dimensione consistit, vel in unicâ vel in binâ, vel in trinâ: Sic quoque analogia quadam triplex hîc est dimensio suppositorum, vel unica, ubi terminus communis pro uno tantum supposito seu individuo accipitur : vel binâ, ubi subiectum pro aliquot suppositis accipitur : vel trina & perfecta, ubi subiectum pro omnibus suppositis accipitur. Nam de ternario numero omne prædicari *Aristoteles* affirmat. Dispositio autem illa, de quâ mentio facta est, ex signis oritur, quæ duplicia vulgo à Logicis constituuntur ; affirmativa & negativa. Vtraque rursus dividuntur: primum in universalia, quæ sunt dispositiones subiecti respectivè in ordine ad prædicatum, denotantes subiectum pro omnibus suppositis distribui : hoc est, signum universale est ejusmodi nota, quæ subiectum tanquam forma quædam, seu dispositio ita afficit, ut hunc respectum habeat ad prædicatum, quod scilicet prædicatum omni ejusmodi subiecto inest, seu unionem cum ipso habeat, vel non habeat, & quod subiectum debeat distribui pro omnibus suppositis sub subiecti significatione contentis : verbi gratiâ, Si dico : *omnis homo est rationalis* : ubi ad subiectum, *homo*, additur nota universalis, *omnis*, quæ illud ita afficit, ut intelligatur prædicatum, *rationalis*, omnibus sub subiecto, nempe homine contentis, sive in quæ homo dividitur, inesse & rectè tribui. Sunt autem signa universalia, *omnis*, *nullus*, *nullus non*, *non quidam*, *non aliquis*, *quilibet*, *quicumque*, *nihil*, *nemo* : Et sunt signa hæc duplicia : vel universalia omnino, quæ jam enumerata sunt ; vel universalia ad certum numerum, ut *uter*, *neuter*, *ambo*, &c. & dicuntur universalia hæc signa, quia si additur aliquod horum signorum ad terminum communem, tunc denotatur, ipsum terminum sumi debere pro omnibus suppositis sub illius significatione contentis, ut ex modo allato exemplo intelligitur : Sic

omnis homo est animal, ibi *omnis* denotat terminum, scilicet hominem debere distribui universaliter, id est, accipi pro omnibus individuis humanis : sic quando dico, *nullus homo est lapis* ibi contrario modo distribuo.

Repetendum autem, quod aliquando de universalibus diximus, scilicet universale aliud esse in prædicando, aliud in distribuendo. Hoc in loco de universalibus in distribuendo saltem loquimur, quæ sunt illa signa universalialia, quæ indicant subiectum debere distribui seu accipi pro omnibus suppositis sub eo contentis. Nam in expositione verbi gratiâ, hæc propositio, *omnis homo est animal*, exponitur ita, hic homo scilicet Petrus est animal, ille homo, scilicet, Paulus est animal, alter scilicet Cornelius est animal, & nullum datur exemplum contrarium. Ergo necesse est hîc hominem universaliter distribui pro omnibus suppositis humanis. Inde est, quod Græcis dicitur, universalis propositio κατὰ παντός, id est, *de omni*, siquidem de omni supposito prædicatum sit accipiendum, & quidem propter signum, quod subiecto additur. Vbi sciendum, duplex esse κατὰ παντός in Logicis, prioristicum & posterioristicum : κατὰ παντός prioristicum illud est, quod universale est non propterea, quod sit inter extrema universalialia, sed quod prædicatum de de subiecto universaliter, per signum scilicet aliquod universale expressè additum, prædicetur, seu enunciatur. Posterioristicum universale illud est, quod inter extrema universalialia versatur, de quo hoc in loco non est latius agendum. Signum particulare definitur quod sit dispositio termini communis, denotans ipsum accipi pro suis inferioribus disjunctivè seu pro parte eius indeterminatâ, vel pro individuo aliquo vago : Et sunt rursus duplicia, vel absolute particularia, ut quidam, aliquis non omnis, nonnullus, &c. aliquis ex certo numero, item alter. Horum signorum munus hoc est, ut, tanquam formæ quædam seu re-

strictiones, subjectum determinant, ut non pro omnibus suppositis sub illius significatione contentis, sed saltem pro aliquâ parte eorum sit distribuendum vel accipiendum: verbi gratiâ, si dico, *quidam homo est doctus*, ibi vocabulum *quidam*, communem illum terminum, scilicet *homo*, ita determinat, ne pro omnibus individuâ humanis, sed saltem pro aliqua parte, seu pro aliquo individuo vago, quodquod illud sit, sit accipiendum. At hic quæri posset, cum signum particulare, imo & omnia ferè signa significant substantiam indefinitam & proinde omni speciei possint applicari, quomodo igitur possint determinare & restringere nomen commune, cum nihil magis commune possit constringere minus commune, quales sunt termini communes, qui speciem aliquam & substantiam indefinitam significant: possum enim dicere, aliquis homo, aliquis D E V S, aliquis angelus, aliquis Polyphemus. Respondeo: Licet signum habeat significationem magis confusam, quod ad speciem seu substantiam attinet, (Nam illud *Aliquis* possum tam Enti, quam non Enti addere) tamen habet angustiore significationem, quo ad numerum, & restrictio, quæ hoc in loco fit, non fit, quo ad substantiam, sed saltem quo ad numerum suppositorum: Ideoq; licet vocabulum *aliquis*, significet substantiam indeterminatam, indefinitam, & possit tam Enti quam non Enti attribui; tamen quando dico, *aliquis homo est doctus*, ibi determino terminum communem ad numerum suppositorum, nempe ad pauciora, ut scilicet non pro omnibus suppositis, sed saltem pro aliquâ parte eorum debeat accipi. Neque opus est signum significare aliquâ certam substantiam & determinatam, siquidem, teste *Aristotele*, non significat, sed saltem consignificat. Signa singularia non ita à Logicis curantur: Solent à quibusdam pronomina primitivæ speciei pro signis singularibus accipi, Ego, tu, hic, is, quis, qui, ille, ipse, & funguntur hæc pronomina illo munere, quando ad terminum com-

munem junguntur, tunc enim illum determinant, ut pro uno saltem supposito stet seu accipiatur: verbi gratiâ, *hic homo currit*, (*homo* aliâs est vocabulum commune, quod significat omnes homines in rerû natura, sed hoc in loco ita determinatur, ut tantum debeat accipi pro unico individuo humano) & sunt primitivæ speciei pronomina magis ad hanc rem accommodata, quàm derivata, quia certius demonstrant, aliquod certum suppositum indicando & faciendo, ut terminus communis præcisè pro uno certo supposito accipiatur. At pronomina derivativæ speciei, *meus*, *tuus*, demonstrant incertum suppositum: Nam eiusmodi terminus demonstrans, adhuc de pluribus univocè potest prædicari, verbi gratiâ, si dico *hic frater scribit*, ibi certum unum aliquem hominem seu fratrem denoto, & terminus ille, *hic frater* non potest, nisi de uno univocè prædicari, quem scilicet ego demonstro: At si dico, *meus frater scribit*, ibi si fortassis haberem plures fratres, non denoto aliquem unum certum ita simpliciter, siquidem terminus ille, *meus frater*, possit de omnibus tribus vel pluribus prædicari. Et quamvis pronomina etiam, quemadmodum signa particularia, quo ad modum principalem significandi, indeterminata sunt, & tam Enti quàm non Enti possint applicari; tamen determinata sunt, quo ad modum significandi accidentalem, nimirum virtute demonstrationis & relationis, qua terminum communem contrahere possunt, ut pro uno supposito saltem accipiatur. Huc etiam sunt revocandæ illæ propositiones, *animal est genus*, *homo est species*: Nam licet vocabulum *homo* hic non sit singulare singularitate suppositi, tamen est singulare singularitate naturæ. Indefinita propositio unde oriatur facile apparet, nimirum quando nullum signum ad subiectum additur: & vulgaris est sententia Dialecticorû, indefinitam æquipollere vel universali, si scilicet materia est necessaria, vel particulari, si scilicet materia est contingens. Verum *Fonseca* in alia est sententia, & impossibili

quidem

quidem materiæ illud concedit, quod scilicet a qui-
 pollet universali, sed non in materiâ necessaria. Nam
 verbi gratiâ, *animal est homo, animal non est homo, ani-*
mal est d. disciplinæ capax. Hæ enim enunciationes ex
 materia necessaria constant, nec tamen universales
 sunt, sed ut particulares solummodo simpliciter con-
 ceduntur. Ibi notandum, quod aliud sit *consequenter* esse
 propositionem necessariam, & propositionem con-
 stare ex materia necessaria: siquidem enunciatio ne-
 cessaria illa est, quæ ita vera est, ut falsa esse non pos-
 sit; sed enunciatio ex materia necessaria est, cuius præ-
 dicatum non potest non convenire subjecto, idque ac-
 cidit in omnibus prædicationibus, ubi superius de in-
 feriori, vel contra inferius de superiori indirectâ præ-
 dicatione dicitur, sic verbi gratiâ, est propositio ne-
 cessaria: *Cygnus est albus, Judas est proditor,* ibi enim
 oratio ita vera est, ut nunquam falsa esse possit. Ex
 materia autem necessaria enunciationes illæ esse pos-
 sent, *homo est animal, animal est homo, homo est disciplinæ*
capax, animal est d. disciplinæ capax &c. Verum de hac re alibi
 prolixius erit dicendum.

Quintum notabile. Circa illam divisionem, quâ
 enunciatio in veram & falsam dividitur, notandum,
 quod veritas sit duplex, alia rerum, alia intellectus.
 Veritas rerum est conformitas earum cum intellectu
 divino, hoc est, cum rationibus formalibus eorum,
 quæ in mente divina existunt, quod inde probatur,
 quia veritas cujusquam rei est conformitas eius, cum
 propriâ & primâ eius mensurâ. At illæ tamen rationes
 formales rerum, quæ in mente divina existunt, sunt
 propriæ ac primæ rerum omnium mensuræ, quod inde
 patet; quia Deus cum velleret res omnes creare, rerum
 omnium species concipit, teste *Augustino*, cum sit ens
 intelligens. Hæ verò species conceptæ in mente divinâ
 ita sese habent, ut species domus, verbi gratiâ, con-
 cepta ab architecto, nimirum ut sint mensuræ rerum,
 ad quarum similitudinem efformantur. Nam ut

Aristoteles inquit 5. Met. Domus in mente artificis est causa domus ab ipso ædificatæ, & cum Deus sit omnium rerum prima causa, necesse quoque est, illas mensuras esse quoque omnium primas, cumque in Deum non cadat mutatio, necesse est, illas mensuras realiter adhuc in Deo existere, & quicquid cum illis mensuris convenit, illud verum esse, scilicet, veritate reali asseverandum est. Sed de hac veritate hoc in loco non agimus, est ergo adhuc alia veritas, quæ dicitur veritas intellectus, seu etiam Logica, quæ definitur, quod sit conformitas rei & intellectus, ubi similiter dicitur, quod sit conformitas quædam rei cum intellectu. Veritas enim hæc in hoc differt à præcedente, quod sit conformitas non cum intellectu increato aut divino, quemadmodum prior definitio, sed cum intellectu creato, seu ut nos hîc consideramus, cum intellectu humano, & necesse est per conformitatem definire veritatem, quia cum sit simplex rei affectio, necesse est, ut sit vel negatio, vel relatio rationis, sed cum veritas non sit aliquid privativum & negativum, verum positivum aliquid: Ergo relatio rationis erit; ac proinde nullum commodius vocabulum, quàm conformitas loco generis potest inveniri. Et cum omnis relatio inter duo consistat, propterea oportuit etiam in hac definitione utriusque extremi quodammodo mentionem facere, nimirum rei ipsius tanquam mensuratæ, & intellectus tanquam mensurantis, & dicitur intellectus, quia solus intellectus præstantissima est in homine cognoscendi potentia; quæ scilicet sese ad omnes ferè res diffundit, quod nec sensus nec aliæ potentiæ faciunt, siquidem sensus de suo saltem objecto judicant. Porro conformitas illa non dicitur intelligi de conformitate in essendo, siquidem inter res veras & inter intellectum, qui eas res concipit, magna est sæpè difformitas in essendo, cum scilicet illæ res sint corporeæ, intellectus verò incorporeus, &c. Sed intelligitur hic conformitas in representando,

quando

quando scilicet intellectus ita rem repræsentat & concipit, qualis revera est extra intellectum. Nam quatuor nostro intellectui adveniunt, primò species intelligibilis. 2. Conceptus formalis. 3. Actus intelligendi. 4. Habitus ex ipsis ortus. Ad veritatem autem duo priora saltem pertinent propter repræsentationē, conceptus formalis scilicet & species intelligibilis. Nam tunc veritas existit, quando scilicet est conformitas inter speciem intelligibilem seu conceptum formalem, & inter ipsam rem quæ per speciem intelligibilem repræsentatur, vel per conceptum formalem effingitur: & cum veritas per intellectum potissimum definiatur, Philosophi non infimæ sortis inveniuntur, qui veritatem in mente principaliter consistere volunt, ac proinde mentales enunciationes propriè & primò veras esse affirmant: Sermocinales autē tantum secundariò & significativè. Veritas enim in intellectu est tanquam in concipiente, in oratione tanquam in significante, in rebus ipsis tanquam in objectis. Hinc ergo intelligitur, uti spero, quid sit enunciatio vera, nimirum, in qua intellectus ita res concipit, ut cum illis confirmitatem habeat, hoc est, ut illas inter se componat, quæ unionem quandam extra intellectum habent sive essentialē sive accidentalem; & eas dividat, quæ unionem nullam inter se habent: verbi gratiā, Si dico, *homo est rationale*, hæc propositio vera est, quia intellectus has duas res, scilicet *homo* & *animal rationale* ita concipit, quatenus scilicet unionem essentialē quandam inter se habent extra intellectum, & per signa seu vocabula easdem inter se componit. Sic si dico *homo est mortalis*, est propositio vera; item *homo non est lapis*, vera est: quia ibi mens mea componit, quæ in re extra mentem sunt unita: hic dividit, quæ extra mentem unionē carent. Falsa verò enunciatio quid sit ex contrario facile apparet, nimirum quando intellectus res vel componit vel dividit, quæ re ipsā extra intellectum non sunt compositæ aut divisæ, ac proinde, quando

intellectus conceptus non adæquatur cum re ipsa: verbi gratiâ, si dicerem, *Deus est corporeus, finitus*, falsam propositionem conficerem, quia *esse corporeum* nullam omnino habet unionem cum intrinsecâ & formali ratione Dei, Deus enim est spiritus, Spiritus autem nullo modo est corporeus, alias non esset spiritus: Item si dicerem, *homo est lapis*, etiam talis esset enunciatio: componerem enim res per intellectum, quæ nullo modo extra intellectum sunt compositæ: sic, *homo non est animal*, quæ revera extra intellectum non sunt divisæ. Breviter dicendo, vera enunciatio est, quando intellectus componit componenda, & dividit dividenda, ubi intellectus habet conformitatem in suâ operatione secunda, quæ est compositio & divisio cum re ipsa, quæ propter unionem, quam habet, est componenda, vel propter unionem, quam non habet, dividenda. Falsa propositio est contrario est, quando mens componit dividenda aut dividit componenda, ubi difformitatem habet intellectus in sua operatione secundâ cum re ipsâ. Veritas enim requirebat, ut mens haberet conformitatem cum re ipsa, ac proinde ut ea componeret, inter quæ est unio, ea divideret & sejungeret, inter quæ unio nulla consistit. Nam quod diximus in definitione veritatis, quod sit *conformitas rei & intellectus*, hoc debet intelligi de omnibus operationibus intellectus, scilicet tam de simplici apprehensione, quàm de compositione & divisione, nec non etiam de ratiocinatione. Unicuique enim operationi mentis certus modus veritatis correspondet, ut alia scilicet veritas sit simplex seu simplicis apprehensionis, ubi rem ita apprehendo, quemadmodum apprehendenda est, & ratione suorum principiorum & ratione formali. Veritas deinde conjuncta, quæ correspondet vel secundæ operationi mentis, id est, compositioni & divisioni, de quâ hoc in loco agimus, vel tertiæ mentis operationi, scilicet ratiocinationi, de qua in sequenti libro erit dicendum.

Restant adhuc aliquot divisiones, de quibus non admodum attinet dicere. Hæ enim, quas explicavimus, usitatissimæ sunt, & maximum momentum cum in demonstrationibus tum etiam in alijs disputationibus obtinent. Ad compositas vel conjunctas enunciationes, quod attinet, illæ difficultatem nullam obtinent, sed faciliè dignoscuntur ex particulis grammaticis. Conditionalis enim est, ubi est conjunctio conditionalis, scilicet *S I*: copulativa, ubi est conjunctio copulativa, *Et*, &c. Disjunctiva, ubi est conjunctio disjunctiva, *Aut*. Ex hisce conjunctionibus appellationem obtinent suam. Vulgo dicuntur hypotheticæ propositiones, sed meo judicio rectius vocantur conjunctæ, quia copulativa propositio (etiam teste *Fonseca*) hypothetica nullo modo rectè dicitur: tum quod nomen hypothesis repugnat: Hypothesis enim conditionem significat, qualis in copulativa non cernitur: tum etiam, quia ex illa nulla conditionalis fieri potest, propriè sic dicta, quemadmodum fit ex disjunctiva; verbi gratiâ, *aut dies est, aut nox est*: Hæc optimè conditionalis fieri potest. Si dies est: Ergo nox non est: Vel si nox est. Ergo dies non est. At si dico, *hic homo est sapiens & est justus*: Inde nullam conditionalem efficere possum. Non enim sequitur; Si sapiens est; Ergo non est justus. Justitia enim & sapientia disparatæ sunt virtutes. Obiter etiam notandum, illas affectiones ac divisiones, quarum quasdam recensuimus, etiam conjunctis propositionibus competere. Nam sunt veræ vel falsæ, affirmativæ aut negativæ, necessariæ, contingentes, impossibiles, &c. Interim tamen quantitas illis non competit. Non enim sunt vel singulares vel particulares, vel universales: cujus ratio est, quia non enunciant aliquid de aliquibus, sed solum enunciationes, quæ id efficiunt, conjungunt, & cum ex conjunctione nomen obtineant ac potissimam formam, ideoque non possunt dici, universaliter seu particulariter aliquid de aliquo affirmare & negare.

oppositionem, etiam nullam recipiunt, nisi contradictoriam. De veritate & falsitate earum quod attinet, & de rationalibus ac causalibus, quæ huc revocantur, plura apud *Fonssecam lib. 3. institut. dialecticarum* invenies. Ad Modales propositiones quod attinet, illæ per se facillimæ sunt, & difficultatem nullam obtinent, nisi illam, quæ ex affectionibus oritur, hoc est, expositione, vel æquipollentia, quam tamen rem etiam satis dilucidè explicavit *Fonsseca* loco citato. Verùm obiter notari potest adhuc, præter modos illos 4. scilicet possibile, impossibile, contingenter, & necessariò, posse adhuc alios modos verè, fictè, actu, potentia addi. Nam & illæ videntur copulam determinare. Denique plura qui hac de re cupit cognoscere, quæ circa divisiones illas notatas sunt notanda, videat *Goclenium parte tertia problemate 19. per totum ferè lib. tertium.*

PROBLEMA V.

De affectionibus Enunciationum.

Postquam de ipsis enunciationibus actum est, quatenus ad essentiam earum pertinent, non abs re esse videtur, ut etiam de accidentibus seu affectionibus enunciationum in posterum loquamur, ut hac ratione natura illarum eò melius cognoscatur. Horum verò accidentium seu affectionum varia genera ab auctoribus recensentur. Alij enim oppositionem & conversionem pro accidentibus enunciationum cognoscunt, ut *Crellius*: Alij oppositionem, conversionem & æquipollentiam, ut maxima pars Logicorum: Alij oppositionem, consensionem, ut *Hospinianus*: Alij oppositionem, convenientiam, consecutionem, & expositionem, ut *Goclenius*. Hinc facile æstimari licet, quanta sit inter Logicos disceptatio, de adjunctis enunciationum. Nam licet in eo conveniant omnes, quod oppositionem inter adjuncta enunciationis referant; tamen de alijs ipsis maxima est controversia. Ad con-

versionem quod attinet, eam *Hospinianus* non ad enunciationem, sed propositionem pertinere dicit: Ac proinde ad doctrinam de reductione, quæ in doctrina de figuris solet tractari remittit: siquidem nullum alium usum conversio habet, quam ut illius beneficio syllogismi imperfecti & duarum figurarum posteriorum ad primam figuram, tanquam perfectiorem reducantur. Sic ad æquipollentiam quod attinet, illam planè ex Logicis vult rejici. Nam doctrinam illam dicit esse tantum grammaticam vel rhetoricam, utpote, quæ non rerum sed vocabulorum significationem & copiam spectat. De quo videatur *Hospinianus cap. 18. lib. de controversiis dialecticis*. Loco autem duorum illorum adjunctorum, scilicet *conversionis*, & *æquipollentiæ*, alia duo adjuncta aliquot pagellis persequitur, nimirum *consonantiam* & *dissonantiam* enunciationum, de quibus videatur idem *Hospinianus* in Logicis pag. 66. 59. 60. 61. 62. Cum *Hospiniano Goolenius* etiam ferè consentit, qui similiter rejectis *conversione* & *æquipollentiâ*, *consonantiam*, *consecutionem* & *oppositionem*, pro adjunctis enunciationum enunciarat. Possemus quidem latissime has disceptationes Logicorum persequi; sed ut brevitati studeamus, ad ipsarum affectionum tractationem specialem perveniamus, ubi oblata occasione, quid de singulis sentiendum sit, breviter monebimus. Et primo loco oppositio se offert: quam *Aristoteles* manifestè adjunctum enunciationum constituit & *lib. τὸν ἐξ ἀντιθέσεως cap. 5.* declarat: quæ etiam apud omnes philosophos tam Aristotelicos quam Ramæos extra controversiam est, ut scilicet pro adjuncto enunciationis habeatur. Definitur autem ab *Aristotele* oppositio vel contradictio (nam oppositionem *Aristoteles ἀντίφασιν*, id est, contradictionem nominat, nomine scilicet speciei genus appellando,) Contradictio est affirmatio & negatio contraria. Vt autem constet, quæ affirmatio aut negatio oppositionem constituat, ideo se explicat, quid per opponi intelligat. *Op-*

poni, inquit, contradictorio nomine dico eam, quæ ejusdem rei est, & de eadem re dicit, de qua altera non ὁμολύμως, cæterisque omnibus adjunctis, quæ contra Sophistarum molestas rationes constituta sunt & definita a nobis. Toletus & alij ex Aristotele hanc definitionem colligunt: Oppositio est duarum propositionum, eorundem extremorum sensum unum non ancipitem continentium in qualitate repugnantia. Scholastici Doctores hanc habent definitionem: Oppositio est duarum Categoricarum propositionum repugnantia quædam vel qualitate tantum, vel quantitate tantum, vel qualitate simul & quantitate. Alij hanc habent: Oppositio est repugnantia duarum propositionum utroq; termino participantium secundum eundem ordinem, vel in qualitate tantum, vel in quantitate tantum, vel in quantitate & qualitate simul. Alij denique ita definiunt: Oppositio est affirmationis & negationis repugnantia, & iisdem terminis eodem ordine sumtis, & sine ambiguitate intellectis. Ut autem quid de his definitionibus sit sentiendum, intelligatur, priori loco explicabimus, quid requiratur ad oppositionem enunciationum.

Primo autem loco sciendum, agi hic de oppositione non simplicium rerum, ut fiebat in postprædicamentis; sed de oppositione rerum seu notionum conjunctarum in enunciatione: unde necesse est, necessario duas propositiones dari, ubi debet esse oppositio.

Secundò propositiones illas ita cōparatas esse oportet, ut eosdē terminos tam numero, quàm ordine utraque obtineat. Nā inter diversos terminos nulla est vera oppositio, v. g. si dico, omnis bos est quadrupes: Nullus bos est bipes, omnis stella lucet, Nullus lapis est animal: ibi nulla est oppositio, siquidē termini nō sunt iidem in affirmatione & negatione. Sic etiā non est bona oppositio: Quidam homo est mendax: ergo quidam mendax non est homo, siquidē non idem ordo hic observatur terminorū: sic si dicerem, aliquis homo est doctus; Ergo aliquis doctus nō est homo, nō est oppositio.

Tertio requiritur, ut propositionum illarum altera sit affirmativa, altera negativa. Nam si sunt ejusdem qualitatis propositiones, non bona oritur oppositio: unde etiam obiter colligitur, subalternas propositiones, quæ secundum quantitatem tantum, non autem qualitatem opponuntur, ad species oppositionis non debere revocari.

Quarto requiritur, ut termini illi sine ambiguitate intelligantur, aliàs ambiguitas terminorum multitudinem introducit, ac proinde oppositionem, quæ inter duo fieri debet, impedit; unum enim uni solummodo est contrarium: verbi gratiâ, si dicerem, Deus est ubique præsens, Deus non est ubique præsens; illæ propositiones revera non pugnant, aut contradictionem pariunt, quia utraque habet fundamentum in sacris literis, cujus ratio est, quia vocabulum præsentiae ambiguum est in sacra scriptura, & vel de præsentia essentiali, vel de præsentia gratiæ intelligitur. Vnde rectè dicitur, Deum esse ubique præsentem, & non ubiq; præsentem: ubique scilicet est præsens per essentiam, non ubique præsens est per gratiam, sic si dicerem, fides salvat, fides non salvat, hæ propositiones similiter non pugnant, quia utraque fundamentum habet in sacris literis, quando dico, fides salvat, intelligo fidem vivam, non salvat, mortuam.

Hæ conditiones ferè omnes regulâ illâ vulgari comprehenduntur: Oppositionem debere esse ejusdem de eodem, id est, ejusdem prædicati & subjecti non æquivocè sumti ad idem, secundum idem, similiter & in eodem tempore affirmationem & negationem. Ex quibus conditionibus constat, & facile jam perspiciatur, quæ sit vera definitio perfecta, & minus superflua, nimirum, quæ has conditiones continet, nec diminuti quid aut superflui admiscet. Ad *Aristotelis* ergo definitionem quod attinet, illa quidem expositione, quæ supra adducitur, adjectâ, quidnam scilicet sit opponi contradictoriè, satis est perfecta, si verò expositionem

ad hanc definitionem non pertinere contenderis, non admodum oppositionis naturam explicat. Illa verò, quæ ex *Aristotele* collecta est à *Toletio* & alijs, magis hanc rem explicat. Nam omnes conditiones, quæ ad oppositionem requiruntur, exprimit: 1. debere esse duas propositiones in oppositione. 2. Illas propositiones ita esse comparatas oportere, ut habeant eadem extrema, hoc est, eadem subjecta & prædicata tam numero quam ordine, atque ita de eadem re etiam dicantur. 3. Terminos in illis propositionibus sine ambiguitate de eodem intelligi debere. 4. In qualitate debere esse repugnantiam, hoc est, alteram propositionem debere esse affirmativam, alteram verò negativam, atque ita hæc definitio maximè est retinenda. Duæ jam sequuntur definitiones *Scholasticorum*, quæ certè in pluribus deficiunt. Primò enim dicitur quidem, quod debeant propositiones duæ in oppositione existere, sed additur propositiones *Categoricæ*, quæ adjectio vocabuli *Categoricæ* à Logicis omnibus non conceditur. Nam oppositionem etiam inter hypotheticas propositiones versari tum *Hosseinianus* tum maxima pars Logicorum testis est. *Petrus Fonseca* tamen absolutas solummodo enunciationes oppositiones recipere in suâ definitione attestatur, & fortassis hanc sententiam plurimum juvat, quod hypotheticæ propositiones simpliciter non affirmant aut negent, & propterea non tam affirmativæ aut negativæ sint, quam copulationes affirmativarum & negativarum enūciationum, ut supra diximus. Cum igitur illis hoc desit, ut scilicet propriè rem non affirmant aut negent, ideoq; illis oppositio etiam non propriè convenit, nisi eatenus & eo modo, quatenus propositiones dici possunt. Interim tamen altera *Scholasticorum* definitio supra adducta, omittit illud vocabulum, *Categoricè*, atque ita fortassis tanquam correctior etiam hypotheticas propositiones inter se opponi posse existimat. 2. Quod definitiones illæ scholasticæ dicant, *repugnantiam fieri, vel in qualitate tantum, vel*

in quantitate; in eo quod ad quantitatem attinet, planè errant, nam licet propter subalternas enunciationes hanc particulam addiderint, tamen subalternæ propositiones nullo modo oppositæ dici possunt. 3. Omittit illa prior definitio, quòd secundum requisitum esse dicebamus, nimirum eundem ordinem terminorum numero requiri; nisi enim hoc observetur, planè nulla est oppositio, verbi gratiâ, si dico, omnis, qui odit fratrem, est homicida: Quidam, qui diligit fratrem, non est ex diabolo natus. Hisce propositionibus tota definitio *Scholasticorum* assignari potest: sunt enim duæ propositiones, & est repugnantia quædam tam secundum quantitatem, quàm secundum qualitatem: Nec tamen verè quis dixerit, esse has propositiones verè oppositas, lege scilicet Logicorum: cujus ratio est, quia eadem subjecta & eadem prædicata in utraque non inveniuntur. Sic etiam, si dicerem: Quidam homo est mendax; Quidam mendax non est homo; & illis propositionibus definitio *Scholasticorum* assignari potest: Cùm tamen quilibet intelligat, esse hanc oppositionem falsam: cujus ratio est; quòd non idem ordo sit terminorum. Hoc ergo animadvertens secunda scholasticorum definitio, tanquam correctior, addit hoc, quod scilicet propositiones illæ utroque termino participare debeant secundum eundem ordinem. 4. Ambæ denique definitiones in eo peccant, quod omiserint quantum nostrum requisitum, nimirum terminos illos sine ambiguitate debere intelligi. Nam nisi hoc similiter observetur, nulla fit recta oppositio propter æquivocationem terminorum, quæ multipliciter significationum introducit, atque ita veram oppositionem interturbat. Hic autem obiter notandum: cùm jam dixerimus, oppositionem propter multipliciter significationis, scilicet alicujus vocabuli, impediri, quæstio est, an illud in analogis quoque fiat. Nam & ibi est multipliciter significationis alicujus vocabuli. Breviter respondeo, in analogis attributionis hoc non fieri;

in analogis verò proportionis interdum hoc fieri, interdum verò minimè, pro diversâ scilicet consideratione. Si enim strictè multipliciter significationis consideramus, tunc impeditur ibi oppositio: Si verò largè loquimur, tunc negandum non est, analogum proportionis oppositionem efficere posse: verbi gratiâ, omne sanum ad medicinam pertinet, nullum sanum ad medicinam pertinet: ibi licet vocabulum *sanum* sit analogum, scilicet proportionem, interim tamen hæc oppositio est bona; distribuit enim sanum pro omnibus significatis, quod non fit in æquivocis. Nam ibi sonat regula. Negatio vel distributio alicujus termini multiplicis non negat aut distribuit ipsum pro omni supposito cujuslibet significati, hoc est, si in affirmatione vel negatione est vocabulum ambiguum, tunc affirmatio vel negatio illa vel universalis etiam non potest intelligi de omnibus significatis, sub vocabulo illo ambiguo contentis, verbi gratiâ, hanc propositionem negare non possum, canis est stella, neque etiam illam planè distribuere possum, canis lucet, canis currit: Si autem fumo pro omnibus suppositis significationibus, tunc negari potest illa propositio, verbi gratiâ, si dicerem, canis cœlestis, terrestris, marinus est stella, quia ibi vocabulum multiplex scilicet *canis* cum suppositis jam actu distributis non amplius est multiplex, sed fit univocum, ac proinde de ipsâ stellâ pronunciarî non potest. De hac re, scilicet oppositione analogorum, vide *Fonsecam lib. 4. metaphys. cap. 2. quest. 2. sect.* Ad postremam denique definitionem quod attinet, illa cum secunda coincidit. Tandem igitur oppositionem ita definimus, quòd sit affectio enūciationis, in quâ due propositiones ex iisdem subjectis & predicatis eodè ordine & numero positæ de eadè re sine ambiguitate intellectis secundū affirmationē & negationē repugnant.

Post definitionem ad divisionē pervenimus: *Fonseca, Phil. Hoffinianus* & alij tria genera oppositionum constituunt: nempe ut sint vel contrariè sive adversè vel sub-

Regula

explicat

Exemplum

contrariè five subadversè vel contradictoriè opposita. *Crellius* autem quinque species enumerat, nimirum contrariè, subcontrariè, contradictoriè, indefinitè, & singulariter opposita. *Petrus Hispanus*, *Doctores Colonien- ses* & alij quatuor species enumerant; Ita enim *Hispanus* dividit; propositionum aliquæ participant iisdem terminis, ut homo currit, homo non currit; vel non participant, ut homo currit, animal dormit. Quæ participant iisdem terminis, hoc faciunt vel secundum eundem ordinem terminorum, ut homo est animal, homo non est animal: Vel non secundum ordinem eundem terminorum, ut homo est animal, animal est homo; propositionum denique participantium utroque termino secundum eundem ordinem aliæ sunt contrariæ, aliæ subcontrariæ, aliæ contradictoriæ, aliæ subalternæ.

Ad *Crellij* opinionem quod attinet, illa hoc fundamento nititur, quod *Aristoteles* in libris illis, quos *Averroes* communem Logicam vocat, ut sunt *libri de interpretatione. priorum analyt. &c.* Materiam propositionum seu argumentationum non consideraverit, sed quod nudam saltem formam earum spectaverit. Cum autem alia sit forma in universalibus, alia in particularibus, alia in indefinitis, alia deniq; in singularibus, ideoque necesse est, ut alia sit oppositio, si vel solæ universales, vel solæ particulares, vel universales, & particulares, vel solæ indefinitæ vel deniq; singulares opponantur. Vt enim peculiare oppositionis genus constituitur, si universales opponuntur, ita etiam propter formæ necessitatem peculiare Genus constituitur oppositionis, si indefinitæ opponuntur, item singulares, atque hac ratione ex diversitate formarum enunciationum quinque oppositionis species exoriuntur. *Pet. Hispanus* & alij, qui subalternas propositiones inter oppositionis species recensent, hisce videntur nitifundamentis. 1. Omnes propositiones oppositæ habent repugnantiam: Vel ergo repugnant in quantitate, &

quali-

qualitate simul, & sic oriuntur contradictoriæ; vel in qualitate tantum, & ambæ sunt universales, & tunc oriuntur contrariæ; vel ambæ sunt particulares, & oriuntur subcontrariæ; vel denique in quantitate tantum repugnant, & sic oriuntur subalternæ. 2. Omnes propositiones ejusdem subjecti & prædicati, quarum una verum dicit, & altera falsum, sunt oppositæ: Sed subalternæ propositiones sunt ejusdem subjecti & prædicati, quarum una verum dicit, altera falsum: Ergo sunt oppositæ. Minor probatur: Omnis homo est justus, quidam homo est justus. Hæ propositiones ita se habent, ut altera sit vera, altera sit falsa: Nam si hæc vera est, quod quidam homo est justus, tunc altera falsa est, quod omnes homines sint justi. Denique illos fortassis & hoc juvare posset, quod *Crellius* pro se adducit, nimirum formam hic solummodo respici. Cum igitur forma alia sit particularis, alia universalis, ideoque propositiones illæ inter se opponi possunt, licet in qualitate convenient. Verum ad sententiam tùm *Philip. Melanch.* tùm *Fons. Hoppin.* & aliorum quod attinet, nituntur illi auctoritate tùm *Aristotelis* tùm *Logicorum præstantissimorum*. Rationes insuper etiam manifestæ addi possunt. Primò enim pro hypothese illud sumitur, divisionem illam oppositionis teste *Thom. Aquin. opusculo 48. cap. 8.* non posse fieri, ut sit generis in suas species: Est enim duntaxat analogi in sua analogata: Ideoque de contradictione secundum prius & primariò dicitur, de reliquis autem secundum posterius, seu, ut *Thom.* loquitur, contradictio est vera oppositio simpliciter: Reliqui modi omnes oppositiones dicuntur, quatenus aliquo modo contradictionem dicunt, scilicet esse & non esse. Deinde sumo & illud: In omni perfecta oppositione, quam solam contradictionem statuimus, duplicem formam requiri, secundum quam vera aliqua oppositio fiat. 1. quæ sumitur ex signo expressè posito, ac proinde forma subjecti dici potest, ut forma signans, nam illa subjectum

determinat & signat, qualē scilicet habeat respectum cum prædicato. 2. quæ sumitur ex qualitate essentiali propositionum, id est, ex affirmatione & negatione, & hæc quidem est principalis. Nam penes ipsam omnis vis contradictionis est posita. Hisce ita præmissis & suppositis dico: Illæ solummodo sunt veræ species oppositionis, quæ formam illam duplicem obtinent: Sed hoc faciunt saltem tres species à *Philip. Melanch.* enumeratæ explicitè & evidenter: Aliæ verò, tum à *Cressio* tum à reliquis præter has tres, enumeratæ minimè: Ergo tres etiam illæ nostræ species primariæ meritò constituuntur, reliquæ verò, vel ad illas revocantur, vel deniq; subalterna planè excluditur. Explico minorem. Dictum est duplicem debere esse formam, secundum quam opponuntur propositiones, nimirum ea, quæ est ex parte signi, ubi quantitas præcipuè signorum respicitur, altera, quæ est ex Qualitate essentiali desumpta. Jam si contradictionem primo loco inspiciemus, quam potissimam oppositionem antea esse diximus, illa planè ita sese habet, ut secundum utramque formam in illâ propositiones opponantur, siquidem ab omnibus extra controversiam hæc definitio conceditur, quod contradictoria oppositio sint duæ propositiones, quarum altera universaliter quid affirmat, altera particulariter quid negat, vel vice versa, quarum altera universaliter quid negat, altera particulariter quid affirmat, undè expressè jam constat, oppositionem in contradictionibus fieri secundum utramque formam, nam in unâ est universale signum, in altera particulare, in unâ est affirmatio, in altera negatio. Deinde verò si contraria consideramus, illa aliquo modo participant de utrâque formâ. Nam habent signa expressè posita, tum etiam una aliquid affirmat, altera negat. Verùm deficiunt tamen in primâ formâ, quia signa ibi non secundum quantitatem opponuntur, sed saltem secundum qualitatem. Idem etiam iudicium de subcontrariis esto. Nam ibi qui-

dem

dem affirmatio & negatio est, tanquam forma essentialis oppositionis, sed deest tamen oppositio in primâ formâ. Signa enim in subcontrarijs particularia sunt. Verum si respicimus Indefinitas, illæ deficiunt in priori formâ, nam signum expressè non ponitur: Ideoque naturâ oppositorum multò imperfectius quam contrariæ vel subcontrariæ participant; cumque vel universali vel particulari æquipollegant, ad contrarias seu subcontrarias revocantur. Ad contrarias in materia impossibili: ad subcontrarias in reliquis materijs: Si tamen subcontrariæ speciem peculiarem à contrarijs constituunt, quod quidam negant, ut deinceps dicemus. Quod cum ita sit, facile apparet, si quis esse species primarias indefinitas propositiones urgeat, quòd ille confusam divisionem introducat. Nam illa conjunget, quæ naturâ eadem nullâ ratione participant, siquidem nec primariò nec secundariò, sed saltem tertiò indefinitæ de formis in oppositione perfectâ necessarijs participant. Dico, non primariò nec secundariò, quia formæ oppositionis perfectæ erant, quæ tam ex quantitate signorum, quàm ex qualitate essentiali sumuntur. Illæ formæ in sola contradictione perfectè existunt & primariò, in contrarijs & subalternis saltem secundariò & ex parte: siquidem ibi nulla fit oppositio in signis secundum quantitatem, tantum secundum qualitatem. In Indefinitis verò nulla omninò sunt signa, ac per consequens, nulla etiam omninò oppositio, nec illa, quæ est secundum quantitatem, nec illa, quæ est secundum qualitatem; quales tamen in illis, quæ secundariò opponuntur, inveniuntur. Nec contra illud, quod diximus, Indefinitas vel ad contrarias vel subcontrarias referri, cū vel universali vel particulari æquipollegant; quicquam obstat, quod *Crellius* dicit, hic non materiam, sed formam considerari, & aliam esse formam indefinitarum, quàm reliquarū enunciationum. Primò enim dico, hanc formam indefinitarum esse saltem.

accidentariam, & merè privativam. Inde enim oritur, quòd signum tanquam forma subjecti sit omis-
sum, quæ omissio cum non sit positivum quid, sed so-
lummodo privativum, nudam hic potius materiam
relinquit, quàm quod certam aliquam formam con-
stituatur. Inde etiam est, quòd interpretes indefinitam
materiæ comparent, utpote quæ cæteras formas affir-
mationem & negationem, si notas duntaxat quanti-
tatis sibi adjunxerint, suscipere possint. Deinde etiam
nego simpliciter, nullam rationem materiæ hic ha-
beri debere. Nam licet non primariò hîc materia
enunciationum consideretur, ut in Logica propria,
ubi scilicet vel de probabili, vel de necessaria, vel de
falsa materia etiam sermo est; interim tamen secun-
dariò hîc ad materiam respicere oportet. Non enim
in Logica communi constituenda sunt præcepta, quo-
rum deinde in Logica propria nullus sit usus; quòd
certè & hoc loco fieret, si indefinitas propositiones pe-
culiarem speciẽ oppositionis efficere diceremus, quam
tamen in propria Logica non efficerent, sed respectu
materiæ vel universalis vel particularis, ad talem et-
jam oppositionem revocarentur. Ad singulares quod
attinet, illæ ratione formæ duplicis, quam requiri in
oppositione diximus, eodem loco cum indefinitis sunt
habendæ. Signis enim carent, ac proinde oppositione
signorum, ideoque similiter tantùm tertiò de natura
perfecta oppositionis participant, ac proinde ad pri-
mam speciem revocandæ sunt. Quæstio verò est, ad
quam speciem singularia in oppositione revocari de-
beant. De qua sciendum, majorem partem Logicorum
ad contradictionem, & rectè quidem illas revocare,
ac proinde contradictionem definiunt, quòd sit op-
positio duarum propositionum, quarum altera est
universalis, altera particularis, vel utraque singularis:
Verùm contra illud quidam objiciunt; contradic-
tionem semper dividere verum à falso, id est, contradi-
ctionem ita sese habere, ut semper altera propositio sit

vera,

vera, altera falsa. Jam autem, inquiunt, dari possunt singulares enunciationes, quæ utræq; falsæ sunt, vel veræ: verbi gratiâ, si dicerem de Petro ruffo, *Petrus est albus*, *Petrus non est albus*, tum utraque hæc propositio esset falsa, quia ut dictum, est intermediij coloris: Item, hæc aqua est calida, hæc aqua non est calida, potest esse vera & falsa de aqua tepida, & sic in alijs exemplis, ubi oppositio est inter talia, quæ medium admittunt. Nam in immediatis quidem semper procedit, quòd altera sit vera, altera sit falsa, verbi gratiâ, Socrates est justus, Socrates non est justus. Petrus est homo, Petrus non est homo. Verùm respondeo, non rectè illos argumentari, nec propositum suum satis probare. Si enim dico, Petrus est albus, Petrus non est albus, tunc non æquivalet huic assertioni: Petrus est albus, Petrus est niger, inter quas duas propositiones medium dari potest, sed minimè inter illas, Petrus est albus, Petrus non est albus. Siquidem inter esse & non esse, nullâ ratione medium dari potest, & hoc solummodo in propositionibus contradictorijs conspicitur, ut scilicet esse, vel non esse aliquid asserant. Nam ut *Thom. Aquin.* loquitur, tota vis contradictionis est in remotione affirmationis per negationem. Sic etiam si dico, hæc aqua est calida, hæc aqua est frigida, tunc medium quidem inter illas propositiones constituere possum, scilicet hæc aqua est tepida. Sed minimè, si dico, hæc aqua est calida, hæc aqua non est calida. Nam vocabula in contradictione sumuntur in propriâ significatione, quæ ex formis essentialibus perfectis & in gradu naturali constitutis consistunt. Ideoque, si dico, Petrus est calidus, intelligo ego de calido in summo gradu: huic si opponerem: Petrus non est calidus, oporteret me similiter in summo gradu vocabulum *calidus* intelligere, & sic impossibile esset, utramque propositionem esse veram de eodem secundum idem sine ambiguitate intellectam. Si verò calidum non in summo gradu accipio,

neque

neque reliquas oppositionis conditiones observo, tunc quidē utraque propositio potest esse vera, vel falsa, sed peccatur contra leges bonæ oppositionis, & per consequens contradicentes non sunt dicendæ. Relinquitur ergo singulares ad contradicentes rectè revocari a reliquis Logicis. At hîc difficultas oritur, quia non apparet, quomodo duplex illa forma contradictionis propositionibus singularibus applicari debeat, aut in ea deprehendi. Signi etiam vestigia hîc nulla apparent, ac propterea prima forma deficit omnino, scilicet oppositio signorum in quantitate. Respondeo: Tota & præcipua vis contradictionis in eo consistit, ut illud, quod in unâ dicitur planè & immediatè, auferatur per alteram propositionem, quæ illi opponitur. Hoc manifestè fit in contradictione per formam illam duplicem, ut diximus. Si enim universaliter quid una affirmat, & altera id particulariter negat, tunc omnimoda & immediata fit oppositio. Nam particulare signum propriè & per se ac primò opponitur universali, & affirmatio propriè ac necessariò ac per se ac primò opponitur negationi, quod, ut diximus, manifestò fit in contradictorijs, cum interim in contrarijs & subcontrarijs ita non fiat. Nam in contrarijs signo universali non directè opponitur signum particulare, sed saltem signum ejusdem quantitat' & alterius solummodo qualitatis, id est, signo vel universali vel particulari affirmanti opponitur signum vel universale vel particulare negans: ac proinde non planè id, quod dicebatur in antecedente tollitur per consequentem, ut fit in contradictione. Ideo etiam accidit, ut ambæ propositiones possint esse vel veræ vel falsæ, scilicet in contrarijs & subcontrarijs, quod nullo modo fieri potest in contradicentibus. Jam verò in singularibus præcipua illa vis contradictionis etiam existit analogicè: nam licet ibi nulla sint signa, quorum alterum universaliter quid ponat, alterum tanquam particulare illi deroget; nihilominus tamen

termini illi singulares ita sese habent, ut alter in antecedente simpliciter quid ponat, quod alteri in consequente simpliciter auferatur; quod sufficere potest, ut singulares, licet non sint eadem cum contradicentibus, tamen ad easdem revocari possint, propter illam analogiam, quam dixi; quâ scilicet per alteram propositionem simpliciter auferatur, quod per alteram ponitur. At, inquires, sic etiam possunt indefinitæ contradictionem constituere, si scilicet idem terminus, qui antea ponebatur, deinde negetur, aut auferatur præcisè, ut si dicerem, homo est animal, homo non est animal. Respondeo: Non desunt quidem, qui indefinitas propositiones contradictionem constituere affirmant, ut est *Philip. Melanch.* & præter ipsum Philosophi alij: Verùm licet in quibusdam indefinitis hoc accadat, ut altera simpliciter sit vera, altera falsa; non tamen in omnibus hoc accidit: siquidem in materia contingenti utraq; vera esse potest, quod pugnat contra regulam contradictoriarum, quarum altera semper est necessariò vera, altera necessariò est falsa. Cùm itaque illud non sit universale, ut scilicet in Indefinitis oppositis altera sit vera, altera sit falsa, ideoq; ad contradicentes rectè non referuntur. Cujus contrarium accidit in singularibus, quarum una semper est vera, altera semper est falsa. Logicus autem ad universum potius Genus respicere debet, quàm ad quasdam tantùm species eiusdem generis. Ac proinde pronuntiabit quædam exempla in indefinitis habere eandem vim, quam habent contradicentes, si scilicet materia fuerit necessaria; illud tamen non esse universale, ac proinde rectius dici indefinitas ad subcontrarias revocari, quàm ad contradicentes.

Restat ultima species à *Petro Hispano* & alijs adducta, scilicet subalternarum propositionum oppositio, quæ certè in secundâ formâ, quam nos ex qualitate essentiali depromi dicebamus, deficit, & cum illam formam principalem dixerimus, in qua scilicet

potior vis oppositionis sita sit, siquidem omnis oppositio in affirmatione & negatione potissimum consistit: Ideoque satis constat, nullo modo speciem oppositionis subalternas propositiones constituere posse, cum scilicet naturâ contradictionis non participant. 1. Omnis enim oppositio, secundum affirmationem & negationem repugnat: sed subalternæ non repugnant secundum affirmationem & negationem: Ergo in illis non est oppositio. 2. Deinde in omni oppositione veritatis & falsitatis repugantia spectatur: Sed in subalternis nulla est veritatis & falsitatis repugnantia: particularis enim non repugnat universali secundum veritatem aut falsitatem. Si enim verum est, *omnem hominem esse animal*; non erit falsa illa, *quidam homo est animal*: sed & ipsa potius vera erit; siquidem ad universale rectè sequuntur sua particularia & singularia. 3. Accedit definitio, superius adducta ex *Tolet*o & alijs, quæ vult in qualitate fieri debere repugnantiam; cui definitioni & nostræ conditiones quatuor adductæ assentiuntur. 4. Denique, quæ inter se maximè conveniunt & sequuntur, illa inter se non pugnant: sed subalternæ in materia vera & necessaria maximè inter se conveniunt, & una ex altera consequitur, verbi gratiâ, *Omnis homo est justus*: Inde bonâ consequentiâ sequitur: Ergo *quidam homo est justus*. Ergo inter se non pugnant, ac proinde speciem oppositionis non constituunt. At inquis, inde videtur sequi, neque subcontrarias esse speciem diversam à contrarijs, siquidem ex contrarijs tanquam universalibus sequuntur bonâ consequentiâ subcontrariæ, tanquam particulares. Respondeo non desunt, qui subcontrarias peculiarem speciem oppositionis constituere negant, imo plane ex oppositionibus rejiciunt, à quibus nec *Fonseca* videtur abhorre, lib. 3. *dialekt. cap. 6.* & fortassis, si quis acriter & subtiliter contra illas disputare velit, facile ex speciebus oppositionis removebit. Verum cum vulgus Logicorum & ipse *Fonseca* quoque numerum ternarium op-

positionis retineat, consuetudo illa Logicorum observari poterit, & defensionem aliquam parere potest, tum quòd subcontrariæ aliquomodo de duplici formâ oppositionis participant, tum etiam, quòd in vulgari divisione propositionis alia constituatur propositio universalis, alia particularis. Quâ ergo ratione hæ propositiones inter se differunt, ita etiam earum oppositiones inter se differre statuendum est. Breviter ex hisce fit conclusio de speciebus oppositionis. Si potissimam Logicorum partem & consuetudinem magis receptam sequimur, tum etiam fortassis rationem magis probabilem, tres species oppositionis statui debere: Contradictoriam, contrariam & subcontrariam: Si verò novitas magis arridet, non incommodè duæ tantum species constitui possunt, scilicet contradictio, & contraria oppositio, sub quâ etiam subcontraria continetur tanquam specialior sub generali.

Ad argumenta contraria quod attinet, *Cresslo* respondemus, ut jam antea factum est, formam indefinitarum propositionum esse carentiam ac negationem quandam, & proinde non tam formam quàm defectum respectu formæ oppositionis, in quâ duplici forma opus esse diximus. Hinc ergo consecutarium non est, ut diversam speciem indefinitæ constituent, nisi solummodo per accidens. Negatio enim nihil ponit, ac proinde per se nullam certam speciem constituit: Imò etiam illud repetendum, quod diximus antea; Indefinitas se habere tanquã materiam, ac propterea omnes formas oppositionis recipere posse. Ut igitur materia non constituit certam speciem per se, ita neque indefinitæ propositiones peculiarem oppositionis speciem constituunt. Falsum deniq; etiam est, nullam hîc, nempe in Logicâ communi, rationem materiæ haberi; nam secundariò illud fieri, licet non primariò, jam antea dictum est. *Hispano & Doctoribus Colonensibus respondeo*: illos in 1. argumento committere petitionem principij: probandum enim erat, oppositionem in quanti-

tate verum oppositionis genus constituere, quale *Aristoteles in lib. de interpret.* requirit, ubi potissimum affirmationis & negationis rationem habet. Ad 2. argumentum respondeo: Esse fallaciam secundum non causam, ut causam. Nam hoc non efficit simpliciter oppositionem, si propositiones ejusdem subjecti & prædicati ita se habent, ut altera sit vera, altera sit falsa, sed plures conditiones requiruntur, ut supra videre est, alias & ὁμῶνυμοι possunt esse oppositæ, &c. tum etiam sequeretur, contrarias & subcontrarias non esse oppositas, quia in illis sæpissimè contingit, nullam in illis esse veritatis & falsitatis rationem, sed utramque esse vel veras vel falsas simul. Ad 3. argumentum respondeo: Esse quidem ibi differentiam secundum priorem formam, sed non secundum posteriorem, quæ potissima est in oppositione.

Iam in posterum brevissimè sine prolixiori disputatione singula definiemus, præsertim cum natura eorum ex jam dictis facilè cognoscatur. Contradictoria oppositio est, in quâ duæ enunciationes, quarum altera universalis est, altera particularis, secundum affirmationem & negationem debitæ servatis conditionibus repugnant. Dico, *debitis conditionibus servatis*. Septem enim vulgo tum à *Thom. Aquin. opusculo 48. cap. 8. 1. lib. περὶ ἐξηγητικῆς* lectione 9. & alijs recensentur. 1. Ut duæ sint propositiones, altera affirmativa, altera negativa. 2. Ut idem sit subjectum & prædicatum. 3. Ut illa univocè non æquivocè ponantur. 4. Ne fiat prædicatio secundum diversas partes subjecti, verbi gratiâ, Socrates est albus dentes, Socrates non est albus crines, &c. 5. Ne fiat diversa prædicatio ex parte prædicati scilicet, Socrates currit tardè, Socrates currit velociter. 6. Non debet esse diversitas ratione loci, temporis; &c. 7. Non debet esse diversitas ex habitudine ad aliquid, extrinsecum scilicet; ut sunt multi in domo, & non sunt multi in foro. Hæc principalis est oppositio (scilicet contradictio) quæ etiam sola ab *Ari-*

forele est explicata fere: & oppositionis nomen de ipsa, ut antea diximus, secundum prius dicitur, de reliquis autem secundum posterius, siquidem planè & immediatè tollit id posterior, quod prior posuerat, aut vice versa; quod non fit in reliquis: in contrarijs quidem id maxime fieri debere apparet, quia universalis negativa opponitur ibi universali affirmativæ: Verùm universale universali repugnat, pro iisdè suppositis tã affirmativa quàm universalis negativa sumitur, & negativum non tam ad subjecta aut supposita significata subjecti quàm ad respectum subjecti & prædicati, seu ad ipsam copulam pertinet. At obstare videtur illi affectioni, quod cōtradictioni maximam oppositionem inesse dixerimus, nimirum illud: Universale fortius est, quàm particulare; ac proinde universalis negativa fortiolem vim negandi habet atque particularis Negativa: & econtra universalis affirmativa fortiolem vim affirmandi habet, quàm particularis affirmativa: Sed in contradictione est saltem vel particularis affirmativa vel negativa, quæ opponitur universali: In contrarijs verò sunt duæ universales, altera affirmativa, altera negativa: Ergo fortior erit oppositio in contrarijs, quàm in contradictorijs. Ad illud respondeamus, quando de immediatâ & perfectâ oppositione loquimur, tunc certè contraria in eo numero haberi nequeunt. Nam omnis contraria oppositio contradictoriam quodammodo includit, ac proinde non est immediata: quemadmodum illud apparet ex *Thom. Aquin. Opusculo 48.* ubi inquit, contraria sunt, quæ maxime inter se distant: nigrum enim non dicitur aliquid ex eo solum, quod non sit album, sed super hoc, quod est non esse album, addit vocabulum *nigri* extremâ remotiōnem ab albo. Sic ergo id, quod affirmatur, per aliquam enunciationē universālē, ut *omnis homo currit*, enunciatio hæc, *nullus homo currit*, tollit, & superaddit adhuc remotiōnē aliā, quæ est in extrema distantia. Ex quibus satis apparet, contraria non immediatè inter se opponi, sed

contradictionem in se includere, tanquam magis immediatam oppositionem. Deinde neque propterea in contrarijs est fortior oppositio, quod ibi universalis affirmativa universali negativæ opponantur. Nam cum ibi utrumq; pro iisdem suppositis sumatur, nulla fit oppositio; verum quando particularis universali opponitur, tunc fit ibi suppositorum diversitas, alias universale universali non repugnat, neque universale universali quid detrahit, quoad opposita: Et licet unum signorum affirmativum sit, alterum negativum, non tamen hoc in causa est, ut sit fortior ibi oppositio. Nam negatio universalis non opponitur tam universali affirmativæ immediate in enunciatione, quam ut subjectum à prædicato universaliter separet. Nam ut antea dixi, tam universalis affirmativa quam negativa pro omnibus suppositis distribuunt, & universalis negativa suam vim in copulam potius exerit, quam in oppositam universalem affirmativam; verbi gratiâ, si dico: *omnis homo currit*, illi contrariè opponitur quidem hæc: *Nullus homo currit*. Iam verò si numerum suppositorum vel quantitatem harum propositionum considero, tunc tam *omnis homo* quam *nullus homo* pro iisdem suppositis & pro eadem qualitate sumuntur. Negatio quæ est in posteriori ad verbum potius pertinet, & priori respectu affirmationis saltem opponitur, non autem respectu suppositorum, quibus aliquid scilicet detrahat, longè autem aliud fit, si dico; *omnis homo currit*, quidam homo non currit: Nam posterior propositio signum particulare detrahit priori, quoad numerum suppositorum: quidam enim homo non est *omnis homo*. Et si dico, *quidam*, tunc certè detraho *omni*, quoad numerum suppositorum. Deinde etiam negatio posita ex diametro repugnat affirmationi in universali existenti, atque ita manet quod contradictio sit omnium maxima & perfectissima oppositio, unde etiam illud consuetarium est, quod illa species præ cæteris diligenter sit observanda: nam summus

illius est usus in omnibus disputationibus ; item in reductionibus syllogismorum ad impossibile, in veritate & falsitate dignoscendâ.

Quærentur quidem multa de contradictione & à philosophis pertractantur, præcipuè ; An semper aliqua propositio contradictionis sit vera, aliqua semper sit falsa. Ad illud respondent plerumque, semper ita quidem rem se habere, exceptis contingentibus futuris, de quibus non est, teste *Aristotele*, ita determinata veritas, verbi gratiâ, *Cras cælum pluet, Cras cælum non pluet*, Non necessaria vera est vel falsa alterutra propositio. Sic *cras ero consul, Cras ero non consul.* Sed quando dico *cras Sol orietur, cras Sol non orietur*, ibi quidem altera propositio est vera, altera falsa : Non quidem necessitate simplici, sed necessitate ex hypothesi. De futuris contingentibus vide *Fonssecam lib. 4. Metaphys. cap. 7.* Item *Capreolum & Soncinatem in Epitome lib. 1. distinct. 23. quest. 2.* Deinde quæritur, an contradictio habeat medium, seu an illud sit verum, quod nos diximus, esse immediatam oppositionem in contradictione. Hanc disputationem persequitur *Matthias Aquarius in Metaph.* satis prolixè. *Thom. Aquin. medium habere concedit non per se, sed per accidens lib. 4. sentent. dist. 11 quest. 1. artic. 9. 2 ad tertium.* Item prolixam disputationem duc contradictoria non posse simul vera aut falsa esse, vide apud *Aristotelem lib. 4. Metaph. cap. 4. & 8.* Ad contradictionem, ut diximus, duæ singulares referuntur, Item teste *Fonsseca*, ubi nomen aliquod commune præcisè pro natura communi sumitur, verbi gratiâ, *homo est species, homo non est species, animal est genus, animal non est genus, rationale est differentia, rationale non est differentia.* De indefinitis, quæ *Philip. Melanch.* ad contradictoria, pertinere putat, supra satis dictum est, & vide hæc de re *Hossein in analogia cap. 17.* Interim tamen idem *Hossein* in *Logicis* concedit, contradictionem fieri ex universali & indefinitâ propositione: ratio, quia indefinita æqui-

pollet particulari, sic verbi gratiâ, illi est contradictio: Omnis viva fides justificat, viva fides non justificat. Contraria oppositio est, ubi duæ universales propositiones secundum affirmationem & negationem opponuntur, verbi gratiâ, *Omnis homo est animal. Nullus homo est animal.* Subcontraria verò, ubi duæ particulares, vel duæ indefinitæ propositiones affirmativè & negativè opponuntur: *Quidam homo currit; Quidam homo non currit: Homo currit; Homo non currit.* Sic ad alias species oppositionis à *Crellio* recitatas quod attinet, facile etiam intelliguntur. Nam indefinita oppositio est, ubi duæ indefinitæ opponuntur, verbi gratiâ; *Homo currit, Homo non currit:* Singularis, ubi singulares opponuntur, *Socrates currit. Socrates non currit.* Subalterna denique oppositio ab alijs adducta, est ex universali & particulari propositione, quarum utraque vel affirmat vel negat: Ut *Omnis homo currit, Quidam homo currit: Nullus homo currit, Quidam homo non currit.* In regulis, quæ hûc adduci solent, nihil muto, sed vel *Philip. Melanch.* vel alterius scilicet *Crellij, Hoffiniani*, qui aliquid singulare habent, pro *Philip. Melanch.* retineri possunt.

Sequitur jam *Conversio*, quæ prima est inter affectiones, de quibus disceptatur inter Logicos, an affectiones enunciationum dicendæ sint. Qui negant conversionem esse affectionem enunciationum, illi hoc potissimum fundamento nituntur, quòd conversio ad reductionem syllogismorum pertineat, ac proinde ad propositiones potius quam enunciationes, & sic ad differentiam syllogismorum propriè referenda sit, sic igitur argumentari possunt: Quicquid est affectio propositionum, illud non est affectio enunciationum; Ratio est, quia differunt enunciatio & propositio, ut supra diximus: Sed conversio est affectio propositionum; Ergo non est affectio enunciationum. Minor probatur, quia pertinet ad reductionem syllogismorum imperfectorum ad perfectos: Sed syllogismi ex propositionibus non autem enunciationibus, si propriè loqua-

mur,

mur, constant. Ergo &c. Secundū argumentum ex auctoritate *Aristotelis* deduci potest, qui conversionis mentionem facit *lib. 1. prior analyt.* Vbi de reductione. *Ramæ* planè ex Logicis hanc affectione rejiciunt. 1. propterea, quia in auctorum scriptis nullum usum habeat & ex Homero non possit probari, sicut *Taleus* affirmat. Item secundò quod inutilis sit modus argumentandi per conversionem, tum quia medio careat, tum quando aliquid in controversiam venit, tunc idem per se ipsum probatur, si per conversionem illud probare velimus, & sic tautologia committitur. Verum in contrarium adduci potest. 1. Omne id, quod enunciationi per suas partes essentielles constitutæ supervenit, id affectio illius dici potest: Sed conversio est talis: Nā huic enunciationi, verbi gratiā, *Nullus lapis est homo*, accidere potest, ut termini illius mutentur, & aliā ratione disponatur, verbi gratiā, *Nullus homo est lapis*: Ergo illa dispositio diversa affectio prioris enunciationis dici potest. 2. Si conversio non saltem propositioni, sed etiā enunciationi competit, ad solam propositionem restringi non debet: Sed verum prius: Ergo & posterius. Assumptum probatur per inductionem omnium enunciationū, quibus conversio accidere potest. Ut sit in omnibus disputationibus ferè, verbi gratiā, si quæstio est an hæc sit æquè concedenda: *Omnis potentia, quæ contradictoria respicit, est passiva*, quàm illa conceditur ab *Aristotele*, *Omnis potentia passiva respicit contradictoria*, & sic de similibus. 3. Finis seu usus rei diversus essentiam illius non mutat: Ergo nec conversionis essentia mutatur, quod scilicet non sit affectio enunciationum, licet in reductione ejus sit usus. Vnius enim rei plures esse possunt fines, & reductio, quæ propriè est syllogismorum affectio, utitur conversione, quia illa est affectio, quæ enunciationi tam simpliciter consideratæ quàm in argumentatione jam positæ competit. Ultimo, Quicquid est instrumentum, quo veritas indagari potest, illud ex Logicis non est omnino rejiciendum: Sed conversio est talis:

Ergo conversio non est rejicienda omnino ex Logi-
cis. Minor probatur: Beneficio enim conversionis &
regularū, quæ de ipsâ traduntur, dignoscere possum in-
ter duas propositiones, utra vera sit vel falsa, verbi gra-
tiâ, si darentur tales propositiones: *Omnis homo dormit*,
Omnis dormiens est homo, scire possum ex hac differentiâ,
an ambæ sint veræ an verò altera falsa. Cognoscimus
autem posteriorem esse falsam, quia universalis affir-
mativa non nisi per accidens seu particulariter con-
vertitur, ita: Ergo *Quidam dormiens est homo*. Et sic de
alijs speciebus conversionis idem probari potest. Re-
linquitur ergo conversionem inter affectiones enun-
ciationis recenseri debere.

Ad contraria argumenta facilè est respondere,
& ad primum quidem, licet in reductione conversio-
nis sit usus, non tamen inde sequitur, quod sit solum-
modo affectio propositionum. Nam ut antea dixi, du-
pliciter potest conversio considerari, 1. simpliciter, ut
enunciationi accidit. 2. Quatenus in reductione ad-
hibetur, illique suam operam navat. Ad *Talei* argu-
menta similiter facilè responderi potest, 1. Negando,
quod nullus sit usus conversionis, contrarium enim
jam argumento ultimo est probatum. 2. Negando
consequentiam quod licet ex Homero non possit
probari, quod propterea ex alio non possit probari.
Homero enim nos *Aristotelem* opponimus, & Logicam
ex poëtarum fabulis ridiculo studio indagari puta-
mus. Nam periculum est, ut fabulosam ex poetarum
fabulis Logicam adipiscamur. Denique ad id quod
attinet, quod conversio non sit bona argumentatio,
quia medio careat, &c. illud sophisma est peranti-
quum ab Aristotelicis jam dudum ante Rami tempo-
ra refutatum. Et quamvis nonnulli fuerint, qui con-
versionem argumentationem esse dixerint, & quidem
Enthymematicam, tum quod definitio Enthyme-
matis illi competat, quæ est, quod Enthymema sit
oratio, in quâ non omnibus præmissis positis infertur

festinata conclusio, tùm etiam, quod reduci ad Syllogismum per additionem unius præmissæ possit, quemadmodum in Enthymemate quoque accidit: tamen doctiores negarunt, conversionem esse argumentationem propriè loquendo seu argumentationem Logicam, & probativam, ut vocant, quia illa est per argumentum seu rationem rei dubiæ facientis fidem, quod in conversione non fit. Licet interim fit consequentia quædam in conversione, quæ latius quid est quàm argumentatio. Ut verò hoc loco consideratur simpliciter tantum, ita consideratur & primariò, quatenus scilicet in ipsa fit mutatio terminorum, ut diversa dispositio earundem in duabus enunciationibus secundum eandem Qualitatem & veritatem, & sic argumentum *Talei* non procedit, aut quicquam efficit, scilicet licet non sit argumentatio quod propterea non debeat in Logicis ferri, tamen propter alias causas ferri debet.

Definitur conversio à *Philip. Melanch.* Conversio est inferre æquivalentem propositionem vel ritè sequentem ad proximam mutatis extremis. In hac definitione licet non pauca desideremus, nolumus tamen latè de ipsâ disputare. *Crellius* magis exactè definire videtur. Conversio est transmutatio subjecti in prædicatum, & prædicati in subjectum, ea, quâ una ex alterâ verè & ritè consequitur: hoc est, quâ fit, ut utraque enunciatio & convertens & conversa vera sit. Eadem quoq; ratione, sed brevius tamen *Fonseca* definit: Conversio est commutatio extremorum enunciationis servatâ qualitate & veritate. Denique *Doctores Colonienses* definiunt, quòd sit duarum propositionum Categoricarum utroque termino participantium ordine converso unius ad alteram formalis consequentia. Inter has definitiones omnes propter perspicuitatem & brevitate *Petri Fonseca* præ reliquis retineri potest. Colliguntur ex auctoribus diversis hæ conditiones conversionis, ex quibus natura conversionis satis ma-

nifestè cognoscitur. 1. Est, quod in conversione duæ requirantur propositiones, quarum una vocatur convertens, altera conversa. Convertens est illa propositio, quæ ad alteram jam mutatam consequitur. Conversa est prior illa propositio, cujus extrema convertuntur, verbi gratiâ, si dico, *Nullus lapis est homo*, *Nullus homo est lapis*: ibi prior propositio, *Nullus lapis est homo* dicitur conversa: Posterior propositio: *Nullus homo est lapis*, dicitur convertens. 2. Propositiones illas oportet esse Categoricalas; hypotheticæ enim converti non possunt, ut *Si asinus volat, habet pennas*, non potest converti. 3. Ex iisdem terminis constare oportet utramque propositionem. 4. Ex toto prædicato debet fieri subiectum, & contra ex toto subiecto prædicatum. 5. In utraque propositione debet esse eadem qualitas, id est, utraque propositio sit vel affirmativa vel negativa. Denique utraque propositio debet esse vera, si est conversio vera dicenda, quemadmodum *Averroes lib. 1. prior. analyticor. cap. 2.* testatur, ubi inquit: Harum itaque trium propositionum, id est, inexistentis, necessariæ ac possibilis, aliæ convertuntur, aliæ minimè, id est, ut in conversione mutetur ordo partium Enunciationis, ut sit prædicatum subiectum, & subiectum prædicatum, servatâ veritate & qualitate suæ affirmationis & negationis. Atqui cum mutatur ordo & non servatur veritas, illud est, quod in hac parte nuncupatur everfio enunciationis, non conversio. Ex hisce conditionibus manifestè jam cognosci potest, quæ sit natura conversionis, & quomodo definitiones præmissæ tum præsertim *Petri Fonseca* debeant intelligi.

Præter has autem sex conditiones, quibus natura conversionis est explicata, septem adhuc aliæ cautelæ vel regulæ à *Doctoribus Colonensibus* & alijs adjiciuntur. 1. Si non ponatur copula expressè, sed verbum adjectivum, tum ante conversionem illud verbum debet resolvi in suum participium & verbum E S T, verbi gratiâ, *homo currit*, resolvitur in hanc, *homo est currens*.

2. Si post copulam Sum, es, est, non sequatur rectus sed obliquus, tunc in conversione debet suppleri, addita voce E N S loco prædicati materialis, verbi gratiâ, Si dicerem: *ignis est in fornace*, jam si convertitur, non dico: Ergo fornax est in igne; sed ita: Ergo Ens in fornace est ignis: Sic etiam quando dicerem *omnis homo currit*: Ergo *quoddam currens est homo*. 3. In convertente grammatica constructio fervetur oportet, verbi gratiâ, *Nullus lapis est animal*, in conversione effertur, *Nullum animal est lapis*, & non nullus. 4. Si subjectum, non est expressum, tunc propositio prius resolvatur, aut si sit casus obliquus, prius reducatur in rectum, verbi gratiâ, si dicerem, *hoc est album*: Hanc si deberem convertere, ita converterem: Ergo *quoddam album est homo*. Sed si resolvo prius, & dico, *hic paries est albus*, tunc rectius procedit: Ergo *quoddam album est hic paries*. 5. Quod non mutetur genus suppositionis nec argumentetur è non distributo ad distributum, id est, quod nullus terminus distribuatur in convertente, qui non sit distributus in converso. 6. Vt fervetur eadem ampliatio: quare non sequitur, *Homo est mortuus*, Ergo *mortuum est homo*, sed ita, *mortuum est vel fuit homo*, sic enim manet ampliatio. Ultimo, eadem debet esse restrictio, verbi gratiâ, non sequitur, *Nullus homo est mulier*, Ergo *nulla mulier est homo*.

Species conversionis seu modi potius ab Aristotele lib. 1. priorum analyt. cap. 2. duo tantum recensentur, nimirum, conversio simplex; & conversio per accidens, idque eo consilio factum esse interpretes dicunt, quia Aristoteles illos modos saltem voluit recensere, qui reductionibus syllogismorum saltem inserviant, quod hi duo dicti modi faciunt, quemadmodum ex doctrina de reductionibus syllogismorum patebit. Recentiores autem & Scholastici tertium adhuc modum illis duobus addiderunt, quem vocarunt, *conversionem per contrapositionem*, qui licet in reductionibus non habeat locum ad constructionem; tamen se-

cundæ figuræ suæ remadmodum
 & *Philip. Melanch.* monet. Sufficientiam horum trium
 modorum conversionis *Doctores Colonienses* ita probant.
 Omnis conversio in mutatione terminorum consistit :
 aut ergo termini mutantur , quoad significata illorum
 terminorum, & sic oritur conversio per contrapositio-
 nem : aut fit mutatio solummodo secundum situm vel
 locum terminorum, & id dupliciter, vel ut una enun-
 ciatio immediatè & convertibiliter ex alia sequatur,
 & sic oritur conversio simplex : vel ut propositio tan-
 tum ex consequenti & non immediatè seu convertibi-
 liter sequatur, & sic conversio per accidens oritur, in
 qua convertens scilicet non immediatè sequitur ad
 conversam, sed una propositio sequitur immediatè,
 ad quam deinde per conversionem simplicem alia rur-
 sus sequitur. Aliter etiam sufficientia demonstratur,
 quia in omni conversione est mutatio subjecti in præ-
 dicatum, & contra : vel ergo in tali mutatione ter-
 mini habent contrariam positionem, ita ut in una
 propositione ponantur termini finiti, in alterâ infi-
 niti, & sic est conversio per Contrapositionem ; vel
 habent similem positionem, & hoc dupliciter, vel quia
 una sequitur immediatè ad aliam, & sic est conversio
 simplex ; vel ex consequenti, & sic est conversio per
 accidens. Definitur autem conversio simplex : Con-
 versio simplex est, quando de subjecto fit prædicatum
 & de prædicato subjectum, manente eadem qualitate
 & quantitate. Locum autem habet hæc conversio in
 universali negativa, & in particulari affirmativa,
 verbi gratiâ. Nullus homo est lapis ; Ergo nullus lapis
 est homo : Aliquis homo est animal : Ergo aliquod
 animal est homo. Nulli verè credentes damnantur :
 Ergo nulli, qui damnantur, verè credunt. Quidam
 hypocritæ sanctè vivunt : Ergo quidam, qui sanctè
 vivunt, sunt hypocritæ. Ratio cur universales nega-
 tivæ simpliciter convertantur, est. 1. Quia negatio
 propositionis universalis propter veritatem signi uni-
 versalis,

versalis, in totam propositionem extenditur, & vehementer distribuit tam subiectum quam prædicatum, atque inde fit ut propter vim illam negationis termini transpositi obtineant veritatem. 2. Deinde quia in ea duo contraria sive disparata à se invicem disjunguntur, quæ nulla ex parte jungi possunt, atque ita rursus fit, ut utrinque veritas remaneat. 3. *Aristoteles, Averroes* & reliqui philosophi demonstrationem addunt ducentem ad impossibile, verbi gratiâ: Si non sequitur, *nullus homo est lapis*: Ergo nullus lapis est homo, tunc contradictoria ipsius sequetur, scilicet omnis homo est lapis, & sic cum in conversione utraque propositio debeat esse vera, duæ contradictoriæ simul erunt veræ, quod est impossibile; Ergo necesse est priorem propositionem scilicet, *nullus lapis est homo*, esse veram, & rectè sequi ad priorem. Cur autem in particulari affirmante fiat conversio simplex, ratio hæc est, quia quemadmodum subiectum in parte tantum ponitur ita quoque prædicatum. Deinde si ista vera est, quidam homo est animal, tum per syllogismum expositivum probari potest, etiam illam esse veram, quoddam animal est homo. Signatur enim illud, quod est homo est animal, ut dicatur, verbi gratiâ, Socrates, Paulus, &c. atque inde fiat syllogismus expositivus, Socrates est homo; Socrates est animal; Ergo quoddam animal est homo; & sic ista sequitur ad illam, quidam homo est animal, ad quam sequuntur præmissæ illius syllogismi expositivij. Denique etiam per reductionem ad impossibile idem probatur. Si enim non sequitur, quidam homo est animal; Ergo quoddam animal est homo, tunc oportet sequi oppositum contradictorium, scilicet nullum animal est homo; ad quod sequitur per conversionem simplicem, nullus homo est animal, quæ contradicit priori, scilicet quidam homo est animal. Vnde sequitur quod prima conversio fuerit bona, cum duæ contradictoriæ non possint simul esse veræ. Conversio per

accidens est, in qua, præterquàm quòd ex subjecto prædicatum fit, & ex prædicato subjectum, etiam quantitas mutatur solâ qualitate remanente, & competit hæc conversio universali affirmativæ & negativæ universali, verbi gratiâ, Omnis homo est animal: Ergo quoddam animal est homo, nullus homo est lapis: Ergo quidam lapis non est homo. Ratio autem, cur ex universali affirmativa in conversione tantum particularis sequatur. 1. Est ex debilitate affirmationis. 2. Deinde quia communius de augustiori universaliter quidem rectè dicitur, sed angustius de communiori non universaliter, sed particulariter tantum per regulas Logicas, positâ specie ponitur genus. Itē posito genere ponitur species, sed tantum particulariter, ut est homo; Ergo est animal; sed non contra, est animal, ergo est homo. Ex universali autem negativa propter vim negationis, tum etiam propter regulâ subalternarum propositionum ad convertentem universalem rectè sequitur etiam particularis convertens, v. g. ad illam, nullus homo est lapis, rectè sequitur per conversionem simplicem, nullus lapis est homo, ad hanc scilicet universalem rectè etiam particularis sequitur, scilicet, quidam lapis non est homo, per regulam illam Logicam ex universali rectè sequuntur suæ particulares, indefinitæ, & singulares. Dicitur verò hic modus conversio per accidens, quia conversa seu prior enunciatio non proximè & immediatè ut in conversione simplici fit & in suam convertentem per se mutatur, sed interveniente aliqua tertia enunciatione, ad quâ per conversionem simplicem convertitur vel sequitur, v. g. ad hanc, *Omnis homo est animal*, non statim proximè & immediatè sequitur, *quoddam animal est homo*, sed prius sub universali illa, *omnis homo est animal*, sumenda est eius particularis, *quidam homo est animal*, ad hanc proximè & primò sequitur, *quoddam animal est homo*, scilicet per conversionem simplicem; secundariò verò & mediatè ad universalem, atque ita universalis illa per

accidens in particularem converti debet. Notandum tamen quasdam universales affirmativas etiam simpliciter converti, scilicet, ubi sunt termini reciproci, sed tunc non formalis, sed materialis tantum est consequentia. Termini autem reciproci sunt, ubi proprium de sua specie, vel differentia, vel tota definitio prædicatur, v. g. omnis homo est risibilis; Ergo omne risibile est homo. Sic omnis homo est rationalis; Ergo omne rationale est homo. Sic tota definitio, omnis homo est animal rationale; Ergo omne animal rationale est homo. Conversio per contrapositionem est, quando de prædicato fit subjectum, & de subjecto prædicatum, servata eadem qualitate & quantitate, sed mutatis terminis finitis in infinitos, & habet locum in universali affirmativa, & in particulari negativa, v. g. omnis homo est animal, hæc convertitur per contrapositionem ita, ut ex subjecto prædicatum, & vice versa faciam & ad utrumque addam particulam *non*, scilicet omne non animal est non homo. Sic in particulari negativa, quidam homo non est lapis, Ergo quidam non lapis non est homo. Fundamentum huius conversionis produci-
tur à Logicis. 1. de quo removetur genus, de eo removetur species, v. g. quod non est animal, non est homo. 2. Quandocunq; negatio adhibetur superiori, tunc de superiori facit inferius, & de inferiori superius. Atque inde fit, ut licet homo de animali seu genus de specie directè prædicetur in terminis finitis, directè tamen quodammodo prædicatur, non homo de non animali in terminis scilicet infinitis propter dictam jam regulam, quæ est *Doct. Colonienf.* Obiter notandum. Quidam ita efferunt hanc conversionem, scilicet omnis homo est animal; Ergo quicquid non est animal, non est homo. Verum illi hac ratione totam naturam conversionis evertunt. Nam eadem qualitas requiritur tam in convertente, quàm in conversa, quæ hoc modo non observatur. Nam si dico, *omnis homo est animal*; Ergo quicquid non est animal, non est homo

fit negatio. Dicitur ista conversio per contrapositionem, eò, quod fiat secundum terminos contrarios & oppositos. Terminus enim infinitus contra opponitur, & contradicit termino finito, verbi gratiâ, Non homo contradicit termino homo, non animal termino animal, &c. Atque hæc causa est, cur multi hanc speciem conversionis rejiciant: siquidem in conversione propriè dicta eadem extrema esse oportet ordine converso saltem disposita, ut scilicet ex subjecto fiat alterius prædicatum, & contra: quod in dicta conversione non observatur. Extrema enim in conversa propositione sunt termini finiti: In convertente autem sunt termini infiniti: Sed finitum & infinitum unum & idem non sunt. Respondent quidem aliqui, quamvis termini finiti & infiniti non sunt iidem termini secundum significationem, sunt tamē iidem termini secundum vocem, quod sufficit ad istam conversionem, tum etiā in termino infinito includitur terminus finitus secundum vocem, atq; ita non omninò recedit à ratione conversionis: tamen hæc res in disceptationem adhuc vocari posset, an sufficiat terminos eosdem ponere secundum vocem. Cum enim Logica non sit sermonis, sed rationis habitus aut instrumentum seu disciplina, tum etiam magis rerum quàm verborum habeat rationem, certè non videtur hîc natura conversionis observari in contrapositione, cum res ibi varientur, & voces saltem aliquā ex parte remaneant. Denique circa conversionem versiculi antiqui observentur, ex quibus innoscitur, quomodo conversio secundum varios modos seu species conversionis fieri debet, sunt autem hi:

Feci simpliciter convertitur, eccā per acci,

Asto per contra, sic fit conversio tota.

Sensus hic est *Feci*, id est, universalis negativa & particularis affirmativa simpliciter convertitur, *Eccā*, id est, universalis negativa & affirmativa per *acci*, id est, per accidens convertitur, *Asto*, id est, universalis

affir-

affirmativa & particularis negativa, per contra, id est, per contrapositionem convertitur. Item :

Ecce tibi Sim. armigeros ac. arma bono con

Hic versus ambas propositiones in conversione monstrat secundum quantitatem & qualitatem. Nam *Ecce* indicat in conversione simplici universalem negativam etiam in universalem negativam converti, *Sic tibi*, utramque particulariter affirmativam esse vult, *Sim*, id est, in simplici conversione hoc accidit, *Armi*, denotat, quod prior propositio debeat esse universalis affirmativa, altera particularis affirmativa, *Geros* indicat alteram debere esse universaliter negativam, alteram particulariter negativam, sic : *arma*, denotat, quod utraque propositio debeat esse universaliter affirmativa, *bono*, quod utraque propositio debeat esse particulariter negativa, additur deinde *con* : scilicet illud fit in conversione per contrapositionem.

Sequitur iam post has duas affectiones apud quosdam tertia, quæ vocatur *Aquipollentia*, licet à quibusdam etiam ante conversionem explicetur, & mox oppositioni subiungatur. Hæc maxime in controversiam vocari potest, an inter affectiones Logicas sit recensenda; quod non sit recensenda hæ rationes evincunt.

1. Quia æquipollentiæ nullum vestigium in *Aristotele* exillit, sed recens inventum est *Scholasticorum* & interpretum quorundam : Ergo inde colligitur vel *Aristotelem* esse mancum & metilum, quod æquipollentiam non explicaverit : vel si hoc non est asserendum frustra & tanquam supervacaneum quid *Aristoteli* æquipollentia est addita. Et quamvis quidam Latini interpretes librum secundum de interpretatione explicantes ubi *Aristoteles* de consecutione propositionum agit, hanc doctrinam immiscuerint, & inde illius fundamentum sumserint, imo eandem differentiam cum consecutione putarint, tamen longè à vero errarunt, quia consecutio est etiam inter propositiones non ex iisdem terminis constantes, tum etiam propositiones, quæ consecutariæ statuuntur, non semper æquipollent, aut idem valent. Deinde hæc differentia magis Rhetorica est & Grammati

ca, quàm Logica : siquidem & significationem saltem vocabulorum & copiam quodammodo verborum respicit ac introducit, & ad veritatis indagationem nihil magis quàm Grammatica vocabulorum noticia confert. Tertium argumentum, Non habet eam rationem & naturam, quam habent reliquæ affectiones. Nam reliquæ affectiones terminis, & extremis, id est, subiectis & prædicatis enunciationum, conveniunt, æquipollentia autem non in ipsis extremis, sed in signis tantum locum habet, unde etiam *Philip. Melanch.* de æquipollentibus signorum tractatum hunc conscribere voluit. Denique etiam hoc inde confectarium est, si omnino in Logica tractanda est hæc doctrina, tamen inde non sequitur, quod inter affectiones enunciationum sit recensenda, cum quibus omninò nihil commune habet, sed in differentia signorum est explicanda, ut eorum natura eo melius nobis innotescat. Pro contrariâ paucissima possent adduci. 1. Auctoritas interpretum, qui hanc differentiam plerumque inter affectiones enunciationum recensent, freti nimir in illâ differentiâ, quæ est de consecutione & extat apud *Aristotelem* quam cum æquipolentiâ unam & eandem esse falsò arbitrati sunt, ut supra diximus. Item posset & addi, quod unus rei plures esse possint considerationes in diversis disciplinis, ac proinde, licet hæc differentia videatur grammatica; tamen cum hic propter veritatis indagationem tradatur, alium hîc modum considerandi habet, ac proinde inter affectiones enunciationum recensenda, quia mediantibus signis in ipsis quoque enunciationibus versatur. Verùm prior tamen sententia nobis probabilior videtur, quòd scilicet æquipollentia non propriè inter affectiones enunciationum recensatur; sed quod in Logicis potius tradatur ex consuetudine Logicorum, & ex opinione vulgò à plurimis receptâ Tres autem plerumque regulæ de æquipollentibus tradi solent.

Regula prima: Si alicui signo universali vel particulari præponatur negatio, æquipollet suo contradictorio, verbi gratiâ. si habeo aliquam propositionem, *omnis homo est iustus*, & addo ipsi negationem, non o-

omnis homo est iustus, tunc hæc propositio, nō omnis homo est iustus, æquipollet huic, quidam homo non est iustus. Nam hæc propositio, quidam homo non est iustus, contradictoriè opponitur priori propositioni, scilicet omnis homo est iustus. Omnis enim contradictio est ex universali affirmativa & particulari negativa, ac proinde confectarium est, si quis hanc propositionem explicare vellet, non omnis homo est iustus, illum oportere hoc facere per alteram, scilicet quidam homo non est iustus. Sic etiam, si dico, quidam homo est iustus, & ipsi præpono negationem, non quidam homo est iustus, tunc æquipollet huic propositioni: Nullus homo est iustus: Ratio, quia quidam homo est iustus, & nullus homo est iustus, sunt contradictoria, ac proinde per datam regulam æquipollent.

Regula secunda; Si alicui signo universali postponatur negatio, tunc æquipollet suo contrario. Exempli gratiâ, si dico; *omnis homo non est iustus*, tunc hæc propositio huic æquipollet, *nullus homo est iustus*: Nam *omnis homo est iustus*, scilicet, quando negatio adempta est, est contraria huic, *Nullus homo est iustus*. Sic si dico, *nullus homo non est iustus*, æquipollet huic, *omnis homo est iustus*. Nam adimitur negatio post signum posita & *nullus homo est iustus*, contraria est illi, *omnis homo est iustus*, per definitionem contrariorum, quæ in universali affirmativa & negativa posita est. Et loquitur hæc regula tantum de signis universalibus.

Tertia regula. Si alicui signo universali vel particulari simul præponatur & postponatur negatio, æquipollet suo subalterno. Verbi gratiâ, subalternæ propositiones sunt, *omnis homo est iustus*. *Quidam homo est iustus*. Tam superiori gemina si negatio additur, una ante signum, altera post signum, hoc modo, *Non omnis homo non est iustus*, tunc æquipollet huic, *Quidam homo est iustus*. Sic illa: *Non quidam homo non est iustus*, æquipollet cū illa *omnis homo est iustus*. Nā reiectis negationibus, quidam homo est iustus, & omnis homo est iustus, sūt subalternæ propositiones. In signis nudis hæc regulæ faciliè intelliguntur, nō omnis æquipollet, quidam nō, nō quidam æquipollet nullus, iuxta pri-

nam regulā. Iuxta secundā, *omnis non æquipollet nullus*. *Nullus non*, æquipollet *omnis*. Iuxta tertiam, *Non omnis non æquipollet quidam*.

Hic tribus autem regulis à plurimis etiam quarta annectitur: Si duo universalis signa negativa ponantur in eadem propositione, alterum ex parte subiecti & alterum ex parte prædicati, prius æquipollet suo contrario iuxta secundam regulam, & posterius suo contradictorio per primam regulam. Exempli gratia in ista propositione; *nullus homo nullum animal est*, ibi duo signa ponuntur, ut videre est, alterum ex parte subiecti, alterum ex parte prædicati. Iam si quæris æquipollentem, & magis clariorem, pro signo primo ponendum est signum contrarium *omnis*, pro secundo contradictorium scilicet, *aliquod*, & fit æquipollens propositio: *omnis homo aliquod animal est*. Sic ex nihilo nihil fit æquipollet, *quodlibet ex aliquo fit*. Item *nemo nusquam est*, id est, *quilibet est alicubi*, *nullus homo nunquam peccat*, id est, *omnis homo aliquando peccat*, &c.

Non incommode hisce quatuor adhuc duæ possunt addi ex Fonseca, universalis enunciatio æquipollet aggregationi omnium singularium suarum; & contra omnes aggregatæ singulares suæ universali: verbi gratia *Omnis homo est animal*, æquipollet illis, *Petrus est animal*, *Plato est animal*, &c. & nullum datur contrarium exemplum. Sic etiam vice versa omnes singulares æquipollent suo universali: siquidem universale nihil aliud est, quam omnia sua particularia.

Sexta regula. Particularis enunciatio æquipollet disiunctioni omnium suarum singularium, ut, *quidam homo est iustus*, æquipollet his, *aut hic homo est iustus*, *aut ille*, *aut alter*. Sic si dicerem: *Quidam sunt electi*. Ergo *hic vel ille vel alter*. Sic generis suæ species etiam per distinctionem in propositionibus æquipollent, verbi gratia si dicerem, *hæc res est animal*, inde non sequitur; *Ergo est homo* sed *hæc est homo*, *est cervus*, vel aliud aliquod animal. Et hæc ternæ sunt, quæ de æquipollentibus reperiuntur.

Sequitur consecutio analogia vel ἀκολουθία

græcè,

græcè, de quâ disceptatio humiliter est, an inter affectio-
 nes enunciationum referenda sit, certè ut absque longio-
 ri disputatione dicamus quod res est, si *Aristotelis secundum lib. πρῶτον ἐξ ἀναλυτικῆς cap. 1.* & *Averroem* in illu-
 cum inspicimus, planè hanc sententiam *Aristotelis* fuisse
 reperiemus, quod nimirum consecutionem cum oppo-
 sitione primarias affectiones enunciationis esse volue-
 rit, ac proinde prolixè & accuratè hanc differentiam
 per totum *lib. secundum* persequitur, ubi de consequen-
 tia enunciationum, de inesse priori loco, posteriori au-
 tem de consecutione propositionum modalium agit, &
 quamvis hanc differentiam aliqui cum æquipollentis
 confundant, tamen ex iis, quæ *Aristoteles* tractat, etiam
 quæ nos hoc loco breviter repetemus, summa differen-
 tia apparebit. Eorum vero, quæ ab *Aristotele* hac de re
 tractantur, illa potest esse summa Omnis enunciatio est
 vel binaria, vel trinaria Binaria est, in quâ est nomen
 & verbum saltem Trinaria autem propositio est, in quâ
 sunt tres termini, subjectum, prædicatum & copula, ut
 homo est justus, homo est animal. Nomen autem, ut
 sæpè dictum est, est duplex, aliud finitum, aliud infini-
 tum, quibus & nomen privativum addi potest, quod scilicet
 privationem significat, ut iniustus, cæcus Ex propo-
 sitionibus igitur constantibus nominibus finitis, infi-
 nitis seu privativis, si comparatio & multiplicatio quæ-
 dam constituitur, illarum vel oppositio oritur, vel con-
 secutio Oppositio, si secundum quantitatem & quali-
 tatem pugnant: Consecutio si una ex alterâ consecuta-
 ria est. Hæc consequentia tripliciter potest considerari
 pro diversitate enunciationum, in quibus sunt vel sub-
 iecta finita, & infinita; vel prædicata finita & infinita.
 Enunciations quæ sunt de prædicato finito, habent
 consequentiam cum enunciationibus de prædicatis infi-
 nitis, quia ex finita potest inferri aliqua infinita, & ex
 aliqua infinita potest inferri quædam finita. Illa verò
 quæ subiectum habet finitum, nullam habet consequen-
 tiam aut affinitatem cum iis, quæ habent subiectum in-
 finitum. Cuius rationem *Zabarella* hanc reddit, quod
 subiectum in enunciatione habeat locum materiae, præ-

dicatum locum formæ. Ideoque sicut in rebus nulla datur transmutatio, quæ non habent eandem materiam, sed inter illas solum, quæ materiam eandem habent, formas verò contrarias: ita in enunciationibus evenire necesse est. Illæ namque, in quibus finitum subiectum sumitur, v. g. *homo*, & illæ, in quibus infinitum subiectum est, scilicet *non homo*, nullam inter se consequentiam habent. At si subiectum idem est seu finitum seu infinitum in utràque propositione, tunc consequentia datur inter illas, in quibus prædicatum est finitum, verbi gratia, *justus*, & inter illas, in quibus est infinitum, ut *non justus*. Hinc ergo docet *Aristoteles*, quandocunq; dantur propositiones, in quibus est unum subiectum, quod inter illas oriantur duæ oppositiones, si scilicet multiplicentur secundum finita vel infinita prædicata, verbi gratia sit hæc propositio, *homo est justus*, & sit de subiecto *homo*, prædicatum finitum scilicet *justus*, hinc quatuor possunt fieri propositiones 1. *homo est justus*, 2. *homo non est justus*, 3. *homo non est non justus*, 4. *homo est non justus*. Hisce si adduntur duæ adhuc, quæ ex privativis prædicatis oriuntur, sex propositiones orientur. Erit igitur quinta, *homo non est injustus* 6. *homo est injustus*. Iam inter illas propositiones commemoratas oppositio quædam est, & etiam consequentia. Apparet etiam ex collatione seu comparatione propositionum harum oriri oppositionem, scilicet quod ad oppositum secundum latitudinem attinet. Nam opponuntur, *homo est justus*, & *homo non est justus*. Consecutio autem fit in illo positu propositionum, quæ est secundum profunditatem, nam *homo est justus*, etiam *homo non est non justus*, item *homo non est injustus*: hæ propositiones dicuntur consequentes, siquidem inter illas est consecutio. Nam ad priorem, *homo est justus*, quæ potest dici antecedens, rectè consequitur illa secundum prædicatum infinitum, *homo non est non justus*, & illa secundum prædicatum privativum, *homo non est injustus*: sic etiam de altera parte statuendum.

Nam *homo non est justus* est antecedens, ad illam consequuntur, *homo est non justus*, & *homo est injustus*. Nam omnem affirmativam finitam sequitur negativa infinita, & affirmativam infinitam sequitur negativa finita, sed non è converso, id est, ex infinita negativa non sequitur affirmativa finita, cujus ratio est, quia negatio est quiddam superius quàm affirmatio. Ideoq; èposito inferiori ponitur quiddam superius, sed non contra, quemadmodum *Averroes* illud per exemplum de genere & specie declarat. Nam posita specie tanquam inferioris, recte sequitur genus, tanquam superius: sed non contra, posito genere sequitur necessario species. Sic ex infinita negativa non recte etiam sequitur affirmativa finita propter eandem rationem: ut autem inter infinitas propositiones, sic etiam inter universales recte instituitur oppositio & consecutio. Interpretes ex hoc loco *Aristotelis* aliquot regulas consecutionis recensent, quæ scilicet sunt observandæ circa mutationem prædicati finiti in infinitum.

1. Regula: Ad affirmantem propositionem prædicati finiti recte inferitur negans prædicati infiniti: ut *homo est justus*: inde sequitur; Ergo *homo non est non justus*.

2. Ad affirmantem prædicati infiniti, recte inferitur negans prædicati finiti: ut benè sequitur, *homo est non justus*: Ergo *homo non est justus*.

3. Ad negantem prædicati finiti recte inferitur affirmans prædicati infiniti, ut *homo non est justus*, ergo *homo est non justus*.

4. Regula: Ad negantem prædicati infiniti, recte inferitur affirmans prædicati finiti, ut *homo nō est non albus*:

Ergo homo est albus; homo non est non iustus, ergo homo est iustus. Ut autem hæ consequentiæ firmæ sint, duæ conditiones à philosophis traduntur, quæ hic necessariæ sunt. i. est, ut totum extremum propositionis fiat finitum vel infinitum, aliàs erit progressus à non distributo ad distributum, si scilicet in antecedente negatio non ponitur ante copulam, vel ante totum prædicatum. In consequenti autem ponitur. Nam hæc est vis negationis, ut si copula præponatur, quod faciat illam distributivam, sic verbi gratiâ, Non sequitur, Adam potuit non mori: Ergo Adam non potuit mori: nam non mori non est totale extremum in antecedente, siquidem est tantum pars prædicati seu extremi. Totum enim prædicatum est, potuit non mori. Cum autem in consequente negatio illi toti prædicato præponatur, quod non fiebat in antecedente, Ideoque à non distributo ad distributum hic concluditur. In antecedente enim negatio non distribuebat verbum, quod sit in consequente. Hinc ergo volunt philosophi, si consequentia fieri debet, quod verbum sit prius resolvendum in suum participium, & sic mediante participio enunciatio est infinitanda, verbi gratiâ, Adam est non potens mori: Ergo Adam non est potens mori: sic Ioannes potest non scribere; Ergo Ioannes non potest scribere, tunc valet consequentia. Secunda conditio est, ut sit terminus constans sive permanens in subiecto: unde non sequitur, Chymæra non est alba; Ergo Chymæra est non alba: nam posterior requirit ad suam veritatem, ut Chymæra sit aliquid in rerum natura. Alias conditiones quidam addunt, nimirum nihil variari debet nisi prædicatum propositionis & ipsius qualitas. Inde non sequitur, non tantum homo est animal: Ergo tantum homo est non animal, Item quod non valeat in obliquis, verbi gratiâ, hominis est asinus, hominis non est non asinus, Item nec in relativis: ut si dicerem, Ioannes non est pater; Ergo Ioannes est non pater: hoc est non æquale: Ergo hoc non est æquale. Deinde etiam aliqui volunt, quod in modalibus non sequatur, si scilicet copula modificetur, &c. Verum Doctores Parisienses has

conditiones ferè omnes rejiciunt, & ostendunt, ubi vis esse bonam consequentiam scilicet tam in relativis quàm modalibus, tum etiam in obliquis, modò ne à non distributo ad distributum concludatur. Iam hisce explicatis possemus plura alia producere, tum præsertim etiam, quæ *Aristoteles* de consequentia universali, particularium, &c. habet, sed hæc incipientibus sufficere putamus, plura qui desiderat, *Aristotelem lib. 2. de interpretatione* consulat, Item *Averroem, Thom. Aquinatem, Toletum, Eccium, Doctores Colonienses* & reliquos interpretes in illum librum *Joan. Hoffm* in suis *Logicis*, qui hanc differentiam solus inter omnes, qui *Magos Logicas* scripserunt, pertractavit, & per se aliàs satis difficilem explanavit.

Præter hanc doctrinam de consequentia secundum terminos finitos, infinitos & privativos *Aristoteles* etiam monstrat & pertractat doctrinam de illo modo consequentiæ, quomodo scilicet à divisis ad conjuncta, & à conjunctis ad divisa valeat consequentia, quam nos doctrinam alibi breviter attingemus. Usus ex *Averree* duplex colligitur. 1. Habet hæc doctrina usum in doctrina Syllogismorum, & quidem in 1. figura, si minor est negativa, ut possit beneficio huius doctrinæ vel in suam infinitam vel in suam privativam, quæ inde consequens est, mutari. 2. Etiam ad id conducit hæc doctrina, si contradictorium contra aliquem, qui mihi propositionem negat, concludere volo.

Restant denique aliquot adhuc affectiones enunciationum, nimirum *consensio Enunciationum* & *dissensio*. Sed *consensio* nihil aliud est, quàm consecutio; & *dissensio*, ubi sunt diversa prædicata & subiecta in propositionibus. *Petrus Fonseca* præter has jam commemoratas affectiones etiam expositionem subiungere videtur, quæ est talis affectio enunciationum, quæ prior exponitur per posteriorem, & est triplex: vel exclusiva, vel exceptiva, vel reduplicativa. Exclusiva, quæ constat signo exclusivo *tantum, solum*, & est duplex exclusiva scilicet subiecti, quæ alia subiecta à participatione ejusdem prædicati removet, ut *solus homo loquitur, tantum homo*

loquitur: vel exclusiva prædicati, ubi alia prædicata ab eodem subiecto excluduntur, ut prædicamentorum tantum sunt decem. Exceptivæ enunciationes sunt, quæ constant signo exceptivo, scilicet, *præter, exceptis*, quod signum plerumque subiectum aliquod vel plura à consortio prædicati removeret & contrahit universales propositiones ad particulares: verbi gratia, omnes homines in diluvio perierunt præter octo. Reduplicativæ enunciationes, quæ constant sententia geminata, & habent tres modos seu species. Primus est simpliciter ἀναδιπλωσις, quando antecedens seipso limitatur, ut homo, quatenus homo, est rationalis, animal, quatenus animal, est sensibile, substantia, quatenus substantia, in nullo alio subsistit. Secundus modus vocatur ἀιτιολογία, id est, causalis, quod scilicet habeat causam, cur subiecto conveniat prædicatum, & fit, cum subiectum respectu prædicati ratione causæ cuiusdam limitatur. Vt homo, quia animal est, dormit aut vigilat: Socrates quatenus homo, est disciplinæ capax. Tertius dicitur Synecdochicus cum totum limitatur additione partis, ut homo est immortalis secundum animam, Christus est passus secundum carnem seu in carne.

Posteaquam doctrinam de simplicibus & absolutis enunciationibus, seu de enunciationibus de inesse, ut vocat *Aristoteles*, absoluerimus, consuetarium jam esset, ut de propositionibus modalibus & hypotheticis seu compositis aliquid diceremus: Verum cum doctrina de modalibus propositionibus affectiones omnes sibi vendicet, quæ in doctrina de simplicibus enunciationibus pertractatæ sunt, nimirum oppositionem, conversionem, & æquipollentiam, &c. Illa autem tractatio nimis prolixa futura sit, denique etiam in disputationibus non admodum usum magnum obtineat, ideoque consultius esse iudicamus, ut hæc omnia apud *Petrum Fonssecam* libro 3. à capite 9. usque ad caput 13. quærantur. Is enim omnium solertissimè

hanc differentiam pertractavit. Legatur etiam *Crellius* lib. 2. partis communis in *Flagoge Logica*. Atque inde habebunt auditores tantum, quantum ipsis hac de re novisse sat erit. De hypotheticis propositionibus illa etiam sufficere possunt, quæ supra attigimus, ubi divisionem propositionum pertractavimus. Plura tamen de veritate earum propositionum apud *Fonssecam* & *Crell.* item *Philip. Melanch. lib. 3.* videri possunt, atq; hac de libro secundo dixisse sufficiant.

LIBER

LIBER QVARTVS QVI ES I PHILIP- PI MELANCHTHONIS LIBER TERTIVS.

PROBLEMA I.

De principali huius libri objecto.

Um libro præcedente de instrumentis illis, quæ ad secundam mentis operationem dirigendam pertinent, dixerimus; bona ordinis ratio postulat, ut jam de illis instrumentis agamus, quæ ad tertiam mentis operationem, id est, ratiocinationem pertinent. Versamur enim adhuc in illâ Logices parte, quæ Logica communis à quibosdam peripateticis dicitur, vulgò autem iudicium appellatur. In hac parte verò structura syllogismi potissimum docetur, qui syllogismus est unicum instrumentum, quod rationem seu tertiam operationem rationis adiuvat & dirigit, ut veritatem à falsitate discernamus, quod fit per discursum quendam, quo unum ex altero colligimus, à quo ita aliquod tertium adhibet, quo duos terminos inter se rectè cohærere vel non cohærere probat. Hic discursus autem minimè fieri potest, nisi duæ mentis operationes priores simul concurrant. Nam si ratiocinari volo, necesse est, ut primo apprehendam simplices terminos, deinde componam vel dividam propositionem, ad affirmativam, vel negativam constitutendam, & denique ex duabus propositionibus rectè collocatis aliquam tertiam eliciam.

Cum

Cum itaq; de duabus operationibus mentis, ut dictum est, egerimus; rectè jam de tertia mentis operatione tractatus sequitur. Deinde & hoc memoria est repetendum, quòd Logicam diviserimus in Inventionem, Dispositionem, & Iudicium; quemadmodum *Aristoteles* suo exemplo in lib. 1. *priorum analyt.* nos docuerat; ubi, teste *Averroë* & re ipsa loquente, per tractat γένεσιν seu structuram syllogismi, deinde ἐφεκσιν vel inventionem medii termini. 3. ἀνέλυσιν seu iudicium.

Dispositio autem seu γένεσις illa Logices pars est, quæ terminos inventos principales coniungit & componit, quod quidem fit tripliciter, vel enim disponit duos terminos principales, scilicet subiectum & prædicatum, vel tres terminos principales, scilicet maiorem, medium & minorem, vel plures, hoc est, integras propositiones & argumentationes, ut sit in ordine & methodo.

Cum verò iam de priori dispositionis parte dixerimus, iam confectarium est, ut de altera dicamus & γένεσιν Syllogismi seu dispositionem, quâ tres termini principales coniunguntur, ostendamus. Explicanda itaque in posterum venit doctrina de compositione & resolutione syllogismi. Dispositio enim & resolutio usu quidem coniuncta sunt, sed tamen præceptis inter se differunt, ita tamen ut si quis modum resolvendi sciat, facile & modum componendi aut disponendi cognoscat, sed non contra, qui modum disponendi scit, is etiam mox resolvendi syllogismum in sua principia novit, quod exemplo indoctorum hominum comprobatur atque inde est, quòd *Aristoteles* suos libros potius ab *analyti*, quàm à γένεσιν voluerit inscribere, quòd scilicet præstantius & maius artificium est resolvere syllogismum in sua principia, quàm eundem componere. Hic verò primo loco executionum videtur, quod in problemate proposuimus, primum quoddam principale, sit huius libri tertii obiectum. Dux huius rei opinionis esse possunt, prima, quod hic agatur de argumentatione in

genere, quatenus sub se species argumentationis omnes complectitur, ut sunt Syllogismus, Enthymema, Inductio, Exemplum: Et probatur per hanc rationem: Illud est obiectum in aliquo libro, cuius gratia omnia ibi pertractantur: Sed propter argumentationem omnia pertractantur in libro hoc tertio: Ergo argumentatio est obiectum. Item quicquid in aliquo libro definitur, dividitur, cuius species & proprietates ibi considerantur, &c. id ibi est subiectum: Sed argumentatio est talis: Ergo &c. Deniq; omnia illa, quæ dirigunt tertiam operationem mentis, sunt subiectum in hoc libro tertio statuenda: Sed omnes argumentationis species dirigunt tertiam operationem mentis: Ergo sunt obiectum tertii libri statuendæ. Quia species omnes argumentatio una, tanquã genus, complectitur, ac proinde generale obiectum erit dicendum. E contra alia sententia est, quod principale obiectum huius libri sit *syllogismus simplex seu formalis*, id est, syllogismus secundum formam saltem consideratus, & ad nullam certam materiam seu necessariam seu probabilem, accommodatus. Rationes sunt 1. *Philip. Melanch* hunc librum planè conformavit & respondere voluit cū libris priorum *analyt.* In hisce vero libris *Aristoteles* teste *Averroë*, *Alberto Magno*, *Ægidio*, *Magentio*, *Javello* & aliis philosophis *Alex. &c.* dicitur de Syllogismo simplici agere: Ergo & *Philip. Melanch.* de ipso agere debet, tanquam de principali subiecto. 2. Libri priorum & posteriorum analyticorum inscribuntur *analytici*, hoc est *resolutorii*: Ergo aliquid resolvere docent, & quidem tale quod est obiectum utrobique. Sed libri posteriorum *analyt.* docent resolvere syllogismum demonstrativum: Ergo libri priorum *analyt.* docent resolvere syllogismum simplicem, seu in genere, seu à materiâ omni separatum. Accedit & illud, quod libri priorum *analyt.* per posteriora *analytica* sint tractati. Iam autem nullus usus est nisi solius syllogismi in libris posteriorum analyticorum. Reliqua enim omnia, quæ in libris priorum pertractantur, nullum usum demonstrationi conferunt. 3. Illud est principale alicuius libri obiectum, cuius principia,

proprie-

proprietas, &c. ibi inquiruntur & quo omnia ea revocari possunt, quæ in libro illo pertractantur. Sed syllogismus est talis : ergo &c. Minor probatur : In hoc enim libro tertio inquiruntur principia syllogismi, quæ sunt vel materialia, ut sunt maior, minor & medius ; vel formalia, & sunt modi & figuræ : vel regulativa, & sunt regulæ consequentiarum. Item pertractantur ibi proprietates Syllogismi, ut sunt secundum aliquos concludere universaliter vel particulariter, affirmativè vel negativè : tum etiam omnia ea ad syllogismum revocantur, quæ in hoc libro tertio pertractantur. Omnes enim modi seu formæ argumentandi ad syllogismum revocantur & nihil aliud sunt, quàm syllogismi, qui tamen aliquid perpessi sunt vel secundum situm vel secundum defectum. Deniq; illud est principale obiectum huius libri statuendum, quod per se principaliter tertiam mentis operationem dirigit : sed hoc facit solus syllogismus, is perfectissimam rationem instruit, ut unum ex alio colligere & ratiocinari possimus : Reliquæ autem formæ argumentandi non ita perfectè hoc præstant, nec primario sed omnem vim concludendi ex syllogismo habent, cuius sunt affectiones quodammodo. Atq; ita sit conclusio, principale obiectum huius tertii libri esse syllogismum, ad quem reliquæ argumentandi formæ reducuntur.

Ad argumenta contraria. Resp 1. Negando minorem si per argumentationem genus illarum specierum, quas recenset, intelligit. Nam ut aliquando demonstrabimus, argumentatio genus dicenda non est respectu illorum modorum argumentandi. Sic ad secundum, similiter nego, quod argumentatio sit genus : sed propter syllogismum, ut nos in nostro argumento demonstravimus, proprietates illæ considerantur. Denique ad ultimum, reliqui modi iuvant quidem tertiam operationem mentis, sed non tanquam instrumenta vel subiecta principalia, verùm tanquam syllogismi, qui aliquid secundum diminutionem &c. perpessi sunt.

PROBLEMA II.

De Argumentatione.

Cum vestigiis *Philip. Melanch.* quod ad ordinem attinet, insistere nos oporteat, & ipse mox in vestibulo libri tertii de argumentatione egerit, itidem & nobis faciendum est. Putabat enim *Philip. Melanch.* argumentationem omnem esse genus respectu omnium modorum ratiocinationis: Ideoque definire & dividere voluit argumentationem, antequam ad syllogismi, terminorum syllogismi, propositionum syllogismi tractationem perveniret. Tria verò potissimum habet, de quibus nos hoc problemate agemus. 1. est definitio argumentationis, 2. divisio, 3. an argumentum ab argumentatione distinguendum sit.

Ad primum quod attinet, argumentationem definit, quod sit oratio, in qua conclusio aliqua confirmatur aut refutatur per alias notiores propositiones continentes causam conclusionis, & rectè ad eam accommodatas. Hæc verò definitio eo nomine nobis non placet, quod angustior sit suo definito, siquidem omnibus speciebus argumentationis, quas ipse Philippus constituit, non competit, sed soli syllogismo propriè. Syllogismus enim tantum est oratio, in quâ conclusio per alias notiores propositiones causam conclusionis continentes confirmatur. Nam Enthymema non habet plures propositiones, per quas conclusionem probet, sed unam saltem propositionem, sic & Exemplum; tunc etiam peripatetici hoc discrimen afferunt inter syllogismum & reliquos modos ratiocinationis, quod syllogismus contineat causam conclusionis: sed reliqui modi tantum ex signis vel aliis rationibus procedant. Denique accedit etiam illud, quod fundamento hoc falso nitatur hæc definitio, argumentationem scilicet esse genus respectu Syllogismi, Inductionis, Enthymematis, Exempli, &c. quod esse falsum jam in secundo membro ostendemus. Deinde illi, qui affirmant quatuor aut plures esse species argumentationis, syllogismum, inductionem,

exemplum,

exemplum, soriten, dilemma, &c. infirmis planè aut certè nullis rationibus nituntur. Et quamvis *Doctores Colonienses* demonstrationem aliquam videntur adducere, quatuor esse species argumentationis; tamen illa planè languida est, & nescio etiam, quidnam demonstrari possit. Sic enim inquirunt: In omni argumentatione proceditur ab antecedente ad consequens, vel à toto ad partes: Si à toto, id dupliciter, vel antecedens est duæ præmissæ, & sic oritur Syllogismus, vel est una præmissa, & oritur Enthymema, vel denique à parte proceditur, & id rursus dupliciter, vel à parte ad totum, & sic inductio oritur, vel à parte ad partem, & sic exemplum oritur. Sed quilibet videt absque ullâ necessitate hæc membra sumi, sed planè arbitrariâ ratione. Tum si aliquid probant, tamen hoc non probant, quod quatuor sint species argumentationis. Illud enim si probare vellent, ex differentiis intrinsicis hoc facere debebant, & non ex accidentibus. Intrinsicæ verò differentia argumentationis seu ratiocinationis ex dicto de omni & de nullo, vel ex hoc axioma, *quæ unum sunt uni tertio, illa inter se unum sunt*, dependet; sed argumentari à parte ad totum, aut à toto ad partem, & à parte ad partem, sunt saltem accidentaria quædam, quæ ratione materiæ, & non ratione principij illius formalis hisce modis argumentandi competunt. Putamus itaque nullo modo argumentationem genus dici posse, loquendo scilicet de genere univocè & propriè. 1. Omnes species æqualiter participare dicuntur de natura sui generis: Sed syllogismus, Inductio, Enthymema, &c. non æqualiter participant de natura ratiocinationis, seu argumentationis, siquidem syllogismus perfectissimum est instrumentum operationem tertiam mentis dirigens: Reliqui verò modi imperfecti. 2. Nulla species esse suum formale ex principiis alterius speciei sibi oppositæ obtinere debet; sed reliqui modi argumentandi vim concludendi, hoc est, esse suum formale, unde argumentationes

dicuntur, à syllogismo obtinent; siquidem vi illius concludunt nempe propter dictum de omni & de nullo, quod potestate includunt: Ergo non sunt species contradistinctæ adversus syllogismum. 3. Ex natura ratiocinationis argumentum firmissimum sumi potest. Supra enim libro secundo diximus, fundamentum enunciationum seu veritatem earundem esse identitatem prædicati cum subjecto: jam autem fundamentum omnis ratiocinationis est, teste *Alberto Magno*, axioma jam dictum: Quæ sunt unum uni tertio, illa inter se sunt unum: Nam in omni ratiocinatione, si debet esse perfecta, imò si ratiocinatio dici debet, duo termini, quod rectè cohæreant, probari debent per aliquem tertium, in quo termini illi identitatem habent. Iam si termini duo de se invicem negantur, & sic identitatem inter se nullam habent, tum etiam in uno tertio negari debent, neque cum ipso identitatem obtinere. Contra si duo termini probari debent, quòd habeant identitatem, ac proinde rectè de se invicem affirmantur, tunc debent habere identitatem in aliquo tertio, & in ipso quoque affirmari, quod cum sit verissimum, planè necessarium est in ratiocinatione tres terminos requiri, quorum duo unum vel non unum sint in aliquo tertio. Inde autem rursus confectarium est, tres terminos in unâ propositione non posse constare. Omnis enim propositio ex duobus principalibus terminis constat, subjecto scilicet & prædicato; Ergo duæ propositiones necessariò requiruntur, in quibus scilicet termini illi tres ita disponuntur, ut identitatem habere vel non habere ostendantur. Quod cum ita sit, duas esse præmissas, & conclusionem inde elicitam, in omni ratiocinatione planè concedendum est: & inde apparet, si Enthymema, Exemplum, &c. aliquid probare videtur, aut ratiocinari, quod hoc non perfectè faciat, sed potestate saltem, & quamdiu nihil additur in tali ratiocinatione, vera ratiocinatio non perficitur, sed mens semper adhuc aliquid aliud requirit.

4. Argumentationis nomen nusquam in eâ significatione usurpatum invenitur apud *Aristotelem*, quod scilicet debeat esse genus respectu Syllogismi, Enthymematis, &c. quin *Aristoteles lib. 2. priorum* Enthymema vocat syllogismum imperfectum, & *lib. 1. Rhetor* Enthymema vocat Syllogismum Rhetoricum; Exemplum Inductionem Rhetoricam; quæ omnia indicant, *Aristotelem* hos modos argumentationis pro speciebus argumentationis Logicæ non habuisse. Plura hæc de re videbis apud *Crellium lib. 3. cap. 2.* Quæcunque secundum perfectum & imperfectum tantum differunt, illa secundum speciem non differunt: Sed reliquæ argumentandi formæ & modi tantum secundum perfectum & imperfectum differunt in syllogismo: Ergo non sunt diversæ species à syllogismo. Major per se constat Minor, tum ex eo, quod *Aristoteles* Enthymema syllogismum imperfectum vocat, tum etiam ex ijs, quæ circa tertium argumentum diximus. Nam omnis ratiocinatio, ut dictum est, inter tres terminos versatur, quorum duo probantur per tertium, & pauciores esse nullâ ratione possunt, si debet esse argumentatio. Inde Ergo confectarium est, unicam esse tantum speciem seu formam perfectæ ratiocinationis; quæ scilicet expressè tres terminos ita conjungit, ut duorum identitatem in aliquo tertio demonstrèt. Reliquæ autem contra omnes argumentandi formæ imperfectæ erunt, siquidem tres terminos ita apertè non conjungunt, aut duorum terminorum coherentiam & identitatem in aliquo tertio probant. Relinquitur ergo, illas non esse species syllogismo oppositas, & per consequens, neque argumentationem esse genus quod sub se quatuor illas species argumentationis vel plures comprehendat.

Denique ad ultimum quod attinet, an scilicet argumentum & argumentatio inter se differant, *Philip. Melanch.* quidem nullum discrimen agnoscit: verum philosophi tamen præstantissimi ita inter argumentum & argumentationem distinguunt, quemadmodum

inter totum & partem. Argumentum definitur, quòd ratio sit rei dubiæ fidem faciens: sed Argumentatio definitur, quòd sit oratio, quæ ex argumento cum quæstione conjuncta constat: unde apertè apparet, quòd argumentum sit pars argumentationis, quod interdum etiam medius terminus dicitur, quando scilicet in medio majoris & minoris ponitur, ut illos inter se uniat, & identitatem habere vel non habere demonstraret, quam philosophorum sententiam & nos sequendam putamus.

PROBLEMA III.

De Consequentia.

CVM *Philip. Melanch.* post definitionem argumentationis consequentiæ mentionem faciat, nos pauca etiam in hoc problemate de eadem agere volumus, præsertim cum ad Syllogismi seu argumentationis naturam quàmplurimum conducat. Latius enim patet consequentia, quàm argumentatio, & in omni argumentatione consequentia deprehenditur. Definitur generaliter consequentia quod sit oratio, in qua ex obliquo aliquid colligitur. Dico *generaliter*: nam tripliciter considerari potest consequentia: Primo, ut est bona. 2. Ut est vitiosa. 3. Ut nec bona nec vitiosa, sed ab utraque abstracta. Hoc in loco sub posteriori ratione definitur. Deinde etiam generalis hæc definitio esse potest, quia omnibus consequentijs competit, siue illæ sint in oppositione, siue conversione, siue consecutione Aristotelica, siue argumentatione. *Javelinus* generalem consequentiam dupliciter definit, 1. materialiter, respectu scilicet rerum, in quibus est consequentia; deinde formaliter. Materialiter definitur: Consequentia est oratio plures continens propositiones conjunctas per notam illationis declarantem sequelam unius ad alteram, verbi gratiâ, homo est ra-

tionalis;

tionalis ; Ergo est risibilis. Dicitur *oratio continens plures propositiones*, quia consequentia est oratio quædam, & quidem non Categorica, sed hypothetica, ideoque non ex una, sed ex pluribus propositionibus constat. Deinde dicitur *continens propositiones per notam illationis conjunctas*. Notæ autem illationis sunt particulæ illæ, Ergo, ideo, idcirco. Dicitur *denotantem sequelam unius ad alteram*, quia in consequentiâ duæ sunt partes. 1. dicitur antecedens, altera consequens. Inter quas *sequela quædam deprehenditur*, ut scilicet una ex alterâ consequatur, quæ sequela duplex esse potest: vel vera, vel putativa. Vera, ut si dico, Sol supra terram est: Ergo dies est. Putativa, ut si dico, Deus creavit mundum, & est æternus, Ergo ab æterno creavit. Formaliter autem definitur: Consequentia est habitudo seu respectus verus vel putativus subsequenti propositionis ad præcedentem, & designatur per notam illationis illativè retentam. Dicitur *respectus seu habitudo*, quia, ut jam diximus, inter antecedens & consequens respectus quidam est seu habitudo, & non tantum, quod antecedens dicatur respectu consequentis, & econtra: Sed etiam quia consequens debet habere dependentiam ex antecedente, & potest illa habitudo seu dependentia esse duplex, vera scilicet, vel putativa, id est, quod sit existimata vera. Dicitur *subsequentis propositionis ad præcedentem*: quia inter antecedens & consequens, ut dictum est, consequentia versatur. Dicit *Jevell.* subsequentis propositionis, & facit tantum mentionem unius propositionis. Putat enim si in antecedente plures sint propositiones rectè dispositæ, quod non amplius consequentia, sed syllogismus dici debeat. Aliqui tamen Syllogismum etiam consequentiam esse volunt, & duas priores propositiones loco antecedentis habent. Imò major est & minor pro unâ propositione hypotheticâ, quæ interdum est disjunctiva, interdum copulativa. Conclusionem autem pro consequente omnes numerant. Denique dicitur, *per notam illationis illativè*

retentam : quod propterea dicitur, quia notæ illationis, ut sunt ; Ergo, ideo, idcirco, interdum retinentur illativè, id est, interdum sunt notæ, quæ aliquid inferunt, interdum non : verbi gratiâ, si dico, homo est animal : Ergo sentit : ibi vocabulum (*Ergo*) habet vim inferendi, & est nota illationis, ac proinde illativè retinetur. Si verò dicitur, *Ergo* est conjunctionis partis, tunc vocabulum (*ergo*) non amplius nota illationis, nec retinetur illativè, sed sumitur materialiter. Consequentia verò bona à *Philip. Melanch.* definitur quidem, quod sit recta connexio omnium partium in argumento, in quâ nullum præceptum dialecticum violatur. In quâ definitione consequentiam definit, quatenus in solâ argumentatione consideratur. Reliqui autem auctores latius definiunt bonam consequentiam, nimirum, bona consequentia est, in quâ aliquid ex aliquo verè colligitur. Indicium autem, quæ consequentia bona, quæ mala sit, ex hac una regula potissimum sumi potest : *In bonâ consequentiâ antecedens non potest esse verum sine consequente. In malâ autem antecedens verum esse potest sine consequente.* verbi gratiâ, si dico Petrus est homo ; Ergo est rationalis : illa consequentia bona est. Nam antecedens, scilicet, *Petrus est homo*, nullo modo verum est sine consequente, scilicet, *Ergo est rationalis* : siquidem *rationalis* est de definitione hominis, ac proinde impossibile est, ut aliquis sit homo, & non sit rationalis. Si verò dico, Petrus est homo : ergo est dives, tunc non est bona consequentia, quia antecedens potest esse verum sine consequente. Infiniti enim inveniuntur homines, qui tamen non sunt divites. *Petrus Fonseca* duo indicia ponit, quibus bona consequentia à vitiosa cognoscitur.

1. Si ex veritate antecedentis saltem, & ex hypothefi datâ consequens verum esse deprehenditur, tunc bona est consequentia : verbi gratiâ, si dico, Socrates est homo ; Ergo Socrates est animal : ibi ex veritate antecedentis & veritate quidem simpliciter, cognosco

etiam

etiam verum esse consequens, scilicet, ergo Socrates est animal, ac proinde dico hanc consequentiam esse bonam. Sic si ex hypothese datur aliqua propositio esse vera, verbi gratia, Socrates est lapis, tunc sicut hæc vera est ex hypothese, sic etiam illa vera erit; Ergo Socrates non sentit, ac proinde rursus bona consequentia erit. Nam si hæc vera est, quod Socrates sit lapis, tunc etiam vera erit, quod Socrates non sentiat; Item, si verum est; Socrates est avis: Ergo verum est, Socrates volat. Sic vitiosæ sunt consequentiæ: Socrates est homo, ergo est philosophus; quia antecedens potest esse verum, consequens falsum, & consequens non propterea verum est, quod antecedens sit verum, ac proinde consequentis veritas non æstimatur ex antecedente. Sic si dico: Socrates est homo; Ergo equus est animal, vitiosa est consequentia, nam licet utraq; propositio sit vera, una tamen ex alterius veritate non dependet. Præter illud indicium, alterum adhuc subicitur, nimirum tale: *Si id quod contradicit consequenti, repugnat etiam antecedenti, tunc bona est consequentia: sin aliter, tunc vitiosa est*: verbi gratia, sic bona est consequentia: Petrus est homo; Ergo Petrus est animal: quia hæc enunciatio, quæ est contradictoria consequenti, scilicet, *Petrus non est animal*, contradicit & repugnat etiam antecedenti, scilicet *Petrus est homo*. Sic vitiosa est consequentia, Petrus est homo; Ergo Petrus est philosophus: quia licet sumo contradictoriam consequentis, scilicet *Petrus non est philosophus*: tamen illa non repugnat antecedenti, scilicet *Petrus est homo*. Nam hæc in eodem subiecto sese compatiuntur, & de facto infiniti sunt homines, qui tamen non sunt philosophi.

Consequentia bona vulgò dividitur in formalem & materialem: formalis à *Favellu* definitur, quod sit, in quâ oppositum consequentis formaliter & manifestè repugnat antecedenti; ita ut nullus sanæ mentis homo ambigere possit, oppositum consequentis antecedenti

repugnare : verbi gratiâ, si dico, *homo est animal. Ergo est substantia sensibilis*, vel sentit : formalis est consequentia secundum *Favellum*. Nam si oppositum consequentis sumo, scilicet homo non est substantia sensibilis, tunc manifestè repugnat antecedenti. Nullus enim homo datur, qui sit homo, & non sit substantia sensibilis. Sic si dico, homo currit ; Ergo velociter movetur : Consequentia est formalis, quia *non velociter moveri*, quod est oppositum consequentis, nullo modo stat vel consistere potest cum antecedente scilicet *currit* : omnes enim sanæ mentis homines intelligunt, & minimè dubitât, quod, si quis non velociter moveatur, etiam nullo modo currat ; & contra, si velociter moveatur, etiam currat. Materialem consequentiam definit, quod sit, in qua oppositum consequentis repugnat antecedenti, sed non ita manifestè, quia posset quis opinari, quod oppositum consequentis consistat cum antecedente, licet falsò : verbi gratiâ, Petrus est homo ; Ergo ejus anima est immortalis. Materialis est consequentia secundum *Favellum*. quia consequentis oppositum, scilicet ejus anima est mortalis, non ita manifestè repugnat antecedenti, quin multi inventi fuerint, qui animam hominis mortalem statuebant, & opinabantur, licet falsò. *Fonseca* autem & plurima (scilicet *Pet. Hist.*) pars Logicorum paulò clarius tam formalem quàm materiale consequentiam definiunt. Formalis consequentia est, quæ vi formæ concludit. Ea verò dicitur concludere vi formæ, cujus formam modumve colligendi si retinueris, in quacunque alia materia etiam impossibili aptè concludes : verbi gratiâ, si dico, omnis virtus est laudanda, omnis justitia est virtus, Ergo omnis justitia est laudanda : formalis est consequentia. Nam si hanc formam, seu modum colligendi sumo, & alijs terminis justo modo applico, tunc in omnibus materijs consequentia bona est. Dico si justè applico : Nam ad similem formam, cujus fit mentio in definitione consequentiæ formalis, quinque requiruntur.

1. Vt sit idem numerus terminorum. 2. Idem situs terminorum. 3. Eadem qualitas propositionum. 4. Eadem quantitas. 5. Eadem copula. Duo priora requiruntur respectu terminorum, ut videre est, duo posteriora respectu propositionum, ultimum, respectu copulæ. Et sequitur etiam, ut dixi, consequentia in materia impossibili; verbi gratiâ, omnis equus est lapis, omnis equus est Leo: Ergo Quidam Leo est Lapis: forma bona est, licet materia sit impossibilis. Consequentia materialis est, quæ vi solius materiæ concludit. Ea verò vi solius materiæ concludere dicitur, quæ si alijs materijs eadem forma retenta applicatur, nihil tamen concludit: verbi gratiâ, si dico, homo est animal, ergo est sensus particeps; est consequentia materialis. Nam si eandem formam retineo, non sequitur in alijs exemplis, verbi gratiâ, homo est animal: Ergo homo est hinnitus particeps. Obiter notandum, quòd hæc consequentia non pro verâ consequentiâ in Logicâ habeatur, propterea, quòd non in omnibus procedit. Distinguunt tamen aliqui inter consequentiam formalem & inter consequentiam de forma. Nam dicunt quidam, quòd aliquæ consequentiæ bonæ formales, sed non bonæ de forma: verbi gratiâ, si dico, tantum pater est; Ergo non tantum pater est: Item; tu scis te esse lapidem; ergo tu non scis te esse lapidem. Bonæ sunt formales secundum obliquos consequentiæ, sed non de forma. Verum Paripatetici omnino negant, esse bonam consequentiam seu in formali seu in forma. Nam in omni bona consequentia, si verum est antecedens, verum etiam est consequens ex supra dato indicio bonæ consequentiæ; Ergo & hoc in loco, si verum erit antecedens, verum etiam erit consequens, & cum antecedenti & consequenti sunt duæ contradictoriæ, sequetur, quod duæ contradictoriæ sint simul veræ, si scilicet hæc consequentia sit bona aut formalis. Deinde consequentia dividitur in necessariam & probabilem. Necessaria est, cujus

consequens necessario colligitur ex antecedente: verbi gratiâ Socrates est homo; Ergo Socrates est animal. Consequentia probabilis est, cujus consequens colligitur quidem ex antecedente, sed non necessario, verum maximâ ex parte, verbi gratiâ. Hæc mulier est mater; Ergo diligit filium: & addit *Fonsæca* omnem formalem consequentiam necessariam; Materialem autem vel necessariam vel probabilem.

Ultimo loco regulæ quædam bonæ consequentiæ, & quidem formalis observentur, quarum quidem, quam plurimas *Javellus* in tractatu de consequentijs, nec non *Pet. Hiss.* eodem tractatu recensent. Nos vero paucas solummodo adferemus. 1. Regula. Ex vero nihil nisi verum: at ex falso & verum & falsum consequitur. Quod ex vero nil nisi verum consequarium sit, inde probari potest. 1. Si ex vero falsum consequeretur, tunc effectus toto genere esset deterior suâ causâ. 2. tunc peccaretur contra primum indicium bonæ consequentiæ. Nam tunc esset antecedens verum sine consequente, quod nullo modo fieri potest: siquidem antecedens in se includit consequens, Ergo si antecedens verum est, necessario etiam consequens verum est: Si autem antecedens verum est sine consequente, tunc consequentia bona nullo modo dici potest. Quod verò ex falso verum etiam consequitur præter falsum, *Doct. Colonienses* hanc adferunt rationem, quia nihil tam falsum est, quin aliquid veritatis includat. Nam falsum est privatio. Omnis autem privatio fundatur in aliquo habitu, & subjecto, & exemplis res illa fit manifestior, verbi gratiâ, Si dico, omnis stella est lapis, omnis lapis est rotundus, Ergo omnis stella est rotunda. Item omne viciū est laudandum, omnis virtus est viciū. Ergo omnis virtus est laudanda. Et sic in alijs exemplis, vbi ex falsis verum concludi potest.

2. Regula cum hac primâ coincidit: Antecedens nunquam verū esse potest, quin verum sit consequens. Sed consequens sæpè verum esse potest, ut falsum sit

fit antecedens. Vel brevius : Si antecedens verum est, etiam consequens verum est, sed non e contra. Hæc regula ex iisdem fundamentis, quibus prior, probatur.

3. Ex necessario non nisi necessarium sequitur. Necessarium autem ex quolibet, id est, ex necessario & contingenti, & ex impossibili colligitur. Prior pars hujus regulæ inde probatur. Necessarium semper est verum. Jam autem in prima regula dictum est, quod ex vero nil nisi verum sequatur. Cum autem contingens sæpè sit falsum, & impossibile planè semper sit falsum; Ideoque nec contingens nec impossibile necessario deduci potest. Nam aliàs peccaretur contra primum indicium, & contra secundam regulam supra traditam, quod antecedens detur verum sine consequente. Posteriores partem *Fonseca* per exempla probat. 1. de necessario, ex quo necessarium colligitur, omne animal per se subsistit, omnis homo est animal, Ergo omnis homo per se subsistit. 2. Necessarium ex contingenti consequitur: omnis philosophus movetur loco, & deambulans est philosophus; Ergo omnis deambulans movetur loco. Denique ex impossibili necessaria conclusio colligitur: Omnis lapis per se subsistit; omnis homo est lapis: Ergo omnis homo per se subsistit.

4. Regula. Ex contingenti nunquam colligitur impossibile, sed vel necessarium vel contingens: contingens autem nunquam est necessarium; sed vel ex contingenti vel impossibili concluditur. Probatur prior pars. Impossibile semper est falsum, contingens autem potest esse verum. Si ergo concederetur, quod ex contingenti impossibile concluderetur, tunc daretur antecedens verum sine consequente, quod sæpè diximus esse impossibile. Quod autem ex contingenti colligatur necessarium, jam in præcedenti regula est monstratum. Sic quod ex contingenti contingens colligatur, ex hoc exemplo apparet: Omnis grammaticus est dialecticus: Homo est grammaticus: Ergo homo est dialecticus.

Quod

Quod verò contingens non colligatur ex necessario, ex eo patet, quia necessarium semper verum est, contingens autem sæpè falsum: Ergo si daretur formaliter & semper contingens ex necessario concludi, tunc sequeretur, dari antecedens, verum sine consequente. Sic quod contingens ex impossibili concludatur, ex hoc exemplo apparet: Omnis lapis loquitur, homo est lapis, Ergo homo loquitur.

5. Si necessarium & contingens constituunt antecedens, tunc consequens tantum contingens est, non autem necessarium. Ratio regulæ est, conclusio enim semper sequitur partem debiliorem, & deteriorem: verbi gratiâ, omnis homo est animal, omne animal dormit, ambulat, &c. Ergo homo dormit, ambulat, movetur.

6. Ex impossibili sequitur quodlibet. De interpretatione huius regulæ variæ sunt sententiæ: Alij enim, teste *Favello*, ita simpliciter intelligunt, quod quælibet propositio, cujuscunque sit prædicati aut subjecti, rectè & formaliter ex impossibili propositione colligatur, verbi gratiâ, ex hac, homo est asinus, dicunt rectè sequi illam, baculus stat in angulo, item albedo est nigredo. *Favellus* verò & *Doctor. Colonienses* negant, quòd ita sit intelligenda hæc regula, & quòd ita indifferenter quodlibet ex impossibili colligatur, ideoque hoc sensu solummodo concedunt: Ex antecedente impossibili sequitur quodlibet impossibile inclusum in tali antecedente impossibili: verbi gratiâ, ex hac propositione, homo est asinus, rectè sequuntur reliquæ impossibiles, homo est quadrupes, homo est bestia, homo nullius disciplinæ est capax, &c. Et addunt rationes, quia prior explicatio pugnat contra definitionem bonæ consequentiæ: Definitur enim bona consequentia, quòd sit vera illatio unius ex altero: Sed nihil ex alio potest inferri, quod non in ipso includatur, atque ita dependentiam ab illo habeat, sed quodlibet seu quælibet propositio nullo modo ha-

bet dependentiam, aut includitur in propositione impossibili: Ergo non rectè quodlibet ex impossibili concluditur. Deinde in bonâ consequentiâ, ut dictum est, oppositum consequentis repugnat antecedenti: Sed tale quid hoc in loco non fit: Ergo non est bona consequentia. Nam si dico, baculus non stat in angulo, tunc hoc oppositum consequentis non repugnat antecedenti, scilicet homo est asinus, quod tamen fit in bona consequentia, verbi gratiâ, homo est animal: Ergo est sensus particeps, ibi oppositum consequentis, scilicet, homo est sensus particeps, repugnat antecedenti, scilicet, homo est animal. Nam planè impossibile est, dare hominem, qui non sit sensus particeps. Denique omnis consequentia est ratio inferendi secundum aliquam vel aliquas habitudines: Sed talis habitudo impossibilis propositionis non est ad quodlibet impossibile: Ergo nulla consequentia inter impossibile & quodlibet. Minor inde patet: si dico, homo est asinus, hoc antecedens nullam habet habitudinem nec mediâtè nec immediâtè ad illam, albedo est nigredo; siquidem per nullum locum topicum hæc consequentia probari potest. *Petrus* denique *Fonseca* ita hanc regulam explicat: Ex impossibili sequitur quodlibet, id est, tùm necessarium, tùm contingens, tùm impossibile. Impossibile autem non nisi ex impossibili colligitur, quòd ex impossibili concludatur necessarium & contingens ex regulis duabus superioribus tertia & quarta perspicuum est. Quòd verò etiam impossibile inde colligatur, ex hoc exemplo patet: Omnis lapis videt, Smaragdus est lapis: Ergo videt. Impossibile autem ex sola impossibili colligi manifestum est. Nam si vel ex necessario vel ex contingenti colligeretur cum contingens & necessarium verum sit, antecedens verum esse posset sine consequente, quod fieri non posse, aliquoties dictum est.

7. *Quicquid verum esse potest cum antecedente, verum etiam esse potest cum consequente. Sed non contra. Quicquid*

scilicet verum est cum consequente, verum etiam esse cum antecedente. Prior pars hujus regulæ ex indicio primo & regula prima apparet. Verum enim vero est consonum, & ex vero nil nisi verum. Jam quicquid verum est cum antecedente, illud etiam verum est cum consequente, aliàs sequeretur, quod antecedens possit dari verum sine consequente. Posterior autem pars inde perspicua est, quòd ex falsis verum concludi possit, & quòd non sit necessarium, ut si consequens verum est, etiam antecedens verum sit, quemadmodum ex supra dictis patet: verbi gratiâ, Si dico, Petrus est homo, Ergo est animal; Tunc cum his propositionibus hæ stare possunt, homo est bipes; Ergo animal est bipes, quia cum antecedente scilicet Petrus est homo, vera est illa, Petrus est bipes, vel homo est bipes. Ergo etiam vera est cum consequente. Sed contra si dico, Petrus est homo: Ergo est animal, & cum animali stat, quod sit quadrupes, non sequitur jam ut simul stet cum antecedente scilicet: Ergo homo est quadrupes.

8. *Quicquid repugnat consequenti, repugnat antecedenti; non tamen, quicquid repugnat antecedenti, repugnat consequenti.* Hæc regula non de qualibet repugnantia est intelligenda, aliàs prioribus regulis contradiceret, sed tantum de repugnantia, quæ est inter affirmationem & negationem. Prior autem pars hujus regulæ inde patet, nisi id, quod repugnat consequenti, repugnaret etiam antecedenti, tantum aliquid verum esse posset cum antecedente, quod verum non esset cum consequente. Et sic antecedens posset esse verum sine consequente, verbi gratiâ, Sic benè ex opposito contradictorio consequentis infertur contradictorium antecedentis, ut si dico, Socrates est lapis, Ergo non est sensus particeps, inde rectè concludo. Socrates est sensus particeps: Ergo Socrates non est lapis. Posterior pars ex hoc exemplo patet, si dico, Petrus est homo: Ergo est animal, vel, hoc est homo; Ergo est animal: si sumo oppositum antecedentis, hoc non est

homo,

homo, tunc non repugnat consequenti, quia potest esse aliud animal, quàm homo est, nempe equus: Nam & Bucephalus animal est, & tamen non homo.

9. *Ex quocunque sequitur antecedens, sequitur & consequens, & quicquid sequitur ex consequente, sequitur etiam ex antecedente*, verbi gratiâ, Si verum est, quod homo sit animal, & animal sit substantia; etiam verum erit, quòd homo sit substantia, & sic in alijs exemplis. Hisce regulis generalioribus illæ 20. addi possunt, quas *Philipp. Melanct.* lib. 3. habet, verum præter generales regulas multæ speciales à Logicis adduntur.

Prima; *Ab inferiori ad superius est bona consequentia*, verbi gratiâ, est homo: Ergo est animal. Sed habet multas limitationes. Primo. Superius hoc in loco de nulla alia superioritate intelligi potest quàm de superioritate, quo ad communitatem. 2. Negatio nunquam præcedere debet vel inferius vel superius, aliàs non sequitur, equus non est homo; Ergo equus non est animal. 3. Valet consequentia ista sine distributione, igitur non sequitur, omnis homo currit, igitur omne animal currit: nam vocabulū homo debebat poni à parte prædicati superioris & inferioris. 4. Non valet consequentia cum verbis incipit, desinit, item cum comparativis adverbijis comparandi, siquidem vel negationem quandam hæc includunt, vel virtutem distribuendi terminum communem habent. Nec habet veritatem in hypotheticis.

Secunda: *Si concludimus ab inferiori ad superius cum negatione postposita post inferius scilicet aut superius, tunc valet consequentia*, verbi gratiâ, homo non currit: Ergo animal non currit.

Tertia. *Si concludimus ab inferiori à parte prædicati ad superius cum dictionibus exclusivis, tunc bona est consequentia*, verbi gratiâ, Petrus est tantum homo: Ergo Petrus est tantum animal, Item Petrus est tantum animal: Ergo Petrus est tantum corpus animatum.

Quarta. *Si argumentamur à superiori distributo ad infe-*

rius, est bona consequentia, verbi gratiâ, omnis homo currit: Ergo Socrates currit.

Quinta. Si argumentamur ab exclusivâ affirmativâ ad suam universalem in terminis transpositis, est bona consequentia. Dicitur in terminis transpositis, quia quod est subiectum in una, debet fieri prædicatum in altera, & econverso. Nam sine transpositione terminorum non valet consequentia, verbi gratiâ, non valet, tantum homo currit; Ergo omnis homo currit: At si terminos transpono, tunc valet, verbi gratiâ, tantum homo currit; Ergo omne currens est homo.

6. Si argumentamur ab universali affirmativâ ad suam exclusivam affirmativam in terminis transpositis, est bona consequentia: Omnis homo est animal: Ergo tantum animal est homo.

7. Si argumentamur ab exceptivâ negativâ ad exclusivam affirmativam, est bona consequentia. verbi gratiâ, Nullum ens præter hominẽ currit: Ergo tantum homo currit.

8. Si argumentamur ab exceptivâ affirmativâ ad exclusivam negativam est bona consequentia: Omne ens præter Deum est creatura; Ergo tantum Deus non erit creatura.

9. Si argumentamur ab exclusivâ affirmativâ ad exceptivam negativam, & ab exclusivâ negativâ ad exceptivam affirmativam est bona consequentia, verbi gratiâ, tantum homo est risibilis, Ergo nihil præter hominem est risibile, Sic pro secunda parte: tantum Socrates non currit: Ergo omne Ens præter Socratem currit.

10. Si argumentamur ab exclusivâ affirmativâ ad suam præjacentem est bona consequentia. verbi gratiâ, tantum homo currit, Ergo homo currit: Item, tantum homo non currit, Ergo homo non currit. Hæc regula non valet, si exclusivæ particulæ præponitur negatio.

11. Si argumentamur a propositione, in qua prædicatum ponitur sine dictione exclusivâ, ad eandem propositionem, & repetimus prædicatum cum dictione exclusivâ, est bona consequentia, verbi gratiâ; Socrates est homo; Ergo Socrates

est tantum homo : Socrates est animal : Ergo Socrates est tantum animal.

12. Si argumentamur ab inducentibus ad inductam est bona consequentia : verbi gratia, Socrates est animal, Plato est animal, Petrus, Paulus est animal, & non datur exemplum contrarium, est bona consequentia, Ergo omnis homo est animal.

13. Si argumentamur à tota copulativa ad alteram ejus partem, est bona consequentia, ut Socrates currit, & Plato disputat ; Ergo Socrates currit.

14. Si argumentamur à toto copulato ad alteram ejus partem non valet consequentia de forma : verbi gratia, non sequitur, Socrates & Plato trahunt navem: Ergo Socrates trahit navem, posito hoc, quod ambo trahant navem : & obiter notandum est, quod materialiter quidem sequatur, non autem formaliter.

15. Si argumentamur à tota disjunctiva cum opposito unius partis ad alteram ejus partem non destructam, est bona consequentia & formalis : verbi gratia, Socrates currit, vel Plato disputat ; sed Socrates non currit : Ergo Plato disputat.

16. Si argumentamur à tota conditionali cum positione antecedentis ad positionem consequentis, est bona consequentia ; verbi gratia, Socrates currit, Ergo Socrates movetur.

17. Si argumentamur à tota conditionali cum opposito contradictorio consequentis ad oppositum contradictorium antecedentis, est bona consequentia verbi gratia, Si Socrates currit, Socrates movetur : sed Socrates non movetur : Ergo Socrates non currit.

Obiter notandum circa primam regulam consequentiarum Philip. Melanch. lib 3. quæ est : Ex universali rectè sequuntur suæ particulares & singulares, sed non e contra. 1. Quod autem indefinitæ propositiones ex universali rectè sequantur : verbi gratia, omnis homo est animal, ex hac sequuntur rectè, Quidam homo est animal, item homo est animal, Item Petrus est animal. Deinde, quæ sit ratio hujus regulæ, notandum : Ea verò est, quod universale nihil aliud sit, quàm omnes suæ

particulares, & quomodo se habet totum ad suas partes, ita se habet universalis ad suas particulares & singulares: Sed totum realiter non differt ab omnibus partibus simul sumtis, nec omnes partes simul sumtæ differunt à toto realiter: Ergo rectè licet inferre à toto ad suas partes. Cum autem aliquot partes non sint idem cum suo toto realiter: Ergo à partibus ad totum quoq; non licet argumentari: verbi gratiâ, non sequitur; ille habet manum & pedem: Ergo habet totum corpus. Item aliàs à non distributo ad distributum argumentamur, & ex singulari universale velimus colligere. Per distributum autem intelligitur signum aliquod commune & universale, aut etiam negatio. Nam utrumque distribuit, & distributum in propositione efficit. Non distributum est nomen singulare cum signo particulari, & nomen affirmans & terminus non distributus semper est terminus vel indefinitè vel particulariter vel singulariter acceptus. Terminus autem distributus est, qui semper sumitur cum signo universali explicitè vel implicitè, & quia propositio indefinita nullas causas habet veritatis, universalis autem tantum unam habet causam veritatis, ideoque ab indefinita seu particulari ad universale nullo modo sequitur consequentia: Item contra illam regulam peccaretur; *conclusio semper debet imitari partem debiliorem vel deteriorem*: Item *effectus non debet esse toto genere deterior suâ causa*. Deinde circa regulam *propter quod unum quodque tale est, illud magis tale est*, observandum: licet hæc regula plures habeat exceptiones, tamen Zabarell. lib. 1. post. anal. 1: affirmat, esse universalem, si hæc duæ conditiones observentur. 1. Vt affectio, quæ de causa & effectu vel de alijs, quæ comparamus, prædicatur, ambobus illis insit, Inde ergo non valet, homo est ebrius propter vinum: Ergo vinum magis est ebrium, quia illa affectio, scilicet ebrietas non est in utroque causa ut affectio, sed in solo homine, non in vino. 2. Quod hæc affectio recipiat magis & minus; Ergo non valet,

filius est homo propter patrem. Ergo pater magis est homo. Quia illa affectio scilicet homo, quæ prædicatur de utroque, non recipit magis & minus.

PROBLEMA IV.

De Syllogismo.

CUm de argumentatione & consequentiâ duobus superioribus problematibus dictum sit, primaria verò & consequentiæ & argumentationis ratio in syllogismo consistat, ideoque de ipso tanquam principali instrumento Logico hoc loco dicemus, & merito dicimus principale instrumentum Logicum. Siquidem syllogismus primarium opus est totius Logicæ, propter quod tota disciplina Logica traditur, quod etiam in sese reliqua ferè omnia instrumenta Logica complectitur, & quo solo ratio in rerum veritate indagandâ dirigitur, ejusq; beneficio in omnibus colloquijs, disputationibus, quod verè quod falsò dicatur, dignoscit. Ideoq; diligentissimè hæc doctrina in posterum est cognoscenda. Definitur autem syllogismus variè. *Aristoteles* i. priorum c. 1. ita definit: *Syllogismus est oratio, in qua positis quibusdam, aliud quid ex necessitate contingit, eo quod hæc sunt, id est propter ea quæ posita sunt: Boetius, Pet. Hist. & alij ita definiunt: Syllogismus est oratio, in qua quibusdam positis & concessis necesse est aliud accedere propter ea, quæ posita sunt & concessa. Crellius verò ita definit: Syllogismus est ratio, in quâ quibusdam positis diversum quid à positis ex necessitate accedit, eo quod hæc sunt: Perionius denique definit. Syllogismus est argumentatio, in quâ quibusdam positis, &c Singula hujus definitionis membra vel explicabimus vel etiâ, si opus erit, examinabimus, & primo quidem in definitione occurrit genus, de quo tres sunt, ut apparet, opiniones. Aliqui enim rationē, alij argumentationem, alij orationē Genus syllogismi statuunt. Qui rationē ita pro se argumētantur: λέγος, à quo etiâ*

Logica nomen habet, quando argumentationi tribuitur, non sermonem aut orationem, sed transitum significat à noto ad ignotum, ut apparet apud *Aristotelem lib. 1. post. analyt. contextu. 1. 2. post. context. 102.* Ergo etiam hinc non per orationem, sed potius per rationem verti debet, quippe cum rationis vocabulum transitum illum à noto ad ignotum magis explicet. 2. Quicquid non est de necessitate syllogismi, per illud syllogismus definiri non debet, tanquam per genus: siquidem omnia membra definitionis debent esse de essentia rei & proinde necessaria: Sed oratio non est de necessitate syllogismi. Potest enim syllogismus confici etiam sine sermone seu oratione, per nudam mentis operationem, tum etiam *Aristoteles in libris priorum analyt.* totam ferme differentiam syllogismorum per mera alphabetica exempla explicavit, quo nimirum manifestaret non esse de necessitate syllogismi, ut exempla realia seu integræ orationes ad ejus constitutionem requirantur. 3. Denique syllogismus & διαγωγή ita ita sese habere videntur, ut licet utrumque discursum aliquem mentis significet, tamen διαγωγή vocabulum, ut superius sese habet, ac proinde syllogismus per ipsum rectè definiri posse videtur, διαγωγή autem non incommodè ratio seu discursus seu iudicium, seu collectio unius ex altero reddi posse videtur. Qui autem volunt, quòd per argumentationem syllogismus definiri debeat, hi nituntur illis argumentis. 1. Opinionem illam sectantur, quòd argumentatio rectè genus constituitur respectu syllogismi, enthymematis, inductionis, &c. 2. Ita argumentantur. Illa definitio vitiosa est, quæ genus non proximum sed remotum explicat: prohibet enim *Aristoteles lib. 6 top. cap. 1.* ne rem aliquam definiamus per genus remotum, nisi intermedias omnes differentias cum illo genere numeremus, ut qui vellet hominem definire, *homo est substantia rationalis*; illum oportet, omnes differentias recensere, quæ

inter substantiam tanquam summum genus & rationale tanquam propriam differentiam hominis intercluduntur, si veram definitionem vult constituere, ut homo est substantia corporea animata, sensibilis, rationalis. Hic autem si genus remotum ponitur, *oratio*, & tamen non adduntur intermediæ differentiæ: Ergo hæc definitio vitiosa est, quæ per orationem syllogismum definit. Cum argumentatio autem sit genus proximum: Ergo rectius per illam syllogismus definitur. Denique orationem non rectè pro genere poni etiam hinc patet, quia syllogismus est potius orationes quàm oratio. Nam ex pluribus propositionibus Categoricis constat, quæ omnes integræ sunt orationes. Cum autem vocabulum argumentationis rectè in sese plures possit comprehendere propositiones, & tamen unum quid indicare seu denotare, ideoq; etiam rectius syllogismus per argumentationem quàm per orationem definitur.

Qui verò denique per orationem syllogismum definire volunt, nituntur primò auctoritate *Aristotelis*, qui syllogismum tam in lib. 1. priorum quàm 1. topic. c. 1. per λόγον definit. 2. Nituntur auctoritate præstantissimorum philosophorum *Alexandri Aphrodisæi*, *Philoponi*, & aliorum, qui vocabulum λόγος per sermonem vel orationem explicant. 3. accedunt rationes, vocabulum λόγος non aliter posse quàm per orationem efferri. Nam si per rationem verteretur, tunc ταυτολογία committeretur, & nugatio aperta. Nam ratio nihil aliud est, quàm explicatio argumenti, quod fidei faciendæ gratiâ adhibetur. Verùm genus ita intellectum totam definitionem adæquat, & etiam ipsam differentiam sub se comprehendit: quod in definitione vitiosum est. Nam quando definit hominem per animal rationale, tunc animal differentiam hominis non includere debet siquidem animal definitur, quod sit substantia corporea animata, sensibilis. Deinde et-

iam hoc inde colligitur, si genus scilicet *ratio* ita se habet, ut ejus definitio totam definitionem syllogismi in se includat, & cum ipsâ conveniat, necesse quoque erit, quod syllogismus & ratio, Synonyma sint, & æque latè pateant. Nam quæ in uno tertio eadem sunt, ea quoque inter se sunt unum: Et cum definitio & ratio in definitione unum sint, inter se quoque unum esse necesse est. Nihil autem per se ipsum definiri debet aut per suum æquale, quod loco generis ponatur, nisi manifestam *ταυτολογίαν* & nugationem committamus. Denique illud meritò loco generis ponitur, quod materiam rei dextrè explicat. Sed *orationis* vocabulum tale: Ergo &c. Minor inde probatur, quia nec argumentatio nec ratio tam commodè id faciunt. Nam de argumentatione constat, quod nullo modo Genus proprium respectu Syllogismi, Enthymematis, Inductionis, &c. dici possit, neque etiam ratio propriè dici potest, propter dictam jam rationem: Relinquitur ergo ex sufficiente; quod per orationem syllogismus debet definiri.

Ad argumenta contraria quod attinet. Ad 1. Respondeo per distinctionem vocabuli *λόγος*. Dupliciter enim hoc vocabulum usurpatur, i. pro *λόγῳ* externo, qui Græcè vocatur *λόγος ἔξω*, deinde pro *λόγῳ* interno, qui vocatur *λόγος ἔσω*. Iam quando *Aristoteles* per *λόγον* syllogismum definit, tunc internum potissimum *λόγον* respicit. Ad loca allegata quod attinet, inde hoc saltem evincitur, vocabulum *λόγος* pro argumentatione poni, id est, pro tali oratione, quæ rationem facientem rei dubiæ fidem explicat, ut etiam *Aristoteles* i. *topic. cap. 9.* facit, sed inde tamen non sequitur, quod propterea syllogismus vel per argumentationem propriè definiatur; Cum *Aristoteles* ibi de syllogismo non tractet. Ad 2. similiter per hanc datam distinctionem respondeo, Sermonem seu *λόγον* externum non esse quidem de necessitate syllogismi, sed

tamen nullo modo sine λόγῳ interno illum perfici posse, & sic per consequentiam re & per illum denum. Ad tertium respondeo. Licet concedere possumus vel per διάνοιαν vel etiam per argumentationem syllogismum definiri posse, de quo tamen adhuc lis est, tamen nullā consequentiā inde sequitur, quod vocabulum λόγῳ, quod *Aristoteles* in definitione suā ponit, per rationem verti debeat. Ad argumenta secundæ opinionis facile respondere possumus. Negamus enim & antea satis demonstravimus argumentationem tanquam Genus univocum nullo modo sub se comprehendere syllogismum, Enthymema, Inductionem, &c. Ad secundum respondeo. Licet orationis vocabulum hic ponatur, & non addantur intermedia differentia expressè, tamen satis vocabulum orationis restringitur per differentiam additam. Ad auctoritatem *Aristoteles topic. 6.* respondeo. Nihil referre, etiamsi intermedia differentia interdum omittantur, si per se notæ sunt. Notum autem est satis, *Aristotelem* hinc de oratione argumentativa seu rationali hoc in loco loqui. Ad tertium respondeo, syllogismum nullo modo debere dici orationes, licet plures Categoricalas complectatur. Nam hæ Categoricalæ unam hypotheticam constituunt in præmissis, eamque vel copulativam vel conditionatam. Nam quando argumentor: Omnis homo est animal, & omne animal vivit; ibi ex hisce duabus Categoricalis fit una hypothetica, copulativa scilicet: sic etiam, si negativè concludo: Nullus lapis sentit, sed nullum animal est lapis. Ergo nullum animal sentit, ibi duæ propositiones per disjunctivam seu adversativam unam etiam hypotheticam constituunt, & licet omittantur illæ particulae interdum, scilicet, At, verum, sed, &c. tamen semper in affirmativis syllogismis copulativa, in affirmativa & negativa disjunctiva subintelliguntur. Sic etiam fit conditionalis oratio in syllo-

gismo, quando scilicet duæ præmissæ per conjunctionem
 ratiocinativam, Ergo connectuntur: Nam constituitur
 inde una oratio rationalis. Rationalis verò oratio ad
 conditionalem, teste *Fonseca & Lavelle*, revocatur, atque
 ita, ut dixi, ex duabus præmissis fit una propositio hy-
 pothetica, vel copulativa vel disjunctiva, quæ rursus
 conclusioni connectitur per particulam *ergo*, atque ita
 denuo inde una conficitur oratio, oratio scilicet ratio-
 nalis, atque hoc ipsum est, quod syllogismi appellatio
 requirit: Dicitur enim *συλλογισμός* collectio latinis,
 quod de collectione propositionum seu orationum in
 unam scilicet summam, per unam orationem est po-
 tissimum intelligendum. Adduntur & plures ratio-
 nes, propter quas syllogismus non plures orationes,
 sed una oratio dicendus est. D. *Colonienses* tres causas
 adferunt, 1. propter unitatem medij in quo duæ præ-
 missæ unitatem habent, quæ verò unum sunt, in uno
 tertio, illa inter se unum quoque sunt. 2. propter uni-
 tatem finis. Nam quamvis in syllogismo sint duæ pro-
 positiones, tamen ordinantur in unum finem, scilicet
 ad inferendam conclusionem. 3. propter unitatem
 causæ formalis cum sua potentia: Nam quamvis in
 syllogismo duæ sint propositiones, ut dictum est, tamen
 major habet potentiam, ut possit determinari, minor,
 ut possit determinare: Sed ex determinatione vel ex
 determinante & determinabili fit unum aliquod, tan-
 quam ex actu & potentiâ. Ex *Alberto Magno* hæ duæ
 adhuc addi possunt. 1. Quod propositiones illæ in
 syllogismo ab uno principio regulentur, quod est, *dici*
de omni & dici de nullo, vel, *quæ sunt eadem uni tertio, illa in-*
ter se sunt eadem. Deinde quia conficiunt unum discursu-
 m, quemadmodum multi passus unam deambula-
 tionem.

Sequitur in definitionibus adductis differentia,
 quæ indicat qualis oratio syllogismus sit, nimirum
 quod sit oratio hypothetica five rationalis vel argu-
 mentativa, in quâ præmissis duabus, debitâ ratione in

figura & modis dispositis, de necessitate conclusio ex præmissis sequitur, quæ est aliquid aliud à præmissis, & id quidem propter ea ipsa, quæ ita disposita sunt, & quando primo loco dicitur, *in qua positis quibusdam*, Græcè ἐν τοῖς τεθεῖσιν τινῶν, ibi per pluralem numerum vult *Aristoteles* indicare, in syllogismo necessario plura poni debere, duas scilicet propositiones seu tres terminos: Et non debet ita simpliciter intelligi, quod indifferenter quidlibet poni debeat, sed quemadmodum ultima verba innuunt, illa poni debent, ut propter illa ipsa, quæ posita sunt, conclusio iusta sequatur, & quidem formaliter sequatur, nam de sola consequentia formali *Aristoteles* hoc in loco agit, nullo autem modo de materiali. Hæc autem consequentia si fieri debet, necesse est, ut termini illi, seu propositiones ita disponantur, ut ad certam figuram, & ad certum modum syllogisticum, de quibus infra dicitur, congruant. Apud quosdam vocabula illa adduntur, & concessis, verum hæc vocabula *Aristoteles* pro suis non agnoscit, & licet aliqui vocabulum τεθεῖσιν pro concessis explicent, tamen id ob has rationes fieri non debet. 1. quia *Aristoteles* syllogismum in genere definit, & ab omni materia abstractum, non autem definit syllogismum dialecticum, qui ita sese habet, ut ex concessis seu rogatis procedat, tum etiam illæ propositiones saltem conceduntur, quæ veræ sunt: Sed verum & falsum esse ad materiam pertinent, de quo, ut dixi, *Aristoteles* in hac definitione non est sollicitus, definit enim syllogismum ab omni materiâ abstractum. 2. Cum vocabulum *positis*, æquè de terminis quàm de propositionibus intelligi debeat, termini autem nec negentur nec concedantur: Ideoque fieri non potest, ut vocabulum *positis*, per concessis, explicari debeat, nisi unicum vocabulum uno in loco duplicem significationem habere asseveramus, quod est contra *Aristotelem*, qui unum de uno affirmari aut negari saltem dicit; meritò igitur illa verba, & concessis omitti possunt,

quatenus hæc definitio syllogismi generalis esse debet respectu Demonstrativi, Dialectici & Sophistici. Porro, *aliud quid ex necessitate sequitur*: Per vocabula, *aliud quid*, conclusio dicitur, quam aliud à præmissis esse oportet, ut careat argumento seu medio termino, quo ut nulla præmissarum carere potest; Sic conclusio planè illum admiscere non debet per regulam, *Medius terminus nunquam fit pars conclusionis*, Secunda ratio. Tum ne etiam idem per se ipsum probetur, & concludatur, atque ita petitio principij vel tautologia committatur; tum etiam, ut eo ipso indicetur, præmissas esse debere notiores quàm conclusionem. Addunt aliqui & hanc causam, quia præmissæ habent se tanquam causa, conclusio tanquam effectus: Sed effectus necessario est aliud à suis causis. Nihil enim causa sui ipsius esse potest, quia nihil in seipsum agere potest.

Sed quæritur: quomodo conclusio sit aliud quàm præmissæ, cum ex iisdem terminis constent, ex quibus præmissæ constant. Ad illud respondetur, quòd non respectu terminorum seu materiæ sed respectu dispositionis terminorum aliud dicatur conclusio. Novæ enim & aliæ propositiones non tam ex novis terminis, quàm ex novà formâ & dispositione terminorum oriuntur. Dispositio autem illa nova in eo consistit, quòd major & minor propositio cum medio termino disponantur, ut dixi: Conclusio autem eodem careat, & ex majori & minori saltem constituatur. Dicitur deinde *ex necessitate*: necessitatis autem vocabulum non referendum ad propositionum necessitatem, seu materiæ, ut sit sensus, quòd in omni syllogismo necessariæ conclusiones inferantur, sed *necessitatis* vocabulum de necessitate consequentiæ formalis hoc in loco solummodo intelligendum est. Est enim duplex necessitas, quòd obiter notandum est, alia, quæ dicitur consequentis, & est respectu materiæ, alia quæ dicitur consequentiæ & est respectu formæ syllogisticæ. De posteriori hoc in loco fit mentio, non autem de priori.

Nam idem est ac si *Aristoteles* diceret, quod syllogismus sit oratio, in quâ ex præmissis propositis, quæ habitudinem scilicet habent ad conclusionem, conclusio ex necessitate formali consequentiæ sequatur propter illam dependentiam seu habitudinem, quam conclusio ad suas præmissas habet. Inde etiam apparet, quomodo ad objectionem respondendum sit. Quicquid ex necessitate sequitur, hoc necessario est: Sed in syllogismo ex necessitate sequuntur conclusiones: Ergo syllogismorum conclusiones sunt necessariae; Et per consequens nulli erunt syllogismi contingentes. Respondeo per distinctionem jam datam, quicquid sequitur ex necessitate consequentis, illud necessarium est, non autem quicquid sequitur ex necessitate consequentiæ. Denique in definitione syllogismi hæc verba ab *Aristotele* ponuntur, licet ab alijs inconsulto omittantur, eo quod hæc sunt, vel ut in topicis habetur, propter ea, quæ posita sunt quæ verba formam syllogisticam maximè communiunt, illamque justam esse requirunt. Nam volunt, quod præmissæ ita sese habere debeant, ut propter habitudinem & dependentiam, quam conclusio ad illas habet, non quælibet conclusio, sed certa quædam, quæ ex ipsis quasi visceribus præmissarum extrahitur, inferatur: Ideoque dicit, ex præmissis aliud sequi debere propter illas ipsas præmissas sic positas, hoc est, in certam figuram & modum collocatis propter eandem causam, quod sic & non aliter collocatæ sint. Nam non quodlibet ex quolibet rectè concluditur: Verùm si aliqua conclusio rectè inferri debet, tunc præmissæ ita institui debent, & conformari, ut sint causæ illius conclusionis, propter quas scilicet hæc & non alia conclusio sequatur. Ex hac declaratione apparet, quàm egregiè *Ramissæ*, & inter illos *Talæus* hallucinetur, qui putat hanc definitionem syllogismi esse vitiosam & latiore suo definito, siquidem & alijs competit, nimirum ut *Talæus* inquit, descriptioni tempestatis apud *Verg. lib. 1. Aeneid.*

verbi gratiâ , venti incubuere mari , crebris ignibus micat æther , densi funduntur ab æthere nymbi ; Ergo est tempestas. Nam dicunt, hæc est oratio, in qua positis quibusdam aliud quid sequitur , quæ est definitio syllogismi. Ergo hæc definitio est latior suo definitio. Respondeo 1. Committit *Taleus* fallaciam compositionis & divisionis, Nam omittit, quæ maximè ad formam syllogisticam , ut dixi spectant. Nam non addit neque addere rectè potest illa verba , quod ex necessitate hæc conclusio inferatur , deinde quod eò quod hæc posita sunt , hæc conclusio inferatur. Nam ex hisce præmissis, quas habet *Taleus*, consequentiâ formali vel de necessitate consequentiæ formalis ex præmissis nullo modo sequitur, tum etiam propter hæc ipsa quæ posita sunt nullo modo similiter hæc conclusio sequitur : Nam posset aliquid aliud etiam addi, quod inde eadem ratione consecutarium esset, quemadmodum & *Virg.* facit , quod mare scilicet summopere sit commotum , naves disperisæ , fluctibus concussæ , &c. Denique etiam verba , quæ *Aristoteles* in topicis habet, quæ propterea posita sunt, requirunt, ut præmissæ in certa figura & modo dispositæ sint , & vi illius formæ & modi talis & non alia sequatur conclusio , quod similiter in hoc exemplo nullo modo fit, & sic satis apparet, definitionem syllogismi descriptioni huic non competere. Adde etiam, quod committat Ignorantiam Elenchi, ubi per vocabulum , *positis* , quælibet posita indifferenter intelligat , cum tantum de dispositione in certâ figurâ & modo loquatur, tum etiam vocabula, *de necessitate sequitur* , pro quælibet necessitate accipit, cum tantum de necessitate consequentiæ formalis, ut diximus, accipi debeant. Porro cum syllogismi nomen etiam reliquis argumentandi modis conveniat, ideoque *Aristoteles* in hac definitione syllogismum à reliquis distinguere voluit, nam quando dicit, *in qua positis quibusdam* , *Exemplum* & *Enthymema* , rejicit, illa enim non quædam, sed quod-

dam in antecedente ponunt: siquidem ex unâ propositione conclusionem inferunt. Inductio quidem plura infert, sed non ponit in certâ figurâ & modo, sic etiam quando dicit, *ex necessitate sequitur*, tunc, teste *Javello*, *Exemplum* excludit: illud enim cum sit argumentatio rethorica probabiliter plerunque concludit, & cum ἐξ ἐκδοτῶν ἢ σὺμμερίων constet Enthymema, possumus nos addere magis esse in Enthymemate consequentiam materiale, quàm consequentiâ formalem, & sic etiam Enthymema à verâ consequentiâ syllogisticâ excluditur.

Syllogismus duplex ab *Aristotele* 1. *analyt. priorum* constituitur. Imperfectus scilicet & perfectus. *Perfectus* est, qui nullius alterius indiget præter ea, quæ in illo sumta sunt, ut necessarius appareat. *Imperfectus*, qui indiget unius aut plurium, quæ sunt quidem necessaria per sumtos terminos, non autem per sumtas propositiones. Hæc divisio est syllogismi secundum formam, & secundum figuram: Perfectum enim syllogismum vocat, qui perfectam habet formam, hoc est, in primâ figurâ constitutum: Imperfectum, qui in alijs figuris constituitur, ac propterea, ut perfectior fiat, uno vel pluribus indiget, ut videatur necessarius. Hoc autem fit in reductione, ubi syllogismi reliquarum figurarum ad primam figuram reducuntur, ibi aliqui uno indigent, id est, conversione saltem simplici, qui scilicet in secunda figura in Cesare construuntur, vel pluribus indigent, id est, conversione & transpositione propositionum, ut accidit in ijs, qui sunt in Camestres. Hæc *Aristoteles* intelligit, dum inquit, quod syllogismi imperfecti uno vel pluribus indigeant, ut necessarij, hoc est, necessario concludere videantur. Vtriusque syllogismi tam perfecti quàm imperfecti quatuor principia generationis, ut vocant, tum *Aristoteles* tum reliqui philosophi assignarunt. Nam ut in artificialibus est materia, deinde forma, tertio exemplar seu regula quarto probatio seu examen:

men: ita quoque sunt syllogismorum principia quadruplicia, scilicet alia materialia, ut sunt termini & propositiones; alia formalia, ut sunt figurae & modi; alia regulativa, ut sunt dictum de omni, & de nullo, item reliquae regulae syllogismorum construendorum; denique principia probativa & perfectiva, quae potissimum sunt propter imperfectos syllogismos, ut sunt conversio, transpositio, inductio, &c. De singulis in sequentibus problematibus paucis agemus.

PROBLEMA V.

De principijs generationis Syllogismorum.

I. De principijs materialibus.

Primum Genus principiorum syllogismorum, ut dixi, est materiale. Ut verò corpus naturale, cujus analogiam syllogismus sequitur, duplicem habet materiam, aliam propinquam, aliam remotam: Propinquam, in quam primò resolvitur; remotam, in quam postremo tantum resolvitur: Sic etiam Syllogismi duplex est materia, alia propinqua, alia remota: propinqua sunt propositiones, in quas scilicet syllogismus si resolvitur, in sua principia primò resolvitur; remota materia sunt termini, ex quibus propositiones constant, & si syllogismus in sua principia resolvitur, tunc secundariò in terminos, tanquam in minutissimas partes dissecatur. Ad propositiones quod attinet, illarum differentia sufficienter cognoscitur è lib. 2. Siquidem propositio & enunciatio solâ ratione differunt, quippè extra syllogismum vocatur enunciatio, in syllogismo vocatur propositio: Ideoque quae ibi definitiones & divisiones habentur enunciationum, illae omnes & singulae propositioni accommodantur. Propositio in syllogismo hunc respectum sortitur, ut alia dicatur major, alia minor, vel, ut Cicero & Quintilianus volunt, alia propositio

simpli-

simpliciter, alia assumptio. Major dicitur prior propositio syllogismi, quæ terminum majorem cum medio dispositum habet. Minor vocatur altera propositio in syllogismo, quæ minorem terminum cum medio dispositum habet. Ex hisce conclusio conficitur, quam alij tertiam partem syllogismi esse volunt. Termini nihil aliud quoque sunt, quàm prædicatum & subiectum, seu nomen & verbum, de quibus similiter jam antea dictum est. Accidit verò hisce propositionibus, quod in enunciatione dicitur subiectum & prædicatum, extra enunciationem nomen & verbum. In propositione denique respectu syllogismi termini appellantur. Tres verò termini in omni syllogismo inveniuntur, Major, Minor, & Medius. Major terminus est is, qui est prædicatum in conclusione, & deinde in primâ propositione ponitur. Minor est subiectum in conclusione & in minore propositione ponitur. Medius, qui nunquam in conclusionem venit, sed bis in omni syllogismo repetitur, & est ratio seu argumentum illud, quod adhibetur, ut ostendat, duos illos terminos, Majorem scilicet & Minorem in conclusione rectè cohærere, vel non cohærere. Dicitur etiam Major, quod majoris sit virtutis quam minor, & Minor, quod minoris sit virtutis quam major. Multò enim latius sese major terminus extendit, quàm minor: siquidem, ut processus in prima figura monstrat, nihil in Majore sumitur, quod de eo, quod in Minori subsumitur, non possit prædicari, verbi gratiâ, si dico, omne animal sentit: omnis homo est animal: Ergo omnis homo sentit, ibi major terminus *sentire* scilicet tam latè se extendit, ut tum de suo subiecto in majore, tum etiam de omnibus, quæ sub illo subiecto subsumuntur, prædicari possit. Vnde obiter notandum, Majorem etiam, si syllogismus rectus esse debet, semper priori loco poni debere, Minorem secundo. Nam minor ex majori dependet, unde non est bona hæc forma: omnis homo est

animal:

animal : omne animal sentit : Ergo omnis homo sentit. Nam latius patet, *omne animal sentit*, quàm *omnis homo est animal*. Medius terminus teste Zabarel. & Crel-
lio duas ob causas medius dicitur, primùm propter
situm, secundò propter virtutem. Propter situm qui-
dem, quia medium locum interdum inter maiorem
& minorem obtinet, ut sit in prima figura. Propter
virtutem autem, quia virtute illius subjectum & præ-
dicatum conclusionis inter se uniuntur tanquam duo
extrema per aliquod medium, in quo duo habent uni-
tatem seu identitatem. Cur autem necesse sit in omni
syllogismo tres terminos dari, qui duabus conclusio-
nibus includuntur, & conclusionem efficiunt, variæ
afferuntur demonstrationes, partim apud *Philip. Me-
lanck. lib. 3.* partim apud *Crell. lib. 3. cap. 3.* & *Fonsecam
lib. 6. cap. 10.* Nos demonstrationem inde optimam,
& facilimam sumi posse putamus, quod quondam in
doctrina de enunciationibus diximus, fundamentum
scilicet omnium verarum enunciationum esse unio-
nem subjecti & prædicati, quæ unio dum sæpè lateat,
ideoque per syllogismum manifestatur & expresse
ponitur id, quod unionis vim obtinet, quâ duo ter-
mini inter se cohærent. Habet se vero unio illa dupli-
citer : primùm positivè, ut scilicet actu termini inter
se identitatem quandam habeant, & sic oriuntur ora-
tiones affirmativæ : vel privativè unio intelligitur, id
est, quod termini non habeant identitatem. Et sic ex
explicatione illius non unionis orationes negativæ
oriuntur, quemadmodum colligi etiam licet ex *M. An-
tonio Zimmera lib. theorem. proposi. 34.* similiter igitur ut
in propositionibus propter identitatem vel non iden-
tatem aliæ affirmativæ, aliæ negativæ veræ proposi-
tiones oriuntur, sic quoque syllogismi duplices vel
affirmativi & negativi oriuntur, & quidem veri si duo
termini conclusionis actualem identitatem in uno
tertio habent, seu habere demonstrantur. Negativa
autem, si nullam omnino identitatem illi duo termini

conclu-

conclusionis in aliquo tertio seu medio habere probantur. Hoc ergo manifestè apparet, si ratiocinatio seu demonstratio aliqua perfici debet, tunc necessario dari duos terminos, quorum identitas probari debet & dari tertium terminum, cuius vi identitas illa probari debet, nimirum demonstrari seu ostendi duos illos terminos in illo tertio esse unum vel non esse unum, ac proinde etiam inter se esse unum vel non esse unum. Quod cum ita sit, nec plures nec pauciores quàm tres termini esse possunt. Nam si tantum duo essent termini, tunc vel ipsum per se idem probaretur, si scilicet termini conclusionis resumantur, & sic tautologia committitur, vel certè unio & identitas duorum terminorum non monstratur in aliquo tertio, & sic nulla probatio seu demonstratio inde conficitur, quæ assensum promereatur. Si verò plures essent, quàm tres termini, verbi gratiâ quatuor, tunc inde quatuor extrema orirentur, quæ nullo modo inter se unionem habere possunt, nisi in aliquo quinto fortassis, in quo inter se unirentur, & sic non tantum quatuor; sed quinque vel sex, vel etiam plures termini denique exurgerent, si concludendi vim in quatuor terminis sitam statueremus: verbi gratiâ, sit demonstrandum, *Omnem hominem esse risibilem*, ibi considero hanc quæstionem, & in illâ duos terminos invenio nimirum *hominem* & *esse risibilem*. Iam si unionem vel identitatem horum duorum terminorum volo demonstrare, non oportet me illos eosdem terminos rursus sumere, scilicet *hominem* & *esse risibilem*, sed oportet talem terminum sumere, scilicet tertium, in quo illi duo termini identitatem quandam habent, qui ex locis topicis est inveniendus, & erit *esse rationale*. Nam homo propterea est risibilis, seu risibilitas & homo propterea identitatem habent inter se, quia habent identitatem in illo tertio, scilicet *esse rationale*, identitatem, inquam, causæ & effectus propriam, quòd si plures terminos, quàm hos tres vellem connectere, tunc nullo modo

unionem horum duorum terminorum inter se demonstrarem, sed oporteret me, ut antea dixi, cum ibi plura extrema orirentur, quàm duo, rursus necessario duo assumere, in quibus illa extrema bina identitatem habeant, & sic sex ad minimum orirentur termini: hoc itaque absurdum ut vitetur, plures quàm tres termini sumi nec possunt nec debent. Iam si pauciores quàm tres terminos sumere vellem, & medium scilicet *rationalis* omittere; tunc nullo modo syllogismum conficio, quia non demonstro veritatem hujus propositionis, id est, non probo unionem seu identitatem terminos inter se habere. Si alium terminum omitterem, Minorem scilicet vel majorem, itidem accideret. Relinquitur ergo de hoc fundamento antea adducto, necessario dari tres terminos. Hi verò tres termini rectè disponi debent, & ita quidem, ut medius terminus semel jungatur cum majore, vel, quod idem est, cum prædicato conclusionis, semel cum minore, vel cum subjecto conclusionis, quod si fit, duo subjecta ac duo prædicata oriuntur, ac proinde duæ propositiones, quæ conclusionem inferendi vim habent.

Hic verò quæstio inter Logicos oritur: *an etiam conclusio pars essentialis syllogismi constitui debeat*. Aliqui affirmant, aliqui negant. Argumenta affirmantium hæc sunt: 1. Ex definitione syllogismi: ubi fit mentio etiam illius, quod ex præmissis sequitur: sed nihil in definitionem poni debet, nisi quod est essentialis & rei intrinsecum. 2. *Zatarella* & *Aristoteles* duas præmissas materiam, conclusionem formam interdum vocant: forma autem est essentialis pars & necessaria. 3. Omnis conclusio totum syllogismum denominat, eumque vel affirmativum vel negativum vel universalem vel particularem denominat: Sed nihil denominat rem, nisi quod est ipsi essentialis & intrinsecum: Ergo Conclusio est pars principalis syllogismi. 4. Probatur illud ex convenientiâ syllogismi cum triangulo, qui duas habet lineas laterales & unam basin. Neq; obstat ob-

jectio de dissimilitudine. Nam ad duas lineas laterales infinitæ bases, non autem ad duos terminos infinitæ conclusiones extrui possunt. Nam præterquam, quod simile non est idem, illud quoque demonstratur, plures conclusiones ad duos terminos sequi posse, nimirum particulares infinitæ & singulares ad universale. 5. Huc numerus ternarius literarum accedit, seu combinationum literarum in omnibus modis & figuris, verbi gratiâ, Barbara, Celarent, Darij, &c qui indicant etiam conclusionem partem necessariam esse syllogismi. 6. Syllogismus est consequentia formalis: sed omnis consequentia formalis habet antecedens, & consequens, & utrumq; est de essentiâ consequentiæ: Ergo & syllogismus habebit antecedens & consequens: quorum utrumq; est de ipsius essentiâ. Verum antecedens sunt duæ præmissæ, *major & minor*; Consequens autem est ipsa conclusio. Vltimum argumentum: Solâ conclusione variatâ totus syllogismus variatur, ut in barbara & baralipton apparet, quorum alter directè, alter indirectè concludit, alter universaliter, alter particulariter: Ergo conclusio est de essentiâ syllogismi.

Contra qui negativam defendunt partem, hisce rationibus utuntur: Quicquid ita se habet, ut eo remoto nihilominus res, quo ad essentialiam maneat integra & perfectâ, id illius pars essentialis & principalis non est: Sed conclusio talis: Ergo &c. Probatur Minor; Nam remotâ conclusione nihilominus syllogismus remanet integer, & perfectus in suâ specie. Nam manet in certa figura & in certo modo, cum ibi sit debita dispositio trium terminorum, & duarum propositionum. Figura enim & modus definiuntur, quod figura sit trium terminorum dispositio: Modus autem, quod sit duarum propositionum dispositio. 2. Quicquid necessariò ad alterum consequitur, id non est illius pars principalis: partes enim simul sunt cum toto: Sed conclusio sequitur ad syllogismum: Ergo non est pars syllogismi. 3. Quicquid alicui supervenit

per materiam & formam suam jam conitanti, & sic omnia essentialia habenti, id non est pars ipsius essentialis: Sed conclusio supervenit duabus propositionibus, quæ jam omnem materiam & formam syllogismi habent, & proinde ex omnibus essentialibus syllogismi constant: Ergo non est syllogismi pars essentialis. Duas autem propositiones seu præmissas materiam & formam syllogismi obtinere, inde constat; quia omnis syllogismus ex tribus terminis constat, nec ex pluribus nec paucioribus, tum forma syllogismi est figura & modus: Sed duæ præmissæ habent tres terminos, id est, materiam syllogismi, & sunt in certa figura & modo, & sic formam syllogismi obtinent: Ergo Conclusio, quæ jam consequitur, cum nec ad materiam nec ad formam referri possit, nullo modo pars essentialis syllogismi dici potest. 4. Nullus effectus est pars suæ causæ: Sed conclusio est effectus syllogismi; Ergo non est pars. Minor inde probatur quia ex præmissis conclusio infertur, & expressè *Avicenna* inquit, præmissas esse causam efficientem syllogismi. Denique conclusio nec materia nec forma est syllogismi: Ergo nullo modo pars essentialis. Non materia, quia *Aristoteles* 2. *phys.* c. 3. propositiones materiam conclusionis vocat. Ergo materiati potius quàm materiæ rationem conclusio obtinet: tum si esset materia syllogismi, tunc eandem rationem haberet cum præmissis. Sed hoc rursus est contra *Aristotelem* lib. 1. *phys.* context. 29. Ibi enim inquit, quòd conclusio cum præmissis ita se habeat, ut finis, & ea quæ sunt ante finem; verùm quilibet cognoscit, finem & ea, quæ sunt ante finem, non esse ejusdem rationis, sed alterum ut causam, alterum ut effectum sese habere. Inde ergo confectarium est, quòd conclusio cum præmissis non habeat eandem rationem, ac proinde non possit materia syllogismi dici. Neque demum forma dici potest, quia nulla forma naturam materiæ consequitur, aut à materia determinatur, sed potius ipsa materiam determinat. Verùm

cum conclusio naturam præmissarum sequitur: Si quidem semper debiliorem & deteriore partem imitatur: Ergo non est forma, tum nec præmissarum, tum nec totius syllogismi.

In hac quæstione tota disceptatio mihi tolli posse videtur per hanc distinctionem, syllogismum nimirum dupliciter considerari. 1. Ut syllogismus dicatur respectu illius, quod ex syllogismo concluditur. Barbari dicunt, syllogismus dicitur respectu syllogizati. 2. syllogismus sumitur pro toto recessu ratiocinationis, tam antecedens quam consequens in se completentis. Si priori modo sumitur, tunc conclusio pars syllogismi dici nequit. Nam tunc tanquam effectus conclusio sese habet respectu syllogismi. Et huc tendunt argumenta pro posteriori parte allata. Si verò secundo modo sumitur, tunc planè concedendum est, conclusionem esse de essentiâ syllogismi, id quod etiam ex argumentis prioris partis demonstratur. Hâc itaque distinctione & tota difficultas tollitur, & argumenta pro & contra adducta pro diverso respectu omninò admittenda & concedenda sunt. Nam sic prior opinio rectè concludit, quòd in definitione syllogismi conclusio tanquam necessariâ pars ponatur, utpote quæ ad consequens syllogisticæ consequentiæ pertineat, tunc conclusio forma dici potest respectu præmissarum, utpote quæ sunt in potentia ad conclusionem nec per se determinati quid probant aut includunt aut explicant, nisi conclusio tanquam sententiam perficiens addatur. Item sic cum triangulo syllogismus convenit tria distincta habente: Item numero literarum correspondet, &c. Verùm altera opinio rectè etiam probat, syllogismum, quatenus respectu syllogizati dicitur, absque conclusione esse integrum & perfectum, & jam certâ materiâ & formâ constare: Item habere se tanquam causam respectu effectus, atque ita planè utraque sententia cum suis argumentis admitti potest. Interim tamen ultimum argumentum,

quod duobus pronunciatis *Aristotelis* nititur, aliquam difficultatem habere videtur. Verum ad illum locum cap. 3. contex. 31. quod attinet, ubi *Aristoteles* propositiones materiam conclusionis vocat, illius quidem variae sunt opiniones. *M. Anton. Zimmara* ex *Averroe* quadruplicem materiam facit, 1. per compositionem 2. per compositionem & alterationem: 3. per quantitatem, ut sunt partes respectu totius. 4. per similitudinem, & dicit quod praemissae sunt materiae conclusionum quoad similitudinem. Nam sicut materia est in potentia ad formam; ita praemissae quoque sunt in potentia ad conclusionem, & se habent tanquam materia ad formam. *Avicenna* *Aristotelem* maximopere reprehendit, quod propositiones velit esse materiam conclusionis: siquidem causa efficiens ipsius potius dici debeant. Hinc ergo *motus Simplicius*, & *Isidorus Clichtoveus*, vocabulum conclusionis pro integrâ argumentatione accipit, ut sit sensus: propositiones esse materiam argumentationis. Tertia explicatio. Verum optima videtur interpretatio, quæ in solutione contradictionum *Aristotelis* à *Zimmara* & alijs collectâ habetur, nimirum, quod praemissae dicantur materia conclusionis propter terminos conclusionis, qui in praemissis dispersi sunt. Nam constat duos terminos conclusionis fieri terminos praemissarum, ita ut praedicatum conclusionis fiat major terminus, subjectum conclusionis minor terminus. Conclusionis verò hosce terminos dispersos rursus colligit, & sic praemissas pro materia habet. Ad alterum verò locum quod attinet obiter, *Aristoteles* inquit, quod conclusio se habeat cum praemissis, quemadmodum finis cum eo, quod est ante finem, ibi *Aristoteles* de analogia, quæ est inter finem & producentia finem cum conclusione & praemissis conclusionis, quatenus realiter considerantur, loquitur. Nam sicut destructo fine destruitur etiam id, quod est ante finem: Sic destructa, id est, negata conclusione destruuntur etiam praemissae. Nam si conclusio falsa est, in præ-

missis vitium esse planè necessarium est. Interim tamen necessariò non concluditur ex hisce dictis, conclusionem partem syllogismi dici nullo modo posse. De principijs materialibus syllogismorum huc usque.

II.

De principijs formalibus.

Dicemus jam de principijs formalibus, idque in genere saltem, & admodum parcè. Nam in specie de singulis postea dicemus. Vt autem materialia principia sunt duplicia, remota nimirum, & propinqua, ita quoque formalia: remota appellantur figurae syllogismorum; propinqua, Modi figurarum. Figura à *Pet. Hispan.* definitur, quod sit ordo trium terminorum secundum debitam subjectionem & prædicationem: *Crellius* definit, quod figura sit legitima trium terminorum majoris, minoris, & medij dispositio, quâ medius semel cum majore, semel cum minore conjungitur, atque ita duas propositiones constituit, ex quibus necessariò tertia ab illis duabus diversa constituitur. *Joan.* denique *Hosfin.* exactiorem putat se tradere definitionem hanc: Figura est dispositio medij & extremorum in dicendo & subjiciendo per tria intervalla certâ ratione in trianguli modum continuata. Modus definitur, quod sit oratio duarum propositionum in debitâ qualitate & quantitate. Hinc discrimen inter figuram & modum facile apparet. Figura enim terminorum dispositionem considerat, Modus propositionum.

De numero figurarum non omnes inter se philosophi conveniunt. *Peripatetici* ferè omnes tres figuras syllogismorum constituunt, primam, secundam, & tertiâ. Demonstrationes adferunt satis evidentes, vel ex procedendi modo, vel ex dispositione terminorum. *Philip. Melanch.* ex ordine procedendi ita demonstrat ternarium numerum figurarum, quòd progrediamur à genere ad speciem, ut sit in prima figura; vel à specie ad

genus, ut in tertia figura, vel ut discernamus diversas species, ut fit in secunda figura. *Crellius ex Zab.* sententia, quæ extat *lib. 4. de syllogismorum figurâ*, ex dispositione medijs termini ita demonstrat: Quando aliqua conclusio probanda est, tunc aliter probari non potest, quàm ut cohærentia terminorum ostendatur per tertium, qui dicitur medius. Medius autem ita sese habet, ut bis prædicetur in præmissis, & oritur secunda figura, vel ut bis subjiciatur in præmissis, & oritur tertia figura, vel ut semel prædicetur, & semel subjiciatur, prædicetur scilicet de minori, subjiciatur autem majori, & oritur prima figura. Verùm contra peripateticos primò Ramistæ insurgunt, qui partim ordinem, partim numerum figurarum impugnant. Nam ad ordinem quod attinet, Ramus illam figuram, quam nos tertiam volumus, primam constituit, & quam nos primam, ille tertiam. Rationem addit: 1. Subjectum prius est quàm prædicatum; Sed illa, quæ nobis dicitur tertia figura, ita se habet, ut medium in illâ bis subjungatur, cum in secunda bis prædicetur, & in primâ semel subjiciatur & semel prædicetur: Ergo Tertia figura syllogismorum prior est quàm secunda. Item: Id quod simplicius est, illud merito ordine doctrinæ præcedit: Sed simplicius est, semel vel prædicari vel semel subjici, quàm prædicari & subjici simul: Ergo cum in tertia medium bis subjiciatur, in secunda bis prædicetur, sequitur, quod tertia & secunda figura prior sit quàm prima. Ad numerum quod attinet, illum non directè quidem; sed oblique tamen *Ramus* impugnat. Nam quam nos tertiam figuram appellamus, hanc ille ineptam putavit, quæ integri syllogismi forma proponeretur, & vult, quod sub Enthymematis forma frequentius usurpetur, & melius etiam procedat: Vnde etiam contractum syllogismum illam figuram appellavit. Verùm ad hanc *Rami* opinionem quod attinet, à proprijs asseclis in ea deferitur. Intelligunt enim ipsius asseclæ, *Aristotelem* in ordine figurarum cō-

stituen-

stituendo non tam ad situm medij termini simpliciter, quàm ad evidentiam & præstantiã concludendi respexisse: Ideoq; primæ etiam figuræ primū locum dedisse, quòd magis evidenter & necessariò concludat, consequentiã scilicet formali quàm ulla alia figurarum: tum etiam propter regulativa principia *dictum de omni*, & *dictum de nullo*: Et quod reliquæ figuræ ad primam tanquam perfectiorem reducantur, si de consequentia in illis dubitatur. Hinc ergo facilè ad duo priora argumenta respondere possumus. Licet subjectum prius sit, quàm prædicatum; non tamen inde sequitur, tertiam figuram primæ esse anteponendam. Ad contractam illam figuram quod attinet, quæ contractam *Rami* rationem satis arguit, illa à *Goclenio* & *Makilmeneo* refutatur. *Goclenius* enim multis exemplis probatorum auctorum usum tertiæ figuræ perfectè demonstrat. *Makilmeneus* asserit, *Ramum* ante obitum de emendatione suæ opinionis cogitasse. Ut verò *Ramus* indirectè tertiam figuram impugnavit: ita *Laurentius Valla* planè exterminatam esse voluit, tanquam ineptam & inutilem, hâc fortassis motus ratione, quòd non ita evidenter concludat & naturaliter, quemadmodum reliquæ figuræ. Verùm hâc de re paulo post dicemus. Nam maximam nobis hac in re difficultatem pariunt, qui quartam figuram illis tribus vulgaribus adhuc addunt. Plurimi *Galeno* huius inventionem tribuunt. *Joan. verò Hoffin. Scoto* tribui mavult. Demonstrant autem quartam figuram similiter primum ex dispositione terminorum; vel enim, inquiunt, medius terminus bis prædicatur, vel bis subjicitur, vel in majori subjicitur, & in minori prædicatur, vel contra in minori subjicitur & in majori prædicatur. Hinc ergo quatuor figuræ syllogismorum oriuntur. Secundò argumentantur ex definitione: Figura est ordinatio trium terminorum secundum debitam subjectionem & prædicationem: Sed hæc tota definitio quartæ figuræ syllogismorum competit:

Ergo & definitum. Tertiò, Illa terminorum dispositio, in qua excellentes probatique auctores suos syllogismos frequenter sunt architectati, illam esse figuram oportet; sed in eiusmodi figura, ubi medium primum prædicatur, & deinde subjicitur, excellentes probatique scriptores frequenter syllogismos sunt architectati: Ergo ille modus erit figura aliqua syllogismorum. Minorem auctoritate *Aristotelis*, *Ciceronis*, *Macrobij*, &c. probant. *Macrobius* verò sic argumentatur, anima seipsam movet; quod seipsum movet est immortale: ergo anima est immortalis. Quarto: vel quatuor figuræ constituendæ sunt, vel duæ tantum: Non sunt autem duæ constituendæ: Ergo quatuor. Minorem probant: Nam ut tertia secundam, ita quartam prima invertit, siquidem ut secunda quidem medium prædicatum, tertia verò subjectum facit in utrâque præmissa: Sic prima idem subjectum prius & postea prædicatum: Sed quarta prius prædicatum sumit & tum demum subjectum. Quod si inversio ista tertiam figuram non impedit, quo minus figura sit; Ergo nec quartam impedit. Si verò inversio quartam tollit, tollit etiam tertiam; aut ergo duæ solum erunt figuræ, aut quarta etiam erit adjicienda. Denique illi sunt boni syllogismi, qui perficiuntur & comprobantur per reductionem ad primam figuram; sed hujusmodi sunt omnes syllogismi quartæ figuræ. Ergo sunt boni. Major est *Aristotelis*, quia aliâ ratione non videtur respondere, quòd syllogismi secundæ & tertiæ figuræ sint boni, quàm eos reducendo ad primam figuram. Minor inde constat, quia omnes sex modi, qui in quartâ figurâ possunt produci, possunt reduci ad primam figuram, ut ex exemplis apparet: verbi gratiâ, si dicerem, omnis homo animal est; omne animal est corpus: Ergo quoddam corpus est homo. Hic modus reduceretur ad *Barbara*, per solam propositionum transpositionem & conversionem conclusionis Universalis vel particularis, verbi gratiâ, sic

omne animal est corpus; omnis homo est animal:
Ergo omnis homo est corpus.

Verum huic sententiæ *Averroes* & alij sese oppo-
nunt: 1. Syllogismi, qui in Logicis considerantur, seu
quorū structura in Logicis docetur, tales esse debent,
ut super eos cadat cogitatio naturalis: sed super syllo-
gismos quartæ figuræ non cadit cogitatio naturalis:
Ergo illorum structura in Logicis non docetur. Vt hoc
argumentum intelligatur, sciendū *Averroem* hoc velle
per illud quod dicit, *debere cadere cogitationem naturalem*
super syllogismos, qui in Logicis considerantur. Nam constat
ex *Aristotele* fundamentum & radicem omnium instru-
mentorū Logicorum esse dictum de omni & dictū de nullo,
quæ duo sunt, tanquam naturales syllogismi seu pro-
cessus syllogistici naturaliter nobis insiti, & volunt,
quod aliquid tanquam supremum de aliquo tanquam
inferiori dici debeat, & quidē de omni seu universali,
tum etiam deinde id, quod secundum est etiam dici de
tertio, tanquā infimo, quod sub illo secundo subsumi-
tur & comprehenditur. Hoc verò si fit, tunc inde con-
fectarium est, ut quod erat in præmissis prædicatū aut
subiectum, idem etiam, si in conclusionem ingreditur,
prædicatum & subiectū maneat in conclusione, quem-
admodum scilicet fuit in præmissis, v. g. Omne animal
est corpus: Omnis homo est animal: Ergo omnis homo
est corpus: ibi *corpus* tanquam supremum aliquod de
secundo, nempe animali dicitur, ut rursus illud secun-
dum, quod est animal, & antea subiciebatur, de tertio
& infimo prædicetur, utpote, quod *homo* seu tertium il-
lud sub secundo seu animali comprehendatur & subsu-
matur. Jam inde fit, ut quemadmodum *homo* fuit subje-
ctum, & *corpus* fuit prædicatum in præmissis; sic etiam
homo sit subiectū, & *corpus* sit prædicatū in conclusione:
Atq; illud est, inquam, quod *Aver*: cogitationem na-
turalem vocat, nimirum, ubi omnia naturaliter proce-
dunt, & id, quod supremū est, de altero dicitur, seu præ-
dicatur, & quod inferius est superiori subicitur: &

denique, quod erat subiectum vel prædicatum in præmissis idem etiam subiectum & prædicatum maneat in conclusione, quatenus scilicet in illam ingreditur. Jam verò syllogismi quartæ figuræ ita se non habent. Nam non ita secundum dictum de omni procedit, ut scilicet id, quod natura supremum est, supremo loco ponatur, id quod inferius, inferiori: siquidem hic ordo invertitur, & quod erat prædicatum in præmissis, fit subiectum in conclusione, tum quod subiectum erat in præmissis, fit prædicatum in conclusione, quemadmodum in exemplo à *Galenistis* adducto, verbi gratiâ, omnis homo est animal; omne animal est corpus: Ergo quoddam corpus est homo. Ibi enim dictum de omni requireret, ut *corpori* supremus locus assignaretur, & esset major terminus; ideoque etiam in primâ propositione prædicaretur; *homo* verò esset minor terminus, & in secundâ propositione subjiceretur: Inde confectarium foret, ut homo fieret subiectum, & corpus prædicatum in conclusione: atque ita naturalis cogitatio caderet super hunc syllogismum, ut loquitur *Averroes*, id est, modus procedendi naturaliter nobis insitus, & cuivis indocto etiam naturaliter notus observaretur in hoc syllogismo; ubi verè jam omnia præter naturam incedunt. Cùm ergo *Aristoteles* & Logica artificialis hoc respiciat, quod naturale est & naturaliter concludit: Ideoque meritò hæc quarta figura excluditur, quæ contra naturam procedit.

2. Ex definitione syllogismi argumentatur: Figura est iusta & legitima dispositio terminorum extremorum & medij in dicendo & subjiciendo per tria intervalla in trianguli modum continuatorum, & ratio huius definitionis est, quod non quælibet dispositio temeraria terminorum, sed iusta requiratur, si artificiosum quid velimus construere: Sed in quarta figura non est legitima aut iusta dispositio terminorum extremorum; Ergo &c. Probatur minor, quod non sit iusta: Quia iustitiæ lex postulat, ut illud quod majus est,

priori loco ponatur, minori que præponatur, & quod minus est, majori postponatur, tum deniq; quod medium est, non minori seu infimo postponatur sed præponatur: Sed in quarta figura major terminus minori postponitur, & medium subjicitur, atque ita medium præponitur majori: Rursus medius terminus subjicitur minori, & sic quod infimum est, medio præponitur: quod utrumque est contra justitiam & naturam ordinis: Ergo non justa dispositio terminorum est, ob eandemque causam non est legitima: Nam lex illa generalis syllogismorum *dictum de omni & dictum de nullo* hoc requirit, ut id, quod de omni dicitur, meritò primo loco ponatur, illi deinde, quod sub illo omni tanquam inferius comprehenditur, postponatur: sed in quarta figura contrarium accidit, nam id, quod inferius est, & sub superiori continetur, illud præponitur, quod autem superius est, & alterum continet, illud postponitur: Ergo contra leges & fundamentum syllogismorum peccatur: Et sic nulla legitima dispositio terminorum in quarta figura observatur. Taceo jam, quod intervalla seu propositiones in quartâ figurâ non ita disponantur, ut in modum trianguli continuari possint: siquidem tanquam inversa basis conclusio ex præmissis elicitur. Nam ut in exemplo adducto apparet, illa conclusio, *aliquod corpus est homo* non naturaliter ex præmissis elicitur; sed potius est conversa istius propositionis, quæ inde naturaliter elicitur: Ergo cum tota definitio huic quartæ figuræ repugnat, meritò etiam ipsi definitum adimitur, ac proinde ex numero figurarum excluditur. In exemplo hoc argumentum apparet, quod sit scilicet nec justa nec legitima dispositio. Nam si dico, *omnis homo est animal: omne animal est corpus*: Ergo *quoddam corpus est homo*: ibi quilibet videt, quod *corpus* sit supremum quid, ac proinde supremum debeat occupare locum, deinde *animal* est medium, sumitur enim bis ante conclusionem, ac proinde medium debeat obtinere locum, *homo* est infimum, ac

proinde

proinde infimum debeat occupare locum, per dictum de omni seu processum naturaliter nobis insitum: Sed hoc in loco *homo* est major terminus, & etiam subjicitur ipsi medius in minori contra naturam syllogismorum: deinde *animal* est medius terminus, prædicatur in majori, quod rursus est contra naturam syllogismorum. Sic deinde hæc propositio, *omne animal est corpus*, longè communior est, & generalior propter terminos magis generales, quàm illa *omnis homo est animal*, & tamen illa propositio, *omnis homo est animal*, præponitur ipsi, *omne animal est corpus*, quod repugnat contra dictum de omni, quod requirit, ut quod de omni generaliter dicitur, ei præponatur, quod sub illo omni comprehenditur, quod si quis ergo naturalem dispositionem sequeretur, & communio-rem priori loco poneret, ille hunc syllogismum in prima figura constitutum esse videret, & nihil aliud, quàm temerariam aliquam confusionem majoris & minoris hîc deprehenderet. Nam constitueretur in *Barbara*, unde sequeretur, quod secunda propositio priori loco ponenda sit, & prior secundo loco, unde denique non particularis, sed universalis conclusio diceretur, verbi gratiâ; *omne animal est corpus; omnis homo est animal; Ergo omnis homo est corpus*. Jam verò in adducto exemplo quartæ figuræ non hæc conclusio, *omnis homo est corpus*, sed eius conversa scilicet *quoddam corpus est homo*. Tertia ratio: sic argumentari possumus, Figura res artificiosa non autem monstrosa esse debet: Sed quarta figura propter injustam illegitimam & innaturalem dispositionem compositionis est talis: Ergo non est artificiosa ac proinde in Logicis non ferenda. Probatio ex præcedentibus constat. Deinde nulla argumentatio, in quâ nugatio committitur, aut idem de se ipso prædicatur, est legitima vel bona, nec dum quidem certam figuram constituit: Sed in quarta figura ita ratiocinantur, *omnis homo est animal, omne animal est corpus*, ibi quilibet naturaliter cogitat ex his

propositionibus, illationem huius conclusionis, *omnis homo est corpus*, cum tamen interim conclusionem colligam, aliquod corpus est homo: Ergo à primo ad ultimum colligitur, corpus de corpore prædicari. Plura apud *Hosm. lib. de controversijs dialect.* C. 21, & apud *Zabarell. lib. de quarta syllogismorum figura*: & alios videto.

Ad primam pro *Galeno* adductam rationem, respondeo modum illum, quem adfert, planè esse contra naturam, ut patet, tum licet videatur esse diversa sedes à prima figura, tamen reipsa non est diversa, sed illa eadem, quæ primam figuram constituit. Ad secundum argumentum respondeo. Licet aliqui in hac figura argumentati sint, hoc tamen non fecerunt, ut figuram illam putarent esse peculiarem in prima figura, sed in ipsa prima figura, dum argumentari voluerunt, ordinem propositionum solummodo inverterunt, ut ex majori minorem, ex minori maiorem efficerent, quæ sanè mutatio non novam figuram constituit: alias *Cæsare* & *Camestres* in secunda figura etiam duas figuras constituerent. Nam una est quodammodo alterius inversio. Tum ad exemplum *Macrobij* quod attinet, expressè apparet, illud ad primam figuram pertinere, & solummodo propositio illa, quam natura docebat esse maiorem minoris loco posuit. Ad tertium. Negamus consequentiam, nisi quatuor dentur figuræ, quod propterea tantùm duæ sint concedendæ. Nam licet tertia figura secundam invertat, non tamen ita contra naturam procedit quemadmodum quarta faceret, si illa primam inverteret; Est ergo in tertia figura processus, ut dixi, naturalis & dictum de omni observatur, qui processus naturalis plane in quarta figura non est, cum contra naturam concludat. Denique tertia figura in modum trianguli rectè adhuc continuatur, verùm in quarta figura illa continuatio in modum trianguli non consistit, siquidem conclusio, tanquam basis inversa est, & planè incompositè

cum majori & minori cohæret. Ad ultimum argumentum. Negamus majorem, nempe quod omnis syllogismus concludens, & qui ad primam figuram reduci possit, in figuris locari mereatur. *Aristoteles* enim facit mentionem syllogismorum indirectè concludentium & ostendit, quo modo ad primam figuram reduci debeant, nec tamen dignatus est, eos in figuris nominare, siquidem *Aristoteles* respiciebat saltem syllogismos, eosque in figuris collocabat, qui naturaliter concludunt, illos autem omninò rejecit, qui contra naturam & magis artificialiter quàm naturaliter concludunt.

Propinqua principia, ut dixi, formalia syllogismorum sunt modi. Modus definitur, quod sit duarum propositionum per justam qualitatem & quantitatem dispositio, quæ definitio est *Pet. Hispani* & aliorum, itaque, ut apparet, non facit mentionem conclusionis. Proinde qui existimant conclusionem esse de essentia syllogismi, aliter definiunt: Modus est legitima duarum propositionum & conclusionis dispositio cum legitimâ qualitate & quantitate conjuncta. Et sic *Crellius* definit: *Hospius* autem, modus est majorum minorumq; pronunciatorum & conclusionum qualitate & quantitate convenientium & discrepantium copulatio. Illæ definitiones, ut videre est, etiam conclusionem ad modum pertinere putant, & manifestè etiam indicant, unde modi oriantur, nimirum non ex terminorum dispositione, ut figuræ, sed ex integrarum propositionum & figurarum dispositione: faciunt denique mentionem qualitatis & quantitatis: Nam ex qualitate & quantitate propositiones maximè variantur. Non tamen interim omnis qualitas & quantitas promiscuè modum constituit, scilicet loquendo de modis simpliciter concludentibus, sed justa & legitima, ut dicitur Qualitatis & quantitatis convenientia, vel discrepantia hîc requiritur. Ut verò varia dispositio terminorum diversitatem figurarum intro-

ducit:

ducit : ita quoq; dispositio propositionum per quantitatē vel qualitatem variatarum multitudinem modorum introducit. *Hoffin.* Modos generaliter quadruplices constituit, alios homeoschemones vocat, si qualitate conveniunt, Anomeoschemones, si qualitate discrepant. 3. Sinceri si quantitas est eadem, mixti, si diversa est. Ad numerum & originem quod attinet, maxima est inter philosophos controversia. Nam licet in eo conveniant, quod modi oriantur ex qualitatis & quantitatis in propositionibus existentis diversitate, non tamen conveniunt in eo, quoniam numero modi ex illa quantitatis & qualitatis diversitate oriantur. Item an sola universitas & particularitas hic respiciatur : an verò etiam indefinitæ propositiones, item singulares particulares modos constituent. De quâ re paulò latius dicemus.

Primo autem loco vulgatam Aristotelicorum sententiam explicabimus : illi verò viginti tres saltem modos constituunt, eosque hoc modo probant. Si non plures quàm viginti tres modi in omnibus figuris inveniuntur, nullo modo plures constitui debent : Sed inveniuntur tantum 23. modi in omnibus figuris : Ergo illi tantum sunt constituendi. Minorem probant. In prima enim figura novem Modi inveniuntur, nimirum, *Barbara, Celarent, Darij & Ferio*, qui sunt modi directè concludentes, & quinque vocantur indirectè concludentes ut sunt *Baralipon, Celantes, Dabitis, Fapesmo, Frisefmo*. In secunda figura sunt tantum quatuor *Cesare, Camestres, Festino, Baroco*. In tertia figura sex : *Darapti, Felapton, Disamis, Datifi, Bocardo, Ferison*, tamen quarta figura similiter 4. quos *Eccius Barbaro, Parentes, Dimari, Fimero*. *Petrus Tartaretus* verò & vulgares *Bamana, Camene, Dimari, Fimeno* appellant. Hi omnes si in unam summam colliguntur 23. constituunt. Hæc, ut dixi, sententia est plurimorum, qui tamen nullam addunt demonstrationem, cur in prima figura 9. in secunda 4. & sic deinceps in alijs alijs contineantur, ideoque sat

multos habent, qui ab ipsis dissentiunt. Inveniuntur enim aliqui, qui 28. constituunt, alij qui 19. tantum, alij qui 17. alij qui 14. Qui 28. constituunt, illi ad 4. modos quartæ figuræ, quos directè concludere asseverant, adhuc 5. indirectè concludentes subjiciunt, *Baralipron, Cameantes, Dimalis, Farnasso, Fronsifomorum*. Qui verò 19. saltem constituunt, illi quartam figuram planè rejiciunt, quam & nos rejiciendam esse demonstrabimus, ac proinde tantum trium figurarum modos retinent, tam directè quàm indirectè concludentes. Qui verò 17. retinent illi *Fapesmo & Frisesmorum* negant esse, primæ figuræ modos vocandos, sed dicunt esse tantum affectiones omnium modorum, ideo *Aristotelem* peculiare caput de hisce duobus lib 3. priorum *analyt. cap. 8.* constituisse. Denique qui 14. saltem retinent, illi modos indirectè concludentes planè rejiciunt, nixi eo fundamento, quod contra quartam figuram, ex *Averroë* produximus, quod scilicet magis artificialiter quàm naturaliter concludunt. Verùm sciendum hosce auctores omnes non omnes sumfisse aut produxisse modos, qui produci solent. Duplices enim sunt modi syllogismorum, alij vocantur syllogisti, alij asyllogisti. Syllogistos vocant qui formalem habent vim concludendi; Asyllogistos verò qui eadem destituti sunt. Hi verò auctores tantum syllogistos modos vel formaliter concludentes sumunt, reliquis omnibus posthabitis. Inveniuntur ergo non pauci, qui numerum multo majorem modorum producunt, dum tam syllogistos quàm asyllogistos recensent, ac deinde per regulas syllogismorum utiles ab inutilibus discernunt. Hic verò rursus in varias partes tradunt. Aliqui enim in 16. modos utiles & inutiles scilicet, in unaquaque figura inveniri affirmant hac ratione. Modus est dispositio propositionum duarum, in debitâ qualitate & quantitate. Secundum quantitatem quadrupliciter variari propositiones possunt, vel ut ambæ sint universales, vel ambæ particulares, vel major universalis vel minor

particularis; Vel econtra unaquæq; conjugatio secundum quantitatem quatuor modis variari potest, & secundum qualitatem. Nam si ambæ sunt universales, tunc, ut dixi, quadrupliciter sese habent, vel ambæ sunt affirmativæ, vel ambæ negativæ, vel major affirmativa, minor negativa, vel contra major negativa, minor affirmativa: si ambæ propositiones sunt particulares, tunc rursus quatuor modis secundum affirmationem & negationem variantur, ut scilicet sint vel ambæ affirmativæ, vel ambæ negativæ, vel Major affirmativa, & Minor negativa, vel contra: & sic rursus 4. oriuntur, & sic de duabus propositionibus secundum quantitatem, quæ similiter quadrupliciter variantur, unde 16. combinationes exoriuntur circa unamquamque figuram. In tabella per literas expressa hæc res v. detur planior, ubi A. significat universalem affirmativam. E. universalem negativam. I. particularem affirmativam. O. particularem negativam, quod cur fiat, licet rationes à nullis, quos viderim, dialecticorum invenerim, tamen hanc conjecturam facio: vel quod inventores modorum, ordinem vocalium simpliciter respexerunt, a, e, i, o, u, & sic cum a, primum locum obtineat, voluisse, per illud universalem affirmativam denotare, per E. cum secundum locum obtineat, universalem negativam, vel certè, quod fortassis probabilius adhuc est, cum verbum affirmo primam vocalem habeat A, secundam I. voluerunt A esse notam affirmativæ propositionis, & quidem universalis, quia universale præstantius quid est, quàm particulare, tum etiam prior locus præstantior est, quàm posterior, & cum A. prior sit, quàm I. in affirmatione, licet utraque nota sit affirmationis, tamen A. in honestiori loco constitutum, I. tanquam posteriori præposuerunt: ita ut I particularem affirmativam denotet: particularitas enim minus præstans est, quàm universalitas. Sic cum verbum Nego, E & O contineat,

voluerunt has esse notas negationis, & cum E rursus potio-rem & priorem locum obtineat, universalis negati-ve voluerunt esse notam. O verò cum postero-rem locum, particularem negativam. Iam verò com-binationes literarum ita sese habere possunt.

	A.	E.	I.	O.
	celarent			
Barbara	aa	ea	ia	oa
	ae	ee	ie	oe
Darij	ai	Ferio ei	ii	oi,
	ao	eo	io	oo

Hosce 16. modos, si quis in unaquaque figura re-petit, tunc 48. modi inde oriuntur. Hinc vero, si syllo-gistos tantum colligere quis velit, oportet regulas syl-logismorum sumere, tum quæ ad singulas figuras in specie, tum quæ ad omnes figuras in genere pertinent, & ijs regulis combinationes hæc examinare, quod si quis fecerit, tunc intelliget, regulas illas non ferre, ut omnes 48. modi maneant, sed remanebunt saltem 14. quod solummodo in aliquibus exemplis monstrabi-mus: sumo hanc combinationem seu tabulam in pri-ma figura, & assumo regulas primo generales omnium figurarum, & deinde primæ figuræ speciales, & sic in-venio, A A constare posse, quia nulla regula illi con-tradicit, sed potius dictum de omni hoc vult, ut major & minor sint universales affirmativæ, inde oritur ergo Barbara. Deinde si sumo alteram combinationem A. E. tunc invenio hanc constare non posse propter regu-lam specialem primæ figuræ: Minor in prima figura non debet esse negativa, propter dictum de omni. Dein-de si sumo tertiam combinationem, A. I. tunc illa con-stabit: sit enim hic minor particulariter affirmativa, & major univetsalis affirmativa, sic quarta combina-tio A O constare non potest. Minor enim sit particu-

lariter

lariter negativa contra regulam. Minor non debet esse particularis negativa. Sic E A constare non potest, quia nullus habetur talis modus, sextus non constat, quia ex puris negativis nihil sequitur, E I constat, quia minor fit particulariter affirmativa, reliqui omnes modi rejiciuntur ex prima figura. Sic in secunda figura ex hac combinatione literarum non plures etiam, quam e a, ae, ei & ao relinquuntur: reliquæ propter regulas partim generales, partim speciales, ut sunt, verbi gratiâ, in secunda figura major debet esse universalis, in secunda figura fiunt syllogismi tantum negativi; Item ex puris negativis & puris particularibus nihil sequitur, rejiciuntur. In tertia denique figura sex remanent, aa, ea, ia, ai, oa, ei, & ratio est, quod in tertia figura plures sunt modi, quam in prima & secunda: quia prima & secunda hoc requirebat, quod major sit tantum universalis. Sed tertia figura tam universalis, quam particularis est. Sicut in 2. figura tantum fiunt syllogismi negativi, ita in tertia figura tam affirmativi quam negativi syllogismi constituentur. Inde ergo cum liberior sit, quoad quantitatem & qualitatem propositionum & conclusionis concludendi, ideoque plures modos habere potest, quam duæ priores figuræ. Hi autem modi omnes tribus figuris reperti, 14. numero & vulgaribus versiculis comprehenduntur, qui apud *Philip. Melanch.* extant: Indirecte concludentes modi, ut non ab *Aristotele* sed *Theophrasto*, *Eudemo*, *Boetio* & alijs excogitati sunt, sic aliquorum præsertim *Hospiniani* iudicio merito à modorum numero excluduntur. Hæc sententia, quam declaravimus, vulgatissima est omnium. ferè interpretum, ideoque fortassis sufficeret, si reliquis omnibus omnis hanc solâ explicassem: Verum ut auditoribus constet, quid & reliqui viri doctissimi hâc in re sentiant, aliorum adhuc sententias subjiciemus. Sit ergo prima sententia ex opinione *Averrois* & *Crellij* & aliorum, Numerus modorum tam syllogistorum quam asyllogisto-

rum, id est, tam utilem quàm inutilem ad concludendum multò copiosior, quàm hîc 48. conficitur. *Averroes enim lib. prior. analyt. C. 5.* triginta sex combinationes circa unamquamque figuram efficit hâc ratione: propositionum ex quibus conclusio colligitur vel utraque est affirmativa, vel utraque negativa vel una affirmativa & altera negativa, & id quidem dupliciter, vel ut major sit affirmativa & minor negativa, vel ut major negativa & minor affirmativa. Atque ratione Qualitatis 4. modi exsurgunt. Rursum istæ propositiones sive affirmantes sive negantes sunt vel ambæ universales, vel ambæ particulares vel ambæ indefinitæ, vel major universalis & minor particularis, vel minor universalis & major particularis, vel major universalis & minor indefinita, vel major indefinita & minor universalis, vel major indefinita & minor particularis, vel major particularis & minor indefinita, & sic 9. modi ratione quantitatis instituuntur quos si in superiores illos 4. duxeris sex & triginta habebis. Nam quilibet istorum novem modorum, qui ex quantitate oriuntur, quadrifariam ratione qualitatis variantur. Iam si quis inde tabulam conficeret, & pro triplici numero figurarum hunc numerum etiam triplicem faciat, ille centum & octo modos invenit tam utiles scilicet, quam inutiles. Utilem autem numerum eodem modo, ut in priori sententiâ factum est, per regulas generales & speciales figurarum investigatur. Si verò literis illi modi sunt signandi, ibi disceptatio est an novæ literæ ad denotandas indefinitas propositiones, quas *Aver*: à particularibus discernit, assumi debeant, an vero iidem modi & eadem literæ retineri debeant. Quæ posterior sententia *Ioanni Hoffin.* placet: ridiculum enim dicit esse, quod quis velit putare, *Darij* verbî gratia, aut alium ejusmodi modum, unum tantum esse modum, sed dicit, quod hic modus habeat se instar generis, & plures alios speciales sub se comprehendat, ita ut ubicunque I. & O. reperiantur tum par-

riculares, & indefinitæ, tum etiam singulares conclusiones seu propositiones contineantur. Ad maiorem tamen perspicuitatem non inconsultum nobis videtur, ut novæ literæ quod & alios etiam, fecisse video, assumantur, quod si fit, tunc modorum utilium tabula, inutilibus rejectis ejusmodi constitui potest.

aaa, i u	cae, oy	aa i, u
cae, oy	ace, oy	cao, y
aii, u	eio, y	iai, u
eio, y	ao o, y	eii, u
		oao, y
		eio, y

In hac tabulâ, quæ saltem continet modos vulgares, & quidem majusculis literis notatos, quibus in unaquaq; arca opponuntur, quæ inde concluduntur, aaa enim seu *Barbara*, id est I & V opposita habet, per quod denotatur ex universali conclusione, & quidem affirmativa rectè sequi particularem affirmativam, & indefinitam affirmativam: Per regulam: Ex universali rectè sequuntur suæ particulares & indefinitæ: sic eae seu *Celarent* o & y habet oppositum, quæ denotant, quod ex universali negativa rectè concludantur particulares & indefinitæ negativæ propter dictam jam regulam: sex ergo modi sub hisce duabus comprehenduntur, nimirum *barbara*, ri, & ru, *celarent*, ro & ry: ubi notandum, eos per u indefinitam affirmativam, per y verò indefinitam negativam denotare. Similiter sex modi ex *Cesare* *Camestres* oriuntur, ut in tabella apparet: Iam verò illi modi, qui particulariter concludunt, non tribus sed duobus saltem modis possunt variari: Ex particulari enim non universalis colligitur, sed tantum indefinita, ideoque tantum u vel y ad illos modos in tabellâ adjecta sunt, & hac ratione boni & utiles modi de tribus figuris triginta duo oriuntur.

Quibus quidam adhuc viginti & unum adjiciunt, nimirum illi, qui tuentur quartam figuram & modos indirectè concludentes. *Bamana*. scilicet *ni*, & *nu*, *Camene*, *o* & *y*. *Dimra i*, & *u*, *Frimeno* & *y*, quorum sunt 10. & ex quartâ figura oriuntur: hisce, *baralipton* & *yn*: *Celantes* & *to* & *tys*, *Dabit*, & *tus*, *Fapesmo* & *my*, *Erisfmo* & *my*. Qui sunt scilicet modi indirectè concludentes, adjicio: hinc numerus quinquaginta trium bonorum modorum & utilium in quatuor figuris ex quorundam sententiâ oriuntur. Verùm cum nos quartam figuram rejecerimus, tum etiam de modis indirectè concludentibus postea dicemus, meritò interim numerum triginta duorum retinendum putamus. Et hîc notandum est, quemadmodum prior opinio saltem duas propositiones sine conclusione considerabat & inde modos constituebat, sic jam ab hisce posterioribus conclusionis etiam ratio habetur, quemadmodum ex tabella apparet, & addita brevi declaratione. Nam quando *barbara*, *barbari* concludo, tunc habeo rationem conclusionis, siquidem illa mihi modum variat, cum præmissæ maneant eadem, ut & in omnibus alijs in hac tabellâ modis. Hanc rationem, quæ ad conclusionem attinet, etiam illæ opiniones, quæ sequuntur retinent. Sit igitur quarta opinio illorum, qui hisce dictis modis omnibus adhuc 24. subjiciunt: qui ex *darj*, *ferio*, *festino*, *baroco*, *disamis*, *datisi*, *bocardo*, *ferisco*, *dimrai*, *frimeno*, *dabit*, *erisfmo* oriuntur & quidem ex permissione indefinitarum & particularium, ita scilicet, ut verbi gratiâ, *darj* non tantum denotet duas particulares, sed unam particularem, alteram indefinitam, & quidem id dupliciter, ut vel minor sit indefinita, & conclusio particularis, vel e contra minor particularis, & conclusio indefinita, & sic de alijs modis. Ex quâ permissione indefinitarum & particularium propositionum viginti quatuor modi exsurgunt, qui si superioribus 53. adjicerentur, numerus septuaginta septem colligeretur, & quidem utilium

modorum in quatuor figuris syllogismorum. Verum restat quinta & ultima sententia, quæ est *Joan. Hospin.* qui quamvis quartam figuram, illiusque modos planè rejiciat, nec modos indirectè concludentes dignoscat, nec etiam modos easdem literas habentes, ut sunt *e a e, e a e Celarent, Cesare darij & datisi festino, ferio, ferio, ferison*, pro diversis modis agnoscat, licet sint in diversis figuris, nihilominus tamen numerum multo majorem modorum colligit, scilicet septuaginta septem, ita tamen, ut tam syllogistos, quam asyllogistos modos comprehendat. Excrescit enim ipse numerus modorum usque ad quingentos & duodecim. Ex quibus, quando examen per regulas generales & speciales instituitur, tum etiam, si modos eosdem reprehendit, primà vice centum & novem rejicit, & quadringentos alteros retinet. Ex hisce rursus triginta octo saltem utiles ad omnes figuras retinet. Artificium hoc, quomodo quis quingentos & duodecim modos poterit invenire, in tabula monstrabimus ubi notandum, quod octo nos jam oporteat habere vocales *a e i o u y & ω*, ita, ut, *A*, denotet universalem affirmativam: *E*, universalem negativam: *I*, partic: affirm: *O*, partic: negat: *V*, indefinitam affirmativam: *Y*, indefinitam negat: & singularem affirm: *ω*, singularem neg: Ex quarum mutatione numerus hic quingentorum & duodecim exsurgit. Nam ex varia transpositione, quæ fit octo vicibus, octo ordines oriuntur, & in quolibet ordine sexaginta quatuor oriuntur, quæ 64. octies in se ducta numerum quingentorum & duodecim pariunt. Inde si numerum modorum utiliter concludentium colligere volumus, duo posteriores ordines, nempe qui ab *& & ω* incipiunt, planè sunt inutiles, exceptis viginti quinque combinationibus, trium literarum quæ syllogismis expositorijs interviunt. Item ex singularibus indefinitam vel particularem tam affirmativè quam negativè colligunt, ut

sunt, verbi gratiâ, H H H item $\omega \omega \omega$ item H I . Joannes dormit, Joan: est animal; ergo quoddam animal dormit, $\omega \omega \omega$, H H & $\text{U} \omega \omega$ & Y , &c. & reliqui qui vim concludendi aliquam obtinent, quorum numerus, ut dixi, viginti quinque constituitur. Jam autem duo postremi ordines in hac tabulâ centum & viginti octo constituunt. Inde si 25. deducuntur, centum & tres remanent, quæ planè rejiciuntur & inutiles censentur. In prioribus 6. ordinibus trecenti & octoginta quatuor combinationes seu modi inveniuntur, quibus si addis viginti quinque, quadringenti & novem oriuntur. Hos deinde, si per regulas generales & speciales syllogismorum examinaueris, tum etiam conclusiones, quæ naturaliter inferuntur, retinueris, tunc triginta octo saltem remanebunt: qui sunt modi utiles figurarum ex opinione *Joban. Hosin.* Hi autem modi utiles in hac tabulâ literis majoribus notantur, reliqui qui non sic notati sunt, per se rejiciuntur. Et quamvis tantus modorum numerus videatur esse planè supervacaneus, tamen sua utilitate non caret: inde enim primo perspicitur, quot natura in universum possunt modi excogitari tam utiles quàm inutiles, in quibus syllogismi construuntur. Deinde docet, ut fugiam malos concludendi modos. Nam qui perspectos tam bonos quàm malos habet, ille facile inter eosdem discernere potest, & non confusam tantùm, sed etiam distinctam habet modorum Logicorum cognitionem, quæ ipsum in argumentando & disputando plurimum juvat. Nam si quis syllogismum in malo modo producit, & id quidem in re seriâ, jam si malos concludendi modos cognitos habet, & per exemplum contrarium formæ vitium monstrare potest, tunc primo quasi ictu adversarium prostermit. Interim taceo, quòd summa inde vis rationis humanæ & amplitudo disciplinæ Logicæ appareat, cum scilicet tot modis nimirum quingentis & duodecim ex uno medio termino syllogismos construere possim.

Hæ sunt opiniones ferè omnes, quæ de modis syllogismorum exstant, de quibus latè quidem disputare possem; nisi antea prolixior hæc in re fuisssem. Ut verò junioribus constet, quid sequendum sit in tantâ opinionum diversitate, hoc breve meum iudicium esto, licet *Joannis Hofii* sententiam maximè probem, tanquam acutam & verisimilem, tamen junioribus vel priorem sententiam, vel certè posteriorem retinendam esse censeo. Hæ enim sententiæ sunt expeditiores & minus difficultatis habent: inprimis verò prior sententia plana est & usitata in omnibus ferè disputationibus, quatenus modos trium figurarum clarè & dilucidè probat atque explicat. Quod si tamen *Joan. Hofian* sententiam quis retinere malit, ille hoc compendio uti potest, nimirum ut in locos quasi communes omnes tam utiles quàm inutiles modos referat, illisque syllogismos omnis generis adscribat, ut hæc ratione usu diligentî & crebris exemplis tantam varietatem memoriæ infigat. Nam ita nudè ediscere velle impossibile ferè primo aspectu videtur.

Tertium genus principiorum regulativum esse diximus, quod similiter duplex constituitur, unum & generalissimum, & vocatur *Dictum de omni* & *Dictum de nullo*, vel *Dici de omni* & *Dici de nullo*: Aliæ sunt regulæ tam generales quàm speciales, quæ figuris syllogismorum inserviunt, & apud *Philip. Melanch.* in libello *Dialectices* habentur.

Ad dictum de omni & dictum de nullo quod attinet, *dictum vel dici de omni* apud *Aristotelem* lib. 1, *priorū analyt.* definitur, quod sit, quando nihil est sumere subjecti, de quo alterum non dicitur. *Dici de nullo*, est, quando nihil est sumere subjecti, de quo alterum non removetur. Ad intelligendas hæc definitiones sciendum variè aliquos philosophos hæc regulas intelligere. Aliqui enim putant, dictum de omni nihil aliud denotare quàm propositionem aliquam universalem affirmativam: & dici de nullo propositionem aliquam universalem negativam,

verum illi, teste Zabarell. & Averroes & Crellio, toto co-
 aberrant: non enim confundenda sunt κατὰ πᾶν
 prioristicum & κατὰ πᾶν posterioristicum. Nam
 hoc quidem propositionem universalem denotat, non
 autem illud. *Alpharabius* primo dictum de omni vult
 æquipollere regulæ antepredicamentali huic. *Quicquid*
dicitur de predicato, dicitur etiam de subiecto. Verum ne-
 que hanc sententiam *Averroes* admittit, atque conten-
 dit, per hæc duo, scilicet *dici de omni* & *dici de nullo*, nihil
 aliud denotari quàm integrum processum syllogisti-
 cum, & esse hæc duo radicem & fundamentum omnium
 syllogismorum, imò totos syllogismos. Nam *dici de*
omni monstrat processum syllogismorum affirmati-
 vum, *dici de nullo* monstrat processum syllogismorum
 negativum: idque ex definitione jam adductâ apparet.
 Cum enim dicitur, dictum de omni est, quando nihil sub
 subiecto sumi potest, de quo alterum non dicatur, duæ
 positiones & tertiò conclusio indicantur: major
 positio ibi, quando subiecti & prædicati mentionem
 facio: conclusio ibi, quando conjunctionis & remo-
 tionis prædicati mentionem facio. Id tamen maximè
 notandum, dictum de omni & dictum de nullo duas
 præcipuas condiciones postulare. 1. Vt major semper
 sit universalis sive affirmans, ut in dicto de omni, sive
 negans, ut in dicto de nullo, altera, ut minor semper sit
 affirmativa sive universalis sit sive particularis; cuius
 ratio hæc est, quia hæc duo principia volunt, ut præ-
 dicatum latius pateat subiecto, de quo prædicatum
 illud universaliter vel affirmatur vel negatur. Deinde
 ut subiectum illud latius pateat quàm tertium, quod
 sub illo subiecto assumitur, & de quo subiectum affir-
 matur. Hinc manifestum fit, subiectum, cuius hic fit
 mentio, esse medium terminum, in quo & per quem
 duo termini major & minor tanquam in aliquo tertio
 uniuntur, & manifestè prima figura per hæc duo prin-
 cipia innuitur, quæ ita sese habet, ut medius termi-
 nus sit subiectum in majori, prædicatum autem in

minori. Nam id prædicatur de eo, quod sub illo medio termino subsumitur. Vnde etiam illud constat, solam primam regulam illam esse, quæ manifestè hoc dictum de omni & dictum de nullo continet, & quæ reliquarum figurarum respectu perfectior dicitur, imo ad quam reliquæ figuræ posteriores reducuntur, quo ostenditur manifesta illa per hæc principia inferendi ratio, & hoc etiam dicto de omni & de nullo numerus modorum in prima figura innotescit. Vult enim, ut major semper sit universalis sive affirmans sive negans: Minor autem semper sit affirmativa sive particularis sive universalis, quod si fit, quatuor tantum modi utiles in prima figura reperiuntur. Dat etiam occasionem quibusdam regulis generalibus & specialibus, ut scilicet major in prima figura sit universalis, minor affirmativa. Item quòd ex puris negativis nihil sequatur: item quòd ex puris particularibus nihil sequatur. Merito igitur tanquam radix & fundamentum omnium syllogismorum hoc principium regulativum haberi potest. *Albertus Magnus* loco huius principij hoc axioma nobiscum natū substituit: *Quæ unum sunt in uno tertio, illa inter se unum sunt: Et quæ non unum sunt in uno tertio, illa etiam inter se non unum sunt.* Quæ *Alberti* sententia ut latior est, siquidem hæc principia *Alberti* omnibus figuris applicari possunt, quod non fit in prioribus illis principijs, sic planior & faciliior quidem est ipsius sententia: docet enim manifestè omnium syllogismorum structuram, & quæ sit ratio, cur syllogismus necessariam habeat consequentiam, & cur tertius terminus in syllogismo adhibeatur, nimirum, ut per illum ostendatur, duos terminos in conclusione identitatem inter se habere vel non habere. *Aristoteles* etiam illius principij mentionem facit, esse in toto alio, quod *Doct. Colonienf.* cum priori reipsâ esse idem, sed ratione saltem differre docent. Nam prius prædicatum potissimum respicit, quod insit subjecto: hoc autem subjectum potissimum

respicit, quod in fit prædicato. Deniq; *J. well. Hunnæus. D. Colonienf.* & alij hæc duo principia illis axiomatibus æquipollere dicent: Quicquid dicitur de subiecto distributo, dicitur de quolibet sumto sub subiecto probè factâ distributione, & quicquid removetur seu negatur de subiecto distributo, negatur de omni contento sub tali subiecto. Exemplum. 1. Omnis homo est risibilis: Petrus, Paulus, Joannes, Socrates sunt homines: Ergo Petrus, Paulus, Joannes, Socrates sunt risibiles; Ibi enim risibilitas dicitur de homine, tanquam subiecto distributo per universale signum additum; Ergo dicetur etiam de omni illo, quod sub homine comprehenditur. Comprehenduntur verò sub homine, tanquam specie, omnia individua: Ergo risibilitas etiam, ut de homine dicitur, sic etiam de omnibus, quæ continentur sub homine, dicetur. Exemplum. 2. Nullus homo est lapis: Petrus, Paulus, Joannes, Socrates sunt homines; Ergo Petrus, Paulus, Joannes, Socrates non sunt lapides: Ibi *lapis* de omni homine seu subiecto distributo removetur: Ergo etiam removebitur de omnibus illis, quæ sub illo subiecto comprehenduntur. Deinde sunt regulæ quædam generales & speciales, quæ similiter regulativa sunt principia syllogismorum, eorumque structuram dirigunt. Has regulas ferè omnes *Philip. Melanch. lib. 3* habet, quarum priores novem sunt generales, & omnibus figuris inserviunt, posteriores autem quatuor sunt speciales, & singulis figuris in specie inserviunt. Explicatione, cum per se sint manifestæ, non admodum indigent, interim tamen circa primam hoc observandum, imò circa omnes potius quod maximè & primariò syllogismis categoricis saltem, non autem hypotheticis hæ regulæ inserviant: tum quod agant de consequentiâ formali non autem materiali. Hinc ergo mirum non est, quando contra primam regulam exempla possunt produci, quæ illam invertere videntur, ubi scilicet ex puris negativis aliquid sequitur, & conclu-

ditur.

ditur. Nam id potissimum fit, vel casu vel propter terminorum reciprocationem, ac proinde per materiam in syllogismis hypotheticis: v. g. Nullus lapis est animal; nullum lignum est animal: Ergo nullum lignum est lapis: ibi casu solummodo aliquid sequitur sic: Quicquid non sentit, non est animal: Nullus lapis sentit: Ergo nullus lapis est animal: vel nullum non sentiens, est animal, Ergo nullus lapis est animal. Item: Quicquid non est homo, non est baptizandum, nullus lapis est homo. Ergo nullus lapis est baptizandus. Quicquid non est animal, non est homo: Sed nulla statua est animal: Ergo nulla statua est homo. Ibi vel propter terminorum reciprocationem aliquid sequitur, vel quod syllogismi sunt hypothetici. Nam quod ad eiusmodi formas argumentandi attinet, ubi v. g. major sic ponitur, quicquid non est hoc, non est hoc, variae sunt auctorum sententiae, *Averroes* enim putat esse syllogismos hypotheticos simpliciter dicendos, cuius ratio est, quia hic plures quam duas propositiones habemus: Nam major in duas propositiones resolvi potest. *Avicenna* nec simpliciter categoricos nec simpliciter hypotheticos eiusmodi syllogismos vult dici, sed medios inter utrosque statuit. Alij denique, ut *Laurentius Maiolus* putant, maiorem non esse negativam, sed saltem infinitam, cuius ratio rursus manifesta est, quia non simpliciter potest converti eiusmodi propositio in affirmativam, quod tamen fieri debere libro secundo supra dictum est. Nam verbi gratia, illam propositionem: Quicquid non est animal, non est homo: non possum simpliciter convertere: Ergo omne animal est homo, licet hoc possim facere in hac quae praecedat, quicquid non sentit, non est animal: Ergo omne sentiens est animal. Ratio diversitatis est, quia in posteriore exemplo sunt termini convertibiles, qui ut magnam praerogativam habent in conversione, sic etiam in omnibus fere regulis logicis eandem obtinent. Propter terminorum enim reci-

procationem accidit, ut regulæ logicæ multas exceptiones patiantur. Adduntur adhuc aliæ exceptiones huic primæ regulæ, quæ potissimum ex propositionibus modalibus desumuntur, vel etiam, ubi terminus aliquis ponitur finitus, & deinde in infinitum variatur: sic verbi gratiâ, omnem aprum contingit esse fortem: aliquod animal non contingit esse aprum: Ergo aliquod animal contingit non esse forte. Item nullum non risibile est rationale. Nullus asinus est risibilis: Ergo nullus asinus est rationalis. Verum si hoc observatur, quod initio dixi, quod hîc de formali consequentiâ tantum & solummodo syllogismorum categoricorum in hac regula dicatur, satis firma illa esse poterit. Sic circa quintam regulam idem hoc observari debet. Semper enim hoc verum est. *Ex parte particularibus non necessario sequi conclusionem*, scilicet ratione formæ, & excipiuntur rursus termini convertibiles, item ubi subiectum minoris in subiecto majoris includitur in prima figura. Circa decimam & undecimam regulam illud observandum est. Semper quidem ex dicto de omni & de nullo non sequitur, ut major in prima & secunda figura sit universalis, tum etiam, ut minor sit affirmativa in prima figura, quemadmodum etiam in tertia. Verum ad minorem quod attinet, non raro evenit, ut minor videatur negativa, cum tamen sit affirmativa, & hoc inde fit, quia propositio est infinita, quæ tamen videtur esse negativa, *Crellius* huius rei documenta tradit.

1. Si in majori five ea affirmativa five negativa sit, particula NON descriptioni subiecti inseritur, tum minor, quæ subsumitur, negativa videtur, etiam si in rei veritate infinita sit: verbi gratiâ, Nulla doctrina in sacris literis non expressa, est amplectenda: doctrina de purgatorio non est in sacris literis expressa: Ergo doctrina de purgatorio non est amplectenda. Hîc minor negativa videtur, cum tamen sit infinita, quod inde constat, quia particula non inserta est

descriptioni subiecti seu medij termini in majori : unde necessarium fuit in prima figura , quod ad prædicatum minoris eandem particulam retineat : siquidem medius terminus subiectum est majoris , prædicatum autem minoris in prima figura.

2. Alterum documentum *Crellij* est , si propositio ista minor in actu affirmantem mutari potest , ita ut non mutetur substantia seu sensus illius propositionis , tunc hoc indicium est , minorem illam non esse verè negativam : Idque ita fieri potest , ut propositio , quæ videtur negans expressè fiat infinita per transpositionem particulæ non , vel ut alia vocabula ejusdem facultatis substituantur , verbi gratiâ , ut in hoc exemplo. Nulla doctrina in sacris literis non expressa , amplectenda est : Doctrina de purgatorio est in sacris literis non expressa : Ergo non erit amplectenda. Vel nulla doctrina quâ sacræ literæ tacent , est amplectenda : doctrinâ de purgatorio sacræ literæ tacent : Ergo non est amplectenda. Idem etiam de tertiâ figurâ , in qua similiter minor esse debet affirmativa , sciendum est. Hæ regulæ omnes vel certè plurimæ ex dicto de omni & de nullo , ut sæpè dixi , dependent ; Item ex illo axioma , quæ unum sunt in uno tertio , illa quoque inter se unum sunt , &c. quemadmodum ex dicto de omni & de nullo prolixè demonstrare possemus. Hisce etiam ab *Aristotele* peculiaris probandi ratio addi potest , *lib. i. prior.* quæ sumitur ex terminis in quibus omni , & in quibus nulli. Termini autem , in quibus omni sunt , ex quibus fiunt duæ præmissæ veræ secundum aliquam combinationem , cum quibus consistere potest universalis affirmativa in veritate. Termini autem in quibus nulli sunt , ex quibus fiunt duæ præmissæ secundum aliquam dispositionem , cum quibus consistit universalis negativa in veritate. Tales autem terminos dari nullo modo posse *Aristoteles* demonstrat , ac proinde veritatem etiam regularum præcedentium inde concludunt. Rationes autem , cur non dentur termini ,

& in quibus nulli, hæ sunt. 1. Quia eadem causa eodem modo sese habens, non est causa contrariorum effectuum: sed universalis affirmativa & universalis negativa contraria sunt: Ergo non possunt sequi ex eadem dispositione præmissarum. 2. Si talis combinatio esset bona, sequeretur, quod contradictoriæ vel contrariæ essent simul veræ: Sed hoc est impossibile: Ergo. Consequentia probatur: Nam constat, quod ex veris non sequatur nisi verum, & formalis consequentia est illa, quæ rectè concludit in omnibus terminis similibus simili forma argumentandi retentâ: Iam si adversarium quæris, qui combinationem inutilem vult esse bonam, qualis & quanta conclusio sequatur ad istam combinationem, quam dicit esse utilem, & si dicat, sequi conclusionem universalem affirmativam, tunc dabuntur termini in quibus omni. Res in exemplis fiet manifestior. Statuatur, ex puris particularibus sequi formaliter conclusionem veram, scilicet particularis affirmativa, tunc dandi sunt termini in quibus nulli, verbi gratiâ, sic argumentando. Quoddam animal est asinus, quidam homo est animal. Iam cum ipsis præmissis consistit in rei veritate universalis conclusio negativa, scilicet nullus homo est asinus. Ex iisdem autem etiam præmissis sequitur conclusio hæc particularis: quidam homo est asinus; Ergo ex hac combinatione dabuntur duæ contradictoriæ simul veræ, quod cum sit impossibile, necesse malam esse hanc formam argumentandi, ac proinde illum modum ex puris particularibus inutilem. Similiter si major esset particularis in prima figurâ, & adversarius diceret, sequi conclusionem affirmativam universalem, tunc dantur contra eum termini in quibus nulli verbi gratiâ, homo, animal, asinus, ex quarum combinatione infertur illa universalis negativa vera: nullus homo est asinus: Adversarius autem volebat inde inferre, omnis homo est asinus: Ergo ille modus duas contrarias propositiones colligit, & per consequens inde inutilis censetur,

eadem

eadem ratione per hos terminos in quibus omni & in quibus nulli, reliquæ regulæ præsertim speciales probari etiam possunt.

Quartum & ultimum principium dicitur perfectivum, constat verò ex superioribus duplicem esse syllogismum: Alium perfectum qui scilicet nullo indiget, ut evidentia concludendi appareat propter ipsa, quæ posita sunt. Imperfectum verò, qui uno vel pluribus indiget, ut evidentia concludendi appareat propter illa quæ posita sunt: Hinc ergo efficitur, ut syllogismi, qui imperfecti dicuntur, sint perficiendi per aliquid, quod nimirum evidentia concludendi appareat: Illa autem quæ hosce syllogismos perfectos perficiunt, dicuntur principia perfectiva, & sunt Conversio, Transpositio præmissarum, Reductio per impossibile & Expositio. Ad conversionem quod attinet, de illa supra lib. 2. satis pertractatum est. Quod attinet autem ad posteriora tria illa hoc in loco dextrè explicari non possunt, nec commodè intelligi, antequam de figuris & modis earum aliquid dixerimus in specie, ideoque ubi hæc præmiserimus, de principiis perfectivis in posterum dicemus.

PROBLEMA VI.

De Figuris Syllogismorum in specie.

ANtequam ad primam figuram perveniamus, libet illud hoc primo loco quærere, cum syllogismus de tribus figuris dicatur, quâ ratione de ipsis dicatur, an univocè an æquivocè. Videtur quidem syllogismum non univocè de illis dici. i. quia syllogismi secundæ & tertiæ figuræ imperfectiores sunt: in prima figura autem perfectiores: verum commune nomen de perfecto & imperfecto non secundum eandem rationem posse dici videtur. Secundò syllogismi in

secunda & tertia figurâ omnem vim concludendi a primâ figurâ habent, nam propter dictum de omni & de nullo syllogismi omnes concludunt. Hæc dicta autem in solâ primâ figurâ evidenter existunt, reliquæ verò figuræ non nisi potestate eadem obtinent, quod testimonio *Averrois* i. *prior. analyt. cap. 24.* expresse affirmatur, primam figuram dictum de omni & dictum de nullo actu continere, reliquas autem tantum potestate. Hinc ergo concludi posse videtur, syllogismum non eâdem ratione de tribus figuris dici posse, cum prima illa radicem syllogismi & fundamentum non eâdem ratione obtineat.

Verum in contrarium sciendum, hanc sententiam admitti non posse, siquidem syllogismus de tribus figuris univocè dicitur: quod inde manifestum est. i. quia essentia syllogismi in illatione consistit, seu in vi & facultate inferendi, seu unum ex altero colligendi. Hanc vim omnes syllogismi, cujuscunque sint figuræ, expresse actu & perfectè continent, perfectè inquam, quod ad ipsam essentiam attinet: nam licet accidentaria quædam imperfectio accedat in reliquis figuris nimirum ut non tam evidenter illa vis appareat in reliquis figuris, quàm in primâ; tamen essentialis perfectio, id est, facultas illa concludendi & inferendi in omnibus figuris æquè consistit: Tum etiam dictum de omni & dictum de nullo similiter in duabus posterioribus figuris locum habet; licet sit paululum inflexum, idque ratione materiæ, non secus ut regula Lesbica, quæ flectebatur ad lapidem, ita loquente *Aristotele*, non omnis enim materia omnem rationem concludendi mox admittit, & quamvis syllogismi reliquarum figurarum reducantur ad primam, illa tamen reductio non fit propter essentialem illationem, sed propter accidentalem, quod ita intelligendum est, quod per reductionem syllogismi posteriorum figurarum non accipiant ipsam vim concludendi, sed saltem evidentiam illius facultatis inferendi. Cum itaque

1. nihil in Essentialibus mutetur, sed 2. dictum de omni & de nullo expresse ibi inveniatur. 3. ipsa quoque denique essentia syllogismi, quæ in illatione consistit, ibi reperiatur; quare necessario sequitur, quod syllogismus univocè de omnibus figuris dicatur: univocatio enim identitatem essentiae consequitur. 4. Porro ex definitione & auctoritate *Aristotelis* idem probatur. *Aristoteles* enim syllogismum definit, quod sit oratio in qua quibusdam positis aliud quid ex necessitate sequitur propter illa, quæ posita sunt: sub hanc autem definitionem immediatè divisionem syllogismi perfecti & imperfecti subjungit, quod *Aristoteles* non fecisset, si hanc definitionem syllogismo tam perfecto quàm imperfecto convenire non voluisset: ipse enim *Aristoteles* docet, Æquivoca prius esse distinguenda, antequam dividenda: contra quod præceptum *Aristoteles* ipse deliquisset: quod cum statuere non debeamus, relinquitur ergo cum tota definitio dicatur de syllogismo perfecto & imperfecto, & quidem univocè, ut ratio omnium definitionum postulat; etiam definitum univocè de utroque dicitur. 5. Adde denique, quod *Aristoteles* huic definitioni tres figuras subjecerit, ac sub illa comprehendere totum tractatum *lib. prior: analyt.* demonstraverit. Latius de hisce *Jacobum Zabarell. lib. de quarta figura c. 7.* videbis. Ad priora argumenta respondeo: Imperfectio figurarum non est in ipsa essentia sita, sed solum, ut dixi, in accidentibus: nam essentiam syllogismi, id est, inferendi vim omnes figure continent, evidentiam autem concludendi non omnes, præsertim posteriores, obtinent, quam carentiam evidentiae imperfectionem nominat *Aristoteles*. Cum autem essentialis perfectio in omnibus figuris sit eadem, nihil impedit, quo minus univocè syllogismus de perfecto & imperfecto dicatur. Ad secundum respondemus, negando dictum de omni & dictum de nullo, non esse quoque in reliquis figuris, & licet in prima figura primariò & evidenter illa principia inveniantur,

nihilominus tamen etiam in reliquis figuris hæc dicta inveniuntur, licet non tam evidenter, ut antea dixi; sed aliquo modo inflexè. Ad *Averroem* itaque dicere possumus, illum per actum hoc intellexisse, quod est evidenter, per potestatem verò id, quod per se non est ad eò evidenter, sed tantum ita fieri potest, si scilicet ad primam figuram reducantur. Verum pervenio ad primam figuram, quæ meritò primum locum obtinet, tum, ut dictum est, evidenter principia illa seu radices omnium syllogismorum obtinet, dictum scilicet de omni & dictum de nullo, cum interim reliquæ non tamen evidenter illa obtineant: tum quia reliquæ figuræ omnes ad primam reducendæ sunt; tum quia omnis generis problemata tam universalialia, quam particularia, tam affirmativa quam negativa concludit; tum denique quòd ad demonstrationem, quæ potissimum est Logices instrumentum, maximè accommodata sit: Vnde *Aristoteles* 1. post. contextu 183. primam figuram maximè scientificam appellat. Et est prima figura dispositio terminorum majoris & minoris cum medio talis, ut medium semel majori subjiciatur, semel de minori prædicetur. Hæc definitio ex ijs, quæ præcedenti problemate dicta sunt, satis manifesta est. Constat enim figuram primam, ut & omnem figuram esse dispositionem quandam, non quidem propositionum, siquidem modi ad propositiones pertinent, & sunt earum dispositiones, sed terminorum, & quidem trium terminorum, qui in omni syllogismo concurrunt, atque in ijs prima figura cum omnibus figuris convenit, nimirum quòd sit dispositio trium terminorum. Verum ita dispositio primæ figuræ à reliquis duabus differt, quòd prædicatum conclusionis in majori prædicet, subjectum in minore subjiciat, & sic medium terminum revera etiam in medium locum ponat, ut semel prædicetur, & semel subjiciatur: Prædicetur scilicet de minori, subjiciatur autem majori: cum interim secunda figura medium ita con-

jungat

jungat cum majori & minori, ut bis prædicetur. Tertia figura ita jungat, ut bis subjiciatur. Inde ergo natura primæ figuræ optimè cognoscitur, nimirum quod sit dispositio majoris & minoris cum medio, in qua medium in majori subjicitur, in minori verò prædicatur. Hanc diversitatem collocationis mediij termini, & quomodo figuras diversas constituat, ut facilius notare quis possit, Logici schema aliquod excogitarunt, vel in formam N latini vel græci, vel etiam in formam aliquam solidam & quadrangularem, quæ per mediam lineam in duos triangulos secatur. Primæ figuræ collocatio ipsum totum N docet nimirum, ut linea ad sinistram doceat medium terminum subjici semel, linea ad dextram docet, medium terminum prædicari in præmissis. Reliquæ figuræ duæ per unam lineam saltem notantur, nam linea ad sinistram tertiam figuram refert, & denotat medium terminum bis subjici, linea ad dextram secundam figuram refert, & docet medium terminum bis prædicari: Idem etiam judicium esto de alterâ figurâ.

Circa primam figuram quæritur, An medium, de quo jam dictum est, quod medium locum occupet inter majorem & minorem terminum in duabus præmissis, sit vel ex naturâ vel ex instituto medium, Græcè an $\phi\upsilon\sigma\epsilon$ an verò $\theta\epsilon\sigma\epsilon$? Rationes, quæ evincunt medium terminum non esse $\phi\upsilon\sigma\epsilon$, sed $\theta\epsilon\sigma\epsilon$ saltem medium, quamplurimæ à Joanne Hoffin. adducuntur. 1. Quicquid non est opus naturæ, illud naturâ medium esse nequit: Sed medium in prima figura non est opus naturæ: Ergo non est naturâ medium. Minor probatur: Omne id, quod ex instituto tantum oritur, non est opus naturæ: Sed medium primæ figuræ ex instituto humano oritur: Ergo medium in prima figura non est opus naturæ. Minor multis rationibus rursus probatur. Illud enim est naturâ, quod apud omnes est idem: Et illud est ex instituto, quod apud omnes non est idem: Sed positio mediij termini in prima figura non est idem: Ergo positio mediij termini in prima figura non est naturâ medium.

& materijs non semper unum verbum est vel unum vocabulum, siquidem ad unam conclusionem demonstrandam varia media adhiberi possunt, verbi gratiâ, si quis vellet demonstrare, *omnem Salmonem esse substantiam*, non omnes idem medium adhiberent, alius piscem, alius bestiam, alius animal, alius corpus, alius animatum, alius compositum, alius naturale, alius substantiæ deniq; definitionē pro medio posset adhibere. Et quamvis adhuc illa videantur esse naturâ mediij, siquidem quæ jam diximus, intra summum genus & substantiam, tum etiam Salmonem, tanquam speciem infimam, continentur; tamen si propositum esset ad demonstrandum, nullum salmonem esse spiritum, tunc nullum eorum ferè posset adhiberi, nisi corpus, & quod corpori subjicitur. Hæc verò non ratione mediorum respectu spiritus haberi possunt, siquidem ex diametro ipsi more hypallelorum opposita sunt. Deinde omnis oratio, omne nomen & omne verbum, teste Aristotele *lib. 1. περὶ ἑρμην: c. 1.* non *φύσιν* sed *δέσιν* constant: sed medium in prima figura est vel nomen vel verbum vel tota oratio: Ergo non naturâ sed ex instituto constat, 3. Si medium naturâ constabit, tunc quoque extrema naturâ constabunt. Ratio consequentiæ est: media enim & extrema sunt relata: Relatorum autem eadem est natura, & ratio: Verum si hoc concedatur, tunc syllogismus opus esse naturæ concedendum est. Denique intra diversas categorias nullum naturâ medium dari potest: Sed argumentationes ita possunt confici in prima figura, ut medium ex diversis Categorijs sumatur à majori & minori: Ergo non erit medium à natura: verbi gratiâ, *Omnis Chyrurgus est homo: Quicumque verò vulneribus scienter medetur, est Chyrurgus; Ergo qui vulneribus scienter medetur est homo.* Hic *homo* in hoc syllogismo majus est extremum, & est in prædicamento substantiæ; *Vulneribus mederi*, est minus extremum, & est in prædicamento actionis; *Chyrurgus* est medium, & in

prædicamento qualitatis. Verùm pro alterâ parte ita quidam instant: Quod ita disponitur, ut naturæ sit convenientissimum, tum etiam dicto de omni & de nullo tanquam naturalibus syllogismis exactè respondet, id merito naturâ esse dicitur: Jam verò medium in prima figura ita collocatur, ut maximè congruat naturali processui ratiocinandi, & respondeat dicto de omni & de nullo: Ergo medium in prima figura naturâ erit. Pro solutione huius quæstionis sciendum, *Joannem Hoffin* duplicem significationem vocabuli naturæ adferre: dicitur enim natura esse aliquid, vel quod opus est naturæ, vel quod naturam imitatur: Jam licet pro posteriori significato commune possit dici medium in prima figura, esse naturâ medium, tamen cum non semper naturam imitetur, sed tantum aliquando, ut in illis argumentationibus apparet, quæ constant ex terminis convertibilibus, ubi tres terminos sex modis variare possumus, quod fieri non posset, si naturam semper imitaretur medium primæ figuræ: Ideoque concludit, cum non semper id fiat, sed tantum aliquando, ut medium naturam in prima figura imitetur, propterea esse quandam magis communem appellationem, ac proinde statuendum, medium in prima figura esse positione medium non autem naturâ. Verùm cum præter has enumerationes vocabuli natura etiam illa afferri possit, quòd naturâ medium in prima figura dicatur vel quod naturalem syllogismum nobiscum natum imitetur, vel etiam, quod naturam mediæ & eius naturalem locum repræsentet, hoc itaque respectu naturâ medium dici potest, siquidem syllogismus naturaliter nobiscum natus hunc ordinem & processum observat, ut duos terminos per tertium tanquam per medium copulet, ita ut semel cum maiore, semel cum minore cohaereat, quem naturalem progressum prima figura maximè imitatur. Deinde cum omne medium, quatenus medium est, naturalem locum habet, ut inter duo sit medium,

& quidem positione, &c. Hinc ergo cum medium in primâ figurâ inter duo extrema majorem nimirum & minorem terminum medium locum positione obtineat, in eo maximè naturalem situm mediij imitatur, ac proinde naturâ medium dici potest, scilicet imitatione naturæ, quod dum *Hosius* non observavit, utrumque negare voluit, scilicet medium in prima figura naturâ medium dici non posse, quia nec opus naturæ sit, nec naturam imiteretur. Intelligit autem is de imitatione naturæ simpliciter, non autem sicut nos de imitatione naturalis syllogismi, vel etiam de imitatione naturæ mediij. Hinc ergo omnia ipsius argumenta declinabimus. Nam vel eo diriguntur, ut demonstrent medium in prima figura non esse naturæ opus, vel etiam quod non semper imitetur naturam, cum varijs modis terminorum convertibiles disponere possumus, quorum nos membrum statuimus. Nam nos medium non simpliciter dicimus naturam imitari; Sed solummodo dicimus, tertium illum terminum in prima figura imitari naturam mediij & sic esse medium naturæ imitatione: siquidem ut medium semper inter duo medium est & quidem in rebus quantis seu figuris (quas hâc in parte figuræ syllogismorum sequuntur, dum nimirum inter duo extrema medium locum obtinet) ita quoque prima figura hoc facit, & quidem sola. Nam secunda figura licet majorem & minorem copulet, scilicet unâ ex parte affirmativè, alterâ ex parte negativè, tamen ipsi non medium locum concedit, sed bis pro prædicato ponit, sicut tertia figura bis pro subiecto. Porro de modis primæ figuræ omnes conveniunt quatuor esse modos illius statuendos, juxta quos syllogismorum propositiones variantur, nimirum *a a a*, *e a e*, *a i i*, *e i o*. Quas combinationes vocalium in hæc quatuor vocabula redegerunt. *Barbara*, *Celarent*, *Darij*, *Ferio* & totidem esse constituendos nec plures nec pauciores *Zabarell lib. de quart. fig. syllogismorum* ex dicto de omni & dicto de nullo de-

monstrat. Dictum enim de omni & de nullo cum totum processum syllogisticum denotat, has duas condiciones requirit, ut major habeat se tanquam totum, ac proinde sit universalis; Minor autem habeat se tanquam pars, ac proinde sit affirmativa. Quicquid enim sub altera tanquam pars sub toto contineri debet, illud affirmative, non autem negative sub illa contineri debet: Totum ut in sua parte realiter & positive inest. Hinc ergo requiritur, ut, si pars sub toto accipitur, quod accipiat vel universaliter, in dicto de omni, & sic oritur barbara, vel accipiat particulariter, & oritur Darij. Similiter in dicto de nullo pars sub toto sumitur vel universaliter, & oritur Celarent; vel particulariter & oritur Ferio. Verum intelligendum est hoc saltem de principalibus modis, ut antea etiam inuimus. Interim reliqui modi, qui vel indefinite vel singulariter concludunt vel ad hos modos sunt revocandi, vel facilioris distinctionis gratia peculiaribus nominibus appellandi, ut sunt barbari & barbara, sic Celarent, Celaro, &c. Ut ex tabula superiore perspicere potest. Hi autem modi, quos enumeravi, directe concludentes vulgo appellantur, ad differentiam eorum, qui indirecte concludunt, & sunt baralipton, Celantes, Dabitis, Fapesmo Frisismorum. Verum ad hos modos indirectos quod attinet, quamplurimi inveniuntur philosophi & Logici, qui eos ex Logicis rejiciunt, & quidem non immerito: primo quia *Aristoteles* eorum non facit mentionem, & licet ex *Aristotele* Fapesmo & Frisismorum colligi possint, tamen *Aristoteles* illos modos non voluit esse primæ figuræ proprios sed affectiones quasdam omnium figurarum. 2. Quibus fundamentis quarta figura rejici potest, iisdem etiam hi ipsi modi indirecte refutari possunt, non enim naturaliter procedunt, nec super illos cogitatio naturalis (ut cum *Averroe* loquar) cadit: siquidem quod minor erat & subiectum in præmissis & quod major erat & prædicatum in præmissis, hoc vult cogitatio

naturalis, ut fiat etiam subiectum & prædicatum in conclusione: verum hunc naturalem ordinem modi indirecti intervertunt. Porro modi indirecti non per se concludunt, nisi ratione modorum directorum. Quod cum ita sit, naturam syllogismi non primò obtinent, quæ in vi colligendi constat, ac proinde etiam non pro modis syllogismorum verè comprobari possunt, siquidem per accidens potius quàm per se unum ex altero colligunt, & cum omne per accidens præsupponat id, quod est per se, atque ab eo dependeat, hinc est, quod modi indirecti ex directis dependeant eorum potius accidentia quàm peculiare modi cendi sunt. Denique *Averrois* illud addi potest, qui *i. prior. analyt. C. 6.* illos rejicit, qui putant, syllogismum qui universalem negativam & particularem affirmativam concludit, etiam convertentem concludere: dicit enim quod *Aristoteles* hinc intendat enumerare conclusionum species, quæ per se & primò inveniuntur in syllogismis naturalibus, non autem sunt secundum intentionem secundam, & non dum cursum syllogismi. Quibus rationibus & ritatibus nixi concludere possumus, Modos indirectos pro modis agnosci non debere in figuris, aut in pretio cum reliquis habendos esse.

Hinc etiam facilè intelligitur, quid de illa questione sentiendum sit, an in reliquis quoque figuris occurrant modi indirectè concludentes: hoc aliqui Logiceorum affirmant, non tantum quòd *Aristotelis* duos modos Fapesmo & Frisesmorum in omnibus figuris reperiri velint, sed etiam cum ex eorum opinione illa propositio sit major, quæ primo loco ponitur, illa minor, quæ secundo loco ponitur, non habito respectu ad subiectum & prædicatum conclusionis, inde putant fieri, ut in omnibus modis indirectè quoque concludatur. Verum aliqui rursus in sola prima figura modos indirectè concludentes reperiri putant: Inde nimirum, quia dictum de omni & dictum de nullo hoc requirit,

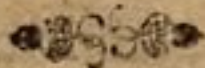
quirit, ut major propositio sit illa, quæ prædicatum conclusionis cōtinet; Minor quæ subiectum illius cōtinet. Cum verò ex hisce conversa propositio, quæ ad terminos colligi possit, hinc fit, ut in prima figura item modi indirectè concludentes retineantur, verum cum nos omnes modos indirectè concludentes & Logicis rejiciamus, etiam in posterioribus figuris ullos esse ferendos putamus propter easdem, quæ supra productæ sunt, rationes.

Secunda figura quid sit, ex ijs, quæ hætenus dicta sunt, facile apparet. Est enim dispositio trium terminorum majoris scilicet, minoris & medij, in quâ medius terminus bis prædicatur ante conclusionem: Ut, nullus lapis est animal. Omnis homo est animal, Ergo nullus homo est lapis, & in eo à reliquis figuris omnibus discernitur secunda, quod nimirum medium tam in majori quàm in minori sit prædicatū. Ratio autē huius collocationis medij termini inde peti potest. 1. Quia tribus modis saltem medius terminus variari potest, vel ut subjiciatur vel ut prædicetur, ut in prima figura, vel qui bis prædicetur, ut in secunda figura, vel qui bis subjiciatur, ut in tertia figura. 2. Ex regula generali, quæ secundæ figuræ assignari solet, & est tanquam principium regulativum secundæ figuræ proprium, nimirum quando aliquid removeretur ab uno & conjungitur cum alio, necesse est, ut duo illa sint inter se pugnancia: Cum ergo secunda figura semper pugnancia seu negativa concludat, & illa pugnancia seu negativa sint, quæ unitatem ac identitatem nullam habent; quare necesse est, ut tertium aliquod sumatur. Hinc ergo fit, ut cum medium illud de disparatis speciebus & repugnantibus dicatur, quod semper sit prædicatum, nunquam autem subiectum. Occupat verò hæc secunda figura secundum locum, quia imperfectior quidem est, quàm prima, quia non omnis generis problemata, sed saltem negativa concludit: Tum etiam demonstrationibus non est tam apta, &

non tam firmam scientiam parit, quàm prima: tum etiam, quia plures modi ad modos primæ figuræ sunt reducendi. Perfectior autem est, quàm tertia, quia universaliter concludit: Tertia autem figura saltem particulariter, & licet tertia figura affirmativè & negativè concludat, & sic perfectiorem concludendi vim habere videatur, ac proinde primo loco ponenda; tamen cum illa, quæ magis universalis sunt, majorem scientiam pariant, ac proinde illa figura, quæ magis universaliter concludit, magis scire velit, hinc universale particulari rectè præponitur, & figura per consequens illa præstantior est, & priori loco ponenda, quæ ad scientiam magis conducit. 2. Et quamvis etiam tertia figura medium terminum bis subjiciat, ac proinde ut subjectum habet ad prædicatum secundum prioritatem, sic etiam tertia figura ad secundam se habere deberet: tamen quia præstantius & nobilius prædicatum quàm subjectum, ut pote cum subjectum materiam, prædicatum formam imitetur, ideoque secundam figuræ tertiæ præponendam esse manet. Magis enim nos hic ordinem perfectionis quàm generationis respicimus. Modos quatuor habet, quemadmodum prima figura Cesare, Camestres, Festino, Baroco, quorum duo priores ex universali affirmativa & negativa universalem negativam concludunt, posteriores ex universali & particulari affirmativa & negativa particularem negativam concludunt.

De tertia figura parùm dicere opus est propter præcedentia. Nam illa est eiusmodi dispositio, ubi medius terminus bis subjicitur. Ratio collocationis huius partim ex paulò ante dictis, partim ex natura tertiæ figuræ desumitur. Regula enim seu principium hoc (Quæ sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se, prout sunt in illo tertio) Dicto de omni in hac figura ferè æquipollet; quo nempe indicatur & innuitur, cum tertia figura saltem particulariter concludat, ideoque duos terminos cum tertio ita disponere debemus,

mus, ut particulariter cohæreant, seu ut particulariter inde concludi possit: hoc autem fit si medium terminum ita collocemus, ut major & minor de ipso prædicetur, & cum major prædicatum debeat esse in conclusione, minor autem subjectum, fit, ut non nisi particularis conclusio esse possit, propter illum positum terminorum, nisi antecedens sine consequente verum statuere vellemus, quod est contra consequentiarum naturam supra demonstratam. Possesse autem antecedens sine consequente esse verum, hinc patet, si ita argumentarer: Omnis homo ambulat; omnis homo est corporeus, Ergo omne corporeum ambulat: Ibi præmissæ sunt veræ, & consequentia falsa. Ergo contra consequentiæ regulam peccari necesse est. Vera autem erit conclusio si particularis conficitur in hoc argumento, *quoddam corporeum ambulat*: & quamvis in quibusdam exemplis universaliter concludatur, hoc tamē fit ratione materiæ potius quàm ratione formæ. Nam si ratione formæ fieret, semper procederet in omnibus materijs, hoc autem non fit. Modos habet tertia figura plures quàm præcedentes, quod fit, ut antea dictum est, quia major hîc non ita strictas leges habet, sed vel particularis vel universalis esse potest. Modi sunt Darapti, qui particularem affirmativam ex duabus præmissis universaliter affirmativis colligit: Felapton, qui particularem negativam ex universali negativa & universali affirmativa: Disamis & Datisi qui particularem affirmativam ex affirmativa particulari & universali: Bocardo, qui particularem negativam ex particulari negativa & universali affirmativa; Ferison qui particularem negativam ex universali negativa & particulari affirmativa concludit. Exempli in libellis Logi-
cis videantur.

PROBLEMA VII.

De reductione & reliquis principijs perfectivis.

PEractis jam, quæ ad figuras & modos in specie pertinent, jam commodius dicere possumus de principijs perfectivis. Constat autem duplicem esse syllogismum, alium perfectum, alium imperfectum: Et perfectus est, qui nullo indiget ut habeat evidentiam concludendi: Imperfectus autem syllogismus est, qui uno vel pluribus indiget, ut evidentia concludendi in ipso appareat. Imperfecti syllogismi, ut sæpè dictum est, in secunda & tertia figura per omnes modos fiunt: Ergo omnes modi figurarum duarum posteriorum quibusdam probationibus seu perfectionibus indigent, ut evidentia concludendi in illis appareat. Hæ autem perfectiones seu probationes sunt reductio, Transpositio propositionum & Expositio. Circa reductionem hoc primo loco est observandum, licet aliàs satis sit obscura, illam tamen fieri facilissimam, si artificium modorum à veteribus excogitatum rectè percipitur. In modis autem singulis directè concludentibus semper tres syllabæ occurrunt. Indirectè quidem concludentes duo, Baralipton & Frisesmorum, plures habent, quorum quarta in baralipton planè negligitur, & saltem propter p. est addita, in Frisesmorum verò propter m. duplex, quod duplicem propositionem denotat illius modi, quoad reductionem plures syllabæ assumptæ sunt. Syllaba autem quælibet vel vocales vel consonantes continet. Vocales sunt quatuor, a e i o, quæ quid significant & unde & quo artificio sumptæ & excogitatæ satis jam supra explicatum est. Consonantes sunt duplices, aliæ initiales, quæ in fronte modorum ponuntur: Nam omnes modi à consonante incipiunt, & sunt tantum quatuor: b, c, d, f, ab hisce enim quatuor literis

modi omnium figurarum incipiunt. Cum vero prima figura sit omnium perfectissima, & tanquam norma perficiens aliarum, propterea primario has sibi literas vendicat, & illas omnes ex ordine obtinet, quod non faciunt reliquæ figuræ. Cum autem, ut dixi, prima figura sit perfectissima, & norma perficiens reliquarum, ideoque veteres omnibus reliquis modis in posterioribus figuris easdem consonantes initiales indiderunt, ut constaret, omnes modos reliquarum figurarum esse reducendos ad modos primæ figuræ. 2. Vt etiam ostenderent & quasi ob oculos ponerent, qui modi reliquarum figurarum ad quos modos primæ figuræ debeant reduci, nimirum omnes modi reliquarum figurarum reducuntur ad illum modum in prima figura, qui habet eandem consonantem initialem cum ipsis: sic verbi gratiâ, Cefare & Camestres reducitur ad Celarent. Siquidem à C. incipiunt, sic Baroco & Bocardo reducuntur ad Barbara, quia incipiunt à B, sic Darapti & Disamis, ad Darij, &c. Secundo sunt aliæ consonantes intermedix & finales, quæ scilicet vocalibus immediatè postponuntur, vel in medio vel in fine modi alicujus. Ex his consonantibus autem quatuor maxime sunt observandæ, S. P. M. & C. Hæ quatuor consonantes totum artificium reductionis dirigunt. S, enim denotat, si debet fieri reductio, tunc illa vocalis seu propositio, quanta & qualis, quæ immediatè præcedit, debeat simpliciter converti. Ideoque semper vel post E. vel post I. S. in modis sequitur, siquidem sola universalis negativa & particularis affirmativa simpliciter converti possunt. P. verò indicat, quòd conversio vocalis immediatè præcedentis seu propositionis, quod idem est, per accidens fieri debeat, ideoque post A solummodo ponitur, quia universalis affirmativa per accidens convertitur. M. denotat, quòd illa vocalis seu propositio, quæ immediatè præcedit, debeat transponi, ita ut si est major, fiat minor, quemadmodum in Camestres; vel si est minor, fiat major,

ut in Disamis. C. deniq; intermedia innuit, quod per impossibile solummodo hic modus possit reduci, ut accidit in Baroco & Bocardo. Hinc sunt vulgares illi versus:

S. vult simpliciter verti, P. vero per acci.

M. vult transponi, C. per impossibile duci.

Has autem quatuor literas, unde sumserint veteres inde factum esse puto. S. prima litera est simplicis conversionis. P. verò est prima litera per accidens conversionis, M. non ex latino sed ex Græco metathesis, quod significat transpositionem, desumpta est. C. ex Græco κατ' ἀδύνατον, ubi pro κα Græco latini C. quod illi respondet, sumserunt. Iam vero insuper b, r, l, n, & t, in modis inveniuntur, qui nihil denotant, quod ad artificium reductionis pertinet, sed vel necessitatis solummodo gratiâ sunt assumptæ, ut possint syllabas cū vocalibus constituere, vel etiam ornatus gratiâ, sicut post P. verbi gratiâ, T. ponitur. His jam explicatis notetur duplicem esse reductionem, aliam esse ostensivam; aliam per impossibile. Ostensiva reductio est, quando aliquis syllogismus secundæ vel tertiæ figuræ sola propositionum conversione & transpositione ad primam figuram revocetur. Reductio autem ad impossibile est, quando syllogismum ostendimus esse bonum per illud, quâ adversarium ad absurdum vel impossibile deducimus. Ostensiva reductio fit in omnibus illis modis, qui non habent C. consonantem intermediam, & sunt omnes modi tam directè quam indirectè concludentes: (Si de indirectè tamen concludentibus hoc loco agendum est) exceptis solummodo hisce duobus, Baroco & Bocardo, qui non ostensivè, sed per impossibile volunt reduci. Et cum in definitione syllogismi imperfecti dicatur, quod vel uno vel pluribus indigeat, ut perfectior evadat: Modi igitur breviter sunt notandi, qui vel uno vel pluribus indigent. Primò ergo, in quibus modis ex quatuor literis supra dictis solum S reperitur, illi modi facilimè ad

primam figuram reducuntur: siquidem tantum uno opus habent, nimirum conversione simplici illius vocalis, qui immediatè ante S. præcedit, & sunt Cesare, Festino, Datifi, Ferison. Vbi Cesare ad Celarent, Datifi ad Darij, Festino & Ferison ad Ferio reducuntur, primo propterea, quia habent similes consonantes initiales, deinde, debent ita reduci, ut in Cesare major simpliciter convertatur; In Datifi minor; in Festino, major; in Ferison, minor. Secundò in quibus modis P. solummodo reperitur, ibi saltem uno quoque opus est, ut perficiantur, quemadmodum in Darapti accidit, & Felapton: Adde etiam modum indirectè concludentem Baralipton. Darapti autem ad Darij, Felapton ad Ferio, Baralipton ad Barbara reducuntur, conversa solummodo præcedenti vocali ante P. per accidens: verbi gratiâ, omnis homo est animal, omnis homo est substantia, Ergo quædam substantia est animal. Revocatur ad Darij hoc modo: Omnis homo est animal, Quædam substantia est homo. Ergo quædam substantia est animal. Felapton, ut: Nullus lapis sentit, omnis lapis est corpus; Ergo quoddam corpus non sentit: ita reducitur ad Ferio: nullus lapis sentit, quoddam corpus est lapis, Ergo quoddam corpus non sentit. Tertiò pluribus ad sui perfectionem & reductionem indigent illi modi, in quibus plures literæ ex superioribus quatuor scilicet S P M & C inveniuntur, ut in Camestres & Disamis, quorum prior ad Celarent reducitur, ita ut major transponatur, & fiat minor, quod per M denotatur, ante quod A. immediatè præcedit: Minor autem & conclusio simpliciter convertuntur, quod duplex illud S. denotat, quod in utrâque syllaba ponitur. Disamis ad Darij reducitur, ita ut minor transponatur, & fiat major propter M. Major autem & conclusio simpliciter convertantur: illud enim si fit, tunc Camestres ad Celarent, Disamis & Darij eundem positum vocalium accipiunt, e a e vel a i i. In Camestres, omnis homo sentit, nullus lapis sentit.

Ergo nullus lapis est homo, Revocatur ad Celarent nullum sentiens est lapis. Omnis homo est sentiēs. Ergo Nullus homo est lapis: Sic in Disamis *Dis*: Quidam homo sentit: *Am*, omnis homo est animal, Ergo, *Is*, quoddam animal sentit: revocatur ad Darij, Minor debet transponi, & fieri major, Omnis homo est animal, quoddam sentiens est homo, Ergo quoddam sentiens est animal. Ad hos modos, qui plurimum ad sui perfectionem indigent, Fapesmo & Frisesmorum indirectè concludentes revocari possunt. Major in Fapesmo per accidens convertitur, Minor convertitur simpliciter, & simul etiam transponitur, quia tres sunt literæ ex illis quatuor in hoc modo, PS & M verbi gratiâ *Fa*: omne animal sentit, *Pesm*: nullus lapis est animal. Ergo, O, quoddam sentiens non est lapis. Hic revocatur ad Ferio, nullum animal est lapis, Quoddam sentiens est animal, Ergo quoddam sentiens non est lapis. Sic Frisesmorum ad Ferio similiter revocatur, Major convertitur simpliciter & transponitur, verbi gratiâ, *Fris*: quoddam animal sentit, *esm*: Nullus lapis est animal, Ergo quoddam sentiens non est lapis: ad Ferio, inquam, convertitur: nullum animal est lapis, quoddam sentiens est animal: Ergo quoddam sentiens non est lapis. Restant adhuc duo modi, Bocardo & Baroco, quorum syllogismi ad Barbara quidem revocantur, sed aliâ tamen ratione, ut jam dictum est: non enim indigent hi duo modi vel conversione vel transpositione propositionum; sed hoc volunt, ut si adversarius evidentiam cōclusionis negat, & tamen præmissas concedit, tunc debeamus sumere contradictoriam conclusionis, & aliquam ex præmissis illis concessis inde concludere propositionem, quæ manifestè est contradictoria illi propositioni, quam adversarius ante concessit, quo eò adducitur adversarius, ut vel negare cogatur, quod antea affirmavit; siquidem cum utramq; propositionem concedebat esse veram, vel debeat concedere duas contradictorias posse simul esse

veras,

veras, vel denique debeat concedere, prioris syllogismi consequentiam fuisse bonam. Sit verbi gratiâ Syllogismus in Baroco cōstitutus, omnis homo sentit, quidam lapis non sentit, Ergo quidam lapis non est homo. Iam neget adversarius hanc conclusionem esse necessariam ex præmissis, præmissas tamen interim dicat esse veras, tunc ego sumo contradictoriam hujus conclusionis, nimirum, omnis lapis est homo: Et sumo deinde majorem ex præmissis illis cōcessis, scilicet omnis homo sentit, atq; inde concludo & colligo hanc propositionem, omnis lapis sentit. Quæ conclusio est contradictoria præmissæ majoris, quam antea adversarius concessit esse veram. Ita omnis homo sentit, omnis lapis est homo, Ergo omnis lapis sentit. Iam adversarius eò redigitur, ut vel neget, quod antea affirmavit, vel ut concedat, has duas propositiones, omnis lapis sentit: Et quidam lapis non sentit, esse simul veras: vel denique, ut concedat necesse est, consequentiam prioris syllogismi fuisse bonam. Simile exemplum sit, Bocardo: Quidam lapis non sentit, omnis lapis est corpus: Ergo quoddam corpus non sentit. Concedat quis duas præmissas, & neget consequentiam: sumo tunc contradictoriam conclusionis, omne corpus sentit, & minorem antea concessam, omnis lapis est corpus & conficio inde conclusionem, quæ est contradictoria majoris antea concessæ. Hic verò circa hanc reductionem ad impossibile tria tractanda admonent *Crellius* & reliqui Logici, i. Si syllogismi in secundâ figurâ per impossibile debent reduci ad primam figuram, tunc oportet contradictoriam conclusionis sumere cum majore concessa, & inde contradictoriam minoris concludere. Si verò syllogismi reducendi sunt in tertia figura, tunc oportet me contradictoriam conclusionis sumere cum minore concessa, & inde contradictoriam majoris concludere. Secundum quod observari debet est hoc: quod in tertia figura non semper conclusio efficiatur, quæ relictæ propositioni contradicat, sed aliquando solum

contraria, idque in duobus illis modis, Darapti & Felapton. verbi gratia, Omnis homo est rationalis, omnis homo est animal, Ergo quoddam animal est rationale. In reductione, nullum animal est rationale, omnis homo est animal, Ergo nullus homo est rationalis. Tertium diligenter notandum, quod non faltem hi duo modi Baroco & Bocardo per impossibile reducantur ad primam figuram, verum in omnibus modis hoc idem fieri potest, sed alia tamen ratione. Nam non reducuntur ad illos modos, qui habent easdem literas initiales cum ipsis, verum ad alium quendam, cui qualitas & quantitas contradictionis & propositionis, que assumitur ex imperfecto syllogismo, respondet: Sic verbi gratia, Festino reducitur per impossibile, non ad Ferio, qui eandem literam initialem habet, sed ad Celarent, que contradictionem illius propositionis in minore obtinet, ut, Nullus homo est lapis, Quidam Smaragdus est lapis: Ergo quidam Smaragdus non est homo: Reducitur ita ad Celarent per doctrinam superius traditam, Nullus homo est lapis, omnis Smaragdus est homo, Ergo nullus Smaragdus est lapis. Nam in secunda figura sumo contradictoriam conclusionis cum maiore propositione concessa, & inde concludo contradictoriam Minoris, sic etiam Cesare, Camestres, Item Datisi ad Ferio revocantur. Quod autem Baroco & Bocardo ad illos modos, qui habent easdem literas initiales reducuntur, hoc per accidens fit testante *Crel-lio*: quia enim utriusque modi conclusio particularis negativa est, ideo constat contradictoriam ipsius conclusionis esse universalem affirmativam, & quia utriusque modi altera propositio est universalis affirmativa, inde fit, ut in reductione utraque propositio universalis affirmativa sit, cum conclusionis contradictio in secunda figura loco minoris, in tertia figura loco maioris ponatur. Circa hoc artificium disputandi illud auditores observent, quod *Aristoteles lib. 2. prior analyt. cap. 10. 12. 13. 14. Averr. ibidem, & in Epitoma librorum*

prior analyt. C. 7. tradit, & vocat syllogismum εἰς τὸ ἀδύνατον vel δ' ἀδυνατόν. Nam per impossibile ad veram conclusionem progreditur. Duobus verò processibus hoc artificium constat, Categorico scilicet & hypothetico. Categoricalus ita se habet, ut si datur aliqua propositio, quam negat adversarius esse veram, sumo illius ego cōtradiCTORIAM, atq; huic adjungo aliquam manifestè veram propositionem, quæ ab utrâq; parte procedit, ex quibus concludo, quæ manifestè falsa est, & à nullo procedit, hoc facto, processum secundum seu hypotheticum constituo & inde veritatem prioris propositionis è posteriori eruo, ut in exemplo: Esto conclusio: omnes fide iustificatos pacem apud Deum habere, hanc si adversarius negat, vera igitur erit illius contradictoria, Quidam fide iustificati pacem apud Deum non habent, Hanc si accipio, & addo illi aliam propositionem manifeste veram, tunc concludo inde propositionem manifestè falsam hoc modo: Quicumq; secundum spiritum, & non secundum carnem ambulant, illi pacem apud Deum habent, hæc propositio ab utrâque parte conceditur. Quidam fide iustificati pacem apud Deum non habent, Ergo quidam fide iustificati secundum carnem & non secundum spiritum ambulant, hoc autem ab utrâq; parte negatur, & manifestè falsum est, hic prior est processus. Iam assumo hypotheticum hoc modo: Si hæc conclusio falsa est, scilicet quidā fide iustificati, &c. falsa erit alterutra præmissarum, Non major, quia utrinq; est concessa, Ergo Minor. Inde ergo confectarium est, quod illius contradictio sit vera, quæ antea negabatur ab adversario, scilicet, omnes fide iustificatos pacem habere apud Deū. Sed non solum hoc accidit in probationibus, verū etiam in refutationibus, ubi ego alteri nego suam propositionem esse veram, tunc similiter hoc artificio uti possum: sit exemplū, dicat aliquis: Apostolum Paulum 2. Epist. ad Tim. 2. ubi inquit, *fundamentum Dei stat habens hoc sigillum, Deus novit suos, & desistat à malo & invocet*

nomen Domini. Paulum, inquam, ibi asserere, præscientiam fidei seu noticiam illam, qui sunt sui futuri, esse causam prædestinationis, ibi sumo hoc dictum Pauli, & facio inde syllogismum Categoricalum: Quicquid est sigillum fundamenti Dei, est causa prædestinationis, sed Deus novit suos, & desistere à malo sunt sigilla fundamenti Dei, ergo hæc duo scilicet, quod Deus suos novit, & desistat à malo, sunt causa prædestinationis, & per cons: præscientia fidei & desistere à malo, sunt causæ, propter quas Deus nos prædestinavit. Cum verò hæc conclusio sit apertè falsa, utpote Pelagi: Ideoq; per hypotheticum processum explicationem illius dicti falsam ostendo, si hæc conclusio scilicet dicta falsa est, Ergo aliquam præmissarum falsam esse necesse est, Impossibile enim est, antecedens sine consequente verum esse. Minor autem non est falsa, quia illa est verbum Dei, & utrinq; conceditur. Ergo Major erit falsa, quæ scilicet explicationem pravam hujus dicti adhibere conatur, & per consequens vera erit ipsius contradictio, quoddam quod est sigillum fundamenti Dei, non est causa prædestinationis, &c. Verum de hoc artificio auditores videant *Aristotelem & Averroem* latius explicantem. Alterum principium perfectivum erat transpositio propositionum, de quâ jam diximus in ipsorum modorum explicatione & reductione. Est enim facilima, siquidem ex sola propositione majore facit minorem, & ex minore majorem.

Restat ultimum principium perfectivum, quod est Expositio, quo syllogismi tertiæ figuræ explicantur, & perficiuntur: Fit autem, teste *Fonseca*, dupliciter: vel ut evidenter ex propositionibus syllogismi imperfecti particulares concludamus, singulares immediatè subsumendo per regulam ex universali rectè sequuntur suæ particulares, & singulares, & accidit hoc in duobus modis Darapti & Felapton, verbi gratiâ sit syllogismus, omne animal sentit, omne animal est corpus. Ergo quoddam corpus sentit. Si dubitet aliquis de hoc syl-

logismo,

logismo, per expositionē ita eum confirmo: hoc animal sentit, hoc animal est corpus: Ergo quoddam corpus sentit, ubi singularibus propositionibus immediatē sub universalibus subsumtis particularem & eandem propositionem confirmo, quæ ante erat in syllogismo imperfecto. Vel secundo, non ita evidenter singulares propositiones subsumi possunt, sed sumitur aliquis terminus singularis, ratione cuius propositio aliqua particularis vera est, & accidit hoc in illis modis tertiæ figuræ; quæ in præmissis particulares habent propositiones, ut sunt *Disamis*, *Datissi*, *Bocardo*, *Ferison*. Ratio huius expositionis est, quod sub particulari rectē singulares subsumuntur, nam, ut dixi, supra lib. 3. particulari respondent singulares, non simpliciter conjunctim, sed saltem disjunctim. Hinc etiam dicit *Fonseca*, omnem particularem propositionem sensum disjunctivum habere in syllogismo. Nam quando dico, aulici sunt divites, non rectē subsumo Ergo hic est dives, sed tantum vel hic, vel ille est dives. Accidit ergo, ut dixi, hæc dispositio in quatuor modis tertiæ figuræ posterioribus, ut sumam loco medij termini aliquid singulare ratione cuius vera sit particularis propositio, ac deinde ex iisdem terminis, quos habet syllogismus imperfectus, secundum convenientem affirmationem & negationem syllogismum expository colligam, qui eandem conclusionem cum imperfecto habet, verbi gratiā, quidam homo sentit, omnis homo est animal. Ergo quoddam animal sentit, hunc syllogismum ita probo: Joannes sentit, Joannes est animal. Ergo quoddam animal sentit.

Circa Expositionem autem, quæ per se facilis est, ut jam intelligitur, duas quæstiones, antequam concludamus, pertractabimus. 1. An Expositio rectē syllogismus dicatur, quemadmodum hîc fit à *Philip. Melanct.* & ab alijs. Syllogismum dici debere inde videtur. 1. Cui competit definitio, eidem competit & definitum, sed Expositioni convenit definitio syllogismi,

Ergo. Minor probatur, definitur enim syllogismus, quod sit oratio, &c. Sed hoc accidit in expositione, est enim ibi, oratio. 2. ponitur ibi aliquid scilicet duæ præmissæ. 3. Colligitur ibi aliquid diversum à præmissis propter illa, quæ posita sunt.

2. Quicquid congruit ad aliquam certam figuram & modum syllogismorum, illud est syllogismus: Sed Expositio congruit: Ergo. Minor probatur, dispositionem enim habet terminorum, quemadmodum tertia figura modos habet, licet non illos generales, qui in Logicis alias extant; speciales tamen seu proprios & singulares.

Contra verò alij sic argumentantur: Quicquid à toto sensu dependet nec in eo ratio locum habet, illud non est syllogismus; syllogismus enim est δῖ λόγου seu discursus rationis, & ab ipsâ solâ ratione perficitur, sensus autem ibi nihil commercij habet: sed Expositio est tota sensilis, & à sensu dependet, nec ratio ibi locum habet, quod patet 1. ex autoritate Averr. & Alexandri Aphrodisæi qui expositionem sensibilem expositionem vocant: deinde quia ibi nihil est universale, sed omnia sunt singularia, ratio autem circa universalia, sensus circa singularia occupatur, & ubi sensu unum ab alio dignoscere possum, ibi ratiocinatione non est opus. 2. Quicquid caret principio primo regulativo omnium syllogismorum, seu quod idem est, quicquid caret dicto de omni, illud non est syllogismus; Sed Expositio caret dicto de omni & dicto de nullo, Ergo non est syllogismus. Minor probatur, dictum de omni enim universalem aliquam propositionem requirit, sub qua altera, tanquam pars sub toto affirmativè sumitur: Sed in Expositione nulla est universalis propositio: Ergo nullum ibi est dictum de omni & de nullo. 3. Syllogismus ignotum per notius probare debet: Sed Expositio hoc non facit; Ergo. Minor probatur; Omnia enim æquè nota sunt in expositione. 4. Illud non est formalis syllogismus, in

quo plus est in conclusione quàm fuit in præmissis : Item quod non semper concludit in terminis simili-
bus : Sed expositio est talis : Ergo. Minor probatur ex
exemplis supra adductis , ubi ex singularibus conclu-
ditur particularis , deinde ratione materiæ potius
quàm formæ concludere videtur : Concludit quidem ,
si dico, Abraham fuit iustus, Abraham duxit uxorem.
Ergo Iustum est ducere uxorem, Non autem sequitur,
David fuit Rex. David fuit homicida. Ergo regium
est , esse homicidam. Adde denique *Aristoteles* auctori-
tatem , qui inter syllogismos nunquam numeravit ex-
positionem , sed inter adjuncta potius syllogismi : ad-
junctum autem rei non est res ipsa. Imò *Aristoteles* 1.
priorum cap 1. ubi de propositionibus ad syllogismum
accommodatis loquitur , solam universalem particu-
larem & indefinitam recenset. *Averr. vero Aphrod Zabarell.* *Crellius* apertè syllogismum negant , apud quos ,
utpote & apud *Goalen* 4. parte problem: quæst. 42. plura
argumenta hac de re invenies.

Ad hanc quæstionem quod attinet , respondemus,
per distinctionem , Syllogismi nomen dupliciter acci-
pitur, vel pro vero syllogismo scientifico, & artificiali ,
qui scilicet scientiam parit, & primariò essentiam syl-
logismi obtinet , qui solus ab *Aristotele* in libris prio-
rum & posteriorum analyt: tractatur : vel sumitur
pro syllogismo, qui formam & dispositionem qualem-
cunque trium terminorum habet. Si primo modo
vocabulum syllogismi sumimus , nequaquam Expositio
syllogismus dici potest : Si verò posteriori modo
sumimus , tunc quidem expositionem vocare possu-
mus syllogismum , & sic utriusque sententiæ argu-
menta facile inter se conciliantur. *Goalenius* quidem
simpliciter affirmat, esse syllogismum dicendum : sed
hâc distinctione facilius nos expedire possumus. Adde
quod & ipse fateatur, Expositionem mediante syllo-
gismo concludere , quod si est , syllogismus primariò
dici nequit , sed saltem secundariò.

Secunda quæstio. Cùm expositio syllogismus dici potest, ut jam dictum est, interim tamen dictum de omni & de nullo non sint eius principium regulativum, quæritur itaque quo fundamento, & quo principio hic processus syllogisticus in expositione nitatur. *Crellius* hoc fundamentum ponit: *Quæ duo in uno tertio singulari conveniunt, ea inter se conveniunt, & quæ duo in uno tertio singulari non conveniunt, ea nec inter se conveniunt*; Verùm cum hæc principia varias instantias pati oporteat, ideoque aliqui magis explicitè & distinctè hæc principia proponere voluerunt: Quæcunque sunt eadem uni singulari singulariter & univocè sumto & retento, illa etiam inter se sunt eadem. Et quæcunque sic se habent, quod unum illorum est idem uni singulari singulariter retento, cui alterum non est idem, illa sunt diversa inter se. Vbi notandum, quod hæc vocabula *singulariter & univocè sumto, ac retento*, propter mysterium Trinitatis maximè ponantur, ibi enim sic aliqui argumentari posse videntur: Hæc essentia divina est pater, hæc essentia divina est filius Ergo filius est pater. Ibi in uno tertio & quidem singulari conveniunt, hæc duo, scilicet pater & filius, & sunt unum in illo tertio singulari, nec tamen interim inter se sunt unum, cuius ratio ex dicto jam principio patet, quia singulare illud scilicet essentia divina non retinetur singulariter, siquidem etiam filio applicatur, imò omnibus tribus personis realiter communis est. Propter eandem quoque causam *Pet. Fonseca* per illud tertium, in quo duo unum sunt, debere intelligi affirmat rem talem singularem & individuā, quæ nullo modo plures est, nec re ipsa eadem cum eā re, quæ plures est, sed sic essentia divina, licet sit singularis, tamen est plures res, siquidem tribus personis est communis, & persona est eadem res cum essentiā, quæ plures res est, seu pluribus personis competit. Alij ita efferunt: Quæcunque insunt uni tertio, quod est hoc aliquid & simpliciter unum numero, illa inter se rectè conjunguntur,

guntur, modo illa, quæ tertio insunt, non sint relativa. Non enim sequitur, motus est passio, & motus est actio. Ergo actio est passio.

Sic etiam non sequitur, Filius est homo, Pater est homo, Ergo Filius est Pater. Vel etiam Filius non est Pater, Filius est essentia divina. Ergo Pater non est essentia divina. Denique *Doctores Colonienses* ita syllogismum Expositorium definiunt, quod sit, cuius medium est terminus singularis vel saltem medius communis singulariter & univocè tentus, cui rectè addi hoc complexum potest, scilicet *omne quod est*. Vbi tres conditiones requirunt, 1. Quod medium sit terminus singularis, 2. Quod debeat teneri singulariter, & univocè, 3. Quod medio illi rectè addi debeat hoc complexum, *omne quod est*: Vel quod à tali medio ad propositionem universalem rectè inferatur, verbi gratià, sicut hic fit, Socrates est animal. Ergo omne, quod est Socrates, est animal. Et sic ultima particula indicat eiusmodi syllogismum in mysterio trinitatis non esse bonum. Nam dicere non possum, essentia divina est Pater, Ergo omne, quod est essentia divina, est pater. Falsum enim est consequens, siquidem & Filius & Spiritus sanctus etiam sunt essentia divina, & essentia divina reipsa eadem est, & una cum Patre, Filio & Spiritu sancto & solâ ratione non autem reipsa ab illis differt.

PROBLEMA VIII.

De ijs, quæ præterea Aristoteles libris priorum analyt: ad naturam Syllogismi pertinentia pertractat.

Aristoteles naturam syllogismi accuratissimè pertractavit libris duobus prior. analyt. & duobus capitibus generalissimis omnia inclusit. In priori de ijs egit, quæ ad essentiam & constitutionem syllo-

gismi pertinent: In posteriori, quæ ad affectiones illius pertinent. Ad essentiam quæ pertinent, illa in triplicem rursus tractatum subdividit, nimirum in γένεσιν syllogismi, in εὐπορίαν propositionum, & in ἀνάλυσιν syllogismi. γένεσις structuram seu constructionem syllogismi, quo ad partes suas essentielles denotat: εὐπορία propositionum inventionem & medij termini ostendit, seu quando duos terminos habeo in conclusione, quomodo tertium invenire debeam, & varios medios terminos ad unam conclusionem probandam; ἀνάλυσις denique syllogismum jam constructum in sua principia resolvere docet, ut inde appareat, an rectè, an verò secus sit constructus. Ad affectiones syllogismi quod attinet illarum sex recensent. Γένεσιν quidem *Philip. Melanch* mediocriter pertrahavit, de reliquis autem mentionem nullam fecit, ideoque nos illa, quæ ab ipso prætermissa sunt, brevissimè hic repetemus, auditores interim, qui perfectius hanc doctrinam cognoscere volunt, ad ipsos fontes Aristotelicos, tum ipsius interpretes remittimus. In γενέσεως doctrina *Aristoteles* multorum generum syllogismos recenset. Nam ut de syllogismis Categoricalis & alijs non dicam, inter cætera mentionem facit syllogismorum, qui ex obliquis constant, id est, ubi non recti, sed obliqui casus in propositionibus ponuntur, verbi gratiâ, omnis potestas est à Deo; regnum est potestas: Ergo Regnum est à Deo: contrariorum eadem est disciplina; Morbus & sanitas sunt contraria: Ergo Morbi & sanitatis eadem est doctrina. Horum syllogismorum *Aristotelis* quatuor documenta *Fonseca* ex *Aristotele* & alijs producit, quibus examinari possunt syllogismi ex obliquis constantes, an rectè, an verò nō rectè concludant, quæ documenta apud ipsum *Fonsecam* videri possunt. Verum facilior est & expeditior ratio ut & ipse *Fonseca* fatetur, si casus obliquos in rectos commutamus, & inde judicamus, an syllo-

gismi ex obliquis rectè concludant, nec ne; verbi gratiâ, si dicerem, contrariorum eadem est ratio: Sed morbus & sanitas sunt contraria: Ergo morbi & sanitatis eadem est ratio. Hunc syllogismum facile probo, an rectè concludat, si obliquos casus in rectos commutem: Contraria habent eandem rationem: Morbus & sanitas sunt contraria: Ergo morbus & sanitas habent eandem rationem. Plura de hac re videatur *Aristoteles lib. 1. prior. analyt.* 2. Ad eandem γένεσιν IV syllogismi modales etiam pertinent, quorum doctrinam latissimè *Aristoteles* prosequitur *lib. 1. prior. analyt.* ubi agit de syllogismis, quorum altera propositio est de necessario, altera de contingenti, altera de inesse, &c. Vbi etiam mixtionem illorum syllogismorum seu propositionum in syllogismis ostendit, quando videlicet major de inesse: Minor de necessario, &c. Vel major de necessario, minor de contingenti loquitur. Vbi semper ostendit, quæ conclusio ex eiusmodi mixtione sequatur. Vbi inter cætera notandum, quod cum *Aristotele* non consentiant interpretes in regula aliqua, quam habet, ex majori de necessario & ex Minori de inesse sequi necessariam conclusionem. Hanc, inquam, regulam interpretes non concedunt, sed conclusionem de inesse solummodo sequi affirmant. Tertio huc pertinent syllogismi reduplicativi, in quibus scilicet majori extremitati reduplicatio quædam additur, verbi gratiâ, boni est scientia, quatenus boni, justitia est bona. Ergo Justitia est scientia. Quarto. Pertinent ad γένεσιν IV denique etiam syllogismi hypothetici, quorum doctrinam *Philipp. Melanck.* satis latè persequitur. Atque hæc ferè sunt quæ *Aristoteles lib. 1. prior. analyt.* de γένεσιν seu structura syllogismorum habet.

Sequitur apud ipsum εὐπείρα, seu artificium, quo medium terminum seu multos medios terminos ad quamlibet quæstionem concludendam invenire de-

beam, atque ita instructus esse possim multis propositionibus, seu multis modis ad rem concludendam. Antequam verò *Aristoteles* hoc doceat, divisionem quandam rerum instituit inquiring: Rerum quædam de nulla dicuntur quamvis de illis aliæ dicantur: quædam verò de alijs dicuntur, de quibus aliæ priores non dicuntur: quædam tandem & de alijs dicuntur, & de ipsis etiam aliæ priores. Hæc divisio ex ordine prædicamentorū est petita. Triplex enim ordo est omnium prædicamentorum: Siquidem in prædicamento aliud est omnium infimū, ut sunt individua: aliud omnium supremum, ut sunt suprema genera: alia denique intermedia, ut sunt genera & species subalternæ. Individua sic se habent, ut illa de nullis rebus dicantur: omnes res verò de individuo dicantur. Summa genera de omnibus rebus dicuntur, sed nihil de ipsis prædicatur. Genera & species subalternæ ita sese habent, ut vel aliæ res de ipsis, vel ipsas de alijs rebus prædicentur. Hæc divisione præmissâ docet *Aristoteles*, quomodo medium terminum invenire seu abundantiam propositionum mihi comparare debeam. Novem regulis hanc doctrinam includit.

Prima regula: Si quæstionem aliquam habeo, tunc ex prædicamentis de subiecto & prædicato iudicium facere debeo, in quo scilicet sint prædicamento, ac ex prædicamentis eorum definitiones, quæ genere & differentia constant, sumere: Item illorum proprium. Hæc enim quando habeo, mox inde multos medios terminos conficere possum, & multas propositiones ad aliquam quæstionem concludendam. Sit exemplum: *homo est risibilis*, video hominem esse in prædicamento substantiæ, risibile in prædicamento qualitatibus: Ex substantia sumo genus hominis, scilicet *animal*, item differentiam scilicet *rationalis*, ex qualitate sumo *potentiam naturalem*. Hinc jam aliquot syllogismos conficere possū, & multas habeo propositiones.

Secunda regula: Tam subiecti quàm prædicati

antecedentia & consequentia sumere debeo: antecedentia autem sunt quæ se habent, ut subiectum seu quæ alijs subijci possunt: Consequentia autem sunt prædicata, quæ de alijs effertur, verbi gratia, si dico, *homo est animal*, ibi antecedentia sunt respectu hominis, Petrus, Paulus & omnia individua; Consequentia animal, mixtum, perfectè mixtum, corpus, substantia corporea, &c.

Tertia regula: Præterea extranea quoq; sunt sumenda: sunt autem extranea disparata, quæ rei inesse & attribui nequeunt, & ad negantem conclusionem efficiendam profunt.

Quarta regula: Discernendum est inter illa consequentia, quænam ex illis in quid prædicentur, id est, quænam sint attributa essentialia, ut sunt tota definitio, genus & differentia: deinde quæ ut propria, & per se accidentia, prædicentur: denique quæ ut communia accidentia prædicentur, & horum communium accidentium rursus, quæ opinione solum, aut quæ re ipsa de re prædicantur. Hæc regula conducit ad id, ut eo facilius & firmitus possimus rem demonstrare, quò plura & firmiora habebimus media.

Quinta regula: Illa consequentia eligenda sunt, non quæ alicui, sed quæ universæ rei consequentia sunt, b. e, non quæ in partibus quæstionis de subiecto & prædicato, sed quæ universè de utroq; prædicentur.

Sexta regula: Quando inter illa, quæ accipimus, subiecti termini consequentia, aliquod reperitur, quod illius genus est, illudq; tanquam speciem sub se complectitur, non est necesse, ut huius generis & universalioris consequentia eligamus, utrum scilicet & ipsa speciem & subiectum terminum cōsequantur: si enim genus & comprehendens subiectum terminum consequitur, eundem etiam consequuntur, quæcunque generi & universaliori sibi comprehendenti sunt consequentia.

Septima, Sicut generis consequentia eligenda non

sunt, an scilicet speciem consequantur, ita vice versa, opus non est, ut speciei aut subiecti termini antecedentia eligantur, an de illis genus prædicetur, quod enim de speciei & communiori dicitur, id de omni eo & de illo, quod angustius est, prædicatur.

Octavum præceptum. Illa sunt sumenda, quæ rem plerumque tum consequuntur, tum antecedunt: inde enim topici & probabiles syllogismi generantur.

Denique illa quæ solum modo consequentia sunt, hoc est, quæ tam subiectum quàm prædicatum tantum consequuntur, nullo autem modo respectu eorum subiectum esse possunt, illa sumenda non sunt: cuius ratio est, quia in secunda figura syllogismi non possunt fieri affirmativi. Hæc prior pars est eorum, quæ *Aristoteles* de *ἐντολογία* tractat, ubi ante omnia illa sunt notanda, i. quæ de antecedentibus, consequentibus, & repugnantibus dicuntur. Ex illis enim tota vis inventionis dependet.

Altera pars *ἐντολογία* tam sequitur, pro qua notandum, quatuor esse quæstionum genera, quæ in disputationem adducuntur, & vel confirmanda vel refutanda sunt: vel enim concludimus universalem affirmativam, vel universalem negativam, vel denique particularem affirmativam, vel particularem negativam. Pro varietate igitur harum quæstionum quatuor etiam documenta seu regulæ notanda sunt.

1. Si quæstio universalis affirmativa confirmanda est, tunc medium tale requirere debeo, quod sit antecedens prædicati & consequens subiecti. Hoc documentum ad primam figuram solummodo pertinet: In prima enim figura sola conclusio affirmativa universalis conficitur: tum etiam illud idem, quod medius terminus est, hanc affectionem habet, ut sit antecedens prædicati, & consequens subiecti: siquidem medius terminus in prima figura semel subiicitur, semel prædicatur. Exemplum rem declarat: Sit conclusio confirmanda, *omnis homo est substantia*,

iam si medium terminum inquirere volo, video, hos terminos esse in prædicamento substantiæ, cuius arbor me admonet, ut illud, quod est consequens subiecti, & quod est antecedens prædicati, invenire possim, si autem observo, invenio *animal* esse tale quid, quod est consequens subiecti. Nam consequens propterea dicitur, quia essentialiter & necessario animal de homine prædicatur. Idem autem animal etiam est antecedens prædicati, scilicet *substantia*: Nam potest illi subijci, scilicet si dicerem animal est substantia: hinc si syllogismum conficere volo, necesse est, ut in prima figura illum conficiam: Nam in nulla alia fieri potest. Non in secunda: quia illa concludit negativè: non in tertia: quia illa concludit particulariter, Sic ergo illum conficio, ut ex regulis in Logicis traditis constet, scilicet *omne animal est substantia: omnis homo est animal: Ergo omnis homo est substantia*, Et est quæstio confirmata: Sic fit aliud exemplum: *omnis iustitia est laudanda*. Ex prædicamento qualitatis, inquirero quodnam sit antecedens prædicati & consequens subiecti: invenio, quod sit, verbi gratia, *virtus*, Virtus enim de iustitia prædicatur tanquam de subiecto, vocabulum autem laudanda prædicato subijci potest. Hinc oritur eiusmodi syllogismus: *omnis virtus est laudanda: omnis iustitia est virtus: Ergo omnis iustitia est laudanda*.

Secundum documentum est, si quæstio universalis negativa est confirmanda, quærendum est medium, quod idem sit consequens subiecti & repugnans seu extraneum prædicati, aut econtra, consequens prædicati, & extraneum subiecti. Hoc documentum tamen tam ad primam quàm ad secundam figuram pertinet. & ad 4. modos, *Cesare, Celarent, Camestres, & Celantes*: utroque enim figura tam prima quàm secunda concludit quæstionem universaliter negativam: & habet hoc documentum duas partes. Prior, ut medium sit consequens subiecti, & repugnans prædicati. Posterior, ut econtra medium repu-

gnans subiecti & consequens prædicati sit. Vtraq; pars ad utramq; figuram accommodata est. Sit conclusio probanda: *Nullus homo est lapis*, inquiero medium, quod est consequens subiecti & repugnans prædicati, & est *animal*. Nam animal de homine tanquã superius de inferiori prædicatur, ergo est illius consequens: Respectu *lapidis* est disparatum extraneũ seu repugnans, quia nec lapis de animali, nec animal de lapide recte prædicatur, & hisce tribus terminis syllogismum in 1. vel 2. figura conficio. in 1. Celarent: Nullum animal est lapis: omnis homo est animal. E. nullus homo est lapis. In secunda figura: Nullus lapis est animal: omnis homo est animal: E. nullus homo est lapis. Vel pro altera parte huius documenti (Nam hæc exempla ad 1. documentum pertinent) sit eadem hæc quæstio: *Nullus homo est animal*: sumo tale medium, quod est repugnans subiecti & consequens prædicati, & est, *sensus expers seu insensibile*. Hoc enim mediũ ita se habet, ut repugnet homini tanquam subiecto. Nullus enim homo est, qui sensus sit expers; & est consequens prædicati, scilicet *lapidis*. Omni enim lapidi hoc consequens est, & quidem consequens accidentarium, quod per se inest: siquidẽ tanquam propria affectio, de lapide, tanquam de suo subiecto proprio, dicitur. Ex hisce tribus terminis, *homo, lapis & sensus expers*, vel in 1. vel in 2. figura hanc quæstionem concludo ita: Omnis lapis est sensus expers: nullus homo est sensus expers: Ergo nullus homo est lapis. Vel in Celantes, modo indirecte concludente, Nullum sensus expers est homo, omnis lapis est sensus expers: Ergo nullus homo est lapis.

Tertium documentum: Si particularis affirmativa concludenda est, tunc medium tale quærat, vel quod idem sit antecedens subiecti & prædicati, aut consequens prædicati, & antecedens subiecti. Hoc documentum ad 3. & ad 1. figuram pertinet, & quidem ad modos Darapti, Disamis, Datifi, & Da-

rij. Prior pars huius documenti tertiam figuram respicit. Illa enim medium terminum bis loco subiecti ponit, ideoque hoc documentum requirit, ut medium sit antecedens subiecti & prædicati. Exemplum sit: *Quædam substantia moritur.* In quo medium terminum, qui sit antecedens, tam subiecti, scilicet *substantia*: quam prædicati, scilicet *mori*: & est ille medius terminus, vel *homo* vel *asinus* vel *ceruus*, &c. Ex hisce unum sumo, & syllogismum in tertia figura conficio, verbi gratia: Omnis homo moritur: omnis homo est substantia: Ergo quædam substantia moritur. In altera parte docetur, quomodo in 1. figura sit concludendum, & quidem in modo Darij. Sit, verbi gratia, Conclusio: *Quædam substantia est homo*; in quo medium quod sit consequens prædicati & antecedens subiecti quaeratur: Et est *animal*, hinc tale syllogismum conficio: Omne animal est substantia: quidam homo est animal: Ergo quidam homo est substantia.

Quartum documentum est, si particularem negativam concludere volumus, tunc tale quaeratur medium, quod est repugnans seu extraneum prædicati & antecedens subiecti. Hæc regula ad tertiam figuram, & quidem ad modum Bocardo, Felapton, Ferisona pertinet. Nam ad secundam figuram quod attingit, si ibi particularem conclusionem probare volumus, quaerendum est tale medium, quod superius sit prædicato, & repugnans subiecto. Verbi gratia sit conclusio: *Quoddam animal non est lapis*: Sit medium, *homo*. Hoc enim vocabulum *homo*, est antecedens subiecti: nam homo subiicitur animali, & animal de homine, tanquam superius de inferiori, prædicatur: tum idem hoc vocabulum, *animal* repugnat prædicato, scilicet *lapidi*: Lapis enim nullo modo de homine verè prædicari potest. Hinc in tertia figura talis fit syllogismus Felapton: Nullus homo est lapis: Omnis homo est animal: Ergo Quoddam animal non est lapis. In secunda autem ita procedendum est: Sit

conclusio : *Quidam homo non est lapis* : sumatur mediū, scilicet *inanimatum*. Illud enim tanquā superius dicitur de prædicato, scilicet *lapide*, & repugnat subiecto, scilicet homini. Inde in secunda figura in Baroco talis fit syllogismus : Omnis lapis est inanimatus : Quidam homo est non inanimatus : Ergo quidam homo non est lapis.

Atque hæ sunt regulæ, quas *Aristoteles lib. 1. priorum analyt. cap. 27. & 28.* habet, ubi ostendit, quomodo medium in syllogismis, quorum propositiones sunt de inesse (nam de aliis hoc in loco non tractat) invenire, & quomodo unam conclusionem per varia & multa media concludere debeamus, atque ita *ἐκπαιδείας* seu abundantiam nobis comparemus. Verum cum aliquantō sit difficilius illas regulas memoriæ mandare, ideoque recentiores aliquot vocabula excogitarunt memoriæ iuvandæ gratia, quæ totum hoc artificium continent. Ea autem vocabula, antequam recenseam, id in primis observandum, novem modis medium ad extremitates conclusionis comparari posse. 1. vel medium esse potest consequens utriusque extremitatis, 2. vel repugnans utriusque. 3. Vel repugnans subiecti & antecedens prædicati : Et hi tres modi sunt inutiles ad ratiocinandum. Primus propterea, quia si daretur medium, quod de utroque extremo affirmativè prædicaretur, tunc fierent syllogismi in secunda figura affirmativi. Secundus propterea quia syllogismi darentur ex puris negativis : Siquidem extraneum medium de utroque negaretur. Tertius modus propterea inutilis est, quia fieret minor negativa in prima figura, si scilicet medium esset extraneum subiecti, & antecedens prædicati. Verbi gratia, si dicerem : Omnis cervus est animal : Nullus homo est cervus : Ergo nullus homo est animal. Reliqui sunt sex modi, quibus comparatur medium ad extrema conclusionis, & hi sex modi correspondent illis quatuor regulis, quæ jam à nobis traditæ sunt. Nam medium esse potest vel ante-

cedens prædicati & consequens subiecti, quod responder primo documento: vel consequens subiecti & repugnans prædicati: vel repugnans subiecti & consequens prædicati, quod responder secundo documento: vel est utriusq; antecedens, aut consequens ad prædicatum; vel antecedens ab subiectum: & correspondet tertio documēto, vel deniq; est antecedens subiecti & repugnans prædicati, quod responder tertio documēto.

Secundo, hosce novem modos comparationis novem literis *Aristoteles* incluserat, verum cum obscurior hæc ratio videbatur, recentiores integras dictiones excogitarunt, in quibus ipsam conclusionem, qualiter debeat esse affecta, & habitudinem etiam medij ad ipsam conclusionem comprobandum comprehenderunt: hisce autem versib. hæ dictiones sunt inclusæ: Fecana, Cageti, Dafenes, Hebare, Gedaco, Gebali, stant: sed non stant, Febas, Hebās & Hecas.

In hisce dictionibus observentur, primum ultimæ syllabæ, quæ 4. literas habent, in illis modis, ut videre est, A, E, I & O, quarum vocalium hoc est officium, ut denotent quantitatem & qualitatem conclusionis probandæ: A n. universalem affirmativam: E universalem negativā: I particularem affirmativam: O particularem negativam conclusionem denotat. Secundo loco observandæ sunt duæ syllabæ priores, in quibus semper hæ duæ vocales reperiuntur, A & E. A prædicatum denotat conclusionis. E subiectum conclusionis probandæ significat. Hæ duæ vocales porro A & E certas consonantes sibi vendicant, quæ illis à veteribus sunt attributæ. Nam iuxta A, semper appositam invenies ex his tribus literis unam b, c, d: iuxta E vero aliquam literarum ex hisce f, g, h. Harum consonantiū autem hæc est significatio, B, significat consequens prædicati, C, antecedens prædicati, D repugnans prædicati: sic F. significat consequens subiecti, G, antecedens subiecti H, repugnans subiecti. Quartò versus illi novem dictiones inclusas habent,

quarum

quarum sex denotant modos utiles paulo ante recensitos, tres autem posteriores denotant modos inutiles etiam supra adductos, ideoque in posteriori versu interferuntur hæc vocabula: *stant sed non stant*, ut denotetur sex priores & præcedentes esse utiles, tres autem sequentes esse inutiles. Quinto. Hæ conditiones, quæ utiles modos denotant, tres syllabas habent, quarum posterior, ut dixi, conclusionem probandam denotat, & ipsius quantitatem & qualitatem: Priores autem duæ syllabæ, & quidem, quo ad vocales, subiectum & prædicatum conclusionis, quo ad consonantes autem habitudines mediæ ad subiectum & prædicatum ostendunt. Nam A, ut dixi, prædicatum; E, subiectum; B, consequens prædicati, C, antecedens, D, repugnans eiusdem denotat, F, autem consequens subiecti. G, antecedens, & H, repugnans eiusdem significat. Sic verbi gratia, *Fecana*, ostendit, si conclusionem universalem probare volumus, quod tale debeamus invenire medium, quod sit consequens subiecti quod denotatur per primam syllabam Fe, & antecedens prædicati, quod denotatur per syllabam Ca. Sic *Cageri* hoc indicat, si particularem affirmativam concludere volumus, quod, Ti, denotatur, tum debemus tale medium inquirere, quod sit antecedens prædicati, & antecedens subiecti, quod per Ca & Ge indicatur. C enim antecedens prædicati, G antecedens subiecti denotat, Sic *Dafenes* ostendit, universalem negativam ita probari debere, ut medium sit repugnans prædicati & consequens subiecti cuius ratio, ut & sequentium, ex dicta iam explicatione literarum facile patet. *Hebare* similiter universalem negativam probari docet, per medium, quod sit repugnans subiecti & consequens prædicati. H enim est repugnans subiecti, B, est consequens prædicati. *Gedaco* ostendit particularem negativam conclusionis probari per medium, quod est antecedens subiecti & consequens prædicati; quia Gaute E subiecti D repug : prædic : &c. Gebali de-

notat part : affirmativam probari per medium, quod est antecedens subiecti & consequens prædicati. Denique hæ ipsæ dictiones ostendunt etiam, in quo modo & qua figura syllogismus debeat constructui, cuius conclusionem probare volumus, *Fecana* enim ad *Barbara* & *Darij* revocatur: *Cageri*, ad *Darapti*, *Disamis*, *Datifi*: *Dafenes* ad *Celarent*, & *Cesare*: *Hebare* ad *Camestres*, & *Baroco*: *Gedaco* ad *Felapton*, *Bocardo*, *Ferison*: *Gebali* ad *Baralip*ton & *Dabit*is refertur. Hæc omnia in hisce vericulis comprehendere voluerunt.

Prædicat AB sequens C præcedat, d que sit extra

E subdit, F sequitur, G præcedit, H que sit extra.

Per Facana Darij cum Barbara syllogizabis:

Darapti, Disamis, Darij, Datifi que Cageri:

Per Dafenes, Cesare, Celarent, Ferioque, Festino:

Per Hebare, Celantes, Camestresq, Baroco: non Hebare

Per Gedaco sapes: Frij, Felap, Bocardo, Ferison:

Per Gebali, Baralip. Dabit is sic media quaris.

Verum recentiores non saltem dictiones illas, in quibus hoc artificium comprehenderunt, excogitarunt, sed & schemata quædam invenerunt, quibus hæc ob oculos ponerent, Arabes autem ferunt primos fuisse huius rei auctores. Recentiores tamen multas & varias figuras ad hanc rem pertinentes excogitarunt: ita ut quilibet fere, qui Logicam conscripserit, peculiare schema habet, vocarunt schema illud pontem asinorum, quia putarunt, ingenium non segne & asininum ad hanc artem requiri, sed alacre, promptum, & acutum; alias illud facile tanquam asinus in ponte cadere & errare posse. Alij magis honesto vocabulo vocarunt, *Umbilicum totius philosophiæ*: quia putarunt hic omnes quasi nervos universæ philosophiæ concurrere, & illum, ut *Prosper Cyriacus*, inquit, qui dialecticis

eus est futurus, perpetuò habere, in quo sese exerceat.
 Duplex verò schema libuit ob oculos ponere, alter-
 rum, quod ex antiquis ab *Alberto Magno* & aliis mu-
 tuatum est: alterum quod recentius est inventum.
 Exemplum; Sit conclusio probanda: *Soluptas est*
bona. Ibi primo loco consequentia, repugnantia, &
 antecedentia tam prædicati quàm subiecti inquiri.
 Consequentia prædicati erunt: Emolumentum eli-
 gendum, persequendum, accommodatum, cōducibile,
 commodum, appetendum, familiare, &c. Repugnan-
 tia prædicati erunt: Imperfectum, fugiendum, ma-
 lum, noxium, alienum, inutile, turpe, &c. Antecedentia
 prædicati erunt: Felicitas, bona habitudo corpo-
 ris, sanitas, secundum naturam, perfectum, operatio
 secundum virtute, virtutes, &c. Consequentia sub-
 iecti erunt: Vita sine molestia, actio secundum natu-
 ram, motus, appetibile, naturā tranquillum, motus le-
 vis, suavis, non laboriosum, non triste, eligendum, ap-
 petitum, &c. Repugnantia subiecti sunt: Morbus,
 labor, inopia, tristitia, timor præter naturam. Ante-
 cedentia subiecti sunt: Valetudo seu sanitas, abun-
 dantia, gloria, bona proles, operatio secundum virtu-
 tem, tranquillitas, vita laboris expers, &c. Faciam
 ergo jam conclusionem universalem: *Omnis solup-
 tas est bona*. Ibi cum *A* denotet universalem affirma-
 tivā, & in solo modo *Fecana* *A* in fine reperiatur: Er-
 go in hoc modo & auxilio huius modi medium ter-
 minum invenire debeat. Prima autem litera *F* de-
 notat medium terminum debere esse consequens sub-
 iecti, altera litera *C* denotat medium idem debere esse
 antecedens prædicati. Iam si ex illis, quæ inter conse-
 quentias numerata sunt, aliqua requiro, tum illa om-
 nia, quæ ibi ponuntur, loco medi termini sumi possunt,
 & hic unam hanc conclusionem per multos me-
 dios terminos concludere possum, verbi gratiā: *Omnis*
actio secundum naturam est bona: omnis voluptas est
actio secundum naturam: Ergo omnis voluptas est
 bona.

bona. Sic omnis vita sine molestia est bona: Omnis voluptas est vita sine molestia: Ergo. Sic omne appetibile. omne tranquillum, omne eligendum, &c. est res bona: Sed voluptas est vita sine molestia & res tranquilla dicitur, &c. Ergo est bona. Hæc omnia enim ita sese habent, ut illa de voluptate ita quam subiecto conclusionis prædicari possint. Bonum autem tanquam prædicatū conclusionis de illis, rursus prædicari potest. Ergo. Hæc tanquam consequens subiecti & antecedens prædicati sese habet. Porro probabo: *Nullam voluptatem esse bonam*: Iam vel in *Hebare*, vel in *Dafenes* syllogismi erunt formandi. *Hebare* autem requirit, ut medium sit repugnans subiecti & consequens prædicati. In iis autem, quæ iam de repugnans subiecti dicta sunt, reperio: morbum, inopiam, timorem, &c. Hinc medios terminos desumo, v. g. Nullus morbus est bonus: omnis voluptas est morbus: Ergo Nulla voluptas est bona. Vel etiam per simplicem conversionem in secunda figura: Nullum bonum est morbus: Voluptas est morbus: Ergo nulla voluptas est bona. Sic nullus labor, nulla inopia, nulla res præter naturam, nulla ægrotudo est bona: Sed voluptas est labor, inopia, & præter naturam, &c. Ergo nulla voluptas est bona. Si etiam *Dafenes* volo construere, tunc medium debet esse repugnans prædicati & consequens subiecti, v. g. Nullum fugiendum est bonum: omnis voluptas est fugienda. Ergo Nulla voluptas est bona. Item nullum imperfectum, noxium. Item nullum alienum ab homine, & quod brutis commune, est res bona: Sed omnis voluptas est res aliena ab homine: Ergo nulla voluptas est bona. Porro probabo: *Quandam voluptatem esse bonam*. *Cageti* itaque modum mihi præscribit, & *Gebali*. *Gebali* vero indirectè; *Cageti* directè. *Cageti* autem requirit, ut medium sit antecedens prædicati & antecedens subiecti, v. g. Omnis felicitas est bona: quædam felicitas est voluptas. Ergo quædam voluptas est bona. Sic omnis res secundum

naturam est bona : Quædam res secundum naturam, est voluptas, Ergo quædam voluptas est bona, &c. Denique probandum : *Quandam voluptatem non esse bonam.* Fiet hoc in *Gedaco.* Medium ergo erit antecedens subjecti, & repugnans prædicati, ergo vel in prima figura in *Ferio*, scilicet : vel in secunda figura *Festino*, scilicet, verbi gratiâ : Nullum bonum est fugiendum : Quædam voluptas fugienda est : Ergo quædam voluptas non est bona. Nullum bonum est malum, noxium, alienum : sed quædam voluptas est malum, noxium, alienum : Ergo quædam voluptas non est bona.

Hæc sunt, quæ tam *Aristoteles*, quàm recentiores de inventionem mediij termini excogitarunt. Interim tamen neque illud reticere volui, esse adhuc inventum, ut recentius sic compendiosius, quo medium terminum absque hisce vocabulis, *Fecana*, *Caleti*, &c. invenire possimus, ut nimirum mox ex illis ipsis modis figurarum, in quibus syllogismos construere volumus, videamus & cognoscamus, qualem medium terminum assumere debeamus. Si enim medium terminum probare volo, cogito, in quâ figurâ, in quo modo illum construere velim, quod si habeo, respicio ad vocales, quæ in modis illis habentur, & quidem in prioribus syllabis, ibi semper aliqua ex *a e i & o* inveniuntur. *A* significat habitudinem universalem mediij & extremi alicuius, quod scilicet unum de altero universaliter dicitur. *E* significat universale repugnans. *I* particulare consequens. *O* particulare repugnans. Iam si in prima figura concludere aliquid volumus, ibi prima vocalis docet, quomodo maius extremum debeat esse affectum erga medium. 2. Vocalis docet, quomodo medium debeat esse affectum erga minus extremum. Majus enim extremum prædicatur de Medio; Minus autem extremum subiicitur medio, proinde fit, ut duplex sit respectus observandus. Majus nim extremum est cōsequens; vel repugnans mediij.

Medium autem semper est consequens minoris in prima figura: cuius ratio est, quod saltem affirmativa sit minor propositio in prima figura. Si in secunda figura concludere volo, tunc prima litera docet, quomodo medium sese ad maius extremum, secunda vocalis, quomodo idem respectu minoris sese habere medium debeat. Medium hic de utroque prædicatur: ideoq; vel ut superius & consequens, vel ut repugnans de extremis dicitur. Si in tertia figura aliquid est concludendum, tunc prima litera docet, quomodo se maius extremum respectu mediij, secunda autem litera, quomodo se minus extremum respectu ejusdem sese habere debeat, hinc enim medium bis subicitur, ideoq; extrema vel consequentia vel repugnantia mediij esse possunt. In exemplo rem clarius explicabimus. Sit conclusio: *Homo est doctus*: Inquiro hujus consequentia, repugnantia, & antecedentia tam subjecti quam prædicati. Consequentia prædicati erunt: Multa scire, facile rationes invenire, optime judicare, habere *δύναμιν ἐρμηνεύειν*, vim illam optime sensa animi exprimendi, Repugnantia prædicati sunt: esse indoctum, nihil scire, nihil legisse, non valere ingenio, carere instrumentis necessarijs ad eruditionem, &c. Antecedentia prædicati sunt: Habere bonam naturam, id est memoriã, iudicium & amorem ad omnes disciplinas percipiendas, habere multos libros & bonos, multa legere, lecta retinere, habere bonos præceptores, adhibere propriam diligentiam. Consequentia subjecti sunt: Animal ratione esse præditum, esse disciplinæ capax, habere notitias quasdam secum natas, &c. Repugnantia: Non homo, irrationalis, lapis, asinus, brutus, antecedentia, P E T R u s, P a u L u s, I o a n n e s. Hoc facto, confidero, in quã figura, in quo modo velim conclusionem probare: Faciam illud verbi gratiã, in Barbara primo primæ, erit ergo conclusio, *Omnis homo est doctus*: Quod docet ultimam A, Iam verò Barbara habet duplex a in præmissis, primum

a denotat habitudinem prædicati ad medium, nimirum quod debeam tale medium invenire, de quo medio prædicatum cōclusionis universalitèr possit prædicari, quod idem est ac si dicerem, medium terminum debere esse antecedens prædicati: quicquid enim de altero prædicatur, illud consequens ipsius dicitur: & quicquid alteri subiicitur, illud antecedens illius dicitur. Porro alterum, a, denotat, medium terminum debere universaliter prædicari de minori termino, quod idem est, ac si dicerem, illum ipsum terminum, quem ego invenio, ut est antecedens prædicati, sic debet esse cōsequens subiecti. Minor enim terminus subiectum est semper conclusionis, & mediū hoc in loco de ipso debet prædicari, atq; ita illius esse consequens ex naturā scilicet primæ figuræ, quæ hoc vult, ut medium semel subiiciatur, in maiore, semel prædicetur scilicet in minore. Probaturus itaque hanc conclusionem: *Omnis homo est doctus*: sumo medium terminum, qui sit consequens subiecti, scilicet, qui possit de omni homine prædicari; & antecedens prædicati scilicet, qui possit illi subiici termino, qui est *esse doctum*: & erit, verbi gratiā, vel animal, vel esse ratione præditum, vel esse disciplinæ capax, vel habere noticias quasdam secum natas. Inde aliquot syllogismos construere possum, verbi gratiā: Omne animal rationale est doctum: omnis homo est animal rationale: ergo omnis homo est doctus. Item omnis, qui est capax disciplinæ, est doctus: omnis homo est capax disciplinæ, Ergo &c. Item omnis, qui habet noticias secum natas, est doctus: omnis homo, &c. Vel etiam possum illos terminos sumere, qui ad antecedentia prædicati à nobis sunt relati, ut scilicet nimium sum sollicitus qui terminus ita sese habeat, ut sit consequens subiecti & antecedens prædicati, verbi gratiā habere bonam naturam, habere memoriam, iudicium, amorem ad omnes disciplinas, &c. Inde similiter hanc

conclu-

conclusionem universalem in *Barbara* probare possum, verbi gratia, *Omnis qui habet memoriam, iudicium & amorem erga bonas disciplinas, &c. ille est doctus*: Sed omnis homo habet amorem, iudicium, &c. Ergo. Vbi tamen observandum in hoc & alijs exemplis, non ita strictè naturam nos respicere, Magis enim hic formam hoc in loco scilicet, quam materiam respicimus, nimirum respicientes solummodo ad officium tum inveniendi medios terminos, tum unam conclusionem per varia media copiose probandi. Sic probabo: *Nullus homo est doctus*: faciam illud in prima figura secundo modo *Celarent*, quod me docet ultimum E: quæ est nota universalis conclusionis negativæ. Iam autem modus *celarent* duas habet vocales, e & a, e quidem in maiore, quod denotat, maius extremum debere universaliter negari de medio termino, vel quod idem est, medium terminum debere esse repugnans prædicati, a verò in secunda syllaba docet eundem medium terminum debere universaliter prædicari de minore, quod idem est, ac si dicerem, illum eundem medium terminum, qui est repugnans prædicati, debere esse consequens subiecti: sumo itaque ex ijs, quæ inter repugnantia prædicati numerata sunt: verbi gratia, *Non valere ingenio*, id est, non habere memoriam talem, qualis requiritur ad eruditionem, non tale iudicium, non talem amorem, unde syllogismum, in *Celarent* ita construo: *Nullus carens ingenio*, id est, memoria divina, iudicio acuto, amore flagrantissimo ad omnes disciplinas, est doctus: At omnis homo caret ingenio, &c. Ergo *Nullus homo est doctus*.

Sic probabo *quendam hominem esse doctum*: idque faciendum in *Darii*; ibi reperiuntur a & i. a denotat medium terminum talem debere inveniri, qui sit antecedens prædicati, seu quod idem est de quo prædicatum in maiori universaliter possit affirmari, i. verò denotat eundem medium terminum debere esse con-

sequens

sequens subiecti particulariter, seu quod idem est, medium terminum debere particulariter affirmari de minori, seu de subiecto conclusionis & erit, verbi gratia: Valere natura, habere bonos præceptores & educationem bonam, adhibere propriam diligentiam, habere instrumenta necessaria, ut sunt libri, nummi &c. Inde fiat syllogismus: Omnis qui valet bona natura, id est, amore, iudicio, &c. Item habet bonam educationem seu bonos præceptores, qui adhibet propriam diligentiam & usum, qui est instructus necessarijs instrumentis, id est, multis & bonis libris, divitijs, bona valetudine, &c. ille est doctus. Sed quidam homo habet bonam naturam & hæc omnia, &c. Ergo quidam homo est doctus. Sic possum probare, *quendam hominem non esse doctum*, in Ferio, E denotat medium terminum debere esse repugnans prædicati: I docet eundem medium terminum particulariter debere prædicari de minori. Sic verbi gratia: nihil legisse, nihil scire, esse indoctum. Inde: Nullus qui nihil legit, &c. est indoctus: sed quidam homo nihil legit, nihil scit, est indoctus, &c. Ergo Quidam homo non est doctus. Quod verò iam de prima figura dixi, illud etiam de reliquis figuris est intelligendum, & ad secundam quod attinet, ibi saltem per omnes modos sunt syllogismi negativi. Ideoq; priores syllabæ tales vocales obtinent, ut semper medium sit repugnans respectu alicuius. Semper autem consequens seu universaliter seu particulariter respectu alicuius. & natura secundæ figuræ hoc requirit, ut medium bis prædicetur, Quod si scio, facile medium terminum in secunda figura invenio. Nihil enim ille modus inveniendi differt ab eo, qui est in prima figura, nisi quod me oporteat habere respectum i. ad negativam conclusionem, deinde ad dispositionem medij termini, qui semper est, ut dixi, prædicatum in præmissis. Sic denique in tertia figura quoque proceditur. Nam ibi eadem ratione medium terminum invenio, nisi quod oporteat me habere

respectum

respectum ad conclusionem particularem & ad dispositionem medij termini, quibus subiicitur in præmissis, verbi gratia, si vellem ibi probare Quidam homo est doctus: sumo talem medium terminum, qui est antecedens prædicati & antecedens subiecti, verbi gratia, omnis habens bonam naturam, præceptores, exercitationem, &c. est doctus, omnis habens naturam, præceptores, exercitationem, est homo, Ergo quidam homo est doctus. Facilimè enim medius terminus invenitur, si modo antea consequentia, antecedentia, repugnantia tam subiecti quàm prædicati inquisivi, & respectu ad conclusionem & ad naturam figuræ & modi habeo. Hæc via, ut dixi, compendiosior est, sed tamen ex priori multa mutuuntur, & si quis utramque coniunxerit, eo felicius fortassis in hoc exercitio versabitur.

Sequitur tertium membrum *libri primi priorum analyt.* quod analysin esse diximus. Hæc doctrina facilis est, nihil enim aliud vult, nisi quando cum aliquo disputo, seu quando scriptum aliquod lego, ut mox probationes in syllogismum includam, & sic vel totum caput vel etiam integrum librum in aliquem syllogismum principalem concludo: si aliquid deest, tunc suppleo illud, quod deest, si aliquid supervacaneum est, tunc aufero illud: syllogismum sic constitutum resolvo in suas propositiones, & veritatem utriusq; considero, propositiones rursus in terminos resolvo, & eorum habitudinem ad se invicem perpendo, considerans scilicet, in quam figuram, in quo modo syllogismus ille sit constitutus. Iam verò tam figurarum quàm modorum regula & natura docet, ut sciam, an syllogismus ille dialecticè sit benè vel malè constitutus. Vide de hac re *Aristotelem cap. 33. 34. 35. 36.* Atque hæc sunt ferè, quæ *Aristoteles lib. 1 priorum analyt.* habet.

In secundo libro tanquam caput generale tractat de affectionibus syllogismorum, quartum sex recensentur, quæ huic versiculo includuntur: PLVS, VER.

EX, *fal*, *cir*, *conver impos*, & *oppos*. Vocantur autem hæ affectiones potestates syllogismorum. Prima est plures conclusiones per unum syllogismum colligere; & fit duobus modis. 1. Quando ex conversa inferimus convertentem, ut omnis syllogismus universalis & particularis affirmativus habet vim inferendi plura per conversionem excepto negante particulari, qui non convertitur. 2. Universales propositiones non tantum inferunt suas convertentes, sed etiam suas subalternas. Exemplum primi modi est; Omne sentiens est animal: omnis homo est sentiens. Ergo Omnis homo est animal. Inde sequitur, Ergo quidam homo est animal; & sequitur etiam: Ergo Quoddam animal est homo. Secunda potestas est, Verum ex falsis concludere, de qua quatuor habet regulas *Aristoteles*.

Prima regula, In modis universalibus ex ambabus præmissis vel in toto falsis, vel in parte, sequitur vera conclusio: ut omnis lapis est animal. Omnis homo est lapis, Ergo Omnis homo est animal.

Secunda regula. Si maior sit in toto falsa in prima figura, & minor vera, non potest inferri vera conclusio, quia conclusio semper sequitur partem debiliorem. Vt omnis arbor utitur ratione: omnis pyrus est arbor; Ergo omnis pyrus utitur ratione.

Tertia regula; Maiore vera, minore falsa in toto vel in parte, sequitur vera conclusio: ut Omnis equus est animal: omnis homo est equus: Ergo Omnis homo est animal. Vel: omnis homo est animal: omne bipes est homo: Ergo Omne bipes est animal.

Quarta regula, In modis particularibus potest sequi verum ex præmissis vel omnino falsis, vel in parte: vel altera vera, altera falsa in toto vel in parte, quod *Aristoteles* variis exemplis *lib. 2 prior. analyt cap 2.* docet: ubi *cap. 3 & 4.* hanc potestatem etiam in secunda & tertia figura locum habere demonstrat.

Tertiam potestatem, quæ est circulus seu circularis demonstratio, vel syllogismus circularis, pertrahat *Aristoteles C. 5. 6. 7. 2. prior. analyt*: Fit autem circularis syllogismus, quando facto syllogismo conclusionem recipimus, ut propositionem & ei adiecta altera propositione simpliciter conversa concludimus, ex his duabus reliquam propositionem: Et est vel perfectus vel imperfectus. Perfectus, quando utramque propositionem per alteram conversam & conclusionem ostendimus. Imperfectus, ubi non illud observamus, & sciendum in solis universalibus affirmativis, ubi termini sunt pares, & convertibiles, hoc accidere posse, & quidem perfecte in barbara. Sit exemplum. Omne rationale est risibile: omnis homo est rationalis: Ergo omnis homo est risibilis. Omnis homo est risibilis: Omne rationale est homo: Ergo omne rationale est risibile. Omne risibile est homo: Omne rationale est risibile: Ergo omne rationale est homo. Omne rationale est homo: Omne risibile est rationale; Ergo omne risibile est homo. Omne risibile est homo: Omnis homo est rationalis: Ergo omne risibile est rationale. Omne risibile est rationale: Omnis homo est risibilis: Ergo omnis homo est rationalis.

Quarta potestas est per conversionem, sive per syllogismum conversivum concludens, hoc est, quando, dato uno syllogismo, qui verus putatur, & sumto contrario vel contradictorio conclusionis, inferatur contrarium alterius præmissæ, & valet hic syllogismus ad refutandos illos, qui facile seu temere, vel negant vel admittunt quancunque rationem. Verbi gratia, si ita argumemur: Omne vivens est animal: omnis planta est vivens: Ergo omnis planta est animal: tunc convertemus conclusionem hoc modo: Nulla planta est animal: Omnis planta est vivens: Ergo quoddam vivens non est animal, quæ est contradictio maioris præcedentis syllogismi. Hanc rem pertrahat *Aristoteles cap. 8. 9. & 10.*

Quinta potestas est *ad impossibile a dversarium deducere*: Hoc quomodo fiat, supra problemate septimo latius docuimus, & videatur hac de re *Aristoteles cap. 12. & 13.* Differt autem syllogismus ad impossibile à syllogismo conversivo, id est, hæc potestas differt à priori, quia syllogismus per impossibile non præsupponit alium syllogismum, ex cuius conclusionis oppositione procedat, sed tantum præsupponit unam propositionem ex cōtradicante cum aliqua vera, & infert unam manifestè falsam.

Sexta & ultima potestas syllogismi est: *Duo opposita de eadem re concludere*, quod fit, quando ab aliquo duo opposita conceduntur, tunc accipimus illa duo opposita pro maiore & minore, ex quibus negatio infertur eiusdem de se ipso, & fit duobus modis. 1. Quando extrema, quæ cum medio coniunguntur eadem sunt: Vt omnis disciplina est honesta. Nulla disciplina est honesta. Ergo nulla disciplina est disciplina. Altero modo quando extrema ita inter se affecta sunt, ut totum & pars: Quod fit, quando idem conceditur in genere & negatur in specie, verbi gratia: Omnis disciplina est honesta: Aliqua medicina non est honesta, E. Aliqua medicina non est disciplina. Itē orane animal est substantia, aliquis homo non est substantia E. aliquis homo non est animal. Et hæc sunt, quæ *Aristoteles* præterea habet in *lib. prior. analyt.* & à *Philip. Melanch.* non adducuntur. In secundo etiā quidē *lib. 2. cap. 18. usq. ad cap. 21.* aliquot vitia syllogismorum recenset *Aristoteles*, ut sunt 1. petitio principii, quando idem per idē probamus. Deinde quando conclusio infertur, cuius falsitas uni propositioni attribuitur, cui attribui nō debet, demū fallacia secundum opinionem, id est, quādo respondens admittit duas opiniones contrarias, per duos syllogismos collectas. Verum de hisce nihil amplius addeamus, sed auditores ad ipsum *Aristotelem* remittimus, tum etiam petitionem principii in 5. lib. ubi de fallaciis agemus, explicabimus.

PROBLEMA IX.

De reliquis argumentationum formis.

Absolvimus hactenus tum syllogismum, tum illa omnia, quæ ad rationandi formam perfectam pertinent. Iam itaque confectarium est, ut & de reliquis argumentationum formis, quæ imperfectiores sunt, aliquid agamus. In illarum vero numero syllogismus hypotheticus primo loco occurrit, quem improprie syllogismum vocamus, siquidem, teste *Aristotele & Averroë*, syllogismus non est, sed saltem proprietas syllogismi potius: Est enim imperfectio quædam syllogismi, de quo etiam *Aristoteles*, post naturam syllogismi explicatam demum se præcepturum pollicetur. Non ergo aliâ ratione syllogismus dici potest quàm quod ad syllogismum vocari queat. Obiter etiam illud notandum, non recte hypotheticum syllogismaum compositum vocari: Compositus enim syllogismus is est solummodo, qui ex duobus vel pluribus syllogismis componitur: Non verò qui aliquam enunciationem compositam obtinet. Est autem syllogismus hypotheticus, quando præmissæ vel omnes vel quædam propositionibus hypotheticis vel compositis constant. Nam duplex syllogismus hypotheticus esse potest. 1. Vbi omnes propositiones sunt compositæ, verbi gratia, Si animal est, sentit: Si sentit vivit: Ergo si animal est, vivit. Hic tamen modus hypothetici syllogismi non admodum in usu est; verum is, qui jam sequitur, magis est in usu, & est quando loco maioris propositionis propositio composita ponitur, eaque vel hypothetica vel disiuncta; Loco verò minoris alterutra compositæ pars, & pars altera concluditur; verbi gratia, Si homo est, animal est: sed est homo: Ergo est animal Item aut dies est aut nox est:

sed non est nox : Ergo est dies. Vulgò tres species syllogismi hypothetici recensent, nimirum Conditionalem, Copulativum, & Disiunctivum. Conditionalem vocant, ubi in maiori ponitur particula Si, & per illam duæ propositiones copulantur : Verbi gratia, Si dies est, non est nox : Sed est dies : Ergo non est nox. Copulativus est, ubi in maiore ponitur particula Et : & est duplex, vel affirmativus vel negativus ; Sed affirmativus non est admodum in usu, ideoque de ipso nihil ferè præcipitur apud Logicos. Negativus est, si dicerem : Non & dies est & nox est : Sed & dies est : Ergo non nox. Disiunctivus, ubi coniunctio disiunctiva ponitur in maiore, Nam ratione particularum seu coniunctionum hicc syllogismi denominantur : Verbi gratia, aut dies est aut nox est : sed dies est : Ergo non est nox. Verum *Jacob Zabarell. & Crellius ex Aristotelis & Averrois* opinione duplicem tantum faciunt syllogismum hypotheticum : Coniunctum & Disiunctum. Coniunctus est, qui habet maiorem hypotheticam vel conditionalem : Disiunctus est, qui habet maiorem disiunctam, id est, ubi ponitur particula Aut. Coniunctus rursus duplex est : Vel enim consequentibus perfectæ consequentiæ constat, vel imperfectæ consequentiæ. Prior quatuor species concludentes habet, posterior duas. Primò enim minoris loco vel maioris antecedens ponitur, & consequens concluditur, vel everfio consequentis ponitur, & everfio antecedentis concluditur, qui sunt duo modi imperfectæ consequentiæ. Modi autem perfectæ consequentiæ hi sunt. 1. Vt & maioris antecedens loco minoris ponatur ad concludendum consequens. 2. & consequens ad concludendum antecedens, 3. Everfio consequentis ad antecedentis everfionem concludendam, 4. Et econtrario antecedentis everfio ut sic consequentis everfio efficiatur. In exemplis perfectæ consequentiæ sunt : Si Sol ortus est dies est : Sed Sol ortus est : Ergo dies est : vel, Sed dies est, Sol

ergo ortus est: vel: Sed dies non est; Sol igitur ortus nō est, vel: Sed Sol non est ortus, Ergo dies non est. Aliud exemplum secundum quatuor modos perfectæ consequentiæ illud esto. Si est homo, est animal; sed est homo; Ergo est animal. Vbi à positione antecedentis ad positionem consequentis proceditur 2. Si est homo, est animal. Sed est animal, E. est homo, ubi à positione consequentis ad positionē antecedentis argumentamur. 3. Si est homo, est animal; Sed non est homo; Ergo non est animal. ubi à destructione antecedentis ad destructionem consequentis procedimus. 4. Si est homo est animal; Sed non est animal; Ergo non est homo. Vbi a destructione consequentis ad destructionem antecedentis procedimus. In negativis eadem ferè est ratio: Verbi gratia, à positione antecedentis ad positionem consequentis: Si non est animal, non est homo; sed non animal est: Ergo non est homo. 2. A positione consequentis ad positionem antecedentis: Si non est homo, non est animal: At est homo: Ergo est animal. 3. A destructione antecedentis ad destructionem consequentis: Vt si non est animal, non est homo; At non est animal: Ergo non est homo. 4. A destructione consequentis ad destructionem antecedentis: Ut, si non est animal, non est homo: Sed non est homo: Ergo non est animal. In imperfectâ consequentiâ easdē quatuor species cernimus: Sed ex quibus duæ tantum illæ, de quibus diximus, concluduntur, scilicet, ubi loco minoris vel maioris antecedēs ponitur, & consequēs concluditur: vel everso consequentis ponitur, & everso antecedentis infertur: Verbi gratiā, Si homo est, animal est: Sed homo est: Ergo animal est. Item si homo est, animal est: Sed animal non est: Ergo Neq; homo est. Hi duo modi verè concludunt. Reliqui autem non verè concludunt, neq; revocari ad perfectos & integros syllogismos possunt. Disiunctus quatuor species habet: vel enim loco minoris antecedēs ma-

ioris ponitur, & everfio consequentis concluditur. 2. vel consequens maioris ponitur, & antecedentis everfio efficitur. 3. Vel everfio antecedentis ponitur, & infertur consequens, vel deniq; everfio consequentis & concluditur antecedens. Exemplum 1. à pofitione antecedentis ad deftructionem consequentis: Aut dies est aut nox est: Sed est dies: Ergo non est nox. 2. à pofitione consequentis ad deftructionem antecedentis: aut est dies, aut est nox: sed est nox: Ergo non est dies. 3. à deftructione antecedentis ad pofitionem consequentis: aut est dies, aut est nox: sed non est dies: ergo est nox. 4. à deftructione consequentis ad pofitionem antecedentis: aut est dies aut est nox; At non est nox Ergo est dies. Hi fyllogifmi omnes cum deftituantur propria vi fyllogiftica, ideoq; fi firmiter aliquid debeo probare, debent habere affectionem, ut ad fyllogifmos Categoricos revocari poffint; illique foli hypotheticè concludunt, qui ad bonos Categoricos revocari poffunt.

Prima ergo fpecies coniuncti fyllogifmi hypothetici, in qua ab antecedente ad consequens proceditur, ad primam figuram, ad Barbara vel Darii revocatur. Altera, in qua conſequentē pofito antecedens ponitur, ad figuram ſecundam. Tertia, in qua ex conſequentis everſione antecedentis everſio intelligitur, etiam ad ſecundā ad Cameſtres & Baroco Extrema in qua ex antecedentis everſione conſequentis everſio efficitur, ad primam figuram. Quæ ratio eſt etiam diſiuncti fyllogifmi. Vbi autem notandum, quod aliquæ ſpecies non valeant, ſi reducantur. Nam ſecunda non valet, quia reducitur ad ſecundam figuram ex duabus affirmativis. Sit exemplum. Si eſt homo, eſt animal: ſed eſt animal: ergo eſt homo. Si hunc fyllogiſmum reducere volo ad ſimplicem, ita erit informandus, omnis homo eſt animal, Petrus eſt animal, Ergo Petrus eſt homo. Vel omnino homo eſt animal: hæc res eſt animal: Ergo hæc res eſt homo: ibi fyllogiſmus eſt in ſe-

cunda figura affirmativus , Sic etiam tertius modus non valet, si reducatur, scilicet quando argumentatur à destructione antecedentis ad destructionem consequentis. Nam quando reducitur, tunc reducitur ad primam figuram & minor fit negativa; ut si dicerem, Si est homo, est animal: sed non est homo: ergo non est animal. In reductione ita: Omnis homo est animal: hic non est homo: Ergo hic non est animal. In primo autem & quarto modo in hypotheticis syllogismis constructivis coniunctis illa reductio valet, ut in primo modo: Si est homo est animal; sed est homo: Ergo est animal. In reductione omnis homo est animal: hic est homo: ergo hic est animal. In quarto modo: Si est homo, est animal: sed non est animal, Ergo non est homo. In reductione, omnis homo est animal: hoc non est animal: Ergo hec non est homo. Contrarium quodammodo in syllogismo hypothetico coniuncto destructivo accidit, Nam ibi primus & quartus modus non valent in reductione; secundus autem & tertius valent. In syllogismo hypothetico disiuncto omnes reductiones valent, cuius est ratio, quod hypothesis duo membra habeat contradicentia, inde fit, ut si unum ponatur, alterum auferatur; Et contra, si unum auferatur alterum ponatur. Obiter de reductione hypotheticorum ad simplices syllogismos illud observandum, cum syllogismus hypotheticus sit duplex, alius purus alius mixtus, & ille, qui purus dicitur, à simplici syllogismo, quoad terminorum numerum non differat, facillimum ibi esse reductionem: verbi gratia, syllogismus hypotheticus purus est ille: Si animal est, vivit: si homo est, est animal: Ergo si homo est, vivit: Hunc syllogismum hypotheticum absque omni difficultate ad Categoricalum duco: omne animal vivit: omnis homo est animal: Ergo omnis homo vivit. Deinde qui hypotheticus mixtus vocatur, ille duplex est, vel per assumptionem, id est, quando terminus novus assumi-

tur, seu adhibetur in assumptione seu in maiore propositione (qui non fuit positus in hypothese seu propositione maiore) hic ad simplicem similiter facile revocatur: verbi gratia: ubi natus est Socrates, ibi natus est Plato: Socrates natus est Athenis: Ergo quoque Plato. In reductione. Patria Socratis est Patria Platonis: Athenæ sunt Patria Socratis: Ergo Athenæ sunt patria Platonis. Item qualis rex, talis populus: Sed Rex est pius: Ergo & populus est pius. In reductione: pius regis pius est populus: Sed hic rex est pius: Ergo & ille populus est pius. In hisce syllogismis nullus terminus novus est assumendus. Verum altera species syllogismi mixti hypothetici dicitur per transsumptionem, cum scilicet in assumptione præter terminum, qui ex propositione sumitur, non ponitur novus aliquis terminus. Et in illa specie accidit, ut si reducere talem syllogismum volumus, quod novum terminum assumere opus habemus: verbi gratia, si homo est, est animal: sed est homo: Ergo est animal. Hunc syllogismum si traducere volo, novum terminum assumere me oportet: omnis homo est animal: hic scilicet Petrus, Paulus, &c. est animal. Ergo Petrus, Paulus, &c. est homo.

Post syllogismum hypotheticum de Inductione dicendum videtur, de qua *Iacob Zab.* affirmat, & *Crellius*, quod alterum sit instrumentum Logicum cum syllogismo, Logicus enim aliquid probaturus vel Syllogismo utitur vel Inductione; quemadmodum Rhetor vel Enchymemate utitur, vel Exemplo. Inductio autem & vel etiam syllogismus ex inductione est, tale instrumentum Logicum quo maius extremum medio per minus extremum, quod ex singularibus omnibus constat, inesse concluditur. Id est, syllogismus ex inductione est tale instrumentum Logicum, quo magis extremum, verbi gratia, *bipes*, alicui tertio extremo, id est, minori extremo, ut sunt, verbi gratia, *Petrus*, *Socrates*, *Paulus*, per illud, quod secundum naturam de-

bebat esse medium verbi gratiâ, *homo* concludit. Verbi gratiâ, Petrus & Socrates & Plato sunt bipedes. Ergo omnis homo est bipes. Est itaque Inductio nihil aliud, quàm ex omnibus particularibus notioribus ostendere universale ignotius. Differt autem inductio à vero syllogismo, quod ex posterioribus probat priora, tanquam ex notioribus nobis ignotiora: probat enim magis extremum inesse medio, id est, illi, quod secundum naturam debebat esse medium, & pro medio ad hoc probandum sumit illud, quod secundum naturam debebat esse tertium, id est, minus extremum quemadmodum pro minori extremo accipit illud, quod naturaliter est medium. Probat enim verbi gratiâ, hominem esse bipedem, per individuos homines. At syllogismus naturaliter procedens probat individuos homines esse bipedes, per illud medium quod scilicet est homo. Nam ita informaretur syllogismus ad hanc rem probandam: Omnis homo est bipes: Petrus, Paulus, Socrates sunt homines: Ergo Petrus, Paulus, Socrates sunt bipedes. Dein e inductio à sensu oritur, Syllogismus à ratione. Notandum porro inductionem esse duplicem: aliam perfectam, aliam imperfectam. Perfecta est, quæ necessario concludit. Nam sumit omnia particularia. Imperfecta autem quæ non necessario concludit, quia non sumit omnia particularia. Inductio perfecta rursus fit duobus modis. Hi termini enim nominantur sigillatim omnia individua, interdum verò non nominantur expressè, sed aliqua tantum exprimuntur: Reliqua denotamus brevitatìs gratiâ, per aliquam dictionem distributivam. Prioris generis exempla essent, si vellem probare, *omnem hominem esse bipedem*, & enumerarem omnia individua humana, quæ sunt in rerum natura. Alterius autem si dicerem, Petrus est bipes, Socrates est bipes, Plato est bipes, & omnis alius homo est bipes, seu non datur exemplum contrarium: Ergo Omnis homo est

bipes.

bipes. Hinc duo elicio: Primum illam inductionē ad syllogismum revocari posse, quæ est perfecta induction: illa enim cum sumat omnia individua, ideo in syllogismo tertiæ figuræ minor fit convertibilis, ac proinde mox ad primam figuram reducitur, verbi gratiâ, Petrus, Socrates & Plato sunt bipedes, Petrus, Socrates, Plato sunt homines. Ergo omnis homo est bipes. Hic quidem universalis est conclusio in tertiâ figurâ, sed hoc fit ratione materiæ. Ad primam autem figuram ita reducitur, Petrus, Socrates & Plato sunt bipedes: omnis homo est Petrus, Socrates, Plato, &c. Ergo omnis homo est bipes. Imperfecta autem induction non sumit omnia individua speciei propositæ, sed tantum aliqua: inde fit, ut minor in tertiâ figura non possit fieri convertibilis: siquidem species latius patet, quàm aliqua individua, proinde manet in tertiâ figura non concludens, quia est in modo inutili, qui ad primam figuram redigi non potest. Alterum, quod hic colligo, est inductionem facilimè refutari posse si modo unum exemplum contrarium potest produci, quod scilicet sub subiecto illius universalitatis, quod colligi debet, non continetur. Usus inductionis bene notandus est. Valet enim induction ad declaranda prima principia & propositiones immediatas, definitiones, &c. quæ non possunt demonstrari, quia nullum mediū habent, per quod ostendatur prædicatum inesse subiecto, ideoque sumuntur individua, quæ quidem posteriora sunt secundum naturam, nobis autem notiora, & loco mediij ponuntur ad probandam propositionem universalem, neq; tamen interim tautologia committitur, sed idem per seipsum probatur, licet omnia individua nihil aliud sint quàm universalia: siquidem particularia seu singularia tanquam notiora sumuntur scilicet nobis, ad demonstrandam universalem nobis ignotiorem. Latius de hisce vide *Goclenium in quarta parte problem. 48. Item 49.* ubi agitur de illa quæstione, An induc-

ductio etiam illa bona sit, ubi vel ex uno vel ex paucis individuis universalis colligitur, quod conceditur in demonstrativis inductionibus, ubi scilicet per e & de omni fit prædicatio, non autem valet in dialecticâ inductione. Causam huius rei invenies latius explicatam apud *Zarabel. lib. de regressu cap. 4. Item lib. 3. de Method cap. 19. Item cap. 14.*

Porro Enthymema huc quoq; referendum est. Est autem Enthymema syllogismus imperfectus, cuius antecedens icota aut signa constituunt. Ut hæc definitio intelligatur, sciendum 1. Vocabulum Enthymematis deductum esse ab ἐνθύμημα, quod cogito latinis denotat, ideoque Enthymema cogitatum significat, & propterea sic appellatur, quod alteram propositionem, quæ omittitur & tacetur, menti cogitandam relinquat, quemadmodum *Philoponus* testatur. 2. Dicitur Enthymema syllogismus imperfectus, siquidem nihil aliud est Enthymema, quàm truncatus quidam syllogismus, ubi aliqua propositio vel maior vel minor deest. Orator enim, (qui potissimum hæc forma ratiocinandi utitur vel enim Enthymemate vel Exemplo pugnat) plerunq; aliquam propositionem sæ argumentationis omittit, vel quod putat, iudicem esse tam sapientem, ut per seipsum omisfam propositionem cogitet, & intelligat, vel quia videt ipsam imbecilliolem, ideoque per *ἡσυχίαν* tacere illam mavult, quàm dare occasionem erroris deprehendendi.

Verùm hîc quæstio est, An Enthymema syllogismus dici possit: Videtur enim quòd dici non possit syllogismus. ut enim nō sequitur; Embrio est imperfectus homo; Ergo est homo: sic etiam nō sequi videtur, Enthymema est syllogismus imperfectus; Ergo est syllogismus. Verum sciendum, non tantum Enthymema esse syllogismum: sed omnes quoq; reliquas formas argumentandi syllogismos esse. *Aristoteles* enim Inductionem expressè syllogismum vocat *lib. 2. prior.*

analyt. ca. de Inductione. Potestate enim, ut inquit Zab. syllogismus est, & planè nullā vim aut necessitatē colligendi haberet Inductio, nisi in bonū syllogismū verti posset. Sic etiā Enthymema est syllogismus truncatus, ut dixi, & facile perfici potest, si modo aliqua propositio omissa additur, quæ omissio cum tātū sit accidentalis, propterea nō variat speciem. Sic demū Exemplum, cum ad inductionē referatur, liquidē est imperfecta inductio, quoq; syllogismi vim habet: Quæ omnia patent ex *lib. 2. prior. analyt. cap. de inductione.* Itē ex *Zab. lib. 3. de Methodo cap. 3.* Ad argumentū autem contrariū quod attinet, dicimus, nō esse eandē rationē in hac argumentatione: Embrio est imperfectus homo: Ergo &c. quia ibi est imperfectio essentialis, hīc verò est imperfectio saltem accidentalis. Quare ut sequitur: iustitia nostra est imperfecta: Ergo est iustitia: ita etiam sequitur: Enthymema est syllogismus imperfectus: Ergo est syllogismus. 3. Loco differentię materia Enthymematum ponitur, quæ duplex in definitione est nominata, nimirū Enthymema constans, ἐξ εἰκότων ἢ ἐνημελιῶν. εἰκός à verbo εἰκναι deducitur, latine verisimile, consentaneum: & est εἰκός probabilis aliqua propositio, quæ scilicet constat ex eiusmodi materiā, quæ plerumq; ita sese habet: verbi gratiā, homines amant se amantes: oderunt odio se habentes: offensi vindictā capiunt. Signū verò, ut hoc in loco accipitur, est necessaria propositio, vel etiam interdū probabilis: Signū enim illud est, quo existente res existit, vel quo facto res quoq; ante contigit, vel postea contigit, hoc est, signum est talē aliquid, quod in sensus incurrit, & significat rem vel præsentem, vel præteritam vel futuram. verbi gratiā, Dies est: Ergo Sol ortus est. Iris apparet in cœlo: Ergo pluit: Fumus a icubi ascendit: Ergo ibi est ignis. Cœlum manē rubet: Ergo pluet. Ubi cœli rubedo est signum futuræ pluvię. Est igitur differentia inter signū & εἰκός, id est, inter πιθανόν & εἰκός, quod εἰκός in sensus non incurrit, sed solummodo est

propositio verisimilis, quæ mente percipitur: *Texu* *ne* *id* *av*
autem in sensus nostros incurrit, ex quo deinde colligi-
mus illud, quod per id signatur, & pertenditur. Et est
autem duplex signum: vel necessarium, quod semper verum
est; vel probabile, quod plerumque. Exemplum: Dies
est: Ergo Sol ortus est. Hæc mulier habet lac: Ergo
concepit. Aliud, Ille pallet; Ergo male concoquit:
quod tamen non semper verum est, sed signum est proba-
bile malæ concoctionis. Signa quæ semper vera sunt,
insolubilia etiam dicuntur; quæ verò plerumq; tan-
tum vera sunt, solubilia appellantur. Porro hoc quo-
que notandum est: Enthymema colligendi necessita-
tem perfecte non habere, nisi ad syllogismum aliquem
Categoricum & perfectum reducatur, quæ reductio facile
feri potest, si propositionem omniam addimus, ver-
bi gratia: Qui odio habetur, vicissim odio habet. Er-
go & hic illum odio habebit. Hoc Enthymema fit
perfectum, si minor additur. Hic ab illo odio habe-
tur: Ergo ipsum quoque odio habet. Sic hæc mulier
lac habet: Ergo concepit: hoc Enthymema fit perfe-
ctum, si maior propositio additur: Quæcunque muli-
er lac habet, illa concepit. Denique & illud notan-
dum, quando ex signo insolubili in prima figura argu-
mentum conficitur, illud Enthymema demonstrativum
appellari, & necessario concludere, quæ verò in aliis
figuris fiunt, illa demonstrativa vel insolubilia non
vocantur, & hoc propter formæ invaliditatem, licet per
se signa sint semper vera. Accidit & illud, quia illa,
quæ in secunda figura fiunt, non possunt reduci ad modum
aliquem utilem syllogismi perfecti, quia darentur ibi
propositiones affirmativæ, quod est contra legem se-
cundæ figuræ, ubi concluditur tantum negativè. Sic
in tertia figura quoque, si ibi formantur Enthyme-
mata, solubilia dicuntur, quia concludunt in tertia
figura universaliter, quod similiter contra naturam
tertiæ figuræ pugnat. Sit exemplum in secunda fi-

gura: Hæc mulier est pallida: Ergo hæc mulier peperit, ibi si omissam propositionem addo, scilicet, *quæcumque mulier peperit, illa est pallida*, tunc fit syllogismus in secunda figura affirmativus. Sic in tertia figura exemplum; Pitacus est bonus: Ergo omnis sapiens est bonus, ibi ommissa minor hæc, *Pitacus est sapiens*: ubi verò in tertia figura universaliter concluditur. Ideoque fit ut licet propositiones sint veræ, nihilominus tamen Enthymemata illa invalida sint propter formæ vitium. Postremus modus imperfectæ ratiocinationis apud *Aristotelem* est, Exemplum, quod à *Gocl. quarta parte problem.* definitur, quod sit Enthymema, in quo particulare ignotum per aliud particulare vel plura quanquam pauciora similia vel paria nota ostenditur: id est, Exemplum est tale Enthymema, id est, imperfectus & detruncatus syllogismus, in quo unum particulare, quod sese habet, ut ignotum probatur, vel per unum particulare, vel etiam per plura particularia, quæ sese habent, ut notiora, & sunt illa particularia, vel similia cum illo scilicet particulari ignoto, quod debet probari, vel sunt paria, verbi gratia: Abraham justificatus fuit fide: Ergo Et Iacob salvatus fuit fide. Thebanis contra finitimos bellum gerere malum fuit: Ergo quoque Atheniensibus malum erit contra finitimos bellum gerere. In exemplo priori hoc particulare ignotum, *Iacob fuit salvatus fide*, probatur per aliquod notius scilicet, quod Abraham fuerit servatus fide: Et procedit eiusmodi argumentatio, non quod particulare fuerit antecedens, aut propter exemplum tanquam particulare, sed ideo sequitur, quia illud exemplum, ut par vel simile sese habet. Inductio enim & Exemplum convenientiam rerum respiciunt. Verùm contra *Goclenium*, qui Exemplum per Enthymema definit, tum *Aristotelis* tum aliorum auctoritatem producere possumus, qui Exemplum per Inductionem potius, quàm per Enthymema definire volunt. Nihil enim

aliud

aliud Exemplum est, nisi imperfecta Inductio, quæ scilicet ex uno particulari vel singulari aliud particulare colligit; id quomodo fiat, in definitione *Aristotelis* aliquomodo explicatur. Definitur autem: Exemplum est, quando medio extremum inesse monstratur per quoddam simile tertio. Quod ut intelligatur notandum primò, quatuor terminos quodammodo in exemplo requiri: Primus est maius extremum, verbi gratiâ, *malum*: Medius terminus est, verbi gratiâ, *contra finitimos bellum gerere*: Tertius terminus est, singulare illud, de quo probandum est, quod sit malum, verbi gratiâ, *Athenienses contra Thebanos bellum gerere*. Quartus terminus est, alterum individuum simile tertio & jam notum, quod fuit malum, verbi gratiâ, *Thebanos contra Phocenses bellum gerere*. Si itaque probandum, quòd Atheniensibus contra Thebanos bellum gerere malum erit, tunc per illud probandum est, quia Thebanis contra Phocenses bellum gerere fuit malum. Deinde notandum, quod si iam probatio eiusmodi instituitur, tum secundum mentem *Aristotelis* duabus partibus hæc probatio constare debet. Vna pars est, tanquam inductio quædam imperfecta, quæ præcedit; altera pars est tanquam syllogismus particularis in prima figura, qui subsequitur, & hoc propterea vult *Aristoteles* fieri, quia transitus à singulari ad aliud singulare fieri nequit, nisi interveniente aliquo universali, in quo universali scilicet singularia illa conveniunt & quæ causa est, cur inter se singula conveniant. Hoc itaque modo ex quatuor illis terminis procedendum est, Thebanis contra Phocenses bellum gerere malum fuit. Ergo universaliter contra finitimos bellum gerere malum est. Vbi per inductionem imperfectam ex uno singulari, universalis conclusio intelligitur. Ab hac verò universali sic ostenso ad aliud singulare, quod est simili ipsi, sed ignotum procedit, & sumimus conclusionem illam universalem, tanquam minorem

syllogismi alicuius singularis in figura, verbi gratia: Universaliter contra finitimos bellum gerere est malum, Athenienses contra Thebanos bellum gerere, est contra finitimos bellum gerere, Ergo Atheniensibus contra Thebanos bellum gerere erit malum. Quare à primo ad ultimum probamus tertium per simile tertio. Ex uno enim particulari simili & noto probamus aliud particulare ignotum. Exemplum ergo erit, Thebanis contra Phocenses bellum gerere, fuit malum: Ergo etiam Atheniensibus contra Thebanos bellum gerere malum erit. Hinc demum colligitur illud Exemplum bonum esse & formale, ubi talis processus observatur, vel observari potest in analysi & resolutione: Contra verò illud exemplum malum est, ubi talis processus observari non potest, scilicet ut ad Exemplum illud, per quod ignotius probare volo, universalem conclusionem fere addam & mediante illo universali aliud particulare colligam. Sic exempli gratia, Exemplum malum erit: Ioannes est doctus: Ergo etiam Petrus est doctus: Nam si sumo prius exemplum, quod debet se habere tanquam notius, Ioannes est doctus, non possum verè addere universalem conclusionem: Ergo omnis homo est doctus; id enim falsum; hinc itaque fit, cum illa universalis conclusio falsa sit, & consistere nequeat, hoc exemplum non procedere, scilicet Petrum esse doctum. Cum verò gemina in exemplo probatio sit, quæri potest, cur *Aristoteles* in illius definitione prioris saltem meminerit, posteriori omissâ: Ad quod respondeo, hanc esse causam, quia posteriori monstrandi ratio nihil probat, quia syllogismus est particularis, nisi maiore illâ universali propositione positâ, quâ inductio colligitur, unde fit, ut tota exempli vis in inductione consistat. Atque inde etiam videre est, quàm fallatur *Goclenius*, qui Enthymema potius quàm Inductionem Exemplum esse voluit: Naturam igitur Exempli sua definitione *Aristoteles* expressit, quæ in

imperfecta

imperfecta inductione consistit : simul tamen etiam posteriorem probandi rationem innuit , quā ab universali ad singulare procurrimus, cum quarti mentionem in definitione facit, vbi inquit , per quoddam simile tertio. Denique discrimen inter Inductionem & Exemplum hoc est, quod Inductio ex omnibus particularibus ad universale ascendat , & ibi conquiescat in coniunctione scilicet ipsius universalis: Exemplum verò vel ab vno tantum particulari , vel à pluribus quidem , non tamen ab omnibus ad universale ascendit quidem , sed non ibi conquiescit , verum ad aliud inde singulare descendit.

Hactenus de illis formis imperfectis argumentandi diximus, quæ apud *Aristotelem in lib. prior analyt.* extant. *Philip. Melanch.* verò & alij quidem Logici adhuc Soriten & Dilemma addunt. Est autem Sorites eiusmodi forma colligendi , in quā prædicatum primæ propositionis fit subiectum in secunda, prædicatum in secunda fit subiectum in tertia, & sic deinceps , donec tandem in conclusione primum subiectum cum postremo prædicato coniungatur. Exempli gratiā, *Quod bonum est, illud est expetendum : Quod est expetendum, illud placet : Quod placet, illud est diligendum : Quod diligendum est, id est probandum : Quod probandum est, illud est laudabile : Quod laudabile est, illud etiam honestum est : Ergo quod bonum est, illud quoque honestum est.* Item *Quicquid homo est, illud animal est : Quicquid animal est, illud vivens est : Quicquid vivens est, illud corpus est animatum : Quicquid corpus est animatum, illud perfectè mixtum est : Quicquid perfectè mixtum est, est substantia composita : Ergo omnis homo est substantia composita.* Dicitur Sorites ἀπὸ τῆ συνεκτικῆς ἀπὸ τῆ συνεκτικῆς, quod significat cumulare , coacervare, propterea quod hic coacervatio fiat multarum propositionum. Nam interdum plures, interdum pauciores propositiones coniunguntur, & ita coniungun-

tur, ut conclusio, quæ inferitur, ex primæ propositionis subiecto & prædicato propositionis postremæ constet. Fundamentum huius formæ colligendi est illa regula antiprædicamentis *Aristotelis*: Quicquid de prædicato alicuius subiecti dicitur, illud etiam de subiecto illo dicitur. Item quicquid negatur de prædicato alicuius subiecti, illud etiam negatur de subiecto ipso. Hinc etiam fit, ut etiam dentur Soritæ negantes: Lapis non est animal: Animal non est incorruptibile: Ergo quoque lapis non est incorruptibilis. Sic: Qui non sunt præsciti, non sunt prædestinati: Qui non sunt prædestinati, non sunt vocati: Qui non sunt vocati, non sunt iustificati: Qui non sunt iustificati, non sunt glorificati: Ergo qui non sunt præsciti, non sunt glorificati. Verum cum illa regula non careat exceptione, rarè Soritæ negantes dari possunt, imò etiam affirmantes, & quicquid Soritæ concludunt, id potius materiæ ratione, quam formæ ratione concludunt. Convenit Sorites cum gradatione, quæ Græcis *κλίμαξ* dicitur, & in eo solo differuntur, quod Sorites conclusionem inferat: Gradatio autem nullam. Sic ergo gradatio quædam est apud Apostolum Paulum: quos præscivit (scilicet fore conformes imaginis filij sui imaginis scilicet crucis. Duplex enim est imago, alia crucis, alia gloriæ) hos prædestinavit; quos prædestinavit, hos vocavit; quos vocavit, (scil. fore conformes imaginis gloriæ) hos iustificavit; quos iustificavit, hos glorificavit, (scilicet quod ad intentionem Dei attinet) Dilemma est talis forma arguendi, ubi utrinque capere adversarium volumus, Vnde etiam dilemma dicitur à *δύο* & *λεμβάνας*. Nam Dilemma est conclusio quædam duplex, vel ex duplici interrogatione constans, verbi gratia, tale erit Dilemma, quando pharisæi Christum tentabant, num rectum sit Cæsari dare censum, ubi quicquid Christus respondisset, vel affirmativè vel negativè, fuisset captus. Sic etiam illud fuit Dilemma, quando Christus Phariseos interrogabat, An Baptismus Iohannis sit ex Cœlo, an ex hominibus? ibi quic-

quid

quid Pharisei dixissent, seipso constrinxissent. Nam vel receptæ sententiæ de Iohanne contradixissent, idque non audebant præ metu populi; vel Christus inferre potuisset, cur ergo illi non creditis. Firma sunt dilemmata illa, cum duo illa, quæ ponuntur vel rogantur, talia sunt, ut nullum detur tertium: quod fiet, quando disiuncta illa ex contradicentibus partibus constant. Infirma autem sunt dilemmata, quando tertium addi potest, verbi gratia, Si duxeris uxorem, vel formosam duxeris, vel deformem: si formosam, erit *κοινὴ*; si deformem, erit *πρόκλητος*: Quod non sequitur: potest enim dari mediocris formæ. Convenit dilemma cū syllogismo hypothetico disiuncto: sed gemino. Disiuncta illa propositio vel interrogatio illa duplex loco maioris ponitur: deinde in utroque adversarium convincit, perinde ac si utramque disiunctæ partem loco minoris ponat, & utramque etiam concludat. Sic autem manifestè ab hypothetico differt, quod Dilemma ambas propositionis partes repugnantes repetit, & nihilominus concludit, quod vult: hypotheticus vero unam tantum propositionis partem assumit, alteram concludit. Exemplum: Aut maritus meus malus est, aut probus: Si malus est, cur me illi elocasti? Si probus cur me vis ab ipso seiungere. Hypotheticus est: aut malus est meus maritus, aut probus: Sed non est malus, aliàs me illi non elocasses: Ergo est probus; & per consequens, non debes me ab ipso seiungere.

Atque hætenus de iis tantum hoc libro quarto, tam præcedentibus tribus egimus, quæ ad naturam universam ratiocinationis seu syllogismi pertinent: Formam enim & totam structuram syllogismi docuimus, quæ plerumque pars iudicativa, à nobis verò constructiva & iudicativa appellari potest, atque ita hætenus omnia instrumenta Logica attigimus, syllogismum nimirum, definitionem, & divisionem, methodum & ordinem: In quibus tota *πραξις* Log

gica fere confistit : Et hæc qui benè novit , ille prædiam illam seu prudentiam universas artes tractandi optimè callet. In omni enim scientia , in omni sermone aliquid horum , si non exactè & formaliter , tamen vel potentiâ , vel aliquâ ratione analogicâ deprehenditur , cum nihil vel sine syllogismo perfectò , vel aliquâ aliâ formâ imperfectiori vel etiam parte & principio syllogismi , ut sunt propositiones , & termini , dici vel cogitari possit. In hisce quinque verò , ut & aliàs diximus , syllogismus principalem locum obtinet : Is enim tanquam finis est primarius totius Logices. Nam ut Architectus nil nisi domus ædificationem docet : ita quoque Logiceus nil nisi syllogismi structuram tradit , in cuius assécutione , tanquam in fine proprio demum conquiescit. Ad syllogismum instrumenta omnia revocantur. Definitio enim nil nisi syllogismus est , quod aptè etiam *Aristoteles lib. 2. post. analyt* : docet , ubi perfectam accidentibus definitionem tantum per positionem terminorum à syllogismo seu demonstratione perfecta differre docet. Ad quod etiam accedit numerus ternarius terminorum , qui in omni definitione reperitur , cum ibi necessariò sit species , genus & differentia , quæ tria essentialiter de se prædicantur , & inter se connectuntur. Sic quoque divisio syllogismus quidam est , licet imbecillis , ut vocat *Aristoteles lib. 1. prior. analyt*. Methodus etiam teste *Iacob. Zab.* planè nihil à syllogismo differt. Ordo denique , qui duplex est : generalis vel particularis , licet non sit formaliter syllogismus , tamen affectio quædam , tum syllogismus ad ipsum revocari potest , cum nullus processus syllogisticus sine ordine constare possit : Atque ita solus syllogismus tanquam principale intentum in tota Logica manet , & propter quem omnia illa , quæ in universa Logica traduntur , à Logicis suscipiuntur. Huc enim termini omnes , ut sunt , nomen , verbum , subje-

etum, prædicatum : Item propositio, quarum alia universalis, alia particularis, aliqua simplex, seu absoluta, aliqua modalis : Item figura, modus, omne regulæ, quæ de figuris & modis traduntur : Item omnes affectiones tum propositionum in syllogismo, ut sunt, oppositio, æquipollentia, conversio, reductio, &c. Formæ denique imperfectiores ratiocinandi, & reliquorum omnium, quæ in Logicis traduntur, pertinent. Hæc omnia cum hætenus à nobis pertractata sint, auditorum jam erit diligenter sese in illis exercere, ut ita expediti fiant, tum in syllogismo construendo, tum syllogismo judicando. Hæc duo enim hætenus pertractata sunt à nobis, ut scil. syllogismus rectè construatur, & per eadem præcepta constructionis etiam judicetur, an rectè vel secus syllogismus formatus & constructus fuerit. Nunc porro auditores hoc sibi incumbere putabunt, ut ad usum ea conferant, quod fiet, si vel aliorum scripta diligenter evoluent, & examinabunt, si conclusiones & argumenta quibus conclusiones probantur, inquisiverint, vel etiam, si ipsi diligenter & sedulo disputaverint, & styli etiam exercitium diligenter adhibuerint, ibi necesse erit, de conclusionibus conformandis cogitare, quas si habemus, medium inveniendum erit, deinde cogitandum, in qua figura, in quo modo construere syllogismum velimus, quod si factum est, regulæ illæ bonæ constructionis syllogismi adhibendæ sunt, & syllogismus quasi resolvendus, per examen illud judicativum. Quod si quis diligenter fecerit, fieri non potest, quin summam inde utilitatem capiat. Dixi antea medium formale hic esse inveniendum, quod ita intelligi volo, quando hic in quarto libro, qui respondet *Aristotelis prioribus analyt.* de inventione medij agimus, nos hic non agere de inventione, quæ vulgo altera pars Logicæ vocatur, siquidem illa pars ad Topicam potius & posteriora analytica pertinet, sed agimus de inventione tali medij,

quod ratione formæ syllogisticæ medium esse debet, de natura interim non cogitantes. Nam licet impossibile sit ferè, ut medium sine certâ materia invenire possimus, (exceptis literis alphabeticis, quas *Aristoteles* adhibuit) tamen hic inter materiam & formam mediij facile distinguere possumus: Pro diversitate enim conclusionis, quæ probari debet, medium tale etiam inveniendum est, formale scilicet, seu quod idem est, quòd variam affectionem & respectum ad partes seu extrema conclusionis obtinet, qui respectus hic potius quàm ipsa essentia mediij consideratur. Atque hinc est, quod in doctrina de inventione mediij illud potissimum tradidimus, medium potissimum considerari debere, quatenus est vel antecedens vel consequens vel repugnans subiecti vel prædicati. Ac demum ipse *Aristoteles* genesis seu constructionem præmilit, ubi de numero terminorum, propositionum, figurarum, & modorum egit: tum deinde ad illam *επιτομήν* seu inventionem mediij rogredditur, à quâ denique ordine quasi synthetico ad analysin, unde libri analytici denominantur, tanquam ad principale descendit, ut nimirum doceat hic solummodo formam syllogismi, non autem ipsius materiam, & sic neque ipsum materiale mediij pertractari. Ut verò denique loco Corollarij auditoribus ostendamus usum illorum præceptorum, quæ hætenus tradidimus, exemplum unum atque alterum adducemus, ubi hæc tria, quæ potissimum in libro quarto pertractata sunt, illustremus, nimirum genesis, inventionem mediij, & analysin. Sit exemplum pars aliqua capitis Epistolæ Paulinæ, verbi gratia, i. ad Corinth. 15. Vbi Apostolus Paulus, evincere conatur, futuram resurrectionem mortuorum. Hoc caput, si secundum Logicam analysin resolvere & illa omnia, quæ hætenus in Logicis tradita sunt, ad usum transferre volumus. i. de Scopo huius capitis cogitare debemus, & an sit unus vel plures Scopi. Plu-

res quam unum habere certum est, nos reliquis omissis de priori saltem dicemus, cuius principalis Scopus est hic: Resurrectionem mortuorum non esse negandam. Porro si scopum habeo, & conclusionem illā confidero, deinde ad exergasian seu modum tractandi progredior & observo, an mox ad probationem conclusionis accedat, an vero παρασκευῇ & præparatione utatur auctor: Video tūc ipsum non mox accedere ad demonstrationem huius quæstionis: Sed uti metaphasi, seu transitione quadam, quò eò commodius ad rem accedat, eamque Corinthiis persuadeat. Huius transitionis propositio rursus est inquirenda, & quomodo illam tractet perpendendum. Video autem transitionis propositionem hanc esse: Evangelium, quod rursus vobis declaro, diligenter observare debetis: Argumentis utitur persuasionis, quæ ὑποπίε seu tractatus de inventione medii me inquirere docet, & erunt tria. 1. Quod accipistis. 2. in quo statis. 3. per quod salvamini. Iam genesis seu constructio adhibeatur, & ex conclusione prædicta syllogismi integri constituentur: Habeo enim hīc duo extrema in propositione: *Evangelium scilicet denuo annunciatum, & diligenter observandum*: Hos duos terminos si cum mediis tribus coniungo, tres inde syllogismi integri exoriuntur. Video autem hanc conclusionem tanquam particularem affirmativam, ideoque vel in prima vel in tertia figura syllogismi erunt formandi, faciam autem in prima figura, & quidem in modo Darij, qui modus solus in prima figura particularem affirmativam concludit: Quam doctrinā ante accepistis illam etiam denuo annunciatam diligenter observare debetis: Sed doctrinam Evangelij antea accepistis: Ergo Evangelij doctrinam denuo vobis annunciatam diligenter observare debetis. 2. In qua doctrinā adhuc statis, illam vobis iam denuo annunciatam libenter rursus observare debetis: Sed in Evangelio statis: Ergo illam doctrinam denuo vobis an-

nunciata[m] libenter observare debetis. 3. Per quam doctrinam salvamini, illam denuo annuntiata[m] seu declarata[m] diligenter observare debetis: Sed per Evangelium salvamini: Ergo Idem Evangelium denuo vobis annunciatum & declaratum diligenter observare debetis. Ad hos syllogismos si artificium analyticum adhibeo, video ipsos ad præcepta Logica optimè congruere, ac proinde benè esse conformatos, & omnino admittendos. Cum verò dixerat, *per Evangelium homines salvari*, apponit duas condiciones 1. retinetis sermonem, quo ego vobis Evangelizabam 2. nisi frustra credidistis. Harum conditionum prior taxat Corinthios, quasi non retinuerint sermonem, quo illis Paulus Evangelizabat: Ideoque si in syllogismum includi deberet, negativè esset syllogismus formandus ad scopum Pauli, v. g. Si qui retinet Evangelium, eo sermone, quo annunciaui, ille per Evangelium salvatur: Sed vos Corinthij non retinetis, si scilicet non creditis Evangelio, & illud observatis, quod denuo sum vobis annunciaturus, & declaraturus: Ergo vos Corinthij etiam per Evangelium illud non salvamini. Altera conditio ab absurdo ducta est, ita scilicet; Si quis per Evangelium non salvatur, sequitur frustra Evangelio aliquem posse credere: Sed hoc absurdum, scilicet frustra vos Evangelio credidisse: Ergo per Evangelium, quod ante annunciaui, & quod iam denuo declaro, vos Corinthij salvabimini. Pergit versu tertio & quarto, & exponit obiectum Evangelij, quod antea annunciarat, nimirum, Christum, de quo tria dicit, quod sit mortuus & sepultus, ac demum quod resurrexerit tertia die. Posterius maximè erat probandum, quod facit, à testimoniis, & quidem duplici testimonio, 1. Testimoniis scripturæ. Quicquid scriptura olim prædixit, illud ita fieri oportuit; Sed Scriptura sacra dixit, illum resurrecturum tertia die: Ergo illud factum est. 2. probat versu quinto testimonio hominū, & virorum

sanctorum plurimorum : Cephæ, duodecim Apostolorum, quingentorum fratrum, qui partim vivunt, partim obdormierunt, testimonio Iacobi, Apostolorum omnium, & denique suæ ipsius personæ. Syllogismus : *Quemcunque* Cephæ, duodecim Apostoli, &c. viderunt à mortuis excitatum, ille revera surrexit : Sed Christum Cephæ, duodecim Apostoli, plures quam quingenti fratres, &c. viderunt ex mortuis excitatum. Ergo Christus revera surrexit. Versu ergo decimo & undecimo utitur digressiuncula quadam de sua persona & officio : versu duodecimo ad propositionem seu questionem principalem accedit, quæ est : *Resurrectio mortuorum non est neganda.*

Primo loco Scopum illum suum probat, ἀποκρινόμενος negativè. Hanc ita probo, si Christus prædicatur tum à me tum ab alijs, quibus fidem habetis, surrexisse, non rectè resurrectio mortuorum negatur, (nisi quis illud ipsum refutare vult, quod prædicat). Sed Christus prædicatur, tum à me, tum ab alijs, quibus, fidem habetis, quod à mortuis surrexit : Ergo resurrectio mortuorum non rectè negatur.

1. Si resurrectio mortuorum negatur, etiam negandum erit, Christum surrexisse ; sed hoc absurdum. Nam tam ego, quam alij, qui vobis prædicant, concedunt, Christum surrexisse : Ergo non rectè negatur resurrectio mortuorum. Esse verò absurdum, negare Christum surrexisse, multis modis probat. 1. Inanis esset prædicatio, & falsa, 2. inanis esset fides hominum, 3. Apostoli essent falsi testes, quod testificarentur de Deo quod tamen ille non fecisset, 4. Essemus adhuc in peccatis, 5. Qui in Christo obdormierunt, ipsi perirent, 6. Si in Christum saltem in hac vita crederemus, essemus omnium miserrimi. Ex hisce singulis absurdis singuli syllogismi fieri possunt, & quidem ad impossibile : v.g. Si Christus non surrexisset, frustra esset nostra prædicatio. Sed absurdum est, prædicationem quæ sit auxilio seu impulsu Spiritus

tus sancti esse frustra & inanem : Ergo etiā falsum erit, Christum non resurrexisse. Item, Si Christus non resurrexisset, frustra erit fides credentium ; sed hoc absurdum, quod fides credentium sit frustra, cum sit opus Spiritus S. Ergo &c. Et sic deinceps de aliis. Poterat hæc argumentatio negativa infirmior videri, cum teste *Aberroë & Boetio* negativa propositio veritatem non obtineat, nisi mediante aliqua affirmativa : Ideoque v. 20, hunc Scopum suum affirmativè probat : Christus resurrexit : Ergo generalis resurrectio mortuorum est futura. Probat hoc Enthymema tali medio, quia Christus est primitiæ inter illos, qui obdormierunt ; Hinc syllogismus Eadem est ratio primitiarum & eorum, quorum sunt primitiæ : sed Christus, qui factus est primitiæ inter eos, qui obdormierunt, à mortuis resurrexit : Ergo omnes, quorum respectu Christus est primitiæ ex mortuis reurgent. Secundò probat : oppositorū opposita est ratio : sed Christus & Adam habent se tanquā opposita : Ergo Opposita eorum erit ratio : Iam vero in Adamo omnes moriuntur tam pii quam impij : Ergo omnes in Christo vivificantur tam pii quam impij. Pii, ut accipiant fidei suæ fructum ; Impij verò, ut accipiant incredulitatis supplicium. Tertiò, si omne imperium & omnis potestas, & omnis virtus per Christum abolenda est, & Christus solus cum Patre in æternum regnaturus, etiam ipsam mortem aboleri oportet, & imperium ipsius destruendū : Iam verò Christus cum patre in æternum solus regnabit : Ergo mors abolbitur, & imperium illius destruetur. Hinc consectariū est, si mors est abolita, neminem ibi mortuum futurum, si nemo mortuus est futurus, vel permanens, omnes vivent & proinde omnes à mortuis excitabuntur, & resurgent. Porro eandem propositionem multis aliis argumentis probat, vers. 29. ita argumentatur : Si mortui non resurgant, frustra est nos super mortuis baptizari : Sed falsum est posterius : Er-

go quo-

go quoque prius. Item. Si mortui non resurgent,
frustra patimur hic in terris tot misérias; Sed
non frustra patimur. E. vers. 32. Si non futura est
resurrectio, nulla mihi est utilitas, quod pugnave-
rim cum bestiis: sed posterius falsum est. Ergo. v. 32.

Si mortui non reurgent, optimum est, quod e-
damus & bibamus in his terris: Sed
hoc impium: Ergo mortui
resurgent.

COMMENTA- RIORVM ET DISPVTA- TIONVM LOGICARVM LIBER QVINTVS.

*IN QVO QVARTVS DIALE-
ctices Philippi liber enarratur.*

P R Æ F A T I O.

A *Verroës in Prologo commentationis*
magne in libros posteriorum analyticorum quatuor dicit interpreti esse considerata, (licet in proemio super physicorum libros plura enumeret)
Libri nimirum intentionem. 2. Eius partes. 3. Ordinē. 4. denique utilitatem. Ad intentionem quidem huius libri quod attinet, illa si è nostro æstimanda erit, ut hic doceamur primò de illa parte Logices, quæ dicitur inventiva: Deinde quo modo fallacias agnoscere in argumentis, & solvere debeamus. Partes, deinde principales duæ sunt, Loci scilicet inventionis, & de fallaciis, quibus accedunt aliæ duæ partes, quas non adeò accuratè pertractat autor, scilicet de syllogismo demonstrativo, & de parvis Logicalibus, ut vocant. Ordo huius libri ad tres priores secundum intentionem *Philip. Melanch.* & ut viderur initio innuere, hic est: cum Logica dividatur in iudicium & inventionem à Stoicis, Cicerone, Quintil. Rudolpho Agricola, Ramo & aliis, & de iudicio hætenus satis dictum sit libris prioribus, iam itaque cōse-
ctarium est, ut de altera quoque parte Logices, id est, inventionem dicatur. Verum si simpliciter de ordine,

& qui

& qui nec repugnat tractatui *Philip. Melanch.* dicendum est, hæc ratio ordinis non incommode dari potest. Cum Logica ab *Averroë* & aliis peripateticis interpretibus dividatur in Communem & Propriam. Communis illa est, quæ præcepta de arte syllogisandi in genere præscribit, neque illa ad ullam certam materiam applicat, ideoq; syllogismum formaliter saltem considerat, sine alicuius certæ materiæ implicatione. Propria autem Logica est, quæ consideratur sub respectu applicationis ad certam aliquam materiam, quæ materia triplex est: Necessaria, probabilis & falsa: pro qua triplici materia tres etiã quasi sunt partes Logicæ propriæ, nimirum, Demonstratio seu Apodictica, Deinde probabilis disputandi ratio, seu Dialectica: Tertio, falsa argumentatio seu Elenchi sophistici. Cum autem de communi Logica hætenus sit pertractatum in libris prioribus tribus *Philip. Melanch.* ideoque jam de propria docetur Logica in hoc libro quarto, in quo *Philip. Melanch.* de demonstratione, Locis inventionis, & fallaciis pertractat. Et quamvis *Philip. Melanch.* non videatur de integrâ arte Logices propriæ præcepisse, quia cum quælibet ars sive sit necessaria vel Apodictica, sive probabilis vel Dialectica, sive falsa vel sophistica, suam & inventionem & dispositionem & iudicium habeat, de illis *Philip. Melanch.* vel parùm vel nihil videtur præcipere: tamen ita dici potest: *Philip. Melanch.* reliquos philosophos imitatum nec de dispositione vel Genesi, nec de iudicio formam attinente, quicquã hîc repetiisse, cum scilicet satis superioribus libris de illis pertractatur. Et quamvis in specie nihil de istis tribus dixerit, hic nos tamẽ in progressu aliquid de ipsis dicemus. Obiter notetur circa hanc rẽ de triplici materia, undenã illa oriatur. Fundamentũ verò materiæ est unio inter subiectũ, & inter prædicatũ, quæ unio est ipsa identitas rerũ: identitas verò nihil aliud quã negatio

diversitatis : Cum verò tantum tres sint modi unionis inter subiectum & prædicatum , scilicet ut res vel semper & in æternum habeat unionem seu identitatem, quæ ex ipsa essentia rei promanat , & ita se habet, ut posito uno necessario ponatur alterum, & ablato uno necessario auferatur alterum. Deinde vel ut illa unio sit temporaria contingens, quia non fluit ex ipsa rei essentia, & definitione, rationeque; nec etiam se ita habent termini uniti, ut posito uno ponatur alterum, vel contra, tunc probabilis oritur materia. Vel denique unio nulla intercedit rei, quæ tamen ac si intercederet, à nostro intellectu componitur. Hinc ergo triplex materia oritur, necessaria scilicet, vel quæ se aliter in æternum habere non potest; probabilis, quæ aliter se habere potest; falsa, quæ non ita sese habet, ut vel dicitur vel intelligitur. Utilitas denique huius quinti libri maior est, quàm ut brevibus explicari possit : Si enim accurate hæc disciplina cognoscitur, constabit nobis ratio tractandi omnes materias, scientias, disciplinas, quæ sunt in natura rerum universa, facile etiam dijudicare poterimus, quæ vera, quæ falsa sit, quæ accuratè & apodicticè, quæ tenuiter & probabiliter sunt pertractata, imo ut orationem verbulo comprehendam, hinc homines ferè sunt homines & verè rationales.

PROBLEMA I.

De Demonstratione, An detur demonstratio.

CUm Phil. Melanch. de demonstrativo syllogismo in hoc libro egerit, & omnino etiam agi debeat, quippe quæ sit præstantissima doctrina, & nunquam satis laudatur, sic etiam finis totius Logices & omnium eorum, quæ in Logicis pertractantur, unde quoque magistra omnis solidæ eruditionis à Zabarello, *ἡ τέχνη καὶ παιδεία* ab Aristotele nominatur, quæ tanquàm præstantissimum instrumentum talè generat notitiā

vel cognitionem, quæ animum planè ἀπετελειότατον & immutabilem facit : Quare & nos paulò uberius de hac disciplinâ hoc in loco agemus. Cum verò, antequam de re dicatur quid sit, inquirendum sit, an sit, videtur prius esse investigandum, an sit demonstratio. Inter Philosophos enim aliqui inventi sunt, qui vel negarunt, quidquam sciri posse, sed dixerunt, omnia esse incerta, ut sunt *Pyrrhonij, Epeictici, Academi* di novi & veteres : Deinde vel negarunt quicquam de novo sciri posse, sed discere nostrum esse tantum reminisci, cuius sententiæ fuit Plato. Deniq; quia aliqui inventi sunt, qui putabant, omnia necessario fieri, & proinde omnium rerum esse demonstrationem, quam rem etiam certis rationibus demonstrant.

Primum argumentum, quod scilicet, nihil possit sciri, sed omnia sint incerta : Si nulla est scientia, nulla est demonstratio : sed non est scientia : Ergo nulla quoq; demonstratio. Consequentia maioris inde patet, quia demonstratio definitur ab *Aristotele*, quod sit syllogismus scientificus, & scientia definitur, quod sit habitus per demonstrationem acquisitus. Hinc sequitur ergo, si datur scientia, datur demonstratio, & contra. Assumptum autem probatur : Primò, Omnis scientia originem suam ex sensibus habet, teste *Aristotele lib. 3. de anima*, ubi inquit : Nihil est in intellectu, nisi quoad fuerit in sensu. Ratio accedit, quia omnis demonstratio est intellectiva, intellectiva autem notitia ex principiorum notitia petenda, principia deniq; per experienciâ, experientia per sensum acquiritur, sed omnia, quæ sub sensum cadunt, sunt mutabilia, fluxa, caduca, & nullo modo necessaria : Ergo nulla quoq; erit scientia, siquidem scientia est rerum necessariarum, æternarum &c. Secunda probatio : scientia hominem planè ἀπετελειότατον facit, teste *Aristotele* : verum nulla disciplina potest talis dari, quæ hoc faciat : Ergo nulla datur scientia. Probatur minor. Quia omnes sensus possunt falli circa sua

obiecta, & falluntur etiam sapissimè, id quod per inductionem omnium sensuum probari possit. Tertio argumentū etiam Platonis huc referri potest. Si homo aliquid scit, scit illud, quod novit, vel quod non novit. Non scit illud, quod novit, quia iam antea scivit; non id, quod non novit, alias unicum nosset quod hoc illud sit, quod antea ignoravit, & nunc sciet: verbi gratia, si quis servum fugitivum quæsierit, quomodo illum cognoscet, si in venerit, an sit ille nec ne, nisi prius illum cognovit. Denique huc Socratis illa sententia referri potest: Hoc unum scio, quod nihil scio. Plura argumenta, ex *Francisci Pici Mirandulani libris de Sanitate gentilis philosophiæ* peti possunt.

Quod verò nihil de novo discatur, ita probari potest. Primo, quia animæ nostræ, ut illi supponunt, ex mente divina prodierunt, & sunt ipsius tantquam particulæ: Iam aut indignum esset dicere, aliquid animam discere; imperfectionis enim ipsa mens divina argueretur, si quidem pars imitatur naturam totius: Convincitur ergo animam esse præditam omnium rerum scientia, antequam cum corpore coniungatur, cui verò quando immergitur, quasi somno alto obruitur, & quasi obliviscitur eorum, quæ scivit, usu tamen & experientia, inductione & similitudine excitata reminiscendo eorum, quæ antea scivit, quotidie addiscit & perficitur. Secundo. Sumunt inde fundamentum, quod omnes animæ fuerunt factæ ab æterno, & apud ipsum ab æterno sunt, ubi certè ociosæ non fuerunt animæ. Ergo multa vel omnia didicerunt, quorum tamen quasi ex letheo poculo bibissent, obliviscuntur, quando cum corpore coniunguntur. Huc accedit, quod *Macrobius lib. 2. de Scipionis somniis cap. 12.* habet, quod animæ descendentes ex cœlo, omnes scientias certas in singulis sphaeris discendo percipiant, obliviscantur autem quan-

do ad poculum letheum devenerunt. Secundum argumentum: Qui dat formam, dat omnia consequentia formæ: Sed Deus dat animam, quæ est forma hominis: Ergo dat omnia, quæ consequuntur animam, & per consequens etiam scientias: Quod si verò scientiæ nobiscum creantur nihil ergo de novo discimus. Tertium: Quæcunque per naturam ad aliquid tendunt, illa per suam formam naturalem ad illud tendunt: sed omnes homines natura scire cupiunt, teste *Aristotele 1. Metaphys.* Ergo necesse est, ut per suam formam ad sciendum tendant homines: non ergo vel per ignorantiam vel per inscitiam; sed potius per præsentem scientiam, quia ignoti nulla cupido, & ignorantia averfatur potius & abhorret scientiam quam ut eam amet; simile verò cum, simili libenter congregatur. Quartum: Intellectus non potest doceri; Ergo non potest dari scientia de novo. Probatur antecedens. Primo. Nam si intellectus docetur ab aliquo; tunc ille, qui docet, dat alteri scientiam illam, vel quam habet, vel quam non habet. Non potest dare quam non habet, quia id est impossibile; nec dat illam, quam habet, aliàs vel ipsa destrueretur, deinde, vel si non destruitur, unum accidens numero erit in duobus subiectis, quod est impossibile. Idem etiam probari possit; quòd intellectus nihil discat, quia intellectus noster est *ἀπαθής* vel impassibilis, quod si aliquid disceret alteraretur; nam haberet se aliter atque antea: quod autem si statuitur, sequitur animam seu intellectum nostrum esse mortalem. Nam quicquid unam speciem motus naturalis suscipit, excepta loci mutatione, illud omnes species motus recipit. Denique Platonis argumentum etiam huc referri posset, quod si non infinitas haberemus scientias rerum & rationes, nunquam cognosceremus substantiam: sed cognoscimus: Ergo habemus earum notitias insertas, antequam cognosceremus, aliàs substantias sine apprehensione substantiarum cognoscemus,

cum nihil sciamus, nisi quod in sensus incurrat, quod ipsa substantia per se non facit, sed saltem per sua accidentia. Ad hos referri possunt primò *Franciscus Patricius in discussionibus peripateticis*, nec non *Ramus & Ramista*, qui demonstrationem vel obscurant, vel ludibrio eam, quæ ad *Aristotele* descripta est, habent. Quòd verò omnium rerum sit demonstratio, ita probari posse videtur: Quatum rerum est scientia, earum est demonstratio: Sed omnium rerum est scientia: Ergo: Probatur minor, quia tam substantiarum quam accidentium est scientia: Substantiarum, quòd patet ex libris physicis & methaphysicis: Accidentium ex mathematicis. Secundò: Quorum est definitio, eorum est demonstratio. Quia definitio est vel principium, vel conclusio demonstrationis, vel ipsa demonstratio solo terminorum positu differens: Sed tam substantiarum quam accidentium, quæ sunt res omnes, id est, rerum omnium est definitio: Ergo etiam demonstratio. Denique demonstratio est rerum necessariarum: Sed omnes res sunt necessariae: Ergo. Minor probatur ex opinione Stoicorum, & rationibus aliis satis difficilibus, de qua re vide *Pererium lib. 9. cap. 11. Petrum Pomponatium in libris quinque de fato*. Verum quid de hac re sentiendum sit hisce conclusionibus explicatur. Prima conclusio: Datur scientia & datur demonstratio. Probatur: Si dantur omnia, quæ ad scientiam pertinent, datur scientia: Sed dantur omnia: Ergo: Probatur: Ad scientiam tria pertinent: Subiectum perpetuū & necessarium, Affectio, quæ de illo demonstratur, & Principia, per quæ demonstratur: Sed datur subiectum perpetuum, corpora nimirū universalialia, nec non substantiæ separatæ, dantur etiā affectiones, quæ demonstrantur de subiecto, ut *Quantitas*, *motus*, *locus*, *tempus*, &c. de corpore: Denique dantur etiam principia, scilicet, omne materiatum est quantum: Omne

quantum habet partes extra partes: Quicquid constat natura, illud est mobile: Quicquid habet partes extra partes illud est in loco, &c. Ergo datur scientia. Porro nulla aptitudo, quæ toti speciei est, omnino frustrari potest *Aristoteles lib. 2. de Cælo*, sed toti speciei nempe homini inest, & inquirere & inclinari ad percipiendas scientias, quod præter *Aristotelem Metaph. i.* pia experientia testatur, quæ docet tot mille iam annis homines incubuisse, ut aliquid certi & firmiter scire possint: Ergo non frustratur i. a inclinatio speciei, & per consequens datur scientia. Denique non dicam, quàm impia sit hæc sententia, & contra sacras literas blasphema, si nihil certi esse statuitur: Incertum ergo esset, esse Deum, esse providentiam, esse præmium bonorum, esse pœnam malorum aliquam futuram.

Secunda conclusio: Scimus aliquid de novo; Ergo syllogismo scientifico. Probatur primò. Deus & natura nihil faciunt frustra: Sed frustra dedisset Deus omnem scientiam animæ, si omitteret tunc, quando ad speciem constituendam cum corpore coniungitur, & sic quod esse debeat de perfectione animæ, illud fieret de ipsius destructione. Perfectione enim animæ tanquam actus corporis potentiæ viventis, ex ipsa informatione dependet. Iam cum imperfectio animæ secum afferat omnium scientiarum destructionem: Frustra ergo Deum omnes scientias dedisse animæ, sequeretur. Deinde hinc etiam illud patet, quia anima habebit omnem scientiā aut tunc, quando creatur, & infunditur corpori, aut quando non creatur & non infunditur corpori: si tunc quando creatur & infunditur corpori, tunc eodem momento habebit, & non habebit omnem scientiam: Si verò tunc, quando non infunditur: Ergo frustra illa duo habet, quæ duo iterum sunt absurda. Tertiò si scientia tantum reminiscencia esset, tunc

non opus esset, ita nos laborare, ut acquireremus scientiam: secundo non tam sæpè falleremur: Denique, neque adeo propriè nobis ineffet ignorantia.

Tertia conclusio. datur demonstratio, sed non rerum omnium; verùm tantum aliquarum. Probatur primò. Quia falsa demonstrari non possunt. 2. Quia definitiones substantiarum demonstrari non possunt: 3. Quia principia nobiscum nata demonstrari non possunt: sed per inductionem saltem patefunt, 4. Quia illa, quæ sensibus percipiuntur, demonstrari non possunt, siquidem universalem tantum est demonstratio. 5. Contingentium denique nulla est demonstratio, quæ adesse vel non adesse subiecto possunt, 6. Illa tantum possunt demonstrari, quæ sunt propriæ affectiones, & fluunt seu emanant ex causis certis & operantibus per emanationem, Harum tantum affectionum, de subiectis perpetuis per causam suam immediatam & necessariam est demonstratio. Ad argumenta ergo contraria respondendum. Primum argumentum fuit, quod nihil sit in intellectu, nisi quod fuerit in sensu. Ad hoc diximus, Licet intellectus ex sensu dependeat, tamen assensus, qui habetur circa aliquod complexum, à sensitiva cognitione non dependet, sed potest intellectus aliquid intelligere supra cognitionem & assensionem sensitivam, quod unum est. Deinde quod dicitur, nihil esse in intellectu, nisi quod fuerit in sensu, multis modis restringi potest. 1. Vel per se contra singularia, 2. per suas partes, ut in propositionibus & fictis rebus, ut mons aureus, cerberus, chymera. 3. per suum contrarium, sicut verbi gratia, infinitum per finitum. 4. Per suos effectus, ut angeli, animæ rationales. 5. Per suum analogum, ut materia prima per secundam. 6. Per sua fundamenta, sicut singularia sunt in sensu per se & universalia per singularia, ideoque cum intellectus universale possit intelligere, res etiam ut certas & necessarias potest intel-

ligere, licet singularia omnia sint incerta, caduca & corruptibilia. Ad alterum argumentum respondeo, Verum est sensum falli circa sua obiecta, sed iterum hic repetendum est, quod jam dictum est, intellectus tamen notitia, non ita dependet à sensu, ut intellectus non possit aliquid intelligere, licet sensus nec agnoscat. nec consentiat. Inde ergo licet sensus semper fallerentur, tamen intellectus posset intelligere, sensum semper falli ac proinde rei obiecto non assentiri. Nihil ergo ibi concluditur contra scientiam certitudinis, nam si sensus fallitur, hoc fit certis conditionibus, neque semper interim tamen non fallitur, si hæc observantur. 1. Quod organum quiescat, & sit debito modo dispositum, hinc ergo si movemur & alia nobis videntur moveri, ut accidit navigantibus sic in febricitantibus dulcia videntur amara propter malam dispositionem cordis. Secundo requiritur, ut medium etiam sit bene dispositum & uniforme, hinc ergo, ut baculus in aqua videtur fractus, quia medium aliter ad aerem, aliter ad aquam est dispositum. Sic Luna, Sol, &c. circa horizontem videntur maiores propter vapores ascendentes qui inter visum nostrum & corpora illa obijciuntur. Denique requiritur, ut sit debita distantia inter obiectum & sensum; Hinc ergo stellæ videntur angulares, cum tamen sint rotundæ. Hinc quadrata videntur rotunda, Sol Diogeni videtur tantum bipedalis. Interdum ergo cum fallatur sensus, non autem semper; Ergo etiam sequitur nos interdum aliquid scire, si non semper, & sic nihiloominus manet demonstratio. Ad tertium respondetur, nos partim scire, partim nescire ea, quæ addiscimus: scimus potentiâ, vel ut Cajetanus mavult, virtualiter, vel quia anima nostra est, tanquam tabula rasa, in quâ quidem nihil scriptum est, sed tamen omnia scribi possunt, vel quia omnia scimus virtute principiorum nobiscum natorum, nescimus verò actualiter res illas, quas discimus.

Ad dictum *Socratis* denique, quod attinet, illius variae sunt explicationes. prolixam & eruditam vide apud *Piccolaminium gradu quinto philosophia moralis cap. 31.* & sequentibus. ubi de hac re satis copiosam invenies disputationem, item *Petrum Fonseca*. Bre- viter dici potest, Socratem indicare voluisse, cum va- rij sint gradus scientiarum, primus, quem habent pueri, 2. quem habent Sophistae. 3. qui est illorum, qui ad formas rerum accedunt, 4. qui omnia per ra- tionem cum mente & ideis coniunctam intelligunt & percipiunt: Hic vero cum tantum in tertio gradu es- set, nondum autem in quarta, dicebat, se hoc scire, quod nihil sciat, id est absolutissime & perfectissime, quemadmodum scilicet angeli, & mentes separatae in- telligunt.

Ad secundam opinionem deinde quod attinet, re- spondeo. Primo, negando tum quod animae nostrae sint particulae divinitatis, tum quod simul ab aetere no sint à Deo creatae: vterq; *Origenis* & haereticorum quorundam error est, vide hac de re *Bellarminum To- mo 3. lib. 2. cap. 12.* sequeretur enim animam esse ipsum Deum: Item Deum mutari, posse ex statu me- liori ad deteriozem, vel contra &c. Tum licet ani- ma ex essentia Dei promanaret & esset ipsius particu- la, nondum tamen sequeretur hominem discere tan- tum reminiscendo, quia potentia & actus in Deo sunt vnum & idem: Ergo quod Deus potest, hoc actu fa- cit, ideoque si potest scire, semper acta scit, & per con- sequens reminiscendo non discit. Tum etiam absur- dum est formam infinito tempore esse absque materia: Sed iam animae sunt formae corporeae: Ergo absur- dum est esse illas sine corpore tempore infinito. Ad secundum argumentum respondeo, qui dat formam, dat consequentia omnia formae, scilicet essentialiter, non autem accidentaliter, qualis est scientia.

Ad tertium respondeo. Ex prepenfione animae no- strae ad scientias, nullo modo sequitur. scientiam esse

se reminiscantiam, sed potius privatio scientiæ inde colligitur; nemo enim appetit id, quod habet: Ergo nec anima nostra, si omnes scientias habet, illas appetit, ut reminiscendo easdem discere possit. Ad quartum argumentum respondeo, quando intellectus noster docetur, tunc datur quidem nobis scientia, ita scilicet, ut excitatur in nobis intellectus possibilis per disciplinam docentis, ut fiat intellectus actu: Anima enim nostra habet se, ut antea dixi, tanquam tabula rasa, vel ut *Aberroes* vult, tanquam materia prima, quæ nullam formam habet, omnes tamen recipere potest. Ad tertiam opinionem quod attinet, respondeo, primò substantiarum esse demonstrationem non propriè, sed tantum quatenus sunt subiectum, de quo aliquid demonstratur. Secundo, Falsum est eorum omnium esse demonstrationem, quorum est, definitio: nam definitionum substantialium nulla est demonstratio. Denique Stoicorum opinio & falsa & impia est, omnia fieri necessario.

PROBLEMA II.

De Definitione Demonstrationis,

Demonstratio à diversis diversimodè definitur, *Philip. Melanch.* definit, quòd sit syllogismus in quo aut ex principiis natura notis, aut ex universalis experientia, aut ex definitione de subsumto, bona consequentia, necessariam & immotam conclusionem extruimus aut ex causis proximis, proprios effectus sequi ostendimus, aut econtra procedimus. *Iohan. Hospin.* ita definit, demonstratio est syllogismus ex veris tum necessariis tum absurdis propositionibus similem complexionem inferens. Item Demonstratio est syllogismus, compositus ex duabus præmissis veris universalibus, necessariis per se. *Aristoteles* deniq; definit: De-

demonstratio est syllogismus scientiam pariens. *Crel-*
lius & alii sequentia verba adhuc annecti debere
 volunt: & ex veris, primis, immediatis, notiori-
 bus, prioribus & causis conclusionis constans. Ad has
 definitiones cognoscendas sciendum, vocabulum De-
 monstrationis esse *πολύσημον*, & varia significata ha-
 bere. Denotat enim interdum quamcunq; argumen-
 tationem, siue necessaria sit, siue probabilis. Deinde
 Demonstratio etiam significat totum *εἰρηνα*, & in-
 tegrum aliquem tractatum apodicticum seu demon-
 strativum multas propositiones & syllogismos etiam
 integros complectentem, & tunc idem denotat, quod
 scientia. Atque ita ab aliquibus Demonstratio dici-
 tur subiectum post: analyt. quia in ipsis non tantum
 argumentationes simplices; necessariae, sed tractatio
 accurata totius scientiae etiam pertractatur & doce-
 tur. Denique strictè usurpatur pro argumentatione,
 quæ ex necessariis propositionibus, & sic *κατ' ἐξοχήν*
 dicitur demonstratio. Si de reliquis autem intelli-
 gitur modis argumentandi, cum adiectione illud fit, ut
 dicatur Demonstratio, Dialectica, Sophistica.
 Deinde quando vocabulum demonstrationis strictè
 sumitur iterum variis modis accipi solet. Dicitur e-
 nim interdum Demonstratio simpliciter seu potissi-
 ma, quam *Aristoteles* sine adiectione Demonstrationē
 vocare solet, interdum Demonstrationem *τῆ δόξῃ* qua-
 re: Vel ut alii dicunt, Demonstrationem à priori. Item
 dicitur Demonstratio de demonstratione à posteriori
 vel quia, *τῆ ὁπ*. Item de demonstratione à causa re-
 motiore. &c. Idq; videre est ratione mediorum ex qui-
 bus constant, & conficiuntur demonstrationes. Iam
 ita hisce præmissis, si singulæ definitiones adductæ
 considerantur, videbimus sub quo respectu sint pro-
 ductæ. Ad *Philip. Melanch.* quod attinet, videtur,
 illum generalem proponere definitionem voluisse,
 quæ omnem demonstrationem complectatur, tam
 scilicet à priori quàm à posteriori, nec non à causa

etiam

etiam remotiori, quatenus tamen illa demonstratio accipiat pro syllogismo. Recenset vero species demonstrationis aliquot. 1. Quæ sunt ex principiis naturæ notis, ut Deus est colendus, parentes honorandi. 2. Quæ sunt ex universali experientia. 3. Quæ constant ex definitione minoris de subsumto, ut quicquid est animal rationale, illud est risibile: Sed homo est animal rationale: Ergo est risibilis. 4. Quæ constant ex causis propriis & effectibus. Propriæ sive sint immediatæ sive mediatæ seu remotiores. 5. Vel contra, quæ ex effectibus constant: ut, Quicquid est capax disciplinæ, illud rationale: Sed homo est capax disciplinæ: Ergo. Remota causa est: ut omne animal respirat: paries non respirat: Ergo. Ad hanc definitionem quod attinet, partim omittit non omittenda, partim etiam admiscet non admiscenda. Omittit, quando nullam mentionem facit principiorum Theologicorum, quæ naturæ nota non sunt, & tamen ex illis fit demonstratio. Deinde addit demonstrationem constare ex ipsis principiis: Item ex universali experientia, quod à peripatheticis simpliciter non conceditur. Ad id quod de definitione dicit, quod attinet, illud non sine determinatione est admittendum, ut postea apparebit quando de medio demonstrationis dicemus. Remanent ergo posteriorum membrorum duo, scilicet ex causis ad effectus, & contra ab effectibus ad causas processus, qui ab omnibus admittuntur.

Ad *Hospiniani* definitiones quod attinet, in priori demonstrationem generaliter definit, pro quacunque necessaria argumentatione, sive sit potissima & perfecta, sive ex causa remotiori, sive à posteriori sive affirmativa sive negativa, sive verarum sive impossibilium propositionum scilicet negativarum. Nam necessariae propositiones non tantum affirmativæ possunt esse, sed etiam negativæ impossibiles, ut verbi gratiâ, nullus homo est asinus, nullum animal

est lapis. Hæ propositiones ipsi sunt necessariae. Posterior autem definitio *Hospiniani* specialis est, & competit demonstrationi simpliciter vel propter quid sic dictæ, quam postea larius explicabimus.

Averroes similiter demonstrationem generaliter definit ita, ut competat demonstrationi tum potissimæ, tum propter quod, tum quia, seu à posteriori sic dictæ, tum quæ etiam causam remotiorem, quæ ad propter quid referri potest, competit, id quæ ipsemet indicat *Averroes in Epit. lib. 1.* quando inquit, Demonstratio universaliter est syllogismus, &c. *Aristotelis* denique, *Crellij* & aliorum definitio, soli illi demonstrationi competit, quæ est potissima seu à priori, seu propter quid sic dicta. Extat verò illa definitio apud *Aristotelem lib. 1. post: contextu 8.* scilicet, *Demonstrationem autem dico syllogismum scientificum: Dico scientificum, secundum quem, quod ipsam habemus, scimus.* Quibus verbis aliqui totam definitionem Demonstrationis formalem absolvi putant; aliqui verò sequentem contextum nonnum adhuc addi volunt, & quidem, ut aliqui putant, tanquam aliam definitionem, scilicet materialem, vel ut *Crellius* & alii putant, tanquam explicationem uberiorem, quod ad syllogismum scientificum requiratur, & ita ut hæc sit materiæ explicatio, ad definitionem accidentis necessaria.

Est autem contextus novus: Si igitur est scire, ut posuimus; necesse est, demonstrativum scientiam esse, ex veris, primis, & immediatis, notioribus, prioribus & causa conclusionis. Hi contextus *Crellio* unam definitionem constituunt, & est, ut dixi, illa definitio non generalis, sed tantum demonstrationis simpliciter sic dictæ: Illam enim *Aristoteles* potissimum in libris post: *analyt.* pertractat, & conditiones illius demonstrat. Hæc quidem latiore requireret explicationem; verum conditionum explicationem reservabimus, donec de materia & speciebus demonstrationis dicemus.

Ex hisce definitionibus vel generalis vel specia-

lis ali-

lis aliqua potest retineri. Quod si generalem cupis definitionem, *Aberrois* retinere poteris: Si verò specialem, *Iohannis Hospiniani*: vel coniunctam illā ex octavo & nono contextu *Aristotelis* retinere potes: Si lubet, etiā hæc notari potest: Demonstratio est instrumentum intellectus primum, quo ratio adjuvatur, ut per necessariam terminorum connexionem scientiam requirat. Genus est, instrumentum animi præcipuum. Cum enim tota Logica sit instrumentum intellectus, & instrumenta etiam intellectus fabricet, præcipue verò propter Demonstrationem; Demonstratio principale & præcipuum Logicum instrumentum recte dicitur, propter quod omnia illa docentur, quæ in Logicis pertractantur. Deinde differentia primo materiam exprimit, ex qua fit demonstratio, & est necessaria connexio terminorum, vel propositiones habentes necessariam connexionem terminorum. Quæ verò sit necessaria connexio terminorum supra paucis dictū est, quæ scilicet aliter se habere non potest, qualis est inter causam & effectum, & contra inter effectum & causas, inter particularia omnia & universalia. Differentia denique etiam finem explicat, qui est de potissima ratione instrumentorum, cum omne instrumentum quatenus tale ad certum finem dirigatur. Finis autem demonstrationis, teste *Aristotele*, est parere scientiam, quod fit, si scilicet animum per certas rationes ita persuademus, ut fiat planè ἀπαραίτητος, & immutabilis circa notitiam aliquid rei: & secundum aliquos fit dupliciter: Perfectè & Imperfectè. Perfectè, si per causam proximam & immediatam effectus demonstratur: Imperfectè, si per causam remotiorem effectus vel ex effectu causa, vel ex inductione universale colligitur. Hinc est, quod *Abincenna* duplicem scientiam statuerit, quæ per duplex instrumentum Logicum habeatur, quamvis hanc distinctionem *Hieronymus Baldosinus* impugnare conetur, nihilominus tamen perfectior etiam

est illa

est illa scientia secundum *Aristotelem*, quæ habet ipsas omnes conditiones, quas *Aristoteles* & hoc in loco & alibi in *libris priorum* requirit. Imperfectior autem illa est, si causa est remotior, si demonstratio est negativa, & quæ sunt alia huius generis. Hinc constat, definitionem nostram esse generalem, & omnibus speciebus demonstrationis competere.

De iis quæ ad naturam demonstrationis intelligendam requiruntur, *Aristoteles* in parte communi hunc ordinem observavit, quemadmodum supra diximus, ut de γενέσεις, ἀναλύσεις & εὐπορίαι ordine pertractaverit. In γενέσεις etiam quatuor quasi principiorum genera consideravit: nimirum Principia, Materialia, Formalia, Regulativa, & Perfectiva. Hæc ut generaliter præmissa sunt in parte communi, sic tamen non incommodum iudicamus, ut si vestigiis illis iterum insistendo doctrinam de demonstratione, quæ aliàs difficilima & obscurissima est tradita, explicemus, quò facilius & rectius auditores doctrinam hanc præclaram cognoscant. De principiis tamen Regulativis & Perfectivis non est, quod hoc loco iterum agamus. Perfectivis enim principiis syllogismus demonstrativus non indiget, siquidem ipse est syllogismus perfectissimus, nisi fortassis syllogismos negativos ad affirmativos, & particulares ad universales velles reducere, quæ res, ut fortassis ab *Aristotele* pro demonstratione verâ non habetur, siquidem etiam affirmantem & universalem ipse primariò intendit; per se etiam facilis est. Ad principia regulativa quod attinet, præter dictum de omni & de nullo, tum etiam præter supra dictas regulas syllogismorum nova regulativa principia non requiruntur, nisi quòd syllogismi demonstrari etiam præter & contra præscriptum quarundam regularum syllogismorum constitui possint, ut supra monuimus, scilicet minore negante in prima figura, in secunda affirmative, &c. De aliis verò aliquantulum latius,

nimirum, de materialibus & formalibus agemus, iudicium deinde vel *ἀπὸ τοῦ* breviter subnectendo, nec nō de *ἐννοεῖα* aliquid dicendo. Respiciemus verò, quod summopere notari volumus, inprimis ad illam Demonstrationem, quæ *ἀπὸ τοῦ* vel simpliciter, à priori, & aliis vocabulis appellatur: Illā enim cognitā, Demonstratio à posteriori facile cognoscetur: & quamvis hic etiam tam de speciebus demonstrationis agere deberemus, quā de ipsis principiis; tantū ipsas species postea explicabimus, postquam, quæ sit præcipua demonstrationis natura, intellexerimus.

PROBLEMA III.

De Genesi seu Principijs materialibus & formalibus Syllogismi Demonstrativi.

SVpra libro quarto diximus, doceri, quomodo scilicet syllogismus sit fabricandus, seu quæ sit structura syllogismi, & quomodo ea producenda: illud autem sit, si excerptis terminis & propositionibus rectè dispositis & coniunctis, conclusio aliqua colligitur. Vt verò constaret de terminorum & propositionum ratione, nec non de dispositione formali; ideoque de principiis materialibus & formalibus operis Logici, nimirum syllogismi, dictum est. Et quemadmodum supra duplicia erāt principia, Materialia, scilicet Remota, & Propinqua: ita etiam hīc duplicia principia materialia reperiuntur: Remota scilicet & Propinqua. Remota sunt subiectum, proprium & principium. Propinqua sunt ipsæ propositiones. Vt verò hæc melius & rectius cognoscantur, nec non & alia, quæ vel apud *Aristotelem* vel reliquos philosophos pertractantur, sciendum illa, quæ à nobis principia remota dicta sunt, aliis præcognita vocari, de quibus habentur certæ præcognitiones. Volebat enim *Aristo*

Notales mox in initio lib. post: omnem doctrinam *ἀποδοτικήν*, id est, discursivam, vel ut alij volunt, intellectivam, ex præexistente cognitione fieri, sive illa præexistens cognitio sit naturalis per principia, sive quoad nos per ea, quæ in sensus incurrunt, sive de rebus, quæ supernaturaliter nobis revelantur. Definatur autem præcognitio in genere, quòd sit cognitio quædam intellectus, quæ per demonstrationem propriè non acquiritur, nec acquiri potest, sed per se ordinatur ad scientiam aliquam acquirendam, & requiritur, ut ante processum istius scientiæ nobis innotescat, & perspecta sit. Et est duplex præcognitio: Materialis & formalis: Materialis nihil aliud est, quàm ut sciamus illa ipsa tria, quæ iam nominavi: subiectum, proprium & principium. Formalis verò præcognitio est, ut sciamus hæc duo, quid sit, & quod sit, quæ duo ipsa nomine præcognitionis aliàs appellari solent. Obiter notandum, à philosophis generaliter & alio modo duplicem præcognitionem dici: scilicet dirigentem & agentem. Dirigens præcognitio est, quam licet habeamus, nō tamen inde inferre possumus, & scire, quod scire cupimus, id est, ipsam conclusionem vel quæsitum, & est, de qua hoc in loco agitur, nimirum ut sciamus quid est, id est, quid significet res, & quod sit res, scilicet vel in rerum natura, vel in rei veritate. Agens autem præcognitio est, quam si habemus, conclusionem inde cognoscimus, vel notitiam rei quærere potest, cuius est præcognitio, & talis est, verbi gratia, si signum alicuius rei, ut fumum respectum ignis, præcognosco, vel si ipsum per principij proprium cognosco, inde enim in quæsitum notitiā devenio. Porro ut ad ipsa principia nostra deveniamus, sciendum est, subiectum hic nihil aliud esse, quàm minorem terminum in parte communi supra dictum, & vocatur alijs *Datum*, Græcè *διδόμενον*. Propria affectio nihil aliud est, quàm maior terminus, & vocatur aliàs *το ζητούμενον* seu ipsum *Quæsitum*. Principium denique hic medium terminus

num denotat, seu illud argumentum & rationem, per quam demonstratur affectionem inesse subiecto, Circa illud tamen iterum hoc observandum, tria illa ita considerari, vel ut sunt totius scientiæ, vel ut sunt syllogismi alicuius demonstrativi, quos respectu nos hic consideramus, si tota scientia consideratur, tunc subiectum nihil aliud est, quam materia illa, in cuius consideratione tota scientia est occupata, & ad quod referuntur omnia illa, quæ in ipsa scientia pertractantur, & vocatur aliàs subiectum attributionis ad differentiam subiecti prædicationis, prout in syllogismo consideratur: verbi gratiâ, in physicis, subiectum physices est corpus naturale: metaphysices Ens, quatenus Ens. Et constat hoc subiectum ex duabus quasi partibus, materiali scilicet & formali, materialis subiecti pars in scientijs est illa ipsa res considerata; formalis est modus considerandi: Sic verbi gratia, *Corpus* in physicis est pars materialis, seu illa ipsa res, quæ consideratur in physicis: *Naturale* est modus considerandi, qui determinat corpus, ut in sola hac scientia physica illo scilicet respectu, quatenus naturale est, consideretur. Conditiones huius subiecti in scientijs propriè sic dictis hæ sunt.

Prima *Vt sit Ens necessarium*, hoc est, quod non est in potestate & arbitrio hominis positum, ut ab ipso fieri vel non fieri possit; sed quod necessario fit vel dependet à natura, vel aliunde, in quo homo nihil amplius potest producere, nisi olam contemplationem adhibere. Et propriè loquendo tres dantur eiusmodi scientiæ, physica, metaphyca, & mathematica. Sic verbi gratia, Corpus naturale, cælum &c. terra, sic angeli, Deus, & eiusmodi alia sunt Entia necessaria. Hinc etiam est, quod subiectum illud dicatur æternum, quia scilicet, non contingens est, nec in nostra potestate, ut fiat, sed tanquam universale, perpetuo à suis causis dependet.

Altera conditio est, ut subiectum omnibus istis

substernatur, quæ in scientia aliqua considerantur, &
quod nihil sit in tota scientia quod ab illud non possit
referri tanquam ad basin & fundamentum, siue sint
principia illius scientiæ, ex quibus aliquid demon-
stratur, siue affectiones, quæ de ipso demonstrantur.
Sic verbi gratia, corpus naturale in physica ita se
habet, ut omnia, quæ in physicis tractantur, ad cor-
pus naturale revocari queant, vel tanquam affec-
tiones, ut sunt quantitates, motus, locus, & tempus,
Principia sunt, verbi gratia, omne corpus naturale
moveri: Quicquid constat materia illud esse quantum.
Quicquid est quantum & materiale, illud esse in lo-
co, &c. Hæc omnia ad subiectum revocantur & at-
tribuantur, unde extra hoc subiectum, subiectum at-
tributionis, nec non contemplationis vocatur. Ali-
qui addunt tertiam conditionem, ut subiectum sit
unum, idque vel univocè, vel analogicè. Verum
Zabarella libro de tribus præcognitis cap. 2. ad unita-
tem potius subiecti, quam ad subiectum, quatenus
subiectum est, id pertinere dicit. Alias etiam plures
conditiones recensent philosophi: Scotus enim sex,
Toletus quatuor, Iavellus & Durandus tres habent;
verum hæc duæ hic sufficere videntur ad subiectum
quatenus subiectum. Præcognitio subiecti duplex est in
scientiis. Primò, quid sit; secundò, quod sit. Per quid sit,
etsi aliqui definitionem intelligant, tamen significa-
tio nominis hic intelligitur, ut verbi gratia, quid si-
gnificet vocabulum corporis naturalis. Per quod sit
intelligitur hic, ut cognoscatur rem illam esse vel esse
posse in natura, vel remotis impedimentis, ut quidam
loquuntur, vel quid semper in potentia suarum cau-
sarum, ut vult Aegidius Romanus. Sic verbi gratia,
Rosa tanquam corpus naturale semper est, vel remo-
tis impedimentis, scilicet hyeme; vel semper est scili-
cet in potentia suarum causarum naturalium. Per esse
in natura, quod notandum est, hic tantum esse essen-
tiæ & universale, non autem esse existentiae vel singu-

lare intelligitur. Quando verò apodictica de syllogis-
mis solum intelligitur, tunc subiectum realiter quidem
idem ipsum est, quod in scientiis, scilicet ens reale, id
est, non fictum, nec ens rationis; Sed necessarium, seu
quod non in nostra potestate, sive sit substantia sive
accidens, de quo aliquid contemplari saltem possu-
mus: Denique quod est universale & hac ratione
semper est. Verum habet hic alium respectum. Hic
enim est terminus ille, qui vocatur minor in doctrina
syllogismorum, & subijcitur maiori seu affectioni,
quæ de illo demonstratur. Et similiter duplex ipse
est præcognitio, si scilicet nobis non antea familiare
& maxime cognitum est. Primò. Quid sit, id est,
quid vocabulum significet, non semper quæ sit ipsius
essentialis definitio, hæc enim ignorari potest, &
postea demonstrari, licet supra aliqui. ut *Caictanus*
Gotto, Item *Bernhardinus Petrella* definitionem rei
etiam nominis per quid sit inte ligant, cui tamen
Zaharella per omnia non assentitur, sed interdum
tantum, quid sit rei ad distinctionem cognitionis tum
scientiæ, tum demonstrationis pertinere affirmat, se-
cundo quod sit, id est, quod sit ens aliquod extra in-
tellectum. Propria deinde affectio similiter duplici-
ter consideratur. Primò prout subiecti est proprium,
quod totius scientiæ est subiectum: Deinde quatenus
est proprium subiecti, quod in syllogismo est subie-
ctum: primo modo sumitur pro omnibus istis, quæ
in aliqua scientia de subiecto demonstrantur, ut ver-
bi gratia in physicis propria affectio corporis natu-
ralis est quantitas, motus, locus, tempus: Hæc enim o-
mnia de corpore naturali in physicis demonstrantur.
Secundò accipitur pro illo accidente, quod alias pro-
prium dicitur in prædicabilibus, & quidem proprium
in quarto modo, & semper habet locum in ma ori.
Disceptatio verò est, an ipsum vocabulum proprii
semper, an verò genus ipsius semper, an verò utrum-
que loco maioris poni possit. Brevitet dicemus ulti-

num probari *Iacobo Zabarella*, ita tamen intelligi debet, genus proprii hic denotare nominalem definitionem, id est, ipsum genus, cum restrictione materiæ sumtæ, quod æque ut ipsum nomen proprii loco maioris poni potest, ita ut etiam convenientius sit, ut illud genus ponatur, quàm ipsum nomen, cuius ratio est, quòd demonstratio ad definitionem tanquam ad finem suum sit ordinata, quo facilius produci potest, si genus, quàm ipsum nomen proprii ponitur: Verbi gratiâ, si demonstrandum est, Eclipsin fieri per interpositionem terræ de Lunâ, tunc cōsultius est, ut loco maioris ponam defectum vel privationem luminis in luna, quam ipsum vocabulum eclipsis. Hac enim ratione facilius constituetur definitio eclipseos, scilicet, quòd sit privatio luminis in luna, per interpositionem terræ, de quâ re vide latius *Iacobum Zabarellam lib. de conversione demonstrationis in definitionem cap. 2. 3. 4. 5.* *Petrellam lib. 5. disputationum Logicarum cap. 7. 8. 9. 10.* Conditiones propriæ affectionis sunt, 1. inesse in subiecto, 2. per principia de subiecto demonstrari posse: Sic verbi gratiâ, risibile inest in subiecto, scilicet in *homine*: & potest de homine demonstrari, per principium, scilicet *rationalis*, quòd homo sit risibilis, quia rationalis. Denique præcognitio, quæ de proprio habetur, unica est, scilicet, quid sit, id est, quid vocabulum ipsum significet, & quamvis aliqui etiam velint, quòd secunda etiam præcognitio sit necessaria, scilicet, quòd sit, tamen hoc manifestè falsum & absurdum est, siquidem tunc præcognitio ipsa esset demonstratio, aut frustra demonstratio adhiberetur, utpote quæ nihil aliud efficit, quàm ut ostendat, quòd sit proprium, hoc est, quòd insit: Accidentium enim esse est inesse. Denique tertium præcognitum sunt principia, quorum similiter duplex esse potest consideratio, vel respectu scientiæ vel respectu syllogismi. Si primo modo, tunc sunt vel axiomata, vel

fundamenta, & rationes, quibus scientia tota utitur: verbi gratiâ in phycis sunt principia: Omne corpus constans materia & forma est naturale: Omne corpus naturale habens annexam privationem est corruptibile: Omne corpus est quantum: Omne quantum est in loco, &c. Quatenus verò principia respectu syllogismorum considerantur, tunc duplicem habent respectum, vel quatenus sunt integræ propositiones, vel quatenus sunt mediî termini seu causæ propinquæ ipsius affectionis propriæ, quam subiecto inesse demonstrant. Quando porro principia sunt complexa seu totæ propositiones, tunc variis modis iterum dividuntur: Primò, alia dicuntur principia communia, alia aliena seu *επιδόξια*. Communia sunt, quæ multis scientiis & syllogismis accommodari possunt, & sunt vel metaphysica vel mathematica, vel generaliter loquendo speculativa vel practica: Verbi gratiâ: Quodlibet est vel non est: Totum est maius suâ parte: Deus est colendus: Parentes honorandi, &c. Propria verò principia sunt, quæ non aliis scientiis aut syllogismis accommodari possunt, sed quæ ad vnam saltem conclusionem ordinata sunt, & in vna certa scientia tantum considerantur, ut verbi gratiâ, Omne rationale est risibile: Omne quantum habet partes extra partes: Aliena denique principia sunt, quæ non sunt idonea ad aliquam conclusionem: Sed potius ad aliam quandam scientiâ pertinet: ut verbi gratiâ, si quis demonstrare vellet, Omne corpus naturale constans materiâ & formâ esse in loco: & sumeret principia ex Ethicis, vel aliis disciplinis.

Deinde dicere etiam possumus: Alia principia esse falsa, alia vera, alia necessaria, alia probabilia, alia per se, alia per accidens: Verum notandû de principiis communioribus, alienis, falsis, probabilibus & per accidens in demonstratione nihil agi, siquidem demonstratio ex veris, primis, immediatis, notioribus, prioribus, & certis conclusionibus constat,

& quidem communia principia etsi ex scientiis non omnino excluduntur, utpote, quæ præmittenda sint, ut ex illis in notitiam priorum deveniamus: tamen in syllogismos demonstrativos actu non ingrediuntur, neque per illa aliquid immediate demonstratur, sed tantum virtute. Porro principia etiam dividantur ita, præsertim si termini sunt incomplexi, quod aliqua sint cognoscendi, aliqua essendi. Principia essendi sunt res, vel ipsæ causæ, quæ constituunt aliquem effectum in rerum natura, ut sunt materia, forma, nec non causæ aliæ. Principia cognoscendi sunt illa principia, per quæ rem cognoscimus, seu quæ nos in cognitionem distinctam alicuius effectus deducunt, & interdum cum essentialibus coincidunt; nam materia & forma, &c. sunt principia cognoscendi corpus naturale, interdum autem sunt axiomata vel propositiones, quæ scilicet nobis cognitionem & scientiam alicuius rei pariunt: verbi gratia, omne quantum habet partes extra partes: omnis superficies colorata est visibilis. Hæc iterum variè appellantur: scilicet Axiomata, Theses, Hypotheses, Definitiones. Axiomata sunt talia principia, quæ per se digna sunt, ut illis assentiamur sine uberiori seu prolixiori demonstratione, & quæ demonstrari non possunt: debent etiam nota esse illi antea, qui ad disputationem analyticam est accessurus. Thesis est propositio, quæ in disciplina aliqua ponitur, & quam non est necesse notam esse illi, qui docendus est. Hypothesis est propositio, quæ supponitur in aliqua disciplina, & desumitur ex altera, in qua est demonstrata: interdum etiam denotat propositionem, quæ utramque partem contradictoriam sumit: Verbi gratia, an unita sit nec ne? Definitio denique quid sit, omnibus notum est, propositio scilicet, quæ quidditatem rei explicat. Conditiones principiorum sunt: Prima, quod sint respectu omnium prima, scilicet respectu eorum, quæ demonstrantur per principia & quæ inde dependent.

Secunda, quòd non possint demonstrari in scientia illa, ubi sunt principia. Dico quod non possint demonstrari, scilicet à priori; id est, quod primum est, ante se nihil prius habet: Per inductionem tamen, ut supra lib. 4. dictum est, explicari & notificari quodammodo possunt. Inductionem nihil demonstrat à priori, sed idem per seipsum quodammodo declarat, cum scilicet universale per omnia particularia, quæ realiter ab universali non differunt, colligit. Deinde dixi, quod non possint demonstrari in illa scientia, ubi sunt principia; Aliàs enim, & præsertim in Methaphysicis, omnia principia demonstrari possent, quæ est regina omnium scientiarum. Possunt denique principia, si non demonstrari, attamen nobis innotescere, per sensum, assuetudinem & experientiam. Tertia conditio est; ut cognitio omnium in scientia dependeat à principiis. Quarta: Quòd habeant respectum ad subiectum & affectiones, quas subiecto inesse demonstrare debent, & deinde quòd sit sufficientia propter certitudinem & notitiam ad demonstrandas affectiones. Præcognitiones duæ sunt, scilicet quid significant vocabula. 2. Quod sint verè. Hic enim quod sit, de esse complexo vel vero ratione principiorum intelligendum est. Atque hæc sunt tria præcognita seu materia remota, ex quâ syllogismus demonstrativus perficitur.

DE PRINCIPIIS MATERIALIBUS propinquis.

NOsteaquam constat, quæ principia materialia sint remota, breviter jam videndum, quæ sint principia materialia propinqua. Etsi verò principia, de quibus paulo ante diximus, si complexa sunt, scilicet Axiomata, Theses, Hypotheses, Definitiones,

principia materialia propinqua dici possunt; consultius tamen est, ut aliquid magis distinctè de hac re cognoscatur. Quò ergo facilior res sit, dicimus, quemadmodum in doctrina syllogismorum duæ propositiones dicebantur materia propinqua, ita quoque hoc loco itidem fieri, si scilicet syllogismus demonstrativus intelligitur. Cum verò porrò hic propositiones considerantur cum respectu certæ alicuius materiæ, cui applicantur propositiones, ideoque sciendum, quomodo comparentur istæ propositiones, ut sic demonstrativa principia esse debeant, unico verbo dicemus, illas debere esse necessariò veras. Necessario autem veræ illæ sunt, quæ habent conditiones omnes necessitatis, quarum sapientissimo consilio tres *Aristoteles* invenit, & gradus necessitatis appellavit, scilicet κατὰ παντός, seu de omni, καὶ ἄντ' αὐτό, per se, denique καὶ ὅλας πρῶτον, universaliter primum. Hi inquam gradus omnem necessitatem constituunt, & quæ propositio vel omnes, vel ex iis plures obtinet, eò magis est necessaria. Prior gradus quidem magnam necessitatem habet; Alter verò multò maiorem; Tertius denique omnium maximam: Ideoque hi gradus ita se habent, ut de omni comprehendatur sub secundo gradu, scilicet per se, hi duo priores comprehenduntur in tertio. Deinde Primus pertinet ad subiectum in propositione aliqua; secundus ad prædicatum; tertius ad utrumque. Breviter singulos explicabimus.

Primus gradus vocatur κατὰ παντός seu de omni, quem definiit *Aristoteles*; De omni dico, quod non in aliquo quidem sit, in aliquo autem non sit, neque aliquando quidem, aliquando autem non. Ad hanc definitionem rectius intelligendam primò notandum est, duplex esse dictum de omni: Prioristicum scilicet & posterioristicum. Prioristicum est, de quo supra diximas, & quod Principium Regulativum omnium primum appellavimus, cui etiam dictum de nullo ad

dicur.

ditur, & sunt progressus naturales quasi primæ figuræ. Posterioristicum verò illud est, de quo hoc loco dicimus, & ab eo differt quam plurimum, licet illud *Bernhardinus Petrella*, & alij negarunt. Hic enim non notatur processus syllogismi, sed saltem unius propositionis, & quidem subiecti tantum conditionem denotat. Deinde sensus definitionis huius *Aristotelica* est, quod de omni scilicet posterioristicum est nota gradus primi necessitatis in propositione, quo innuitur, subiectum ita sese habere ad prædicatum, ut omni tali prædicato subijci tale subiectum possit, & quod idem est, omne prædicatum tale, prædicari de tali subiecto possit, idque ratione temporis, ita ut semper, æde, & ubique, tale subiectum prædicato insit, seu prædicatum de tali subiecto dicatur: atque ita intelligitur, quid *Aristoteles* per suam definitionem velit, quando inquit, de omni dico, quod non in aliquo quidem sit, in aliquo non, id est, quod determinat tale subiectum, quod omni tali prædicatio subternitur. Porro, neque aliquando quidem, aliquando autem non, id est, quod semper & omnibus locis illi subternitur, verbi gratia, *omnis homo est animal*: Ibi vocabulum *homo* ita se habet, ut subijciatur *animali*, & omnis quidem homo, seu omnia supposita humana huic prædicato, scilicet *animali*, subijciantur, idque semper, omni tempore, & ubivis locorum. Aliter tamen sese res habet in contingentibus (ut oppositum opposito adjectum rectius innotescat) si dico, *Homo ambulat*. Ibi enim *homo* respectu *ambulare* ita sese non habet, ut omnia supposita humana semper & ubique huic prædicato, *ambulare* scilicet, subijciantur. Sed ibi aliquando inest, aliquando non inest ipsi prædicato, aut prædicatum non semper de ipso homine dicitur, sed aliquando, aliquando autem non. Requirit ergo hic primus gradus, primò respectum subiecti universalem ad prædicatum; secundo necessitatē temporis universalis: quibus denique alij loci ubiquita-

tem addunt, licet non admodum necessarió. Videtur de omni seu primum gradum coincidere cum tertio, scilicet universali, sed res aliter sese habet: Nam de omni ad subiectum, ut dixi, pertinet, universaliter autem primum ad subiectum & prædicatum: Hic multum contingentiae adhuc admixtum, &c. sed universaliter primum planè purgatum est ab omni contingentia: Terminos enim planè convertibiles efficit. Nec tamen proinde tertius solus sufficit ad demonstrationem omni modo; sufficeret quidem ad demonstrationem iam actu constitutam, non verò; quatenus fieri debet, ideoque ut tota doctrina rectius intelligatur tres illi gradus probè dignoscendi sunt. Porro & illud observandum, quænam subiecta & prædicata huc pertineant. Quidam genus & speciem, nec non secundó, partem & totum huc pertinere volunt: Verum alii genera, species, differentias, definitiones, propria huc pertinere dicunt, & excludi saltem illa prædicata, quæ constant ex accidentibus separabilibus. Deinde & illud, quod sæpe tamen monuimus, observandum est: Etsi non desint, qui tam ad subiectum quàm prædicatum hanc conditionem pertinere volunt, ad subiectum tamen solum pertinet, quod eâ ratione, ut supra diximus, determinat.

Secundus gradus necessitatis dicitur *per se*: Qui requirit, ut prædicatum de subiecto non per aliquid aliud mediatum, sed per seipsum & immediate quidem dicatur: Verbi gratiâ, si dico, *Omnis homo sentit*, ibi sentire de homine prædicatur, non per se simpliciter, aut immediate, sed mediante animali, quia homo sentit, siquidem est animal, & omne animal sentit. Habet iste gradus quatuor modos, licet *Aristoteles* 5. *Metaphys.* plures recenscat, T. 23. Primus modus per se est, quando prædicatum dicitur de subiecto aliquo, cuius est vel pars definitionis, vel integra definitio. Verbi gratiâ, Quando de specie prædicatur genus, vel differentia vel tota definitio. Et vocatur hic

primus modus formalis, quia teste *Aberroe* & tota definitio, & omnes partes definitionis, ut formæ sese habent. Dicitur verò prædicatum illud interdum in casu recto, interdum in obliquo. In recto, ut si dicere, homo est animal: In obliquo, sicut linea dicitur de triangulo, verbi gratiâ, Triangulus est figura habens tres rectas lineas. Primus hic modus certa aliquot prædicatorum genera sub se habet. Primò, Quando tota definitio prædicatur de subiecto. 2. Quando pars definitionis prædicatur sive genus sive differentia. 3. Addunt aliqui, quando superius de inferiori dicitur, ut si substantia de homine. 4. Quando idem de seipso prædicatur, quod tamen quartum, à plerisque omnino rejicitur, & retinentur tria genera communiter, scilicet, ubi integra definitio. 2. ubi differentia. 3. ubi genus de subiecto prædicatur. (Huc nimirum ad primum modum dicendi per se pertinent propositiones de filio Dei, ut Deus est homo, homo est Deus, &c.)

Secundus modus dicendi per se est, quando accidentia dicuntur de subiectis suis propriis, quæ eorum definitionem ingrediuntur, ut si dico, homo est risibilis, animal sentit, numerus est par vel impar, natus est simus. Et quemadmodum primus modus dicitur formalis ab *Aberroe*, ita hic materialis: Nam subiectum habet respectum materiæ in definitione accidentis proprii, sine quo definiri non potest, utpote cum tria ad perfectam definitionem accidentis pertineant, ut lib. 1. dictum est, scilicet, forma, materia, & causa externa. De generibus ad hunc secundum modum pertinentibus non omnes inter se conveniunt. Nam *Paulus Venetus* quatuor recenset, *Caietanus* tres, *Augustinus Lusus* duo cum *Baldovino*, qui aliâ tamen ratione duo genera ponit. *Caietanus* huc præter propria etiam indirectas propositiones pertinere putat, ut animal est risibile, quod tamen ab *Aberroe* maxime refutatur, utpote qui omnino concedere nolit, in

directas propositiones in demonstrationibus locum habere. *Baldovinus* duplicia propria huc pertinere vult, scilicet, ubi subiectum est vel primarium vel secundarium: id quod libenter concedimus, & tum *Ioannis Cadan*: autoritate nec non *Scheckij* & *Goclenij* probamus, qui duplex proprium subiecto assignant: unicum primarium, ut animal est sensibile; alterum secundarium, ut si dico, homo est sensibilis, Ligneus triangulus habet tres lineas rectas, æquales Hoc propter Calvinianos est observandum. Deinde propter prædicationes, homo est omnipotens, omnisciens, humana natura est vivifica, ubique, &c. ubi est prædictio idiomatum tertij generis. Breviter statuendum est ad secundum modum dicendi per se pertinere primo, ubi proprium dicitur vel de subiecto primario, vel de secundario, vel ubi de differentia dicitur, ut rationale est risibile.

Tertius modus dicendi per se est, ubi de substantia aliqua existentia actualis enunciatur, non autem aliquod prædicatum essentiale, quod sit distinctum à subiecto, ut si dico, homo est, Deus est, Angelus est. Hic modus per se est facilimus, neque ad demonstrationem aliquid confert, siquidem nulla præmissarum in hoc tertio modo formatur.

Quartus & ultimus modus dicendi per se est, ubi externa aliqua causa, scilicet efficiens vel finalis, de effectu dicitur: verbi gratia, Iugulatus interiit: interpositio terræ facit eclipsin Lunæ: qui vocatus est, iustificatur: Deus creavit hominem ad felicitatem æternam. Etsi verò quidam autores quatuor genera causarum huc pertinere voluerunt, ut *Baldovinus* & *Petrella*: tamen nos cum *Aegidio Zabarella*, *Paulo Veneto*, & alijs duas saltem causas externas, efficientem scilicet & finalem hic locum habere dicimus. Obijciunt quidam & illud, hunc modum non debere dici per se, sed saltem per accidens: quia, verbi gratia, hominem creari à Deo accidens est hominis: tamen res

aliter sese habet, nam inter causam & effectum omnem essentialis est connexus, quo ad dependentiam, ideoque non aliquid per accidens, sed aliquid per se constituitur in prædicatione. Hisce quatuor modis dicendi per se, opponuntur tres modi dicendi per accidens. Primus opponitur duobus prioribus modis dicendi per se, & est, quando accidens commune de subiecto dicitur, ut quando dico, homo est doctus, aulici sunt divites, & sic per omnia prædicamenta accidentaria communiter. Secundus modus dicendi per accidens est, qui respondet tertio, quando scilicet existentia dicitur de accidente concreto, ut Musicus est, album est, Citharedus existit. Tertius modus per accidens respondet quarto modo dicendi per se, ubi scilicet enunciatur prædicatum aliquod, quod non inhæret ut causa, de quo enunciatur, & est ipsi extrinsecum, ut si dico Petro ambulante pluit, ubi *pluere* nec ambulationis est causa, nec ipsi inhæret, enunciatur tamen de ipso, quia nexu aliquem accidentalem cum eo obtinet.

Huc pertinent omnes prædicationes fortuitæ & causales, verbi gratia, ille fodiens invenit thesaurum; in forum sese conferens invenit debitorem. Denique tertius necessitatis gradus est, universale, vel universale primum, Græcè καθ' ὅλας partes, & est ille gradus, qui summè est necessarius: siquidem duos priores in se complectitur, & insuper illud adhuc addit, ut prædicatum cum reciprocatione de subiecto dicatur, velut propositio sit convertibilis simpliciter, qua ratione propositio ab omni contingentia depurgatur, ut omnimodam habeat necessariam connexionem: verbi gratia, *omnis homo est risibilis*, hæc propositio summè est necessaria, nam prædicatur de omni homine per se, & quatenus ipsum, seu convertibiliter dicitur, nam sicut dicere possum, omnis homo est risibilis; ita etiam possum dicere, omne risibile est homo. Tale quid autem non accidit, si dico, animal est risibile, quia non de

omni animali dicitur risibilitas, neque per se de animali dicitur, sed mediante homine; animal enim, quatenus homo, est risibile. Denique cum reciproca-
 tione non dicitur, non enim possum dicere, omne ani-
 mal est risibile, ut dicere quidem possum, omni risi-
 bile est animal. Quemadmodum autem primus gradus
 ad subiectum & secundus ad prædicatum: ita hic ter-
 tius & ad subiectum & prædicatum simul pertinent,
 idque inter cetera propterea fieri potest, siquidem duas
 conditiones sive gradus præcedentes in se includit,
 ac proinde ratione primi ad subiectum, ratione secun-
 di ad prædicatum pertinet, imò etiam ipsa appellatio
 hunc respectum inter subiectum & prædicatum in-
 nuit. Dicitur enim universale primum, quasi diceretur
 subiectum universale, quod primum, proximum &
 adequatum prædicati. Obiter observandum, duplex
 esse primum, scilicet primum primitate subiecti: Et
 primum primitate causæ. Primum primitate subie-
 cti est, ubi scilicet subiectum non secundarium, sed
 primum & proximum ponitur. Sic primum primi-
 tate causæ est, ubi prædicatum ex subiecto etiam tan-
 quam ex sua causa prima & immediata dependet, vel
 contra. Primum hoc in loco, quando scilicet hic
 tertius gradus vocatur universale primum, utroque
 modo est intelligendum; nam si dico, homo est risibi-
 lis, ibi risibile nulli subiecto prius inest, quam homi-
 ni, sed homo primum est subiectum illius, & extra
 hominem nullibi etiam reperitur: sic quando dico,
 rationale est risibile, ibi prima & proxima causa risi-
 bilitatis explicatur, & nulla datur causa prior, per
 quam aliquid sit risibile, quam per solam rationali-
 tatem. Illa enim est causa per emanationem, ex qua
 pullulat, ut loquitur *Scotus*, seu fluit iste effectus, qui
 est risibilitas. Tale verò iterum non fit, si dico, Pe-
 trus est risibilis, ibi enim Petrus non est primum sub-
 iectum respectu risibilitatis, sed potius, ut dixi homo,
 prius est. Petrus secundarium, sic etiam hic aliud est,
 si dico, animal est risibile, vel sensibile est risibile, ibi
 enim

enim non primum, causa risibilitatis explicatur. Et ex hoc gradu quæ propositiones constituuntur, illæ probari à priori nullo modo possunt, sed saltem per inductionem, vel à posteriori per effectum, hic ergo gradus in primis est in demonstratione observandus, siquidem perfectissimæ demonstrationes ex hoc tertio gradu fiunt, in conversione tamen semper opus non est, ut inveniatur, sed sufficit, ut vel sit in utrisque præmissis vel ut aliqui volunt, in maiori, si non potest in minori. Conditiones, quæ ad hunc tertium gradum requiruntur, ex iam dictis faciliè colliguntur, pertinent enim tam ad subiectum quàm ad prædicatum. Deinde requiritur, ut prædicatum nulloibi reperiat extra subiectum, nec subiectum extra prædicatum. Tertio quod propositio sit affirmativa universaliter, & simpliciter convertibilis, &c. Huc pertinent tria ad summum genera propositionum. Primum, ubi enunciatur tota definitio de definito 2. Proprium in quarto modo, Tertium, differentia de suo subiecto specifico. Rejiciuntur, i. ubi genus de specie, secundo de differentia prædicatur, nec non in primis, ubi accidens commune prædicatur, & quæ sunt in primo & secundo modo decendi per se huc referri possunt, excepta illa propositione ubi genus de specie prædicatur. Tria autem hæc genera propositionum, quæ iam recensuimus, definitio scilicet, proprium & specifica differentia ita sese habent, ut inde constituentur propositiones simpliciter necessariae, & quæ sunt affirmativæ, universales, convertibiles simpliciter, unde etiam syllogismi demonstrativi exactè fieri possunt. Habent etiam hæc propositiones hoc, quod ex pluribus regulis syllogismorum supra in lib. 4. traditis eximantur, quòd sex modis ipsis mutatis, syllogismi fieri possunt in circulo, quòd in omnibus tribus figuris inde possimus universaliter affirmativè concludere: Item quòd sint reduplicativæ propositiones, ubi scilicet subiectum, quatenus ipsam,

repetitur

repetitur, ut verbi gratiâ, òmne rationale, quatenus rationale, est risibile, &c.

Atq; hi sunt tres gradus necessitatis, unde sc. necessariz propositiones oriuntur, & dignoscuntur. Illis verò cognitis iam diligenter observandum est, ut rectè applicemus ad propositiones demonstrativas. Initio autem repetendū est, quidnam in demonstratione ostendere velimus, nimirum nihil aliud quàm propriam affectionem inesse subiecto: quod ergo si facere volumus, debeamus id per principia, vel propositiones efficere necessarias. Solæ autem necessariz propositiones sunt, vel ubi sunt plures, vel ubi sunt omnes gradus necessitatis, v. g. si concludere volo: *Omne hominem esse risibilem*: mox cogitandum est de principiis materialibus. Propinqua sunt tres termini, subiectum scil. & est ipse homo. 2. Affectio propria, & est esse risibilem. 3. Principiū quod est esse rationale. Iam ex his remotis principiis debent fieri propinqua principia, id est, propositiones, scil. Omne rationale est risibile: Omnis homo est rationalis: Ergo omnis homo est risibilis. Iam si scire volo; an hæ propositiones sint necessariz & demonstrativæ; video, an habeant hos tres gradus necessitatis: Deprehendo autem, quòd habeant. Maior enim, scilicet *omne rationale est risibile*, est κατὰ παντός, quia omnia opposita rationalia subsunt semper sub hoc prædicato, quòd scilicet sint risibilia: Deinde est per se hæc propositio, quia scilicet proprium hîc prædicatur de differentiâ, ideoque pertinet ad secundum modum dicendi per se. 3. Est universaliter prima, quia subiectum & prædicatum non tantum sunt de omni & per se, sed etiam insuper subiectum scilicet rationale primum est, primitate scilicet causæ, & etiam subiecti, si rationale pro toto sumitur supposito: secundum tamen partem formalem præcipuè, & quia hæc propositio est simpliciter convertibilis, licet sit universalis affirmativa, quod alias in Logicis fieri nequit: nam quemadmodum dico,

omne rationale est risibile, sic etiam omne risibile est rationale. Secunda propositio: *Omnis homo est rationalis*, etiam est *κατὰ τὰς causas*; quia hoc subiectum, homo, omni tali prædicato & semper subest. Deinde est per se, & quidem primo gradu. Tertiò est universalis prima, quia primum subiectum rationalitatis est homo, & ratio primum est primitate causæ, unde scilicet homo inesse dependet. Hinc ergo tertio fit etiam propositio, quæ est *κατὰ τὰς causas*; per se in secundo modo & universaliter prima, primitate scilicet subiecti.

Ad singulos autem gradus in specie dicimus: Primo de omni, necessario in omnibus propositionibus demonstrativis requiri. Requiritur autem semper, ut etiam secundus gradus adsit, nam potest fieri, ut aliqua propositio sit de omni, sed non per se, ut si dico, Cygnus est albus, Corvus est niger: Hic enim secundum aliquos accidentia inseparabilia tantum prædicantur. Excluduntur ergo hic propositiones contingentes: ut scholastici sunt docti, aulici sunt divites. Secundus gradus per se in omni propositione demonstrativa necessario requiritur: sed cum sint quatuor modi dicendi per se, sciendum est, modum tertium planè esse inutilem: de quarto similiter maxima est controversia inter peripateticos; an ille sit utilis. De prioribus duobus nulla planè est controversia, sed omnes vno ore ad demonstrationem dicunt pertinere. Dicimus quartum omnino non esse reiiciendum: nam inveniuntur quoque ejusmodi enunciationes de causis externis, quorum intrinseca est necessitas, & nexus definitivus seu essentialis, ita ut affectio sine mentione causæ externæ definiri non possit: verbi gratia, Interpositio terræ externa causa est eclipseos, & proinde in quarto modo dicitur de eclipsi Lunæ, nihilominus hinc fit propositio necessaria & demonstrativa, scilicet. Eclipsis Lunæ est privatio luminis in Luna propter interpositionem terræ, quæ est ipsa essentialis definitio eclipseos. Interim

tamen, ubi causa externa, scilicet efficiens & finis, non ingrediuntur in definitionem effectuum, & quæ non recipiuntur cum suis effectibus, ut fit in hoc exemplo, illæ sunt inutiles ad demonstrationes. Denique tertius gradus seu κατ' ὅλῃ πρῶτον, similiter in propositionibus demonstrationis maximè est necessarius, an verò tamen in omnibus demonstrationibus utroque modo primam reperiatur, tam scilicet primitate causa, quàm etiā primitate subjecti, ita ut ambiguum est, sic multū etiam nō refert, Sed maior & minor syllogismi demonstrativi consilium seorsim derandi veniunt.

P R O B L E M A IIII.

*In quo modo pro se major vel minor
contineatur?*

DE hac re non omnes inter se conveniunt, ut videre est apud Zabarellam libro de propositionibus necessariis, & apud Petrellam lib. 4. disputat: Logic. Ad maiorem quidem quod attinet, ille in secundo modo dicendi per se constituitur: Ratio est, quia omnis demonstratio demonstrat propriam affectionem inesse alicui subjecto, idque per causam aliquam proximam: necesse ergo est, ut medius terminus cum prædicato conclusionis in maiore propositione præponatur, nam ex lib. 4. præcedente constat maiorem terminum esse prædicatum conclusionis, & esse coniungendum in maiore propositione cum medio: Ex hoc verò tractatu constat, prædicatum conclusionis esse propriam affectionem, quæ in ipsâ de subjecto initiatur; dicitur ergo in maiore propositione propria affectio de propriâ causâ, & per consequens, oritur propositio in secundo modo per se. Oritur hîc difficultas, quomodo major sit in secundo modo per se, cum ille sit, ubi de subjecto aliquo dicitur prædicatum, quod subjectum in prædicati definitionem ingreditur: verum causa non ingreditur in definitionem proprii. Respondetur esse accidentis pro-

prij à duplici causa depēdere: Primo à subiecto tanquā materia externa, in quam recipitur, & in quā inhæret; verbi gratia, *Risibilitas* ab homine: Secundò dependet à causa, à qua producitur per emanationē, sicut verbi gratia, risibilitas à rationalibatq; ita risibilitas in homine duplicem habet causam: Primò ipsum hominē, à quo tanquā subiecto dependet, & cui tanquā subiecto ine. 2. Ipsam rationē in homine, à quā per emanationem fluit. Vtraq; aut causa hæc essentialē connexū habet cum prædicato & oritur inde prædicatū, καὶ οὕτως ~~αὐτὸς~~ dupliciter scilicet primitate & subiecti & causæ, quod cum sit propter hunc connexionem essentialē, utrumq; tam subiectū, quā causa in definitionē proprii ingredi potest, ita tamen, ut causa formalis concretivè efferatur, ut hoc in loco, rationale est risibile, nam ibi homo quoq; includitur seu subiectū hominis ratione præditi, dū nihilominus, ut sit in cōcretis, forma principaliter hic declaretur. Hinc Zabarella theorema tale ponit: *Quicquid causa est, ut prædicatum sumat in sua definitione subiectum, illud omne ad secundum modum dicendi per se pertinere statuendum est.* Hinc ergo intelligitur, quomodo maior sit in secundo modo dicendi per se, scilicet quia causa, quæ in concreto ponitur, illud ipsum includit, quod in definitionē prædicati ingreditur, seu quia illa ipsa causa cum sit deesse subiecti, de quo proprium prædicatur, faciat, ut prædicatū sumat in suā definitione illud subiectū, de cuius esse quidditativè est. Hanc quidē opinionem Petrella refutat, verū parvi momenti est ipsius instantia: nam, inquit, si in maiori ponitur causa, verbi gratiā, *rationale*, nemo ignorat *rationale* aut denotare nudam formam, aut formam in materia: Si accipitur *rationale* ut denotat formam humanam cum materia, scilicet carne & ossibus, plurima inde absurda sequuntur. Cum enim in minori *rationale* de homine prædicatur, idem de seipso prædicatur: identicas verò propositiones *Aristoteles* planè averfatur: si verò aliter in maiore, aliter in minore sumitur, sunt inde

quatuor termini. Si verò per rationale nudam formam nominis intelligimus absque materia, tunc non erit in secundo modo, quia accidens non inhaeret in illa forma. Verum respondemus rationale hic sumi pro forma in materia, siquidem omne concretum significat formam cum intricatione subjecti seu materiae. Absurda verò inde, quae fingit *Petrella*, non sequuntur. Si enim de homine praedicatur, praedicatur ita de homine, ut totum quidem, quod homo est, praedicetur; sed sub hac forma & respectu principaliter, quatenus scilicet homo est rationalis; non ergo etiam aliter in maiore quam minore resumitur; nec tamen identica etiam propositio oritur, nisi velimus asseverare differentiam, in concreto de subiecto praedicatam, constituere identicam propositionem: quod plane in philosophia Aristotelica absurdum facit. Minor vero propositio & conclusio minus habent difficultatis: nam minor vel est in primo modo vel in secundo modo. In primo modo, si medius terminus est definitio vel differentia specifica: In secundo, si medius terminus est accidens aliquod prius, per quod alteram accidens subiecto inesse demonstratur: verbi gratia, Omne rationale est risibile: omnis homo est rationalis: Ergo. Hic minor est in primo modo dicendi per se: Quia medius terminus est hic specifica differentia. Sed si dico, omne leve tendit sursum: omnis ignis est levis: Ergo. Ibi minor est in secundo modo dicendi per se, nam leve esse est accidens aliquod prius, ad quod sequitur motus sursum. Conclusio denique semper est in secundo modo dicendi per se, quia ibi semper proprium ad iunctum de suo subiecto demonstratur. Atque hactenus de principiis materialibus dixisse sufficiat.

Corollarij loco vnum notandum, Ramistas hos tres gradus necessitatis miris modis depravare, & nescio quomodo illis abuti. In omnibus siquidem etiam disputationibus & disciplinis hos tres gradus obser-

vari volunt, & peculiaria nomina ipsis affingunt: nam κατὰ πᾶντος vocant regulam veritatis, καὶ αὐτὴ regulam justitiæ, καὶ ὅλας πράξεις regulam sapientiæ. Verum ut hæc inscite omnia sunt, ita refutationi accuratiori opus non habet. Ex *Aristotele* & rei veritate constat satis, hos esse gradus necessitatis, & licet totis etiam scientijs propriè sic dictis propriè accommodari possint, non tamen mox propterea omnibus disciplinis & argumentationibus accommodari possunt, nisi negare velimus nullas esse probabiles argumentationes, quod qui negaret, sensu indigeret. Prolixam huius rei refutationem, qui cupit, legat libellum Georgij Zaraberi, qui inscribitur *Logica Axiomata Aristotelis κατὰ πᾶντος*, &c. Item *Crellium* in fine Logices. Obiter & illud observetur, à philosophis etiam sic appellari ut primus gradus dicatur, Universalitatis; Secundus Cognationis. Tertius proprietatis. Item Claudius Anderius primum gradum vocat, regulam ordinis; Alterum ordinis: Alterum necessitatis: Tertium Aequivocationis. Cui & illud addere possumus, sic scientijs applicantur hi gradus, primum velle sub eētum universale; secundum, omnia quæ illic tractantur, debere esse ejusdem rationis id est, *ἐννοούμενα* non *ἐπερνούμενα*: Tertium, ipsam tractationem ita debere absolui, ut tota scientia cum suo subjecto sit reciproca.

PROBLEMA V.

De formalibus principiis.

IN materialibus principiis declarandis prolixiores nos esse oportuit, siquidem demonstratio potissimum cum materiæ certæ implicatione consideratur: ut ergo materiæ ratio constaret demonstrative, in primis ea fuere diligenter inculcanda, quæ ad materiam demonstrationis rectè intelligendam conducunt. Ad formalia autem principia quod attinet, illa bre-

visimé attingi possunt, siquidem ipsa doctrina de figuris & modis supra libro. 3. satis est explicata. Sunt ergo principia formalia syllogismi demonstrativi potissima: Remota & Propinqua: Prima scilicet figura, & modus Barbara. Perfectæ enim demonstrationes, quas *Aristoteles* potissimam petraçtat, in sola sunt prima figura, utpote quæ sola universaliter affirmativè concludit: At proinde etiam in Barbara, qui solus modus est vniuersali affirmativus. Hic tamen sciendum, licet in secunda figura syllogismus demonstrativus, ipsum tamen non propterea debere censi vi-
tiosum, quia mox reduci potest ad primam. Tum etiam illud notandum, nos agere, ut dixi, de potissima demonstratione, non interim negamus, posse etiam negativas fieri demonstrationes, & particulares: sed illæ vel sunt ex causis remotis, vel sunt traductæ & propagatæ demonstrationes, & ex potissima ortæ.

PROBLEMA VI.

De εὐτοπία seu medio termino Demonstrationis.

Postquam *γένεσις* syllogismi demonstrativi declaraverimus, nunc de *εὐτοπία* seu de inventione medij termini syllogismi demonstrativi dicemus. Difficilima verò hæc res est, & admodum inter philosophos controversa, de medio scilicet demonstrationis termino. Hieronymus Baldovinus tredecim, opiniones recenset; Alphorabij, Avicennæ, Themistij, Iohannis Philoponi, Aphrodisiensis & Simplicij, Theophrasti, Thomæ Aquinatis, Aegidij Romani, Roberti Linconensis Scoti, Pauli Veneti, quorundam recentiorum, Augustini Lisi, ipsius Baldovini, quibus addere possumus Thomitani decimam quartam, & *Aberrois* decimam quintam, quam *Iacobus Zabarella*, *Crellius* &

alij hoc tempore sequuntur. Et varie quidem formant questionem de medio.

Primò. An medium sit definitio majoris. 2. An definitio minoris 3. An causa majoris, 4. An causa minoris. 5. An causa & definitio utriusque, 6. An medium sit compositum illud ex definitione minoris & majoris. Nos disputationibus prolixis omisis, quæ ex Baldovino, vel ex Zabarella, item Pertella contra Zabarellam peti possunt, hisce conclusionibus rem breviter explicabimus.

Prima conclusio : *Medius terminus demonstrationis non est definitio essentialis majoris terminis*, Ratio : Nam cum per demonstrationem illud efficiatur, ut ostendatur, majorem terminum, id est, propriam affectionem in esse minori sive subiecto, illa inhærentia vel inexistencia probari non potest per ipsam definitionem majoris; nam definitio nil demonstrat, sed saltem, quid res sit explicat, unde etiam omnino quidditatem rei explicans definitur : perspicuum ergo est, definitionem majoris, quatenus definitionem, non demonstrare majorem inesse minori.

Secunda; *Medius terminus non est causa tantum minoris*, Ratio : quia tales propositiones non sunt καὶ ὅλας περιέχον, si solummodo minoris causam continent : verbi gratia, omne animal est corpus : omnis homo est animal : Ergo. Ibi minor terminus, scilicet animal, non est causa minoris tantum, ac proinde hæ præmissæ ambæ non sunt convertibiles, nec habent καὶ ὅλας περιέχον, ideoque ineptæ sunt ad demonstrationem. Accedit ad hoc, cum affectio, quæ demonstrari debet, pendeat tum à subiecto, tum à causa : Quod ad subiectum attinet, ibi demonstrandum est, Propriam affectionem inesse primo subiecto; verbi gratia, risibile inesse homini. Ad causam verò quod attinet per causam proximam & effectui adæquatam debet demonstrari inesse subiecto. Hæc duo sic adfiant, impossibile est, ut medium, tantum sic causam ma-

noris: verum confectarium est, potius esse causam maioris, a qua scilicet ipsa affectio, tanquam major terminus necessarius inesse dependet. Denique hisce Autoritas *Aristotelis lib. 2. post. analyt. è contextu 40. 41. additur.*

Tertia conclusio: *medius terminus non est compositum quid ex definitione subiecti & passionis, neque etiam ex composita causa subiecti & passionis.* Prima pars inde constat, omnis defectus dependet ab una aliqua causa primâ, proximâ & immediatâ, & planè impossibile, unius effectus plures in eodem genere causas esse proximas: unde confectarium est, etiam affectionem propriam unam tantum habere causam proximam & veram; cum verò omnis demonstratio per proximam causam fieri debeat, ut vult *Aristoteles* in definitione demonstrationis & scientiæ, scire scilicet est rem per causas cognoscere: Hinc ergo ut unica causa tantum est cuiusque proprii; ita quoque unica tantum causa est, per quam ista demonstratio conficitur: & per consequens, compositum illud & aggregatum ex definitione utriusque planè est ineptum & impossibile. Accedit, quod nullum ens per accidens in scientias & demonstrationes admittatur: sed tale aggregatum est ens per accidens, quia constat ex rebus perfectis diversi generis. Alterum membrum huius conclusionis inde probatur, quod sæpè diximus, in omni demonstratione hoc esse essentialè & necessarium, ut ibi quæratur scientia maioris, hoc est, ut demonstraretur maiorem inesse minori: Iam verò nulla causa ad effectum aliquem demonstrandum assumi debet, quæ causa est alterius per se & principalis, sed eligenda & assumenda tantum, quæ est propria & proxima: Hinc ergo relinquitur, quod medium non debeat esse aggregatum ex causa maioris & minoris; sed omnino requiritur, ut una tantum aliqua causa & quidem maioris præcipuè pro medio sumatur.

Quarta conclusio: *Medius terminus demonstrationis potissima per se, necessario, & essentialiter maioris causa est, seu propria affectionis.* Hæc conclusio ex præcedentibus facis est manifesta: nam, ut diximus, illud essentialiale est & necessarium demonstrationibus omnibus, ut quæratur ibi scientia maioris, vel quod idem est, ut ibi demonstretur, maiorem inesse subjecto: cuius scientia quæratur in demonstratione, eius causa est assignanda in demonstratione; siquidem scientia est per causam, & causa est, unde effectus dependet. Cum ergo principaliter sola scientia maioris quæratur, ideoque etiam plane necessarium est, ut causa maioris solummodo in demonstratione adhibeatur. Quod si autem accidit, ut illa causa maioris sit etiam causa minoris, sciendum est, id non esse essentialiale & necessarium, sed saltem accidentale, cum multæ & perfectissimæ demonstrationes inveniantur, in quibus mediū causa tantum est maioris, præsertim ubi ex causis externis aliquid demonstratur: verbi gratiā, Quicumque sunt accepti Deo, habent pacem cum Deo: Ibi esse acceptum Deo, non est causa verè sanctorum, tanquam minoris termini: sed maioris, scilicet *habere pacem cum Deo.* Ita quoque, omne illuminabile ab alio, cui terra potest opponi diametraliter, ne illuminetur, illud potest obscurari: sed Luna est illuminabilis ab alio scilicet sole, & terra potest interponi: Ergo luna potest obscurari. Hic rursus interpositio terræ causa est maioris, scilicet obscurationis, sed non minoris, id est, lunæ. Et quamvis videatur illa nobilior demonstratio, ubi medium causa est maioris & minoris, quam ubi est tantum maioris: unde quoque, *Baldovinus Petrella* alij illam solam potissimam dicendam putant, tamen aliter sese res habet, neque perfectioni quicquam recedit, quæ essentialis est, utpote quæ in eo consistit, quo affectio ita demonstretur inesse, ut nihil amplius ad demonstrandum de ipsa affectione requiratur.

Hoc autem cum faciat illa demonstratio, quæ medium terminum habet causam maioris, ideoque essentialem ipsam perfectionem obtinere statuendum est, & proinde exempla à nobis supra adducta demonstrationis potissimæ sunt censenda. Notandum & illud in demonstratione requiri, ut connexio summa essentialis & definitiva sit inter affectionem & medium, per quod demonstrari debet inesse, non autem necessarium est, ut mediij & subiecti iterum sit essentialis & necessarius connexus, unde quoque sequitur, quod non requiratur, ut medium sit subiecti causa, siquidem nec subiectum propter medium, neque medium propter subiectum in demonstratione sumatur, sed subiectio propter affectionem saltem adhibetur: unde apparet, medium in demonstratione potissima & perfecta connexum essentialem habere cum affectione propriij seu maioris, non autem cum minore.

Quinta conclusio: *Medium illud, quod per se est & necessario est causa maioris extremi, suo modo definitio eiusdem appellari potest.* Dico, suo modo, nam per definitionem hoc loco non intelligimus orationem quidditativam, seu quæ ex genere & differentia constat; siquidem iam supra refutavimus illam sententiam; cum etiam necessarium non est, ut semper integra definitio maioris vel minoris loco medij termini ponatur: sed per definitionem hic intelligimus cum *Averroë* principalem partem definitionis. Nam vocabulum definitionis variè usurpatur, vel pro oratione quidditativa, quæ genere & differentia constat: interdum pro principali parte, quæ rei naturam principaliter explicat, idque bifariam: in substantiis per differentiam, quæ sæpè definitio dicitur: In accidentibus causa illa, quæ est primaria, à qua essentia istius accidentis maximè dependet. Hoc, inquam, respectu medium definitio dici potest, quod scilicet sit principale membrum istius defini-

nionis, & si causa ipsa, à qua in esse propria affectio dependet. Quæ conclusio notanda est propter *Aristoteles* & *Aberrois* quædam dicta, ubi definitionem medium terminum vocant.

Sexta & ultima conclusio: Constat quatuor esse genera causarum apud *Aristotelem*, Materiam nimirum, Formam, Efficientem, & Finem. Quæstio verò est, cum medium sit causa maioris, in quo genere causarum sit causa. Respondemus: Et si quatuor genera causarum omnia possint esse causæ & mediæ termini in demonstratione; tamen hoc ita simpliciter fieri non potest, sed ea ratione, ut habeant essentiam & rationem causæ efficientis per emanationem. Dico efficientis per emanationem: Quia duplex est causa efficiens; Alia per transmutationem, quæ scilicet operatur in aliud, quod diversum est numero ab ipso, & producit actionem transeuntem, vel ex causa in effectum numero diversum profluentem, illatam. Deinde efficiens per emanationem dicitur, quod scilicet non agit in aliud subiectum numero differens, sed cuius est quasi immanens & in seipso perficitur: unde actio non transiens dicitur, sed saltem emanans ex ipsa causa, & immanens in ipso subiecto, cuius est causa, quæ scilicet causa per emanationem ita se habet, ut quando ponitur illa, eodem momento & tempore etiam ponatur effectus per emanationem, & ubi tollitur ipsa, eodem momento etiam tollitur effectus: sic posito effectui necessario ponitur ipsa causa simul: Ablato effectui, necessario auferatur causa. Ex quibus apparet, quam indissolubilem habeant nexum causa & effectus per emanationem, ac proinde, quod medium talis causa est, illud ut nexum haber essentialem & necessarium cum effectui, ita ad demonstrationes unice & maxime est accommodatum. Sic ergo omnia genera causarum possunt esse media demonstrationis, si scilicet hanc rationem induere possunt, ut sint causæ per emanationem talium effe-

etiam, ut jam sunt descripti : Alias nec materia nec forma medium in demonstratione esse possunt ; Nam materia accidentium nulla est ex qua , sed tantum in qua , id est , ipsum subiectum per quod nihil demonstrari potest , siquidem illi propria affectio inesse demonstrari debet. Forma etiam seu genus accidentium nihil demonstrat : nam forma est illa ipsa res, quæ debet demonstrari, idem autem per se ipsum demonstrari nequit , siquidem causa efficiens per transmutationem, nec etiam finis possunt esse medium demonstrationis, nam non semper convertibiles sunt cum suo subiecto , & efficiens per transmutationem licet tollatur , effectus tamen manere potest. Verum si materia consideratur , quatenus ex ipsa fluit effectus & emanat , potest esse medium, verbi gratia. Quantitatis demonstranda in corpore : Omne materiatum est quantum : Omne corpus naturale est materiatum ; Ergo. Sic forma, verbi gratia, rationale, efficiens est per emanationem rationalitatis, &c. Interim tamen obiter notandum, quaslibet scientias proprias sibi causas vindicare : Physicam scilicet materiam & formam , tum etiam efficientem & finem. Metaphysica causam materiale excludit. Mathematicus non tam exactas habet demonstrationes : Causam tamen formalem vel axiomata generalia, materiale & formale explicantia , considerat. Ethicus denique finem maxime spectat.

PROBLEMA VII.

De speciebus Demonstrationis.

ANtequam ad tertium membrum, ἀνάλυσιν scilicet seu iudicium demonstrationis, perveniamus, de speciebus demonstrationis aliquid dicemus : sic melius innotescant , quæ hactenus de demonstratione potissimam, ipsius principiis materialibus , formalibus, nec non inventionem medii diximus. Variæ autem sunt sententiæ de speciebus demonstrationum,

Aberroes enim, *Baldovinus*, *Bernhardus Petrella*, & alii triplicem demonstrationem faciunt.

Primo propter quid. 2. Demonstrationem quod. 3. Demonstrationem potissimam. Demonstratio nem propter quid vocant illam, quæ progreditur à causa ad effectum, tanquam à priori ad posterius. Demonstrationem quod, quæ solam existentiam seu esse rei notificat, & id quidem à posteriori ad prius progrediendo, seu ab effectu ad causam. Demonstrationem autem potissimam vocant illam, quæ simul & existentiam & causam, vel quæ simul quod res sit & propter quid sit, notificat. Rationem hanc afferunt numeri ternarii: Quicquid demonstratur, necesse est ut demonstretur per medium essentiale, idque vel prius est vel posterius rei demonstrandæ: Si demonstratur per medium posterius rei demonstrandæ, tunc, oritur demonstratio quod, si verò demonstratur per medium, quod prius est, illud vel erit inventum vel non: Si non erit inventum, id est, si non est nobis notius & per sensum etiam non innotescit: Tunc erit demonstratio propter quid saltem: Si verò est inventum, id est, si nobis est notius & sensui enim innotescit vel per demonstrationē, quia nobis cognitum est, tunc oritur demonstratio potissima, quæ simul, quod sit res & propter quid sit, notificat.

Secunda opinio: Alii sunt, qui non tantum tres illas, sed plures adhuc species constituunt, scilicet demonstrationem, quæ ducit ad impossibile: Item à causis remotis, ab effectis remotis, &c.

Tertiò: Aliqui Latinorum, testante *Petrella*, demonstrationem propter quid rejiciunt, & retinent demonstrationem potissimam & demonstrationem quod. Ratio: Quia demonstratio propter quid illud idem tantum efficit, quod demonstratio potissima.

Quartò, *Avicenna*, *Aug*: *Lisus*, unam tantum demonstrationis speciem constituunt, nimirum demonstrationem propter quid seu simpliciter sic dictam:

Demonstrationem autem. Quia planè indignam censent, quam demonstrationis nomine appellent: sed potius illam coniecturam saltem necessariam vocant, vel syllogismum simpliciter. Rationes afferunt ex definitione *Aristotelis*, quod scilicet demonstratio constet ex veris, primis, immediatis, prioribus causis conclusionis, quæ demonstratio Quod non obtinet: Est enim ex posteriori, non autem prioribus: Item non ex causis, sed effectibus.

Quinta & ultima sententiâ est philosophorum præstantissimorum, *Thomæ Aquinatis*, *Apollinaris*, *Ofreni*, *Zabarella*, *Fonseca* & aliorum, qui duas species analogas constituebant, seu secundum prius & posterius dictas (nam species univocas demonstratio nullas habet, sed saltem analogas) scilicet Demonstrationem simpliciter seu propter quid τὸ διότι, A priori, à causa, 2. Demonstrationem ab effectu τὸ ὅτι à posteriori, quia, &c. Ratio prima ex autoritate *Aristotelis*, qui dum ex professo de speciebus demonstrationis agit, duas has species producit, licet demonstrationem à priori seu potissimam in primis, utpote præstantissimam in posterioribus analyticis explicet. Inde etiam idem patet, quod duas constituat Methodos: Demonstrativam & Resolutivam: quæ sunt species etiam demonstrationis, sicut libro primo docuimus. 2. Tot sunt demonstrationis species constituendæ, quot sunt species mediorum demonstrationis: Sed duæ sunt species mediorum demonstrationis: Ergo, &c. Minor probatur: Quia omnis demonstratio est vel à priori, vel à posteriori, nec plures dari possunt. 3. Demonstratio aut omnes condiciones habet, quas *Aristoteles* recenset, aut quasdam: Si omnes, oritur demonstratio perfecta, seu propter quid: Si non omnes, oritur demonstratio Quia. Plures rationes apud autores iam dictos videri possunt.

Ex hisce sententiis nullam nisi postremam ad-

mittimus,

mittimus, cum propter dictas iam rationes, tum propter alias, quas adducere possemus, si opus esset.

Ad contraria argumenta deinde respondebimus. Interim notetur hanc esse naturam & conditionem demonstrationis, ut in ea necessariae propositiones adhibeantur: Necessariae autem propositiones constitui nequeunt, nisi talia producantur, quæ essentialem inter se connexionem obtinent: Essentialem autem connexionem non obtinent, nisi unum ut causa, alterum ut effectus se habeat, qui perpetuo ad illam causam necessitatem essendi obtinet: Ideoque extra omnem controversiam est, illos saltem syllogismos demonstrativos dici posse, ubi vel ab effectu ad causam, vel contra procedimus.

Porro quando aliquid demonstrare volumus, tunc quatuor quæ sita se offerunt: Primo. An sit res. 2. Quid sit. 3. Quod sit. 4. Propter quod sit. Hæc quatuor ita sese habent, ut duo priora ad simplicem, duo posteriora ad coniunctam quæstionem concludendam pertineant. An sit, quærit, an res sit in rerum natura: Verbi gratiâ, An sit Deus, an sit Angelus. Quid sit quærit definitionem alicuius rei. Quod sit, quærit an aliqua propositio sit vera; ut an homo sit risibilis. Propter quid sit, causam propriam & immediatam inquirit: Verbi gratiâ, Cur homo sit risibilis? Cur credens iustificetur. Hæc quatuor quæ sita ad duo etiam capita referri possunt, primo, quod quærat de esse rei vel de causa huius. De esse rei quærit, an sit & quod sit: De causa, quid sit, & propter quid sit. Cum autem ad demonstrationem instituimus tum vel demonstramus esse rei, vel demonstramus causam rei propter quam sit, ubi simul etiam ostendimus quod sit. Ex hisce ergo iam constat, & quilibet facile colligere potest, duas saltem dari species demonstrationis, & nec plures nec pauciores inveniri: Demonstrationem scilicet à priori, & à poste

riori. Dixi paulò ante, quod simul ostendamus in demonstratione propter quid, quod sit res, nam hoc sciendum, nunquam fieri posse, ut demonstremus propter quid sit res, nisi simul etiam demonstremus, quod sit res, nam hæc se mutuo consequuntur, & propter quid sit res, infert etiam quod sit, nam esse cujusq; rei, ut à causa sua dependet, ita per eandem quoq; demonstratur, quemadmodum latissimè hac de re *Iacobus Zabarella lib. de speciebus demonstrationis cap. 7. loquitur. Cressius lib. 3. § 4.* Quod cum ita sit, facile jam quilibet judicare potest, quinam syllogismi naturam demonstrationis obtineant, & proinde, quotnam sint species demonstrationis constituendæ, tum etiam in primis apparet discrimen illud, quod inter demonstrationem potissimam & demonstrationem propter quid ab *Aberro*, *Baldovino* & alijs affertur nullius esse momenti, siquidem, ut dictum est, impossibile sit, ut aliqua demonstratio demonstret, propter quid sit res, quæ non simul etiam demonstret quod sit.

Hisce ergo jam notatis breviter ad contraria argumenta jam responderi potest, & quidem ad primam jam ex his patet solutio: Quia discrimen illud fictitium est, quod inter demonstrationem potissimam, & demonstrationem propter quid adferunt. Ad alteram opinionem quod attinet, negamus illas esse species ab hisce duabus distinctas. Et ad demonstrationem ad impossibile quidem quod attinet, illam ad ἀδύνατον potius seu ἀδύνατον demonstrationis pertinere dicimus, quæ quod speciem peculiarem constituat. Ad tertiam opinionem quod attinet, illius ratio facile solvi potest, siquidem nihil aliud probat quam demonstrationem propter quid & demonstrationem potissimam non differre. Relinquitur ergo id, quod nos volumus, duas scilicet esse species demonstrationis. Ad quartam opinionem quod attinet, respondendum est: *Aristotelem* quidem definire & maximè etiam pertractare demonstrationem à priori: Interim ta-

Men non negat *Aristoteles*, dari adhuc alteram speciem, imo eandem satis dilucidè afferit. Manet ergo duas esse species demonstrationis, secundum prius & posterius dictas: nam ut supra ostendimus, demonstratio genus univocum non est, sed analogum, vel genus ab uno, ut vocant, respectu harum duarum specierum: nam demonstratio propter quid multo perfectior est, quam altera; utraq tamen scientias gignit.

Quid autem sit demonstratio propter quid, ex ijs, quæ hætenus explicata sunt, sufficienter constare arbitror. Supra adduximus definitionem *Aristotelis*, quod nimirum sit syllogismus scientiam pariens, & ex veris, primis, immediatis, notioribus, prioribus & causis conclusionis constans. Qua definitione conditiones potissimæ demonstrationis explicantur, & quinque earum recensentur, quæ ex definitione & natura scientiæ sunt deductæ: nam scire est, ut *Aristoteles* describit simpliciter & non sophistico modo, qui est secundum accidens causam rei cognoscere, propter, quam res est, quod illius causa sit, & quod aliter hæc sese habere non contingat. Vbi quatuor conditiones quasi ponit: duas quæ ad res ipsas pertinent (cognitas, scilicet ut sit ex causa, & ut sit ex causa propria, propter quam res est. Duæ illarum autem ad animum cognoscentis pertinent, scilicet oportere mentem cognoscere causam illam esse causam effectus illius, qui debet demonstrari. Deinde mentem debere cognoscere rem nullo modo se aliter habere posse. Ita quoque hæc quinque conditiones, partim ad res cognititas, partim ad animum cognoscendum non pertinent: nam illæ, scilicet ex veris, immediatis, prioribus, ad res ipsas pertinent; adde ex causis: Ex notioribus verò & iterum causis conclusionis scilicet cognoscendi ad animum cognoscentis pertinet, nam non sufficit, nos habere causam alicuius rei, scilicet ostendi, nisi etiam constet nobis hanc causam esse causam illius effectus, quem demonstrare volumus.

Prima autem conditio, quæ in materia demonstrationis requiritur, est, ut præmissæ sint veræ, cuius ratio est, quia scientia vera esse debet, quam demonstratio facit: Veram autem scientiam non faciet nisi veras habeat propositiones: Nam effectus toto genere non est præstantior suâ causa. Et licet interdum etiam ex falso verum colligatur: Tamen hoc fit saltem per accidens, non autem semper per se. Hic verò requiritur perpetuitas veritatis. Notandum de veritate propositionis non esse, ut actu semper existant res, quando de illis aliquid asseveramus: Sed sufficit, ut sint in suis causis, & habeant existentiam tunc, quando natura ordinavit, ut supra etiam dictum est.

Secunda conditio: ut constet ex primis immediatis. Per prima intelliguntur tales propositiones, quæ sunt principia propria, & ante se nihil habentia in illa scientia, per quæ possunt à priori demonstrari, ideoque & immediate dicuntur, quod non habeant medium, per quod demonstrantur, sed ipsæmet contineant primam, proximam & immediatam causam effectus demonstrandi. Et coniunxit. *Aristoteles* hæc duo verba, ut innueret duplicem illam primitatem, de qua supra diximus, scilicet primitatē causæ & primitatem subiecti.

Tertia Conditio: ut constet ex notioribus. Notandum duplicia esse notiora; Alia naturā, alia nobis. Natura notiora sunt, quæ aliis sunt priora, & à quibus alia dependent, neque ita immediatē in nostros sensus incurrunt, ut sunt causæ respectu effectus, universalis respectu particularium. Notiora autem nobis, quæ in nostros sensus incurrunt, & illis sunt propinquiora, qualia sunt singularia, quæ nostris se se sensibus offerunt. Etsi autem utrumque hîc notius requiramus, tamen hîc imprimis notiora naturā intelliguntur, siquidem demonstratio non respicit, quid sensus nostri possint nec ne: Sed simpliciter naturæ ordinem sectando causam & essentiam noti-

ficare conantur, quemadmodum Themistius loquitur in sua paraphrasi, quem Zabarella & Crellius lib. 3. de principiis naturalibus sequuntur, ubi Pererius refutat Averroistarum opinionem, quam putant Mathematicas demonstrationes constare ex ijs, quæ sunt & nobis & naturâ notiora.

Quarta: ut constet ex prioribus. Hæc nota ex præcedentibus dependet: Nam quod primum, immediatum, & naturâ notius est altero, illud quoque eodem prius est, tum etiam ex consequenti dependet, scilicet quod ultimò debeat constare demonstratio ex causis conclusionis, hoc est, propriæ affectionis seu majoris termini in conclusione. Vult autem hæc ultima conditio, quæ est omnium præstantissima & præcipua, medium terminum seu principia materialia demonstrationis debere esse causam proximam, primam, & immediatam effectus in demonstratione potissimam, de qua re in præcedentibus satis dictum est, ubi de medio demonstrationis egimus.

Demonstratio **Q V O D** definitur, quod sit syllogismus scientificus ex veris quidem & notioribus, sed vel causâ remotâ vel posteriori & effectû conclusionis constans. Genus indicat esse etiam demonstrationem à posteriori syllogismum scientificum seu qui scientiam parit, id quod contra quartam opinionem supra etiam defendimus. Differentiæ loco adduntur duæ conditiones. Vera scilicet & notiora, in quibus convenit hæc demonstratio, cum demonstratione propter quid. Reliquæ, quæ sequuntur, scilicet à causa remota vel posteriore ad effectum, hanc demonstrationem à priori discernunt, & quidem illa, quæ est à causa remotiori, deficit in vna conditione, quod scilicet non sit ex primis, immediatis: altera, quod non sit ex prioribus & causis conclusionis.

Demonstratio potissima seu propter **Quid** tres iterum sub se quasi species continet. 1. Quando aliquid demonstratur per causam immediatam, seu quod

idem est, cum proprium de subiecto per essentiam seu formam, à qua immediatè fluit illud proprium, concludit: verbi gratia cum dico; Omne rationale est risibile & capax disciplinæ, sed omnis homo est rationalis: Ergo, &c. Item. Omne quod est particeps animæ sentientis, illud habet facultatem sentiendi: Omne animal est particeps animæ sentientis: Ergo omne animal habet facultatem sentiendi.

Secunda species est, cum proprium accidens concluditur de subiecto per aliud proprium accidens, quod ex essentia rei fluit & emanat, quod fit, quando vnum accidens immediatè ab alio proficiscitur: Verbi gratia Quicquid est summè calidum, illud est summè leve & rarum: Ignis est summè calidus: Ergo ignis &c. Item. Omne leve tendit sursum: Omnis ignis est levis: Ergo &c. Item Quicquid est summè grave, illud tendit deorsum: sed terra; &c. In quibus exemplis omnibus mediij termini sunt propria accidentia, quæ ut priora & causæ per emanationem effectus suos de subiectis certis demonstrant. Tertio, Cum proprium concluditur de subiecto per causam externam immediatam, ut Omne corpus illuminabile ab alio, cui terra potest opponi, obscuratur: sed luna est tale: Ergo &c. Vbi interpositio terræ est causa efficiens externa obscurationis. Item: In quorum natura Deus abrogavit peccatum misso suo filio, illi sunt soluti à peccato: sed in natura illorum, qui sunt in Christo Iesu, Deus abrogavit peccatum misso filio suo: Ergo ij, qui sunt in Christo Iesu, sunt absoluti à peccato.

Demonstratio à posteriori, quæ imperfectior est, duas iterum sub se habet species. 1. Ab effectu ad causam procedendo: Verbi gratia: Omne risibile est rationale: Sed omnis homo risibilis: Ergo omnis homo est rationalis, ibi conclusio causam continet, & demonstratur illac causa per suum effectum, scilicet risibilitatem. Ita: Quicquid summè leve & rarum est, illud summè calidum est; sed ignis est summè levis & rarus: Ergo ignis est summè calidus. Idem fac in reli-

quis omnibus exemplis pro demonstratione an priori deducis. Nam ita mox inter se commutari hæ demonstrationes possunt, mutato scilicet medio termino & conclusione. Deinde altera species est à causa remotiore, non autem propinqua, verbi gratia: Omne sentiens vivit: Nullus lapis vivit: Ergo nullus lapis est sentiens. Hic quidem non à posteriori, sed à priori fit progressus: Verbi causa hic discrimen facit, & quidem formam syllogisticam etiam mutat. Nam cum reliquæ demonstrationes sint in Barbarâ, hæc est in Celarent. Item, tale exemplum est: Omne respirans est animal: Nullus paries respirat: Ergo nullus paries est animal. Nam respirare non immediate perficitur ab animali tanquam à causa, sed ab habente pulmones. Obiter notandum, de Regressu hic circa species demonstrationis solere disputari. Dicitur autem Regressus illa procedendi forma, quando scilicet ex demonstratione Quod, vel à posteriori conficitur demonstratio propter Quid. Quæritur autem, an ille sit possibilis, & in Logicis ferendus. *Baldevinus* illud negat & acerrime impugnat: *Zabarella* verò peculiari libro regressum defendit, & ex *Aristotele* multis in locis demonstrat, in primis exemplum *Aristotelis* affert ex 1. *Physicor.* ubi *Aristoteles* ex generatione, tanquam effectu, materiam corporis naturalis tanquam causam colligit, illamque deinde inventam pro medio termino adhibet, quo demonstret corpora naturalia generari & corrumpi. An vero immediate Demonstratio Quod convertatur in demonstratione propter Quid, ipse ibidem pulcherrime docet, & ostendit inter medium & tertium processum adhuc adhibendum, quem aliqui negotiationem intellectus, ille mentalem cogitationem & examen mentale appellat, ubi scilicet causa inventa, & confuse cognita examinatur & consideratur, quas scilicet habeat conditiones, & quomodo ad

effectum sese habeat, quod Examen efficit, ut causa fiat distinctè cognita, & sic etiam distinctam effectus cognitionem & demonstrationem pariet, quod exemplo priori de generatione & materiâ ostendit.

PROBLEMA VIII.

De iudicio Demonstrationis.

Postquam illà, quæ ad γένεσιν & εὐνοσίαν demonstrationis pertinent, absolverimus, ultimo loco paucissimis tertium membrum supra propositum attingemus, de iudicio scilicet demonstrationis. Illud duplex esse potest. Primum, totius scientiæ, Deinde, syllogismi demonstrativi. Scientiæ iudicium ex tribus desumi potest, scilicet subiecto, propriis affectionibus, & principiis. Vbi enim tale est subiectum, quod necessitatem habet extra nostrum intellectum, & de quo nihil aliud facimus, nisi ut illud contem-plemur, ibi tali subiecto scientiam esse dico. Secundo ubi propriæ affectiones demonstrantur inesse subiecto, & si illa, quæ demonstrantur, sunt omnia ejusdem generis & ὁμογένηα inter sese, quæ de subiecto dicuntur, & illi insunt, ibi similiter scientiam bene constitutam pronunciant, præsertim si ultimum accedit, ubi scilicet principia & demonstrationes seu præcepta ita sese habent, ut exæquantur vel reciprocantur cum ipso subiecto. Deinde possum etiam ita ἀνάλυσιν constituere, ut totam scientiam in aliquem syllogismum generalem, generalem in suos particulares resolvam, & resolutos deinde juxta illa, quæ hactenus de materia syllogismi demonstrativi diximus, examinem. Syllogismi ergo iudicium ex iis, quæ de principiis demonstrationis dixi, tam materialibus, quàm formalibus, nec non de εὐνοσίᾳ etiam satis commodè fieri potest, ut syllogismum resolvam in subiectum proprium & principium, & uniuscu-

jusque

jusque conditiones supra explicatas examinem, considerem etiam figuram & medium terminum, an scilicet sit talis causa, ex qua propria affectio per emanationem fluit, quod si sit, syllogismum demonstrativum bonum esse dico.

Claudius Albertus verò in ea est opinione, *Aristotelem* quatuor instrumenta *ἐργα* lib. 2. priorum analyticorum explicasse, quibus demonstratio examinari potest: nos illa supra lib. 3. inter potestates & affectiones syllogismi recensuimus. Sunt autem primo circulus, 2. Conversio, 3. Reductio ad impossibile. 4. Compositio, quæ omnia supra, ut dixi, sunt explicata. Circulo autem potissima demonstratio, quæ est universaliter affirmativa, examinatur, ita scilicet ut quasi in orbem dicantur omnes propositiones, quarum una convertitur, & conclusio additur, & sic conversam, vel maiorem alterius iterum concludit: verbi gratia, primus syllogismus: omnes illi, quos Deus absolvit, sunt absoluti à peccato: omnes eos, qui sunt in Iesu Christo, Deus absolvit: Ergo omnes, qui sunt in Iesu Christo sunt absoluti à peccato, 2. Omnes illi, qui sunt in Iesu Christo, sunt absoluti à peccato: omnes ij, quos Deus absolvit, sunt in Iesu Christo: Ergo omnes ij, quos Deus absolvit, sunt absoluti à peccato. 3. Omnes absolutos à peccato Deus absolvit; omnes illi, qui sunt in Christo Iesu, sunt absoluti à peccato: Ergo omnes eos, qui sunt in Christo Iesu, Deus absolvit. 4. Omnes eos qui sunt Christo Iesu Deus absolvit: Omnes absoluti à peccato sunt in Christo Iesu: Ergo omnes absolutos à peccato, Deus absolvit. 5. Omnes absoluti à peccato sunt in Iesu Christo: omnes ij, quos Deus absolvit, sunt absoluti à peccato: Ergo omnes ij, quos Deus absolvit, sunt in Christo Iesu. 6. Omnes ij, quos Deus absolvit, sunt in Iesu Christo: omnes absolutos, à peccato Deus absolvit: Ergo omnes absoluti à pec-

cato sunt in Christo Iesu. His sex modis syllogismus mutari potest, sumta scilicet semper conclusione prioris syllogismi loco maioris & minore inversa: Vnde quasi in orbem maior propositio prioris iterum concluditur. Qui ergo syllogismi hoc modo in orbem & in circumlum reduci possunt, illi demonstrativi sunt. Addit Alberius etiam negantes syllogismos universales ita in orbem duci posse.

Conversio fit, ut supra diximus, quando datur vnus syllogismus, qui verus putatur, & sumitur contrarium vel contradictio conclusionis, ex qua inferatur contrarium alterius præmissæ, ut: Omnes ii, in quorum natura Deus condemnavit peccatum misso suo filio, sunt absoluti à peccato. In omnium eorum, qui sunt in Iesu Christo, natura Deus condemnavit peccatum: Ergo omnes qui sunt in Iesu Christo sunt absoluti à peccato. Hic si quis fateri nolit hunc syllogismum esse bonum & demonstrativum, tunc sumo contrarium conclusionis, scilicet nulli illorum, qui sunt in Christo Iesu sunt absoluti à peccato: Huic addo maiorem prioris syllogismi, scilicet omnes ii, in quorum natura, &c. Et concludo inde propositionem manifestissimè falsam & absurdam, scilicet: Ergo nulli eorum, qui sunt in Iesu Christo, sunt eiusmodi, in quorum natura Deus condemnavit peccatum.

Tertium instrumentum est Reductio ad impossibile, illud quomodo fiat, supra etiam lib. 3. ostendi. Sit exemplum: Quidam Iudæi sunt absoluti à peccato: Illud negat adversarius: Sumo ergo eius contradictoriam, nulli Iudæi sunt absoluti à peccato. & pono illam loco maioris, addo minorem, quidam ex illis, in quorum natura Deus damnavit peccatum, sunt Iudæi: Ergo quidam ex illis, in quorum natura Deus condemnavit peccatum, non sunt absoluti à peccato, quod est falsissimum.

Quartum

Quartum instrumentum est Probatio ex oppositis, quando scilicet opposita de se invicem concludunt: Vt nulli Ethnici insiti in Christo Iesu sunt vocati: Omnes insiti in Christo Iesu sunt vocati: Ergo quidam vocati non sunt vocati, quod est impossibile.

Quintum addi potest, si demonstratio in bonam essentialem definitionem converti potest, quæ membra omnia habet necessaria, & partes definitionis necessarias. De hac re autem, quomodo syllogismus in definitionem converti debeat, videatur *Iacob. Zab. libro de conversione syllogismi in definitionem*. Atque hæc de demonstratione dixisse sufficiant.

PROBLEMA IX.

De Syllogismo Dialectico & de locis inventionis in genere.

Neminem esse arbitror cui non constet triplicem ab aliquibus statui Logicam, seu, ut nos vocamus, triplicem argumentandi rationem: Aliam scilicet necessariam, quæ est ex materia necessaria: Aliam dialecticam & probabilem, quæ fit ex materia contingenti: Aliam deniq; falsam, quæ fit ex materia falsa: Vnde Apodictices, Dialectices, & Sophistices nomina orta sunt. Hanc materiam triplicem ut *Philipp. Melanch.* consideravit, ita quoq; triplicem in hoc quinto libro tractationem instituit, 1. De syllogismo necessario, quam doctrinam hætenus utrunq; absolvimus. 2. De syllogismo dialectico, topico seu probabili. Deniq; de Sophistico. Cum verò Sophisticus syllogismus ultimus sit, qui tractatur à *Philippo Melanchthone*; Itaque iam cum ipsius vestigia secuti, tum ipsam naturam rei imitantes, de syllogismo topico in posterum in genere & deinde de locis illius speciatim agemus.

Ad definitionem syllogismi probabilis quod at-

tinet is definitur, quod fit, qui ex probabilibus constat, ubi genus omittitur propterea, quia facile ex illis, quæ in libro tertio dicta sunt, intelligitur orationem esse genus omnis syllogismi. Locum differentie additur, quod fit oratio talis, quæ ex probabilibus, scilicet vel una, pluribusve propositionibus constat. Vnam dico propter enthymema, quod syllogismi naturam habet & interdum etiam formam inducit, & tunc fit syllogismus Rhetoricus. Et hac differentiatum ab Apodictico, tum Sophistico, quem etiam Pseudographus revocatur, distinguitur. Necessarius enim syllogismus ex necessaria, Sophisticus ex falsa, Pseudographus ex internis quidem principijs alicuius scientiæ, non veris tamen functionibus, constat. Hic enim, ut antea monui, materia saltem seu syllogismus applicatus certæ materiæ, non autem forma syllogismi, quæ in libro tertio explicata est potissimum consideratur. Quid verò sint probabilia seu propositio probabilis dicatur vulgo traditur sic: Probabilia sunt, quæ videntur omnibus, aut pluribus, aut sapientibus, & his scilicet sapientibus aut omnibus aut pluribus, aut maximè probatis, modo non sint Paradoxa ut *Fonsæca* addit. Quæ notatio probabilium enumeratio quædam & eorum graduum est, qui in probabilibus existunt, & per illos, distinguuntur. Primò enim sunt eiusmodi probabilia, quæ omnibus hominibus, recta ratione utentibus, videntur esse vera: verbi gratia, Parentes diligere suos liberos: beneficiendum esse beneficientibus. Secundò sunt probabilia, quæ aliquo gradu sunt inferiora & non omnibus hominibus, sed tantum pluribus sic videntur; verbi gratia, rempublicam aliquam gubernari melius ab uno quam à pluribus. Tertio adhuc arctiora quædam sunt probabilia, quod scilicet non omnibus hominibus neque pluribus; sed tantum sapientibus & doctis videntur esse vera; verbi gratia, bona animi esse anteferenda bonis corporis & fortune. Quartò alia sunt, quæ non omnibus sapientibus,

sed pluribus tantum sapientibus videntur: verbi gratia, animam hominis esse immortalem. Denique strictissimus gradus probabilium ille est, ubi propositio aliqua saltem probatis. sapientibus vera videtur: verbi gratia: mundum non fuisse ab æterno, sed aliquando incepisse. Tandem additur: *modo propositio illa, quæ spectatissimo videtur sapienti, non sit paradoxa*, hoc est, primo aspectu fidem auditoris repudiet. Verum si nec enumerare probabilia tantum, & per intrinsecam & formalem rationem definire volumus, sic nobis videtur posse definiri probabilem propositionem, quod sit oratio, in qua subiectum cum prædicato unionem contingente obtinet, vel obtinere videtur. Dico propositionem probabilem *esse orationem*. Siquidem hoc genus omnibus propositionibus seu terminis coniunctis coniunctam intentionem, conceptionem, menti offerentibus, competit, ut ex lib. 2. constat. Differentiam sumo ex principio illo essentiali & intrinseco, unde omnis propositio tam esse suum simpliciter habet, quam omnes affectiones suas & respectus, quod principium est unio vel connexio vel identitas subiecti & prædicati, cuius unionis respectu propositio vel affirmativa est, vel negativa, vel vera, vel falsa, vel probabilis, *ubi unio est contingens*, id est, non semper vera, vel necessaria, vel ubi est contrarium. Dico *obtinere vel obtinere videtur*, quia in topicis seu probabilibus etiam illæ propositiones, quæ necessariae sunt, probabiles videri & haberi possunt. Quod hæc unionis ratio vel actu sit contingens, vel doxa & opinio hominum omnium seu plurium vel sapientum mensurari possunt.

Nam & illud connexionem contingentem dici potest habere, ubi subiectum & prædicatum tale connectitur ab omnibus hominibus seu pluribus &c. & provera connexione ab illis habetur. Erit ergo Syllogismus Dialecticus Oratio, quæ constat

ex propositionibus, quarum termini non connexionem habent necessariam vel essentialem immediate, sed contingentem saltem, sive illa contingentia sit ex parte rei, sive ex opinione hominum. Ex parte rei, ut scilicet prædicatum & subiectum habeat unionem accidentalem tantum, seu ita contingentem obtineat, ut non semper prædicatum inhæreat subiecto: Item ubi genus vel remotum, vel vulgò sic habitum prædicatur: Item ubi differentia, proprium, definitio, &c. non intrinsecæ aut essentielles, sed aliquæ saltem de subiecto dicuntur. Quomodo verò hic syllogismus à demonstrativo differat, ex ijs quæ antehac dicta sunt, facile patet. Demonstrativus autem ex necessarijs propositionibus, hoc est, ubi subiectum & prædicatum tres illos gradus necessitatis habent, scilicet de omni, per se, & universaliter primum constat. Hic vero scilicet probabilis, ex propositionibus saltem non semper, sed contingenter veris, & quæ tales condiciones non obtinent, constat. Secundò, ille scilicet demonstrativus syllogismus ex causis & effectibus tantum, hic ex omnibus locis peti potest. Tertiò ille certè & immutabiliter veri quid concludit, hic probabiliter tantum de omni re in utramque partem differit. Quartò, Ille generat scientiam: hic opinionem, seu quod idem est, notitiam, quæ cum dubitatione conjuncta est. Usus denique facultatis probabiliter differendi triplex est, teste *Aristotele*, I. Conducit ad exercitationem nostram, ut scilicet mentem nostram informemus, quò facile perspicere, quid probabiliter ex unaquaq. re desumi possit, atq; ita probabilia à necessarijs eò facilius dijudicare possimus. II. Usus est in disputationibus cum aliis, nam instructi hac facultate facile multa argumenta invenire possumus, imò etiam multorum Philosophorum sententias addiscimus, quarum auxilio de unaquaque propositione ex certi cujusdam Philosophi sententia in utramq; partem disputare possumus cum altero. Denique ad omnes scientias demonstrativas

hæc facultas conducit. Nam si fortassis de principio aliquo demonstrativo dubium incidet, ibi per breves argumentationes Dialecticas animum auditoris disponimus & præparamus, ut vim huius principij intelligat & concedat; imo hæc facultas & Dialecticæ argumentationes, ad omnes methodos etiam scientificas seu syllogismos demonstrativos & conclusiones necessarias viam quandam parat, præsertim ubi cum ijs agendum est, qui res tam altè perspicere, aut citò apprehendere nō possunt. Ad Genesin & Analysin syllogismi probabilis quod attinet, non opus est hīc multa dicere. Nam de ijs ex libro præcedente constat, quæ omnia, ut ibi in genere seu communiter dicta speciem seu materiam probabilem accommodantur. Et sanè si invenire & construere syllogismum necessarium possumus, facile & probabilem construere poterimus. Iudicium similiter facillimum ex doctrina præcedente erit, ubi enim gradum necessitatis desunt, materiam probabilem esse (si propositio veritati consona est) sequitur. Contrariorū eadem disciplina. Ideoque de *εὐπορίας* altero membro hoc agemus. Cū enim jam constet, quid sit Syllogismus Dialecticus, vel probabilis differendi facultas, nullus autem Syllogismus vel discrepatio fieri possit, nisi ex aliqua materia, loco vel fundamento, ideoq; jam confectarium est, ut de locis, seu *εὐτοπίαις* aut copia argumentationum & propositionum probabilium agamus, ut constet, unde & quā ratione probabiliter de quavis re differere possimus. Et ad locos quidem quod attinet, sciendum est, Locum hīc per Metaphorā sic dici, quod nimirū, sicut in certos locos & classes ordine quid disposueris, facillimè inde si opus habes, illud invenire & petere ritè potes: Sic etiam hi loci sese habent, qui quodammodo sunt indices, quæ monstrant, unde facile argumentum, quo est opus, invenire possis. Vnde quoque hi libri, qui hanc artem comprehendunt, & huic nostro tractatui respondent, Topici ab *Aristotele* vocantur.

tur quasi dicat, Loca, quia monstrant, ex quibus locis quatuor illa quæstionum genera, quæ ex quatuor attributis constant, (scilicet genere, proprio, accidente, definitione) tractari debeant, & unde sumi argumenta alia possint, quibus probabiliter pro & contra disputare queamus de illis.

Definitur autem Locus à *Philippo Melanchthone*, quod sit index demonstrans, ex quo fonte sumendum sit argumentum, quo confirmanda sit propositio, de qua dubitatur. Definit locum per indicem, quia loci inventionis nihil aliud sunt, quam nudi tituli seu nomina, quæ disputantem monent, quò recurrere debeat, & ad quem fontem respicere, si argumenta vult invenire. Et rectè nominat indicem, nam loci quatenus loci in Logicis habentur, non sunt res ipsæ, quibus aliquid probamus vel improbamus, sed sunt saltè nudi tituli, qui nos ad fontes seu res ipsas in scientiis aliis traditas deducunt, ex quibus deinde reales argumentationes efficiuntur. Nam sicut Pharmacopœ non ex titulis medicamentum desumunt, sed titulis saltem admonentur, in quibus pixidibus medicamentorum species inveniuntur: Ita quoque Logicus ex titulis istis locorum argumenta nō depromit, sed titulis quasi manu ducitur ad res ipsas seu scientias, ex quibus quæstionem suā multis modis demonstrare potest. Dicit porrò, quod Locus sit index monstrans, ex quo fonte seu scientiâ sumendum sit argumentum. Quid sit argumentum omnibus credo constare. Est enim nihil aliud quàm ratio, quæ rei dubiæ fidem facit.

An verò argumenta saltem ex hisce locis inveniuntur, & non etiam quædam, quæ nihil probant, sed tantum declarant, *Iohanni Piscatori* cum *Beurhusio*, *Tempello* & aliis *Ramistis* controversiâ intercedit. Piscator enim non solum argumenta, sed etiam declaramenta, ut vocat, ex locis vult desumi. Non enim tantum ex Logicis probamus, sed etiam aliquid

proferimus simpliciter & declaramus aliqua respectu probationum, scilicet cum definimus, quando Etymologiam, distinctionem, &c. adhibemus. Respondent reliqui licet unius loci varij usus esse possint hunc tamen esse primarium, ut ex locis argumenta, id est, rationes, quæ aliquid probant vel improbant, desumamus, idque maxime patet ex *Aristotelis* consilio, tum ex philosophorum intentione, qui Logicam propterea invenerant, ut in disputatione mutua verum à falso discerneretur. Denique ex ipso fine proprio Logices hoc fit manifestum; nam finis Logices internus est, ut rationem instruat seu operationes mentis, quo verum à falso, (qui finis est externus) discernere verè possit: Primario itaque & maxime principaliter locorum usus est, ut argumenta inde, non ut declaramenta, ut quidem Piscator loquitur, inveniri ex locis possint. Denique addit *Philip. Melanch.* quo argumento confirmanda est nostra propositio, de qua dubitatur. *Crellius* in *Isagoge* videtur *Philip. Melanch.* reprehendere propter hæc ultima verba: nam cum hæc definitio generica sit, ut ex ipso Philippo apparet, ac proinde non tantum Dialecticos, sed etiam alios locos comprehendere debeat: Hæc verba tamen ultima generalem definitionem ad specialem seu particularem restringunt, siquidem innunt, saltem inveniri argumenta ex locis ad tales propositiones probandas, de quibus vel dubium est, vel quæ sunt dubiè traditæ id est, quæ sunt Dialecticæ tantum, Verum *Philsp. Melanch.* hoc fecit, quia definivit locos ad Dialecticam seu probabilem argumentationem tantum non autem ad totam Logicam pertinentes.

Ex his quæ diximus, quæstio quædam videtur moveri, an scil. locitam generales possint constitui, ut ex illis tam apodictica, quam Dialectica & Sophistica argumenta inveniri possint: an vero quæ liber eorum proprios habeant & peculiare locos. Ad quæ quæstionem responde-

ri potest: Si locos simpliciter & absolute seu ab omni materia separatos consideramus, dubium non est, promiscue tam Apodictica quam Dialectica & Sophistica argumenta ex locis desumi posse: Si tamen hosce tres modos scilicet Apodicticum, Dialecticum & Sophisticum argumentandi, quatenus cum materia ipsa conjuncti sunt, neque sine respectu ad materiam consistere possunt, considero; tunc plane necessarium est, ut qualibet eorum certos habeat locos, ex quibus medij termini depromuntur. Sic enim Apodictica duos saltem secundum prastantissimos Philosophos locos habet, causam scilicet & effectum, quibus tamen tertium aliqui adjungunt, scilicet definitionem, idq; propter mathematicas disciplinas, quæ suas demonstrationes potissimum ex definitionibus deducunt. Sic Dialectica proprios habet locos, siue sint illi, quos Aristoteles refert, siue qui ab alijs proferuntur, & in Dialecticis libellis explicantur. Sic etiam Sophistica proprios habet locos, ut à Philip. Melanch. sub fine Logices ex Aristotele enumerantur.

De divisione locorum notandum. 1. Locum distinguui à Logicis in locum maximæ & locum differentia maximæ. Locus maximæ est generalis aliqua propositio vel regula, quæ affectionem argumenti ad quaestionem innoit, ut verbi gratiâ, positâ causâ sequitur effectus: Remotâ causâ tollitur effectus. Et dicitur maxima, quia est instar multarum majorum propositionum, & loco illarum fungi potest; ut, verbi gratiâ, sub hac maxima: *Causa prior est suo effectui*, possunt multæ minores propositiones subsumi, v. g. *Deus est causa creaturæ: Ergo prior. Pater causa filij. Ergo. Materia & forma causa corporis: Ergo priores. Et harum maximarû beneficio cognoscimus, quomodo quoad affirmationem vel negationem ex locis argumentari debeamus. Differentia maximæ est ipse titulus & appellatio loci, v. g. causa, subjectû, &c. & dicitur differentia maximarû, quia per vocabula causæ,*

subie-

subiecti, &c. cognoscitur discrimen inter ipsas maximas, ad quem nimirum fontem pertineant, verbi gratia, cui competit definitio, eidem competit definitum: Per vocabulum definitionis tanquam differentiam distinguitur ab hac, posito accidente ponitur subiectum, quia prius est ex loco causarum, alterum ex loco adjunctorum.

Porro de numero & constitutione locorum maxima est inter Logicos diversitas: nam ut de *Aristotelis* sententiâ aliquid dicam, is octo libros topicorum conscripsit, & in illis, totam differendi rationem, quæ per interrogationem & responsionem fiebat more Socratico, latissimè explicat. Ita verò procedit Arist: Statuit enim quatuor attributa scilicet *Genus*, *Definitionem*, *proprium* & *accidens*: & docet omnem propositionem Dialecticam, omne problema aut conclusionem, ex hisce quatuor desumi: Vel enim fit quæstio de genere, verbi gratiâ: An Logica sit scientia: vel an Logices Genus sit scientia. Vel ex definitione fit Problema Logicum: Verbi gratia, vtrum *ars bene differendi* sit Logicæ definitio, vel quod idem est, an Logica sit bene differendi ars. Vel fit problema logicum ex proprio: Verbi gratia, an Logica instruat rationem, ut verum à falso facile discernere possit: vel quod idem est, vtrum informare rationem sit proprium Logices. Vel denique ex Accidente: Verbi gratia: An Logica adhiberi possit ad tractationem operativarum disciplinarum; Vel, vtrum adhiberi ad tractationem scientiæ alicujus operativæ sit accidens Logices. Quando verò hæc quæstionem genera tractari debent, tunc *Aristoteles* monstrat rationem & modum, quomodo tractari debeant, & tam interrogantem quàm respondentem instruit, quomodo quisque in suo proposito pergere debeat: Verbi gratia, si aliquis probare conatur genus Logices esse scientiam, docet illū ex quibus locis argumenta depromere possit, ut hoc probet: Si verò contrarium probare conatur,

tur, instruit illum, quomodo contraria argumenta introducere debeat ad improbandum. Ad illam veró rem maxima copia propositionum opus est, ideoque aliquot instrumenta adhibet, quibus multiplicat maximas & maximarum differentias ita ut ad numerum 2700. teste *Hospiniano* excrescat. Instrumenta autem sunt 1. sumtio propositionum. 2. id quod pluribus modis dicitur. 3. differentiarum inventio. 4. Similitudinis consideratio. Quodlibet instrumentum iterum certas suas præceptiones habet, ex quibus locorum quorundam nomina oriuntur, quædam etiam tanquam regulæ sunt & normæ, ex quibus constat, quomodo ex illo loco in differendo procedere debeamus, unde quoque appellatio apud interpretes extitit, qui inter locum ipsum seu differentiam maximæ & ipsam maximam discernunt. Atque ita per causas, conjugata, autoritatem, comparisonem similium, majorum, minorum: Deinde per certas maximas seu regulas opponentem & respondentem *Aristoteles* instruit, ut maximam copiam uterque habeat ad suum propositum consequendum, ut vel probare vel refutare, vel affirmativa vel negativa argumenta invenire facile & producere possit. Hic modus inveniendi seu differendi probabiliter etsi præclarus sit: Longior tamen est & difficilior, quam ut nostris auditoribus eum proponendum censeamus, qui notitiam ipsius habere cupiunt, legant *Crell.* in *Isagog.* Item *Claud. Alberium*, qui satis accuratè hanc rem pertractat. Item *Scheckium*, *Alex. Aphrod.* *D. Lobanienfes*, &c. Faciliorum rationem posteriores philosophi excogitaverunt, miris tamen modis inter se in enumerandis locis istis dissident. *Philip. Melanch.* *Rodolphum Agricolum* imitatus 28. locos enumerat, & quidem locos rerum, quos à locis personarum distinguit, ut apud ipsum lib 4. videre est. *Iohan. Hospinianus* triplices locos pro triplici Logices distinctione constituit: alios scilicet Apodicticos, Dialecticos & Sophisticos. Apo-

dicticos numerat 20. Definitionem, genus, differentiam, speciem, totum, partes, proprium, divisionem, distinctionem, causam efficientem, materialem, formalem. finem, effectus, usum, ortum, interitum, opposita, repugnantia. Locos Dialecticos numera 16. ut sunt, Descriptio, descriptum, notatio nominis, qua notantur communiter accidentia, autoritas, signum, simile, paria, à maiore, à minore, à transsumptione, ab effectione, à proportionem, à transmutata proportionem, à casibus seu conjugatis: Quorum tamen plures esse posse subiungit. Sophisticos facit 18. illos usitatos: Nimirum, Homonymiam, amphyboliam, accentum, compositionem, divisionem, figuram dictionis, &c. Sunt igitur hi loci apud Hospinianum. *Franciscus Titelmannus, Petrum Hispanum* secutus triplices locos facit: Internos, Externos & medios. Ad internos refert: Definitionem, descriptionem, etymologiam seu interpretationem, quos etiam vocat Locos de substantia rei, hos insequuntur, qui substantiam concomitantur, ut sunt, à toto, partibus, à causis, effectibus, à generatione, corruptione, ab usibus, à communiter accidentibus. Extrinseci loci sunt: ab oppositis, à minori, à maiori, à simili, à proportionem, à transsumptione, autoritate. Medii denique sunt, à conjugatis, à casibus, à divisione. Porro aliter locos *Philip. Mocerius, 38. aliter Ioach. Perionius. 18. Aliter Sturmio, 29. aliter Fonseca, qui 21. recenset, aliter Ramista qui 10. Nos, Maiolium & alios olim secuti sumus, triplices constituimus locos. 1. Speciales, ad quos cum Sturmio & Maiolio predicamenta referebamus. 2. Generales, ad quos octo locos ex Ramo referebamus: nimirum causam, effectum, totum & partes, subjectum, Adjuncta, pugnantia, comparata & conjugata, ut & autoritatem. Reijciebamus autem Divisionem & Definitionem, quia non tam locos, quam instrumenta principalia constituimus cum Aristotele & Zabarella.*

Generalissimos faciebamus denique Locos, illa nimirum, quæ dicuntur transcendentia, ut sunt, Ens, res, aliquid vnum, bonum, verum, falsum. Ex prædicamentis enim tamque ex specialissimis & maxime propriis & propinquis locis, omnem terminum enunciativum seu omne prædicatum desumitur. Siquidem nulla omnino oratio in rerum natura est, quæ ex prædicamento aliquo non desumatur. Remotiores autem locos illos octo constituebamus, quia tanquã pauciores infinitis ferè illis, qui ex divisionibus prædicamentorum oriuntur, in se comprehendunt, & non sunt materia proxima, unde propositiones efficiuntur. Generalissimos transcendentium ideo statuebamus, tum quia reliquos omnes locos in se comprehendunt, tum etiam, si nullum alium terminum enunciationum invenire mox possemus, tum plerunque in sermone nostro, ut quotidie apparet, aliquod vocabulum ex istis proferimus.

Et si jam harum opinionum omnium accuratius examen instituere possemus & diligentius inquirere, quid de singulari partitione sit sentiendum, tamen cum pro temporis ratione brevitati nobis studendum sit, disputatione prolixiori ommissã novam enumerationem locorum producemus, de qua cuilibet liberum iudicium relinquimus. Tria verò locorum artificialium genera cum *Aristotele* constituimus, scilicet Antecedentium, consequentium, repugnantium. Antecedentes sunt vel ordine naturæ vel perfectionis, vel ordine, quo ad nos vel generationis. Ordine naturæ antecedunt causa effectum, totum partes, Subiectum Adjunctum. Ordine verò, quo ad nos e contra, Effectus causam, partes totum, Adjunctum Subiectum. Consequentes sunt vel absolute vel comparate. Absolute vel quidditatem rei vel Energiam ejusdem consequuntur. Qui quidditatem, illi vel essentiam vel appellationem rei explicant. E essentiam vel integrè, ut est definitio, vel partialiter, ut sunt partes definitio-

nis; genus & differentia. Appellationem, Etymologia, conjugata, Casus, cognata, &c. consequuntur: Quæ definitionis titulum suo quodam modo revocari possunt, & energiam rei consequuntur, vel intrinsecè, ut accidentia; vel extrinsecè, ut circumstantiæ. Accidentium novem sunt prædicamenta, quorum divisiones hic omittimus. Circumstantiarum varia sunt genera: versiculus notus est:

Quis, quid, ubi, quibus auxilijs, cur, quomodo, quando.

Raimundus Lullius plures recenset. Hæc tamen ita se habent, ut Accidentium duo priora prædicamenta intrinsecè, posteriora maximâ ex parte extrinsecè rem consequantur: Et circumstantiæ illæ, vel ex prædicamentis, vel ex aliis locis desumptæ sint. Comparatè consequentia sunt, vel ratione quantitatis, & sunt paria vel imparia; majora, minora; æqualia, inæqualia: vel Qualitatis ratione, ut sunt similia, dissimilia; & alia ex prædicamento relationis. Repugnantia sunt oppositorum quatuor genera, contrariè, privativè, relativè & disparatè seu contradictoriè opposita. Sub hac enumeratione videntur omnes loci comprehensi. Et licet plures videantur enumerari ab aliis, scilicet, ortus, interitus, usus, à proportionem, &c. illi haud obscurè ad hos jam dictos revocari possunt: Sunt enim adjuncta absoluta vel comparata, &c. Ex hisce hi loci colliguntur, 1. Causa. 2. Effectus. 3. Totum. 4. Pars, & quæ huc pertinet distributio. 5. Subiectum. 6. Adiunctum. 7. Definitio, partes, & affinia alia eiusdem. 8. Comparata. 9. Opposita: his denique si autoritatis locus inartificialis addatur, numerum denarium hæc nostra enumeratio non excedet. Neque mirum sit, quod nos unius generis locum alteri etiam subjecerimus. Hæc enim tria genera non sunt species generis alicuius univoci univocè, sed potius modi quidam Entium æquè latè patentes. Hæc

de numero locorum. Sequitur jam, ut de singulis Inventionis locis in specie agamus.

PROBLEMA X.

De Locis Inventionum in Specie, & primò quidem de Causis & Effectis.

QVandoquidem in præcedenti problemate omnia locorum genera in tres classes distinximus, scilicet in locos antecedentes, consequentes & repugnantes: In antecedentibus verò causam posuimus respectu effectus: Ideoque ratio tractandi nunc postulat, ut ab ipsa causa nostram doctrinam de locis in specie incipiamus. Et primò quidem notandum, Logicam, Physicam, Metaphysicam tam causas quam effectus considerare, ut etiam ex reliquis locis quam plurimos; interim tamen diversissimo id sit respectu, & diversis modis considerandi, qui modus materiale subiecti restringere, & ad certam disciplinam determinare solet. Metaphysicus enim considerat causas & effecta, quatenus sunt primæ & adæquatæ differentię Entis, quod Logicus minimè facit, neque ullus præterea Philosophorum. Physicus doctrinam de causis ita tractat, ut potissimum respectum ad modum habeat, quemadmodum neque Metaphysicus neque Logicus causas & effecta considerat. Ideoque Logicus, quatenus de causis agit, eà saltem ratione considerat, quatenus ostendunt fontem rerum, quæ habent vim seu habitudinem quandam ad effectum arguendum.

Locus verò à causis merito primo loco ponitur, tum quia inter locos artificiales præcipuus est, & latissimè sese extendit, tum etiam quòd re ipsa causa & effectus primæ adæquatæ differentię Entium omnium sint. Omne enim Ens, quatenus Ens est,

in tota rerum natura vel causa est vel effectus, &c. Et dixi artificialium locorum, quia locus à testimonio efficitur inartificialis, non quod careat omni artificio, quoad tractationem, sed quia non ex artificio Logices, id est, ex locis eiusmodi, qui ex natura rerum petuntur, desumatur, sed quod aliunde & præter res ex autoritate hominum & aliorum desumatur.

Porro causa, licet variis modis describatur, definiri tamen propter analogiam perfectè nequit: describimus verò quòd sit Ens reale, vel modus potius Entis, si metaphysicè loqui volumus, aliud ab eo, quod ex ipso, tanquam priori secundum naturam inesse suo dependet. Hinc facilè intelligitur, quid sit locus causarum: nimirum, quòd sit eiusmodi titulus Entium, quæ Entia realia sunt, quia nullum intentionale aut fictum causa esse potest. Secundo Entia illa realia sunt aliud quid & diversum ab ipso, quod producant: nihil enim in seipsum agit & producit. Deinde Entia illa sunt priora iis, quæ ex ipsis descendunt, & id quidem secundum naturam, &c. Dicitur denique, quòd ex ipsis Entibus illa, quæ producuntur, esse suum obtineant, puta, si illud esse sit formale, si materiale, & vel tanquam ex efficiente, vel ex fine dependeat. Locus ergo causarum eiusmodi res & vocabula continet & designat, quæ habent habitudinem & aptitudinem, ut effectum, seu tale aliquid, quod effectū est, congruere, id est, alteri inesse vel non inesse demonstrare possint: nō quidem, quòd realiter in Logice causæ omnium particularium contineantur; sed quòd Logica doceat, quomodo ex scientiis particularibus eiusmodi res, quæ habitudinem ad effectum arguendum obtinent, desumi, & ut medium, quando opus, ad aliquid probandum vel improbandum adhibere & adducere differentes debeant. Deinde descriptio hæc, quam ex propriis affectionibus causarum desumimus,

etiam si reliquis videatur perfectior, tamen in vocabulo EX, & in vocabulo Esse maxima latet analogia, sicuti fortassis ex explicatione præmissarum videre est, quod ad vocabulum Esse attinet. Ad particulam Ex verò quod spectat, ita intelligenda est, ut conveniat cum illa vulgari descriptione, causa est ex qua, scilicet tanquam ex materia; à qua, scilicet tanquam ab efficiente per; quam, tanquam per formam; propter quam, tanquam propter finem, res aliqua consequitur, id est, inesse suum dependet. Tertio hæc causæ descriptio generalis est & omnibus causis competit, sive sint per se sive per accidens, aut quomodocunque vocentur, faciunt enim philosophi & Rhethores, ut apud *Philip. Melanch.* apparet, varia causarum genera. Alias vocant causas generantes, alias corrumpentes, alias conservantes, alias sine quibus non, alias præcedentes, alias per se, alias per accidens, alias irritatrices. Verùm hæc causæ omnes ad quatuor causarum genera vulgaria optimè revocari nunc possunt, rationes qui desiderat, legat *Fonsecam lib. 5. Metaph. cap. 7. quest. 1*

Efficiens causa. *5. Metaph. & 2. phys.* ab *Aristotele* definitur, quod sit id, unde primum est mutationis principium. Verum hæc definitio huic loco non admodum benè competit. Siquidem ibi *Aristoteles* efficientem præcipuè sic dictam definit. Possit fortassis describi: quod sit id, à quo propter actionem, quam vel primario aut secundario influit, tum fieri vel non fieri tum esse vel non esse aliquid obtinet. Dico propter actionem quam influit, intelligo per actionem ipsam rationem formalem causandi efficientis, sive sit positiva & perfectiva, sive privativa & destructiva, sive manens, sive transiens, quæ determinatio etiam ad influendi verbum referri possit. Dico primario vel secundario, propter diversam rationem efficientis: siquidem aliud efficiens est principale, aliud minus principale. Porro dico fieri, esse, item non esse, non

fieri, propter causas vel generantes seu conservantes, vel etiam corrumpentes & interimentes. Generantes enim causæ faciunt ut res vel fiat, vel ut sit. Corruptentes verò faciunt, ut res non fiat, neque sit. Intelligimus ergo per causam efficientem omne illud, quod rem propriè efficit, vel generat vel conservat, vel corrumpit, vel perimit, vel impedit, consulendo vel alijs modis promovet: Item quicquid instrumenti loco adhibetur. In summa huc pertinet omne, quod efficit, siue sit illud efficiens univocum, siue æquivocum, siue mediatum, siue immediatum, siue totale, siue parziale, siue actu, siue potentia, siue principale, siue adjuvans.

Porro argumentatio ex causarum loco amplissima est, & copiosissima in omnibus artibus, scientijs, facultatibus, imo in omnibus dictis & sermonibus, quare diligenter rationem discere debemus; quomodo argumentationes ex hoc loco fiant: id verò Maxima huius loci potissima docent. Pauca quidem ab autoribus plerisque recensentur. Sed opera danda tamen est, ut ex frequenti philosophorum lectione plures colligamus. Plerumque illæ maximæ recensentur quatuor: Prima: Si causa efficiens est bona, etiam ipsum, quod fit, bonum est: contra, si mala est, etiam id, quod fit, non bonum est.

2. Posita causa efficienti, ponitur effectus, & contra.

3. Quorum interimentia sunt bona, ipsa sunt mala; quorum interimentia sunt mala, ipsa sunt bona.

4. Cuiuscunque conditionis est causa efficiens, eiusdem quoque suo modo est effectus. Quanquam hæ generales sunt Maxima, quæ recensitæ sunt, & multas sub se complectuntur: possunt tamen infinitæ addi ex autoribus Maxima, quæ disputantes indifferendo iuvant. Sic verbi gratia: Eadem causa efficiens potest esse causa oppositorum, sed non eodem modo. Vel, idem se habens diversimodè, potest esse causa

Contrariorum effectuum. Item unius rei possunt esse plures causæ efficientes, sed suborpinatæ, ita ut una sit inferior, altera superior vel principalis, alia instrumentalis. Tertiò : Vna eademque causa potest habere respectum instrumenti & primariæ efficientis diversa consideratione. Impossibile est processus in infinitum in causis efficientibus essentialiter subordinatis, sed necesse est subsistere in prima causa. Item, Quorum causæ sunt utiles, honestæ, eorum sunt effectus utiles. Et eiusmodi alia. Ex facultate horum & aliorum axiomatum possumus variis modis argumentari ex loco causæ efficientis, ut vel affirmativè vel negativè, sed certis rationibus. Illud enim sciendum : Primò dupliciter causas posse considerari : Vel ut necessarias vel ut sufficientes. Si necessaria est causa & cum suo effectum convertibilis, affirmativè & negativè à causa ad effectum, & ab effectum ad causam possumus progredi : verbi gratiâ ; Hoc anno erit interpositio terræ inter Solem & Lunam : Ergo sequitur Eclipsis. Item, Erat Eclipsis : Ergo fiet interpositio terræ inter Solem & Lunam : Negativè. Non erit interpositio terræ : Ergo nec Eclipsis. Item, Non Eclipsis ; Ergo non interpositio. Sed ubi non est necessaria causa, ibi causa ad effectum affirmativè saltem, ab effectis ad causam negativè concludere possumus. Verbi gratiâ, sequitur sic : Hic jugulatus est : Ergo interiit, affirmativè procedit à causa ad effectum. Sed non negativè : non enim sequitur : Si non jugulatus est, non ergo interiit. Ratio quia jugulatio non est causa necessaria, quæ necessariò requireretur ad interitum : Siquidem etiam sine jugulatione multi intereunt. Ab effectum verò ad causam negativè saltem concludo scilicet : Si non interiit : Ergo non jugulatus est : Non autem affirmativè interiit : Ergo jugulatus est. Deinde notandum, nos ex omni causarum genere, tribus modis argumentari

posse: Vel ut consideremus causam quoad potenti-
am. 2. Quo ad actum sive perfectum sive imperfectum,
id est, quoad esse & fieri. 3. Quoad affectionem a-
liquam ipsius, scilicet quoad bonum vel malum, sive
illud bonum moraliter sive naturaliter, sive artifi-
cialiter consideretur. Iam si primo modo a causa ad
effectum argumentamur, tunc observandum hoc est,
cum causa in potentia sumatur, necessarium etiam ef-
fectum in potentia sumi debere, non autem in actu,
quemadmodum illud hoc axioma denotat: Causa in
potentia & effectus in potentia simul sunt aut non
sunt, id est, si causam exstat, quæ potest effectum produ-
cere, tunc possibile est effectum produci seu esse posse
se, nisi aliquid extrinsecus impedimentum adferat,
aut desint aliæ causæ, quæ simul concurrere debeant,
ut effectus producat. Econtra verò: Si causæ non
extent, quæ possint effectum producere, neque effe-
ctus ille possibilis est, ut producat, puta quoad
potentiam proximam: non enim valet, quoad po-
tentiam remotam: verbi gratia: Petrus est archite-
ctus: Ergo potest fabricare domum. Pistor in illo lo-
co habitat: Ergo potuit esse panis. Imperator Roma-
nus instructus est exercitu forti & ducibus egregijs:
Ergo potest superare Turcas. Sic etiam negative
procedit, quoad esse: Petrus non est architectus. Ergo
non potest fabricare domum. Literatus non est Su-
tor: Ergo non potest fabricare calceum. Pistor in ista
domo non est: Ergo panis non est. Hinc intelligitur
a causa in potentia ad effectum in potentia recte
concludi in potentia effectum: Non autem effectum
in actu: non enim sequitur: Petrus est architectus:
Ergo iam actu domum fabricat: Sic verò altero
modo ex causa effectum concludimus, tunc hoc
axioma notandum: Causa in actu & effectus in
actu simul sunt vel non sunt, id est, posita cau-
sa in actu & quidem vera, sufficiente, non impedita,
hinc effectus in actu est, & econtra: Sublata causa

tali, scilicet à qua necessario dependet effectus, tunc etiam tollitur effectus. Vbi etiam illud notandum simul: Ex causa in actu posita non semper tamen sequi effectum in actu perfecto vel imperfecto, idque secundum triplicem temporis differentiam: nimirum Præsentis, præteriti & futuri. Verbi gratia: Petrus jam actu in domum ædificat: Ergo domus ædificatur. Petrus ædificavit: Ergo ædificata est. Petrus ædificabit: Ergo domus ædificabitur. Interim tamen non sequitur: Petrus domum ædificat: Ergo domus iam est actu perfecta. Sed si quidem potest adhuc fieri, nil est tamen in perfecto actu, Sic etiam non sequitur: Petrus ædificabit: Ergo domus erit. Neq; Petrus ædificabit: Ergo domus est. Siquidem in eodem temporis respectu causa & effectus sumenda sunt. Excipiuntur tamen hinc causæ, quæ necessario per emanationem, vel in instanti agunt: Verbi gratia, Deus animam creat: Ergo anima iam est, scilicet actu perfecto. Intellectus intelligit: Ergo intellectus est. Deus pater ab æterno genuit: Ergo Filius ab æterno est. Homo generatur: Ergo est. Corrumpitur: Ergo non est. Hæc argumentationes valent propterea, quia actiones istæ fiunt per emanationem, tum quia in instanti: & illæ, quia fiunt, hac ratione in ipsis fieri & esse non differunt. Fit deinde etiam illud in causis quibusdam absolute in naturam positis, teste *Fonsæca*, ut Cæli motus est: Ergo generatio & corruptio rerum est. Lucet Sol: Ergo dies est. Animal Leonis est: Ergo Leo est. Et sic de aliis formis corruptibilibus: nam de forma hominis incorruptibili non valet: non enim sequitur: Anima hominis est vivens. Ergo Socrates erit, Ratio est, quia anima Socratis necessario à corpore non dependet, quemadmodum formæ brutorum, seu corruptibilis. Denique & illud hinc notandum: Si negativè à causa in actu argumentamur, tunc non oportet nos tantum præsens, sed etiam præteritum removere, verbi gratia, Pistor non est, neque fuit: Ergo

neque

neque panis est. Domificator non est, nec fuit: Ergo neque Domus est. Cerberus non est, nec fuit: Ergo nec tale monstrum vivit.

Denique si tertio modo causas cum effectione quasdam consideramus, tum simpliciter à qualitate causæ ad qualitatem effectus, quatenus sunt talia, & e contra, à qualitate effectus ad qualitatem causæ concluditur, ut, verbi gratiâ, regulæ illæ generales:

I. Cuiuscunq; cognitioais est causa, eiusdem quoque suo modo est effectus.

II. Interimens causa contraria est ei, quod interimitur. Specialius. Posita causa bona, bonus ponitur effectus; Sublata causa bona, bonus tollitur effectus. E contra: Bono effectui posito ponitur causa bona. E contra. Quorum interimentia mala sunt, ea quæ interimuntur bona sunt. E contra: Quorum interimentia bona sunt, ea quæ interimuntur, mala sunt. Sic verbi gratiâ. Creaturæ omnes sunt bonæ, quia Deus creator est bonus. Artifex bonus est: Ergo bona est domus, quatenus ab autore scilicet produci-
tur. Deus bonus est: Ergo præcepta illius bona sunt. Mors vitam interimens mala est: Ergo vita bonum quiddam est. Medicamenta morbum interimentia bona sunt: Ergo morbus malum quid est. Fallit hoc tamen in causis æquivocis, id est, quæ non sunt eiusdem speciei & naturæ, quæ non eiusdem effectus. Verbi gratiâ: Deus est immortalis, incorporeus, &c. Er o omnia creata sunt incorporea, &c. Cælū & astra sunt corpora rotunda, vel ingenerabilia & incorruptibilia: Ergo omnia quæ inde nascuntur, Nulla in his consequentia est. Quia Deus & natura, item corpora cœlestia & hæc inferiora non sunt eiusdem speciei: sed prout causa & effectus sunt, æquivocè se habent.

Exempla apud *Tileman*. argumentorum
ex causis plurima in-
venies.

LOCVS DE CAUSA materiali

Materia, ut hic sumitur, id est, ex quo vel in quo vel circa quod fit aliquid. Est triplex acceptio vocabuli *Materiae*. Dicimus enim aliam materiam in qua, quæ est subiectum adiunctorum seu accidentium, quæ in subiecto inhaerent: aliam materiam ex qua aliam denique materiam circa quam nominamus, Per quam obiecta scientiarum, virtutum & facultatum, & aliorum habituum intelligimus. Ob triplicem vocabuli *materiae* acceptionem triplicia etiam argumentorum genera ex hoc loco de causa materiali desumuntur. Maximæ in hoc loco facile dijudicari poterunt & mutuari ab ijs, quæ in præcedenti loco dicta sunt. Nam ex triplici illa causarum consideratione, qua vel actu, potentia, vel cum affectione causam consideramus, triplices etiam Maximæ de materia constitui possunt: verbi gratia Concessa materia conceditur effectus, sed probabiliter tamen. Ablata verò materia negatur effectus, & quidem necessario, quæ tamen maxima multas habet limitationes, ut postea patebit. Item: Materia actu existente, actu est effectus, sed probabiliter, & notatis ijs, quæ supra sunt adducta, v. g. Si actu est materia domus, domus ipsa est, sed interdum seu contingenter, vel rectius, si actu materia domus est. Domus esse potest, domus esse incipit, fit. Item. Posita materia possibili, ponitur etiam effectus possibilis, verbi gratia. Si diceret quis, possunt esse materiae ad plures mundos. Ergo possunt esse plures mundi. Potest esse corium: Ergo potest esse calceus. Item cum affectione materia consideratur, v. g. Qualis est materia, tale & materiaturum: Si materia bona, etiam materiaturum bonum est. Itaq; per omnes acceptiones *materiae* procedit. Possunt axiomata specialia pro duplici ac-

ceptione

ceptione constitui, verbi gratia: Posita materia ex qua, ponitur effectus, probabiliter seu contingenter, verbi gratia, positis lapidibus, lignis, ponitur domus licet non actu semper, tamen potentia seu actu imperfectos. Sic, Posita materia in qua, ponitur adiunctum, absque contingenti. Sic posita materia, ponitur quantitas. Posito homine, ponitur risibilitas, eruditio, &c. Posita denique materia circa quam, ponitur habitus vel actio, quæ circa illam versatur. Sic verbi gratia, Posito corpore naturali, ponitur scientia speculativa seu Physica. Posito homine beando, ponitur Theologia. Posito cibo & potu, ponitur temperantia, quæ circa illa versatur. Qualis materia ex qua, tale & illud quod inde fit, verbi gratia. Lignum, Lapides, sunt bona: Ergo domus existet constans & bona. Male omnia habent: Ergo domus etiam mala. Hæc domus ex luto & stramine saltem composita: Ergo vilis. Cælum ex quinta quadam substantia vel essentia constat, non autem ex elementis compositum est: Ergo est corpus præstantius quam inferiora corpora, &c. Qualis materia, in qua seu quale subiectum, tale etiam adiunctum. Quod tantum de positivis & perfectivis adiunctis, non autem de privativis, aut per artificium introductis intelligendum est. Sic etiam sequitur: Homo bonus est: Ergo quoque eruditio bonum quid est, seu scientia. Sed non sequitur: Homo bonus est: Ergo peccatum in homine hærens, bonum est. Aurum bonum est: Ergo poculum ab indocto artifice factum bonum est. Huc facit axioma: Quicquid recipitur, recipitur per modum recipientis, non autem recepti. v. g. In corpore naturali non potest inesse adiunctum spirituale: in corpore humano non potest esse accidens angelicum: aliud recipiens est humanum: Ergo non potest sustinere spirituale. Sed in spiritualibus & sacris non valet &, ut: In Cœna est panis & vinum: Ergo non potest recipere nullam efficaciam, ut sit vere corpus Christi & sanguis.

Sic denique, qualis est materia circa quam, tale est illud, quod circa ipsam versatur. Sic verbi gratia: Deus est omnium entium præstantissimum: Ergo quoque Theologia, quæ circa Deum versatur, omnium erit præstantissima. Corpus humanum præstantius est fortunæ bonis: Ergo Medicinis præstantior est Iurisprudentia. Breviter hinc præstantia omnium scientiarum, omnium habituum, virtutum nimirum, artium & scientiarum propriè sic dictarum dignoscitur. Circa materiam ex qua notandum, vulgò à Logicis duplicem illam constituit: Vnam, quam permanentem; Alteram, quam transeuntem vocant. Permanentem illam vocant, quæ in effectu producendo non mutatur, sed esse suum absque mutatione obtinet, verbi gratia: Sicut ex ligno fit navis. Transeuntem dicunt, quæ mutatur aliqua ratione in re illa, quæ ex eadem fit, verbi gratia, ex farina & aqua fit panis: Sic ex cinere vel arena vitrum: ex vino acetum. Hinc ergo varia sunt argumenta per affirmationem & negationem. Affirmativè quidem progredimur utrobique seu ab utraque materia ad effectum per Maximam: Posita materia tam permanente, quam transcunte, ponitur effectus: verbi gratia: Sunt ligna, lapides, calx: Ergo domus est, fit, vel fieri potest. Est farina & aqua: Ergo est & fit panis. Negativè, non semper eadem ratione in utraque procedimus: Nam à materia permanente tollimus effectum, si non actu subsistat materia, ut non est ferrum ibi: Ergo nec arma, &c. Non est vinum in Septentrionalibus regionibus: Ergo non potest fieri Sacramentum Domini, nisi aliunde importetur. In materia autem transeunti ex actuali negatione materiæ non valet negatio effectus, ut, hoc non est farina neque aqua actu: Ergo neque est panis actu: quia materiæ illius, scil. farine & aquæ, talis ratio est & necessitas, ne actu in suo effectu maneat, cum sit materia transiens. Valet tamen consequutio illa, quatenus in fieri consideratur effectus, v.g.

Non

Non est farina neque aqua: Ergo neque fieri potest panis. Non est arena neque cinis; Ergo non potest fieri vitrum. Ab effectu ad materiam affirmativè in utraq; materia proceditur per Maximas. 1. posito effectu causæ materialis permanentis, ponitur & ipsa causa. 2. posito effectu materiæ transeuntis necesse est, materiam ipsam præfuisse, ut: Sunt hic arma ferrea: Ergo in illis est ferrum. Est vitrum: Ergo necesse est cinerem vel arenam præfuisse. Negativè verò non valet à remotione effectus ad materiam ipsam in neutra materia. Verbi gratia: Domus non est: Ergo non sunt ligna & lapides. Navis non est: Ergo nec ligna, &c. Interim tamen rursus valet negativè ab effectu ad materiam scilicet de possibilitate, si de fieri sermo est, ut: Panis non potest esse: Ergo neque farina neque aqua sunt. Arma ferrea non possunt fieri: Ergo ferrum non est. Domus non potest fieri: Ergo ligna, lapides, cæmentum non est.

Locus à causa formali.

Forma est id, quod dat esse rei, hoc est, Forma est illud rei principium, seu talis modus entis, qui rei tribuit, ut si id quod est, & talem essentiam obtineat, sive sit illa essentia accidentalis sive essentialis. Imò non tantum essentiam: Sed etiam existentiam, operationem, denominationem forma rei tribuit, cuius est forma: Hinc forma pro ipsa tota rei essentia sæpe sumitur: & ad accidentia quod attinet: Tum etiam ad substantias incorporeas, nullum est dubium, quin forma ibi sit tota rei essentia. In corporeis verò substantiis forma principalis essentiæ pars est. Locus seu maxima differentia vocatur Locus à causa formali, quæ ut dixi, duplex est: Aut substantialis, aut Accidencialis. Accidencialis est vel naturalis vel voluntaria. Voluntaria vel prophana, humana, artificiosa: vel sacra divina. Maximæ verò

pro triplici causarum consideratione, triplices etiam in hoc loco constituendæ sunt, scilicet secundum actum, potentiam & affectionem causæ formalis, ut
 I. Positâ causâ formali in actu, ponitur ipse effectus in actu, & quidem necessario: Contra, Sublatâ causâ formali in actu, tollitur ipse effectus in actu. Sic verbi gratiâ: Animal rationale est in hoc subjecto: Ergo hoc subjectum est homo. Albedo est in hoc pariete: Ergo paries est albus. Est nigredo: Ergo, &c. Eadem exempla negativè etiam formari possunt. II. Potest esse forma: Ergo potest esse res ipsa. Contra. Non potest esse forma rei: Ergo nec res ipsa, ut: Potest esse albedo, ergo potest esse album. Negativè. Non potest esse rationale: Ergo nec homo. III. Qualis est forma rei, talis est res ipsa: Ergo si forma bona, res ipsa bona erit: Si mala, res mala. Verbi gratiâ, anima rationalis per se bona est: Ergo homo est bonus. Item huc pertinent: Cui non inest forma, in illo quoque non est denominatio à forma. Differentia huius maximæ aliàs dicitur ab inesse ad denominari: Verbi gratiâ: Parieti inest albedo: Ergo est albus. Homini inest anima rationalis: Ergo est rationalis. Cui inest forma simpliciter, scilicet necessario & verè; Eadem etiam inest operatio, & contrà: Verbi gratia. In Petro inest anima rationalis: Ergo Petrus ratiocinatur, vel potest ratiocinari. Quæ duo axiomatum genera inde oriuntur, cum supra dixerimus, formam non tantum esse, sed etiam operationem & denominationem tribuere. Item ad affectionem causæ formalis etiam alia adhuc axiomata pertinent. Verbi gratia: Cuius forma præstantior est alterius formæ, illud ipsum præstantius est altero: Hinc Deus angelis, angeli homine, homo brutis, bruta non sentientibus seu vegetalibus, præstantiora censentur. Item. Tantum una quoque res potest, quantum ejus forma permittit, nil enim ultra suam essentiam agere potest. Siquidem modum essentia modus operandi cōsequitur:

In primis verò forma, quæ est principium operandi. Hinc, verbi gratiâ, cōcluditur, hominem non posse volare, quia non est avis. Hinc homo non intelligit sinephantasmatibus, quia non est angelus, nec Deus. Et intelligenda quoq; est ipsa virtus, quæ formam consequitur de artificialibus & aliis voluntariis rebus. Proinde sutor, quatenus sutor, non potest fabricare domum: Ageret enim ultra virtutis suæ formam. Hic etiam argumentari possumus ad officia seu virtutes & effectus proprios ipsius formæ. Studiosus es: Ergo diligenter incumbere literis debes. Huc etiam referuntur illa, quæ formam rei immediatè vel necessariò cōsequuntur. Nam positis illis, forma etiam seu effectus ponitur, & contra. Hinc concludimus, Deum non habere brachium corporeum, quia non est substantia corporea. Hinc Christus argumentatur, se non esse spiritum, quia habet carnem & ossa, &c. Denique huc etiam spectat locus, qui ab appositione vocatur, ubi tribuimus rei illud, quod per naturam recipere potest. Verbi gratiâ: Focus à fumo niger est factus: Ergo fumus est niger. Paries calce dealbatur: Ergo calx est alba. Ex hisce axiomatibus tam affirmativè quàm negativè, vel à causa ad effectum vel ab effectu ad causam argumentari possumus. Si modò forma propria cognoscitur & adhibetur, ejus ratio est, quia forma, ut antea dixi, est vel ipsius rei esse, *id est*, & res ipsa, vel certe principalis, ipsius pars, per quam res est id, quod est, inde ergo necessariò sequitur: Posito eo, quod vel est res ipsa, vel certè principalis ratio rei, necessarium igitur est, rem ipsam poni, & contra: Ablato eo, quod est rei principale, aufertur res ipsa. Tale quid in causa materiali non accidet, licet & ipsa sit intrinseca pars essentialis. Materia enim non tam rei esse est, quàm secundū Averroem esse seu essentiā rei sustinet: de quibus tamen Physicorum scholæ consulantur.

Ideoque quilibet inde intelligit : Posita materia non mox actu poni effectum : Sed posita saltem materia, ponitur possibilitas, quod res esse possit, ve ipsa receptivitas, quæ rationem principalem & totam essentiam substantiæ corporeæ aboluit. In externis causis certa illa & infallibilis argumentandi ratio affirmativè & negativè non ita sequitur per omnes considerationes causarum, quæ triplex: Actu, potentia vel affectione, nisi in causa efficiente per emanationem, quæ tamen propriè ab *Aristotele* non vocatur efficiens, siquidem per efficientem illam intelligit, quæ aliàs à nobis vocatur efficiens per transmutationem. Vnum exemplum videtur obstare de anima scilicet humana : Nam ibi posita forma non ponitur effectus: verbi gratia, anima rationalis est, existit : Ergo homo est: Ibi antecedens verum potest esse sine consequente, mortuo homine. Verum quilibet animadvertit, animam tunc non sumi ut formam, quia quando separatim existit, nil informat, sed sumitur ibi, ut substantia quædam separata hominis seu pro illa parte hominis diviniore, quæ etiam sine corpore consistere potest. Interim potentiali consideratione hominis sequitur : Anima rationalis hominis est : Ergo homo esse potest, scilicet in die extremo, vbi facultas informandi in actum rursus deducetur, frustra enim potentia illa esset, si nunquam deduceretur ad actum : verum Deus & natura nihil faciunt frustra.

Ad effectum causæ formalis in specie quod attinet, quomodo in argumentationibus ab illo ad causas sit procedendum, ex ijs, quæ jam dicta sunt, satis constat. Nam & affirmativè & negativè ibi procedimus. Obiter tamen illud observari potest, si de potentia divina disputamus, quo ad ablationem effectus à causa, concedi quidem posse, formalem causam tanquam priorem à formali effectui tanquam posteriori separari posse, sed nunquam formalem effectum

à sua causa, quod ad argumentationes conficiendas aliquo modo nos etiam juvat, de quibus Capreolum & Soneinatem vide lib. 4. sententiarum distinctione 24. quaestione prima.

LOCVS A CAUSA

Finali.

CAUSA finalis est propter quam res est, vel e converso gratia aliquid sit, finalis enim, talis est causa, quæ efficiens rem moveret, ut certa media & certas actiones suscipiat, ut finem consequi possit. Ideoque efficiens quicquid agit, agit propter finem acquirendum. Differentia maximæ est à causa finali. Maxima, ut major pars Logicorum docet, in hoc loco nec ex prima nec ex secunda consideratione causarum, sed ex tertia saltem desumi possunt: nobis tamen interim videtur, quod etiam in prioribus causarum considerationibus maximæ constitui & argumentationes fieri possunt. Finis enim quatenus ut acquirendus consideratur est in potentia. Ideoque media seu effectus finis in fieri considerari possunt. Vti verò finis acquisitus est, tunc media seu effectus præfuisse intelligimus, cujus rei illa causa est, quod finis est tanquam causa causarum ac proinde efficientem movet, ut in materiam formam aliquam per certas operationes, tanquam media ad finem acquirendum, suscipiat. Moveret autem finis non physice sed saltem metaphoricè, ita tamen ut media illa necessario quodammodo fiant & ordinentur ad finem acquirendum. Ideoque quilibet intelligit, si finis acquiri debet, necesse esse, ut ponantur media, per quæ finem assequamur. Et iterum quando finis jam acquisitus est, necesse est fuisse aliqua media ante, quæ fuerunt ordinata ad finem consequendum. Interim tamen hoc notandum, dependentiam quoad esse ipsorum medio-

rum à causa potius efficiente, quam à final causa causari, siquidem dependentia effectus finalis est ipsa ordinatio saltem ad finem. Ideoque probabiliter magis quam necessario effectus ad causam finalem consequitur. Hinc argumentari possumus. Sanitas preest recuperari : Ergo possunt fieri potiones medicinales. Sanitas in ægro est recuperata : Ergo medicamenta adhibuit. Item Abraham fide justificatus est : Ergo fidem habere potuit. Sæpius tamen & magis firmiter secundum affectionem ex hoc loco argumentamur, quia finis causalitas ad media præcipue talis est, ut præscribat medijs certam electionem, appotibilitatem, amabilitatem, mensuram, ordinem. Hinc ergo fit, ut qualis est finis acquirendus, talia etiam esse debere media, quæ ad finem acquirendum adhibentur. Sic verbi gratia : Qui studet, ut Deo in Ecclesia seu in ministerio serviat aliquando ; illi non omnino à Theologia alienum esse non oportet. Qui vult obtinere victoriam, debet habere exercitum fortem, duces prudentes, fortunatos, &c.

Axiomata ergo hæc possunt constitui in hoc loco : Cujus finis est, illud ipsum esse potest. Si finis est acquirendus, media ut sint recessæ est. Cujus finis bonus, & illud esse bonum ; cuius finis malus & illud esse malum oportet. Item cuius præstantior finis, & ipsum præstantius est : verbi gratia, Fidei finis est ipsa beatitudo, ideoque fides omnibus habitibus præstantior. Item pro affectione vel qualitate finis variæ causæ efficientes formæ & materiæ sunt inquirendæ : verbi gratia, ratione æternæ salutis non incredulitati & peccatis est indulgendum, sed fidei imprimis danda est opera, quam bona opera consequuntur. Qualis consideratur finis, talia etiam sunt expendenda media. Item, qui vult finem, vult etiam media ad finem. Effectus finis sunt illa ipsa media quæ ad finem ordinantur, vel quæ finem antecedunt, & re-

dicuntur ad ipsum quoque finem, tanquam via ad suum terminum.

Argumentationes tam affirmativæ quam negativæ ex superioribus axiomatibus fiunt, ut ex exemplis patet: ut, homo potest fieri salvus: Ergo & credens: & contra. Et ab effectu sequitur etiam semper affirmativè & negativè in illis medijs, quæ per se ordinantur ad finem, non autem in illis, quæ sunt per accidens, verbi gratia, sanitas est bona: in inebriatione sæpe recuperatur sanitas: Ergo inebriatio est bona; non sequitur, quia inebriatio est medium seu effectus non per se, sed per accidens sanitatis. Sic Dare Eleemosynas est res bona: ergo furari pecuniam & lucrari possit dare, est bonum. Atque hæc de causis dicta sufficient.

LOCVS DE TOLO ET PARTIBVS.

Totum varijs modis dicitur. Vocatur enim aliquod totum universale: Aliquod totum in quantitate: Item in modo; in tempore; in loco, &c. Totum universale nil aliud est, quam genus & species respectu inferiorum, quæ vocantur partes subjectivæ, quia universali particulariora subiiciuntur. Universale in quantitate nil aliud est, quam vocabulum universale, cum signo universali sumtum, & positum. Totum in modo est, quando aliquod vocabulum simpliciter & per se effertur, & nulla determinatione est restrictum: verbi gratia, si dico: homo est animal: si autem addam: homo albus, niger, rudis, determinatio illa partem in modo facit. Universale in tempore & loco est, quando adverbium additur, omnem locum & omne tempus significans, ut ubique, nusquam, nullibi. Pars verò huius dicitur, quando adverbium particulare ponitur, ut, hic, illic, aliquando, in templo, domi. Totum integrale est illud, quod omnes partes quantitativas habet, cuius partes vocantur integrales, seu partes quantitativæ, ut ho.

minis partes sunt : Caput, thorax, venter, lumbi, pedes. Arboris verò, rami, truncus, radix. Differentiæ ergo maximarum seu tituli locorum tot sunt, quot modis Totum sumitur : Nimirum Locus à toto universalis : Item locus à toto in quantitate : Locus à toto in modo : Locus à toto in loco & tempore : Locus à toto integrali : Quibus si opponas locos à partibus, totidem habebis locos hisce respondentes : Nimirum, Locum à parte subjectivâ : Locum à parte in quantitate, Locum à parte in modo : Locum à parte in loco & tempore : Locum denique à parte integrali. Atque ita decem species loci sub hoc comprehenduntur.

Maximæ verò secundum hanc enumerationem horum locorum hæ constitui possunt, & primò quidem Generalis : Posito toto quocunque, ponitur ipsius pars, & contra, sublato toto tollitur pars. Posito toto universalis seu generico, ponitur aliqua pars subjecta vel essentialis. Sublato verò toto universalis, tolluntur omnes partes. Verbi gratia, Tota sacra scriptura est inspirata divinitus : Ergo etiam locus de Trinitate. Nullum animal sine nutrimento vivit : Ergo neque Chamæleon. Vel, Quæcunque de toto universalis affirmantur & negantur, illa omnia de partibus affirmari & negari solent. Vel, cum quo convenit genus cum eodem convenit species & contra. A parte verò subjectiva similia *ἀξίοντα* apponuntur : Cum quo convenit pars, subjectiva cum eodem convenit totum. Verbi gratiâ, veritas apud improbos parit odium : Ergo Virtus apud illos parit odium. Non habet caritatem : Ergo non habet omnes virtutes. Verum ad has maximas quod attinet, *Boetius, Petrus Hispanus, Doctores Calentens* : & alii ex vetustioribus Logicis non concedunt illas, ad illum modum totius pertinere, verum ad illum modum, qui dicitur totum in quantitate. Volunt enim locum à toto universalis sine signo universalis poni, & maxi-

nam à toto ad partes hanc solam faciunt : A quo remo-
vetur totum genericum, ab eodem removentur omnes
partes : & Posita parte subiectiva ponitur universa-
le Verbi gratia, Lapis non est animal : Ergo non est
homo. Vel quod idem est, animal non est lapis : Ergo
nec homo est lapis. Sic à parte : Homo est corpus. Er-
go animal quoque est corpus. Nolunt autem conce-
dere quod affirmativè & negativè tam à toto ad par-
tes, quam à parte ad totum fiant argumentationes.
Verum hæc controversia una limitatione tolli potest,
quæ est cum à toto universali procedimus, semper ip-
sum totum accipiatur universaliter. Nam ipso to-
to particulariter sumto, non rectè ad partem argu-
mentamur affirmative. Verbi gratia : Aliquod animal
habet omnem sensum : Ergo etiam concha habet om-
nem sensum, nisi fortè in consequente omnes partes
accipas disiunctivè : Ergo vel homo vel Brutum vel
equus vel concha habet omnem sensum. Cuius ratio
est, quia propositio particularis si resolvi debet, per
disiunctionem saltem resolvitur : verbi gratia, aliquis
homo est ad vitam æternam electus : Ergo vel ego, vel
Petrus, vel Paulus, &c. Universalis verò propositio re-
solvitur in copulativas : verbi gratia, omnes homines
sunt prædestinati : Ergo ego, Petrus, & Paulus sumus
prædestinati ad vitam æternam. Contra verò à parte
ad totum cum procedimus tunc totum particulariter
sumi debet : Concha habet tantum duos sensus : Er-
go omne animal tantum duos sensus habet : Non se-
quitur : Verum particulariter sequitur. Concha
habet tantum duos sensus : Ergo aliquod animal ha-
bet tantum duos sensus. Quod utut sit, si quis vetu-
stioribus Logicis adhærere malit, non improbabiliter
id facere possit : Hodie tamen magis prior sententia
est in usu, scilicet quod illa axiomata soleant asserti
pro toto universali.

Deinde pro toto in quantitate vel præcedentes
maximè esse possunt, si *Petri Hispani* & vetustiorum

opinionem sequamur, vel quas *Philip. Melanch.* ponit: A superiori cum signo universalis ad inferius semper valet affirmativè & negativè consequentia, Vel: Quicquid prædicatur de toto in quantitate, prædicatur etiam de qualibet eius parte. Vel, Si universalis est vera, etiam qualibet particularis est vera, & contra: verbi gratia, omnis virtus est expetenda, &c. A parte ad totum sunt maximæ: Quicquid prædicatur de partibus in quantitate rectè enumeratis & simul sumtis, prædicatur etiam de toto, & contra: Quicquid negatur de partibus: Vel, Si qualibet particularis non est vera, neque universalis erit vera. *Petrus Paulus*, &c. currunt. Ergo omnis homo currit, & contra. Constat ergo hinc tam affirmativè quam negativè nos posse ratiocinari tam à toto ad partes, quam à partibus ad totum: Ita tamen ut, quem admodum *Petrus Hispanus* & *D. Colonienses* volunt, omnia particularia simul sumantur in toto in quantitate, quod in priori modo, scilicet in toto universalis necesse non est. Nam ibi ab una parte consequentiam valere dicunt: verbi gratia, Homo dormit: Ergo omne animal dormit; non valet, quia plus in conclusione est, quam fuit in præmissis, quia non omnia animalia sunt homines. Tum etiam observandum est, tum in hoc, tum in superiori loco talia attributa seu prædicata, tam de parte quam de toto esse pronuntianda, si consequentia valere debeat, quæ utriq; parti conveniunt, (omnes homines sunt peccatores. Ergo & infantes). Sic non sequitur; Homo est species, specialissima; Homo est animal: Ergo animal est species specialissima; quia prædicatum hoc; scilicet species specialissima, homini, tanquam parti, & animali, tanquam toti; similiter non competit. Nam per hoc maximè homo & animal in logicis tanquam per instrumenta Logica distinguuntur: Syllogismus hic etiam propterea non valet, quia est universalis in tertia figura conclusio. Ex cuius occasione notandum,

cum potissimum Enthymematicæ argumentationes & sæpè etiam falsæ scilicet à dicto secundū quid ad dictum simpliciter fieri solent, debere semper animadverti, ne lateat viciū in forma vel etiam in materia in illa propositione, quæ omittitur, ideoq; Enthymemata in suos syllogismos sunt reducenda, & addenda illa propositio quæ deerat: verbi gratiā, Avis volat: Ergo omne animal volat. Iam si additur propositio quæ deest, talis fit syllogismus: Avis volat: Omnis avis est animal: Ergo omne animal volat, qui syllogismus in tertia figura universalis. Item observandum etiam hoc est, esse hīc omittenda illa, quæ negationem quandam includunt, ut: *Incipit, tantum, fit*: nam in illis vocabulis non sequitur consequentia: verbi gratiā, Socrates incipit esse albus: Ergo Socrates coloratus est: non sequitur; quia verbū *incipit* negat potius esse coloratū: resolvitur enim in hanc propositionem; incipit, id est, non est talis sed brevi erit talis.

Tertium. Maximæ totius in modo esse possunt: Cum quo convenit totum in modo, cum eodem convenit pars in modo; & contra. Sic cum quo convenit pars in modo, cum eo etiam totum in modo convenit. Hinc secundum *Petrum Hispanum*, negativè à toto & affirmativè à parte: Verū secundū *Neotericos* tam affirmativè quam negat: tam à toto quam à parte argumentamur. v. g. Omnes homines sunt mortales: Ergo & divites sunt mortales. Homines nō perpetuo vivunt in terris Ergo nec pauperes. Deus non mutatur: Ergo nec irascendo mutatur. A parte ad totum: Homo mutatur irascendo: Ergo animal mutatur. Parva animalia non sunt lapides: Ergo animalia non sunt lapides. Quidam homines non sunt docti: Ergo Homo non est doctus. Videtur hoc totum in modo nō differre à toto universali. Nā in utroq; universalis terminus ponitur sine signo aliquo, v. g. Virtus est expectanda. Ergo & virtus in toto universali. Ve.

rūm materialiter licet convenient ; tamen differunt formaliter, & respectu partium ad quas referuntur. Nam totum universale sine signo positum respicit partes essentielles : Totum verò in modo respicit partes accidentales. Item, Pars totius universalis sine determinatione : Pars in modo cum determinatione in consequente ponitur. Vt verò constet, de quā determinatione hic fiat sermo ; sciendum, quadruplicem esse determinationem ; scilicet contrahentem, diminuentem, distrahentem, ampliātem, seu superaddentem. Contrahens est, quæ definitionem seu rationem rei non mutat, aut destruit, si additur : sed ad pauciora saltem supposita principalem vocabuli significationem contrahit, verbi gratiā : Homo albus. Albi vocabulum ad hominem additum hominis principalem significationem non mutat, neq; definitionem ipsius destruit : sed hominem in communi ad pauciora supposita scilicet non alba, sed nigra discernendo contrahit. Secundò dicitur determinatio diminuens, quæ tollit & destruit essentiam seu rationem rei illius, cui additur aliquando, partim tamen interim relinquit, verbi gratiā ; Æthiops est albus circa dentes ; ibi Æthiopis nigredinem destruo partim, partim relinquo. Sic homo est mortalis quoad corpus : Immortalis quoad animam. Ternò dicitur distrahens seu privans, quæ omnino tollit & destruit rationem & definitionem illius, cui additur. Sic dico, verbi gratiā : Homo mortuus : Homo pictus : Sanctitas simulata. Nam vocabulum mortuus omnino destruit definitionem hominis, & tollit veram hominis naturam. Denique determinatio ampliāns seu superaddens est, quæ facit, ut vocabulum, cui additur, sumi possit pro significatis non tantum præsentibus, sed etiam futuris & præteritis, verbi gratiā : Animal generabile, ibi vocabulum *generabile* naturam animalis ita ampliāat, ut pro omnibus animalibus seu suppositis animalium, quæ sunt, fuerunt & erunt, intelligi possit (eius-

modi sunt adjectiva, quæ in bilis desinunt Determinatio verò nulla alia in hoc loco, scilicet modo totius locum habet, & principalem vocabuli significationem ad pauciora saltem supposita contrahit, reliqua verò illaciam à dicto secundum quid, &c. pariunt.

Præterea Maximæ ad locum totius in loco & tempore facile ex prioribus æstimantur, verbi gratiâ: Cum quo convenit totum in loco & tempore, cum eodem & pars, & contra. Item cum quo non convenit pars, cum eodem nec ipsum totum, verbi gratiâ Deus est ubique: Ergo etiam in hoc loco est. Christus semper fuit cum patre: Ergo ante conditum mundum. Vbiq̃ue sunt Creaturæ: Ergo etiam in mari, aere & fornace (quod Aristoteles negat lib. i. de cœlo, quem Scaliger refutat, ita dicens: quod in fornacibus, in quibus perpetuus ignis flagrat, muscæ, pyraustæ dictæ nascantur. Item ex ovo sine gallina, calore tamen progignuntur pulli) Cerberus nec ante fuit, nec est, nec erit. Ergo planè non est.

Ad partem denique & totum integrale quod attinget, Maximæ illæ afferri solent. Posito toto integrali, singulas partes principales poni necesse est. Dico *partes principales*: sunt enim partes integrales duplices: Principales & minus principales. Partes principales sunt, sine quibus totum omnino esse nequit, verbi gratiâ. Homo sine capite, corde, intestinis, &c. Partes minus principales, sine quibus totum consistere potest, verbi gratiâ, Digitus, capilli, ungues, &c. A toto igitur ad principales partes maximè consequentia sequitur: nam in minus principali non itidem contingit. Exceptio nisi totum perfectissimè sit omnibus numeris absolutum, tunc argumenta fiunt affirmativè tantum, verbi gratiâ: Arbor est: Ergo habet radicem, truncum, & ramos. Domus est: Ergo habet fundamentum, tectum, parietes. Animal est: Ergo habet caput, cor, intestina. In minus autem principalibus non ita necessariò sequitur; Arbor est: Ergo habet

folia, fructus. Homo est: Ergo habet capillos, dentes, digitos, &c. Sequitur tamen: Domus hæc perfectissima est: Ergo præter tecta, focum, parietes, fundamentum, habet cellas, fenestras, &c. Negativè à toto ad partes sequitur. Nam ablato posteriori non est necesse, ut omnia priora tollantur: quemadmodum necesse est, Posito posteriori poni omnia ea, quæ sunt necessariò priora. Iam verò partes necessariò priores sunt, toto, ordine scilicet generationis, ideoq; posito toto, omnes partes tanquam priores, & essentiam totius constituentes ponuntur. Contra verò non valet: Ablato toto, tolli omnes partes priores, unde totum conficitur: Non ergo valet: Domus non est integra, Ergo non est fundamentum: potest enim fieri, ut diruta domo, maneat fundamentum. Sic arbor non est: Ergo neque radix. Interim tamen si ad omnes partes simul per distinctionem separatas argumentamur, exceptio vera est. Arbor non est tota: Ergo vel truncus, vel Rami, vel Radix, defunt, &c. iuxta axioma. Si totum non est, aliquam ejus partem non esse necesse est, scilicet indefinite loquendo de parte, non autem definitive: non enim sequitur: Hic homo mutilatus est: Ergo ipsius manus deest. sed ita, vel manus vel pedes ipsi defunt, &c. Ablatâ parte principali, ipsum totum auferri necesse est. Positis omnibus simul partibus ipsum totum poni necesse est. Iam ab omnibus partibus ad totum benè procedit, cuius ratio est, quia totum nil aliud, quàm omnes partes suæ simul sumptæ, neque realis est distinctio inter omnes partes simul sumptas & inter totum. Sic verbi gratiâ, Tectum non est. Ergo domus non est integra. Truncus non est. Ergo neq; arbor integra est. Caput non habet, Ergo neque est animal integrum. In partibus minis principalibus non sequitur. Digitum non habet. Ergo non est homo. Dentes non habet. Ergo non est animal: Omnibus partibus simul sumptis benè procedit: Et fundamentum, & parietem & focum &

fectum non habet: Ergo non est domus perfecta, & contrā. Iuxta axioma: Enumeratis vel demtis omnibus, vel p[re]cipuis partibus, ponitur vel adimitur ipsum totum. Et sciendum in Homogeneis partibus ab una etiam ad totum sequi consequentiam, verbi gratiā. Si guttula aquæ est: Ergo aqua est. Hic particula carnis est: Ergo caro est. Quemadmodū in Heterogeneis non valet. Cuius Lo. ici reddunt rationem, quod Homogeneæ partes habeant se instar partium subiectivarum seu essentialium: Et Homogenea tota tanquam tota universalia. Ideoque volunt tam affirmativè quàm negativè in partibus Homogeneis, quemadmodum in partibus subiectivis factum est, nos progredi posse. Alia axiomata à Logicis enumerantur: Ex enumeratione partis unius sequitur totum, sed indefinite saltem, ut, scit causam: Ergo scit disciplinam vel philosophiam. 2. Ex refutatione cæterarum partium ad unam aliquam vel plures affirmando procedimus, verbi gratiā: Si nobilis est, vel supernaturaliter divinitus, vel physice naturaliter, vel Ethicè moraliter vel populariter vel secundum fortunam, id est: divitias: Sed non prioribus: Ergo posterioribus modis. Ex refutatione unius partis totum universale affirmativum per instantiam refutamus. Pisces non spirant: Ergo non verum est, quod omnia animalia spirent. Item, Ex affirmatione unius partis totum universale negativum per instantiam destruimus: Iosias fuit bonus Rex: Ergo non omnes reges Iudæorum fuerunt mali. Præter hosce, huius etiam in amplificationibus Rhetoricis loci totius & partis maximus est usus.

LOCVS A SUBIECTO.

Subjectum, quod in hoc loco consideramus cum Sacceptionibus aliquibus materiæ, quas suprà recensuimus, coincidit, nimirum cum materia in

que

qua & circa quam : eò brevius igitur rem hęc absolvere possumus, quod ad subiectum attinet, cum ex loco de causa materiali constet, quomodo argumentationes hic sint construendę. Nam posito subiecto, poni potest aliquod adjunctum, & contra, destructo subiecto, destruuntur etiam omnia ipsius adjuncta, verbi gratiā : Miles est : Ergo libenter rixatur & proclivis ad pugnam. Homo est : Ergo est vel doctus vel rudis. Oculus non est : Ergo neq; visio. Cor non habet : Ergo neque vitam. Addantur exempla supra in causa materiali adducta. Obiter notandum variis modis subiectum dividi & distingui : Aliud enim subiectum est primum, verbi gratiā, Substantia, cui omnia accidentia insunt : Aliud secundarium, ut quantitas in rebus corporeis, quā mediante reliqua accidentia insunt. Idem accidentia etiam reliqua accidentium subiecta esse possunt præter quantitatem, quatenus in subiecto aliquo substantiali insunt, quemadmodum Crellius asserit. Dicitur esse subiectum primum seu *πρῶτον δεκτικόν*, & secundum *δεύτερον δεκτικόν*. Subiectum primum est, cui immediatè & per se aliquid inest ; secundum verò, cui aliud unito cum ipso. Vt animal est *πρῶτον δεκτικόν* seu primum subiectum vitę, homo verò secundum subiectum est, quia homo eò vivit quod animal est. Sic homo est primum *δεκτικόν* risibilitatis, Ioannes seu individua secundum. Propria enim primò insunt speciebus, & mediantibus speciebus individuís : sicut contra accidentia communia *ἀποσπασ*, seu primò insunt individuís & illis mediantibus insunt speciei. Item aliud dicitur subiectum inhæsionis, aliud prædicationis : vel ut Thomas loquitur, aliud naturę aliud locutionis. Subiectum naturę est, de quo hic agitur, prædicationis sive locutionis est, de quo in lib. 2. egimus, quod cum prædicato est correlatū. Item dicitur aliud subiectū inhærentiæ, aliud denominationis. Inhærentiæ subiectum est, in quo aliquid primo & per se inhaeret, denominationis

verò

verò subiectum, quod denominatur simul cum ipso, cui aliquid inhaeret, quæ acceptio fortassis cum illa coincidit, quando subiectum primum & secundum dicitur. Verbi gratiâ, vulnus inhaeret in corporis aliqua parte, & corpus est subiectum inhaerentiae vulneris, homo verò inde denominatur, dicitur enim homo vulneratus, subiectum, & sic homo est subiectum denominationis respectu vulneris. Subiectum denique quando pro obiecto sumitur, & quidem pro subiecto attributionis, tunc quadruplex ordo constituitur, quemadmodum apud *Zabarellam lib. 1. de natura Logices* videre est. Primò sumitur in aliqua scientia vel arte pro quacunque re considerata. Secundò pro subiecto demonstrationis, quòd tantum est in scientiis propriè sic dictis. Tertiò in operatricibus disciplinis pro fine sumitur, & fini metaphoricè dicitur subiectum. Denique pro subiecto operationis, quale est in artibus, quæ opus in sensus incurrens post se relinquunt, Huc etiam virtutum, sensuum, & habituum omnium obiecta referuntur.

LOCVS DE ADIVNCTIS.

Ad iunctum, ut hoc in loco sumitur, latissimè se extendit, ita ut novem prædicamenta posteriora in se complectatur, & quamvis alii quoque ipsam substantiam adjungant, quam etiam adiunctum alicuius rei vocari posse asserunt: ut verbi gratiâ, sicut liber est adiunctum mensæ, homo hypocaufti, &c. Illud tamen à Peripateticis non libenter conceditur. Referuntur etiam ad locum adiunctorum illa, quæ de Deo prædicantur, scilicet omnipotentia, misericordia, castitas: verum illa rectius attributa Dei, quam adiuncta vocantur; nihil enim ab ipsius essentia hæc differunt, sed planè idem numero sunt cum essentia unde etiam fit, quòd in abstracto de Deo prædicantur.

sur: ut verbi gratia, Deus est iustitia, misericordia, &c. Vni quoque quatuor genera adjunctorum à Logicis recensentur: Contingentia nimirum, Circumstantia, Signa, & Credibilia: Atque ita non tantum hic locus: Sed etiam quædam in nostra divisione sequenti comprehenduntur. Contingentia sunt, quæ quamvis necessario non fiunt; Tamen cum fiunt, nihil contra naturam accidit: Et sunt triplicia: 1. quæ ut plurimum *πὸ ὧς ἐπὶ τὸ πρὸ* accidunt vel eveniunt, idque vel naturam vel arte duce. 2. Quia rarius accidere solent *πὸ ὧς ἐπὶ ἑλαττον*; Vt verbi gratia, raro ex homine ingenio carente fieri potest doctus: Raro inter Scytas fiunt Philosophi, unus est Anacharsis. Quædam denique in utramque partem accidere possunt, & æqualiter sese ad utramque oppositorum habent, *πὸ αὐφοπέρως ἔχοντα*: & sunt illa, quæ ex arbitrio & voluntate hominum accidunt: ut, verbi gratia. Homo potest iuste vivere & non vivere. Scipio ab alterius sponsa potest abstinere & non abstinere. Circumstantiæ sunt, quæ cum re plerumque concurrunt, & plerumque in hoc versiculo continentur.

Quis, quid, ubi, quibus auxilijs, cur, quomodo, quando.

Magis tamen distinctè enumerantur à Logicis, quod aliæ circumstantiæ sunt personarum, aliæ rerum. Personarum circumstantiæ sunt, quando rationes quædam probabiles ex ipsis personis desumuntur: Et sunt nomen, natura, virtus, fortuna, habitus, affectio, studia, consilia, facta, oratio & casus. A Nomine, verbi gratia; *Chrysostomus* vocatur: Ergo dulci eloquio est præditus. *Verres* vocatur, ideo, quia venit & spoliavit Siciliam. *Christus* vocatur *Iesus*, quia salvat; *Iesus* enim nihil aliud est, nisi salvator, ab Hebræo verbo *iascha* salvavit. A naturâ: Quo refertur sexus, natio, patria, cognatio, parentes, ætas: Vt verbi gratia; *Vir* est; Ergo virtute valet. *Mulier* est; Ergo fallax. *Germanus* est: Ergo fidelis. *Italus* est: Ergo vindictâ cupidus est. A patria. Est *Italus*, ideoque superbus.

Vngarus est : Ergo inhospitalis. Atheniensis est : Ergo doctus. Sic ex stirpe Austriaca : Ergo virtutibus multis est præditus. Si à parentibus. Posthumus habuit patrem fortem virum : Ergo & ipse fortis. Ab ætate : Puer est ; Ergo delectatur rebus plurimis. Adolescens est ; Ergo luxuriosus. Si porro à victu & convictu argumentamur , quo præceptores pædagogi, amici, &c. referuntur. Sic *M. Tullius* pro *Cælio* argumentatur : *M. Cælius* fuit sub disciplina *Ciceronis*, & in *Marci Crassi* ædibus : Ergo & doctus & bonus erit. Sic ab amicis, *Marcus Cælius Catiline* fuit familiaris : Ergo & ipse improbus est & seditiosus. A fortunâ, ubi considerantur illa, quæ homini in vita accidunt extrinsecus , ut sunt ipsa vitæ conditio, mors , & quæ mortem consequuntur, ut verbi gratia : Ille est liber : Ergo iniquè fert alterius imperium. Ille est servus : Ergo est timidus. A morte. Placidâ morte is obiit : Ergo fuit pius. Ille placidè moriens Christo, animam commendavit : Ergo absque dubio salvus erit. Miracula multa Salvatoris nostri mortem sunt consecuta : Ergo Christus non nudus homo fuit. Sic ab habitu & affectione argumentamur : Vt *Quintus Hortensius* est eloquentissimus orator : Ergo facile causam obtinebit. Ille fuit ipsi inimicus : Ergo verisimile est interfecisse ipsum. A studiis argumentamur hoc modo : Mercandi rationem addiscit : Ergo divitiis vult dare operam. Est studiosus Theologiæ : Ergo est probus & pius. Est studiosus medicinæ : Ergo debet esse bonus physicus. A consiliis : Filius ille speravit se posse re familiari parentis potiri parente remoto : Ergo ipsum occidit. Pharisei putabant se majori autoritate posse docere Christo occiso : Ergo populum Iudaicum ad cædem Christi instigarunt. A factis denique, ab oratione & à casu secundū triplicem temporis differentiam argumentamur, vel quid ante hac aliquis dixerit vel fecerit, quid jam dicat & faciat, & quid in posterū dicturus

vel facturus sit, vel quid antea acciderit, quid jam accidat, & quid in posterum accidere possit. Sic persuademas ne cum homine rixoso amicitiam jungere quis debeat, quia ante hac sæpe amicitiam dissoluerit : Ergo etiam in posterum dissoluet. Sic Demosthenes Athenienses adhortatur, ne cum Philippo pacem in-eant, quòd nunquam pacem conservavit, sed sæpe post pacem iniquè cum ipsis egit. Sic Cicero pro lege Manilia vult Pompejum ducem eligi, quia semper ante hac in bello fuerit felix : Ergo & in præsentia erit felix. Alias circumstantias plures videbis apud *Fonsecam lib. 27.* Absolutis verò illis circumstantiis, quæ ad personas pertinent, illæ jam sunt subjiciendæ & à Logicis aliæ adducendæ, quæ à rebus sumi solent, & sunt probabiles rationes, quibus rem aliquam constituimus. Sunt autem locus, tempus, causa, facultas, instrumenta. A loco, verbi gratia, argumentamur, in Sylva cum ipso fuit solus : Ergo commodam occasionem occidendi habuit. Frequentat templum, ubi pietas docetur : Ergo & ipse pius. Diu in Academijs vivit : Ergo doctus. Clodia ad Tyberim frequentat hortum, ubi lavant juvenes : Ergo est impudica mulier. A tempore. Nocte gladio cinctus per plateas vagari deprehensus est : Ergo Quæsit alium quem occidendum. Interdiu omnibus spectantibus obviam illis factus est : Ergo nihil mali inferre voluit. Aestas est : Ergo longiores habent dies, & peregrinandi est occasio commoda. Hyems est : Ergo navigare non possumus. A causa. Clodius multas habet causas occidendi Milonem : Ergo occidere eum voluit. Provocatus est ab altero : Ergo voluit sese defendere. Nullæ cum ipso inimicitie, nullæ rixæ intercesserunt : Ergo verisimile non est, ipsum alium verberasse. A facultate, Ille potuit alterum robore corporis superare, item copiis fervorum, sociorum : Ergo prior aggressus est alterum. Clodius in equo, Milo verò in Rheda comitatu præpetitus vehebatur :

Ergo

Ergo verisimilius Clodium Miloni, quàm Milonem Clodio insidias struxisse. Sic denique ab instrumentis. Gladio fuit armatus, alter verò inermis: Ergo ille occidere voluit alterum, alter minime. Ad locum adjunctorum signa pertinere diximus. Sunt autem signa ejusmodi notæ, quæ in sensus incurrentes mentem de alia quapiam re admonent, quæ ex signis illis colligitur: Et vel antecedunt, vel comitantur vel consequuntur. Antecedunt verbi gratia: Vespertina rubedo serenitatem crastinam, Luna rubens ventorum solet esse signum. Militum conscriptio signum antecedens est belli, expeditionis in alterum. Contemptus verbi divini, item superbia solet esse signum antecedens ruinam, Comitantur rem, verbi gratia, Fumus ignem: Rubor verecundiam: Pallor malam digestionem: Respiratio vitam, &c. Consequuntur rem signa, verbi gratia: Metus & pavor conscientie malefactum: Sic humiditas terræ pluviam: Rudera demolitionem ædium. Sunt verò signa duplicia: Alia probabilia, alia necessaria. Probabilia seu *ἱκανὰ* sunt, quæ rem non necessarie evincunt: ut Pallet: Ergo diligenter studet. Gladium habet cruentatum: Ergo alterum occidit. Necessaria vel *παρασκευαία* signa sunt, quæ rem firmiter & necessarie confirmant, ut dies est: Ergo Sol ortus est. Mulier habet lac: Ergo peperit. Cor vulneratum est: Ergo morietur. Juvenis est viginti annorum, qui immoderate vixit, iam verò mox horrore concutitur, mox calore præternatura affligitur: Ergo febricitat. Sic & de alijs signis, quæ cum ipsa re convertuntur: Pertinet huc tota illa medicina pars, quæ *συμμετρικὴ* dicitur, id est, quæ de signis tractat, item universa *φασματικὴ*, quam Aristoteles quoque attigit. Huc etiam denique *εἰκότως* verisimilia pertinent, quæ sunt animi quidem conceptus & discursus, ubi ex causis certis rem aliquam concludimus, ut Mater est: Ergo Filium amat. Doctus est: Ergo est humanus. Differunt hæc à signis

quòd signa sensum incurrunt: *εἰκότι* verò sola mente comprehenduntur. Postremò, loci etiam aliquos sequentes, nimirum qui operationem rei consequuntur; & sunt vel *Quantitas*, vel *Qualitas*, vel etiam *Relatio*, ad locum adjunctorum pertinent, & non nisi in eo differunt, quod vel priora vel posteriora sint, Sic dicimus: Corpus est: Ergo habet magnitudinem. Habet magnitudinem: Ergo est corpus. Coloratum est: Ergo est corpus. Item est corpus: Ergo habet colorem. Maximæ quidem certæ de adjunctis tradi non possunt propter multipliciter eorum; hæc tamen poni posse videntur. Positis adjunctis, subjectum poni aliquod necesse est: Contrà verò negativè non semper valet; Dempto adjuncto tolli ipsum subjectum, nisi fortassis in adjunctis proprijs, quæ cum subjectis reciprocantur. Sic non valet: Non est album: Ergo Non est corpus. Sed valet; Non est risibilis: Ergo non est homo. Non amplius respirat: Ergo non amplius vivit, (ut respirare pro facultate sumatur non de actu), Dies non est: Ergo Sol non est ortus; sic & de alijs. Pro circumstantijs adde hoc axioma generale: *Quales sunt circumstantiæ, talem verisimilem est esse rem, quam circumstant.* Notandum quoque, posse adjunctorum talem fieri coacervationem, ut cum symbolo etiam reciprocantur, quod si fit, descriptio quædam accidentalis inde oritur, de qua mox dicemus. Sic Cicero Fannium, Homerus Thresiten, Vergilius Polyphemum, Martialis Zoilum describit. Magnus usus huius loci adjunctorum & subjectorum in argumentationibus & familiaribus conversationibus, item in Rhetoricis & forensibus est; ideoque diligenter ille est cognoscendus, & ad Axiomata quod attinet, ex autoribus diligenter sunt quaerenda.

LOCVS A DEFINITIONE.

Definitio est oratio, quæ quidditatem rei seu essentiam explicat; si propriè sumitur: si verò latè, est oratio, quæ rem qualicunque ratione, ut agnoscere possit, determinat, atque ita varia sub se genera complectitur, quemadmodum ex ijs constat, quæ lib. 1. de definitione sunt dicta. Ad definitionem ipsam quod attinet, satis prolixè aliàs egimus, hoc in loco nihil aliud jam agendum, nisi ut ostendamus, habitudinem definitionis ad definitum, & quomodo hinc argumentationes ducantur. Accidit illud quatuor modis, ita scilicet ut definitio sit, 1. Subjectum. 2. Prædicatum. 3. in affirmativa, 4. in negativa argumentatione. Hinc axiomata. 1. Quicquid prædicatur de definitione, prædicatur etiam de definito. 2. Quicquid removetur de definitione, removetur etiam de definito. 3. De quocunque, prædicatur definitio, de eodem etiam prædicatur definitum. 4. De quocunque removetur definitio, de eodem etiam removetur definitum: & hisce in locis definitio prædicati locum obtinet. Hæc quatuor axiomata alias in duo generaliora contrahuntur, 1. cum quo convenit definitio, cum eodem etiam convenit definitum: & contra. 2. Cum quo non convenit definitio, cum eodem etiam non convenit definitum.

Præter quatuor denique priora axiomata Fonseca adhuc duo ponit, quæ scilicet tam ad subjecti, quàm prædicati definitionem spectant; verum ipse fatetur, non vnam, sed plures esse ratiocinationes in illis axiomatibus comprehensas. Exempla pro 4. axiomatibus. 1. Animal rationale currit: Ergo homo currit. 2. Animal rationale non currit: Ergo homo non currit. 3. Petrus est animal rationale: Ergo est homo. 4. Lapis non est animal rationale:

Ergo Lapis non est homo. Quod verò jam de definitione dictum est, idem de descriptione est intelligendum.

Descriptio autem est oratio, quæ vel per accidentia vel per partes vel per causas exteriores, præsertim substantiarum rem ita depingit, ut cum descripto convertibilis oratio illa fiat. Illa similiter hæc quatuor axiomata habet, nisi quod pro definitione & definito ponatur vocabulum descriptionis & descripti. Sic verbi gratiâ: Animal risibile currit: Ergo Homo currit. Animal risibile non currit: Ergo Homo non currit. Item Petrus est animal risibile, Ergo, Est homo. Lapis non est animal risibile: Ergo non est homo. Axiomata: Cum quo convenit descriptio, cum eodem etiam descriptum convenit: & contrà, cum quo non convenit descriptio, cum eodem etiam non convenit descriptum.

Porro ad locum definiti, vel ut à definito ad definitionem argumentemur, quod attinet, Fonseca veteres imitari non vult, sed plane improbat hunc locum: Possunt tamen interim eadem quatuor axiomata modo inversa pro definito & descripto etiam constitui: Verbi gratia. 1. Quicquid prædicatur de definito & descripto, prædicatur etiam de definitione & descriptione. Vt homo currit: Ergo animal rationale & risibile currit. 2. Econtrà: Quicquid negatur de definito & descripto, negatur etiam de definitione & descriptione. Vt homo non currit: Ergo Nec animal rationale & risibile currit. 3. De quo affirmatur & prædicatur definitum & descriptum, de eodem prædicatur definitio & descriptio: ut Petrus est homo: Ergo Petrus est animal rationale vel risibile. 4. Denique: De quo removetur definitum & descriptum, de eodem removetur definitio & descriptio. Vt lapis non est homo: Ergo lapis non est animal rationale vel risibile. Vt verò sciamus, quando argumētum debeat duci à definito, & quomodo à definitione, hæc regulā tradūt Logici:

Locum semper denominari à termino illo, ex quo aliquid infertur: Ideoq; quando definitum est ille terminus, medius scilicet, ex quo infertur definitio, tunc argumentum debet dici ductum à definito: Si verò, definitio est medius terminus, ex quo infertur definitum: Tunc argumentum debet dici à definitione: Verbi gratiâ: Quicquid est animal rationale est homo: Petrus est animal rationale: Ergo Petrus est homo. Hoc argumentum ductum est à definitione, quia definitio est medius terminus, & homo scilicet definitum, ponitur in conclusione, quod ex definitione illarum est: Contra verò, quicquid est homo, est animal rationale: Petrus est homo: Ergo Petrus est animal rationale. Hoc argumentum ductum est à definito, quia definitio in conclusione ponitur, & definitum est medius terminus. Verum quicquid sit, non tantum de loco à definito ad definitionem: Sed etiam à definitione ad definitum, si peripateticè loqui volumus, non infirmæ probationes desumuntur: Verum plerunq; petitio principii committitur, si aliquid ab uno ad aliud probare volumus: cuius ratio est, quia definitio & definitum realiter idem sunt: Ergo idem per se ipsum probatur, & ita petitio principii committitur: Inde quoque est, quod *Aristoteles lib. 1. post. analyt. cap. 2. textu 5.* dicat: Definitio de definito prædicari nequit, cum idem de seipso non dicatur. Quod si prædicari nequit de definito, multò minus probari aliquid de definito, siquidem omnis probatio non per rem probandam ipsam fieri, sed aliunde desumi debet. Dicunt quidam Philosophi pro definitione huius loci: Petitionem principii esse duplicem, aliam veram aliam apparentem: & dicunt fieri hic quidem petitionem principii, sed non veram, sed tantum apparentem, quæ non impedit, quo minus definitio possit esse locus Dialecticus. Alii dicunt, committi hic fallaciam petitionis principii ex parte opponentis: sed tamen respectu respondentis posse fieri ut prædi-

catum notiori modo conveniat definitioni, quàm definitio. Item *Franciscus Titelmannus* ostendere vult, quibus circumstantijs & medijs & locus bonus & probativus fiat & quando non. Dicit accidentia propria si ostenduntur inesse definitioni per definitum, esse malam consequentiam: contra verò, si definitio ostenditur inesse propria affectio per definitionem, tunc vult esse probativam hanc argumentationem: Deinde si accidentia communia, quæ antiquiores suppositalia vocarunt, quæ scilicet suppositis vel individuis primo insunt, ut currere, legere, scribere, sedere, definito per definitionem inesse demonstrantur, malam esse argumentationem & non probativam: Contra vero si per definitum accidentia propria vel peciei demonstrantur inesse definito, bonam esse consequentiam. Verùm, ut nihil aliud addam, si quis repetit ea, quæ de medio demonstrationis diximus, is facile intelligat, quomodo *Titelmannus* in pronunciato erret. Definitio enim subiecti non est medium demonstrationis, per quod propria affectio subiecto inesse demonstratur: & si integra definitio adhibetur, tunc certè genus superfluum est: Sola enim forma sufficit vel differentia, quæ se habet ut causa efficiens per emanationem respectu propriæ illius affectionis.

Ad definitionem etiam referri potest inotatio nominis, quæ etiam definitio nominis dici solet, uti scilicet nominis Etymologia vel interpretatione argumentamur: verbi gratia, Philosophia est amor sapientiæ. Ergo Philosophiæ est danda opera, quia sapientiæ est danda opera. Axiomata eadem sunt, quæ in definitione & non nisi vocabula interpretationis & interpretati, vel notationis & notati, loco definitionis & definiti ponuntur.

Denique etiam non incommodè huc videtur posse referri locus à coniugatis, quemadmodum vicinus

est loco à notatione, & insequitur etiam rei quidditatem, ab eademque accidentali saltem differentia distinguitur, nimirum quatenus inflexionem Grammaticam & per casus notiones rerum mutantur: verbi gratiâ, Homo humanus, humanitas: Albus, albedo: Homo, hominis, homini, &c. Et pertinent huc casus, sub quibus etiam verborum tempora comprehenduntur, item derivata, denominativa, abstracta & concreta, &c. Axiomata sunt; Cui competit unum conjugatorum, eidem etiam competit alterum: & contra, cui non competit unum conjugatorum, eidem non competit alterum: verbi gratia, cui non competit quod sit homo, eidem non competit quod habeat humanitatem. Cui inest albedo, de illo dici potest quod sit albus. Cui non inest animalitas seu animalis forma, eidem neque inest quod sit animal. Cui non inest lapis, eidem non inest, quod sit lapideus. Item quicquid competit uni conjugatorum, competit etiam alteri: verbi gratiâ: Homo constat materia & forma, id est, corpore & anima: Ergo etiam humanitas. Homo est iustus: Ergo etiam humanitas. Homo est finitus. Ergo etiam humanitas. Hæc tamen ita sunt intelligenda, ut non possit alteri conjugatorum attribui id, secundum quod ab altero formaliter distinguitur. Non enim sequitur: Homo includit subiectum: Ergo etiam humanitas, nam secundum hoc maxime distinguuntur, ut concretum & abstractum. Et universaliter notandum est in conjugatis; Vtrumque conjugatorum propriè & univocè debere sumi, non autem alterum æquivocè, ideoque eiusdem naturæ & generis physici conjugata oportet esse: verbi gratia, omne corpus generatur & corrumpitur: cælum est corporeum: Ergo cælum generatur & corrumpitur. Non sequitur, quia non sunt eiusdem generis physici corpus & corporeum hoc in loco. Inde etiam observandum, ne id quod conjugatum non est, pro

conjugato accipiamus. Nam, verbi gratiâ, studio-
sus, *μαθητικός* Græcè, non studij sed virtutis est con-
jugatum. Nam Græci virtuosum ita appellant: quod
etiam vocabulum magis barbarum est, quàm latinum.
Axiomata quædam de concreto & abstracto huc re-
ferri possunt: Cui tribuitur concretum, in eodem ne-
cesse est, esse rem, quæ in abstracto effertur: ut qui di-
citur Deus, in ipso est divinitas: Qui dicitur homo, in
ipso est humanitas. Item quicquid valet in concreto
idem valet in abstracto: & contra: quicquid non va-
let in concreto, non valet etiam in abstracto; scilicet
in prædicationibus per se & usitatis: verbi gratia, al-
bedo disgregat visum: Ergo & album. Homo constat
materiâ & forma: Ergo & humanitas. Sed non valet:
Homo Christus creavit cælum & terram: Ergo &
humanitas. Deus est passus & mortuus: Ergo & divi-
nitas. Imo Scotus & Constantinus Sernanus in ac-
cidentalibus, non autem substantialibus à concretis
disparatis ad abstracta valere consequentiam asserunt.
Denique ad definitionem Genus & differentia, ad de-
scriptionem proprium, ad locum de notatione Syno-
nyma pertinent, ut Codex, liber, volumen. Et quod ad
argumentationes attinet, eandem rationem cum iis,
ad quæ referuntur obtinet; ideoque non opus pecu-
liariter de iis hîc monere.

LOCVS A COMPARATIS.

LOcorum, qui rem consequuntur, alij sunt abso-
luti, alij comparati. De absolutis hætenus dixi-
mus, sequitur iam de comparatis ut dicamus; qui
etiam in eo à prioribus differunt, quòd priores ex u-
nico saltem termino conclusionis probandæ, scilicet
vel ex subiecto vel ex prædicato, desumuntur. Hi au-
tem non ex uno termino, sed ex tota conclusione pro-
banda desumuntur. Verbi gratiâ, quando volebam
probare, quòd Logica non sit ars, probabam illud per

definitionem prædicati, sic ex uno termino huius conclusionis negativa Logica non est ars: Omnis ars est habitus cum recta ratione effectivus: Logica non est habitus effectivus: Ergo Logica non est ars. Si verò comparativè conclusionem probaturus sum, non alteram partem oportet me sumere, sed integram conclusionem, verbi gratiâ. Nero est propter parricidium occidendus: quia Hostius propter parricidium fuit occisus.

Comparata definiuntur à Quintiliano, quòd sint, quæ minora ex maioribus, maiora ex minoribus, paria ex paribus probant: verùm hac ratione similia excludunt, nisi quis sub paribus illa comprehendat. Rudolphus Agricola ita definit, quòd comparatio sit duorum in uno tertio collatio. Quam definitionem Iohan. Visorius in commentariis super Topica Ciceronis eo nomine reprehendit, quòd comparatio nō in uno tertio, sed inter plura etiam instituatur, siquidem Cicero unam pluribus, plura uni, plura pluribus numero comparet. Latius ergo describi ita possunt comparata, quòd sint aliquorum inter se collatio, sive sint æqualia vel inæqualia, sive similia, sive dissimilia. Comparativorum duo sunt genera: alia ex Quantitate, alia ex Qualitate. Ex Quantitate quæ oriuntur, vel ex concreta vel ex disiuncta quantitate oriuntur. Ex concreta æquale & inæquale oritur: Inæquale rursus in maius & minus dividitur. Ex Quantitate disiuncta oriuntur par & impar. Ex impari rursus plus & minus, pro quibus tamen maius & minus ponitur. Ex Qualitate simile & dissimile oritur, atque ex compositorum loco decem species comprehenduntur, ab æquali ab inæquali, à maiori, à minori, à pari, ab impari, ab illo quod plus est, ab illo quod minus est in numero, denique à simili. Verùm brevius referri possunt, scilicet à pari, à maiori, à minori, à simili, à dissimili.

LOCVS A PARIBVS.

AQualia vel paria ab Aristot. lib. 5. Metaphys. cap. 15. definiuntur quidem, quòd sint illa, quæ habent eandem quantitatem. Verùm sciendum vocabulum *Quantitatis* non ita hic accipi, ut in disciplinis Mathematicis & Physicis realiter; atque ita paria hic intelliguntur, quæ eandem vim, numerum, speciem, affectionem obtinent, ut Cicero loquitur; seu ut brevius dicamus, Paria illa sunt, quæ eandem rationem & probabilitatem obtinent. Notandum, omnem comparisonem duobus membris constare, quorum prius πρότερον, alterum ἀπὸδεύον dicitur, & non rarò etiam particulæ quædam adhibentur, quibus comparatio innuitur, & illius membra, ut sunt par, impar, æquale, inæquale, idem, quod, tam, quam, tanto, quanto, tot, quot, item, non diversum. Sed prima, verum; Ergo & posterius, verbi gratia: Si Hostius, qui patrem occidit, in Culeo cum gallo galinaceo & serpente & Simia in profluentem aquam est proiectus: Ergo etiam Nero, qui matrem occidit, pari pœna esset afficiendus. Sic Catullus Ciceroni scribit tantò pessimus omnium poëta, quantò tu optimus omnium patronus, Axiomata sunt: Quæ sunt æqualia in tertio, inter se sunt æqualia. Item si data propositio vera est aut falsa, & illi æqualis vera est aut falsa. Tam affirmativa quàm negativa ex hoc loco argumenta fiunt. Sic v.g. Egnatius non est condemnatus, qui uxorem fuste occiderat, quod vinum biberit: Ergo neque alter ad mortem condemnari debet, qui similiter uxorem vinū bibereprehendit: puta occidit apud Romanos, quibus hoc fuit in usu. Petrus Fonseca hic *Aristotelis* illud pronunciatum pertinere dicit: Si incrementum prædicati sequitur incrementum subiecti, prædicatum sequitur subiectū: Quod si incrementū prædicati non sequitur

Incrementum subiecti : Ergo nec prædicatum sequitur subiectum, verbi gratia : Si maior virtus est melior vel optima virtus erit bona : ubi par est ratio in maiore virtute quæ melior & optima est, & in virtute quæ bona est : si maior virtus non esset melior aut optima, virtus omnino non erit bona. Efferi sic etiam solent, ut simpliciter ad simpliciter, sic magis ad magis, & maximum ad maximum sequatur. Verbi gratia : Si facere injuriam malum est, maiorem facere peius erit, maximam facere pessimum erit. Verum monet *Fonseca* primò ad aliud comparandi genus illud pertinere, tum etiam non valere ubique sed saltem in prædicatis per se, non autem in prædicatis per accidens.

Denique huc etiam refert locum à transmutatione, quando propositum suademus vel conclusionem probamus in ea re, in qua ex concessione alterius par sit ratio : ut si quis concedit, contrariorum eandem esse doctrinam, vel contraria fieri circa idem, quia visus album, & nigrum tanquam contraria suscipiat, & inde probat : Ergo eandem esse rationem in sensu gustus, ut & ille circa contraria simul versetur, seu contraria suscipiat, nimirum dulce & amarum. Hæc argumentatio esset à pari. Nam quæ est ratio visus ad contrarios colores albedinem scilicet, & nigredinem, eadem quoque est ratio gustus ad sua contraria, nimirum dulce & amarum : Sed tu concedis visum versari circa sua contraria : Ergo quoque te concedere oportet ; gustum versari circa sua contraria, & per consequens contraria fieri circa idem, vel contrariorum eandem esse disciplinam.

**LOCVS AB IMPARIBVS. HOC EST,
à maiore & minore.**

Ex imparibus locus a maiori & minori oritur. Locus à maiori, quem alij libentius locum à magis, græcè ἀπὸ τῆς μᾶλλον ὑπάρχοντος, id est, quod magis inest, nominare volunt, est, qui maiorem in suis terminis

proba.

probabilitatem continet, & illud præcedit, quod minus probabilitatem obtinet, seu quod κατ' ὕπαρξιν, id est quod minus inest: Et quemadmodum par seu probabilitas in pari ex numero, vi, specie & affectione desumebatur, sic inde illud quoque sumitur, quod magis est, unde Hispanus quoque definit, maius est, quod in potentia & virtute alteri supra ponitur: Minus verò, quod in potentia & virtute alteri supponitur: id est licet; Si unum superare non potest: Ergo neque decem superare potest. Est hoc argumentum à maiore ad minus, quia magis probabile est, & magis inesse videtur seu μάλλον ὕπαρξιν unum superare quam decem, illud verò creditu difficilius est, ἢ τὸν ὕπαρξιν. Item si infirmiores superare non potest. Ergo multò minus robustiores. Si rem pulchram, utilem, &c. non amat, multò minus deformem, turpem, inutilem. Si DEVS non pepercit filio suo ob alienum peccatum, neq; nobis parcat ob proprium peccatum. Tripliciter vero fit comparatio illa secundum Doctores Colonienſes & alios. 1. vel ut duo subiecta conferantur ad unum prædicatum. Sic, verbi gratia: Rex non potest expugnare castrum. Ergo neque miles. Hic duo subiecta sunt, *Rex & miles*, quæ comparantur ad unum prædicatum, scilicet *expugnare castra*. 2. Vel contra duo prædicata comparantur ad unum subiectum. Vt Rex non potest expugnare villam: Ergo multo minus potest expugnare civitatem. Hic duo prædicata; *expugnare villam & expugnare civitatem*, referuntur ad unum subiectum scilicet *Rex*. 3. vel duo subiecta ad duo prædicata comparantur: scilicet Rex non potest expugnare castrum: Ergo multo minus miles potest expugnare civitatem. Crellius quartum modum addit, scilicet quando à magis ad magis argumentamur: verbi gratia: Si voluptas bonum est, etiam magis voluptas magis bonum est. Si facinorosus plectendus est, etiam magis facinorosus magis plectendus est.

Addit etiam, ex prioribus tribus modis, sex modos argumentandi ex hoc loco confurgere, ita ut in univ-
sum sint, quæ per magis & minus hic ad *ἐνότητιν* vel
inexistentiam, credibilitatem & probabilitatem refer-
ri possint, non autem ad res ipsas, seu præstantiam i-
pſius rei, sic verbi gratia: Est à majore ad minus hæc
argumentatio: Judæi Moſi non crediderunt: Ergo
multò minùs Christo. Nam quamvis Christus multò
ſit præſtantior Moſe: non tamen ductum eſt hoc argu-
mentum à minore ad majus, ut quidam putant, qui
hos locos ex rerum magnitudine & precio, non au-
tem ex majore probabilitate æſtimare ſolent.

Axiomata: Si id, quod magis ineſſe videtur, non
ineſt; neque id, quod minùs ineſſe videtur, inerit. Vel
ſic: Si id, quod verifiſimilius eſt, non eſt verum: Ergo
multò minùs id, quod minùs videtur verifiſimile, verum
eſt. Et hæc axiomata ſunt communia omnibus tribus
vel etiam quatuor modis argumentationum ex hoc
loco. Ariſtoteles tamen magis ſpeciales habet. 1. Uno
de duobus dicto, ſi cui magis ineſſe videtur, non ineſt,
nec cui minùs ineſſe videtur, inerit. 2. Duobus de uno
dictis, ſi quod magis videtur ineſſe, non ineſt, nec quod
minus ineſſe videtur, inerit. 3. Duobus de duobus di-
ctis, ſi quid magis videtur ineſſe, non ineſt, nec reli-
quum reliquo inerit. Crellius verò ſex habet ſpecia-
lia axiomata pro ſex modis, qui ex his tribus vice ver-
ſa oriuntur.

Locus contrà à minore ad majus eſt, quando ab
eo, quod minùs verifiſimile eſt, argumentamur ad id,
quod magis verifiſimile eſt: verbi gratiâ: Si Deus ani-
mam noſtram curat: Ergo multò magis corpus. Si
propter Christum vita eſt amittenda: Ergo & pecunia.
Si vos qui eſtis mali, liberis veſtris petentibus poteſtis
dare bona: Ergo multo magis pater cœleſtis credenti-
bus dabit bona. Fit hæc argumentatio ſecundùm
Petrum Hiſpanum & Doctores Colonienses duobus
modis. 1. comparando duo ſubjecta ad unum prædi-

catum. Verbi gratia: Miles potest expugnare civitatem: Ergo etiam Rex. Ethnici homines diligunt sibi benè facientes: Ergo Multò magis Christiani diligere debent sibi benefacientes. Formica animal irrationale prospicit sibi in æstate de victu: Ergo multò magis homo. 2. Quando duo subjecta ad duo prædicata conferuntur: ut Miles potest expugnare civitatem: Ergo Multò magis Rex potest expugnare villam. Christus pro nobis tulit gravissima supplicia: Ergo Nos leviora supplicia propter Christum ferre debemus. Temporales milites pro præmio temporali maxima pericula & labores maximos subeunt: Ergo Milites spirituales pro assequendis præmijs æternis labores aliquos subire debemus. Sed tertium modum quoque alij addunt, quemadmodum in loco à majori, ubi scilicet duo prædicata ad vnum subjectum conferuntur. Verbi gratia: Ille pro hominis amore etiam vitam temporalem paratus est amittere: Ergo Multò magis fortunæ bona pro Christo amittere paratus est. Honoramus parentes nostri corporis: Ergo Multò magis debemus honorare & revereri patrem spirituum & animarum. Axioma. Si id quod minùs verisimile est, verum est: Ergo multò magis verum erit, quod magis est verisimile. Obiter notandum. 1. quando ex hisce locis argumentari volumus, tunc majus & minus debent ex eodem genere sumi, vel in eodem genere versari. Ergo non sequitur: Homo potest ratiocinari, quod magis est: Ergo potest etiam volare, quod minùs est. Non, inquam sequitur, quia volare & ratiocinari non sunt ejusdem generis. 2. Magis & minùs respectu ejusdem sumi debent, & utrique comparatorum oportet illa inesse. Denique ipsa comparata oportet secundum illud, quo comparantur, magis & minùs recipere, quamobrem in essentialibus nulla fit comparatio. Verbi gratia: Si infans est homo rationalis: Ergo multò magis Senex est rationalis homo. Non sequitur, quia

rationalē & homo substantialia sunt, nec recipiunt magis & minus.

LOCUS SIMILIIUM.

Similia à Petro Hispano describuntur, quòd sint, quæ eandem habent qualitatem, licet sint diversa. Verum recentiores non tantum hic qualitatem eandem respiciunt, sed illa omnia, quæ rebus alioquin diversis conveniunt, ita ut ἀναλογίαν & proportionem aliquam inter se habeant. Sic verbi gratiâ, duæ res candidæ: item duo æqualia corpora; item duo animalia eiusdem speciei dicuntur similia, quia duæ res candidæ habent eandem qualitatem, duo corpora æqualia habent eandem quantitatem, duo animalia eiusdem speciei, habent eandem essentiam communem: Sic quoque Pastor & Episcopus dicuntur similia propter eandem proportionem & ἀναλογίαν officij & operæ. Nam sicut se habet pastor ad pascendum gregem suum pabulo corporeo, item ad defendendum, vigilandum, &c: Sic se habet Episcopus ad pascendam Ecclesiam sibi commissam pabulo spirituali, item ad defendendam illam precibus, admonitionibus, Elenchis & refutationibus hæreticorum, &c. Axiomata huius loci Arist. duo habet; Quod in vno similium valet, valet etiam in cæteris; & quod non valet in vno, non valet etiam in cæteris. Ut corpus regitur oculis: Ergo animus mente gubernandus est, Quod enim corpori sunt oculi, illud mens est animo. Sicut vasa angusta, seu quæ habent angustum orificium, superfusam copiam humoris capere nequeunt: Ita quoque puerorum ingenia, vel multa vel grandia non statim percipiunt.

Quod suprà diximus de comparatis, quòd habeant duas partes: πρότιον scilicet & ἀποδοτικόν: illud etiam maximè apparet in hac argumentatione. Similium, & plerunque quatuor termini sunt, qui inter se conferuntur, qui non nisi duabus propositionibus possunt includi, & licet fiat, quòd tres sint saltem termini comparationis similium: Tamen unus semper vicem duorum gerit. Sic quatuor termini sunt expressè: Nauta sedulò ad gubernaculum sedet, & navem regit: Sic quoque Magistratus sedulò ad Rempublicam gubernandam invigilare debet. Tres termini sunt: Johannes est mortalis: Ergo & Petrus est mortalis. 2. Huc pertinet tota illa argumentatio, quæ exemplum vocatur apud Dialecticos: verbi gratia; Judas malè periit, qui de misericordiâ desperavit: Ergo omnes peribunt, qui de misericordia desperant. Sodomitæ perierunt ob nefanda scelera: Ergo & alij ob sua scelera peribunt. 3. Usus similitudinis maximus est. 1. in exhortationibus. 2. objurgationibus. 3. Consolationibus. 4. In amplificationibus orationum. Sic Judith cap. 2. adhortatur suos, ne desperent, sed memores sint, quomodo Abraham tentatus fuerit, & per multas tribulationes probatus Deo amicus sit effectus: Sic Isaac, sic Jacob, sic Moses, & omnes, qui placuerunt Deo, per multas tribulationes transierunt fideles: Ergo concludit, & nos flagella Domini patienter ferre debere, & ad emendationem nostram suscipere. Præcipuus verò usus est, ut ex hoc loco orationem maximè amplificare, ne dicam illam interim illustrare possimus, quomodo scilicet attributa unius analogi seu similis cum altero conferimus, undè immensa comparationum & propositionum copia oritur. Sic verbi gratiâ: Quando verbum Dei cum semine confero, & examino attributa seminis: Verbi gratiâ: Semen est res parva in quantitate, maxima tamen in qualitate: Sic quoque verbum Dei exiguum est, quod ad quantitatem, sed

summam habet efficaciam & virtutem, tum ad movendum, tum ad ipsam sapientiam divinam procreandam. 2. Semen est res contempta, quò ad conspectum, sic quoque verbum Dei multis verborum pigmentis non est exornatum. 3. Semen non fert fructum, nisi in terram & agrum conjiciatur fructiferum: sic verbum Dei non fert fructum, nisi per aures in ipsum cordis agrum (& quidem non spinis obsitum) demittatur. 4. Semen in terra diu oportet jacere, nec mox in primo momento fert fructum, sed multas tempestates & alias calamitates experiri oportet; ita etiam verbum Dei.

Denique obiter etiam notetur, quomodo locus à pari & locus à simili inter se differant. Differentia verò illa colligitur, primò ex definitionibus utriusque loci. Paria enim sunt, quæ eandem rationem habent, & proinde eandem probabilitatem. Similia verò sunt illa, quæ vel unum vel plura habent, quorum inter se est proportio, & analogia: sed facile est jam discernere, quæ argumentatio habeat unam rationem, in quò duo conferuntur, & proinde inter se paria censentur. Sic deinde aliud est, duo habere inter se tale aliquid vel talia aliqua, quæ inter se proportionem & analogiam obtinent: verbi gratia, Hostius & Nero sunt occidendi, quia in ratione conveniunt una, scilicet in parricidio: ita à pari hoc argumentum ductum est. Si verò argumentamur, Pastor tenetur gregem suum ad bona pascua deducere: Ergo Episcopus tenetur Ecclesiam suam verâ doctrinâ instituere: argumentum ductum est à simili: quia in Pastore inest aliquid, scilicet pascere gregem, cuius analogum, & proportionale est in Episcopo, scilicet Ecclesiam verâ doctrinâ informare. 2. Pari opponitur argumentatio à minori ad majus, vel à majori ad minus; simili verò opponitur dissimile. 3. Paria tribus semper terminis absolvuntur & habent se instar trianguli: Similia verò plerumque quatuor terminis, & licet tribus etiam conficiantur,

tamen tertius habet potentiam duorum & in duos resolui potest, Ideoque similia formam quadratam vel quatuor punctorum obtinent, imo interdum non tantum quatuor sed etiam sex terminos similia habent, tunc tamen à quibusdam non similia; sed argumenta à proportionem ducta dicuntur, verbi gratiâ, sicut se habet pastor in pascendo grege, ita se habet Episcopus in docendo populo: sed pastor debet vitare venenosa pascua: Ergo Episcopus debet vitare falsas doctrinas.

LOCUS DISSIMILIIUM.

Dissimilia sunt, quæ quatenus talia sunt, non vnum aliquid commune habent, nec plura quæ inter se proportionem habeant. Ad hunc locum etiam disproportionem alii referunt, quamvis inter proportionem & similia, disproportionem & dissimilia *Fonseca* & alii recentiores non distinguant. Axiomata sunt, dissimilibus dissimilia conveniunt, item quod vni dissimilium, quatenus dissimile est, convenit, id convenit alteri. Non ita est de anima rationali, quomodo de anima bruti: anima autem bruti vna cum corpore perit: Ergo anima rationalis cum corpore non perit. Anima rationalis & anima bruti sunt dissimilia: Ergo juxta axioma: dissimilibus dissimilia conveniunt, & quod vni attribuitur dissimilium illud negatur ab altero: Quare cum animæ bruti tribuatur hoc, quod cum corpore pereat: ideoque animæ rationali non illud tribui potest; sed potius de eadem negatur. Non eodem modo homini inest rationale & risibile; sed rationale inest ut substantialis differentia: Ergo risibile inest ut accidens proprium. Notandum locum similitum & dissimilium ad probandum quidem teste *R. Agricola* & *Boetio* exiguam vim habere, nisi in similibus maximè vrgeantur illa, quæ inter se proportionem ha-

bent: Dissimilia verò ad resistendum potius, quàm ad probandum conducunt. Ultimo loco pro conclusione huius loci notetur, adhuc alium esse locum & modum comparatorum, quo non absolutam quæstionem, ut hactenus, sed comparatam tractant. verbi gratiâ, quando non simpliciter quærimus: an virtus sit expetenda: Sed comparatè: An virtus sit magis expetenda, quàm bona fortunæ, nec ne. Hunc locum *Aristoteles*, teste *Fonseca* diligentissimè tractavit lib. 3. *Topicorum*, quamvis non ita ordinatè progressus fuerit.

Ex omnibus verò locis hactenus addictis, & quibusdam etiam adhuc adducendis, hæc comparatio institui potest, & axiomata per illa deduci. Verbi gratiâ: Quod magis suscipit rei propositæ definitionem, id magis est tale, ut si utile est, quod ad finem conducit: Ergo. Utilius est illud, quod magis ad finem conducit. Eorum quæ sub eadem specie continentur, id melius est, quod habet propriam virtutem, quàm quod non habeat. verbi gratiâ, Potus frigidus melior est, quàm potus calidus; quia habet propriam potus virtutem. Item, quod proprium est melioris rei, melius est, quàm quod deterioris. ut hominis proprium melius est quàm bruti. Conjugata se invicem sequuntur, ut si melius est, patienter ferre injuriam, quàm se vindicare; patientia melior erit, quàm vindicta. Plura bona anteponenda sunt paucioribus, cum scilicet pauciora in iis quæ plura sunt contineantur. Sic sapientia cum divitiis & potestate magnâ præstantior est, quàm vis. Eruditio cum virtute præstantior, quàm sine virtute. Quod simpliciter tale est, melius est eo, quod secundum quid: vel quod vniversis bonum est, melius est eo, quod alicui tantùm bonum est. Quod inest, rei meliori, illud melius est, scilicet si propriè inest: non autem sequitur per accidens, sic iustitia vel eruditio melior est, quàm pulchritudo vel robur. Nam eruditio animo, pulchritudo & robur corpori insunt. Sic quod circa præstantiorem materiam versatur, præstantius est eo,

quod circa inferiorem materiam versatur. Sic physica præstantior est Mathematicâ, quia præstantius est corpus naturale, quam accidentia. Quod propter se expetitur & per se, illud præstantius est, quàm quod propter aliud & per accidens expetitur, ut Sanum esse, præstantius est quam exercere corpus: quia exercere corpus expetitur propter sanitatem. Item quod appositum rei alicui efficit eam expetibiliorem vel ut magis expetatur, præstantius est, quàm quod non efficit illam ita expetibilem. Quod per se est causa boni, præstantius est, quàm quod per accidens: virtus causa boni per se præstantior est, quam fortuna, quia virtus causa per se, fortuna verò per accidens. Finis magis expetendus est ijs, quæ ad finem ducunt. Victoria magis est expetenda quàm bellum. Item ex duobus efficientibus, cuius finis melior, id præstantius est. Medicus præstantior est, quam Jurisconsultus, quia finis medici est bonum corporis: Jurisconsulti bonum fortunæ. Quod diuturnius est, id præstantius est, si scilicet bona sunt, quæ conferuntur. Item quæ voluptatem habent conjunctam aut minus molestiæ secum ferunt, præstantiora sunt, quàm quæ voluptate carent, aut molestijs majoribus intricatæ. Quæ sine alijs merito expeti possunt, anteponenda sunt ijs, quæ sine alijs expeti non debent, ut prudentia præstantior est potestate, nā potestas sine prudentia nocet, prudentia autem sine potestate non nocet. Id quod possibile est, potius est eligendum, quàm quod impossibile. Item quod facile est, potius est eligendum, quàm quod difficile, ut melius est scientiam ex alterius doctrina acquirere, quàm ex propria inventione. Quod rei bonæ propinquius est, aut similius aut meliori similius, id melius; sic præstantius est similem esse Deo, quàm angelis vel hominibus, Si hoc genus est melius illo, id quod est optimum in hoc, est præstantius eo, quod est optimum in illo. Si homo melior est equo, præstantissimus homo præ-

stantissimo equo melior est. Quæ suis contrarijs minus admixta sunt, ea magis sunt talia, verbi gratiâ, Album est illud quod minus nigredinis habet admixtum. Si è duobus unum negamus, ut alterum in nobis inesse videatur, id magis expetendum est, quo præditi videri volumus. Hinc fit, ut homines negent se esse laboriosos, quo videantur se esse ingeniosos. Id melius est, quod potius eligit prudens, aut vir bonus, aut recta lex, aut melior disciplina, aut qui in aliqua re excellent, quatenus tales sunt, aut in unoquoque genere, periti, aut plures aut omnes aut omnia. Ut curare, magis æterna quàm caduca, velle potius injuria affici quàm afficere. Hæc secundum ordinem *Fonsæ* breviter huc adferre voluimus, quorum axiomatum magnus in disputationibus est usus.

DE LOCO REPUGNANTIUM.

OMnes inventionis locos, ut constat, in tres classes seu ordines distribuimus, in antecedentes scilicet consequentes & repugnantes: Postquam verò tam antecedentes, quàm consequentes locos jam absolvimus; restat ut de repugnantibus aliquid dicatur. Repugnantium verò locum primum constitui- mus, qui est à disparatis & ab alijs nomine generis vocatur, scilicet locus à repugnantibus. Sunt autem disparata vel repugnantia hoc loco, quæ vel numero vel specie vel genere aut prædicamentis differunt, vulgo definiuntur, quod disparatæ sunt duæ species vel unius vel diversorum generum, verbi gratiâ, corpus & spiritus: Homo & equus, lapis & linea, superficies & pater. Axiomata de disparatis hæc à Logicis traduntur. Primum de quocunque dicitur unum disparatorum abstractivè scilicet, ab illo removetur reliquum. Dicitur abstractivè, siquidem in solis nominibus substantivis, ut vocant Grammatici, non autem

adjectivis ex loco disparatorum sunt argumentationes : Non enim dicere possum , Petrus est Grammaticus : Ergo non est Dialecticus. Fieri enim potest, ut tam Grammaticus , quam Dialecticus esse possit : Sed hic valet, Hæc scientia est Grammatica : Ergo non est dialectica. Secundum axioma. Si repugnantia sunt immediata, vel si aliàs disparata certi alicujus generis sufficienter enumerantur, necesse est remotis omnibus, unum aliquod poni : verbi gratiâ, In utero inflato est aliquod corpus corruptioni obnoxium, non verò est mixtum, non est aqua, non est terra, non est ignis : Ergo erit aer. Atq; ita ex loco disparatorum negativæ & affirmativæ argumentationes colliguntur. Ad postremum axioma quod attinet, alij ad locum à divisione referre malunt, non enim existimant in loco disparatorum argumentationes affirmativas fieri. Verum ad locum à divisione quod attinet, satis ille est controversus, an in Logicis fieri debeat, aut peculiaris locus constitui. Plurimi id Logicorum negant, quibus & ego libenter subscribo. Quod si esset hoc axioma : hinc tam affirmativa, quàm negativa argumenta fierent.

DE LOCO OPPOSITORUM.

Locus oppositorum disparata consequitur. Sunt verò opposita ejusmodi termini, qui uni eidemq; propriè & respectu ejusdem attribui nequeunt : & quatuor vulgò sub se species habent : nimirum Relativè opposita, Contrariè opposita, Privativè opposita & Contradictoriè opposita. Nam quando aliqua opponimus; tunc vel entia opponimus vel non entia : Si entia opponimus, tunc illa vel simul sunt, & oriuntur relativè opposita : verbi gratiâ, Pater est filius, qui relativè opposita simul sunt : Vel simul esse non possunt, in eodem scilicet subjecto, & oriuntur Contraria. Si verò non entia opponimus cum entibus, tunc oppo-

nimus vel ens & non ens simpliciter; & oriuntur contradictorie opposita: vel ens & non ens non simpliciter; & oriuntur privative opposita.

Relative opposita quid sint nec non etiam reliqua oppositorum genera lib. i. fuit declaratum. Sunt enim relative opposita illa, quæ cum relata sint, uni eidemque tamen attribui nequeunt: verbi gratiâ, Si *Æneas* est *Anchisæ* filius; ergo non est ipsius pater. Nam qui filius est alicujus, ille ejusdem pater nunquam esse potest. Valet axioma ut in hoc etiam omni oppositorum genere: *De quocunque affirmatur alterum oppositorum, de ipso negatur reliquum: Sic in specie: De quo affirmatur unum relatorum, de illo negatur alterum.* Sola enim negativa argumenta ex hoc loco ducuntur; & semper observandum, debere oppositionem fieri respectu ejusdem, seu ad idem & secundum idem. Nam fieri potest, ut quis simul sit pater & filius, sed diverso respectu. Sic *Christus* & dominus & filius *David* est, secundum diversas naturas, divinam scilicet & humanam. Fiunt ex relatis etiam aliæ argumentationes, sed non oppositæ: verum ita potius, ut posito uno relatorum ponatur & alterum, & sublato uno auferatur alterum: verbi gratiâ, Si est pater; Ergo habet filium: Si habet filium, Ergo est pater. Si est Dominus; Ergo habet servum. Si non habet servum; Ergo non est Dominus. De his duo sunt axiomata apud *Aristotelem*: Quæ mutuò referuntur mutuò se ponunt & tollunt. Item quæ mutuò referuntur, simul cognoscuntur aut ignorantur.

Contrarie opposita sunt duæ qualitates, quæ in eodem subjecto simul esse non possunt: verbi gratiâ, album & nigrum. Sunt autem duplicia contraria: alia mediata, alia immediata. Mediata sunt quæ ita inter se non opponuntur, ut præcisè uno negato alterum ponatur: sed ubi datur aliquod medium: verbi gratiâ, inter album & nigrum dantur colores medij. Immediata autem contraria sunt, quorū uno negato,

præci-

præcisè ponitur alterum : verbi gratiâ, Sanum & ægrum in animali. Si ex his argumentationes fieri debent, tunc ex contrarijs immediatis tam affirmativæ quàm negativæ argumentationes deducuntur : Ex contrarijs verò mediatis tantum negativæ ; verbi gratiâ, hoc animal est ægrum : Ergo non est sanum. E contra. Non est ægrum. Ergo est sanum. Sic hic vir est bonus : Ergo non est malus. Hic vir non est bonus : Ergo est malus. Ibi affirmativè & negativè ex immediatis contrarijs concludit. Quando verò dico ; Hic paries est albus, sequitur tantum, Ergo non est niger. Non autem sequitur, paries non est niger : Ergo est albus. Potest enim esse intermediij coloris. Tres itaq; conditiones vulgò à Logicis præscribuntur, ut argumenta affirmativa & negativa ex loco contrariè oppositorum ducantur. Primò, ut arguantur de tali subiecto, quod in rerum natura est. 2. Quòd arguantur respectu determinati subiecti, & quod suscipere potest illa contraria. 3. Ut arguantur in contrarijs mediatis cum remotione mediorum contrariorum : verbi gratiâ : non sequitur : Adam non est sanus : Ergo est æger : quia Adam non existit in rerum natura, Non sequitur etiam. Lapis non est sanus : Ergo est æger, quia non est susceptibilis sanitatis. In contrarijs verò mediatis sequitur negativè ita : Hoc corpus non est album nec est medio colore coloratum : Ergo est nigrum. Axiomata : Posito uno contrariorum removetur alterum. Item Remoto uno contrariorum immediate oppositorum, vel etiam medijs remotis, ponitur reliquum. Accedunt adhuc duo specialia axiomatum ab *Aristotele* assignata : Illud non est in subiecto dato, quo inherente sequitur duo contraria simul esse ; verbi gratiâ, *Aristoteles* probat in Platone non esse ideam Platonis, nam si esset, inquit, Plato simul moveretur & non moveretur. Moveretur enim, quatenus Plato est individuum, & sic moto Platone moverentur omnia, quæ sunt in Platone : E contra autem Plato non mo-

veretur,

veretur, quatenus idea est in Platone, siquidem idea à Platone statuitur immobilis. Cum verò duo contraria simul eidem inesse nequeant: Ergo neque idea in Platone esse potest. Alterum axioma. Illud non est in subiecto, cuius contrarium non potest eidem inesse, cuius ratio: quia contraria habēt fieri circa idem. 2. Cui accidit unum contrariorum, eidem & alterum accidit: Hinc probatur, ignorantiam non esse in appetitu, quia scientia non est in appetitu, sed in intellectu. Hinc etiam probari potest, quòd dolor non sit opinio, quia dolor est in sensu, opinio verò in intellectu seu phantasia.

Privativè opposita sunt ejusmodi, ubi habitus & privatio ejusdem inter se opponuntur. Verbi gratiā: cæcitas & aspectus vel visus. Axioma: Cui competit unum privativè oppositorum, eidem non competit alterum. Verbi gratiā: Iste est videns: Ergo non est cæcus. Ille est surdus: Ergo non audit. Ille non est doctus: Ergo est indoctus. Negativè itaque plerumque hinc argumentamur, affirmativè etiam sequitur quidem, sed cum hac determinatione. 1. ut sit constantia subiecti, seu ut subiectum illud sit in rerum natura, aliās non sequitur: Adam non est videns: Ergo est cæcus. 2. Debet argui respectu subiecti susceptibilis: Ergo non sequitur scilicet affirmativè: Lapis non est cæcus: Ergo est videns. 3. ut arguatur tempore determinato à naturā. Ergo non sequitur, Catulus iste ante nonum diem non videt: Ergo est cæcus. Sic infans non loquitur: Ergo est mutus. 4. Porro verbum temporis præsentis esse debet, si affirmativè concludere volumus, Ut Socrates non erit cæcus: Ergo Socrates erit videns. Non sequitur. Observatis istis, affirmativè & negativè ex hoc loco argumentari possumus.

Contradictoriè opposita sunt, quæ secundum affirmationem & negationem inter se opponuntur, & sunt duplicia: vel propositionum vel terminorum sim-

plicium. Propositionum : scilicet Socratem currere, verum est : Ergo Socratem non currere, falsum est. Semper autem ibi hæc duo vocabula, scilicet verum, & falsum sunt addenda. Terminorum autem oppositio fit, ut homo, non homo. Equus, non equus. Fiunt autem hinc tam affirmativæ quàm negativæ argumentationes per maximas : Negato uno contradictoriorum ponitur alterum : Et posito uno contradictoriorum, tollitur alterum. Verbi gratiâ, affirmativè. Socrates non currit : Ergo Socrates sedet, vel Socrates non est non homo : Ergo est homo. Item pro secundo : Socrates est homo. Ergo Socrates non est non homo. Socrates est currens : Ergo Socrates non est non currens. *Aristoteles & Philippus Melanchthon* mentionem faciunt adhuc duorum locorum, quæ ad opposita pertinent, unum quem *Aristoteles* ἀπολλύθῃσι ἐπὶ παντὶ id est, consequentiam in ipso vocat : *Philippus Melanchthon* à contrario sensu. Alterum *Aristoteles* vocat ἀναπάλην, *Philippus Melanchthon* locos per contrapositionem. In primo loco contraria ita opponuntur, ut directè unus terminus alteri opponatur. Verbi gratiâ : Humilitas est virtus : Ergo Superbia est vitium. Ibi duo contrarij termini eodem ordine, quod *Aristoteles* vocat in ipso vel ἐπὶ παντὶ, opponuntur. Sic etiam modestia est laudanda : Ergo Immodestia est vituperanda. Humilitas Deo grata : Ergo Superbia Deo invisa. Per contrapositionem verò argumentationes, terminos oppositos non eodem ordine, observant. Verbi gratiâ : Qui habent visum, habent sensum : Ergo qui caret sensu, caret visu. Ibi videre est, quod termini eodem ordine sibi non opponantur. Prior modus habet locum in relativis semper, posterior in contradictorijs semper : In contrariis verò & privativis promiscuè uterque modus adhibetur, ita tamen, quod prior in contrariis, posterior in privativis sit frequentior.

LOCUS AB AUTORITATE.

Loci inventionis in artificiales & inartificiales dividuntur: de artificialibus haecenus dictum est; de inartificiali (nam unum tantum inartificialem constituunt Locum Logici) breviter agendum, & comprehendit sub se hic locus testimonia, confessiones, dicta, placita, leges, rem judicatam, judicium, &c. Unde quoque Boëtius ex Themistio locum hunc ex judicio rei appellat. Duplex verò est autoritas, Divina & humana. Divina illa est, quæ in sacris literis continetur, & tam firmum assensum parit, quemadmodum nulla unquam ratio, licet subtilissime excogitata, parere potest, cum sit ipsa sapientia & ipsa bonitas divina, alias si falleret, & hic contrarium faceret, seipsum destrueret, quod maxime est absurdum & planè impossibile. Mirari itaque non possum, ut hoc obiter attingam, summam inscitiam, ne dicam impietatem. *Ramosophistæ Beurhusij*, qui dum *Petrus Ramus* exigentiam hujus loci vim in probando statuit, ubi exquisita rerum cognitio subtilius inquiritur, & *Johannes Piscatorius* hoc de humana saltem autoritate verè dici putaret, *Beurhusius* κατὰ πάντος de omni autoritate tam divina quàm humana id pronunciatum rectè esse affirmet, quo an impudentius quicquam dici possit ignoro. Humana verò autoritas præsertim in Grammaticis rebus dominatur. Axiomata pro hoc loco sunt apud *Aristotelem*. 1. In usu verborum sequenda est vulgi consuetudo. 2. In sententiâ de rebus ferendâ judicium sapientum: item quò quis sapientior & in arte peritior eò majorem fidem dictis conciliare potest. Fiunt argumenta tam affirmativa quam negativa ex hoc loco ab autoritate. Affirmative sc. Decem sunt cœli seu orbes cœlestes; quia præstantissimi Mathematici hoc nostro tempore id affirmant. Nō sunt intelligentiæ, quia patres dixerūt, nō esse intelligētiās.

Quòd

Quòd verò dicitur, ab autoritate non conclud negativè, rectè intelligendum est. Ut si ita quis argumentetur: *Aristoteles* non dixit, mundum esse creatum à Deo: Ergo Mundus non est à Deo creatus. Vel *Aristoteles* non dixit, animam rationalem esse immortalē: Ergo non est immortalis, &c. Ejusmodi argumentationes negativæ non valent in rebus humanis, licet interim non exiguam vim etiam habeant in rebus divinis. Sic enim ipse Augustinus argumentatur: Christus non præcepit, ut mortuos excitemus, per januas clausas ingrediamur, super mare ambulemus: Ergo nulla quoque non sunt temerè faciendā. Sic contra Pontificiorum traditiones meritò negativè argumentari possumus, cū illorum nulla fiat mentio in sacris literis, quæ sunt norma unica fidei supernaturaliter revelatæ. Denique observetur fieri argumentationes ab autoritate, non tantū quando expressè autoris nomen allegamus: sed etiam quando propositionem aliquam producimus, quæ ab autore aliquo usurpata est, ut probare possimus, cœli materiam non esse generabilem & corruptibilem. 1. allegando *Aristotelis* autoritatem. 2. Adducendo *Aristotelis* propositionem, qua affirmat materiam per se esse ingenerabilem & corruptibilem. Ergo quoque cœli.

Hi sunt Loci inventionis præcipui, & perpauca apud utiles Logicos invenies, quorum hic non fit facta mentio. Cū verò præceptorum absque usu nullus sit usus, in primis jam sibi incumbere putent auditores, ut ex frequenti autorum lectione promptitudinē quandam acquirant, dum quotiescunque opus fuerit monitu horum locorum vel omnium vel quorundam argumenta & medios terminos invenire facile queant. Præcipuus enim usus & maximè principalis locorum inventionis est, ut in omni quæstione ex illis locis argumenta invenire possimus, cujus rei unum dabimus exemplum. Sit hæc propositio confirmanda: *Virtus*

est laudanda : ingredior jam locos inventionis, & primo quidem ex parte subjecti scilicet virtutis, inquirens tam ex antecedentibus quàm consequentibus & repugnantibus argumenta. I. Ex causis. 1. Ex causa efficiente, quæ est Deus, naturæ puritas, assuefactio, disciplina. 2. Ex causa formali, quæ est affectus seu appetitus sensuum, item voluntas seu ratio, si pro subjecto inhaesionis materia sumitur. 3. Ex causa formali, quæ est habitus in mediocritate secundum rectam rationem. 4. Ex causa finali, quæ est felicitas humana, præmium vitæ æternæ. II. Ex effectis, Effecta sunt virtutis, bona conscientia, voluptas honesta, honor, gloria, remuneratio divina, vita diuturna, favor, defensio Magistratus, præmium ejusdem, &c. III. Ex partibus subjectivis, quæ sunt Justitia, temperantia, fortitudo & prudentia. IV. Adjuncta, labor, divitiæ, fortuna, fortunæ telis non obnoxium esse, bonum constans, quod nobis eripi nequit, quod facit homines immortales, quod facit ut collocati in tenebris splendeant, oppressi eleventur in cælum, ægri optimè valeant, pauperes veris divitijs abundant, servi sint principes, Impotentes potentissimi, humiles reddantur sublimes, ignobiles nobiles, deformes formosi, infortunati fortunæ Domini & ejusmodi sexcenta alia, quæ ab autoribus pro laude virtutis afferri solent. V. Ex definitione : definitur à Platone, quòd sit similitudo cum Deo : Ab *Aristotele* in *Physicis* : quòd sit perfectio animi & constitutio ejus secundum naturam : à *Pletino*, quòd sit animi purificatio. Aliàs ab *Aristotele* in *Ethicis*, quòd virtus moralis sit habitus præeligendi in ea mediocritate positus, quæ ad nos refertur, rectaque prudentis, ratione est definita. VI. Ex notatione, quia virtus dicitur quod virum faciat scilicet honestum & bonum. VII. Ex conjugatis à virtute *πρὸς δὲ*, id est studiosus descendit & denominatur. VIII. Ex repugnantibus, vitium & quæ sunt vitio

annexa, quæ omnia contra virtutempugnant, eorumque magnus etiam rursus numerus, si per hosce locos iterum discurrere deberemus. Jam quando subiectum est ita examinatum per locos omnes vel aliquos, examinetur deinde prædicatum, ut hoc in loco *laudanda*, quærantur causæ *laudis*. Efficiens quidem est discrimen honestorum & turpium mentibus humanis insitum vel ipsa mens humana hoc discrimine prædita: materia est bona fama, sed fama seu sermo aliorum animis nos insinuans, commendans. Finis est vel voluptas illius, qui laudatur, vel incitatio eorum, ad honestatem, quo etiam effecta sunt referenda. Subiectum laudis est vir bonus. Adjuncta laudis sunt voluptas, amor, lætitia, &c. Definitio est commendatio hominis rectè sentientis de factis alicujus secundum virtutem. Repugnantia est vituperium &c. Jam ex hisce terminis simplicibus tam pro subiecto quam prædicato conquisitis, tot syllogismi jam & argumentationes confici possunt, quot sunt illorum termini inventi vel requisiti, omnes autem formare argumentationes nimis esset longum: unum atque alterum exemplum dabimus. Quicquid à Deo Optimo Maximo humano generi datum est, illud est laudandum: Sed virtus humano generi à Deo data: Ergo est laudanda. Item, Quicquid ex naturæ puritate oritur illud est laudandum: Sed virtus oritur ex puritate naturæ: Ergo est laudanda. Item, Quicquid comparatur crebris assuefactionibus illud est laudandum: Sed virtus talis: ergo laudanda. Ex materia: Quicquid voluntatem vel rationem informat, illud est laudandum: Sed virtus talis est: Ergo laudanda. Sic ex forma; Quicquid est habitus in mediocritate secundum rectam rationem, illud est laudandum: Sed virtus talis: Ergo laudanda. Ex effectis; Quicquid perit bonam conscientiam, honorem, gloriam, favorem, &c. illud est laudandum: Sed virtus hoc facit:

Ergo

Ergo laudanda. Sic ex adjunctis omnibus & singulis singula argumenta seu syllogismi fieri possunt, quemadmodum etiam de alijs locis. Ex parte prædicati, quicquid mens humana discrimine honestorū & turpium ornata approbat, illud est laudandum. Sed virtutem mens humana approbat: Ergo est laudanda. Quicquid nobis parit voluptatem, illud est laudandum; sed virtus parit: Ergo laudanda. Quicquid incitat alios ad virtutis cursum, illud est laudandum: Sed virtutis laus incitat: Ergo laudanda. Quando verò termini jam simplices, scilicet subjectum & prædicatum sunt examinati & argumenta ex illis inventa, tum ad illos locos est progrediendum, quos diximus ad totas propositiones pertinere, ut sunt comparatorum & repugnantium loci & ab autoritate. Sic à pati argumentari possumus: Scientia est laudanda: Ergo & virtus: quia tam scientia quam virtus est habitus animi seu qualitas bona. A majore, si divitiæ, forma, robur corporis tanquam minora bona laudantur: Ergo multo magis virtus bonum animi, tanquam majus, laudanda. A simili, quemadmodum corporis venustatem omnes commendare, ita virtutem veram animi pulchritudinem omnes laudare debent. Ex contrarijs; Vitium reprehenditur: Ergo virtus laudatur. Ex dissimilibus, non ita de virtute est, quemadmodum de turpitudine corporis sentiendum: Sed turpitudinem corporis omnes contemnunt: Ergo virtutem omnes laudare debent. Ex contradictorijs; vel quædam virtus vituperanda, vel omnis virtus laudanda: Sed quædam virtus non vituperanda: Ergo omnis laudanda. Denique ab autoritate eorum, quæ continetur in lege Moÿsis, Prophetis & Novo Testamento: Item patrum, Philosophorum & similium, quæ omnia inducere infinitus esset labor. Exemplum comparatæ quæstionis etiam addemus, quod tale esse potest. *An Philosophia sit præstantior quam Philosophia.*

Affirmativè evincitur illud primò ex causa efficiente. Quicquid enim habet DEUM immediatè autorem, illud præstantius est, quàm alterum mediatè: Sed Theologia immediatè habet Deum autorem, philosophia mediatè: Ergo Theologia præstantior est, quàm Philosophia. Secundò ex materiâ seu objecto. Quicquid versatur circa præstantiorem materiam, illud est præstantius: Sed Theologia talis, quia versatur circa res divinas & æternas: Philosophia circa res creatas solummodo versatur: Ergo Theologia præstantior Philosophia. 3. Ex forma seu genere, quod est loco formæ in accidentibus. Theologia est Sapientia: Philosophia tantùm Scientia, vel etiam non scientiæ nomine digna, præsertim quod ad moralem Philosophiam attinet: Sed Sapientia præstantior est Scientiâ: Ergo Theologia præstantior quàm Philosophia. 4. Ex fine, cujus finis præstantior est alterius fine, & ipsum præstantius: Sed Theologiæ finis præstantior est, quàm Philosophiæ; Finis enim Theologiæ est æterna beatitudo: Philosophiæ tantùm civilis felicitas: Ergo Theologia præstantior est, &c. 5. Ex effectis, quæcunque scientia præstantiores habet effectus, illa præstantior alterâ; sed Theologia talis. Nam efficit motus spirituales, gaudium purissimum, voluptatem constantem & sanctam, illuminat intellectum perfectè, & ex illo ignorantiam rerum divinarum tollit, voluntatem informat amore divino & appetitum rerum cœlestium, firmiter etiam virtutes & docet & persuadet, imò etiam confert, quod Philosophia non facit. Ergo &c. 6. Ex notatione seu appellatione ipsius vocabuli Theologiæ, quæ præstantius quid est, quàm appellatio Philosophiæ. 7. Ex loco circumstantiarum, ex tempore scilicet: Quicquid diutius durat, quàm alterum, quicquid antiquius est, quicquid à pluribus possidetur, præstantius est quam alterum; sed Theologia talis Ergo, &c. Verbum enim Domini manet in

æternum. Quod mox in ipso Paradyso incipit, apud omnis generis homines cujuscunq; sexus, ætatis, conditionis &c. sint, invenitur, & necessariò etiam requiritur ad æternam beatitudinem, illud est præstantius: Sed Theologia talis: Ergo, &c. Item Theologia sine Philosophia conducit & utilis est: Sed Philosophia Theologia nihil: Ergo à Deo magis accusantur destituti Theologiâ quàm Philosophiâ, &c. Argumenta plura ad confirmandam hanc sententiam possent adduci. Sit aliud exemplum ubi pro utraque parte ex iisdem locis argumenta ponuntur, verbi gratiâ: *An prudentia sit præstantior quàm sapientia.* Pro prudentiæ prima parte quæstionis. Ex oppositis, cujus oppositum est deterius, illud debet censerì præstantius: Sed oppositum prudentiæ, scilicet imprudentia, & vitium per quod homo fit simpliciter infamis, deterius est, quàm sapientiæ oppositum scilicet ignorantia, quæ hominem non simpliciter infamem reddit: Ergo prudentia est præstantior quàm sapientia. 2. Ex conditione & natura prudentiæ simpliciter consideratæ. Prudentia enim sine sapientiâ multum conducit: Sed sapientiâ sine prudentiâ est veluti gladius in manu furentis: Ergo &c. 3. Finis contemplationis seu sapientiæ est verum: Finis actionis honestum & bonum seu optimum. Sed optimo nihil potest præstantius cogitari: Ergo neque sine actione quid potest esse præstantius. 4. Ex natura subjectorum, quòd sunt ipsi homines. Ad illos enim magis pertinet & magis illis conducit. Homines enim erga Deum rectè sese habere debent, quod fit potius per prudentiam & veritatem, quàm contemplari id, cujus causa est Deus, ceu quorum curæ ad Deum pertinent. 5. Ex effectibus. Homo enim per prudentiam princeps naturæ & rex omnium mandatorum seu legum constituitur, quod latissimè Plato demonstravit, in libro de regno, nec negat Aristoteles: Verum sapientia id non facit. Ergo &c. 6. Ex circumstan-

tijs seu adjunctis : Sapiencia cum miseria potest coniungi : prudentia verò nunquam : Ergo prudentia est præstantior, &c. Explicatur : Sapiens enim potest prudentiâ & virtute morali destitui, & proinde potest miserè vivere, si vitijs maculatus est. Prudens verò in vitia non labitur, quatenus prudens est. Denique propter quod unum quoque tale est, illud magis est tale : Sed sapiencia fit nobis bona per prudentiam tanquam dirigentem habitum : Ergo, &c. Econtra verò pro altera parte & ijsdem etiam locis argumenta sumuntur. 1. Ex nomine : Plato in Phædro inquit, Nomen sapientis magnum esse, & soli Deo competere : hominem verò interim conari, ut similis fiat Deo : Ergo quantò præstantior Deus quàm creatura, tantò præstantior sapiencia prudentiâ. 2. Ex causa efficiente : Causa & origo prudentiæ est imbecillitas & imprudentia humana : Sed sapiencia est præstantia & summa dignitas humana : Ergo Sapiencia præstantior. 3. Ex instrumentis, sapiencia seipsa magis contenta est, & minus instrumentis eget, quàm vita civilis & prudentia, quæ divitijs & reliquis opus habet. Ergo Sapiencia præstantior, &c. 4. Ex fine : Finis contemplationis est, ut elevemur ad D E U M cognoscendum, imò ut cum D E O jungamur per intellectum, in quo sola nostra beatitudo consistit ; quod prudentia non facit, quæ tantùm circa res civiles est occupata : Ergo, &c. 5. Ex materia seu subjecto : Sapiencia versatur circa præstantius subjectum, quàm prudentia ; nam versatur circa substantias tam caducas quàm æternas, & sic circa ipsum D E U M & opera divina : Sed hoc non facit prudentia : Ergo, &c. 6. Ex materia in quâ etiam argumentum sumi potest : Nam sapiencia est in intellectu, prudentia in voluntate : Intellectus autem præstantior est voluntate : Ergo sapiencia præstantior prudentiâ. 7. Usus contemplationis est jucundissimus, ejus voluptas est sincera

non mixta cum dolore, quæ tantum sui gratia, & ad nihil aliud refertur & expetitur, quam propter se-
ipsum; Hoc non fit in prudentia, sed propter aliquid
expetitur. Ergo, &c.

Denique ex iisdem locis inventionis, quando tam
affirmative quam negative una quaestio tractatur, hoc
etiam exemplo declarare possumus, verbi gratia: *An
affectus toto genere sint mali*: Probatur affirmative.
1. Ex efficiente. Omne illud, quod à perversione
iudicii oritur, illud toto genere malum est: Sed affe-
ctus tales: Ergo Toto genere sunt mali. 2. Ex par-
tibus subjectivis: cujus species malæ sunt, ejus totum
malum est: Sed ægritudo, metus, libido, & lætitia,
quæ est extremitas gaudij, mala sunt: Ergo quoque
affectus, &c. 3. Ex notatione: Affectus enim per-
turbationes dicuntur & nominantur, quod hanc feli-
citatem humanam perturbent: Ergo ex ipso nomine
constat, quod toto genere mali sunt. 4. Ex effectis:
Quicquid homines ad res in toto genere malas adigit,
illud malum esse oportet: Sed affectus tales: Ergo,
&c. Ex ira enim, iniuria, cædes oriuntur; ex cupidi-
tate malâ, stupra, adulteria, &c. Ergo mali sunt. 5.
Ex adjunctis: perturbationes voluptatem & dolorem
semper habent comites: Sed Plato hos amentes consi-
liarios, & quos vir sapiens ejicere debet, appellat: Er-
go sunt toto genere mali. 6. Ex repugnantibus: Quic-
quid virtuti repugnat, illud malum est: Sed perturba-
tiones virtutibus repugnant. Nam virtutes sunt tran-
quillitates, serenitates, repurgationes animi, servant
animum liberum, immunem à servitute: planè con-
trarium faciunt perturbationes: Ergo &c. 7. Ex
dissimili: Quicquid optimo nos dissimiles maxime
reddit, illud malum est; sed perturbationes hoc faci-
unt; siquidem in Deo planè nullæ sunt perturbationes:
Ergo &c. 8. Ex autoritate Stoicorum, qui hanc sen-
tentiam acriter supra defenderunt.

Contrà ex ijsdem locis dictis negativa argumen-
ta sumi possunt. 1. Ex efficiente: Quicquid à Deo
& naturâ homini inditum est; illud non est malum:
Sed perturbationes sunt inditæ: Ergo Non sunt toto
genere malæ. 2. Ex partibus subjectivis: Veræ spe-
cies, cujus sunt bonæ, ipsum non est malum: Sed ani-
ma, seu animositas sunt res bonæ: Ergo & totum &c.
3. Ex notatione: Affectus vocabulum magis pro-
priè, quàm perturbationis hisce rebus competit. 4.
Ex effectibus: Quo nos à naturâ in finem optatum
facilius ferimur, ut cumulatiùs illum consequamur,
jucundiùs eo fruamur, & quo. tanquam rationis mi-
nistro utimur, id non est malum: Sed perturbatio-
nes sunt tales: Ergo &c. 5. Ab adjunctis: Ira et
cor fortitudinis, amor virtutis & honestatis calcar,
vitij propulsator: Sed hæc non sunt toto genere ma-
la: Ergo &c. 6. Ex repugnantibus: Propter cujus
contraria aliquem vituperamus, illius contrarium
malum esse nequit: sed hominem non amantem, &c.
vituperamus: Ergo Contrarium ejus qui facit, toto
genere malum facere oportet, & per consequens, per-
turbationes non sunt malæ. 7. Quicquid nos opti-
mè dissimile non reddit, illud non est malum: Sed af-
fectus tales. Nam & suo modo dicitur Deus irasci,
amare, appetere, per similitudinem scilicet creatura-
rum sine defectu. 8. Ab autoritate Peripateticorū,
qui contra Stoicos partem negativam defendunt. Hi-
sce ludicra exempla, scilicet commendationes ebrieta-
tis, febris, podagræ & alia possemus addere: Verum
ejusmodi apud *Philippum Beroaldum* & alios viros do-
ctos inquirantur. Porro non tantum inventioni ar-
gumentorum loci hi conducunt, sed etiam analysi &
resolutioni aliorum scriptorum, five sint orationes five
disputationes, five aliud quid. Exempla orationis
Ciceronis à viris doctissimis resolutæ copiosissima sup-
peditabunt. Præterea ad amplificandam orationem
hi loci conducunt, scilicet ex partibus, ex similibus, ex

contrarijs rem amplificamus : Item quando multas definitiones & multa alia ex eodem loco inventa simul coniungimus & conferimus. Adde etiam, quòd omnes tropi & figuræ ex hisce locis oriantur, quemadmodum apud *Philippum Melancthonem* in Rhetoricis est videre. Atque hæc de Dialectica seu probabili argumentandi ratione dicta sufficient.

PROBLEMA XI.
DE SOPHISTICIS ELENCHIS,
vel de fallaciis, ut vocant.

TRes esse modos argumentationum, à nobis sæpè dictum est. nimirum argumentandi primò ex necessarijs. 2. Ex probabilibus. 3. Ex falsis. Ad duos priores modos quod attinet, illos hætenus absolvimus : Restat ergo tertius & ultimus modus argumentandi, scilicet ex falsis, quem in posterum breviter etiam persequemur. *Herminius* quidem & *Iohann. Philoponus* existimant priori loco esse agendum de probabili & Sophistico modo argumentandi, ante demonstrativum vel necessarium, siquidem oporteat in probabilibus unumquemq; exercere prius, tum in necessarijs & veris. Verùm *Alexander Aphrodisiensis* illorum opinionem refutat, quia falsum veritatis oppositione magis cognoscitur: Ideoque oportet prius verum & necessarium, postea falsum & probabile cognoscere. Neque deinde obliquum cognoscitur, nisi per cognitionem sui recti: ideoque si vitia syllogismorum cognoscere volumus. 1. ipsam naturam syllogismorum & veritatem eorundem nos cognoscere oportet. Inscriptimus verò hunc tractatum ad imitationem *Aristotelis* de Sophisticis Elenchis sive de fallaciis: ut ergo cognoscatur, quid per illam inscriptionem intelligamus, breviter eandem explicabimus. Vocabulum *ἐλέγχις* à verbo *ἐλέγχειν* descendit, quod significat arguo vel redarguo vel argu-

mentor. Licet *Alexander Aphrodisiensis* velit, ἐλεγχον idem quod contradictionem notare. Illud verò redarguere est, quando contra alicuius sententiam argumentamur, vel contrarium vel contradictionem concludimus. v. g. Si quis defenderet, mundum esse ab æterno; Alter verò ipsum redarguens concluderet, mundum non esse ab æterno. Hinc ergo ἐλεγχος syllogismus est, vel contradictionis vel contrarietatis, puta adversus alterius sententiam, quàm quis oppugnare conatur. Quæ verò in iusta contradictione requiruntur, nimirum oppositio secundum idem, ad idem, sine ambiguitate terminorum: Illa omnia etiam requiruntur, ut aliquis sit verus Elenchus: ac proinde Elenchus verus definiri potest, quòd sit syllogismus contradictorius eiusdem secundum idem nomen, non æquivocum, & non in principio petitum secundum eandem rem ad idem significans, & secundum idem tendit. Jam verò, si quis arguit, & non illas condiciones jam dictas observat, sed vel æquivocationem, vel aliquid aliud admittit, is cum videtur adhibere Elenchum, non tamen adhibet, & proinde sophisticatur potius, quàm ut argumentetur. Ex hisce iam facile duo concluduntur. 1. esse duplicem Elenchum, alium scilicet verum, alium falsum. 2. Falsum Elenchum sophisticum etiam dici, & quidem propterea, quia vult videri Elenchus seu syllogismus contradictorius verus, cum tamen non sit. Proinde definitur syllogismus sophisticus, quòd sit syllogismus, qui ex ijs, quæ videntur probabilia, nec tamen sunt, colligit conclusionem, aut ex probabilibus, iisvè quæ videntur probabilia, colligere videtur conclusionem, neque tamen colligit. Quâ definitione duæ species sophisticorum Elenchorum innuuntur. 1. est eorum, qui volunt videri, ac si ex probabiliter veris progrediantur, cum tamen interim ex falsis simpliciter procedant. Altera species eorum est, quæ quidem videntur habere formam syllogisticam & conclusionem

aliquam

aliquam colligere. cum tamen non habeant, sed in forma peccent. Hiuc est, quod vulgo Logici tripliciter aliquem Elenchum peccare statuunt. 1. In materiâ, verbi gratiâ: Omne virile habet virilitatem: Indumentum aliquod est virile: Ergo Indumentum habet virilitatem. Hic syllogismus figuram syllogisticam habet justam; sed peccat in maiore propositione, quæ falsa est; scilicet quod omne virile habeat virilitatem. 2. Peccat aliquis Elenchus in formâ: verbi gratiâ: Omnis equus est animal: Omnis homo est animal: Ergo omnis homo est equus. Hic propositiones omnes sunt veræ, conclusio tamen falsa est, idque propter *ἀσυνλογίαν*, seu quod peccetur in forma. Nam in secunda figura est affirmativus. 3. Aliquando in materia & forma simul; verbi gratia: Omnis equus est lapis: Nullum hinnibile est equus: Ergo Omne hinnibile est lapis. Hic peccat tam in materia, quam forma. In materia, quia utraque propositio est falsa. In forma, quia minor est negativa in prima figura: Denique conclusio non sequitur partem debiliorem. Atque hinc arbitror constare, quare tractatum hunc de Sophisticis Elenchis inscripserimus, & inscripserit *Aristoteles*, nimirum quod hic agatur de Elenchis seu de syllogismis, qui volunt videri Elenchi boni, id est, boni syllogismi contradictionis; sed tamen vel in materia vel in forma peccent, ideoque sint apparentes & sophistici. Sophisticus enim à *σοφός* descendit, & vocantur sophistici, qui quidem videri sapientes volunt, interim tamen non sunt, sed sunt tantum simiæ sapientum: propter eandem causam hic tractatus quoque vocatur de fallaciis, quia scilicet Sophista victoriam obtinuisse & obtinere vult videri, cum tamen fallat illum, cum quo disputat. Nam quemadmodum *Aristoteles* testatur, Sophista quinque fines vel scopos habet, qui tamen omnes referuntur ad summum illum finem, qui est victoria

nullo jure parta. Primus est, quòd Sophistæ velint videri justè convincere; licet non vincant, neque justè reprehendant. 2. Sophistarum propositum est, alios eò abducere, ut falsum aliquid dicant. 3. Eò adducere ad versarium, ut paradoxa dicere cogatur. 4. Eò adducere illum, cum quo congregiuntur, ut solœcismum committere & barbare loqui videatur. 5. & postremò ad ineptam & nugativam eiusdem verbi iterationem adducere. Ob quos ergo fines, tum etiam ob reliqua vitia, quæ à Sophista committuntur, vocatur hic tractatur de fallaciis, non autem ut quidam existimant, quòd hîc doceantur auditores, ut alios fallant: inde quoque est, quòd Ramus & Ramistæ hanc doctrinam penitus ex agris & finibus Logicorum exterminare volunt. Si quidem de falsis præcipere impium est, ne dum quod contra regulas illas *ἔκ παντὸς*, &c. quoq; pugnent. Verùm ex iam dictis constat, non tradi illa, vel quatenus alios fallere debeamus, sed potiùs eo fine & nomine, ut cùm alij nos fallere cupiant, nos sciamus latibula: proinde ut illis effugere hac ratione possimus; quemadmodum in medicina quoque non tantùm de medicamentis; sed etiam de venenis agitur, ut *Augustinus* inquit, non quidem ut alis venena propinemus, aut per ea homines fallamus: Sed potiùs ut naturam veneni cognoscamus, & si alius propinatum est, sciamus quomodo succurrere homini debeamus. An verò etiam ita simpliciter hæc doctrina cognoscatur ex nuda saltem cogitatione locorum inventionis & præceptorum, quæ in parte judicativa traduntur, maximum dubium est. Tentârunt id quidem ex Ramistis aliqui, ut *Heizo Buscherus*, *Schnellius* & alii. Verùm si dicendum est, quod res ipsa postulat, confusam quandam notitiam illos habere concedimus, qui artem construendi bonos syllogismos & veros didicerunt, explicatam verò, & distinctam cognitionem illius rei Logicæ illos nunquam habere differimus, qui non distinctè quoque hanc par-

tem doctrinæ Logices cognoverunt. Contraria enim juxta se opposita magis elucescunt, & nunquam quis alterum contrariorum rectè cognoscit, nisi & illud distinctè cognovit, & per sensus utrumque intellectui transmiserit. Omisissis itaque Ramisticis nugis, ad rem ipsam aggrediemur & duabus partibus hanc doctrinam absolvemus. 1. Dicemus de locis illis captionis, ex quibus sophistici Elenchi procedere solent. 2. De ratione solvendi fallacias omnes agemus: Et sic Genesin & Iudicium huius etiam argumentandi modi absolvemus. Ad primum quod attinet, nimirum ad iocos & numerum locorum sophisticorum, notum est, *Aristotelem*, & qui *Aristotelem sequuntur*, tredecim locos sophisticos constituere; quorum sex sunt in dictione; septem verò extra dictionem, circa quæ obiter notandum. Primum quidnam sit locus sophisticus. Id verò inde facile constat, quod suprà de locis Dialecticis dictum est. Nam sicut locus dialecticus est titulus vel nota, disputantem admonens, unde commodum medium terminum ad præsentem quæstionem probandam invenire debeat, quo medio termino duorum unionem inter se demonstrat: ita quoque locus sophisticus est titulus, & nota quædam sophistica, vel imperitum aliquem, cui nec res nec verborum significationes satis sunt perspectæ, admonet, ubi medium terminum sophisticum, qui apparenter unionem inter sese demonstraret, inveniat. Deinde quemadmodum in loco Dialectico duo sunt; maxima scilicet & differentia maximæ; differentia autem maximæ nihil aliud sunt, quam illæ ipsæ appellationes locorum, quæ appellationes inde oriuntur & desumuntur, per quod scilicet unus locus ab altero maximè differt: verbi gratiâ, locus à causa, ab effectu, à toto, à parte, &c. Nam locus à causa inde oritur, quòd in illo tantum illæ maximæ locum habeant, quæ ut causæ arguunt effectum: Sic effectus inde oritur, quòd maximæ illius saltem de effectus ad

causam

causam habitudine loquantur. Maximæ verò sunt ipsa axiomata, quæ habitudinem inferentis ad illatum explicant, ut sunt: Positâ causâ, ponitur effectus: Effectu posito necesse est causam præcessisse vel necessariam concurrere. Ad eandem quoque rationem in hisce locis Sophisticis accidit: nam & hic sunt maximarum differentiæ & implicite simul quoque ipsæ maximæ. Maximarum differentiæ sunt ipsæ tredecim appellationes locorum sophisticorum, scilicet æquivocatio, amphibologia, accentus, compositio, &c. Quæ appellationes oriuntur ex diversis causis apparentiæ, seu differentijs, quâ una ab altera differt: quod scilicet Æquivocatio ex identitate appellationis: Amphibologia ex identitate apparente orationis oriatur: Accentus, ex modo proferendi, oriatur: & sic de reliquis. Maximæ verò locorum sophisticorum etsi nullæ ab *Aristotele* & reliquis Dialecticis sint constitutæ & præscriptæ; tamen facile colligere possumus, quomodo maximæ ita sese habeant ex ipso argumentationis modo & progressu. Nam quemadmodum Dialecticus hoc habet axioma: Omnis causa naturalis & universalis in omnibus suis operationibus semper eodem modo sese habet: ita quoque sophista axioma fecit, verbi gratiâ, de nominibus & dictionibus: quod scilicet ubi eadem est dictio, eadem quoque sit significatio dictionis: quæ esset maxima pro primo loco sophistico. Sic ubi eadem est oratio, ibi idem quoque sensus orationis: quæ esset maxima pro secundo loco. Ubi idem est vocabulum, id sive producas sive corripias semper eadem est significatio: quæ esset maxima pro tertio loco, scilicet pro accentu: & sic de alijs. Nam per omnes locos facile ejusmodi maximæ constitui possunt, quæ scilicet maximæ sunt, tanquam fundamenta omnium argumentationum sophisticarum & deceptionum, quæ inde oriuntur & obtingunt ijs præteritis, qui, ut antea dixi, vocum naturas & significa-

triones non rectè didicere, tum qui rerum ipsarum ignari sunt. Definiuntur ergo loci sophistici vel fallaciæ ipsæ, quòd sit fallacia locus idoneus ad decipiendum respondentem per argumentum sophisticum, efficiens, ut id, quod falsum est & non probabile, videatur verum esse, & probabile, & id quod verum est & probabile videatur falsum & non probabile, idq; mediante aliqua phantastica apparentiæ causa, quæ videatur in illo argumento esse cum non sit, & dare probabilitatem cum non det. Brevius quidem Hispanus definit: quòd sit locus vel, ut dicitur, idoneitas decipiendi, faciens de Enti, quod non sit Ens, mediante phantastica visione. Verum hanc prior definitio satis explicat.

Porro omnium istorum locorum sophisticorum duo quodammodo sunt summa capita, imò causæ, quæ inde oriuntur, ipsæ scilicet dictiones & res. Fallaciæ quæ in dictione sunt illæ, quæ causam apparentiæ ex ipsis dictionibus & vocabulis obtinent, ac proinde illum decipiunt, qui vocabulorum naturas & significationes non rectè cognovit. Fallaciæ verò extra dictionem in rebus ipsis sedem suam habent, & res ipsæ sunt causæ apparentiæ & defectus, quibus ignarus decipitur, qui nec rerum nec verborum satis est peritus. Ad fallacias in dictione quod attinet, nam de illis primò hoc loco dicemus, illarum sex recensentur, nimirum æquivocatio, amphibologia, accentus, compositio, divisio, & figura dictionis. Quarum sufficientia ab Alexandro Aphrodisæo; quemadmodum etiam ab Augustino Nipho, Petro, Hispano, Doctoribus Colonienfibus, Thoma Aquinate, & aliis, hac ratione probatur: Omnis fallacia in dictione peccat penes aliquid multiplex: Multiplex autem illud aut verum est, aut phantasticum seu apparens. Si secundum verum multiplex peccatur, illud dupliciter accidit: vel quia illud multiplex est actuale; vel quia est potentionale. Si actuale: id multiplex erit vel unius dictionis, ut scilicet una

dictio multa significet actu, & sic oritur *Æquivocatio*: vel multiplex actuale sit plurium dictionum seu orationis totius, & sic oritur *Amphibologia*. Si vero secundum multiplex potentiale sit fallacia, id quoque dupliciter accidit: vel ut fiat in dictione, quæ scilicet potentiâ pro diverso modo pronunciandi varias significationes obtinere potest: & sic oritur accentus, verbi gratiâ; pendere & pendere, populus, id est, gens & populus, id est, arbor; vel secundum multiplex potentionale in oratione: & id etiam dupliciter, vel ut oratio sit continuè prolata; & sic est compositio: vel discontinua; & sic est divisio. Deniq; si secundum multiplex phantasticum seu apparens sit fallacia, tunc fit in vocabulo, quod quidem idem significat, videtur tamen alicubi plura significare, & oritur figura dictionis.

Omnem fallaciam ex multiplicitate quadam oriri diximus, quæ multiplicitas vel actualis est vel potentialis vel phantastica sive apparens. Ex his cum actualis multiplicitas priorem locum obtineat, de illa priori loco dicemus. Multiplicitas verò actualis in dictionibus considerata duplex est ratione subjecti vel in una dictione, undè æquivocatio oritur; vel in pluribus unde amphibologiam oriri diximus. *Æquivocatio* itaq; si describi debet, nihil aliud est, quàm multiplicitas dictionis unius & ejusdem eodem modo pronunciatæ & secundum substantiam invariabiliter retentæ. Et fallacia æquivocationis est locus idoneus decipiendi, proveniens ex eo, quod aliqua dictio una secundum substantiam & modum proferendi plura significet. Cum dico *Dictionis*, distinguo hunc locum à sequenti, & simul à locis deceptionum extra dictionē. Dicitur porro, quòd *dictio maneat una secundum substantiam & modum proferendi*, quod propter figuram dictionis, præcipuè autem propter accentum dicitur, ubi diversus est modus proferendi ejusdem dictionis secundum substantiam, id est, secundum eundem literarum positum, verbi gratiâ, populus prima longa & pri-

ma brevi. Triplex æquivocationis genus *Aristoteles* recenset seu triplicem modum ex loco argumentandi. Primus, qui fit in ipsis æquivocis propriè dictis, quæ aliàs æquivoca casu dicuntur: quando unum idemque, nomen casu aliquo plura significat, idque æquè primò, nempe ubi unum non prius aut magis quàm alterum, est: verbi gratiâ, Canis de marino, cœlesti, terrestri, &c. Sic aquila de homine & de ave dicitur: quandoque etiam est nomen proprium hominis: Item dicitur de signo seu vexillo, quo in militia utuntur. Secundus modus est, quando fit deceptio ex illis æquivocis, quæ dicuntur consilio æquivoca, hoc est, quæ ita plura significant, ut unum prius, alterum verò posterius, propter quandam vel attributionem vel similitudinem, significat, unde ab *Aristotele* πρὸς ἐν dicitur, vel ἀφ' ἐνός, id est, ab uno: vulgò analogia dicitur, & duplex constituitur, aliud analogum attributionis, aliud proportionis dicitur. Attributionis verbi gratiâ, sanum dicitur de homine seu animali, 2. de urina. 3. de medicamentis. Proportionis verbi gratiâ, ridere de homine & de pratis segetibus. Tertius modus improprius quodammodo est, & fit in illis dictionibus, quæ quidem actu plura non significant per se, sed tamen propter compositionem pro pluribus sumi possunt. Dico per compositionem, quæ hic non tantum intelligenda est, ita ut quando nomen aliquod cum altera orationis parte componitur, sed etiam, quando unum nomen cum altero nomine quoad constructionem Grammaticam in oratione ponitur. Verbi gratiâ, *mortalis* significat ipsum qui est corruptibilis, immortalis verò duo significat: qui vel perpetuus est & nunquā moritur, vel qui mori non potest, verum propter aliquam qualitatem additam vel infusam. Sic visus quid significat per se certum est, vocabulum verò invisus compositum aliam significationem obtinet, planè diversam. Sic vocabulum invocatus interdum quasi non vocatus: interdum quasi omninò vo-

vocatus intelligitur. Sic sedens surgebat : Ergo sedens stat. Ibi sedens vel pro præsenti vel præteriti imperfecti participio sumitur. Sic asini sunt Episcopi : vocabulum Episcopi vel genitivi casus vel nominativi esse potest. Secundum hunc triplicem modum fallaciæ ex hoc loco desumuntur, licet Buridanus quartum adhuc modum superaddere velit : qui tamen esset supervacaneus, cum sub tertio modo non tantum ut dicimus, composita Grammaticæ sed & Logicæ comprehendantur. Quomodo verò argumenta ex hisce fallacijs sint formanda, non admodum magnæ est difficultatis. Nam verbi gratiâ, in primo modo, Aquila est avis rapax : Vexillum militare est Aquila : Ergo signum militare est avis rapax. Sic ex secundo : Omne sanum vivit : urina est sana : Ergo urina vivit. Sic homo est mortuus : Homo vivens est homo : Ergo homo vivens est mortuus. Item Episcopi sunt homines : Asini sunt Episcopi. Ergo asini sunt homines. Maxima hujus loci videtur. Quorum unum est vocabulum, eorum una est significatio. In primis autem magno perè notandum in omnibus fallacijs & sophisticis Elenchis duas causas reperiri fallaciæ, quarum prima est causa apparentiæ, quæ facit ut sophisma apparentiam quandam habeat, ac si verum esset. Altera causa est defectus, quod est ipse error & ipsa captio latens sub argumento illo falso. In hoc loco præsenti causa apparentiæ est identitas termini æquivoci secundum vocum, idque secundum triplicem modum jam dictum. Causa verò defectus sive non existentiae est diversa significatio, latens sub illo vocabulo sive æquivocatio sive analogo sive composito ; & ut prior causa ipsum locum, sic posterior maximam illius loci in se comprehendit. Et qui causam defectus in fallacijs omnibus cognoscit, is facillimè omnia sophismata & fallacias refutare potest : diligenter ergo hæc investiganda est.

Secundus locus sophisticus, qui ex multiplicitate actuali in pluribus dictionibus oritur, est amphibologia, quæ nihil aliud est, quàm multiplicitas orationis cujusdam secundum substantiã & secundum modum proferendi diversa significantis. Fallacia verò amphibologiæ pro diversa jam dicta causa dupliciter definiri potest, ex parte causæ apparentiæ, quòd sit locus idoneus decipiendi proveniens ex actuali unitate orationis plura significantis. Ex parte verò causæ defectus, quòd sit deceptio proveniens ex multitudine sensuum ejusmodi orationis, diversa significantis. Ex quâ definitione plurima nata sunt, quæ circa hunc locum necessaria sunt cognitu. Convenit enim hic locus cum præcedente, quòd sit multiplicitas quædam actualis: Item quòd sit secundum substantiam & modum proferendi eandem vocem: sed differt, quòd prior fallacia sit in uno vocabulo, seu quòd causa apparentiæ lateat in uno vocabulo: Hic verò in oratione tota & in pluribus vocabulis. Deinde quemadmodum in priori causa defectus erat multiplex significatio totius orationis. Non difficile ergo hic erit Maxlman hujus loci colligere. Verbi gratiã; Quorum una est oratio illarum unus est sensus secundum illam orationem. Præterea quemadmodum prior locus tres modos habet deceptionum: ita quoque hic locus similiter tres & quidem ex iisdem fontibus ortos modos obtinet.

Primus in æquivocatione erat, quando dictio aliqua principaliter plura significabat, ut canis. Sic hoc in loco primus modus deceptionis est, quando oratio aliqua plura principaliter significat. Verbi gratiã, Liber *Aristotelis*, pecunia Cæsaris. Nam *Aristotelis* vocabulum vel efficientem causam ad librum denotat, vel possessorem. Sic Cæsaris vel imaginem Cæsaris, quoad pecuniam, vel possessionem innuit.

Secundus modus erat in primo loco, quando scilicet propter similitudinem vel attributionem vocabulum plura significabit. Hoc fit quando tota oratio propter similitudinem vel transumptionem plura significat. Exemplum in primo erat, verbi gratiâ, sanum, hoc in loco, arare littus: Laterem lavare & ejusmodi alia adagia.

Tertius modus est, quando compositum plura significat. Sic etiam hoc in loco, quando oratio composita plura significat, ubi tantum verba separata unum saltem significant; verbi gratiâ, seculum scit, Christum oportet cœlum rapere, unde Calviniani argumentantur: Quem oportet cœlum capere, ille capitur ibi, ne inde discedat: Sed Christum oportet cœlum capere: Ergo Christus capitur, ne scilicet sit nobiscum.

Argumentationes integras facile quisque formabit, qui ad exempla jam adducta aliquid saltem addiderit, quod pro diversâ ratione vel admitti vel negari potest; verbi gratiâ, qui littus erat, arenam aratro profcindit: Sed qui in vitâ Minervâ aliquid discere vult, ille littus arat: Ergo qui naturâ negante aliquid discere vult, arenas aratro profcindit.

Alterum membrum nostræ divisionis, unde senarium numerum fallaciarum demonstrabamus, vocabatur multiplex potentionale, quod nihil aliud est, quàm quando dictio aliqua vel oratio secundum substantiam est quidem eadem, secundum modum proferendi autem diversa significat: verbi gratiâ, quemadmodum in voce *pendere* accidit, quæ secundum substantiam quidem eadem est, diversos tamen pronunciandi modos obtinet. Sed *quicquid vivit, semper est*, ubi quidem eadem oratio est, sed pro diverso modo proferendi aliam atque aliam significationem induit, ut scilicet significet, vel quicquid vivit perpetuo illud est. Particula enim *semper* vel cum *vivit* vel cum *est* construitur, ac inde alium atque alium

sensum obtinet hæc propositio. Dicitur autem potentiale multiplex, quia ibi materiale quidem, scilicet ipsa vox, semper una eademque est: interim tamen potentiam habet ad plura formalia, id est, ut plura significare possit & pluribus modis etiam pronunciari: ubi hac ratione vox ipsa materiæ rationem habet, pronunciatio verò & significatio formæ locum habet. Ex hoc potentionali verò multiplici tres loci fallaciarum oriuntur, nimirum, quando multiplex illud potentiale in unico vocabulo consideratur, oritur inde fallacia *accentus*: quando verò in pluribus dictionibus consistit, oritur inde fallacia vel compositionis vel divisionis, quæ duæ fallaciæ, licet coincidere videantur, differunt tamen, quia diversas causas apparentiæ speciales obtinent. Nam in fallacia Compositionis causa apparentiæ est oratio diversa vera habens identitatem cum composita falsa: causa verò apparentiæ in fallacia divisionis est oratio composita vera, habens identitatem cum divisa falsa. Vulgò à Logicis fallacia compositionis & divisionis ante ipsam accentus fallaciam præmittitur: licet videatur, quòd fallacia accentus priori loco poni debeat, non secus ut æquivocatio ante amphibologiam, cum etiam in una dictione dictionis accētus, fallacia compositionis & divisionis in pluribus consistat: Verùm id propterea fieri D. *Colonienses* asserunt, quia maiorem causam apparentiæ & deceptionis habent hæ fallaciæ, quàm fallacia accentus, & dicunt, prioritatem ordinis ex causæ evidentia & amplitudine apparentia dependere potius, quàm quòd fallacia vel in una vel in pluribus dictionibus locum habet. Idque, quòd in Æquivocatione & Amphibologia observetur, sit, quia pares sunt in fallendo: Ergo ad dictionum simplicitatem vel multiplicitatem fuit recurrendum. Compositio definitur hoc loco, quòd sit eorum, quæ debent dividi, falsa unio. Divisio verò definitur, quòd sit eorum, quæ debent componi, falsa separatio.

Inde fallacia compositionis est locus idoneus ad decipiendum, proveniens ex Identitate orationis unius & ejusdem secundum materiam & secundum situm magis debitum in partibus in oratione positis. Ut verò hæc definitio intelligatur, sciendum, quid *per situm debitum* hic intelligatur, nimirum situs debitus hic nihil aliud est, quàm talis positio ordinatio, constructio, quæ magis intellectui & rationi convenit, imò ipsis dictionibus secundum suos modos significandi & enunciandi competit. Sic, verbi gratiâ, in hac propositione: *Omne quod bibit, semper est*, Ibi situs debitus est, ut vocabulum *semper* potius cum verbo *est*, quàm cum verbo *bibit* construatur, siquidem determinationes ad prædicatum magis naturaliter & secundum rationem, quàm ad substantiam referuntur. Hinc ergo oritur oratio composita vera, quando determinatio determinat illud determinabile, quod secundum naturam magis dicitur, vel quod idem est, quando dictiones ordinantur secundum magis debitum, id est, ut dixi, secundum illam constitutionem, quæ intellectui & rationi magis consentit, seu, quod etiam dici potest, sicuti periti Grammatici & artifices construi & componi volunt. Compositio ergo falsa tunc est, quando aliquid secundum situm non debitum effertur, id est, quando determinatio aliqua additur illi, cui non ita naturaliter addi debere videtur. Ut verbi gratiâ in priori exemplo, quando vocabulum *bibit* tanquam cum subiecto conjungitur. Divisa autem oratio vera est, quando vocabulorum situs disjungitur, & determinatio justæ parti additur, etiamsi sit contra situm debitum. Falsa autem divisio est, ubi sit contrarium.

Hinc ergo fallaciæ compositionis & divisionis oriuntur. Compositionis scilicet quando vocabula, quæ secundum judicium rationis & Grammaticorum

situm convenientem, at significationem falsam habent: siquidem determinatio additur & componitur cum eo, cui addi, & cum quo componi non debet. Fallacia autem divisionis est, quando situ conveniente vel etiam turbato determinatio distrahitur ab eo, à quo distrahi non debebat. Vel, ut clarius dicam, fallacia compositionis fit, quando in conclusione componuntur, quæ vi præmissarum, & rationis iudicio dividenda erant. Sicut fallacia divisionis oritur quando dividuntur in conclusione, quæ componenda erant. Contrariorum enim eadem est doctrina & ratio. Causa apparentiæ hujus fallaciæ jam antea est adducta, nimirum in compositione causa apparentiæ est oratio divisa habens identitatem in materia cum oratione composita. Causa verò falsitatis seu defectus est diversitas sensus compositi à diviso. Sic causa apparentiæ in fallacia divisionis est oratio composita vera, habens identitatem cum divisa falsa: Causa verò defectus est diversitas sensus divisi à composito. Non difficile ergo cognoscere unam harum fallaciarum, cognosci & alteram: siquidem in causa apparentiæ defectus, non nisi contrario ordine differunt, & oritur plerumque, ut hoc obiter notetur, fallacia compositionis ex modo proferendi non continuo, sicut fallacia divisionis contra ex modo proferendi continuo. Verbi gratiâ: Si dico: *Omnis propositio vera est*: hæc propositio vel ut composita vel ut divisa potest accipi. Si enim ita profertur, ut quiescam ibi immediate autem particulam *est*, ita ut tria illa priora verba, *Omnis propositio vera*, habeant rationem subiecti, tunc hæc propositio divisa potest dici, & etiam secundum sensum divisum vera: Si verò ita pronuncio, ut planè non quiescam, sed motu continuo efferam: *Omnis propositio vera est*: tunc propositio hæc composita dicitur, & secundum sensum compositum falsa. Maxima hujus loci est:

Cujus orationis una eademque substantia, ejusdem quoque secundum diversum proferendi modum una eademque significatio. Item; Quorum una eademque oratio, eorum una prolatio & veritas, seu unus proferendi modus. Modi hujus fallaciæ à quibusdam referuntur duo, qui tamen in tres possunt dividi. Primus modus est in propositionibus modalibus, quando enim modus determinat totum dictum, tunc oritur propositio modalis de sensu composito falsa, quando verò modus non totum dictum determinat, sed partem saltem ipsius materiale, tunc oritur propositio modalis de sensu diviso vera. Ut verò hoc intelligatur, sciendum, in modali propositione reperiri duas partes. 1. modum. 2. dictum. Modus est aliqua particula, ex hisce quatuor: possibile, impossibile, contingens, & necessarium. Dictum vocatur illud, seu illa pars propositionis, quæ præter modum in prædicato reperitur, verbi gratiâ: Possibile est sedentem ambulare: modus est, *possibile est*: Dictum vocantur hæc verba, *sedentem ambulare*. Porro dictum, rursus vel pro se toto, vel pro parte sui potest accipi & à modo aliquo dicto determinari. Constituuntur in dicto duæ quasi partes, quarum altera materiale, altera formale vocatur. Materiale denotat subjectum: Formale significat ipsam formam vel actionem, quæ subjecto inesse prædicatur. Hinc conficitur totum, quod scilicet tam ex materiali, quam formali constat. Verbi gratiâ, in dicto exemplo materiale est *sedens*, quando pro ipso subjecto sumitur, cui competit sessio: Formale est *sessio ipsa* seu forma sedendi, & ambulatio ipsa forma ambulandi. Si ergo jam modus secundum materiale, dictum determinat, & dictum pro parte sui saltem supponit, tum hæc propositio est vera, possibile est sedentem ambulare: Si verò tam secundum materiale, quam formale simul modus ille dictum hoc determinat, tunc est propositio falsa, possibile est sedentem ambulare. Nam secun-

dum

dum priorem determinationem & secundum sensum divisum ita explicatur vel intelligitur, possibile est sedentem ambulare, id est, qui sedet, ambulare aliquando potest: secundum posteriorem vero modum ita explicatur, possibile est sedentem ambulare, id est, hæc propositio est possibilis, qui sedet, ambulat, quæ explicatio & qui intellectus huius propositionis falsus est, prior contra verus. Et notandum, quod hoc accidat saltem in illis dictis, quæ sunt adiectiva, seu ut loquuntur Logici, connotativa, quod Egidius observavit, & ab *Augusto Nipho* & *Fonseca* etiam proditur. In omnibus vero substantivis seu propriis eiusmodi sensus compositus & divisus non habet locum. Verbi gratia, *possibile est, Polycletum jacere statuum*, hæc propositio semper vera est, nec secundum ullum sensum falsa. Terminus autem connotativus vel pro subiecto vel pro forma, vel pro utroque intelligi potest, cum contra substantiva seu propria pro subiecto saltem, vel pro forma saltem accipiantur. Verbi gratia, quando dico, *album*, ibi primo intelligo *corpus*, quod est subiectum albedinis, vel formam vel *qualitatem*, vel denique etiam formam & subiectum simul, unde dicere possum, *album est corpus, album est qualitas vel quale, album est coloratum*: Ideoque hoc in loco & sensus compositus & divisus non à modo, sed à termino seu subiecto pendet. Fieri etiam potest, propter illud subiectum seu terminum, connotativum, ut in absolutis etiam propositionibus sensus compositus & divisus locum habeat. Verbi gratia, quando dicitur, ex calido fit frigidum, quæ propositio secundum compositum sensum falsa, secundum divisum autem vera est. Secundum *Fonsecam* dupliciter in modalibus fit compositio vel divisio: primò secundum ductum, de quo hætenus: Secundo secundum modum, qui vel componitur cum omnibus singularibus, quæ sub dicto universali continentur, vel ab iisdem dividitur. Componitur; verbi gratia. Contin-

gens est corpus moveri, tam cœleste quàm terrestre, compositum, &c. Dividitur, verbi gratiâ: Si possibile est corpus moveri, vel cœleste vel terrestre movetur: hæc propositio secundum priorem modum falsa, secundum posteriorem vera. Secundus modus hujus fallaciæ est, quando conjunctio aliqua scilicet &, vel, aut, & ejusmodi aliæ in præpositione aliqua ponuntur. Possunt enim illæ coniunctiones vel nudos terminos connectere & dividere, vel integras propositiones. Verbi gratiâ: Omnis propositio est categorica vel hypothetica: ibi conjunctio vel, connectit aut solos terminos, scilicet categorica aut hypothetica: aut integras propositiones, scilicet vel propositio est categorica, vel propositio est hypothetica. Si componit nudos terminos, vel dividit conjunctio aliqua, tunc interdum in sensu composito est falsa, in diviso autem est vera. Verbi gratiâ, Si dicerem, Omnis propositio est, vel hypothetica, vel categorica. Sed non omnis est hypothetica. E. Omnis est categorica. Ibi maior vera est secundum sensum compositum, quando scilicet conjunctio vel ipsas propositiones dividit. Est enim hic sensus, quod in universali propositione aliquæ sint categoricæ, aliquæ hypotheticæ. Falsa autem est, si ita intelligitur, quod omnis propositio simul sit vel hypothetica, vel categorica. Namque ita conjunctio nudos terminos saltem dividit, quæ divisio hoc in loco falsa est. Simile exemplum ex hoc: Quod non est rationale vel irrationale, non est rationale vel irrationale: Sed non omne animal est vel rationale vel irrationale. Ergo aliquod animal nec rationale est nec irrationale. Ita si non omne animal est rationis particeps vel rationis expers; non omne animal est homo vel bestia: Sed non omne animal est rationis particeps vel rationis expers: Ergo non omne animal est bestia. Hæc enim enunciatio: Non omne animal est rationis particeps vel rationis expers, est vera in sensu diviso, sed falsa in

composito. Sic vulgare exemplum est hoc: Quicumque numerus componitur ex duobus & tribus est duo & tria: Item par & impar: Sed tria non sunt duo & tria neq; par & impar. Ergo quinque non componuntur ex duobus & tribus. Maior enim propositio vera est in sensu composito: Minor autem in hoc sensu est falsa, quam conclusio falsa quoq; consequitur. In sensu diviso hoc exemplum sic formatur, ut sit fallacia divisionis. Quaecunq; sunt duo & tria, sunt duo & tria. Quinque autem sunt duo & tria. Ergo Quinque sunt duo & sunt tria. Maior est vera in sensu diviso, in composito autem falsa. Contra minor vera in sensu composito, falsa autem in diviso. Omne animal rationale est vel irrationale. Sed non omne animal rationale. Ergo omne animal est rationale, similiter fallacia divisionis, quia maior secundum sensum compositum est falsa. Tertius modus oritur, quando dictio aliqua diversis coniungi potest. Si enim dictio, quæ pluribus vocibus coniungi potest, copulatur cum ea, cum qua potius videtur coniungenda, tunc sensus est compositus: Si verò cum ea, cum qua minus aptè videtur connecti, sensus est divisus. Verbi gratiâ, qui scit literas nunc didicit eas, ubi particula *nunc* vel jungitur cum *scit*, & sic sensus divisus verus, vel cum verbo *didicit*, & sic sensus compositus falsus. Sic qui vivit jam natus est: Homo sexagenarius vivit: Ergo Homo sexagenarius jam natus est. Vbi major propositio vera est in sensu diviso, non autem in sensu composito: cum tamen interim particula *jam*, quæ cum voce *vivit*, debebat coniungi cum voce *natus est* in conclusione coniungitur, unde falsa conclusio oritur. *Aristoteles* versus *Homericum* citat, Quinquaginta hominum centum heros reliquit *Achylles*, unde tale sophisma struit, ex quibus relinquuntur centum, ea plura sunt, quam centum: At quinquaginta hominum centum reliquit *Achylles*: Ergo quinquaginta homines sunt plures quam centum. Sensus compositus in minore

nore falsus, siquidem *centum* componitur cum reliquit, cum quo videtur quidem proximè cohærere, contra tamen sensum Poëtæ & rei veritatem. Divisus igitur hic sensus verus est, scilicet quòd quinquaginta cum reliquis debeat componi. Et *Alexandro Aphrodisæo* teste, *Aristoteles* propterea versum Homicitavit, ut ostendat, non tantùm in argumentationibus fieri fallacias; sed etiam in alijs orationibus, ubi nihil familiarius est sæpè, quàm captiones & fallaciæ ex omnibus generibus.

DE ACCENTUS FALLACIA.

Accentus est certa lex & regula ad elevandam vel deprimendam syllabam uniuscujusque dictionis. Fallacia verò accentus est locus idoneus decipiendi, proveniens ex multiplicitate dictionis ejusdem, secundùm substantiam, & diversæ secundùm modum, proferendi diversa significantis. Causa apparentiæ hujus fallaciæ est unitas dictionis secundùm materiam vel substantiam tantùm. Causa defectus est diversitas significatorum, quam concomitatur diversitas accentus, quemadmodum accidens concomitatur suum subjectum. Maxima hujus loci esset: Quorum vocabulorum eadem substantia vel eadem literæ, eorundem quoque una significatio. *Petrus Hispanus* duos modos hujus fallaciæ recenset. *Fonsæca* verò *Tietmannus*, item *Philippus Melanchthon* quinque modos habent. Primus cum accentus nomen accipitur pro acuto, gravi aut circumflexo, & propriè fallacia accentus dicitur, ut sunt in vocabulis pëndere pendere, léporem, lepôrem: hinc sophisma: Qui sectatur lepôrem, sectatur animal quadrupes: Sed Rhetores sectantur lepôrem: Ergo Rhetores sectantur animal quadrupes. 2. Modus est, cum nomen accentus sumitur pro quantitate syllabarum. Verbi gratiâ, in vocabulo edis, edit, & ædis. Hinc Sophisma: Quicquid

edis, hoc devoras: Librum edis: Ergo Librum devoras. 3. Complectitur diversitatem aspirationis, verbi gratiâ, abeo & habeo, ara & hara, omni & homini: inde fallaciâ, Quicquid est in ara, est in templo. Sed fues sunt in hara: Ergo sunt in templo. 4. Modus comprehendit diversitatem conferendi syllabas alicuius dictionis, vel coniunctim sub uno accentu, vel divisim sub pluribus accentibus, Verbi gratiâ: in via, in vite, invitè, respublica, &c. Unde fallacia: Quicquid Deus fecit invitè, hoc fecit coactè: sed vinum fecit in vite: Ergo fecit coactè. In maiori est unum vocabulum invitè, in minori sunt duo vocabula. Omnis via teritur jumentorum pedibus: Omnis via est quædam Respublica: Ergo Quædam Respub. pedibus teritur. Huc versus *Horatii* pertinet: *Metuo longas pereunte noctes Lydia dormis.* Ubi vocabulum *metuo*, vel ut unum potest accipi, ut timeo: sed ita hoc in loco ab *Horatio* non intelligitur: vel pro duobus vocabulis: *Metuo* scilicet amico pereunte, vel etiam pro tribus, *Me tu & o.* 5. Oritur ex diversitate pronunciationis ironicè & seriò, interrogatoriè & assertoriè. Verbi gratiâ: egregiam laudem & spolia ampla refertis! Sic apud *Paulum*: Nolite comedere, nolite tangere cibum scil. Sic *Judæi*, Salve Rex *Judæorum*. Sophisma. Qui dicit egregiè te respondisse, ille te laudat: Sed præceptor, te nil sciente, dicit, te egregiè respondisse: Ergo te laudat. In hisce modis nulla est difficultas, neque in seriis disputationibus usus huius fallaciæ, tantum in ludicris conversationibus.

De Fallacia figure dictionis.

VLtima fallacia dictionis oritur ex multiplici phantastico. Phantasticum autem multiplex est, quando aliqua dictio significat unum, & videtur significare plura, vel aliud propter similitudinem, quam ha-

bet ex parte cum alia dictione. Inde fallacia figuræ dictionis nihil aliud est, quam locus idoneus decipiendi propter similitudinem dictionis, vel penes finalem terminationem, vel propter aliam causam, ut jam sequitur. Causa apparentiæ hujus fallaciæ est similitudo unius dictionis ex parte cum alia dictione non idem significantis. Causa vero defectus est diversitas eorum, quæ videntur esse similia. Maxima: Quæcunque dictio alteræ est similis, illa eandem cum ipsa significationem habet. Modi hujus fallaciæ tres. I. quando aliqua vocabula, eodem modo desinentia, putantur habere eandem affectionem Grammaticam: verbi gratia, si quis putaret pontem & frontem esse generis fœminini: cū frons sit generis fœminini; & pons eodem etiam modo terminetur: ita quando operor & verberor, putantur esse generis passivi, quia utrūque in OR definit, sic videre, audire &c. putentur habere significationem activam, videri & audiri passivam, cum tamen in rei veritate videre sit pati, videri verò magis actionem significet, sensus enim in passione potius quam in actione consistit. Ita quando animal putatur esse generis masculini, quia sæpè pro homine accipitur. Sophisma: Quidam homo est albus? Omnis homo est animal: Ergo quoddam animal est albus. 2. Modus hujus fallaciæ est, quando vocabula unius prædicamenti videntur habere eandem significationem cum vocabulo alterius prædicamenti, vel quia eodem modo definit, ut sunt, verbi gratiâ, superficies, macies, requies. Item secari, operari, &c. vel quia sæpè pro eadem re sumuntur, homo & sanguis. Verbi gratiâ; Quemcunque hominem heri vidisti, vides etiam hodie: Sed hunc hominem scilicet Paulum (hodie ægrotantem) vidisti heri sanum: Ergo & jam vides ipsum sanum. Quicquid heri emisti, illud hodie comedisti: sed heri crudas carnes emisti: Ergo hodie carnes crudas edisti. Quos digitos habuisti puer etiam nunc habes: Sed puer parvos digitos habuisti: Ergo etiam jam in adulta ætate habes tales. Vbi videre est in his exemplis ab

uno prædicamento in alterum quodammodo transgredi atq; inter se confundi. Sunt enim in quibuslibet prædicamentis diversa signa interrogantia vel interrogativa Sic v. g. in prædicamento substantiæ est quid; in prædicamento quantitatis est quantum, quotum, quotiescunq; quando, quocunq; ubi, ubicunq; quoties, quot; in prædicamento qualitatis, qualecunq; in ubi, ubicunq; in prædicamento quando, quocunq;. Si ergo in maiori vel alterutra propositione ponitur signum unius prædicamenti, & deinde subsumitur res alterius prædicamenti in altera propositione, tunc fit *μετέθεσις εἰς ἀλλοτρίον* seu secundus modus fallaciæ figuræ dictionis. Sic in exemplo antea producto scil. Quicquid emisisti, comedisti: Sed carnem crudam emisisti. Ergo carnem crudam comedisti. In maiore ponitur vocabulum quicquid, quod substantiam denotat; in minore verò fit subsumtio in prædicamento qualitatis. Caro enim cruda qualitatem denotat, non substantiam. Hinc ergo conclusio falsa oritur, cum ipsa minorem consequatur. Atq; ita quatuor termini constituuntur in hoc syllogismo, primus terminus est *quicquid*, alter *emisisti*, tertius *comedisti*, quartus *carnem crudam*: ita quoque de aliis. Tertius modus huius fallaciæ est, quando illud, quod est universale, putatur esse vel singulare; vel contra, quod est singulare putatur esse universale, idque vel propter eandem terminationem, ut Equus, Bucephalus, Homo, Dromo: vel quia unum pro altero interdum sumitur. Huc pertinent illæ fallaciæ: Equus est species: Sed Bucephalus est equus; Ergo Bucephalus est species. Item animal est genus: Sed homo est animal: E. homo est genus. Videns latius patet quam sentiens: Sed homo est videns: E. homo latius patet quam sentiens: quæ tamen exempla & qui tertius modus huius fallaciæ etiam ad fallaciam accidentis, de quâ jam dicemus, referri possit.

DE FALLACIIS EXTRA Dictionem.

Absolvimus hactenus fallacias illas, quæ in dictione seu in ipsis vocabulis consistunt, & ex parte vocabulorum oriuntur, jam ad illas fallacias deveniemus, quæ ex parte rerum ipsarum seu ex ipsis rebus oriuntur. Inde enim hæ fallaciæ differentiam suam obtinent à superioribus: primum quòd fallaciæ in dictione causas apparentiæ habeant ex parte dictionum seu vocum multiplicium: Fallaciæ verò extra dictionem sumunt causam apparentiæ ex parte rerum significatarum voce & sic secundum habitudines rerum, quæ ignorantur ab eo, cum quo fit disputatio. Deinde differunt etiam in eo, quod alia sit solutio fallaciarum in dictione & fallaciarum extra dictionem. Nam fallaciæ in dictione omnes, exceptâ solâ fallaciâ figuræ dictionis, per distinctionem solvuntur: fallaciæ verò extra dictionem negando consequentiam solvuntur. Sunt verò septem fallaciæ extra dictionem, qui numerus septenarius à *Doctoribus Coloniensibus* ita demonstratur: Quia omnis fallacia extra dictionem peccat contra Elenchum: vel ergo peccat in probatione, quando scilicet probat id, quod probare vult, sed idem per se ipsum probat, & oritur fallaciâ petitionis principii: vel peccat in illatione seu inferendo conclusionem ex præmissis, idq; dupliciter, vel quòd apparens consequentia fit in syllogismo, vel in Enthymemate: si in syllogismo, id fit dupliciter, vel fit in syllogismo ostensivo, & oritur fallacia accidentis; vel in syllogismo ad impossibile, & sic fallacia oritur secundum non causam ut causam. Si verò apparens consequentia est in Enthymemate, id fit quadrupliciter, vel est ibi apparenter in parte à modo ad suum totum, & sic oritur fallacia secundum quid ad simpliciter: vel est habitudo partium simul

sumtarum, & sic est fallacia ignorationis Elenchi: aut est habitudo convertibilium & oritur fallacia consequentis, propterea quod propter convertibilitatem unum putatur sequi ad alterum: vel est ibi habitudo totius integralis ad suam partem, & sic oritur fallacia secundum plures interrogationes. *Thomas Aquinas* & alij adhuc aliam producant demonstrationem, nimirum ex ipsa divisione Entis seu rerum ipsarum. Nam omnis fallacia extra dictionem est apparens identitas unius rei cum alia & causæ apparentiæ ex parte rerum oriuntur. Tot ergo erunt fallaciæ extra dictionem, quot sunt divisiones. Sunt autem septem divisiones Entis: Ergo & septem fallaciæ. 1. Divisio Entis est in substantiam & accidens, penes horum apparentem identitatem oritur fallacia accidentis. 2. Ens dividitur in perfectum & imperfectum, hinc oritur fallacia secundum quid ad simpliciter. 3. Dividitur Ens in oppositum & non oppositum, & oritur ignoratio Elenchi. 4. Dividitur Ens in idem & diversum, hinc oritur petitio principij. 5. Dividuntur in prius & posterius & secundum apparentem unitatem horum oritur fallacia consequentis. 6. Dividitur Ens in causam & causatum & oritur hinc fallaciæ causæ. 7. Dividitur in unum & multa, & secundum apparentem identitatem horum oritur fallacia secundum plures interrogationes.

I. DE FALLACIA ACCIDENTIS.

Fallacia accidentis definitur, quod sit locus decipiendi, proveniens ex partiali identitate accidentis cum re subiecta, quæ tamen differunt secundum diversas rationes. Ut hæc definitio intelligatur, sciendum quid hoc in loco sit accidens. Non enim tantum significat quantum prædicabile, quod vocatur accidens, sed omne id, quod de re aliqua prædicatur, ita ut partim cum ipsa conveniat, partim ab ipsa differat, verbi gratiâ, quando genus de specie, ut homo est ani-

mal, vel species de individuo, ut Petrus est homo, vel proprium vel etiam accidens commune de specie prædicatur, ut homo est risibilis, doctus, hæc prædicata omnia dicuntur accidentia horum subiectorum: contra verò differentia & tota definitio non sunt accidentia secundum hanc significationem, quia quando dico, homo est animal rationale, ibi simpliciter prædicatum cum subiecto convenit, & nullo modo ab ipso differt. Et quamvis videatur in omnibus syllogismis medium terminum partim convenire partim esse diversum ab extremis, tamē illud nō fit in syllogismis rectè concludentibus, sed semper medius terminus sub eadem ratione sumitur, & extrema semper sub una ratione vel innuitur vel dividitur: Verū in fallacia accidentis medium ita sumitur, ut partim idem sit cum re subiecta, partim ab eadem re subiecta, id est, à minori termino sit diversum. Porro etiam hoc notandum, in fallacia accidentis tria reperiri. 1. attributum. 2. accidens. 3. res subiecta. Attributum semper est maior extremitas, quæ in præmissis attribuitur medio: Accidens semper est medius terminus: Res subiecta semper est minor terminus. Verbi gratiā, quando dico: homo est species: Socrates est homo: Ergo Socrates est species. Ibi vocabulum *species* est attributum & maior terminus: Vocabulum *homo* est accidens & medius terminus. Socrates est res subiecta & minor terminus. Fit ergo fallacia accidentis quando attributum eadem ratione putatur convenire tam accidenti quàm rei subiectæ. Facilius fortassis intelligētur, si observabitur, tunc esse fallaciā accidētis, quādo peccatur contra regulas bonæ consequentiæ: ut verbi gratiā, si in secunda figura sunt meræ affirmativæ: vel si in alijs sunt puri negativi, &c. vel cum in prima figura major est particularis, &c. Primus ergo modus & præcipuus fallaciæ accidentis erit, quando peccatur contra regulam aliquam syllogismorum, id est, quando in prima figura vel major est particularis, vel minor negati-

va : quando in secunda figura affirmativè concluditur, & quando ex puris particularibus aliquid conficitur : quando in tertia figura universaliter concluditur, &c. Verbi gratiâ : Quicquid habet os, est asinus : Tu habes os : Ergo es Asinus. Vide exempla in Tittelmanno. Vel Quidam adulteri salvantur : Ægyptus est adulter : Ergo salvatur. Secundus modus fallaciæ accidentis est, quando suppositio mutatur, hoc est, ut nos vocamus, quando genus prædicationis mutatur, usitatum scilicet in inusitatum. Item quando locutiones technicæ & naturales seu reales inter se confunduntur. Verbi gratiâ; Quicquid est caro, illud est corruptioni obnoxium : Sed verbum factum est caro : Ergo verbum seu λόγος corruptioni est obnoxius. Sic homo est species : Socrates est homo : Ergo Socrates est species. Homo est risibilis; risibile est proprium : Ergo homo est proprium. Tertius modus hujus fallaciæ est in illa argumentandi ratione, quæ est à divisis ad conjuncta, quæ est talis argumentandi ratio, quando à duobus prædicatis divisim sumtis in antecedente, mediante conjunctione conjungente ea ad invicem, ad eadem prædicata conjunctim sumta in consequente sine conjunctione jungantur, ut Joannes est homo, & est albus. Ergo est albus homo. Ille est Cytharædus & est claudus : Ergo est claudus Cytharædus. Bona quidem etiam est consequentia in illis accidentibus conjunctim, quæ natura patitur inter se copulari & conjungi : mala verò omninò est, quando de illis accidentibus, quæ natura copulari non sinit, sicut verbi gratiâ, Cytharædus & claudus : Cytharædus ad animum pertinet, Claudus verò ad corpus : quæ propterea inter se connecti non possunt. Sic etiam non valet : Ille est homo & est animal : Ergo est homo animal, quia posterius prædicatum, animal scilicet, includit hominem. Ergo fit hîc ἀδολεχία quædam.

Philip. Melanch. ad fallaciam accidentis illa præcipuè

pertinere putat. 1. quando ea, quæ de accidentibus dicuntur in præmissis, in conclusione tribuuntur ipsi substantiæ seu rei ipsi. Verbi gratiâ: Temperantia est expetenda: Febris adfert temperantiam: Ergo febris est expetenda. Sic omnis ebrietas est fugienda: Vinum adfert ebrietatem: Ergo vinum est fugiendū. Ibi in conclusione ipsi substantiæ scilicet febris & vino tribuitur, quod in præmissis debebat attribui accidenti. Febris enim per accidens est causa temperantiæ: & vinum per accidens causa ebrietatis. Alter modus apud ipsum est, quando accidentia malè inter se & vitiosè conjunguntur: Ut David fuit pius vir: David fuit adulter & homicida. Ergo homicidæ & adulteri sunt viri boni: Quamvis tamen hoc exemplum etiam ad divisa & conjuncta seu ad tertium modum supra citatum referri potest.

Fonseca aliter tres illos modos recenset, nimirum primus eorum est, quæ ideo decipiunt, quod credatur, quicquid convenit aut non convenit prædicato essentiali, quod non est definitio, convenire etiam & non convenire subjecto, & contrâ. Alter modus eorum est, quæ idcirco fallunt, quod credat quis, omne quod convenit aut non convenit accidenti proprio, convenire aut non convenire subjecto, aut contrâ. Tertius modus eorum est, quibus idcirco decipiuntur homines, quod putent, quicquid convenit aut non convenit accidenti communi, convenire aut non convenire subjecto. Unum quodque autem horum trium generum octo species seu formas colligendi complecti ab eodem asseritur secundum prædicati & subjecti, nec non affirmationis & negationis commutationem, quemadmodum apud ipsum *lib. 8. cap. 10.* videre est. Verum cum illa, quæ antea sunt adducta, faciliora sint, auditoribus nostris sufficientia putentur.

Causa apparentiæ in hac fallacia est partialis identitas subjecti & accidentis, quocunque modo jam accidens sumatur. Causa defectus verò est diversitas,

seu quando aliquid tam accidenti quam subiecto tribuitur, quatenus partialiter idem sunt. Verbi gratia si dicitur: Homo est risibilis: risibile est proprium: Ergo homo est proprium. Ibi *risibile & homo* sunt quidem unum subiecto, differunt verò ratione, & propterea nomen proprium, quod de utroq; & in præmissis & in conclusione dicitur, non utrique, quatenus eadem sunt, sed uni scilicet risibili, quatenus diversum quid ab homine, competit. Maxima itaque huius loci erit: Quæcunque partialiter inter se eadem sunt, quicquid de uno dicitur in præmissa: dicitur etiam de altero in conclusione. Et notandum obiter, quod sæpè diximus, omnis falsa argumentatio, quæ ex rebus constat, ex eo oritur, quòd falsò termini inter se uniantur: Nam ut necessaria argumentatio ex necessaria unione, probabilia argumenta ex probabili & contingenti unione, quæ tamen vera est: sic falsa argumenta ex falsa unione, seu quæ quidem unio apparet, revera tamen nulla est, originem suam ducunt. Maxima huic contraria & opposita est: Non est necesse, ut quicquid de uno illorum, quæ partialem unionem habent, dicitur, dicatur etiam de altero. Item huc pertinent regulæ: Ab eo quod est per se: ad illud quod est per accidens non valet consequentia. Item à divisis ad conjuncta, &c. non valet consequentia. Ab est tertij adjecti, ad est secundi adjecti nulla valet consequentia, &c.

II. FALLACIA A DICTO SECUNDUM quid ad dictum simpliciter.

Secunda fallacia extra dictionem est Fallacia secundum quid ad simpliciter. *Secundum quid* hoc in loco est, vel particulare, vel pars in modo, vel potius aliqua determinatio diminuens de ratione ejus cui adjungitur. *Simpliciter* verò hoc in loco est uni-

versale vel aliquid indiminutum, & sine determinatione diminuendi. Hinc fallacia secundum quid ad simpliciter est locus idoneus decipiendi, proveniens ex apparenti convenientiâ dicti secundum quid ad dictum simpliciter. Causa apparentiæ hujus fallaciæ est convenientia hujus dicti, quod est secundum quid, ad illud, quod est simpliciter & è converso. Causa falsitatis verò est diversitas significatorum. Oritur verò, ut magis strictè dicamus, hæc fallacia ex secundum quid ad simpliciter, quando aliquid in præmissis cum determinatione impropriâ dicitur, in conclusione verò sine determinatione aliquid effertur. Ut verò hoc intelligatur, repetendum, quod suprà dictum est, in loco totius, determinationem scilicet esse quadruplicem. Prima dicitur contrahens, quæ nihil dimittit, neque distrahit aut privat de essentia illius, cui additur, sed simpliciter ad pauciora supposita contrahit. Verbi gratiâ: *Homo albus*: ubi albedo hominis essentiæ nihil adimit, sed saltem generalem illam, aliàs ad universalem ad pauciora supposita humana contrahit. Secunda determinatio dicitur imminuens, quæ partim tollit, partim relinquit rationem ejus, cui additur, verbi gratiâ; esse album secundum dentes: ibi *secundum dentes*, dimittit totam rationem albedinis. Tertia est determinatio distrahens seu privans, quæ totaliter destruit rationem ejus, cui additur. Ut homo mortuus: *mortuus* enim vocabulum omnem rationem & essentiam hominis destruit. Denique determinatio superaddens, vel amplius quæ facit, ut terminus, cui additur, sumatur non tantum pro his, quæ existunt, sed etiam quæ intellectu possunt capi. Ut omne futurum esse opinabile, esse in hominum memoria, & fit fallacia accidentis ex tribus determinationum posterioribus modis.

Porro duobus quasi modis fit hæc fallacia, aut à quid ad simpliciter, aut cōtrà à simpliciter ad aliquid, idque tam affirmativè quàm negativè, ut hac ratione

quatuor modi exsurgant, qui rursus variantur & multiplicantur secundum modos determinationum, quæ vocabulis adduntur, scilicet quæ aliquid diminuunt, vel de ratione & essentia rei, vel secundum tempus. Sic à quid ad simpliciter affirmativè: Manus est abscindenda, cum ex ea tendat corruptio totius: Ergo manus est abscindenda. Negativè: Arma non sunt restituenda domino furioso: Ergo Omnino non sunt restituenda. A simpliciter verò ad quid, affirmativè. Arma sunt restituenda domino: Ergo sunt restituenda domino furioso. Negativè: Non est abscindenda manus: Ergo Non est abscindenda, cum ex ea toti corpori imminet corruptio. Exempla talia habet *Aristoteles*: Ille homo est mortuus: Ergo est homo. Item *Æthiops* est albus secundum dentes: Ergo *Æthiops* est albus. 3. Divitiæ non sunt bonæ malè utentibus: Ergo non sunt bonæ. Bonum est mactare patrem suum in aliquibus locis: Ergo bonum est mactare patrem, vel: Bonum est uti in locis infectis diæta: Ergo Bonum est uti diæta. Secundum quid, expedit alicui mederi, quando ægrotat: Ergo semper expedit. Maxima huius fallaciæ: Quicquid convenit alicui secundum quid, convenit ei simpliciter, & contrà, Quicquid convenit alicui simpliciter, cōvenit ei secundum quid. Et negativè. Maximæ autem contrariæ seu veræ in locis consequentiæ: A particulari ad universale non valet consequentia. Ex parte non concluditur totum. Ex puris particulatibus nihil sequitur. A conjunctis ad divisa non valet consequentia. Nam hic notandum, quemadmodum in priori loco à divisis ad conjuncta erat modus fallaciæ, ita in hoc loco secundo argumentatio à conjunctis ad divisa modum aliquem huius fallaciæ constituit. Ut Joannes est homo albus: Ergo Joannes est homo & albus. Ille est bonus latro: Ergo est bonus & latro. Illa est nobile scortum: Ergo est nobile & scortum.

III. FALLACIA IGNORATIONIS ELENCHI.

Sequitur tertius locus, ignorationis scilicet Elenchi. Pro intellectu hujus loci *Aristoteles* Elenchum definit, quod sit contradictio unius & ejusdem, non nominis, sed rei & nominis, non synonymi, sed ejusdem ex his, quæ data sunt ex necessitate, non commemorato eo, quod erat in principio secundum idem & ad idem, similiter, in eodem tempore. Hujus definitionis hic sensus & hæc explicatio: cum Elenchus sit syllogismus contradictionis, quod supra diximus, qui propositionem aliquam contradicentem vel etiam contrariam, quæ ad contradicentem facile reduci potest contra adversarium concludit. Ideoque *Aristoteles* in descriptione hac Elenchi aliqua vocabula ad syllogismum, alia ad contradictionem, alia denique tam ad syllogismum, quam ad contradictionem pertinentia ponit: ut ita plenè explicet, quando fallacia ignorationis Elenchi committatur. Ad utrumque verò, scilicet ad syllogismum & contradictionem illa vocabula pertinent, quæ *Aristoteles* mox in initio ponit, scilicet unius & ejusdem, non nominis, sed rei & nominis, non synonymi, sed ejusdem, & vult, quod Elenchus debeat esse talis syllogismus, qui contradictionem contra alterius assertionem concludat, & quidem ita, ut sit unius & ejusdem, scilicet prædicati & subjecti: siquidem vera contradictio non nisi inter eosdem terminos versatur. Verbi gratiâ: Omnis homo est animal: Quidam homo non est animal. Contradictio autem non est: Omnis homo est animal: Quidam homo non est doctus. Porro syllogismus ille contradictorius debet esse unius & ejusdem, non nominis tantum, neque etiam rei tantum, sed nominis & rei, id est, significationis simul. Nam, verbi gratiâ, non est vera contradictio: Canis est animal terrestre: Canis non est animal terrestre: si non sub eadem signifi-

catione,

catione, hoc non est canis, sumitur. Sic quoque vera contradictio non est formalis: Ensis est instrumentum defensorium: Gladius non est instrumentum defensorium: quia ibi res licet eadem, non tamen nomen idem: quare etiam synonyma excluduntur in hac definitione, dum inquit, contradictionem debere unius esse & eiusdem, non nominis sed rei: & nominis, non synonymi, sed eiusdem. Porro in definitione sequuntur, quæ ad syllogismum tantum pertinent & sunt ex his, quæ data sunt ex necessitate, non connumerato eo, quod erat in principio. Per quæ verba hoc vult, quod Elenchus debeat esse syllogismus bonus: jam autem omnis syllogismus bonus hoc requirit, ut sit in legitima figura & in legitimo modo. Deinde ut præmissæ præbeant conclusionem, quæ contra alterius assertionem infertur. Primam conditionem per legitimam formam & modum requirit in his verbis; *ex his, quæ data sunt ex necessitate*, ut hæc particula conveniat cum definitione illa argumentationis seu syllogismi, quam Aristoteles lib 1. prior. cap. 1. habet, ubi inquit: quod syllogismus sit λόγος seu oratio, in qua positis quibusdam ex necessitate aliquid aliud à positis accidit, eò quod hæc sunt, & excluditur fallacia accidentis per hæc verba. Alteram conditionem, quod scilicet syllogismus sit probativus, vel quod præmissæ probent, conclusionem illam Aristoteles habet in verbis: *non connumerato eo, quod erat in principio*: per quæ verba excludit fallaciam petitionis principij. Denique verba, quæ ad solam contradictionem pertinent, sunt illa, quæ postremo loco ponuntur, ut sunt quatuor particule: *secundum idem, ad idem, similiter, & in eodem tempore*. Hæc enim quatuor requiruntur, ut contradictio sit vera, scilicet ut primò ponantur secundum idem, non autem secundum diversum: Ad idem, Similiter, quo ad modum, qualitatem, &c. & in eodem tempore & loco & aliis circumstantiis. Jam ex his constat, quid Aristoteles per Elenchum intelligat: nimirum syllogismum

contradictionis unius & eiusdem prædicati & subiecti, contra alterius assertionem, qui legitimam habeat figuram & modum, in quo præmissæ probent suam conclusionem, & contradictionē contra alterius conclusionem inferant secundum idem ad idem, similiter & in eodem tempore, loco & reliquis circumstantiis. Facile ergo hinc patet, quod sit fallacia ignorationis Elenchi, nimirum talis locus decipiendi, qui ex eo oritur, quando putamus, alterius syllogismum recte & verè alterius assertioni contradicere. Dupliciter verò ignoratio Elenchi ab *Aristotele* usurpatur. 1. generaliter, ut sit receptaculum omnium fallaciarum, & ad quam omnes fallaciæ referantur, quemadmodum *Aristoteles* docuit lib. 1. *Elench. sophist.*, cap. 5. Siquidem omnes fallaciæ hoc habent commune, quod videantur quidem contradictoriam conclusionem recte probare contra alterius assertionem, cum tamen omnes in eo deficient. Deinde ignoratio Elenchi sumitur simpliciter pro certo loco captionum, & est talis syllogismus sophisticus, qui peccat contra quatuor posteriores particulas secundum idem, ad idem, similiter, in eodem tempore. Hic enim syllogismus maximè contra contradictionis leges peccat, ac proinde ignoratio Elenchi recte dicitur respectu illius, qui apparentiam hanc non percipit. Ignorantia verò, quod obiter notetur, non purè negationis, ut vocant, hoc in loco intelligitur. Nam aliàs infantes etiam & fatui ignorationem Elenchi haberent. Contra primam particulam primus modus decipiendi oritur in hac fallacia, scilicet secundum idem, hoc est, si non secundum idem sit contradictio in conclusione, quæ conclusio in hisce syllogismis dupliciter formari potest, vel ut utramque partem contradictionis conclusio includat, vel ut alteram tantum partem contra alterius assertionem. Verbi gratiâ. 1. Christus secundum humanam naturam ex Mariâ virgine esse incepit, & secundum divinam naturam (ut tu asseris) ab ipsa esse non incepit: Ergo Idem

Christus

Christus ex eadem Maria esse incepit & non incepit. Causa defectus in conclusione est, quod non secundum idem fiat contradictio. Nam de humana natura verum est, quod esse incepit: De divina autem natura verum est, quod non esse incepit. Hæc vera contradictio non est, cum non sit secundum idem, id est, secundum eandem naturam. Vel secundo statuat respondens, Christum esse Deum, quia ab æterno à Deo patre sit natus; opponens verò sic argumentetur: Quicumque ex Mariâ virgine nascitur, ille non à Deo ab æterno nascitur, nec est Deus: Sed Christus ex Maria virgine nascitur: Ergo non à Deo nascitur, nec est Deus. Ibi conclusio alteri non rectè contradicit, quia prior de divina natura loquebatur; alter, opponens scilicet de humana. 2. Ex secunda particula, *ad idem*, secundus modus huius fallaciæ oritur. V. g. Joannes est pater Pauli, & non est pater Petri: Ergo est pater & non pater. Non est vera contradictio, quia non est ad idem, ad eadem supposita, subiectum alter respondens, statuat Joannem esse patrem Pauli, & alter probet, Joannem non esse patrem Petri; ibi quilibet animadvertit, quod opponens non verè assertioni respondentis contradicat. Ex particula tertia, Modus tertius oritur. Verbi gratiâ: Joannes currit velociter: Joannes non currit necessariò: Ergo currit & non currit. Ibi non est contradictio similiter, siquidem velociter & necessariò non sibi contradictoriè opponuntur. Ita quoque fieri potest hæc fallacia, si alter asserat, Joannem velociter currere, opponens verò concludat, Joannem non necessariò currere. Ex quarta particula quartus modus oritur. V. g. Si quis ita argumentetur: Christus habuit communicata omnia idiomata, etiam in morte, ac proinde etiam immortalitatem habuit communicatam: Ergo simul mortuus est & non mortuus est: Vel qui oculos habet, & visu præditus est, ille videt: Sed dormiens oculos habet, &

visu

visu præditus est: Ergo videt, per te autem respondentem, non videt. Ergo simul videt, & non videt. Conclusio non verè est contradictoria, quia respondens de uno, opponens de altero tempore loquitur. Huc referuntur petitio principij, item scopæ eiusmodi dissolutæ, ubi nihil probatur. Ut si quis diceret, baculus stat in angulo: Ergo Pontifex Romanus est mortuus. Et fieri potest, quod obiter observetur, ut una eademq; fallacia vel habeat similitudinem cum alijs, vel etiam quod argumentum unum ad plures fallacias revocari possit, quemadmodum illud ex multis autoribus, qui aliorum scripta refutant, apparet, præsertim ex *Antonio Sadael*, item etiam *Ioan. Menzero*, qui contra *Sadaelem* scripsit. Hinc etiam fit, ut hæc exempla in hac fallacia videantur ad plures alias posse referri. In primis vero, quando conclusio utramq; partem propositionis colligit, tunc cum præcedenti à quid ad simpliciter convenire videtur. Verum *Petrus Hispanus* differentiam illam ponit, quòd in fallacia à quid ad simpliciter fit processus ab uno ad unum. V. g. hoc est duplum secundum longitudinem: Ergo est duplum simpliciter. In hac verò fallacia est processus à duobus secundum quid ad duo simpliciter sumtis. Ut v. g. est duplum secundum longitudinem, & non duplum secundum latitudinem: Ergo est duplum & non duplum.

IV. FALLACIA PETITIONIS PRINCIPII.

Quartus locus fallaciarum est fallacia petitionis principij. Principium hoc in loco nihil aliud est, quàm ipsa conclusio, quæ propterea dicitur principium, siquidem omnis, qui argumentationem, aliquam vult instituire, in mente proponit sibi probare aliquam conclusionem. Hinc illa conclusio dicitur principium, quæ est principium & causa seu ratio argumentationis. Quando verò in argumentatione loco probationis sumitur ipsa conclusio, tunc dicitur peti principium, & peti illud, quod est in principio. Differunt e-

nam, quod notandum est, secundum Logicos, petere principium, & petere illud, quod est in principio. Nam petere principium, est eandem conclusionem vel propositionem iisdem verbis repetere, unde repetitio quoque principij dicitur. V.g. Omnis homo currit. Ergo Omnis homo currit. Item si dies est, est dies. Sed dies est. Ergo est dies, & reliqua eiusdem ἀδολεισχίας. Petere verò illud, quod est in principio, est vel ignotum per æquè ignotum, vel per ignotius, vel idem per seipsum, sub aliis vocabulis probare. V. g. Omne formosum est pulchrum: Petrus est formosus: Ergo Petrus est pulcher. Item Sancti sunt invocandi, quia orant pro nobis: ubi ignotum per æquè ignotum probatur. Alias hæc distinctio sic effertur, quod alia petitio principij sit statim, alia non statim. Jam verò per hanc distinctionem, quod in præcedentibus dicitur, & hæc duo ita se habent, ut prior petitio principij nullam constituat fallaciam, siquidem immediate contra syllogismum peccat, in quo requiritur, quod conclusio debeat esse aliud quid à positis. Hic verò planè nulla est inter præmissas & conclusionem differentia. Altera verò petitio principii, seu potius petitio, quod est in principio, constituit fallaciam hanc numero quartam, & definitur, quod sit locus decipiendi, proveniens ex apparenti diversitate notioris & ignotioris in antecedente & consequente. Siquidem, quod notandum est, in hac fallacia, vel idem sub aliis verbis vel æquè ignotum pro notiori, vel ignotius pro ignotiori sumitur; ideoq; causa apparentiæ in hac fallacia est apparens diversitas antecedentis & consequentis, nec non notioris & ignotioris. Causa autem defectus est identitatis eorundem omnium, scilicet antecedentis & consequentis, ignoti & notioris. Sunt ergo tres quasi gradus huius fallaciæ, quemadmodum ex jam dictis constat, scilicet quando idem per seipsum sub alijs tantum nominibus, vel ignotum per æquè ignotum, vel ignotum per ignotius probatur. *Aristoteles* tamen & *Logici*, qui illum

inse-

insequuntur, quinque modos huius fallaciae constituunt. I. modus, quando Synonymum per Synonymum probatur, vel etiam definitum per definitionem. Verbi gratia: Gladius est instrumentum defensorium, quia ensis est instrumentum defensorium. Item homo currit, quia animal rationale currit, vel etiam animal rationale est risibile, quia homo est risibilis. II. modus est, quando particulare probatur per universale, vel petitur in universalis, ut loquuntur; Vt nullus homo currit: Ergo nec Socrates currit. Nam in universalis per se includuntur particularia. Item si quis debebat probare omnium contrariorum esse eandem disciplinam, & probet quis illud, quia omnium oppositorum est eadem disciplina. Ergo quoque contrariorum. III. Modus est, quando universale petitur in particularibus: ut si aliquis debeat probare, quod omnium oppositorum sit eadem disciplina & probat inde, quia contrariorum, contradictoriorum, relatorum, &c. sit eadem disciplina. Vel aliud exemplum; Petrus currit: Paulus currit: Iohannes currit: Ergo omnis homo currit. Particularia enim ab universalibus nihil differunt si simul sumantur, ideoque eiusmodi probationes ab universalibus ad omnia particularia; & contra, ab omnibus particularibus ad universalis petunt principium quoad probationem, siquidem idem per idem probatur. IV. Modus est, quando conjunctum petitur in divisis, vel contra, ut si quis probare debeat, Dialecticam esse instrumentum discernendi verum à falso, & bonum à malo, & probat ille primò quod sit instrumentum discernendi & boni & mali, deinde verò veri & falsi, vel aliter quod medicina sit disciplina sani & aegri, & aliquis sic argumentetur: Medicina est disciplina sani & medicina est disciplina aegri. E. Medicina est disciplina sani & aegri. Sic in priori exemplo Logica est instrumentum sciendi verum & falsum, ac bonum & malum. Ibi aperta fit petitio principij, cum eadem membra pro sui probatione repetuntur. V. Modus est quando

unum relatorum petitur in aliud, seu quando unum relativum per alterum probatur: verbi gratia, si quis debeat probare, quod Socrates sit Pater Platonis, & probat aliquis per illud, quod Plato sit filius Socratis, ille unum relativorum per alterum, & sic deficeret in probatione & peccaret contra syllogismum Dialecticum probativum, ut quoque idem fit in alijs modis jam dictis. Nam etsi fortassis iusta sit syllogismorum forma, id est, figura & modus & debita dispositio in iisdem, tamen in materia hic peccatur eatenus scilicet, quod propositum non probatur, interim quaelibet propositio per se potest esse vera, v.g. Quodcumq; est animal rationale, illud dormit: Homo est animal rationale. E. homo dormit. Ibi propositiones omnes sunt verae; est etiam debita figura & debitus modus syllogismi, & tamen est fallacia petitionis principij secundum primum *Aristotelis* modum huius fallaciae. Et quanquam hi quinque modi inter locos Dialecticos etiam referantur, siquidem & probabilia argumenta & vera inde ducuntur; tamen hoc fit tunc quando vel definitio est notior definito, & praedicatum aliquod notiori modo definitioni quam definito competat, aut contra: Item quando universale notius est quam particulare, aut contra particulare notius est, quam universale. In divisis ad coniuncta valet certis conditionibus observatis, quae sunt: primò quod non arguitur penes praedicata, quae non habent se ut determinans & determinabile, sed tantum ut subiectum determinantium. Requiritur ergo ut unum praedicatum sit determinans & alterum determinabile, v. g. Iste est bonus & Cytharædus? Ergo est bonus Cytharædus. Non sequitur, quia bonus non habet se hic ut determinabile. Tum deinde requiritur, quòd non arguatur penes praedicata, quorum posterius includatur in primum: Verbi gratia, non sequitur: Iste est homo & est animal. Ergo est homo animal. Deniq; unum relatorum arguit quidem alterum, sed ita ut unum quodammodo tan-

quam

quam notius, alterum tanquam ignotius sumatur. *Con-*
secra breviter respondet ex his locis siue petitione prin-
 cipij non quidem per se argumentationes sunt falsæ,
 sed quæ ratione personæ cum qua agimus, petitionem
 petere sæpe videantur ex his locis argumentantes, quia
 ipsi medius terminus seu probatio, ante hac notior est
 vel æquè nota quam conclusio.

V. FALLACIA CONSEQUENTIS.

Quintus locus est fallacia consequentis, quæ est lo-
 cus decipiendi proveniens ex apparentia conse-
 quentiæ conversæ, quæ non convertitur. Nam
 fallacia consequentiæ inde fit, quòd putemus, quòd
 consequens benè cum antecedente convertatur, cum
 tamen non benè convertitur. v. g. si quis dicat, si o-
 mnis homo currit: Ergo omne animal currit, vel et-
 iam sic, si homo currit: Animal currit: Sed animal
 currit: Ergo homo currit. Consequentia enim, quæ no-
 tatur, duplex est, vel simplex vel composita. Simplex
 est, quando ab uno solo ad antecedentem infertur unum
 tantum consequens. v. g. homo currit. E. animal cur-
 rit. Composita consequentia est, quando consequentia
 facta ex antecedente infertur consequens: vel ex conse-
 quente ipsum antecedens, & fit quatuor modis. 1. Quā-
 do facta aliqua consequentia concluditur à positione
 antecedentis ad positionē consequentis, ut in hoc exem-
 plo, sit consequentia facta: si homo currit, animal cur-
 rit, concludatur jam à positione antecedētis ad positio-
 nem cōsequentis, sed homo currit. Ergo animal currit.
 2. Modus est, quando aliqua consequentia facta con-
 cluditur à destructione consequentis ad destructionem
 seu negationem antecedentis: Ut si homo currit, ani-
 mal currit; Sed nullum animal currit; Ergo nullus ho-
 mo currit. Et hi duo modi non pariunt hanc falla-
 ciam consequentis, verum duo jam sequentes. Est ergo
 tertius modus consequentiæ, quando in aliqua conse-
 quentia jam posita arguitur à destructione anteceden-

tis ad destructionem consequentis. Ut si homo currit, animal currit: Sed nullus homo currit: Ergo nullum animal currit. Falsa est hæc consequentia, siquidem ad negationem antecedentis, non sequitur negatio consequentis; cujus ratio iterum: Cujus antecedens est inferius, consequens verò est superius & communius, ibi destructo inferiori, non mox superius destruitur, cum manere possit in alijs inferioribus. 4. Modus consequentiæ est quando arguitur à positione consequentis ad positionem antecedentis: ut si homo currit, animal currit: Sed animal currit: Ergo homo currit, Vel sic; si terra est madida, pluit: Sed pluit; Ergo Terra est madida.

Causa apparentiæ in hac fallacia est, quando putatur consequentiam converti, quæ tamen non convertitur, id est, quando putamus ut sicut ad antecedens sequitur consequens, sic etiam ad consequens sequi antecedens, idque propter identitatē, quam consequens habet ad antecedens. Verbi gratiâ, sequitur: Petrus est homo: Ergo est animal: quia homo & animal habent inter se identitatem tanquam inferius in suo superiori, & posito inferiori ponitur etiam superius: Et posito superiori, necessario ponitur prius; sed animal prius est quàm homo, & homo posterior, quàm animal, siquidem universalis sunt priora singularibus naturâ. Non autem contra sequitur: Est animal: Ergo est homo. Nam ibi talem identitatem consequens ad antecedens non habet. Nam posito priori non necessario ponitur una tantum species, siquidem genus plures species consequuntur æquè primò. Causa autem defectus in hac fallacia est diversitas consequentis & antecedentis, quæ putatur esse identitas. *Johan. Buridanus, Petrus Fonseca* & alij plures duos modos hujus fallaciæ ponunt, nimirum quando consequens inferimus ex antecedente. Verbi gratiâ: Si paulò ante pluit, terra est madefacta: Sed terra est madefacta: Ergo paulò ante pluit. Ibi consequens ducitur ex antecede-

dente, & à positione consequentis arguitur ad positionem antecedentis. Deinde si inferimus ex opposito consequentis oppositum antecedentis. Verbi gratiâ: Si animus hominis genitus est, incepit esse: Ergo si genitus non est, non incepit esse. Ibi oppositum consequentis, scilicet *non genitum esse*, concludit oppositum antecedentis, scilicet *non incepisse*. Nam esse genitum & non esse genitum, incepisse & non incepisse sunt opposita. Huc pertinet ejusmodi fallacia: Si est equus, est animal: Sed est animal: Ergo est equus. Qui dicit, te esse animal, ille dicit verum: Qui dicit te esse Asinum, ille dicit, te esse animal: Ergo ille, qui dicit te esse asinum, dicit verum.

Petrus Hispanus verò & alij Logici ex *Aristotele* tres modos hujus fallaciæ producunt. 1. Quando à destructione antecedentis ad destructionem consequentis: vel à positione consequentis ad positionem antecedentis argumentamur: Exempla sunt supra adducta. Verbi gratiâ: si homo currit, animal currit: sed animal currit: Ergo homo currit. 2. Modus oritur, quando arguitur ex insufficiente enumeratione partium vel singularium ad totum vel ad universale: Verbi gratiâ: Plato currit; Petrus currit; Johannes currit: Ergo omnis homo currit. Ille scit Prosodiam & Orthographiam: Ergo scit totam Grammaticam. Sic ille potest syllogismum unum atque alterum facere: Ergo est bonus Dialecticus. 3. Modus est, quando à communiter accidentibus, quæ mutuo sese non consequuntur, argumentamur. Verbi gratiâ; ille est magnus: Ergo est robustus seu fortis. Ille est pulcher: Ergo est bonus. Ille est elegantiae studiosus seu comtus: Ergo est scortator, adulter, &c. Obiter notandum hanc fallaciam convenire cum fallacia accidentis, & paucis mutatis eandem oriri fallaciam in argumento. Nam esse consequens est accidens, quemadmodum accidens supra in fallacia accidentis sumebatur. Verbi gratiâ, homo est animal. Ibi *animal* & consequens est, & etiam ac-

cidens hominis. Verum non esse accidens est consequens. Et Alexander Aphrodisiensis discrimen tale inter has duas fallacias constituit, quòd locus ab antecedente terminos non sumat ut convertantur: verum qui fallaciam struit consequentis, ille terminos sumit quasi inter se convertantur. Nam in fallacia accidentis aliqui sic argumentantur: Omnis latro de nocte errat per plateas: Socrates nocte errat per plateas: Ergo Socrates est latro. In hac verò fallacia sophista ad terminorum conversionem respicit. Nam sicut ad latronem sequitur noctu errare per plateas ita ad noctu errare per plateas putat sequi, esse latronem. Verbi gratiâ, Qui est latro, ille errat per plateas: Ergo qui errat per plateas, est latro. Ibi à positione consequentis ad positionem antecedentis argumentatur.

Franciscus Titelmannus ad hanc fallaciam refert omnes illos argumentandi modos, quando à toto universaliter non universaliter accepto ad partem ipsi subjectam, aut à parte ad totum universaliter sumtum, argumentamur: Item à toto in modo non universaliter sumto ad partem, vel à parte in modo ad totum universaliter sumtum: Item quando à parte una & non omnibus ad totum in quantitate argumentamur: Item quando negativè argumentamur à toto integrali ad singulas partes copulatè, vel ad aliquam partium singularium, vel contra, ab aliqua partium affirmativè ad totum: Item quando in communiter accidentibus à priori ad posterius proceditur affirmativè, vel à posteriori ad prius negativè, & quando ab oppositis mala fiunt argumenta, à negatione ad affirmationem: Item quando à majori ad minus affirmativè aut à minori ad majus negativè. Denique quando ab authoritate negativè argumentamur; & sic in summâ, quando non valet conversa consequentia. Exempla singulorum horum modorum in tractatu præcedenti, locorum scilicet inventionum, invenimus.

VI. FALLACIA SECUNDUM NON CAUSAM UT CAUSAM.

Sextus locus est Fallacia secundum non causam ut causam, & est locus idoneus decipiendi, quando falsitas illatæ conclusionis imputatur alicui præmissarum, quæ non est causa falsitatis conclusionis, ita ut ea etiam ablata, æquè falsa sequeretur conclusio. Vel potius fallacia secundum non causam ut causam, est locus sophisticus, per quem in errorem dilabimur quoties alicujus rei causa affertur, quæ vel non propria est, vel non sufficiens ad rem quam concludimus. Duplicem adferimus definitionem, idque propter diversitatem sententiarum circa hanc fallaciam. *Petrus Hispanus* enim *Fonseca* & alij plures putant hanc fallaciam tantum habere locum in syllogismis ducentibus ad impossibile, non autem in syllogismis ostensivis. Nam in syllogismis ostensivis non potest aliqua superflua propositio addi, quæ in termino quidem aliquo cum illa propositione conveniat, quæ reveta est causa falsæ conclusionis illatæ. In syllogismis verò ducentibus ad impossibile fieri illud potest. Nam syllogismus ille non unicus tantum est syllogismus, sed plures possunt ibi processus, ita ut sæpè vel duæ vel tres conclusiones in syllogismo ducentes ad impossibile concludantur. Sciendum enim causam apparentiæ in hac fallacia secundum hos dictos autores esse convenientiam alicujus propositionis secundum aliquem terminum, sive sit subjectum sive prædicatum, cum illa propositione, quæ est causa & verè causa falsæ conclusionis illatæ. Causa verò defectus est diversitas earundem. Fit ergo secundum non causam ut causam, quando in processu syllogismi ducentis ad impossibile, illa propositio destruitur, quæ non est causa conclusionis falsæ illatæ, & tamen ipsi interim causa illa imputatur. In exemplo *Alexander Aphrodisiensis* rem hanc declarat. Quærat enim *Sophista*, an omne album sit animal, ne-

get respondens, ibi sophista conatur respondentem ad impossibile reducere per tales processus. 1. dicit, si non omne album est animal; Ergo ejus contradictoria erit vera, scilicet omne animal est album: Sed ad hanc sequitur impossibile: Ergo & ipsa erit falsa. Ex falso enim nil nisi falsum & verum vero est consonum. 2. Sed quod inde sequatur impossibile sic demonstratur: tu dicis, non omne album est animal: Omne volatile est album: Omnis corvus est volatilis: Ergo omnis corvus est albus. Sed hæc conclusio est falsa: Ergo aliqua præmissarum erit falsa; & per consequens tua assertio erit falsa: scilicet non omne album est animal. Cum tamen illa minimè sit causa falsæ conclusionis illatæ; sed potius illa assumpta, & à Sophista admixta propositio, scilicet omne volatile est album. Hæc, inquam, vera causa est falsæ conclusionis illatæ, scilicet quod corvus sit albus. Prior enim propositio scilicet non omne album est animal, siue ponatur siue non ponatur, ut in definitione prima dicitur, nihilominus tamen illa conclusio falsa sequitur. Et causa fallaciæ seu deceptionis in hoc exemplo est, quod illa propositio, quæ vera est causa falsitatis in conclusione, in termino aliquo, scilicet *album*, cum propositione illa, cui falso imputatur, ut sit causa fallaciæ, convenit: nisi enim assumpta propositio in termino aliquo convenit cum altera, quæ non est causa falsæ conclusionis, tunc hæc fallacia non oritur, verbi gratiâ; estne Asinus homo? Quo concesso arguitur sic: Nullus Asinus est animal rationale: Homo est asinus, sicut tu concedis, & Sol est in cancro, vel baculus stat in angulo: Ergo homo non est animal rationale. Ibi non est fallacia hæc, quia propositio assumpta in nullo termino cum altera convenit. Nam si quis ibi quærat apparentiam in propositione alicujus præmissæ, nullam ibi invenit apparentiam in propositione aliqua, unde falsa oritur conclusio. Nam propter illam; Sol est in Cancro; nulla omninò conclusio sequitur in hoc syllogismo: si-

quidem nullus terminus in hac propositione est, qui vel cum præmissa aliqua vel cum conclusione convenit. *Augustinus Niphus* tamen & alij etiam inde fieri putant fallaciam non causam ut causam, si scilicet superflua aliqua propositio assumatur.

Verùm licet multi sint, ut dixi, in illa sententia, quasi hæc fallacia fiat tantum in syllogismis ducentibus ad impossibile; tamen ex fundamento *Aristotelis* alij Logici etiam in syllogismis ostensivis hanc fallaciam fieri asserunt, quotiescunque scilicet causa aliqua allegatur, quæ vera causa non est. Inde *Aristoteles lib. 2. politicorum* in hoc argumento dicit fallaciam esse secundum non causam, quando ita Sophista argumentatur: Id post quod malum inter cives oritur, illud est causa malorum: Sed ortus civitatis est id, post quod mala inter cives sunt orta: Ergo ortus civitatum est causa malorum inter cives. Apertè ibi dicit *Aristoteles*, argumentum hoc esse fallaciam secundum non causam. Nam non ortus civitatum est causa malorum inter cives; sed potius malitia civium. Huc pertinet argumentum hæreticorum Marcionitarum: Qui tollit gratiam, ne homo rectè operetur, ille est causa peccati in homine: Sed Deus tollit gratiam, ne homo rectè operetur: Ergo Deus est causa peccati in homine. Item: Qui seipsum occidit, ille est sceleratus: Sed qui cadit ex alto, seipsum occidit: Ergo est sceleratus. Committit hoc argumentum fallaciam causæ. Nam qui cadit ex alto per accidens, & casu est interfector sui. Cur verò *Aristoteles* non mentionem fecerit in Elenchis sophisticis syllogismorum quoque ostensivorum, *Aegidius Romanus* hanc dicit esse causam, quòd hæc fallacia apertissimè conspiciatur in syllogismis ducentibus ad impossibile; siquidem ibi potest assumi aliqua superflua propositio, quæ est causa falsitatis in conclusione, & potest Sophista alteri propositioni, quæ non est causa illius falsitatis, imponere, ac si esset causa, atque ita manifestè hanc fallaciam

committit-

committit. Id verò in syllogismis ostensivis fieri nequit: nam ibi nulla superflua propositio assumi potest. Interim tamen hoc etiam norandum, quando superflua propositio assumitur in syllogismo ostensivo, posset tunc fallaciam secundum non causam ut causam illud argumentum dici, quamvis aliqui id negent, ut suprà dictum est.

Modos hujus fallaciæ prior secta, quæ scilicet solos syllogismos ad impossibile ducentes hic locum habere affirmat, duos constituit. Prior est, quando præmissa, quæ non est causa fallaciæ seu falsitatis, in conclusione ex parte subjecti convenit cum præmissa, quæ est causa falsitatis. Exemplum: Omnis asinus est rudibilis vel rudis: Omne animal est asinus: Omnis homo est animal. Ergo omnis homo est asinus. Conclusio est falsa: Ergo illa erit falsa: Omnis asinus est rudibilis. In hoc syllogismo fit fallacia à causa. Nam non hæc propositio est causa falsitatis in conclusione; Asinus est rudibilis; sed potius illa; Omne animal est asinus; Et convenit propositio illa, quæ non est causa, scilicet Asinus est rudibilis, in subjecto cum illa; Omne animal est asinus, quæ est vera causa falsitatis. Asinus enim vocabulum in utraque propositione ponitur loco subjecti. 2. Modus est, quando præmissa non causa convenit ex parte prædicati cum præmissa, quæ est causa falsitatis in conclusione. Exemplum: Omne animal est Asinus: Omnis equus est animal: Omnis homo est animal. Ergo Omnis homo est asinus. Conclusio est falsa: Ergo & illa; omnis equus est animal. In hoc syllogismo fit fallacia à causa, quia illa est vera causa falsitatis; scilicet; Animal est asinus, quæ convenit cum illa, quæ falsa imputatur, ut sit causa in prædicato. *Animal* enim in hac propositione prædicatur: Omnis equus est animal.

Verum qui alteram sententiam tenent, præter istos duos modos, quos non tam accuratè distinguunt, toties fieri putant hanc fallaciam, quoties scilicet vel

vitia personarum & mores depravati hominū pro vera causa alicujus rei ponantur, cujus non sunt causa. Item quando abusus rei pro vera causa ponitur, scilicet inebriatio imputatur vino. Tertiò, quando causa non sufficiens pro sufficiente, item causa imperfecta pro absoluta: Item omninò non causa pro causa ponitur: Item quando à voluntaria causa argumentamur ad effectū necessario, v.g. Deus fuit ab æterno: E. & mundus: Itē quando aliqua præmissarum callidè excogitata videtur esse causa conclusionis necessariò. Ut quicquid generat hominem, est homo: Sed, teste *Aristotele*, Sol & homo generant hominem: Ergo Sol est homo: Item quando causa sine qua non, pro necessaria causa ponitur, ut faciunt Pontificij, quando nos non sine operibus justificari argumentantur: Item quando casus & fortuna pro vera causa sumitur, aut pro causa per se, cum tamen sunt causæ per accidens. Ut qui alterum interfecit, est occidendus: Sed qui in Sylva cedit lignum & ascia de manubio cadens proximum suum interficit, ille interficit hominem: Ergo est occidendus. Plures alij fortasse modos excogitare possunt.

VII. FALLACIA SECUNDUM PLURES INTERROGATIONES.

Sequitur ultima fallacia, quæ est secundum plures interrogationes, ut una; & est locus decipiendi, quando contra aliquem argumentamur, ut plura simul contra ipsum concludamus, aut etiam ab ipso interrogamus, ad quæ sive affirmativè sive negativè simpliciter respondeat, respondens decipitur. Causa apparentiæ hujus fallaciæ est, quod respondens putat esse unam tantum interrogationem. Causa defectus verò est pluralitas interrogationum. Tribus verò modis accidit, ut in proportionem aliqua, quæ plures dicitur, plura præsumitur. 1. ut plura de pluribus. 2. ut plura de uno. 3. ut unum de pluribus dicamus, v.g. Petrus disputat: Item si quis ostenso Petro & lapide

interro-

interroget. Estne hic vel hic homo? Item Socrates & Plato currunt & disputant. Semper in his hæc fit fallacia, si simpliciter tantum respondetur.

Vulgo duos recensent modos huius fallaciæ. 1. Modus est, quando plura in singulari numero subjiciuntur vel prædicantur. V. g. ostenso lapide & homine, si quæro: Estne hic vel hic homo? si respondetur affirmat, vè, tunc concluditur: E. Lapis est homo. Si respondetur negativè, tunc concluditur, quòd Petrus non sit homo, & sic utrinq; capitur respondens, si simpliciter respondet. Effugiet autem hanc fallaciam, si distinctè respondeat; Hic sc. Petrus est homo, & hic scil. lapis non est homo. 2. Modus est, quando plura in plurali numero subjiciuntur vel prædicantur, ut v. g. Suntne ista bona vel mala, si sc. demonstratur aliquod, quod bonum est, & aliquod, quod malum est: si dicit respondens, bona sunt, tunc arguit opponens. E. malum est bonum. Si verò negat & dicit, quòd mala sunt, tunc infert opponens. Ergo bonum est malum. Aliud: Habeat aliquis duos catulos, unum qui videat, alterum qui non videat, & quærat ab altero, suntne hi catuli cæci; si responderit, sunt cæci, tunc ostenso vidente ipsum redarguit: Si dicit, sunt videntes: E. cæcum videntem esse concludit. Huc pertinent etiam illa argumenta, quæ in divisis ad coniuncta solent fieri. V. g. Si est claudus Musicus, & quæro, An sit claudus, & an sit Musicus; si simpliciter affirmetur, respondeo, quòd duo accidentia impassibilia sint in eodem subjecto. Denique huc etiam exemplum illud Christi pertinet, qui interrogatus, Estne iustum dare Cæsari censum, vel iniustum; ibi non simpliciter respondet, esse iustum vel non esse iustum; sed distinctè respondet: Date Deo, quæ sunt Dei, & Cæsari, quæ sunt Cæsaris. Item quando Christus interrogabat, an Baptismus sit de cælo vel à terra, & alia eiusmodi, quæ ad dilemma ponuntur; ad illud argumentationis genus pertinent, quòd scilicet non simplicem vel affirmationem vel negationem requirunt, sed distinctam.

Atq; hæc de tredecim illis locis sopisticis & eorum modis, nec non causis apparentiæ & defectus dicta sint. Breviter tamen etiam illud notetur, quomodo scilicet ex *Aristotelis* doctrina lib. 1. Elenchorum cap. 5. omnes fallaciæ ad ignorationem Elenchi reducuntur & quidem quod ad fallacias in dictione attinet, illæ sic reducuntur ad ignorationem Elenchi.

Aequivocatio enim Amphibologia, & Figura dictionis Elenchum in eo oppugnant, quia impediunt syllogismum & contradictionem, quod inde constat, quia ad rationem syllogismi & contradictionis unitas rei & nominis simul requiritur, quemadmodum supra dictum est, in explicatione Elenchi: Sed in Æquivocatione, Amphibologia & Figura dictionis non reperitur unitas nominis & rei simul, nam licet fortassis nominis identitas seu unitas in illis fallacijs reperiat, non tamen unitas rei. Porro compositio & divisio nec unitatem rei seu significationis, nec unitatem vocis observant, siquidem non est oratio una secundum modum proferendi. Fallacia accentus quoq; unitatem rei & nominis non obtinet, proinde fit, ut omnes fallaciæ in dictione & syllogismum & contradictionem, ac proinde ipsum Elenchum invertant, quapropter etiam ad ignorationem Elenchi omnes reducuntur. Ad fallacias verò extra dictionem quod attinet, illæ similiter ad ignorationem Elenchi reducuntur. Nam contra ipsius Elenchi definitionem pugnant. Fallacia accidentis & fallacia consequentis contra illam particulam pugnant, ex his, quæ data sunt de necessitate ex præmissis. Fallacia secundum quid, & fallacia ignorationis Elenchi simpliciter sic dicta, contra Elenchum pugnat ratione contradictionis. Siquidem non affirmationem & negationem de eodem, ad idem, secundum idem, similiter & in eodem tempore concludunt. Fallacia petitionis principij, & fallacia secundum non causam ut causam contra Elenchum peccant, quatenus probativus est, seu propositam conclusionem pro-

bare debet. Deniq; fallacia secundum plures interrogationes contra formam syllogismi peccat. Siquidem in syllogismo requiritur, ut quælibet præmissa sit una, non autem plura.

Atq; hæc de prima parte hujus ultimi problematis; sequitur jam de altera parte, nimirum de modo solutionis sophismatum, & quomodo fallaciis dictis sit occurrendum in disputatione. Hic illud repetendum est, quod suprâ dicebamus, & *Aristoteles* quoque lib. 2. *Elenchorum* cap. 3. habet, quòd syllogismus sophisticus vitium admittat vel in materia vel in forma, vel ut nos addere possumus, & in materia & in forma simul. In materia quidem, quando scilicet vel una vel ambæ propositiones sunt falsæ. In forma, quando peccatur contra regulas syllogismorum seu bonæ consequentiæ, de quibus apud *Philippum Melancthonem* lib. 3. Illis quidem hoc commune est, quòd videantur concludere, cum tamen minùs concludant, & licet paralogismi in dictione videantur verisimiles syllogismi, & qui contra formam non peccent, seu in forma syllogistica; tamen in materia quodammodo error est, cum præmissæ ambiguitatem quandam includant. Paralogismi verò extra dictionem ipsam formam plerunque oppugnant. Varia verò solutionis ratio ab autoribus tradita dum aliqui vel ad personam vel ad rem responderi volunt. Ad personam quidem vel elevando, id est, contemnendo, irridendo adversarij argumentum, seu etiam ipsam personam, secundò digrediendo a scopo, & se conferendo in aliam materiam, ubi quis est exercitior, vel tertio invertendo, dum scilicet illud argumentum adversarij, quod per se adducit, contra ipsum valere ostendimus. Ad duas priores quod attinet, Sophistis potius, quam Philosophis illæ solutiones competunt. Posterioris quidem adhuc est usus aliquis, verum præterea nihil efficit, quàm ut disputationē in dubio relinquat, dum scilicet ostēdit respondens, argumentū illud

conclu-

conclusionem respondentis non oppugnare, quin potius opponentis assertioni officere.

Modi verò respondendi ad rem ipsam varij etiam traduntur, alii dicunt esse respondendum vel per concessionem, cum scilicet argumentum adversarij concedimus, vel per negationem, vel per distinctionem. Et quidem quod ad concessionem & negationem attinet, illi soli modi fuerunt apud antiquos. Tertium autem *Aristoteles* invenit, siquidem ante ipsum in *Dialogis Platonis* & alibi modum per distinctionem respondendi in usu fuisse nemo deprehendit. Aliqui respondere volunt vel per negationem seu inficiationem, ut vocant; secundo per distinctionem; tertio per instantiam. Sed quod ad instantiam attinet, illa non est recta & vera solutio dicenda, siquidem argumentum non solvitur, neque monstrat, se manifestasse falsitatem in syllogismo. *Aristoteles* verò lib. 2. *Elenchorum* cap. 4. Solutionem veram definit, quòd sit manifestatio falsi syllogismi, ob quamcunque terminationem accidat falsum. Ideoque negationem & distinctionem retinere malunt plurimi autores Logici. Ac proinde fortassis neque illorum sententiam probant, qui negationi & distinctioni etiam interpretationem addunt, hoc est, quando propositiones rectè explicamus, & ad alium sensum trahimus, quam opponens interpretatus erat, & fit hæc communiter in disputationibus Theologicis, ubi de sensu scripturæ controversia est, tum in jure & aliis disciplinis, ubi sæpè de sensu alicuius propositionis disceptatio oritur, manet itaq; secundum Aristotelicos & Peripateticos duplex solvendi modus maxime usitatus, sc. per negationem & per distinctionem. Per negationem intelligimus hoc, quando sc. vel propositionem aliquam, imò non unam propositionem, sed aliquas cum ipsa conclusione negamus, quemadmodum fieri potest in illis syllogismis, qui in materia peccant, ita ut nulla propositio sit vera. v. g. Omnis lapis est equus. Omne animal est equus. Ergo omne animal est lapis. Vel quando negamus consequentiam,

& relinquendo præmissas per distinctionem solverē, illud intelligimus, quando ostendimus medium terminum vel vocabulum aliquod in præmissis multipliciter sumi: & secundum hanc quidem acceptionem præmissam illam esse veram, secundum alteram verò falsam. Secundum ergo hos duos modos ad priores locos fallaces ita respondemus, ut sc. ad omnes fallacias in dictione, exceptâ solâ figurâ dictionis, per distinctionē respondeamus, non autem negemus consequentiam. Ad alias verò fallacias, quæ dicuntur extra dictionem, ut etiam fallacia facit petitionis principij, per negationem consequentiæ respondere debemus. Nam sicut in prioribus fallaciis ex eo saltem vitium contingit, quod sit error in materia propter ambiguitatem, formâ interim syllogisticâ quoad apparentiam salvâ, & integrâ: sic in posterioribus fallaciis contra formam syllogisticam peccatur, quemadmodum in singulis locis constat. Quando verò consequentiam negabimus, tunc ostendere debemus causam apparentiæ & defectus in illo syllogismo, & ita ostendere, quomodo & quale vitium in argumentatione illa vitiosa sit commissum. Allegare etiam possumus regulas illas tum syllogismorum tum bonæ consequentiæ, ut eò magis errorem manifestemus. Ad petitionem principij in specie quod attinet, non semper opus est, ut ipsa consequentia negetur, ut vult Fonseca: Sed neganda est illa propositio, in qua petitur principium, etiamsi probabilis esse videatur. Sic ignoratio Elenchi refutanda est, ut negemus argumentum opponentis nostræ conclusioni contradicere. Ad fallaciam secundum plures interrogationes ita respondere possumus, ut sc. tot responsiones demus, quot interrogationes opponens nobis opponit, atque ita facile omnium Sophistarum laqueos effugiemus. Obiter etiam notetur, quod loco instantiæ, quàm alii autores fugiunt, cum tamen in solis universalibus infringendis aliquam vim habent, instructi simus multis fallaciis, id est, exemplis fallaciarum argumentationum, ut si cum adversario congregimur, per simile quoddam

exemplum quod manifestè falsum est ostendamus, ipsius quoq; argumentationem ad eundem modum fallaciarū committi. Neq; illud pratermittendum duxi, quòd autores aliqui & viri doctissimi omnes ferè modos supra dictos conjungant in solutione alicujus sophismatis, & respondeant vel per concessionem, instātiā, interpretationem, negationem, fallaciæ & erroris monstrationem & manifestationem, ducendo ad absurdum, item per inversionem argumenti, & deniq; per correctionem istius argumenti, exempla huius factis multa inter ceteros habet Antonius Sadeel in lib. de verbo Dei scripto adversus humanas traditiones, exemplum unum atque alterum tamen inde producā, ad quorum conformationem quilibet de aliis judicare poterit; quamvis interim existimant illum respondēdi morem, qui scilicet tot modos respondendi conjungit, in scribendo potius quàm disputando vel conferendo locum habere. Exemplum ex objectionē decima tale est; Iohannes noluit multa scribere: Ergo non omnia ad fidem necessaria scripta sunt in sacris literis. R. 1. Admitto antecedens. 2. Nego consequens. 3. Error est *παρὰ τὸ ἐπὶ μὲν* circa errorem consequentiæ. Hæc enim non sunt consentanea, Iohannes habuit multa scribenda. Ergo de fidei capitibus. Ergo illa nusquam alibi in sacris literis scripta sunt. 4. Per absurdum. Absurdum alioquin hoc sequeretur, si mulier illa, ad quam Iohannes scribit, non erat tum planè instituta in Christiana religione. E. non cohærent, quæ Iohannes dicit, dum commendat illius mulieris fidem & eius liberorum, quos ait in veritate incedere. Aliud exemplum ex objectionē 14. Pædobaptismus non reperitur in sacris literis, neq; vocabula trinitatis, *ὁμοούσιος*, consubstantialis, personæ & aliquot alia, quæ tamen omnia ad fidei dogmata pertinent: Ergo non omnia quæ ad fidem pertinent in sacris reperiuntur. Respondeo. 1. Expono antecedens, Pædobaptismus, hoc est, doctrinam de Baptizandis infantibus in sacris literis non reperiri falsum est, quemadmodum id contra Ana-

bapti-

baptistas satis est demonstratum. Trinitatis autem, ὁμοῦσις & personæ vocabula, fateor, non extant in sacris literis, sed affirmo doctrinam eam, quæ illis vocabulis significatur, esse depromptam ex scriptura, idque fecerunt Patres, qui permoti hæreticorum impudentiâ vocabula ejusmodi proposuerunt, quibus doctrinam de Trinitate facilius explicarent, quam expresse scripturæ testimoniis confirmarent. Secundo nego igitur consequens. Tertio error est παρὰ τὸ σχῆμα τῆς λέξεως, id est, figuræ dictionis. Trinitatem, pædobaptismum, ὁμοῦσιον non reperiri in sacris literis, dicitur, ὁμωνύμως, id est, æquivocè; Ipsa enim vocabula non reperiuntur, sed res significata illis vocabulis reperiuntur: Fides autem Christiana non sita est in vocabulis sed in rebus. Tertio per absurdum, urgeamus absurdum, si quia Trinitatis, personæ & ejusmodi vocabula non extant in sacris literis, inde sequitur, non omnia quæ ad fidem necessaria sunt, in sacris literis reperiri: Ergo ipsa vocabula sunt ad fidem necessaria, & per consequens cum ὁμοῦσιον & aliquot ejusmodi vocabula fuerint tantum à majoribus nostris excogitata & opposita, post exortum Arrium, sequeretur Ecclesiā, quæ Arrium tempore præcessit; adeoque ipsos Apostolos, non ea omnia quæ ad fidem sunt necessaria, tenuisse. Absurdissimum & ἀθεόλογον. Retorqueamus argumentum Pōtificiorum hoc modo: Si tanta fuit majorum piorum religio, ut ne unum quidem vocabulum excogitarint in tractandis fidei dogmatibus, quod non expresse scripturæ locis niteretur, ut constat in vocabulis Trinitatis, personæ, &c. quo loco habendi sunt Pontificij, qui non vocabula modo, verum etiam res ipsas à sacris literis penitus abhorrentes excogitarunt. 5. Itaque corrigamus errorem istius objectionis, & dicamus, licere piis Ecclesiæ doctoribus quædam vocabula proponere, quibus res in sacris literis contentæ melius ac facilius exprimantur. Plura exempla solutionis sophismatum non adduco, siquidem nusquam non extant in finita exempla in autorum disputationibus, & quod ad sophismata lu-

ta ludicra & antiqua attinet, qualia olim Buridanus, Albertilla & alij excogitarunt, eorum non exiguus numerus apud Augustinum Niphum in secundo libro Elenchorum extat. Debebam deniq; fortassis etiam aliquid dicere de tractatu illo, cuius *Philip. Melanch.* quoq; mentionem facit sub finem, & parva Logicalia vocatur, ubi potissimum agitur primo de suppositione: Secundo de ampliatione. 3. de restrictione. 4. de statu. 5. de appellatione: verum nimis prolixus foret hic tractatus. Qui aliquid & breviter quidem de hac re cognoscere cupiunt, legant *Fonsecam lib. ult. institutionum Dialecticarum.* Item *Augustinum Hunnæum*, qui peculiarem tractatum hac de re scripsit. Latius verò hanc doctrinam persequitur *Petrus Hispanus, Doctores Colonienses: Item Paulus Venetus* & alij innumerabiles, qui hanc doctrinam ita obscurarunt & dilatarunt, dum nescio quæ exponibilia, distributiva, solubilia, insolubilia, consequentias, quas *Augustinus Niphus* forticularum nugas & figmentum meritò nominat, addiderunt & excogitarunt, ut Ioannes Calus Oxoniensis dicat se persuasum esse, quod Tartareos spiritus ex Orco veteres illi Monachi & ociosi veteres evocarint, qui hæc tam mira illis suggesserint. Quare ut sit modus præceptionum Logicæ universæ hic finem cum summa animi erga Deum devotione & gratitudine facimus.

δόξα τῷ Θεῷ.

F I N I S.

